HISTORIÆ ADMIRANDÆ
Tomus alter,

COMPLECTENS

M. VIGERII S. R. E. CARDINA-lis de præcipuis incarnati Verbi myſterijs

DECACHORDVM CHRISTIANVM.

EIVSDEM

LVCVBRATIO DE INSTRVMENTIS DOMINICÆ PASSIONIS.

Omnia ad vetera exemplaria caſtigata : Sacræ ſcripturæ auctoritatibus, & indicibus adiectis per R. P. RICHARDVM GIBBONVM *Societatis* IESV *Theologum.*

DVACI,

Ex Officina BALTAZARIS BELLERI Typographi iurati, ſub Circino aureo.

ANNO 1616.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

[illegible]

In Officina [illegible] Typo-
graphi [illegible]

(*)

AMPLISSIMO
AC
REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI
ET DOMINO,
D. IACOBO BLASAEO
AVDOMAROPOLITANO
EPISCOPO.

EAM contuemur in ſummi Architectonis Dei opificio corporum omnium concinnam diſpoſitionem, Præſul Reuerendiſsime, vt quæ denſa atque opaca loco ſtent infimo, quæ verò tranſparentia ac flammea, ea ſuperis luceãt. Hoc fixa ſidera, hoc aſtra errãtia, & princeps interea Sol, loco ſuo principe docet. Idẽ in ſua Eccleſiaſtica Hierarchia vniuerſi moderator obſeruat: Viros prælucentes ingenij ac virtutis face, altius cæteris euehere

here ſolitus: idq́; cùm alij, tum maximè teſtantur Ordinum Conditores. Vt enim Antonios, Baſilios, ceteróſque priſcos illos prætereamus, quis ignoret, quàm altè euectus Ordinis veſtri Sator ac Cõditor, magnus ille multarum Gẽtium Pater D. Franciſcus? Sub hoc Parente quot verè viri, & quanti vbique? Inter hos Belgium certè vniuerſum, veſtræ Claritatis radios, ſibi gratulabundum excipit. Hîc primum in ſancta familia veſtra, eruditione ac virtute præſtans, fratribus diuinarum literarum lumen prætuliſti. Inde facẽ hanc altiori colle Namurcenſi ſede Deus collocauit: cumq́; altius quàm ferret locus ille, fulgor ille veſter ſplendeſceret, Præſulem tandem ſuo in monte Audomaropolis læta ſuſcepit. Hîc longè lateq́; ardes ac luces, & opimæ tuæ meſſi & operariis, nouam identidem vim vigoremq́; impertis. Aequum proinde eſt, Pater Reuerendiſsime, reciproco omnes vt affectu etiam Ordinis veſtri viros dignos merẽteſq́; proſequamur. Latuit inter eos, neſcio qua tẽporis iniuria, aut librariorũ incuria, Magnus ille M. Vigerius, tẽporis ſui ſcriptor planè ſingularis, ſi aut ingenij præſtantiam, aut materiæ excellentiam (de Verbo enim ſcribit incarnato, ac Seruatoris noſtri Paſsionis inſtrumentis) aut eloquentiæ vim ſpectes. Non parua illi cum R. D. V. videtur affinitas: ſiquidẽ vterque eiuſdem ſancti parentis filius, vterque potens in verbo, lucens in eruditione, vterque

Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopus, ille Senogallienſis, Audomarenſis Dominatio veſtra; ille etiã Purpuratus Pater, & certè ſi interior animi veſtri ſuppellex ita publicè foret, vt nobis, nota; abreptum ſibi iri R. D. V. Belgiũ meritò pertimeſceret. Hunc ego virum primo ſuo ſplendori conatus ſum reſtituere, nec leui labore, vt ipſus mihi teſtis, & illi fortaſſis, qui cum vetuſtis exemplaribus hanc nouiorem contulerint. Eidem ego lucem ſub veſtra luce deſidero. Id cùm eiuſdem vobiſcum cognatio flagitet, tum etiam beneuolentia veſtra in Societatem noſtrã vniuerſam, nec paucis nec vulgaribus teſtata ſignis. Denique illa, illa tam arcta, tam ſingularis in afflictiſſimum noſtræ Angliæ regnum propenſio: cui etiam, vt vobis viciniori, quotidie melius velle non deſinis: Magnum in hoc Gentis noſtræ Patronum imitatus Gregoriũ. Spero ex plantis illis, quæ ſub vmbra R. D. V. ſe proijciunt, fore non paucas, quæ gratiam hanc & locupletius olim, & perennius agnoſcant. Ego interea hoc munuſculum in teſſeram grati animi lubens deſero, cui pretium aliquod maius & Auctoris dignitas, & animi noſtri vnde prodit magnitudo, & celſior ille veſter eſt poſiturus. Deus Eccleſiæ ſuæ R. D. V. in annos plurimos conſeruet. Duaci, ex Collegio Aquicinctino Societatis Ieſu, pridie Natiuitatis S. Ioannis Baptiſtæ, Anno Domini CIↃ. IↃCVII.

R. D. V. ſeruus in CHRISTO,
RICHARDVS GIBBONVS.

Digitized by Google

MARCI VIGERII VITA,

COLLECTA EX GVILIELMO EYSENGRENIO IN catalogo teſtium veritatis, & Alphonſo Ciaconio libro de vitis & geſtis ſummorum Pontif. & S. R. E. Cardinalium.

MARCVS Vigerius, quem Onuphrius & eũ ſecutus Eyſengrenius Vogerium nominant, Sauonenſis, Ligur, Ordinis Minorum, præceptorẽ ac magiſtrum habuit Franciſcum de Ruuere, hunc etiam Sauonenſem, & ex familia D. Franciſci virum longe doctiſſimum; qui poſtea ſummus Pontifex creatus, Sixtus IIII. appellatus eſt. Sub hoc Doctore tantum in omni eruditionis genere, ac præſertim in ſacrarum rerum cognitione profecit noſter Vigerius, vt ſummus Theologus euaſerit, prout ſatis indicant, quę in lucem veniunt ingenij ipſius monimenta. Hac motus ipſius eruditione, eum Sixtus IIII. ſacro Senatu Reate habito, Eccleſiæ Senogallienſis Epiſcopum creauit. Quo in munere eam præ ſe prudentiam, & experientiam rerum tulit, vt Sixto iam defuncto, & in eius locum ſubrogato Iulio II. Sixti nepote, mox Vigerius arcis S. Angeli de Vrbe cuſtodiæ Præfectus, iuſſu eiuſdem Iulij ſit renunciatus. A quo non multo poſt, ex Epiſcopo Senogalliẽſi & arcis Præfecto, creatus Presbyter Cardinalis S. Mariæ trans Tiberim, tituli S. Calliſti, ac deinde Pręneſtinus Epiſcopus, & Archypresbyter S. Petri, miſſus fuit legatus in expeditione, quam in Alphonſum Ferrarię Du-

cem

Digitized by Google

cem Iulius decreuerat. Tandem accerſitus à Pontifice ad Lateranenſis Concilij difficultates explicandas,& negotia tractanda, Apologiam contra Piſanum conciliabulum eleganter & doctè ſcribere cœperat, quam tamen incompletam reliquit: credo quod illud ipſum conciliabulum illico reprobatum fuerit ac diſſipatum. Cenſent id alij factum, Iulio morte interim ſublato, poſt quem non diu ſuperuixit. Obijt Romæ anno M. D. XVI. XV. Kal. Auguſti, ætatis ſuæ ſeptuageſimo, doctrinæ & vitæ exemplo commendabilis; ſepultus ad S. Mariam trans Tiberim. Scripſit hic auctor Decachordũ Chriſtianum. Lucubrationem de inſtrumentis Dominicæ Paſſionis. Hæc nunc damus. Reliquit prætereà quæ ſubijcimus ex ipſomet. De Sacerdotis officio. Conſtat id ex Chordæ 1. capite 21. Decachordi. De Compaternitate tractatum. Ex Chord. 2. cap. 30. Opus de vniuerſalibus actiuorum. Ex Chord. 4. cap. 21. Sermones. Ex Chord. 4. cap. 21. Commentaria in Ethica Ariſtotelis. Ex Chord. 6. cap. 1. & Chord. 7. cap. 43. 59.

Digitized by Google

PRIMVS INDEX
AVCTORVM QVOS
CITAT VIGERIVS.

SAnctus Ambroſius.
Ariſtoteles.
Auctor libelli de infantia Saluatoris.
Sanctus Auguſtinus.
S. Baſilius Magnus.
Beda Venerabilis.
Blondus Flauius Foroliuienſis.
Cato.
Conciliũ Florẽtinum.
Concilium Viẽnenſe.
Sanctus Cyrillus.
Sanctus Dionyſius Areopagita.
S. Gregorius Magnus.
Sanctus Hieronymus.
Hippocrates.
Sanctus Ioãnes Chryſoſtomus.
Ioannes Gerſon.
Ioannes Picus Comes Mirandulanus.
Ioſephus Iudæus.
Lactantius Firmianus.
Mercurius Triſmegiſtus.
Origenes.
Plato.
Plutarchus.
Socrates Philoſophus.
Straton Peripateticus.
D. Thomas Aquinas.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITVM HVIVS DECACHORDI.

De Annunciatione Virginis.

CHORDA PRIMA.

Prologus. pag.1.
De Angelis in genere, cap.1.p.4
De Angelo Gabriele in ſpecie, cap.2.p.6
De Deo, cap.3.p.8
De operatione Dei, cap.4.p.9
De magnitudine Dei, cap.5.p.11
De Dei amplitudine, cap.6.p.12
De myſterio nominis Galilææ, c.7.p.13
De ſanctæ Mariæ excellentia, c.8.p.15
De Virginitate an ſit virtus, c.9.p.17
De Virginitatis excellentia, c.10.p.19
De Incarnationis tempore, c.11.p.20
De coniugij Mariæ excellẽtia, c.12.p.21
De myſterio nominis Ioſeph, c.13.p.22
De veracitate Mariæ & Ioſeph, c.14 pag.eadem.
De myſterio nominis Dauid, c.15.p.23
De dignitate nominis Mariæ, c.16.p.24
De apparitione Angelorũ, & in ſpecie quomodo apparuerit Angelus Gabriel Virgini Mariæ. c.17.p.25
De veſtitu & ornatu Angeli Gabrielis. c.18 p.27
De legatorum partibus, & legationes audientium, & de dignitate ſalutationis Angelicæ. c.19.p.28
De gratijs ſanctæ Virginis. c.20.p.ead.
De Benedictione quid ſit. c.21.p.29
De Mariæ turbatione. c.22.p.ead.
De ordine orationis Gabrielis ad Virginem, c.23 p.30
De vero regno Chriſti, & eius excellentia, c.24 p.33
De reſponſione Virginis Angelo data, cap.25.pag.35
De declaratione narrationis ſuæ per Gabrielem, c.26.p.ead.
De obumbratione Virginis Mariæ à Spiritu ſancto, c.27 p.37
De concluſione confirmationis factæ per Angelum, c.28 p.ead.
De probatione concluſionis, c.29 p.38
De probatione eiuſdem concluſionis, cap.30.p.39
De ſapiẽtiſſima & modeſtiſſima Virginis reſponſione. c.31.p.40

De Natiuitate Domini IESV.

CHORDA SECVNDA.

Prologus. pag.43
De officio Ioãnis Euãgeliſtæ, c.1 p.45
De teſtimonio vtriuſq; Ioãnis, c.2 p.45
De conuenientia & differentia nominis principio *in exordio Geneſis, & Ioannis euangelio, c.3.p.47*
De Moyſi & Ioannis exordio, c.4 p 48
De natura verbi in genere & in ſpecie c.5.pag 49
De verbo hominis. c.6 p 50
De verbo Angelorum, c.7 p.53
Species intelligibilis finita, quomodo infinitum poſſit oſtendere, c.8.p.55
De verbo ſecũdo Angelorum, c.9 p.55
De verbo Angelorum perfectiſſimo, et de verbo Domini IESV, *c.10 p.56*
De verbo Dei quid non ſit, & quid de illo

✝

Google

illo rapere poſſimus. c.11 p.57
Verbum Dei verè generari, eſſeq́ filiũ Dei, c.12.p.58
De differentibus modis eſſendi Verbi Dei, c. 13 p.ea.
De numero & ordine dictionum, à Ioãne in quatuor primis propoſitionibus ſui Euangelij, poſitarum. c.14.p 59
De Trinitatis omnipotentia, c.15.p.61
Ratio idearum unde conſtat ſine Deo nihil poſſe fieri, c.16.p.62
Quod gratia Dei omnibus creaturis eſt neceſſaria, ſed maximè rationalibus c.17.p 63
Dei beneficẽtia bruta nõ excludere, nec illa vita carere, c.18 p.64
Gratiã gratũ faciẽtem omnibus hominibus à Deo *tribui,* c.19 p.65
De officio vtriuſq; Ioannis, c.20 p.ea.
De pura & prima luce, c.21 p 66
Dei verbũ quã Deus eſt, mũdo ſublunari quomodo continetur, c.22 p.66
Gratiã Dei bonis & malis immiſſa, nõ æqualiter in illis operari, c.23.p.67
Saluatorem qui receperunt, & quomodo receperunt, c.24 p 68
De ſpirituali hominum regeneratione, cap.25.p.69
De formatione Ieſu in vtero virginis, c.26 p.70
Solutio difficultatũ Ieſu conceptioni & natiuitati obſtantium, c.27 p.ead.
Declaratio per exẽplũ, quomodo verbum caro factum ſit, c.28 p.72
Ad quod verbum caro factũ ſit, vt habitator in domo, c.29 p.73
De vnigeniti Dei & Virginis, gloria natiuitatis, c.30 p.74
De ratione virginitatis conſeruatæ in Maria concepta, & ſoſpitate in parturiendo, c.31 p.75
De felicitate & gloria Mariæ in partu, c.32 p.77
A quo ſit natiuitatis Ieſu gloria c.33.80

De Circuncisione Domini IESV.

CHORDA TERTIA.

Prologus, p.83
Circuncidi cur voluerit Ieſus. c.1.85
Expoſitio epiſtolæ Pauli quæ legitur in die Circumciſionis, c.2 p.87
Circumciſionem animæ publicè & intrepidè aſſumendã, retinendam verò ſecretè, c.3 p.88
Circumciſio ſecundum carnem quare ſit abolita, c.4.p.89
Circumciſionem ſecundum carnem nõ eſſe legis Moſaicæ ſtatutum: & tempus eius, c.5.p.91
Circumciſio cur ſeptem peractis diebus fieret, c 6 p.ead.
Ieſus cur in Circumciſione dictus ſit filius Virginis, c.7.p.92

De adoratione IESV die Epiphaniæ.

CHORDA QVARTA.

Prologus, pag.97
Quis debeat adorari, c.1 p.99
De ratione & natura ſtellæ à magis viſa, & Aſtrologorũ vanitate, c.2.100
Stellas non efficere neque oſtendere poſſe quæ Aſtrologi putant, c.3.p.102
Adorationi quæ præmittere oporteat, c.4,pag. 103
Natiuitatis IESV *locum, magna ratione fecit* Deus *diſcere Magos ab Herode & proceribus Iudæorũ,* c.5.104
Expoſitio lectionis Surge illuminare, *& eius concordia cum Euangelio, concludens reſponſionem ad quæſitum,* c.6.p.105
De inconſulta Herodis & Iudæorum turbatione, expoſitio Euangelij, c.7. pag.107
De *Herodis ſibiq́ ſimilium perfidia & pœna,* c.8.p.ead.
De nimia Herodis ſuperbia, & ſtulta aſtutia reſpõdendo Magis, c.9 p.110

De

De imitandis Magis egreſſis patriam, & abeuntibus ab Herode, vt adorēt Saluatorem natum, c.10.p.111

De lumine fidei, & ſpiritus hilaritate, modoq; & loco veræ adorationis, c.1,p.112

De præſidio ſanctorum in adoratione quærendo, c.12 p.ead.

De præmittēdis adorationi, ſummatim collectis ex Euangelij & Prophetiæ declaratione, c.13 p.113

De Magorum proſtratione dū adorāt, c.14 p.114

De ratione adorandi à Dauid in Pſalmis tradita, c.15 p.115

De theſauris aperiendis coram adorato Domino IESV *Chriſto, c.16 p.116*

De eleemoſyna vltro offerēda, c.17.118

Olationi Magorum oratio accommodata, c.18 p.ead.

Magorū adorationi accommodata, accommodata Virginis reſponſio, c.19 p.119

Alia Magorum oratio, partem ſaltem theſaurorum ſuorum acceptari petentium, c.20.p.120

Quale aurum, thus, qualémve myrrhā Deo offerre adorando conueniat, c.21 p.121

De matris Purificatione, & filij Præſentatione.

CHORDA QVINTA.

Prologus, p.125

De diffinitione Purificationis & Præſentationis, c.1.p.127

Declaratio ceremoniarum in Purificatione à lege ſtatutarum, c.2.p.128

De ratione triginta triū dierum, purgationi minori pro partu maſculo aſſignatorum, c.3.p.131

De ratione munerum oblatorum purgationis lege, c.4 p.132

De lege Purgationis in ſpiritu ſeruanda, c.5 p.ead.

Declaratio Euangelij quantum ad hiſtoriam purgationis attinet, c.6 p.33

De præſentatione Ieſu, declaratio Euangelij & Legis, c.7.p.ead.

De myſterio quinque ſiclorum, quibus maſculi redimebantur primogeniti, c.8.p.135

De commendatione & atteſtatione Purificationis & Præſentationis, c.9 136

De ratione Spiritus ſancti, quem Euangeliſta ſcribit fuiſſe in Simeone. c.10.p.138

Spiritus ſanctus quomodo fuerit in Simeone. c.11 p.139

De ratione atteſtandi à Simeone ſuſcepta, c.12.p.140

De vera paternitate Ioſeph erga dominum Ieſum Chriſtum, c.13 p.ead.

De Simeonis deuotione & pietate, c.14 p.142

Cantici Simeonis expoſitio, & primus atteſtationis & commēdationis articulus. c.15.p.144

Atteſtationis & commendationis ſecundus articulus, c.16.p.145

Dominum Ieſum Chriſtum eſſe omniū hominum redemptorem, c.17 p.146

Dominum Ieſum Chriſtū eſſe omnium hominum auctorem felicitatis & fontem, c.18 p.147

De ſufficientia & efficacia meritorum Domini IESV CHRISTI, *c.19.p.148*

Solutio difficultatis quæ videtur eſſe in dictis Simeonis, c.20.p.ead.

De acceſſu Saluatoris ad patiēdum.

CHORDA SEXTA.

Prologus, p.151

Quæ inuoluntaria dici poſſunt, aut ignoranter aut violenter, c.1 p.153

Dominum Ieſum ex operibus oſtendiſſe ſe non ignorauiſſe ad quid accederet, Palmarum die, c.2.p.154

Dominum Ieſum Chriſtũ non coactum acceſſiſſe Ieruſalem, inſtante paſſionis tempore, c.3 p.155
De humili acceſſu Domini IESV *ad patiendum, c.4 p.156*
De imitãda Domini IESV *humilitate, Pauli teſtimonio & doctrina, c.5 p.157*
De gloria acceſſus IESV *in Ieruſalem palmarum die, c.6 p.158*
De plauſu turbarum Chriſtũ comitãtium incedentem Ieruſalem ad patiendum, c.7 p.159
De dignitate nominis IESV, *c.8 p.161*
De tempore vniuerſalis glorificationis IESV, *c.9 p.162*

De paſſione Domini Ieſu Chriſti.

CHORDA SEPTIMA.

Prologus, p.165
Neceſſitas paſſionis Chriſti qualis fue(rit, c.1 p.167
Pœnarum tantæ acerbitates, quæ ratione pro nobis ſuſceperit Dominus Deus noſter. c.2 p.169
De veritate paſſionis Chriſti, c.3 p.171
De primo dolore Chriſti ante paſſionẽ, vero, licet imaginario, c.4 p.172
De ratione ſudoris Domini Ieſu, dũ in agonia poſitus oraret in horto. c.5 p.173
De dolore IESV *in paſſione iam poſiti, c.6 pag. ead.* (p.174
De triſtitia & cauſis eius in genere, c.7
De Domini Ieſu Chriſti triſtitia à cœna vltima, vſque ad finem orationis in horto, c.8 p.177
Soluũtur difficultates, quæ Chriſtũ pati noluiſſe cõfirmare videtur. c.9 p.178
De dolore ſanctæ matris Domini, inſtante paſſionis tempore, ab imaginatione naſcente, c.10 p.180
De ratione doloris matris Dom. in cœna legali et in vltima filij ſui, c.11 p.181
De ratione dolorum matris Domini, in cruce pendentis, c.12 p.ead.
Sanctam Domini matrẽ, in ſuo dolore vel triſtitia nõ eſſe lamẽtatã c.13 p.182
De qualitate doloris et triſtitiæ ſanctæ Mariæ, imminente paſſione filij, & dum eſſet in cruce. c.14 p.184
Diſtributio paſſionis Domini noſtri IESV CHRISTI, *c.15 p.185*
Apparatus ſiue antecedẽtium Chriſti paſſionẽ diſtributio. c.16 p.ea. (p.187
Narratio admonitionis ex Euag. c.17
Declaratio narrationis prędictæ, c.18 pag. eadem.
De virtute & ratione Baptiſmi & cõtritionis, eorũq; cõtubernio, c.19 p.189
De admonitionis Domini IESV *vtilitate, in humilitate fundata, & ipſius humilitatis præſtantia, c.20 p.190*
De humilitatis exemplo per dominum Ieſum tradito, c.21 p.191
De figura & prophetia Baptiſmi præſagiente, & de imitando humilitatis exẽplo à domino dato, c.22 p.ead.
Admonitio facta à domino Ieſu, de ſtudio humilitatis amplectẽdo, c.23 p.192
Admonitionis factæ ratio & vtilitas, c.24 p.193
De cœnantibus cũ domino Ieſu vltimã cœnã, & munus ab eo accipiẽtibus, c.25 p.194 (p.ead.
Declaratio narrationis prædictæ, c.26
De ſermone domini munus antecedente, c.27 p.197
De vino in potum dato diſcipulis, ante muneris exhibitionem, c.28 p.ead.
An dominus Ieſus ſuæ matris lauerit pedes, ſicut apoſtolorum pedes in vltima cœna, c.29 p.198
De gratijs duabus actis à domino Ieſu, dum fregit panem quem in ſe conuertit c.30 p.199
Siue creatus ſit mũdus, ſiue æternus, à prima tamen cauſa primam materiam, ſine adminiculo verſari fatendum eſt, c.31 p.200

Tres

Digitized by Google

Tres alia gratia quas fecit Dominus Ieſus frangendo panem, & in ſe conuertendo, c.32.p.ead.
Alia gratia à Chriſto facta, dũ panem conſecrauit & vinum, c.33.p 202
Confirmatio & declaratio eorum,qua proximè dicta ſunt, c.34 p.204
De praſentia corporis Chriſti in Sacramento Altaris, c.35.p.205
De ratione accipiendi Euchariſtia Sacramentum, c.36 p.207
De multimoda ratione accipiendi Euchariſtiam, c.37 p.209
Declarantur ſupradicta, & cõcluditur Euchariſtię excellentia ſuper omnia ſacramenta, c.38 p.210
De excellentia Euchariſtia ſecundum ſuas cauſas & modũ eſſendi, & primo ſecundũ efficientẽ cauſam, c.39 p.212
De excellẽtia Euchariſtię ſecundũ quatuor genera cauſarum. c.40 p.ead.
Prafatio ad lectores de ratione ſcribẽdi Domini Teſtamentum excuſatoria, c.41 p.213
Teſtamẽtum Domini Ieſu, c.42 p.215
De mẽtis cõſtantia Domini Saluatoris in exordio teſtamenti ſui, c.43 p.ea.
De diſpoſitione legatorũ, & Teſtamento Domini in genere, & de Fide in ſpecie, vt de primo legato, c.44 p.222
De fructu Fidei, & vtilitatibus conſequentibus illam, c.45 p.225
De Obedientia, c.46 p.2 6
De Pace hereditario iure, & donationis titulo hominibus à Domino Ieſu, relicta & donata, c.47 p.228
De ſpiritualibus bonis tantũ quare dominus Ieſus cõdat teſtamẽtũ, c.48 p.231
De ratione cõſeruandi pacem, a Domino Ieſu Chriſto Teſtamenti iure relictam & donatam, c.49 p.232
De ſecũdo fundamẽto pacis. c.50 p.ead.
De nutrientibus, augẽtibus, & conſeruantibus pacem, c.51 p.233
De primo nutrimẽto pacis, c.52.p.ead.
De ſecũdo nutrimẽto pacis, c.53.p.234
Declaratio ſtudij, & operis Paci incũbentium. c.54.p 235
De charitate ſecunda hereditatis parte in ordine, ſed potiſſima intentione, c.55.p.236
De forma charitatis, c.56.p.237
Quod excellenter dilexerit ſuos Dominus Ieſus, c.57.p.230
De patientia amplectenda ad cõſeruationem pacis, c.58.p.239
De perſeuerantia patientia retinenda in aduerſis, c.59.p.242
Epilogus legatorum iure hereditatis relictorum, c.60.p,244
De inſtitutione teſtamenti executoris, c.61.pag.245.
De inſtitutione fideicommiſſarij, Tutoris, Curatoris & Executoris Teſtamenti Domini noſtri Ieſu Chriſti declaratio. c.62.p.246
Diſtributio Paſſionis domini Ieſu ſecũdum eius executionem, c.63 p.248
Narratio orationis in horto c 64 p.249
Diſtributio orationis, & partium declaratio, c.65.p.ead.
Sequeſtratio ſeu de loco orationis, c.66 (p 250
Oratio, c.67.p 251
Admonitio, c.68.p.ead.
Iteratio Orationis, c.69 p.252
Concordia Euangeliſtarũ, c.70.p.254
Figura Orationis domini Ieſu in horto conſtituti, c.71,p.ead.
De oratione domini in horto Prophetia Dauid, c.72 p.255
Captura, c.73.p.256
Captura diſtributio, c.74.p.ead.
Captura declaratio, c.75.p 257
Prophetia Dauid de Captura Domini Ieſu, c 76 p.258.
(c.77.p.259
Figura ſtudij capiẽdi Dominũ Ieſum,

Proditio, c.78.p.ead.
Admonitio, c.79 p.ead.
Præſentatio, ſiue exhibitio, c.80 p.260
Prohibitio defenſionis, c.81 p.261
Dominū Ieſum virtute alicuius cōſtellationis captum non eſſe, c.82.p.263
Examinum diſtributio, c.83 p.265
Examinis narrati declaratio, c.84.266
De interrogatione facta ab Anna Domino Saluatori, c.85.p.267
Reſponſio Domini Ieſu Annæ interrogationibus reddita, c.86 p.268
De temeritate miniſtri Ieſum alapa percutientis, c.87 p.269
Prophetia de temeritate miniſtri percuſſoris, & de eius caſtigatione. c.88 pag.270 (c.89 p.271
Secundum examen Caipha præſidente, Diſtributio & declaratio ſecundi examinis Caipha præſidente. c.90 p.ead.
Teſtiū cōquiſitionis declaratio, c 91.272
Interrogationis declaratio, c.92 p.274
Reſpōſionis Chriſti declaratio, c.93.276
Reſponſionis comprobatio declaratur, c.94. p.ead. (p.278
Reſponſionis deteſtatio declaratur, c.95
Reſpondentis damnatio, c.96.p.278
Vexatio declaratur, c.97.p.ea. (p.279
Prophetia de huiuſmodi examine, c.98
Concentus ex diſſonis, c.99 p.281
Figura ſecundi examinis & eius declaratio, c.100.p.ead.
Vexationis declaratio, c.101.p.282
Concentus ex diſſonis, c.102.p.283
Prophetia de pœnis, poſt ſecundum examē Domino Ieſu inflictis. c.103.p.ead.
Figura harum pœnarum, c.104.p.284
Examinis tertij diſtributio & enarratio, c.105.p.285. (c.106.p.286
Adductio in Prætorium declaratur,
Cauillationes exponuntur, c.107 p.ead.
Criminū prolationis declaratio 108.287
Cauillationum & accuſationū iniquarum Prophetia, c.109 p.288
Figura de cauillis & accuſatione Iudæorum contra Ieſum, c.110 p.289
Quarti, ſecundum ordinem, examinis declaratio; quod ſecundum eſt à iudice Pilato factum, c.111.p.ead.
De veritate interrogati Pilato, cur veritas non reſponderit. c.112.p.292
Concentus ex diſſonis, c.113 p.293
Præfatio in tractatū de veritate, extra cauſam habitū, ſed nō ſine cauſa, c.114
Quid ſit Verum, c.115.p.294. (p.ead.
De ſcientia Angelorum, c.116 p.294
Secūda Pilati de Ieſu ſententia liberatoria. c.117 p.306. (Pilato c.118.p.ea.
Iterata accuſatio Ieſu à Pōtificibus corā
Tertia Pilati de Ieſu ſententia remiſſoria, c.119 p.ead.
Diſtributio quinti examinis, quæ p. numero Iudicū tertius venit, c.120.p.307
Declaratio tertij examinis, c.121 p.ead.
Prophetia de ſentētijs remiſſorijs & accuſatorum iniquitate, c.122.p.309
Cōdēnationis primę cōtra Ieſū, à Pilato diffinitæ narratio et diſtributio. 123.311
Deluſionis IESV *à militibus narratio,* c.124.p.ead. (p.312
Executionis diſtributæ declaratio c.125
Secunda Pilati contra Ieſum ſententia, c.126 p.313. (c.127.p.314
Crudelis Iudæorū proteruiæ declaratio,
Pilati inconſtantia ſiue leuitas & puſillanimitas, c.128.p.316
Vltim⁹ conatus Pilati pro liberādo Ieſu et vltima cōtra Ieſū ſentētia, c.129.318
Figura liberationis Barabbæ, & dānationis Domini Ieſu, c.130.p.319
Prophetia de iniquitate Pilati, Herodis & Iudæorum in dānatione Domini Ieſu, c.131.p.ea. (Ieſū late, c.132.320
Executio ſentētiæ vltimæ cōtra dominū
Commiſeratio pia, c.133 p.321
Societas data Domino IESV *eunti ad*

Crucem. c.134 p.323
Domini Ieſu Cruci affixio dura & inuſitata, c.135.323 (cruce poſito, c.136.324
De Titulo ſupra Domini Ieſu caput, in
Improbatio Tituli, c.137 p.325
Improperatio, c.138. p.327
Improperationis declaratio, & primo à carnificibus illata, c.139 p.ead.
Declaratio blaſphemiarũ, à prætereũtibus contra crucifixum Ieſum dictarum, c.140 p.328
Illuſionũ & blaſphemiarũ Pontificũ & Sacerdotum declaratio, c.141 p.329
Codicilli Domini Ieſu Chriſti prima particula, & eius declaratio, c.142. pag.331
Secunda particula Codicillorum Domini Ieſu, c.143 p.334
Declaratio narrationis prædictæ, c.144 pag.334. (declaratio, c.145 p.337
Tertia Codicilli particula, & eius
Quarta Codicilli particula, & eius declaratio, c.146 p.344
De tenebris factis Paſſionis tẽpore, & declaratio earum, c.147 p.346
Declaratio verborum, ſcilicet, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me, c.148 p.348
De Templo ſciſſo et vltima commẽdatione Domini IESV, c.149 p.349
De Reſurrectione Domini noſtri IESV CHRISTI.

CHORDA OCTAVA.

Prologus, p.352
De Reſurrectione in genere, & primo quid nomen ſonet, c.1 p.353 (p.354
De hominis reſurrectione quid ſit, c. 2
De poſſibilitate reſurrectionis, c.3 p.355
Quid ſit Domini Ieſu Chriſti reſurrectio, c.4 p.357
De ratione vnionis naturę diuinæ cum humana in Domino Ieſu, c.5 p.359
De ſerie Reſurrectionis Domini IESV, cap. 6. pag. 359
De Aſcenſione Domini IESV,

CHORDA NONA.

Prologus, p.393
De Aſcenſione in genere, & ſecundum nomen quid illa ſignificet, c.1 p.364
De ratione ſecundum quam Dominus Ieſus aſcendit in cœlum, c.2 p.365
Aſcẽſionis Domini Ieſu amplior declaratio, c.3 p. 366
De ratione loci, vnde aſcẽdit Dominus Ieſus, & de ratione temporis quo aſcendit, c.4 p.367
De ratione concentus Aſcenſionis Domini noſtri in Cruce, ad Aſcẽſionem in cælo. c.5 p.368
De ratione obſequy Domino Ieſu Chriſto aſcendenti prĕſtiti, c.6 p.369
De lætitia Aſcenſus ſiue Aſcẽſionis domini Ieſu Chriſti, c.7 p.ead.
Benedictionum lætitia, c.8 p 370
Lætitia viſionis, c.9 p.374

De Spiritu Sancto.

CHORDA DECIMA.

Prologus, p.377
Diſtributio dicendorum de Spiritu S. ſecundum nomen, c.1 p.379
Angeli tam boni quam mali, & animæ hominũ, ſpiritus nomen ritè ſortiuntur, ſed non ita propriè ſicut tertia in ſumma Trinitate perſona, c 2 p.382
De ratione Perſonæ in genere, c.3 p.383
De ratione Perſonæ diuinæ, c.4 p.386
De numero, nomine, et eſſendi modo diuinarum perſonarum, c.5 p.387
De generatione diuina, à quo, per quid, & quomodo fiat, c.6 p.389
De Proceſſione Spiritus ſancti, & quid ſit, c.7 p.390
De ratione nominum Spiritui Sancto in ſacris litteris attributorum, c.8 pag. 391
De ratione perſonarum diuinarũ, vnde

Digitized by Google

ſunt tres, non plures, vel pauciores, ca.9 p.392
De proceſſione Spiritus ſancti à Patre & Filio. c.10.p.393
De proceſſione Spiritus ſancti à Filio. ipſius filij teſtimonia, c.11.p.398
De miſſione Spiritus ſancti, c.12.p.401
Declaratio iam dictorum, & quorſum dicta ſint oſtenſio, c.13.p.405
De ratione miſſionis Spiritus ſancti in triplici viſibili ſpecie, c.4.p.406
De ratione miſſionis Spiritus ſancti in Columbæ ſpecie, in flatus halitu, & igneis linguis, c.15.p.407

INDEX OPERIS DE INSTRVMENTIS DOMINICÆ PASSIONIS.

TRACTATVS PRIMVS.

Prologus, pag.413
Bonorum tripartita diuiſio. 414
Cui ex tribus prædictis bonis, maximè ſit exhibendus honor, 415
Quæ ſit merces boni vtilis, ead.
Quæ merces conueniens ſit bono delectabili, eadem.
Quæ ſit merces boni honeſti, 416

TRACTATVS SECVNDVS.

Chriſtiani irreprehenſibiliter honorant inſtrumenta Paſſionis, 416

TRACTATVS TERTIVS.

Tripartitam diſtinctionē cultuū Chriſtianorum continet, & primò declarat quid ſit Latria, 418
Latriam Domino Ieſu Chriſto eſſe tribuendam, eius vero humanitati hyperduliam. 419
Hyperduliam nonnullis ſanctis tribui poſſe, immò deberi omnibus ſine dubio duliam. 420
Latria, hyperduliæ, & duliæ ad inuicē comparatio, 421
Honor paſſionis Dominicæ inſtrumētis debitus, ſanctorum reliquijs, eorum vtenſilibus ac memorijs, eadem.

TRACTATVS QVARTVS.

Rationes pro ſancti Ferri gloria ex cōtactu prouenientes. 422
Aliæ rationes pro ſancti Ferri gloria ex vtilitate naſcentes, 423
Rationes pro dignitate incōſutilis tunicæ, 425.
Quot & quæ ſint gratiæ ſacramentorum Eccleſiæ, 426
Quare tenemur Chriſto pro gratijs ſacramentorum. 427
Omnem ſacramētis Eccleſiæ virtutem à Chriſti vita & morte prouenire, et poſt eius mortē nil illis acceſſiſſe, 429
Solutiones pulcherrimarū difficultatū rē quā agimus penitus aperientes, 431
Corpus Chriſti in triduo mortis fuiſſe vnitum Deo qui vita eſt tamen non vixiſſe, 432
Soluitur alia difficultas ad rē faciēs 434
Reſpōdetur autoritatibus quæ videtur ſentire contrarium, 435
Concordia alterius teſtimonij ex eodem Auguſtino ſumpti, 437
Concordia teſtimonij ex Chryſoſtomo ſumpti, 438
Cōcordia tertij teſtis ſacroſancti ſcilicet Viennenſis concilij, 439
Ad quem finem tanto proceſſu, per tot taleſq́; difficultates hactenus diſputatum ſit, ead.
Veſtimentorum beneficentia, & tunicæ Domini inconſutilis, 440
Secundum beneficium. 441
Tertium beneficium, ead.
Quartum beneficium, ead.
Quintum beneficium, 442
Sextum beneficium, ead.
Epilogus. 443

FINIS.

MARCI VIGERII SAONENSIS, SANCTÆ MARIÆ TRANS TIBERIM PRESBYTERI, CARDINALIS SENOGALLIENSIS,

IN DECACHORDVM CHRISTIANVM, ad Iulium II. Pontificem Maximum

PRÆFATIO.

DEcachordvm Chriſtianum Beatiſs. Pater tibi potiſſimum dedicare debui, nō ſolum quia Chriſti locū tenes inter homines, & cāticorum Chriſtianorum vbique gētium primus modulator exiſtis, ſed etiam quia de feraciſſima doctrinarū ſilua Sixti quarti Pont. Max. patrui tui, præceptoris & patris mei optimi ligna concidi, ac de ipſius Sixti virtutum officina ſecurim accepi, qua ligna conciderem, & inſtrumenta quibus ea dolarē, inflecterē, cōponerem, atq; in pſalterij decē chordarum formā adducerem, ab eo mihi porrecta ſunt, tanto optimi præceptoris ſtudio, vt non tam diſcipulum, quā filiū ad diuinā Philoſophiā videretur inſtruere. Tu quoq; Pater Sancte, quod patruus tuus in me plantauerat, creſcere & tua munificentia fructum afferre feciſti. Nā cū primum inter Chriſtianæ religionis cardines aſſumptus es, me egenū & vilibus indutū veſtimentis decētioribus induiſti, indicans qualē me de proximo reddi, & in quo ordine conſtitui tua opera velles. Paulo enim pòſt, cū ex prima ad Regē Gallorū legatione re bene geſta rediјſſes, primo ſacro ſenatu Reate habito, te auctore Sixtus me Senogalliēſi Eccleſiæ Epiſcopū præfecit, vnde mihi facultates ad Theologię ſtudia proſequēda abūdè ſuppeditatæ ſūt. Omitto publica munera quibus poſtea me ſępius decoraſti. Hoc vnum tacere non poſſum, quod vbi patrui locū, id eſt Pont. Max. quartus ab illo aſſecutus es, mox arcis S. Angeli de vrbe cuſtodiæ me Pręfectū eſſe voluiſti. Exiſtimo vt cōmodius operi incepto inſiſterē, & meis me ſtudijs .j. diſciplinis à Sixto acceptis copioſius inſtruerē. Et nūc, Pater ſancte, quod operi finē impoſui, me ſacroſanctis Cardinibus Eccleſiæ Chriſtianæ tua ſola clemētia, & in me profuſa beneficētia aſcripſiſti. Quod quid aliud fuit quā laboribus & ſtudijs meis, in Decachordi huius fabrica congeſtis, gratiā ſimul & auctoritatē contribuere? Accipe igitur Beatiſſ. Pater de fructibus plātulæ, quā plantauit patruus tuus Sixtus Pont. Max. tu Cardinalis irrigaſti, & Pont. Max. ita auxiſti, vt profeſſio mea plus ab homine ſperare non poſſit. Verum quia meritis de me tuis, tuiq; animi ſplendore fructus tenuitatis meæ digni eſſe nō poſſunt, tua Iulia clemētia dignos facias ſupplico. Nā Iulius, à quo tibi nomē eſt, parua ſæpe munera, & animi grati puſilla indicia gratanter accepit, & maxima exiſtimauit. Et Dominus Iesvs Christvs, cuius officio inter homines ampliſſimè fungeris, duo æra minuta in Gazophilatiū Domini à paupere vidua miſſa, Deo non minus grata fuiſſe confirmat, quàm auri talenta oblata per diuites.

Digitized by Google

EIVSDEM AD LECTORES PRÆFATIO.

Pſal. 143. DEVS canticum nouum cantabo tibi, in pſalterio Decachordo pſallam tibi. *Cantandi ratio, quæ vno nomine muſica nuncupatur, parium diſparium vocum, aut ſonorum in vnum concentum eſt aggregatio & quaſi conſpiratio vnioq; perfecta, vnde & numerus ſonorus dicta eſt, quando multorum hominum vocibus aut inſtrumentorum ſonis, his grauibus, illis acutis, alijs quaſi medijs vna conficitur melodia, ſingulis quos complectitur ſonis aut vocibus, auditu longè ſuauior; veluti ſi multa aromata in vnum condimentum adducta ſint, illud ſingulorum quidem odorem & ſaporem acutius ſentientibus redolet, ſingulis verò olfactu guſtûve ſuauius. Sed quale eſt canticum hoc nouum quod nos cantare, qualéve Decachordum, in quo nos cantare Dauid Rex talis ac tantus inuitat? Canticum nouum eſt canticum gratiæ noui Teſtamenti, cuius inter incunabula Angelus gratiam præfatus eſt, dum Virginem ſalutans dicere incepit.* Aue

Luca 1. gratia plena. *Decachordum pſalterium eſt decem feſti dies, quos Chriſtiana religio, ad gratiarum actiones de redemptionis beneficio ſuo redemptori accuratius habendas, Domino* IESV CHRISTO *quotannis in perpetuum conſecrauit. Et profectò quemadmodum per decem harmonicas Chordas: in vnum certa ratione collectas per Decachordum pſalterium, infinitarum penè melodiarum concentus exprimitur, ita per decem dies Saluatoris noſtri recenſendis magnalibus ſolemnibus dedicatos, Chriſtiana mens conditoris & redemptoris ſui ſurgit ad laudes, & de innumeris eius beneficijs per denarium feſtorum dierum numerum gratias agit.*

In hoc igitur Decachordo pſalterio, Deo noſtro nouum canticum pſallituri, chordarum inprimis nomina teneamus, deinceps ſingularum concentum & rationem eminentiſſimam, ſaluberrimam & iucundiſſimam agnoſcamus. Annunciatio, ſiue vt apertius Chriſtianè dicam, Incarnatio filij Dei ex Virgine naſcituri in humana ſubſtantia, hoc noſtro, immo Regali Prophetico, ac ſacroſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ Decachordo, primæ Chordæ obtinet rationem. Natiuitas ſecundæ. Tertiæ Circumciſio. Epiphania quartæ. Quintæ Præſentatio. Sextæ Palmarum ſolemnitas. Septimæ paſſionis dies. Reſurrectio Domini IESV *ſonorum facit octauam. Aſcenſionis eius gloria ſentitur in nona. Decimam perficit exu-*

berantia

Digitized by Google

berantia gratiarum, quibus Apoſtoli ditati ſunt die Pentecoſtes: quando in linguis igneis ſuper eos Spiritus ſanctus adueniens, mentes eorum flamma ardentiſſima charitatis accendit, linguas verò inaudita ditauit eloquentia. Vnde in fines orbis terræ eorum verba proceſſerunt; & Decachordi pſalterij, de quo agere intendimus. ſonus omni melodia delectabilior, per eòs in omnem terram auditus eſt.

Nemo iam ſpero admirabitur, quod lucubrationes has meas, decem Chriſtianæ religionis diebus feſtis ſolennioribus decantandis accommodatas, Decachordum Chriſtianum inſcripſerim. Nihil enim niſi decem Chordas Chriſtiani pſalterij ſcribens pulſo, & concinnendas, aut dum concinnuntur, audiendas trado. Si quid verò de philoſophorum riuulis ad hæc adductum inueneris Lector, ad concentum & melodiam noſtri, quin potius Regij, Prophetici & Chriſtiani Decachordi adductum accipe quæſo. Quod ſi minus efficaciter minúſve decenter effeci, veniam præſta. Vincitur enim omnis ſermo rerum multitudine, magnitudine & eminentia, quæ per hoc ipſum Decachordum pſalterium reſonant in Eccleſia Sanctorum. Iubilo propterea in hoc mirifico inſtrumento Deo meo in timore & cum tremore cano quam maximo, quia me indignum pſaltem & cantorem raucum agnoſco. Et non vt re dignum tanta aliquid efficiam, ſed vt ad melius concinnendum poſteri aſſurgant, vtcunque valeo pulſo. Iam primum à me pulſatæ chordæ ſonum ſuauiſſimum & ſalutiferum attendite, & deinceps aliarum: ita enim vim, vigorem & concentum earum ſuauiſſimum nobisq́ utiliſſimum agnoſcetis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DE

Digitized by Google

Digitized by Google

DE ANNVNCIATIONE VIRGINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CHORDA PRIMA.

PROLOGVS.

EXCELLENTEM legationis gratiam, quam Angelus ad Mariã miſſus à ſalutatione cœpit exponere, nulla vnquam lingua potuit pro minima parte recenſere, nullum ingenium aſſecutum ſe fuiſſe potuit gloriari. Quis enim mundi complementum & integrum ornamentum, aut verbis explicuiſſe, aut mente ſe penitus attigiſſe confidat? Cuius primordiorum vel minutiſſimas particulas philoſophi, quamtum libet ingenioſi & ſtudijs indagandarum naturæ rerum intentiſſimi, certa ratione aſſequi nõ potuerunt. Socrates cũ per omnẽ vitã rerũ ſcientiæ incubuiſſet, ſe *Socrates.* hoc vnum ſcire profeſſus eſt, nihil ſcire. Plato ad particularia deſcen- *Plato.* dentibus deſcribenda ſilentium indixit, quia de illis quid certum afferri poſſet, credidit ignorari. Ariſtoteles vltimas rerum differentias nobis *Ariſtoteles.* monſtrauit ignotas, & ad ſublimiora naturæ miſteria indaganda, nos quaſi talpas aut noctuas exiſtimauit. Non agitur per hanc præſtantiſſimam legationem de prima rerum mundi congerie, indigeſtaque mole aggreganda, non de ſuarum partium diſcretione, non de earum ad certos numeros, menſuras, ponderaque, conuentu, ad quæ plenè dignoſcenda nullum adhuc peruenit ingenium. Et ſi fortè quiſpiam horum ſe notitiam aſſecutum fuiſſe exiſtimauit, nemo certè inuentus eſt hactenus, qui ſe cogitare poſſe præſumpſerit quomodo fabricator mundi Deus ille Opt. Max. quo maius aut magis cogitari non poteſt, qui ſine tempore ſemper fuit, & eſſe *Annunciationis myſteriũ omni creatæ menti inenarrabile & incomprehenſibile eſt.*

Digitized by Google

nunquam incepit ante nouem ſupra nonaginta quadringentos ac mille annos ſit factus homo: tot enim nunc annorum curricula reuoluuntur ab ea legatione fœliciſſima, quam hodie celebramus, per quam filius Dei Deus verus deſcendit in vterum Virginis, cui ab angelo dictum eſt; *Aue &c.* Ea certè legatione ſuam vltimam perfectionem mũdus accepit, quando architectus mundi Dei filius, Patris æterni ſapientiæ ſpeculum, & imago, ſuo extremo operi ſe coniunxit. Nam quemadmodum circulus tunc incipit eſſe perfectus, quando lineæ, qua concluditur, initium iungitur extremo: ita creaturarum ſeries & varietas impermutabilis, ac certus ordo quò creata omnia connectuntur, & inuicem reuoluuntur, vt ſuam aliquando vltimam perfectionem aſſequeretur, erat conſentaneum primum increatúmue principium vltimæ creaturæ ſociari. Dei igitur ſapientia, quæ obliquari non poteſt, ars cui nihil decidere, nihil adijci poſſibile eſt, quæ ſibi ipſi eſt rectitudo perennis, verbum ſuum quod erat in principio, principium per quod facta ſunt omnia, homini, qui teſte Moyſe omnibus iam creatis formatus eſt, per hanc ipſam legationem ſociauit atque coniunxit: effecitque vt idem Deus ipſe qui eſſet æternus, certo tempore cum homine de Virginis vtero naſceretur, Deus ſimul & homo fierètque principium finis, vnde finis vniuerſi principium rerum omnium diceretur & eſſet. Omnes igitur creaturas hanc ipſam, quam colimus legationem, decet maximè venerari, quando omnes ſuam perfectionem inde fuerunt conſecutæ. Sed præter cæteras, Angeli & homines eam maximo ſtudio colere debent, quando præter vniuerſi perfectionem, ſpecialia & propria munera, & ampliſſima quidem per hanc obtinuerunt. Angelorum numerus qui fuerat minutus, inde ſuppetias accepit; homo qui ex toto perierat, reparatus eſt, & reſtitutus in integrum; euaſit in melius. Nempe; qui antea amicus Dei per iuſtitiam originalem fuerat inſtitutus, & ſe ſua culpa eo munere ſpoliauerat, huius legationis beneficio pro innata iuſtitia gratiam, pro amicitia adoptionem, & ius filij naturalis eſt aſſecutus à Deo quando hominis filius Dei filius eſt factus. Maius adhuc munus audite quæſo, & cognoſcite quemadmodum plus quam maximum honoris gradum, huius Annunciationis, huius legationis fauore, quam colimus, aſſecutus eſt homo. Deum genuit à quo fuerat ipſe creatus. Fuit hodie certè virgo Maria mater filij Dei effecta, qui Deus eſt verus, Audi quid illi angelus dicat. Hic inquam filius ex te naſciturus, erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur. Non falsò neque enim te decet, ô Gabriel ſtudio adulationis eſſe mentitum. Vocabitur verè, quia erit ab æterno filius Dei altiſſimi, qui humilimæ Virginis filius naſcetur,

Geneſ. 1.

Annunciationis feſtũ Angelis & hominibus maximè colendum.

Lucæ 1.

cetur in tempore. Ita homo qui in mundi primordio paulo erat ſecundum naturam minoratus ab angelis, hac die ſecundum gratiam Deum generat, & Rex conſtituitur angelorum in Domino IESV CHRISTO *qui eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ Dei*, cui ab intiio dixit Pater *Filius meus es tu, ego hodie*, id eſt in æternitate quæ ſemper præſens eſt hodièque non ceſſans, *genui te*. Ex ſacratiſſima vero Virgine, huius Annunciationis quam colimus beneficio, genitus eſt hodie poſt elapſos annos quinque millia centum ac nonaginta nouem à mundi creatione, iuxta Bedæ ſupputationem. Vtramque igitur genituram, in hac Annunciatione celebrandam, Rex & Propheta decantans in cythara, non immerito dixit. *Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi*, ſecundum æternam generationem; ſecundum temporaneam vero, *virga æquitatis virga regni tui*, De radice nempe Ieſſe virga æquitatis ac totius rectitudinis egreſſa eſt: de qua flos Chriſtus aſcendit, & fuit iuſtitia cingulum lumborum eius, fideſque cinctorium renum eius qui pro ſalute totius humani generis Crucem quaſi imperij ſedem ſuper humerum portare non recuſauit. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & eo donauit nomine, quod eſt ſuper omne nomen. Vt in nomine* IESV *omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus* IESVS CHRISTVS, cuius conceptus hodie initia celebramus, *eſt in gloria Dei Patris*. Huius igitur fęliciſſimi primordij, huius complementi, huius legationis hoc loco decorem inprimis, deinceps ordinem attendite quæſo,

Heb. 1.

Pſalm 2.

Thronus tuus ex quo ſeculu dictum fuerit.

Hebr. 1.

Iſa. 11.

Philipp. 2.

FRA-

Digitized by Google

DE ANGELIS
IN GENERE.

CAPVT I.

Legationis dignitas ex quatuor maximè ſpectanda.

CONSTAT certe legationis decus dignitate nuncij maieſtate principis illũ mittentis, eminentia ac gloria excipientis, & cauſę ſplendore, cuius gratia deſtinatur. Sit quantũlibet qui legat oratores, magnus princeps & glorioſus, ſit immenſus imperio is ad quẽ mittitur,* quanto cauſa dignior fuerit, niſi nũcius induſtria, nobilitate, auctoritateq; præpolleat, decori legationis tantum ſemper erit detractum quantum nuncio defuerit dignitatis: ſit nuncius omni ex parte ſublimis, niſi à magno ſit principe deſtinatus, nõ erit legatio ſatis glorioſa. Sint ambo ſublimes, ſi ad plebeũ vel mediæ ſortis principẽ legatio dirigatur non erit adhuc ſatis ſplẽdida. Sint tres iſti pro modulo præſtantiſſimi, opus eſt adhuc cauſam eſſe præſtantem, ne ſit ridiculum tales & tantos principes, ſe ipſis, ac tam inſigni oratore minus digna tractare. Ita quantum his quatuor, ſeu cuilibe ex his defuerit dignitatis, tantum conſtabit legationem minus eſſe exiſtimandam. At legatio quam veneramur, quatuor hæc habet omni ſplendore decora, quæ Euangeliſta narrante, & à nuncij dignitate incipiente perdiſcite. *Miſſus eſt Gabriel angelus*, omni homine robuſto robuſtior, omni veloci velocior, non auro non gemmis ornatus, ſed immarceſſibili & inſeparabili felicitate redimitus, quę gẽmæ cuiuſlibet nitore eſt longè ſplendidior. Omni præterea ſapiente homine ſapiẽtior eſt, callet non ciuilia, non pontificia iura tãtum, non moralem philoſophiã, non ſermocinalem, non naturalem, non noſtras quas diſcimus artes liberales, non theologiam hanc noſtram, c i ſi fides deſiſ, nihil iam conſtat vt nos tenet, nouit omnia quæ continet mundus, non aliquo creato magiſtro docente, ſed ipſo creatore ſcientias omnes illi ab initio tribuente, & in ſuæ ſapientiæ infallibilis ſpeculo particularium veritates ita monſtrante vt iam de illis dubitare vel incertus eſſe non poſſit. Vide quàm ſit hic nuncius bonis naturæ venerandus, nullo eget cibo, nulla domo, nulla veſte, nullo vehiculo, * ſua mens innixa Deo, * ſibi hæc omnia præſtat, ægrotare non poteſt, fallere neſcit nullæ tendiculæ, nullæ fraudes illum circũuenire ſufficiunt. Talis eſt ſecundum naturam inſtitutus, & à Deo creatore taliter cõfirmatus, vt nullo cõmodo indigeat vnquam, nulla moleſtia illum vel ex minima parte attingere valeat. Maior eſt ergo omni homine, nulla dignitas regia,

* *al. l. ſit cauſa quantumuis digna.*

* *al. l. eius.*

* *ipſi.*

Digitized by Google

regia, nulla imperatoria maieſtas; nulla gloria pontificia illi poterit adæquari. Hi profecto omnes hominũ miniſtri ſunt egẽtes hominibus, quibus cum imperare videntur, inſeruiunt vere, ambulant, armantur, ſudant prælíantes, nuſquam quieſcunt in obſequium regni reges, & imperatores; occurrere namque hoſtibus ſemper illis eſt animo, & ſubditos conſeruare. Quid hoc * eſt quæſo quam hominibus inſeruire? Pontifices regum, & populi errata ſatagunt moderari, à vitiorum incitamentis ad viam virtutis traducere, & in ea conſeruare aſſidue ſtudent, populis, ac principibus ſemper inuigilant, illorum gratia, ſi recte fungantur officio, noctes ducunt inſomnes, ſudant plerumque non minus mente quam corpore, dum viam Dei in veritate docent. Fac vtroſque principes dico atque pontifices à ſubditis deſeri, qualis eorum erit infelicitas? Omnium infeliciſſimum eſt excidere regno, ac gloria. Adde nunc fortunæ pericula, quæ hanc regni gloriam, & pontificiam auctoritatem ſemper vexant, & conturbant, ſæpe etiam ſubuertunt, & in nihilum redigunt cum maxime ſtare videntur. Adijce ſubditorum, quibus reges & pontifices inſeruiunt ingratitudinem, qui bonitatem, & clementiam principum ſemper dederint, ſeueritatem ſemper oderunt. Huius nuncij non eſt incumbere talibus officijs. Angelus, id eſt, Dei miniſter, & nũcius eſt. Et profecto, quoniam ſeruire Deo, regnare eſt, ſunt plus quam reges. illi ſpiritus felicitate pleniſſimi, qui in ſublimibus cœli miniſterijs Deo inſeruiunt, ſine labore, ſine tædio, non ad principis aliquam commoditatem, cui nihil poteſt accedere commodi, ſed ad ipſorum lætitiam, gaudium, & indicibilem commoditatem. Tanto igitur dignior ſecũdum naturam eſt nuncius, hodie ad ſacram Virginem miſſus, omni rege, quoniam in rege laudantur vires corporis, & animi dotes, quanto eſt omni homine robuſtior, agilior, viuacior, prudentior, ſapientior. Quãto minus falli poteſt, minus fallere ei opus eſt: quanto præterea optabilius, & dignius eſt Deo principi ſummo Opt. Max. ſeruire, quam ſtolidæ plebis tractare negocia, atque dirigere? Satis apparet nuncium legationis huius, quam hodie colimus, fuiſſe ſupra homines omni dignitate redimitum. Meminerimus nunc illum inter beatos ſpiritus fuiſſe digniſſimum. Ita conſtabit dignitati nuncij hac in legatione nihil adijci potuiſſe, quod inter creaturas ſit numeratum. Dionyſio Areopagita magiſtro tres conſtat eſſe in angelis hierarchias, id eſt, ordines ſacros, & ſingulas tribus choris eſſe contentas: conſtat etiam ſingulos ordines, & ordinum choros ſimul, & ſigillatim angelos dici, & tamen ſecundum choros omnes ordines eorũ appropriata nomina ſortitos eſſe. Vltimũ vero chorum inferiorem ſolius angeli nomine deſignari. Itaque eſt angelus iuxta Dionyſium nomen generis, & naturæ communis, dum omnes ſubſtantiæ ſine corpore conſiſtentes, intellectu, & voluntate conſtantes, chriſtiano nomine ſunt angeli nuncupatæ. Eſt etiam quaſi nomen ſpeciei, & naturæ particularis, quando ſpirituum beatorum chorum, cuius eſt Dei decreta erga particulares, & priuatos homines dirigere, & moderari, idem Dionyſius appellauit angelos nominum penuria, vel potius humani ingenij tenuitate id faciente, quia tamen excuſabilis eſt, quoniam angeli ſuperiores horum officio, quoties Deus iubeat, funguntur; Ita qui nomen ab opere impoſuit ordinibus angelorum, nomen proprium illi ordini non dedit, cuius opus vidit omnibus eſſe commune.

Reges, Imperatores, Põtifices, hominibus inſeruire, potius quàm imperare.

* Al. l eſt aliud quaſo

Angelus nomen vnius Chori, & ſimul omnium ordinum Spirituum beatorum.

Digitized by Google

Eſſet hic operę pretium hierarchiarũ nomina, & ipſarum per choros diſtributiones adducere, ſed quoniã nos ad alia vocat ſolennitatis ratio, & cum de ſancti Michaëlis apparitione tractabimꝰ, huic rei locus erit accõmodatior, perſuaſum nunc habeamus nouẽ ordines angelorum ſic eſſe diſpoſitos, vt quemadmodum hierarchia ſuperior, natura & gratia pręſtãtior eſt inferiori, ita in qualibet hierarchia chorus ſuperior, ſit inferiori dignitate & muneris ratione præſtãtior. Adhuc in eodẽ choro hæc eadem ratio vigere credenda eſt. Sicut enim eũtibus ad imperfectum .i. magis accedẽtibus ad materiã, ſemper eſt maior imperfectio, ita accedentibus ad formam & efficiẽtem ac finiẽtem cauſſam maior eſt perfectionis cumulus.

De Angelo Gabriele in ſpecie.

CAP. II.

Angelus Gabriel ad Virginẽ miſſus, ſupremæ hierarchię ſupremus fuit.

* Sublimiſſimo.

ANGELVM qui miſſus eſt hodie ad ſanctam Virginem, de ſublimiſſima *hierarchia duabus eminẽte, &* ſublimiori huiꝰ hierarchiæ choro, ſui verò chori ſpiritũ eminẽtiſſimum fuiſſe, nunc ſi potero, vobis ratione mõſtrabo. Qui ruinæ humani generis dedit initiũ, fuit procul dubio omniũ dæmonũ peſſimus, draco ille magnus, quo duce, aduerſus pietatem factum
1. erat paulo ante prælium magnum in cœlo. Nam qui ruinæ angelorum per id præliũ cauſſam dederat, & ſui ſibique adhærẽtium loco, homines ſufficiendos videbat, conatus eſt inde totis viribus hominẽ deturbare, vnde ipſe fuerat profligatus. Eſt certè peculiare inuidiæ propoſitũ bono quod amiſerit, neminem velle potiri malleq; non eſſe, quam alicuius vnquã cedere vſui. Vt igitur ruinæ hominis inſtauratio reſponderet, conſentaneum fuit optimum angelũ, opus reparationis mulieri perſuadere niſi crediderimus ſãctorum angelorum charitatem erga homines minus ardere, quam contra nos ardeat dæmonũ inuidia: niſi etiã perſuaſum habuerimus excellentiſſimum omniũ angelorum, ſui collegij reparationẽ quæſiuiſſe frigidiꝰ, quàm
peſſimus dæmonum illam ardentius 2.
prohibere conatus ſit. Quãto prętereà opus eſt factu difficilius, tanto copioſiora, & grauiora teſtimonia ad eius perſuadendam poſſibilitatem oportet adhiberi. Huius porro legationis opus omnem excedit creaturæ virtutẽ, eſtque creditu longè facilius mundum eſſe creatum, quam creatorem mundi tenuem fieri creaturam: Debuit igitur ſublimiſſimę creaturæ teſtimonio a-
ſtrui. Adijce quod ſi gratiam exami- 3.
namus, nulla vnquã gratia maior apparuit, quàm Deum in vtero feminæ hominem fieri; maximæ verò gratiæ nuncius quis eſſe poſſet accommodatior, quam creatura gratiſſima gratiã facienti? Nulla autem tunc Deo erat gratior creatura, quam omnium angelorum eminentiſſimus, quare illũ de-
cuit hanc gratiam nunciare. Et adhuc 4.
media tãto extremis oportet eſſe viciniora, quãto illa ab inuicem magis diſtant. Deus & homo, extrema legatione iungenda, maxime diſtant. Nihil autem eſt Deo propinquius ſecundum naturam optimo angelo, qui Chriſto Domino erat propinquiſſimus mox futurus ſecundum gratiã; in nomine namque Domni IESV omne genu flectendum erat: Ipſeque IESVS aſcenſurus erat in gloriã Dei Patris, & eius humanitati, inter omnes angelos eminẽtiſſimꝰ propinquior
eſſe debebat. Excellentiſſimæ quoque 5.
charitatis opus, quis rectius potuit nũciare? quo miniſtro compleri decuit magis, quàm creatura, ſuper omnes quæ tunc erant, charitate, pleniſſima? Supremus tertiæ hierarchię angelorũ chorus charitate, à Dionyſio Areopagita prępollere monſtratur, & inter illos excellentiſſimus, ea altius flagrare credendus eſt. Huius verò legationis effectus

Digitized by Google

effectus à charitate erat, qui parē habere non poteſt, ergo eius nūcium decuit eſſe angelum tertiæ hierarchiæ, omnibus ſui chori ſpiritibus eminētem. Qui præter hęc pacem componere ſtudēt, & principis iniuriam reſarcire, quanto diſſidiū diutius perdurauit, & acrius incruduit, partibus magis affectos ſolent adhibere miniſtros; Huius legationis finis eſt Dei gloriā, ſecundum quod in creatoris elucere dignoſcitur, in cælo & in terra reſtituere, & reſarcire pacem inter Deū, & homines, inter angelos item, & homines componere; cuius rei indiciū eſt manifeſtum, quod naſcente Domino Ieſu Chriſto ſancti angeli cantauerūt, *Gloria in excelſis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quis Dei gloriæ ſtudioſior eſt quā Seraphim princeps? Quis ſanctos angelos? quis homines maiori amore proſequitur quàm ille angelus, qui primus eſt inter amantes ardētiſſimè? Hunc igitur conſentaneū eſt huic legationi fuiſſe deſtinatum.

6. (p. 1, line 5) — Lucæ 2.

7. Nuncium etiam in re omnium maximè inſolita & inaudita, decet partibus maximè eſſe domeſticum, vt rei nouitatē releuet familiaritas mediatoris. Huius annunciationis opus nouū eſt, & inſolitū illud, quod fecit Dominus ſuper terrā. Femina nempe in ea circundedit virum, Spiritus autem in eminētiſſimo choro angelorum ſupereminens. Deo eſt familiariter pro noſtro intelligendi modulo, cōiunctiſſimus, hic etiā Virgini Mariæ (quod nouerat Dei ſapiētia) futurus erat propinquiſſimus, quoniā exaltanda erat de proximo ſuper omnes choros angelorum ad cœleſtia regna, atque filio ſuo ſic ſocianda, vt ſtatim poſt filium poſita in ſupremo angelorum choro, eminētiſſimo illic angelo anteiret, eſſetque illi quaſi collega glorię, qui poſt eā ſuper omnes creaturas diuino ardebat amore. Quare pro ratione ordinis, vt releuatio hominis ruinę reſpōderet; pro ſtudij paritate, vt ſicut peſſimus dæmonum ſuis obſequi ſtudēs obfuit nobis ita optimus angelorum ſuis conſulens, nobis eſſet auxilio; pro difficultate negocij, vt quāto opus minus credibile, magiſque impoſſibile videbatur, nūcij auctoritate fieri poſſe conſtaret; pro gratiæ magnitudine, vt maximam gratiā, gratiſſimi miniſterio nuncij, non tantum genus humanum, ſed orbis terrarū vniuerſus aſſequeretur; pro extremorū diſtantia, vt maximè inter ſe diſtantia, medio illis maximè propinquo, adducerentur in vnum; pro charitatis in operatione eminētia, vt ſummum charitatis effectum chariſſima Deo creatura nūciaret: pro finis intētione, vt opus annūciaret nuncius qui eius fructum ardentiſſimè expectaret; pro rei nouitate, vt rem inſolitam penitus, maximè familiaris vtriq; parti aptiùs pertractaret. Conſentaneum videtur angelum hunc, qui ad Virginem miſſus eſt, omniū qui in cælo ſunt beatorum ſpirituum eſſe glorioſiſſimum. Hoc & ipſa nominis ratio manifeſtat. Sonat enim Gabriel (vt Sāctus Hieronymus interpretatur) virtus mea Deus, vel fortitudo Dei, ſeu cōfortauit me De⁹, aut cōfortatio mea Deus, quorū primū, tertium, & quartum, quāuis ſono vocis differant, re tamen conueniūt, quoniam virtutis eſt cōfortare, & cōfortationem ampliſſimā afferre virtutem, virtuoſus experitur in dies. Quis ſibi quæſo rectius poteſt dicere Deum afferre virtutem? quis ſe à Deo verius aſſerat confortatum? quis dicat efficacius Deum eſſe confortationem ſuam? quā ſpiritus ille Seraphicus, inter quem & Deum nullus eſt mediator? Certè hierarchicus ordo inter intelligentias, maxime inde conſtare dignoſcitur, quod inferiores Dei munera per ſuperiores recipiunt, & quanto eſt angelus ſuperior, tanto minus ab alijs angelis, plus à Deo illum conſtat accipere. Angelus igitur omniū eminētiſſimus, ab alijs angelis nihil aſſequitur

Ieremi. 31.

Gabriel quid ſignificet. Tom. 3. li. de nominibus Hebraicis ex Luca.

Gabriel cur virtus Dei dicatur.

quitur

Digitized by Google

quitur, Deo illi præſtāte omnia, quare Deū dicere veriſsime poteſt virtutem eſſe, & cōfortationē ſuam, & per antonomaſiam ſe prædicare à Deo pre omnibus ſuis participalibus confortatū. Quod vero ſecunda interpretatione, dicit Hieronymus Gabriel reſonare fortitudo Dei, ſi recte intelligatur, nō ſic accipi poteſt, vt Deus per illū fortior euadat quoniā nullo extrinſeco ſit Deus melior. Dicitur ergo fortitudo Dei, nō quaſi forma qua Deus ſit fortis, ſed quia Dei fortitudo maximè demōſtratur, ſicut elegātiſſimū opus artificis perfectiſsimi, artis dicitur, & artificis virtus, quia vtriuſque virtutē oſtēdit, nō efficit; manifeſtat, non cauſat; ſed ab ipſo artifice effectū eſt, & artis ratione cauſatur, Porro cum apud veteres fortitudo generalis eſſet norma virtutū, vt qui fortis habitus eſſet, omnes virtutes complexus eſſe videretur, non immerito Gabriel dicitur fortitudo Dei, quando Dei beneficentiſsima virtus in illo maximè & puriſsimè, ſine alterius creaturę adminiculo cumulatiſsime declaratur Itaque ſi nuncio, qui hāc ad legationē quam colimus exequendā miſſus eſt, ſui nominis ratio plene conſtat, illum oportet omnium angelorū fuiſſe excellentiſsimum, cum illi perfectiſsime ſit Deus virtus & cōfortatio, & per excellentiam ſit cōfortatus à Deo, ſitque ipſe fortitudo Dei, in quo ſcilicet Dei fortitudo, & virtus vniuerſa maximè demōſtratur. Hic igitur ſpiritus qui Dei eſt ſūma (vt diximus) virtus & confortatio, qui eſt Dei fortitudo, confortatus à Deo, in quo diuinæ fortitudinis vigor ſine intermedio āpliſſime ſplēdet, huius legationis nūcius & orator eſſe debuit, quæ ad vniuerſi virtutem perficiendam, ad angelorū, & hominum confortationem, & fortitudinem inſtaurandā deſtinata eſt. Et de nuncij dignitate dixerimus hactenus, qui ingreſſus ad Virginem dixit: Aue gratia plena, &c.

Cur idem fortitudo Dei nuncupetur.

De Deo.

Cap. III.

Eius qui hunc excellentiſsimum nuncium deſtinauit, gloriam ſi poſſumus iam inſpiciamus. Miſſus eſt angelus Gabriel à Deo. A rege? Minime; ſed ab eo qui terribilis eſt apud reges terræ, regibus præſidēte, cui non tantum homines, ſed etiā angeli ſeruiunt. A Pontifice Maximo? adhuc minus. hic ſacerdos corruptibilis eſt, circūdatus infirmitate, qui quemadmodum pro populo, ita pro ſe ipſo offerat dona, & ſacrificia pro peccatis, qui licet imperatoribus benedicat, id agit vt Vicarius, non vt primus. Pręſidet Papa in Eccleſia militanti vt vicarius, Deus eſt cuius gerit vices, qui eccleſiam militantem quādoque fluctuare permittit, triumphantem ſine turbine, ſine fluctu, ſine mentis anguſtia, ſumma cum tranquilitate, & bonorum omnium affluentia moderatur, falli poteſt, fallitur que ſæpe Papa. Deus neque falli, neque fruſtrari viſus eſt vnquā. Si regū legationes pro regni amplitudine celebres ſunt, ſi imperatorū legationes pro auctoritatis maieſtate regijs præferuntur, ſi Papæ legationes omnium præſtantiſſimę pro ſanctitatis opinione, proque feruore religionis: Deus regnat per vniuerſum terrarū orbē; eius imperio ſubiecta ſunt ſubterranea, terreſtria, atque cœleſtia; ſāctus eſt ſanctorum, & totius religionis permanens, & nunquam defecturus princeps, quare ſi mittētem inſpicias, eius legationē omniū videbis excellentiſsimam. Vis adhuc ſcire quātus ſit Deus? cogita quid ſit † Deus eſt ex nominis ſignificatione actu ſemper operans, ignisue comburens. Hinc Dominus Ieſus Chriſtus dixit: *Ignē veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat?* Quod vero ſe facturum dixerat, manifeſtiſsime compleuit, quādo diſcipulis

Dei tanta eſt excellentia, vt nulla ei hominum maieſtas comparari poſſit.

Lucæ 12.
† Deus ex nominis ſignificatione, actu ſemper operās, quo

Digitized by Google

modo, & quare dicatur: cur etiã ignis comburẽs appelletur

ſcipulis omnibus congregatis in vnum, apparuerunt paulò poſt Aſcenſionem diſpartitæ linguæ tanquam ignis, seditque ſupra ſingulos eorum, & repleti ſunt Spiritu ſancto. Sed redeamus, vnde diſceſsimus; Deus & actu operans idem ſonat, ſed quid operatur? Bonum. Bona enim arbor non poteſt malos fructus facere, neque à bona cauſſa malus vnquam ſurgit effectus. Optimi certè eſt optima adducere, optimorum vero omnium eſt Deus condimentum, quare operationes, & opera Dei optima eſſe, negare non poſſumus. Hinc eſt quod Moyſes Deo plenus dixit: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Si quæris quando operatur? Reſpondeo: Semper. Non operatur hodie aut cras; quia non habet cras, neque hèri cui ſemper eſt hodie, ſemper nunc. Deus igitur qui eſt ſupra tempus, & ſine tempore, qui eſt ante ſæcula, qui æternus eſt, ſi quid, immo quicquid operatur, nunquam deſinit operari, & licet operata pertrãſeant, licet creaturę varientur, Deus tamẽ inuariabilis eſt, ſicut aperte monſtr. bimus in ſermone Pẽtecoſtes, de Spiritus ſancti miſsione tractantes. Nõ quieſcit Deus, quia fatigari nõ poteſt. Labor enim n ſcitur, vel à debilitate virtutis, vel à reſiſtentia rei circa quam operãdo verſ.tur Dei virtus eſt robuſtiſsima, immenſique vigoris, illi reſiſtere nõ ſufficit aliqua creatura, immo neque omnes ſimul. Deus non dormit, quia ſenſu caret corporeo, cuius eſt ſoporẽ excipere. Homo diuertitur ab opere, vt cibum ſumat; per ſe ipſum durat Deus vtpote cui nihil decidere poteſt, nihil per cibationẽ addi neceſſe eſt, ab vno opere per aliud, & propter aliud non diſtrahitur, non detinetur, quo minus opera vna quoque operãdi contextu ſimul operetur vniuerſa, quoniã virtus eius infinita finiri aliquo finito opere nõ poteſt. Iſta eſt igitur plena Dei nominis ratio actu vno perfectiſſimo, infinitoque ſemper operans, nunquã ceſſans; operans autem bonum, immo optimum, vbique gentiũ, vbique terrarum, & in omnibus rebus.

Geneſ. 1.

De operatione Dei.
Cap. IV.

Sed quomodo verum erit quod dicit Moyſes: *Requieuit Deus die ſeptimo*, ſi ſemper operatur? Quomodo etiam verum erit quod Veritas dicit: *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor?* Non enim vſque modo operari quempiam dixeris, qui nũquam ceſſat ab opere. Quando dicit Moyſes: *Compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuũ*, nõ debet intelligi, hoc ſeptimo die aliquid creaturarũ perfectionem complens Deum addidiſſe creatis. Omnia enim ſex diebus ad perfectum adducta fuiſſe, eodem Moyſe paulo ante ſcribente docemur. Complere ergo Deum die ſeptimo opus ſuum, eſt illũ creaturis die ſeptimo nihil adijcere amplius, vt Moyſes ipſe declarat; vt liqueat qualis à ſe ſit perfectio, die ſeptimo de rebus prædicata creatis; qualis etiam requies creatoris ea die fuerit, ne ſit in ambiguo, ab vniuerſo opere quod patrarat, tãdem illum requieuiſſe commemorat. Si igitur ceſſare à patrato opere, eſt requies patratoris; Si hæc requies eſt res patratas eſſe perfectas; ſatis conſtat rerum perfectionẽ, quam ſcribit Moyſes, die ſeptimo factam, non eſſe aliud quã rebus creatis nihil amplius ea die vel in poſterum ſuperadduci, Cum autem ad omnes creaturas efficiendas & conſeruandas ſit vna operatio, ac ita vna, quod plures eſſe omnino non poſsint (vt oſtendemus, temporaneam Spiritus ſancti miſſionem in ſermone Pentecoſtes declarando) eadem operatione, illum conſeruare qua producit, neceſſe eſt. Non ceſſat autem conſeruare; ergo operari non ceſſat. Ceſſat tamen

Geneſ. 2.

Ioan. 5.

Genes. 2. Quomodo intelligendum ſit Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Requieuit Deus die ſeptimo, quomodo intelligi debeat.

Digitized by Google

tamen operatio ſuper aliquod trãſire, in quo prius verſata eſt. Veluti ignis feruere faciẽs aquã, & in feruore conſeruãs, vbi iã feruere inceperit, quieſcit .i. ceſſat calorem immittere, quoniam illam ampliorẽ capere non ſufficit. Nõ deſinit autem idem ignis calidam, feruentémque aquam præſtare continuè, & tamen vna actio eſt, quę calorem inducit & cõſeruat inductũ. Sic & paleam aquæ feruenti immerſã calefacit ignis, non noua opera ſed iã peracta, dũ per feruorem, quem aquę ſuperinduxit, paleã calefacit; Ita per omnia Deus requieuit. i. deſtitit die ſeptimo nouam perfectionem creaturis inducere, quia tantum dederat die ſexta, quantum illæ capere poterant. Non requieuit tributam conſeruare, quia ſicut aqua ab igne remota mox deferuet, breuique calorem amittit, & reddit ad priſtinã ſociam ſibi frigiditatem; ita ſi à Dei conſeruatione dimoueatur creatura mox feruorem & calorem i. omnẽ perfectionem amittit, & in nihilũ, vel in confuſam materiam de quo ſumpta eſt, vertitur. Si quis item in ſpeculo aſpiciat cõtinuè, & interim in eo nouæ præſententur imagines, priores abſcedãt; deſinet videre priores quæ abierunt, nouas quæ ſuperinductę sũt videre incipiet; rurſus priores videbit mutatas, ſi illæ remanentes varientur, neque alium ſiue nouum actum vidẽdi ſuſcipiet: ita operatio diuina non tranſit, non ceſſat, aut incipit; trãſeũt autẽ creata omnia, ceſſant, & incipiunt, quę eius eſſentiæ & operationi præſentãtur, & comparãtur ſub ea fluxus ratione, qua imagines lucent in ſpeculo, quod mutatis imaginibus non mutatur. Requieuit ergo Deus ab opere die ſeptimo, quãdo eius operatio ſuper nouas rerum ſpecies non tranſiuit vt fierent. Permanſit in opere, quãdo creaturas conſeruare non deſijt; quando per ſpecies iã creatas illas variauit, variatq; quotidie, eadem penitus operatione qua cuncta creauit. Hoc eodem ſenſu opus eſt intelligi, quod dixit dominus Ieſus Chriſtus. *Pater meus operatur vſque modo & ego operor*. Non ſic enim dicit vt poſtmodũ nõ operentur. Quoniã per incarnati verbi myſterium, operabãtur ambo cũ ſancto Spiritu, humani generis redemptionem, quamdiu verbũ erat inter homines homo paſſibilis. Deinde iam factæ redemptionis conſeruationem operari non ceſſant, quamuis vltra non redimãt. Deus ergo ſic requieſcit ab opere, vt sẽper ſit in opere; ſic operatur vſque modo. vt poſtea nunquam deſinat operari. Nũc quoniam principis excellentiſſimi eſt ante omnia ſe pręſtare beneficũ, hęc porro beneficentia opere maxime cõſtat. Deus qui in omnibus bona omnia ſemper operatur (ſicut nomen eius importat) ve è princeps omnium excellentiſsimus eſt. Huius excellentiã alia quoque ipſius nominis ſignificatio manifeſtat, ignis nãque conſumẽs Deus ſonare videtur, atteſtantibus Moyſe legiſlatore ſapiẽtiſſimo, atque Paulo legis æmulatore & euangelij præcone celeberrimo. Ceſſat ab opere terra multotiens quæ ſemper torpet, niſi hominũ cæliue beneficio aliquid operari cogatur; vbi eã poſueris, illic penitus inuenies immotã. Aqua, quæ terra mobilior licet ſit, tamen & ipſa cõcluditur & ociatur, & marceſsit ſępe, niſi motus beneficio conſeruetur. Aër facile mobilis eſt, non ſine difficultate clauditur, clauſus verò marceſcere, vſque ad peſtilẽtiã inferendã, compertus eſt. Ignis nulla ratione quieſcere poteſt, non marceſcere, non ceſſare ab oper ; aut enim calefacit, aut illuminat aut ardet, aut cõſumit, aut ſimul hęc omnia facit, concludi non poteſt diu & certè illũ facilius extingues, quàm diu includas, quãto enim magis tegitur tanto magis ęſtuat. Hic ſi ſub cinere, vel alia materia clauſus extinguitur, nõ ſua natura, ſed imbecilitate materię, cui fuerit ſociatus, id patitur

Marginal notes: Pluribus exemplis res explicatur. idq; valde appoſitè. — Ioan. 5. — Deus princeps omnium excellentiſsimus. — Deuter. 4. Hebr. 12.

Digitized by Google

patitur. Huius rei argumẽtũ eſt quòd ſi in aliqua materia diutius, in aliqua breuius durat; cũ enim vtrobique ſit par ignis ſubſtantia, non eſt cur illa vtrobique pari modo non duret, niſi quòd materiæ nõ ſunt pares. Quare ſi igni materiam dederis, quæ illũ perpetuò ferre ſufficiat, nunquam extinctum, nunquam ocioſum inuenies. Hinc ego exiſtimo ignem inferni extingui nõ poſſe, & cruciare perpetuò, quoniam materia, in qua ardet, ſẽper durat. Sed quorſum hæc? Ne Deum ignẽ hunc, immerſũ materiæ crederemus, qui materiæ defectu conſumitur. Vbi igitur dictum eſt Deum eſſe ignem, meritò adiecit Moyſes, adiecit Paulus Apoſtolus, conſumentem; cõſumit quidem omnia, ſe ipſo penitus immutato. Certè ſicut nulla res eſt, quæ ſe ipsã gignat vt ſit; ita nulla poteſt eſſe, quę ſe ipsã cõſumat omnino. Deus ergo, qui ignis conſumens per antonomaſiam dicitur a nullo cõſumitur, non enim conſumitur ab eo, quod ipſe conſumit; neque ipſe ſe cõſumit, quia incõſumptibilis eſt, ſẽper idem permanens, & omnino ſe habẽs vt prius, perpetua æternitate penitus immutabilis. Cum ergo Deus ſit actu ſẽper, omnia in omnibus bona & bene operans; ſic in illis operatur, vt nullum entium aliquid operetur in illo. Conſumit ergo omnia, mutat & verſat a nullo vllatenus commutatus; ſic intelligendo Deum eſſe actu operãtẽ, ignemque conſumẽtem apparebit ex parte quam magnus ſit Deus qui Gabrielem angelum mittit.

Ignis inferni cur non extinguatur.

De magnitudine Dei.
CAP. V.

Deus eſt illud, quo maius cogitari non poteſt.

VIs ſcire melius quantus ſit iſte Deus? eſt quo maius cogitari nõ poteſt. Quis eſt quæſo qui omnia cogitare ſufficiat? Numera maris arenã, pluuiæ guttas, terræ puluerem, herbarum folia, radicum pondera, arborum frõdes, ramorum figuras, ſint hęc minima ſcitu non digna. Numera terreſtrium animalium effigies, & mẽbrorum varietates; numera piſciũ diuerſitates, iuncturas & ſquamas; numera auium formas, plumas, & pennas. Sint hæc minus digna, & ad quæ intellectus hominis nolit intendere; numera ſtellas cœli, ſuorumque motuũ rationes & pondera; numera hominũ effigies, mores, & cogitatus, numera ſi potes capillos, villos, minutias compagum corporis tui, certè nõ potes. Actu operans Deus, ignisque comburens & cõſumẽs, omnia numerat hęc, maior eſt etiã omnibus iſtis. Quid ita? Quia omniũ efficiens cauſa, & cuius gratia fiunt omnia, maior eſt effectu quocunque ſemper, & melior. Actu operans, omnia hęc cõſumens, vt libet ac verſans, illis eſt cauſa eſſendi, creſcendi, ſtandi, decreſcendi & deficiẽdi, Maior ergo eſt quàm quiuis hominum cogitatione aſſequi poſſit, immo verò quã quilibet angelus cogitare ſufficiat; neque Gabriel ipſe, qui à Deo miſſus eſt hodie, cogitare poteſt ad integrum magnitudinem Dei: quoniam & ipſe finitus, tantas varietates rerũ quas attulimus, numerare, & certa ratione ſimul aſſequi, non poteſt. Si vis exploratum habere quantus, & qualis ſit, qui hodie Gabrielem ad Virginem miſit, cogita quantumlibet magnum, quãtũlibet bonum potes, & dic Deũ melius eſſe illo non duplum aut quadruplum, ſed in infinitũ. Vt primũm vero modum aliquẽ ſtatueris certus, eſto, id longe minus eſſe quam Deus. Eſt enim Deus ita magnus, quòd eo maius nedum cogitari, ſed imaginari quidem non poteſt; omni autem cogitato ab homine vel ab angelo, idẽ ipſe qui cogitauit, maius ſufficit cogitare. Duplum enim, ac triplum, & per numeros quoſlibet auctum, cogitatæ a ſe rei, poteſt (vt experimur) noſtrum quiſque cogitare. Quare ſi Deo maius cogitari non poteſt, Deum nulla creatura

Omnium efficiens cauſa & finis, maior eſt, & melior quocunque effectu.

Deus quid ſit creatura capere nõ poteſt.

tura

Digitized by Google

tura poterit cogitare; quod ſi fortè r-tione te aliqua aut modo e-iſtimas, Deus quomodo ſit, quid ſit, quantus, qualisve ſit agnouiſſe, falleris certe. Et ne ego te deceperim, fateor plane, & affirmo nihil me dixiſſe, neque ab aliquo poſſe dici, quid ſit Deus, vel quod Dei magnitudinē aut bonitatem attingere poſſit. Ab illo plus diſtant omnia, quam eius declarandę immenſitatis gratia attuli, quā omnes ſimul cogitare poſſim[9]. Fateor palam me plene Deum non cognoſcere, & cognoſcere non poſſe certiſſime ſcio; & hoc vnum habeo perſuaſum. intelligere nō poſſe quid ſit De[9]. Quo quæſo modo ſcintilla tenuiſſima, totius ignis ardorē in ſe poterit concludere? Certè quicquid mens capit, finē habet, & quicquid ego intelligo, hoc ego finio, atque mentis meæ ambitu concludo. Deum autem, qui infinitus eſt, cuius magnitudo, & vigor à nobis plus diſtat, quam totus ignis, qui in mundo eſt, à vagāte fauilla quomodo mēte noſtra (quæ lucis totius ſcintilla vix eſt) capere poterimus? Si caligāt ad lumē ſolis huius corporei oculi, durare poterūt ad ignē illum, intellectualemque fulgorem, cuius eſt cūcta perficere atque cōſumere? Perſuaſū igitur habeamus eum qui hodie angelū Gabrielem miſit ad virginē omnium, quæ excellentiam aliquā habent, eſſe præſtantiſſimū, quia maius eo intelligi nō poteſt; immo magnū eſt quod intelligi iam non poteſt.

De amplitudine Dei.

Cap. VI.

Mercurius Triſmegiſtus.

Deus quomodo ſit ſphæra intellectualis.

HÆc agnouit ille qui dixit, Deus eſt Sphæra intellectualis, cuius centrum vbique eſt, & circunferētia nuſquam, Sphæra ſolidiſſima figura eſt ſibique ſimilima, ſine angulis conſtans, cuius principium, medium, aut finem aſſignare* nullius; quoniam vniformis vbique eſt, & partiū multitudine à ſe omnino nō diſcrepat. Deū igitur ſi cui rei aſſimilari poteſt, maximè ſphærā, id eſt ad ſphæræ ſimilitudinē eſſe dicemus Eſt enim ſolidiſſimus, qui ſtabilis in ſe manēs dat cūcta moueri, ſibique ſimilimus ſemper, ſemper æqualis quoniam infinitus. Vnde ex diſtantibus, ſiue differētibus integrari non poteſt: ſicut neque ſphęra, quæ nō niſi conformi lineæ incuruatione conſurgit. Nullos habet Deus angulos, nullas interſectiones, nullas latebras, nullas vmbras, quia eſt lux omnia illuminans, cuius oculis nuda ſunt omnia, & aperta. Principiū in illo, vnde ſit, nuſquam agnoſcitur, nuſquam finis cuius ſit gratia, niſi ſui; ante omnia tempora eſt, ſine tēpore cum omni tempore durat omnem cauſſam antecedit, quia omnium eſt finis & facit omnia; ſed & intellectualis eſt, & mole carens, penitus inextēſus intellectualis immo intellectus eſt, & intelligens ſemper. Eſt ergo Deus ſphæra, non quæ linea aliqua geometrica cōſtet, non figura corporea, ſed ſecūdum mentē. Sphæra eſt intellectualis, quādo ſe ipſum à ſe ipſo, per ſe ipſum intelligit, & omnia quamtuncunque, & quomodocunque diſtantia in ſe ipſo, à ſe ipſo, & per ſe ipſum intelligit; volens ſe, ſe ipſo, in ſe ipſo, & propter ſe ipſum ita volens, ſicut intelligit. Ita quoniam per intellectualem virtutem in eo incipit in quo terminat; in eo terminat, in quo incipit intelligere ſimul & velle; quaſi ſphæra eſt rediens in ſe ipſum vno actu intelligēdi, atque volendi, nullibi tamen principiū habet. vel finem eſſendi aut ope-ādi, quia àb infinito incipit, & in illud redit, ſine principio & ſine fine. Sphęra igitur intellectualis accommodatiſſime dictus eſt Deus, quandoquidem ſphæra per vnicam lineam completur, & in ſe redit; hic per vnicam ſubſtantiā & vnicam mentis operam, à ſubſtantia non diuerſam, eſt perfectus, & in ſe cuncta reducens,

Hebr. 4.

* Nullius poteſt.

Digitized by Google

dum cuncta vult vt intelligit, Vult inquã vt intelligit eſſe volenda, intelligit vt vult ea eſſe intelligibilia & illa talia fiũt dum creãtur ab eo, talia permanẽt vbi creata ſũt qualia intellecta ab illo volitáque fuerũt. Neque enim aliã eſſẽdi formulã habet omnis mũdus vel habere poteſt, quã Dei artificis ſapiẽtiſsimi infallibilis artis ratio illi induxit, & eſſe conſtituit. Sed hæc ſphæra quã Philoſophus intellectualem magna ratione diffiniuit, maiori adhuc à ſphera corporea ſeparauit, Sphæra corporea cẽtrũ habet in medio poſitum eſt enim cẽtrum indiuiſibile quantitatis extremum ſphæræ corporeę, à quo omnes lineę ductę ad ſuæ ſphæræ circumferentiam ſunt ęquales, quod eſſe non poſſet, ſi punctum, quod nomen centri à geometris aſſecutum eſt, in medio, æque diſtanti vndique à circũferentia, nõ maneret, quod in circulo* hic figurato eſt facile oculis cernere, & manibus mẽſurare. Non ſic hæc ſphera intellectualis, non habet centrum in medio, ſed vbique. Quid ita? Quoniã centrum minimũ eſt in ſphæra, adeoque puſillũ, vt nulla pars ſphæræ dici merito poſsit, cum tamen ſit in eius medio cõſtitutum; & quicquid rerum creatarum vbiq; eſt, ab hac intellectuali ſphæra cõcluditur, quãdo in illa ſecundũ virtutẽ aut eminentiam continetur: & quamuis ſit aliquid eius vt centrũ eſt aliquid in ſphæra, pars tamen eius eſſe non poteſt, ſicut centrum pars nõ eſt ſphęræ. Omnis etiam creatura Deo comparata, tantundem diſtat ab eo quoniam cum ſingulę finitę ſint, Deus verò penitus infinitus exiſtat, ab infinito omnes infinitè diſtare neceſſe eſt. Quæ autem ſingula, vel ſimul omnia infinitè diſtant ab aliquo ęque diſtare ab illo neceſſe eſt, niſi infinitas diſtantias, has maiores haſue minores exiſtimauerimus. Quare rectiſſime dictum eſt, huius ſphærę intellectualis, quæ Deus eſt, centrum vbique manere & circũferentiam nuſquam eſſe; quoniam à cẽtro ad circunferentiã eſt aliqua determinata mẽſura, at à creaturis ſingulis & ſimul omnibus, ad Deũ nulla eſt, neque eſſe poteſt menſura ſtatuta; ad immenſum enim, quę menſura ſtatui vnquam poterit menſuratorũ? Circumferentia huius ſphæræ intellectualis (quæ Deus eſt) caret etiam mẽſura extrinſeca, cuius enim circũferentia in aliquo loco eſt, id loco finitur, Deus autem qui loco nõ capitur, quomodo loco finiri exiſtimabitur? Neque verò centri ratione ſphęra hęc intellectualis alicubi eſſe poterit, ſicut maximã ſphærarũ dixere philoſophi in aliquo loco ideo eſſe repoſitã, quia habet determinatum cẽtrum; nullibi habet determinatum centrũ ſphæra, quæ Deus eſt, ſed vbique, ita nuſquã erit determinata ſua circũferẽtia erit verò vbique tota, ſed penitus inconcluſa. Vide nunc (ſi potes) quantus ſit qui miſit angelum Gabrielem ad ſanctam Virginem; eſt omnia continens, omnibus ſe prębẽs vt ſint omnia quæ ſunt, ſcintilla eius vel minima dici nõ poſſunt, omnia creat, regit, moderatur & ſuſtinet, ſuſtentatus à nullo; omnibus imperat creaturis, nulla verò creatura neque ſimul omnes legẽ aut modum illi imponere poſſunt. Cogita ſi potes hanc intellectualem ſphæram, cogita centrorum eius numeroſitatẽ, cogita circunferentię immenſitatem; cognoſces principem, hanc legationẽ deſtinantem, eſſe omnium maximum quod cogitare poſſit omnis creatura, immo vero * magnũ, quod omnes ſimul cogitare non poſſunt.

Deus quomodo ſp[h]æ[r]æ [c]ẽ[n]tri [i]ſta[r] ſit.

* apte.

* id magnum.

De myſterio nominis Galilaæ.
Cap. VII.

Antea qvam ad declarandã magnitudinem ac dignitatẽ eius principis accedamus ad quam Deus Opt. Max. angelum excellentiſs legatum hodie deſtinauit, de loco, ad quẽ miſſus

miſſus eſt, aliquid in medium afferamus; quoniã neque hic vacare myſterio credẽdus eſt,* quoniam Lucas Euãgeliſta tam accurate illũ deſcribit. *In ciuitatẽ* nãque *Galileæ cui nomen Nazareth* dicens, prouinciã primo, deinde ciuitatem ſcribit, quia cõmunibus ad propria deſcendẽdo, conſentaneũ eſt narrationem texere Prouinciæ igitur nomẽ primo inſpiciamus. Galilęa nomẽ eſt quod rota, vel volubilis, vel transmeans, aut tranſmigratio facta (teſte Hieronymo) ſonare videtur. Erat homo, omniũ eminentiſsimus, in rota verſatili creatæ ſub luna naturę, inſtitutus à Deo, quoniam ei datũ ab initio fuerat, pręeſſe volucribus cœli, piſcibus maris, omnibusque beſtijs vniuerſæ terrę inde verò ſua culpa deiectus, poſitus in rota fortunę, & illic iuſſus de ſudore vultus ſui pane veſci ſuo, innumeris eſt preſſus anguſtijs, dum poſt ſtudioſam terræ culturam, pro expectata meſſe, ſpinas ſepę ac tribulos recollegit. Certè niſi fuiſſet Adę peccatum, nullum ius in homine fortuna vnquam ſibi vendicaſſet, quãdo per originalem iuſtitiam certa ratione moderatus appetitus, paucis minimiſque contentus, fortuitis bonis nõ inhiaſſet; immo verò fortuna penitus in rebus hominum non fuiſſet, quãdo certa ratione egiſſet homines omnia, Nihil ignoranter, nihil temere, nihil violenter quæ ſunt fortunæ radices, quiſquam hominum *aggreſſus. Tolle ignorantiam, fortunam ſuſtuliſti; tolle temeritatem, tolle vim, tolle metum, fortunæ vires penitus eneruaſti. Nullum enim numen* abeſt ſi ſit prudẽtia, ſed nos te facimus fortuna deã; cœloque locamus. Ita quoniam pro ſua culpa pręcipitatus eſt homo in ignorantiã, vnde temerarius, imbecillis, meticuloſus & (vt vno verbo dixerimus) imprudens effectus; rotam fortunæ ſubintrauit, quæ nũc pro temeritate noſtra, nunc imbecillitate, nunc metu quibus inuoluimur & rotamur aſsidue, nobis abutens, ſumma noſtra infimis, infima ſummis verſare lætatur. De hãc miſerię & inſtabilitatis rota, volens nos eripere Deus, & per gratiam ad naturæ inſtitutę formam rectitudinemque traducere, patriam, ad quam deſtinabat huius rei gratia nũcium ſuum, nomẽ habere voluit quod rotam ſiue volubile deſignaret, Significaret prætera transmeans, ſiue trãſmigrationem, vt omnes intelligerent eum, qui ſua culpa ſe trãſmigrauerat à rota rectę rationis inſtitutæque naturæ, ad rotã fortuitæ calamitatis omni prudẽtia deſtitutę, huius legationis beneficio transmigrationem accipere ad ſolidam gratiam. Sed dices, & opus huius legationis impletũ eſt, & nihilominus rota fortunæ rotamur immo pręcipitamur aſsidue. Culpa tua eſt, Quãdo te per legis euãgelicę obſeruantiam in gratiæ rota non contines, legem Dei ſpernis, chriſtianus es nomine, non re. Spem tuã quæſo vbi locaſti? In diuitijs, voluptatibus, aut honoribus ſæculi. Iacta ſuper Domino IESV CHRISTO cogitatum tuum, noli nimis de craſtino eſſe ſolicitꝰ, viue hodie, viue modice, & modeſte, viue ſecundum iura naturę, illa paucis minimiſque contenta eſt. Si ad naturam vixeris, nunquam eris ſub rota fortunæ, ſi ad opinionem, ſine certo numero, fortuito rotaberis ſemper, iactaberis & præcipitaberis. Vide angelum eſſe miſſũ in Galilæam prouinciã, quod nomen rotæ ſignificatum, & tranſmeãtis importat, vt à fortuitis ſeparatus te trãſferas ad naturalia deſideria per gratiam mediatoris hodie annũciati, & ſtabilem manſionem in rota glorię ſempiternę conquiras. Cui nomen nazareth, * flos vel virgultum, ſiue ſanctitas & conſecratio. Item vnctio vel munditia, ſiue cuſtodiens, aut ſeparatio eodẽ Hieronymo interprete ſignificatur, vt intelligamus à qua rota ad quam nos per hãc legationem tranſire conueniat, qualiſue tranſitus noſter

*quando.

Lucæ 1. Galilæa Prouincia cur annũciationi cõueniat.

Tom 1. li. de nominibus Hebraicis ex Luca.

Abſque peccato Adę fortuna non fuiſſet.

* eſſet ag.

* habet.

Fortuna vnde ius acceptum inter homines teneat.

*quo ſci. Libro de nominibus Hebraicis tom. 1.

Digitized by Google

Nazareth cur annũciationi deputata.

noſter futurus ſit. Miſsũ in Nazareth angelum, Euangeliſta magna ratiõne commemorat. A prioribus nempe vitæ affectibus, turpitudine plenis, ſuperuacua ſemper ambientibus, ad ilorem parſimoniȩ, & ſobrietatis redolentiam; à rigido obſtinationis ſtipite, ab alto ſuperbiæ trũco, ad pœnitentiȩ & humilitatis virgultum flexibile; à rapacitate inſatiabilis auaritiȩ, ad liberalitatẽ eleemoſynȩ; à fœtore luxuriæ, ad conſecratam Deo continentiam, ſanctis angelis ſemper amicam, ab vnctione immundorũ condimentorum, à fucis faciei, ad munditiam naturalem tranſitus eſt faciẽdus, vt dicere poſsit angelus nobis ad cuſtodiam animȩ noſtrȩ datus. *Aue Maria* &c Hȩc de ratione nominis, Prouinciȩ ac ciuitatis, ad quã miſſus eſt hodie nuncius Gabriel angelus, dicta ſufficiant.

De ſancta Maria Excellentia.

CAP. VIII.

DIGNITATEM principis, hãc tantam legationum excipientis, ampliſsimam eſſe Lucas Euangeliſta declarat. Ab illo igitur hanc, non à me perdiſcite quæſo. Ad quam, ad qualem, ad quantam ô Euangeliſta dominam, hæc legatio deſtinatur? *Ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria.* Prima huius dominȩ excellentia, virginitas eſt, non ſecundum carnem tantum, hæc enim omnibus feminis innaſcitur, gregale bonum eſt, & nullius meriti, niſi illam prudentia moderetur. Teſtem habemus hîc copioſiſsimum Dominum IESVM CHRISTVM, cuius parabola virgines fatuas excludit à nuptijs, ſolas prudentes cum ſponſo animarum noſtrarum amantiſsimo epulari, & nuptias celebrare demonſtrat. Multȩ ſeculis antecedentibus mulieres fuerant, quȩ à viro nunquam cognitȩ, vitam morte mutauerunt penitus integrȩ, nullam tamen pro ſua virginitate virtutis famam ſacris literis ſunt aſſecutȩ Multȩ noſtra ætate puellȩ moriuntur innuptæ, quibus virginitas nulli ornamento putatur accedere, quoniam corpore tantum virgines, & ad tempus non animo ſe illibatas perpetuo conſeruandi, vitæ finem attigerunt. Nullam in ſacris literis legimus mulierem ante Mariam, ante hanc ſacratiſsimam dominam ab angelo Gabriele hodie viſitatã, ſalutatam, monitam & perſuaſam, cui virginitas tribuatur honori. Omnes enim ante illam nubere, & maris amplexu liberos procreare in animo habebant, virginitatem ſuam corruptori homini, omnes cum per ætatem legemque liceret, credere præſto erant. Verecundia legum, timore parentum, non voluntate, non propoſito virgines eo vſque perſeuerabant, donec ſecundum legem, & parentum arbitrium illam deponere permitterentur. Virginitas carni harum aliquando inerat; menti aberat ſemper. Maria vero, quam ab initio ſemel carni natura dedit, corporis integritatem ſtudioſe continuit, & diligenter perpetuo conſeruauit; non ætas, non lex, non parentes illam in virginitate tenuerunt, ſed voluntas & animi magnitudo, quibus viri conſuetudine, ſolatióue liberorum ſe non exiſtimauit egere. Iactauit ſuper Domino curam ſuam, neque ſubire dubitauit legis maledictum, ſe totam Deo committens, cuius ſpiritu qui aguntur, legi non ſunt obnoxij, itaqua virginitatis voto ſola inter priores puellas, ſe totam Deo perpetuo conſecrauit. Singulare eſt hoc Mariæ priuilegium, quo ſuper omnes feminas eſt glorioſiſsima, quo ante illam nulla meruit dici virgo, omnes ante Mariam mulieres maritalis ſaltem

Luca 1. Prima virginis Mariæ excellentia virginitas eſt.

Matth. 25.

Virginitas cur in Maria primũ cœperit commendari.

Exod. 23. Deut. 7.

Digitized by Google

ſaltē copulę deſiderio ſunt corruptę. Maria, ſe ipſa teſte, pro ſāctitate pudicitiæ mentiri neſciente, virum nō agnouit, & perpetuo (ſi Deo placeret) non cognoſcere inſtituit. O excellentiſsima inter ōnes feminas, quę quod vſus ignorauit, lex nō excogitauit, natura vix ſuſtinet; corporis integritatē, & animi puritatē pio immutabilique propoſito complexa eſt. Magna eſt ergo hæc, & inter puellarum matronarūq; virtutes, prima principis huius dignitas, ad quem hodierna die Gabriel angelus orator accedit. Virgo eſt mente penitus cōfirmata, Deoq́ deuota. Virginitas mentis corpus eius perpetua in virginitate ſeruabit. Non eſt gregalis mulier. non muliebri mouetur affectu. Debilitas ſexus, carniſque conditio in muliere fragiliſsima, diffidentia virium ad ſe defendēdum, puellas ac matronas faciunt, ſine culpa, viri deſiderare conſortium ſeque tū bene, honeſteque locatas, & in tuto cōſtitutas exiſtimare, cū amātur à viro; cuius rei gratia ſe totas illi exhibent obſequētes, & in omnibus ſedulo famulantur, pręſertim ſi virum induſtriū, aliquáue inſigni virtute præſtantem fuerunt aſſecutæ ſi bene moratæ ſint, non proteruæ, non procaces Eſt certè maxima laus matronæ, quaſi propriam vitam colere virum ſuum. Mores benè inſtituti in ciuitatibus, qui à naturę linea diſcedere nequeūt, expoſtulāt, vt quia ad vitę cōmoditates conſequendas, & ad fugienda ac propulſanda pericula femina ſibi non ſufficit, & indiget viro, illi ſe libenter aſſociet, & exhibeat obſequentem; ſed hæc virtus earum eſt, quibus non cōceditur, ad culmen virtutis aſcēdere. Animi magnitudo quæ hominē facit heroicum, quod latine (vt exiſtimo) ſonat principibus aſcribendū, virtuti heroicæ dedatū ſufficere ſibi facit ad omnia, quando per ſapientiam videt ſapientiſsimum Deum, qui ſolus ab initio produxit vniuerſa, non minus ſolū illi poſſe ſufficere ad vitę neceſſitates ſuppeditandas, quàm ſuffecerit ab initio ad tribuendam vitam. Antecedentes igitur mulieres (ſecūdū mores hominum) omnes in homine ſperauerunt, & aliūde quam à Deo auxilium ſibi conquirere ſtuduerunt Maria cogitatum ſuū penitus iactauit in Domino, & naturę vires ſupergreſſa, nihil ſibi deficere poſſe ſperauit, ſi omnium rerū Deo copioſiſsimo largitori ſe committeret. Hac igitur ratione virginitatē ſeruare cōſtituit vt Deus eſſet illi ante omnia, qui verè eſt melius quā omnia. Vnde illi ſoli cum Propheta cantat. *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpē meā.* Pſal. 72. Nouerat mulierēm nuptam, id eſt nuptias conſummantē, & cum viro in matrimonio perſeuerantem, cogitare quæ ſæculi ſunt, & eſſe ſollicitam placere marito ſuo. 1. Cor. 7. Quod licet culpabile minime ſit, tamen ſtudium eſt animi, intra imperfectionis anguſtias ſe trudentis. Quæ autem innupta eſt, id eſt nuptijs non occupata, neque ſe occupare proponēs viſibus nuptiarum, cogitat quæ domini ſunt omnipotentis, non quę fragilis hominis; cogitat quemodo placeat Deo regi ſęculorum, inuiſibili immortali, imperturbabili, & penitus impaſsibili, Nō ſtudet carneo homini ſubdito ſæculi poteſtatibus, carnis affectibus, naturæ defectibus, fortunæ ſæuiſsimis ac incertiſsimis caſibus, caduco, mortali, moribundo. Nouerat Maria omnē carnē eſſe fenū, Iſai. 40. ſuam ipſius pulchritudinem, ſuā iuuentutem, quamuis elegantiſsimam, quaſi florē agri eſſe meminerat; mane nitore vegetam & vigentem, veſpere occiduam, pallētem laxam, rugoſam futuram & marcidam. Hæc apud homines durare non poſſe, apud Deum perpetuo manſura intelligebat. Nihil apud illum decidere, nihil in deterius mutatum iri formidabat, apud quem omnia viuunt, & in melius cōmutātur. Agnouit quantumlibet præſtantē viribus,

Virginitatis Mariæ excellētia ſuper omnem matronarum affectum, quamuis honeſtum

Mariæ animi magnitudo & ſpes eximia.

Digitized by Google

viribus, decorúmque iuuenta maritũ, ſenectute quandoque exhauriendum, morte tollendum; noluit igitur florẽ ſuæ iuuẽtutis pulcherrimum illi tribuere, qui proprium conſeruare non poſſet noluit fragilitatẽ ſuam baculo (vt aiunt) arundineo ſuſtẽtari; ſe Deo dicar. conſtituit penitus integram, qualem ille ab initio creare dignatus fuerat. Ita ſi Deus dignaretur acceptare virginitatem ſuam, corpus, animã & vitam Dei creator s ſui penitus eſſe conſtituit obſequijs mãcipatam. Hoc eſt quod Lucas dicit vno verbo, *Ad Virginem*, Vbi ſapiẽtiæ magnanimitatiſq; dotibus Maria cognoſcitur amplisſimè decorata, & cui merito dicatur, *Aue gratia plena*, &c.

De virginitate an ſit virtus.

CAP. IX.

Lib 1. contra Iouinianum tom. 2.

SCIO apud pleroſque non ſatis cõſtare virginitatem eſſe virtutẽ contra quos quoniam, Hieronymus copioſiſſimè diſputauit, ego tanti viri induſtriæ quid adijcerem nihil* certè habẽs; ſatis duxi horum nimis ſtudẽtium nuptijs argumentationes, quaſi per ſummã recenſere, & oſtẽdere eſſe fallaces. Virtutem hi dicunt à natura nõ tribui, ſed acquiri oportere per ſtudium operandi virtutem, item amiſſam recuperari aliquãdo poſſe, immo ſæpe cumulatius recuperatam fuiſſe, confirmant Petri Apoſtolorum principis exemplo, qui poſt negationem fidelior eſt effectus Virtutem item plurimũ vtilitatis rebus publicis & priuatis afferre prædicant. Cum* ecõtra in homine, ſimulque cũ homine virginitatem naſci exploratum ſit. Nulla præterea operatione virginitas acquiratur: amiſſa recuperari non poſſit, ſterilis prçterea ſit, & fructu penitus vacua. Quare non magis inter virtutes, quã ſterilis arbor inter plantas felices cõnumerãda videtur. Iſti primis duabus argumentationibus fallũtur, hoc ideò, quod virginitatẽ in ſola corporis integritate reponunt. Hoc quale ſit iam ſupra mõſtrauimus. Non dicitur virtutẽ virginitatis habere mẽte corrupta fœmina, cuius corpus integrũ manet. Virginem commendabilem oportet ſanctam eſſe mente & corpore non mea ſed Apoſtoli Pauli ſententia, immo IESV CHRISTI, qui fatuas virgines in ſola carnis integritate gloriantes, repudiatas à ſpõſo virginitatis oſtendit. Licet igitur virginitatis aliquid natura producat in carne, & cum carne naſcentis, hoc tamen exiguum eſt, & quaſi materia cui niſi accedat integritatis electio, & firma perſeuerandi volũtas, recta ratione moderata, nunquam ad virtutis gradum perueniſſe credenda eſt. Non eſt enim Chriſto docente virtuoſa virginitas ſine prudentia Prudentia porro virtutum eſt norma, quam natura non profert, ſed mens, in bonis exercitata cogitatibus, ſibi conquirit. Ita non eſt virginitas à natura, ſed à ſancto propoſito ſupra naturam eleuato tributa; quoniam naturæ vires excedit, carnem eſſe & carnis deſideria ſuperare. Ad virginitatem igitur non peruenitur ocioſè ſed multo labore, multo ſtudio, multis anguſtijs. Nam ſi circa difficile virtus negocium habere prædicatur, quid quçſo poteſt eſſe difficilius quam ſe ipſum vincere, naturæ impetum rapidiſsimum in ſe ipſo compeſcere? cõiugij ſolacia deſpicere, & liberorũ dulcedinẽ aſpernari? Magno ad hæc conanime, magno ſtudio, & lõga eſt opus perſeuerãtia. Quç alias virtutes impugnant e contra nos ſunt poſita, quod virginitatẽ inſectatur in nobis naſcitur, nobiſcum eſt ſemper, nec aliunde quçritur, vltro ſe offert, etiã nobis inuitis prçſto eſt. Si virtutis materiam à virtuoſo cõfici oportere nuptiarij exiſtimauerint, ſomniabunt merè, & minus dicent quam pueriles nugas. Non enim erit liberalis

Margin notes: * certè. — Virginitatem non eſſe virtutem, quibus rationibus quidam conentur oſtendere. — * contra. — Refutatur eorum ſẽtentia. — Cap. 8. — 1. Cor. 7. Matth. 25. — Virginitas vnde habeat rationem virtutis. — Loco citato. — Virtutis materiam virtuoſus ſibi non facit.

Digitized by Google

neque magnificus, qui pecuniam diſpertiendam ipſe non cuderit, immò qui argentum & aurum nō effoderit, non conflauerit, nō aliquo ſuo labore parauerit Non erit temperans qui cibos potus, qui tactum delectantia, à quibus abſtineat, vel quibus bene vtatur, ſibi non fuerit fabricatus. Virtutis formā* virtuoſum operari, materiam à na ura vel ab arte conquirere opus eſt. Ita materiam virginitatis virgo accipit à natura, formam ipſa ſibi per bonam voluntatem inducit. Quòd verò virginitas amiſſa reſurgere nequeat, materiæ defectus effecit.

*Audioſum.

Recuperantur aliæ virtutes, quoniam abeuntibus illis, earum materia neceſſariò non amittitur; & ſi fuerit amiſſa recuperabilis eſt. Deſinat quis eſſe liberalis, non neceſſariò illi deſinit eſſe liberalitatis materia; nō enim ab eo neceſſariò recedit, aut deſinit illi eſſe pecunia quam habebat; & hanc ipſam, ſi amiſerit, conſtat eſſe recuperabilem, quando æquiualentem & maiorem (quod ſæpe fit) poſſit acquirere. Qui temperantiam deſerit, epulas neceſſariò non amittit, à quibus abſtinendo temperans effici poſſit. Qui in puſillanimitatem cadit, vnde poſſit bene audere, & intrepidum ſe præſtare, ſæpius inueniet. Qui corporis integritatē amiſerit, nulla vnquā illam poterit creata virtute reſumere. Materia ergo virginitatis penitus ſic ſemel amittitur, vt virtute creata recuperari nō poſſit. Deus tamē qui ſuſcitat mortuos, qui omnem ſolutam corporis compaginem in eoſdem numeros priſtinoſque concentus inſtaurat, iura virginitatis in integrū poteſt reducere. Et fortaſſe in illa ſuperna ciuitate, vbi non nubēt mulieres neque viri vxores ducēt ad nuptias, ſed erūt omnes homines ſicut angeli Dei, diſcreti quidē ſexu, ſed ſexus miniſterio (ſicut angeli non egent) penitus non egentes, erit inquam fortaſſe hominibus omnis corporis integritas reſtituta Quòd ſi fiet (immò quia forſitan fiet, quoniā corpus quod animale ſeminatur, ſpirituale reſurget) non eſt omnino negandum virginitatem ſecundum corpus id eſt, materiā virginitatis à Deo poſſe reſtitui quæ beatis omnibus in corporū reaſſūptione fortaſſe tribuetur. Non eſt etiam negādum ipſam virginitatem poſſe penitus inſtaurari, niſi virginitatē velimus intelligere, ſecundum formā in eo conſiſtere, quod eſt ſemper voluiſſe proprium corpus integrum ab omni ſciſſura, & carnis pollutione ſeruare. Niſi item materiæ virginitatis ad plenam redire corporis integritatem nō ſufficere exiſtimemus, ſed oporte re nullam vnqu m tuliſſe ſciſſuram. Ita quia ſemel volitum, nūquam po teſt volitum non fuiſſe, neque Deus ipſe efficere poteſt præteritum nō eſſe præteritum; nō poterit virginitas inſtaurari. Sed huic argutiæ innitentes, & totam virginitatis rationem perēni integritati carnis & animæ tribuētes, nihilominus dicere compellentur (quod eſt veriſsimū) virginitatē corrupto corpore poſſe manere, vt ſi qua muli r per ſummā penitus violentiā defloretur. Teſtis hoc loco eſt ſancta Lucia, quæ non niſi de conſenſu mētis hominem inquinari poſſe libidine, Paſcaſio reſpondit intrepida. Non eſt igitur virginitas ſicut neque reliquæ virtutes morales, immerſa vel alligata fluxis bonis & momentaneis: Quare deficiente materia, ipſa non deficit. Sicut enim deficiēte pecunia, & per ſūmam inopiam in omniū egeſtate rerum conſtituto, liberalitatis commēdatio non deerit ſi promptam ad bene diſtribuendum habuerit voluntatē; non deerit temperantia inedia pereūti, ſi duret propoſitum cibis potibus, ac tactui delectabilibus cum modeſtia bene vtendi; non deerit iuſtitia, ius non dicenti, neque vtilia commutāti, & hęc vnde operetur penitus non habenti, ſi adſit intētio vnicuique quòd ſuum

Virginitas ſemel amiſſa quare creata virtute irrecuperabilis ſit.

Virginitatem amiſſam quomodo poſſit. & non poſſit reſtituere Deus.

Sed legēdus de hac materia. pro ſententia huius auctoru Petr. Damianus epiſtola 4. cap 1 & habetur in to. 1 Bibliot. SS. PP. ſecunda editionis Pariſ. 1589.

Virginitas corrupto corpore poteſt manere.

*tribuendi. *laedendi.

ſuum eſt*tribuere, & neminem*lædere. Ita deficiente corporis integritate, ſi modo animus in illa permaneat, erit in mente ſolida virginitas, quæ hoc ipſo operoſius fouetur interius, quo ſine mentis conſenſu acrius oppugnatur exterius. Quarto loco quã debilis ſit nuptiariorum ratio nõ attinet dicere. Apertiſſimè etenim falſum ſumere dignoſcuntur. Vident talpæ quod iſti vel non vident, vel ſe videre diſſimulãt. Palpant aridi ſtipites publicas & priuatas virginitatis vtilitates Nõne reipublic ſplendorem affert quod mares & feminas (ſi per incontinentiam deliquerint) inexcuſabiles manifeſtat? Quis iam incõtinentiam ſexus debilitate, aut ardore iuuẽtę poterit excuſare, qui in ſua ciuitate viros ac mulieres, per omnem vitam libidinis expertes, qui ſexum ratione, ardorẽ ętatis honeſtatis amore ſuperauerint? An non eſt vtile reipub. aliorum neceſſitatibus ſubuenire? liberos proximorum ad religionem educare? orationum ſuffragijs releuare cadentes, ſequeſtrem ſe inter Deũ & homines exhibere? religioni pietatique operam dare? Hæc omnia melius faciunt virginitatem ſeruantes, quã nuptijs operam dantes. Nempe ſi mundo non pariunt, non nutriunt; Deo continuè vtrunque perſoluunt. Hinc ego exiſtimo Hieronymum dixiſſe.

Virginitatis commoda & vtilitates.

Lib 1 contra Iouinianum medio quaſi inter initium & medium eius libri.

Nuptiæ replent terram, virginitas paradiſum.

De Virginitatis Excellentia.

CAP. X.

HABEMVS hic ciuitatem non permanentem, timoribus anxiam, laboribus plenam, & periculis abundantem. Itaque in hac malis plena ciuitate atque peccatis, quam nuptiæ replent, perfectum eſſe poteſt nihil. Ideoque virtutes, quas morales philoſophi noſtri temporis dicunt, qua ſcilicet ad mores in ciuitate publicos ac domeſticos componendos valent, non immerito Purgatiuæ à Platonicis dictæ ſunt, quoniam quod purgatiuum eſt, omnino purum eſſe non poteſt. Non ſunt penitus defecatæ medicinæ, quæ exhauriunt corporis purgamenta, ſed & ipſæ aliquid habent malæ complexionis, vnde noceant cum iuuamento. Hinc eſt quod omnes medicinæ quæ purgant, etiam inueterant; purgant, quãdo per ſuam auſteritatem diuellũt ſuperfluos, putridoſque humores à corpore; inueterant, quando ſua malignitate naturam eneruant. Sic aquæ, vt pannos purget, admiſcemus cineres; pura namque aqua purgare non ſufficit. Iſtę igitur terrenę ciuitatis hominum terreſtrium virtutes, non ſunt ex omni parte perfectæ, quia inter duo vitia ſingulæ conſtiterunt, vt per extremorum temperaturam, à prudentia reductæ ad medium, affectus moderentur humanos, & ad terreſtrium vtilitates proſint. At ciuitas permanens, quam viri heroici adhuc in fragili carne conſtituit, iam quaſi incolunt, virtutes habet longè præſtantiores, quæ non purgatiuæ, ſed purgati animi dotes ſunt. Hæc ciuitas nulla eget terrena ſubſtantia. Suis ciuibus in illa Deus eſt omnia, vigilant ſemper talium ciuium in tam felici ciuitate virtutes & ab opere nunquam ceſſant; nulla tamen moderantur extrema vitia, procul ſunt ab omni fœculenta materia, non amittũtur, non indigent perfici, per illas venit quod perfectum eſt, quando iam euacuatum inueniunt quod erat ex parte. Proſunt igitur ſupra modum. Inter has ſi repoſuerimus virginitatem, & dixerimus illã eſſe virtutem non purgatoriam, ſed purgati animi dotem, abunde fortè ſatisfactum erit calumnijs omnibus, quas contra illam nuptiarij nectere conati ſunt. Non erit opus illam corporis

Virtutum moralium purgatiuarum ab heroicis differẽtia.

Virtutes heroicæ perfectæ ſunt; inter quas eſt Virginitas reponẽda.

vtilitatibus conſulere: quoniam quæ hoc faciunt non omnino puræ ſunt; hæc vero virtus eſt animi purgati. Nõ opus erit illam extremis vitijs eſſe tẽperamentum; ad animum purgandũ valent illæ, iſta purgatum honeſtat, ſi non eſt mentitus ille qui dixit. *Nonne anima plus eſt quam corpus?* virtutes quæ animis perpetuas vtilitates afferunt, & dignitates vtiliores & præſtãtiores ſunt quam quæ ad corpoream vitam attinent conſeruandam. Adeſte animis ô nuptiarij, adeſte inquam virginitatis oſores & impugnatores. Dicite ſi modo poteſtis quæ cõiugata matrona, quis lege nuptiarum liberos ad hanc diem procreãs immo donec ſæculorum ſæcula durabunt geniturus, tãtum rebus humanis vtilitatis attulit, vel afferre vnquam poterit quãtũ nobis Mariæ virginitas noſcitur attuliſſe? Quid rebus humanis dixi? cũ omnibus terris omnibus cęlis & angelis ſãctis, qui cælorũ ſublimiora incolunt, hæc virginitas fit honori. Euæ matrimoniũ hominibus ruinã intulit; Marię virginitas ruinam hominũ reparauit. Euæ matrimonium angelis beatis ſupplementum detraxit; Mariæ virginitas ſuppetias adduxit. Euæ nuptiæ ſpoliauerunt cælos; quos Mariæ virginitas exornat & complet. Sũtne iſti tenues virginitatis fructus? Eſtne parum operoſa virginitas, quę Deum hominibus conciliat, pacem cælis & terris obtinet ſempiternã, diuinitate terrã ditat, cælos Chriſti humanitate decorat, & quotidie hominum ſalute ornatiores reddit?

Matth. 6. Luc. 12.

Mariæ virginitas honori fuit cęlo & terræ.

De incarnationis tempore.
Cap. XI.

Mvltæ rationes à multis Theologis, pręclaris* ſana doctrina & ſãctitate viris adductę ſunt, cur Deus, poſt tot annorũ ſęcula, filium in carne mittere potiſſimè diſtulit, declarãtęs quas ego certè non reſpuo, neque illis meliores ad inuenire cõfido, dicã tamẽ de hac re quod ſentio. Ante Mariam nulla eſt iuuẽta mulier, quę hoc munere fũgi voluerit eſſe mater Dei; omnes eſſe matres hominũ voluerũt, omnique mentis ardore concupierũt, & q æſierũt de hominibus parturire, hominesque hominib' parere. *Ego diligentes me diligo*, dicit Sapientia. *Sto ad hoſtium & pulſo ſi quis aperuerit ad illum intrabo, & cum illo manebo.* Ante Mariam omnes mulieres declinauerunt, dum mentem ad ima, ad mortalia, & caduca; fœminæ ad moribundos mares, & illi ad fœminas vento mobiliores ſe conuerterunt. Ideò inutiles, & inhabiles factæ ſunt mulieres ad tanti muneris gratiam conſequẽdam; viri ad conſeruandam. Maria non ſic declinauit, mentem ſuam ad hominem non vertit; ad heroicam virtutem, purgatique animi dotem, animum erexit; purgatorias virtutes ſibi ſatis eſſe non duxit, conſummatas elegit; delicti thoro virginitatem prætulit; ſciuit caſtitatem copulæ maritalis eſſe virtutem, ad continendam & moderãdam carnis fragilitatem, virginitatem vero ad animi & corporis integritatem valere perpetuo conſeruandam. Hæc omnia, Hieronymo teſte, elegit Ioſeph primus maſculorum in coniugi conſortio conſeruare, pro Mariæ merito, virginitatis aſſertor. Quia ergo non vt alij homines, Maria inquam & Ioſeph declinauerunt ſimul, ſed vterque erexit ſe, & quãtum potuit Deo ſe dedit, & adhæſit illi: Deus pater non immerito ad Mariam virginem, virgini Ioſeph deſpõſatam, nuncium ſummũ Angelum mittere voluit. Deus Spiritus ſanctus ſuper illam deſcendere conſtituit, & Deus filius in illam venire dignatus eſt. Nõne veteris & noui inſtrumẽti iure, domum Dei manu factã ita decet ſanctitudo in longitudinẽ dierũ quibus durat, vt nulla illic ſęcularia negocia rite tractẽtur, & ipſi idololatrę ac infideles

* ſani.

Incarnatio cur Deus distulerit vſque ad Mariæ tempora.

Prouerb. 8 Apocal. 3.

Loco ſupra citato.

Deum,

Digitized by Google

Deum, non vt oportet, cognoſcentes, ſua templa omni mūdana & prophana opera prorſus vacua nōne conſeruare nituntur? & tamen in templis manufactis Deus non habitat niſi per aſſiſtentiam ſpecialem, gratiarūque vberiorem profuſionem. At mater, de qua naſciturus erat Deus, totam ſecundum ſubſtantiam deitatem in ſe claudere nec tamen coāguſtare debebat; quare fuit conſentaneum talem matrem, taliſque matris ſpōſū, humanis vſibus nullatenus eſſe occupatos. Igitur quia ante Mariam, hodie ab angelo ſalutatam nō fuit mulier quę ſe Deo omnino dicare voluerit, quę homini ſubeſſe nō conſtituerit, & ex homine filios procreare non propoſuerit; non fuit etiam maritus, qui ſponſam nuptiali affectu nō acceperit, duxerit, tenuerit; non mirum ſi Deus, vſque ad ſanctæ huius virginis maturitatem filiū ſuū diſtulit incarnare. O igitur ſancta & immaculata virginitas! quoniam quē angeli & homines deſiderabant, quem totus mundus ardentiſſime expectabat, tuo gremio contuliſti. Maxima eſt certè dignitas tua, princeps excellentiſſima, ad quam legatus eſt Gabriel angelus, a quo, pro inaudito & excellentiſſimo virginitatis titulo, ſapientia animi magnitudine, heroicaque virtute pleno, non purgante animam, ſed iam puram inhabitante, audire meruiſti. *Aue*, &c.

Deus in templis manufactis quo pacto habitet.

De coniugij Mariæ excellentia.

CAP. XII.

Deſponſatā viro. Ne vt cęteras virgines, quæ poſt Mariam illibatæ manſerunt, virginitatē ſeruauiſſe hāc Virginem, ad quā miſſus eſt Gabriel, crederemus, Euāgeliſta mox addidit. *Deſponſatam viro.* Non audent noſtri temporis virginitatē profeſſæ habitare cum maſculis, neque illos aſpicere tutum ducunt, quod certè ſaniſſimū cōſilium eſt, omnia enim vitia reſiſtēdo vincuntur, ſolum vero vitiū, quod virginitatem impugnat, vincitur fugiendo. Nouerunt, quæ vere virgines eſſe proponunt, ſui ſexus fragilitatem & nomen ipſum virginitatis, eſcā incentiuumq; libidinis maſculorū eſſe meminerunt, theſaurum ſe in vaſis fictilibus cōtinere intelligunt, ideoque accurratiſſime hæc ipſa vaſa ab omni contactu præſeruare nituntur. At pro ſui animi magnitudine, Maria nō dubitauit habitare cū viro, quin immo lege nuptiali ſociata marito ſperauit virginitatē, quam Deo ſacrauerat, omnipotenti eius auxilio cōſeruare. Ita deſponſari quidem viro voluit, ſed in concupiſcentiam illi commiſceri nō aſſenſit. Neq; vero ætas viri iam annis, vt pingitur, fracta, ſed fides ſolida Mariā adduxit, vt in cōiugio virgo perpetuo manere proponeret. Non erat Ioſeph ætate confectus, qui à Dei ſapientia adiutor Virgini, & longæ ac difficilis peregrinationis comes indiuiduus fuerat deſtinatus. Nō dixiſſet illum Euāgeliſta virum (quod ante omnia robuſtam ſonat ætatem) ſi ſenio confectus Mariā deſponſauiſſet. Illam etiam, lege iubente, nequaquam vxorem accepiſſet ſi fractus annis matrimonio inutilis extitiſſet: neque onera matrimonij, ſenectute debilitatus, ſuę paupertati ſuperinduxiſſet faber lignarius, qui manu & arte victū ſibi cōquirere cogebatur. Nullo pręterea fuiſſet titulo Maria cæteris virginibus pręſtātior, ſi nō volūtate ſācta, ſed viri debilitate, virginitatem ſuā perpetuo conſeruare ſperauiſſet. Non iactaſſet cogitatū ſuum in Domino, quę carnis debilitatem poſuiſſet brachiū ſuum. Hoc eſt ergo, cur Euangeliſta illam deſponſatam viro non tacuit, vt mentis eius conſtantiā incomparabilem, & magnitudinem animi excellētiſsimā in operis difficultate agnoſceremus. Vt inquam intelligeremus hāc

Mariæ cōiugium oſtendit eius virginitatem fuiſſe excellentiſſimam.

Ioſeph cū Mariam duxit, non ſenio fractus, ſed viribus robuſtus fuit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

Cantic. 2. Lilium inter ſpinas Mariæ virginitas præ cæteris.

eſſe, de qua ſpiritus ſācti feruor loquitur in canticis canticorum. *Sicut lilium inter ſpinas ſic amica mea inter filias.* Aliarum quippe virginū lilia, in hortis, ac paradiſis, procul à ſpinis nitent, ſpinas timent. Huius autem virginitatis decus ſpinæ virilis conſortij non lacerare, neque dehoneſtare potuerunt, vnde merito gratia plena, ſuper omnes feminas hodie, & benedicta prædicatur.

De myſterio nominis Ioſeph.

Cap. XIII.

Lib. de nominibus Hebraicis tom. 3.

Qui nomen erat Ioſeph. Ioſeph Domini Iuſtus, vel Domini iuſtificatus. Augmētū vel appoſitio vt (refert Hieronymus) noſtra lingua interpretatum ſonat. Multū eſt, ô matronæ, & quod vos omnes deſiderare non dubito, virum habere pulchrū, ſanum, robuſtum, diuitem, ſuper omnia vos amantem. Quot tamē vxores ſunt viri pulchritudine infelices? quoniā eius pulchritudinem plures adamāt. Quot viri, ſanitate & viribus corporis abuſi, vel delitijs emolliti aſpernātur vxores, & pro ancillis vix illas habere dignantur? Quot, nimius amor inſana ſuccēſus zelotipia, vxores infelices pro captiuis, & carceratis apud viros tenuit, tenet & tenebit? Iuſtitiā ſolam vel maximè, ſana mente mulier viro ſuo debet optare; hæc ſi adſit, felices, honorabileſque nuptiæ: ſi abeſt, dolor ſūt & anguſtiæ ineſtimabiles. Iuſto Domini & à Domino Deo iuſtificato nubit hæc virgo; eſt igitur honeſtiſſimis nuptijs decorata. Nupſit præterea Maria ad ſuæ perfectionis magnitudinē oſtendendā. Hieronymus virginitatis amator & defēſor acerrimus nuptiario* *Iouiniano* reſpondendo comprobat dicens. *Tu dicis Mariam poſt partū virginem non fuiße. Ego mihi plus vēdico; ipſum Ioſeph virginē fuiſſe per Mariā, vt ex virginali cōiugio virgo filius naſceretur.* Quare Mariæ virginitas per Ioſeph

*legendum Heluidio, nā in libro contra illum, non contra Iouinianū, habentur hæc verba.

conſortium illuſtratur, & virginitas Ioſeph per Mariæ ſocietatem roboratur, ſitq; virtutis appoſitio ad virtutē, conſtātiæ ſcilicet vtrimq; penitus inſuperabilis ad animi magnitudinem; fidei quoque indubitæ, ad ſpei ſoliditatem, & ad ſanctæ charitatis feruorē ampliſſimū. Propter quæ, ſine carnis illecebris, Maria virū ſuū Ioſeph, ille virginem coniugem ſuam, amore caſtiſſimo ardentiſſimè amauit.

De veracitate Mariæ & Ioſeph.

Cap. XIIII.

Venit in mentem hoc loco illis ſatisfacere, qui Mariam, dum deſponſata eſt, dicunt fuiſſe mentitam. Lex enim ſponſæ hæc, eſt vt vna caro velit eſſe cum ſponſo, dicente Deo. *Erunt duo in carne vna.* Quando nempe de vtriuſque carne naſcuntur liberi, tunc ſecundū ſubſtantiam verè ſunt duo in vna carne naſcentis, quoniam femina de viri carne concipiēs, de ſua confouet fœtū in vtero, & alit donec pariat. In deſponſatione autem, ſecūdum intentionem & propoſitum, duo ſunt in carne vna; quando maritus & vxor ſibi inuicem promittunt, operi generationis & educationis puerorū ſimul incūbere. Maria igitur, quæ virū cognoſcere nullatenus intēdebat, dū deſponſatur Ioſeph, id promittit quod nulla ratione præſtare proponit. Quid porrò eſt hoc aliud quam mētiri? publicam fidē irridere & legis auctoritate id verbo promittere, quod mente nō obſeruatum iri decernitur? Si Hieronymi verba, quæ paulo ante audita ſunt, interius perſcrutemur, conſtabit apertè Mariam, cū deſponſaretur, non fuiſſe mentitam. Quid quæſo ſibi vult quod ille dicit, ipſum Ioſeph virginem fuiſſe per Mariā, niſi quod ex ſancto propoſito intemeratæ Virginis, Ioſeph ſe virginē perpetuo ſeruare decreuit, qui in eam vſque diem virgo permanſerat lege iubente, quoniam

Mariam, ſaluo propoſito virginitatis, abſque mendacio dici deſponſatam. Geneſ. 2.

Lib. contra Heluidium.

Digitized by Google

quoniam nullis adhuc fuerat nuptijs ſociatus. Itaque neque Ioſeph Mariæ mentitus eſt, neque illa fefellit virum ſuum, quando ſibi inuicem ſic verè conſenſerunt, ſicut quiſque conſenſum accipere conſtituit & offerre. Neque ideo ſimul ambo fraudem legi feciſſe cenſendi ſunt quoniã lex matrimonij virũ ſociat mulieri ad mutum adiutorium, & alter in alterius ſic tranſi poteſtatem, vt perpetuo conuiuant. nunquam dum opus eſt, deſiſtãt ſibi inuicem eſſe præſidio. Eſt hic operæ precium meminiſſe, liberorũ procreationem eſſe matrimonij fructum, ſed non vinculum neceſſariũ; etenim multis matrimonijs liberi non accedunt & quibus adueniunt, matrimonio fuerãt prius indiſſolubiliter colligati, quibus etiam aduenerunt cum procreationis ſpes * eſſe, non deſinit eſſe vinculum ſocietatis, Carnis item cõmixtio potius eſt ad fragilitatis remedium & ſolatium liberorum, quã ad matrimonij attinens ſacramentũ; quoniam ante ipſam carnis copulam, niſi eſſet matrimonium verum, qui ſic conueniunt adulteri potius exiſtimãdi forent, quã fructus matrimonij legitimi collectores. Frigidi item atque maleficiati viri ac mulieres, fide maritali inuicẽ ſociati, perſeuerare perpetuo poſſunt, quãuis opus generationis exercere nõ valeãt, neque libidinis ardorem expediat mitigare. Hæc cũ ſic ſe habeant ſatis conſtat, poſſe in maritalem ſocietatem virum ac mulierem veriſſimè conſentire, præter affectum ſobolis procreandæ. Vnde liquet ſanctam Virginem cum Ioſeph veriſſimè, ſine omni fictione, ſine mẽdacio, & ſine intentione fallendi, ſponſalia contraxiſſe; quãdo ſic illa ſe viro tradidit, ſicut ille voluit habere* traductam, & quia ad indiuiſibilem cohabitationis ſocietatem, ac mutuum adiutorium cõſẽſit vterque, nihil hic defuit, quod ad vera ſponſalia neceſſario accedere debeat. Hoc eſt quod Lucas ait, *Ad virginem deſponſatam viro, cui nomẽ erat Ioſeph*, Vt iuſtum & fraude vacuum, ex nomine viri, ſignificaret vtriuſque conſenſum, & Spiritu ſancto iugente, ſic ambos iuſtificatos oſtenderet, vt vtriuſque virginitati matrimonij vinculum eſſe decoris additamentũ ipſa nominis Ioſeph ratio declararet. propter quæ ab angelo conueniẽtiſſime dicitur virgini. *Aue* &c.

* *eſſe deſit, non.*

* *traditam.*

De myſterio nominis Dauid.

CAP. XV.

DE domo Dauid, Splendore quoque familiæ monſtrat euãgeliſta hãc ipſam Virginem fuiſſe digniſſimam, quæ de ſtirpe regia virum habuit, vnde & ipſa originem duxit. Fuerũt nãque Maria & Ioſeph contribules. Verum quia nobilitas generis illi ſplẽdorem afferre non poteſt qui ſe virtutibus non effecit clarum, generis nobilitati euange iſta virginitatẽ conſulto ſcribẽdo præpoſuit, vt ſcilicet ab huius virtutis excellentia, diſceremus Mariam reliquis bonis moribus, ſine quibus virginitas eſſe nõ poteſt perpetuo fuiſſe decore redimitã, & à progenitoribus illam nõ tantũ ſplendorem accepiſſe, quantum eiſdem addidiſſe noſceremus. Sed præter regiæ ſtirpis dignitatem, quam à Dauid Mariam ducere euangeliſta mõſtrauit, magna ratione ad huius nominis partem illã originẽ ducere noluit reticere. Dauid nãque fortis manu, aut vultu deſiderabilis (Hieronymo teſte) noſtro ſermone ſignificat. Virgo igitur, quæ ante omnes feminas manum ſuã miſit ad fortia, quæ carnem propriam (hoſtem ſane duriſſimum) debellauit, domuit, & frænauit, quæ mundum & diabolum ſemper ſubpedibus habuit, de proauo, manu fortiſſimo, debuit originem ducere. Virgo tota pulchra, in qua macula nũquã fuit; Virgo aſpectu decora modeſtis, terribilis aduerſarijs honeſtatis; Virgo facie nitida, quaſi

Maria cur deſcribatur fuiſſe de domo Dauid.

Vera generis nobilitas eſt, quam ornant virtutes.

Lib. de nomin. Hebraic.

Digitized by Google

quaſi luna plena ſplendida, quaſi ſol in cœli medio conſtitutus, non immerito progenitorem habuiſſe narratur, cuius nomen vultu deſiderabile reſonaret.

De dignitate nominis Mariæ.

Cap. XVI.

Et nomen virginis Maria. Feliciſſimum eſt, inter bene moratos homines, & honeſtum ab initio nomen eſſe ſortitum. Audiui ego * de patre, querelam texere nobilem & grandæuum virum, quod illi nomẽ obſcurũ dediſſe a principio; & *os porci* nomen in cauſa (vt ſcribitur) fuit, cui Romani pontifices, dum ad id muneris aſſumuntur nouum nomen accipiũt illuſtris famæ viri, dictũque concinnum, ne ſcilicet decus tãti officij indecoro, vel infauſto nomine deturpetur. Nomen igitur hanc virginem, pro ſuæ profeſſionis dignitate, proque officij ſplendore, honeſtiſſimũ & concinniſſimũ ſortitam fuiſſe euãgeliſta declarat dicens *Et nomen virginis Maria*: Nomina hominum decorem accipiũt ex ratione ſignificandi, rebus decoris accommodata, & ex claritudine priſcorum hominum, quibus olim impoſita fuerunt. Maria illuminata ſignificat. Fuit ne hæc virgo parũ illuminata? quę prę cæteris feminis bonũ virginitatis agnouit? Significat etiã illuminatrix. Nonne omnibus feminis, immo omnibus hominibus lumẽ eſt fulgentiſſimũ caſtitatis, & ſanctimoniæ hæc ſancta Virgo? Nempe vt pulcherrimum eſt noſtris ocu is lumen, eiuſque vigore percipitur per oculos omnis decor: Ita per Marię ſplendorem ſol iuſtitiæ, Christus Deus noſter nobis apparuit & illuxit. Maria ſoror Moyſi & Aaron, inter mu ieres, quæ mare rubrum tranſierunt, celeberrima, nouũ Moyſi canticum tympano cecinit, pro liberatione filiorum Iſraël de manu Pharaonis, proque maris periculo ſuperato, dicens, *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus eſt, equum & aſceſſorem proiecit in mare*. Maria virgo, ſoror & mater Chriſti ſummi legiferi, & ſacerdotum primi æternum obtinentis ſacerdotium, ſecundum ordinem Melchiſedec, poſt inchoatam liberationẽ humani generis cantauit, *Magnificat anima mea Dominũ*. Præceſſit illa mulieres Hebręas Iſta pręceſſit vniuerſas feminas, ſed potiſſimè Chriſtianas, Illa dixit, *fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem*, Hæc dixit, *Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo* Illa ſe liberatã agnouit pro tẽpore ab Ægyptiaca ſeruitute, dũ dicit. *Iſte Deus meus & exaltabo eum, Deus meus & honorificabo eũ. Dominus quaſi vir pugnator, omnipotens nomen eius. Currum Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare. Electi principes eius ſummerſi ſunt in mari Rubro. Abyſſi operuerunt eos, & deſcenderunt in profundum quaſi lapis*, &c. Quæ planè temporaneam liberationem cõſequuntur. Maria noſtra noſtri Moyſi, noſtri Aaron, mater ſalutis, viam per ſe in perpetuum apertã omnibus gentibus gloriatur. Audite illam. *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatã me dicent omnes generationes.* Maria prior dixerat, *Dextera tua Dominè magnificata eſt in fortitudine*. pro tẽporanea liberatione; pro æterna, Maria ſecunda decantat, *Quia fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius a progenie in progenies*: nõ Hebręis tantum, ſed *timentibus eũ*: Pro quibus omnibus, *Fecit potentiam in brachio ſuo*, non ad corpoream & temporaneam tãtùm liberationem, ſed ad ſpiritualem & æternam, quando profligando vitia, inferendo virtutes, *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Eſurientes repleuit bonis, & diuites dimiſit inanes*. Quæ ſi bene examinauerimus, & canticum Mariæ matris Domini, cum cantico prioris Mariæ contulerimus, inter

Marginalia: * ex. — Vide quæ notauit Onuphrius ad Platinã in Sergio II. Pont. Max. ordine 104. — Mariæ nomen plenum decoris. — Exod. 15. — Lucæ 1.

Digitized by Google

inter ſe ſuauiſſimè cōcinentia cognoſcemus. Illud nobis videbitur tenor, hoc quaſi cōcentum vocis alacrioris, ſublimioris, & dignioris oſtendet. Iā ſatis conſtat quā præclara ſit hęc legatio, quę per excellentiſſimum angelū geritur, a ſummo Deo deſtinatur, a muliere omni virtute ornatiſſima, omnium hominum qui illā anteceſſerāt prudentiſſima, temperatiſſima, fortiſſima, iuſtiſſima & ſapientiſſima excipitur. Vnde veriſſimè, non minus quam meritiſſime, pro ſuæ legationis præfatione orſus eſt nūcius. *Aue gratia plena* &c.

Canticum Mariæ Deiparæ ſublimius cantico Mariæ ſororis Moyſis & Aaron.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS.

De apparitione angelorum, & in ſpecie quomodo apparuerit angelus Gabriel Virgini Mariæ.

CAP. XVII.

E*T ingreſſus angelus ad eam dixit*. Quia legationis excellentiam dignitatemque audiuimus, ſeriem eius nunc inſpiciamus. Conſtat huius legationis ſeries ordinatiſsima, legati oratione non minus luculenta quàm graui, & audientis attentione, ac reſponſione ſapientiſſima; pro quibus aſſequendis Lucæ narratione ne diſcedamus. Illum igitur audite. *Et ingreſſus angelus ad eam*. Cum angeli ſentimus ingreſſum, non exiſtimemus (quod pingitur) ſuffultum pennis, in cubiculum ſanctæ Virginis Gabrielem aduolaſſe. Monſtrum fuiſſet, effigiem hominis videre volantem. Sciebat ſancta Maria, teſtimonio ſcripturarum, angelos non egere alarum adminiculis, vt in hominis effigie ad homines veniant; legerat tres angelos ſimul adijſſe Abraam, & illos cibo pro reuerentia, non pro neceſſitate ab Abraam refocillatos fuiſſe didicerat, eademque ratione ſe illis viæ comitem Abraam dediſſe tenebat. Hos cum ſubito de cælo conſpectos apparuiſſe meminiſſet, nullis fulctos alis deſcendiſſe ſcriptum inuenerat. Sciebat angelos duos à Loth exceptos hoſpitio, nec tamen alatos ad illum intraſſe putabat. Sciebat angelum qui Samſon conceptum parentibus nunciauerat, nullis alis ſuffragātibus adueniſſe, nullis ite alis per ſacrificij odorem & fumum viſum aſcendere. Conſentaneum igitur eſt non aliter Gabrielem veniſſe ad ſanctam Virginem, quam alij, quos ad homines proxime nominatos veniſſe monſtrauimus, ſe hominibus exhibuere videndos. Niſi forte magis ille angelus alis eguerit, qui cæteris præſtantior erat. Certè ſi Gabriel vectus alis Virginem adijſſet, nunquam dixiſſet Euāgeliſta. *Et ingreſſus ad eam*. Poterat dicere cū aduolaſſet, dicere maluit. *Et ingreſſus*, ne per feneſtras aut tegulas immiſſum exiſtimes, ſed per oſtium introeuntem agnoſcas. Et quonam modo tātam altitudinem ætheris, ignis, & aëris ſine alarum ſuffragio angelus pertranſire & deſcendere poterit? Tranſeundæ ſunt tot ſphæræ cœleſtes, duæ elementares ſcilicet ignis & aëris, quas conſtat corpus mole grauatum, ſine alarum beneficio ferre non poſſe. Fortaſſe angeli, quos ex ſacris literis audiſtis *hominibus conuerſatos, dum deſcēderunt alas habuerunt. Vbi ad terram delati ſunt depoſitis alis, pedibus iter agere cœperunt. Angelus autem Gabriel alas deponere noluit ingreſſurus ad virginem. Rudis & irrationalis eſt iſta imaginatio, non enim de ſummo cœlorum ad nos in corporis forma accedētes angeli, corporis lineamenta ſecum portant, ſed vbi terris inſtiterint, corporis effigiē compingunt vt libet, immo à Deo

Angelus quomodo Virginem adiuit.

Geneſ. 18.

Geneſ. 19.

Iudic. 13.

Angeli quomodo de cælo in terram deſcēdant.

* *Cum hominibus.*

illis eſt impoſitũ. Quiſquis fuerit an-
Numer. 22 gelus Balaam prohibens accedere ad Balac talẽ is certè habuit corporis effigiẽ, talem gladij, vt quod à principio viderat aſinus, Dominus illi inſidẽs penitus nõ videret; quod ſi in ſumma aëris vel ignis ſphera angelus ſibi corpus aſſumeret quãtũlibet ponderoſũ, illud tamẽ ſola voluntate poterit cõportare. Spiritus enim primum eſt principium omnis motus. Si lapidem moueas. vnde quæſo mouebis? Manu certè vel pede. Quid manũ, quid pedẽ mouet? Spiritus; niſi enim ſpiritus adſit, fruſtra conabitur manus lapidem mouere, vel lignũ. Adhibe manus ſimul & pedes mortui hominis mouẽdo lapidi, iube trahere, inſta proijcere, cũ plus inſtiteris, minus efficies. Impone onus quãtũlibet leue iumẽto onerario iã extincto, agita, pulſa percute vt ferat, fruſtra laborabis. Quid ita? Quoniam ſpiritu vacuũ mouere, aut ferre ſe ipſum non poteſt, minus ergo pondera impoſita portare. Vnde quæſo vnum iumentum alio ſui generis velocius eſt? vnde robuſtius? vnde ad ferendum, & mouendum aptius: Nẽpe à vigore ſpiritus. Videmus ſæpiſſime minores mulos maiora pondera ferre, equoſquè mediocres maioribus velociores eſſe. Vnde tot sũt in hominum moribus varietates? quid facit hæc omnia? Spiritus in animalibus permanens, qui tamen in brutis corruptibilis eſt; & de mera humorũ tẽperatura, compagum membrorũque concentu conſurgens, nõ intelligens, non ſe agens, ſed ab intelligentia non errante moderatus. Hominis autem ſpiritus, quamuis ſit immortalis & mentem habẽs qua homo ſe regit, indiget tamen, dum eſt in corpore, corporis adminiculo, organis & mẽbris, cibo & potu, vt per illum exerceant homines opera vitæ. Quanto igitur magis ſpiritus qui corpore non eget, neque illi eſt lege naturæ ſociatus, mouere poterit corpus & circũmferre ſine alis ſine corporis inſtrumentis? Ad mouendum brachia tua, quid aliud te mouet quam velle? Vt ambules vt loquaris, quid facit niſi volũtas? inſtrumenta ad hæc accommodata cõmutans vt libet. Si ergo voluntas mouẽdi, tibi primum eſt motus principiũ, mouet autem per organa corporis, quoniam corporeis eſt organis alligata: Spiritus intellectualis cuius ſubſtantia merus eſt intellectus meráque voluntas, nullo corpori alligatus, nullis organis indigus, per ſuam voluntatem cur mouere non poterit corpus, quod ſibi ſociauit ad libitum?

Angelus quomodo moueat corpus in quo appa- ret.

Ventos videmus nauium vaſtiſſima corpora tantis mercium ponderibus, & nauticis ac bellicis inſtrumentis aggrauata ſine manibus, ſine pedibus impellere velociſſime portare rapidiſſime arbores, itẽ robuſtiſſimas radicitus euellere, violentiſſime circumferre Maria maximis agitationibus cõcutere, cõturbare, & funditus exagitare. Ventus tamen, res eſt ratione penitus vacua, mente carens, momentaneum quid, moxque pertranſiens, & adduci non poterimus habere perſuaſũ atque cõfeſſum, ſpiritum, qui mentem habet, immo qui mens eſt, qui intelligit & vult, qui eſt ſubſtãtia permanens, qui deficere iam non poteſt, effigiem hominis, quam aſſumpſerit, nõ poſſe per aëra mouere, niſi alas aſſumpſerit? Debilitas imaginationis huic cauſſã parat errori quando imaginamur plus alas valere quam volũtatem, & ſpiritum quem legibus corporeis abſolutum credimus, corporeis inſtrumẽtis egere putamus. Reſipiſcamus aliquãdo, reuertamúrque ad nos, & quod in nobis, ac brutis experimẽto probamus, vim ſcilicet vigorémque mouẽdi, à ſpiritu quaſi à primo fõte procedere, in cũctis naturæ rebus ſic ſe habere cognoſcamus; ita eũ, qui ſine brachijs brachia mouet, ſine pedibus pedes. ſine lingua linguam, & ſine oculis oculos exercet, poſſe per intellectũ & volun-

Digitized by Google

voluntatem totum corpus, quod ſibi ſociauerit, ferre quo vult & quomodo vult non dubitabimus. Modo per legem à natura inditam, quem ſpiritus moturus ciere cõſtituit, ſufficiat tolerare. Sed fortaſſe per alas ſe angelũ eſſe Gabriel Mariæ monſtrar voluerit. Sciuit Maria vt à principio diximus) ſciuit, inquam, ſacris literis edocentibus; Sciuit ratione mõſtrãte, angelos alis non vſos eſſe, cũ ſanctis patribus ſe ſæpius oſtenderunt. Igitur quod Abrahã, quod Loth, quod Iacob, quod Manue, & vxor eius in hominis effigie angelos tandem cognoſcere ſine alis potuerunt hoc negabitur Mariæ ſemper virgini? Multos in veteri teſtamento angelos legimus patriarchis apparuiſſe, nullius nomen habemus niſi Raphae'is qui Thobiæ, in Rages ciuitatem Medorum ad Gabellũ proficiſcẽti, ſe comitem dedit, quod Raphaelis nomen non haberemus niſi idem angelus Thobiæ palã feciſſet in reditu. Angelum ad Virginem accedẽtem Gabrielem nominari, vnde habes ô Euangeliſta? Non ſolum cognouit Maria angelum, ſed diuinitus inſpirata, nomen angeli, vt primum ſibi apparuit, intellexit. Ita mihi euãgeliũ ſcribere volenti illa narrauit, & in huius legationis narratione ante omnia angeli nomẽ Spiritus ſanctus me ſcribere iuſſit, vt omnes intelligerent etiam ex nomine, angelum à principio fuiſſe Mariæ manifeſtum. Igitur quæ gratiæ beneficio angeli naturam, & nomen, ſtatim vt coram ſtetit, agnoſcere potuit, illum eſſe angelũ per alas diſcere non debuit; neque enim alæ nominis indices eſſe, vel boni angeli naturã oſtendere potuerunt, cum & maligni dæmones ſe nedum poſſint alatos oſtendere, ſed in effigiem bonorum ſe transfigurare. Profecto ſi homines in ſcœnis perſonas, quas induũt, habitu, inceſſu, voce, corporis geſtu, pro viribus imitantur, ſi pronunciatio eſt vocis, vultus ac geſtus moderatio cum

Tobiæ 5. & 12.

Gabrielis nomen quo docẽte Maria nouerit. Euangeliſta ſcripſerit.

2. Cor 14. Gabriel ad Virginem acceſſit ſine alis.

venuſtate, Ego non video cur Gabriel angelus, qui in effigie hominis humana voce virginẽ allocuturus aduenerat, habitum & inceſſum hominis nõ debuerit imitari. Ingreſſus igitur angelus ad eam humano aſpectu, & voce hominis verba facturus, volucrẽ ſe oſtendere non debuit, aut quod ſimplices volunt per feneſtras ingredi. Ingreſſus eſt ad eam per oſtium habitaculi, quod etiam ſi clauſum inuenit, ſua potuit virtute reſerare ſine clauibus, ſicut potuit ſe ſine alis in humana effigie exhibere præſentem. Hæc igitur fuit prima angeli ſapiẽtia, ingredi ad Virginem ea ratione, his munitum ſpeciebus, quæ ſuæ orationi, & formæ quã ſumpſerat eſſent accommodatæ. Neque credamus auro diſtinctis veſtibus, gemmis radiãtibus digitis, colloue torque aurea circuncincto ad virginem fuiſſe Gabrielem ingreſſũ, ſciebat ille hęc eſt vanitatis indicia & leuitatis certiſſimas notas; ſciebat Virginem, quã allocuturus acceſſerat, tales ornatus penitus aſpernari; nouerat illã ſobrietatis & parſimonię in omnibus ſtudioſam. Taliter ſe veſtitos volũt ſapientes oratores oſtendere, qualiter libẽter videre intelligũt, ad quos acceſſerint oraturi, aut quales illos mittentes, eſſe conſtituũt. Sciebat Gabriel placere virgini modeſtiſſimæ venuſtum, nõ ſumptuoſum veſtimentum, inceſſum grauem, modeſtum aſpectum. Sic igitur inſtructum illum, pro ſua ſapientia, credere debemus ingreſſum ad eam, cui dixit, *Aue* &c.

De veſtitu & ornatu Angeli Gabrielis.

CAP. XVIII.

DIXIT. Quo deferente, & quo veſtitu Gabriel orator ad Virginem venerit, audiſtis; nunc quo habitu corporis, quáue poſitione orationem expoſuerit cõtemplemur. Vulgo creditur,

Digitized by Google

creditur, auctoritate pictoria, angelũ flexis genibus dicere cœpiſſe. *Aue* &c. Quod mea ſententia non eſt rationi conſentaneũ. Virgo enim humilitatis virtute ſuper õnes homines ſublimata, quæ angelũ à principio, & angelorum excellentiſſimum Gabrielẽ ad ſe veniſſe cognouerat, talem ac tantum nuncium, & præſertim Dei nuncium omnipotentis, coram ſe genu flexum verba facere ferre non debuit. Angeli etiam ſanctis hominibus apparere aſſueti, nunquã flexis genibus, ſed ſtãtes, aut ambulãtes in ſacris literis viſi fuiſſe ſcribuntur. Tenebat hic nũcius principis à quo miſſus fuerat auctoritatem & maieſtatem. Sciebat Virginis humilitatem; meminerat præmiſſorũ angelorum conſuetudinem. Quid eũ orando deceret, pro horum omnium ratione, illum obmiſiſſe ne credamus. Stetit igitur, pro ſua ſapiẽtia. ſtetit inquã venuſtate plenus, & maieſtate; & illi mox Virgo ſapiẽtiſſimo aſſurrexit honoris gratia, vt nuncium, & à quo miſſus fuerat, pro more, proque merito honoraret. Ita ſtantibus ambobus angelus dixit. *Aue* &c.

Gabriel Mariam allocutus eſt ſtãdo, non genu flectendo.

De legatorum partibus, & legationes audientium, & de dignitate ſalutationis angelicæ.

Cap. XIX.

Legatorũ partes, nec non & principũ ad quos diriguntur.

Legatorum eſt, cum primũ ſe principibus corã exhibuerint, illos titulo dignitatis expreſſo, ſalutare. Deinceps narrare cõmiſſa; ſi modo principes videant audire diſpoſitos. Principum vero eſt oratorũ verba vigilãter audire, & ſi quid petitis obſtare videatur, quomodo remoueri poſſit, reſpõdẽdo inquirere; Poſt hæc oratores, per confutationẽ & cõfirmationem oportet quęrentibus principibus ſatisfacere. Tandẽ fructum ſuæ legationis perorãdo monſtrare. Principes poſtremo cõdecet monſtratas vtilitates vel reſpuere, vel acceptare. Hæc omnia in legatione, quam colimus, ſapiẽtiſſimè & pro more ordinatiſſime obſeruata attẽdamus *Aue* inquit Gabriel, *Aue* ſalutatio eſt, qua reges & magnos viros Iudæi veteres ſalutare ſolebãt, felicitatis etiã verbũ imprecatorium eſt. Prima mulier ab Adam, de quo ſupra fuerat, virago nominata eſt. Genes. 2. Poſtquam vero peccauit, Eua legitur appellata, quia ſibi & viro ſuo peccando attulit luctum, vnde lugent poſteri omnes. Genes. 3. Aue autem Eua eſt inuerſum. Itaq; virago quoniam virum ſuum ſubuertit & cadere fecit. Virgo virum ſuum conuertit & cõfirmauit. Virago filios pręcipitauit. Virgo reparationi eorũ viam ſtruxit. Virago nimia leuitate, fraudis inuẽtori credidit inconſultè. Virgo, multa grauitate, *miniſterium, miniſtrũque veritatis auſcultat conſultiſſimè, & nõ perfortè vt virago reſpõdit ſed fortiter interrogauit, non mirum ſi nomen Euæ in ſalutatione Mariæ inuerſum eſt; quoniam vtrobique in cauſa in vtraque perſona, & in vtroque nũcio, inuerſa ſunt omnia. *Myſteriũ.

De gratijs ſanctæ virginis.

Cap. XX.

Gratia plena. Cum angelus *aue* dixiſſet ſalutationem ampliſſimã. mox ſalutatæ dignitatem ſe noſſe demonſtrat, ne ineptè dixiſſe videatur. Magna eſt & rariſſima excellẽtiæ pręrogatiua propter quam te ſalutãs, dixi *Aue & gratia plena* quod mortalibus dominantes aſſequi non poſſunt. Reges enim pro maieſtatis dignitate copioſi diuitijs, & poteſtate eſſe exiſtimantur, qui ſi à ſubditis deſerãtur, omnia amittunt quibus abũdare ſolebant, tantoq; infelicius ruunt, quanto fortuitis bonis copioſius abundabãt. Reges adhuc ſi perſeuerent in gloria regni, pleni tamen nunquam ſunt neque repleri vllo modo poſſunt, quoniam ambitus honoris, & gloriæ affectus me-

Regũ maxima infelicitas.

ctus metas nō habet, nulli rei firmiter inhæret. Anxios igitur animos; quos occupauerunt, tenent atque ſuſpēſos. At tu, ô ſancta Virgo, his vanitatibus nunquā innixa es, ſed gratię Dei, qua es plena, & adeò plena vt paulò poſt gratiam maxima in te, ex te fiat, & de te exeat. Vis dicam qua gratia plena es ô ſancta Virgo? audi. *Dominus tecum*. Non es plena gratia pulchritudinis ſolum quam* tanto opere cupiunt omnes feminę poſſidere; non plena ſolum flore iuuentutis, quam omnes feminę tenere conantur, & procul factā toto pectore mentiuntur habere. Non es plena gratia robuſti corporis ſolū, quam omnes homines tanto ſtudio conſeruare augereque nitūtur; hęc omnia ſimul habes, es certè pulcherrima, & macula non eſt in te; es ętate integra, & florentiſſima; tanti vigoris es per gratiam, vt ſine viro virum concipere, ſine obſtetricis miniſterio infantem parere poſſis. Ita es ſolida, vt filium de ventre tuo parias, & clauſus maneat vterus tuus, omnes gratiæ hactenus feminis ſigillatim præſtitæ, tibi ſunt accumulatæ. *Dominus tecum*. Gratiſſimū eſt omnibus mulieribus à præſtantibus viris adamari, & eſſe cū illis. Pater Deus, ſuper omnem creaturam, te amore proſequitur hactenus inaudito, te vult ſponsā; filius Deus te vult habere matrem: Spiritus ſanctus Deus te vult ſibi sociā & cooperatricem. Nunc quā plena ſis gratia auſculta. *Dominus tecum*. Quis Dominus? dominātiū vniuerſę terrę plaſmator, cęlorū fabricator & moderator totus eſt tecum per amorem ardētiſſimum. Ita eſt tecum, vt cū omnibus hominibus per te pacem inire, caro & frater eorum deinceps ſemper eſſe dignetur.

Gratia qua virgo plena fuit.

*tantopere.

De Benedictione quid ſit?
CAP. XXI.

BEnedicta, igitur, *tu in mulieribus*. id eſt, ſupra cæteras mulieres benedicta, Sed quomodo benedicta? Alibi dixiſſe me memini (cū de ſacerdotis officio diſputaui) benedictionē prius opere conſtare quam verbis, vt ille ſit ab aliquo magis benedictus, qui plura ab eo dona fuerit aſſecut⁹. Quia igitur tu, ô ſācta virgo, ſuper omnes mulieres es à Deo omni naturæ dote munita, omnium virtutum ſplēdore ornata, nō tantū purgatiuis tritis & vulgaribus, quæ mūdi ciuitates exornant, dū earum componūt mores, ſed virtutibus purgati animi, quę cæleſtem patriam illuminare noſcuntur. Tu nempe per virtutem heroicā cōplexa es virginitatem, alię mulieres (ſi tamen eam penitus aſſequūtur) matrimonij caſtitatē; cū alijs mulieribus iure ſocietatis, & fœderis nuptialis eſt maritus homo paſſibilis, virginitatis decus Dominus immortalis tecum eſt. Ne mireris igitur, ô Virgo, quod te ſalutans tibi dixerim. *Aue*. Melius & aptius ſi ſalutādis hominibus aliquid habuiſsē, procul dubio dicere debui, libentiſſimēque dixiſſem. Nunc autem quamuis me Angelum Gabrielem agnoſcas, quia tamen Deo iubente, ad te in hominis effigie orator acceſſi, more hominum verba facturus dixi modeſte, *gratia plena*, ſed verius dixiſſem gratia abundantiſſima, & inūdans, quoniam gratiarum Dominus tecum eſt. Et ideò dignitas tua omnes dignitates ominum fœminarum exuperat. Igitur pro tuo merito, pro Domini, qui tecum eſt reuerentia, dixiſſe volui. *Aue*. Quia es gratia plena à Domino Deo qui tecum eſt, vnde benedicta es ſupra cæteras mulieres.

Benedictio prius opere cōſtat quàm verbis.

De Mariæ Turbatione.
CAP. XXII.

QVÆ *cum audiſſet turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio?* Sapientiſſimam ſeriem ſalutationis audiuimus, & cur ſic ſalutare debuit Angelus jam tenemus;

mus;ſapientiam auſcu'tantis cum ſerie reſponſionis nunc attēdite O matronæ, ô virgines, nunc ad vos mea, quid dixi mea? Euangeliſtæ ad vos vertatur narratio. *Quæ cum audiſſet turbata eſt in ſermone eius.* Quæ veſtrum ſuis laudibus turbari ſolita eſt? quæ non exhilaratur? quæ non extollitur? quæ non rapitur ſupra ſe? ſi laudari ſe audiat. O infelices! quot veſtrum inanis gloriæ ventus concuſſit? euertit? Quot laudum fumus excæcauit? Quot ex vobis laudatam pudicitiam in prædam dederunt? Quot pro laude pulchritudinis ſe ipſas fecere turpiſſimas? Prima decipula procorum eſt verboſa laudatio, quam ſi ore proferre nequeunt, calamo inculcāt. Vtinam hodie à magiſtra virtutis, veſtram pudicitiam tueri diſceretis, quæ præconio laudum tam eminentium, & angelo excellentiſſimo, ſummi Dei nuncio laudanti non arriſit, neque tantis laudibus eſt exhilarata. *Turbata* id eſt, facie aſpectuque quaſi ad mœſtitiā mutata. *Turbata eſt*, id eſt, potius ad vultus grauitatem quam ſerenitatem verſa, depoſuit oculos, ſe tātis indignam laudibus exiſtimans, pro ſuæ de ſe opinionis modeſtia erubuit ſic laudari *Turbata eſt in ſermone eius.* Cuius? Eius nēpe angeli optimi, quē ſciebat malo propoſito nec velle, nec poſſe laudare. Tu lætaris laudibus proci, quem ſcis bono propoſito nec velle, nec poſſe te colere. Non fuit hæc Mariæ turbatio timor ſeruilis, vel pauor diffidentiæ, non fuit impetus iræ, non ſuperbæ mentis indignatio. Cogitare inter hæc nō potuiſſet qualis eſſet iſta ſalutatio. Hæc enim animum à recta cogitatione diuertunt & impediunt. Fuit Mariæ turbatio hæroicæ modeſtiæ motus, & fructus ſecundū quem S. Maria impetum elationis continuit iam frenatum. Continuit inquam, ne exhilareſceret dulcedine laudis, ſui verò ipſius & virginei pudoris rationē habere præſtitit. Mementote matronæ, mementote ô virgines, quid in ſuis laudibus egerit S. Virgo. *Cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio*, tantarum laudū titulis ſublimata. Cogitate & vos cum laudamini, qualis ſit ſalutatio, à quo ſit, ad quam ſit, ad quid ſit, & quantumlibet vera ſit, & à bono ſalutatore profecta, cogitate quid oporteat de ea credere quid ad illam deceat reſpondere; ſic Maria fecit, quę quamuis ab angelo veridico, ſummi Dei nuncio, & ad optimum finem miſſo ſalutaretur, & laudaretur, cogitabat tamē examinās ſapiētiſſimè qualis eſſet iſta ſalutatio, ne quid inconſultè reſpondiſſe videri poſſet.

Mulierum huius mundi conditiones.

Turbatio Mariç qualis fuerit.

De ordine orationis Gabrielis ad Virginem.

Cap. XXIII.

ET ait Angelus ei: ne timeas Maria inueniſti enim gratiam apud Dominum. Ecce concipies in vtero, & paries filiū, & vocabis nomen eius Iesvm. *Hic erit magnus, & filius Altiſsimi vocabitur, & dabit illi Dominus ſedē Dauid Patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis.* Cogitabundā Virginem, & præ humilitate ac reuerentia timidam, Gabriel pro oratoris officio, ad bene audendum inuitat, cōmonet & inducit, declarando ſalutationem, de qua Maria cogitabat eſſe vtrique conuenientiſſimam. Cogitas, ô S. Virgo, qualis ſit mea hæc ſalutatio, & benefacis, ſed inter cogitandum bene ſpera, neque timeas, ô Maria, quod te dixerim gratia plenam, Nihil verius, nihil accommodatius te ſalutādo dicere me decuit, immo dicere non potui, *inueniſti enim gratiam apud Dominū.* Apud quem Dominum, ô Gabriel? Apud Dominum dominantium, apud Dominum hominibus & angelis imperantem, apud Dominum cui ſeruire regnare eſt, qui quoniam per ſummam clementiam me miſit ad te, tanti principis erga te, & in omnes homines benefi-

beneficientiā tacere non debui. Quia etiam coram rege meo pro te proque vniuerſo mundo gratiam inueniſti te conuenientiſſime ſalutaui dicens: *Aue gratia plena.* Hoc ipſum cogitando melius intelliges, ſi qualem gratia inueniſti, tuo prudentiſſimo cogitatu examinaueris. Gratia quā inueniſti apud Dominū ſeptiformis eſt, & vndique copioſiſſima totamque te replens, per te redundat in omnes creaturas. Cæteri homines, qui inuenerunt gratiam apud Dominum, illā ex parte aſſecuti ſunt. Tota in te deſcendit gratiarū plenitudo; Satis igitur vere dixiſſe tibi videri debeo, *Aue gratia plena*, quę gratiarum fontem continebis, eriſque paulò poſt omnis gratiæ riuus indeficiens, propter ſeptiformem gratiam quam apud Dominum inueniſti. Ego verò, dum cogitas, tibi paucis abſoluam, quot & qualia inueneris, * aut quid & quanti ſit quod inueniſti, te non lateat cogitantem. *Ecce concipies in vtero, & paries filiū, & vocabis nomē eius* IESVM *Hic erit magnus, & filius Altiſsimi vocabitur, & dabit illi Dominus ſedem Dauid Patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis* Septem ſunt hæc priuilegia nemini hactenus conceſſa, neque in poſterum concedenda. Cui vnquam hominum præſtitum eſt ſubito & de ſe ſola concipere, generare & ardorem libidinis non ſentire? parere & dolore nō angi? prolem emittere vtero penitus illæſo manente? *Ecce concipies* Nullus ergo te concutiet libidinis ardor. Quid ita? quoniam ille in tempore fit, & ad tēpus durat, tuus autem conceptus non erit temporaneus, ſed momentaneus. *Ecce*, id eſt, ſubito *concipies*, & ſtatuto tempore ſubito etiam *paries filium.* Conſentaneum eſt enim partum concordare cōceptui quare fœtus ſubito conceptus tempore non eget in partu; vt ſubito ingreſſus eſt vterū ſic & ſubito egredietur. Non ergo viſcerum vel membrorum dilatione, aut vteri apertura torqueberis, quia non debet eius egreſſus vterum aperire, qui penitus integrum, & vndique clauſum ingreſſus eſt illum. Dolor viſcerum, dilatatio membrorum, ſine tempore fieri nullatenus poſſunt. Tu *ecce*, id eſt, ſubito & ſine tempore *paries* non ergo in partu dolebis, non dilataberis. *In vtero* non per imaginationem phantaſticam non enim infantis phantaſticum corpus aliquod inuenies, quod quaſi filium tollas, & educare te credas, & tamen educatione non egeat. *In vtero* tuo, tuis intimis viſcerib⁹, in ea corporis parte qua mulieres concipiunt, concipies & tu per gratiam, quam inueniſti apud Dominum patrem, & apud Dominum Deum filium, cuius mater eris in æternum; quem ſicut in vtero verè cōcipies, ita de vtero verè paries filium, verè de te genitum. Duplex eſt gratia, & hactenus inaudita; ſed maiorē adhuc es acceptura. *Vocabis nomen eius* IESVM, *hic erit magnus.* Nullam maiorem gratiam homines à Deo aſſequi poſſe exiſtimant, quam liberos gignere & educare, conſanguineis patriæque beneficos. Quibus de rebus, quanto amplius bene meriti fuerint filij, tanto ſe parētes feliciores exiſtimāt. Hinc Gracchorum, hinc Scipionum parentes, hinc Coriolani mater Veturia, longa adhuc ætate celebres erunt. Filius quem paries de ſua familia optimè merebitur, ſuæ genti, immo omnibus gentibus erit adiumento, ſaluabit genus humanum. *Vocabis nomen eius* IESVM, id eſt, Saluatorem, quia ex officio, cui incūbet, nomen habere debet. Studebit autem humanæ ſaluti, non vulgatæ illi cui ſtudet medicina, non cui ſtudet militaris diſciplina quę duę mechanicę facultates ſaluti hominū pręcipuè accommodatę eſſe videntur, quādo illa ab ęgritudine, hæc ab iniuria præſeruat ciuitatē, & liberat. Non tantum erit Saluator ſanitatis, nō humanæ tantum tranquillitatis, parua ſunt

Qualem gratiam inuenerit Maria apud Dominum.

* vt.

Septem priuilegia conceſſa Marię virgini in cōceptione, & partu Chriſti Domini.

Maria in partu dolorem ſentire non debuit.

Ieſu nomen illi ex officio inditum.

Digitized by Google

ſunt hæc. *Hic erit magnus*. Adiectiua nomina maſculinè concepta, ſola ſecundum grammaticam inſtitutionẽ ſtare non poſſunt. O Gabriel quid ſibi vult, ô Euangeliſta quid loqueris tu cum dicis, tu cum ſcribis? *Hic erit magnus*. Magnus quid erit? Magnus erit

Ieſus quomodo Magnus Saluator.
IESVS, id eſt, magnus Saluator. Corpora hominum morbis effœta ſine medicamine ſanitati reſtituet, mores hominum componet expugnabit mortem & infernum, vitia curabit animarũ, eaſque à morte perpetua liberabit, pacem terris, cœliſque reſtituet, & reſtitutam cõſeruabit in æternum. Erit ergo beneficentiſsimus filius, quem concipies in vtero & de vtero paries. Quare pro meritorũ excellentia, Magnus erit IESVS. Hæc ſane tertia gratię formula maxima eſt ô virgo fœliciſsima, quã inueniſti apud Dominum, & illam aſpernari non debes. Sed adhuc eminentiorem attẽde. *Et filius Altiſsimi vocabitur.* Quod nũc dico, cogita quantũ vis, ad integrum tamen cogitare non poteris quid ſibi velit; mortali cuipiam filio, hactenus dicta aſcribi potuerũt, quartum hoc gratię priuilegium, hominũ & angelorum naturam excedit. *Cui*

Hebræ. 1.
enim angelorum vnquam dixit Deus, filius meus es tu, ego hodie genui te? Dicet autẽ hoc filio, quem concipies in vtero &

Ieſus quãdo declaratus fuit Altiſſimi filius.
paries. Dicet vero eo loci & temporis; q o res iam indicauerit illum ſic eſſe nominandum. Nam poſtquam ſanitates donauerit & viam veritatis docuerit & ſalutis; paulo antequam per ſuam mortem illam aperiat, & per eã ire volentibus peruiã faciat; In mõte

Matth. 17. & Marc. & Luc. 9.
Thabor trãsfigurabitur, vbi maieſtatis ſuæ gloria ex parte mõſtrata, pater de nube lucida intonabit; *Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene cõplacui, ipſũ audit*; poſtquã vocem filius altiſſimi Dei vt erit declaratus, ita vocabitur filius Dei. Quis hoc concipiat vt filius Dei, filius etiam tuus quę homo es, fiat, vel fieri poſsit? & tamen ita erit. De huius gratiæ immenſitate ego quid referam non habeo, ô ſancta virgo principium dicendi de tãta re ſumere neſcio, finem inuenire non poſſũ, tu ipſa, quæ cogitas qualis ſit mea iſta ſalutatio, cogita* cogitare non poſſe muneris hu- *Cogita te

ius pelagus inenauigabile; ita bene cogitaueris, & quamuis plenè hoc non intelligas, ne timeas tamen ſed cõfirmare, & totam legationem auſculta, videbis aperte fieri poſſe, quod plenè intelligere non potes. Hanc gratiæ quartam formulã neceſſariò comitabũtur quinta, ſexta & ſeptima, vt eius magnitudinem oſtendant. Cum gratiſſimum hominibus ſit beneficos filios & magni meriti procreare, ad cumulum tantę felicitatis accedit, ſi pro bene meritis gloria & poteſtate, præſertim regia ſublimentur, & hanc ipſam poteſtatem ſine vi, ſine armis, ſine iniuria, ſed iure optimo, pace & quiete cõmuni omnibus conſequãtur. Tuo filio, magno illi ſaluatori, *dabit Dominus ſedem Dauid Patris ſui* quia dabit Deus, non per bella aut fraudes illã aſſequetur; quia dabit ſedem Patris ſui, non dabit aliena, dabit iure naturæ regnum filio tuo debitum. Dignitatem regiam, ob Iſraelitarum gentium demerita, ad alienigenas Romanos Idumæoſque traductam, ſuæ nedum genti, ſed ſtirpi Dauidicæ (vnde egredietur) ipſe reſtituet; ſed quia reſtituiſſe parum eſt, niſi reſtituta ſeruentur (neque enim minor eſt virtus, quam quęrere, parta tueri) Ideò quintæ felicitati & gratiæ tuę addetur ſexta regni ſcilicet reſtituti nõ diuturna tantum, ſed æterna ſoliditas, *Regnabit* 2. Reg. 11,

in domo Iacob in æternum. Quia per adulterium & homicidium Dauid ſuam regni gloriam infamauit, vnde vndecim tribus cum dimidia à gente Dauidica* deſciſcere aliumque, regem *deſciuere.

ſibi conſtituere. Roboam vero Salo- 3. Reg. 12.

monis filium vni tantum, ac dimidię tribui filiorum Iacob pręſidere decreuit Deus. Ne credas, virgo, filium tuũ

IESVM

IESVM Saluatorem magnum, accepturum eſſe regnum diminutum, illā ſcilicet particulam, cui præſederūt ex Roboam longa ſerie deſcēdētes. Obtinebit filius tuus integrū regnū magni Dauid. Hoc eſt quod dixit, *Regnabit in domo Iacob.* Nō in vna tribu & dimidia ſed ſuper ōnes tribus filiorū Iſrael qui & alio nomine dict⁹ eſt Iacob. Regnabit igitur in domo Iacob, id eſt, ſuper omnes qui à Iacob familiam dominumue ſumpſerunt, Regnabit etiam *in æternum.* Quia *poteſtas eius poteſtas æterna eſt & regnum eius non auferetur*, vt olim *Eſaia teſte didiciſti, Itaque vltra ſplēdorem celeberrimi in ſua gēte regni, regiſq; celebratiſſimi naturalē ſucceſſionem; regnabit in æternū & nō per ſucceſſores (vt Dauid promiſſū fuerat) ſed per ſe ipſum. Hæc eſt ſexta formula gratiæ, quam apud Dominū inueniſti, vt filius tuus regnū integrū obtineat, quod multis iā ſeculis imminutum et laceratum, & per ſe ipſum illo in æternum potiatur. Accedet adhuc tibi per filium, quem concipies in vtero & paries, amplior gloria & felicitas ſingularis. *Regni enim eius non erit finis.* Ninus qui primus regnaſſe creditur, Cyrus quoque & poſt eum Xerxes, inde Darius, inde Alexander Macedo tandemque Romani, qui regni fines maximè propagaſſe legūtur, mōtibus tamē mari aut fluminibus regna ſua finierunt. Filij tui regnum montes non claudēt, mare non anguſtabit flumina non diuident, nullis anguſtabitur terminis. Hoc ſeptimum priuilegiū nemini ex regibus cōceſſū, hęc ſeptima ſingularis gratiæ formula naſcitur ex quarta. Nā quia filius Dei vocabitur, & erit, non decet Dei filium, cuius pater omnibus mūdi partibus dominatur, *Quoniam ipſius eſt mare & ipſe fecit illud & aridam fundauerunt manus eius*, cuius *eſt terra & plenitudo eius, orbis terrarū, & vniuerſi qui habitāt in ea*, nō decet, inquam talis patris vnicum filiū regnum habere limitibus anguſtatū,

Daniel. 7.

Nō in Iſaia ſed in Daniele iſtud habes teſtimonium.

2. Reg. 7. Pſal. 131.

Pſalm. 94.

Pſalm. 23.

præſertim quia omnia dedit ei pater in manus. Suſcipe nūc virgo Maria, munus ampliſſimum gratię ſeptiformis, quod per Angelū à Deo tibi tranſmiſſum eſt. Eſto virgo prægnās puerpera integra; illęſa corpore; & mēte penitus inuiolata; habeto filiū Saluatorē magnum; qui vt tuus, ita & Dei filius appelletur & ſit; appelletur autem ab eo qui mentiri neque poteſt, neque vult; qui regnum ſuæ gentis integrū reſtituit, & illo potiatur in æternū; cuius regni nulli fines eſſe poſſint. Ita experieris te quod dixit angelus, aſſecutā gratiam plenā, & nos de tua plenitudine aliquid participabimus. Ita cum Angelo dicemus omnes deuoto pectore tibi genuflexi. *Aue*, &c.

Ioan. 3.

De vero regno Chriſti & eius excellentia.

CAP. XXIIII.

CAlumniantur hoc loco Iudæi. Euangelium manifeſtū continere mendaciū, quia non tenuit Dominus IESVS regnum Dauidicum ad minimum tempus, & ipſe de hoc mundo ſuum regnum eſſe negauit. Ideòq; tātū à vero diſtare dicunt, quod regnet in domo Iacob in æternū, crucifixus ille Mariæ filius, quātū priuatus ſemper & tenuis homo, à regni gloria diſtare non dubitatur. Extremā præterea huius loci particulā, dicūt per deriſum eſſe veriſſimā. Quia regnū quod nunquā fuit, finem habere nō potuit, ſicut quod non erit, fine carebit. Sed infelices non aduertunt quid Dauid dicat in Pſalmo. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponā inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorū.* Ponendi erāt, ò Iudæi inimici (qui eſtis vos) ſub pedibus Chriſti, quod inuiti cōpletū liquido intuemini, & nunc in ſpiritu regnat Dominus IESVS, qui in fine tēporū regnabit apertè in ſolio Dauid patris ſui. Regnabit tūc in æternū, quādo veſtra perfidia, penitus ſuperata

Calumnię Iudęorum contra Euangelij veritatem.

Ioan. 18.

Refelluntur.

Pſal. 109.

Digitized by Google

ãplius rebellare nõ poterit, ſed vt me verũ dicere immo Euágeliſtæ ſententiã eſſe veriſſimã intueamini, ô ſpõte cæci aduertite hic angelum loqui de Chriſti aduẽtu ſecũdo, quãdo ſcilicet veniet filius hominis in ſede maieſtatis ſuę, iudicare ſimul viuos & mortuos, & ſæculũ per ignẽ; ſedebit, regnabitq; tũc in Regia ſede Dauid, vt iuſtis retribuat gaudia ſempiterna. Dauid nãq; vultu deſiderabilis noſtro ſonat idiomate; deſiderabiliſſima tũc certe, & omni delectamẽtorũ cõditura pleniſſima erit pijs & iuſtis Chriſti maieſtas, quãdo facies illa ſole ſplẽdidior, omne deſideriũ iuſtarũ mentiũ plene complebit. Sonat etiã noſtro idiomate Dauid fortis manu Hic ipſe Iesv, illa die extremi iudicij manu fortiſſimus erit in reprobos, qui diſtricti eius iudicij ſeueritatẽ nullo adiutore, & nulla loci intercapedine poterũt ſubterfugere. Ita ſedebit per ſummã clemẽtiã, & manſuetudinẽ, bonis præmia ſtatuẽs: per ſummam vero fortitudinẽ, & ineuitabilem iudicij poteſtatẽ, reprobis ſupplicia decernens *Regnabit in domo Iacob*, qui ſupplãtator eſt habitus, *In æternũ*, Quãdo his qui vitia ſupplãtarũt, pręmia ęterna, quæ dederit, cõſeruabit. Eos* econtra, qui virtutes & virtuoſos homines fraudibus ſupplãtarũt, pœnas meritas luere cõpellet in ęternũ. Ita, ô infelices, regni eius, quod regnũ eſt iudicij, aliquãdo erit principium, nunquam erit finis. Solã literæ ſuperficiem hoc loco alij calũniatores examinantes, vt detrahant Euãgelij maieſtati, dicunt Gabrielem Archangelũ verboſũ nimis, ac quaſi nugatorẽ idem bis dicere, ſatis enim fuerat dicere. *Regnabit in æternũ*, Fruſtra eorũ opinione additur, *Regni eius non erit finis*. Quoniã liquet, quod æternũ eſt finẽ non habere. Vtinã noctua hic aquilam viſu debilem aut bubo, elinguem pſittacum nõ diceret. Vtinã hi ſaperẽt & intelligerẽt æternum durationem dicere, finis vero carẽtiã amplitudinem regni monſtrare. Dixerat Angelus, *Hic erit magnus*, Hanc poſtea magnitudinę mõſtrauerat ex nominis gloria. *Filius Altiſsimi vocabitur*. Ex gloria regni *regnabit in æternũ*. Ex regni amplitudine *Et regni eius non erit finis*. Ipſa terra finitur aquis; aqua, aëre; aër, igne; Ignis æthere finem capit. Omnia quæ ſub luna ſunt finem habẽt & orbis lunæ ambitu clauſa ſunt. Cælorũ quoque orbes ſe inuicem finiũt. Ampliſſima item ſphærarũ, certa vſq; ad centrũ linearũ diametriq; dimẽſione, à Deo finẽ accepit. Regnum hoc, ô detractatores, terminis tẽporaneis caret, & nullis naturæ finibus cõtinetur. Nõ ergo eſt terrenũ Regnum. Mementote quoniam Deus exaltauit illum, qui de Virgine natus eſt, & iuxta Gabrielis promiſſum, *dedit illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine* Iesv *omne genu flectatur, cæleſtiũ terreſtriũ, & infernorũ*. Ita intelligetis quia regni eius nõ erit finis, quãdo regnat in terra, ſub terra, & ſupra terrã, & * ampliſſima ſphærarũ claudi non poteſt virtutis eius immẽſitas; quoniã vt à principio diximus, ſphæra eſt intellectualis, cui centrum vbiq; eſt, & circũferẽtia nuſquã; æternum ergo eſt regnũ eius, quia cõtinet omnia, õnia moderatur, nihil eſt quod illũ fugiat vel anguſtare ſufficiat. Hoc cognouit ille qui dixit, *Si aſcẽdero in cælum tu illic es, ſi deſcendero in infernũ, ades. Si ſũpſero pẽnas meas diluculo & habitauero in extremis maris* Audite Chriſtũ ipſum, ô Iudæi, audite & vos nimis arguti *Regnũ meũ non eſt de hoc mundo*, hic enim fluxa & finita ſunt omnia. Caret fine atque confinibus regnum meum, mea ſunt omnia, orbis terrarũ, cælorumque plenitudo mea eſt; *poſſũ rogare patrem & exhibebit mihi pluſquã duodecim legiones Angelorum*. Nullum adiecit determinatum numerũ miniſtrorũ, ne regnum finibus anguſtatum ſe habere mõſtraret. Nõ igitur loquax fuit Angelus Gabriel, non fuit nugax Lucas Euangeliſta, ſed ſapientiſſime ambo pau-

Marginal notes: Hieron. de nominibus Hebraicis. — * econtrario. — Regnum Chriſti regnum ęternum. — Philip. 2. — * ampliſſima ſphæra. Sed melior quæ hic lectio, vt apparet ex cap. 6. huius primæ Chordæ. — Pſal. 138. — Ioan. 18. — Matth. 26.

bo pau-

Digitized by Google

-bo paucis multa comprehendentes, optimi iſte ſcriptoris ad nos inſtituendos, & ille cõſummati oratoris officio functus eſt ad ſanctam virginem confortandam, vt ſalutatione tanta ſe dignã cognoſceret; quoniã ſeptem quas diximus gratias incomparabiles, mox ſolo mẽtis aſſẽſu eſſet acceptura, vnde merito gratia plena diceretur & eſſet.

De reſponſione Virginis Angelo data.

CAP. XXV.

DIXIT *autem Maria ad Angelum. Quomodo fiet iſtud quoniam virũ nõ cognoſco?* Antequam nuncio reſpõdeat Virgo prudentiſſima (quod ſapientes faciunt) ea, quæ a legato dictis obſtare videbãtur, per interrogationẽ adducit in medium dicẽs. *Quomodo fiet iſtud &c.* Quoniã me ipſam totã Deo voui integrã penitus conſeruare, & Ioſeph ſponſus meus, meũ hoc votũ cognoſcens, integer mẽte ac corpore manere cõſtituit. Ne credas, ô Gabriel, quia viro ſum deſpõſata, me per nuptias appetere filios; iam cõuenimus ſponſus meus & ego cõuiuere fœdere maritali, & in puritate manere virginea; hactenus virgo permanſi, vir mecum nõ fuit, vt liberis operam darem, ad hanc ipſam rem Ioſeph maritus meus, pro voto virginitatis nequit accedere. *Virũ nõ cognoſco* de præterito, de futuro cognoſcere iã nõ licet. Quomodo ergo fiet iſtud quod dixiſti, vt in vtero concipiam, & de vtero pariam, cũ ſine viro iſtud nõ fiat? *Virum nõ cognoſco*; Pręterito tantum, vel pręſenti tẽpori ſermonem non accõmodat, ſed perpetuo intentionis propoſito; quod quia tranſiturũ nõ erat in præteritum, ſed in æternum permanſurũ immobile, pręſenti ſignificãtiſſimè vſa eſt dicẽs. *Virum non cognoſco*, Inſtar eorũ qui carnes non comedere, aut vitam in religione perpetuo agere vouẽtes, dicunt carnes non comedo, propriũ non poſſideo, meam volũtatẽ nõ proſequor. Quo ſermone non pręſens tãtum ſed futurũ perpetuo intendũt ſignificare.

De declaratione narrationis ſuæ per Gabrielem

CAP. XXVI.

SPiritus *ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi* Sapientiſſima eſt virginis dubitatio, cui angelus cõfirmãdo ſimul & cõfutãdo reſpondet ſapiẽtiſſimè. Neſcit Maria quę corpora generant virtutem nõ à corpore ſumere, ſed à ſpiritu. *Spiritum primo & maximè generare, non antè corpus.* Cur quęſo ſemina cocta (quantũlibet ſolida ſi fuerint ſeminata nõ germinant? quia ſpiritibꝰ germinatiuis per cocturã ſunt penitus exinanita. Cur nimia humiditate, nimia itẽ ariditate ſemina terræ credita minus afferunt ſegetis? quia illa ſpiritũ quem ſemina gerunt, præfocat; iſta deuorat. Cur animalia ante perfectam ætatem, & poſt exhauſtam maturitatem nõ generãt? quia vtriſque temporibus ſpiritus ſẽſitiuus illis debilis eſt, non ſufficiens genituræ. Vnde eſt in muliere ſterilitas, niſi quod illa, ſicut & terra, nimia humiditate ſuſceptum ſemen redigit in putredinẽ, vel nimia caliditate vires eius exhaurit, & ſpiritus ſeminales penitus eneruat? Ita ſanè omnis generatio vim vigoréque ſumit à ſpiritu. Tres autem ſecũdum ſubſtantiam in vniuerſo ſunt ſpiritus, vegetatiuus, ſenſitiuus, & intelligens; horum infimus vegetat tantum medius ſentit & vegetat, eminentiſſimus intelligit, ſentit & vegetat. Hæc mihi ſi non credis, crede rerum omnium magiſtræ naturæ, quæ fallere nequit. Hæc ſpecies vt numeros habet. Sicut igitur numerus minor ſiue inferior, ſuperiori vel maiori numero continetur, ita perfectio tota ſpeciei inferioris, in ſpecie ſuperiori concluditur; niſi enim ita eſſet, ab vltima creatura ad ſũmã, ſine medio natura tranſiret, *Species rerum ſunt vt numeri.*

Digitized by Google

quando eſſet aliqua perfectio in ſpeciebus infimis quam mediç non cōtinerent. Nōne tota plumbi perfectio cont[illegible]tur in cupro? cupri in argēto, argēti in auro? Nōne quod poteſt prçſes, poterit prçfectus? Quod præfectus, poterit imperator? Nōne quod poteſt miles, pro militis officio poteſt alæ ductor ſiue agmini prçpoſit*, & quod iſte poteſt, duci exercitus eſt tributū? Omnis politia, omnis ars, omnis natura cōfirmat perfectiones inferiorū ſuperioribus cōtineri. Corpora ſpiritibus ſubeſſe, exiſtimo omnes homines hoc ideò ſatis intelligere, quod iſti mouēt, illa mouētur. Ergo quç corpori sūt cōmixta vel ſociata minus perfecta cognoſcere quiſq; debet quā penitus incorporea; quoniā pro mixtura cū corpore, pati magis illa poſſunt, minus agere; *ecōtra, iſta magis agere minus pati. Sed quid inde ô Gabriel? Multū. Quia exiſtēs ſine corpore ſpiritus, gignere poterit in corpore generationis operi accommodato: quādo ſpiritus beneficio corpus cū ſpiritu ſociatū, id facere poteſt. Cōfeſſum eſt enim perfectiores naturas omnē perfectionem naturarum minus perfectarū in ſe complecti; & negari non debet vim generādi aliquid eſſe perfectū. Quare hāc virtutē ſpiritui ineſſe credere debent omnes, qui rationi conſentanea ſentiūt. Quāto vero fuerit eminētior ſpiritus, tanto magis id illum efficere poſſe erit conſentaneum. Hoc eſt, ô S. Virgo, quod dixi ego Gabriel, *ſpiritus sāctus ſuperueniet in te.* Cōcipies nō virtute corporis ſed ſpiritus, nō cuiuſlibet gregalis ſpiritus, ſed sācti, ſolidi, immutabilis & penitus incōcuſſi. Omnes creati ſpiritus finiti ſumus, ideoq; non penitus firmi. *Spiritus*, increatus omnē habēs virtutem, omnia proſpiciens, omniū artifex, mēſurās omnia, mēſuratus à nullo, mutās omnia, à nullo mutat* hic ſuperueniet in te, vt ſine viro, ſolo à Spiritu sācto adiuta cōcipias *ſuperueniet* autē, nō humano vſu, nō creato, ſed diuino, increato, infinito, & penitus ineffabili. *In te* In virtute tua totus erit. Vt me intelligas ô Maria, ſpiritus purus & sāctus nō per cōmixtionem aliquā, ſed per prçſentiam intimā erit in tua mēte, in viribus tuis, tibi dabit vt filiū cōcipias, & virginitatē nō amittas. Nihil igitur fiet in te, quod te, quod tuç profeſſionē virginitatis non deceat, quando qui dat tibi conceptum eſt ſpiritus, ſcilicet qui cum ſit ſine corpore, virginitatē tuam à te non debet auferre. Videtis nunc quam pauculis verbis Angelus Gabriel Mariç interroganti ſatisfecerit abundanter. Nunc quæſo, ne pigeat horum verborum audire myſteriū. Tria ſunt hçc verba. *Spiritus sāctus ſuperueniet in te, Spiritus sāctus* maximam indicat auctoritatē ſiue virtutē, *Superueniet*, modum operandi demōſtrat, agendi nimirum principalem rationē habebit, vicē patris penitus in geniturç ratione, nō in cōmixtione obtinebit. Quia sāctus, id eſt, firmus & immutabilis eſt, admiſceri nō poteſt, *In te* Iā dixerat Angelus, *concipies in vtero*, hoc vt cōfirmet nunc dicit. *In te*. Nō ſuperueniet per extrinſecam tantū, nō per imaginatam prçſentiam, nō per illuſionem oſteſam, ſed in te, in tuo vtero, in quo cōcipies, veniet Spiritus sāctus per ſuperioritatis & principalis agētis virtutem. Vim verborū & eorū ſenſum audiſti, nunc rationē numeri eorū attēde. Quia hic nūcius à tribus diuinis perſonis eſt miſſus, quia inter Deū & homines, inter homines & angelos miſſus eſt cōponere pacē, qui tres ſunt ſpiritus ratione pollētes, tribus verbis ſatisfecit interrogāti virgini, per quā cçleſtia terreſtria & inferna, inaudito à ſeculis modo, erāt imperatorē habitura *ſpiritus Sanctus*, Attinet hoc ad diuinum ſpiritū. *Superueniet*. Ad Angelos ſpectat, qui ſuper homines ſunt. *In te*, pro hominibus dicitur, de quorum numero eſt ſancta Virgo, cui dicit hodie Angelus, *Aue*, &c.

Perfectiones inferiorum in ſuperioribus continentur.

* contra.

Tribus verbis Mariæ interroganti Angelus ſatisfecit.

De obum-

Digitized by Google

De obumbratione Virginis Mariæ à Spiritu ſancto.

CAP. XXVII.

ET *virtus altiſsimi obumbrabit tibi.* Quod tribus dixerat verbis, tribus alijs exponit, ipſum audire; Dixi, ô Maria *Spiritus ſanctus*, dicere nolui virtutem altiſſimi, quoniam virtus, hoc ſermone meo mentis habitum nō ſonat ſed operādi facultatem, quam Ariſtotelici vltimum de potētia dicūt; illud videlicet, per quod natura ſuā exit in operationē, vt illa ſit virtus altiſſimi perquam altiſſimus operatur; operatur autem per voluntatem quæ ſancto Spiritui appropriata eſt, quare Spiritus ſanctus virtus eſt altiſſimi, quādo altiſſimus per volūtatem omnia operatur. Quia ergo dixi, *Spiritus ſanctus*. intellige, ſancta Virgo, volūtatem Dei, quæ eſt tota virtus per quam altiſſimus operatur; ita, quod ſuperueniet, non erit aliud quā virtus altiſſimi, quàm diuina volūtas, quæ omnia poteſt vt ſcit Deus, & omnia ſcit idē Deus vt poteſt ipſa volūtas. Quia dixi, *ſuperueniet*. iā intellige qualiter fiat. *Obūbrabit*. Sicut enim vmbra alicuius arboris vel tecti te contegit totā neq; comprimit, te circūdat, neque vrget, ita ad inſtar vmbrę volūtas Dei te cōteget totam non grauabit te circūdabit, neque violabit. Quia dixi, *In te*, nūc cōſidera, Tibi volui dixiſſe, id eſt, ad volūtatē tuā, Nō erit Spiritus ſanctus in te vt locatū in loco, nō inquā vt theſaurus in arca; infinitus eſt, claudi non poteſt, neque tu illum caperes ſic, ſi ſe immittere vellet; erit in te, ſicut vmbra arboris in re adūbrata eſſe cōſpicitur, quæ obūbrato corpore nō cōcluditur ſed in cōcluſis viſceribus operatur. Expertane es aliquando, ô Maria, iter faciens æſtatis tempore ardorē ſolis; dehinc ad arborem aliquā declinās teporē vmbræ? Arboris vmbra calorē mitigat, & refrigerat inteſtina, cuius virtus ſi interius accedat ad viſcera, non tamen eſt illis incluſa, vnde appropriate loquentes, ſignificātius diceremus arborem viatoribus vmbram facere quam illis vmbram ineſſe. Sic, ô Maria, quia ad procreandam in vtero tuo ſobolem, neceſſe eſt ſanguinem tuum moueri, & ad locū generationis tātum ſanguinei liquoris per agentem virtutem tranſmitti, quantum corpori infantis cōpaginādo natura ſatis eſſe cōſtituit; & hic motus ſine mordacis delectationis aculeis fieri non conſueuit, ipſa quoque mordacitas, tanto ſolet eſſe vehementior, quanto quæ cōcipit eſt vegetatior, & humor generationis eſt purior, tu vero cū ſis ætate florentiſſima, & cōplexione temperatiſſima, humor inſuper ad hāc generationem præſtandus à te, corruptus non ſit, ſed purus & incontaminatus, delectationem maximā ſi ſēties, mordacitas carnis, & medullarum ardor te nō lædet. Nihil affectus tuę ſubripiet rationi; Perſtabis ſemper in integro mentis vſu, nō rapieris, nō abſorbeberis ardore libidinis, nullus erit in tuo corpore motus quē recta ratio penitus non moderetur. Eris perpetuo tui, tuęque mentis compos, faciet vero hæc in te altiſſimi virtus. *Tibi*, ad vtilitatem tuam, ad gloriam tuam, vt mater fias, gaudia ſi matris ſentias, iniuriam matris. incēdia matris, libidinē matris nullatenus experiaris, quia virtus altiſſimi tibi faciet vmbram, vt beneficium cōceptus habeas, defectus vero eius omnino non ſentias, quia es gratia plena.

De concluſione confirmationis factæ per Angelum.

CAP. XXVIII.

IDEO *& quod naſcetur ex te ſanctū, vocabitur filius Dei.* Quæ dixit & declarauit, nunc cōcludit. Hęc certe conſentanea ſunt. Principale agens hanc tuam conceptionem Spiritus eſt ſanctus, virtus eſt altiſſimi, voluntas

Digitized by Google

ſanctiſſima;tu illi cooperans,propoſito es virgo pura, caſta, ſancta; cooperando illi, iſta non perdis,& concipis;manes ſancta & generas; Quales cauſæ,tales effectus, qualis arbor talis fructus. Sancto corpore, ſancta mente,ſancto propoſito concipies,fouebis paries,educabis. Ideò quod naſcetur ex te matre ſanctiſſima, ſanctum erit, immo vero erit omnium ſanctorum ſanctiſſimum, quando per ſanctiſſimam Dei voluntatem, & tuã illi conformem,ex te ſanctiſſima matre naſcetur.O parentes hic aures arrigite. Vultis liberos habere modeſtos, ſobrios,bene moratos?ſobrio corpore ſobria mente generate. Multum operatur in filijs generantium diſpoſitio. Quia Maria eſt corpore & mente ſancta, quia de Spiritu ſancto concipit, ideò quod ex ea naſcitur ſanctum eſt. Tu incenſus libidine,crapula ructãs, fœtens ac ſpumans mero, generandis liberis incumbis; & credis aut ſperas modeſtum filium generare? Sit modeſta mater, ſit pater ſobrius, ſana mente ſint ambo, mutuo non inſaniant,non furent, ſint plenè ſemper compotes ſui, filios generabunt, quales tempore generationis ipſi cõueniunt. Quia ſancta es* tu dum concipis,tu pater dum generas,ideò quod naſcetur ex te ſanctum erit Non eſt hæc mea ſentẽtia,Gabrielis eſt, ab illo diſcite hęc,& audiamus reliqua. *Vocabitur filius Dei* Dixerã ſupra, filius Dei vocabitur, nunc idem confirmo & apertius narro:quoniam ex his quæ dixi id neceſſe eſt confiteri. Omnis recta vocatio,ſiue nominatio á rei proprietate ſurgere debet. Poteſtne quiſquã alterius vocari filius, quam cuius eſt virtute generatus?Genitus eſt autem hic ab æterno,ab initio ſcilicet & ante ſæcula Dei virtute, Deo inquam generante,& hic idem naſcetur ex te,altiſſimi virtute obumbrante te,ergo ſi vero nomine quis eum appellare voluerit,altiſſimi Dei filium(habita geniture ratione)vocabit.

Fœtum aſſimilari parentum affectibus dum generant.

* *forte legendum tu mater dum.*

De probatione concluſionis.

Cap. XXIX.

Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua *Ex-* emplo nunc confirmari probationem attendite. *Et ecce*, de preſenti conſtat quod dico, nõ te remitto ad exempla vetuſtate ſepulta, non ad futurorum expectationem te pẽdulam teneo. *Ecce*,nunc inquã, *Ecce*,aſpice quod ætate tua incœptum eſt, quod nunc manet Elizabeth cognata tua.Non te per extranea, & quæ non poſsis cognoſcere circumduco; familiare, domeſticum, conſanguineum habes exemplũ quo mea promiſſa confirmo. Anna mater tua vt bene noſti, ſororẽ habuit Hiſmeriam,de qua Elizabeth nata eſt;ſecundo igitur conſanguinitatis gradu cognata tua Elizabeth,quam nunc in exemplum adduco. *Et ipſa concepit filium in ſenectute ſua* Non incertum eſt hoc exemplum conſtat experimento, vẽter eius intumuit, ex duobus tertijs partibus fœtus iã maturatus eſt. Hic illi namque mẽſis eſt ſextus,quo portat & fouet in vtero,quæ vocatur ſterilis.Non eſt hoc vulgare vel tritum, rariſsimũ eſt. Vocatur ſterilis vſque nunc, vſque ad ſenectutem ſterilis manſit. Et nunc ſenex de annoſo & viribus exhauſto marito cõcepit. Sed quid commune cum huius Virginis conceptu,quæ virgo in æternũ manſura eſt,hoc habet exemplum, ô Gabriel?Si Elizabeth concepit,ſi eſt in eius vtero ſemeſtris fœtus, ſi vir eius ſenio deficit, ſi vterque pro vulgata ſterilitate,pro iuuẽta cõſumpta ſuſcipiendæ ſobolis ſpem amiſit, tamenne viro ſuo illa concepit, tu adoleſcẽtulę,in virginitate permanenti, de ſolo ſpiritu obumbrante conceptum promittis.Aliquid video in Elizabeth vnde iuuatur ad ſobolem concipiendã, officium ſcilicet viri quãtumlibet ſenis.Ali-

Probatio ab exemplo efficaciſſimo.

Cognationis gradus inter Mariam & Elizabeth

nis. Aliquid video in Ioachim, vnde inuatur ad generandum, ſuæ ſcilicet vxoris opificium. Nihil cum tua narratione habent iſta, quia virum, vt dixit, ſancta Virgo penitus non cognouit. Non vtitur, inquit illa, vir meus corpore meo in obſequium thori, non ego ſuo. Audite Angeli ſapientiſſimam rationem, & intelligetis exemplum rei probandæ aptiſſimè conuenire; quoniam Elizabeth grandæua & ſterilis eſt, ſemen quod in iuuentute fouere nõ potuit, quomodo exhauſto calore iam ſenex maturabit? Ioachim plenus annis & debilis, qui per omnem vitam ſpiritũ ſuo ſemini nõ dedit, vt in vxoris vtero coagulari, confoueri, permutari ad ſobolem ſufficeret & maturari; quomodo in ſua ſenectute præſtare hæc poterit ſemini ſuo ſenectute cõfecto? Non eſt hic conceptus virtute gignentium, cum hęc ſit grãdæua & ſterilis, ille ſenex & debilis, exhauſtus vterque. Nemo enim dat quod nõ habet, à Dei virtute eſt, qui ſemini debiliſſimo ſpiritum & virtutem ſua ſola volũtate potenter immittit. Dat enim Deus mirabiliter quando vult, cui vult; dat inquam, pręter ſolitũ naturæ ordinẽ quod dare vult. Ita dat per miraculum vigorẽ huic ſemini, huic matri. Virtus tamen cõceſſa his ſenibus, præter naturæ ſolitum morem generãtibus, ſecundum naturam fœtum in matris vtero cõfigurat. quia nimirum ſupra naturæ vires, à Deo virtutem concipiendi accipit Elizabeth, confouendique vigorem, ſecundum naturam vero ſuſcepto munere fungitur: veluti ſi Deus cæcũ mox illuminet aut mortuum reuocet ad vitam, dat Deus per miraculum lucẽ oculis, qui luce, ſupra naturæ ordinem præſtita, naturæ ordine vtũtur, & vitam ſupra naturæ vires tributam à Deo accipiens, qui fuerat mortuus, iuxta naturam viuens, ſecundum illam operatur. Si per medicinam quis recipiat ſanitatem, nonne ſani hominis per naturam, nõ per artem, munere fungetur? vt acquirendi ratio ſit ab arte profecta, acquiſiti vero muneris vſus à natura procedat; veluti ſi quempiam fundo donaueris, tuo illũ accipiet iure ac beneficio, ſuo vtetur & iure & commodo. Sed ad exempli per Angelum adducti rationem redeamus. Si rerum creatarum ordinẽ inſpicimus, * quid quæſo facilius eſt bono pictori, per ſe ipsũ perfectè alicuius ſimilitudinem pingere, an per rudem & inhabilem alterius manum, quam trahat & moderetur? Rurſus ſi manu alterius aliquid efficias, debili id manu, an forti melius exequeris? Forti profecto. Facilius eſt igitur, noſtro intelligendi vſu, virtutem Dei per ſe ipſam generationem efficere quam per debilia & inutilia ſenis hominis inſtrumenta. Facilius eſt etiã per virtutem integræ, vegetæ, robuſtæ adoleſcentis, & ex ſanguine eius puro, in vtero viuaci, embrionem Deum compingere, quam fractæ ſenio mulieris & mancæ in intimis viſceribus, eiuſque mẽbrorum & ſanguinis miniſterio hæc eadem operari. Quare Angeli confirmatio per lineam rectę rationis incedit ſapiẽtiſſimè, quoniam eſt certiſſimè mentis humanæ captui conſentaneum, eum qui difficilius opus impleuit, facilius præſtare poſſe ſi velit.

Sterilem & ſenio confectam virtute viri concipere, difficilius eſt quàm virginem concipere virtute Dei.

* vtrum quaſi.

De probatione eiuſdem concluſionis.

CAP. XXX.

QVIA *non erit impoſsibile apud Deum omne verbum.* Ne quis crederet aliqua magis aliqua minus Deo eſſe facilia, ne inquam diuinæ virtuti aliquid difficultatis obſtare poſſe quis crederet, ſui exempli rationẽ Gabriel Angelus declarat his verbis, *Quia non erit impoſsibile apud Deũ omne verbũ.* Hęc quid ſibi velint intelligere volentes, quid ſit verbũ primo oportet accipere, quod

Deo nihil magis aut minus facile.

re, quod ſtrictim hic dabimus, quoniam in ſermone de Natiuitate Saluatoris noſtri, copioſius hac de re dicere locus erit Verbum hic ergo eſſe credamus non vocis ſonum, non partem quandam grammaticæ orationis dictam vel ſcriptam, ſed cogitationem in mente ſignatam, quæ in ſe ipſa repugnantiam non includit. Verbum inquam eſt, quicquid ſine contradictione mens cogitat Si cogites nō eſſe Deum, nullum verbū cogitas; pugnant enim eſſe aliquid, & non eſſe Deum. Si cogitas præterita non eſſe præterita, nullum verbum cogitas, quoniam non præteriiſſe & præterita eſſe, inuicem pugnant. Si cogitas hominem eſſe ſine anima rationali, ſine mente, nullum verbum cogitas. Hæc enim pugnant, hominem eſſe & animam rationalem illum non habere, cum ſit anima pars & forma hominis, & totum ſine partibus eſſe rationi nequeat conſentire. Omnia igitur quæ cogitamus præter rationis repugnantiam, verbum habēt in nobis, hāc ipſam ſcilicet cogitationem in mente formatam. Impoſſibile etiam meminerimus dici ſolere, quod difficile factu eſt. Dicimus, impoſſibile eſt me tibi nunc pro credita pecunia ſatisfacere. Impoſſibile eſt podagra laborantem plene ſanari. Non ſunt hęc impoſſibilia penitus, vt nulla poſſint effici ratione, ſed incommodum & durum eſt primum, alterum vero arduum &*labor. Sic intelligi voluit Gabriel impoſſibile, vt ſit ſenſus. *Non erit impoſsibile*, non erit difficile apud Deum, diuinæ virtuti, *omne verbum*, omnem cogitatum ab ea, ſine repugnantia efficere. Etenim quia virtutis altiſſimi, & omnia finita infinito comparata, tamtūdem diſtare neceſſe eſt (vt ſupra mōſtrauimus) omnia æque facilia eſſe Deo factu, nos conuenit confiteri, Sed non, vt ſtulti intelligunt, abſolutè confiteri debemus. Impoſſibilia enim quæ pugnantiam continent, Deus facere non poteſt. Sed omnia quæ verbum habent, id eſt, quæ ſine pugnantia mens cogitat, Deus efficere poteſt. Non ergo minus eſt poſſibile, ô ſancta Virgo, vt, Deo iubente, ſine viro filium in vtero concipias, quam alia mulier per virum, quia poteſt Deus vtrumque ſi velit; non eſt Deo difficilius conceptum dare ſterili, quam fœcundæ; vetulæ, quam ætate florenti. Æque omnia poteſt, quod tu per tuam ſapientiam optime noſti Acquieſce igitur rationi, verbū in mente forma firmiter crede Deum, qui me miſit ad te, velle id pręſtare quod per me tibi promiſit, cuius rei gratia me ad te oratorem deſtinauit. In hanc ſententiam paucis verbis Angelus perorauit, qui à principio dicere inceperat, *Aue*, &c.

Verbum eſt, quicquid ſine contradictione mens cogitat.

* laborioſum.

Omnipotentia Dei ad quænam ſit.

De ſapientiſsima & modeſtiſsima Virginis reſponſione.

Cap. XXXI.

Ecce *ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum*. Reſtat audire Virginis reſponſionē, quæ certe eo eſt mirabilior quo verbis breuior, ſentētiis copioſior, fructu ſuauior. Diſcite ante omnia matronæ, diſcite virgines non eſſe loquaces, breuiter reſpondere, humiliter, & ad integrum propoſitis ſatisfacere; audite Mariam, & diligēter attendite quam paucis, & quam modeſtis verbis ſatisfaciat oratori. *Ecce ancilla Domini*. Scio, ô Gabriel, omnem creaturam plus eſſe oportere Deo ſubditam, quam Domino ſeruum. Scio Dei virtutem a qua omnia poſſe quæ velit, & quæ ſimul in re creata ſtare poſſunt, illū poſſe ſimul efficere. Æque enim omniū Deus eſt, omniaque illi æque ſunt ſubdita æque indelebili, æque impermutabili ſeruitute. Quia non iure belli, id eſt, hominū feritate aut perfidia, quibus bella geruntur, nec præter, nec contra

Mariæ ad Angelum reſponſionis perfectio.

Digitized by Google

Ancillam cur ſe Maria dicat, Regia ſalutatione honorata.

inſtitutum naturæ hęc ſeruitus conſtat; ſed indiſſolubili lege naturæ, quam non bellica tempeſtas ſuperinduxit, ſed tranquillitas pacis impermutabilis ſolidauit, cui inuiolabili legi & ineuitabili, quo fuerit creatura præſtãtior, obſequentiorẽ eſſe neceſſe eſt. Memini & me, ô Gabriel, Dei mei creaturam ab eo mente rationeque donatam; ſi quas ille gratias ſuperinduxit recẽſere velim, dies me deficiet. Pro eis me tenere arctius & feruẽtius obedire debere, libens profiteor, & conſtantiſſime volo. O Gabriel quia dixiſti? *Aue*, & me Regia ſalutatione dignam exiſtimaſti, fortaſſe pro tua modeſtia benefeceris, ſed mea ſentẽtia ancilla ſum non Regina; *Ecce ancilla*, promptiſſima, omni optimo iure ancilla Domini qui te miſit. Quia dixiſti *gratia plena*, ante tuam ſalutationem & legationis expoſitionem, noueram me plus gratię aſſecutam, quã ſperare debuerim vel optare. Nunc vero ratione tua, plus mihi tribui cognoſco, quam capere ſufficiat cœlum & terra. His igitur quoniam viribus meis ſatis eſſe nequeo, mentis promptitudine, & ſeruiendi deſiderio, Dei voluntati me totam dedo. *Fiat mihi*, non facere confido tam grãdia, fiat in me Dei beneplacitum. Quia vero dixiſti, *Dominus tecum*, & pro ſua clementia ill (vt dixiſti) mecum modo incompręhẽſibili eſſe dignatur, eſſem profecto inexcuſabilis, niſi Domino tam gratioſo parerem. Abſentia namque principis, aut præſentia non cognita, negligentiam obſequij poteſt in ſubdito excuſabilem reddere; nunc autem mihi Dominus præſens eſt & mecum eſt; id vero ego ignorare non poſſum, à te nuncio tali ac tãto de his ſufficienter edocta. Quia dixiſti. *Benedicta tu in mulieribus*, Non ego me cæteris præfero feminis ad imperium, ſed pro omnibus hominibus exhibeo ancillam ad obſequium, quibus vt proſim, *Fiat mihi ſecundum verbum tuũ*, Hæc tua legatio mihi & vniuerſo humano generi ſalutaris, quatenus omnes homines tuæ Annunciationis, & mei conſenſus, mei conceptus, & partus beneficio, ſecum inuicem, cum Angelis ſanctis, cum Domino Deo noſtro, pacem hic acquirant per gratiã, & functi vita mortali, felices perfruantur ęterna. AMEN.

DE

46

Digitized by Google

DE NATIVITATE DOMINI IESV SERMO.

CHORDA SECVNDA.

PROLOGVS.

VIDIMVS *gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritate.* Ioannis primo. Gloriam & felicitatem noſtram, gloriam ſanctorum Angelorum, gloriam Dei Patris omnipotentis, Filij, & Spiritus ſancti, quam Gabrielis miniſterio & ſanctiſſimæ virginis conſenſu, ſecretis in penetralibus inchoatam, ſuperiori ſermone monſtrauimus, Deus ipſe cunctis gentibus hodie palam fecit. Quoniam vnigenitũ ſuum Spiritus ſancti virtute, in ſanctiſſimæ virginis vtero hominem factum, auctum, & nouem menſium tempore maturatum, inde quaſi de thalamo ſponſum eduxit & in forma hominis infantulum, præſepis anguſtia circumclauſum, paſtoribus per Angelos, Magis per ſtellam demonſtrauit. Fuerat ſuper omnia, quæ dicere vel cogitare homines poſſunt, excellentiſſimum hominibus priuilegium, Deum hominem fieri, & in vtero virginis, ſalua vtriuſque naturę veritate, vtrumque contineri, Sed hoc ipſum quoniam in occulto erat, gratiam tantam aut gloriam ad nos pertinere, non poteramus agnoſcere, niſi de matris vtero naſcens Deus ſimul & homo, cum hominibus in terra verſaretur vt homo. Eſt igitur operæprecium, poſt Annunciationis, id eſt, Saluatoris noſtri conceptus celebrata gaudia, Natiuitatis eius gloriam recenſere. Quoniam vt annunciationis myſterium noſtræ ſalutis origo, primumque

Annunciationis feſto cur ſuccedat feſtum Natiuitatis.

que principium eſt,quandoquidem vitæ , & operum Domini noſtri Iesv Christi, hic fundamenta ſunt iacta ; ita Natiuitas quam colimus,hæc ipſa nos facit intueri.Hoc eſt quod Ioannes Euangeliſta pro noſtri ſermonis argumento proponit. *Vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritate*. Quæ ſententia quoniam bipertita eſt,bipartitam orationem de gloria Natiuitatis Domini noſtri Iesv Christi,nos habere perſuadet;quæ ſit, & vnde ſit in medium adducendo. Quæ ſit huius Natiuitatis gloria, Euangeliſta noſter pro æternæ genituræ ratione altiſſimè ſcripſit dicens: *In principio erat verbum* quouſque dicit: *In mundo erat*.Inde generationem temporaneam proſecutus eſt,vſque dum dicit.*Verbum caro factum eſt*,Concludit tandem de vtraque dicens: *Vidimus gloriam eius,gloriam* à Patre dicens: *Vidimus gloriam eius,gloriam quaſi vnigeniti*.A quo vero ſit,& per quæ fiat,paucis poſtea abſoluit,à Patre dicens,*plenum gratia & veritate*. *Gratia* ſecundum hominem:*Veritate* ſecũdum Deum. Hic qui natus eſt hodie plenus à Patre luminum, gloriam ſuam per hæc duo, gratiam ſcilicet & veritatem,vbique gentium celeberrimam, ſuper omnia fulgentiſſimam comprobat.

DE

Digitized by Google

DE OFFICIO IOANNIS EVANGELISTÆ.

CAPVT I.

HÆc iam ſigillatim à Ioāne diſcamus magiſtrorum optimo, quippe qui ab ipſa ſapientia Dei Domino IESV edoctus eſt omnē intelligentiā veritatis. Dic, ô Euangeliſta, præ cęteris Deo chariſsime, dic ſapiētiæ radijs illuminatiſsime, dic, de ſacro dominici pectoris fonte, fluentis Euāgelij, quę lętificant ciuitatē Dei, ſaciate pleniſsimè, dic quæſo, doce nos ſupplico, quæ ſit hæc gloria quam vidimus Sumus enim tenebræ, & tantam lucem non comprehendimus. Tu Ioannes miſſus à Deo, vt teſtimoniū perhibeas veritati. qui licet lux non ſis, tamen lucis teſtis es, & certiſsimus index, indica nobis quæ ſit hęc gloria. Res eſt altiſſima, ô filioli, quā niſi fides credat, ſermo non explicat. Timens ac tremens ad tantam lucem indicandam vobis accedo, ne forte fulgor eius opprimat nos *Scrutator* quippe *maieſtatis opprimetur à gloria.* Si pro rei dignitate loqui voluero, ego deficiam; vos certe aut nihil penitus accipietis, aut capientes aliquid dirumpemini. Totus etenim mundus tātæ veritatis, gratiæue ſcintillam capere nō poteſt. Si minus aliquid dicere aggrediar, iniuriam faciam tātæ maieſtati, ſed quoniam ad hoc miſſus ſum (Nam *fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes, hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine)* pro tenuitate mea quo me ſūgi efflagitatis, fungar officio. In primis tamē de me ipſo teſtimonium meum attēdite. *Non erat lux, ſed vt teſtimoniū perhiberet de lumine.* Aperte hoc loco Ioannes ſe lucem eſſe negat, lucis vero non vt magiſtrum, ſed quaſi teſtem ſe indicem profitetur, illámque cum timore ac tremore nobis manifeſtare permittit hac lege, vt ſi quid luminis perceperimus, non à Ioanne nos id habere exiſtimemus, ſed ab eo qui eſt lux vera, quæ illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum.

Natiuitatis Christi Sacramētum à quo & quomodo diſcere oporteat.

Prouer. 25.

De teſtimonio vtriuſque Ioannis.

CAP. II.

SCIO multos de Ioanne Baptiſta exponere hoc quod dicit Euangeliſta, *Fuit, homo miſſus à Deo.* Quā ſenten-

ſententiam pro doctorum auctoritate & ſapientia, qui illam tradiderũt, ſuſcipiendam & retinendã exiſtimo, & ego colo; ita tamẽ vt mihi liceat (quoniam Dominus præſtare dignatur) Euangeliſtam de ſe ipſo decentiſſimè locutũ intelligi poſſe. Vltimus hic omnium Euangeliſtarum ſcripſit Euangelium, rogatus ab Aſiæ Epiſcopis. Neque vero horum gratia tantum, ſed cum videret Cherinthi & Hebionis zizanijs malarũ hæreſum, Domini Sabaoth triticeã meſſem contaminari, illis aſſerentibus Dominum IESVM CHRISTVM non verum Deũ, non verum hominem, ſed phantaſticum aliquid extitiſſe, ad homines tamen in melius reformãdos de cælo miſſum, zelo fidei feruidus, & nihilominus ſuis viribus non cõfiſus, indito Achaicis eccleſijs ieiunio, & Epiſcopis, Presbyteris, & populo ſimul inſtanter orantibus, vt illi largiretur Dominus ſcribere Euãgelicam veritatem, vnde Cherinthi & Hebionis mala dogmata extirpari, & in faſciculos mitti ad cõburendum valerent, ſcribere cœpit Euangelium; vbi poſt incõprehenſibile principiũ ſcilicet, *In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud Deũ. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factũ eſt. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet & tenebræ eam non cõprehẽderunt*: Quis tã impenetrabiles ſapientię veritates adduxit in lucem, & cũ adduxerit cum humilitate & modeſtia manifeſtat dicẽs *Fuit homo miſſus à Deo cui nomẽ erat Ioãnes*, cui ſcilicet has tãtas, taleſque de prima veritate ſẽtẽtias ſcribere cœpit: Cur deinde ſcribat edixerit, *Venit* enim *in teſtimoniũ*, qui teſtis miſſus eſt, *Vt teſtimoniũ perhiberet de lumine* veritatis. *Nõ erat ille* Ioãnes qui miſſus eſt *lux ſed* miſſus erat à luce, *vt teſtimoniũ perhiberet de lumine*. Quaſi dicat, non ego illumino ſed luminis teſtis & index accedo. Humilitatis autẽ & modeſtiæ gratia loquitur de ſe ipſo, quaſi de tertia perſona, inſtar Moyſi pentateucum deſcribentis ne iactanter de ſe ſcribere videretur. Hunc ego ſẽſum adducere non auderem, niſi idem Ioannes illum bis circa finem ſui Euangelij, in principio epiſtolæ canonicæ, & exordio Apocalypſis apertè cõſcriberet. In euangelio nempe, de quo narrare proponat oſtendens, vbi ſcripſit, *Verbum caro factũ eſt, & habitauit in nobis*. Qua ratione hanc tantam nouitatem & inauditam veritatẽ ſcribere, & eidem atteſtari audeat, mox adiungit dicens. *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenũ gratia & veritate*. Teſtimoniũ de ſolo auditu non ſufficere, & teſtem de viſu, de propria præſentia, deque cõteſte deponere ad faciendã fidem. Spiritu ſancto illuminante Ioannes edoctus, eodem Spiritu ſancto ductus ad ſcribendum, & atteſtandum Chriſti diuinitatẽ dixit. *Vidimus, &c.* Vbi ſi Ioannem Baptiſtam ſolum teſtem adducere voluiſſet, concinnius erat dicere, vidit. Sed quia ſe teſtem, & Ioannem Baptiſtam conteſtem, Spiritu ſancto iubente adducere propoſuerat, Ideò dixit. *Vidimus*, vterque ſcilicet noſtrum, Ioãnes Baptiſta & ego. Quia igitur ſubſequenter dicat idem Euangeliſta, *Ioannes teſtimonium perhibet * de ſe ipſo & clamat dicens, Hic erat quẽ dixi* & plura ſubnectat, ſcribat à Ioãne Baptiſta de Chriſto prędicata, & Chriſto exhibita; nõ ideò negare oportet ipſum Euangeliſtam ſe teſtem aſſerere. Quandoquidem per vnicum teſtimonium, Cherinthi & Hebionis dogma peruerſum confutari nõ poterat. Duorum autem de viſu, deque ſcientia concors teſtimonium, inſanam hæreſim detegere, & confutare ſufficiebat. Horum igitur nõ ignarus Ioannes conſulto dicit. *Vidimus gloriam, &c.* Adhuc ne ambigi poſſet. Ioannem quaſi teſtem ad ſcribendum Chriſti diuinitatem acceſſiſſe, ſtatim poſt crucem mortemque Saluatoris enarra-

* *de ipſo.*

Digitized by Google

narratam, adiungit. *Et qui vidit teſtimonium perhibuit, & ille ſcit quia vera dicit, vt & vos credatis*. Narrata porro reſurrectione Domini IESV, cum libro finem imponeret, quaſi pro fide ſcriptorum ſuum nomen adijciens ſcribit. *Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc.* In principio quoque epiſtolæ ſuæ, quæ inter canonicas numeratur, ne in aſſerenda Euangelica doctrina teſtis officium recuſare videretur, ita ſcribit. *Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus & atteſtamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem & apparuit nobis.* Cui ſententiæ planè & apertiſſimè concinit eiuſdem Ioannis initium ſcribendæ Apocalypſis, dicens. *Apocalypſis IESV CHRISTI, quam dedit illi Deus palam facere ſeruis ſuis, quæ oportet fieri cito, loquens per Angelum ſuum ſeruo ſuo Ioanni, qui teſtimonium perhibuit verbo Dei, & teſtimonium IESV CHRISTI quæcunque vidit.* Cur nunc me pigeat interpretari de Ioanne Euangeliſta illum locum, *Fuit homo miſſus à Deo,* cum ipſe Ioannes iuxta finem, & in fine Euangelij & in præfatione epiſtolæ canonicæ, & in exordio Apocalypſis, hanc meam interpretationem tam apertè conſcribat, vt qui me huius loci verum interpretem negant, Ioannes ipſe conuincat? Poſt hanc igitur meam, vt videbitur fortaſſe, interpretationem, ſed vt veritas habet, Ioannis Euangeliſtæ de ſe ipſo narrationem, quoniam idem Ioannes ad Domini IESV CHRISTI diuinitatem reuertitur, oſtendendam dicens, *In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt:* Nos etiam ad id redeuntes vnde orſus eſt Ioannes, huius Natiuitatis quæ ſit gloria ab eodem Ioanne diſcamus Illum audite.

Ioan. 19. Ioan. 21. 1. Ioan. 1. Apocal. 1.

Noui & veteris inſtrumenti initiorum concentus.

CAP. III.

IN *principio erat verbum.* Ante omnia videamus, quomodo teſtamentorum veteris & noui initia ſibi reſpondeat. Dum vetus ordiretur dixit Moyſes. *In principio creauit Deus cælum & terram* Dicit Ioannes dum nouum fundat. *In principio erat verbum.* Moyſes. *Terra erat inanis & vacua* Ioãnes. *Verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbum* Moyſes *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Ioannes. *Quod factum eſt in ipſo vita erat, & vita erat lux hominũ, & lux in tenebris lucet.* Moyſes. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Ioannes. *Et verbum caro factum eſt.* Vter iſtorum altiori orſus eſt tono? Vter ſolidiora iecit fundamenta? Quoniam ex initijs (quod dici ſolet) ſubſequentia facilè dignoſcũtur, & lex illa Moſaica, teſtamẽtum vetus, carnalibus hominibus figura fuit, & quaſi vmbra pertranſiens, non mirũ ſi à mutabili creatura ſumpſit exordium, & corporum digeſtionem, diſpoſitionem, ordinem ante omnia demõſtrat. Nouum vero teſtamentũ, quia fulgor eſt luminis ſpiritualis & ſẽpiterni, ſpiritualibus quoque traditum eſt viris, manẽs in æternum; à ſpiritualibus, ab æternis, & penitus immutabilibus incipere debuit Nemo hic miretur, ſi ab Euangelio Ioannis nouum teſtamentũ initium habere, à me ſcriptũ inuenerit, Scio ante Ioannem, Matthæũ, Marcum, Lucámque Euangelium ſcripſiſſe, ſed & ipſum Ioannem, ante Euãgelij hiſtoriam, Prophetiam Apocalypſis (inſcrutabilium diuinorum ſecretorum pelagus & abyſſum) ſcripſiſſe me nõ fugit, & nihilominus nouo inſtrumento Euangelium Ioannis initium dare dubitare non poſſumus, quando inde incipit Euangelium ordiri, vnde

In principio idem ſignificat Moyſi & Ioanni. Geneſ. 1.

Nouum Teſtamẽtum initium habuiſſe ab Euangelio Ioannis quo pacto accipiendum ſit.

Digitized by Google

vnde fidei Chriſtianę prima fũdamẽta ſunt iacta. Tres Euangeliſtæ priores, Matthęus inquam, Marcus & Lucas à temporanea Domini IESV CHRISTI Natiuitatate hiſtoriam texunt, Chriſtum autẽ hominẽ fuiſſe, & Mariam matrem habuiſſe, nemo negat. Ipſum vero Dei Patris filium, & virtute Spiritus ſancti de matre in tempore genitum & natum, ſola fides prædicat chriſtiana, & ſolidiſſimum hoc habet fundamentum, ſuper quo toti⁹ noſtrę Catholicę religionis ſtructura conſurgit. Ioannnes igitur, qui ante omnia hoc ipſum fundamentũ ſtabilire aggreſſus eſt, meritiſſimè nouo teſtamẽto principium dediſſe prædicatur. Neque vero idcirco noui inſtrumẽti pagina præpoſtere traditur, quoniam ſapientiſſima mater noſtra, ſancta Catholica Eccleſia, paruulis ab initio lac dare idcirco conſtituit, quia ſolido cibo veſci nondum poterant. Quis enim energumenus catechizari cupiens, ad chriſtianam fidem conſequendam, quis inquã durus, impurus, rudis, gentilium diliramẽtis imbutus, emolliri, purgari, polirique deſiderans moribus Chriſtianis, ſtatim* feratur. *In principio erat verbum?* quod baptizati & exercitatiſſimi Theologi, tam multi, ſimul omnes digerere nequiuerunt.

Euangelium Ioãnis rectè nobis proponi poſt ſcripta aliorum Euangeliſtarum.

**ferat ſtagniũ pato.*

De Moyſi & Ioannis exordio.

CAP. IV.

EO redeamus vnde diſceſſimus, & quid, Ioannes, quid, Moyſes præfãtes dixerint diſcutiamus. Dixit Ioannes: *In principio erat verbum.* Dixit Moyſes: *In principio creauit Deus cælũ & terram.* Eſt ne vtrinque dictu idem, *In principio?* Minimè. Quinimmo nõ minus hæc diſtãt, quam finitum ab infinito ſit remotum, Principium namque in quo erat verbum, omnium principiorum principium eſt, à nullo principabile, omnium finiũ finis eſt, à nullo finibile. Eſt inquam principium à quo omnia prodeũt, per quod fiunt omnia, & in quo manẽt omnia, ad quod omnia tendũt. Non ſic Moyſi ſe habet principium. Eſt enim vt ſic dixerim, principiatum; ab hoc ipſo principio de quo loquitur Ioannes, vt ſequentia manifeſtãt. *In principio creauit Deus cælum & terrã:* Quid ſibi vult hoc? niſi quod omnium creatorũ primum ſunt cælũ & terra? Primum vero creatorum (quia creatũ eſſe nemo dubitare poteſt, niſi deſipiat) principium, de quo Moyſes loquitur, creatum à principio, per noſtrum Euãgeliſtam deſcripto, confiteri compellimur. Quod ſi durationis alicuius initium aſſeueres Moyſen eſſe loquutũ, quãdo dixit, *In principio creauit Deus cælum & terrã,* vt dixiſſe voluerit, primo æuo incipiente: vel in principio temporum Deus creauit cælum & terrã, illud æuum conſtabit eſſe creatum, quia tunc primum incipere deſcribitur, cum Deus creauit cælum & terram, & quod cum creato incipit eſſe, creatum ſiue aliunde formatum eſſe neceſſe eſt. Audi nunc Euangeliſtam. *In principio erat verbum:* Nullam creationẽ, nullam nouæ rei productionem intelligere potuiſti. *Erat* dicit, nõ fuit, non fuerat, non erit. *Erat* ſonare dicimus, quod nondum præterijt, & præteritum tamen ſpectat; ita, vt rei permanentiam, cum reſpectu tamen ad prætereuntia, Euangeliſta ſignificaret, appoſitè ſcripſit *erat.* Sed quando *erat* ô Euangeliſta? Semper: Quia *erat in principio* omnium. Nõ igitur aliquando aduenit; neque profecto primo principio aliquid noui accedere poteſt cuius non eſt ſpectare futura, vel amiſſa conquirere. *Erat in principio* quod non habet, fuit; quod caret, fuerat; quod erit, recipere nequit. *Erat* ſemper in principio primo, quia inde excludi nunquam poteſt.

Gen. 1.

Principium in quo erat verbum ominine dieſſet.

Primo principio nihil poteſt noui accedere.

De Ver-

Digitized by Google

De Verbo.

CAP. V.

QVID primum erat in hoc primo principio, ô euãgeliſta? Verbum. Memini me pollicitum ſuperiori ſermone planè mõſtraturum quid apud Theologos, quid inquã in chriſtiana diſciplina verbũ ſignificare ſit ſolitũ. Sed ſi verbi huius, de quo Ioannes loquitur, rationẽ à me expectatis, fallimini omnes; nõ eſt meum dare vobis. non ego ſum tanti, nouit & poteſt id pręſtare ſolum omniũ primũ principium, quod hoc verbum plane nouit & totũ habet in ſe, & ſemper habet, & cõtinet totum, & eſt ipſum verbum. Declarabo pro viribus quid ſit creatũ verbum, inde verbi huius increati rationem (prout idem dederit) in medium afferam, neque per ſubſtantiam, ſed per vmbram. Quis enim increati verbi ſplendorem ferat totum, ad quod concipiendum (vt ſuperiori tractatu habitum eſt) ſanctæ Mariæ virgini, plenæ iã gratia, virtutis altiſſimi vmbra fuit neceſſaria. Multa & fere omnia animalia, motum habẽtia habent vocem ſi modo pulmone non careant, verbum inter illa habet ſolus homo. Quid ita? Quoniam verbũ mente id eſt, certa ratione formatur, & in mẽte ſola recipitur. Bruta igitur quoniam dãt ſine mente ſonum, ſine verbo eſſe notiſsimum eſt. Licet enim affectus ſuos voces indicare videantur, quia tamen nõ certa animi ratione, ſed mera ſenſuum paſsione momentanea hoc faciũt, habere verbum dici non debent. Remoue tu quod eorum vrgebat affectum, remoue inquã quæ in illis iraſcibilem aut concupiſcibilem excitant appetitum, ceſſabũt reddere voces. Non eſt igitur garritus auium, aut ſibilus, non iumentorum mugitus, hinnitus, aut balatus, nõ ferarum rugitus, aut ſtridor non qualibet vox bruta verbi nũcia, ſed paſsionis. Verbum autem à mente eſt, & manet in illa, per vocem vero eius in quo natum eſt. & per audiẽtis aurem quaſi vehiculum transferetur: vt alibi id eſt, in mente audientis, per iſta eſſe incipiat, & vbi prius erat, eſſe non deſinat. Sola igitur vox hominum verbi nuncia inter animantium voces, ſolũ os hominis ad verbum manifeſtãdum vehiculum eſt extremum. Ipſa tamen vox hominis verbi nomen ideò ſortita eſt, quia illud vehit. Eſt hic operæ precium intelligere (quoniam mẽtem verbi parentẽ, & ſedem diximus) eos qui mente magis excellunt, qui ſenſibus & corporis motibus minus occupãtur, meliora & altiora verba in mente cõcipere & parturire, de ea parere, & ex ea emittere: quo fit vt qui homines minus paſſione ferũtur, qui inquam minus aguntur ſenſibus, plus valeant intellectu, & meliora verba forment, confoueant & eructent, altiora loquantur & ſaniora. Fit etiã vt animæ hominum exutæ corporibus, vel quæ corpora reſumpſerunt ſpiritualia id eſt, legi ſpiritus libenter & ſine murmure, ſineque difficultate obtemperantia (quia veritatem lucidius intuentur) meliora longe verba habeant, quam quæ ſunt in corpore corruptibili, quod animam aggrauare experimento ſentimus. Fit etiam vt ſancti Angeli, qui mole corporis nullatenus degrauãtur, qui nullas animales ſentiunt paſſiones, qui ſola ratione ferũtur, verbum ſemper habeant æquè perfectum ſecundum ſe, noſtro verbo longè perfectius. In hoc enim ab Angelis paulo minores facti ſumus, quod verbum eorum ſecundum ſubſtãtiam ſemper eſt idem, licet pro rei mutatione quandoque varietur in illis. Noſtrum autem ſuapte natura variari contingit, & penitus tolli. At primum principium Angelos & homines creans atque conſeruans quoniam eſt mens ſine fine, verbum habet penitus immenſum,

Ex creato verbo, increati verbi rationem inueſtigat.

Cap. 27.

Verbum, quia mente formatur, non ineſt brutis.

Sola vox hominum verbi nuncia.

Vox hominis vnde verbi nomen ſortita.

Verbum hominũ. Angelorũ. & Dei quo differant inter ſe.

vnicum ſemper & penitus inuariabile, nullam additionem accipere potens quoniam eſt immenſum, & immenſi eſt augeri minuiue non poſſe. Pugnant enim immenſum eſſe & creſcere, neque minus pugnant inter ſe augeri non poſſe, & poſſe minui. Triplex igitur verbum eſſe iam conſtat, Humanum, Angelicum, & Diuinum, his commune eſt à mente procedere, rei præſentis ſimilitudinem prǽferre, prǽſentem illam tenere, & per notitiã conſequutam eiuſdem rei eſſe præſentiam.

De Verbo hominis.

Cap. VI.

Qvid ſit nunc humanum verbum, quid Angelicum, & quid diuinũ nõ ſit, ſigillatim cõſideremus, vt intelligamus quãtũ fas eſt, quale ſit, immo quale non ſit verbum, quod, Ioanne docente, erat in principio. Et in primis humanum verbum, quoniam eſt infimum, nobiſque domeſticum examinemus, vt deinceps ad Angelicum aſcendentibus, diuinũ ſaltẽ de longinquo nobis aſpicere liceat, & videre quid non ſit. Verbum humanũ eſt præſentia ſpiritualis obiecti in mẽte hominis formata & per obiecti ſpiritualem ſimilitudinẽ, mẽtiſq; vigorem mẽti indita, vnde obiectum diſcernitur à mente, & illi præſens manet ſecundum notitiam cõſequutam. Nemo putet ad metam logicæ diſciplinæ eſſe hanc diffinitionem aſſignatam, vbi idem bis dicere diffiniendo non licet. Per quatuor tamen cauſarum genera, humanum verbum eſſe circũloquutum exiſtimemus. Videt infans inter multos homines patrem ſuum quem tamen non ſolum patrem appellat, ſed & multos alios. Quid ita? Quoniam mẽtis adhuc caret officio, vt beneficio paternæ præſentiæ vtens, mentiſque vigore, patris ſimilitudinem in mente compingat, qua ſimilitudine adiutus, cum vult, patrem diſcernat ab aliјs. Creſcit hic infans, & iam rationis compos effectus, non tantum lineamẽta communia paterni corporis, ſed propria, & inprimis paternę faciei figuram examinat. Deinde inceſſum, corporaturam, vocémque cõſiderat. Ita quamuis patris faciem nondum videat, patrẽ tamen intrantem domum, audita eius voce dignoſcit, neque iam alios viros patres, ſed vnum & vnicum agnoſcit & meminit. Hunc ſi interroges, patre etiam longe remotiſſimo, quis tibi & qualis eſt pater? Reſpondebit ſine mora. Iulianus mihi pater eſt, facie oblonga, rubicunda, barbata, ſtatura procera, voce clara, ſermone frequenti tótque in vnum congeret qualitates, vt alius iam intelligi nequeat illi pater eſſe, quam cuius ſimilitudines in mente retinet adunatas. Hoc ego dico verbum, quod ſcilicet puer de ſuo patre in mẽte ſibi formauit. Formauit autem beneficio paternæ præſentiæ. Niſi enim patrem vidiſſet, nũquam ſuæ menti eius ſimilitudinem indidiſſet. Quod dixi de infante & puero, nunc de adultis experiamur. Vult Socrates diſcere muſicam, examinat voces, ſonorum numeros inueſtigat, comperit ex his naſcentes harmonias, mente ſignat, & iuxta illas de vocibus, & de ſonis regulas format, ad quas modulatur vocem & ſonum. Muſicæ verbũ ita Socrates acquiſiuit. Sic de qualibet diſciplina liberali, ſic de medicina, ſic de qualibet arte mechanica licet experiri. Nunc datæ deſcriptionis partes per hæc ipſa exempla declaremus. Intellectum pueri de ſuo Patre propriam notitiam acquirentis; Intellectum item Socratis, muſicas rationes vel artium quarumlibet metas, & modos conquirere ſtudentis, mentem voco: ita tamen quod ſolus intellectus mens non ſit tota, ſed idem cum

Humanũ verbum quid ſit, & quomodo in mente formetur.

Solus intellectus

Digitized by Google

non eſt tota mens, ſed intellectus cum voluntate.

cum voluntate totam compleat. Volens enim,& puer,& adultus ſtudium apponit ad illa, quæ diſcimus, conſequenda. Mens ergo cum nominatur, intellectum cum voluntate cogitate. Patrem obiectum menti pueri concipiamus, quoniam quaſi obijcitur, ſiue obuius ſit menti, ſe exercenti ad conquirendas proprietatum ſimilitudines ſpirituales illius rei, circa quam ſe exercet. Sic ſonum vel vocem obiectum menti Socratis agnoſcamus, dum muſicæ ſtudet. Sic corpus hominis, ſic adminicula quibus conſeruatur ſanitatis tempore, remedia etiam quibus inſtauratur lapſum, obiectum eſſe menti medicinam diſcere cupientis intelligamus. Sic reliqua circa quæ verſãtur liberales diſciplinæ, & quæ mechanicæ facultates verſant, mentium illas diſcentium, aut exercentium ſe ſecundũ illas, obiecta eſſe perſuaſum ſit. Similitudo porro horum obiectorum mẽti acquiſita, & in illa retenta, vnde mens iudicat de obiecto, eſt profecto ſpiritalis, id eſt, non longa, non lata, non profunda, non ponderoſa, hæc enim mentem, quæ ſpiritus eſt, ſubintrare non poſſunt. Quandoquidem ſuſceptum, opus ſit ſuſcipienti eſſe conforme. Quare lapis nõ eſt in anima, ſed ſpecies lapidis. Imago igitur quædam rei, quamuis corporeæ, carens lineis, carens pondere, carens calore, & illa omnia nihilominus (vt experimur) præferens, eſt, quam humanum verbum diffiniẽs, ſpiritualis ſimilitudinis nomine nuncupaui. Hanc porro ſimilitudinem duo menti imprimunt. Obiectum, à quo ſimilitudo illa deciditur; & mentis vigor, cuius virtute recipitur & retinetur. Hinc naſcitur in mente obiecti præſentia, dum mens prompta eſt, per retentam ſimilitudinem, quale ſit obiectum, etiamſi abſit, palàm facere, & dum aderit, de illo iudicare. Hoc vltimum, id eſt, præſentialitatis ratio rei cognitæ, ſpiritualis ſimilitudinis beneficio conſeruata in mente hominis, verbum humanum à Theologis exiſtimatur. Cauſa igitur per quam, ſecundum quam, ſiue formalis verbi humani, eſt ipſa præſentialitatis ratio. Cauſa de qua, ſiue materialis eſt ſpecies, ſiue ſpiritualis ſimilitudo, ex qua fit ipſa præſentia. Cauſa efficiens, ſiue vnde motus, mens eſt, & obiectum. Cauſa cuius gratia, ſiue finalis, eſt noſſe obiectum, & ſic habere præſens per notitiam, vt de illo quando vult iudicet, & circa illud operetur intelligendo atque volendo. Sed quia dum ſumus in hoc ſæculo, nihil intelligimus per ſuimet ſubſtantiam, quando per ſenſus exteros, & phantaſmata inde ſuſcepta, interius conſeruata, examinata, & quaſi cribro excuſſa, tandem mentis acie intelligere nos oportet, & verba formare (vt ſic dixerim) legitimum verbum noſtrum eſſe non poteſt. Licet enim in mente, quaſi matre legitima concipiatur, & ab illa formetur, tamen à rei ſubſtantia, quæ ex parte legitimum eſt generans, non procedit, ſed à ſubſtantiæ accidentibus procreatur. Hinc venit quod ſi duo obiecta valde ſimilia, puta duo oua, aut duæ nuces, eiuſdem coloris, magnitudinis, ponderis & figuræ, mentibus noſtris occurrant, vno nunc nobis oſtenſo, deinceps alio, poſtea ſimul vtroque, quod prius oſtenſum fuerit non ſatis plene iudicemus, ſed vnum ſæpe pro alio accipiamus. Non enim eorum ſubſtantiæ (quæ legitimus parens notitiæ eſſe deberet) mens noſtra ſe iungit, ſed accidentibus ſibi inuicem ſimilibus, ſubſtantiæ vero penitus extraneis. quare quæſo ſi cuprum aut ęs alchimiſta, auri argentiue veſtiuerit accidẽtibus, quod eſt cuprum aut ęs, argen-

Suſceptũ ſuſcipienti debet eſſe conforme.

Quatuor cauſę verbi humani.

Humani verbi defectus in hac vita.

Digitized by Google

gentum aut aurum eſſe mens noſtra cōcipiet? Niſi quia ab adulterino progenitore adulterinā & falſam iudicij ſobolem (quod verbū diximus) naſci neceſſe eſt, ita verbum noſtrum, quod à rerum creatarum accidentibus, & à noſtrę mētis acie hic formatur in nobis, falſum eſſe ſæpe contingit, quod ſi fuerit verum aliquando, perfectū eſſe certè nunquā poteſt. Verbum verum, quod per fidei christianæ diſciplinam concipitur, longe perfectius eſt & fallere nunquam poteſt, quoniam eo parente procreatur, qui licet euidentiā minime pręſtet, quia non vult, errorē tamen aut falſitatem, vel deceptionē afferre non poteſt, quoniā veritas eſt prima, atque ſincera, cui falſitatis macula appropinquare non poteſt. Adhuc verbum hoc noſtrum, à mēte quę illud parturit, degener quādóque fieri contingit, ſi parens fuerit flagitijs inquinata. Namque menti hominum quod & vaſis vinarijs, ſæpe contingit. Vinum quantumlibet odoriferum & purum, vegeti tetro odore cōtaminatę immiſſum, mox inficitur, & saporē bonę naturę commutat in tetrum. Sic lac cū bene nutrire ſit ſolitū, in maledispoſito ſtomacho mox aceſcit, putreſcit, & in malos humores, ſtomachi vitio cōmutatur, vnde bonum nutrimentum fieri debuiſſet. Ita in mente mali hominis ſe res habet. Quāuis enim quæ peruerſus videt, quęue audit, bona ſint, tamen in eo vertūtur in malum. Sic videbit machinator ſcelerum duos colloquētes, qui reuera boni ſunt viri, & nō niſi bona piáque loquuntur, ſuſpicatur tamen illos aliquid machinari. Quid ita? Quoniā & ille machinator eſt. Sic videt luxuria ſordidus virum aliquē ac mulierem quantumlibet continētes, loco honeſto, modeſta facie, ſimul habere ſermonē, mox cachinnatur, exiſtimās illos talia verſare ſermonibus, qualia ipſe verſare mēte ſolitus eſt. Videt iracundus zelóque vindictæ perditus, quem ſibi ſtatuit inimicum, forū aut Eccleſiam adeuntem, mox manū capulo enſis apponit, quaſi, qui nihil minus cogitat quam cædes & vulnera, *illum quærat ad necem. Compertū eſt latronem, vel de alio ſcelere ſibi conſcium, duos colloquētes procul aſpicientem, & quid loquerentur penitus ignorantem, de ſe, de ſuo ſcelere crediddiſſe illos ſimul habere ſermonem, & ad negandum quæ dicerent acceſſiſſe. Ita dum hi aliud agunt, & hic aliquid rebus ſuis conducēs, agere putauit, ſuo malo verbo detexit crimen. Didicimus pueri. *Conſcius ipſe ſibi de ſe putat omnia dici*. Vt ergo cum Dauid dicere poſſimus, *Eructauit cor meū verbum bonum*: Ante omnia bona mente nobis eſt opus, mens enim verbo noſtro plus eſt quā mater. Illa ſi quid agit ad fœtum, cū illum maturauit, à ſe dimittit. Mens agit ad ſimilitudinem ſpiritualem de re formandam, ſimilitudinem formatā ſuſcipit, fouet, maturat, & continet maturatā. Quare bonam mentem habere ſtudeamus, ſi veritatem cupimus intelligere. *Quoniam in maleuolam animam non intrabit ſapientia, neque manebit in corpore ſubdito peccatis*. Bonam mentem nobis dabūt bonorum virorum conſortia, bonæ cōfabulationis, honeſtatis officinę, honeſta negocia. Ita nāque bonę menti bona iungātur obiecta, per quæ bonum ſemper eructabitur verbum. Et de humano verbo dixerimus hactenus. Quod etia dum hic ſumus, id eſt dum peregrinamur, futuram noſtræ manſionis ciuitatem inquirētes, Angelorum verbo multo minus perfectum eſt; poſtea vero quàm peruenerimus in patriam, illi fere per omnia aſſimilabitur: vt intelligamus quale noſtrum verbū, dum beati erimus, in patria futurum ſit, quale modo ſit Angelicum verbum nos conſiderare delectet.

Verbum per fidem Christianā conceptum perfectius eſt humano verbo.

Verbum humanum quam ſæpe à mente degeneret.

* in ipſum.

Cato.

Pſalm 44.

Sapien. 1.

De Ver-

De Verbo Angelorum.

CAP. VII.

Angelorum verbum humano verbo perfectius.

EST certe bonorum Angelorum verbum, vtroque parente legitimum. Quando non ſenſuum adminiculo, non auxilio phãtaſmatũ, quæ de accidẽtibus hauriũtur, illi intelligũt, quãdo ſine omni corporis organo, per intellectus acutiſſimam virtutẽ rerũ ſubſtantias penetrant, & illas fũditus intuẽtes, earũ vltimas differẽtias plane nouerũt, vnde iam falli nõ poſſunt accidẽtiũ fucis. Mens inſuper eorũ in bono firmata, nihil iam poteſt deprauare, quod ſanum in ſe cõcepit atque repoſuit Hæc vt intelligamus, nõ erit fortaſſe ocioſũ adducere, quę, & quomodo ſancti Angeli intelligant. Intelligũt enim aut creatorẽ, aut ſe ipſos, aut creaturas eis proximas, aut remotas ab illis. Nihil enim eſt amplius in vniuerſo mũdo quod queat intelligi. Creatorem intelligunt, vel per ſpeciẽ illis cõcreatam, vel per ipſammet Dei ſubſtantiam eorũ ſe intellectibus per ſeſe, ſicuti eſt, manifeſtãtem. Iam vos cõſpicio flagrare deſiderio, *quod audiſtis plenius* intelligere. Iam vos interrogãtes intus agnoſco, quid ſit hęc ſpecies, ad quid cõcreata ſit, & quonã modo diuinã eſſentiam ſufficit præſentare, cum hæc finita ſit, illa penitus infinita. Attendite diligẽtius dum veſtris his tã altis expectationibus ſatisfacio. Creauit Deus ab initio omnes Angelos, vt illũ ſuper omnia colerent, colere antem incognitũ quis poterit? Cognouerũt igitur ab initio ſuę creationis omnes Angeli Dominum Deũ creatorem ſuũ, quem ab initio colere debuerunt, non autem tũc eius eſſentiam mẽtis oculis aſpexerũt. Non inquã diuina natura ſe illis, ſine intermedio, aperte monſtrauit, hoc enim ſolis plene beatis mentibus tribuendum eſt; cũ hæc ipſa viſio vel ſit beatitudo perfecta, vel beatitudinis pars maxima in illa conſiſtat: vtpote quæ primum ſaltem fũdamentum ſit vnde culmen felicitatis aſſurgit. Angeli vero ab initio beatitudinis capaces quidem conditi ſunt, non tamen beatitudine plena in ſua creatione donati. Non enim aliqui eorum miſeros ſe ipſos facere potuiſſent, cum ſit beatitudo ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: Securitas vero, ſoliditas, permanentia, & vt ſic dixerim inamiſſibilitas, ſit in bonorum poſſeſſione maximum cõdimentum. Conſtans eſt igitur tam bonos quam malos Angelos Deum ab initio cognouiſſe. Conſtans eſt etiam diuinam naturam, ſe illis penitus, & ſine medio tunc minimè demõſtrauiſſe. Cum vero omnis notitia menti acquiratur aut per rem penitus oſtenſam aut per ſpeciẽ rei, id eſt, per ſimilitudinem in mente perceptam, eſt conſentaneũ aliquam ſimilitudinem diuinæ eſſentiæ mentibus Angelorum fuiſſe concreatam, quæ illis diuinam naturam oſtenderet; non quidem penitus clare atque diſtincte, ſed quaſi confuſe & ſubobſcure, vt ſcilicet Deũ eſſe cognoſcerent, qualis vero eſſet, pro ſua capacitate nondum plenè diſcerent. Experimur hoc in mentibus noſtris, quibus natura perſuaſum eſt eſſe Deum, qualis vero, quantúſue ſit, quo magis cogitamus, minus aſſequimur, minúſque explemur acquiſita notitia. Quinimmo intelligendi deſiderium, quaſi eſuries cibo odorato, nobis famelicis accreſcit. Non enim ille ſe nobis oſtendit aperte; ſed per effectus admirabiles, quos videmus in mũdo, imaginamur quaſi per odorem, mundi moderatorem quempiam, quem dicimus Deum. Neque tamen hic dixiſſe voluerim, Angelos ab initio non melius Deum agnouiſſe quam nos. Illi enim ſine formidinis ambiguitate Deum eſſe cognouerant, non ſolum creaturas quæ tunc fortaſſe non erant.

Quaſnam res, & quo modo eas ſancti Angeli intelligant.

* id quod. * intelligendi,

Omnes Angeli Deum ab initio ſuæ creationis cognouerunt,

Angeli beatitudinis capaces conditi ſunt, ſed non planè beati.

Angeli Deum per ſpeciẽ ipſis cõcreatam initio cognouerunt.

Digitized by Google

Neque per aliquos diſcurſus, quia & ipſi fallere ſolent, vt nobis contingit, nihil habentibus in creaturis, quod Deum propriè & ad vnguem (vt ſic dixerim) imitetur. Vis hæc melius intelligere? imaginare in ſpeculo certi hominis effigiem apparere, liceat oculo tuo illā effigiem intueri, faciem, cuius ſimulacrū repręſentatur in ſpeculo, videre non liceat. Alteri vero neque faciem, neque imaginē liceat intueri, ſed voces aliquas, motus & lineamēta quædam percipere hominem quidem pręferentia, ſed incertū, ita vt ex his accidentibus autumet quiſpiam hominem aſtare, ſed quis ille ſit penitus ignoret. Adhuc melius vt hæc intelligas, finge aliud ſpeculū & hominem laruatum, cuius laruæ ſimulachrū repręſentetur in ſpeculo, licebit (ni fallor) ex laruæ ſpecie, figuráque membrorum cognoſcere quempiam hominem eſſe prope, quis vero ille ſit iudicare nō dabitur, quæ eius effigies, quis color, quæ figura ſit, agnoſci plene non poterit. Concreauit Deus mētibus angelorū, neſcio quid ſimile ſibi, per quod angeli oculus ſpiritualis ab initio Deum cognouit, quaſi in imagine viſa per ſpeciē, in ſpeculo relucentem, ipſam vero diuinam ſubſtantiam nullus angelus plene vidit, niſi poſtquam eſt confirmatus in gratia Neque enim ſe Deus angelis per ſe ipſum oſtendere voluit, niſi prius per obedientiam & amorem, ſe eius aſpectu dignos illi reddidiſſent. Tenet nēpe vſus ætatis noſtræ, vt ſi qui potētes viri mulieres in locis ſemotis educatas, quas nunquam viderunt, deſpondere proponant, earum imaginem non faciei tantum, ſed corporis proceritatem, & venuſtatem oſtēdentem, per picturam videre ſtudeant. Sic & maritorum futurorū, feminæ imagines permittuntur aſpicere, corā vero illos videre vel alloqui penitus prohibētur, niſi inter illos fides matrimonij ſit firmata. Ita omnipotens Deus

Modus cognitionis Angelorū ab initio exemplis declaratur.

ſpiritibus angelicis vt primū ab initio conditi ſunt, imaginem ſuam in ſpecie monſtrauit, quam quidem veluti picturam eorum in mentibus concreauit, ſeipſum verò facie tenus diſtulit mōſtrare, donec per obediētiā & charitatem, nexu quodā fidelitatis illi ſe ſubmitterent. Hanc ipſam creatoris ſpeciem primi parentes acceperant, ſicut & angeli. Prius enim quam creaturas mente diſcernerent, & ex illis creatoré agnoſcerent, Dominum Deum, qui illis præcepta monitáque tradiderat, agnouerant, quod non niſi per cōcreatam ſpeciem potuit euenire. Hanc Dei agnitionem quam diximus, ab imaginis eius ſpecie, nō à rei, ſiue eſſentiæ quæ Deus eſt, oſtenſione clara prouenire, omnes angeli boni pariter & mali acceperunt ab initio, hāc omnes retinēt & sēper habebunt, neque propter peccatum mali angeli illam amiſerunt, non inquam aliquādo Deum penitus ignorauerunt: quoniam nulla culpa fuiſſet tunc penitus ignotum non colere, & nunc penitus ignotum odio habere non poſſunt, habēt igitur ab initio mali angeli inditā ſpeciem, per quam nūc illum timent, tremūt, & eius iuſſibus obtemperare coguntur. Sed hæc ipſa ſpecies in illis obſcurata eſt. Nequitiam nempe eorum quaſi larūam ſuperinduxit. Vnde fit quod Dei bonitatem in ſpecie huiuſmodi non aduertunt. Iuſtitiam vero tantum cogitantes, quaſi puniendi rigorem oderūt sēper. Hæc ipſa ſpecies ſine larua, mētibus hominum, ſi Adam non peccauiſſet, indita fuiſſet clara atque perfecta, qualē ab initio Deus angelis & hominibus infundere dignatus fuerat. Sed quia in Adam peccante obſcurata eſt, non penitus tamen amiſſa, omnes homines dum fiunt, illam obſcuram accipiunt. Non enim melius ſe habentem illam aſſequuntur, quam primi parentes, quando genuerūt, potirentur eadem. Hinc eſt, quod vt primum vſus rationis ho-

Primi Parentes nō ſecus atq; Angeli concreatā ſpeciem Creatoris acceperūt.

Adamo peccante, indita illi concreata ſpecies Creatoris obſcurata fuit, ſed non penitus amiſſa.

Digitized by Google

nis hominibus accedit, viget in vniuerſis religionis opinio, & ſtudiũ colẽdæ diuinitatis. Hinc etiam eſt quod hactenus nulla inuẽta eſt tam efferata barbaries, apud quam colendi Deum aliqua cura non fuerit. Hæc ipſa ſpecies de qua loquimur, fortaſſe fuerit lumen illud quod Dauid cantauit in Pſalmis. *Signatũ eſt ſuper nos lumẽ vultus tui Domine.* Sed inter obſcurationẽ dęmonicarũ mentium & humanarũ hoc intereſt, quod illæ illuminãtis beneficientiã non diſcernunt, & diſcernere amplius non poſſunt, larua iniquitatis & perfidiæ, cui quaſi callus obductus eſt, per obſtinationis duritiẽ prohibente. Iſtæ vero diſcernunt, quibus* inſuper obſcuratumque eſt non irreparabiliter, quoniam non per deſperationis laruam, non per obicem obſtinationis irreuocabilem, ſed per fragilitatis & ambiguitatis obſtaculũ impediti ſunt, quod fides purgat, ſpes fugat, charitas exterminat.

Pſalm. 4.

* *lumen obſcuratum eſt non.*

Species intelligibilis finita, quomodo infinitum poſsit oſtendere.

CAP. VIII.

QVOMODO hoc lumen, hæc ſpecies, hæc ſpiritualis ſimilitudo finita cũ ſit, Deum infinitũ reprę ſentare aut notum facere poſſit, nunc oſtendere cõuenit; quod facile fuerit, ſi meminerimus ſculptores minimis lineis, vaſtorum animalium integra corpora deſignare; etiam latos fundos. montes altos, flumina tortuoſa, maria vaſta, omnem terrę faciem coſmographos vna in membranula ante oculos ponere. Non eſt repræſentandi, oſtendendi, aut notum faciendi ratio commenſurationis lege* vincita, non eſt inquam neceſſarium tantam eſſe figuram oſtendentem, quantum eſt quod per illam oſtenditur; ſimilitudo in his requiritur, non æqualitas neque ſimilitudo ad hoc ipſum neceſſaria eſt, quæ per eaſdem cõſurgat qualitates, quoniã omnis pictura, omniſque ſtatuariæ artis opificium redigeretur ad nihilum, ſi, quoniam ſtatuæ vel picturæ non viuunt, viuentes homines præ ſe ferre nonpoſſent, ſi colores carnem, ſi lignum, ſi æs, ſi lapis hominem deſignare, & commemorare non poſſet. Eſt inter ſignum & ſignatum conuenientia quædam, quantitate commẽſurante, qualitate adęquãte non limitata, ſed quadam (vt ſic dicamus) correſpondentia, quodãmue concentu, plane contenta, quam ſi imitationem dixero quod melius dicam vere non habeo. Itaque ſpecies illa quam diximus, tametſi diuinę maieſtatis immẽſitati comparata minor ſit pulice ad menſuram mũdi, habet nihilominus imitationis aliquid, & quaſi veſtigij. Vnde Dei naturã oſtendere poſſit. Neque vero falſum aliquid, vel falſo oſtẽdit, quia deitatem totam & infinitatẽ eius non præferat, & præferre non valeat, ſicut non fallax eſt pictor, dum per colores & figuras hominis lineamenta deſignat, & mores monſtrare non poteſt, non vires animi, non vocem, non ſenſum, non inceſſum. Satis iam conſtet angelos ante peccatum Deum cognouiſſe per ſpeciem concreatam, nunc inſuper per eãdem ſpeciem bonos illum agnoſcere ſine larua, malos obſcure, & quaſi per laruã. Secundum hanc agnitionem certum inſuper ſit Deum vtriſque præſentẽ, & hanc pręſentię rationem eſſe in angelis primum verbum.

* *vincta.*

Quænam ſit inter ſignum & ſignatum conueniẽtia.

De ſecundo Angelorum verbo.

CAP. IX.

COGNOVERVNT Angeli fortaſſe etiam ante peccatum Dominum Deum creatorem ſuum per creaturas, hoc quale ſit in iã adducto exẽplo conſtabit. Si cogitabimus Socratem Platoni agnitum non per ſuæ linea-

Angeli an Deum per creaturas cognouerint.

Digitized by Google

lineamenta faciei, non per effigiẽ viſam in ſpeculo, vel picturam, ſed per vocẽ, per inceſſum, perque alia hominis habitum indicantia, hæc quamuis certi viri formã nequeant demõſtrare, hominem tamen oſtendunt, veluti ſi hominis veſtigia cernas in puluere, hominẽ prȩteriiſſe cognoſces. Quis ſit, aut quantus ſit iudicare plenè nõ poteris. Ita Angeli cælos, ſtellas ſtellarum fulgores, motus horum certos, elemẽta metas ſeruantia, eorum tam multiplices, tamque admirabiles mixturas conſiderantes, cognouerunt fortaſſe virtutem aliquam hæc omnia condidiſſe moderarique cõtinue. Quæ vero ſit, quãta, & qualis ſit hȩc virtus plenè inde aſſequi minime potuerunt. Hanc creatoris, per cognitionem quam adduximus, præſentiam in ſanctis Angelis partam, aliud verbum eſſe ſcitote, & ipſam præſentiam creaturarum obtentam, ſiue per concreatam ſpeciem, ſiue per propriam rerum ſubſtantiam, verbum de creaturis cognitis in mente Angelorum eſſe non vos lateat.

De verbo Angelorum perfectiſſimo, & de verbo Domini.

Cap. X.

Apoc. 12. VBI factum eſt in cælo prelium magnum, vt Michael & Angeli eius victoriam obtinuerunt, Deo ſe per omnia ſubmittentes, illum vt par eſt plus amantes quam ſemetipſos, nõ iam quaſi per ſpeciem formatam in ſpeculo tãtum, ſed per ſe ipſum Deus ſe illis oſtendit, & in hac ipſa fœliciſſima viſione omnes craturarũ ideas, id eſt, ſimilitudines eſſentiarũ inſpexerunt, quæ omnia & nos in beata viſione cõtueri licebit, ſi ſtrenue ſtantes in acie, quoniam *militia eſt vita hominis ſuper terram* pleni animo decertantes, hoſtem draconẽ fuderimus, & fugauerimus, vt in cȩlo mẽtis noſtrȩ locus eius amplius inueniri non poſſit. Hȩc porro Dei creaturarúmque præſentia per notitiam de illis acquiſitam, mẽtibus angelicis in diuinæ eſſentiæ viſione aperta perfectiſſimum eſt verbum quod habere poſſint, vel deſiderare ſufficiant. Cognoſcunt præterea ſancti angeli ſe ipſos per ſuammet ſubſtãtiam, ſe illis ſine medio ſpeciei alicuius oſtẽdentem quæ ſuimet præſentia, ſibi ipſis in ſemetipſis per noſcendi rationes acquiſita, verbum eſt in mentibus eorum. Habẽt igitur ſancti Angeli de natura diuina triplex verbum, quod ſecundum inchoandi rationem adducam. Per ſpeciem concreatam, per creaturas, per diuinã eſſentiam ſe ſine medio demonſtrantẽ. Habent de ſe ipſis ſinguli, & de creatura coniuncta, id eſt, de Angelis omnibus, ac de animabus hominum, quȩ rationis beneficio illis cõſortes exiſtũt, triplex verbum. Vnũ per ſuãmet aliorúmue ſubſtantiã. Aliud per ſpeciem concreatam. Tertium per diuinam eſſentiã in ſemetipſa illis hæc omnia demonſtrantẽ. De creatura vero inferiori, id eſt, ratione carẽte, triplex etiã verbũ habere illos ſatis puto conſtare, Primũ per ſpeciem cõcreatam, ſecũdũ per ipſarum rerum propriam ſubſtantiam, tertium in diuina eſſẽtia, illis in ſe ipſa aperte omnes eſſentias rerum demõſtrante. Duo primi modi in quolibet ordine, bonis & malis angelis ſunt communes. Tertio ſoli boni perfruuntur. Si quȩ de verbi ratione hactenus diximus, examinare diligẽter voluerimus, puto conſtabit bonos Angelos de qualibet re triplex verbum habere, malos duplex, homines in hac vita vnum tãtum, in futura autem vita (ſi piȩ hinc deceſſerint) triplex cum Angelis bonis ad gloriã, ſi impie duplex cum malis ad ignominiam habituros fore. Exceptus ſit Dominus Iesvs Christvs, in quo quoniam verbum habitauit, illam tertiam notitiam omnium perfectiſſimam,

Triplex Angelorũ verbum de Deo, de ſeipſis, & de alijs creaturis.

Nota hæc de notitia quam habuit Chriſtus.

Digitized by Google

ctiſſimam, quam Theologi notitiam in verbo nominauerũt, ſemper habuit etiã mortalis. Quia vero peccato fuit ſemper immunis, concreatis ſpeciebus carere non debet inditis Adæ dũ crearetur. Habuit ergo notitiam primam, bonis ac malis Angelis cõmunem, quãdo per concreatas rerũ ſpecies Deum, ſe, & vniuerſas creaturarũ naturas penitus intellexit. Rurſus quia fuit homo, ſicut & nos, noſtro more de nobis & de creaturis, notitiam experimento compertam acquiſiuit. Exiſtimo nunc ſatis apparere verbum noſtrum, dum hic ſumus, omnium eſſe imperfectiſſimum. Quoniam primo quaſi caremus, quod eſt certum. Tertium hic habere non poſſumus, quod eſt perfectiſsimum & optimum verbum. Medium habemus, non à rei ſubſtantia, ſed ab accidentibus, quæ ſæpe nos fallunt. Mali angeli falli ne poſſint, bonos an contingat ignorare futura, dicemus ſi de ſanctis Angelis Deus dederit nos habere ſermonem.

Verbum Dei quid non ſit, & quid de illo capere poſſumus.

CAP. XI.

SED ER ea quæ de hominum & Angelorum verbo dicta ſunt, facile conſtabit inquirere volentibus, quid non ſit Dei verbum. Non enim eſt ſicut verbũ hominis in hac vita. Quia non eſt à mente hominis imperfecta, ſenſibus quaſi ducibus indiga, quæ paſſionibus corporis, vt aliqua labe criminis, à recto poſſit auerti. A mente inobliquabili, & quæ rei ſubſtantiam melius quam exiſtat, interius in ſeipſa intuetur, iam notum eſt Dei verbum ſumere principium. Nõ etiam ſicut Angelorum verbum naſcitur verbum Dei. Licet enim mens Angeli rei ſubſtantiam nudam attingat, & per gratiam nequeat à recto diſcedere, tamẽ à mente Dei remotiſſimè diſtat. Quia* hęc per increata illa creatura. Hæc per naturam propriam ſemper fuit, eritque perpetuo penitus* recte, & nulla vnquam ratione permutabilis. Illa à Deo habet per gratiam vnde maneat in rectitudine ſtabilita. Hæc nulla virtute creata, nullo inquam obiecto à ſe ſeparato adiuuatur, vt verbum formet, ſed Deus ipſe, ſua mente ſe contuens, ſe nouit & omnia. Angelorum vero mentes licet ſuam ſubſtantiam contuentes ſe intelligant, & per ſibi concreatas ſimilitudines ſpirituales rerum, intelligant multa non tamen omnia. In mente item Dei, preſentia Dei, ſubſtantia Dei eſt, quę ſecundum rem, aliud quam Deus eſſe non poteſt. Quoniam quod factũ eſt, in ipſo vita erat, vt infra declarabimus. In mẽte ãgeli, pręſentia rei intelligibilis, ſubſtãtia Angeli eſſe non poteſt. Itaq; verbũ Dei à verbo hominis & Angeli multipliciter diſtat. Quoniam in Deo vnicũ eſt, ſubſtantia eſt, infinita ſubſtãtia eſt, ſemper manẽs, ſemper productũ, produci nunquam incipiens, nunquã deſinẽs. Verbum vero Angelicum & humanum, ſemper & de omnibus vnum eſſe non poteſt, ſed multa (vt ſic dixerim) verba, Angelos & homines habere neceſſe eſt. Pro rerũ nãque varietate quæ eorum mẽte verſantur, in illis multa & varia opus eſt verba verſari. Ita finitum & variabile eſt hominum & Angelorum verbum, produci aliquando incipiens, aliquando deſinẽs, vt de illo dicere liceat nũc producitur, poſt hæc non producetur, productum erit quod ante nõ fuerat, quæ ſingula nefas eſt de verbo cogitare diuino. Sed quid ita? Quoniã Deum ſemper intelligere ſe, & ſimul omnia neceſſe eſt, & nullius extra ſe adminiculo hęc intelligere. Non enim rẽ per rei ſubſtãtiã, ſed per ſui ipſius eſſentiã intelligit atque naturã. Habet igitur ſemper ſe, & omnia ſibi præſentia non per aliquam ſpeciem, ſiue ſpiritualẽ ſimilitudinẽ,

* hæc increata.

* recta.

Multiplex differẽtia verbi Dei ab Angelĩ & hominis verbo.

Deum ſemper ſe, & ſimul omnia intelligere neceſſe eſt

Digitized by Google

ſed per ſuam eſſentiam, quæ eſt ſpirituum omniũ fõs indeficiens, omniumque ſimilitudinũ non ſimilitudo, ſed identitas & ſubſtãtia tota, eminẽtius quam intelligere quiſpiam poſſit continens omnes res. Quare ſi verbũ eſt præſentia rei intelligibilis mẽti intelligenti, verbum vero produci, eſt præſentiam hanc produci, cõueniens eſt Dei verbum ſemper produci, & ſemper eſſe productum. Quoniam mens quæ Deus eſt, ſemper ſe Deum, & omnia quæ intelligi vllatenus poſſunt, per ſuam eſſentiam pleniſſimè nouit,

Verbum Dei ſemper produci, ſemperque productũ eſſe.

Verbum Dei vere generari, eſſeque filium Dei.

CAP. XII.

HINC poteſt apparere, dum dicimus mẽtem hominis vel Angeli cum obiecto gignere verbum, impropriè nos eſſe locutos. Nempe ſi phyſicorum rationes non reſpuerimus, gignere eſſe hoc profitebimur, quod ſubſtantiam producere. Verbũ vero hominis & angeli ſubſtãtia eſſe nõ poteſt neuter ergo verbum gignit. Ita verbũ hominis, non eſt filius hominis, non eſt etiam verbũ Angeli, filius Angeli, quãdo filium & patrẽ ſubſtãtiam eſſe, & ſecundum ſpeciem vnum eſſe conueniat. Ecõtra, quia verbum Dei ſubſtantia eſt, & nihil eſſe aliud quam Dei ſubſtantia poteſt, quoniam eſt in Deo, vbi accidens eſſe non poteſt, eſtque productũ virtute mentis, per intellectum tendentem naturaliter in obiectum: genitum Dei verbum propriiſſimè dicimus, quod ſi à Deo eſt genitum, filium eſſe Dei, verbum Dei negare non poſſumus. Idẽ eſſe Dei verbum, & Dei filiũ vos omnes exiſtimo intelligere; quando verbum à Deo gignitur, & eo quod gignitur filius eſt, eo quod præſentia eſt rei cognitę, dicitur verbum. Verbum inſuper Dei ab hominis & Angeli verbo remotiſſimum eſſe, puto iam cõſtare longeque diuerſum. Habet quidem commune cum eis, quod à mente progreditur & ab obiecto, ſed non vt accidens, nõ vt aliquando naſci incipiens, non vt aliquando finiens, ſed vt ſemper manẽs, vt vere filius, gignenti per omnia coæternus. Quale nunc verbum, ô Euangeliſta caro factum eſt? Quod erat in principio. Eratne verbũ hominis? Minimè. Quoniam neque homo tunc erat, neque mens tunc impura, quæ ſenſuum egeret beneficio. Eratne verbum Angeli? Multo minus. Quia in eo principio Angeli non erant. Erat verbum principij omnipotentis, per omnia ſimile, per õnia æquale illi. Totum namque primum principium ſibimet cognitum, ſuam cognitionem, ſe ipſum in omnibus, & per omnia aſſimilantem, & adæquantem ab initio, immo ſine initio tenuit, ſemperque tenebit, ſibique præſentem habuit, & habebit.

Verbum Angeli & hominis impropriè dicitur generari.

Verbum Dei propriiſſimè dicitur genitum, & filius.

Verbum quod erat in principio, cuiuſmodi eſſet.

De Differentibus modis eſſendi verbi Dei.

CAP. XIII.

VERBUM *erat apud Deum*. Non dicimus verbum hominis eſſe apud hominẽ, ſed in homine, nõ apud Angelum verbum Angeli, ſed in Angelo eſſe prædicamus. Hoc autem verbum cuius nunc videmus gloriã, erat in principio id eſt, in Deo, & apud Deum, id eſt, apud principium. Vis ſcire quomodo hæc ſe habeant, audi, *Deus erat verbum*. Erat igitur in Deo verbum per incomprehenſibilẽ, ſummãque vnitatem, & impertibilis naturæ omnimodam identitatem. Erat apud Deum, per genituræ ineffabilis rationem, per quam præſentia (vt ſic dixerim) eſſentiæ diuinæ cognitę, Deo innaſcitur cognoſcenti, dum Deus ſibi ipſi, ſecundum naturam, per intelligendi

Verbum qua ratione erat in Deo, & apud Deũ.

Digitized by Google

ligendi ſe operationem, ſibi ſit præſens ſecundum intelligentiam. Quæ ſecunda præſentiæ ratio, quia eſt genita (vt paulò ante demonſtrauimus) eſt aliqua ratione eſſendi diſtincta. Verbum igitur ſecundum eſſentiam, Deus erat, & in principio erat. Secundum genituram vero, & perſonã genitam, erat apud Deum. *Hoc erat in principio apud Deum*. Verbum hominis in homine non eſt in principio vt docuimus) ſed illi per tempus accedit, & pro tempore manet. Quod ſi Angeli, mox vt creati ſunt verbũ habere cœperunt, non tamen penitus in principio verbum habere intelligi debent. Quoniam illos prius accipere eſſe, quam operari conuenit; & eſt opportunum intelligẽdi ordinem ab eſſendi ratione non deuiare. Hoc autem Dei verbum ita in principio, id eſt, in Deo erat, & apud Deum erat, vt nunquam Deus fuerit ſine verbo, quia ſecũdum deitatẽ hi duo ſunt omnino vnum & penitus idem. Ne quis ergo exiſtimaret hanc identitatem, ſecundum quam Deus erat verbum, tollere diſtinctionem, ſecundum quam verbum erat apud Deum; in hac quarta propoſitione Euangeliſta reſumit vtrũque, identitatem ſcilicet quam attulimus, & diſtinctionem dicens: *Hoc*, ſcilicet quod dixi Deum eſſe verbũ, & verbum eſſe apud Deum, *erat in principio*. Quaſi dicat. Nunquam in Deo fuit ſine diſtinctione idẽtitas perſonarum, & nihilominus ipſæ diuinæ perſonæ, ſecundum deitatem, nunquam idẽtitate perfectiſſima carere potuerunt.

Angeli, etſi vt mox creati ſunt, verbum habuerũt non tamẽ habuerũt penitus in principio.

De numero & ordine dictionum, à Ioanne in quatuor primis propoſitionibus ſui Euangelij poſitarum.

CAP. XIV.

NON tantum verbo, grammaticę orationis parte, vſus eſt hactenus Euangeliſta dicens: *Erat*. Tribus vero nominibus, *Principio, Verbo, & Deo*, Vno pronomine. *Hoc*. Quatuor propoſitiones effecit, tres quarum antecedentes, inter ſe ipſas admirabiliter & incomprehenſibiliter circũduxit, per quartam vero tres antecedẽtes complexus eſt, vbi magnum fratres chariſſimi altius perſcrutãtibus indicat Sacramẽtum. Grammaticum verbum neruus eſt & cõpago totius orationis. Vnum igitur & ſemper idem, in quatuor his orationibus, grammaticum verbum, vnam & vnicam Dei eſſentiam, eandem ſibi penitus, & in tribus perſonis nullatenus variatam oſtendit, & ideò *erat verbũ in principio. Erat & verbũ apud Deum, & Deus erat verbum*. Quod quarto loco dicitur, *Hoc erat in principio apud Deum*, collectio eſt omniũ iam dictorum in vnam propoſitionem Sicut tres diuinæ perſonę in vna eſſentia colliguntur, & colligãtur.* Et inſuper vigilanter attendendum, tres antecedẽtes propoſitiones ex duobus ſingulas nominibus conſtare; Primam ex principio & verbo, Alteram ex verbo & Deo, Tertiam ex Deo & verbo, Quartam ex principio & Deo. Ita tres termini, tres in Deo perſonas manifeſtant; *Principium* patrem oſtendit, *Verbum* filiũ manifeſtat, *Deus* indicat Spiritum ſanctũ, *Hoc* vero, quia de principio, de verbo, deque Deo affirmari manifeſtum eſt, cum quilibet eorum hoc aliquid certiſſimẽ ſit, diuinam eſſentiam importare videtur: quæ quamlibet perſonam & ſimul omnes amplectitur, ſicut & *hoc* de ſingulis perſonis, & ſimul de omnibus affirmatur. Cur Pater potiſſimũ principij nomine cenſeatur, declaratum inuenies, vbi de Spiritus ſancti miſſione tractabimus. Cur filium verbũ nominetur paulò ante mõſtratum eſt Cur Dei nomine Spiritum ſanctum deſignari intelligamus, cognoſcet, qui tonum primæ & vltimæ decachordi huius noſtri chordæ, attentis auribus acceperit, qui inquam expoſitionem noſtram

* *Eſt.*

Principium Patrem, *Verbum* Filium, *Deus* indicat Spiritum ſanctum.

ſtram ſuper miſſus eſt, & orationem pro ſolennitate Pẽtecoſtes, de Spiritu ſancto cõſcriptam, legerit diligenter. Eſt & aliud in ordine terminorum iſtorum cõtemplatione digniſſimum Sicut enim pater primus origine eſt *Trinitate ſanctiſſima, ita principij nomine primo ab Euangeliſta nominatur. Et quia Filius ſiue verbum, Patrẽ ſtatim origine ſequitur, ideò ſtatim poſt Patrẽ nominatur verbũ, ſicq; prima propoſitione primæ originis ratio deſignatur. *In principio erat verbũ.* Si enim erat in principio, nonne erat in origine ſua? Erat ergo verbum in principio, ſicut per operationem intellectus originatũ in origine reponitur. Quãdo qui ſe intelligẽdo principiat, non extra ſe, ſed in ſe ipſo principiat, & cõtinet originatum. Rurſus quia filius ſpiritum, ſecundum originem, noſtro loquẽdi vſu antecedit, & Spiritus sãcti emanatio à Patre eſt per Filium, vt tractatu de Spiritu ſancto declaramus: ideò in ſecunda propoſitione præmittiur Filij perſona, ſubſequitur vero Spiritus ſanctus cũ dicitur, *Verbum erat apud Deũ.* Adhuc quia & Filius & Spiritus ſanctus eodem originis loco ſiue ſigno à Patre procedũt, Vterque enim ſiue ſigillatim, ſiue ſimul collati fuerint, ſecũdo originis ſigno dicũtur à Patre procedere, Pater in primo ſigno conſtare putatur. Vtrique nempe collatus Pater, æque eſt à ſe; & eorum vterque, Filius inquam & Spiritus ſanctus, æque procedit à Patre, licet ratio procedendi nõ ſit penitus eadẽ & vna. Idcirco in tertia propoſitione præponitur Spiritus ſanctus verbo, cum dicitur: *Deus erat verbum.* Quatenus intelligamus, ſic Spiritum ſanctum eſſe poſteriorem origine Filio, vt tamen Patri comparatus, poſſit ſine poſterioritatis ordine Filio coæquari. Quia vero tres hæ perſonæ diuinæ, ſic origine diſtinctæ & ordinatæ ſunt, vt in natura atque ſubſtantia ſimul exiſtant, & vnum ſint penitus in ratione principij, pro quanto ad creaturas attinet producendas, ideò antequam creaturæ à Deo progreſſum Ioannes referat, has tres perſonas vnũ oſtendit, & vnicum eſſe principium omnium rerum, dicens in quarta propoſitione. *Hoc erat in principio apud Deũ.* Quid hoc ô Euangeliſta? Pronomina nempe demonſtrantia in oratione poſita, ſi nihil demonſtrant ocioſa ſunt & vana. Scimus te ſapientiſſimum; iam Apocalypſim ſcripſiſſe te conſtat, quo in opere plus continetur ſapientiæ, quam ſimul omnes homines capere poſſint. Quid igitur, ô Euangeliſta demonſtras iſto pronomine, *hoc*, cum dicis: *Hoc erat in principio apud Deum?* Quid ſibi vult hoc quod dicis: *Hoc erat?* Intelligi credo voluiſti, quod *hoc*, ſcilicet verbũ, *erat in principio*, vt primo dixiſti; *Et erat apud Deum*, vt ſecundo prædicauiſti, *Deus* quoque *erat verbũ*, vt tertio loco confirmaſti. Pronomine inquam *hoc* oſtendere voluiſti, ſimul tres illas perſonas, Patrem ſiue principium, verbum ſiue Filium, Deum ſiue Spiritum ſanctum vnam eſſe ſubſtantiam, ideòque noluiſti dicere, hęc erãt in principio apud Deum, ne tres fortaſſe ſubſtantias à ſe ſubſtantialiter ſeparatas, Deum dicere* putaueris. Hoc igitur quod eſt Patrem eſſe, ſiue eſſe principium; hoc quod eſt verbum eſſe, ſiue eſſe Filium; hoc quod eſt Deum eſſe, ſiue eſſe Spiritum ſanctum, erat in principio idem hoc, eadémque omnino ſubſtantia. Si vero dum dicit Euãgeliſta: *Hoc erat in principio*, Eſſe in principio aduerbialiter ſumitur, non inchoationi primi temporis id aſſignemus, ſicut Moyſes dũ dixit: *In principio creauit Deus cælum & terram*; ſupra omne tempus ſupra omnẽ inchoationem ſuccedentium rerum intellectus aſſurgat, & intelligat, ante omne tempus, ante omnem cuiuſlibet creaturæ inceptionem, in æternitate incõmutabili primum omnium effectum, totum hoc in ſe eſſe complexum, eſſe prin-

Pulcherrima de origine diuinarum perſonarum contemplatio.

*in Trinitate.

Tres diuinæ perſonæ origine di-

ſtinctæ, vnum ſunt rerum omnium principiũ.

*putarerit.

Gen. 1.

Digitized by Google

principium, eſſe verbũ, & eſſe Deum. Erat igitur hoc in principio apud Deum, ita vt omnẽ penitus inceptionem excludat. Bene ſe habet. Iam conſtat vna, & quidẽ maxima huius Natiuitatis gloria, quæ Cerinthi & Hæbionis ſtultitiam exterminat. Illi dicunt. Chriſtus non eſt Deus homo, de virgine natus. Ioannes dicit: *Verbũ caro factum eſt. Caro* eſt homo. *Verbum* autem eſt Deus, & hæc duo vnũ ſunt in Domino IESV CHRISTO, quare Chriſtus eſt Deus homo.

De Trinitatis omnipotentia.

CAP. XV.

OMNIA *per ipſum facta ſunt*. Vt mentem Cerinthi & Hebionis Ioannes penitus eneruet, néue quis etiam credat Euangeliſtã aſſerere Dominum IESVM CHRISTVM eſſe gregalem Deum, quales multos gentilitas coluit; Vulcanum* igni, Iouem cælo præfecit: Vbi IESVM Deum eſſe monſtrauit, mox adiecit: *Omnia per ipſum facta ſunt*. Omnia inuiſibilia quę ſunt citra primum. Omnia etiam viſibilia per ipſum Deum Patrem, Filium, & Spiritũ ſanctum, facta ſunt. Non tamẽ vt à tribus principijs, ſed vt ab vno maximè ſingulari omniũ primo, per ſe vno, ac totius vnitatis principio. Poterat dicere, omnia per ipſos, quaſi per plura principia facta ſunt omnia. Sed quia vnius naturæ vigore, ſapientię ſplendore, vnius bonitatis immenſitate, facta ſunt omnia, dixit: *Per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil. Et* pro, *id eſt*, hic accipiendum exiſtimo, Hæc igitur propoſitio declarationis gratia, ab Euangeliſta ſuperinducitur. Quia enim dixerat: *Omnia per ipſum facta ſunt*: Ne cauſas ſecundas & penitus otioſas, & nihil agẽtes dixiſſe videretur, adiecit: *Et ſine ipſo factum eſt nihil.* Si enim ipſe fecit & facit omnia, tota cauſarum ſecũdarum ſeries otiabitur & torpebit. Non ſic res ſe habet dicit Euãgeliſta. Hoc primũ principium, quod cauſas ſecũdas, materiam ſcilicet, formã, efficientem virtutẽ, & finientẽ, per quatuor cauſarũ genera diſtribuit, ſic cũcta quæ cõdidit adminiſtrat, vt tamẽ proprios ea motus agere, operationes ac opera producere ſinat; Iubet inquã principiũ per quod facta ſunt omnia, materiã ſuſcipere diſpoſitiones ab agentibus, formam item ab agentibus immitti materiæ, vt fiat compoſitum quod maneat, & operetur id ipſum, cuius gratia factum eſt. Sed hæ cauſæ ſic agunt, vt à Deo, vt à verbo, vt à principio agere illis inditũ eſt. Quare cooperando ſecundis cauſis, primum principium ſingulis ſuo modo faciẽdi vim præſtat; quod ſi ſe, ſi vigorem ſuũ à creatis auferat cauſis agere illæ ceſſabunt. Et ſi iã factis à rebus ſeparet virtutem ſuam, protinus in nõ facta voluentur. Quando ergo dixit Euangeliſta: *Omnia per ipſum facta ſunt.* Non ſic intelligi voluit vt nil à ſecũdis cauſis ſit effectum, ſed vt ſine ipſo præſtante vigorem, factum ſit à creaturis, & fieri poſſit nihil. Primum igitur quod dicit Euangeliſta, *Omnia per ipſum facta ſunt*, ad primam rerũ creationem attinet, que à ſolo Deo, nulla illum coadiuuante materia prodijt, nulla vi adminicula tribuẽte proceſſit. Alterum ſcilicet, *Et ſine ipſo factũ eſt nihil*, ad generationes, corruptiones, & alias quaſlibet creaturarum tràſmutationss eſt referendum; vt illas ſine Deo, ſine Patre, Filio, & Spiritu ſancto, fieri non credamus. Ita per ipſum verbum ob initio facta ſunt omnia. Et poſt primam creationem rerum in operibus creaturarum, ſine ipſo factum eſt nihil. Eſt hæc huius Natiuitatis ſecunda gloria, Manichęorum confuſionem oſtendens, & aduerſus illos, ac de illis trophæum ſtatuens. Non enim ſunt duo prima principia, quando per vnum Deum, qui eſt verbum caro factum,

* enim igni.

Cauſę ſecundę nõ otiantur, ſed agunt ſuo modo ad rerum productionem.

ctum facta ſunt omnia.

Ratio idearum, vnde conſtat ſine Deo nihil poſſe fieri.

Cap. XVI.

QVOD *factum eſt in ipſo vita erat.* Dixerat Euangeliſta, *ſine ipſo factum eſſe nihil*. Quod vt monſtraret cauſas agentes non tollere ſed confirmare, mox addit. *Quod factum eſt* in vniuerſo mundo, Materia, Forma, Agente, ac Fine creato coeũtibus; antequam fieret in ſemetipſo, *vita erat in ipſo*, primo principio, in ipſo verbo, per quod facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil. Lapides & reliqua motu carentia in ſemetipſis, quę ſcilicet ſua virtute non transferri, nõ augeri, neque minui notum eſt, vitam non habent equidem ſecundum vegetandi rationem, & vita non ſunt. Plãtæ quæ vireſcunt, & decidunt, vita non ſunt, vitam tamen, ſed maximè occiduam acceperunt. Animãtia quę vegetant, mouentur & ſentiunt, quamuis vitam habeãt vegetabilibus præſtantiorem, vita non ſunt. Homines quia vegetant in ſemepipſis, à ſe mouentur, & in ſe habent vnde ſentiunt & intelligunt, vitã habent, quæ illis hæc munera pręſtat melius quam brutis, ſed vita non ſunt. Firmamentum & ſtellæ fixæ, planetæ & eorum orbes etiamſi ſecundum Academicos. vitam habeant (vt ijdem Academici putant) quamuis certo ſuper numero pondere atque menſura moueantur, vita non ſunt. Angeli penitus incorporei (qui ſola mente cõſiſtunt) vitam & ipſi habent, vnde ſapiunt & mouent, ſed vita non ſunt. Vnde ergo hæc omnia vitam habere* poterunt, niſi ab eo qui vita erat, & in quo omnis vita erat ſemper, neque vnquã eſſe incœpit, vel incipere potuit? Igitur quod factum eſt, qualemcũnque vitã habeat, ideò illã habet, quia accepit à prima vita; ideò illam habet, quoniã in ipſo faciente omnia, vita erat. Et niſi antequam fieret quod futurum erat, fuiſſet vita in faciente, vitam nũquam in ſe ipſo fuiſſet adeptũ. Quia nemo aliquid preſtare poteſt quod nõ habet, nemo recipit à non habente. Certè niſi architectus parietum, & totius ſtructurę rationes haberet in mẽte, domũ bene diſtributam, ſuis partibus ſibi congruentem efficere non poſſet, niſi citharedus numeros, modóſque concentuum mente teneret, per citharã concentus nullos penitus faceret reſonare. Sic omnes opifices antea neceſſe eſt rationem, id eſt, certam metam ſui opificij mẽte compingere, dehinc illud exterius ſic efficere, vt præconceptam ſimilitudinem imitentur. Terra dum ſponte, vel cultoris ſtudio, olera, ariſtas, ſementem & plantas parit, quis modos horum cõficit; non terra, quæ rationis eſt expers; non homo, qui colit, quoniam quales mente ſtatuit, vel quando & quomodo ſtatuit, gignere de ſe, vel in ſe filios nequit, longe minus quemadmodum illa de terra naſcãtur, & creſcant, menſuras & pondera figuráſue adultorũ pro arbitrio poterit moderari. Eſt aliquid, cuius ſimilitudinem imitentur, vt* quẽ artifex facere cogitauit, ſic iſta conſurgant. Quãto magis igitur animantia, cælorum orbes, ſtellarum globos, animas hominum, Angelorum naturas, quæ facta ſunt omnia, ab artifice fabricari oportuit qui in ſua mente horum ſciuerit conueniẽtes agitare modos & vt præconceperat ordiri, atque cõtexere? Omnium igitur horum architectum, quia nobis Euangeliſta monſtrauit, quando dixit: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil:* Qualis ſit architecturæ huius ratio, idem Euangeliſta manifeſtat cum addit *Quod factum eſt in ipſo vita erat*. Quicquid enim in vniuerſo mundo factum eſt hactenus, aut fiet vnquam, ſuos modos,

Margin notes:

*poterunt.

Quicquid factum eſt, qualemcunque]

habet vitam, quia a prima vita accipit.

*legẽdum puto quemadmodum.

dos, ſuas menſuras, ſuas eſſendi & operandi rationes, antequam fieret habebat in* *principio*, in *verbo*, in *Deo*, id eſt, in Patre, Filio, & Spiritu ſancto. Hoc autē in ipſo vita erat, id eſt, vera & ſincera eſſendi ratio erat, quando viuere viuentibus eſt eſſe. Exemplaria, imaginationes, ſimilitudines, ſiue ſpecies intelligibiles, quas de ſuarum artium operibus habent homines in mente, vita non ſunt, ſed artificibus accidentia. Acquiruntur enim, mutātur, amittuntur, neque tamen idcirco artificum vita mutatur vel amittitur. Creſcunt ſæpe hæc, dum in illis vita decreſcit. Contigit enim nimia imaginatione deficere cogitantem, quod fieri non poſſet; ſi ſpecis intelligibilis, quæ naſcitur in artificis mēte vita eſſet vitam naturámque augeret, dum creſcit aut perficitur, non fatigaret, ſicut igne igni adiuncto creſcit calor. Igitur creaturarum ideas, id eſt, rationes & ſimilitudines in Deo ante ſæcula exiſtentes, ne crederemus eſſe accidentia, aut diuinam mentem quouis modo fatigantia, illas ipſas ideas vitam eſſe dixit in ipſo; non vita quæ illum viuere faciat (viuit enim ſe ipſo) ſed qua cuncta viuunt, prout ipſe, in quo erant antequam fierent, ea viuere conſtituit. Ita ergo quod factum eſt, ſecundum exteriorem ſiue mundanam exiſtentiam, vita erat, ſecundum ideam, in ipſo primo omnium rerum opifice verbo. Nonne aperte monſtrauit Euangeliſta, quid ſibi vellet quod iam dixerat, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil?* Conſtat certe nullam rem ſine idea, ideſt, ſine exemplari, ſecundum quod conſiſtere debet, poſſe conſurgere. Omnium vero rerum antequam fierent, erant exemplaria in primo principio, in verbo, in Deo, vt ab Euangeliſta paucis eſt ſcriptum, dū dixit: *Quod factum eſt in ipſo vita erat.* Quare veritate verius eſt, in quo vita erāt omnia antequam fierent, per ipſum omnia facta eſſe, & ſine ipſo factum eſt nihil. Poſſent adhuc hæ tres propoſitiones inuicem cōtinuari, nectique prioribus tribus, vt prima ſignificet Deū eſſe omniū quæ fiunt, & facta ſunt primū efficiens. Vim namque efficiētem ſonare videtur hoc ipſum quod dicitur, *omnia per ipſum facta ſunt*. Secunda Deum omnium eſſe cōſeruatorem præferat quoniam nō eſt minor virtus conſeruans quam efficiens, quādo à caſu aliquā vim habet agendi. Nihil niſi à propoſito conſeruat effectum. Sine ipſo ergo factum eſt nihil. Sed in hoc sēſu *factum eſt*, nō erit vna dictio, verbúmue paſſiuū præteriti temporis, ſed duæ dictiones, & ita ſumentur. *Nihil factum eſt* id eſt, nihil creatū eſt, id eſt, manet ſine ipſo. Quoniam per ea quæ iam diximus, ipſe cōſeruat omnia. Tertia propoſitio faciēdi ac conſeruandi rationem inſinuet. Efficit enim & conſeruat omnia principium primū, Pater ſcilicet, Filius & Spiritus ſanctus, quia trium horū (vt ſic dicā) eſſentia fons eſt & origo vitę totius, & omnibus vitam tribuit. Ipſa viuunt vita tributa, quę tamē dū tribuitur, non ſeparatur à dāte Ita quod factum eſt, in ipſo faciente, vita erat.

** principio, in verbo, in patre.*

Creaturarum in Deo ideæ non ſunt accidentia.

Quod gratia Dei omnibus creaturis eſt neceſſaria, ſed maximè rationalibus.

CAP. XVII.

ET *vita erat lux hominum*. Monſtrat Euangeliſta quomodo vnico æternæ voluntatis æterno actu, omnia creat, & conſeruat idem Deus, de quo hactenus locutus eſt, & quem carnem factum audiemus. Lumen quæſo, per quod oculi pupilla viſibilium rerum recipit ſpecies, nonne à lumine ſolis, vt à primo corporeorum luminun fonte, prodire neceſſe eſt? Colores item quos oculus videt, nonne à lumine eiuſdem

Vnico æternæ voluntatis æterno actu, omnia creat & conſeruat Deus.

ſolis

ſolis profecti ſunt? cum Color nihil aliud ſit quã luminis reuerberatio in ſuperficie, ſecundum mixturam quatuor primarum qualitatum præualẽtẽ in corpore. Dedit ergo lux ſolis oculo, vt colorem videat, colori, vt videatur ab oculo. Offer oculo colorẽ cũ luce ſolis, aut lampadis (quæ certe ab igne, & ignis à ſole lucem habere dignoſcitur) mox oculus beneficio lucis adiutus colorem videt. Remoue ſolẽ, remoue lampadẽ, remoue lucẽ, fruſtra nititur oculus videre colorẽ. Ita oculus, quamuis ſe ipſo videre poſſit, per lucẽ tamen ſolis videt omnia, ſine luce ſolis videt nihil. Color quoque ſua ptenatura viſibilis eſt ſed lucis beneficio adiutus hoc habet, ſine illo, vtrum color ſit, minime conſtabit. Dedit Deus homini mentem, ſimul & Angelo. Huic, quia molem corporis nõ adiecit, per intellectum & volũtatem ſe mouere, & exercere ab initio dedit. Illi, quia põderoſum corpus adiecerat, cuius ſenſibus mentis opera colligauit, membra illi partitus eſt, quæ ſingula corporis actibus, pro mentis imperio deſeruirent, Sed neque Angelus intelligere, aut velle aliquid poſſet, niſi primi principij lux illi, reique intellectæ ſplenderet. Nõ poſſet homo implere corporis miniſteria à mente decreta, niſi eadem lux in hominis mẽte luceret. Primum mobile ab Oriẽte in Occidens natum eſt ferri, cum ſtellarum fixarum numero penitus nobis innumerabili. Angelus hoc ipſum rotare mira celeritate potẽs eſt. Accepit enim à primo principio ſic mouendi virtutẽ. Erraticæ ſtellæ cũ ſuis ſeptem orbibus, contra motum firmamẽti, ab Occidente in Oriens ire deſiderant, ſicut à primo principio eũdi virtutem acceperunt. Intelligentiæ quæ illas moderantur, contra motum primæ ſphæræ, pro ſuæ virtutis vigore ipſas cient, & hanc quidem tardius, illam velocius prout mobilis globi ratio poſtulare dignoſcitur. Sed niſi primæ cauſæ vigore ſuffulta ſint hæc, neque mouebunt Angeli, neque ſphæræ mouebuntur. Omnia quæ infra lunam ſunt, elementa inquam, elemẽtorũmque mixtura cõitantia, ſuas in ſe ipſis habent vires, vnde inuicem patiãtur, & agant, ſi tamen primi principij virtus, & vigor illos nõ deſerat; ſine enim illo agerent nihil, nihil paterẽtur omnino. Inſtar ergo lucis, res viſibiles vt videri poſsint, oculóue videãtur, adiuuantis, principium primũ omnibus creaturis, vt maneant, & operẽtur accedit; quare ſicut nõ eſt alia ſolis operatio lucere & illuminare, ſed dũ lucet, illuminat, dúmq; illuminat, lucet; Ita Deus eadem penitus operatione qua creat, creata cõſeruat & moderatur, mutat, ipſo, & eius operatione penitus immutata. Sicut dũ oculus, aut color variè illuſtratur à lumine, lumẽ ipſum vel eius illuminatio eadẽ perſeuerat. Hæc quia de oculo & luce experti sũt homines, ideò ſub metaphora lucis & illuminatorum hominum, primum principium, verbum, Deum dixit Euãgeliſta eſſe lucem hominũ, ita tamen vt omnium creaturarũ lucem cõſeruatricem, ac cooperatricem illũ cognoſcamus. Apparet hic tertia huius Natiuitatis gloria, eorũ hæreſim eliminans, qui ſine gratia Dei homines putant fieri poſſe beatos.

Omnes creaturæ à primo principio habent vt maneant & operentur.

Dei beneficentiam bruta non excludere, neque illa vita carere.

Cap. XVIII.

Et lux in tenebris lucet. Quia dixerat Ioãnes, *Et vita erat lux hominũ*, ne Dei lucem, id eſt, vigorem & poteſtatem quiſpiam crederet ſolũ ſuper homines lucere; pergit Ioannes oſtendere ipsã vitã, quæ erat lux hominũ, lucere etiã ſuper omnes irrationales creaturas. Vbi ſciendum, quanto lux ſpiritualis, mentis ſcilicet vigor, corporea luce præſtantior eſt, tãto obſcuriores

Digitized by Google

riores tenebræ ſunt iudicādæ creaturæ ratione carentes, creaturis ratione pollentibus comparatæ, quia maiori lumine ſunt priuatæ, quam corpora penitus opaca, comparata corporibus, quibus eſt conceſſum ſolis & ſtellarū fulgore potiri. Vita ergo quæ erat lux hominum, quoniam (vt docuimus) hominibus & ſuper homines lucet, id eſt, ſuper creaturas ratione donatas, eodē Euangeliſta docente lucet etiam in tenebris, lucet inquam ſuper omnē irrationalē creaturā; Ita per has duas propoſitiones, *Vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet*, declarat Ioānes per verbū ipſum quod erat in principio, omnia ſic eſſe facta, vt ſine ipſo factū ſit à cauſis ſecundis nihil. Declarat etiā quomodo facta omnia in ipſo vita erat, quando ratio ideę, & exēplar, ſecundum quod omnia facta ſunt, lux exiſtens hominibus, lucēſque in tenebris, iumentorum & ſenſu carentium in primo rerū principio vita eſt, & aliud quam vita eſſe non poteſt.

Gratiam gratum facientem omnibus hominibus a Deo tribui.

CAP. XIX.

POSSENT hę duæ propoſitiones etiā aliter intelligi. Poſtquā enim Euangeliſta declarauit gloriam Incarnationis, & Natiuitatis quā colimus, oſtendendo incarnatū verbum eſſe Deum, quæ eſt maxima ſecūdum ſubſtantiam gloria, declarauit etiā illum eſſe omnipotētem, & in omnibus naturæ rebus ſua dona partiri, quæ ſecundum operationem eſt ampliſſima gloria: Nunc eundem largitorem gratiæ gratum facientis oſtendit, quæ eſt gloria non minor quam ſecunda. Ita cum dicit, *Vita erat lux hominum*, Lux hoc loco gratiam gratum facientē ſignificat; & habitum charitatis, qui vere lux eſt, decus & ornamentum animæ hominis, & cuiuſlibet creaturæ ratione fungentis. *Hominum* ſignificat eos qui gratia bene vtuntur, qui certe vere homines ſunt, quoniā à rationis trinitate non recedunt. *Tenebræ* vero ſunt peccatores, qui lumē gratiæ ſibi collatæ agnoſcere nolunt; ideò tenebræ nuncupati, quiá ignorat omnis malus, & ignorantia tenebræ eſt obſcuriſſimæ. Vita igitur, quæ continet omnes ideas & ſecundum eas viuenti viuere præbet, etiā eſt lux & fōs luminis, omnis gratię gratū Deo facientis, per quā rationalis ſpiritus illuſtratur & honeſtatur. Eſt ergo lux hominum, non quod cœperit lux eſſe, poſtquam homines eſſe cœperunt, ſed erat lux ab initio & ante ſæcula, tunc vero lucere in hominibus cœpit, quando homines eſſe cœperunt. Et hæc ipſa lux etiā in tenebris, id eſt, in malis hominibus lucet, quando omnibus illa bene vti volentibus ſemper eſt præſto. Hac ratione de Patris ſui beneficentia dixit Dominus IESVS CHRISTVS, *ſolem ſuū oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos*, ſed differenter, quia ſuper bonos, ad clementiam & meriti augmentū, Super malos, ad vltionē & inexcuſabilitatem affectatæ nequitiæ, hoc ſapientiſſimè facit ſemper.

Peccatores ſunt tenebræ, & quare.

Matth. 5.

De officio vtriuſque Ioannis.

CAP. XX.

FVIT *homo miſſus à Deo*. Exemplo nunc comprobat vitam eſſe hominum lucem, id eſt, gratiam bonorum hominū mentes illuminare paratam, eſſe veriſſimè lucem quādo fuit miſſus à Deo cui nomen erat Ioannes, vbi ſiue Baptiſtam, ſiue Euangeliſtam intelligas, ſatis cōſtat illum ad vitam veniſſe inter homines, vt gratiæ beneficio teſtimonium perhiberet veritati. Bene igitur addit. *Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet*

biberet de lumine, ſeipſum, vel Ioannem Baptiſtam ſignificans, non eſſe gratiæ largitorem, ſed vtrumque ad illam promerendam directorem, gratiæ indicem, & oſtenſorem veritatis, non auctorem; vt omnes crederēt per illum, qui eſt lumē & lux vera, vt per auctorem omnis luminis omniſque veritatis; per Ioānem autem, ſiue Baptiſtam, ſiue Euangeliſtam crederent, vt per præconem certū & fidum teſtem. Sed quid crederent ô Euangeliſta? *Quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenū gratia & veritate.*

De pura & prima luce.

Cap. XXI.

ERat *lux vera quæ illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum*, Quis à tam alto orſus ſit principio, verbum carnem factum oſtendere, & cur id egerit, digrediendo Euangeliſta monſtrauit. Nunc rediens ad ſeriem narrationis inceptæ dicit. Illa vita quam lucem hominum dixi, quæ lucet etiam in tenebris, quam tenebræ non comprehenderunt, *erat lux vera*, id eſt, lux per eſſentiam, nihil habens quod non ſit lux. Lux inquam, non corporea, ſed ſpiritualis & pura. Inter corpoream ſane lucem & non corpoream, hoc intereſt, quod illa non eſt pura, non eſt ſincera, non ſimplex. Eſt enim corporeæ ſubſtantiæ ſociata, quæ de ſe lucere non poteſt ſed à ſpiritu neceſſario lucem expectat. Spiritus vero infiniti vigoris, in ſe ipſo & per ipſum omnia intelligens, totus in ſe ipſo lux eſt, nihil habet quod vbique non ſplēdeat. *Erat* ergo *lux vera*, id eſt, lux per eſſentiam, quæ habet à ſe ipſa ſuam veritatem, & lucendi rationem necunde accipit, ſed omnes ab illa veritates lucem expectant. Vnde ſubdit. *Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Huius ſolēnitatis quarta gloria celeberrima quidem, ſuperbiam & cæcitatem Sabellianorū eliminans, iam ſatis eſt nota. Dicit Sabellius hominem propria volūntate, ſine beneficio mediatoris ſaluari. Dicit Euangeliſta. *Verbū erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū*, cuius rei gratia, *caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriā eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenū gratia*, vt adiuuet volūntatem, *& veritate*, vt dirigat intellectum.

Corporeæ & incorporeæ lucis diſcrimen.

Dei verbum; qui Deus eſt mundo ſublunari quomodo continetur.

Cap. XXII.

IN *mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt*. Plerique plūſquam oportet ſapere volentes confirmauerunt quod verbum ęterni Patris mūdi anguſtijs contineri non poteſt, ſicut neque figulæ artis ratio vllo penitus vaſe concluditur. Aduerſus hanc hæreſim dicit Ioannes: *In mundo erat*, illud ſcilicet Dei, verbum, quod, ſecundum generationem æternam, erat in principio apud Deum, & erat Deus, per quē facta ſunt omnia, & ſine quo factū eſt nihil, qui erat lux vera, omnem hominem illuminans veniētem in hunc mundum, ſecundum tēporaneam generationem de qua nūc ſcribere incipio, *In mundo erat*. Non quod mūdus diuinam eius maieſtatē coanguſtaret & clauderet, ſed quia mūdus continebat hominē, cui verbū in vnitate perſonæ ſe copulauerat. *Et mūdus per ipſum factus eſt*. Neque tamen quia eſſet lux vera, quæ illuminat omnem hominem, ideó ſol erat hic corporeus, aut ſolis anima, quam Academici poſuerūt. Nam per ipſum verbū, quod erat in mūdo factus eſt mūdus. Factus eſt ergo per ipſum ſol, & ſolis Academicorū anima; Et quia nihil eſt quod efficiat

Mundus quo pacto Dei verbum, qui Deus eſt, contineret.

Digitized by Google

efficiat ſemetipſum, conſentaneũ eſt verbum non eſſe ſolem, vel ſolis animã. *Et mundus eũ non cognouit*. Sol hic, quem quidam hæretici Dominũ IESVM eſſe putauerunt, notiſſimus eſt omnibus creaturis. Talpæ, penitus orbæ oculis, lucem eius fugiunt, quam penitus ignotam euitare non ſtuderent. Dominum vero IESVM mundus non cognouit. Nam niſi fidei lumen mentibus hominum ſplendeat, Dominum ſaluatorem agnoſcere non poterunt. Lux ergo vera de qua locutus ſum, ſol iſte corporeus credi non debet, & eſſe nõ poteſt. Tantus eſt huius lucis fulgor, tanta viuacitas, tãtus vigor, tãta maieſtas, vt nulla creatura illum poſſit ad plenum intueri. In illũ nullus hominis oculus poſſit rectus aſpicere, vel eius ſplẽdoris ferre ſcintillam, niſi gratia Dei, quaſi certo liquore, mẽtis oculus liniatur, & roboretur ad tantum ſplendorem ſufferendum. Præſtat lumen fidei bonæ voluntatis hominibus, ad verbi incarnati gloriam agnoſcendam, quod æſtiuo & meridiano ſplendori ſolis, oculo corporis ſufferendo, præſtat manus, aut galerus ad faciendam vmbram fronti ſuprapoſitus. Eius nempe beneficio vident oculi, quæ nimia luce videre non poſſent. Sileant iam & obmuteſcant hæreticorum inſana dogmata, aſſeuerantia hominem non egere lumine fidei, non egere inquam doctrina diuinitus inſpirata, ad veritates chriſtianas agnoſcendas. Huius enim Natiuitatis, quam colimus, tanta eſt gloria quod mundus eum, quem natum colimus, non cognouit, neque cognoſcere potuit. Planè ergo ſtultos oſtendit & temerarios, qui naturæ beneficio, Dei ſecretiſſimum omnium arcanorum myſterium poſſe indagare confidunt. Audiant Ioannem. *Mundus eum non cognouit*. Quod negatur toti, partibus concedi non debet, Nulla ergo creatura eum cognouit virtute propria, ſed neque Cherubin intelligentiæ lumine excellentiſſima ac fulgentiſſima, neque Seraphin amore charitatis flammea illũ cognouerunt, niſi Dei beneficentia in ſua diuinitate monſtrante naturam creatricem, creatæ naturæ in vnitate perſonæ ineffabiliter adunatam. Tu autem, hæretice infœlix, quis es? quantiue es qui id poſſe intelligere confidis, quod mundus totus minime cognouit, & tota mundi fabrica cogitare neſciret, & ferre non poſſet niſi Dei gratia illam ad hæc peculiarius adiuuaret. Profecto quod tu tua virtute potes intelligere, natura tota poteſt facere, niſi te ad intelligendum potiorem natura fecerit, quam ſe eſſe voluerit ad agendum. Reſipiſce igitur infœlix, & quoniam confiteris verbi incarnati myſteriũ naturæ vires excedere, crede Ioanni, & confitere te tuæ mentis beneficio, te tantam veritatem aſſequi non poſſe. Ita huius Natiuitatis gloriam fueris, vt potes, aſſecutus.

Lux vera de qua Euangeliſta loquitur, non eſt Sol iſte corporeus

Homines egent lumine fidei ad veritates Chriſtianas agnoſcendas

Gratiam Dei bonis & malis immiſſam, non æqualiter in illis operari

CAP. XXIII.

IN *propria venit & ſui eum nõ receperũt*. Vultis videre quia tenebræ, id eſt, peruerſi homines peccatorum tenebris obſiti, eam lucem, quę vita erat, non comprehenderunt? *In propria* patria *venit*. Totus quidem terrarum orbis Domini Dei eſt, quia illum creauit, moderatur & regit; ſed Iudæorum terra, hic non immerito lucis & veritatis patria ab Euãgeliſta dicta eſt, quia præ cæteris mundi prouincijs eam dotauerat Deus Lege, Patriarchis, Prophetis, Templo in mundo celeberrimo, & ſacrificijs gratiam figurantibus; ipſum præterea verbũ, in Nazareth Iudæa ciuitate carnem aſſumpſit. Verbum igitur Dei, lux

Pſalm. 23.

Iudæa quare lucis & veritatis patria dicta ab Euangeliſta

erat quæ illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum. In propria patria, ab Euangeliſta, veniſſe aptiſſime deſcribitur, quia in Iudæa patria venit. Potuiſſet Euangeliſta dicere, in propriam, ſed quia non tantum acceſſum, immo & perſeuerantiam monſtrare volebat, in propria dixit, non in propriam, vt veniſſe ac ſtetiſſe in Iudæorum patria illum ſignificaret; & ſui compatriotæ, ſui cõſanguinei, eum qui erat lux vera, cui Ioannes vterq; perhibet teſtimoniũ, non receperũt, per agnitionem & charitatem.

1.Cor. 2.

Si enim cognouiſſent regem gloriæ, nunquam illum crucifixiſſent. Sed quia morte turpiſſima, per affectatam ignorantiam, condemnauerunt eum, opere cõprobatum eſt, quod eũ non receperunt *In propria* bona *venit*, id eſt, in copiam bonorũ, quibus ditauerat Synagogam, iuxta Eſaiam vineã Domini Sabaoth, & ſui cultores Synagogæ eum non receperunt, ſed dixerunt, *hic eſt hæres venite occidamus eũ, & habebimus hæreditatem eius.* Lucet igitur lux gratię ſuper bonos, & illos illuminat, quia capiunt illam & tenere nituntur. Super malos vero lucet, quantum in ſe eſt, ſed tenebræ eorum illam non accipiunt; veluti ſi Sol lippis oculis & ſemicæcis luceat. Iſti lucem non comprehendunt, ſed fugiunt. Illi ſequuntur & tenent.

Iſaię 5. & alibi.

Matth. 21.

Saluatorem qui receperunt, & quomodo receperunt.

Cap. XXIV.

QVOTQVOT *autem receperunt eum, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri.* Nunquid omnes ſui eum recipere noluerunt? Abſit, non eſt ita. *Quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam nõ cõprehenderunt.* Sui qui erant tenebræ, illũ non receperunt. Alij vero ex ſuis qui erant homines, de illo inquam hominum numero, quibus hac nocte Angeli cantauerunt. *In terra pax hominibus bonæ voluntatis,* eum receperunt, per fidẽ agnoſcentes per obſequium venerantes. Recepit eum virgo mater ſanctiſſima, quæ, mox vt illũ peperit, fouit ſinu, pãnis inuoluit, lactauit, reclinauit, & adorauit. Recepit eum Ioſeph, qui parienti virgini non ad auxiliũ, quia non opus erat, ſed ad cuſtodiã & honeſtatẽ, ante pauperis præſepis oſtiolum ſtetit, qui natum & reclinatũ in præſepio adorauit. Receperunt eum paſtores, qui vigilantes, & cuſtodiẽtes vigilias noctis ſuper gregem ſuum, ſe inuicẽ adhortabantur. *Eamus vſque in Bethleem, & videamus hoc verbũ quod factum eſt, quod fecit Dominus, & oſtedit nobis, & venerũt, & inuenerunt Mariã & Ioſeph*, non obſtetrices, non Anaſtaſiam, vt quidam ſomniant; Mariam & Ioſeph tantum, & infantem poſitum in præſepio inuenerunt. Receperunt eum tres Magi, qui de Oriente venerunt adorare Dominum. receperunt eum ſancti innocentes, qui eius Natiuitatis præconium, non loquendo, ſed moriendo confeſſi ſunt. Recepit eum Simeon ſenex in Templo, quem vt in vlnis habuit, exhilaratus gaudio, gratias agens Deo Patri dixit. *Nũc dimittis ſeruum tuum Domine.* Recepit eum Anna propheteſſa filia Phanuelis, quæ illum agnoſcens oblatum in Templo, loquebatur de illo, & expectabat redemptionem Iſraël fieri per illum. Recepit eum Ioannes Baptiſta, qui vt illũ aſpexit ad ſe baptiſmatis gratia venientẽ, dixit, *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me.* Et poſt ieiunia ſolitudinis, cum iterum IESVM ad ſe venientem vidiſſet, idem Ioannes dixit *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi.* Receperunt eum duodecim Apoſtoli, reliquique Diſcipuli dicentes cũ Petro. *Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te.* Recepit eum Maria Magdalena, quæ lachrymis lauit pedes eius, & capillis ſuis terſit, & vnxit vnguento precioſiſſimæ ac beneficentiſſimæ chari-

Lucæ 2.

Ibid.

Maria in partu non habuit obſtetrices.

Matth. 2.

Luc. 2.

Matth. 3.

Ioan. 1.

Matth. 19.

Luc. 7.

Digitized by Google

charitatis. Recepit eum latro in Cruce dum dixit: *Memento mei Domine dũ veneris in regnum tuum.* His autem omnibus, & quotquot alijs qui per Apoſtolorum prędicationem, per Martyrum patientiã, per confeſſorum doctrinã, per ſanctimoniam Anachoretarum & Virginum, poſtea eum fide, ſpe, & charitate intra ſui cordis hoſpitium receperunt. *dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri.* Recipere, iterũ accipere eſt, vt in ſermone de Domini Reſurrectione aperte mõſtramus. Acceperat Adã à creatore Deo originalẽ iuſtitiam, cũ qua, quod Dei filius caro ſtatuto tẽpore futurus* plane cognouerat, non ad redimendos homines ſed glorificãdos, ſicut in oratione præcedẽte, & amplius de Domini IESV paſſione declaratũ eſt. *Hanc* ipſam verbi agnitionem, & ſanctæ Trinitatis notitiã, nos omnes tunc acceperamus in illo, *quandó ſi non peccaſſet, filios originali præditos iuſtitia genuiſſet. Sed quia peccauit, & iuſtitiam amiſit, nos illam eius culpa perdidimus. Cognitionẽ igitur inditam nobis cum illa iuſtitia, perditam per culpam, receperũt per gratiam fidei hi, qui Dei munere non abuſi, crędiderũt in nomine eius verbi, quod erat in principio apud Deum, & in fine temporum caro factum eſt. *Dedit* talibus *poteſtatem filios Dei fieri.* Dic, ô Euãgeliſta, dic vno verbo, qui receperunt eum, dic quibus dedit poteſtatẽ filios Dei fieri? *His qui credunt in nomine eius.* Nõ dixit, his qui credũt nomini eius aut qui credunt nomen eius, ſed *in nomine eius.* Credere enim nomẽ eius, eſt credere illum id nomẽ eſſe ſortitum. Credere nomini eius, eſt credere hanc vel illam virtutem, illi nomini inditã eſſe. Credere in nomine eius, eſt ſimul vtrumque colere. Nõ ſufficit credere Chriſtum ſic eſſe nominatum, nõ ſufficit credere ſermonibus Chriſti, ſed creditũ oportet colere, & eius ſeruare doctrinã. Sed quod eſt nomen eius? A Luca iã audiamus. *Vocabis nomẽ eius* IESVM. Audiemus & à Matthęõ cum Circunciſionis feſta celebrabimus. *Vocatum eſt nomen eius* IESVS. IESVS autem (vt de Circunciſione & Paſſione tractantes oſtendimus) Saluatorẽ ſonat. Credere ergo in nomine eius, eſt illũ credere ſaluatorem mundi, & pro ſaluatore colere, ac monitis acquieſcere, præcepta ſuſcipere, legem ſeruare. Talibus dedit poteſtatem filios Dei fieri. Quomodo autem hoc dederit, mox declarat.

[Margin: Luc. 23. — *erat planè. Adam niſi peccaſſet, filios originali iuſtitia præditos, quã à Deo ipſemet acceperat, genuiſſet. *quandoquidem. — Credere nomen eius, nomini eius, & in nomine eius quomodo differant. — Luc. 1. — Matth. 1.]

De ſpirituali hominum regeneratione.

CAP. XXV.

QVI nõ ex ſanguinibus, neque ex* voluptate carnis, neque ex volũtate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Ex ſemine maris & feminæ notum eſt homines naſci, dum quod prius ſemen fuerat, ſeptẽ primis horis coagulatur, & quaſi cucullus ſerico mẽbranæ fere imperceptibilis folliculo ſepitur, ſeptimo die vertitur in ſanguinẽ, tenuiſſimá; eadẽ mẽbranula, ſimili oui intimę cartilagini per id tempus effectæ per nouẽ dies in viſceribus matris fulcitur, accedente poſt hæc duodecim dierũ tẽpore coagulatur in carnem, vnde paulatim, calore matris & alimẽto fouẽte fœtum, membra digerũtur, qua in re matres quidem graueſcere, & intueſcere cum dolore, teſtatur experiẽtia, qui dolor nõ ſine voluptate mulieres grauidas tenet. Delectantur enim mirum in modum ſuo dolore pręgnãtes; earũ porro viri, licet dolore & voluptate non ſic afficiantur, volunt tamẽ, quæ de ſe conceperunt mulieres, ſic ſe habere, & illas pro viribus in fœtus maturatione ſuſtẽtant. Sic natura iubente, ſecundum quam nũc nobis eſt ſermo naſcuntur homines ex ſanguinibus patris ac matris. Naſcuntur inquam ex voluptate maternę carnis & ex voluntate viri. Nõ ſic dedit verbũ,

[Margin: *voluntate. — Fœtus quẽadmodum in materno vtero formetur.]

 quod

Digitized by Google

quod venit in propria, his qui eũ receperunt, filios Dei fieri, ſed ex Deo id eſt Spiritus ſancti gratia, qui in hoc Euãgelio Deus nominatur, nati ſunt. Eſt nãque Spiritus ſanctus, amor, caritas, beneficentia; ita per gratiã gratum facientem, omnium munerum à Deo hominibus tribuendorum, baſim ac fundamentũ, *Ex Deo nati ſunt*. Dixerat: *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, ne crederemus hãc poteſtatẽ eſſe ab actu ſeparatã, ſicut dum ſedemus nobis eſt currendi poteſtas, neque tamen currimus. Dixit, *Ex Deo nati ſunt*; nãq; ſine tẽporis interuallo hac in re vbi acceſſit poſſe, aduenit eſſe, ſed hoc eſſe dum hic viuimus nõ eſt plenũ, ſumus enim filij per gratiam, peregrinamur tamen à gloria Quotquot ergo receperũt eũ, iam ex Deo nati ſunt per gratiã fidei; niſi enim acceſſiſſet gratia, per fidẽ illum accipere nequiuiſſent. Habẽt preterea poteſtatem, habilitatẽ, facultatem, fieri filij Dei per gloriam, quã dũ hinc morte diſcedimus, Chriſtus reſurgens à mortuis nobis præſtat.

De formatione Iesv *in vtero Virginis*.

Cap. XXVI.

Verbum caro factum eſt exponitur.

ET *verbum caro factum eſt*. Nõ quidẽ ex ſanguinibus, ſed ex puro ſanguine ſanctæ Mariæ Virginis; Neque ex voluptate carnis, quia dum Virgo mater fieret, mente quidẽ delectata eſt, ſed voluptate carnis nullatenus læſa. Non enim per temporis ſuccedentes moras, in mẽbris eius facta eſt ætatis ardore, medullarũue vigore alteratio, aut humorũ latio vel ſuperfluitatis alicuius purgatio, vnde voluptas accedit concipienti; ſed vt primum illa conſenſit, cum primum inquam liber aſſenſus in momento, in ictu oculi fuit in ſanctæ Virginis mente formatus, Deus qui ſcrutator eſt cordium, ſtatim hominis & Dei matrem illã effecit, & hæc ſubito * illa compleuit. Tãtum virginei & quidem puriſſimi ſanguinis quantum ad hominis generationem ſufficere poſſit, tranſlatum eſt, coagulatum, tenui membranula veſtitum, formatum in maſculum, cui ſimul cõceſſum eſt vegetare, ſentire, & hominem eſſe, id eſt animam intellectiuam corpus informantem habere; dúmque illa corpori iuncta eſt, verbi perſona, quæ in principio erat apud Deum, & Deus erat, ſe ſociauit vtrique. Ita verbũ caro factũ eſt, id eſt, carni inſeparabiliter ſociatum, non mutatum in carnem, non tranſlatum in hominem, ſed carni vnitum, id eſt, homini, quatenus qui natus eſt hodie de ſancta Virgine, non eſſet tantum homo, non tantum Deus, ſed homo Deus. Dei igitur filius, virginis quoque Mariæ vere filius ideò eſt, quia hominis corpori, de puriſſimo virginis ſanguine, in eius integerrimo vtero formato, dum anima rationalis aduenit, venit cum illa diuinitas in verbi perſona, Quare eodem tempore, homo ſimul ac Deus incepit eſſe in vtero virginis, non ante, ſecundum tempus, homo quam Deus, non ante Deus quã homo in eo fuit vtero, ſed ſimul vterque. Sic igitur qui natus eſt, Deus & homo eſt, quando id naſci fuit conſentaneum, quod fuerat ante conceptum.

**in illa. Mutationes ſubito factæ in conceptu Virginis.*

Solutio difficultatum, Iesv *Conceptioni & Natiuitati obſtantium*.

Cap. XXVII.

VBi nvnc ſunt qui dicunt, creaturam nullo modo poſſe fieri creatorem, & idcirco Virginis filium nõ potuiſſe incipere eſſe Deum? Accedant & audiant Euangeliſtam. *Verbum caro factum eſt*. Non factum eſt de nouo verbum, non factus eſt nouus

Digitized by Google

nouus Deus, ſed eſt carni noui & inuſitati hominis, nouiter & inuſitate aſſociata natura diuina, in verbi perſona, quando in vtero Virginis, nouo modo concepto hominis corpuſculo, ſimul cum anima hominis ſe verbi perſona ſociauit, vt ex illa naſceretur homo ſimul & Deus. Poterat dicere Euangeliſta, *Verbũ homo factum eſt*, & fortaſſe ſignificantius locutus fuiſſe videretur, ſed ſcribendi propoſito non ſatisfactum iri exiſtimauit. Cerinthus namque & Hebion, hominem phantaſticum fuiſſe Dominum IESVM CHRISTVM aſſeruerunt, id eſt, quaſi vmbram hominis, eſſe ex aëre, non carne ſanguinéque conſtantem, quādo per fortem imaginationem Virginis formatus de aëre, quaſi infans pari viſus eſſet, non vere partus; lactari viſus eſſet, non vere lactatus; creſcere viſus eſſet & augeſcere, non vere auctus; pati viſus eſſet, non vere paſſus. Aduerſus hanc impietatem Ioannes Euangelium ſcribere rogatus, quia illam penitus exterminare conſtituit, ſignificantiſſimè, & ex compoſito dixit, *Verbum caro factum eſt*, vt demonſtraret hominem illum, cui in vnitate perſonæ ſe ſociauit verbi ſubſtantia fuiſſe carneũ hominem, veris membris hominis partibúſque conſtantem. Vbi ſunt qui dicunt, indiuiduum ſubſtantiæ ſolidũ & permanens, quod ſuppoſitum vel perſona vocatur, alteri indiuiduo cōſimiliter ſolido & permanenti, quod etiam ſit perſona, ſociari* ita nō poſſe, vt ex vtróque vna perſona conſurgat? Accedant & audiant Euangeliſtam, *Verbum caro factum eſt*, Cur non dixit, homo factum eſt? niſi vt omnes intelligerent, illum, cui verbum ſe ſociabat, nōdum habuiſſe rationem ſuppoſiti, vel perſonæ cōpletam, dum ſociabatur eidem. Eſt certe completum ſuppoſitum, eſt completa hominis perſona, quādo anima intellectiua illi eſt iam diuinitus infuſa. At poſt infuſionem animæ non acceſſit verbum ad hominem, ſed eo ipſo momento quo animā dabat Deus corpori, quod fabricabatur vtero Virginis, verbi perſona atque ſubſtantia illi, ſimul cum anima ſe ſociauit. Itaque nō iam completo homini, ſed dum homo completur, verbum aduenit, & carni ſe ſociauit, quæ hominis complementum accipiens, Dei etiam naturā verbique perſonam ſibi cōquiſiuit. Quare conuenientiſſimè & ſumma cum ratione dixit Euangeliſta: *Verbum caro factum eſt*. Vbi ſunt qui dicunt quod ab æterno non eſt ſecundum naturam Deus, nulla ratione poſſe in tempore Deum fieri? Accedant & audiant Euangeliſtam, *Verbum caro factum eſt*, non quod caro hominis aut homo ex carne, oſſibus, neruis & ſanguine conſtans, hæc habere deſierit & à ſua natura diſcedens in aliam ſit tranſlatus, ſed in carne manens, dum accipit animam qua fit homo, hæc eadem caro accipit verbi perſonam & ſubſtantiam, per quæ ſimul incipit caro eſſe per animam, Deus eſſe per verbum. Vbi ſunt qui dicunt, Deo cum ſit infinitus, nihil adijci poſſe, non ergo carnem, non hominem verbi perſonæ adiungi potuiſſe? Accedant & audiant Euangeliſtam: *Verbum caro factum eſt*. Nihil eſt additum Deo, vt inde maius aliquid excreuerit, vel aliquid Deus ipſe acquiſierit; ſociatus vel potius vnitus eſt carni, non illam in ſe vertendo, ſed permanenti carni dũ aduenit anima, aduenit & verbum. Contubernium eſt in vnitate perſonæ, non cumulus, alterutrius ad alterum, factus acceſſione. Vbi ſunt qui dicunt, verbum Dei cum ſit ſumme ſimplex, purumque ſemper, alteri nunquam poſſe componi, quando ſimplicitati ſummæ repugnant multiplicitas, & puritati ſummæ omnis admixtio cōtraria eſſe videatur. Accedant & audiant

Ioannes Euangeliſta cur potius dixerit, *Verbum caro factum eſt*, quàm *Verbũ homo factum eſt*.

*In tribus quibus verſus ſum excuſis exemplaribus legebatur *ita non poſſe*, ſed manifeſto errore: quod ſatis conſtat, cum ex auctoris ſolutione, tum ex his quę ſcribit D. Thom. 3. part. q. 2. art 6 & quæſt. 3. Quare expungendum illud *non*, & affirmatiuè legendum *ita poſſe*.

Digitized by Google

Euangeliſtam, *Verbum caro factum eſt*, nec à ſua ſimplicitate receſsit, quando verbum pars carnis non eſt factũ, neque caro pars eius euaſit. Neque enim verbum carni dedit formam, neque caro formauit verbum, ſed vtroque manente quod prius erat, caro animam accepit vt formam, anima vero ſimul & caro verbum tanquam ſuſtentaculum hominis ex eis conſurgentis, acceperunt. Suſtentauit, inquam, verbum naturam hominis, atque firmauit, vt alteri ſociari in vnitate perſonæ non poſſet, & in alterum vel ad alterum vltra non tenderet. Hoc autem puritati minime repugnat, cum poſſit pura ſubſtantia, abſque ſui contagione, ſolidare impurum atque perficere. Quotidie hoc experimur in lumine, quod rebus lucet impuris, earum impuritate nullatenus diminutum. Sic igitur *Verbum caro* in tempore *factum eſt*, vt tamen verbum non ſit in tempore factum; ſic *caro factum eſt*, vt dum ex vera carne, & anima rationali homo fiebat, verbum vtrique ſe in vnitate perſonæ coniungeret: Sic *caro factum eſt*, vt caro ſuam naturam non amittens, perſonam tantum acquireret in verbo. Sic *caro factum eſt*, vt verbo nihil acceſſerit augmenti, quando in ipſum, carnis verſum eſt nihil. Sic *caro factum eſt*, vt carnem non informauerit, neque à carne formam acceperit. Sic *Verbum caro factum eſt*, vt neque admixta ſit caro verbi naturæ, neque ſubſtantia verbi,* ſed per admixtionem infuderit carni. Vis ſcire vno verbo, quomodo verbum caro factum eſt, audi Euangeliſtam.

Vide D. Thomam 3 part. q. 2. art. 4.

Verbum caro quomodo ſit factum.

* legendum ſe.

Declaratio per exemplum, quomodo verbum caro factum ſit.

Cap. XXVIII.

E*T habitauit in nobis*. Non potuit Euangeliſta ſignificantius ſcribere modum, quo verbum caro factum eſt, quam dicendo, *Habitauit in nobis*, Quando qui domum aliquam inhabitat, non mutatur in domum; neque domus tranſit in illum ſed recipiens & receptum ſuam naturam ſeruant. Imaginare nunc architectum ſuis manibus ſibi domum fabricantem, non per temporis moras, partem parti adijcientem, ſed vnico momento totam ſimul incipientem, perficientem, & perſeueranter habitantem, inde nunquam egredientem; per ſuam vero in ea reſidentiam, domum nulla re* indiguam conſeruantem, ita inquam, vt egrediente domũ huiuſmodi architecto, domus ſtare non poſſit, manente eo in domo, domus maneat. Erunt vere duo indiuidua ſubſtãtiæ, architectus & domus; ille fabricauit, hæc fabricata eſt, ille habitat, hæc inhabitatur, ille à ſe perfectam domum ſuſtentat, hæc ſuſtentatur. Neque tamen eſt architectus forma domus, neque materia, neque pars, ſed ex domo & architecto fit vnum, in ratione ſuſtentantis & ſuſtentati, inhabitantis & inhabitati. Ita in hac incarnatione quaſi per omnia res ſe habet; Verbum æterni Patris æterna ſapientia architectus eſt, qui ſua virtute, quæ Spiritus ſanctus eſt, corpus hominis vno momento temporis formauit in vtero Virginis, animam creauit, quam corpori indidit dum crearet. Ita ex corpore & anima hominis, domum ſibi fabricauit, dũ hominem ex anima & corpore prodeũtem, idem verbum Dei omnipotentis ſibi conſociauit; qua ſocietate contenta humanitas, nihil amplius extra ſe quærere potuit, ſed ſiſtitur, ſolidatur, firmatur, & durat in ſe. In hoc quaſi contubernio forma hominis anima eſt, non verbum; ipſum tamen verbum,

* indigam.

Verbi perſonæ, & naturę humanæ vnio, quomodo ſe habeat.

Digitized by Google

bum, totum hominem conſolidat, & confirmat, neque tamen ſit pars fabricæ, neque ſit totum, ſed manens omnino impermixtum homini, verbum Dei caro factum eſt, ſimul cum homine numeratur, eſtque verbum & homo vna perſona, vnum per ſe ſubſiſtens continens duas naturas architectum & fabricam. Scio exemplum hoc non poſſe ſubſiſtere, quando architectus domum ſibi vnitam vel vniendā fabricare nequeat; quod ſi architectus in fabricata à ſe domo ſemper maneat, vim tamen habere non poteſt, vnde domus hæc perpetuo conſeruetur. Neque ſi conſeruet in ratione perſiſtendi, ſe & illam vnum efficiet. Sed exempla ponimus philoſophorum more, non vt penitus ita ſit, ſicut illa præferunt, ſed vt per illa veritatē percipiant qui addiſcunt. Hoc igitur exemplum adduxiſſe me, nemo miretur, quando ille qui fluenta Euangelij, de ſacro Dominici pectoris fonte potauit, vbi dixit *Verbum caro factum eſt*, vt modum oſtenderet, mox adiecit, *Et Habitauit in nobis.*

Exempla non ſemper attingunt veritatem, ſed eam declarant.

Ad quid verbum caro factum ſit, vt habitator in domo.

CAP. XXIX.

Verbum cur nouē menſes in Virginis vtero habitauerit.

ET *habitauit in nobis.* Habitauit in ſancta Virgine verbum Dei nouem menſes. Quoniam ab hora conceptus vſque ad Natiuitatis articulum, tantum temporis fluxiſſe notum eſt. Non quidem ad fœtus maturandi neceſſitatem, ſed ad naturæ hominis certiſſimam fidem. Nempe qua Dei virtute ſubito, id eſt, nullo motu ſuccedente, per temporum vices in vtero Virginis formatus eſt homo, & Deo in vnitate perſonæ coniunctus; potuiſſet eadem virtute Deus mox maturū reddere partum. Sed ne daretur hæreticis erroris occaſio, aut excuſatio infidelitatis inſurgeret, voluit diuina ſapientia eum, qui momento vno temporis compaginatus eſſe homo Deus in Virginis vtero cœperat, illic partus ſeruare metam, vt qui in nobis, id eſt, inter nos habitare venerat. quantum nos in matrum noſtrarum vtero habitare ſolemus, ille habitaret in ſua. *Habitauit in nobis*, id eſt, in noſtra carne, & inter nos verbum caro factum, iam mille quadringētos, nonaginta & nouem annos. Habitauit vero de cætero in perpetuum, vt reprobi ad infelicitatis cumulū agnoſcant abiectionem ſuam, & eos pudeat ac pigeat turpiſſimis ſubeſſe dæmonibus, qui fratrem ſuum ſuper choros Angelorum, in ſolio maieſtatis Dei, gloria & honore aſpicient in die iudicij coronatum. Vt etiam agnoſcant miſeriam ingratitudinis, quando fratri tam amantiſſimo noluerunt eſſe concordes, & tam pio Domino obtemperare ſpreuerunt, qui pro eorum ſalute ſe ipſum tot tantiſque laboribus *; & mortem duriſſimam pro eiſdem ferre non recuſauit. Vt præterea iuſti homines videant quāta ſit *eorum, qui carnem & ſanguinem ſuum, fratrem ſuum ex Virgine natum, in ſolio Trinitatis ad dexterā Dei patris omnipotētis reſidere videbunt, ſeque perpetuo familiares, & continuos commenſales tanti principis permanere, lætentur & exultent. Agnoſcant Dei clementiam, quæ non ſolum illis tantam præſtitit gratiam, ſed vt illam aſſequi poſſent, cum illis habitare deſcendit, & hominem quem ſibi ſociauerat, ac perpetuo iūctum habere decreuerat, pro illis ipſis debitum ſoluere in ara Crucis effecit, qua de re vulnerum veſtigia in manibus, in pedibus, & in latere relucentia; fidem indubitabilem facient.

Hinc apparet quo tempore vixerit hic auctor.

*Videtur deeſſe obiecit, expoſuit, aut quid ſimile.

*corum exaltatio, quid

Digitized by Google

Ita *Exultabunt Sancti in gloria, & lætabuntur in cubilibus*, id eſt, in corporibus *ſuis*, à Domino Iesv Christo impaſſibilitate & immortalitate donatis. *Exultationes Dei in gutture eorum* erunt ſemper, dum lætabundi cantabunt quod videbunt, *Verbum caro factum eſt*: Et experientur quod ſperauerunt dicentes, *Et habitauit in nobis*, Hi erunt *gladij ancipites in manibus eorum*, gladij *ad faciendum vindictam in nationibus* iniquorum, *& increpationes in populis* damnatorum. Vindicta erit opprobrium abiectionis & ſubiectionis; Increpatio erit exprobratio ingratitudinis, quia noluerũt recipere illũ, qui venit in propria, & verbũ caro factum eſt, vt cum illis & inter illos habitaret.

Pſal. 149.

De vnigeniti Dei & Virginis gloria Natiuitatis.

Cap. XXX.

Vidimvs *gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti*, Vellem ſi poſſem hic eloqui illam gloriam, quam paucis his verbis Euangeliſta declarat, ſed quo magis id annitor efficere, minus me proficere ſentio. Dicam tamen quod potero. Duas in Domino Iesv Christo genituras Euangeliſta cognouerat, & iam cõſcripſerat. Primam de Patre æternam, Secundam de Matre temporaneam, cuius feſtum diem hodie veneramur. Vtraque certe glorioſiſſima eſt. Vſque dum dicit, *in mundo erat*, gloriam refert generationis æternæ, deinceps temporaneæ per epilogum, poſtea colligit vtrámque dicens: *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi*, &c. Secundum genituram æternam, qua naſcitur de Patre verbũ, gloria Natiuitatis eius, gloria eſt vnigeniti. Vnum enim & vnicum verbum habet Deus pater apud ſe, quod ſemper genitum fuit, & gignitur ſemper. Erat enim verbum in principio apud Deum, & erat Deus. Quare ſi per generationem eſt apud Deum, ſemper fuit genitum, quia ſemper apud Deum, & in Deo fuit. Et ſi eſt Deus, ſemper gignitur. Nihil enim Deo vnquã excidere poteſt aut poterit. Quare poſt hoc verbũ, quod erat in principio apud Deum, nullum aliud verbum gigni, aut genitum eſſe potuit, cum illud idem gignatur ſemper. Vidimus ergo gloriam eius verbi, quod hodie caro factum eſt; Eius ipſius, quod habitauit in nobis, gloriam generationis æternæ, eſſe quaſi, id eſt, vere vnigeniti. Vidimus autem hoc non oculis carnis, ſed mẽte illuminata per fidem, & per doctrinam tuam, ſancte Ioannes Euangeliſta, qui Deo magiſtro hæc didiciſti, & illo autore nos docuiſti. Adhuc ſecundum hanc generationẽ, vidimus aliter gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti. Sed quomodo? Deus pater iuſtus eſt, ſapientiſſimus eſt. Non eſt autem iuſtus, non eſt ſapiens pater familias habens plures filios, ſi vni dedit omnem poteſtatem, alterum quaſi inutilem deſtituit otioſũm. Pater æternus omnem poteſtatem, omnem auctoritatem dedit verbo illi, quod erat in principio, illi ipſi quod hodie factum eſt caro. Quid ita? Quia *omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*. Quare pro auctoritatis magnitudine ratiocinãtes ex tua doctrina, ſancte Ioannes, vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti. Inſuper, quoniam quod factum eſt in vniuerſo creaturarũ orbe, in ipſo verbo, per quod facta ſunt omnia, vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti*. Quãdo Pater ſapientiſſimus omnem lucis ornatum, omnem ornandi rationem ſic repoſuit in verbo, vt iam non ſit lux eius accedens, ſed ſubſtantia,

Verbum à Deo sẽper eſſe genitum, & ſemper gigni, atque vnicũ eſſe.

Digitized by Google

ſtantia, ſed vita. Qui certe ſi alium habuiſſet filium, non ſine ornatu lucis illum dimittere potuiſſet. Si vero alius filius lucem accepiſſet, alicubi lucere debuiſſet. Cum vero hoc ipſum verbum ſit lux omnium creaturarum, vere vidimus Ioannis beneficio gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti, æterna generatione, ſecundum quam illi conueniunt, quæ ſcribit Euangeliſta, vſque dum dicit, *In mundo erat* Eſt etiam ſecundum temporaneam generationem Dominus IESVS, Virginis matris vnigenitus glorioſus. Licet enim Spiritus ſancti virtute, immo totius Trinitatis operatione ſit Virginis in vtero formatus homo, cum quo verbum caro factum habitauit in nobis, non tamen Spiritus ſanctus, vel tota Trinitas illius hominis pater fuit. Quoniam ille non ſemper eſt pater, cuius virtute aliquid generatur. Generãtur multa animalia, vel in ſuperficie, vel in viſceribus terræ virtute ſolis. Generantur metalla virtute caloris. Generantur herbæ, virgulta, arbores beneficio agricolarum; & tamen neque ſolem, neque calorem, neque agricolam horum patrem quis vere dixerit. Non enim de eorum ſubſtantia, non de aliqua eorum particula, quaſi maris in feminam agentis, hæc genita ſunt. Quæ vero ad patris rationem in rebus corporeis requiruntur, pro noſtra tenuitate enumerata ſunt eo tractatu quem de compaternitate iam conſcripſimus, eum ſi quis inſpexerit, videbit aperte Deum Patrem, vel Spiritum ſanctum, immo ipſam Trinitatem, quæ incarnationem & CHRISTI Natiuitatem operata eſt, eius patrem dici non poſſe. Videbit ſine omni patre Dominum IESVM CHRISTVM conceptum & natum de Maria, quæ quia non niſi ſemel Spiritu ſancto ſuperuenta, & virtute altiſſimi obumbrata eſt, & hunc vnicum filium cõcepit, gloria eius, ſecundum temporaneam natiuitatem, gloria vere eſt vnigeniti. Non eſt, o Cerinthi, non eſt ô Hebion, Dominus IESVS CHRISTVS homo phantaſticus, nõ fortuitu, vt vos dicitis, vt fingunt Sabelliani virgo reperit paruulum, ſed decurſis nouem menſibus peperit CHRISTVM. Audite Euangeliſtam. *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi*, id eſt, vere *vnigeniti*. Eſt certe hæc gloria ſpecialis & propria Domino IESV CHRISTO, nullis ex homine natis hactenus conceſſa. Ex viri ſemine cõcipiunt matres, hic de ſolo matris ſanguine conceptus eſt. Virtutem genitiuam accipit ſemen in alijs fœtibus à maſculo, ſanguis intemeratæ Virginis vim ſeminis accepit à Deo. Per varias tranſmutationes in alijs fœtibus, integri corporis membra & lineamẽta conſurgũt, hic ſimul vno momẽto facta ſunt omnia. Adijcitur maſculis fetibus anima rationalis poſt quadraginta quinque dies à conceptu numeratos, huic prima die, primo momento Conceptionis, anima rationalis ſimul cum verbi perſona venit ad corpus. Suntne hæc parua glorię indicia Ne mireris igitur ſi dixit Euangeliſta, gloriam eius Natiuitatis enarrans. *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti.*

Spiritus-ſanctus non eſt dicendus Pater Chriſti, veluti nec tota Trinitas.

Auctoris de compaternitate tractatus.

Cõceptus Virginis ab aliarũ feminarum conceptibus differens.

De ratione virginitatis conſeruatæ in Mariæ conceptu & ſoſpitate in parturiendo.

CAP. XXXI.

EST adhuc alia huius Natiuitatis gloria, quam audite. In alijs fœtibus concipiẽdis matres amittunt virginitatem, in hoc manſit virgo penitus incorrupta. Eſt certe hoc magnum, inſolitum, inauditum, & quaſi incredibile opus pro rei magnitudine & nouitate. Sed ſi illud diligenter introſpicias, ita inuenies rationi conſentaneum, vt aliter credere

non

Digitized by Google

non poſſis. Cur quæſo matres concipientes, virginitatis florem conſeruare non poſſunt? Non facit hoc conceptus ratio, quoniam multæ virginitatem perdunt, quæ non concipiunt,& multæ concipiunt quæ virginitatem tunc non amittunt, quando iamdudum illā amiſerunt, Modus & ratio ſuſcipiendi ſeminis eſt in cauſa. Semen ſuſcipit mater, quod nunquam ad illam ingredi poſſet, ſi in virginitate perſtaret. Si ſemen aliunde, quam per clauſtra virginitatis, ad vaſa generationis accederet, poſſet illis integris virgo concipere, immo vero conciperet, quando nihil adueniret conceptui, quod virginitatem lædere poſſet. Virgo Maria non à viro, immo à nullo ſemen accepit extraneum, ſed de ſuo puriſſimo ſanguine fœtui ſuo præſtitit ſemen. Quod quia iamdudum eius erat in corpore, nō potuit illius virginitatem violare. Per loca namque virginitatis, vt formaretur in fetum, minime pertranſiuit. *Vidimus* igitur *gloriam eius* de quo agimus, *gloriam quaſi vnigeniti*. Noua & inuſitata, ſibique ſoli conceſſa, ſecundum temporaneam Natiuitatem, ratione genituræ. Quando non de extraneo ſemine conceptus eſt, ſed de proprio concipientis corpore, pro ſemine ſanguis purus, ad locum generationi deſcendit oportunum. Et profecto erat conſentaneum de puro ſanguine cōcipi illum, qui ſuo puriſſimo ſanguine omnium hominum ſordes loturus erat, ac penitus purgaturus ab omni impuritate animas noſtras. Inſuper quia in huius hominis conceptu, Deus deſcendebat in hominem, ſanguinem, de quo ille homo conceptus eſt, deſcendere congruebat adhuc, quoniam huius conceptus & Natiuitatis gloria in humilitate ſolidatur. Humiliauit enim ſemetipſum ille Deus qui hodie naſcitur homo, formam ſerui accipiens. Illa vero quæ hunc partum enixa eſt, de ſua humilitate tantummodo gloriatur & cantat, *Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ*; ad indicium & teſtimonium tantæ humilitatis ſanguinem, de quo concipitur, deſcendendo potius, quam aſcendendo voluit congregari. Eſt adhuc alia huius temporaneæ Natiuitatis vera gloria, quam vidimus fide illuminati. Aliæ mulieres poſt ſeminis ſuſceptionem graueſcunt. Dum vero fœtus formatur in vtero, varijs doloribus agitantur. Sine grauedine ſancta Virgo, mox vt concepit, in mōtana perrexit, nullam illi moleſtiam cōceptus attulit infans: Elizabeth grauidæ in myſterijs occupatur. O profunda, ô inaudita humilitas! mater regis effecta, viſitat præconis matrem. In vtero geſtans regem, obſequitur geſtanti præcurſorem. Miraris virginem puellam, ætate adhuc teneram, ſine moleſtia in vtero fœtum continere & confouere. Eſt ſane mirabile, quoniam de noua & inuſitata ratione procedit, quam ſi à fundamento diligenter inſpexeris, ſatis illam admirari non poteris, quæ ex illa procedant, quæue ſequantur illam, deſinens admirari. In alijs matribus fœtus formatur per tempora, dum ſemen multipliciter transformatur. Eſt ſæpe quod formandum eſt non ſatis purum, non bene digeſtum, formationi non bene conſentiens, fouetur inſuper humore non puro, virtute multipliciter agitata. Ita dum lucta eſt inter ſemen & matris formatiuā virtutem, dum agentia & patientia in matris vtero ſibi non bene conſentiunt, dum alterum alteri reſiſtit, læditur mater & dolet. Accedit ad hæc quādóque aliqua ſeminis ſuperfluitas, aut diminutio nutrimenti, etiam plus minúſue quā oportet miniſtratio, & ipſius impuritas nutrimenti, matrum vitio, quæ ſuæ ac fœtus complexioni ſunt noxia, deuorantium, ad quæ digerenda, natura

Virginitatem cur ex viro concipientes amittant.

Maria in conceptu permanſit virgo.

Sanguine puro de Virginis corpore ad locum generationis deſcēdente, Ieſu corpus cur formari decuerit

Philip. 2.

Lucæ 1.

Ibid.

Prægnantes cur ſæpe doleant & variè agitentur.

ſura matris lęditur,& debilitatur fœtus. Accedunt crapulæ, nimiæ vigiliæ dormitiones torpidæ, ſtulti dolores, pauores inſani, immoderatæ lætitiæ,riſus, cachinnationes vſque ad compreſſionem ſpiritus, ſaltationes ſpiritum inflammantes. Obmitto reliqua honeſtatis gratia, per quæ prægnantes, dum ſuam libidinem explere contendunt, ſe ipſas doloribus implent, fœtus conturbant, & nonnunquam enecant. Nihil horum fuit in hoc partu, totus eſt gloria plenus. Subito factæ ſunt omnes mutationes,membrorum compages, & officinæ ſimul ſubito prodierunt. Quod vero ſine tempore fit,dolorem afferre non poteſt. Quare in corporis, & mẽbrorum IESV formatione,dolorem Maria ſentire nõ potuit. Nulla fuit in ea ſeminis, nulla fomenti impuritas, nulla cruditas,nulla ſuperfluitas,nulla interhæc & ſanctæ Virginis præcordia lucta, nulla reſiſtentia interceſſit. Dei virtus, cui reſiſtere nulla res poteſt,operata eſt omnia vt oportuit. Cibi præterea & potus matris honeſtiſſimæ,neque illam, neque fœtũ grauare potuerunt. Exercitia per ſummam modeſtiam ſumpta,vigiliæ & dormitiones ad metam habitæ,accidentia animi bene frænata illam nõ turbauerũt,quę fuit ab initio gratia plena. Ita necunde grauari potuit ſuo conceptu, quę intus & extra nullam repugnantiam eſt expe ta. Vnde ſicut in conceptu, ita dum fouetur in vtero fetus, *Vidimus gloriam eius*, qui conceptus, qui geſtatus eſt in vtero Virginis per nouem menſes, *Gloriam quaſi vnigeniti.*

De felicitate & gloria Mariæ in partu.

CAP. XXXII.

FILII de matrum ſuarum viſceribus exeuntes, doloribus & cruciatibus acerbiſſimis illas vexant. Hæc ſacra Virgo ſimul & mater, ſine dolore,ſine labore, ſine obſtetrice peperit filium ſuum. Et quid mirum? *quando quis ſine dolore(per ea quæ diximus)geſtare potuit infantem,per hæc ipſa potuit illum parere ſine pœna. Sed aliam rationem glorioſiorem afferamus. Læduntur maxime parturientium viſcera, dũ fœtus paratur egreſſui,diſrumpi nẽpe tunc quaſi videntur,quoniam per violentiam maturatum, per ſummam violentiã ſibi quærit egreſſum. At naſciturus ex ſancta Virgine Dominus IESVS CHRISTVS, quia ſine violentia maturatus eſt infãs,igitur in Virgine ad exitum de eius vtero,ſine vi,ſine fractura,ſine omni dilatatione viſcerum, ſine inteſtinorum cõpreſſione accingitur. Non eſt pars à parte diſtracta in corpore Virginis,quando peperit Dominum IESVM CHRISTVM, manſit enim Virgo,quare vbi violẽtia pariendo nõ fuit, partus dolorem afferre nõ potuit. Sed quomodo de vtero infans egredi potuit,& extrema vteri non disiungi? Iam audiuimus, in conceptu vterũ manſiſſe concluſum, quia per inferiora nihil accepit Virgo. Nunc per vteri inferiora Chriſtũ eſſe natum omnes credunt. Quomodo ergo potuit ille integer permanere & fœtum emittere? Gloria fecit hoc. Non igitur mireris, ne putes Euangeliſtam ocioſe dixiſſe, *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti*. Si eius gloriam videre nolueris, caſtiſſimæ fidei ſplendore illuminatus, intelligere nunquam poteris quomodo parere potuerit hæc puerpera,& pariendo virginitatem non amittere. Accedite per fidem ad Deum qui natus eſt,& illuminamini, & facies veſtræ calumnijs hæreticorum minime confundentur. Dominus IESVS CHRISTVS fuit ab initio (quod ſæpe iam diximus & fide firma tenemus)Deus & homo.

*puto legendum *quandoquidem*.

Chriſtus naſcens cur matrẽ nullatenus læſerit

Anima

Digitized by Google

Anima eius à ſuę creationis initio verbum Dei cum eo caro factum vidit, & in illo vidit, amauitque diuinitatem. Fuit ergo beata. Anima porro beata, ſi ſit in corpore, nonne illud beatum efficiet? Beatitudo vero corporis nonne quatuor dotibus cõtinetur? Subtilitate, Impaſſibilitate, Agilitate & Claritate, de quarũ ratione ordinèque dicemus, ſi transfigurationis Domini Iesv Christi myſterium declarabimus. Ad quod dos ſubtilitatis nobis abunde ſufficiet.

Subtilitatis dos in corpore glorioſo quid operetur.

Facit enim hæc dos corpus glorioſum, ſimul cum alio ſtare non glorioſo. Præſtat inquam glorioſum corpus ad locum non glorioſi perueniens, illud nõ expellere, & cũ illo permanere, pręterlabi & trãſire, loco & locato, quibus ſuperuenerat nullatenus immutatis. Auibus ſi plumas, ſi pẽnas detrahas, volare non poterunt, & quãto his pennas robuſtiores adieceris, tanto agiliores efficies ad volãdum. Præſtãt igitur pẽnæ per naturã volatilibus, quod natura ſine eis omnino negaret, graue ſcilicet in aere ſe ipſum ſuſtẽtare, valdéque velociter agitare, cum per naturam grauia omnia tarde ſe moueant, & ſolido ſuſtẽtari cogantur. Quod igitur præter naturam grauedinis, penna præſtare poteſt rationis expertibus animantibus, cur & per animam rationalẽ decoratam gloria, homini rationis capaci non pręſtabitur? Sẽtentia philoſophorum neque ſpernẽdorum ſane eſt, fortem imaginationẽ animę nobilis, non ſolũ in proprio corpore, ſed in alieno magnos & admirabiles, ſupráq; vires humanas* affectus adducere.

* effectus.

Pudeat igitur christianos homines, naturalis philoſophiæ nimium ſtudioſos, non aſſentiri, gloriam animæ beatæ agilitatẽ ſubtilitatémque corpori ſuo afferre poſſe, cum plærique philoſophi nõ minus difficilia forti imaginatione, animam non glorioſam effeciſſe confirment. Tota diffidentiæ ratio, vnde negatur vnum corpus ſimul cũ alio poſſe eodem loco perſiſtere, vel vnum ſolidum, vel aliud ſolidum poſſe ſine fractura trãſire, phyſicis naſcitur, quiá locus locato per omnia adæquatur.

Phyſicorũ ratio, cur duo corpora ſimul eſſe non poſſint eodem loco.

Quare non poteſt locus vno corpore occupatus, id eſt, per õnia illi adęquatus, aliud corpus in ſe recipere? Deſineret nempe adæquari vni, dum ſimul duo inciperet continere. Quod vero per aliquod ſolidum trãſiret, aliquãdo vel ex toto, vel ex parte in eo quod trãſiret, exiſteret, ita duo corpora eſſent in eodem loco, vel vnũ penitus loco careret. Quando inſuper corpus ſolidum per quod tranſitum fieri cõtingit, minime violatur, minime dilatatur, minime cedit loco, non eſt intelligibile corpus, quod per illud tranſit, alium locum babere dum trãſit, quam quem antea occupauit corpus, per quod dicitur pertrãſire. Hæc, ni fallor, phyſica argumentatio inde conſiſtit, quod omne corpus cõtineri loco neceſſe ſit, & ſpacium occupare, quando loci ad locatum adæquatio ex hoc ſolo conſurgit, quod locatum occupat certum ſpacium, qui dicitur locus, qui per ſingulas ſui partes aliquid locati continet, per omnes vero ambiens vniuerſum, nihil vltra iam capiens. Vt quemadmodum aliquid locati extra locatum eſſe non poteſt, ita in loco nihil recipi queat niſi locatum. Si oſtendero aliquid eſſe locatum, quod ſpacio non clauditur, quod inquam nullo ambiẽte concluditur, ſi declarauero locato & ambito corpori qua ratione locatum eſt, accidere quod ſpacium occupat; fortaſſe his, qui phyſicorũ intenti ſunt rationibus non erit durum aſſentiri (quod intendimus confirmare) corpus ſcilicet glorioſum hominis, per aliud corpus ſolidum, ſine eius læſione poſſe trãſire.

Phyſica ratio non plenè oſtẽdit duo corpora in eodem loco eſſe non poſſe.

Phyſica ratione notum eſt abſolutum prius, & ſecũdum rem à poſteriori abſoluto diſtinctum, poſſe ſine illo quod poſterius eſt, & fieri, & permanere. Eſt præterea conſentaneum,

Deum omnipotentem per ſuam ſapiẽtiã,& virtutẽ immẽſam, plus poſſe quam naturam limitibus clauſam, longéque maiora,magiſque mirabilia poſſe ſi velit efficere,quam animæ rationalis imaginatiuam virtutem,quã ardua & creditu difficillima,quorum ratio explorata non eſt, conſtat poſſe præſtare.Declaremus igitur eſſe in rerum natura grãde aliquod corpus,loco cõtentũ, quod tamen à loco circũſeptum non ſit, ſiue adæquate ab illo cõcluſum. Maxima omniũ ſphęrarũ, quę certe corpus eſt tam grande vt ei iã nulla natura corporea cõmenſurabilis poſſit inueniri,quod quęſo occupat ſpaciũ?Certe nullũ; Ipſa enim eſt primum corpus continens omnia,cõtẽtum à nullo,immo vero deſinet eſſe quod eſt,deſinet inquam eſſe prima & maxima circũferẽtia,ſi ab alio corpore illam ambiente eſſe dixeris circũſeptã:eſt nihilominus in loco, quare liquet iã eſſe aliquid in loco, neque tamẽ loco circumſeptum, adęquatum, vel coëxtenſum eſſe,quando primum locabile, primum quod ſtetit in loco, circũſeptũ à locante nullatenus inuenitur.Deus igitur ille ſapiẽtiſſimus & potentiſſimus,qui primam ſphęram locum non occupare cõſtituit, immo iuſſit occupare nõ poſſe,& eſſe nihilominus corpus,& aliud nihil quã corpus illam eſſe iuſſit,cũ non ſit ſapiẽtia diminutus, neq; defecerit poteſtate, cur minora corpora in loco reponere, & locum non occupare nõ poterit facere? An quia dabitur vacuum? dum, vbi erunt illa corpora ſpaciũ nõ occupantia,erit inane? Minime hoc cõtinget, ne paueas, ſapientiſſimus eſt Deus, non occupantia locum, eſſe faciet in loco cũ alijs corporibus replẽtibus locũ. Ita ne vniuerſi natura depereat, qua ſapientia primam ſphærã per ſuum cẽtrum in loco repoſuit,per alterius corporis pręſentiam locũ occupabit. An quia duo corpora eũdem locum occupare nõ poſſunt? Nõ ergo me hactenus intellexiſti. Hoc ego dico,per dotẽ ſubtilitatis, hominis glorioſum corpus locum non occupare, Deo præſtãte, non autẽ virtute creata id dare potente. Dos certe à ſponſa non eſt,ſed à patre ipſam dotante maritus accipit dotẽ. Neque vſus dotis, quẽ maritus accepit,in nuptijs illi datur à ſpõſa,ſed à dotãtibus eã. Quamuis nuptiarum iure vſus dotis ad illũ perueniat, fiátque dãtis beneficio dos propria iam traductę.Ita dũ Deus pater nos quaſi prudẽtes virgines,ſpõſo animarum noſtrarum Domino IESV CHRISTO copulabit in gloria fœlicitatis æternę,inter cætera noſtrę fœlicitatis munera, corporibus noſtris tribuet ſubtilitatem.qua vtemur eius beneficio,noſtro iure.Eius namq; clemẽtia,quoties voluerimus,noſtræ volũtati cooperabitur:Et quando anima volet ſuum corpus locũ nõ occupare, De⁹ prohibebit occupationẽ fieri,Dos ergo ſubtilitatis(vt ita dicamus)eſt animã nolle à ſuo corpore ſpacium occupari,Deúmq; prohibere occupationem fieri. Non ergo hinc tollitur loci & locati adęquata menſura, quando corpori occupanti,locus per omnia ſit ęqualis nõ occupanti, nulla menſurę ratione copulatur. Hanc dotẽ Domino IESV CHRISTO naſcenti fuiſſe vſui maxime decuit, vt omnes viderẽt gloriã eius,gloriã quaſi vnigeniti, vno ſingulari & proprio modo naſcẽdi,cum alij naſcãtur imbecilles & infirmi, iſte naſcẽdo ſit ex parte iã glorioſus. Ita dum Deus prohibet naſcẽtem infantulum locũ occupare, clauſtra virginitatis per quę naſcẽdo trãſiuit,violare non potuit, quoniam ea nullatenus impleuit vel occupauit.Si forte quem mouet cãtare Eccleſiam, *Vagit infans inter arcta cõditus præſepia.*& idcirco nõ fuiſſe Chriſti corpus, dum natum eſt,glorioſum contendat,quoniam vagitus indiciũ doloris eſt, qui glorioſo corpori aſcribi nõ poteſt,dote impaſſibilitatis omnẽ penitus excludẽ-

Virginitatis clauſtra Chriſtus naſcendo in matre non violauit.

cludẽ-

Digitized by Google

excludente dolorem: Dixi naſcentem Dominum, non dixi iam natum glorioſi corporis munere functum. Dixi dote ſubtilitatis, nō dixi omnibus dotibus ſimul illū vſum fuiſſe dum naſceretur. Qui igitur naſcēs ſola ſubtilitatis dote fūgi voluit pro matris honore; vbi natus eſt, voluit pro nobis ſecūdū corpus eſſe penitus inglorius, vt pro noſtris culpis illū vagire liceret, qui pro eiſdem peregrinari venerat, cōtriſtari, crucifigi, mori, & in ſepulchro iacere. Non eſt igitur mirum ſi in pręſepio vagit, qui poſtea in itinere fatigatur, lamētatur in cruce, & exanguis reponitur in ſepulchro. Hic ſi requiras quomodo fieri potuit, vt homo ille gloria plenus cum vellet dotibus gloriæ vteretur, & tamen paſſibilis remaneret, nos te ad tractatum remittemus, quē edidimus de dignitate inſtrumentorum Dominicæ Paſſionis, vbi pro noſtra tenuitate hoc declarauimus. Redeamus iam ad Ioānis Euangeliſtæ doctrinam, & vno verbo diſcamus ab eo, vnde ſit Natiuitatis, quā celebramus, gloria, quoniam quæ ſit iam enarrauit. Audite igitur illum, vt à quo ſit perdiſcere valeatis.

Hunc tractatum nunc damus.

A quo ſit * *Natiuitas* IESV *gloria.*

* Natiuitatis.

Cap. XXXIII.

A PATRE *plenum gratia & veritate.* Quæris vnde ſine viri ſemine ſit conceptum hoc vnigeniti corpus? per naturā ne diſcere ſperes, illa te Sacramentum hoc docere nō ſufficit. Pater Deus per gratiam penitus inſolitam, nullo naturæ cōmunis iure fecit hoc, *A Patre plenum gratia* vidimus hunc cōceptum. Quęris vnde de puro Virginis ſanguine idem corpus formatū ſit? Natura ad hoc non ſufficit, virtus Patris per gratiam ſuppleuit. *A Patre plenum gratia* hunc fœtū agnoſce formatum. Quæris quomodo in momēto, in ictu oculi trāſlatus ſit ad locum generationis ſanguis, formatūmque inde ſit organicum corpus? Vbi defecit natura abūdauit Patris gratia. Vidimus hunc formationis modum, *A Patre plenum gratia*. Quæris quomodo anima rationalis, induci ſolita poſt quadraginta & quinque dies, non ſolū prima formationis luce, ſed primo momēto data ſit corpori? Dimitte naturam creatā ſaluatoris, & quære per gratiam creatoris. Hoc enim opus vidimus, *plenum gratia à Patre*. Quæris quomodo verbum, ſimul cum anima corpus ingrediens, caro factum ſit, & in nobis habitauerit, habitauerit inquā in noſtra humanitate? fuge hic omnē creatę naturę rationē. Gratia increatæ naturæ hoc cōtuberniū operata eſt. *A Patre plenū gratia* eſt opus illud, & ea gratia eſt plenum, qua ſub Deo maior nequit intelligi. Quęris quomodo de vētre cōcluſo, & * vtero & ſemper integro, natū ſit in carne verbum? natum ſit in infantilibus membris habitaculū diuinitatis, carne, oſſibus, neruiſque compactum? Natura nō fecit hęc, ab illa diſcęre ne ſtudeas, fecit Pater gratiæ plenitudine. Vidimus, * id eſt, opus hoc *plenum gratia à Patre*. Quæris quomodo Deus in homine natus, & homo iam vere glorificatus, qui naſcendo dote ſubtilitatis, ieiunando dote impaſſibilitatis, ambulando ſuper vndas maris dote agilitatis, in monte Thabor ſe trāſfigurando, dote claritatis eſt vſus, his dotibus ſemper corpus nō ornauerit? Et quomodo glorioſus exiſtens ſecūdum animam, pati potuerit in corpore? Nō hæc fecit natura, quæ beatitudinis dotes huiuſmodi largiri nō poteſt, & largitorū à Deo per gratiā vſum ſubtrahere nequit. Gratia Patris profuſa fecit hæc omnia in infantulo IESV, quem, dum de matre Virgine naſcitur vidimus *à Patre plenū gratia*. Quæris quomodo anima eius, conſortio & aſpectu diuinitatis plenè beata, dolores

Cōceptus & Natiuitatis Domini Ieſu difficultatum ſolutio.

* *vtero ſemper.*

* *ſcilicet.*

Digitized by Google

lores ſẽtire & triſtitias ferre potuerit? Quæris quomodo pridie quam pateretur, ſeipsũ ſub modici panis & vini ſpeciebus dederit in cibũ, & hodie det, ſitque daturus vſque ad conſummationem ſęculi? Ne quæras à natura. Non enim potuit illa, neque poterit vnquam tanta peragere. Fecit hæc patris gratia. Neque vero quia natura, id eſt vniuerſa creaturarum ſeries atque virtus hæc non fecit, fieri non potuerunt. Satis eſt illa naturam ferre potuiſſe. *Et veritate*. Rationes quas adduxi, ad hoc valere intelligas velim, vt hæc tam mira, tam rara, tam glorioſa, oſtendant contra naturam non eſſe. Gratia enim cum natura non pugnat, ſed adiuuat illam; plena igitur ſunt hęc munera veritate: quando quæ natura facere nequiuit, & ferre præſto fuit, naturæ conditor Deus naturam ferre conſtituit. Gratia Dei operata eſt, & naturæ ferenda diſtribuit, illam adiuuans ad ferendum. Itaque ô Cerinthi, ô Hebion, ô Sabelli, ô Arij, ô Manichæe, ô hæretici omnes, qui naturæ innixi videri volentes, veritatem aut deitatis, aut humanitatis negaſtis in Domino IESV CHRISTO: quando quæ dicta ſunt de illo, natura creata facere non poteſt, & idcirco vos ea falſa, conficta, aut per imaginem veri, non vere celebrata putaſtis, dixiſtis, ſcripſiſtis, falſi omnes eſtis. Satis eſt naturam illa potuiſſe ſuſtinere. Naturæ conditor fecit hæc omnia per cumulũ gratiæ, qua Chriſtum vidimus patris munere, plenum non minus veritate quam gratia. Audite Ioannem. *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre plenum gratiæ & veritate*, quam hic per ſpeculum fidei cognoſcentes, ille, qui pro nobis hodie ſe fecit carnem, tenere & poſſidere nos faciat in gloria Sanctorum, per infinita ſæcula ſæculorum.

Gratia cũ natura nõ pugnat, ſed illam adiuuat.

AMEN.

Digitized by Google

DE CIRCVNCISIONE DOMINI IESV,

CHORDA TERTIA.

PROLOGVS.

POSTQVAM *conſummati ſunt dies octo, vt circunciderctur puer, vocatum eſt nomen eius* IESVS. Luc.2. Dominus noſter IESVS CHRISTVS, fratres chariſſimi, qui in ſuæ Natiuitatis articulo, gloria, gratia & veritate redundauit (vt ſermone antecedente Ioannis doctrina didicimus) hanc ipſam plenitudinem, die Circuncisionis quem iam colimus, in nos quaſi vberrimus fons diffundere cœpit, vnde vinea Domini Sabaoth ſeſe inſtaurandam, & ad priſtinam fecunditatem agnoſceret reparandam. Vinea nempe Domini Sabaoth, Propheta teſtante, domus Iſrael eſt, quam cum vinitor Deus ab initio inditæ legis naturæ beneficio, quaſi ſepibus communiſſet, aper de ſilua diſſipatis ſepibus deuaſtauit, & ſingularis ferus depaſtatus eſt eam. Ferus inquam appetitus incontinentiæ per quem omnis caro inter ipſa mundi incunabula corruperat viam ſuam. Ob hoc legis ſcriptæ nouam ſepem, idem ipſe vinitor Deus Opt. Max. huic ſuæ vineæ circundedit, vt veterem, quam naturæ indiderat, reſarciret. Hæc porro ſecunda ſepes, cum aliquamdiu vineam tutata eſſet, per ambitionem tandem & auaritiam, neglecta ab nequam ſeruis, ac deuaſtata eſt, itaque redacta in ſolitudinem vinea rubis ac ſpinetis, cum duriſſimis dumis inhorruit. Vnde pro dulcibus vuis, acidas labruſcas, acutas ac pungentes ſpinas omnis generis impietatis aduexit. Huic in nouiſſimis temporibus miſertus

Iſai. 5. & alibi.

Pſal. 79.

Deus,non naturæ creatæ virtute, non Patriarcharum exmplis, non Moyſi & Prophetarum vocibus, operibuſue remedium afferre vltra conſtituit,ſed proprium filium eam colere, & in melius reformare, ac conſeruare deſtinauit. Qui cum eſſet omni ſapientia præditus mox vt ad vineam venit natus in carne, illam penitus aridam, fontibus obſtruſis & ciſternis diſſipatis, quæ aquas continere non poterant, collapſam & deſolatam inuenit, Quare vt ſuæ obedientiæ promptitudi- Hebr. 9. nem inter incunabula,in hac ipſa vinea excolenda demonſtraret (quia non per ſanguinem hircorum aut taurorum, ſed per proprium ſanguinē in ſancta introire,nóſque ad ſancta venerat reuocare) infantulus octo dierum in circuncisione ſanguinem pro noſtra,omniumque ſalute ſpargere cœpit.Qua de re hoc loco orationem habiturus, quid ſibi voluerit Domini IESV CHRISTI circunſio,cur die octaua ex lege fieri debuerit,cur in circunciſione IESV nomen acceperit, prout Deus dederit enarrabo.Quoniam poſtquam conſummati ſunt dies octo, à die Natiuitatis ſaluatoris noſtri numerandi,vt circūcideretur puer,qui natus eſt nobis ad ſalutem promerendam, *Vocatum eſt* circunciſionis ſolennijs, *Nomen eius*, qui ſine Patre de Matre ſemper Virgine paulo ante natus eſt IESVS,id eſt,ſalus vel Saluator.Saluauit enim matris integritatem,ſaluare venit in nobis pietatem.

CIRCVN.

CIRCVNCIDI CVR VOLVERIT DOMINVS IESVS.

CAPVT I.

Sanguinis effuſionẽ cur à circumciſione exorſus fuerit Dominus Ieſus.

SVi ſanguinis effuſionem cur à Circūciſione Dominus Iesvs ordiri voluerit, iam aduertite. Venerat curare languores animarum, qui certe multiplices erant, & ab incontinentia degrauare illas cœperat. Nempe ante diluuium, cū nulla ſcripta lege viuerent homines, & natura, quāuis lapſa, pro lege multo tēpore valuiſſet, libidinis ardor pauliſper excreſcens eo vſque furoris homines præcipitauit, vt ſolus Noe cū tribus filijs in vniuerſo orbe terrarum, naturæ hac in re finibus cōtētus inueniretur. *Corruperat* namque *omnis caro viam ſuam*. (Geneſ 6.) Vnde ipſi quoque filij Dei, id eſt, filij præſidentium filij inquam eorū, qui inter homines diuino munere fungebantur, videntes filias hominum ſibi ſubditorū, quod eſſēt pulchræ, quod eſt libidinis incentiuum, & incontinentiæ ſtimulus peracutus, acceperūt ſibi ſinguli vxores ex omnibus quas elegerant, non parentū ſuorum decreto, non pro dignitatis gradu mulieres ſibi iungebant, non earum ipſarum, quas accipiebant, genitoribus conſentientibus traducebant, ſed ſua ipſorū electione furibunda, & effrenis libidinis ardore flagrante. Quas elegerāt, id eſt, quas habere concupierant, acceperunt ſibi, ſua ſola volūtate, nemine illis dante. Quia igitur primum labefactari genus humanū, & à lege naturę honeſtatiſque diſcedere, per libidinē virorum incontinentiū cœperat: Saluator ante omnia incōtinentiam docuit eſſe frenādam, quando eam partem, qua maxine per incontinentiam mares peccant, in ſe ipſo ab initio per Circūciſionem voluit caſtigari, & inde ſanguinem eff undere pro peccatoribus, vnde primo peccatores naturā ſuam ex parte collapſam infamare, contaminare, penitūſque corrūpere cœperunt. Decreuerat ab initio Deus pro iuſtitia, carnem Chriſti per omnia corporis mēbra cruciari, vt per innocentis hominis ſatisfactionē, iniquorum hominum peccata delerentur; Quam igitur ſui corporis particulam in Paſſione, pro honeſtate flagella attingere non licebat, in Circunciſione cultrum lapideum cruentauit. Adhuc ſi plenius intelligere deſideramus cur Dominus Iesvs Christvs circuncidi voluerit, Paulum Apoſtolum nobis aſſumēdum exiſtimo. Dic, ô Pau-

ô Paule, doce nos obſecro veram Cir-
Roman 4. cumciſionis rationem. *Credidit Abraã Domino & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam*, & Circũſionem accepit à Domino, non
iuſtus fieret. vt per illam fieret, ſed in ſignum aſſecutæ iuſtitiæ, ad quam ante Circũciſionem fide peruenerat Erat ergo Circunciſio exterior, non ad iuſtitiã, ſed ad deſignandum illam aſſecutam inſtituta, niſi Pauli Apoſtoli doctoris Gentium, dum ad Romanos de Circunciſione ſcribit, ſententiam longo proceſſu habitam & comprobatam reprobare quis audeat Quis quæſo iuſtior fuit inter Patriarchas quam Abraã? At hic ipſe exultauit vt videret
Ioan. 8. Abraam cur exultauit vt videret diem Chriſti. diem meum (dicit dominus Iesvs Christvs) vidit, & gauiſus eſt. Quoniam per ſuam iuſtitiam nõ plene ſaluatus, per meã ſaluti penitus eſt reſtitutus. Si igitur Abraam per fidem iuſtificatus, ad iuſtitiam indicandam quam per fidẽ obtinuerat, circũciſus eſt: Dominus noſter Iesvs Chri-
Apocal. 1. stvs teſtis fidelis, primogenitus mortuorum & princeps regum terræ, meritiſſime pro iuſtitia voluit circũcidi; præſertim quia nõ iã per fidem, ſed per ſcientiã plenus erat iuſtitia, & pro iuſtitia non Iſaac filium, ſed ſeipſũ immolare decreuerat. Deſignabat præterea, iuxta Pauli doctrinã, exterior Circuncitio in carne, interioris hominis circunciſionem in mente Sine qua nemo vnquam potuit poterit-
Roman. 2. ue ſaluari. Audite Paulum, *Circunciſio quidem prodeſt, ſi legem obſerues. Si autem præuaricator es legis, tua circunciſio præputium facta eſt. Si igitur præputiũ iuſtitias legis cuſtodiat, nonne præputiũ illius in circunciſionem reputabitur? & iudicabit id quod ex natura præputium eſt, legẽ conſummans, te, qui per literam & circũciſionem præuaricator legis es? Nõ enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ manifeſta in carne circũciſio, ſed qui in abſcõdito Iudæus eſt, & circũciſio cordis in ſpiritu, nõ litera, cuius laus non ex hominibus ſed ex Deo eſt.* Conſtat hic Paulum duas circũciſiones oſtẽdere, alteram in membris corporis, alteram in operibus mentis. Legem ſeruare & innocẽter viuere (teſte Paulo) circunciſio eſt ſecũdum ſpiritum, quæ dicitur prima. Eſt enim (vt eius vtar verbis) circũciſio cordis in ſpiritu, & hæc ſufficit ad ſalutem Quando eius laus non eſt ex hominibus, ſed ex Deo, id eſt, à Deo approbatur, quamuis homines illam ſpernant. Secunda circunciſio eſt aliquid* computare de corpore, quod ſi fecerimus, non (teſte Paulo) ſeruata lege noſtra, nihil agitur ad ſalutem, quoniam ſignum eſt tantum hæc ſecunda circunciſio, & priorem monſtrat eſſe ſeruandam. Dominus igitur noſter Iesvs Christvs, vt nos doceret mentem noſtram circũcidere, venerat enim illuminare tenebras noſtras, quod per infantiam nõdum poterat lingua, locutus eſt opere; circũciſus eſt carnem, vt ab illo diſceremus nos circuncidere mentem. Nempe circũcidere, per circuitum incidere eſt. Quemadmodum igitur in corporis circunciſione pellis illa amputatur, quæ membri circũciſi ſummitatem per gyrũ occupare ſolebat, ita ea quæ mẽtis noſtrę cacumina circunclaudunt, aggrauant, anguſtãt, & ſæpe cõtaminant, ſunt penitus amputãda. Vt fides noſtra nobis ad iuſtitiam reputetur, animas noſtras circũcidamus oportet, cõcupiſcentiæ motus, & impetus iraſcibilis appetitus compeſcendo. Concupiſcentia nunc vtilia, nũc delectabilia proponit, quæ aut ſperemus acquirere, aut timeamus amittere. Hinc gaudia, dolores, ſpes, anxietates, & pauores à recto iuſtitiæ tramite (quãuis agnito per fidẽ) aut retardant, aut penitus diſtrahunt. Abſcindẽdę sũt hę omnes paſſiones ab animo, vt dediſcat concupiſcere quæ ad rem non faciunt, quæ mentem ſatiare non poſſunt; ita nõ gaudebit inanibus, nõ ſperabit in pecunia & theſauris, nõ nocituris voluptatibus demergetur, non cruciabitur cõmodis ſæculi

Circunciſio duplex, corporis & cordis.

*amputare.

Circuncidere quid.

Concupiſcibilis motus, & iraſcibilis impetus circuncidendi.

Digitized by Google

ſæculi huius amiſſis. Hæc vero ab vna tantum parte mentem ſepiunt, ideòque nõ ſatis eſt iſta penitus abſcidiſſe. Vbi concupiſcentię ſunt abſciſſę. Iraſcibilis deſiderij impetus rapidiſſimi amputandi ſunt. Qui profecto tanto peſtilentiores ſunt animæ, quãto prætextu honoris & honeſtatis, facilius obruunt, quos conturbant. Hæc ſunt honoris & dignitatis ſtudia, ad quæ vt ſe animus immoderate contulit obtinéda, ſui penitus obliuiſcitur, rapitur ſupra ſe, ſi quos eſt aſſecutus honores, illis abutitur, & eos, in quibus cõquieſcere debuiſſet, gradũ ſtatuit ad alios conſequendos. Ita ſemper priori honore non contentus, ob plenitudinem famen incurrit. Hinc omnibus præferri cupiens, quibus præficitur, illos ſpernit: quibus præeſſe non poteſt, odio proſequitur. Eos vero qui ſibi pręſunt inuiſos & penitus intollerabiles ducit. Inde naſcũtur iræ, inuidiæ, rixæ, diſſidia, contentiones, ſeditiones, ſimultates, odia, vulnera, cædes, bella, incendia, ciuitatúmque, regnorum quoque deſolationes, deuaſtationéſq; ſæpe inde originem acceperunt. Sunt igitur à mentibus noſtris per circuitum malæ affectiones amputandæ, quando circũciſio nihil aliud eſſe poteſt, quàm ſciſſio per circuitum. Parũ eſt obſeſſam ciuitaté multis ex partibus cuſtodire; ſi ex vna parte incuſtodita remaneat & neglecta, ſatis illa fuerit ad hoſtiũ ingreſſũ. Sępe per ardua & periculis plena loca, ciuitates expugnatæ ſunt, dum loci natura fidentes obſeſſi, minus accurate illic vigilias obſeruauerũt. Aduerſarius noſter diabolus circuit quærẽs quem deuoret, & ſpiritus impij omnes ambulant in circuitu, vt ſi ab vna parte ingredi nequeant, ab alia expugnent. Quærunt, omnia perluſtrãtes, aliquid inuenire, quod ſcalas admouendas contineat, vel funes iaciẽdas ad aſcẽſum ſufficiat ſuſtinere. Anſæ vndique amputandæ ſunt, vepres & ſpinæ in quibus hoſtes occultari poſſint penitus deſecãdæ. Dumi & rudera deplananda ſunt omnia, vt inter illa latere hoſtis omnino non poſſit. Fecerimus hæc ſi Pauli Apoſtoli monita, quæ hodie in eius epiſtolæ lectione nobis propoſita ab Eccleſia ſunt, obſeruauerimus.

Exemplo rem illuſtrat valdè accommodato.

1. Petr. 5.

Expoſitio epiſtolæ Pauli quæ legitur in die circunciſionis.

CAP. II.

AVDITE quæſo quam bene nos ille mentem doceat circũcidere, *Apparuit*, inquit, *benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri Dei omnibus hominibus.* Tit. 2. Quando pro eis IESVS, qui erat ab initio Deus infantulus octo dierũ in homine factus, circunciditur. Hanc apparitionem, hanc circunciſionẽ, ne credamus otioſam, *erudiens nos*, inquit Apoſtolus. Sed ad quid nos erudit? Quid hac ſua circunciſione nos docet ſapientiſſimus infans ætate, opere autẽ clementiſſimus accuratiſsimúſque magiſter? Quæ eſt eius eruditio, ô Paule? *Vt abnegãtes impietatẽ & ſecularia deſideria, ſobrie, iuſte & piè viuamus in hoc ſeculo.* Abnegamus impietatem quãdo à mentibus noſtris ſuperbię ſtudia reſecamus. Abnegamus ſęcularia deſideria, quando diuitias fluxáſque voluptates ſpernimus, Hæc eſt igitur circunciſionis ratio. Ideò Dominus IESVS adhuc infantulus, ſuam benignitatem & humanitatem in circũciſione voluit apparere, vt noſtra mente cultro rationis circũciſa, abnegemus, abſcindamus, & abijciamus impietatẽ & ſæcularia deſideria. Sed quia natura docente, nõ ſufficit ab ægrotante corpore malos humores expuliſſe, quin immo cibis & potibus illud refocillare neceſſe eſt, ideò prauis affectibus à mente reiectis, vt Domini IESV benignitas nobis proſit, ſobrie, iuſte & pie viuere in hoc ſęculo docet Apoſtolus,

Chriſti circũciſio quid nos doceat.

Digitized by Google

lus. Tres quaſi cibos animæ circunciſæ Paulus apponit, quoniam anima noſtra tribus eſt maxime, & ſemper obnoxia: Nobis ipſis, Proximis, ac Deo. Sobrietas nobis ipſis maximè prodeſt, & animam noſtram ſemper alacrem ſeruat, quando corpus per ſanitatem, quam ſobrietate acquirimus & conſeruamus, animam minus aggrauat; illa* recipere commodius ſano corpore vtitur, quod ſine morborum moleſtia inhabitat & exercet. Iuſtitia virtus eſt, qua cũ proximis bene conuerſamur, tribuens ſingulis quod eſt ſuum. Pietate colimus Deum. Circũciſi igitur mẽtẽ, malis ſcilicet inde affectibus amputatis, ſobriè, iuſtè, & piè viuemus in hoc ſeculo. Sic enim nobiſcum, ſic proximis bene concordabimus, ſic Deo bene ſuberimus, & hic omnia bene diſpoſita continentes, meliora recte ſperabimus in futurũ; quare dicit Apoſtolus, *Expectantes beatam ſpem & aduentũ gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri* IESV CHRISTI. Quomodo autem expectare conueniat per ipſam circunciſionem, inſpiciamus.

Apoſtolus Paulus quos cibos apponat animæ circunciſæ.

* reciproci.

Circunciſionem animæ publice & intrepide aſſumendam, retinendam vero ſecrete.

CAP. III.

CARNIS circunciſio cum fieret in publico, occultè tamen ſemper geſtari ſolebat, hodiéque geſtatur. Neque enim inuẽtus eſt hactenus qui circunciſionis ſignum (quod ſibi exiſtimat ad gloriam) publice voluerit circunferre. Nos igitur noſtrã in ſpiritu circũciſionem debemus quidem in publico accipere, vt nos nõ pudeat vſquam loci benefacere, & caſtigationem malefactorum quaſi circunciſionem accipere. Hunc ieiunare pudet, quia inter commẽſatores cõuerſatur. Illum orare pudet, quãdo debet, quoniam iocantibus vel garrientibus cõuiuit. Ille erubeſcit modice indutus incedere, quia inter purpuratos vitã agit. Alius, quia eſt inter auaros nõ audet eleemoſinam dare pauperibus. Nõ vadit alius ad Eccleſiã, nõ audit verbum Dei ne à diſcolis derideatur. cũ quibus eũ viuere neceſſe eſt. Audi Dominum Saluatorẽ pro te hodie publice circunciſũ. *Luceat, inquit, lux veſtra corã hominibus, vt videant bona opera veſtra, & glorificent patrẽ veſtrum qui in cælis eſt. Qui enim me confeſſus fuerit corã hominibus, confitebor & ego eum corã patre meo, qui in cælis eſt.* Vnde deſcendi pro vobis, non me puduit publice pro vobis circuncidi: pudenda cultro offerre feriẽda, adhuc infantulus nõ recuſaui, per integram iuuentutem nõ erubui ſub dio nudari, ligari ad palum & flagellari, nudus in cruce ſuſpẽdi. Cur vos pudeat (quod decorũ eſt) pro me, immo pro vobis ſobrie, iuſte & pie viuere. Quo magis inter peruerſos eſt veſtra cõuerſatio, eo magis cauẽdũ eſt, ne ſal veſtrę ſobrietatis, iuſtitię & pietatis vitio infatuetur alieno. Cõdire debetis eorum quibus conuiuitis cõuerſationẽ, ne marceat, neue putreſcat. Hæc porro õnia quãdo pro officio geſtati luminis impleueritis, nolite tuba canere ante vos, ſicut hypocritę faciũt. Cũ per ſobrietatem *ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminãt enim facies ſuas vt appareãt hominibus ieiunãtes. Amen dico vobis, receperũt mercedẽ ſuam,* Cum per iuſtitiã facis eleemoſinã neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Cũ per pietatem oraueris, cubiculum ingredere, & clauſo oſtio ora patrem tuum. Circunciſionẽ quã publice accipis occulte tene, omni ſtudio Deo ſoli, cui nihil debet, poteſtue eſſe cælatum, tuam circunciſionem oſtende, aperi, indica, hominibus abſconde. Ita noueris te Apoſtoli de circunciſione ſeruaſſe doctrinam. Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, ſed qui in occulto eſt circumciſus, & circũciſionem habitam tenet nõ ſecundum.

Circunciſio Spiritus in publico accipienda.

Matth. 5.

Matth. 10.

Circunciſio Spiritus in publico accepta occultè retinenda.

Roman. 2.

dum.

Digitized by Google

dum carnem, nō litera(vt ipſe Paulus dicit)ſed Spiritu. Sic namque circuncisio ſeruata, iuſtitiā ſeruat & ſaluat. Tanta eſt parti in homine circuncisæ reuerentia, vt nomine proprio quiſquam illam publice nominare non erubeſcat. Si quando ſapiens illam nominat, communi nomine naturam dicit. Quæ eſt natura hominis (reſponde quæſo) niſi ratio? Rationem ergo in ſpiritu circumcidendam eſſe, voluit ſapientiſſimus Deus oſtendere, per ſuam circuncisionem erudiens nos: quando illa in corporis parte circuncisionem hodię pertulit quę honeſtatis gratia, à ſapiētibus & bene moratis hominibus, natura nominatur. Vt etiam ſimul omnia à nobis āputemus vitia, mēbrum totius naturæ nomine, à bene moratis, ſolitum circunloqui, voluit circuncidi. Ita facientibus aduentus eius in carne, qui per circuncisioné iam apparuit benignitate plenus, nobis proderit, & aduentus eiuſdem vt iudicis, quādo cælum & terra pauebunt, ſpem noſtram gloria immortali ſociabit.

Circuncisio ſecundum carnem quare ſit abolita.

CAP. IV.

SED cur in carne non circumcidimur omnes, ſi Dominus IESVS CHRISTVS circuncisionē pertulit in corpore ſuo ad eruditionem noſtram? Eſt hæc antiquiſſima difficultas, & prima omnium controuerſiarum, quæ incunabula naſcentis Eccleſiæ infeſtauit: An ſcilicet incircuncisi, veniētes ad fidem, circuncidi deberent? Itaque nō mea ſed Apoſtoli Pauli ſententia diffiniendā puto. *Si circumcidimini, Chriſtus nō proderit vobis.* dicit Paulus. Quod ſi forte hæc tibi tanti Apoſtoli ſententia nō ſatisfacit, audi generalis cōcilij hac de re diffinitionem, non Niceni, aut Romani, non

Galat. 5.

Conſtantinopolitani, non auctoritate Apoſtolica congregati, ſed concilij Apoſtolorū ipſorum, qui prima Eccleſiæ fundamenta iacerunt. Actuum Apoſtolorum libro ſcribitur, quod cum Chriſtianū nomen Antiochiæ primū auditum late ſe diffunderet, *quidā deſcendentes de Iudea* (vtor hic Lucę verbis ad literam) *docebant fratres, Niſi circūcidimini, ſecundum legem Moyſi, non poteſtis ſaluari, Facta ergo ſeditione nō minima Paulo & Bernabæ aduerſus illos, ſtatuerūt vt aſcēderent Paulus & Bernabas, & quidā alij ex alijs ad apoſtolos & Presbyteros in Hieruſalē ſuper hac quæſtione. Illi ergo deducti ab Eccleſia, pertrāſibāt Phœnicē & Samariam, narrantes cōuerſationē Gentiū, & faciebant gaudium magnū omnibus fratribus. Cū autē veniſſent in Hieroſolyma, ſuſcepti ſūt ab Eccleſia, & ab Apoſtolis & ſenioribus, annunciantes quanta Deus feciſſet cum illis. Surrexerunt autem quidā dicētes, quia oportet circūcidi eos præcipere quoque ſeruare legem Moyſi. Conuenerūtque Apoſtoli & ſeniores audire de verbo hoc. Cū autē magna cōquiſitio fieret, ſurgēs Petrus dixit ad eos. Viri fratres, vos ſcitis quoniā ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum Gentes audire verbum Euāgelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, teſtimoniū perhibuit dans illis Spiritum ſanctum ſicut & nobis, & nihil diſcreuit inter nos & illos fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugū ſuper ceruices Diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? Sed per gratiam Domini noſtri* IESV CHRISTI *credimus ſaluari, quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus feciſſet ſigna & prodigia in Gentibus per eos.* Et poſtquam tacuerunt, Iacobus primus Hieroſolymæ Epiſcopus Petri ſententiam per hæc verba cōprobauit. *Viri fratres audite me. Simon narrauit quemadmodum primum Deus viſitauit ſumere ex Gētibus populum nomini ſuo. Et huic cōcordāt verba Prophetarū. Propter quod ego iudico, nō*

Actor. 15.

Digitized by Google

inquietari eos qui ex Gentibus conuertũtur ad Deũ, ſed ſcribere ad eos, vt abſtineãt à contaminationibus ſimulacrorum, ſanguine, & ſuffocato. Petri quam audiſtis de circunciſione ſententiam, in concilio Apoſtolorum propoſitam, & à Iacobo inter eos, pro Iure Epiſcopatus, vt videtur decretam, vniuerſum conciliũ ita cõprobauit. *Apoſtoli & ſeniores fratres his qui ſũt Antiochiæ, & Ciliciæ fratribus ex Gẽtibus ſalutem. Quoniã, vt audiuimus, quidã ex nobis exeuntes, turbauerũt vos verbis, euertẽtes animas veſtras, quibus nõ mãdauimus. Placuit nobis collectis in vnũ, eligere viros, & mittere ad vos, cũ chariſsimis veſtris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderũt animas ſuas pro nomine Domini noſtri* IESV CHRISTI. *Miſimus ergo Iudã & Silã, qui & ipſi vobis verbis referent eadẽ. Viſum eſt enim ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quã hæc neceſſaria: Vt abſtineatis vos ab immolatione ſimulachrorũ & sãguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodiẽtes vos, bene agetis, Valete.* Igitur ſi Paulo electionis vaſi, qui Euangeliũ non ab homine, neque per hominem accepit ſed à Domino IESV CHRISTO raptus vſque ad tertium cælum, didicit veritatem, credimus; ſi Petro Apoſtolorum principi, per quẽ ab initio decreuit Deus Gentes audire verbũ Dei, conſentimus; ſi Iacobo Domini IESV cõſobrino, & primo omniũ Apoſtolorum Epiſcopo, primo etiã ab Apoſtolis (quod legamus) ſolẽni ad diſceptandum de fide & moribus celebrato concilio præſidenti, fidem præſtamus; ſi totius primi concilij, & omnium Apoſtolorum nolumus diſſentire ſententiæ, cõfiteri neceſſe eſt, & firmiter credere, nos ſecundum carnem circũcidi minime debere. Si qui vero Iudæi ſuarum traditionũ importuni aſſertores (quorum multi Apoſtolorum tẽpore reperti ſunt) tantorum ſentẽtię, taliũmque virorum ſtare recuſent, & circũcidi tamdiu homines debere cõfirment, donec Dei auctoritate circũciſionem conſtet eſſe reuocatam, oſtendamus Dei decreto circunciſionem abolitam eſſe. Dominus IESVS CHRISTVS qui Deus eſt, proxime aſcenſurus in cęlum, & Diſcipulos admonens, neceſſaria ad ſalutẽ promerẽdam, hominibus indicare, ſic dicit: *Euntes in mũdũ vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit,* Nihil hic de circunciſione loquitur, & tamẽ ad ſalutem neceſſaria Saluator ipſe perſtringit. Igitur cum fallere nolit, mẽtiri vero non poſſit, neque velit, quoniam Deus eſt, non erit circũciſio neceſſaria ad ſalutem. Voluit nihilominus circuncidi Dominus IESVS CHRISTVS propter ea quæ iam diximus. Inſuper ne Iudęi, quaſi incircunciſum, ſynagogas & templum ingredi prohiberent. Ne incircũciſi hominis doctrinam & vitam iuſte aſpernari viderentur. Nequando illum iuſte occidiſſe poſſent cauillari, Dictum enim erat Abrahę. *Vir cuius caro præputij circunciſa nõ fuerit, delebitur de populo ſuo.* Ad ſuam igitur iuſtitiam oſtẽdendã, pro gloria Dei, ad ſuam doctrinam & vitam atteſtandam ad noſtram eruditionem declarandam, ad ſuæ paſſionis falſas cauſas penitus reſcindendas, ad tollẽdas impijs crucifixoribus omnes excuſationis anſas iuxta legẽ, *Poſtquã conſũmati ſunt dies octo, vt circunciderẽtur puer,* circunciſus eſt infans natus ex Virgine, verbum caro factum, vt habitaret in nobis, & circunciſioni ſecundum carnem finem decentiſſime impoſuit, quæ ante eum fuerat ſubeunda. Nam quia *ſine ſanguinis effuſione non fit remiſsio,* poſtquam IESVS per ſuum ſanguinem omnium hominũ peccata deleuerat, erat ſuperuacuum homines per circunciſionem ſanguinem in peccatorum remiſsionem effundere.

Marc. 16.

Chriſtus cur voluit circuncidi

Geneſ. 17.

Heb. 9.

Circun-

Digitized by Google

Circuncisionem ſecundum carnem, non eſſe legis Moſaicæ ſtatutum: & tempus eius.

CAP. V.

Eſt hic intelligendum, carnis circuncisionem minine inſtitutam eſſe lege Moſaica. Quoniam ante Exodi principiũ, vbi de lege Moyſes primum cœpit habere rationem, narrauit in Geneſi, quod Abraham nonageſimum agens ætatis annum, Deo iubente circũciſus eſt. Iſmaelem quoq; tredecim natũ annos, omnéſque maſculos vernaculos ſuos eodẽ ipſo Deo mandante, circuncidit, & naſcituros de ſe omnes octauo die circuncidere iuſſus eſt. Itaque Moyſes in Leuitico, legem purgationis parturientibus indicens, circuncisionem, vel tempus circunciſionis non diffiniuit, quod iá Abrahæ à Deo præfinitum in Geneſi demonſtrauerat. Illis nunc ſatisfaciamus, qui Euangeliſtæ calumniam conantur intexere. Dicũt enim nõ fuiſſe conſummatos dies octo, ſed octauo die Dominum IESVM CHRISTVM fuiſſe circunciſum, quãdo dies circũciſionis, qui à Natiuitate numerabatur octauus, cõſũmatus nõ erat, quoniam nõ poſt ſolis occaſum, qui diem complet, ſed clara luce octaui diei Saluator noſter circunciſus eſt. Pueratoperæ precium hos etiam diſcere, quomodo Euangeliſta dies octo conſummatos voluerit numerare. Circũciſio iuxta legem, non trãſacto penitus octauo die (fieret enim nona) ſed octaua luce exorta, Deo præcipiẽte fuerat conſummanda. Quãdo ergo dixit Euangeliſta, *Cum conſummati eſſent dies octo* affirmare non vult octauum diem penitus pertrãſiſſe, ſed iuxta legẽ adueniſſe & illuxiſſe; propterea addit, *Vt circunciderctur puer.*

Geneſ. 17.

At in Leuitico cap. 12. præſcribitur tempus, dicitur enim, *Et die octauo circumcidetur infantulus.* Refellitur calumnia quorundam.

Circuncisio cur ſeptem peractis diebus fieret.

CAP. VI.

Septem porro integros dies expectari, & octaua circuncisionem fieri, Dei ſapientia magna ratione cõſtituit. Septem namque diebus omne reuoluitur tẽpus, & octaua dies redit ad primã. Per ſeptem ętates mortalis vita tranſigitur, quibus finitis, redimus ad veram vitam. Ita quoniã per circũciſionẽ ſpiritualem, redimus ad primum noſtrum patrem atque principium, & ad primam lucem; quia de fragili vita ſeptẽ ætatibus circumuoluta, reducimur in virum perfectũ, in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti, & in vitam, quæ amplius mutari non poteſt: idcirco exactis ſeptem diebus, die octauo circunciſio fiebat ex lege. Diximus iam, circunciſionem carnis prætẽdiſſe eam, quæ fit in ſpiritu, quę omnibus hominibus eſt neceſſaria. Septẽ ſunt vitia capitalia quibus ad integrum reſectis ab anima, octaua tandem die illa remanet circũciſa. Quatuor item ſunt Cardinales; tres vero ſunt Theologicæ virtutes, quæ ſimul iunctæ numerum ſeptenariũ implẽt, his anima, ante circũciſa vitijs, eſt decoranda: quia auctore Paulo, abnegantibus nobis impietatem, ſuperbiæ, inuidiæ, atque iræ, & ſecularia deſideria, auaritię, gulæ incõtinentię, atque deſidię Spiritus circũciſione peracta, viuendum eſt per temperantiã & fortitudinem ſobrie, per iuſtitiam & comitatem iuſte, per fidem, ſpem, & charitatem pie. Sic ad ſtatum perfectiſſimum peruenimus, qui octonario deſignatur; eſt enim octonarius ſecũdum Pythagoricos ſoliditatis & permanẽtiæ, atque iuſtitiæ numerus. Sed numerorũ hic ſoliditatem & permanentiam arithmeticis relinquamus, Iuſtitiam per octonarij rationem oſtẽdiſſe

Tit. 2.

ſuffi-

Digitized by Google

ſufficiat. Hæc potiſſimè in æqualitate conſiſtit. Habet hoc primus omnium numerorum octonarius numerus, vt ſuæ partes, & partes partium diuiſæ per medietatẽ, ſint ſemper æquales & integræ; namque ſi octonarium diuidas, ſingulæ partes quatuor habebũt, illas ſi diuidas, vtrinque duo aſſignabis, Hæc diuiſa vtrinque continent vnum. Ita ſemper per æqualia, & integra procedit vſque ad monadem. Ad hãc igitur quia per ſpiritualem circũciſionem accedimus octauo die circunciſus eſt puer, cuius circũciſionis ſolennia celebramus.

Iesvs cur in circunciſione dictus ſit filius Virginis.

Cap. VII.

Infantibus cur in circunciſione nomina imponerentur.

Vocatvm *eſt nomen eius* Iesvs, Qua de cauſa in circũciſione nomen daretur infantibus in prõptu eſt noſcere. Homini ideò nomen imponitur, vt per illud publice ab omnibus agnoſcatur In publico igitur actu illud dari maximè cõſentaneum eſt, ne leui & incerta nominũ impoſitione vel mutatione, incertitudo cõtingat, vnde confuſioni vel fraudi locus & opportunitas naſcitur, quamobrem iura ſapientiſſime cauerũt, neminem, abdicato priori nomine, aliud ſibi ad tempus, pro alio, nomen imponere. Primus publicus actus, ad quem Iudęorũ adducebantur infantes erat circũciſio, per quam familiæ Abrahæ ſe progenitos, ſigno, quod accipiebant, profitebantur. Quo igitur in eã familia nomine cenſerentur, tunc decebat ſtatui, cum familiæ ſignũ accipiebant Sic & in Chriſtiana religione, quoniam per baptiſma profitemur Chriſti familiam (qui verus eſt Abraham) quod nomen in eius familia ſimus habituri, dũ baptizamur, accipimus. Sic qui inter Chriſtianos arctioris alicuius vitæ, habitũ vel profeſſionem accipiũt, nomine quãdoque nouo donãtur, vt ſe intelligant in ea familia debere renouari. Sed cur dictus eſt Iesvs puer hodie circunciſus? Imponi ſolent hominibus nomina, quãdoque ratione præteriti alicuius negoçij. *Ecce* (inquit Angelus ad Agar grauidam fugientem dominã ſuam) *concepiſti, & paries filiũ, & vocabis nomen eius Iſmael*, eo quod audierit Dominus orationem. Iſmael quippe auditus interpretatur. Sic prima parens noſtra, à protoparẽte dicta eſt virago, quoniam de viro ſuo ſumpta eſt, Iacob vbi cum Angelo luctatus eſt, neque ſuperatus, nomen accepit Iſrael. Quando dixit Angelus, *Nequaquã vocaberis Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum*, & adiecit, *quoniã ſi contra Deũ fortis fuiſti quanto magis cõtra homines præualebis?* Et profecto Iſrael apud Hebræos fortis directus noſtro idiomate ſonat. Quãdoque vero hæc ipſa nomina dãtur hominibus à pręſentia rei emergẽtis. Hinc Adam primo Euæ partu filiũ ſibi acquiſitũ, voluit nominari Cain, dicens. *Poſſedi, hominem per Deum*, id eſt, Dei beneficio, qui non meæ culpæ, ſed ſuæ clementiæ rationẽ habere dignatus eſt. Poſſedi hominem, iam eram in ſpe ſobolis aſſequendæ, dum Euam prægnantem aſpicerem, nunc eam poſſideo, Cain quippe poſſeſſio ſiue acquiſitus aut acquiſitio ſignificare videtur. Quia geminorum primus de Rebeccę vtero egreſſus, ruffus erat, & hiſpidus quaſi pellis, dictus eſt Eſau quod ruffus interpretatur. Alter quia prænaſcentis plantam manu tenebat, quaſi illum ſupplãtare, & prior egredi niteretur, Iacob ſortitus eſt nomen, quod ſupplantator, vel ſupplantatio nobis inſonat Dantur præterea hominibus nomina pro certa expectatione futuri. Abraã vbi à Domino benedictionẽ aſſecutus eſt, & multarum Gentium deſignatus pater, iuſſus eſt non Abram, ſed Abraam vocitari. Vidit Sara partum ſuum riſum præbiturũ eſſe au-

Geneſ. 16. Geneſ. 2. Geneſ. 32. Geneſ. 4. Geneſ. 25. Geneſ. 17.

Digitized by Google

ſe audientibus, quod grādæua vetula peperiſſet, vidit ſibi illum pater futurum ad lætitiam & gloriam ſempiternam. Pro obediētiæ igitur merito, per quam paterna manu occidendum, & in lignorum ſtrue à ſe parata cremandū filius Deo ſe erat oblaturus, pater illum nominauit Iſaac, quod riſū vel gaudium ſua lingua ſignificat. Sic Rachel primogenitum vocauit Ioſeph, quod ſonat augmētum; quoniam pignus ſe aſſecutā vidit, vnde ſuos partus auctū iri ſperauit. Siue igitur quę iam euenerunt, ſiue rei præſentiā, ſiue futuram expectationem conſideres, puero de ſancta Virgine nato, nullum nomen ſignificātius accommodatiúſue imponi potuit quam IESVS: ſignificat enim Saluator meꝰ. Quod ſi prę terito referatur, attende quæſo, quam congrue ſancta Maria filium nominare poſſit IESVM, & dicere illum ſaluatorem ſuum. Dum concepta ſum, me ab originali peccato ſeruauit illæſam, ruinę pro lege cōmuni mihi iam imminēti, niſi me ſubtraxiſſet, humana pro cōditione corruiſſem. Vbi nata & adulta ſum per omnem me vitā, ab omni mortali crimine, ab omni culpa veniali ſaluauit, nulli noxę vnquā obnoxiā eſſe permiſit. Cū ſua humanitate ac diuinitate vterū meum complere dignatus eſt, ab omni infamia, ab omni ſuſpicione me ſaluā eſſe conſtituens, ſponſam dari iuſſit Ioſeph, qui me maritali ſtudio ſemper coluit, & affectu fraterno proſecutus eſt. Vbi in me, deque me, de meo inquam ſanguine, in vtero meo conceptus eſt, mei corporis integritatem, meæque mentis pudicitiam cōſeruauit. Sicut non fuit, dum conciperem læſa meæ carnis integritas, ſic mentis affectus nullatenus vacillauit. Permāſi quod fuerā, & aſſecuta ſū quod credideram. Nouem menſium ſpacio, quibus illum in vtero habui, matrū moleſtias nullas paſſa ſum. Saluauit me ab omni grauedine, ab omni debilitate, ab omni lāguore. Vbi maturitas partus aduenit, peperi ſine dolore, ſine labore. Exiuit de vtero meo filius meus, neque tamen oſtia egreſſus aperuit, ſaluauit me penitus intactam, vt quæ virgo fueram in conceptu, quæ virgo permanſeram in cōfotu in partu, & poſt partum virgo perſeuerauerim, filius meus effecit. Merito igitur vocari volo nomen eius IESVS, pro gratia tot felicium euētuum iam prę teritorū. Si Agar quia ſe viſam à Domino cognouit, dum filiū geſtaret in vtero illū iuſſa eſt Iſmael nominare, Si Iacob pro fortitudine dictus eſt Iſrael quia in lucta illi Angelus nō præualuit, filius meus qui me totiens iam ſaluauit, quomodo recte à me alio nomine poterit vocari quam IESVS? Vocatum eſt ergo nomen eius IESVS, pro ſalute matri totiens cōdonata. Etiam pro rei emergentis præſentia vocatum eſt recte nomen eius IESVS. Naſcitur ex ſancta Virgine infans, & Angeli gloriam canunt Deo, terris pacem. Magi magnum regem ſuæque gentis ſaluatorem natum cognoſcūt. Saluator in vna Chriſti perſona, in vno infātulo tenuibus pannis inuoluto, hominis caro & anima, vera etiam diuinitas manet in eodem. O res plus quam admiratione digniſſima! Infinita maieſtas Dei membris infantilibus continetur & occulitur, neque tamen vllatenus diminuitur. Iungitur imbecillitas hominis fortiſſimo Deo, neque ad diuinitatis ardorē liqueſit humanitas, neque ad ſplēdorē fontis luminū euaneſcit carnis obſcuritas, ſed inhabitat illam totus qui loco non capitur. Quis igitur vnquā melius ſaluator, aut ſalutaris dici potuit, quam Dominus IESVS CHRISTVS? Qui diuinitatē ſimul cum humanitate ſeruat in ſe, qui mūdi ſalutem atque decorem naſcendo orditur, moriendo inſtaurat reſurgēdo decorat, perficit aſcendendo. Harum rerum gratia Symeō iuſtus, ſenex & timoratus,

Geneſ. 21.

Geneſ. 30.

Virgo ex hoc auctore immunis ab originali peccato. Iucunda & fructuoſa contemplatio nominis ieſu

Locis ſupra citatis

Luc. 2.

Matth. 2.

Digitized by Google

tus, cum infantem IESVM in templo præſentatum accepiſſet in vlnis, exhilaratus ſpiritu, & geſtiens ſancta lætitia, obortis præ gaudio ac pietate lachrymis, ad Deum Patrem eleuans oculos dixit. *Nunc dimittis ſeruũ tuũ Domine, ſecũdum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuũ.* Illud inquam ſalutare, quod tuæ diuinitatis maieſtatem ampliſſimã, in ſui corpuſculi tenet anguſtijs, quod noſtram humanitatem, in pelago infinito diuinarum tuarum perfectionũ valet integram & illæſam potentiſſime cõtinere. Hoc ô Domine eſt, *quod paraſti ante faciem omnium populorum*. Nouũ inauditũmque myſteriũ ſalutis & ſalutaris, vt ſit lumen Gentium, ad reuelationem tuæ ſapientiæ, tuę omnipotẽtiæ, tuæque clementiæ, ab omnibus gentibus per hunc infantulum Deũ hominem agnoſcendæ, & ad gloriam plebis tuæ Iſrael ſaluandam, ac in melius reformandam. Quare ſi quæ, naſcente Domino IESV, emergunt, continentur & vigent, cũ Symeone fuerimus contemplati, apparebit euidentiſſime quod dũ circũciditur infans, recte admodum atque concinne, *Vocatum eſt nomen eius* IESVS. Si futuri expectationem attendimus, IESVS, & non alio nomine infans circunciſus nominabatur. Expectabat cæleſtis ciuitas triumphãs inquam Eccleſia inſtaurari, prόque malignis illinc exulibus Angelis de pijs hominibus ſibi ciues ſufici. Expectabat in terris militans Eccleſia inſtitui, dotari, nubere & decorari. Vere ergo de filio Dei incarnato dicere vtraque potuit, Saluator meus, à quo hæc ſe nouerant accepturas. Expectabant ſancti Angeli ſuos ordines diminutos integros fieri, Homines quos maximè amãt, Deo recõciliari, & cũ illis in cæli palatijs felices fieri, ſaluari in hominibus Dei gloriã, in ſe ipſorum ordinum ſuorũ numerũ integrari. Vere ergo de infantulo Virginis filio, hæc omnia præſtaturo, dicunt omnes Angeli Saluator meus IESVS. Expectabant animæ Patriarcharum & Prophetarum ſedentes in tenebris, & in vmbra mortis, non in morte, nõ enim erant vere mortuæ quoniam erant crimine purgatæ, ſed in vmbra mortis, id eſt, ſimilimæ mortuis in peccatis. Licet enim nulla ſẽſus affi-cerentur pœna dãni tamen cruciabãtur anguſtia. Hoc quoque inter illas & impiorum animas diſtabat, quod iſtæ ſine ſpe ſunt exules, illę in patriam reduci ſperabant. In hac igitur expectatione cõſtitutæ clamabãt omnes piorum animæ. *Oſtẽde nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuũ da nobis. Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum. Aperiatur terra & germinet Saluatorem.* Quem natum & circũciſum illæ hodie contuentes, quid aliud ſingulas dixiſſe putemus, quam ecce hic eſt IESVS, hic eſt Saluator meus, Saluabit nos, & liberabit nos, ne timeamus. Suſtineamus tempus adhuc modicum: qui pro nobis dignatus eſt naſci, & circuncidi, mox vt viã veritatis docuerit filios noſtros, & Dei gloriam ſeminauerit in terris, pro nobis mori dignabitur, & cito reſurgere, vt cũ illo reſurgentes exeamus de ergaſtulo carceris tam obſcuri, & in æthereas manſiones per illũ adducti, luce perpetua, & gloria inenarrabili cum illo fruamur. Expectabãt iuſti in hoc ſæculo ſuum contueri Saluatorem: Peccatores expectabant ſequi redemptorem. Iuſti volebant gloria condonari, quoniam iam gratiam, ſed non completa, fuerant aſſecuti: peccatores ſperabant ſanitatem mentis per gratiam impetrare, vt per illam poſſent gloriã promereri. Paruulus iſte qui circũciditur, omnibus & ſingulis accipere volẽtibus, hæc omnia & ſingula præſtat. Cur illi nõ dicẽt ſinguli Saluator meus, IESVS meus es Domine? Nullum tibi nomẽ rogamus accipias, niſi IESVS. Quoniam ſaluũ facies populum tuum à peccatis eorũ. Quot vexatos

Luc. 2. — Pſalm. 84. — Iſaię 99. — Matth. 1.

xatos à ſpiritibus immūdis es liberaturus? Poſt parum exibunt à multis dæmonia clamantia & dicentia, quia hic eſt IESVS filius Dei, mundique Saluator. Dæmonum igitur teſtimonio, recte vocari debuit nomen eius IESVS, quia & illum Saluatorem hominum, expulſorem ſuum agnoſcūt, profitentur & metuunt. Quot ſurdis auditum, quot claudis liberum inceſſum, quot mutis loquelā, quot paraliticis ſoliditatem, quot aridis ſensū & motum, quot cæcis viſum, quot mortuis vitam proxime reſtituet infans iſte, qui hodie circūciditur? Vix ad maturam iuuentā peruenerit, quādo hęc omnia peraget. Saluabit ergo naturam hominis nō ſolum per gratiam gratum facientem ſecundū animam, ſed per ſanitatē & vitę gratioſa munera ſecūdum corpus. Itaque anima, corpus, vita, fœlicitas hominis tēporanea & æterna, vere dicere poſſunt de puero circunciſo, Ecce IESVS, ecce Saluator noſter, ecce qui nos omnes ſaluare venit. Donetur nomine quod eſt ſuper omne nomen. Vocetur IESVS, in quo certe nomine conſentaneū eſt omnia genua incuruari, cęleſtium, terreſtriū, & infernorum. Flectantur cęleſtia genua animarum piarum & Angelorum, Dominum ſuum & inſtauratorem colentia & profitentia. Flectātur terreſtria corpora hominum ſecuritatem & ſanitatem accipientia, elementa obedientia. Venti namque & mare obediūt ei. Infernorum hominum & animarum damnatarum genua adhuc flectātur tremētia & eius imperio obedientia. Omnis inſuper lingua confiteatur, quia Dominus IESVS CHRISTVS eſt nūc in gloria Dei Patris, qui olim circunciſus pro nobis, ſtetit in ſinu matris; vt nos in ſpiritu circūciſi, in gremio matris noſtrę militātis Eccleſię, ſobrie, iuſte, & pie viuamus in hoc ſęculo, expectātes beatā ſpem. & aduētū glorię magni Dei, qui puer de Virgine natus, *Poſtquā conſummati ſunt dies octo, vt circunciderctur, vocatum eſt nomē eius* IESVS, id eſt. Saluator, vel ſalutaris; nos hic ſaluās per gratiam, & in futuro gloriam perpetua felicitate condonans. AMEN.

Luc. 4. Math. 8. Philip. 2. Tit. 2. Philip. 2.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE ADORATIONE IESV DIE EPIPHANIÆ,

CHORDA QVARTA.

PROLOGVS.

INTRANTES *domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum, & apertis theſauris obtulerunt ei munera aurum thus & myrrham.* Matthæi 2. Dominus noſter IESVS CHRISTVS, fratres chariſſimi, qui pro nobis in membris infantilibus, quaſi homo Iudæus circumcidi dignatus, mox quaſi Deus ſeſe Magis exhibuit adorandum, vt hanc ipſam circunciſionem carnis, quam tulit in corpore, non ſui ipſius gratia, qui Deus eſſet, ſed pro noſtra doctrina, tertio ſuæ mortalitatis opere ſuſcepiſſe monſtraret: & ſpiritualem circunciſionem, quam à fidelibus erat exacturus, per infideles adhuc & barbaros homines, illum adorare venientes, qualem eſſe oporteret, fidelibus indicaret. Nunquam ſane melius quàm adorando anima circunciditur. Habet enim ante mentis oculos adoratio, acutiſſimum cultrum diuinæ maieſtatis, ſapientiæ, & iuſtitiæ attingens à fine vſque ad finem, penetrabiliúſque omni gladio ancipiti. Quod ſi quis manu rationis aſſumat, quantus ſit is qui adoratur, in mente reuoluens, facile à ſe omnem ſuperbiæ faſtum, auaritiæ ſtudium, libidinis ardorem turpiſſimum amputabit. Quis quæſo leuetur animo ſupra ſe? Quis Deo in omnibus & per omnia non obtemperet, eius poteſtatem, gloriam, beneficentiam, ſui ipſius imbecillitati, tenuitati, indigentiæ per adorationem comparando? Quis ſtudeat auaritiæ potius ſe ſubmittere

Anima adorando optimè circunciditur.

quam

quàm Deo, ſi largiſſimam & profuſam eius magnificentiam, & indeficientem bonorum diſtributionem, attentè adorando fuerit contemplatus? Quem non pudeat ac pigeat carnis illecebris contaminari, ſi meminerit coràm Deo puriſſimo, ſuas ſordes eſſe propoſitas cum adorat? Nempe, qui magnos principes allocuturi ſunt, ante omnia illis ſe geſtu vultúque obſequioſos oſtendunt, muneribus liberalitatem, & obſequendi promptitudinem atteſtantur, veſtitu munditiam. Locum nihilominus ad colloquium & tempus idoneum captare, miniſtros bonos viros, regi gratos adhiberi ſtudent, qui illis auxilio ad obtinendam gratiam præſto ſint. Quæ omnia Magi adorantes, Saluatorem noſtrum Dominum IESVM CHRISTVM, quamuis infantulum, omni ſtudio ac ſumma cum diligentia executi ſunt. Sancta igitur Mater Eccleſia Catholica, conſentaneum exiſtimans filios ſuos, pro illis natum & circunciſum colere Saluatorem, optima ratione poſt Circunciſionis ſolemnia, adorationem infantis IESV nos celebrare præcepit. Et quo pacto illum adorare conuenit, exemplo Magorum, illum adorantium, * & offerentium, inſtruxit & inuitauit. Illi inquirentes accedunt, inuentum genuflexi adorant, muneribus colunt adoratum regem. Nos ergo adorare volentes, ante omnia inquirere oportet quem adoremus, deinde illum adoratum adire, domúmque ac eius habitationem viſitare & ingredi Magorum inſtar, qui viſa ſtella, veniunt Hieroſolymam, diligentiſſime quærentes, *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorũ*? Et ad eum peruenientes, *Intrantes domum inuenerunt* nobiliſſimum *puerum cum Maria matre eius* puriſſima. Oportet etiam humiliter & cum deuotione adorare. Nam & Magi *procidentes adorauerunt eum*. Opus eſt poſtremo munera adorato offerre. Quia Magi *apertis theſauris ſuis obtulerunt ei*, quem adorauerunt *munera, Aurum, Thus, & Myrrham*. Hæc vt peragamus, hac oratione qualiter fieri debeant, in medium, vt Deus Opt. Max. dabit, afferre conſtitui. Sunt enim nobis non ſolum perutilia, ſed neceſſaria, ſcituque digniſſima; quare attentè de eis aliquid audire ne pigeat.

* *adorantium inſtruxit.*

QVIS

Digitized by Google

QVIS DEBEAT ADORARI.

CAPVT I.

ADORARE volẽtes, ante omnia opus eſt adorandum inquirere, & ad illũ accedere, qui dignus ſit adorationis honore. *Accedite*, inquit Propheta, *ad illum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur*. Dij Gentium quoniam ſunt dæmonia, quoniam ſunt creaturæ ſuo creatori rebelles, & manufactis ſimulacris ſuam diuinitatem, quæ nulla eſt, contineri præſtigijs mentiuntur, ad ſuos. vt ſic dicam, adoratores, ea ipſa ſimulacra ſæpe transportant. Immo quoniam accedere nequeunt, ſe in ſimulacris transferri præcipiunt. Sic ab Epidauro Romam, ſub Æſculapij nomine, dæmoniũ in ſerpente translatum eſt. Sic longe prius Æneas Ilium in Italiam portat victóſque penates. Non ſic Dominus Deus noſter; æternus eſt, & immortalis ſtabiliſque manens, dat cuncta moueri. Non ſibi vſurpat adorationis cultum, quia omni iure illi debitus. Vt adoretur Deus, nunquam ſui gratia veniet ad te, bonorum enim hominis non eget. non fit glorioſior tuo cultu, ſed te efficiet meliorem. Si expectas ſui alicuius commodi gratia illum ad te venire, falleris, quia infinitus eſt, immenſus & immobilis. Imitare nautas, qui cũ ſuas naues in* portu recipi cupiunt, non ferentibus ventis, grandi & longo fune moli alligant. Ita per trocleas nauis in* portu recipitur. Religanda eſt nauis noſtræ mortalitatis, funiculo triplici charitatis indiſſolubilis, immutabili moli diuinæ bonitatis, quæ niſi nõ bona data dare nouit poſtulantibus ſe. Ita pelago ęrumnarum mundi huius enauigato, ventis affectuum nequicquam renitentibus, ſeſe recipiet in portum, vbi tranquillitate potietur. Hoc fune Magi ſpei* ſui ancoras confirmantes, Deoque adhærẽtes in nato infantulo ſummam maieſtatem, ſummam auctoritatem, ſummam beneficentiam adamantes, cogitãteſque propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos Deus miſiſſe in ſimilitudinem carnis peccati: *Cum natus eſſet* IESVS *in Bethleem Iudæ*, & illi ſtella monſtrante hoc didiciſſent, *ecce ab Oriente veniunt Hieroſolymã dicentes. Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorũ? Vidimus enim ſtellam in Oriente*, indicantem eius Natiuitatem, *& venimus adorare Dominum* Regẽ vniuerſæ terræ, Dominum Deum noſtrum, quem ſtellæ indicio in Iudæa natum eſſe cognouimus.

Pſalm. 33.

Pſalm. 15.

* portum.

* portum.

* ſuæ.

De ratione & natura ſtellæ à Magis viſæ & Aſtrologorum vanitate.

Cap. II.

SVMVNT hic Mathematici ſuorum vaticiniorum grãde fundamentum, Euangeliſtę teſtimonio cõſtare aſſerentes, quod per aſtrologiam, diuina ſecretiſſima ſacramẽta præſagire quis poſſit. Quãdo Magi, viſa ſtella, Deum & hominem mũdi ſaluatorem natum agnouerũt, & adorare venerunt. Sed quam fallãtur, vel fallere nitantur, & ſpõte ac ſine cauſa quem amplectantur errorem, hinc facile dignoſcitur, quod nullus hactenus aſtrologus inuentus eſt, qui illi ſtellæ nomẽ dederit, qui motũ eius, influxũue deſcripſerit. Proferãt ipſi ſtellæ nomẽ, qua parte cæli maneat circumſcribãt quãto tẽporis ſpatio cæli ambitũ luſtret, quę ſint illi comites, quę fauẽtes ſtellę, quæ itẽ iuxta ſua dogmata, vel potius ſõnia, ſint emulę ediſſerãt, tũc videbũtur iuxta ſuorũ inuẽtorũ inſtituta, de ea certi aliquid dicere. Antecedebat hæc ſtella magos, donec veniret ad locũ, ſupra vbi erat puer. Recto igitur motu, nõ circulari ferri viſa eſt, quod certe Aſtrologis ſtellæ notæ nõ faciũt. Ibat etiã cũ eũtibus, ſtabãtque cũ ſtãtibus. Nõ enim illos aliter antecederet, ſed lõge peregrinationis interuallo procul, & penitus inuiſibilis fieret; oriretur illis occiderẽtque quotidie. Solẽt ſtellæ nocturno tempore tantum oculis hominum apparere, hæc meridiana luce ſe magis ſemper oſtendit. Quare non naturalis ſtella credenda eſt, quæ ſtellis præfixam à natura rationem luminis, motus ac ſitus minime ſeruauit. Fuit hæc quam Magi ſtellam exiſtimauerunt, à fixis & erraticis cæli luminaribus longe diuerſa. Fuit namque inſolitus fulgor in ſuprema aëris regione productus à Deo, recto itinere, vel Dei imperio, vel Angeli cuiuſlibet miniſterio per aëris ſpatia latus, ad Magorum mentes illuminandas, & perducendas ad infantem, quem Spiritu ſancto docẽte agnouerant natum.

Aſtrologorum iudicium de ſtella à Magis viſa tanquã vanum refellitur.

Stella quæ Magis apparuit, quid fuerit ex auctoris ſententia.

Neque vero quis admiretur, vel mihi crimini aſcribat, quod dicere auſim nõ verã ſtellam extitiſſe fulgorem illũ, quem magi in Oriente viderunt, & quaſi Euãgeliſtam arguere mendacij non ſim veritus, arrogantię & impietatis me quiſquã accuſet. Multa enim enunciatiue Euangeliſtæ ſcripſerunt, quæ ſcilicet per alios dicta ſunt referendo, enunciantes inquam verba dicentium, non verborũ ſenſum affirmantes, vt illud eſt recitatum à Ioanne *Scimus quia peccatores Deus nõ audit*. Ioan. 9. Verba ſunt hæc cæci nati à Domino illuminati, non Euangeliſtæ fixa ſententia. Veriſſimum eſt ſic cęcum eſſe locutum. An autem ſẽſus verborum verus ſit quiſque ſẽtiat vt libet, Ego credam Domino IESV CHRISTO dicenti, *Nõ veni vocare iuſtos ſed peccatores*. Matth. 9. Quẽ ſi interroges, Veniſti ô bone IESV vocare quos Deus, quos tua clementia dedignatur audire? Quid credimus illum reſponſurũ, niſi quia *gaudiũ eſt in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*? Luc. 19. quod nõ eſſet ſi gemitus pœnitentis non audiretur in cælo. Reſpondebit inſuper, ſe voce præconia in Propheta edictum publicauiſſe, *Quacũque hora ingemuerit peccator omnium iniquitatum ſuarũ non recordabor*, Ezech. 10. Delebiſne ſapientiſſime & iuſtiſſime Deus de tua memoria peccata illius, quem penitus non audiſti? Aut abſolues peccatorem, illius cauſa penitus incognita? Nempe ſi pœnitentiam audis non niſi à pœnitente audire potes, pœnitens eſt nemo, niſi peccator; audis igitur peccatores, & exaudis non ſolum eorum vocem, ſed cordis gemitum qui cor cõtritum & humilitatum nunquã reſpuis. Sed ne quis dicat peccatorem pœnitentẽ deſinere eſſe peccatorẽ, & idcirco audiri quia

Digitized by Google

quia eſt pœnitens, id eſt peccato iam
carens. Quæſo quomodo punit Deus
peccata impœnitentium, ſi non audiat
Geneſ. 3. illos? Vox ſanguinis à Cain effuſi cla-
mat coram illo qui antea Adam quo-
Geneſ. 2. que audierat nō pœnitentem, ſed ex-
cuſantem defendentémque peccatū
ſuum, apud quē poſtea clamor Sodo-
Geneſ. 18. morum & Gomorreorū multiplica-
tus eſt, & quis clamor niſi peccati inter
eos nimis aggrauati? Si vero iterum
contentioſe quis dicat peccatores au-
diri ad pœnam, non ad gratiam. Con-
tra huiuſmodi facile eſt oſtēdere. Adæ
peccatum excuſanti præſtitā miſeri-
cordiam, & nuditatē eius tunica pel-
licea fuiſſe contectam. Cain quoque
gratiam fuiſſe aſſecutum, ne ab paſſim
occurrētibus necaretur, & Sodomitis
ac Gomorreis Deū voluiſſe placari ſi
modo inter illos decem ſcelere nō cō-
taminatos inuenire potuiſſent. Rediēs
nunc vnde diſceſſi, vt oſtendam in E-
uangelio ne dum falſa, ſed abſurda, &
blaſphema ab Euangeliſtis eſſe con-
ſcripta, & nihilominus ſcriptores à
veritatę nō excidiſſe, vt deinde cōfir-
mem quod de fulgore à Magis viſo di-
cere cœpi, alios ex euangelio locos aſ-
ſumamus. Nonne ſcribit Euangeliſta,
In Beelzebub principe dæmoniorum
Luc. 11. eiecit dæmonia? Dæmonium habes,
Ioan. 7. Luc. 23. Subuertit gentem noſtram. Prohibet
Matth. 26. tributum dare Cęſari, reus eſt mortis,
& huiuſmodi multa, quæ ſi quis vera
dicere pręſumat, quę Chriſtianę aures
id ferent? Quis homo euāgelicus im-
poni Euangeliſtæ patiatur, hæc vt ve-
ra illū ſcribere voluiſſe? ſcripſit certe
hæc ſed vt falſa, vt impia, vt abſurda.
Quæ tamen verū eſt, filios perditio-
nis, erroris & fraudis, de Domino IE-
SV CHRISTO mentitos. Exiſtimo
nunc eſſe notiſſimum, multa ab Euā-
geliſtis eſſe veriſſime ſcripta, quia ita
ſcribūt vt geſta vel dicta ſunt, quæ ta-
men non ſunt iuſta vel vera, quoniā
per impietatem & mentiendi magi-
ſtram inuidiam, ſunt ficta vel dicta.

Itaque cum dicit Euangeliſta ex Magorum perſona, *Vidimus ſtellā eius in Oriente*, non affirmat, non comprobat, Splendorem à Magis viſum ſtellā eſſe, ſed à Magis ſtellam fuiſſe nominatum. Et dum idem Euangeliſta dicit, *Ecce ſtella quam viderant Magi in Oriēte antecedebat eos* ac deinceps, *Vidētes ſtellam*, Magi *gauiſi ſunt gaudio magno*, Iuxta Magorum appellationem rei viſæ replicat nomen, ne ſi aliter, quod viſum in cęlo ſignū à Magis fuerat, nominaſſet, non idē ipſum, quod prius illi viderant, ſcribere putaretur. Tenet adhuc conſuetudo loquendi, vt ignitos in cælo vapores ſtellarum nomine nuncupemus, dum dicimus ſtellas cadere, vel volatu mutare per æthēra ſedem, dum item dicimus illas flammis eſſe comatas, caudatas, vel quaſi ſanguine circūfuſas. Quæ omnia, luce clariùs eſt, non ineſſe veris ſtellis, quādo omnium Philoſophorum ſententia, illæ penitus inuariabiles ſunt, & nullam nouam qualitatē aut quātitatem recipere poſſunt. Dixerunt igitur Magi ſe vidiſſe ſtellam, eo ſenſu, quo hodie dicitur ſtellā apparere crinitam, & quo dicitur cometas omnes eſſe ſtellas comas habentes, cum tamē crinium illa atq; comarum lineamēta in aere ſiut poſita, & procul à ſtellis. Non igitur fuit per ſtellæ alicuius influxū, Domini Saluatoris cauſata natiuitas, non enim ſufficit [illegible] efficere vt virgo concipiat, & in virginitate permaneat, vt conceptum pariat fœtum, & vas, vnde egreditur, penitus maneat circūclusum. Nullus præterea effectus ſuam cauſam poteſt excedere. (Nullus effectus poteſt ſuam cauſam excedere.) Maius eſt Deum fieri hominem, quam omnes creaturę ſimul præſtare valeant. Quæ namque creatura ſuo creatori legem imponet? (Baruch. 3.) qui perficit terram in ſempiterno tēpore, vocauitque eam & obediuit cum tremore. Cuius imperio ſtellę dēderūt lumē in cuſtodijs ſuis, & lætatæ ſunt; à quo quando vocatæ ſunt dixerūt, ad-

ſumus,& luxerunt ei cum iucũditate qui fecit illas qui eſt Deus noſter, qui inter homines paulo ante homo natus eſt, qui hodie cæli inſolito fulgore monſtratur.Et certe non ęſtimabitur alius ad Deum. Nihil ergo creatũ illi legem imponet, aut naſcẽdi in homine neceſſitatem adducet Quare,ô Mathematici, deſinite de huius feſti vobis ſolennitate blandiri,& auctoritatẽ Eccleſiæ,immo Euangelij ſummi Dei vſurpare ad comprobanda hominum inuenta vel potius figmẽta nolite.Et, vt modeſte dicam obſeruationẽ erubeſcite veſtrã diuino fauore fulcire. Non approbat Eccleſia ſtellæ alicuius beneficio, vel imperio, ſiue influxu, natum vel agnitum eſſe ſaluatorẽ,hoc Euangeliſta non confirmat. Nempe Saluator ſi naſceretur iubẽte,vel igno- ſceretur docẽte natura, vbi quęſo erit Dei gratia? vbi clementia? Propter nimiam charitatem ſuam, dilexit nos Deus,filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati In cuius Natiuitate,apparuit benignitas & humanitas eius,nos ſaluare volẽtis non ſiderum influxu,neq; rerum naturæ ſerie cõpellente,ſed gratia, clementia, & charitate diſponente.

Stellas non efficere,neque oſtendere poſſe quæ aſtrologi putant.

CAP. III.

SED dices ſi ſtella vel cæleſte corpus viſum à Magis, Domini IESV CHRISTI in carne Natiuitatem operata non eſt,illam tamẽ ſignificare,& peritis aſtrologis potuit indicare.Neque vero dicunt Mathematici ſtellas vel earũ poſitiones, vel motus inferiorum effectus parere, ſed monſtrare,ſicut lapides à miliario viæ ſpacium oſtendunt,non quidem efficiũt. Ante omnia multũ aſtrologis detractũ eſt,qui vbique id Ariſtotelis* deſeminare non ceſſant, neceſſe eſt mũdum inferiorem ſuperioribus lationibus gubernari.

1. Metheo. * diſſeminare.

Sed quomodo, ſi non efficiunt,indicent videamus. Aut id contingenter indicant, ſicut lapides à miliario quos dixiſti,aut neceſſario.Si contingenter, poſſunt igitur non ſignificare, ſicut lapides à ſicarijs poni contingit,non vt viam indicẽt,ſed vt ad deuia ducant. Et de cõtingentibus aliterue ſe habere potentibus, nulla cum ſit ſcientia,apparet tua hac confeſſione, aſtrologiam non eſſe ſcientiam ſed fortuitam prædictionem. Si neceſſariò hæc ſignificant, quæ erit quęſo neceſſitas? niſi vel ſint cauſę eorum quæ indicant, vel ipſa præmonſtrata, ſtellarum configurationibus dent cauſam. Fumus enim calorẽ nõ indicat; niſi quia de calore neceſſario naſcitur.Ignis calorem nõ prodit, niſi quia neceſſario efficit illum Cum autem tuæ ſtellarum configurationes ſua ſignificata longe præcedant, deſignatorum ſuorum effectus eſſe non poterunt quando cauſam nequeat effectus antecedere. Erunt igitur ſtellarum configurationes præſignatorum cauſę,aliter illa neceſſario indicare nõ poterunt.Quod quia negaſti, es certe redargutione digniſſimus. Sed hæc iam obmiſſa faciamus.Vis videre hũc fulgorem à Magis viſum etiã ſi ſtella fuiſſet,indicẽ certũ Chriſti Natiuitatis minime fuiſſe quoniã iam conſtat eius cauſam eſſe non potuiſſe, effectũ vero illam dicere eius Natiuitatis eſt ſtultum. Multi erant in orbe terrarũ aſtrologi naſcente IESV, multi item natiuitatem eius anteceſſerãt,qui huius ſtellę rationem habere debuerunt, ſi artis meta illos non fugit,præſertim in re tam ſeria;& tamen vſque ad hãc diem inuentus eſt nemo, niſi fuerit Propheta, qui de Natiuitate Domini Saluatoris aliquid ſcripſerit.Et illi ipſi qui Chriſto naſcente aſtrologiæ operam dabant cur,ſicut Magi, natũ regem non agnoſcebant? Vel agnitum cur vna cum Magis non requirebant? Congregans Herodes omnes Scribas populi

Perſtringuntur Aſtrologi.

Effectus cauſam non antecedit.

Digitized by Google

populi & Seniores, & ab illis diligẽter inquirẽs vbi Chriſtus naſceretur, cur non congregauit aſtrologos? Certe diligenter didicit tẽpus ſtellæ quæ Magis apparuit, cur à peritis ſtellarum nõ perdiſcit quæſitum puerum, quẽ ſtellæ ductu etiam poſt diſceſſum ab Herode Magi inuenire potuerũt? Illi ipſi Seniores Iudæorum & Scribæ, legis doctrinam profeſſi, qui Bethleem Natiuitatis locum fore Regi Meſſiæ, id eſt hominum Saluatori prædicere potuerunt, vnde quæſo hoc dicunt? de conſtellationibus an de prophetis? Illi profectò dixerũt. *In Bethleem Iudæ, Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam*, non per Mathematicum, *Et tu Bethleẽ terra Iuda nequaquã minima es in Principibus Iuda, Ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſrael* Si Herodes è à Magis videns illuſum, iam per Prophetiam locum Natiuitatis nouerat, & Magorũ relatione tẽpus ſtellæ didicerat, facile erat aſtrologo natum puerum demonſtrare, quando huiuſce ſtudij, ne dicam artis profeſſores, longe maiora promittere non vereãtur, & dato certo, vt dicunt, themate, non ſolum natum infantem, ſed locum & momentum Natiuitatis, corporaturã, corporis etiam notas & animi ſe pręſagire confidant Si hæc ſtella, ſiue quod verius eſt, hic fulgor in ęthere, ſufficienter ſaluatorem natum oſtendere potuiſſet, ex puris naturalibus ſtudijs, potuerũt Magi, potuerũt omnes aſtrologi, & modo poſſunt neceſſaria cognoſcere ad ſalutem potuerũt & poſſunt naturali diſciplina alijs indicare, quod ſuo ſibi ſtudio vendicauerunt. Mẽtitus igitur erit ille qui dixit, *Non ſumus ſufficientes aliquid cogitare ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Mentita eſt veritas ipſa quę dicit. *Ego ſum via, veritas & vita. Nemo venit ad Patrẽ niſi per me. Et nemo nouit filiũ niſi pater. Neque patrẽ quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Mentiũtur omnes Theologici Chriſtiani, qui vno ore confirmãt nõ poſſe ſaluari homines, niſi per aliquam doctrinam diuinitus inſpiratam. Si dicas hãc ſtellam regis tantum natalia demõſtraſſe, ante omnia vide quid agas: quod in aſtrologorũ fauorẽ à principio ſumpſeras, perit totum, ſanctam ſcilicet matrem Eccleſiam comprobare myſterium Incarnationis à ſtella fuiſſe mõſtratum. Deinceps ſi tot Reges in Iudęa nati fuerãt cur illorum quempiã adorare Magi nunquam venerant? Adde quod Dominus IESVS CHRISTVS id non fuit quod tu ſtellam oſtendiſſe contendis. *Regnum*, inquit ille *meum non eſt de hoc mundo. Si de hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent ne traderer Iudæis. Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.* I nunc & dic regem Iudæorum, quales ſunt terreni reges, ſtellam hanc ſignificaſſe. Ego dicam filius hominis nõ venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & animam ſuã dare pro multis, non, vt reges Gẽtium faciunt, multorum vitã pro ſalute propria, immo pro ambitione atq; libidine exponere morti. Rex igitur quẽ Magi adorare cõquirunt, pro primo eius aduentu, non eſt regni alicuius temporaneus Dominus Neque hunc Magi tantum ſtellæ beneficio, vel aſtrologica diſciplina conquirũt, ſed eo ipſo docente ſancto Spiritu, quo, poſt adorationem, ſunt moniti ne redirent ad Herodem; cuius etiam reſponſo id eſt, ſecreto oraculo, in ſomnis accepto, per aliam viã reuerſi ſunt in regionem ſuam. Aſtrologiam igitur hic* obmiſſam faciamus.

Matth. 2. | 2 Cor. 3. | Ioan. 14. | Matth. 11. | Ioan. 18. | Luc. 9. | * omiſſam.

Adorationi quæ præmittere oporteat.

CAP. IV.

ET quoniam iam abunde didicimus, hanc nuncupatæ ſtellæ apparitionem

Digitized by Google

paritionē aſtrologis nullum, pro ſua profeſſione tuenda, præſtare ſuffragium, quando de illa in libris aſtrologię nihil penitus habetur; quādo ſtellarum motū minime ſecuta eſt; quando interdiu, quod verę ſtellę non faciunt, ſe perpetuo viſibilem prębuit; quando ſacramētum Natiuitatis Dei ſimul & hominis, efficere vel indicare propria virtute, vel naturę ordine, etiāſi ſtella fuiſſet, minime potuiſſet; quando regis ortum more hominum regnantis, niſi mentita ſit, minime demōſtrauit. A Magis autem diuinitus inſpiratis diſcamus adorare Dominū IESVM CHRISTVM. Scriptum eſt in Pſalmis, *Audi filia & vide. & inclina aurem tuam, & obliuiſcere domum tuam, & domum patris tui: Et cōcupiſcet rex decorem tuū, Quia ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adorabunt eum omnes reges terræ, Omnes gētes ſeruiēt ei*. Sic Abraam exiſtenti in Haram præcepit Dominus, *Egredere de terra tua & de cognatione tua, & de domo Patris tui, & veni in terram quam mōſtrauero tibi*, Quod cum ille feciſſet, Deū videre, alloqui, adorarèque promeruit. Si mūdi faſtus & delitias fuerimus aſpernati, patriā relinquemus, & populum noſtrum obliti bene erimus; Si parentum, conſanguineorum & amicorum blanditias, nos in huius ſęculi deſiderijs cōfirmantes nō audiuerimus; Patris noſtri domū ſi bene egrediemur & noſtram cognationem vtiliter relinquemus; Si noſtrę carnis fragilitatem nō verebimur; Si illi plus quam oportet non indulgebimus; domum noſtram vtiliter relinquemus, obliuionique mandabimus; audiemus ſana cōſilia, videbimus exēpla ſalutaria, inclinabimus per obedientiam aurem noſtram bene monenti & dicēti Domino. *Qui amat patrem aut matrem plus quā me, non eſt me dignus, Qui ergo vult venire poſt me abneget ſemetipsū & tollat crucem ſuam & ſequatur me*. Volentes autem hęc facere, cęlū aſpicere debemus, non terram: quando & Magi in Oriente ſtellam videre meruerunt. Huius rei gratia Dominus IESVS Diſcipulos adorare dū docet, adorationi prępoſuit, *Pater noſter qui es in cælis*, nō in terra dixit, vt vbi patrē adorandum inquirere, & contemplari deberemus, oſtenderet. Depone rerum terrenarum ſtudium. Auxiliū de cęlo quęre, *iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, & non dabit in æternū fluctuationem iuſto*. Audi illū ipſum quem hodie Magi adorant, quē eorum exēplo adorare debemus. *Nolite*, inquit, *eſſe ſolliciti corpori veſtro dicētes quid mãducabimus, aut quid bibemus, aut vnde veſtiemur, ſcit pater veſter quia his omnibus indigetis. Aſpicite volatilia cæli quomodo nō ſerunt, neque nēt, & tamē pater veſter cæleſtis paſcit illa*. Hęc autē omnia in principio itineris noſtri prōpte faciamus. Dicit enim Euāgeliſta. *Ecce Magi ab Oriente venerūt Hieroſolymam*, Ecce prōptitudinem notat. Hilarem enim prōptúmque datorem diligit Deus. Audi quid Eccleſię Laodiceę dicat ille cui nomen eſt Amē, id eſt, verax teſtiſque fidelis. *Vtinā frigidus aut calidus eſſes, ſed quia tepidus es incipiam te euomere*.

Pſalm. 44. Geneſ. 12. Matth. 10. & 16. Matth. 6. Pſalm. 54. Matth. 6. 2 Cor. 9. Apocal. 3.

Natiuitatis IESV locum magna oratione fecit Deus diſcere Magos ab Herode & proceribus Iudæorum.

Cap. V.

Magi, ne tepiditatis in ſua adoratione argui poſſent cum natus eſſet IESVS in Bethleē Iudę, ecce ſine mora, venerunt Hieroſolymā dicētes, *Vbi eſt* educationi traditus, *qui natus eſt rex Iudæorum. Vidimus enim ſtellā eius in Oriēte, & venimus adorare Dominū*. Apparet hic euidētiſſime, Magos iſtos aſtrologiæ beneficio non didiciſſe locū Natiuitatis illius regis, quem adorare ſe veniſſe profitētur. Iuiſſēt enim cōtinuato itinere in Bethleē, & ab alijs nō quęſiſ-

Magos aſtrologiæ beneficio non didiciſſe locū Natiuitatis.

queſiſſent, vbinam ſe contineret rex adorandus. Erat enim facile ſciẽtibus artẽ, quę ſtellę ratione indicare ſufficeret natum regem, Natiuitatis quoq; locum ſcire per artem, eius præſertim indicis beneficio, quę talem ac tantũ natum regem oſtenderet, infantulum ſcilicet adhuc pãnis inuolutũ, dignũ adorari. Sed ſcio quid hic vos moueat. Didicerãt Magi ſpiritu ſãcto docẽte interius, per ſignũ in cęlo viſum exterius, natum eſſe regem Meſſiam. Cur Natiuitatis locum idem Spiritus ſanctus Magos non docuit, cum æque facile ſpiritus omni ſapientia plenus, immo omnis ſapiẽtię fons Magos vtrumque docere potuerit? Quãdoquidem facile eſt omnia poſſe Deo. Multũ nimis eſt certe, & forte temerariũ huius rei cauſam inquirere, vel inuenire poſſe confidere. Quãdo ſupra primam cauſã alia cauſa eſſe nõ poteſt, & ipſe Spiritus ſãctus, qui Deus eſt, volũtas, cleméntia, ac liberalitas peculiari' attributa dignoſcũtur, omniumque creaturarum cum ſit ſumma nulla, niſi proprio beneficentiæ ſtudio, illum ratione agendum impellẽte. Quare ſi dixero ſuã propter bonitatem, Spiritum ſanctum Magis voluiſſe notã facere ſaluatoris infantiã, ortus vero eiuſdem locũ reticere voluiſſe, ſatis dignam cauſam, immo digniſſimam & certiſsimã aſsignare viſus fuero. Vbi ſi quęres, cuius boni gratia id reticuerit? Reſpõdebo, voluiſſe diuinã bonitatem per Gentiles, & barbaros viros legis ſcientiam non habentes, Herodis & Iudęorum, ſi vellẽt reſpicere, duritiam commouere; ſi nollẽt, increpare & inexcuſabilem reddere cõtumaciã. Elegit enim infirma mundi Deus, vt fortiſsima quæq; cõfũdat, deprimat, ac cõtũdat. Erigit indocta, vt doctrinam & ſapiẽtiam mũdi ſuperet & cõuincat. Infideles igitur & barbaros homines monuit in ſpiritu vt irẽt ad Herodẽ, natione quidem Idumęũ, ſed educatione & longa cõuerſatione Iudęum, legis iuſtitiã & pietatem agnoſcentem, multo inſuper experimẽto, atque frequenti cõſuetudine Romanum; qui ſcilicet Romanorũ mores, diſciplinã religionemque calleret; vt tantis excultum diſciplinis, Magorũ pietas flecteret ad colendam infãtiam ſaluatoris. Si vero flecti nollet, excuſationem habere non poſſet. Principes inſuper Sacerdotum & Seniores populi, qui legem ac Prophetas aſsidue vel diſcebant ipſi, vel alijs diſcentibus prædicabant, per hos ipſos Magos nonne apertiſsime iuxta Prophetas admonet Spiritus ſanctus ad puerum IESVM, regémque Meſsiam agnoſcendum aſſurgere? Dum enim Magi dicunt, Vbi, ô Herodes, ô Principes Sacerdotum, ô Seniores populi legis ſcientiam profeſsi, *Vbi eſt*, interrogamus vos, *qui natus eſt Rex Iudæorum? Stellam eius in Oriente vidimus, & venimus adorare Dominũ.* Quid quæſo facere diceréue videntur, niſi quod Eſaias dudum vaticinatus fuerat,

Supra primam cauſam alia cauſa eſſe nõ poteſt.

1. Cor. 1.

Expoſitio lectionis, Surge illuminare, &c. *& eius concordia cum Euangelio, concludens reſponſionem ad quæſitum.*

CAP. VI.

SVRGE *illuminare Ieruſalem.* Patet Hic cõtinẽs pro cõtento nominari, quãdo ciuitas ipſa inſenſata, penitus & immobilis, nec ſurgere, nec mẽte illuminari ſufficiat. Quid eſt ergo dicere, *ſurge illuminare Ieruſalẽ*, niſi, ô Rex Ieruſalẽ, ô Herodes, qui in tuę ambitioſę libidinis grabbato miſerrime vitã ducis. *Surge* per humilitatẽ, ô Sacerdotum Seniorũ Scribarúmque collegium, ô ciuiũ cœtus incolens Ieruſalem, in cæcitate literæ, & tenebris auaritiæ iacẽs, *illuminare* fidei claritate, & Spiritus ſancti lumine vero. En venit lumen tuum, quod nos barbari Iſaiæ 60.

Digitized by Google

Magi, moribus inculti, diuinæ legis ignari, vidimus per ſpiritū, & de extrema Oriētis barbarie venimus adorare Dominum Tu autem ô Herodes, tu Pontificum, Sacerdotum, Seniorū, ac populi cœtus, in cuius terra natus eſt Rex ſaluator tuus, iaces mutabilium rerū inuolucro faſcinatus. *Surge* infœlix exēplo noſtro. *Ecce tenebræ* ignorantiæ, & incultæ barbariæ *operient terrā*. Quod futurū dixit Eſaias, iam adeſt, & impletū eſt. Operiunt, &*operierunt terram noſtram tenebræ, quas diximus, *& Caligo* ruditatis, rubiginoſæ *populos noſtros* penitus occupauit, *Super te autē orietur Dominus*. Quod dixit Propheta videtur futurum (quia ſuo tempore non erat impletum) nunc, quoniam aduenit & præterijt, nos dicamus de præſenti atque præterito oritur, & ortus eſt cælorum cōditor terræ fabricator redēptor omnium. Quam igitur alacriter, quam ſolerter, quā ardenter, tu Herodes, tu Synagoga, quæ lumen legis obtines, & patriam incolis ſaluatoris, ſurgere debes & illum colere, quando nos de tenebris & vmbra mortis educti hoc facimus? *Gloria eius in te videbitur*, Vtinam inter nos gloria tātę Natiuitatis dignata ſe fuiſſet oſtendere. Quod dixit Propheta *videbitur*, nos

* operuerunt.

Matth. 2. Magi dicimus iam viſa eſt. *Vidimus enim ſtellā eius in Oriente, & venimus cum muneribus adorare Dominum*. Non ſic vidimus vt videri deſierit. *Leua in circuitu oculos tuos* & vide gratiā & gloriam ſaluatoris tui. Vide ciuitatem tuā eſſe repletam opulentiſſimo comitatu, omni magnificentia decorato. *Omnes isti* noſtri comites *congregati ſunt*, vt regem natum adorent. *Venerunt tibi* excutere ſuperbiam ô Herodes. *Venerunt tibi* ô Senatus Pontificum & Sacerdotum, excutere ambitum & faſtū, *Venerunt tibi*, ô popule Iudæorum, excutere auaritiam, contumaciam & impietatem. *Venerunt tibi*, ad vtilitatem tuā, vt ab illis iſta perdiſcas. *Filij tui de longe venient* immo venerūt. Nos enim per diſciplinam tibi filij eſſe ardentiſſime deſideramus, vt ea quæ ſurſum eſt Ieruſalē ſit mater noſtra nos hic tibi filios accipe terrena Ieruſalem. Surge, expergiſcere, rogamus & obſecramus tales viros ne aſperneris adoptare. *Et filiæ tuæ de latere ſurgēt*, De latere primi Adæ formata eſt Eua, Et de latere regis Meſſię cū fuerit exaltatus in cruce, filiæ tuæ, omnes Eccleſiæ credentium populorum, quę de Synagoga, quaſi de matre naſcuntur, tūc ſurgēt, quando fluentibus aqua & ſanguine de latere, quod lācea miles aperiet, indicabitur redemptionem humani generis eſſe completam. *Tunc videbis & afflues*. Videt, affluit Ieruſalem Magorum aduentu, vident nempe, *quia conuerſa eſt ad eos* interrogandos & exhortandos, *Multitudo maris* hominum in maritima extrema orientis ora degentiū, quę ſit hæc maris multitudo Propheta declarat aperte dicēs, *Fortitudo gentium venerit tibi, Inundatio camelorum operiet te, Dromedarij Madiā & Effa*. Regiones vnde cameli velociſſimi prodire ſoliti ſunt, *Operient* autē nimia multitudine Sicut multæ maris vndę terram operire ſunt ſolitæ, Hoc eſt quod dixit Propheta. *Quando conuerſa fuerit ad te multitudo maris* quod Magi complent, dum omnes de Sabba veniunt, aurum & thus deferentes pro munere nato Regi & laudem Domino annunciantes. Dum illum regem non temporaneum, nō terrenum, ſed perpetuum & cæleſtem ſuis muneribus proteſtantur. Me igitur tacente, Propheta Eſaia tuæ inquiſitioni copioſe reſpondet, Spiritum ſanctū, qui Magis indicauit incunabula ſaluatoris, locum in quo erāt, idcirco indicare noluiſſe, vt illi ab Herode, à Pōtificibus & Scribis illum requirerent & ſua requiſitione requiſitos cōmonerēt, vt ſi vellent, reſipiſcerent; ſi nollent, penitus inexcuſabiles remanerēt.

De

Digitized by Google

De inconſulta Herodis & Iudæorum turbatione, expoſitio Euangelij.

CAP. VII.

NVNC inſpiciamus Hærodis inſaniam, Pontificum ac ſeniorũ impiam cœcitatem. Qui quoniã adorationem ſimulant, & Magos non imitantur, pœnam, quæ illos ſequitur, attendamus. *Audiẽs autem Herodes rex turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cũ illo* Cur quæſo turbatur? Quia ad puerũ IESVM adorandum accedere non vult, quia nõ vult de ſua ſuperbia dimoueri, non vult egredi patriam ſuã, faſtum & mundi gloriam inanem nititur retinere, non vult egredi domũ patris ſui, ſatellitum cateruas & gnatorum adulationes amplectitur. Domum inſuper ſuam exire recuſat. Suę carnis illecebris carere non vult. Ideò turbatur. quia regem natũ formidat, qui his omnibus illũ ſpoliet. Omnis quoque Hieroſolyma, quæ hæc eadem ſectabatur, cum illo turbata eſt. Vide quid faciat amor inſanus. Congregãs omnes Principes Sacerdotum & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur. Quis Chriſtus ô Herodes? Nullum alium Chriſtũ, Sacerdotes & Scribæ quos cõuocas, tibi indicare ſufficiunt, niſi regem Meſſiã. Quia ſolum hunc ſacræ literæ omnes venturum cõcinunt, quibus ſi credis, cur illum non adoras infœlix? Neſcis quod Meſſiæ reſiſti non poſſe, ſacrę literæ prædicant? Neſcis quod dicit Eſaias, *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. ſpiritus ſapientiæ & intellectus*? Eũ fallere non poteris, *ſpiritus conſilij & fortitudinis*, illum ſupplãtare non valebis. *Spiritus ſcientiæ & pietatis*, totus erit bonus pius, beneficus, non eſt cur illi inuideas, non eripit mortalia qui regna dat cælestia: nõ tibi nociturus eſt, niſi tua perfidia iuſtitiam ſuam reddere retributionẽ, iuxta tuam coëgerit iniquitatẽ, *Replebit eũ ſpiritus timoris Domini*; nihil per vim aut violẽtiam faciet *non ſecundum viſum oculorũ iudicabit* Fruſtra igitur venerabundam & lætam prætendis faciem. dum clam vocas Magos, & tempus ſtellæ quæ apparuit eis. diligenter inquiris, *neque ſecundum auditum aurium arguet*, fruſtra igitur fallacia verba cõponis, fruſtra dicis. *Ite, interrogate diligenter de puero,* * *& ego veniens adorẽ eũ* Audi quid idem Eſaias dicat, *Spiritu labiorum ſuorum interficiet impium*. Depone iniquitatem, ô Herodes, quia *iuſtitia erit cingulum lumborum eius*. Retribuet abundanter vnicuique ſecundũ opera ſua. Deponite Iudęi duritiam infidelitatis, quia *& fides cinctorium renũ eius eſt*. Si Sacerdotibus & Scribis, à quibus ſciſcitaris vbi Chriſtus ſit naſciturus, credere vis, ô Herodes, crede Prophetis per quos Scribæ & Pontifices eius Natiuitatem, quem Magi quærunt, prædicere poſſunt. Si Prophetis credere non vis & fraudibus tuis tantas Meſſiæ dotes, quantas Eſaias retulit, putas extinguere poſſe, cur illos interrogas? Sed ignorans eſt omnis malus, & cũ malitia fuerit cumulatus, obcæcatur ab illa. Furor, qui tibi de vano timore dominatur, impedit animum infelicem; ne verum cernere poſſis, facit affectio immoderata. Quod enim miſeri cupiũt, facile credunt: quando plus per affectionem, quam per rationem iudicãt homines, præcipue vero mente turbati.

Herodes cur turbetur auditis Magis.

Herodes redarguitur.

Iſaiæ 11.

* vt &.

De Herodis * *ſibique ſimilium perfidia & pœna.*

* eiuſque.

CAP. VIII.

QVIA igitur Magos audiens Herodes turbatus eſt, ſanũ nequit inuenire cõſilium, & idcirco perditiſſimũ amplectitur, quod procul dubio

fœlicem

felicem exitum habere nõ poteſt. More namque pecudis pronus in terram, non cęli fulgorem inſolitũ, ſed regni terreni faſtum mente complectitur, & pro ſtudio adorationis quod ſuſcipere debuiſſet, adorando infanti inſidias parat. Fugiamus fratres Herodis inſaniam. Ne ſperemus Deum vultu, vel voce à nobis decipi poſſe, ſcrutator eſt cordium, non verba, non ſigna conficta conſiderat, ſed animam. Quot hodie inter Chriſtianos Herodes inueniuntur? Quot dicũt, Domine Domine, nequaquam habentes hęreditatẽ in Domino? Quot ſimulate dicũt, *Ite, int. rrogate diligẽter de puer, vt & ego veniens adorem eum?* Quot intrant eccleſiam orationis tempore, & vt dicunt oraturi, propoſito autẽ & re vera puritatem puellarum, & matronarum pudicitiam, in quibus, ſi caſtæ ſunt, Chriſtus inhabitat, expugnaturi, contaminaturi, & verſuri? Quot in Eccleſia fęminę impudicis oculis adoleſcẽtum, immo virorũ animas venantur? Quot canonicis horis mares & feminę interſunt, vt bonæ fidei ac deuotionis prætextu, commodius decipere poſſint? Quot ſub religioſa veſte ventrẽ farcire, & his, quæ ſub ventre ſunt indulgere ſtudent? Hi omnes peius faciũt quam Herodes. Ille ſemel adorare velle finxit, vt perderet neque præualuit. Iſti non ſemel perdere contenti, quoties ſe obtulerit occaſio, dicam dolore ſtimulatus, quod profeſſioni meæ, quod huic loco non conuenit, Chriſtum lenonem nonnulli eorũ ſibi facere ſtudent. Alij vſurarũ proxenetam, alij obſoniorum fartorẽ, alij proditionũ, & ſanguinis ac cædis auctorem habere ſtudent. O peſſimi Herodes, non ſic impij non ſic. Deſinite agere peruerſe, diſcite benefacere, & pie adorare cum Magis. Herodes quia vultu fictam prætulit pietatis ſpeciẽ, quia ſtudium adorandi mentitus eſt, per adorationis ſpeciem ſaluatori ſuo tetendit inſidias, licet fruſtra, Mariamen vxorem innocentiſſimam, pulcherrimam, nobiliſſimã, & (quod rarum eſt) caſtiſſimam, zelotipia obcæcatus occidit, cuius poſtea deſiderio diu contabuit, & ſemiamens duos ex Marianme ſuſceptos filios iam adultos, iam maritos, Alexãdrum ſcilicet, & Antigonum trucidauit. Tertium quem ex priori vxore genuerat, Antipatrum nomine, in ſe patrem armatum vidit, & coram Cæſare de parato veneno in ſe indulgentiſſimum patrem qui illius gratia duos longe meliores liberos occidiſſet, accuſauit. Hunc eũdem Antipatrum deinde arctiſſimo cuſtoditum carcere coniecit in vincula. Neque multo poſt ſæuiſſimis morbis cœpit laborare. Ignis quipppe lentus interius conflagrabat, & quo minus apparebat exterius, intus acrius ſæuiebat. Auiditas inexplebilis ſemper erat cibi, neque tamẽ ſacietas implebat ingluuiẽ, rabidis faucibus excitatã. Inteſtina vlceribus tabida putreſcebant, doloribus quoque ſęuiſſimis colli cruciabatur aſſidue. humor liuidus ac luridus pedes tumidos oberrabat. Similis illi quoque circa pubẽ erat afflixio, ſed & pudẽda ipſa putredine corrupta ſcatebãt vermibus. Spiritus quoque, & anhelitus refractione creberrima, cõtortus vexabatur. Vnde per ſingula pene membra contractus, omnem tollerantiã ſuperare potuiſſet, niſi Dei iuſtitia, quod etiã fama vulgabat, illum tales pro ſua perfidia pœnas inter homines dare iuſſiſſet. Qua vrgente his tandẽ morbis exhauſtus primogenitum Antipatrum, quem tenebat in vinculis, iugulari mandauit, quem cũ ſanguine fuſo egiſſe animã audiuiſſet infœlix & miſerrimus, inter tot ſuorũ funera quæ ipſe ſibi parauerat, extinctus eſt. Principes Sacerdotũ, Seniores populi, Scribę, reliquique Iudæi cũ Herode ſentientes Deum ficte adorãt legis iuſtitiam, & ſanctimoniam templi venalẽ habent, ſuarũmque libidinum miniſtram

Margin notes: Chriſtiani hypocritæ Herode deteriores. — Pſalm. 1. Iſaiæ 1. — Ioſephus antiquit. Iudaicarũ lib. xv. xvj. & xviij. hanc Herodis crudelitatem & mortem depingit. — Herodi inflicta pœna pro perfidia.

Digitized by Google

ſtram faciunt, ſacrificiorum cærimonias, pro eorum auaritia ad quæſtum inuerſas, ſibi auferri formidat, & idcirco ad captandum mortis occaſionem, Domino IESV CHRISTO, ſimulantes pietatem, dicunt,

Ioan. 10.

Quouſque animas noſtras tollis? Si tu es Chriſtus dic nobis palam. Princeps vero Sacerdotũ ficte interrogat, & quærit ſub iuramẽto dicens.

Matth. 26.

Adiuro te per Deũ viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei. Propter quæ, extremas ſibi & ſuis calamitates conquiſierunt. Hieruſalem namque fũditus à Romanis euerſa cãtatur in triuijs. In cuius obſidione, poſt omnes abominabiles cibos, ab obſeſſis auidiſſime conquiſitos & ſumptos, mater inuenta eſt, quæ lactãtem filium proprijs manibus occidit, veruque perforatũ, adhuc crudũ aſſauit vertẽs ipſa veru, coctũ poſtea lacerauit manibus, & membris diſſectum dentibus ipſa contriuit. Nephãdo poſt hæc paſtu ſaciata, quod ad futuram eſuriem depellẽdam ſibi ſeruauerat, reliquum aſſi filioli, prędonibus videlicet cõciuibus, prodere coacta eſt qui in odore infelicis & horridę aſſationis domũ irruperãt vt raperent cibum, quem per olfactũ crediderant ſe eſſe venatos. Hoc deteſtabiliſſimo edulio illis appoſito, horrore ac ſtupore cõterritis, infelix femina & efferata mater dixit. Hic vere eſt meus filius, hoc vere meum facinus eſt, comedite quod reliquum eſt, quoniam mihi per vos ſeruare non poſſum, quod videre non amplius poteſtis, dilaniato corpore, ego comedi. Ne ſitis femina molliores, aut matre miſericordiores, qui diuina omnia & humana intrepidi violare potuiſtis. Cum filioli mei reliquias abſumpſeritis, in malorum remedium & me aſſate. Horret animus dicere quot in ea obſidione à ſuis, cadauera hominũ ſunt comeſta præ famis inedia, & rabie nullis antea ſæculis audita: quot à Romanis viui euiſcerati ſunt, vt de inteſtinis eorum aurum, quod integrum vorauerant, quaſi de terræ viſceribus effoderent.

Horrenda crudelitas de qua Ioſephus de bello Iudaico lib. 6. cap. 8.

Si Ioſippo ſiue Ioſepho Hebræo, & eius belli ab initio de Hebræorum ducibus vni, poſt vero expugnatam omnem Galilæam, cui ille præfuerat, eiuſdem belli ſcriptori fidem non abrogamus, conſtat plane * decies centena millia Iudęorũ toto obſidionis tempore occiſa fuiſſe. Conſtat capta nonaginta ſeptem millia, vẽditos partim, partim à feris pro ſpectaculo laniatos, partim ad inuicem, quaſi hoſtes iuſto bello, inter ludos feſtos trucidatos.

Numerus tum cæſorum tum captiuorũ in obſidione Hieroſolymitana ex Ioſepho de bello Iudaico lib 7 c. 17.

* ex Ioſepho corrigendum vndecies centena millia.

Sũt vero hæc omnia longe minora ea calamitate, quæ Eleazarum ac ſuos occupauit. Qui Maſſadam montanum opidũ in Iudæa, natura & arte omnium quæ leguntur, ac rerum copia munitiſſimum occupauerant, liberis ac coniugibus loci fiducia eo conuectis. Hi namque poſt Titi triumphũ de ſubacta Iudæa, & Ieruſalem penitus extirpata, à Flauio Siluio Romano duce obſeſſi, & primis mœnibus machinarum violentia vndecũmque diſiectis, alia mox mœnia, trabibus & congeſta terra, prioribus, quæ lapidea fuerant munitiora, & tutiora erexerunt. Neque enim machinis impelli poterant, terra, & leui intermixta materia, ictum non recipiente. Vnde tormenta ipſa conſtipare & ſolidare cogebantur, quæ conuellere debuiſſent. Propter quæ Siluius ſecunda mœnia igne aggreſſus eſt, qui flante Borea, in Romanos inuectus, machinas omnes & eorum munimẽta deuoraſſet, niſi quod Deo iubente conquieuit Boreas, Auſter inſæuijt, & flammam omnem in mœnia conuoluens, ea radicitus concremauit. Nihil iam ſupererat niſi ignem conquieſcere, & Romanis armis ad obſeſſos aditum præſtare. Qui antea muro longe exterius à Siluio circuncluſi, & nunc armatis militibus per gyrũ ſepti, nulla in fuga ſpem poterant conſtituere.

Vide Ioſephum cit. libro 7. cap. 21.

Tum,

Digitized by Google

Tum, ô rem infeliciſſimam, & Saguntina clade lõge ſuperiorem, calamitatẽ vero Ieruſalem multo vincentem, Eleazarus obſeſſorũ princeps, infauſta & furioſa oratione miſeros in liberos & vxores prius, ac deinceps in ſe ipſos armauit ad necẽ. Ita chariſſima pignora, õiuges ac filios cum lachrymis oſculanti, lachrymantia & ipſa ſe gladio ſubmittentia ferro impetunt, iugulant, ſternunt. Tum cruenti amantiſſimorum ſanguine decẽ ex ſe ipſis, qui certe ingens numerus erant (neque enim tãto exercitui pauci durare potuiſſent) eligunt, à quibus omnes more pecudũ iugulentur. Dehinc electores ſinguli, quem ex ſuis magis amauerant adhuc ſpirãtem, & incondito ac incerto moribundorum motu palpitantem amplectũtur, deoſculantur, in eorum quos necauerant ſanguine proſtrati & cõuoluti. Electi vero, per eorum guttura gladios mergunt. Natabant prius in ſuo ſanguine matres & filij nunc mariti vxores patres liberos quos occiderant, ſuo ipſi ſanguine lauant. Decem tandem carnifices per nouenari, ſortem ſeſe confodiũt, alter alterius pro munere gladium excipientes, donec ex tanto numero vnus tantum ſe ſuperſtitem vidit. Hic perluſtrans omnia, & ſuo miniſterio ne quis indigeret diligenter inquirens, cum omnes videret infelicem animam exhalaſſe, bene ſe habet inquit. Quod videre me licuit, mihi parum eſt; quod reſtat, en impleo, gladiũmque in propria viſcera mergit & cadit, ne tantæ infelicitatis ſolem videat. Comperit hæc Syluius ex muliere grãdęua, quæ ſe cum alia adhuc viridi, & quinque infantibus de media nece ſubripuit, cuniculi beneficio occultata, vnde cũcta ex ordine viderat & audierat. Iuſtùs eſt Deus vt fuit ab initio. Herodes & Iudæi quanta narrauimus mala experti, mortalẽ adhuc Dominum Iesvm Christvm odio habuerunt atque ludibrio. Quid illis futurum exiſtimamus, qui nũc, per ea quæ diximus, Dominum Iesvm Christvm negligunt, & infamant glorioſum & regnantem in cælis, moxq; futurũ vniuerſorum iudicem perſequuntur? & turpiſſimarum earum rerum miniſtrum nõ verentur efficere, quibus infimæ ſortis homines teſtes adhibere puderet. Fugiamus tam perditos mores, & dum tempus habemus, operemur bonum. Cum Magis Chriſtum puerũ caſte & pure adorare ſtudeamus.

De nimia Herodis ſuperbia & ſtulta aſtutia reſpondendo Magis.

Cap. IX.

Magi namque cum audiſſent regem, abierunt. Quid ita? Quoniã *cum Sancto Sãctus eris, & cũ peruerſo peruerteris*. Agnouerunt prudẽtes illi viri tunc, ſi non integrã Herodis impietatem, quã poſtea in ſomnis per monitum didicerunt: ſaltem nimiã illius ſuperbiam non ferendam. Diſtabat Bethleem ab Ieruſalem (Hieronymo teſte, qui Bethlemiticus incola & monachus deceſſit è vita, qui corpus ſuũ in præſepis introitu, quo in loco à Magis adorata eſt Saluatoris infantia, viuẽs inſtituit ſepeliri) diſtabat inquã ſex paſſuum millia. Tam breue ſpaciũ noluiſſe Herodem peragrare cum magis ad talem pręſertim* ad tãtum regem agnoſcendum, nõ erat indicium adorare volentis. Magis erat cõſentaneum Herodem in ſuo regno magnos illos viros eo vſque perducere, hoſpitio illic excipere, regem quæſitũ omnium primum adorare alios deinceps ad adorandum inuitare, & tanti regis inter incunabula ſibi gratiã cõciliare, quam dicere, *Ite & interrogate diligenter de puero*. Si illũ ô Herodes, adorare volebas, cur non dicis regẽ cur quaſi per cõtẽptũ puerum nominas, quem

Magi audito Herode cur abierint. Pſalm. 17.

Lib. de locis Hebraicis littera H. tom. 3.

* ac.

Herodis aſtutia inconſulta in reſpondendo Magis.

Digitized by Google

quem adorare velle mentiris. Si Magos fallere volebas, debebas veranter puerum nominare, & quē illi regem dixerant, regio nomine dignum affirmare, non dicere puerum, Putas cum mente captis tibi eſſe ſermonem? Illi ſingula tua ponderant verba. Cur non dicis veniam vobiſcum in Bethleem, ſed ite dicis? Nimis ſuperbum eſt regem nouum, & alienigenam regem, de gente quibus imperas inuiſa, & de patre ſubditis odioſo, qui etiam fratrem regis trucidauerint, tribus ſimul magnis viris magno comitatu adornatis, qui te colūt, qui te in tua regia viſunt, qui tuā fidem ſequi venerunt, dicere, *Ite*. Saltem tuo regno dignis comitibus honeſtaſſes. Cur dicis, *interrogate*, quaſi ad te nihil attineat. In tua ditione regem adorandum, qui modo natus eſt inquirere ipſe debuiſſes. Nimiam certe ſocordiā præ ſe ferunt hæc tua ad Magos verba. Si illos vis interrogare diligenter, eſto tu in primis diligens inquiſitor; quoniam mentes hominum facta magis quam verba mouere ſolent. *Vt & ego veniens adorem eum*, non bene reddis cauſam, non bene coëunt; *vt adorem*, & *puerum* dicere, *vt adorem*, & *ite* dicere. Dauid cuius regiam tenes & regnum, non ſic
Pſalm. 94. dicit, Tu dicis, *Ite*, ille dicit. *Venite adoremus & procidamus ante Deū, ploremus corā Domino qui fecit nos. Quia ipſe eſt Dominus Deus noſter, nos autē populus eius, & oues paſcuæ eius*. Si tu ita dixiſſes, Magi nō abijſſent, Veniſſent tecū Sed quia cognouerūt ſuperbiam & fraudulentiam tuam, ſuperbum & ſubdolum regem feſtinauerunt relinquere, ideòque abierunt.

De imitandis Magis egreſsis patriam, & abeuntibus ab Herode vt adorent ſaluatorem natum.

CAP. X.

ET *ecce ſtella quam viderant Magi in Oriēte antecedebat eos vſque dū veniens, ſtaret ſupra vbi erat puer*. Quādo Magi ab Oriente recedunt & in * domo confiſi propria derelinquūt, quādo obliuiſcuntur domū ſuam, & domum Patris ſui, cæleſte indicium, ętheriique fulgoris ductū, ad Dominum IESVM CHRISTVM adorandum habere merentur. Quando Hieroſolymam intrant, quando Herodem conſulunt, quando Deum per homines quærunt, ſtellam nō vident. Vbi vero non ſperant auxilium ab homine, vbi ab impio rege diſcedūt, vbi humanæ ſapientiæ conſilia deſerunt, & in Domino Deo quem adorare proponunt, ſuum deuotę iactāt cogitatum, diuina iterū illis claritas aſſiſtit, & ducem de cælo iterum promerentur. Quid ſibi volunt hęc chariſsimi fratres? illud profecto quod dixit Dominus in Euangelio. Nemo mittat manum ad aratrū & aſpiciat retro, vt ſit idoneus regno Dei promerendo Si ad aratrum miſimus aliquando manum, vt in agro magni patrisfamilias boni aliquid ſeminis ſeminaremus, ſi carnales affectus & priſtinam mundi conſuetudinem adiecimus, vt Deum pura & libera mēte adoraremus, & illi ſoli ſolertiſſimi ſeruiremus, ne deficiamus in medio itineris, ad finē vſquæ vitæ perſeueremus. Quoniam nō qui incœperit tantū, ſed *qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit*. Perſeuerātia nobis opus eſt, vt noſtræ adorationis ſtudium ſalutare reddatur. Quod ſi aliquādo humana fragilitate nos exorbitare, & retro aſpiciēdo priſtinis deſiderijs rerum fortuitarū diſtineri contingat, diſcamus à Magis. Abierunt illi ab Herode impio rege, abeamus & nos à vanitate, ab impietate ad quā aſpeximus, & diuertamus. Egreſſi ſunt Magi Hieroſolymam ciuitatem tunc peccatis plenam. Egrediamur & nos omnia ſtudia vanitatum. Procul dubio ſtella quæ illos anteceſſit

* *Domine, habet vnū ex tribus exemplaribus.*

Luc. 9.

Perſeuerandum in ſtudio virtutum.

Matth. 10. & 24.

receſſit vſque ad locum vbi erat puer, ſancti ſcilicet ſpiritus cęleſte auxiliũ, nobis iterum aderit, antecedet nos, atque ad ſaluatorem noſtrum vſque perducet.

De lumine fidei & ſpiritus hilaritate, modóque & loco veræ adorationis.

Cap. XI.

VSQVE *dũ veniens ſtaret ſupra vbi erat puer*. Plura hic latẽt ſacramenta quam ego narrare vel cognoſcere queam. Ad ſanctæ Eccleſiæ penetralia, niſi cęleſtis luminis beneficio, Chriſtianæ fidei ſplẽdore radiantis nõ intratur. Hæc veriſſime illud eſt lumen, quod firmatur ſupra locum, vbi puer IESVS manet cum virgine matre. Hunc luminis ſplendorem æternum attende, ſi puerum IESVM cũ Maria matre eius inuenire deſideras. Attende vero libenter & mẽte iucunda quando Magi videntes ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valde. Eſto
Matth. 6. nũc procul hypocritę triſtes, exterminantes facies veſtras vt appareatis hominibus ieiunantes, Magi valde magno perfuſi gaudio, dũ Spiritus ſancti gratiam recognoſcunt, alacres domũ ingrediuntur, quam puer IESVS cum Maria matre ſẽper Virgine inhabitat. Quid ſuſpiratis? Quid męroris lachrymas fingitis? Quid pallorẽ & ſqualorẽ hypocritæ horridi prætenditis, Si cæli lumen vobis affulſit. gaudete cũ Magis gaudio magno valde. Audite Paulum. *Gaudete in Domino ſemper, iterũ dico gaudete*, ſed non ſtolide, nõ petulãter, quinimmo modeſte ſemper. *Modeſtia veſtra*, inquit idẽ Paulus *nota ſit omnibus hominibus. Ibant* profecto *Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij: quoniam digni habiti ſunt pro nomine* IESV *contumeliam pati*. Publicè gaudebant, quia publica erat cauſa lætitiæ. Sic intrare oportet domum, id eſt, Eccleſiã Dei Extra illam enim & ſine gaudio Spiritus ſancti, puer odorandus inueniri non poteſt, Stella quam viderãt Magi ſtabat ſupra vbi erat puer. Inde nõ diſcedit gratia Spiritus ſancti, vbi manet puer IESVS. Vt ergo adoremus, intremus Eccleſiam, non tantũ hanc manufactam, quæ tamen domus Dei eſt, ſed profeſſionẽ veritatis, quę fit in fide Catholica: Cuius rei gratia dicit Euangeliſta. *Intrantes domũ inuenerunt puerũ. In medio Eccleſiæ laudabo te*, dicit Propheta, quod alibi exponens *in concilio iuſtorum & cõgregatione* ſe Domino confiteri velle cõteſtatus eſt. Intima igitur noſtræ conſcientię ingrediẽtes, clauſo hoſtio domus noſtrę intentionis, ſecreto cõueniamus Dominum IESVM CHRISTVM, non, ſicut hypocritæ faciunt, in angulis platearum longas orationes orantes. Magi intrant domum IESV, priuſquam adorẽt. Quare per ea quæ diximus, illos imitari toto pectore ſtudeamus.

Philip. 4.

Actor. 5.

Pſalm. 21.

Pſalm. 110.

De præſidio Sanctorum in adoratione quærendo.

Cap. XII.

CVM *Maria matre eius, inuenerunt puerũ*. Quid quęſo ſibi vult hoc? Magna certe ratione appoſitum eſt. A rege aliquid petituri, vltra captatam loci & temporis oportunitatem amicos regis poſtulatis adhibere nitũtur. Qui habẽt corã iudice cauſas, procuratores & aduocatos (quos vno nomine patronos dicere poſſumus) fidos inprimis, & iudicibus gratos conducũt. Volentes ergo adorare Dominum Deum, & ab eo gratiam petere quaſi à rege, quaſi á iudice miſericordiã impetrare, aut compẽſam damni vel iniuriæ poſtulare, cur nobis ipſis fidere præſumamus, nulla certe eſt ratio. Adhibenda ſunt potentum ſuffragia, interceſſiones amicorum, patronorum

quoque

Digitized by Google

quoque præſidia interponenda ſunt. Quem apud Regem Regum, & iudicem omnium virorum & mortuorũ,
Maria optima patrona & aduocata. vitæ ac necis cauſam habẽtes, illi magis amicũ poſſumus interponere, quẽ patronum accuratiorem & fideliorẽ adhibere, quam S. Mariam virginem matrẽ eius? Quam, quia illũ lactauit & aluit, pro nobis intercedentem certiſſime exaudiet. Dixit Salomon ma-
3. Regũ 2. tri ſuæ Bethſabeæ. *Pete mater mea quod vis, neque enim fas eſt vt auertam faciem meã* ab ea quæ me genuit. Quid putamus aliud dicere Dominum IESVM CHRISTVM? qui longe ſapientior & iuſtior eſt Salomone? qui matrẽ lõge ſincerius veneratur & amat. Mater Salomonis illũ genuit, obſtetrices abſtulerunt, nutrices lactauerunt, baiulæ diſtinuerunt & cuſtodierũt, pædagogi & præceptores inſtituerunt. Maria filio ſuo matris, obſtetricis, nutricis, baiulæ & educatoris beneficia preſtitit & obſequia. Itaque adorare volentes filium eius, apud illum hanc inueniamus, & conueniamus; quando Magi antequam adorarent, ingrediẽtes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & illa pręſente adorauerunt eum.

De præmittendis adorationi, ſummatim ex Euangelij, & Prophetæ declaratione collectis.

CAP. XIII.

HÆc igitur in ſumma ſunt, quæ adorationem pręcedere oportet, ſurgere à ſtudio fortuitarum rerũ, & à mundana vanitate diſcedere. Docet nos hoc ſancta mater Eccleſia, per Prophetam inter miſſarum ſolennia dicens, *Surge*. Et per Euangeliſtam
In miſſa in die Epiphaniæ. Magorum exempla proponens, qui ſuas prouincias egreſſi veniunt Hieroſolymam dicentes, *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum*? Mentem ad cælum attollere. Cuius rei gratia Dicit Eccleſia per Prophetam, *illuminare* & per Euangelium Magos mõſtrat illuminatos, qui dicũt, *Vidimus ſtellã eius in oriẽte*. Quod ſi à cæleſtibus meditationibus per fragilitatem excidimus, iterũ terrena ſollicitudine diſtracti, ne perſiſtamus, ſed abeamus, & recedamus illinc. Niſi hoc fecerimus, quod nos maneat, non à me, ſed à matre noſtra Eccleſia hodierna lectione, de Eſaia ſũ- Iſaiæ 60.
pta perdiſcite, *Ecce tenebræ operiẽt terrã*, animam tuã, quæ terra eſt bene colẽda, atque purganda, vt bonũ fructũ & centeſimum afferat. *Et caligo populos*. Cogitatuum, ſermonum, operũmque multitudinem, quæ noſtræ terræ populi ſunt, caligo erroris & cõfuſionis operiet neque lumẽ cæli vltra videre licebit. Expertum hoc hodie mõſtratur in Magis qui ad Herodem ac Põtifices cõuerſi, pro pietate dolos inuenerunt. Vbi vero eos deſerũt, *ſtella quã viderant in Oriente antecedebat eos*. Quid eſt hic fratres aliud agnoſcendũ, niſi quia *cum Sancto Sanctus eris, & cum* Pſalm. 17.
peruerſo peruerteris? Magi cum Herode nutant, nihil certi inueniunt, & qui ab Herode conſilium quærunt, conſilij & auxilij ab eo requiruntur in fraudem. Vbi illum deſerunt, ſtellam vident, quæ eos ducit ad locum vbi erat puer, quem adorare debebant. Ne vero iterum labamur in
* tenebris, intremus fidei Catholicæ ſepta, ingrediamur noſtræ mentis intima penetralia, noſtram vitam examinantes. De nobis ipſis non vulgo, non aſſentatoribus, non affectibus, ſed rationi & lumini fidei (quod in Eccleſia accepimus) acquieſcamus. Ita facto opus eſſe docet prophetia, quam inter miſſarum ſolẽnia audiuimus. *Super te autem orietur Dominus*, Iſaiæ 60.
& gloria eius in te videbitur. Si effugaueris à tua terra tenebras, & caliginem repuleris à populis tuis, orietur Dominus ſuper te, orietur autem in Eccleſia. Intra ergo illam, & Dominus ſuper te orietur, gloria quoque

* tenebras.

Salubre & obſeruandum documentũ.

Digitized by Google

eius in te videbitur. Si mentis tuę ſecretū, cum veritatis lumine ingreſſus fueris, hoc videbis, & non aliter. Vnde & Magi intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Cum per hæc omnia ad puerum Regem Regum peruenerimus, nequaquam nobis ipſis fidere Debemus. Patroni adhibendi ſunt, vt quod noſtris meritis nō valemus, eorum interceſſionibus conſequamur. *Quando* enim *conuerſa fuerit ad te*, id eſt, in tuum fauorem, *multitudo maris*, id eſt, magnum auxilium ſanctæ Mariæ, quæ maris eſt portus & ſtella, & *fortitudo Gentium venerit tibi*, id eſt, ſanctorum ſuffragium, *tunc videbis & afflues, mirabitur cor tuum*, cogitans magnitudinem eius, qui ſe tibi exhibet adorandum. *Et dilatabitur* multa lætitia, eius clementiam & profuſam beneuolentiam cogitando. *Multitudo maris*, quid eſt aliud * Maria infinita multitudine gratiarum pelagus? *fortitudo gentium*, quid quęſo ſibi vult niſi fortiſſima ſanctorum ſuffragia, quibus adhibitis adorare debemus, quando & Magi non ſolum puerum adorandum conueniunt, ſed cum Maria matre eius inuenerunt. Inuenimus quæſita. Quia ergo ſic quæſierunt intrantes domum, inuenerunt puerum cū Maria matre eius. Hæc vero omnia lætanter faciamus, quia dicit Propheta, *Dilatabitur cor tuum*, & docet Euangelia Magos, domum adorationis intrantes, gaudio magno valde fuiſſe gauiſos. Itaque ſi de peccatorum noſtrorum grabbato ſurrexerimus, ſi à mala cōſuetudine noſtræ prioris vitæ receſſerimus, ſi pacis & veritatis viam ingreſſi, Ieruſalem ſupernam adire ſtuduerimus, ſi oculos ad cælum, diuinæ gratię fulgorem attendentes leuauerimus, ſi per humanam fragilitatem relapſi mature reſipuerimus, ſi domum adorationis Eccleſiæ inſtituta & monita, noſtrique cordis intima penetralia ingreſſi fuerimus, ſi exultantes & iubilantes cum lachrimis lætæ compunctionis perſeuerabimus, ſi nobis ſuffragia ſanctorum conquiſiuerimus, & in primis ſanctam Virginem patronā inſtituerimus, omnibus, adorationem præcedere debentibus, oportune cōmuniti, Magorum apparatum ad adorandum, bene erimus imitati. Supererit opus ipſum adorationis implere, quod ab eiſdem Magis, hoc ſecundo noſtræ orationis articulo, qualiter fieri debeat nunc diſcite.

* Vnum exemplar habet *quā Maria*.

Adorationis præparatio ſtrictim collecta.

De Magorum proſtratione dum adorant.

Cap. XIV.

Procidentes *adorauerunt eum*. Adoratio magis corde quam voce peragitur, cor autem geſtu corporis declaratur. Opus eſt igitur ad orando procidere, procul cadere. Non enim audere debemus odoratum accedere propius ſcilicet virtuti noſtræ aut meritis confidere, ſed omnem ſpem in adorati clementiam conſtituere debemus. Moyſes vbi in rubo Deum eſſe cognouit, ad illud oculos leuare veritus eſt. Et ſtans à longe Publicanus non audebat oculos leuare ad cælum, ſed illis ſtudio humilitatis defixis in terrā dicebat. *Deus propicius eſto mihi peccatori* Filius quoque Prodigus rediens ad Patrem. *Pater*, inquit, *peccaui in cælum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis*. Vide quam procul ſe à patre conſtituat, *non ſum dignus*, inquit, *vocari filius tuus* effice me mercenarium per tuam clementiam, qui filij iura amiſi per culpam & dementiam meam. Quid ita? Nimirum quia omnem meam ſubſtantiam conſumpſi, meam inquam, quia tu illam mihi dederas, niſi dediſſes, niſi mecum ſecundum clementiam optimi patris egiſſes, mea certe ſub-

Adoratio corde magis quàm voce peragitur.

Exod. 3.

Luc. 18.

Luc. 15.

Digitized by Google

ſubſtantiā eſſe non poterat; poteras tu abdicare contumacem & luxurioſum filium, at non meorum meritorum, ſed tuæ beneficentiæ rationem habuiſti, quaſi legitimo filio & obſequioſo partem mihi ſubſtātiæ liberaliter dediſti. Quo tu clementior & liberalior mihi pater fuiſti, magis ego tibi obſequi, & bonis conſilijs tuis acquieſcens, partem ſubſtantiæ, quam abs te accepi, conſeruare debui; quæ cum non egerim, ad filij tui titulum recipi non audeo poſtulare, procul ab hereditate, cuius partem accepi & conſumpſi, eſſe debeo Me, ô Pater, inter mercenarios tuos numera, iuxta laborē meū ſit mihi, pro tua clementia, ſaltem quotidiana merces exigua in ſudore vultus mei, liceat mihi panem inter tuos accipere mercenarios. Hoc eſt ſe vere proſternere corā adorato, hoc eſt vere opus adorationis implere, ſua peccata cognoſcere, ſe redarguere, ſe pœna dignum, & indignum gratia confiteri. Adoratum econtra cognoſcere eminentiſſimum Dominum clementiſſimum Patrem, eius timere ſeueritatem; non tamen odiſſe, ſed colere, & lachrimis gaudētibus ſe caſtigationi ſubmittere, ſperare inter hæc veniam & ſaltem mercenariā retributionem, quotidianum panē. Hoc eſt quod Magi fecerunt procidentes; non ſe magnos viros exiſtimant, non eſt talium ſe proſternere exiſtimāt ſe mancipia inutilia & extrema, dignáq; verberibus. Quid enim indicat ſe proſternere, niſi ad quælibet verbera Dominus iuſſerit, paratū dorſū exhibere? Cogitant Magi dum ſe proſternunt, & intra ſe dicunt. Tu in cuius nomine flectitur omne genu, cæleſtiū, terreſtrium & infernorum, dorſum tuū pro nobis flagellis dabis & cruci te patieris affigi; magnæ sūt iniquitates noſtræ, quæ talem ac tantum Regem tā acerba ſuſtinere flagella, vulnera, mortémque compellent. Tranſeant potius in nos omnia verbera, & pœnæ quas pro nobis paſſurus es, nos teneāt. Nos enim ſumus qui peccauimus ſimul cū patribus noſtris. Dederas nobis originalem iuſtitiam quaſi hereditario iure à noſtris primis parētibus deducendam, nos illam tātam hereditatem amiſimus, quādo illi à te receſſerūt, & in regione à veritate longinqua, in regionem inſipientię abierunt. Carnis nempe delitias amplexus Adam, primus omnium hominū pater, ne contriſtaret vxorē ſuā matrem noſtram, iuſtitiam omnem luxurioſe conſumpſit. Non audemus hanc petere, petimus eſſe ſaltē mercenarij tui. Scimus quia bene operātibus præſtas gratiā, in quaſi cōfirmari ſtuduerint, das illis panem Angelorū. Age nobiſcum non pro noſtro merito, ſed pro tua clementia ſuſcipe nos.

Se proſternere quid indicet.

Iuſtitia originalis hereditas fuit, quam filius prodigus conſumpſit.

De ratione adorandi à Dauid in Pſalmis tradita.

CAP. XV.

HAc ratione adorandum eſſe Deum, ſi mihi nō creditis, à Dauid Rege & Propheta perdiſcite, ille enim dicit. Adoremus & procidamus, & ploremus ante Dominū Quomodo procidamus & quare, qua inſuper ratione ploremus, idem ipſe Propheta nos admonet vbi dicit *Venite* ô adorare volentes, ne expectetis Deū venire ad vos, venite vos mecum ad illum, *exultemus*, id eſt, extra ſaltemus, ſaltemus extra culpam, ſaltemus *Domino* id eſt, ad Domini gratiam accedentes. *Iubilemus* per cordis lætitiam, modeſtam & ſobriam. Sed quibus in rebus iubilemus attendite. *Præoccupemus faciem eius in confeſsione, & in pſalmis iubilemus ei.* In Pſalmis, & Hymnis, & Canticis ſpiritualibus, attenta cordis meditatione ruminatis, bene iubilamus. Quare vero nos hæc facere conueniat, audite, *Quoniā Deus magnus Dominus, & Rex magnus ſuper ōnes Deos.*

Pſalm. 94.

Iubilāte Deo, quibus in rebus, & quare debeamus.

Digitized by Google

Nonne quanto potentiores Domini, tanto ſerui ad obediendum & obſequendum promptiores ſunt? Deus quem adorare debes, magnus eſt Dominus, dominorum maximus, & Rex magnus ſuper omnes Deos. *Dij enim gentium dæmonia.* Dominus autem qui adoratur à Dauid, à Magis, à nobis, cęlos fecit. Si vis noſſe quid cogitare debeas, dum te adorãdo proſternis, cogita *quoniam Deus* eſt *magnus Dominus & Rex magnus ſuper omnes Deos*, cogita *quoniam in manu eius ſunt omnes fines terræ.* Tota terra duobus finibus clauditur, dum ab altero incipit, & in alterũ deſinit, vterque in manu Dei eſt. Quãdo & primum efficiens omnia, & omnia finiens ſolus eſt Deus, & altitudines montiũ ipſius ſunt. Non ita tenet extremos fines, vt medium aliquid ipſe non teneat, cacumina mõtium, & eorũ altitudines penitus inacceſſæ, ipſius ſunt. Cogita quod non ſolũ terrę Dominus eſt, ſed maris, *Quoniam ipſius eſt mare*, quod non emit, non vſurpauit, non dono accepit, ſed *ipſe fecit illud, & ſiccam manus eius formauerunt.* Eſt ergo vtriuſque Dominus, quia fecit vtrumque, & hac ratione tenet primum terminum omniũ creatorum, quia eorũ eſt primum efficiens. Quia vero propter ipſum ſunt, & in ipſũ omnia tẽdunt alterum terminum eadem cõtinet manu. Horũ igitur gratia venite adoremus hũc & non alium, procidamus humiliantes nos, & ploremus dũ cõfitemur coram illo peccata noſtra. Quia ipſe fecit nos ſuum opus nõ aſpernabitur, quia eſt Deus verus, Deus omnipotens ſecũdum generationem æternam. Paſtor vero ſecundum temporaneã ſolertiſſimus & piiſſimus eſt, & nos populus eius, & oues paſcuę eius ſumus, nos nequaquã abijciet. Eius igitur dignitate & bonitate pẽſata, exultare & iubilare, pro noſtra autem tenuitate & malitia plorare adorando debemus. Ploremus autẽ corã illo, nõ coram populo, eius domũ ingreſſi, id eſt ſecretis excepti conſcientiæ penetralibus, quæ Deus libenter inhabitat. Ploremus deuotionis lachrymis lætãter in occulto profuſis; triſtium hypocritarum lachrimis, fletibus, ſuſpirijs ſiue mugitibus procul abiectis, quia, quem adoramus, Deus eſt totius conſolationis.

Psalm. 95.

Plorare coram.

Deo quomodo debeamus.

De theſauris aperiendis coram adorato Domino IESV CHRISTO.

Cap. XVI.

ET *apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurũ, thus & myrrham.* Quid ſibi vult hoc chariſſimi fratres? Nonne ſatis erat dicere, *procidentes adorauerunt eum, & obtulerunt ei aurum, thus & myrrham?* Cur dicit Euangeliſta, *apertis theſauris ſuis obtulerunt munera?* non ſunt tanti ſcriptoris inania verba, præſertim in re tam ſeria. Hunc nobis locum magiſter gentium Paulus, nos admonendo, aperit. *Qui parce*, inquit, *ſeminat, parce & metet.* Zachæus exequẽdo, quid ſibi velit idem locus, oſtendit, quando huic ipſi, cui Magi munera offerunt, cõuiuiũ præparaſſet, vbi quies data eſt epulis mẽſæque remotæ, dixit: *Ecce dimidiũ bonorũ meorũ Domine do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui reddo quadruplũ.* Vide quam conſulte Apoſtoli conſilium impleat. Alienorum & iniuſte acquiſitorum reddit quadruplu, ſuorum bonorum dimidium pauperibus dat. Magi theſauros aperiunt, vt quicquid in illis eſt, rex cui donandũ eſt videat, eligat meliora, & ſi velit accipiat omnia, Sed quia ille modeſtus eſt, Magi de vniuerſis theſauris apertis, & propalam coram rege expoſitis, offerunt meliora, offerunt aurum, thus & myrrham. Demus ergo nos illi abũdanter, *nam qui parce ſeminat parce & metet.* Demus libenter, *Hilarem enim datorẽ diligit Deus.* Demus meliora

1. Cor. 9.

Matth. 9.

1. Cor. 2.

Digitized by Google

Eleemoſina quomodo & de quibus fieri debeat.

2. Cor. 9.

Ibid.

Matth. 25.

meliora, Quia *qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. Impoſſibile eſt ſeminanti zizaniam, colligere triticũ. Cum facimus eleemoſinam, meminiſſe debemus Regis à Magis adorati ſententiam, *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis*. Cogitare debemus Domino IESV CHRISTO donari, quod eleemoſinæ titulo pauperibus tributum eſt. Et certe ille propter Chriſtum petit, propter Deum petit. Clamat enim dicens, Pauperi panem propter Deum; panẽ dicit, tu putrida porrigis abijciendáque fragmẽta, purgamẽta & feces ollarum, & cacaborũ, cõcretũ liquorem & acidum de fundo vegetis profers, quem in refectionẽ pauperum ſubminiſtres? O te infelicẽ, ſi de ijs centuplũ mercedis nomine accipias da eleemoſinam qualem velles accipere, immo vero ſi ſapis, da meliorem: quãdo Domino vel patrono tuo, non niſi electa donare infamia eſt, & indignationem cõquirere. Aperi cum Magis theſauros tuos, & da meliora quę illis cõtineantur. Theſauri noſtri ſunt ſtudia quibus incumbimus, horũ arculæ ſunt intimæ cogitationes. Vbi adoraueris, hos pande theſauros tuos, omnes cogitationes tuas effũde. *Effundite corã illo corda veſtra* dicit Propheta, Et quoniam nobis etiã inuitis, noſtra ſecreta cõſilia aperta sũt, & nuda Regis oculis quẽ adoramus, faciamus (ſi ſapimus) de neceſſitate virtutem Si renelaueris Domino cor tuũ, te volente eius ſecreta rimabitur. Si clauſeris, ſciet omnia te inuito, immo iã ſciuit. Apertis igitur theſauris noſtris, ſic cũ Magis munera offeramus, vt dũ eleemoſinã facimus, Zachæi exẽplũ, Pauli conſilium teneamus. Dum Deum alloquimur adorãdo, quaſi illum colloquentem, & nunc interogantem, nũc nobis reſpondentem perſuaſũ habeamus. Ne fingamus, ne ſimulemus, ne mentiamur, dicamus cum Propheta, *Imperfectum meũ Domine viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribẽtur* cogitationes meæ. *Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Nempe ſi aſcendero in cælum*, per ſuperbiam cum Lucifero elatus vt Phariſęus qui adorando dicebat, Ieiuno bis in ſabbato, decimas do omniũ quæ poſſideo, non ſum ſicut cæteri homines, nõ vt hic publicanũs *Tu illic es*, vt me inde expellas & punias, qui Luciferũ deiecisti, qui ſuperbientem Phariſęum & ſua peccata abſcõdentem damnaſti. *Si deſcẽdero ad infernum* deſperationis Cain cum Iuda, *ades*, vt meã infidelitatem punias, Melius mihi erit, *Si sũpſero pẽnnas meas*, omnium meorum cogitatuum & affectuum impetus *diluculo* illuminatus fide certa, leuatus ſpe firma, *& habitauero in extremis maris*, in amaritudine pœnitẽtiæ, *illic enim manus tua deducet me*, per miſericordiam, quo per me ipſum ire non valeo, *& tenebit me dextera tua*, per fortitudinem protectionis. Vt tenuit confitentem publicanũ, remorſum amaritudine conſcientię, quãdo non leuabat oculos ad cęlum per ſuperbiam, vt Phariſęus non deprimebat ad abyſſos per deſperationem ſed aſpiciebat terram corporis ſui & de tua clementia confiſus aperiebat cor ſuum totum, in quo quoniã nihil te dignum videbat, dicebat, *Deus propitius eſto mihi pecca ori*. En Domine theſauros cordis mei qualeſcunque sũt, ego libens aperio coram te, ſed nihil dignum te in illis inuenio, non habeo in illis tibi quid dẽ, habeo quid à te mihi relaxari depoſcam. Theſauri mei ſunt debita tibi iura, pro multis in me beneficijs à te collatis; sũt debitæ mihi pœnæ, pro ingratitudinibus & culpis meis innumeris: ſunt anxietates reatuum quibus aſtringor aſſidue: *Deus propitius eſto mihi peccatori*, eſto propitius, ne exigas credita; eſto propitius, vt relaxes debita; eſto propitius, vt abſoluas vincula. Debemus ſic aperire theſauros noſtros,

Luc. 18.

Pſalm. 61.

Præcepta diligenter obſeruanda cuiuis hominum generi.

Pſal. 138.

Digitized by Google

De eleemoſina vltro offerenda.

Cap. XVII.

Obtvlervnt *ei munera.* Non ſatis eſt tantum aperire theſauros, offerre debemus munera, hoc eſt, non petita ſponte tribuere, & ingerere recuſantibus accipere. Magni quidem meriti eſt, egenis poſtulantibus opem dare, ſed maioris eſt gratiæ, cum egentē agnoueris, eius præuenire petitionem. Dominus Iesvs Christvs non rogatus ad Lazarum vadit, vt à ſomno excitet illum, feretrū ſtare iubet, vt viduæ filium vnicū qui defunctus efferebatur matri reſtituat, Paralyticum iubet tollere grabbatū. Petrus eum, qui reſolutis mēbris ante fores templi paruam ſtipē flagitabat, integræ reſtituit ſanitati, quā ille poſtulare non audet. Hæc eſt eleemoſyna acceptiſſima Deo, frangere eſurienti panem tuum, egenum & vagum inducere in domum tuam, nō recipere tantum rogantem, ſed inuitare, & inducere reticentē debes. Quot vere ſunt egentiſſimi, qui pro modeſtia, ne proximum grauent, petere non audent? Quot pro erubeſcentia malunt inedia opprimi, aut flagitijs inquinari quam auxilium implorare. Sanctus Martinus armatam militiā adhuc catechumenus agens quoniam pauperi poſtulanti abrepto enſe chlamydem, qua media hyemę vtebatur, mediam ſcidit & nudo tribuit, reliqua cōtegitur vt poteſt, nocte ſequenti Chriſtum cum Angelis videt, auditque lætanter dicere circunſtantibus Angelis, Martinus adhuc catechumenus hac me veſte cōtexit. Dignus profecto qui poſtea Epiſcopus fieret, & Turonenſem Eccleſiam gubernaret. Nicolaus noctu per tegulas (ne videatur ab hominibus) pōdus auri tertio in domū inopis de feneſtra proiecit, & tres pauperis filias honeſto loco natas, ab iniuria ſeruauit, dignus & ipſe qui poſtea Epiſcopatum in Patera vrbe teneret. Franciſcus, cum militem pauperem non militariter indutū obuiaſſet, quæ nuper ſibi parauerat & induerat, tūc primum veſtimenta exuit, & militem illis donatū honeſtauit, pro qua munificentia, nocte ſequenti ampliſſimo & ſpecioſo palatio in ſpiritu à Chriſto donatus, & cæleſti militiæ non ſolum aſcriptus, ſed magnorum dux Chriſti exercituum declaratus eſt. Offerenda eſt igitur indigenti eleemoſina Paulo doctore Gentium ad hanc rem Corinthios cōmonente & adhortāte. Audite illum. *De collectis autem quæ fiunt in Sanctos, ſicut ordinaui in Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite per vnā ſabbati. Vnuſquiſque autem veſtrū apud ſe reponat, ſeponēs quod ei bene placuerit, vt non cum venero tunc collectæ fiant.* Fecerunt hoc antea Magi, quando theſauros repoſitos ſecum attulerunt offerre Domino Iesv Christo. 1. Cor. 16.

Exempla ad ſpontaneam & non petitam eleemoſinam. Ioann. 11. Luc. 7. Marc. 2. Actor. 3. Iſaiæ 58. Remuneratio eleemoſinarū.

Oblationi Magorum oratio accommodata.

Cap. XVIII.

Apertis à Magis, coram magno rege theſauris ſuis, manet infans Iesvs in matris gremio, cum hilaritate faciei maieſtatem iam præferens, venuſtoque corporis motu & murmure ſuauiſſimo grati animi notas oſtendens, nihil tamen, pro humanæ infātię imbecillitate, loqui ſufficiens. Quare ad Matrem Virginem illi verba conuertunt. Debemus, ô Regina cæli, filio tuo quem tenes in gremio, quicquid habemus, quicquid valemus & ſumus. Adorantes illū, debitum hoc noſtrum in ſecreta cordis ara profeſſi ſumus. Nunc, quantum poſſumus, debitum ipſum ſoluere, nō vt liberemur (neque enim id velle debemus) ſed vt plus debeamus, prōpti ſumus & præſto. Diſſoluemus autem

ſimul

Digitized by Google

ſimúlque debebimus, ſi nos filij tui obſequiis noſtróſque omnes comites deſignaueris. Nobis hoc maxime accedet gloriæ, non ſolum inter noſtros, ſed vbique gentium, tāti principis milites, aut ſaltem pediſſequos fieri, tibi vero fortaſſe non erit inutile id præſtitiſſe. Præſagit namque animus Herodem Saluatori ſuo, immo omniū hominū ſaluti, filio ſcilicet tuo tēdere inſidias, à quibus noſtra diligētià infans tutus erit. Quod ſi vim apertā Herodes tentare conſtituat, nobis eſt ingens hominum & bellicorū apparatuum copia, quę remanentibus hic nobis apud te, mature omnia huc à noſtris conuehētur. Interea pro theſaurorum, quos vides, copia, non ſolum victui neceſſaria *ſuppeditabunt, ſed milites & arma parare poterimus, ad fraudem & vim hominis perditiſſimi propulſandam. Tantum nos effice dignos filioli tui ô regina miniſtros nóſque ſuſcipe vernaculos ſeruos. Tui enim ſumus, & nuſquam melius quam hic tecum, ad filij tui tutelam, pro ſuæ infātiæ & humanitatis imbecillitate poſſumus eſſe. Theſauros quos coram illo aperuimus, pro illo tu ſuſcipe, & ad neceſſarios vſus pro tua ſapientia diſpenſandos ſerua, noſq; deinceps parere mandatis ſcito eſſe paratos. Hi venerabundi & læti comites noſtri, ſe ipſos nobiſcum filio tuo & tibi ſe cū muneribus noſtris dono dant. Ita comites ſimul theſauros apertos ingerunt.

*ſuppeditabimus. 2. exemp.

Magorum orationi accommodata, Virginis accommodata reſponſio.

Cap. XIX.

AD hæc Virgo regina prudentiſſima ſic reſpondit. Ceſſate, quieſcite viri optimi, & vos, ô Magi, audite quæſo Dei ancillam, pro ſuo filio Deo vero, & rege ſummo, ſtudijs veſtris ſatisfacere volentem. Quæ debere filio meo, adorātes apud voſmetipſos profeſſi fueritis, quid etiā ſibi munera veſtra velint, vobis tacētibus res loquitur. Nō enim ad hominē adorādū, pręſertim infātulū, & in præſepio reclinatū paupere, vos homines ſapiētiſſimos poteſtatéque præcellentes, de tam remotis orbis terrarum oris adducere potuit, niſi fides & deuotio erga meū filium, maior ſane quam erga hominem haberi poſſit. Felices vos, quibus Deum verum in carne natum cognouiſſe conceſſum eſt, & quid illi debeatis intelligere, atque monſtrare. Geſt', dulcis balbuties ac ſerenitas frōtis regis noſtri fidem faciunt, ſtudium veſtræ adorationis illi fuiſſe gratiſſimū, cuius eſt ſuper omnia de agnita & culta veritate lætari; quoniam ad hoc ipſum venit in mundū vt teſtimonium perhibeat veritati, & in viā pacis homines bonæ voluntatis dirigat. Sed quia non eſt eius vim vi, fraudémue repellere fraude, qui pius eſt, mitis, & humilis corde, non reddens pro malo malum ſed in bono malum ſuperans, & omnes fraudum caligines inuincibili luce veritatis effugans, veſtro, veſtrorúmque famulatu, qui vſui nobis cedere non poſſet, ne quæſo grauetis regem noſtrum; veſtratibus potius ſeruate vos ipſos, veſtra opera indiguis. Gratiſſimum hoc erit & filio & matri, ſi mature repetentes populos veſtros, iuſte & tranquille eos ſeruabitis. Puto vos non latere, minus hominem contra Deum poſſe, quam pulicem minimum contra maximum elephantum. Non eſt enim ſcientia non eſt prudentia, non virtus, non potentia contra Deum. Quare, viri optimi, neque armis neque bellicis apparatibus, aduerſus Herodem nobis eſt opus. Theſauros porro veſtros, quos in vſus exponemus, aut quibus opportunitatibus conſeruabimus? Sancitum eſt legibus æternæ ſapientiæ, & reuocari non debet filium meum pauperem hic vitam agere, vt non per diuitias quę fortuitę

Ioann. 12.

Digitized by Google

ſunt, ſed per virtutem vniuerſum ſibi ſubijciat orbẽ terræ. Quod enim per vim & arma, quod per pecuniam acquiritur, durare nõ poteſt. Quia nullum violentum fit perpetuũ. Et cauſæ fortunæ, fluxæ & momentaneæ ſolidum effectum adducere nonpoſſunt. Veritate & virtute filius meus omnẽ mundum ſubacturus eſt. Quæ quoniam ſtabilia bona ſunt, & immutabilia regnum eius hoſtes deuaſtare non poterunt. Vobis, ô Magi opus eſt theſauris, quoniam non niſi per illos iura veſtra tenentur. Itaque quos aperuiſtis theſaurorumloculos, claudite, reportate domum vobis habete. Nos animorum veſtrorum promptitudinem accipimus pro qua Regis noſtri, ac meo nomine, vobis gratias habemus & agimus. Referemus autem ampliſſimas, dum filius meus celebrari faciet glorioſi nominis veſtri inter mortales memoriã ſempiternam; inter cœlites vera felicitate non defectura vos donabit. Quarum ego rerum me vobis vadem exhibeo, vos accipite & cum pace, felices regiones veſtras, veſtro cum comitatu repetite.

Nullum violẽtum perpetuũ.

Alia Magorum oratio, partem ſaltẽ theſaurorum ſuorum acceptari petentium.

Cap. XX.

Ad hæc Magos in hanc, quæ ſequitur, ſententiam, eſt conſentaneum reſpondiſſe. Noſtrum eſt, quod ſemper fuit, ô Regina cælorum, filij tui Regis Regum, cęlorum conditoris ac Domini, tuiſque parere decretis monita ſuſcipere, obſequi volũtati. Nunc autem, quod tanta nos præmia manere pro exigua opera noſtra promittis, pro his inſuper te nobis vadem præbes, quanquam nos pudeat noſtris hæc meritis non deberi, pro filij tamẽtui profuſa munificẽtia, proque tua in omnes clemẽtia, magno ac libẽti animo promiſſa ſuſcipimus, exultantes & gloriãtes, ac nobis glorioſum fore profitẽtes plus quam mereri potuerimus accepiſſe. His igitur pollicitis tuis, magno debitorum põdere libẽter onuſti, ad propria remeabimus populorum noſtrorum cõmodis attentiſſime (vt iubes) inuigilaturi. Referemus inſuper theſauros noſtros vt iubes Sed antequam illos hinc amoueamus (quoniam eis onerari non vis) rogamus ſaltem, in animi grati & acceptationis indicium, tantillũ de his non aſperneris accipere, quod prę-ſentem inopiam tuam (ſi non vis ex toto reuelare) ſaltem leuigare ſufficiat. Hoc profecto te, ô Regina, recuſare pro tua clementia ac ſapientia non conuenit, ne nos contriſtes. Non te fugit Deum ipſum quem tenes in gremio, ſuis humanis neceſſitatibus, per homines ad diem ſubueniri conſtituiſſe. Eius namque ſapientia ſic homines regit, moderatur atque ſuſtẽtat, vt que fieri in illis & de illis vult, per creaturã ſuã ſemper efficiat. Concede quæſumus dignos nos Dei ſapiẽtię miniſtros fieri. Ne aſperneris de noſtra abundantia tuis, ac filij tui neceſſitatibus ſubueniri; fortaſſe quoniam æquanimitate & manſuetudine, Herodis furorẽ euadere conſtituit filius tuus, te cum illo longa peregrinatione Herodianarũ inſidiarum periculo ſubtrahes Accipe igitur hocpauxillum auri. Ne reſpuas, ô Regina, quod te grauare non poteſt, quod ſine anxietate ad futuras neceſſitates, pro modico tempore ſubleuandas, donec ſaltem ablactetur infans præſidio tibi ſit. Videmus inter pręſepis anguſtias, filij tui quem adoramus, incunabula collocata, vnde indignis iumentorum odoribus Saluatoris forte lædetur infantia. Quare modicum & hoc thuris rogamus accipias, vnde ſuffumigata domus ſalubrior fiat, & infantis animales ſpiritus valeãt confortari. Perſpicuum

Magorum munera cur Virgo mater accipere debeat.

Digitized by Google

ſpicuum eſt, pro volũtaria paupertate, te ad vſum infantis pannis non eſſe copioſam. Si te abundantiorem facere voluerimus, ſcimus impedimenta hãc eſſe ſuppellectilẽ. Ne ſudariolorũ, faſciarum, pannulorũue indigẽtia ſordeſcat aliquid in carne pueri, myrrham attulimus, vim habentẽ (vt ipſa noſti) ab omni putredine conſeruandi Non ad delitias, ſed ad munditiam etiam paupertati tuæ iſta conueniunt. Non enim à ſordibus lædi decet pudicitiã tuam. Quare & hoc paululum myrrhæ dignanter accipias, rogamus & ſupplicamus. Sic porrigunt aurum, thus & myrrham, quæ Maria læta fronte ſuſcipiens iam quid ea munera ſibi vellent, ſapientiſſima mẽte reuoluens gratiſſima habere, vultu & voce demonſtrat, abeundique Magis poteſtatem facit.

Quale aurum, thus, qualẽmue myrrham Deo offerre adorando conueniat.

CAP. XXI.

AVRVM *thus & myrrham*, ad rem præſentem iam cõſtat fuiſſe peridonea, ad myſticum vero intellectum pręſentium ac futurorũ in Domino IESV CHRISTO, quam bene conueniant oſtẽdamus. Erat Dominus IESVS CHRISTVS verus Deus, erat Sacerdos ſummus, erat Rex iuſtitiæ. Deo quid congruentius offerre poſſumus quam ſindereſim? Hęc certe eſt mentis lumẽ inobliquabile, nobis inditum à Deo, per quod mens ſemper tẽdit in iuſtum ac rectum, vt Deo iũcta permaneat, & illi ſemper obediat, Hoc eſt illud lumẽ de quo Dauid gloriatur in Spalmis, *Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiã in corde meo.* Infanti igitur à Magis adorato (quia Deus eſt) aurum, id eſt, ſindereſim noſtram offerre debemus. Cur autem ſindereſis intelligatur in auro

Psalm. 4.

Per aurũ ſynderesis.

hoc potiſſime in cauſa eſſe dignoſcitur. Quoniam ſicut aurum inter metalla excellit, & illa perficit ac menſurat, ita ſindereſis eſt eminentiſsima mentis officina, vel habitus ſplẽdidiſſimus omnia mentis opera perficiens, & redigens ad iuſtitiæ lineas ſempiternas. Sacerdoti ſummo quid melius quam cõſcientiam offerimus? *Omnis namque Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur, in his quæ ſunt ad Deum, vt quemadmodũ pro populo ita & pro ſeipſo offerat dona & ſacrificia pro peccatis, qui condolere poſsit ijs qui ignorant & errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Itaque debet quemadmodum pro populo, ita & pro ſe ipſo oblationes offerre.* Dominus autem IESVS CHRISTVS qui peccatum non fecit, in cuius ore dolus inueniri non potuit, quia ſempiternum habet ſacerdotium ſecundum ordinẽ Melchiſedech iuſtitiæ regis, pro ſe ipſo quidem ſacrificium non obtulit, ſed ſe ipſum pro populo in ara crucis immolauit, hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placẽtem. Rationabile igitur erit obſequium noſtrum, ſi nos illi ſacrificium obtulerimus, conſcientiam puram & immaculatam, quam ipſe ſuo ſanguine lauit, morte purgauit, ſepultura ac gloria reſurrectionis abſterſit; quę ſi pro aliquo peccato, pro humana imbecillitate, aut iniquitate maculata iterum eſt atque fœdata, nihilominus illam offerre nõ deſiſtamus. Eſt enim Pontifex factus in æternum, vt quotiens opus fuerit, ſacrificium pro nobis oblatum, ad noſtrę conſcientiæ purgationem offerat, ſi modo bona fide nos illi obtulerimus, qualemcunque habere contigerit cõſcientiam. Erit autem bona fides in corde cõtrito, & ſpõte humiliato, quod per prophetam ſibi gratiſsimum Deus nunquã ſpernere promiſit. Vidiſti vnquam thus purũ carbonibus ignitis imponi? Nihil fragantius olfactui ſentire voluiſſes, cum vetuſtate & certa

cur intelligatur.

Heb. 5.

Thure conſcientia deſignatur.

Digitized by Google

maieſtatis grauitate delectat confortat atque lætificat. Vidiſti econtra impurũ thus igne cremari? Fumus inde egrediens teter, & quaſi piceus faſtidioſus naribus, ſternutum prę violẽtia, & præfocationem extorquere cõſueuit. Sic odor puræ conſcientiæ totum hominẽ lętificat interius exhilarat exterius facieẽque venuſtat. Malæ & impuræ econtra contriſtat, aggrauat, & fœdat. Hic eſt ille odor de quo

1. Cor. 2.

dicit Apoſtolus, quod alijs eſt odor vitæ ad vitam, alijs odor mortis ad æterna ſupplicia. Bona certe cõſcientia viuificat, mala mortem interdum tẽporaneam, tãdem vero &* ſemper æternam adducit, niſi oblata Domino Iesv Christo ſit, & eius beneficio plene purgata. Hac igitur ipſa ratione thus oblatum Domino Iesv Christo, conſcientiam offerendam præfert.

* *ſempiternam* 1. exempl.

Myrrha Prudentiam notat.

Regem magnum atque iuſtiſſimum prudẽtia in omnibus antecedit & comitatur. Illi vt pareamus ſemper prudentia nobis eſt opus. Seruat certe prudentia regem, ſeruat regnum melius, ſeruat prudentia mores, & vitæ tranquillitatem, quam corpus à putredine myrrha ſeruare ſufficiat. Offerre igitur prudentiſſimo regi noſtro in myrrha, prudentiam noſtram debemus ad integrum, vt in lege eius die noctúque meditantes, de numero prudentium Virginum effecti, in nuptijs glorię ſẽpiternæ epulari mereamur. Si ſinderesis, prudentię, cõſcientiæque rationem copioſius fortaſſe noſſe deſideras, vide quæ de his iam ſcripſimus in vniuerſalibus actiuorũ, & in ſermone primo de annunciatione dominica.

Opus auctoris *de Vniuerſalibus actiuorum* Item *Sermones*.

Aurũ quod diximus Deo Magos obtuliſſe, vt nos illi diſceremus offerre ſinderesim, poteſt intentionem totã & motus intrinſecos totius animæ rationalis oſtendere, quos vno nomine intentionem dicere conſueuimus. Quemadmodũ enim omnia venalia auro maxime appreciari videmus, ita motus intrinſecus animę rationalis intentio nominatus, totum hominem & eius opera perficit & metitur.

Aurum intentionem ſignificat.

Hic eſt oculus ille de quo Saluator ait in Euãgelio. *Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Si nequã fuerit, tenebroſum corpus penitus efficiet.* Matth. 5.

Eſt inquam hic oculus, intẽtio ſcilicet ac propoſitum, quod ſapiẽtiſſimi legis latores, plus quam operationes & opera attendi prouidentiſſime decreuerunt. Et quia Deus eſt ſcrutator cordium, intentionis ac propoſiti certus inſpector, ideò Domino Iesv Christo vt vero Deo, aurum noſtrorum cogitatuum donare debemus, & coram illo proponere quicquid in occulto cogitamus. Fiet hinc profecto vt pia, iuſta & ſancta meditemur aſſidue. Quem quæſo non pudeat cogitare, deliberare, eligere, exequi peruerſa, ſi coram Domino Iesv Christo, & vidente illo, hæc ſe facere credat, & mente reuoluat? Romanum populum coram Catone Vticenſi fama eſt obſcœnos ludos (quos tamen publice dijs celebrabant) viri reuerentia obmiſiſſe.

Thus ſermonem refert, ſiue linguam.

Thus, per quod cõſcientiã intelligi oportere iam diximus linguã ſiue ſermones ſi denotare dixerimus, mea ſẽtẽtia nõ errabimus. Fama namque hominis, quę quaſi fumus eſt, & quaſi odor vitæ totius, lingua atque ſermonibus cõſtare dignoſcitur. Et profecto ſicuti fumo, qui ſunt condimentorũ experti, ſaporem & ſubſtantiam rei fumãtis agnoſcũt: ſic mores hominnm, vitæque inſtitutionem nihil magis indicare ſufficit, quam lingua. *Non quod per os intrat,* inquit magiſter veritatis, *coinquinat hominem, ſed quæ de ore egrediũtur hæc hominem coinquinant,* & purum vel impurum eſſe manifeſtant. Matth. 15.

Quando quę de ore exeunt, de corde procedunt, quaſi de clibano fumus, & de qualibet decoctione vapor exhalans. Qualis enim vnuſquiſque eſt, talia loquitur.

Qualis vnuſquiſque eſt, talia loquitur.

Quoniam igitur cogitationes noſtræ, quaſi aurum offerendę ſunt Deo: Sermones

inſu.

Digitized by Google

inſuper, qui ſunt cogitationum fumi, odores indicéſque certiſsimi, Domino noſtro IESV CHRISTO. vt ſacerdoti ſummo, quaſi thus offerre debemus, vt dicere id ſolū diſcamus & aſſueſcamus quod eius auribus dictū eſſe volumus. Ita ne leues ſcurras aut mentientes, Maximus Pont. noſter nos exiſtimet, pudebit nos leuia, turpia, doloſa verba proferre. Hoc eſt veriſſimū & gratiſsimū thus, quod ſacerdoti ſummo Domino IESV CHRISTO offerre debemus. Si peccatores ſumus, per confeſsionē, ſi iuſti per gratiarum actionem, laudeſque continuas id faciamus. Myrrham præterea, quam prudentiā veluti regi monſtrauimus offerendam, etiā operationes ſenſuum deſignare cōſentaneum eſt. Quemadmodū enim myrrhæ inditum eſt à putredine corpora præſeruare, ita ſenſuū exercitationes modeſtæ, nos ſanos & vegetos continēt carne ſimul & animo; quibus nihil plus nocet, quam ocio marceſcere. Myrrham igitur Domino noſtro IESV CHRISTO omnium operum noſtrorum offeramus. Offeramus, inquam, de anima rationali aurum intentionis, cum ſindereſi; de lingua thus cōfeſsionis & laudis cum pura conſcientia; de ſenſibus myrrham iuſtarum operationum, cum prudētia. Ita cum Magis ad adorandum iter bene fuerimus ingreſsi: Ita leuatis in cælum oculis ambulabimus; ita lucē gratiæ de cælo ducem habebimus; ita ad regem adorandum feliciter perueniemus; ita domum eius bene ingrediemur; ita illum cum Maria matre, quæ nobis adorantibus faueat inueniemus, ita bene procidemus coram illo, & vt oportet illum adorabimus; ita pijs muneribus decenter oblatis, per aliam viam cum eiſdē Magis reuertemur in regionem noſtrā. Regio noſtra regio eſt felicitatis æternæ, pro qua aſſequenda iuſtitiam originalem acceperamus. Diſceſſimus ab illa per culpam, reuertemur per gratiam; Diſceſſimus naſcendo, moriendo reuertemur, & eius palatia intrantes inueniemus puerum IESVM cum Maria matre eius glorioſū, qui nuper infantulus in præſepio poſitus à matre, ſe Magis exhibuit adorandum; vt pro auro noſtro, ab illo regnū, pro thure, gloriam, pro myrrha, immortalitatē *accipiemus per infinita ſæcula ſæculorum, AMEN.

Myrrha ſenſuum operationes exprimit.

* Acciperemus.

Digitized by Google

DE MATRIS PVRIFICATIONE ET FILII PRÆSENTATIONE.

CHORDA QVINTA.

PROLOGVS.

POSTQVAM *conſummati ſunt dies purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino ſicut ſcriptum eſt in lege Domini*, Lucæ ſecundo, Saluatorē noſtrum, fratres chariſſimi, qui legem ſoluere non venerat, ſed implere duas leges à Deo traditas, & à Moyſe promulgatas, alterā in ſua matre, alteram in ſe ipſo compleuiſſe, ſolenni lætitia recolit hodie mater Eccleſia. Et quem per Magorum adorationem, ac cælorum obſequia verum Deum, per circumciſionem autem verum hominem oſtendit, hac ſolennitate Deum verum ſimul & hominem eſſe confirmat: matrem inſuper eius integerrimam, ſemperque puriſſimam, purgationis legi pro enixo tali infantulo ſatisfacere gratulantur. Non ab re igitur ipſa, quam colimus hodie, feſtiua ſolennitas binomia facta eſt. Dicitur namque Purificatio, quoniam ſancta & immaculata Mariæ virginitas, pro ſuæ fœcunditatis fructu, legem purgationis ſiue Purificationis impleuit. Dicitur Præſentatio, quoniam puer IESVS quadrageſimum diem agens noſtræ mortalitatis (qui ſibi inter homines quintus eſt actus) ad legis obſeruantiam, in templo præſentatus eſt. Quem noſtrum à peccatis purgari iam pudeat, qui omnium peccatorum quaſi putride ſentinæ fœtore torpemus, quando Virgo mater ſine macula, ſummi regis ſponſa caſtiſſima, tota pulchra legem purgationis impleuit? Quis non ſtudeat Deo ſe commendare, ſubmittere,

Purificationis ad præcedentes ſolemnitates cõtinuatio.

Purgationis ſolemnitas binomia.

tere, offerre, donare, & in templo gratias agere de acceptis beneficijs, quando Rex regum, quem naſcentem Angeli feſtiuis cantibus celebrant & annunciant, rudes paſtores agnoſcunt, nominis in circuncıſione accepti ratio loquitur, cæli indicant, Magi adorant, ſe adhuc infantulum Deo Patri in templo præſentat, & pro legis obſeruantia munus cum matre ſacerdotibus offert? Non mirum igitur, ſi ſancta mater Eccleſia nos ſolenni pompa, lumine accenſos cereos hodie inſtituit circumferre. In lumine nempe filium IESVM, qui lux eſt vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum nobis oſtendit; in cereo, luminis fomite & gerulo, matrem. Eſt cera munus apum ſine maris ſemine filios proferentium, quæ non niſi de puriſſimis floribus, cum dulcedine mellis exprimitur. Sic Maria, quaſi apis ſolertiſſima, de odorifero virginitatis flore, deque ſuo ſanguine roſeo, mel diuinitatis & ceram humanitatis, vtroque lumine veritatis fulgido, & feruore charitatis ardente, in vna Domini IESV CHRISTI perſona nobis inuexit. Nos igitur fratres chariſſimi (quoniam filium ſimul & matrem in cereorum deuota geſtatione colimus) fidei nunc lumine reſplendentes, & charitatis ardore ſuccenſi, matris purgationem, & filij præſentationem deuote contemplari, & pro viribus imitari debemus. Cuius rei gratia de vtroque ſimul orationem habiturus, Lucæ Euangeliſtæ, & ſanctæ matris Eccleſiæ auctoritatem præfatus ſum, vt quos in hac oratione authores habeam agnoſcatis. Dicit Euangeliſta, refert mater Eccleſia; *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſi, tulerũt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino ſicut ſcriptum eſt in lege Domini.*

Purificationis ſolemnitas magna ratione inſtituta.

DE

Digitized by Google

DE DIFFINITIONE PVRIFICATIONIS ET PRÆSENTATIONIS.

CAPVT I.

DE matris Purificatione,& filij pręſentatione orationem habituri, iuxta Euãgelicam lectionem, quã, dũ res diuina ageretur, audiuim*, vtriuſq; rationẽ imprimis, poſtea cõmẽdationem & atteſtationẽ inſpiciamus. Rationẽ purgationis nũc attẽdite. Purificatio de qua in pręſentia agimus, eſt mulieris pro partu, determinato tempore, à cõmertio hominũ & contactu rerum domeſticarum ſequeſtratio, à lege indita munditiæ & inſtaurationis gratia finienda corã Deo per ſacrificij oblationem, & ſacerdotis orationem. Hanc deſcriptionem aſſequi poſſumus leuitica lege, vbi præcepit Deus mulierem, quę maſculũ pareret, ſeptẽ continuos dies ab vniuerſa familia, & rerum omnium cõtactu (niſi quantum neceſſitas compelleret) penitus ſegregari; poſt quos, quaſi maiori ex parte purgatam & viribus inſtauratam, conuictui & cõmertio familię reſtitui voluit quaſi vero nondum plene mundã neque ad integrũ priſtinis viribusr reſtitutã, per triginta tres alios dies pro thori cõmertio, à viro omnino ſeperatã manere iuſſit. Interim vero oblata Deo, vel offerenda tãgere vetuit, & domi manere præcepit. At vbi dies quadrageſimus illuxiſſet domũ egredi, & ſtatim ante oſtium tabernaculi ſe pręſentare mandauit, * agnũ, ſi ſuppeterent facultates, ſi minus turturem aut columbam in holocauſtum, id eſt, pro gratiarum actione de ſuſcepta ſobole, & partus dolore, ac periculo ſuperato, ſuper altari penitus cremãdũ tradere. Turturem item alium aut colũbum pro peccato cõceptus, parturitionis & partus tẽpore fortaſſe perpetrato, offerre ſacerdoti conſtituit, qui munus acciperet, & ſupplicaret illam priſtinæ mũditiæ viribúſque reſtitui. Quibus omnibus rite peractis, ſacerdos illã in priſtinum reſtitutam declararet, domúmque dimitteret. Feminino autẽ partui tẽpus ad hæc omnia duplo accreſcere conſtituit, vt pro ſeptẽ, quatuordecim, pro triginta tribus, ſexaginta ſex dies purgationis & inſtaurationis impleret: octuageſimo tandẽ die purgationis ſacrificiũ (vt iã diximus) oblatura. Hanc legis cærimoniã diligẽter examinãtibus, erit luce clarius, purgationem, ſiue purificationem

Purificationis ratio & natura ex lege petita.

Leuit. 12.

* *& agnum.*

tionem eſſe (quemadmodum diximus) ſegregationem mulieris quæ peperit, vſque ad determinatum tẽporis ſpatium Marem nãq; enixa, per dies ſeptem, feminam vero, per quatuordecim ab omnibus rebus tãgendis ſeparata manebat, & à commertio familiari, ob maiorem immũditiam, maiorémque debilitatem. Rurſus pro minori immũditia, minorique debilitate, enixa maſculũ per triginta tres dies: enixa feminam, ſexaginta ſed abſtinebat à thoro, & ab earum rerum contactu, quæ Deo vel dicatæ fuerãt, vel dicandæ. Erat vero hæc ſegregatio & abſtinentia, à commertio familię & hominum: quãdo per primos ſeptem, aut quatuordecim dies, nullo adhibito cõuiuio veſcebatur: & lecto ſola cubabat. Poſt illos, admiſſa cõuictui, adhuc per triginta tres alios dies, aut ſexaginta ſex, ab his quæ proxime diximus abſtinebat. Erat etiã ſegregatio à rerũ contactu, quando per eos priores dies nihil domeſticum tangere poterat, niſi quantum puerperij debilitas compuliſſet Poſt illos, communium rerum domeſticarũ cõtactu ſibi permiſſo, per dies alios xxxiij, aut lxvj. iam declaratos, oblata vel offerẽda in templo non attingebat, domúmque exire* vt Sanctuarij oſtio appropinquare prohibito. Hæc fieri lege iubẽte, nemo dubitare poterit qui leuiticas Moyſi leges audierit diligenter. Inſtaurationis & immunditiæ gratia hæc obſeruari res indicãt, hanc ipſam legẽ attentius examinanti Perfici inſuper hanc purgationem per ſacrificij oblationem ſatis conſtat: quando in fine temporis à lege præfixi agnus aut turtur ſiue columbus oblatus à puerpera in holocauſtũ, ignibus altaris imponi iubetur. Sacerdotis adhuc orationem complemẽtum dare Purificationi inde conſtat, quod puerpera turturem, aut columbum tandẽ pro ſuo peccato offerẽte. Sacerdos vbi pro illa orationem compleuerat, purificatam declarabat, & remittebat ad ſuos.

*legendũ puto & vel *aut.*

Declaratio ceremoniarum in Purificatione à lege ſtatutarum.

Cap. II.

Ideo vos huius cæremonię vel obſeruantiæ rationem quærere, & myſteria in ea latẽtia in lucem adduci expectare. Sed quia nimis in longũ traheretur oratio ſi tẽpora vtriuſque purgationis fuerimus perſecuti; quia etiam maſculinæ Purificationis ſolẽnia celebramus, veſtrę expectationi de illa pro viribus ſatisfaciã, feminæ purgationis tempora poſthabẽdo. Inprimis igitur, quod etiam primo loco legis huius habetur, ſeptem priorum dierum rationem accipite. Habet ſeptenarius numerus in vniuerſa machina mũdi, & præſertim in hominis vita admirabilem quandam rationẽ. Septem namque vagantium ſtellarũ ordines, per ſeptẽ orbes illi ſtelliferę, & omnes continenti ſphæræ, ſubiecit ſummi omniũ architecti prouidẽtia, quæ & ſuperioris rapidis motibus obuiarent, & inferiora omnia magna ex parte diligerent. Lunã quoque ex illis ſeptimã, numerus ſeptenarius mouet, curſũque eius ipſe diſpẽſat quod facile hinc oſtẽditur Luna octo ac viginti diebus totius zodiaci ambitum conficit, nam etſi per triginta dies ad ſolem, à quo profecta eſt, remeat, ſolos tamen viginti octo in tota zodiaci circuitione conſumit, reliquis ſolem (qui de loco in quo eum reliquit, abſceſſerat) attingit tandem. Huius vero viginti octo dierum numeri, ſeptenarius origo eſt. Nam ſi ab vno vſque ad ſeptem, quantum ſinguli numeri exprimunt, tantum antecedentibus addendo procedas, inuenies viginti octo nata de ſeptem. Hunc etiam numerũ, qui in quater ſeptenos æqua ſorte dirigitur, ad totã zodiaci latitudinẽ emetiendam, remetiendamque conſumit.

Septenarij numeri mira vis & ratio deſumpta ex Macrobio l. 1. in ſomnium Scipionis cap. 6.

Lunæ motus per ſeptenatũ.

Digitized by Google

mit. Nam ſeptem diebus ab extremitate* ſeptentrionalis latitudinis peruenit, qui locus appellatur eclipticus. Septem ſequentibus à medio ad imũ auſtrale delabitur. Septem alijs rurſus ad medium obliquata cõſcendit. Vltimis ſeptem ſeptentrionali redditur ſummitati. Ita iiſdem quater ſeptenis diebus, omnem Zodiaci longitudinem & latitudinem circum per æqua diſcurrit, ſimilibuſque diſpenſationibus hebdomadũ, luminis ſui vices ſempiterna lege variãdo diſponit.* Primus enim ſeptem, vſque ad medietatem velut diuiſi orbis excreſcit, & cornuta tunc vocatur, donec dimidiam ſe oſtendat. Secundo ſeptenario incipiente, ignes colligendo orbem complet. Et tertio incipiente ſeptenario dicitur plena,* per quod rurſus dimidiatur. Et incipiente quarto ſeptenario ſe offert contuentibus vt cornutam, in cuius fine renaſcitur altero ſeptenario incipiente. Septem quoque permutationibus toto menſe diſtinguitur. Cum naſcitur, fit cornuta, cum fit ſemiplena, & impletur. Rurſus cum ſemiplena, reficitur, cum cornuta redditur, & omnino non videtur & naſcitur rurſus. Sol quoque, de quo omnia quę hic viuunt (Deo authore) vitam mutuantur, ſeptimo ſigno zodiaci vices ſuas variat. Nam ab hyemali ad ęſtiuũ ſolſtitium ſeptimo venit ſigno, & à tropico verno ad autumnalem ſeptimo ſigno defertur. Oceanus quoque incremento ac decremento ſuo hunc eundem ordinem tenet. Nam primo naſcentis lunæ die, fit copioſior ſolito; minuitur pauliſper ſecundo; minorẽ videt eũ tertius quam ſecundus; ſicque decreſcendo ad ſeptimum vſquam peruenit. Rurſus octauus, qui ſecũdi ſeptenarij initium affert, manet ſeptimo par; & nonus fit ſimilis ſexto; decimus quinto; vndecimus fit quarto par;* terrius æquiparatur duodecimo, & tertius decimus ſimilis fit ſecũdo, quartus decimus primo. Tertia hebdomada fit per omnia in eo ſimilis primæ. quarta ſecundæ. Hic denique eſt numerus conceptus, fo: mãdoque homini à natura accommodatus ſecundum quẽ editur, viuit, alitur ac per omnes ætatũ gradus traditur ſenio, & omnino cõſtare vſque ad extremũ vitę dignoſcitur. Semine namque intra formãdi hominis cellulam locato, tradit Hippocrates, libro, qui de natura pueri dicitur, experimento didiciſſe, ſi ſeptem illic perſtiterit horas, folliculũ genitiuum illi eo ſpacio circũduci, ex mẽbrana tam tenui, quali oui ſubſtantia ab exteriori cute disiungitur. Sraton Peripateticus per ſeptenos dies humani corporis fabricã ſic diſpẽſat, vt ſecũda ſeptimana credat guttas ſãguinis in ſuperficie folliculi (de quo dixit Hippocr.)* tertia demergi eas introrſum ad ipſum conceptioni s humorẽ; quarta humorem ipſum coagulari, vt quadam, velut inter carnẽ & ſanguinem, liquida adhuc ſoliditate vtrique cõueniat & differat ab vtroque; quinta (ſi ſeptimo mẽſe partus ad maturitatem accedere debeat) ſeptima vero ſi ad nonum menſem vſque maturitas protrahatur,* figi in ipſa humoris coagulati ſubſtãtia humanã effigiẽ, magnitudine quidẽ apis, ſed vt in illa breuitate membra omnia habeat deſignata, & totius corporis lineamenta ab ſe inuicẽ diſcreta & perceptibili ratione conſiſtant, ſi hoc tempore ſenſibus offerantur. Poſt partum, vtrũ victurum ſit quod effuſũ eſt an in vtero ſit prę mortuum, & tantummodo ſpirãs, nõ tamen ad integrum viuens venerit in lucẽ, ſeptima ab egreſſu hora diſcernit. Vltra enim hũc horarũ numerũ, quæ præmortua vomita ſunt, ſpirãdi vim ferre nonpoſſunt. Quã quiſquis fœtus vltra ſi contineat, intelligitur creatus ad vitã, niſi quiſpiã forte caſus (qualis perfectum apprehendere poteſt) illi vitã eripiat. Item poſt dies ab egreſſu ſeptem, reliquias iactat vmbilici

* Locus corruptus, legendum ex Macrobio citato, *ſeptemtrionalis ora obliquè meando per latũ, ad medietatem latitudinis.*

* Sic omnia impreſſa exemplaria Seu legendum cum Macrobio *Primis*

* fortaſſis *poſt.*

* *tertio æquiparatur duodecimus*

Hippocrates.

Straton.

* Ex macrobio ſupplendum verbum *apparere* ſine quo ſententia eſt imperfecta.

fingi ex Macrobio.

Digitized by Google

*Quædam hic prætermiſſa habet Macrobius quæ in eo legenda.

bilici.*Poſt ſeptem menſes dentes incipiunt mandibulis emergere, & poſt bis ſeptem ſecurus iam incedit, nō timens caſum. Poſt ter ſeptē, ſonus eius in verba prorūpit. Poſt quater ſeptē, nō ſolum ſtat firmiter, ſed incedit, niſi ſit mācus. Poſt quinquies ſeptē, vbera nō quærit, ſed quaſi refugit niſi lōgus vſus inuexerit patientiā. Poſt annos ſeptē, dentes priores ſolidioribus cedunt, eodémque anno * pene abſoluitur integritas loquendi. Iuxta hunc numerum, ſeptem vocales literę à natura, pro idiomate quoque cōplendo, agnoſcūtur inuētæ. Licet latinitas per diphthongos modo longas, & ſine illis breues pronunciando quinque pro ſeptem tenere maluerit; apud quā tamen ſi ſonos vocalium, nō apices numeraueris, ſimiliter ſeptē terminationibus ſonoris cōſtare videbis. Poſt bis ſeptem annos, homo neceſſitate pubeſcit, tuncque moueri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio fœminarū quaſi in omnibus ſumit exordiū. Ideoq̀ue hac ætate puer, quaſi ad virile robur accinctus, abſoluitur legibus à tutela, à qua fœminę pro vſu rationis, accelerato biēnio maturius eiſdem legibus liberantur. Poſt ter ſeptenos genas lanugine veſtit inuēta, idēque annus finē creſcendi plurimis facit in longum. Quarta annorum hebdomada in latum creſcere quaſi ſemper prohibere ſolita eſt. Quinta omne fere virium (quantæ cuique futuræ ſunt) complet augmentum nullóque modo iam poteſt quiſpiam ſe fortior fieri. Sexta ſeruat vires ante collectas, nec diminutionē, niſi ex accidēti, patitur prouenire. A ſexta vſque ad ſeptimā fit quidē diminutio, ſed occulta, & quæ detrimentum ſuum aperte nō prodat. Cum vero ſeptenarius annorum per vitā hominis ſe multiplicauerit id eſt, ſepties ſeptē impleuerit, facit ætatem, quæ perfecta proprie & habetur & dicitur, adeo vt ille homo & cōſilio aptus ſit, nec ab viriū exercitio alienus habeatur. Cū vero decas qui & ipſe perfectimus numerus eſt, ſeptenario iūgitur, à phyſicis creditur præfixa ferè meta viuēdi, & hoc tempore humanæ vitæ ſpaciū in plurimis terminari. Quod quiſquis exceſſerit, ab ōni exercitio vacuus, ſoli ſapiētiæ ſibi ipſi indulgere permittitur, ætate iā reuerēdus. A ſeptima vero vſque ad decimam annorum ſeptimanam, pro mēſura virium in ſingulis perſeuerātium, variātur officia. Idem numerus totius corporis membra diſponit. Septem primo ſunt intra hominem quę nigra mēbra vocantur, lingua, cor, epar, ſplē, pulmo, renes duo. Septem itē alia ad cibum & ſpiritum, in ſingulis ſunt hominibus deputata, guttur, ſtomachus, veſica, inteſtina principalia tria, *diſſipium quod vētrem & cætera inteſtina ſecernit. Alterum mediū, quod à Græcis meſſenterion dicitur. Tertium quod veteres * irram vocāt, habétque principium inteſtinorū omniū, & cibi detrimenta deducit. De ſpiritu & cibo expertū eſt, quod vltra ſeptē horas ſine ſpiritus attrectatione non viuitur: vltra ſeptē dies ſine cibo vita non durat. Septem quoque ſunt ſpecie differētia, quæ intima & extima toti' humani corporis in lōgitudine, latitudine, & profūditate cōplexa ſunt; Cutis, caro, pinguedo, neruus, arteria, oſſa, medulla. In aperto præterea ſeptem ſunt humani corporis partes, Caput, pectus, brachia duo, crura totidem, pudendū, quæ ſingula ſi diuidas, ſeptem cōpagibus ſtare videbis. Vt in brachijs habes brachiū ipſum, humerum, cubitum, volam, & per ſingulos digitos tres iuncturas. In cruribus vero fæmur, ſiue coxa, genu, tibia, pedis vola, & ternę in ſingulis digitis coniūcturæ. Rurſus quia ſenſus miniſteria natura in capite, quaſi in arce conſtituit, ſeptē in eo foraminibus ſēſuū abſoluuntur officia, oculorū, auriū nariumque binis in ſingula, & oris vno. Vnde hic numerus, qui totius humani corpo-

* Macrobius plene.

Denarius numerus perfectiſſimus.

Membra nigra intra hominem, quos & quænā ſint.

* Macrobius quorum vnum diſſipium vocatur.

* hyram.

corporis & hominis vitę diſpoſitor eſt naſcentis hominis puerperio purgãdo, præcepto Dei vitę largitoris, per Moysẽ legis præconẽ ſuũ, accõmodatus magna ratione dignoſcitur. Habet etiam in moribus hominũ hic idem numerus admirabilem rationẽ: quãdo ſeptem ſunt capitalia vitia, quibus vita hominũ inficitur, & mores penitus ſubuertũtur. Licet vero multæ ab Ariſtotele morales virtutes numeratę ſint, ſeptẽ tamẽ ſi fuerimus aſſecuti, purgabitur per illas animus noſter à vitijs. Purgabit nos Eutrapelia (quã latine comitatẽ dici oportere exiſtimamus) omni ſuperbia; Mãſuetudo iracundiam; Fortitudo acediã eijciet; Amicitia fugabit inuidiam; propellet Liberalitas auaritiam; gulã Temperãtia; luxuriã omnẽ Iuſtitia euacuabit. Anima igitur rationalis, quę ſemẽ bonæ cogitationis in mentis vtero cõcepit maſculũ ſolidæ intentionis bene operandi enixa eſt, per lucem ſeptem virtutũ quas attulimus (quaſi per ſeptem ſoles) ſeptem mortalia peccata, quę nox teterrima palpabiliũ tenebrarũ ſunt procul abijciat. Ita octauo die à maiori pollutione purgata, collegio Sãctorum reſtituetur. Hęc myſtica eſt ratio dierum ſeptẽ primæ purgationis: triginta trium dierum, qui purgationi minori reſtant peragẽdæ, rationem ſi poſſumus, inquiramus.

De ratione triginta trium dierum, purgationi minori pro partu maſculo aſsignatorum.

Cap. III.

Fidei Chriſtianę prima radix eſt Deum Trinum & vnum credere.

Devs maxime fide dignoſcitur. Fidei Chriſtianæ prima radix eſt Deum trinũ & vnũ credere, quod trigenario numero declaratur; is nãque ter cõtinens decẽ, tres in Deo perſonas notat ſibi per omnia coæquales. Trinarius primus impariũ numerorũ, qui trigenarij baſis eſt, eſsẽtiã diuinam deſignare videtur. Eſt enim primum fundamẽtum vnde triginta cõſurgit, & in quod redit, ſicut de & in diuina eſſentia tres perſonæ prodeũt, & reuertuntur in illam. Eſt etiã quælibet Dei perſona, ſigillatim denario numero aſsimilata. Sicut enim vltrã denarium nullus eſt numerus, ſed omnes numerorum moles in ipsũ penitus rediguntur, & omnes denarij numeri ęqua vnitatum diſtributione quieſcunt. ex eiſdemque vnitatibus ſurgunt, ſic tres diuinæ perſonæ, omnium rerum viſibiliũ & inuiſibiliũ perfectionẽ efficiũt, & quaſi ſui ſcintillam in ſemetipſis, ſingulæ, & ſimul omnes continent abundantius, & perfectius, quam ipſæ creaturæ in ſe ipſis exiſtant. Neque in efficiendi continendiue ratione, vna eſt in Deo perſona alia copioſior: ſicut nec denarius primus ſecundo aut tertio abundantior eſſe poteſt. Adhuc quemadmodũ nullus denarius numerus extra decẽ poteſt intelligi habere aliquam ſedẽ, & tamẽ duo denarij numeri verę ſũt duo: Ita tres diuinæ perſonæ denarij numeri perfectioni (per ea quæ attulimus) aſsimilatæ, ſibi inuicem intimæ ſunt, & penitus impartibiles, numerũ tamen trinarium adimplẽtes. Redemptor inſuper noſter fidem Trinitatis docens; inter homines triginta & tres annos mortalis manſit, & trigeſimo tertio iam labente, ſuo ſanguine conſcientias hominũ lauit, ſua morte animas redemit, penituſque liberauit. Poſt ſeptẽ igitur primos dies, quibus per virtutes morales purgatur animus capitalibus vitijs, tribus virtutibus Theologicis, fide, ſpe, & charitate imbuẽdus eſt, vt Deũ trinũ agnoſcat, amet, aſſequi ſperet. Ita crucis pœna, quã ſaluator noſter ſuæ mortalitatis anno trigeſimo tertio ſubire dignatus eſt, nos dignos efficiet adire oſtium ſanctuarij, id eſt, domũ fœlicitatis æternæ, vbi multas ab initio Deus conſtituit manſiones.

Tres diuinæ perſonæ denario numero aſſimilatæ.

De ratione munerum oblatorum purgationis lege.

Cap. IV.

HÆc porro vniuerſa cõfirmat,& quaſi ſigillum agnitionis omnibus imponit, quæ de purgationis tẽpore ac dierũ numero habita ſunt, agnus anniculus ad cremandum oblatus. Agnus nempe iſte illum oſtendit, qui tollit peccata mundi. Erat hic agnus anniculus,qua ætate integer eſt, iuuentâque robuſtus,quod ſaluatoris indicat ætatẽ, qui viuaciſſimo ætatis flore,ſuper altari crucis igne charitatis incẽſus holocauſtũ noſtræ purgationis & inſtaurationis effectus eſt. Nempe propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos Deus, tradidit in mortem animam filij ſui, qui nos redimeret ab omni iniquitate. & emũdaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum Offerebatur etiã turtur ſiue columbus pro peccato. Quid plenius quæſo cõiugalem fidem quam turtur nobis oſtẽdere poteſt,qui ſecunda coniugia omnino recuſat? In oblato igitur turture, fœderis nuptialis integritatẽ, matrona quæ pepererat præmonſtrabat,vt ſi quid libidinoſe cõcipiẽdo,parturiẽdo, pariẽdo, vel in puerperio iacẽs admiſiſſet aut obmiſiſſet,citra tamẽ nuptiarum iniuriã, citra fœderis matrimonialis limites ſe deliquiſſe,& in turturina fide ſe velle perſiſtere,per turturẽ oblatũ monſtraret Columbus animal eſt ſine felle, maſculus eius auis incubat ouis fœtũ pari affectu cũ fœmina nutrit.Indicabat igitur colũbus oblatus,ſolertiã adhibendã nato infantulo.Ita ſi quid pro infãte ſeruãdo puerpera minus diligenter egiſſet, colũbi munere promittebat emendationem. Hæc bonę mẽtis ſtudia in munere ſacerdos intelligens, culpam remitteat,prec atus talem Dei auxilio exhiberi erga virum, erga ſobolem, qualem munus oblatum præ ſe ferebat.Ita peracto purgationis ſacrificio,ad ſuos illam redire iubebat,admonens vt erga virum ſe turturem, erga omnem familiam ſe columbam ſolertia plenã exhiberet.

Ratio agni in holocauſtũ oblati lege purgationis.

Epheſ. 2.

Tit. 2.

Turtur quid ſignificaret oblatus lege purgationis.

Columbi oblatio quid notaret.

De lege purgationis in ſpiritu ſeruanda.

Cap. V.

HÆc erat, ô matronæ, lex purgandæ puerperæ, à qua (ſecundum litterã) etſi Chriſtus vos liberauit, in ſpiritu tamen illã ſeruare præcepit. Seruabitis illam,ſi ſanctam Domini Iesv virginem matrem fueritis imitatæ. Illa benedicta ſuper omnes mulieres, benedictum ventris ſui fructũ Deo obtulit, & cũ illo turturũ aut columbarum par tulit in Tẽplũ. Offerte cum illa Domino Deo filios veſtros Offerte cum illa turturẽ pudicitiæ ſempiternę. Offerte cũ illa columbum mãſuetudinis,comitatis atque ſolertiæ. Vos quoque, viri,hac ipſa lege aſtrictos non ex me ſed Euãgeliſtæ teſtimonio agnoſcite. *Tulerũt*, inquit, *in Ieruſalem, vt ſiſterẽt eũ Domino, & vt darent hoſtiam ſecundũ quod ſcriptũ eſt in lege Domini, par turturum aut duos pullos columbarũ.* Nõ dicit tulit mater, ſed tulerũt mater ſimul & pater Dicit etiam, *vt darent hoſtiam.* Debetis ſimul cum matribus, ſimul inquã cum veſtris vxoribus turturinam in matrimonio fidem, & columbinam cũ eis, ac vniuerſa familia conuerſationem habere,ſemperque tenere in charitate Dei. Sic in ſpiritu Purificationis & Pręſentationis legem ſeruabitis. Quæ ſi feceritis, Dauidicas vobis benedictiones promitto *Labores manuum tuarum manducabis,beatus es & bene tibi erit. Vxor tua ſicut vitis abũdãs in lateribus domus tuæ.* Si te illa fidem integrã in matrimonio ſeruare videbit, domeſticã ſupel-

Pſal. 127.

ſupellectilē, per ōnes angulos domus bene, nitide, decēter ſeruabit augebitque, filios inſuper bene educabit. Si te colūbū ſine felle, ſine minis, ſine iracūdis verberibus geſſeris, vxor & tota familia tuis ſēper cōmodis inuigilabit, filij tui bene morati, bene educati, decenter induti erunt in circuitu mēſæ tuæ quaſi nouellę oliuarum virgulæ ad exornandum & releuādum veterem trūcum. Quod ſi te nō turturē, non columbum, ſed cuculum, aut gallum gallinaceum geſſeris, mirari non debes nō turturem, neque columbam habere te domi. Dum fuit Atrides vna cōtentus, & illa caſta fuit, vitio eſt improba facta viri. Vt vxor tua turtur femina maneat, exhibe illi te turturem marem. Vt perpetuo illa tibi & filijs tuis columba ſit, tu illi eſto columbus. Vide quoniam Maria ſimul & Ioſeph turturum aut columbarū par offerūt Domino, marem inquam & feminā; neutrum ſine compari in templo pro munere purgatæ puerperæ offerendū eſt. Offerte fratres cum vxoribus veſtris turturum par, aut columbarū in ſpiritu, habete mutuo turturinū cor, atque columbinum; quoniam tempus purgationis animæ veſtræ nūc inſtat; poſtea erit tēpus punitionis, aut prēmij. Hæc pro purificationis inſtituto declarando dicta ſufficiant. Nunc Lucam inſtitutæ legis obſeruantiā enarrantem audiamus.

Declaratio Euangelij quantum ad hiſtoriam purgationis attinet.

CAP. VI.

POSTQVAM *impleti ſunt dies purgationis Mariæ*. Ad quid, ô Euangeliſta, Mariam purgari oportuit? Quæ hortus concluſus, & fons ſignatus exiſtens, omnem munditiam proferens, perpetua puritate ſcatere non deſijt. Purgantur ſordida, purificātur immunda. Hic nihil de labe peccati, nihil de corporis ſorde, nihil de membrorū interceſſit debilitate. Cur quæſo illa purgatur? Accipe rationem, *Secundum legem Moyſi.* Sicut quæ ſine viro concepit pro legis obſeruantia & ſuſpicionis occaſione penitus auferēda, iuxta legē nupſit viro; ſicut filius eius non pro culpa à ſe tollēda, aut promerenda ſibi gratia circunciſus eſt, ſed vt legem impleret: ſic hæc mater & ſemper Virgo puriſſima purgata eſt, non immunditiæ deponēdę gratia, ſed ſecūdum legem Moyſi, id eſt, vt legis ſe obſeruatricem oſtēderet. Præuiderat, immo decreuerat Dei ſapiētia, in lege gratiæ quadraginta dies pœnitentiæ dedicari, per quos ieiunijs, eleemoſinis, orationibus & pietatis ſtudijs, Chriſtianorum animæ purgarentur & ſe Deo per cōfeſſionem & ſatisfactionem mundos pręſentarēt ac die quadrageſimo, die inquam reſurrectionis dominicę agnum immaculatū, quaſi holocauſtum offerendo, comederant. Ne ergo quis iuſtus & peccato quamuis immunis, ab hac ſe lege purgatoria exemptum crederet; ne quis crederet quadraginta pœnitētiæ dies (quia ſine peccato ſum) ſubire non debeo; quia conſcientia ſecura & mūda mihi eſt, per confeſſionem me ſacerdoti præſentare non curo; voluit ad noſtram doctrinam ſapientiſſimus Pater & Deus noſter, ſponſam ſuam quantumlibet immaculatam, dies quadraginta legalis purgationis explere, voluit etiam cū viro ſuo myſtica munera offerre.

Virgo Maria quæ Purificatione non egebat,

cur purificata fuerit

De Præſentatione IESV *declaratio Euangelij ſimul & Legis.*

CAP. VII.

ET ſiſterent eum Domino ſicut ſcriptū eſt in lege Domini. Quia omne maſculinum adaperiens vuluam ſanctum Do-

Digitized by Google

mino vocabitur. Purificationem matris vidimus. filij nunc præſentationem attendamus, ab eius diffinitione exordium accipientes, vt quæ dicẽda ſunt facilius intelligantur. Præſentatio eſt infantis maſculi primogeniti oblatio Deo, quaſi rei pro reponſione debitæ illi facta per eius, qui præſentatur, parentes in templo coram Sacerdote, cum facultate redimendi oblatum, & certo precio perſoluto habendi eum ſibi. Hanc diffinitionem vnde accipere nos oporteat, admonet Euangeliſta cum dicit, *ſicut ſcriptum eſt in lege Domini.* In excelſo namque Moyſes, mandante Deo, populum ſic alloquitur. Mementote diei huius quia exiſtis de Ægypto, & de domo ſeruitutis. Quoniam in manu forti eduxit vos Deus. Hodie egredimini menſe nouarum frugum. Cumque introduxerit te in terrã Cananæi, ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi eam, ſeparabis omne quod aperit vuluam Domino. Primogenitum aſini mutabis oue. Si non redemeris interficies. Omne primogenitum de filijs Iſrael, precio redimes. Cumque interrogauerit futuro tempore filius tuus, Quid eſt hoc? Reſpondebis, in manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægyti, & de domo ſeruitutis. Cum namque obduruiſſet Pharao, noletque dimittere patres noſtros, occidit Dominus omne primogenitum hominum & iumẽtorum in terra Ægypti. Iccirco immolo Domino, omne maſculinũ, quod primo de vtero matris egredietur & õnia primogenita filiorum meorum redimo. Hanc legem eodem libro repetitam inueniemus. Quanto autem precio primogenitũ hominis redimẽdum fuerat, declaratũ conſtat Numerorum libro, vbi pro omnibus duodecim tribuũ primogenitis marib⁹, accepit Dominus Leuitas in partem. Cumque primogenitorum numerus numerum Leuitarum, tribus ac ſeptuaginta ſupra ducentos excederet, iuſſit Deus ſolui pro ſingulis ſiclos quinque. Ita ab vndecim tribubus ſiclos accepit Moyſes mille trecentos ſexaginta quinque in precium redemptorum, dataque eſt hæc pecunia Aaron & filijs eius, quibus etiam Leuitæ eodem iure in obſequium fuerant attributi. Erat vero ſiclus monetę genus, viginti obolos continens ad põdus ſanctuarij. Summa igitur legis ſanctificandi Domino primogenitum maſculinum hæc erat: Ad Templum infantem maſculinum primogenitũ adducere, ſacerdoti quaſi rẽ Deo debitam dare, datum ſi libebat redimere quinque ſiclis, atque ita redemptum habere ſibi. Si vero ad redimendum parentibus voluntas non eſſet, aut nõ ſufficerẽt facultates, qui ſic erat oblatus & non redemptus, Sacerdotibus in miniſterium erat addictus. Eratque liberum Pontifici, apud ſe nutriẽdi infantis curam accipere, vel nutriendũ parẽtibus reddere, cum maturauiſſet, ad Templi miniſteria remittendum. Hæc porro primogenitorum infantulorum ſanctificatio (quãtum ego conjectare poſſum) fieri erat ſolita inſtãte luce quadrageſima à die Natiuitatis, quatenus vno contextu legali, matris purgationi & ſanctificationi ac redẽptioni filij ſatisfieret. Ita cũ Lucas Euangeliſta Purificationis tẽpus enarraſſet, tempus & ordinem Præſentationis filij mox adiungit dicẽs: *Tulerunt illum*, id eſt, puerum IESVM *in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino.* Siſtere firmare eſt. Non erat fortaſſe Mariæ, nõ erat viro eius Ioſeph pecunia, vnde pro ſui primogeniti redemptione quinque perſoluerẽt Pontifici ſiclos. Hoc nos credere admonet, quod non agnum ſed turturem (tenuitatis euidens ſignum) aut columbum pro agno in holocauſtũ obtulerunt. Propoſito igitur, ſi Sacerdos ſibi educandum habere vellet, dimittẽdi apud eum dulciſſimũ filium. *Tulerunt eum.* Hoc eſt quod Euangeliſta dicit: *Viſi-*

Præſentationis ratio & natura.

Exod. 13.

Exod 34. Numer. 3. & 8.

Summa legis ſanctificandi maſculinũ primogenitum.

Quando ſanctificarentur primogeniti.

Argumentum paupertatis beatiſſimę Virginis Marię

Vt ſiſterent eum Domino, id eſt, vt illũ in Templo firmarent educandum, quoniam ad illum redimendum deerant

Numer. 3. facultates, *ſicut ſcriptum eſt in lege Domini*, primogenitũ hominis redimi quinque ſiclis. Vnde apparet non redemptũ Domini Dei eſſe, & in ſacerdotis poteſtate manere. Eſt autẽ hæc lex de primogenito redimẽdo ſancita Exodi cap. xiij. in principio, & circa mediũ eiuſdem capitis à Moyſe promulgata; quę eodem libro capite xxxiiij confirmatur, & Numerorum capite tertio executioni mãdata deſcribitur, vbi ad redimẽdum primogenitum maſculinum precium præſcribitur. Item eo-

Numer. 8. dem numerorum libro hæc ipſa lex executa iã & declarata iteratur. Quod ergo dicit Euãgeliſta, *Sicut ſcriptum eſt in lege Domini*, addamus quater. Totiẽs enim lex illa à Moyſe ſãcita eſt, ſeu repetita. Paulo ante dixerat Euãgeliſta, *Secũdum legem Moyſi*, Nunc vero dicit, *Sicut ſcriptũ eſt in lege Domini*. Vt agnoſcamus Moyſen non latorem aut conditorem, ſed promulgatorẽ fuiſſe legis antiquæ.

Moyſes non lator ſed promulgator legis antiquæ.

Quia omne maſculinum adaperiens vuluam ſanctũ Domino vocabitur. Senſum horum verborum quater in lege (locis quos annotauimus) ſcriptum inuenies. Ne quis hoc loco obſceni vocabuli appoſitione Euangeliſtam accuſet, in re præſertim tam ſeria, tam ſincera, monuiſſe vos velim, vuluam non ſignificare, quod vulgo creditur, partem in muliere pro honeſtate reticendam, ſed vterum totũ in quo alitur fœtus, in quo matrix ſita eſt, ipſámue matricẽ. Nempe Moy-

Leuit. 18. ſes vbi matrum, ſororum, nurũũ, ſocruum cõgreſſum maribus prohibet, vbi à fratrũ vxoribus præcipit abſtinere, nunquam vuluam dicit, ſemper honeſto vocabulo & lato earũ turpitudinẽ reuelari, detegiue prohibuit. Adaperit igitur vuluã, quod exonerãdo ventrem per partũ effunditur. Quare primogenitus per legẽ habitus nõ eſt, qui erat poſt feminam, aut poſt abortiuum conceptus & natus. *Et vt darẽt hoſtiam par turturum aut duos pullos colũbarum*. Sunt qui dubitãt, pro peccato matris an filij turturẽ offerri, aut columbum, ſtatutum ſit. Quoniã ſecundum legem quã loquitur Euãgeliſta, pro peccato Moyſes dixerit offerẽdũ, & filius in originali peccato naſcatur, & mater non ſine peccato fortaſſe eũ concepit geſtauit & peperit. Sed quoniam legem iſtam matri purgãdæ impoſitam, ex legis ipſius ſerie conſtare dignoſcitur, ego ſine præiudicio melioris ſententiæ exiſtimo, turturẽ pro peccato matris, potius quam filij immolari debuiſſe.

De myſterio quinque ſiclorum, quibus maſculi redimebantur primogeniti.

CAP. VIII.

GRANDE vero myſterium & admirabile Sacramentum eſt, maſculinum hominis primogenitũ redimi quinque ſiclis. Daturus erat Pater omnipotẽs pro humani generis ſalute primogenitum ſuũ, qui per quinque ſui corporis vulnera noſtram ruinã ſiſteret, & amiſſam libertatẽ inſtauraret. Itaq; primogenita hominũ quinque ſiclis redimi conſtituit, iuxta numerum quinque vulnerũ, quibus in cruce pendens eius primogenitus, pro ſalute hominũ fuerat lacerãdus. Cui nunc durum videri poteſt ſuum primogenitum Deo offerre, & redimere quinque ſiclis, id eſt, quinque ſẽtibus proprij corporis domitis, recuperare animã ſuam? pro qua redimẽda Deus ſuum primogenitũ dedit, & quinque duris vulneribus affici voluit, quę noſtri gratia idẽ Dei fil.⁹ libẽter excepit. Sed nos infelices, & minus quam talpæ videntes, cum primum filios noſtros arctioris vitæ diſciplinam in aliqua religioſa profeſſione ſuſcipere velle cognoſcimus, illos totis viribus retrahere ſtudemus, quos ſi reuocaret

Notent hęc parentes qui filios ſuos religioſos fieri prohibent & impediũt,

Digitized by Google

non poſſumus, quaſi mortuos lugemus amariſſime. O perditiſſimum ingratitudinis genus! Deus Pater de ſe ipſo ſolo primogenitum ſuũ miſit in terrã: Mater quem de ſolo ſuo ſanguine genuit, & iam per quadraginta dies ſola lactauit & baiulauit præſentat in Templo prompta dulciſſimum filiolũ in manibus relinquere Sacerdotum, Scribarum, & Phariſæorum, à quibus plane nouerat duriſſima eum morte necandum: Pater ſimul & mater per quinque eius vulnera, te & filios tuos recuperare veriti non ſunt, immo te per eius mortem duriſſimam recuperauerunt: Tu filium tuum Deo donare recuſas? & bonis viris, bonis moribus educandum tradere non vis? Quid quæſo efficit hoc? nempe ingratitudo, nempe ſtultitia, nempe cæcitas tua. Non te pigeret filium tuum in principis momentanei tradere famulatum; doles, luges, & plangis illum in obſequium tradere Regi Regum, Domino Deo vniuerſæ terræ, cælorumque moderatori? Dares eum ad perdiſcendas leges hominũ, quæ certe bonæ ſunt, ſi bene reguntur, ſed fraudum decipula facta eſt legum cura; das tamen filium vt fraudes addiſcat & nugas; das ad mechanicas artes exercendas; vt liberaliter viuere diſcat, doles, & dare recuſas? Reſipiſce miſer, diſce à Deo Patre, qui Filium ſuum arbitrio Sacerdotum offerri patitur educandum. Diſce à Virgine matre, quæ primogenitum ſuum duriſſimis inimicis liberaliter offert. Diſce à Ioſeph, qui filium quem ſibi adoptauerat, & vnice diligebat, adhuc lactantem, immo lac ſugere quaſi incipientem, ſuis manibus libens offert; & oblatum in Templo relinquere non ſuſpirat. Iactauit Maria, iactauit & Ioſeph cogitatum ſuum in Domino. Cur tu non ſperas bene de filio tuo, qui viam ſecuritatis, ſalutis & quietis ingreſſus eſt? Reſipiſce, & ne eſto ſollicitus de filio, ſed cum illo offer columbinam ſimplicitatem, & turturis puritatem hodiernæ feſtiuitatis in fructus exemplo; per quam lætamur omnes puerum Iesvm in Templo ſacerdotibus præſentari, & par turturum aut columbarũ ſimul cum illo offerri. Poſtquã conſummati ſunt dies.

De commendatione & atteſtatione Purificationis & Præſentationis.

Cap. IX.

Et ecce homo erat in Ieruſalem cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & timoratus expectans conſolationem Iſrael, & ſpiritus ſanctus erat in eo, & reſponſum acceperat à ſpiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi videret Christvm Domini. Quoniam Euangeliſta ſcribente, & ſancta Eccleſia hodie referente, matris Purificationem & filij Præſentationem agnouimus, conſentaneum eſt ab eiſdem horum commendationem atteſtationémque perdiſcere. Et quoniam multum intereſt quis ſit ille qui laudat, teſtiúmque qualitatem iura maxime examinari voluerunt, nos hæc inſpicere inprimis condecet. Commendantem ac ſuper aliqua re teſtimonium offerentem opus eſt inprimis eſſe hominem notum ac boni nominis. Incognitorum nempe hominum, & per angulos latitantium, teſtimonia minus valida ſunt, & horum commendationes minus põderis habere videmus. Infamium vero nominum & infauſtorũ appellatio hominibus indita, eorum atteſtationi & commendationi plurimum detrahit, quando ex infami & infauſto nomine, fit nominatus exoſus. Fama eſt celeberrimæ memoriæ Ægidium Caruagliar Hiſpanum Cardinalem

Luc. 2.

Infamia & infauſta nomina vitanda.

Ægidius Caruagliar Hiſ-

panns Cardinalis.

nalem iura Romanæ Eccleſiæ in Italia reſarcientem, & Italiam ipſam malis hominibus expurgantem, cum dyſcolum aliquem ſceleſtúmue examinaret, de nomine primum ſolitum quærere, quod ſi infauſtum inſaméue ſentiret, puniri iubere ſolitum qui fuerat examinandus. Ita dum neſcio quẽ interrogaret, Quod tibi nomen, bone vir, eſt? Illo reſpondente. Speza croce. Et ego inquit Cardinalis; te ſpezarò la ceruice, ſicque eum recte ſuffocari iuſſiſſe. Alterum reſpondentem, ſe nominari, Brugia Boſcho; bene erit, ſel Boſcho hora Brugera te, reſpondit; illúmque ignibus tradidiſſe cremandum. Tertio ſe dicenti Beccha bene, bene bibas inquit, ſi bene becchaſti, & mox flumine illum ſubmergi mandaſſe. Animi relaxandi gratia hæc dixerim, vt tamen inde conſtet, quantum apud bonos & graues viros offenſionis habeat appellatio nominis infauſta. Quare, ô parentes, eſte commoniti honorata & fauſta nomina filijs veſtris imponere. Et ſi contingat, à ſodalibus nuncupationem aliquam vitij, criminis, flagitij vel ridiculi, aut ſtulti euentus illis imponi, occurrite; ſic nominari ne permittite. Fiet certe, fiet inquam, vt iuxta nominis ſignificatum vitam inſtituant. Expertum eſt pueros, turpi nomine accepto per iocum, vitam mutaſſe cum nomine. Redeamus iam ad ſapientiſſimi Euangeliſtæ narrationis ſeriem. *Ecce,* inquit, *homo erat in Ieruſalem. Ecce* aduerbium eſt demonſtratiuum. Demonſtrat ergo nobis quaſi cognitam celebrémque perſonam, non in oppido vel in pago, ſed in Ieruſalem Regia, ſacerdotalique ciuitate. Quod ergo dicit, *Ecce homo erat in Ieruſalem,* non ocioſe dictum eſt, quando perſonam in ciuitate cognitam manifeſtat. *Cui nomen Simeon,* Hoc nomen (Hieronymo atteſtante) auditus vel exaudibilis ſonat. Vt intelligamus commendationem, atteſtationémque hominis huius, nobis audiendam eſſe attentiſſime, & eius verbis penitus inhærendum: ſic enim ſignificato nominis ſatisfiet. Simeon nomen eſt illi. *Et homo iſte iuſtus & timoratus.* Iniquorum commendationes calumniæ ſunt, laudes ſunt vituperia, atteſtationes criminationes ſunt: quoniam tam turpe eſt à turpibus laudari, quam ob turpia. Quare ſi te laudat, ſi te commendat, ſi rei tuæ teſtimonium affert iniquus aliquis, vel infamis, ne læteris, ne confidas. Melius eſt talium laude, commendatione, teſtimonióque carere, quam abundare. Si de te obloquitur, ſi te vituperat, ſi aduerſum te teſtimonium profert, ne triſteris; horum probra, vituperia, maledicta laudes ſunt. Virtus à vitio non quærit laudem. Veritas à falſitate teſtimonium habere non vult. Similia ſimilibus gaudent. Bonitatem boni comprobant. Iuſtitiam iuſti commendant. Veritas fulcit veritatem. Integram igitur commẽdationem ab homine iuſto debemus expetere. Ideo dicit Euangeliſta, *Et homo iſte,* Mariæ matris Purificationem, & eius filij Iesv Christi præſentationem commendaturus, *Iuſtus erat* legali iuſtitia, quæ integra eſt omnium virtutum regula. *Iuſtus erat* etiam ſecundũ æqualitatis iuſtitiam, tam diſtribuendo quam commutando. non plus neque minus tribuens in laudando ac commendando, quam rectæ ſit conſentaneum rationi. Non commendabat igitur plus debito, non inquam adulabatur; non minus debito laudabat, non erat inuidus detractor, aut ſuſurro in populis. Ita quia iuſtus erat, commendationi atteſtationique eius fides denegari non poteſt. Sed quia iuſtitia rigoroſa fortaſſe nimiſque dura videri poſſet, ac idcirco fauore in commen-

Salubre conſilium pro parentibus.

Libro de nominibus Hebraicis ex Luca to. 3.

Tam turpe eſt à turpibus, quam ob turpia laudari.

dando & teſtificando minus digna, ideo dicit Euangeliſta, *Et timoratus*. Non ita confidens de ſua iuſtitia, vt de ſua fragilitate non timeat. Et dum teſtimonium profert, dum commendat, ſobrie loquitur. Loquacitas nempe, nimiúſque atteſtandi ardor, & immodicum commendandi ſtudium, perhibendo plæróſque teſtimonio fecit inutiles. Non talis eſt commendator & teſtis, quem adducit Euangeliſta. Sed iuſtus eſt, ideò à veritate non diſcedit. Timoratus inſuper eſt, ideò cum modeſtia, & prouida circumſpectione profert teſtimonium. Timoratus eſt enim timore Domini, qui ſapientiæ viam parat. Sapienter ergo commendat, & teſtimonium dicit. Non eſt timoratus timore ſeruili qui deijcit animũ, & fugere inſtigat minime fugienda. Timoratus eſt habitu mentis, de multis actibus bene penſandi naſcente, vt pro zelo iuſtitiæ non plus audeat, quam oportet. Sobrie cum maieſtate & venuſtate commendat, atteſtatur, & facit omnia quæ legalis iuſtitia amplectitur & æqualis, *Expectans conſolationem Iſrael.* Spes vana, vnde ſibi promittunt homines quæ non decet, quæ non expedit, quæ aſſequi nunquam poterunt; & ſi fuerint aſſecuti, meliores idcirco non erunt: Spes inquam immoderata priuati commodi, commendantem & teſtimonium afferentẽ ſæpe reiecit; & pro gratia odium, pro auxilio impedimentum, pro fauore detrimentum inuexit. Vt à teſte & commendatore noſtro iſta remoueat Euangeliſta, illum oſtendit particularem, & ſibi propriam non expectare mercedem, nihil ſui ipſius tantum gratia hac commendatione captare. Expectabat per ſpem certam & immobilem, redemptionem totius populi Iſrael. Quam redemptionem? Nempe liberationem à ſuperſtitioſa auaritia, & ſuperbo ambitu Sacerdotum, Scribarum, & Phariſæorum, quantum ad hanc mortalem attinet vitam. Quantum vero ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis, expectabat redemptionem Iſrael à culpis, per gratiam mediatoris, vt per illam aſſequeretur populus Iſrael gloriam ſempiternam.

De ratione Spiritus ſancti, quem Euangeliſta ſcribit fuiſſe in Simeone

Cap. X

Et *Spiritus ſanctus erat in eo*. Adhuc quia teſtem & commendantem, vt teſtificando & commendando proficiat, bene inſtructum de veritate eſſe debere nemo dubitat. Simeonem plene ſcientem quem commendat, & quibus de rebus teſtimonium affert cognoſcentem, noſter Euangeliſta declarat, vbi dicit: *Et Spiritus ſanctus erat in eo*. Et Spiritus ſanctus ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & totius ſpiritus veritatis, vnde dicit veritas. Paraclitus autem ſpiritus veritatis, qui à Patre procedit, docebit vos omnem veritatem. Simeonem igitur fuiſſe veridicum teſtem, & in cauſam ſcientiæ copioſe inſtructum inde conſtat, quod Spiritus ſanctus erat in eo, qui eſt ſpiritus pleniſſimę veritatis. Exiſtimo hic non fore ocioſum declarare, quomodo in homine maneat Spiritus ſanctus: hac enim in re Magiſter ipſe Sententiarum creditur defeciſſe. Diſtinctione nẽpe decima ſeptima primi Sentẽtiarum videtur aſſerere, Spiritum ſanctum eſſe illam ipſam charitatem, id eſt, habitum amãdi Deum & proximum, per quem omnes homines Deum & proximum amant propter Deum; vt in hominibus vniuerſis amantibus Deum, vnus ſit & indiſtinctus penitus ſpiritus, per quem ament, qui & ipſe Deus ſit, & ter-

[Margin notes: Luc. 2. — Ioan. 16. — Magiſter ſententiarum improbatur, & quomodo Spiritus in nobis ſit manetive oſtẽditur.]

Digitized by Google

& tertia in ſumma Trinitate perſona. Cui ſententiæ Euangeliſtæ verba videntur applaudere, dum ſonare videtur ſpiritum, qui eſt Deus, in Simeone manſiſſe. Sed ita quæſo ne credamus. Non poteſt creator Deus eſſe creatura. Habitus autem quo amamamus Deũ, habitus quo veritatem agnoſcimus, aut acquiſitus eſt ſtudio, aut diuina largitate creatus in nobis nobiſque donatus. In nobis non ſolum habitat Spiritus ſanctus, ſed Trinitas tota in veritate dicente. Pater meus eum diliget qui diligit me & ad eum veniemus, & mãſionem apud eum faciemus. Habitat ergo Spiritus ſanctus in nobis quaſi noſtrarum virium fons * ſine meta, ſed non eſt habitus per quem amamus, melius eſt quam habitus. Virtus eſt immenſa & infinita poteſtas, quę habitum bene amandi tribuit, amorem accendit, ardentem tenet, & ſplendeſcere facit. Erat ergo in Simeone Spiritus ſanctus luminis fons, & veritatis origo per quæ Simeon verus ac verax teſtis & gratioſus commendator, integerrime commendaturus, & atteſtaturus matris Purificationem, & filij Pręſentationem acceſſit.

Creator creatura eſſe non poteſt.

Ioan. 14.

* *ſine*

Spiritus ſanctus quomodo fuerit in Simeone.

CAP. XI.

Reſpõſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem niſi videret CHRISTVM *Domini.* Exponit Euangeliſta quomodo in Simeone Spiritum ſanctum fuiſſe intelligere debeamus. Non erat in illo quaſi in continente contentum, ſicut in vrna aquam eſſe videmus; non ſicut menſurans & perficiens, & ad eſſe perducens, ſicut numerum in re numerata, figuram in ſubſtantia, vel in materia formam eſſe experimento probamus; non ſicut motor in mobili; non ſicut in naui nauarcus; ſed ſicut lumen in re illuminata, quod à ſe ipſo nõ diſcedens, & penitus indiuiſum permanens, lucere facit inter ſe diſtantia: ſicut etiam magiſtri virtutẽ in diſcipulo eſſe ſentimus, quæ illum non deſerens, diſcipulos complet & eruditos facit. *Reſponſum*, id eſt, doctrinam certam per reuelationem, *acceperat* Simeon *à Spiritu ſancto non viſurum ſe mortem* id eſt, non eſſe moriturum; mors enim proprie videri non poteſt, quoniam neque colorẽ habet neque ſubſtantiam, immo vero neque ſentitur, dum namque illa aduenit, ſenſus omnis elanguit iam penitus & euanuit: ſed videri datur cum imminet, expectatúrque de proximo. Nouerat igitur Simeon, lumine Spiritus ſancti irradiatus mortem ſibi vitam non erepturã, *niſi videret* CHRISTVM *Domini*. CHRISTVS à chriſmate nomen eſt deriuatum: quoniam in veteri lege chriſmate delibuti, CHRISTI nuncupati ſunt. Hoc vero liquore, ex oleo & aromatibus confici ſolito, vngebantur Sacerdotes & Reges. CHRISTVS ergo Domini Sacerdos dicitur, vel Rex Domini. Sed in Simeonis reſponſo vtrumque ſignificat, quoniam futurus erat Rex Meſſias, ſummus Rex Domini Dei, non vt Deum, ſed Dei populum regeret, ad Deúmque dirigeret, Futurus erat etiam idem ipſe Meſſias ſummus Sacerdos Dei, non vt pro Deo, ſed pro populo ad Deum preces funderet, & coram illo offerret ſacrificia. Senem igitur Simeonem Spiritus ſanctus inſtruxerat, dum ei aperte monſtrauerat quod non moreretur, niſi nato rege Meſſia, quem videret, & agnoſceret, antequam vitã cum morte mutaret.

Chriſti nomen à Chriſmate deriuatur, & quare.

De ratione atteſtandi à Simeone ſuſcepta.

Cap. XII.

Luc. 2. *Et venit in ſpiritu in templo*. Teſtem oportet non ſe ipſum ingerere, Ita Simeon non à ſe ipſo, ſed Spiritu ſancto ducente venit in Templum. Erat igitur Spiritus ſanctus in Simeone quaſi docens, & quaſi ducens; neque tamen inuitum acceſſiſſe in Templum crediderimus Simeonem, qui Spiritu ſancto ducente venit in illud. Spontaneus namque, non coactus fuit hic Simeonis aduentus: quando ſciens & prudens, libenter Spiritus ſancti ſecutus eſt motum. Vt enim à maligno ſpiritu inſtigati, & à ſodalibus inuitati peruerſi homines, ſponte ſe in malum præcipitant: ſic bonorum hominum ſocietates, bonorum Angelorum inſpirationes, ſancti quoque Spiritus impulſus, nunquam libertatem tollunt, ſed adiuuant, dirigunt & confirmant. Apparet iam quam ſit idoneus laudator & teſtis, huic celebritati commendandæ & atteſtandæ, à Luca Euangeliſta adductus in medium. Eſt enim in celebri ciuitate pernotus, *Ecce homo erat in Ieruſalem*; nomine fauſto, & ad rem faciente donatus, *cui nomen Simeon*; bonis moribus decoratus, *Homo iſte iuſtus & timoratus*; à paſſionibus ſegregatus, *Expectabat redemptionem Iſrael*; à bono doctore in cauſa ſcientiæ bene inſtructus, *Et Spiritus ſanctus erat in eo* quaſi docens, Ab eo enim *reſponſum acceperat* Simeon *non viſurum ſe mortem niſi videret* Christvm *Domini*; ad commendandum & teſtificandum inductus, non ingeſtus à ſe, *Et venit in ſpiritu in Templum*, non temere, ſed conſulto bonam inſpirationem ſequens.

Nota hæc diligenter.

De vera paternitate Ioſeph erga Dominum Iesvm Christvm.

Cap. XIII.

Et cum inducerent parentes eius puerum Iesvm, *vt facerent ſecundum conſuetudinẽ legis pro eo, & ipſe accepit eum in vlnas ſuas & benedixit Deum.* Locum & ſeriem commẽdationis Euangeliſta proponit. Quot ſunt qui in angulis coram te & in cubiculo laudibus in cælum tollunt omnia, quæ dicis aut facis, & in publico, vel te abſente, non ſic faciunt? Multa nonnunquam commendant graues viri inter paucos, quæ inter multos approbare puderet. Cum igitur laudaris, ante omnia reſpice locum in quo tuæ reſonant laudes. Tuæ pudicitiæ inſidiator, ô puella, ô matrona, laudum tuarum literas refertas quam occultiſſime ad te ſcribit, te admonet ſine arbitris legere. ſi vere laudat, cur teſtem laudum habere non vult? Veritas non quærit angulos. Adulator cur conteſtem refugit? Cur maxime laudes infarcit ſequeſtratus? Irrideri vel argui timet. Non timeret, ſi vera eſſet hæc ipſa laudatio. Secura eſt veritas. Laudant Angeli Christi Natiuitatem per aëra circumlati. Laudant illam paſtores in via. Laudat Simeon præ foribus templi. Audi: *Cum inducerent*, nempe in templum, *puerum* Iesvm Non dictus eſt infans, qui per Angelos, per paſtores, per cæli fulgorem inſolitum naſcens, loquitur gloriam Dei. Et nunc per Simeonem lumen ad releuationem gẽtium, & plebis Iſrael gloriam natus eſſe manifeſtatur. Signanter vero dicitur puer, purus totus, qui ſine peccato conceptus & natus, matris puritatem non minuit integritatem vero cõfirmauit, vtrumque ſacrauit.

Ab adulatoribus timendum.

Chriſtus cur puer nõ infans dicatur in Præſentatione.

Parentes

Digitized by Google

Parentes eius. Hoc loco blaſphemi cateruatim inſurgunt vociferantes; ſi de Ioſeph ſemine, Mariæ filius non eſt genitus, quid attinebat parentes dicere? Si parentes ſunt Maria & Ioſeph ſimul vterque, quemlibet ſigillatim neceſſe eſt eſſe parentem. Aut igitur Euangeliſta parentes dicere nō debuit (eſtque dicendo procul factus à vero) aut ſi ſtetit in veritate, immo quia ſtetit, de Ioſeph ſemine conceptus eſt CHRISTVS: quando parens mas, niſi qui generat, dici non debet. Sed audiant aſpides ſurdæ (ſi velint) audiant inquam, & intelligant veritatem. Mat. 1. *Cum deſponſata eſſe mater* IESV *Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto. Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini in ſomnis apparuit ei dicens, Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Pariet autem filiũ & vocabis nomẽ eius* IESVM. *Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Exſurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam*. Sunt hæc non mea verba ſed ſancti Euangeliſtæ Matthæi, ex quibus conſtat Ioſeph Mariam* traduxiſſe prægnantem, & ab homine penitus incognitam. Quoniam quod in ea natum erat, de Spiritu ſancto erat. Et iuxta Prophetæ Eſaiæ vaticinium conceperat, & Virgo permanſerat. Non ergo de Ioſeph conceperat, non inquam genuerat Ioſeph Dominum ſaluatorē, ſi modo, ô hæretici, verbis Euangelij contra vos clare conſcriptis credere vultis, quemadmodum eiſdē falſo interpretatis inniti velle videmini. Audite nunc igitur interpretationem veram & certam, & veſtram dementiam deponite. Lege matrimonij ſic mulier in mariti poteſtatem transfertur, vt omnia eius opera quæ (ſalua matrimonij honeſtate) afferunt fructum, mariti vſibus cedere iure optimo ſoleant. Quia igitur ſancta filium conceperat nulla nuptiarum iniuria, iure optimo fructus vteri eius viro ceſſit ſuo. Cur quæſo filios ex adulterio natos, matrimonium non facit eſſe mariti? in promptu nunc ratio eſt, quoniam ſcilicet in eius iniuriam & infamiam ſunt concepti. Et iure fœderis coniugalis naſci non poteſt, quod illo violato cōceptum eſt. Fuit vero filius Ioſeph Dominus IESVS CHRISTVS, quando filium ex ſua vxore ſine mariti iniuria conceptum, non niſi in filium accipere debuit. Fuit igitur Ioſeph & pater & parens, non genitura carnis, ſed ardore charitatis, obedientiæque feruore, quibus inductus, fecit ſicut ei præceperat Angelus, Mariam in ſuam coniugem accipiendo, & quod in ea conceptum, de ea fuerat, in ſuum filium adoptando; quem adoptionis etiam fauore ceſſante, ſuum iure matrimonij filium habere poterat & debebat. Hæc nouerat Lucas hoc loco ſcribens, Mariam ſimul & Ioſeph parentes fuiſſe Domino IESV CHRISTO. *Vt facerent ſecundum conſuetudinem legis*, puerperis impoſitæ, *pro eo* etiam præſentando ſecundum alterius cōſuetudinē legis ſcriptæ, Exodi xiij. vt iam diximus multotiens, in teſtamento veteri repetitæ. Quibus locis, quoniam tempus præſentationis non diffinitur, erat conſuetudine longa ſancitum, quæ eſt optima legum interpres, quadrageſimo die poſt Natiuitatem, primogenitum maſculum præſentari in Templo coram Domino, & pro eius redemptione quinque ſiclos dari ſacerdotibus. Hoc igitur eſt quod Euangeliſta intelligi vult cum dicit, *Vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo*,

* puto legendum *inueniſſe*.

Eſa. 7.

Ioſeph quomodo pater Chriſti dicendus.

preteo, Quaſi dicat, non decreto legis ſed vetuſta conſuetudinis obſeruantia, die quadrageſima à primogeniti natiuitate numerata ſolitum erat à parẽtibus illum in Templo præſentari vt eadem die mater & filius legi ſatisfacerent, illa legi purgationis, iſte legi Præſentationis & redemptionis ſi modo parentes eum redimere decreuiſſent.

De Simeonis deuotione & pietate.

Cap. XIV.

ET *ipſe* Simeon eodem ſpiritu, quo venerat in Templum, edoctus quid faceret, *Accepit eum* qui præſentãdus à parentibus ferebatur, *In vlnas ſuas*. Erat (vt in * libello de Saluatoris infantia legitur) Simeon annis plenus, ſenexque grandæuus, qui omnem ætatem in legis obſeruantia, plenus ſanctis operibus vixerat. Hic inualeſcente Pontificum, ſacerdotum, & Scribarum auaritia totus etiam populi iniquitate in dies accumulata, cum Herodis Aſcalonitæ ſæuitiam, ſcelera filij eius Antipatri, ac nepotum flagitia fuiſſet expertus; cum libertatem ſuæ gentis euerſam, & Iudæos, qui per regni ſpeciem direpti Idumæorum tyrannide iam fuerant, per Romanam, poſt hæc, auaritiam, lacerandos cerneret: Pertæſus vitæ, & morum ſui temporis iam non labentium, ſed funditus euerſorum, Deum rogauerat & rogabat aſſidue, vt eius laborioſam vitam, confectam ſenio, & mœſtitia laceratam finire, ac ad patres ſuos viros iuſtos & pios, illum tranſmittere dignaretur. Habet nempe hoc in primis bonum matura ſenectus, quæ annis robuſtioribus bene vſa eſt, vt mortem minime timeat, & ſibi poſt illam melius repromittat. Vnde quæſo tantus eſt ardor, ſenio confecto vitam trahere, niſi à diffidentia anteactæ vitæ? Criminoſi eſt timere iudicij inſtantis articulum, ad quod innocens ſecurus & lætus accingitur, & feſtinat. Ita bene acta iuuenta, & ſenectus bonis meritis plena, Simeonem intrepidum mortem expectare illam accelerari, alacriter poſcere inuitabãt. Hanc Simeonis petitionem. Deus exaudiens, de mundi miſeria exitum, & fœlicitatis maturæ promerendæ certiſſimum indicium, immo pignus, illi ante mortem videre & tangere repromiſit. Dictum eſt igitur Simeoni, ſiue per Angelum viſibiliter apparentem, ſiue per ſpiritum interius edocentem. ô Simeon exaudita eſt oratio tua laboribus & afflictionibus tuis finem dabit Deus in tempore hoc. De proximo Rex Meſſias naſciturus eſt, qui patres, ad quos properas, de tartareo carcere liberabit, & ad Regna in cælo ſplendentia ſecum ducet. Ne graueris expectare pauxillum; tuum, & patrum tuorum liberatorem ſecundum ſpiritum, corporeis tibi dabitur oculis inſpicere. Multi procul dubio Patriarchæ, multi Prophetæ multi Pontifices, multi Reges videre voluerunt, quod tibi nunc videndum offero, & videre non potuerunt. Tibi videre illum dabitur ſatis cito. Vbi hunc Iſrael redemptorem videris, aſſumet te Deus ad patres tuos, qui libentius te ideò excipient, quia non iam per prophetiam, ſed per experientiam illis annunciabis redemptionem, non futuram de proximo, ſed inſtantem atque præſentem. Tu quoque qui tantopere bonorum morum doles euerſionem, & ne vltra illam videas, mori deſideras; eo libentius experieris, quod cupis, quo minus à tenebris inferorum te occupandum inſpicies, beneficio eius, quem te videre indulget diuina clemen-

* Hunc librum reijcit Gelaſius diſt. 15. inter libros ab Eccleſia damnatos. Vide Sixtum Senenſ. lib. 2. Biblioth ſanctæ verbo Matthæus.

Piorum atque improborum impar cõditio in vitæ exitu.

mentia. Hæc ſanctus Euangeliſta noſter breuiter conſcripſit dicens: *Reſponſum acceperat*, Simeon; *à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem niſi videret* CHRISTVM *Domini*, quaſi dicat. Quia Simeon pro iuſtitia mortem ſibi à Deo ſupplicauerat, reſponſum eſt illi, quod libenter accepit, ſe non moriturum niſi videret CHRISTVM Domini. Hoc tamen cito futurum eũ non latuit, ſua ætate exterius, & Spiritu ſancto interius admonente. Cum igitur ardentiſſima promiſſũ expectatione maturari præſtolaretur deſiderata affulſit dies, qua Dominus IESVS à parentibus ferebatur ad Templum. Tunc qui Simeoni promiſerat DEVS, promiſſum tempus impletum eſſe, mõſtrauit, dicens illi ô Simeon, dies illuxit qua promiſſa tibi à me plene præſtentur, Natus eſt Rex Meſſias, natus eſt inquam Rex Iſrael, natus eſt Saluator tuus, patrúmque tuorum liberator, à cuius natiuitate, quoniam quadrageſimus hodie dies agitur, ſcito, quoniam pro meæ legis obſeruãtia, iuxta conſuetudinem legis, à parẽtibus hodie in Templo præſentabitur. Perge igitur ad Templum vt illum videas, perge, plus quã promiſerim, accepturus. Non modo videre talem ac tantũ puerum tibi concedo, ſed amplexandum, atque geſtandum inter vlnas, eũ habere te facio. Videbis venuſtiſſimam puellam virginei floris ſpecimen præferentem, infantulum inter brachia ferre ſpecioſiſſimũ, pauperibus quidem inuolutum pãnis, ſed eo venuſtiorem, quoniam matrẽ & filium natura & gratia non fortuna decorat; non veſtes eius auro diſtinctæ, non gemmæ collo pendentes, non annuli digitos circumplexi ſpectantiũ oculos in ſe conuertent; ſed grauis inceſſu mater faciei maieſtate venerãda ſed hilaris infãs & ſuauitatis & ſerenitatis plena vtriuſque indoles, obuiantium ora, & cogitatus occupabit.

Dei liberalitas erga Simeonem.

Iucunda & grauis contemplatio.

Videbis cum matrẽ maritum, virum grauem & aſpectu venerandum, matrem ſimul & patrem cũ ſumma modeſtia tam lætos, tam hilares, tam fauſtos, vt eorum paupertatem nemo aſpernari poſſit, omnes maieſtatem admirari cogantur. Matri Maria nomen eſt, patri Ioſeph filio IESVS; vere IESVS, quia te & omnes iuſtitiam ſitiẽtes, ſaluare venit & ſatiare. Hos vt aduentare videbis, obuius ito in limina Templi. Illic nomina ab eis percũctatus & edoctus, filium de manu matris, filium inquam Regem & Saluatorem tuũ inter vlnas accipito, & ad altare vſque deferto, inde matri offerendum tradito. Hic eſt ſpiritus quẽ loquitur Euangeliſta cũ dicit, *Et venit in ſpiritu* edoctus omnia per quæ cognoſceret Saluatorem. *Et venit in ſpiritu* obediẽtiç, pietatis, ſanctæque lętitiæ. *Et venit in ſpiritu* caritatis ardẽtiſſimç, ſpei ſolidæ, fideíque conſtantiſſimæ, mox experimẽto aſſecuturus, quod ſpiritu iã fuerat conſecutus. His rebus à Spiritu ſancto, & in ſuo ſpiritu Simeõ inſtructus, ad Templum grandæuus properat. Mente & oculis, qui ingrediãtur, attentiſſime examinat; liminibus inſtãs, aduẽtare videt Mariã & Ioſeph, aſpectu longe præſtãtiores quam concipere potuiſſet. Ioſeph, qui per omnẽ viam puerum fortaſſe geſtauerat, tẽpli iã liminibus propior, dulciſſimæ matri filium reſtituit; vt pro more cũ ſuo partu puerpera coram Domino ſe præſentet, & maritus matrẽ ſimul ac filium offerat. Vt primũ infantis formã Simeon videre promeruit, admiratus tantam indolis elegantiam, quæ tenues pãnos pauperéſque faſcias honeſtabat, & maieſtate plenas oſtendebat, ſecum dicit Nempe hic vere eſt, quem me Spiritus ſanctus edocuit Intrãtem matrẽ cũ filio & marito veneratur, ſalutat, & dare nomina ſupplex rogat, Reſpõdet maritus: Ioſeph mihi nomẽ eſt, vxori Maria, filio IESVS. Seni inter has voces præ gaudio oboriũtur

lacrymç,

Digitized by Google

lachrimę, & cum veneratione quanta poteſt maxima lætitiam præferens, matrem ſic ſupplex affatur. Comple ſancta mater deſiderium meum, cede diuino conſilio, ne me fraudes munere patris æterni. Ille me miſit filium tuum, vſque ad altare, pro te deferre. Fac quæſo me cōpotem voti mei, decretique ſummi Dei executorem fieri ne prohibeas Sic ſancta virgo filium ſancto ſeni porrigit, *& ipſe* qui ad hoc venerat, *accepit eum* quem virgo mater geſtauerat ad fores, *Eum*, quē ipſe videre & tangere tanta deuotione affectauerat, *In vlnas ſuas*. O quanta qualiſque eſt hodie lętitia ſeni Simeoni! non filium vel nepotem proprium tenet, amplectitur, oſculatur & geſtat (quod tamen ſenibus ſolet eſſe dulciſſimum) non baculum ſenectutis ſuæ tenere ſe gaudet, ſed renouatorem iuuentutis, ſed ſaluatorem liberatorēque animę ſimul & corporis ſui, & omnium progenitorum ſuorum redēptorem, paſtorem & ducem, regem regum, & Dominum maieſtatis, patrem & fratrem, creatorem ſuum. *Ita benedixit Deum*, immortales illi gratias de tanto munere agens, habenſque maiores quam animo capere poſſit. Gratias, inquit, ago tibi Domine Deus Pater, qui ætate mea filium tuum, pro totius plebis Iſrael ſalute mittere in carnem dignatus es, & me illum videre, tangere tenere & portare tribuiſti. Gratias etiam ago tibi Domine Deus dulciſſime fili, qui infantiam tuam meis oculis non denegaſti. Gratias ago, quod me ſenem & annis inutilem, baiulum nō es aſpernatus habere. Tu me creaſti, & ab infantia ſuſtentas aſſidue, & meis brachijs portari ſuſtines? Quanta me pie Iesv, Deus meus, creator meus redemptor meus, quāta me gloria donas? quod portē te regem regum, cui incuruabitur omne genu cœleſtium, terreſtrium, & inferorum. Gratias ago tibi Deus Spiritus ſanctus, qui virgini matri quaſi vmbram faciens, tibi coæterni, & cōſubſtantialis Dei filij incarnationem operatus es, viuente adhuc me in fragili carne. & incarnatum illum vt viderem, me ſenio fractum cōfortaſti & conſouiſti, qui me accedere ad tēplum, & illi obuium fieri in ſpiritu monuiſti. Gratias ô ſancta Trinitas vnus Deus, quia nunc te plene poſſideo, & totum inter brachia teneo Deū meum. Quid vnquam pro munere tanto, bone Deus, vniuerſus mūdus tibi perſoluere poſſit? Quid ego ſenex, annis onuſtus & debilis, exhauſtus anguſtijs retribuam Domino pro omnibus quę retribuit mihi? Scio quid faciam. Quoniam ſoluere non poſſum, libens vltra vires debebo perpetuo, & nedum ſpontaneus debitor ero ſed debitū deuotus augeri ſtudebo. Mihi namque adhærere Deo bonum eſt. Quoniam non fruſtra me ſibi gerulū in ſua præſentatione conſtituit. Ponam in eo omnem ſpem meam, qui ſemper eſt verax, qui promiſſa mihi copioſiſſime adimpleuit maiori iam ex parte. Pauca quæ reſtant perficiet ſine dubio.

Simeonis, ad virginem, ſupplicis oratio.

Simeon deſcribitur Deo gratias agens pro accepto beneficio.

ſancti exemp.

Pſalm. 72.

Simeonis cantici expoſitio, & primus atteſtationis & commendationis articulus.

Cap. XV.

Itaqve *nunc dimittis ſeruum tuū Domine ſecundum verbum tuum in pace.* Bona ſpe plenus, & expectationis ſuæ fructum aſpiciens, præſenti verbo (more prophetico) vtitur pro futuro dicens; quaſi, ô Domine, hoc ſolum reſtat vt me de præſenti ſæculo nequam eripias, membris ſenilibus quietem dones, & vt ad patres meos ire me iubeas. *Secundum verbum tuum* ſecundum quod, tu mihi promiſiſti, ſecundum decretum beneplaciti tui (quod

Digitized by Google

(quod ſemper impletur) in pace me ire nūc Domine dimittis. Sed in qua pace, ô Simeon? Secundū verbum tuū Domine. Quale verbum, ô ſenex? Dic ſi mente tenes. Secundum imperiale decretum tuū, quod in tua natiuitate dulciſſime puer, & Deus omnipotens, voce prçconia per ſāctos angelos tuos edixiſti, qua nocte cateruatim per aera cātarūt, *Gloriam excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonævolūtatis* In hac pace bonç volūtatis dimitte me. Zelaui haſtenus ſuper iniquitate, pacem peccatorum vidēs. Vidi namque Herodianas paces, Idumeos ſcilicet conſpirantes in malum, ad euertendā libertatem ciuitatis tuç. Vidi Romanā pacem, Romanos Præſides, Romanorum militum cohortes, concordes in malum noſtrū, rapinis & cçdibus exhaurire populum tuum. Vidi Pontificum, Scribarum, Phariſçorum, Saducçorum, Seniorum, & populi pacē iniquam, vnanimemque factionem, ad violāda præcepta legis tuç, & cçrimonias contaminandas. Fac me procul a talium pace. Iunge me hominibus bonç voluntatis, Patriarchis, Prophetis, ſanctis Iudicibus, pijs Pōtificibus, religioſis Sacerdotibus. & iuſtis Regibus quos ideo eruas, vt ad Regna cælorū in* ſuperna Ieruſalē cito reducas. Ad illos me nunc dimittis, vt pacis eorū particeps fiam, & nuncius certus eorū liberationis inſtātis accedam ad illos. Habes & primā atteſtationis articulum, in quo Simeon Dominū IESVM CHRISTVM eſſe Deum omnipotentem, necis vitæque datorem prædicat. Quando ab illo dimitti poſſit è vita, à quo ſe in vita ſuſtētatū plene nouit. Habes & primam commendationem IESV, quando pacis veræ paruulum IESVM verum Deum, bonæ voluntatis hominibus audis eſſe datorē. Habes pueri præſentati quale ſit officiū, pacem ſcilicet dare, ſicut & fecit, docens Diſcipulos pacem vbique gētiū ante omnia nunciare.

Luc. 2. — Pſalm. 72. — *ſupernam* i. exempl.

Atteſtationis & commendationis ſecundus articulus.

CAP. XVI.

QVIA *viderunt oculi mei ſalutare tuum.* Cur exaudiri debeat iuſtus ſenex & timoratus, cur ſe exauditum exiſtimet, & dimitti iam prædicet, rationem reddit. Beneficētiç hæc eſt lex, hęc vis, iſta natura, vt cui ſemel beneficerit, ſēper magis prodeſſe nitatur, quaſi enim pater filium, artifex opus ſuum, ſic beneficus præſtitum munus nouo beneficio augere, & cōſeruare ſatagit ſēper. Eſt præterea magnanimi, maxime flecti ſuo munere recēſito ſit enim (neſcio quomodo) vt ſe illi ſubijciētē magis, magis cupiat eleuare; Cū vero ſe quis in eū erigit, vel opponit eidē, magis deprimere & propellere ſtudeat. Ineptiſſimi itaque ſunt homines vereque retrogadi, qui vt à bene ſe meritis aliquid aſſequātur, præſtita quandoque illis obſequia cōmemorare ſerioſe nituntur. Hi pro nouo beneficio, quod expectant debere gratias cum maximè debeant, iā perſolüiſſe ex parte demonſtrant; & quē accendere deberent ad exhibendū ſuūque opus augendū, retundunt, alieno beneficio indignum aliquando fuiſſe, vel indigere poſſe monſtrantes, quod magnanimus ſentit inuitus, qui ſpōtaneas habere gratias prōptus eſt, non extortas. Fallūtur iſti, quoniam liberalitatis, magnificētiç & magnanimitatis non intelligunt rationem. Et quoniam ipſi per omnia mercenarij ſunt, ſui ipſorum gratia omnia faciētes, idem alios facturos ſemper exiſtimant. Vnde non tam dare beneficiū nouerunt, quā mutuare aut vendere. Non ſic liberales, non ſic magnifici, non ſic magnanimi agūt. Dant omnes beneficium vt dederint, non vt recipiant; & copioſiſſima illis merces eſt bene dediſſe, felices abundanter, quod

Beneficentiæ lex & natura. — Magnanimi conditio

Digitized by Google

ſua ſorte bene vtendi occaſionem ſint aſſecuti. Magnanimus autem nō plus quærit quam vt magna, & (ſi poſſit) incompenſabilia feciſſe videatur. Nō igitur retributionē hi omnes expectant, ſed cumulum meriti augere ſunt præſtò. Hac ratione in ſuæ humilitatis, immo ſublimitatis cantico, ſancta mater Domini cum iubi-
L. 2. latione dicit Elizabeth, *Fecit mihi Dominus magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum*, Quaſi dicat, quia in me fecit magna, maiora faciet per ſuam miſericordiam in omnes generationes. Quoniam magna quæ mihi fecit, pro omnium hominū ſalute fecit. Hac ratione iuſtus Simeon animæ ſuæ de corporis mole, ac moleſtia temporum, liberationem obtinuiſſe videri vult Ingentiſſimum mihi promittere dudum dignatus es munus, Domine Deus, videre ſcilicet in carne ſalutare tuū, illud hodie copioſiſſime præſtitiſti, Vidi, palpaui & teneo Præſtes nunc tuæ promiſſionis reliquum. Dimitte me in pace hominum bonæ volūtatis Ita Domine beneficium tuum augebis in me. *Quia viderunt oculi mei, ſalutare tuū*, quia ſalutē eius experior in me ipſo, ſalutis nuncius ibo ad patres meos, qui illam in ſinu Abrahæ magna deuotione tamdiu expectauerunt Habemus hic ſecūdam à Simeone commendationem & atteſtationem. Cōmendat (vt monſtrauimus) Domini Iesv liberalitatem, magnificentiā, & magnanimitatem in beneficijs diſpenſandis, quia pro beneficio beneficium donat Commendat præſentatum, quia illū dicit ſalutare Dei. Commendat præſentantes, qui talem filium adducunt in Tēplum. Atteſtantur hæc veritati ſecūdi articuli in Symbolo Apoſtolico poſiti, ſcilicet Iesvm Christvm Virginis matris filium, filiū eſſe Dei Patris omnipotentis, & Dominū noſtrum. Quid enim eſt dicere. *Viderūt oculi mei ſalutare tuum*? Quid, inquā, viderunt oculi tui ô Simeon? Chriſtum natum quem in vlnis teneo. Et quomodo eſt ſalutare Dei Dominus Iesvs Christvs? Quia in ipſo tota diuinitas cōtinetur. Quæ ſua virtute omnia efficit, ſaluat & ſeruat; nulla enim pereūt, ſed mutātur in melius vniuerſa. Quia ſuę obediētię & patiētię merito, ſaluaturus eſt infantulus iſte genus humanū ac ſuo creator reſtituturus. Sicut nēpe Regij ductor exercitus, dux Regis appellatur, nō quia Regē ducat, ſed quia ad Regē ducit, & Regis exercitū pro Rege moderatur: ita dixiſſe voluit ſenex ſapiētiſſimus Simeon Dominum Iesvm Christvm ſalutare Dei, non quia Deum ſeruet à malo, ſed quia Dei auctoritatem per eſſentiam cōtinens, Dei exercitum, animas iuſtorum, ſaluti reſtituit & gloriæ ſempiternæ. Secundum igitur Simeonis teſtimonium, pauculis verbis Apoſtolorum traditionem confirmat. Dominum ſcilicet Iesvm Christvm eſſe Dei & hominis filium, ſaluatorem noſtrū, vt in ſecūdo Symboli Apoſtolici articulo prædicatur.

Dominum Iesvm Christvm *eſſe omnium hominum redemptorem.*

Cap. XVII.

Qvod *paraſti ante faciem omnium populorum*. Quia ſecundus atteſtationis & cōmendationis articulus à Simeone iam habitus, omnium articulorū ad reparationem humani generis baſis eſt & fundamentum, ideò Simeon illud magis explanat, affirmans Chriſtum omnium hominū eſſe redemptorem Dixerat *ſalutare tuū*. Potuiſſet quis credere, Dominum Iesvm Christvm vnum populum tantum ſaluare veniſſe, ſicut Moyſes, ſicut Ioſue, qui ſalutem gentis Hebreæ

Dei-

Dei virtute operati ſunt. Nō ſic res ſe habent. *Salutare tuum*, quod hodie me videre feciſti; quod in Tēplo præſētari voluiſti, quod in manibus teneo, nō vnum tantum populum ſaluare miſiſti. *Paraſti* illud *ante faciem omnium populorū*. Quid ſibi vult hoc? Quod *ante faciem* eſt *omnium populorum* præparatum, populos omnes antecedere neceſſe eſt dum incedunt. Non eſt ergo Dominus Iesvs Christvs vnius populi ductor aut dux, ſed omnium populorum, quia ante omnium populorū faciem à Deo (teſte Simeone) paratus eſt. Rurſus ſalutem *ante faciem*, vel ſaluatorem ducem parauit nobis Pater omnipotens, vt illum attentis mentis oculis ſemper aſpiciamus, vt vexillum crucis & ſtigmata Domini Galat. 6. Iesv Christi, cum Paulo ſemper in corpore anteportemus, vt tollamus crucem noſtram, & crucifixū ſemper & vbique ſequamur. *Ante faciem*, dicit Simeon ſalutare paratum. Attēde quid dicat: Cur poſt terga tu reijcis illud? Cur diuertis ab eo, & illud ſequi non vis? Non eſt culpa ducis ſi miles pereat, qui ordinem ſequi recuſat. Non eſt paſtori imputandum, quod ouem deuiam lupus occidat & deuoret. Oues paſtorem ſequūtur, vocem eius audiunt veſtigia ſeruāt. Milites pro Sacramento militari duci ſemper obediunt. Signum, in quo ducis authoritas & voluntas elucet, ſequuntur, tueatur, nunquam deſerūt. Audite Simeonem. Salutare ſuum, parauit Deus ante faciem omnium populorū. Vis eſſe de populo Dei? Attēde eius ſalutare, ſequere illud, ſequere dulciſsimū Dominū Iesvm Christvm, qui ſuam infantiam pro te Deo offert in Templo iuuentutem in cruce exanime corpus in ſepulchro, animam in inferis, glorioſuſque aſcēdit ad Patrem. Sequere tu illū per hos gradus Eſto ab infantia Domino conſecratus, iuuentutis impetus & ardores virtutum norma, quaſi cruce * caſtigata, mortifica incontinentiam parſimoniæ victus, cogita damnatorum pœnam, reſurgentiūmque iuſtorum fœlicitatem. Sic ante faciem habebis ſalutare illud quod parauit Deus ante faciem omnium populorum.

* caſtiga

Dominum Iesvm Christvm *eſſe omnium hominum felicitatis authorem & fontem.*

Cap. XIIX.

Lvmen *ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael*. Hebræorum gens ab initio, vnam quaſi religionem profeſſa per Moyſen, vno cultu, vnaque viuendi formula, ſuam ſeruabat priſtinam vnitatem. Poſtea vero quam decem tribus cum dimidia, Hieroboam ſibi Regem præfecerunt, & Roboam filius Salomonis 3. Reg. 12. ſuper integra tribu Iuda, dimidiáque in tribu Beniamin auitum tenuit regnum diuiſa gens in duo regna, binomia facta eſt. Maior namque tribuum numerus Iſraelitæ dicti ſunt, Iudæi reliqui ſunt appellati. Quare cum dixiſſet Simeon Dominum Iesvm Christvm lumen omnium populorum, ne tantum Hebræis, in populos varios iam diuiſis, dixiſſe videretur ſalutare Dei fuiſſe præparatum, ne inquam duodecim tantum tribus Iſrael, ſub nomine omnium populorum tā ſalutari remedio potituræ crederentur, adiecit, *Lumen ad reuelationem gentium*, ſcilicet vt gentium populis ſalutare hoc etiam paratum agnoſceremus, iuxta Eſaiæ vaticinium. Gentiū populus qui ambulabat in tenebris idolatriæ, vidit Iſaiæ 6. lucem magnā. Ambulātibus in regione vmbræ mortis per ſuam infidelitatem. Lux fidei, naſcente Domino Iesv Christo, orta eſt eis: Luminis eſt, colorata omnia ſuo beneficio reddere viſibilia. Et omnis * oculus beneficio

* *oculus luminis beneficio.* 1. exc.

Digitized by Google

neficio proprio fungitur officio, cuius ſine lumine facultatem habet, operationem habere non poteſt. Ideò dicit
Pſal. 35. Rex & Propheta Dauid: *In lumine tuo videbimus lumē.* Has rationes dixit Ioannes Euangeliſta de Domino Saluatore. *Erat lux vera quæ illuminat omnem*
Ioan 1. *hominem venientē in hunc mundū.* Salutare igitur paratum ante faciem omniū populorum. Lumē eſt, teſtimonio Simeonis, vt qui volunt per eū videant. Quare cū dicere audiuimus, *Ad reuelationem gentium,* ne credamus gētes aliquas fuiſſe manifeſtandas quæ tunc vſque cognitæ nō fuiſsēt, ſed vniuerſas gentes quæ vſque ad verbi incarnationem non nouerant, per eius doctrinam & vitam fidem accepturas intelligamus per quā illis Dei gloria hic in ſpeculo oſtenditur, & in futuro ſecundum propriam ſubſtātiam condonatur. Copioſe igitur teſtificatur & commendat Simeon præſentationis gloriam, dum præſentatum monſtrat eſſe noſtræ ſalutis, beatæ inquam viſionis & fruitionis cauſſam, faciētem & conſeruantem in omnibus gētibus Dei notitiam & amorem ſicut lumen vel lux viſionem in oculo efficit & cōſeruat. Hoc eſt quod dixit Dominus Iesvs Christvs, *Ego*
Ioan. 14. *ſum via, veritas & vita. Nemo venit ad Patrem niſi per me.* Hoc eſt quod dicit, *Sine me nihil poteſtis facere;* cum ipſe
Ioan. 15. Dominus Iesvs Christvs via ſit per ſpem, veritas per fidem, vita per charitatem apprehendenda & retinenda.

De ſufficientia & efficacia meritorum Domini Iesv Christi.

Cap. XIX.

Et gloriam plebis tuæ Iſrael. Nec lucis, nec luminis culpa eſt, ſi ambulando quiſquam aberret. Vt Simeō demonſtraret Dominum Iesvm Christvm ſufficere quidem ad ſalutem omnium gentium nō tamen omnes ſaluos facere, quia lucis beneficio bene vti plerique recuſant; vt oſtēderet aliter iuſtis, aliter iniuſtis Domini Iesv Christi lucere fulgorē; vt declararet Dominū Iesvm Christvm ſufficiēter omnibus hominibus ſalutis gratiā meruiſſe, ſed efficaciter tātum pro electis illam obtinuiſſe, adiecit, *Et gloriam plebis tuæ Iſrael.* Quem ſenſum idem ipſe Simeon parū infra aperte declarat dicens. *Ecce poſitus eſt hic in ruinā, & reparationem multorū in Iſrael, & in ſignum cui cōtradicetur.* Audite quid præſagiat Propheta Simeō: *Hic* quem dixi ſalutare Dei, *hic* quem dixi lumen eſſe ad reuelandū gentibus veritatem, *hic* quem dixi impetraturum gloriæ præmiū plebi Iſrael, *Poſitus eſt in ruinam multorum,* non ſui ipſius culpa, ſed eorū malitia, qui bono eius lumine bene vti recuſabūt. Tales ſalutare remediū ſibi ipſis facient eſſe mortiferū. Quod quale ſit ſaluator exponit dicens, *Si non veniſſē & eis locutus* Ioan. 15
non fuiſſem, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationē non habēt de peccato ſuo. Quoniā me viderunt & audierunt, & odio gratis, id eſt, nulla cauſa, ſed ſpō- Pſal. 34.
tanea iniquitate me habuerūt. Talibus poſitus eſt in ruinam. Alijs autem, quibus cædet ad æternam gloriā, poſitus eſt in reparationem, quia beneficio lucis veritatis quam fides per illum prædicanda monſtrabit, ſpes inconcuſſa tenebit, charitas operabitur, de virtute in virtutem eos ire faciet, & videre præſtabit Deum Deorum in Sion. Pſal. 83.

Solutio difficultatis quæ videtur eſſe in dictis Simeonis.

Cap. XX.

Sed quomodo Simeon ſibi ipſi cōſentiat, qui dixit, *Et gloriā plebis tuæ*

Digitized by Google

tuæ Iſrael, vt pro Iſraelitis efficaciter o-
ſtenderet Dominum IESVM CHRI-
STVM gloriam ſalutis operatum, &
paulo poſt, *hic poſitus eſt* (inquit) *in rui-
nam & in reparationem multorũ in Iſrael?*
Non enim aſſequētur ſalutem in quo-
rum ruinam poſitus eſt Chriſtus. Si
hoc loco ſapientis ſenis verba penſa-
bimus, aperte conſtabit nullã in eius
atteſtatione, vel commēdatione inue-
niri diſſonantiam. Non enim omnis
Iſraelita Dei plebs eſt. Hoc intelligens
Galat 6. Panlus dicebat, *Quicunq; hanc regulã ſe-
cuti fuerint, pax ſuper illos, & ſuper Iſrael
Dei*. Non Iſrael tantum ſed Dei dixit.
Cur ſic loqueris Paule? Quia teſte Io-
anne Baptiſta, *Potēs eſt Deus de lapidibus*
Luc. 3. *his*, id eſt, de hominibus obſtinatis &
* vt lapides ſunt i ex- emi. obduratis* vt lapis *ſuſcitare filios Abra-
hæ*, Nō enim qui tantũ in aperto cir-
cuncíſus, & qui vocis profeſſione In-
Rom. 2. dęus iuſtus eſt, ſed qui in corde circũ-
ciſionē tenet. Dixit prius Simeō, *gloriã
plebis tuæ Iſrael*, id eſt, vere Iſraelita rũ,
qui ſpiritus circũciſione plebs Domi-
ni sũt: Poſtea dixit, *Poſitus eſt hic in ru-
nam, & in reparationem multorũ in Iſrael*,
Non tuorum adiecit, ſed Iſrael tantũ
dixit. Vt intelligas quoniam *apud Deũ
non eſt perſonarum acceptatio*. Nam idē Rom. 2.
Deus omniũ, diues in omnes qui in-
uocant illum. Neque eſt apud illũ di-
ſtinctio Iudæi & Gręci, cuius qui fece- Rom. 10.
rit voluntatē, ille eius frater, & ſoror
& mater eſt. Non igitur contraria lo- Mat. 12.
quitur Simeon, ſed ſibi inuicem cōci-
nētia, & gentes omnes bona ſpe com-
plentia quādo eis, poſitum dicit ſalu-
tare lumen, ad gloriam aſſequendam
felicitatis æternæ, ſi dum hic viuunt,
numerari in plebe Dei Iſraelitica ſtu-
deant per adoptionis gratiam, quam
nos aſſequi præſtet pius IESVS, ho-
die pro nobis præſentatus in Tem-
plo, AMEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRO

PALMARVM ET OLIVARVM SOLENNITATE,

DE ACCESSV DOMINI IESV AD *patiendum Tractatus ſiue Sermo.*

CHORDA SEXTA.

PROLOGVS.

OSANNA *filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini*. Matthæi xxj. Dominum IESVM CHRISTVM Hieroſolymam aduentantem, & in forma ſerui vectum aſello, ad crucis pœnam ſponte ſubeundam accedentem, turbæ populorum magni Dauid filium confeſſæ ſunt, ac honore myſtico coluerunt; quo illum clementiſſimum, iuſtiſſimum & fortiſſimum, ac penitus inſuperabilem oſtenderunt, Quid enim oliuarum rami, niſi miſericordiæ lenitatem, & fomentum iuſtitiæ oſtendere potuerunt? Quoniam de oliua exprimitur oleum, quod vulneribus & liuoribus leniendis atque curandis accommodatum eſt, & quaſi pabulum fulgoris, dum lumen ſeruat, & tenebras fugat. Quid porro, palmarum ſurculi, niſi apertam victoriam præferunt? quando palmarum folijs victores coronauit antiquitas, & palmarum fructus ori ſuauiſſimus eſt, maximeque inter arborum fructus nutrire putatur; in vno dulcedinem victoriæ, in altero eius vtilitatem aperte prætendens, quæ & victoribus dulcibus ſuauiſſima eſt, & illis paſtum ſecuritatis adducit, Non ſatis igitur beatis illis viſum eſt turbis Saluatorem cum gaudio excipere, niſi per oliuarum & palmarum ramos, cur id agerent, demonſtrarent. Hoc ipſum vero turba-

Oliuarum rami, & palmarũ ſurculi quid oſtẽdant.

QVÆ INVOLVNTARIA DICI POSSVNT, AVT IGNORANTER FIERI, AVT VIOLENTER.

CAPVT I.

VT plenius conſtet quod primo loco declarare promiſimus, Dominũ ſcilicet IESVM CHRISTVM ſponte ad crucis ſubeũda ſupplicia, ciuitatẽ, in qua paſſurus erat, adijſſe, eſt operę preciũ intelligere illud eſſe ſpontaneum, quod à voluntate libera dignoſcitur prouenire. Duo autem ſunt, quę ſingula libertatẽ impediunt, quandoquidem ſi adeſſent ambo, minime id agerent homines, quod per alterutrius præſentiã vltro feciſſe ſæpe videntur. Horum alterum in nobis eſt, & penitus à nobis. Alterum in nobis eſt quidem, ſed nõ à nobis. Quod in nobis & à nobis eſt, ignorantiam dicimus, ſecundum quã aliquid operamur. Vt ſi me credam inter fruticeta latentẽ feram ſagitta perere, cum in illis homo ſe cõdiderit, quem ſagitta percuſsi nõ ſpõte percuſsi; hominem enim percutere nõ putaui, & nolui, ſed ferã. Si credã ſitiẽti ſalubre poculũ tradere, & quod trado me penitus neſciente, veneno mortifero ſit infectũ; nolens & non ſpontaneus veneno hominẽ perimo, cui potum dare volui, vt ſitim in eo extinguerem, non vt illi vitam auferrem.

Spontaneum quid ſit.

A nobis in nobi quid ſit.

Sunt inumera exempla, quibus plane conſtat nos nõ ſponte operari, quamuis voluerimus opus fieri, ignorante animo in quem fieret, vel aliud agere ſe putant. Dicuutur hæc præter intentionẽ hominum opera, inuoluntaria per ignorantiam, quia quamuis à volũtate procedant, ſpõnte tamen facta dici nullatenus poſſunt, niſi volũtas ipſam ignorantiam ſibi aſciuerit, aut ſcientiã illius rei habere neglexerit, quã per legem ſcire debuerat. Sed de his alias. Hic ſatis fuerit accepiſſe, quomodo ignorantia opus ab homine volẽte peractũ, non ſpontaneum reddere poſſit. Illud vero quod in nobis eſſe dixi ſed non à nobis naſci, vnde non ſpõtanei aliquid operamur, illata vis, ſiue violentia nuncupatur. Vt ſi ligatum aliquem hominem ſequi nolentem in carcerem trahas aut ferri iubeas, & per verbera aut minas ire compellas, vadit ille quidem, ſed non ſpontaneus quoniam te cogente ire compellitur. Si itẽ homo de alto pręcipitatus ſuper alium cadat, eũq; mutilet vel occidat, non ſpontaneus homicida, neq; reus necis habebitur. Hæc

Innoluntaria per ignorantiam quę dicantur & quam ob rem.

quid in nobis ſit non à nobis.

Digitized by Google

autem vis cadenti illata, fit quidem in illo, fit vero ab alio quã à ſe, fitque ſe nolente, Itaque quod eſt per violentiã inuoluntarium, ſemper à potentiori naſcitnr, & debiliori imprimitur reſiſtenti. Quod vero eſt per ignorantiam nolitum, totum ab operante procedit & in illo manere dignoſcitur, Hinc eſt quod minus volõtaria, magiſque inuoluntaria dicuntur, quæ agere compellimur, quam quę ignorãtes operamur Quoniam ad violenta, voluntas operãtis minus videtur accedere quã ad ignota; & voluntas ſibi ipſi ſæpe efficit * ignorãtiam quam debet, & poteſt habere, recuſat acquirere, vt* ethicorũ libros Ariſt. celebrantes aperte monſtrauimus. Vim autẽ ſibi ipſi nemo facere dicitur & ſibi aliunde violentiam aliquem ſponte conquirere, credi non debet. Non enim eſſet per violentiam operatum, quod* nolentẽ vis maior facere cõpuliſſet. Vnde carnificem voluntarium necare hominẽ ſponte dicimus, quamuis lege iubẽte, aut potẽtiori decernente illum interficiat. Itaque nõ omnis impulſus violentiã adducit, ſed ille tãtum qui voluntatẽ agẽtis aperte coarctat. qui inquam debilius agens impellẽdo inuitum operari compellit.

Inuoluntarium per vim quid ſit & quo differat ab inuolũtario per ignorãtiam.

* Sic omnia exemplaria: cũ legendum videatur *ignorãtiam cum ſcientiam quam*

* Hinc intelligitur noſtrum autorem Ariſtotelis libros de Moribus explicuiſſe.

* Sic exẽpl. omnia Sed legẽdum *volẽtem*.

Dominum IESVM *ex operibus oſtendiſſe, ſe non ignorauiſſe ad quid accederet Palmarum die.*

CAP. II.

CVM *appropinquaret* IESVS *Hieroſolymã, & veniſſet Bethphage ad mõtem Olueti, mittens duos ex Diſcipulis ſuis dixit eis: Ite in caſtellũ quod contra vos eſt, & inuenietis aſinam alligatam & pullum cum ea*. Dominum IESVM non ignorauiſſe quæ in Ieruſalem paſſurus erat, plenè teſtãtur loci ratio in quo ſe firmauit, diſcipulorum miſſio ad vehenda iumenta vt monſtrabo à loci nomine incipiendo. Bethphage ſiuxta Hieronymum nomen eſt Syrum non Hebræum. Significat autẽ inter cętera domus oris valliũ. Erat Bethphage prædium Sacerdotum, vbi Pontifices, ac ſacerdotes altare proxime inſeruituri, cõtinebãt ſe aliquot dies ab vxoribus, & curis ſæcularibus ſequeſtratos quo etiã qui miniſterij ſui tempus impleuerant, diuertebant, tanto tempore illic curis familiaribus vacui quieturi, quanto pro adeundo officio quieuiſſẽt. Itaque miniſtraturi, & qui iã miniſtrarãt in Tẽplo Bethphage ſe prædio per vices vel recreabant, vel mundabant, vel mundi durabãt ab vxoribus à prophanis vitijs, ac curis domeſticis penitus ſequeſtrati Erat hæc vlla (vt colligere ex multis potui) in dorſo montis Olueti, vnde ex Bethania Ieruſalem euntiũ oculis primo ſe ciuitas offerebat, mille ab vrbe paſſus diſtans, in primo ore duarum valliũ. videlicet vallis Ioſaphat & vallis Siloë poſita. Ita ex natura ſitus, Syra lingua nomen acceperat: quoniam ab eo mõtis vertice in quo conſtructa fuerat, duæ quas diximus valles deriuabant. Duę hæ valles quid ſibi velint attẽdite. Siloë miſſus interpretatur. Erãt in ea valle natatoria, vbi cæcus natus lauari à Saluatore iuſſus, lumen accepit. IESVS igitur, qui ſe miſſum nouerat illuminare his, qui in tenebris & vmbra mortis ſedent, nũc quod Ieruſalẽ vadit, vt luto & improperio paſsionis per Sacramẽta Eccleſiæ, illuminet oculos noſtros, vbi melius quã in principio vallis Siloë, huius itineris gloriã debuit inchoare? Altera vallis Ioſaphat nũcupatur, quod nomẽ dicit Hierõ. ſignificare Domini iudicium, aut Dominus iubicabit. Vadit nũc Dominus iudicari, vt videlicet iudicet mũdũ. Vadit velari oculos, vt velamen ignorãtiæ de mẽtibus hominũ auferat. Vadit ergo de principio vallis Siloë, tanquam miſſus ad redimẽdum & illumi

Libro de nominib. Hebrai. tom. I.

Vallium Siloe & Ioſaphat moralis explicatio

Ioannis 9. Luc. I.

Vbi ſuprà.

lumi

luminandum. Vadit de capite vallis Ioſaphat, quia iudicari vadit, & quos redemit, pro meritis iudicare, veniet, ac ſegregare, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis.

Mat. 25.

Sūt etiā hæ duæ valles Synagoga & Eccleſia. Vadit igitur de capite vallis Siloe, vt miſſus ad lauandū homines à peccato, Synagogam, ſi modo lauari velit lauet & illuminet: ſi nolit, vadit de capite vallis Ioſaphat, vt illā damnet. Inſuper vt iudicādi poteſtatem Eccleſiæ tribuat, vnde peccata lauentur & corrigantur, de vtriuſque vallis capite, cum plauſu turbarum ad patiendum incedit, ſuperbam Synagogam miſſam faciēs, Eccleſiam vero conſtituens. Vnde retinet iſta iudicādi facultatē, illa obcęcata malitia ſua, omne iudicium perdit. *Ad mōtem Oliueti*, in quo per miſericordiæ lenitatē fundatur Eccleſia. Hinc *mittens duos ex Diſcipulis ſuis, dixit eis: Ite in caſtellū quod contra vos eſt.*

Ieruſalem Ciuitatē cur Chriſtus Caſtellum vocauerit,

Cur Ieruſalem caſtellum dixerit, cum eſſet ciuitas Regia, cauſa fuit ciuiū proterua ſeditio, vt ſcilicet monſtraret ſtudia habitātium ſe plene nouiſſe. *Et ſtatim inuenietis aſinā alligatam & pullum cū ea.* Statim, dicit *inuenietis* ad futurorum ſciētiæ certitudinem oſtēdendā. Non enim quæ inuenturi ſint tantum, ſed quando & quomodo, & quo loco declarauit. *Statim* enim, id eſt, ad primum ingreſſum ciuitatis, vt narrat Lucas, iumēta parata & inſtrata inuenerunt, quæ dicēs, *ſtatim*, futura denotauit. Qui igitur loci, vnde mittit, & miſſionis myſtica ſignificatione, quid ageret, indicauit; ea, per quæ ſignificata complebat, ignorauiſſe credi nullatenus poteſt. Per crucis vero patibulum lauat & iudicat; ſciuit ergo, & ſcire monſtrauit, ſe ad paſſionem crucis accedere.

Dominum IESVM CHRISTVM *non coactum acceſſiſſe Hieruſalem, inſtante paſſionis tempore.*

CAP. III.

SOLVITE *& adducite mihi. Si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet, & cōfeſtim dimittet.* Vis videre non arctari Dominum IESVM CHRISTVM, vt Ieruſalem ad crucem ſubeūdam inuitum ſe transferat; Dominus eſt, agit ex imperio, dicit, & fiunt quæ decernit. Sola enim volūtate facit omnia. *Soluite & adducite mihi.* Quid ita? Nimirum, quia *Dominus his opus habet* ideò *cōfeſtim dimittet eos* pro libera oportunitate, non pro coacta neceſſitate vſurus eſt illis. Non ergo accedit coactus, qui iumenta quibus vehatur, ſolui iubet & adduci, & Domino quoque iumentorū, ne prohibeat, interdicit.

Luc 19. Mar. 11.

Obiectiones & earum ſolutiones,

Sed quia Lucas & Marcus de ſolo pullo ſcripſiſſe leguntur, ſtudēt impij hoc loco Euāgeliſtarum diſſonantiam increpare. Neque mirum, quia non vident Marcum & Lucam ſcribere tantum id iumentum quo vectus eſt Chriſtus: Matthæum vero, quæ ſunt adducta, vel adduci iuſſa narrare. Adducta ſunt duo iumenta, aſina ſcilicet & pullus eius, vt ſcribit Matthęus. Aductus eſt ergo pullus ſuper quo ſedit (vt referunt Lucas & Marcus) non tamen ſolus; ſicut neque duo illi Euāgeliſtæ ſolum pullum aductū poſteris tradiderunt. Inſtant iterū cauillatores, redargutionem de aſinis hic non poſſe vitari, quoniā Matthęus pro implēda prophetia, Dominū IESVM CHRISTVM ſuper aſinam ſediſſe ſcribit, dum dicit. *Hoc autem totū factum eſt vt impleretur quod dictum eſt per Prophetā dicentē: Dicite filiæ Siō Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinā, & pullū filium ſubiugalis* Si ſuper aſinam ſedit, non ergo effugiunt redargutionem, qui ſuper pullum aſinæ illum ſediſſe literis mandauerunt. Sed Propheta ſibi ipſi reſpondens, his nimiū curioſis cauillatoribus ſatisfaciat. Audite Zachariam.

Digitized by Google

Zacha. 9. chariam. *Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem, Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinā, & ſuper pullum filium aſinæ*: Duo iumenta pro Chriſti paupertate mōſtranda nominat hic propheta, aſinā & pullum, & cum dixiſſet illum aſcēdere ſuper aſinam, quomodo hoc velit intelligi mox exponit, & *pullum* dicēs, & pro, id eſt, accipiendo. Quem ſenſum nō à me haberi velim, ſed ab illo, qui de ſacro Dominici pectoris fonte veritate plenus, ſcripſit Euangelium; qui vidit, & teſtimoniū perhibuit, & vnus hæc ipſa iumenta ad Iesvm adducentium fuit, & Prophetæ intellectum à Spiritu ſancto ſuſcepit. Hunc audite, Ioannem Dico Euāgeliſtam. *Et inuenit* Iesvs *aſellum, & ſedit ſuper eum ſicut ſcriptum eſt. Noli timere*

Ioan. 12. *filia Sion. Ecce Rex tuus venit ſuper pullū aſinæ*. Quod ergo dixit Zacharias, *ſedens ſuper aſinam & ſuper pullum aſinæ*, tanti interpretis authoritate ita debet intelligi, vt copula, *&*, declarationis nota ſit, non ſenſus adiectio. *Euntes autem Diſcipuli fecerunt ſicut præceperat illis* Iesvs. Qui præcepit, nempe libere egit. Nemo enim inuitus præcipere dictus eſt vnquam, ſed parere. *Fecerunt ſicut præceperat*, quia inuenerunt ſicut dixerat; Dixerat autem ſicut præuiderat, & præuiderat quod fieri ipſe decreuerat. Ita de ſua voluntate ſcientia pendebat, quę ideò erat certiſſima, quia nihil certius ſcimus, nihil libétius facimus, quam quod ſola voluntate complemus.

De humili acceſſu Domini Iesv *ad patiendum.*

Cap. IV.

Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimēta ſua & eum deſuper ſedere fecerunt. Humilitatem Iesv in hoc itinere, quam ſecundo loco mouſtrare promiſimus, hæc tripertita Matthæi Euangeliſtæ ſententia apertiſſime manifeſtat. *Adduxerunt*, inquit, *aſinum & pullum*. Poterat ne animal humilius, ſuper quo ſaluator aſcendens ciuitatem ingrederetur, adduci? Vide humilitatis Domini ampliſſimum indicium; cum pullum aſinæ tantum aſcenſurus ſit, aſinam ad cumulum humilitatis fecit adduci. *Et impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua*. Noluit Dominus hæc ipſa iumenta phaleris ornari, ſed ſuis, ac Apoſtolorum veſtibus inſterni, vt nihil ſuperflui, nihil de mundi apparatu quæſiuiſſe videretur. Et cum aſinam & pullum Apoſtoli inſtrauiſſent, vectus tamen eſt pullo, ita eum deſuper ſedere fecerunt aſinæ pullum, quem ſtudio humilitatis, dum ciuitatem ingreditur, ſibi adminiculum ingreſſus elegerat, & vectorem. Latent in hac Chriſti humilitate, fratres, magna myſteria, Alta his rudibus aſellis Sacramenta teguntur. Super aſinam Synagogam, legis & Prophetarum ænigmata, quaſi veſtimenta ſunt poſita. Sed quia Scribarum & Phariſæorum traditionibus adultarata & neglecta fuerant, per redemptorem vero completa & honeſtata: ideò per Apoſtolos declarantur, & Synagogæ, ad Dominum Iesvm Christvm venienti, humeris iterum imponūtur. Super pullum quoque aſinę, gentilitatem indomitam, poſita ſunt per eodem Apoſtolos Euangelij veſtimenta, Apoſtolicæ ſcilicet traditiones, & Apocalypſis altiſſima vaticinia, quibus Eccleſia tegitur, protegitur, & ornatur. Vtroque inſuper iumento veſtibus inſtrato, ſuper altero Dominus ſedet: quia non in Synagogæ figuris & vmbris, ſed in Eccleſiæ euangelica veritate, & luce fulgentiſſima, quietis beatitudinem eſſe conſtituit. Vſque enim ad paſſionis myſterium,

Aſina & pullus aſinæ quid denotent.

ſterium, lex Moyſi tenuit primum locum: Inde vero per CHRISTI doctrinam, quam tenet Eccleſia, ſalus æterna fidelibus condonatur.

De imitanda Domini IESV CHRISTI *humilitate, Pauli teſtimonio & doctrina.*

CAP. V.

Philip. 2. HOC *ergo fratres ſentite in vobis, quod & in* CHRISTO IESV. Sentimus hodie in CHRISTO IESV humanitatis ampliſſimum ſtudiũ. *Qui cum*, per æternam generationem, *in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo.* Quid ſibi vult hoc? Solẽt arbitri iuribus partium aliquid arbitrando detrahere & non tam pro iuſtitia, quam pro concordia ex arbitrio cauſas diffinire. Nõ fecit ſic Dominus IESVS CHRISTVS, *qui cum in forma Dei eſſet*, ab æterno, & pro modo illam habendi, ſumma eſſet ſitque ſapiẽtia & auctoritate præditus, de omnibus peccatis hominum ad arbitriũ iudicare, & ad libitum ſatisfacere erat potẽtiſſimus. Non ſic tamen iudicauit, vt eius arbitraria facultas, decretis iuſtitiæ, aut dignitati clemẽtiæ detraxiſſe aliquid videtur, *Sed exinaniuit ſemetipſum*, non deponens diuinam ſubſtantiam, ſed *accipiens formam ſerui*. Qualis ſit hæc exinanitio, dic apertius, ô Paule. *In ſimilitudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo*, non quod fuerit homo ſimilitudinarius & nõ verus, ſed *habitu*, id eſt, toto eo quod habet homo ſecundum animam & corpus, homo verus inuentus eſt ab his, qui experiri voluerũt vtrum homo ſit verus. Hãc exinanitionem, hanc debiti ſolutionẽ apertius adhuc intelligamus. *Humiliauit ſemetipſum*, ſecundum humanum habitum, *factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis*, pro qua ſubeunda veniens Hieruſalem in ſuæ teſtimonium humilitatis, in ſtratum humilem atque rudem, aſcendit aſellum. Qui ergo de cælo veniẽs pro hominibus, homini Deus inſederat; ſatis facturus pro hominum culpis dũ ad ſubeundam mortem Crucis accedit, verberibus, oneribus, ac laboribus nato iumento myſticè inſedit, vt omnes intelligerent, ad quid Dei formam in ſerui forma geſtaret. Et hoc ipſum vt non neceſſitate ineuitabili ſe facere declararet, ſed charitate incomprehenſibili; non neceſſitatis articulo ſed humilitatis ſtudio, hoc parum quod reſtabat itineris eſt vectus aſello. Et profectò qui totam viam pedibus ierat, mille, ſi voluiſſet, paſſus ſine vectore iumento peragere potuiſſet. Maluit tamen aſello portari, vt non neceſſitate, ſed libera voluntate, & feruida charitate ſe paſſurum oſtenderet; qui pro humilitatis ſtudio, ſe aſino geſtari extremo viæ termino ſuſtineret. Hoc ergo, ô fratres, ô ſorores ſentite in vobis, quod & in CHRISTO IESV ſentiendum vobis hodie proponit ſancta mater Eccleſia. Si ſæculi dignitate potimini, nolite ad arbitrium, nolite ad libitum illam exercere; per potentiæ vires de proximorum iure rapere ne tentetis. In publici & priuati iuris adminiſtratione exinanite vos, formam ſerui accipite. Nemo ab initio naſcitur Dominus. Sumus omnes natura æque ſerui Dei omnipotentis, inuicem vero pares. Eadem namque omnibus naſcendi eſt ratio, & in vita manendi. Mors omnes adæquat. Cur ergo efferimur? Cur extollimur ſuperbiæ faſtu? Cur iræ feruore efferamur quia præſumus? Non ad hęc præfecit nos Deus, nõ lex, nõ hominũ fauor. Ad publicas vtilitates, ad priuatorũ cõmoditates præſidere debemus. (Ad iudices pulchra cohortatio & admonitio.)

Hæc

Hæc non mea admonitio eſt fratres, ſed Pauli, ſed Eccleſiæ matris noſtræ, Inquiunt ambo. *Hoc ſentite in vobis*, quod experimur hoc tempore, *in* Christo Iesv *Domino noſtro*. *Qui cum in forma Dei eſſet*, ante mundi conſtitutionem, & illā in ſe haberet natus homo de Virgine *non rapinam* (vt monſtrauimus) *arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens*. Vos ergo, qui in forma Dei eſtis, præſidentes omnes alloquitur Paulus, quos iuris dicendi poteſtas Deo ſimillimos inter homines facit, cum aliquid ſtatuere cogitatis, exinanite vos. Mementote naturā hominum, quibus pręſidetis, vobis eſſe communem. Et vos, ô ſubditi, qui animam rationalem Dei formæ atque ſubſtantię imaginem accepiſtis, & hac carnea corporis mo e veſtitis, ne extollamini, ne proximos opprimere, aut lædere ſtudeatis. Exinanite vos; cogitate imbecillitatem veſtram, legum rigorem, principum ſæueritatem, vitæ breuitatem, erumnas à fortuna imminentes, mortis neceſſitatem. Ita ſubditi eritis dominis & præfectis veſtris, non tantum bonis & modeſtis, ſed
1. Pet. 2. etiam diſcolis Hæc eſt enim voluntas Dei, & Saluatoris noſtri, qui exinanitus, ad ſpontaneas crucis pœnas & iniurioſa tormenta ideò accedit, vt iniurias, damna & diſcrimina (ſi quæ vobis accidunt) æquanimiter ſupportetis, & ad ea ſubeunda, vos natos eſſe exiſtimetis: quando ille cælorum conditor Deus, & Dominus omnium creaturarum, inter homines vitam duxit, & vilem aſellum aſcendit, pro alienis culpis iturus ad pœnam Aſellus noſter, noſtrum eſt corpus natum ad labores & onera. Fallitur qui ſe putat in hoc corpore labores & ærumnas poſſe vitare. *Homo ad laborem naſcitur, & auis, ad volatum*. Audite Dominum
Iob. 5.

Iesvm Christvm. *Qui vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Matth. 16.
Hæc eſt exinanitio, ad quam Apoſtolus & Eccleſia nos inuitant; ad quam, ſuo exemplo, Christvs nos iubet accedere. Abneget ſemetipſum, inquit, qui vult venire poſt me. Si Princeps eſt, abneget Principatum, non illo confiſus agat inſolenter Tollat crucem ſuam. Memor ſit ſuæ conditionis, per quam ſtimulis conſciētiæ cruciatur intrinſecus: Si ſubditus eſt, deponat contumaciam in Dominum, ambitum ſupra æquales, faſtidium inferiorum. Tollat & ipſe crucem ſuam, abneget ſemetipſum quilibet chriſtianus, non quærat quæ ſua ſunt, ſed quæ iuſtitiæ. Animam ſuam omnes Principes omnes ſubditi meminerint aſino corpori impoſitam, vt illud ad onera moderetur, & in laboribus aſſiduè teneat. Hæc ſunt enim ad quæ oſtendenda, Dominum Iesvm Christvm, ſe ipſo iubente, ſuper aſinum Apoſtoli ſedere fecerunt.

De gloria acceſſus Iesvs *in Ieruſalem Palmarum die*

Cap. VI.

Plvrima *autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via. Alij autem cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via*. Gloriam huius aduentus, quam tertio loco in medium afferre promiſimus, triplex ab Euangeliſta deſcriptus turbarum ordo celebrauit. Erat turba vna ſtantium in via; Alia antecedentium. Tertia ſubſequentium. Stantium vt videret turba (iuxta Matthæi narrationem) bipertito honoris genere, iter hoc Domini Iesv Christi celebrauit; quando aliqui propria veſtimen-

ſtimenta ad viæ ornatum deponebant. Quod vero dicit Euangeliſta, *Strauerunt*, ego non exiſtimo pedibus illa ſubieciſſe calcāda. Cum enim ingens hominum turba IESVM ſequeretur, & ipſe vectaretur aſello, quem aſina vel ſequebatur, vel anteibat, iumentorum & hominum pedibus hæc veſtimenta lacerata fuiſſent. Et ipſe IESVS ſapientia, humilitate, frugalitatéque pleniſſimus, veſtimenta turbarum contere-re, aut alijs conterendi cauſſam dare noluiſſet. *Strauerunt veſtimenta ſua*, ad viarum margines illa appendētes, & expandētes, profitentes ſe melioribus aulæis & tapetis (ſi poſſent) vias fuiſſe pro Chriſti gloria ornare promptiſſimos. Alij de eadem turba, quibus veſtes ad hæc ſuppetere non poterant, ramos arborum amputātes ſternébant in via, id eſt in viarum margine ornatus gratia componebāt. Nam ſi paſſim viam ramis arborum inſternerent, non honorem Domino Saluatori exhiberent, ſed impedimentum itineri, aſello præſertim adhuc pullo inſidenti, cuius non eſt ramos aptè tranſcendere. Hæc de ſternendis in via ramis euidētiſſima ratio efficit, vt de ſternendis veſtimentis per viam, qua Saluator ibat Hieroſolymam, ſimiliter exiſtimemus. Sed quid ſibi volunt hæc duo honoris genera, viarum ſcilicet margines proprijs indumentis, & arborum ramis adornare, vt Saluator honoratius incedat? His forte (ſecundum literam) mos erat itineris honeſtandi, cum etiam hoc tempore ramis arborum in ſolennitatibus templa, & pro principum aduentu vias publicas ornari videamus, & ad feneſtras appendere veſtes, ac precioſam ſuppellectilem, in multis Italiæ oppidis mos ſit. Ita quemadmodum ex compoſito facere in ciuitatibus, de precioſiori ſuppellectile mos fuerat, ſic de proprijs veſtimentis, & ramis arborum Domini Saluatoris aduentum, turbæ in via celebrare voluerunt. Myſticè autem in hac via mortalis vitæ Saluatorem tunc noſtris veſtimentis honoramus, quando qui habet duas tunicas, dat vnam non habenti. Honoramus arborum ramis, quando de fructibus arborum & agrorum noſtrorum, fratribus egenis ſubuenimus illius gratia, qui pro nobis deſcendit in hominem, & factus homo aſcendit aſellum, vt veniat ad ſubeunda ſupplicia, quibus noſtrarum animarum culpas deleat, & à pœna pro illis debita abſoluat.

Veſtimēta ſtrata, & Rami cæſi quid ſibi velint.

De plauſu turbarum CHRISTVM *comitantium* incedentem Ieruſalem ad patiendum.*

* ingrediētē i. exem.

CAP. VII.

TVRBÆ *autem quæ præcedebant & ſequebantur clamabant, Oſanna filio Dauid benedictus qui venit in nomine Domini, Oſanna in Altiſſimis.* Turbæ cum Domino IESV CHRISTO ambulantes, ſi verba Euangelij bene penſemus, quamuis bipertitæ fuiſſe inueniantur, quando iſtæ præcedebant, illæ ſequebantur; vno tamen honoris genere, præconio ſcilicet vocis, hunc Domini noſtri IESV CHRISTI aduentum efficiunt glorioſum, quia ſimul altis vocibus, & plenis alacritate canebant, *Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis.* *Oſanna*, vt Hieronymus exponit, nec ſimplex dictio eſt, nec nomen iuxta grammaticos, ſed verbum compoſitum ex verbo oſi, & interiectione anna. Anna porro apud Hebræos, vt idem Hieronymus affirmat, obſecrantis, aut affectu multa deſiderantis interiectio eſt, cuius loco

D.Hiero. epiſt. 145. ad Damaſum tom. 3.

Oſanna quid ſignificet.

loco latine vtimur oh interiectione.
Vt oh ſi poſſim, id eſt vtinam poſſim,
Ita anna, ex animo obſecro ſonat,
quaſi per interiectionem ardentiſſi
mum animum indicantem. Oſi ſalua
ſignificat, eſtque imperatiuum depre-
cans, vt habet vſus linguæ latinæ, qui
cum enixe impetrare aliquid ſuppli-
cat, verbo vtitur imperatiuo Queád-
modum in oratione Dominica, & in
omnibus fere eccleſiæ orationibus ad
Deum, frequentiſſime conſtat fuiſſe
vſurpatum. *Oſanna* igitur ſalua obſe-
cro ſignificat, neque hoc ſolum. Plus
enim interiectio anna ex linguæ pro-
prietate ſignificat, quam nomen aut
verbum poſſit exprimere. Sicuti heu,
quod non dolorem, aut dolentem tā-
tū doleréue ſignificat, ſed animi im-
pulſum quo per dolorem, ad hūc ſo-
num, dolentis prorumpit affectus. Ita
anna, non obſecrationem vel deſide-
rium, non obſecrantem, obſecraréue
ſignificat, ſed ardentiſſimum animi
deſiderantis affectum, cuius ardore in
hāc, qui deſiderat, prorumpit vocem.
Vehementiſsimo itaque ſalutis cōſe-
quendæ deſiderio inſtigatæ turbæ,
quæ IESVM præcedebant & ſeque-
bantur oſanna clamabant, id eſt, ſal-
ua obſecro mente ardentiſsima. Cui
autem hæc dicerēt, ipſæ turbæ decla-
rant, *filio Dauid*. Non à plebeio ali-
quo, aut à rege non legitimo, hanc ſa-
lutis gratiam petimus; ad filium Da-
uid hic noſter affectus dirigitur obſe-
crandi, non illius Dauid qui præuari-
catus eſt in Berſabee, qui elatus ſupra
ſe populum ſibi ſubditum voluit nu-
merare, *Benedictus qui venit in nomine*
Oſanna in altiſsimis. Illius Dauid filio
dicimus qui in excelſis habitat cœlis.
Illi filio dicimus, qui benedictus eſt
omnium bonorum vbertate largiſſi-
ma, qui eſt benedictio plena. Alibi o-
ſtendimus, quoniam benedicere be-
nefacere eſt, & benedictum eſſe eſt be-
ne accepiſſe. Quia ergo Dominus IE-
SVS CHRISTVS omnem plenitudi-
nem bonitatis, & veritatis increatæ
accepit à patre, verè eſt benedictus ſe-
cūdum æternam generationem. Quia
inſuper omnem gratiam & gratiarū
diſtributionem accepit à trinitate ſe-
cundum temporaneam natiuitatem,
benedictus eſt ſecundum illam, om-
nium vbertate munerum creatorum.
Benedictus eſt igitur hic filius, cui
preces pro ſalute impetranda porrigi-
m°. A quo benedictus? *Qui venit in no-*
mine Domini, Ab illo in cuius nomine
venit. Nō venit in nomine Dauid reg-
is tēporanei. Sed cuius? *Oſanna in ex-*
celſis. Venit à Deo Patre in altiſsimis
cœlorum peculiari quodam & ineffa-
bili modo habitāte, & illic omnia ſal-
uante & continente. Eſt ergo hoc ſe-
cundum oſanna, non ſolum depre-
cantis ſalutem nota, ſed quis illam o-
peretur importans. Habet hebraicus
ſermo mirā breuitatis & ſignificatio-
nis argutiam, vti ego à callētibus lin-
guam comperi, & Hieronymus ſæpè
teſtatur. Eſt ergo horum verborum
hic integer ſenſus; ſalua obſecro hoc
dico filio Dauid qui venit benedictus
in nomine Domini omnipotentis ſal-
uātis homines in altiſsimis cœlis. Ne- Turbæ cur Chriſto vti Saluatori acclamauerint.
mo miretur ſi turbæ Dominum IE-
SVM CHRISTVM prædicant ſalua-
torem, quem tot mirabilia pro homi-
num ſalute operatum eſſe cognoue-
rant. Meminerant ab eo claudis greſ-
ſum, paralyticis ſoliditatē, ſurdis au-
ditum mutis loquelam, leproſis mū-
das carnes & integram cutem, cæcis
natis viſum, oppreſsis à dæmone libe-
ram mentem & ſanam, mortuis vitā
reſtitutam, & ideo ſperabant pro vni-
uerſis eſſe facturum propediem, quod
pro paucorum ſalute potentiſsime fe-
cerat imperando Sciebant prædixiſſe
prophetam, *Deus autem rex noſter ante* Pſalm 73.
ſæcula, operatus eſt ſalutem in medio terræ.
Et quoniam Dominus IESVS vni-
uerſam Zachæi familiā ſalute dona- Lucæ 19.
uerat mox eum ad vniuerſam plebē
ſaluandā accedere exiſtimabant: præ-
ſertim.

Digitized by Google

ſertim cum iret Hieroſolymam, quæ in medio terræ habitabilis à Iudæis poſita credebatur, & eo tempore iret, quo maxima populorum frequentia, pro Paſchæ ſolennitate ad eam confluxerat. Meminerant illum iam antea dixiſſe (vt Ioanne docente percepimus) poſtquam abſoluit adulteram. *Ego ſum lux mundi, qui*
Ioan. 8. *ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. Si manſeritis in ſermone meo, vere Diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Me oportet operari opera eius qui miſit me donec dies eſt.*
Ioan. 9. *Veniet nox in qua nemo poterit operari. Quamdiu ſum in mundo lux ſum mundi. Venit hominis filius quærere & ſaluum facere quod perierat*,
Luc. 19. & multa huiuſmodi, propter quæ ſanioris mentis homines, illum mundi Saluatorem agnoſcentes, & idcirco Hieruſalem ingreſſurum præcedentes & ſubſequentes. clamabant Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in Altiſſimis: id eſt, ſalua obſecro, ſalua obſecro me, non inter has mundi tranſeuntes vmbras, ſed in Altiſſimis cælorum ſedibus, vbi nox effugiet, & ſenectus non apparebit, vbi non ſuccedit triſtitia gaudio, ſed ſempiterna eſt ſolidàque felicitas. Turbæ, quæ præcedebant, Patriarcharum animas & Prophetarum, CHRISTI paſſionem antecedentium præferunt, quæ ſe de ſinu Abrahæ, tartareâque vetuſtate eripi deſiderabãt, quæ de tenebris & caligine, ad lucem gloriæ duci, flagrantiſſimo deſiderio expectabant. Turbæ, quæ ſequuntur, noui teſtamenti ſunt animæ piorum quæ accipientes crucem ſuam, ſecutæ ſunt Domini IESV CHRISTI doctrinam, ſimul & vitam. Ambæ hæ turbæ de miſeriarum valle eripi poſtulantes, & ardentiſſime ſupplicantes, oſanna decantabant filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.

De dignitate nominis.
IESV.

CAP. VIII.

POST incarnati Verbi myſterium, Deum omnipotentem in vnitate perſonæ homini ſociatũ, IESVS nomen inſonuit. Et par eſt ſeruum beneficentiſſimi, iuſtiſſimi, atque inuictiſſimi Domini nomen colere. Non mirum ſi nomen IESVS hac prærogatiua donatur vt illo audito omne genu flectatur. Quẽ genu- Philip. 2.
flexionis honorem licet ante CHRISTI paſſionem, omnis creatura IESV nomini debuiſſet impendere, non tamen ante illam omnes impenderũt, quia hanc ipſam excellentiam plene non nouerunt. Nempe tentator, qui dixit Domino IESV CHRI- Mat. 4.
STO, *hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me*, nomini eius non tunc flexit genua, cuius præſumpſit inuadere maieſtatem, & ab illa petere indebite, quod pro iuſtitia ei tenebatur exhibere. Hæc illi temeritatis au- Superbiæ coniuncta ignorantia nihil veretur.
dacia de ignorantia venit. Nihil eſt enim quod vereatur ignorans, præſertim ſi ſuberbia tumeat. Propter huius ignorantiæ culpam, Dominus IESVS CHRISTVS increpans dæmonia, non ſinebat loqui, quamuis affirmarent illum eſſe CHRISTVM: affirmabant enim Marc. 1. Luc 4.
quod plene non nouerant. Ab ignaris vero & ab incertis, teſtimonium accipere noluit veritas pura, atque ſe ipſa perſpicua. Affirmabant, vt certi fierent, & (ſi poſſent) redemptionis noſtræ opus impleri prohiberent. Ita prudẽtiſſimam atque piiſsimam cautelam, Saluator noſter eorum verſutiæ opponens, non affirmauit quod quærebant, non negauit quod loque-

L bantur,

bantur, ſed increpans temeritatem, incerta pro certis callide proferētem, & ſub incertæ ſignificationis aucupio; quod plene non nouerant, malitioſe quærentes, non ſinebat loqui. Quia etſi ſciebant illum eſſe Chriſtum, id eſt, vnctum gratiarum omnium exuberantia (quod illos docebat experientia) non tamen ſciebant illum eſſe Dei filium, & Dominum verum, mundique redemptorem. Herodes aſcalonita Iesvm occidere ſtatuens, Antipas eius filius illum in paſsione deridens, Phariſæi, Scribæ, & Pontifices, illum ſemper odio perſequentes, accuſantes, capi procurantes & crucifigi extorquentes, Iudas tradens, Diſcipuli relinquentes, Pilatus damnās, Milites crucifigētes, Latro blaſphemans, Impij deriſores pendentem in cruce improperijs vexantes, Miles latus eius ferro aperiens, in nomine Iesv tunc genua non flectebant, quia illius virtutem non nouerant. Poſt Paſsionem autem, poſt Reſurrectionis inquam, atque Aſcenſionis gloriam, poſtquam qui pependit in Cruce, ſedere cœpit in gloria Dei Patris, tunc omne genu illi ſine dubio flexum eſt. Dæmones nunc illi obediunt, & eius audito nomine intremiſcunt; Iudas infelix & crucifixores illum formidant, iudicem ſeuerisſimum; Apoſtoli & Apoſtolici viri, vita functi, venerantur clementiſsimum Dominum. Ita verum eſt quod dicit Apoſtolus. Poſtquam Iesvs factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis, omne genu pro victoriæ triumpho illi certiſsime flectitur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: ſed illi ſpontanei, iſti inuiti. Omnes enim virtutem eius experti ſunt, & agnitam reuerentur Domini Iesv Christi virtutem: quam laudant cum iubilo cœleſtium genua, ſed differenter; infernorum genua fatentur, & tremunt inuita. Pari vtraque genua ſubiectione curuantur, ſed diſpari mentis affectu.

De tempore vniuerſalis glorificationis Iesv.

Cap. IX.

Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesvs Christvs *in gloria Dei Patris*. Philip. 2. Verum quia adhuc ſunt perfidi Iudæi, Domini Iesv gloriæ per angulos detrahentes; quia ſunt Mahumetani, & infidelium nationes multę, Dominum Iesvm Christvm vt Deum glorificare recuſantes; quia ſunt ſolo nomine Chriſtiani, Iudæos & reliquos infideles nequitia ſuperantes, dum Iesv nomen impie blaſphemant; quomodo verum eſt quod Paulus aſſeruit in nomine Iesv, poſt crucis trophæum poſitum, omne genu flecti, quando hi omnes huic ſanctiſsimo nomini etiam nunc inſultant? Quomodo omnis lingua cōfitetur, quia Dominus Iesvs Christvs eſt in gloria Dei Patris, cum multæ illum nationes improbare non vereantur? Ignorantia omnium malorum mater, Iudæos ſponte cæcos detinens, & reliquos infideles inuoluens. Chriſtianos autem perfidos offuſcans, illos nunc facit Apoſtolicæ contradicere ſententiæ. Sed quando ab eorum corporibus animæ diuidentur, quoniam ceſſabit ignorantia, quam profligabit experientia, tunc linguæ eorum confitebuntur inuitæ, quia Dominus Iesvs eſt in gloria Dei Patris, & trementes eius ſeueritatem, flectent genua maieſtati iudicis, qui ſolertiā aduocati, redemptoris munificentiam, patroni clementiam, dum hic viuerēt agnoſcere noluerunt. Poſt hanc igitur vitam ſemper eſt verum, & in die extremi

Obiectio, & eius diſſolutio.

Digitized by Google

Philip. 2. tremi iudicij omni ex parte verũ erit quod ſcripſit Apoſtolus. *In nomine* IESV *omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur quia Dominus* IESVS CHRISTVS *in gloria eſt Dei Patris*. In illa etenim gloria extremi tremẽdique iudicij iudicabit omnes linguas, id eſt, õnes rationales creaturas, qui pro õnibus natus, crucifixus, mortuus, & reſuſcitatus aſcendit in cœlum. Tunc dæmonum, & hominum dæmonibus additorum conſcientiæ, vſum linguæ ſupplentes, illum cõfitebũtur in dextera Dei ſedere quem iudicem & vltorem experientur. Tunc tremẽtes & pauentes, eius nomini genua flectent formidine pœnæ cui ſpe veniæ dicere noluerunt, *Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.* Contra boni Angeli & iuſtorum animæ, confitebuntur lætabundæ Dominum IESVM CHRISTVM eſſe in gloria Dei Patris, quem clementiſſimum atque beneficentiſſimum Dominũ experientur. Tunc exultantes illi genua flectent, & iucũdis vocibus id eſt, meditationibus dicent, *Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini*, qui ſpõte & humiliter pro nobis acceſſit ad crucẽ, quando multo fauore ceptus in Bethphage, ſuper aſellum Hieroſolymam ſe contulit clamitãtibus turbis, *Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini*, * *Oſanna*, id eſt, *in excelſis*; vbi nunc regnat nos cõducat & conſeruet, per infinita ſæcula ſæculorum. AMEN.

* O ſanna in excelſis 1. exemp.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE

PASSIONE DOMINI IESV CHRISTI

SERMO.

CHORDA SEPTIMA.

PROLOGVS.

TRISTIS *eſt anima mea vſque ad mortem, ſuſtinete hic & vigilate mecum*. Matthæi xxvj. hodie, fratres chariſſimi creator & monarcha mundi omnipotens Deus, diuitiarum theſauros aperit & effundit. Hodie ſuperabundat in homines diuina clementia. Hodie miſericordia per gratiam terminos excedit, & iuſtitiæ copioſiſſime ſatisfacit. Hodie inundat omnes creaturas diuina beneficentia: quando Dei virtus & ſapientia CHRISTVS triſtatur, vt homines reuocet ad lætitiam felicitatis æternæ. Dat Rex Regum vnicum & obſequentiſſimum filium ſuum ſeruis, & pro ſeruis ingratis, vt eos filij coheredes efficiat. Dat pro infirmitate fortitudinem, vt infirmos roboret. Dat pro ſtultitia ſapientiam, vt ſtulti reſipiſcant. Dat lætitiam, pro triſtitia, vt mœſtos conſoletur. Dat optimo & pleniſſimo iure, cum æterna felicitate poſſeſſum, vt recuperet infelicem aliena miſeria perditum, vt mortui homines recuperent vitam, dat vitam in morte. Hæc mente reuoluens mater Eccleſia, nunc quod Crucem recolit Saluatoris, ad ſolum Patrem miſericordiarum & Deum totius conſolationis, orando conuertitur. Nos igitur matrem noſtram imitantes, vt cum Domino IESV CHRISTO hic ſubſtinere, &

ſuæ Crucis triſtitiam contemplari poſſimus,patrem oremus deuote dicentes.Reſpice quæſumus Domine ſuper hanc familiam tuam,pro quã Dominus noſter IESVS CHRISTVS non dubitauit manibus tradi nocentium,& Crucis ſubire tormentum.*Triſtis*,&c. Quoniam Domini noſtri IESV CHRISTI,dum capitur,dum circũducitur, dum examinatur,dum verberibus laceratur,dum crucifigitur,dum pendens in Cruce moritur,duriſſimos dolores,& triſtitiam nulli ſecundam audire hoc loco expectatis,ego vtcumque potero narrare conſtitui. Ita debemus iſtis intendere,vt cordibus noſtris infixa permaneant. Vult hoc magiſter noſter Dominus IESVS dicens; quia anima mea triſtis eſt vſque ad mortem, vos, qui triſtitiam & mortem meam nunc celebratis,ſuſtinete hic & vigilate mecum.Sed ad quid bone IESV? Nempe ad neceſſitatem,veritatem,& ordinem dolorum, & triſtitiarum filij & matris,in hac mea paſſione duriſſima,pijs mentibus contuendum.

Chriſti paſſio ita recolẽda, vt cordibus infixa maneat.

NECESSE

Digitized by Google

NECESSITAS PASSIONIS CHRISTI QVALIS FVERIT.

CAPVT I.

AD neceſſitatem paſſionis Domini noſtri IESV CHRISTI aſſerendam, vel declarādā, ſunt qui dicant peccatum Adæ, & filiorū eius peccata mortalia infinita eſſe, quoniam contra Dei maieſtatem infinitam cōmiſſa ſunt, & illam quaſi violare, lædereue videntur; & tanta eſt culpa, quantus eſt in quem illa committitur, vel quem lædit. Cū autem ſatisfacere ſit, acceptæ vel ablatæ rei æquiualens reddere, * non infinitum ſatisfactorē pro peccatis hominum ſatisfacere potuiſſe confirmant. Non mirum igitur ſi neceſſarium eſſe aſſeuerant, Dominum IESVM CHRISTVM manibus tradi nocentium & crucis ſubire tormentum; cum ipſe, quia Deus eſt, fine careat; quia homo eſt, dolores & incommoda ferat. Hæc licet auribus videantur applaudere, minus tamen habent veritatis, quam præ ſe ferant; & ſi altius examinentur, parum ſolidæ pietatis notam effugere non poſſe videntur. Culpa, quam dicis infinitam, non caret fine. Omnis namque hominis operatio, & quæ illi annexa ſunt, tranſeunt, immo volant, &, quantumuis durare videantur, finem habent. Culpa vero, ſi ratione læſi infinita cenſetur, quia infinito Deo eſt odioſa, *a* nonne meritum, quaſi operis ſui fructus eidem placet, vtque illa reſpuitur, iſtud ab infinito Deo nōne acceptatur? Quare nō minus eſt, ratione obiecti, infinita bona operatio, quam mala. Profecto magis proprie infiniti naturam ſapere videtur, quod infinito coniungit quā quod ab illo ſeparat & elongat. Mala porro operatio à Deo elōgat, ad quem bona perducit; & iungit eidem. Itaque ſicut pro culpa ex obiecto infinita, fit debitor ille qui peccat; ita per bonum opus *b* veriſimilius infinitū, *c* ſatisfacere poterit idem ipſe, qui debitum contraxit. Quare ſi patribus noſtris

* non niſi Infinitum

1. exempl. quomodo neceſſario legendum vt ſententia vera ſit

a Caute legēda ſunt quæ docet auctor: qui videtur velle amorem Dei qualēcunq; tā eſſe meritoriū quam ſit demeritoriū eiuſdem: odiū cum tamē dicendum ſit quod peccare in perſonam, ſemper ac ſemper grandiorem, proportionabiliter magis intendat actus malitiam, quam ſuis viribus eam ſibi perſonam promereri.

b Quia actus magis ſumit infinitatem, vt & ſpeciem à termino ad quem acceditur merendo; quàm à termino à quo receditur peccando. Simpliciter tamen maior eſt malitia, quæ ſequitur auerſionem, ex morali contemptu; quàm bonitas, quæ conuerſionem conſequitur.

c legendus Franciſ. Suarez to. 1. commen in 3. p D. Tho. vbi ad art. 2. q. 1. diſp 4. ſect. 2. concl. 3. recte docet abſolute neceſſariam fuiſſe hypoſtaticam Vnionem, ad redimendum hominem ex perfecta iuſtitia. Quod valde notandum eſt pro his, quę hoc capite ab auctore noſtro traduntur.

Theologis vetuſtioribus crediderimus cũ illis dicemus: Alius modus redimẽdi hominis Deo nõ defuit. Quis eſt enim qui diuinę ſapiẽtiæ & omnipotentiæ neceſſitatis legem poſſit imponere? Si nihil quod mundus capere poſsit, eſt apud Deum impoſsibile, nihil etiã de mundo apud ipſum erit neceſſarium. Cõtraria enim vt circa idẽ verſantur, ita vbi alterum eſſe nõ poteſt, neutrum vnquam locum habere neceſſe eſt. Deus igitur qui nil agit neceſſitate coactus, qui nulla alia lege, quam ſua voluntate iubente operatur vniuerſa, potuit nedum aliter pro homine ſatisfactionem accipere, quam per ſui filij paſſionem; ſed *d* ab alio, quam à filio, illam exigere potuiſſet, ſi voluiſſet. Adijce quod magnificum oportet dare ſupra debitum, ſupràque neceſſitatis articulum & non tantum datæ rei, vel cui detur, habendã eſt ratio, ſed à quo. Deum igitur cuius diuitiarũ theſauri, cuiuſque magnitudo non habet finem, qui dat omnibus affluenter, qui poteſt erogare ſupra id quod valemus & intelligimus, nõ per neceſsitatem æquiualentis hominem redimere decuit, ſed per profuſã charitatem, vt ſeruum redimeret, filium ſuum tradere voluiſſe, affirmare & nõ minus pie quam firmiter tenere debemus. Sciuit diuina ſapientia aliũ modũ inuenire. Potuit diuina virtus exequi inuẽtum. Adde quod ſatisfactio non tam ſatisfacientis virtute cõficitur *e* quã eius arbitrio cui fit ſatis. Videmus quotidie maximas iniurias minimo, & ſæpe nullo merito, vel obſequio condonari. Videmus æs alienũ, quãtumlibet magnum, ſola creditoris remiſsione diſſolui. Quod igitur homo poteſt ſuo debitori ex ſola liberalitate dimittere, quod legis humanę acquiritur beneficio, ſine ęquiualẽtis repẽſione iniuriã relaxari, vel debitũ ſolui; hoc Deũ nõ poſſe præſtare falſũ, ſtolidum, ineptúmque eſt, (ne imperiũ dixerim) prædicare. Non igitur crediderimus Deum Patrem, iure æquiualentis (quod plærique Ariſtotelis interpretes dixere talionem) aliàue neceſsitate compulſum, filij ſui animam hodie triſtem facere vſque ad mortẽ, & in mortem tradere, vt hominũ animas vitæ reſtituat. Charitas hoc fecit, *f* non neceſsitas. Etenim propter nimiam charitatem ſuam, *ſic Deus dilexit mundum*, id eſt, hominẽ qui minor eſt mundus, *vt filiũ ſuũ daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, ſed* in illo & per illum *habet vitam æternam*. Qũi aliquẽ adoptat in filium, filiorum naturaliũ illum efficit coheredem & fratrem. Deus igitur qui nos elegit ante mũdi cõſtitutionem, vt eſſemus coram illo ſancti & immaculati ſibique per adoptionem filij, vnigenitũ ſuum iuſsit fieri hominem, vt Dei filius hominũ frater eſſet. Quare ſi Adam, ſi nullus hominum peccauiſſet, tamẽ Dei filius incarnatus eſſet ad fraternitatis cõtubernium, & hominis perfectam adoptionem explendam. Sed quia non ad crucem ſubeũdam hominem induiſſet, carnem paſsibilem non accepiſſet. Quinimmo deitatis gloria, corpus & animã plena ab initio felicitate donaſſet, fuiſſetque Chriſt⁹ Deus & homo, caro & frater noſter, glorioſus, immortalis, & impaſsibilis, perfecte beatus. At quoniã omnes homines peccauimus in Adam exinaniuit ſemetipſum Dei filius factus obediẽs, & vſque ad mortem triſtis; Exinaniuit inquã quando anima deitatis ſocietate beata, corpus Deo coniunctum reliquit inglorium, paſsibile atque mortale, vt cum illo ſuſtineremus & vigilaremus, dũ pro nobis triſtis eſt vſque ad mortem, *g* nulla æquiualentis neceſsitate, ſed charitatis ardore quomodo autem charitas hoc fecerit, audi Gregorium:

Iacob. 1.

Ioan. 3.

Epheſ. 1.

d. Non tamẽ potuit ad æqualitatẽ creatura nuda ſatisfacere, ſed bene ſi gratis prius gratia fuiſſet donata: at tunc in donatorẽ referenda ſatisfactio.

e Immo rei potius. quæ offertur valore & dignitate perſonæ ſatisfacientis, quod recte docet Franciſcus Suarez tom. 1. comment. ad 3 part. D Thomæ quæſt. 1. ar. 2. diſp. 4 ſect. 3. in quinto argumẽto 3. concluſ Condonatio nõ autẽ ſatisfactio eſt, cum interim videtur auctor hæc duo confundere: nec diſtinguat Satisfactionem Congrui, & condigni.

f. Verũ id eſt de abſoluta neceſſitate. qualis hic nulla interuenit; ſed non de neceſſitate ex ſuppoſitione, ſi videlicet iuſtitiæ diuinæ rigor ſit ſeruãdus; cum iuſtitia & miſericordia ſi in omni Dei opere maxime in hoc cõcurrant.

g Et hoc de neceſſitate abſoluta accipiendum eſt, nam ſuppoſito quod iuſtitia ſeruanda eſſet, requirebatur neceſſitas æquiualentis.

Digitized by Google

Gregorius hom. 9. in Euangelia

rium: Quanto creſcunt dona tãto rationes creſcunt donorum. Tria ſunt inter omnia donorũ maxima. Primũ eſt dare quod es, quod ſolus Deus facere poteſt. Vnde illi ſoli maximéque debemus, quia *ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Aliud eſt naturam à Deo tributã perficere, hos à parẽtibus & præceptoribus (Deo in primis operante) habemus. Iſti nos educant, illi mores componunt. Deus in vtriſque operatur vtrũque. Quare dixit Ariſtoteles quod Dijs, parentibus & magiſtris æquiualens reddere non poſſumus, & idcirco hos colere honore pręcipuo cõſentaneum eſt. Eſt aliud donum, perfectius quam ipſi magiſtri tribuant vel parẽtes, à ſeruitute liberari teterrima, à morte redimi, donari felicitate perpetua. Si quis captus à piratis, fame, frigore, ſorde macerandus, perpetuo remigum labori adijciatur, & hunc non pater, non conſanguineus, ſed extraneus redimat nec tantum reſtituat libertati ſed excolat & in priſtinũ ſtatum reducat, nonne ſi nolit redẽptus ingratus haberi, plus quam patrẽ vel quaſi patrem colet huiuſmodi redẽptorem? Deus omniũ hominum pater eſt, homo per culpam naufragus, mũdi turbines & procellas nauigãs, incidit in diabolum piratã crudeliſsimũ, à quo pluſquam ferreis peccatorum nexibus alligatus, ad remigandũ vitiorum dura diſcrimina deputatus erat; hic ſi creata quauis virtute euaſiſſet, iure gratitudinis *h* creaturam tã beneficam patri Deo præponere, vel ſaltem æquare potuiſſet. O homo, vt Deo ſemper eſſes debitor ſemper obediens patris Dei beneficio, duriſsimæ ſeruitutis iugum euaſiſti, vt nulli te ſubmitteres niſi Deo, vt omni optimo iure ſoli Deo ſubeſſes, vt illũ ſuper omnia coleres, vt in illo ſolo ſpem collocares, vt nũquam contra illum calcitrares, per ſe ipſum. per proprium filium (qui eſt ipſe Deus creator tuus) te redemit, & de duriſſimo carcere liberauit. Vt triſtitiæ à te, & doloris, ac laboris iugũ excuteret, filium ſuum ad mortem triſtari iuſſit. Nulla ergo Logica vel Methaphyſica neceſſitas, quæ ſcilicet opponitur impoſsibili, neceſſitatẽ includẽti, Dei filium pro nobis triſtem & vſque ad mortem triſtẽ fecit Moralis neceſsitas quæ opponitur incõgruenti, qua ſcilicet dicitur id eſſe neceſſarium, quod eſt congruum & expediens, Dominum IESVM CHRISTVM ad huius diei produxit anguſtias. Neceſſe enim, id eſt, conſentaneũ & expediens fuerat hominem à peccato ad gratiam, à pœna *inferna ad cæleſtem gloria reuelari. Neceſſe item, id eſt *expediens & conſentaneum fuerat, Deum non permittere hominẽ pro hoc beneficio alteri, quam ſuæ maieſtati obnoxium fieri. Quare vt Deus noſter nobis eſſet omnia, nobis voluit eſſe redemptor; vt inquã nos vere liberi id eſt, nulli creaturæ ſed creatori ſoli ſeruire optimo iure deberemus, Deus nos ſua morte redemit. Hoc eſt quod loquitur Paulus. *non ſumus ancillæ filij ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit.*

Pſal. 99.

Ariſt. 8. Ethic. cap. vltimo.

* inferni 1. exempl.

* non tantum expediens ſed abſolute neceſſe. ſuppoſita perfecta iuſtitia.

Gal. 4.

h. Supponere videtur puram creaturam lapſum hominem redimere Potuiſſe; quod ſi ex proprijs intelligatur, non eſt verum: ſi ex acceptis à Deo, iam huic magis quam creaturæ obligatus fuiſſet homo: ſicut magis quis obligatur litrum de ſuo concedenti, quam idem applicanti. i Hęc magis locum habent. ſi non tantum Deus hominem liberauerit, ſed ſi non potuiſſe. niſi à Deo liberari, intelligatur ex perfecta iuſtitia.

Pœnarum tãtas acerbitates, qua ratione pro nobis ſuſceperit Dominus Deus noſter.

CAP. II.

NONNE ſola voluntate relaxandi debitum (vt nõnunquam creditores faciunt) potuit hominem abſoluere, vel ſaltem alio opere leuiori debitum ſoluere, & non tam amaram mortem prò noſtra libertate ſubire? Quod ſi feciſſet nõne illi ſoli vt parẽti & redemptori deberemus? Potuiſſet quidem ſi voluiſſet, & homo illi ſoli debitor ſũmi cultus, vtraque ratione

Chriſtus cur voluerit mori.

fuiſſet. Quare igitur mori voluit? fruſtra eſt labore pœniſque conquirere, quod pace & ocio conſequi poſſis. Sunt qui dicant Chriſtum fuiſſe crucē paſſum, vt ſcripturas impleret; quę ratio Chriſti verbis conſtare videtur, Mat. 26 Petro dicentis: *Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? Filius quidem hominis vadit ſicut ſcriptum eſt de illo.* Et iterum. Luc. 18. *Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & cōſūmabūtur omnia, quæ ſcripta ſunt in Prophetis de filio hominis* Sed hæc ratio non ſatisfacit. Illa enim quæ de Chriſti paſſione ſcripta ſunt, ideo ſcripta ſūt, quia Chriſtus illa paſſurus erat, & non ideo Chriſtus ea patitur, quia ſcribuntur. Prophetæ namque diuino ſpiritu hæc ſcribētes Deo legem non impoſuerūt, ſed à Deo legem impoſitam prædixerūt. Quare Prophetarū vaticinia Chriſtum cruci affigi non fecerunt, ſed quia hæc patiēda ab illo fuerant, Prophetæ ea cecinere. Dicere igitur Chriſtū pati pœnas, quia ſcriptę fuerant, nō eſt cauſam futuri euentus afferre, ſed effectum futurū oſtendere. Nos autē cauſam quęrimus, vnde triſtis eſſe voluit vſque ad mortem. Sicut charitas Deum effecit hominis redemptorē, ita iuſtitia redimentem voluit acerrime cōtriſtari, & per ea vexari, quæ culpæ remediū afferre conſtaret. Mulieris ambitio peccato dedit initium. Mariæ grauitas & humilitas, viam redēptionis aperuit

Primi & ſecundi Adami pulchra collatio.

Delicto conſenſit primus Adam ne ſociam contriſtaret Secundus Adā contriſtatus eſt, vt ſponſam ſuam Eccleſiam, æterna iucunditate ſaciaret. Nos ad peccatū delectatione maxime trahimur. Peccata noſtra diluentem maxime decuit contriſtari Ipſe enim Ioannem dicere docuit *Quantum ſe delectauit in delitijs ſuis, tantum date ei tormentum & luctum,* (Apoc. 18.) & pro delicti qualitate, ſtatui voluit plagarum modos. (Deut. 25.) Peccauit primus Adam per inobediētiam. Secundus factus eſt obediens vſque ad mortem. Primus per aſpectum concupiti pomi ſubuerſus eſt, Secundus inter obprobria velatus eſt oculos. Primus ad mulierem amātem, & porrigentem cibum, brachia extendit. Secundus ab inuidis eſt ligatus ad pœnas. Primus per eſum eſt præuaricatus. Secundus eſuriuit & ſitiuit in pœnis. In ligno virenti & pomis decoro, victus eſt primus. In ligno arido & horrido, vicit ſecundus. Primus erubuit nuditatem, & ideo ſe abſcondit. Secundus publice nudatus, voluit omnibus in alto monſtrari. Primus agnita ſua nuditate vocem Dei timuit. Secundus nudatus & cruci confixus patrem alloquitur alta voce. Primus coram iuſtitia ſe excuſat iniuſte. Secūdus coram iniuſtis accuſatus tacet, & iniuſte punitus, iuſte excuſat iniuſtos. Primus volens æquari Deo, ſe ipſo factus eſt minor. Secundus non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo; dum ſe ipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, cæleſtium, terreſtrium & infernorum, poteſtate donatus eſt. Medicorum inſtitutio eſt, contrarijs curare contraria. Itaque delectatio per triſtitiam, ſuperbia per humilitatem, rapina omnis ſcientiæ per exinanitionem beatitudinis, a noſtrarum animarum medico ſuperatur. Attendite, fratres, noſtri medici, noſtræque medicinæ Chriſti ſententiam. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, ſuſtinete hic & vigilate mecum,* quia pro nobis Chriſtus triſtis eſt. Magiſter optimus, fratres chariſſimi, mortis & triſtitię ſuæ cauſas palam aperit. Ab aiijs ne quæſo quæramus. Cur triſtis es bone IESV? Cur es vſque ad mortem triſtis? Cur moreris pro me redemptor meus? Nempe vt hic mecum vigiles & ſuſtineas pro me, quod ego pro te fero. O homo, quiſquis es & qualiſcunque es, ſi quid mali pateris, & te iuſtum exiſtimas, hic ſuſtine. Intuere Chriſtum innocentiſſimum, qui triſtatur pro peccatoribus. Si peccator es intuere regem tuum, qui pro culpis tuis redimendis, triſtis eſt ſupra

Digitized by Google

pra modum. Noli frangi in aduerſis,hic ſuſtine,hic vigila cum Deo tuo tuo, qui triſtis eſt hodie vſque ad mortem,vt illis ſubiectus ſis & obnoxius,qui pro tua iniuſtitia tam acerba obproboria, verbera, & vulnera duriſſima,& mortẽ amariſſimam,tui gratia patitur vt pro tui delicti menſura, ſit in illo plagarum modus, vt tu exemplum habeas patiendi æquo animo ſi iuſtus es, ſi autem es iniuſtus,diſcas pati diſciplinam. *Diſciplina* enim *pacis noſtræ ſuper eum,cuius liuore ſanati ſumus*, vt longe ante Propheta prædixerat. (Iſaiæ 53.)

De veritate paſsionis Christi.

CAP. III.

DOMINVM noſtrum IESVM CHRISTVM in paſſione ſua doluiſſe, triſtatumque fuiſſe veriſſime(vt ſecundo loco promiſſum eſt) oſtẽſurus,quid dolor ſit, quidve triſtitia,& vnde proueniant declarabo. Sic enim triſtem eius animã,& amariſſime triſtem vſque ad mortẽ fuiſſe aperte videre licebit.Sic eius doloribus compatientes, ad vigilandum cum illo & ſuſtinendum, erimus promptiores,Inter dolorem & triſtitiam hoc intereſt,quod dolor ſenſum, triſtitia mentem ſolet afficere. Dolorem qui pœna, cruciatus, ſiue tormentum dicitur,bruta agnoſcũt, reformidant, ſuſtinent inuita. Triſtitia,non niſi homines & Angeli affici poſſunt. Doloris cauſæ ſunt obiectum,ſiue res de ſua natura ſenſui diſconueniens, ſenſus diſconuenientiã refugiens,horum approximatio mutua,& quaſi impreſsio,in ſenſu recepta, quæ horum approximatione conſurgit. Hęc declaremus exemplo. Cauterio vel ferro ſi ſanandum eſt animal, candens ferrum carni ſanãdæ horridum eſt,& diſconueniẽs ſecundum naturæ rationem. Non eſt enim ferrum conſeruans, augens, vel faciens carnem,ſed macerans. Et ignis, carni adactus, illam non conſeruat, ſed conſumit. Obiectum igitur hoc, carni,iuxta ſuam complexionem,nõ conuenit,licet infirmæ remediũ afferat Animalis ſanandi oculus omniſque ſẽſus exterior huiuſmodi inſtrumentũ formidat & horret. Approximat miniſter ferrum ſanãdę carni,ligatur inter hæc arctatúrue animal,ne poſsit aufugere. Vritur,dolet,ingemit mugit,vociferatur. Doloris itaque cauſæ ſic ſe habent. Terribilem viſu ſpeciem oculus refugit Inconcinna vox auribus moleſta eſt. Fœtidus odor naribus deteſtabilis. Amarus vel inſipidus cibus palatum infeſtat. Aſpera,pungentia, lacerantia, tactui diſconueniunt.Singuli ſenſus hæc refugiũt ſingula Idcirco ſi deforme offertur oculis, ſi impletur horriſona voce vel ſpiritu auris,os ſi cõpletur amaro,duris ſi tactus afficitur, dolet animal. Hic porro dolor realis dicitur,ã rebus namque extrinſecis, quæ ſenſum exteriorem vexãt ſumit initium,Eſt alius dolor imaginatus,eiſdem à fontibus ſcatens, ſed non eodem modo ſe habentibus, quia tantum per imaginationem, huiuſmodi rerum diſplicentiũ approximatio & impreſsio,concipiuntur interius,exterius vero non ſentiuntur Exemplo & hoc declaremus. Dormiens, qui ſe præcipitari ſomniat, igni vel alteri pœnæ damnari, ſæpe viſus eſt non dolere tantum, ſed flere amariſſime,varijſque modis & motibus agitari. Quare ita? Nempe, quia virtuti imaginatiuæ dormientis, occurrunt ſimilitudines rerum diſconuenientium, dudum in memoria reſeruatæ, quæ dum per illas ſpecies præferuntur, ſomnians applicari ea ſibi exiſtimans, imaginatam habet impreſſionem. Vnde ſit vt ex re non vera, id eſt non exiſtente extra animam, homo vere agitetur& doleat,& adeo

Dolor triſtitiaque quo differant inter ſe.

Exemplis appoſitè res declaratur.

adeo vere,vt doloris nimietatem non ferens excitetur à ſomno,& anxietur vigilans;nil patiens, niſi quod ſomno pati ſibi viſus eſt.Sic dolent vigilãtes, dum exiſtimant videre inimicũ procul venientem,qui vere inimicus nõ eſt.Sic ouis pauore & mœrore cõficitur,ſi arietem ad ſe venientem videat lupina pelle veſtitum.

De primo dolore Chriſti ante paſſionem, vero, licet imaginario.

CAP. IV.

QVORSVM hæc? Vt hanc Catholicam veritatem plenius intelligamus.Hodie Chriſtus ante paſſionem vere doluit,imaginatione patiente dolorem;Paſſionem autem ſecundum rem,inchoari à Iudæ oſculo exiſtimo.Fuit nãque Chriſtus verus homo,habuitergo veros quinque ſenſus in corpore exterius,habuit & imaginatiuã virtutem interius. Quæ ergo ſunt humanis ſenſibus cõtraria,illóſue lædentia,etiã Chriſti ſenſus lædere poterant. Quandocunque vero ſenſitiuę hominis parti,per imaginationẽ approximantur & imprimũtur aduerſa,cũ dolere neceſſe eſt, in cuius imaginatiua virtute fit iſte cõcurſus. Hinc veriſſime Matthæi,Marcique teſtimonio conſtat,oraturum in horto Dominum IESVM cępiſſe tædere pauere & mœſtum eſſe,quia ſcilicet ſtudioſiſſimæ ſuæ virtuti ęſtimatiuæ, mens ſeriatim oſtẽdebat paſſionis anguſtias, vt Lucas aperte eo loco de-
Lucæ 22. mõſtrat, quo dicit: *Et factus eſt in agonia ſudor eius vt guttæ ſanguinis cadẽtis in terram*. Agonia quippe ab agendo eſt dicta,vel ab agone certaminis loco,qui vſque hodie Romæ nomen ſeruat. Vt igitur qui in agone certaturi erãt,meditabãtur certaminum varietates,inſtrumẽta ad certandum accõmodata conquirebant, examinabantque: ita rex ſapientiſſimus, cũ diabolo & Iudaica perfidia certaturus, antequam intraret agonem, prudentiſſime examinauit ſingula ſui certaminis inſtrumenta,& per imaginationẽ expertus eſt illa,quæ ſanctiſſimum corpus proxime fœdatura & laniatura prænouerat.Hæc autem imaginata, erant ſuis ſenſibus nedum infeſta, ſed horrida. Diſcutiamus ſingula. Os proditoriũ, ori veritatis;ſeruiles funes,manibus liberatricibus;voces horriſonę, benignis auribus;attractus tumultuoſi,pacis & venuſtatis pedibus quã maxime diſcordabãt.Annę ſuperbia & maligna interrogatio,modeſtiæ fõte;vilis percuſſio atque ſeruilis,horrori erãt regi pacifico.Imperatoris vultum, in quẽ Angeli reſpicere deſiderant, per deri- 1. Petri.
ſionem velari,cõſpui,cædi, erat omni fœditate indignius.Caput,totius glorię noſtrę decus ampliſſimum, ſpinis coronari;Corpus pudiciſſimũ & puriſſimũ,corpus creata omni maieſtate ſublimius,ad opprobria veſtiri coccinea & purpurea veſte;nudari in publico;flagellis cędi; pluſquã dici poſſit erat indignum.Iuſtitiam totiés accuſari, & ad turpiſſimam mortem à perditiſſimis impeti,dãnari, adiudicari,addici,erat deteſtabiliſſimũ.Hominem tot pœnis,opprobrijs,verberibus, vigilijs confectum & lacerum, cruce onerari,erat acerbiſſimũ. Præter omnem morem,præter omnẽ humanitatem,immo per omnem feritatem manus,quæ cruci etiã pro ratione ſupplicij funibus alligandę fuerãt, clauis configi; pedes, qui ſola colligatione, groſſiuſculique fortaſſe ligni ſubmiſſione reliquũ corporis in cruce ſuſtentare debuerant, vno clauo ſimul configi, omnem doloris modum ſuperabat. Quis imaginetur ſe talia pati ſine dolore? Quis cogitet propriũ corpus per omnes ſenſus affligi, per omnes partes laniari flagellis, manus pedéſque, in quibus ob neruorũ copiam magis viget ſenſus,lacerari clauis,& in tantis anguſtijs aceto & felle potari,

Digitized by Google

potari, indeque omnes pœnas, quas enarraui, recrudeſcere imaginetur, & non doleat?

De ratione ſudoris Domini Iesv, *dum in agonia poſitus oraret in horto.*

Cap. V.

HÆc fuit agonia, fratres, in qua factus eſt pro nobis Dominus Iesvs, dum tertio ad patrem orauit in horto. Ne miremur igitur, ſi factus eſt tūc ſudor eius, vt guttæ ſanguinis cadentis in terra. Si quis vero dixerit hāc agoniam, ſeu pœnarum imaginationem, non potuiſſe vehementē afferre dolorem, quoniam tunc carnem nulla ex parte lædebant, ſed imaginatione ſola verſabātur in mente, & nō eſſe prudentis, non veris malis multū affligi; Meminerit iſte, ſæpe imaginationem veros, & magnos effectus efficere. Meminerit multa prius non vera, imaginationem ſæpe vera feciſſe. Meminerit hanc redēptoris imaginationem, fuiſſe veriſſimā atque certiſſimam: Non enim imaginabatur Iesvs in agonia conſtitutus iam pœnas ſentire, ſed imminere de proximo: quod erat veriſſimum ſibique adeo certiſſimum, vt eas nō minus videret mente, quam poſtea ſenſibus expertus eſt. Videmus media hyeme, qui admouētur equuleo ſeminudos, ſolo eius aſpectu, ſoláue propinquitate, nondum aligatos ſudare, præſertim faciem & frontem. Vnde quæſo illis eſt ſudor? Non niſi ex pœna interius mēte concepta. Quæ quanto eſt atrocior, tanto in tus dolorē acerbiorem, extra ſudorem copioſiorē adducit. Nimius namque pauor ſtringit corpus, & quaſi de cōpreſſa ſpongia humorē ad exteriora deducit. Spirituū inſuper agitatio, ad corporis ſuperiora humorē trahit, dum ſpiritus eo loci ſua leuitate ferūtur. Vnde faciem maxime ſudare cōpelluntur hi, quibus acerbæ imminēt pœnæ. Dominus itaque Iesvs ſua agonia, vere fuit dolore affectus interius: quia pœnas, vt proxime futuræ erant, ſibi imminere cognouit, & diu mente reuoluit. Vnde præ anguſtia adeo profuſe ſudauit, quod ſudor ad terram vſque profluxit. Sed quomodo tinctus eſt ſudor colore ſanguineo? Chriſtus naſcēs ex Virgine, aſſumpſit omnes humanas paſſiones; harum, in pœnis imminātibus, pauor eſt vna. In hac igitur agonia (teſte Marco pauere incæpit. At in pauore ſanguis recurrit ad cor vnde pallent qui pauent. In ſui igitur pauoris motu, cor ſanguinē retraxerat, quod mox feruore charitatis confortatum, ſanguinē remiſit ad cutem. Pauor itaq; corpus ſtringit. Vnde compreſſione ſpirituum, ſudorē corpus emiſit. Cōfortatio vero mox ſubſecuta, ſanguinem vſque ad ſanguinis cutem vigoroſiſſime remeare fecit Ita *ſudor, aliquid intercutanei ſanguinis ſibi cōmiſcuit, vnde tinctus eſt, & quaſi ſanguinis colorē accepit. Quare non dixit Euāgeliſta Chriſtū ſudaſſe ſanguinem, ſed ſudorem eius factū vt guttæ ſanguinis narrat.

> Imaginationis mira ſæpe vis & efficatia

> Chriſti ſudor quomodo ſanguineus.
> Marc. 14.

> Videtur auctor velle ſudorē Chriſti ſanguineū quidem fuiſſe, at non ſanguinem cum tamē Chriſtum verum ſanguinē ſudaſſe, Euangelio magis ſit conſentaneum. Vide Franciſ. Suarez tom. 2. cōment. in 3. p. D. Thomæ diſp. 34. ſect. 2.

De dolore Iesv *in paſſione iam poſiti.*

Cap. VI.

SI pœnæ proxime imminentes Domino Iesv (vt oſtendimus) tantum doloris attulerunt, vt in agonia paſſionem antecedente, præ anguſtia quaſi guttas ſanguinis profuſe ſudauerit, quid putamus afflictionis & doloris eidē intuliſſe iā admotas? Certe, vbi ſola dolorū pœnarúmue cogitatio, verum dolorem & prægrandem parit, dolores ipſi & cruciatus membris adacti plus longe acerbitatis habebūt. Qui magiſter intuēs ſe à diſcipulo proditum, & venūdatum pauca pecunia, nō crucietur acerrime?

Quis

Quis Dominus ſe per oſculum ſerui proditoris, fœtidi, ac deteſtabilis, inimicis alligandum dari, ſine immenſo dolore videri poſſit? Quis præceptor videns diſcipulos diſſipari mœſtos, amicos aufugere pauidos, ſe ipſũ inter inimicos deſeri armatos, ab inuidis & ſtolidis turdis capi ligari, trahi ſentiẽs, nõ doleat ſupra modum. Quis innocẽs ſe ad iudicem trahi non legitimũ, nõ affectu iuſtitiæ de cauſa cognoſcẽtẽ, nullo iure, nullo ordine examinantem, ſine magno ac acerbiſſimo dolore ferre poſſit? Quis cauſa nondũ cognita, iam punitus, in faciẽ manu ſeruili cæſus dolorem nõ ſentiat? Et hactenus minima. Adijce Caiphæ, quaſi Iudicis à iure dati iniquitatem, Aſſeſſorum, Scribarũ ſcilicet & Phariſęorum impietatem, Accuſatorum calũnias, Teſtium falſitatem, peruerſum Concilium, Iudicium ſceleratum, Miniſtrorum crudelitatem. Noctem inſomnem, clamorem inconditũ deriſiones indignas, ſputa fœda, colaphos impetuoſos. Adiũge pro eadem cauſa coram Prætore alienigena, ſuperbo, auaro, ambitioſo, meticuloſo, totiens repetitum iudiciũ, horriſonas voces ad crucem petentium, remiſſionẽ ad Herodem iudicem nouum, &, per inſolentem regem, remiſſionem ad Pilatum metu ſęuientem. Adde deſpectũ indignũ, verbera pro morte redimenda fruſtra illata, coronam ſpineam in deriſum impoſitã capiti. Adde mortis ſententiam, crucis geſtationem, nudationem, manuum perforationem, pedum lacerationẽ, potũ fellis amariſſimũ. Inter tot pœnarũ iniurias fuiſſet ſaltẽ aliquis conſolator. Adde blaſphemias & verba ſpurciſſima, ferinã rabiem præ ſe ferentia. Quis vrgẽtiſſimum dolorem, talibus & tantis in malis non ſentiat? Verum eſt Domine Iesv, quod Propheta tuus lõge ante prædixerat. *Nõ eſt ſanitas in carne mea* Pſal. 17.
Peryt fuga à me, & non eſt qui, ad ferendum auxilium, *requirat animam meam.* Pſal. 141.
Proximi mei ad uerſum me ſteterũt, & vim faciebant qui quærebant animam meam. Pſal. 37.
Quæſiui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, qui conſolaretur & non inueni, Verus ergo fuit dolor tuus, à Iudę oſculo vſque ad tuam mortem, Domini Iesv, quando præ dolore nimio moribundus, iamque antea hominum auxilio deſtitutus, Patri ſpiritum commẽdaſti, & exhauſto omni vigore tuo nimietate pœnarum, dixiſti, *Conſummatum eſt.* Pſal. 68. Ioan. 19.

De triſtitia, & cauſis eius in genere.

Cap. VII.

Nunc de triſtitia Domini Iesv dicere reſtat, ſed de ea prius in genere diſſeramus, vnde naſcatur, & in qua hominis parte ſedẽ habeat declarando. Sic enim Saluatorem noſtrum quem maxime cõtriſtatum fuiſſe, veriſſiméque dixiſſe intelligimus. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Triſtitiã efficiunt tria hæc. Voluntas, id eſſe nolens vnde triſtatur. Cauſa, volũtate potentior id efficiens, quod volũtas (ſi poſſet fieri) prohiberet. Ratio percipiens id eſſe quod nolebat. Si ex tribus his vnum quodlibet detractum fuerit, triſtitia procul abibit. Muta propoſitũ, & quod nolebas fieri, iã volito; non triſtaberis, ſi audieris cõſummatum id eſſe, vnde triſtatus fuiſſes, ſi in propoſito perſtitiſſes. Nolente nẽpe te Socratẽ perire veneno. ideò triſtaris, quia cicutæ potione illũ extinctum intelligis. At qui voluerunt illũ ſic obire mortẽ, ea audita lætati ſunt. Qui neque voluerunt, neque noluerũt Socratem mori, eius audito veneno neque triſtitia neque lætitia affecti ſunt. Qua in re ſatis conſtat, à volũtate triſtitiam lętitiámue prodire potiſſime. Quamuis autẽ voluntas in propoſito nolẽdi permaneat, ſi quod noluit non eueniat, non triſtabitur qui nole-

Mat. 26. Triſtitiam tria efficiunt & quænam ea ſint.

Digitized by Google

nolebat. Non enim triſtatur Pater, qui mortem Filij non vult, ſi filius euadat ęgritudinē; ſed gaudet quod filius ſuperuiuit. quia illū ſuperſtitē voluit. Si item voluntas in nolendo perſiſtat, & cauſa potentior nolitum efficiat, ratio vero effectum non percipiat, nulla ſequetur triſtitia. Non enim triſtamur penitus incognitis. Nunc, quoniam nolle eſt prima cauſa triſtitiæ, & Chriſtus oblatus eſt quia ipſe voluit, erit operæ precium intelligere, quomodo in paſſione triſtis eſſe potuerit. Nolle, ſicut & velle aliquid, pluribus modis poteſt euenire Etenim aliquid, omnino volumus, id eſt, nulla admixta nolitione, vt ſanitatē vel felicitatē. Ecōtra aliquid omnino nolumus, id eſt, nulla admixta volitione, vt morbum vel miſeriam. Volumus item aliquid nō omnino, ſed cum admixta nolitione, vt vult quis in tempeſtate ſeminaufragus merces eijcere, ne demergatur nauis, ipſe ne pereat. Vult inquam perire merces, quia ſe perire non vult. At ſi ſe nauem & merces ſaluare poſſet ſine iactura, nollet merces in mare demergi. Refugit item aliquis rē gratam accipere, deſiderio gratioris, quā timet amittere, vel aſſequi ſperat. Vt hydropicus potum refugit, ſitim eligit; quia mauult diutius ſitire cum vita, quam non ſitire cum morte. Si vitam ſpernat, potum eliget. Nolle hydropicum accipere potum, pendet ex volita vita. Quæ omnino volumus, id eſt, nulla nolitione commixta, ſi eueniant, ſi adſint, ſemper lætitiam pariunt; ſi abſint, triſtitiam adducunt. Quæ omnino nolumus, id eſt, nulla volitione commixta, ſi occurant, triſtitiam; ſi abſint lætitiam adducunt. Quæ volumus, aliqua nolitione commixta triſtitiam pariunt, quādo cōtingunt. Quæ item refugimus, quia aliud magis placet, quamuis non eueniant, triſtitiæ tamen viam parent. Hæc exemplis manifeſtemus. Scire omnes volumus omnino. Ignorātiam econtra penitus recuſamus. Nemo eſt, qui didiciſſe aliquid non lætetur. Contra nemo eſt, quem ſua ignorātia detecta vel cogitata non cōtriſtet. Sanari cauterio, ferro vel pharmaco volumus, quia nolumus ægritudinē; ſine męſtitia nec pharmacum, nec ferrum nec cauterium experiemur, quātumlibet ad illa excipienda ſit animus confirmatus. Potum non vult hydropicus, vt ſanetur & viuat; ſuſtinet ſitim, & non bibit, cum aliqua triſtitia. Prima igitur (vt ita dixerim) volitio, ſi eueniat quod eſt volitum, ſemper habet lętitiam ſociatam triſtitiam nunquam. Contra prima nolitio, pro nolito cōtingenti, ſemper parit triſtitiam ſine lætitia Tertio loco adducta volitio, cauſam dat triſtitiæ, cui lætitia ſociari poteſt. Facit idem quarto loco recenſita nolitio. Eſt ergo aliquid volitum pro cuius euentu triſtari non poſſumus. Eſt item aliquid volitum, cuius triſtamur aduētu, quoniam eſt nolito ſociatum, cuius eſt viam parere triſtitiæ. Voluntas, cuius hæ ſunt operationes, quoniam in regno animæ regina eſt, imperans viribus, & carnis affectus, quaſi ſub iugo ſeruitutis, ratione continens, ad omnes animi ac corporis partes debet intendere, & pro omnibus vigilare. Quia fruſtra vigilat familia, cuius pater eſt negligens. Fruſtra ſtationes cuſtodit miles, cuius imperator eſt ſomnolentus. Fruſtra ciues ſtant pro muris quorum Princep ſopore & incuria obrutus eſt. Vnde veriſsime dixit Propheta: *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.* Propterea Paulus Apoſtolus, quibus præerat ſapientibus & inſipientibus, debitorem ſe profitebatur, flebat cum flentibus, gaudentibus congaudebat. Sic igitur, bene ſe habeat bene inſtituta hominis voluntas neceſſe eſt, vt ſuę animę partibus aſsiſtat, & ſimul cum

Chriſtus quomodo triſtis fuerit. cum paſſus ſit, quia voluit.

Voluntatis, in anima quaſi regnantis vis & imperium.

Pſal. 126.

Rom. 12.

Rom. 1.

Digitized by Google

Stoicorū indolentia reiecta cum illis operetur. Abſit propterea Stoicorum ſtulta indolentia, quam omnis confutat experientia. Vt enim ſenſus, diſcōuenientis approximatione, indolens eſſe non poteſt: ita bene inſtitutam voluntatem, ſenſitiuæ animæ compati neceſſe eſt; niſi quis extra ſe rapiatur in extaſim, vel adeo ſit inſania furioſus vt volūtas à ſenſibus ſit penitus aliena. Quorum alterū valde cōtemplatiuis, alterū ſolis deſperatis, rabiéue confectis, poteſt euenire; illis gratiæ beneficio, iſtis mentis vitio. At qui extra ſe ipſos non ſunt, quo magis bonitate vel ſapientia præſtant, verius voluntatem ſenſibus, & eorum affectibus aſſiſtentem, compatientem, ſenſuque doloris triſtem habere neceſſe eſt.

Obiectio Acto. 5 Et ſi contendas iuiſſe Apoſtolos gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Iesv contumeliam pati; In eius vita. Beatus nempe Andreas ſecurus & gaudēs ibat ad crucem, & populum orabat ne impediret paſſionem eius; ſed & multi martyres, inter tormēta, ſecuri deriſere tortores:

Solutio. Memento quæ iam diximus, & non eis ambiguus. Quando euenit aliquid volitum, pendens ex nolito, poteſt ſimul cum triſtitia mens affici lætitia. Triſtatur enim pro nolito antecedente, gaudet pro cōſequente volito Mercator tempeſtate iactatus, promptus abijcit merces, lætus quod earum dāno ſit ſaluus; & tamē eſt mœſtus, quod in tanti diſcriminis articulum adductus eſt Apoſtoli & Martyres, alacres in pœnis corpus dedere cruciatibus læti de cōſeruata innocentia, triſtes de perſequentiū crudelitate atque perfidia, & in propria pœna non ſine anguſtia; ſed ſine formidine durant. Luc 23. Hinc eſt quod Dominus Iesvs filias Ieruſalem, illius pœnas non flere, ſed pro ſibi ipſis imminentibus malis, hortatur ad lacrymas. Certe quanto quis ſublimiori loco cōſtituitur, tanto ei facultas eſt amplior. Diximus voluntatem in regno animæ eſſe reginam, decet igitur illam plus quam cæteras animæ vires varietas facultatum. Certū eſt præterea partes animalium quadā inter ſe ligatura harmonica potiri, & amicitia naturali eſſe ſociatas, qua præter rationis imperiū membrū mēbro gaudenti congaudet, dolenti condolet, periclitanti eſt auxilio, & defenſioni libenter aſſiſtit. Profecto ſi quis pedem doleat, compatitur non ſolum tibia crus, & femur. ſed manus & caput; & nimio dolore pedum reliquas partes corporis confici, podagra teſtimonio eſt. Offert ſe neſcio quomodo, nullo tamen rationis imperio, manus pro capite defenſādo, & ambulans in tenebris, manus ante mittit ad iter explorandum vt caput ſaluet, & reliqua corporis mēbra conſiſtant. Non minus Rex debet ſaluti populi conſulere, quam populus cordi ſalutem Regis habere. Voluntas igitur ſuis ſenſibus præſidens, & animæ ſenſitiuæ virtutibus imperans, quoniam ſecundum naturam eſt illis amore ſociata, vt natura eſt id eſt, naturalis pars rationis in homine; quo vniuerſæ hominis partes illi ſunt magis obſequētes, * hæc magis de eis habet rationē. hoc 1. exemp. Quare vt illis cōnexa eſt, ſi ſenſus doleat, nō caret voluntas, anguſtia Inter hæc tamen voluntas quoniam libera eſt, & domina noſtrarum virium, non ad ſenſum ſolum aſpiciens, quem habet pediſſequum; ſe vertit ad intellectum, quem habet fratrem conregem & conſiliarium, & nonnunquam ob id, quod ſenſus vere dolet quia percipit diſconueniens, intellectus ſublimiora penetrans, videt id eſſe conueniens, & conſulit voluntati proſequi oportere, quod ſenſus conatur effugere. Voluntas vero quaſi Rex ſapiens, maius bonum minori præponens, iubet ſenſum pati, & vt minus doleat, compatitur illi. Vult nihilominus hæc ipſa voluntas & paſſionem ſenſus, & ſuam compaſſionem; vnde ſciens ac prudens vadit ad pœnas, ideo læta,

quia

Digitized by Google

quia per triſtitiam minorem maiorē euadit. Non eſt igitur læta de dolore ſenſus, nō de ſua compaſſione vel triſtitia, ſed de perfectione cōquiſita vel conſeruata, deque euaſione maioris triſtitiæ gloriatur. Igitur Martyres & ſancti Apoſtoli, ac ipſe Dominus IESVS CHRISTVS voluntatis ſuæ naturali motu, de ſenſuum connexione naſcente, triſtes erant in pœnis, qui imperio voluntatis lętabantur nō de pœna, quam intellectus conſuluerat excipiēdam, ſed de conſeruata iuſtitia.

De Domini IESV CHRISTI *triſtitia à cœna vltima, vſque ad finem orationis in horto.*

CAP. VIII.

NVNC ad rē, de qua agebamus, ad triſtitiam dico, quā Dominus in paſſione ſuſtinuit, declarandā vertatur oratio. Dominus IESVS hodie vere triſtatus eſt, pro doloribꝰ ſuis imaginatione cauſatis; ante paſſionē id eſt à cœna vltima, vſque ad finē orationis in horto. Lōge vero acerbius in paſſione, pro doloribus ſenſatis triſtatus eſt. Hanc veritatē, ſatis copioſe cōprobatā, illius ipſius teſtimonio tenere poſſumus, immo debemus. Quia Deus omnipotēs eſt, & homo ſanctus & iuſtus, pœnáſque per omnes ſenſus expertus, in cauſaſciētię atteſtatur ſuę triſtitiæ, dicēs: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortē.* Sed ô viri ſuſtinete hic & vigilate mecum. Reuoluite mēte quæ ſupra narrauimus. Cui cogitationes occurrunt dolorum & malorū imminentium, ſicut eſſe non poteſt ſine pauore & dolore, ita mœrore ac triſtitia non eſt vacuus.* Dominus IESVS paſſionem noluit, Paſſionem dico, anguſtias, læſiones verberum, vulnerū acerbitates, improperia poſt crucē, quæ ōnia ab oſculo Iudæ vſque ad mortis articulum ſupportauit. Sed quid ais? Dico iterū, Dominus IESVS paſſionē noluit. Erras in fide; Errarem niſi ſic confirmarem. Dico tertio, Dominus IESVS paſſionem noluit. Et ne me putes à fide Catholica deuiū, declaro ſententiam. Fuerunt in Chriſto duæ voluntates. Vna rationalis & creata, quæ erat animæ intellectiuæ potētia: Alia vero ratio per eſſentiā increata, quæ dicitur & eſt Deus. Hæc quoniam increata, æterna, infinita eſt, incōprehenſibilem, impaſſibilēque eſſe negare non poſſumus. Secundum hāc Dominus IESVS triſtatus non eſt, neque triſtari potuit vnquā, quia ratione nemo patitur. Huic nil reſiſtere poteſt nil euenire quod nolit. Et ſi quæ ſonant authoritate, Dominum IESVM mortē voluiſſe ſine triſtitia, ſecundum hanc illas intelligamus. At ſi de voluntate, quam Chriſtū habuiſſe primo loco diximus, ſermo ſit, quæ ſcilicet creata eſt potētia animæ intellectiuæ: quoniā hęc naturæ lege ſenſibus primo motu copulata eſt, vnde ſine vitio mors & vulnera ſunt (teſte Philoſopho) triſtitia forti: Sic inquā accipiendo Chriſti voluntatem creatā, vt natura eſt id eſt, vt lege naturæ eſt amoris (neſcio cuius) vinculo ſenſibus copulata, mori recuſauit, & hac ratione Chriſtus vſque ad mortē triſtatus eſt. Triſtis inquam fuit à fine cœnæ, quouſque durauit in vita mortali: quouſque inquam voce magna clamans expirauit. Hac certe ratione nō ſolum mortem noluit, ſed pœnas omnes euadere voluiſſet, & ter orauit ne calicē paſſionis ebiberet. Sunt qui exiſtiment hāc orationem, non rationis & volūtatis motu, ſed ſēſus formidine factam; quod ego nō ſatis intelligo. Non enim fuit inter Chriſti ſenſus & volūtatem, pugna vel diſcordia: quoniā hæc vel à peccato fiunt, vel peccata ſunt. Chriſtus autem quoniam ſine peccato fuit, & natura iuſtus, non habuit

Marginal notes: * Cum grano ſalis hæc legenda ſunt & videnda. — quę ſcribit D. Thomas de hac re 3. p. q. xviij. a. 5. & 6. & q. 46 ar 7. & Franciſc. Suarez diſput. 38. ad eandē 18. quæſt. D. Thom. — Ariſtotel. 3. Ethic. cap. 9.

Digitized by Google

Rom. 7.

buit legem in membris repugnantem legis mentis ſuæ, ſed per naturæ rectã lineã, ſenſus eius ad ſenſibilia ſe ferebant, & volũtas pro naturę ordine recto moderabatur eoſdem, illiſque ſeſe eodem naturę ordine accommodabat. Neque tamen negauerimus, nolendi mortẽ principium, à ſenſibus Domini noſtri Iesv Christi proceſſiſſe; ſed fuiſſe ſolis in ſenſibus, vel contra voluntatem, vel nullo modo in volũtate, ne concedamus. Fuit certe Chriſtus Dominus vt Deus, ſic & homo cõſũmatiſſimus. Quare ſicut cæteris in hominibus, in eo locũ & operationẽ habuit humana voluntas, quã, quoniam patiẽte ſenſu, ſimul pati eſt neceſſarium, Chriſtus per voluntatẽ humanam orando, voluit mortẽ euadere, ſecundum naturalem motũ voluntatis, cõpatientis ſenſitiuę virtuti, cui tanta mala horrori erant non immerito. Hinc eſt quod in oratione non dixit Dominus Iesvs Christvs, non vt exiſtimo vel ſentio, ſed non vt volo. Voluit igitur calicem paſſionis transferri, ſed primo volũtatis motu, quo nemo peccat; & hic motus nolitionis ſufficit ad triſtitiã: quoniã mors & vulnera triſtia forti qui tamẽ ſuſtinet illa ſpõtaneus, & ea pro virtute libere vult.* Eſt & alia ratio ſiue modus, veram oſtendens propoſitionem toties repetitam. Chriſtus mortem noluit. Suſtinete quæſo, & animo mecũ vigilate, & ad triſtitiæ Domini Iesv veritatem plene cognoſcendam, quæ dicam audire ne pigeat. Diximus paulo ante, aliquid eſſe volitum cũmixta nolitione, & id ſemi naufragi, abijciẽtis merces, exemplo palam fecimus. Inſtar naufragiũ patientis, voluit Dominus Iesvs mortem propriam, quia noluit perire genus humanũ; at ſi deperditionis huius periculũ abfuiſſet, Chriſtus mortẽ noluiſſet. Quod autem eſt volitum ex nolito, nolitum cenſeri debet, quia ſi abeſſet nolitum, quod eius emẽdandi gratia eligit naufragus, ſine dubio reprobaret. Ita per omnia, ſi abſit periculũ humanæ perditionis, nec mori volet Dominus Iesvs, nec pœnã pati. Conſtat igitur voluntatem Chriſti ſecundum libertatẽ mortẽ noluiſſe ſi aliter fieri potuiſſet. At quia non potuit, quia Deus id fore decreuerat, ſemper orando concluſit, *Nõ mea volũtas* naturalis motus, & ſenſui compatiẽtis, *non mea volũtas* libera admixta cum nolito hominũ naufragio, *ſed tua fiat*, quæ potentior, rectior & ſanctior eſt, & naufragum hominẽ, ne demergatur & pereat, ſaluare conſtituit, & in portũ æternæ felicitatis adducere. Mat. 26.

Conferenda hæc, quę in capite dicuntur, cum his quę dicuntur proximo capi. vt auctoris ſententia melius intelligatur.

Soluuntur difficultates, quæ Chriſtum pati noluiſſe confirmare videntur.

Cap. IX.

SI autem quæras & inſtes, nonne volũtas Chriſti creata plene perfecteq; obtẽperabat increatę volũtati id eſt, Deo, ſicut de ſenſibus affirmaſti? Obtemperabat quidem. At voluntas increata voluit Chriſtũ pati, ſine omni nolitione cõmixta, ergo & voluntas Chriſti creata idẽ velle debuit, & ſi noluit, peccauit. Hic ego dicere poſſem, voluntatem increatam paſſionẽ Chriſti voluiſſe, nolitione cõmixta: voluit enim pati Chriſtũ, quia noluit perire genus humanum. *Sic* nẽpe *Deus dilexit mundũ vt filium ſuũ vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illũ nõ pereat ſed habeat vitã æternã.* Quaſi dicat apoſtolus, quia credentes perire noluit voluit filium mori. Sed ſtatim vrgebis & dices. Ergo & volũtas increata triſtata eſt, quia euenit volitũ ex nolito pendens. Reſpõdeo, quæ dicta ſunt de cauſanda triſtitia, volũtatem increatam coartare nõ poſſe, quoniam pati illa nõ poteſt. Hæc inſuper (vt ſic dicam) nolitio antecedẽs eſt, nõ conſequens vel efficax, de quibus hic Ioan. 3.

dicere

Digitized by Google

dicere non eſt locus, niſi quod antecedens nolitio triſtitiā nō adducit. Sed aliter planius ac apertius reſpōdemus. Humanæ voluntatis amplitudo, deliberandique facultas, quæ de omni intelligibili, ſecūdum omnem rationem intelligendi decernit vt vult, facit illā exiſtimari multiplicem & diuiſā modoque ſuperiorem, modo inferiorem portionem vocitari, quæ tamen voluntatis partes non ſunt, quoniam illa ſimplex eſt, & penitus indiuiſibilis; ſed ſunt varietates operationū & modorum, ſecundū quos volūtas operatur. Nam quando fertur in Deum, portio ſuperior nūcupatur, & quidē proprie. Adhuc quando fertur ad creaturas, vt ordinatas ad Deum, vel vt cognitas in creatoris eſſentia, dicitur portio ſuperior, ſed minus proprie. Quando vero fertur ad creaturas, ad inuicē ordinatas, & vt lumine naturali cognitas, portio inferior nūcupatur. Igitur diuiſio volūtatis in ſuperiorē portionē, & inferiorem, non eſt diuiſio ſecundū ſubſtantiam, ſed ſecūdum operationē in volūtate receptam. Hæc duo officia (vt ita dixerim) ſunt quidem in omni creata voluntate, ſed maxime in volūtate animæ Chriſti præfluxerūt, cuius intellectus verbum Dei, id eſt, diuinā eſſentiā in filij ſuppoſito ſemper aſpexit, & in illo quæ nouit velle Deum, voluit humana Chriſti voluntas & amauit. Hęc porro nō minus in proprio genere, rationis creatæ vigore, dignoſcere potuit, & velle Dominus Iesvs Christvs. Igitur ſi loquimur de paſſione volita, vel accepta ſecundum portionem ſuperiorem, id eſt, vt oſtēſam in verbo, vel vt ordinatam ad diuinam voluntatem. Chriſtus eam ſimpliciter & ſemper, ſine omni nolitione admixta, voluiſſe credendus eſt. Ideoque, ſecundum portionem ſuperiorē, de paſſione triſtis non fuit, neque eſſe potuit. At ſi paſſionem intueatur Dominus Iesvs ſecundum portionem inferiorē, id eſt, vt cognitā in proprio genere, & in ordine ad creaturas tātū; quia illam videbat diſconueniētē ſuæ vitæ creatæ, ſuis ſenſibus aſperrimam, ſuæque humanitati acerbiſsimam: Inſuper quia cogitabat illam ex nolito ſibi tollerandam ſcilicet ex peccatis hominū, quæ vt mala ſunt fieri noluiſſet; quia ſciebat non neceſſitate omnino ineuitabili redemptionem peccatorū per ipſius paſsionē fieri, motu naturali volūtatis eam noluit. Etiā motu libero noluit eandem, non ſimpliciter, ſed ſub conditione, id eſt, ſi peccata hominū nō fuiſſent, vel ſi pro homine redimēdo aliter ſatisfieri decreuiſſet. Nūc, quoniam ex conditione locū non habente nihil effici poteſt, & adductę cōditiones erant penitus impoſſibiles, peccata enim iam pręterierāt ſine numero multa nimis, & quod factum eſt, nequit infectum fieri. Deus etiam, qui ſtabilis manens dat cuncta moueri decretam ſatisfaciendi formulam, vt nō decretā habere nolebat ne dixerim nō poterat, voluntas Chriſti creata, per ſuas cōditiones agitari quidē potuit, ſed nō cōuelli, nō mutari. Itaq; increatæ voluntati, cui ſe ab initio cōpoſuerat, ſemper adhæſit Sicque nullatenus in Domino Iesv Christo increata, & creata voluntas fuere diſcordes. Quare orās in horto ſēper dixit, *Pater ſi poſsibile eſt*, vel *ſi fieri poteſt*, ſcilicet quod null' hominū peccauerit vnquā, vel quod pro redimendis hominibus ego non moriar, *transfer calicē hunc*, hāc pœnarum acerbitatem, & duriſſimam mortē *A me*, ab homine quē ego gero mortalē. *Sed* quia illæ conditiones sūt impoſſiles, neque enim quæ facta ſunt, infecta fieri queunt, *Non quod ego* homo per meam humanitatē *volo, ſed quod tu* Deus vis, id fiat. Et ego Pater crucis paſſionem non reſpuo, vel propter illā ſum triſtis, vt à te decretā, ſed vt meæ humanitati incōmodā, durā & ſupra modū acerbā. Scio pater, quod tu calicē hūc amariſsimū me portare nō iuſſiſſes, neque voluiſſes, niſi homo peccaſſet,

In anima quæ ſimplex eſt & penitus indiuiſibilis, quomodo, & vnde attēdenda ſit portio ſuperior & inferior.

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Digitized by Google

caſſet & per tuam miſericordiam illũ à pœna liberare, per tuam vero iuſtitiã pro eius culpa ſatisfieri cõſtituiſſes, per ſummam vero bonitatem tuam, nõ à pura creatura ſatisfactionem accipere conſtituiſſes, ne illi homo, vt tibi videretur obnoxius. Triſtis eſt igitur anima mea vſque ad mortem, vt voluiſti pater Deus. Suſtinete hic & vigilate mecũ filioli, nihil mihi in mũdo eſt reliquũ, niſi labor & dolor; omni iucũditati meæ mortalitatis finis imponitur. De cætero omnia mihi dura, dira, triſtiáq; futura sũt vſque ad mortem vſquequo moriar. Sed & moriens nihil cõſolationis habiturus sũ. Verum erit mox illud Propheticũ. *Quæſiui qui ſimul cõtriſtaretur & nõ fuit. Cõſolãtem me quæſiui & non inueni.* Fuerunt igitur hæc Domini Saluatoris verba quæ pro noſtri ſermonis exordio sũpſimus, quaſi præſagium imminentis anguſtiæ. Vbi Dominus Diſcipulis aperit quam ſit verus Dolor ſuorum ſenſuum, quã ſit vera triſtitia ſuæ animæ, quæ vſque ad mortem eius ſine intermiſſione duratura ſunt.

Pſal 68.

De dolore ſanctæ matris Domini, inſtante paſſionis tempore, ab imaginatione naſcente.

Cap. X.

Sanctam Mariam matrem Domini ante filij ſui paſſionem, per duras imaginationes hodie doluiſſe, ex his quæ dicta ſunt negari non poteſt. Quod enim alicuius ſenſibus approximatũ diſconuenit, hoc fortiter imaginatum dolorem parit, præſertim ſi de proximo ſit, & cogitetur eſſe futurum. Pœnæ admonendæ corpori filij, ſenſibus matris nonne diſconueniunt? Maledicta obprobria, blaſphemiæ contra filium, matris auribus non concordãt. Hæc vero fortiter fuerũt imaginata à sãcta Virgine, & de proximo futura filio vnico certiſſime cognita; quare ipſam dolore & amaritudine vere repleuerunt. Quæ etenim mater vnicum filium, ſupplicijs diris & iniuſtis mox afficiendum laniandum, per ſingula membra excarnificandum necãdumque ſciens, & diem tantorum malorũ adeſſe cognoſcens atque reputãs, poſſit ad alia imaginationẽ flectere? Vos, ô matres cogitate, ſi quæ veſtrum filiũ languentem prima luce ferro ſecãdũ, vel curandum cauterio nouerit, nõne præ anguſtia noctem ducit inſomnem? Et tamen hæc ſine iniuria cum pietate ad ſalutem filio imminent. O matres, Maria vnicum filium, ſpecioſum forma præ filijs hominum, obſequentiſſimum & ſapientiſsimum, quo æterno patri optime complacuit, nouit, quãprimum cœnauerit ſecum, & à cœna ſurrexerit, à Diſcipulo tradẽdum inimicis, ligandum more latronis; ad accuſatorum tribunal in eorumque collegio adducendum & accuſandum, quod iniuſto iudici iuſte reſponderet, alapis in facie cõtuendendũ; per inuidos & iniquos calumniatores, per falſos & ſubordinatos teſtes pro conuicto habendũ; per iniquos & inimiquos iudices condẽnandum; per ipſos cõdẽnatores corã extraneis iudicibus ad diuerſa & aduerſa ſubſellia multotiens circũducẽdũ, & accuſandũ; multoties morti turpiſſimæ & crudeliſſimæ adiudicari petendũ; contumelijs, obprobrijs, ſputis, verberibus ante ſententiã excruciandum, ſpinis coronandum, crucifixum ſitibundum, pœnis exhauſtum, aceto myrratho, ſeu cum felle mixto potandũ, lacerum & pluſquam dici poſſit doloribus plenum, ſine vlla conſolatione moriturum. Sciuit hæc omnia Virgo mater amantiſſima, mox in filium vnicum, de mõte inuidiæ rabidæ, auaritiæque rapacis præcipitari. Tãtorum inſuper malorum numeros & modos filio ſuo inſtar ante cœnam, in cœna, & poſt cœnam ſancta mater mente reuoluit. Talium imaginatione tam dira, tã certa, piæ matres, quomodo putabimus talem matrẽ nõ doluiſſe

Virginis matris dolor in filij paſſione, Ex circumſtantijs perpendi tur.

Digitized by Google

doluiſſe vehementer? Ego in ea id Hieremiæ completum exiſtimo. *Viderunt me deſolatam, tota die mœrore confectam.* Thren. 1.

De ratione doloris matris Domini in cœna legali, & vltima filij ſui.

Cap. XI.

PERSVASVM hic habeamus, ſanctam Mariam matrem Domini in vltima cœna, pro legis obſeruantia cum filio ſuo cœnauiſſe. Nempe hoc exodi ſcriptura confirmat, vbi agnus per familias manducari iubetur paſchate. Si vero minor ſit animarum numerus, vt ad eſum agni ſufficere non poſſit, vicinus ad cœnam vocari mandatur. Virgo mater familias quē ad eſum agni ſumere debuit potius quam filium? agnum ſine macula, agnum mundi peccata tollentem. Et quoniam ad eſum agni, numerus animarum mater ſcilicet & filius temperatiſſimi ambo, erat exiguus, additi ſunt Apoſtoli continua familiaritate vicini. Sollicita igitur hęc iuſtiſſima mater de legalis agni apparatu, forte Diſcipulos cōmonuit interrogare, vbi eius filius, eorūque magiſter & Dominus libentius Paſcha perageret. At IESVS pientiſſimus filius inopem matrem ſtudio parandę cœnæ leuare volens, Diſcipulos ad amicum, qui pararet cœnam, deſtinauit, non vt matrem ab hac cœna excluderet, in qua ſecundum legem primam diſcumbere oportebat, ſed vt onere parandæ cœnæ illam reuelaret. Sciebat enim quod Maria circa vnum tunc maxime neceſſarium, neque minus anxium, erat occupata. In hac cœna vidit Maria agnum pelle nudatum, aſſum, lacerum, deuoratum, figuram mēte voluebat & in filio figuratio quid ea ſibi vellet examinabat. Vidit filium Diſcipulorum pedes lauantem. Quomodo ſine dolore Iudam lauari vidiſſe credemus, turpiſſimū & moleſtiſſimum inimicum? Audiuit IESVM ſuam mortem, ſuam per Diſcipulum proditionem, & Diſcipulorum fugā prædicantem quæ licet matri iam dudum certiſſime nota eſſent, tamē audita & viſa dolorem attulerunt. Vidit filium abeuntem, non rediturum amplius in ciuitatem, niſi ligatū, & inimicis armis circunſeptū, quaſi latronem ducendum ad iudicium, Si à te, ô mater filium ſeparari videas, quem mox ad pœnam rapiendū intelligas, quis te torquebit dolor, ſi illū audias ſuas pœnas prædicantem ſeque illis præparantem & offerentem videris? quo ille hęc ageret animoſi⁹, tu acrius dolore torqueberis.

Exod 12.

De ratione dolorum matris Domini, in Cruce pendentis.

Cap. XII.

VIDIT hęc mater filium in cruce pendentem, teſte Ioanne. Audiuit eum crucifixores excuſantē, latronem cōſalantem, ſeſe matrē alloquentēm, ſuas illi pœnas oſtendentem, vicarium pro ſe dātem. Audiuit ſiti laborantem. Vidit ſitibūdo fel cū aceto porrigi in potum, Audiuit ſuā conſummationem præſagientem, & inter pœnas voce magna clamantem. Vidit caput præ debilitate inclinantē. Agnouit cruciatibus exhauſto mortē imminētem. Morietis deſolationem, & mortui exanimationem aſpexit. Putas ne hæc ſatis doloris attuliſſe Mariæ? Si non credis eā doluiſſe pluſquam ego dicere poſſim tuque cogitare ſufficias, maternos affectus neſcis, humanitatem penitus ignoras. Verū fuit in ea illud Hieremię. *O vos omnes qui trāſitis per viā, attēdite & videte, ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus.* Ioan. 19. Thren. 1.

Digitized by Google

Sanctam Domini matrem, in ſuo dolore vel triſtitia non eſſe lamentatam.

CAP. XIII.

SED procul abſint qui dicunt & prędicant, Mariam virginē matrē in morte filij, vnguibus genas, & digitis laceraſſe capillos, plāxiſſe collisis manibus, pugnis caſtiſſima pectora contudiſſe, voces quærulas ad crucifixores, & ad Angelum Gabrielē ad, filium vero & ad patrē voces mœroris, mœſtitię, deſolationis plenas edidiſſe. Abſint qui dicunt, illam filium à paſſione voluiſſe retrahere, Iudæos ne filium ſuum crucifigerent ſupplicē orauiſſe, pro filij morte redimenda, vel potius vita ſeruanda ſe dare voluiſſe, ſemianimē circuiſſe ciuitatē, ſyncopi occupatam, & ſemiextinctā mœſtitia per vias, vicos, & viarum compita cecidiſſe. Faciunt hæc matres dolore & mœſtitia ſuperatæ. Faciūt quæ ſui oblitæ & humanæ cōditionis ignaræ, nōquod ratio ſuadet, ſed ad quod impellit paſſio ſe conuertunt. Fuit quidē Maria dolore Triſtitiáq; repleta, ſed nō victa. Quare in ſui filij paſſione de nullo eſt lamētata, nil dixit, nil egit incōditū. Hæc tū rationibus, tū Euangelij authoritate monſtrantur aperte. Excellens dolor rationē ſolet obnubilare ſicut & magna gaudia mentē rapiunt Maria in ſui filij generatione ſumme delectata eſt, ſed caſtiſſime. Fuit enim gratia plena, & Spiritu ſācto obūbrata, ne tranſitus ſui puriſſimi ſāguinis ad loca generationis, aliquid ſubriperet rationi. Sic in parturitione, & partu & poſt partū, nulla eam attigit ſenſus delectatio incōdita Ergo & in filij morte ſūme triſtata eſt, ſed à triſtitia non ſuperata, immo per gratiæ plenitudinē, in pudore virgineo, & venuſtate viduali perſeuerauit, nil dicēs, nil faciēs quod mētis mutationē oſtēderit. Debuit ſapietiſſimæ matris dolor & triſtitia filij ſapientiſſimi afflictionibus nō eſſe diſſimilis. Sed Dominus IESVS ſicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tōdente non aperuit os ſuum, nunquam refugit, nunquam ſyncopim paſſus, ſed fortiſſime omnes pœnas & mortē tulit. Cur igitur de matre eius hæc eadē nō affirmabimus? Inconditæ triſtium voces, planctus, quærimoniæ, naſcuntur vel ex ignorantia, dum quod accidit fore nō exiſtimauerunt; vel ex iniquitate, dum plus quæ ſua ſunt, quā quæ Dei & proximi quærunt; vel ex puſillanimitate, dum ſuo incommodo ſubueniri poſſe diffidunt; vel ex impatiētia, dum nimis ſunt delicati. Nihil horū fuit in ſancta Virgine. Ab inſtāti enim cōceptionis filij mater Domini, quid futurum eſſet ſuo partui, plene intellexit. Et quod tādiu, tam certe præuiderat, eā decuit æquo animo tollerare, vt anima eius magnificaret Dominum & in Deo ſalutari ſuo ſpiritus eius firmiſsime perduraret. Non fuit ſancta Maria per iniquitatē à diuina voluntate ſeiuncta, quæ dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Quod verbum non fuit de ſola incarnatione, ſed etiā de perfecta redemptione. Ergo ſecundum verbum æterni Patris, voluit Maria paſsionē cōmunis filij, ſicut locutus fuerat Pater Deus ad patres noſtros Abraham, & ſemini eius in ſæcula. Nō fuit in ea aliqua puſillanimitatis diffidentia dixerat enim *fecit mihi magna qui potē: eſt.* Et quæ filium per diuinitatem in illo manentem cognouit, & confidit cito reſurgere, nō debuit ob breue mortis ſpacium diffidentiæ indicia demonſtrare. Sciuit enim quia pater fecit potentiā in brachio ſuo; id eſt, in filio ſuo in quo diſperſit ſuperbos Iudęos, mente id eſt voluntate cordis ſui, eorū ſcilicet animæ rationalis, malitia obcæcatæ. Non fuit in ſancta Virgine ob de-

Maria Virgo mater Filij paſſionem, nullo edito perturbationis ſigno; magna modeſtia & conſtantia pertulit.

Luc. 1.

Iſai. 53. Actor. 8

Luc. 1.

Ibidem.

ibidem.

ob delitias impatientia. Portauerat e-
nim iugum ab adoleſcentia ſua; aufu-
Matth. 2. gerat cum infantulo I e s v, noctúque
peragrauerat ſolitudines Ægypti. Vi-
xerat de labore manuũ ſuarum. Do-
ctrina & operibus filij, dedicerat in-
cõmoda æquanimiter tollerare. Scie-
Matth. 5 bat beatos eſſe, qui perſecutionẽ pa-
tiuntur propter Iuſtitiam, quoniã ip-
ſorum eſt regnum cælorum. Et iam
Luc. 1. ipſa cantauerat, eſurientes bonis eſſe
replẽdos, & inanes diuites relinquẽ-
dos. De manibus igitur Iudæorum, ſi
filiũ vel vnico verbo liberare potuiſ-
ſet, liberaſſetne? An ignoras, quod ſi fi-
lium ſuũ liberare aggreſſa fuiſſet, pec-
caſſet in Deum? Diuinæ namq; volũ-
tati agnitæ repugnaſſet, & contra pro-
priam, proximorũmq; ſalutẽ egiſſet.
Quare nihil ad filij ſui liberationẽ, paſ-
ſionis tẽpore aggreſſa fuiſſe, vel aggre-
di voluiſſe credenda eſt, nihilque egiſ-
Esaiæ 53 ſe vel dixiſſe, quod paſſionẽ prohibere
potuerit. Si igitur voluit, vt & filius
qui oblatus eſt quoniã voluit, ſtultum
eſt dicere planxiſſe quæ voluit. Dole-
mus triſtamur pro his ſæpe quæ volu-
mus, vt triſtatur mercator merces in
tẽpeſtate proijciens; vt mulier pariẽs
dolet & languet, ſed nõ plangimus, nõ
lamẽtamur quę ipſi facimus, vel alios
facere volumus. Amaro quidẽ corde
hæc agimus, ſed nõ quærula voce, niſi
ſimus inſani. Gemit mulier in partu,
non plangit. Vociferatur autem, quo-
niã dolore vincitur; at ſi per venuſta-
tem dolorem vincat, mugitũ quoque
retinebit. Scio locum ab authoritate
negatione ſumptũ, nil oſtendere. Sed
vbi hiſtoria rem & perſonas loquitur,
quæ reticẽtur, habẽtur excluſa. Aliter
enim non cõſtaret, plures à pauciori-
bus frequenter prælio profligatos. Nã
quia hiſtoria multos ſuperatos refert,
& à paucis illos victos ſcribit. Si hic lo-
cus argumentationi non ſit à negatio-
ne ſumendus, ſi non poſitũ, vt exclu-
ſum nõ habeatur; dicere quis poterit,
multo plures fuiſſe victores, quã ſcri-
bat hiſtoria. Quorſum hęc? Accipe. V-
bi de mulieribus, Chriſtum ad paſſio-
nem ſequẽtibus, Lucas loquitur nul-
lam de ſancta Dei matre virgine facit
mentionem. Dicit enim Euangeliſta:
Sequebatur autẽ eum multa turba virorũ
& mulierũ quæ plangebant & lamẽtabãtur Luc. 23.
eum. Si internas mulieres fuiſſet mater
Domini, illam non obmiſiſſet Euan-
geliſta. Nunquam enim legimus in E-
uangelio, matrem Domini promiſcue
nuncupatam. Et Ioannes, cuius verba Ioan. 19
ſuo loco declarabimus, dixit: *Stabat*
iuxta crucem I e s v *mater eius, & ſoror*
matris eius. Si alio, quam ad crucẽ lo-
co, per omnem paſſionem Chriſti Ma-
riam ſe contuliſſe; ſi alibi quam illic; ſi
ã iter quam ſtantem, Euangeliſtæ ſci-
uiſſent, aliquis eorum vſpiam id ſcri-
pſiſſet. Sed meminerat Maria officij
ſui eſſe ab initio cõſeruare õnia ver-
ba hæc, id eſt vitæ Chriſti, mortis my-
ſteria corde tenere ſecuro, non rapi ad
voces inconditas, & motus non ſanæ
matronæ. Et ſi contendas, virginem
afflictam his mulieribus intermixtã
ab Eangeliſta deſcribi cum multis id
ſtare nõ poſſe, ex his Chriſti ad mulie-
res verbis oſtendo. Dixit namque cõ-
uerſus ad illas *Filiæ Ieruſalẽ nolite flere* Luc. 23.
ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper
filios veſtros. Quid quæſo dicit aliud,
niſi quia nõ ſũ filius alicuius veſtrũ?
ne flete ſuper me, ſed ſuper vos ipſas
flete & ſuper filios veſtros. Si mater e-
ius mulieribus, quas alloquitur, inter-
mixta fuiſſet, non erat conſentaneum
prohibere illas flere ſuper ſe ipſum &
hortari ad lacrymas ſuper liberos pro-
prios. Declarat hoc magis, dum flendi
rationem adducit: *Quoniam ecce veniẽt*
dies, in quibus dicitur beatæ ſteriles, quæ nõ
genuerunt, & vbera, quæ non lactauerũt.
Hoc mater Domini nec de ſe dicere,
nec alius de illa poteſt affirmare, cuius
venter eſt beatus, cuius fructus vẽtris
eſt benedictus, cuius vbera ſũt glorio-
ſa. Quare Virgo mœſtiſſima inter has
plãgẽtes feminas non fuit, ſi veritatis

Digitized by Google

Ioan. 19. labia non prædixere mendacium. Dicit & Ioannes, *Stabat iuxta crucem* IESV *mater eius, & ſoror matris eius.* Si alicubi propter pœnas filij matrem moleſtiſſimâ dolore ſyncopim paſſam, vel collapſam fuiſſe credendum eſt, maxime ad crucifixi filij nudi laceri, ſanguine proprio madentis aſpectum, id obueniſſe credendũ eſt. At Euangeliſta dicit, *Stabat*, non dicit, labebatur, ſi alicubi illi plangendum fuit, illic maxime, ſtetit. Si alicubi lamentandum, nuſquam melius. Dicit enim Euangeliſta, *Cum vidiſſet* IESVS *matrem.* Qui vidit, audire potuit, & melius audire, quam videre. Sanguis enim de vniuerſo corpore profluens, viſum potuit hebetare potius quã auditũ; creſcit enim debilibus & laborantibus auditus, neſcio quomodo, viſu præ debilitate diminuto. Et tamen vidit matrem, quia illa ſtetit. Non dixit Euangeliſta, *cũ audiſſet*, quia illam, præ modeſtia tacitẽ, audire non poterat.

De qualitate doloris & triſtitiæ ſanctæ Mariæ imminente paſſione filij, & dum eſſet in Cruce.

CAP. XIV.

SEd quia tacuit afflicta mater, & non eſt lamentata, quia non aperuit os, quia minus modeſte triſtitiam non prætulit, ideo nõ fuit minus dolore confecta; ſicut neque ignis, quo magis tegitur, minus æſtuat. Amor abſconditus, non minus vrget amantem. Qui in dolore clamant, clamorẽ quaſi pro remedio habent. Qui tacẽt, quaſi ſine remedio affliguntur. Itaque ſancta mater Domini, quoniam triſtitiam in ſe continuit, & ratione firmauit dolorem, non minus triſtata eſt; quinimmo ſuper omnes feminas fuit dolore confecta, ſed non femineo more à triſtitia ſuperata. Vis ſcire qualis fuerit huiuſce Virginis matris triſtitia, ante filij paſſionẽ ex imaginatione, qualis ex aſpectu myſticæ cœnæ, qualis in ipſa paſſione, qualis poſt paſſionem? Pone tibi ante oculos matrẽ vnici filij, pro ſalute patriæ ac parentũ pugnaturi, per vulnera, per mortem vtroſque liberaturi; Pone hanc matrẽ patriæ, ſuorum, ac ſui charitate velle hæc fieri, & iamdudum hæc ſcientem exiſtima, & nihilominus dum proxime futura ſunt filio, ſibi ſingula recenſeri intrepide penſa. Hæc inquam mater, huiuſcemodi filio tute imminente diſcrimine, nonne ſingula filij pericula, & vniuerſas pœnas mente reuoluet? Nonne dolebit? nonne triſtabitur hoc cogitatu? Videat hæc mater filium iam contra hoſtem prodire volentem. Videat armari, intueatur decertantem, audiat armorum ſtrepitum, fragorem ictuum, voces minaces ferientium, videat illum iã inter anguſtias, inter manus hoſtium, inter extremas pœnas vulneratum, laceratum, deficientem, nonne erit dolentiſſima atque triſtiſſima? Erit certe. At ſi deſperet, ſi voces det quærulas, ſi filium quem iam pati voluit, pati reluctetur, nonne erit leuis & ſtulta? nõne ciuitatis amittet gratiam, cuius ſalutem lamentatur, odit, nititur impedire? Non hoc de matre Domini affirmauerimus, quæ fuit gratia plena, id eſt, Deo omnique creaturæ optimo iure gratiſſima. Non de ſapientiſſima Virgine atque fortiſſima, quæ conſilio & propoſito ſapientiſſimo non eſt mutata. Laudent hanc fortem mulierem opera eius. Laudet te, virgo piiſſima, amariſſimus dolor tuus, tua inenarrabilis triſtitia te collaudet, qua materno affectu dulciſſimo filio tuo compaſſa es. Laudet te fortitudo, prudentia, venuſtas tua, quibus freta virtutibus, nil, ô regina cœlorum, te indignum in tanta mæſtitia protuliſti. Præuiderat hæc Simeõ Spiritu ſancto

Exemplũ ad id de quo agitur explicandum, & accommodatum.

plenus

Digitized by Google

Luc. 2. plenus & annis, quando dixit: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius*: Gladius paſsionis ipſius Chriſti, filij dulciſsimi & amantiſsimi, perfecte tranſiuit ad animã Virginis; ſed ſicut animam filij pertrãſiuit paſsionis dolor, non vicit, vt ad lamenta vel ad fugam pœnarũ illum duceret, ita neque ſapientiſſimæ matris animam ſuperauit. Hic porro gladius, de quo loquitur Simeon (ſi ſequentia examinemus) magis firmat quæ de ſanctæ Virginis dolore ac triſtitia diximus. Sequitur enim, *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes*. Ad reuelandum ſecreta cordium non tam valuit Chriſti paſſio, quam ſapientia verbi. Gladius ergo IESV CHRISTI, qui Mariæ animã pertranſierat Simeone loquente, qui Prophetarum more futurum pro præterito poſuit, etenim de præterito Prophetari poteſt, ille eſt quem vidit Ioannes in Apocalypſi ex

Apocal. 19 vtraque parte bis acutum. quem Rex iuſtus accinctus eſt fœmur, de quo dicitur, *viuus eſt ſermo Dei, & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti*. Hebr. 4. Hic gladius ſapientiæ Dei, quæ attingit à fine vſque ad finem pertranſiuit animam Virginis, eam ſapientia perluſtrando, vt fortiter & ſuauiter omnia diſponeret, & cogitationes ex multis cordibus à matre virgine reuelarẽtur. Quatenus ipſa plena ſapientia intelligeret cor, & ſecretum diuini concilij, diffinientis filium ſuum in mortẽdari pro redemptione humani generis. Intelligeret cor & ſecretum Angelorum volentium per Regem ſuum de diabolo triumphari; hominem, qui ab illis paulo minoratus fuerat reparari; cœli ciuitatem, quæ fuerat minorata obſtinate ſuperbientium malorũ angelorum exilio, reuerſis poſtliminio hominibus ſupplemẽtum habere. Intelligeret ſecreta dæmonum nolentiũ gratia participare neque Regi æterno ſe, niſi inuitos, humiliare, & idcirco quærentium illi reſiſtere & iuſtum perdere annitentium. Intelligeret ſecretam Iudæorum inuidiam, & inexplebilem auaritiam, per quæ IESVM, virum iuſtum & Deum, crucifigi petebant. Intelligeret ſecreta Sanctorũ in limbo exiſtentium, & ab vmbra mortis ad viam pacis reduci expectãtium. Intelligeret ſaluandorum vtilitatem, quæ in cuiuſque iuſti corde verſatur Et hęc intelligens á Chriſti filij ſui paſſione originem ducere, eſſet quidem, dum ille pateretur, triſtis vſque ad mortem; ſed conſilio ſuo ſuſtinens, per patientiam fortiſſimam; vigilans, per ſapientiam ſolertiſſimam; notas nullas daret animi malis ſuperati. Et vos, fratres chariſſimi, ſuſtinete hic, & non tam mecum, quam cum matre Domini IESV CHRISTI, vigilate. Vt quoniam neceſſitatã patiendi, & paſſionis Domini noſtri IESV CHRISTI veritatem audiſtis, quo ordine paſſus eſt intueamini. Quem vt ad integrum proſequi & retinere poſſimus, per acta digeremus, & cuiuſque actus ſeriem ex vno Euangeliſtarum deſcribemus inprimis, niſi forte pro integro veritatis tenore ex pluribus Euangeliſtarum locis actus ipſe conſtiterit. Compellemur enim locos ipſos ex pluribus euangeliſtis ſumere, & ad integrum hiſtoriam texere. Quod ante me Auguſtinus & Ioannes Gerſon facere aggreſsi ſunt, & non inutiliter veritatis Euangelicæ ſtudioſis serioſe ſcriptum reliquerunt. Poſt hæc veritatis ſeriem (vt præfati ſumus) enarratam declarabimus. Attendite hic, ſuſtinete & vigilate, dum paſsionis Domini noſtri IESV CHRISTI ſeriem diſtribuo, diſtributam enarro, & enarratam declaro.

Cogitationes ex multis cordidus Virgini reuelatæ Paſſionis tẽpore.

Auguſtin. de conſẽſu Euãgeliſtarum tomo 4.

Ioannes Gerſon in Monoteſ. ſar. part. 1.

Digitized by Google

TERTIA PARS PRINCIPALIS.

Diſtributio paſsionis Domini noſtri IESV CHRISTI.

CAP. XV.

ORDINEM dolorum, triſtitiarumque Domini Saluatoris & matris eius (quod tertio loco promiſimus) declaraturus, vt pijs mentibus ſuſtinere ſerioſius & vigilātius ea conſeruare poſſimus, apparatum eorum inprimis, deinceps executionē deſcribere inſtitui. Quæ ſi quis forte vſitatioribus nominibus velit accipere, antecedentia primū, inſtātia ſecundum poterit appellare. Apparatum ſiue antecedentia ſcribunt Euangeliſtæ, & præſertim Ioannes ab eo loco vbi dicit: *Ante diem feſtū Paſchæ* vſque *Aue rabi*. Vbi narratur IESVM à Iuda per oſculum tradi. Inſtantiam ſiue executionem ſcribunt Euangeliſtę ab eo loco vbi referunt IESVM Iudæ dixiſſe, *Oſculo filiū hominis tradis*, vſque dum narrant quod IESVS *inclinato capite emiſit ſpiritum*. Lateris vulnus, & quæ ſequuntur, depoſitionem ſcilicet funeris, vnctionem, conditurum, ſepulturam, & cuſtodiam ſubſequētia fuiſſe paſsionem agnoſcamus. Non enim dolorem, pœnam, cruciatúmue aliquem afferre potuerūt Domino Saluatori, cuius corpus exanime ſentire non potuit lęſionem.

Ioan. 13. & deinceps vſque ad 18.
Mat. 26.
Luc. 22.
Ioan. 19.

Apparatu ſiue antecedentium Chriſti paſſionem diſtributio.

CAP. XVI.

APPARATVM quem diximus, ſiue antecedentia Chriſti paſſionem, Saluator noſter quomodo ordinari voluerit, nūc audite. Mos eſt præceptoris procul à Diſcipulis abeūtis, cōmonere illos, vt inſtituta traditæ doctrinę diligēti memoria teneāt, & cum facto opus eſt, opere compleant. Amicus ab amico diſceſſurus, aliquo inſigni munere amicitiam cōteſtatur. Paterfamilias moriturus, teſtamento cauet heredibus. Dux pugnā initurus, diuerſa belli inſtrumenta examinat, & experitur, vt vincat. Relinquebat Dominus IESVS, dum iret ad pœnas, Diſcipulos ſuos. Igitur ante paſſionem humilitatis præceptum, quaſi virtutum omnium baſim & propugnaculum, ſuæque vitæ breuiarium, ſiue ſummariū prius opere, deinde verbo illos in mēte ſemper habere mandauit. Separabatur à matre chariſſima filius amantiſsimus, ab Apoſtolis ſūma charitate dilectis, Princeps & amicus optimus. Donauit illos munere precioſiſsimo, & amoris ſui certiſsimo, atque firmiſsimo teſtimonio. Ibat ad mortē paterfamilias diligentiſsimus, & idcirco teſtamentum accuratiſsime edidit. Neq; enim tātū patrēfamilias decedere decuit inteſtatū. Poſt quę certamē paſsionis ingreſſurus dux noſter examinat, & ſedula mente reuoluit paſsionis inſtrumēta, dolorúmque cruditates ſibi ſubeundus. Ita mente firmatus pugnam ingreditur, per varios cruciatus ab hoſtibus oppugnatur. Quorū ordo pro rerum, locorum, & oppugnantiū varietate cōſtabit, ſi prius quæ paſsionē anteceſsiſſe perſtrinximus, vtcūque Deus pręſtare dignabitur explicuerimus, & hęc ipſa ne excidāt, ſingula ſingulis nominibus nūcupauerimus, Inſtructionem primū, alterū Donationem. Teſtamentum tertium quartū Examē appellātes. Quæ ſingula quoniā oportunitate, vtilitate & efficacia cōdiēda ſunt, quam copioſe hæc omnia Chriſti admonitio cōtineat, à Ioanne Euangeliſta ſumite, vbi dicit.

Narra-

Digitized by Google

Narratio admonitionis ex Euangelio.

CAP. V.

Ioan. 13. *A*NTE *diem feſtum Paſchæ, ſciens* IESVS *quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta, cũ diabolus iam miſiſſet in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iſcariotes, ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua, & cum accepiſſet linteũ præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes Diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum, & dixit Petrus Domine tu mihi lauas pedes? Reſpondens* IESVS *dixit ei: Quod ego facio tu neſcis modo, ſcies autem poſtea. Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Reſpondit ei* IESVS: *Si non lauero te, non habebis partem mecũ. Dicit ei Simeon Petrus: Domine non tãtum pedes, ſed manus & caput. Dicit ei* IESVS: *Qui lotus eſt, nõ indiget niſi vt pedes lauet: & eſt mundus totus. Et vos mũdi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim quiſnam eſſet qui traderet eum. Propterea dixit, nõ eſtis mundi omnes. Poſtquam ergo lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua, & cum recubuiſſet iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magiſter & Domine, & bene dicitis. Sum etenim Si ergo ego laui pedes veſtros Dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen, Amen dico vobis, non eſt ſeruus maior Domino ſuo, neque Apoſtolus maior eſt eo qui miſit illum. Si hæc ſcitis beati eritis ſi feceritis.*

Declaratio narrationis prædictæ.

CAP. XIIX.

CVR nõ ita in die, ſicut ante diẽ feſtum Paſchæ hæc fecit Dominus Audi ab Euangeliſta. *Sciens* IESVS *quia venit hora eius.* Cuius *eius. Eius* paſsionis, *eius* mortis, *eius* trãſitus, vel trãſcẽſus, Paſcha quippe, iuxta Hieronymũ, vtrũque ſonare, videtur. Sed qualis tranſitus vel trãſcenſus? Audi, *Vt tranſeat ex hoc mundo.* Eſtne hic paruus tranſitus vel trãſcẽſus? Si tranſiturus eſſes Pyrrheneum, aut Caucaſum, ſi mare Ioniũ, aut Ægeũ, aut Oceanum transfretares, magnũ tranſitũ non immerito facturus dicereris, tibique videreris. Diſcipulis & amicis nõ ab re conſuleres Tranſiturus erat IESVS de hoc mundo omnes montes, omnia maria cõtinente. Sed ad quem trãſit? Ad patrem luminum, patrem miſericordiarum, & Deum totius conſolationis. Non incondite igitur ante hunc tranſcẽſum, monitis Diſcipulos illuminat, munere demulcet amicos teſtamẽtique ſapientiſsima ſerie familiam cõſolatur. Hæc porro omnia *ante diem feſtum Paſchæ* facta ſunt, ne in die Paſchæ cum tranſeundum, & tranſcendendũ erat ſpacium tã immenſum, fierẽt minus commode. Nõ enim bene monet, qui iam tranſit. Nõ commode donat, qui tranſuolat Non apte teſtatur, qui iam moritur. Vt diſceremus nõ differre ad diem mortis, quæ viuentes, ſciẽtes & prudentes facere nos conuenit. Sciens Dominus IESVS omnia, quæ, ventura erant ſuper eum in die Paſchæ, & ſciens quoniã per mala, eo die ingruentia, ex hoc mundo ad patrẽ tranſiturus erat, *ante diem Paſchæ, cum dilexiſſet* per omnem vitam *ſuos* Diſcipulos, ſuos amicos ſuos familiares, *qui erant* tunc, & poſtea futuri erãt *in* hoc inferiori, *mundo*, homines ſcilicet quos ad redimẽdum venerat: *in fine* vitæ mortalis *dilexit eos* magis, quã antea dilexiſſet; non quidem per affectionis augmentum, ſed per indicium, & effectum apertius monſtratum. Nam ſi proba-

Hierony. libro de nomin. Hebraic is tom. 3.

2. Cor. 1.

Ante diẽ feſtum Paſchæ cur Ieſus Diſcipulos moneat.

Salubre documentum.

probatio dilectionis exhibitio eſt operis, vbi maiora beneficia exhibentur, amoris probationes accreſcunt. Dilexit igitur magis id eſt, maiora amoris indicia protulit. *Et cœna* legali *facta*, id eſt, mãducata. A cibo per legem vetito, lapſus hominis in primo Adam ſumpſit exordium; à legali cibo Adę ſecundi reparatio hominum inchatur. *Cum iam ante diabolus*; qui primus ſubuertit Euam, qui præcipitauit Adam *miſiſſet* per ſuggeſtionem, cum machinis auaritię & ingratitudinis, omniũ nephãdiſsimi criminis, *in cor*, in voluntatem (mittitur enim in voluntatem quicquid ſe facturũ quiſque proponit) *vt traderet eũ* proditorie *Iudas Simeonis Iſcariotes*. Vide quã bene hic nomina rebus de quibus agitur conueniant. Iudas (ſi Hieronymo credimus) glorificans ſonat. Eua ſe glorificans, ſuaſu diaboli ſuperbientis, primum Adam perdidit. Iudas ditari volens, diuitijſque glorioſus euadere, ſecundum Adam occiſoribus perdidit. Simeon ponens triſtitiam vel mœroris auditor (eodem Hieronymo interprete) ſonat. Prima mulier præuaricata, primũ Adã dedit in manus hoſtis antiqui, vnde triſtitiam inter homines plãtauit. Quare non immerito mœrorem audiuit, quãdo maledictum accepit, *In triſtitia paries filios*. Et Simeon tradens ſecundũ Adam, triſtitiam poſuit in illo, & in eius matre qualem iam vidimus, qualem & ipſi nos modo ſentimus: Auditor quoque mœroris & furoris fuit, quando per accidiam & mœſtam deſperationem, à ſe ipſo fune ſuffocatus interijt. Iſcariot etiam (ipſo Hieronymo dicente) merces ſonat, vel mercedem accepit. Eua præcipitans virum ſuum pro omni ſcientia, erubeſcentiam & confuſionem, cõdignam mercedem accepit. Et Iudas vendens magiſtrum ſuum, proque eius ſanguine triginta argenteos mercedis nomine accipiens, vere Iſcariot mercedẽ accepit quam oportuit, pro concupita gloria, Iudæorum ſcilicet deriſionem, & ignominiam infamiæ ſempiternam.

Geneſ. 3.

Hierony. vbi ſupra

Hierony. ibidem.

Geneſ. 3.

Hierony. eodem loco citato.

Sciens quia omnia dedit ei pater in manus. Non mirum ſi bene docuit qui fuit ſciens. Signum nempe ſciẽtis eſt poſſe docere. Non mirum ſi liberalis filius & magnificus longe donauit, quãdo *omnia dedit ei pater*, & Deus ac Dominus omnium *in manus*, in libera poteſtate diſtribuẽdi. Et ſciens *quia à Deo exiuit*, per ęternam generationem, *à Deo exiuit* tẽporaliter miſſus in carnem; Et ſciẽs quia *ad Deum vadit* per mortalitatis depoſitionem; moriendo nãque ſciuit ſe immortalẽ fieri, *Ad Deum vadit*, eius iuſſa complendo. Non mirum igitur ſi ſciẽs mortem, per quam ad Deum vadit, ſibi imminere de proximo, prius quam ad illum ingrediatur cõficit teſtamentũ. *Surgit à cœna*. Primus Adam comedendo ceciderat; ſecundus cõtra ſurgit manducans, vt qui in illo per eſum cibi vetiti ceciderat in iſto per eſum panis Angelorum aſſurgant. Primus Adam à luce matutina (quæ Deus eſt) oculos auertit, ſeque ad ambigua & obſcura mulieris vota quaſi veſpertinũ crepuſculum tranſtulit, vnde quaſi per cœnam cecidit. Secundus igitur Adam oportune ſurgit à cœna. Ille à primo cibo cecidit iſte ab vltimo ſurgit. Per primum cibũ illius, paradiſi voluptatis amœnos fructus, in cibum nobis datos, amiſimus, Per vltimum iſtius, comedere & bibere poſſumus, ſuper eius mẽſa in regno Patris, non quidem cibos dentibus mandendos, deglutiendos gutture, aut ventre digerendos, ſed ſemper in ore mãſuros, miraque ſuauitate animam ſimul & corpus ſine defectu refferturos; ſemper enim laus Domini erit in ore iuſtorum, dũ omni tempore Dominum benedicent. *Et ponit veſtimenta ſua*, non quidem omnia, ſed ſuperiora ſiue exteriora, quæ magiſtri ſpeciem præferebant, quaſi miniſtri perſonam, habitu ipſo profeſſus eſt Et primus Adam, quando peccauit non omnino nuda-

Luc. 22.

Pſalm. 33.

Digitized by Google

nudatus eſt, quia ſolam iuſtitiam originalem, & quæ illum gratum Deo faciebant amiſit. Naturalibus bonis atque gratuitis nō eſt priuatus licet aliquanto debilitatus ſit; & filius Dei, pro nobis filius hominis factus, interiorē hominem quem aſſumpſit, deitatis contubernio beatum fecit, exteriorē *beatitudinem non penitus defraudauit. Quē enim ſemper paſſionibus expoſuit, peccatis ſemper immunē conſeruauit. Itaque qui naſcens ſe impaſſibilitate ſpoliauit, quæ defendit exterius; impeccabilitatem vero retinuit, quæ tuetur interius. Vltimo cœnans exteriorem veſtem depoſuit, retinuit interiorē. *Et cum accepiſſet linteum* Primus Adam qui iuſtitiam originalē amiſerat, qua mens recte ferebatur in Deum, quid aliud accipere potuit aut decuit quam brutalem appetitū, quē fuerat ſtulte ſecutus? Tunica igitur pellicea de brutorum animaliū pellibus confecta, talem Adam primum mōſtrauit exterius, qualem ſe ipſe fecerat interius. Has porro pelles animalium manſuetorum dorſis detractas ego crediderim, quæ timida ſunt, & multis incommodis diſpoſita. Et primus Adam timore correptus abſcondit ſe, audita voce Domini Dei, & ſuæ nuditatis incommoda profeſſus eſt. Contra ſecundus Adam linteum accepit. Mos erat Romanis, aliquo publico munere fungi petentibus, ad obtinenda populi ſuffragia candidatos incedere vt candida veſte nitorem vitæ præ ſe ferrent. Dominus itaque IESVS, redemptoris & reparatoris mox officio, Deo iubente, & Patriarcharum cœtu poſtulante functurus, linteum accepit, quaſi candidatus incedens, vt vitæ puritatem & integritatem oſtenderet, præcinxit ſe. Qui enim ſua voluntate humo factus fuerat, qui corpus ſuum ex puriſſimo Virginis matris ſanguine formauerat, cuius caro nulla libidine fuerat coagulata, cuius animā nulla peccatis labes contaminauerat, qui gratiam accumulatiſsimam nullius meritō, fuerat aſſecutus, ipſe linteo ſe præcinxit. *Deinde mittit aquam in peluim*. Aqua contritio eſt, peluis voluntas continens aquam. Contritio enim vera non eſt, niſi fuerit ſponte ſuſcepta. Et quia hæc contritionis gratia non volentis neque currentis, ſed Dei miſerantis eſt, Dominus IESVS CHRISTVS Deus verus, mittit aquam in peluim, mittit in corda noſtra contritionis gratiam, vt aquis baptiſmatis mundemur à culpis.

*puto legendum beatudine.

Geneſ. 3.

Ibidem

De virtute, & ratione baptiſmi & contritionis eorumque contubernio.

CAP. XIX.

NONNE baptiſmus ianua eſt prima ſalutis? Vt quid igitur ad baptiſmum præuiam contritionem adduxi? Nōne infantuli qui baptizātur, à peccato vere lauantur? An, quia contritionem habere per ætatem nequeunt à peccato plene liberantur? Nonne poſt baptiſma peccantibus, pœnitentiæ Sacramento peccata relaxantur? neque tamen rebaptizantur. Vt quid igitur contritionem baptiſmi ſociam, & præuiam eſſe confirmo? Eſt certe baptiſmus prima ſalutis ianua, ſed hæc ipſa ianua ſeras habet, & quaſi vectes, & cardines quibus ſuſtentatur, firmatur & clauditur. Cardines ſunt intentio baptizantis & baptizati, vt ſcilicet ille dare velit, & iſte accipere, quod Chriſtus baptiſmi ablutione promiſit. Vectes ſūt aquę ſubſtantia, vel æquiualens illi, ſi vſquam gentium in *igne, aliáue ſubſtantia à primordio naſcentis Eccleſiæ baptizatur, vel ſi quis in proprio ſanguine per martyrium emundetur. Clauis contritio eſt, qua aperitur anima, vt aqua gratiæ ad illam abluendam valeat pertrāſire. Na ſi adultus aliquis fuerit

Si ignis nomine propriā dictū ignem auctor intelligat quod videtur

bapti-

Digitized by Google

baptizandus, adſint licet veſtes ſubſtantiæ vnde baptizetur; ſint cardines, vt badtizare ille velit, & iſte baptizari; ſi eum, qui baptizatur, pro peccatis commiſsis amaritudo contritionis nõ teneat non aſſequitur gratiam. Sicut neque qui obicem ponit voluntatis auerſæ, obtinet illã, licet vterque obtineat ius ad illam Qua de re iã alio loco diximus copioſe. Quoniã vero infantuli nõdum actu aliquid peccauerunt contritio illis non eſt neceſſaria: opus eſt tamen à peccato originali velle purgari, & ſatanæ operibus nolle cõſentire. Quæ quoniam profiteri nequeunt, qui eos præſentant (quos patrinos dicimus) pro eis voce promittunt. Interrogato nempe inter baptizandum infante an velit baptizari, id eſt à peccato purgari, reſpõdẽt patrini pro eo volo. Interrogato abrenuncias ſatanæ? reſpondent, abrenuncio. Et omnibus pompis eius? reſpondẽt idẽ. Et omnibus operibus eius? Tertio dicunt, abrenuncio. Hæc porro abrenunciatio, hoc velle baptizari, quid eſt aliud quam confeſſio pœnitudinis. quod in iniquitatibus, qui baptizatur, conceptus ſit, & in peccatis eum peperit mater ſua. Et in Sacramento pœnitentiæ, peccata poſt baptiſmum perpetrata vere remittuntur, nõ tamen ſine baptiſmate, quod quia præceſſerat, pœnitentiam efficit fructuoſam, quę ſine baptiſmo ſteriles attuliſſet ariſtas. Itaque pœnitentia & baptiſmus ſic ſe habent,

velle, non memini me legere, ab vllis pro baptiſmi materia adhibitum fuiſſe.

Pſal. 50.

De admonitionis Domini Iesv *vtilitate, in humilitate fundata, & ipſius humilitatis præſtantia.*

Cap. XX.

Redeamvs vnde diſceſſimus, & admonitionis, quam fecit in vltima cœna Dominus Iesvs, proprias opportunitates inſpiciamus. Superbia inane ſcilicet deſiderium ſciẽdi omnia, per quod Deo homines æquarentur, Euam omnium hominum matrem perſuaſit adhærere ſerpenti, Deique ſe ſubtrahere voluntati. Mater igitur noſtra Eccleſia Catholica, mater inquam credentium, mater omnium hominum veram vitam viuentium, contra ſuperbiam, ante omnia fuerat munienda, ne vineam eius deuaſtaret aper de ſilua ne ſingularis ferus, draco ille magnus depaſceret eam. Itaq; Apoſtolorum collegium qui ſunt Eccleſiæ prima ſtructura, humilitate oportebat communiri. Vis nunc humilitatis & Chriſti admonitionis intelligere vtilitatem? Vide quid vtilitatis afferant prædura, & grandia fundamenta magnis ædificijs. Vide quid interſit domum in arena, in luto, vel area non ſolida & in lapide firmo cõſtruere. Quid porro firmius, quid ſolidius, quid immobilius humilitate? Hæc mundum vincit & ſpernit, diabolum fugat, carnem penitus ignorat, Dum enim vere humilis nihil ſibi arrogat, & omnia quæ mundi ſunt, aliena iudicat, nihil habet commune cum mundo. Diabolus ſuberbiæ maritus, pater, & alumnus quem videt humilem, non aggreditur, quaſi nihil ſecum commune tenentem. Qui inſuper humilitatis ſtudio mundo iam renunciauit, carnem propriã indignam ſuo exiſtimat obſequio. Ita ſemper ſibi ſatis eſt, ſeque cõtentus. Non mirum igitur, ſi omnium virtutum fũdamentum & præſidium cenſetur humilitas, quæ vitijs nullis cedit; nequitias mundi, diaboli, & carnis penitus neſcit. Nempe ea virtus, quæ pluribus reſiſtit vitijs, viam ſalutis ambulantibus maxime opportuna debet haberi.

Geneſ. 3.

Pſal. 77.

Matth. 20. Marci 10. Luc. 22.

Humilitatis laus.

De hu-

Digitized by Google

De humilitatis exemplo per Dominum IESVM *tradito,*

CAP XXI.

Exempla plus perſuadere!

AD perſuadendum, plus ſemper opera valuiſſe quam verba, nemo dubitat. Quis ad luctũ prouocaturus aſtantes, veſtes lætitiæ ſumpſit? Quis in veſte lugubri riſit, aut vultus ſerenitatẽ prætulit? Quis eructãs crapula, parſimoniam perſuaſit aſtantibus? Quis inter ſcorta, caſtos auditores effecit? M. Antonius verbis nõ ſatis fidens, cum necem Iulij Cæſaris accurata, & mœſta oratione lamẽtatus eſſet, interiorem illius tunicã ſanguine conſperſam, multiſque cõfoſſam gladijs pro roſtris oſtendit. Ita auditores, quos longa oratione nondum in ſuã ſentẽtiã traxerat, mox per oculos accendit, raptiſque prę animi feruore ignitis torribus, concionem in occiſores concitauit. Dominus itaque IESVS CHRISTVS, humilitatem ſuis Diſcipulis perſuaſurus, ſeipſum illis exhibuit in humilitatis exẽplum, lauando Diſcipulorum pedes. Alicuius loturus pedes, genuflectere cõſueuit, & dimittere caput. Qui lotos pedes abſtergit, ſuis genibus illos imponit. Ergo ille cui paulo ante decantatũ fuerat, oſanna filio Dauid id eſt, ſalua obſecro fili Dauid, qui miſſus es à Deo Deorum Domino cum authoritate ſũmæ poteſtatis; ille, cui Iudæorum turbæ, in lætitiæ & victoriæ ſignũ, ramos de arboribus; cui honoris gratia, pueri Hebræorũ veſtimẽta ſtrauerunt in via; Ille, qui vocatus à Diſcipulis Dominus & magiſter, paulo paſt dixit Benefacitis, ſum etenim Dominus, iure creationis, cõſeruationis & redẽptionis. Sum magiſter, iure eruditionis, & diſciplinæ ſalutaris, opere & verbo traditæ ſolertiſſime, Ille, inquã, talis ac tãtus, Dei filius, Deus verus, cui omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorũ: genuflectit nunc coram Diſcipulis, & ad eorum lauandos pedes caput inclinat, caput, inquam gloria & honore coronatum. Manus dimittit; manus, cælũ & terram cõtinentes. Lotos pedes abſtergendos, genibus ſuis imponit. Genibus quorum ſuperioribus ſedes eſt cęlum, quorum inferioribus, terrarũ orbis ſcabellum eſt. Quæ maioris humilitatis ſigna, immo experimẽta certiſſima dari potuerũt? Hæc vero profundæ humilitatis exempla tam magna, tã multa, ideo in aquę natura facta ſunt, vt quemadmodum ab initio ſpiritus Domini ferabatur ſuper aquas, vt mũdi informis machina põdus numerũ, & menſuram per illũ acciperet: ita in fine temporum mores hominis (qui minor eſt mũdus) informes, & nulla rationis norma moderati, ſed põdere, numero, & virtutis mẽſura carentes, per ſanctam humilitatẽ matrem morũ, & per aquas baptiſmatis, ad lineam vitæ, viamque ſalutis ęternæ reducerentur.

Vide Plutarchũ in Cicerone & Bruto,

Mat. 21.

Ioan. 13.

Philip. 2.

Pſal. 8.

Cur in aquæ adminiſtratio[ne] Dominus Ieſus humilitatis exemplum executus ſit.

Geneſ. 1.

De figura & prophetia baptiſma præſagiente, & de imitando humilitatis exemplo à Domino dato.

CAP. XXII.

FIGVRAVERVNT hanc aquam, aquę diluuij, quibus deleta eſt omnis caro; & hęc aqua baptiſmatis, hęc pedum lotio veterem hominem extinxit, creauit nouum. Hęc eſt aqua quam Propheta cecinerat. *Effundi ſuper vos aquam mundam, & emũdabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Vnde Dominus dixit: *Qui lotus eſt non indiget niſi vt pedes lauet, & eſt mũdus totus,* per hanc aquã ab omnibus iniquitatibus abluẽtem. Ideoque, ſicut in figura Iudæi, antequam cibum ſumerẽt, lauabant omnia, quę nouerant in corpore con-

Geneſ. 7.

Ezech. 36.

cōtaminata præter pedes, quos cubitum euntes pro more lauabant, vt penitus mundi quieſcerēt; & idcirco in conuiuijs mos erat, illis apponere hydrias aquæ plenas, ſecūdum purificationem Iudæorum, teſte Ioanne: ita
Ioan. 2. Dominus Iesvs Christvs, in quo figuræ ceſſabant, & nuda ſe ueritas oſtendebat munditiam plenam interioris hominis per aquā, de more paratam in ſua vltima cœna, in hac pedum lotione declarauit, docuitque
Ezech. 47. apertiſsime, quod ſuum Prophetam iuſſerat prædicare, aquā viſiſſe egredientem in Templo ab oriente à latere dextro qua omnes ſalui facti ſunt, ad quos illa peruenit. Itaque Petrū, hac lauari recuſantē, increpans Dominus dixit, *Si non lauero te, non habebis partem mecum. Quod facio* modo edictum de baptiſmo, quo ſaluabūtur homines *tu*
Marci 16. *modo neſcis, ſcies autem poſtea.* cum præconia voce mundo promulgabitur, quod *qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit.* Si igitur vere Chriſti diſcipuli ſumus, *nō tantum pedes* id eſt affectus, quibus geſtamur quaſi pedibus, *ſed & manus*, id eſt, opera, quæ manibus complentur, *& caput*, id eſt, intentionem caput operum noſtrorū, hac aqua dudum præfigurata & præſagita, hodie vero oſtenſa & exhibita, lauemus omnes. Huius rei gratia, hæri Religioſorum patres filiorum, & Diſcipulorum ſuorum lauerunt pedes, vt exemplū humilitatis illis exhiberēt. Hos vt imitemini, patres matreſque familias moneo, hortor, oro, & obſecro ita eritis in domibus veſtris quaſi Chriſtus inter Apoſtolos; veſtra familia erit quaſi Apoſtolorum collegium Chriſto, vobis ſubdita & ſubiecta; non erit in illa ambitio præſidētiæ, quam ab Apoſtolis remouit Saluator noſter, quemadmodū ſequentia declarabunt, ſi ſuſtinueritis, & hic mecum vigilaueritis, dū illa paucis abſoluo.

Admonitio facta à Domino Iesv, *de ſtudio humilitatis amplectendo.*

Cap. XXIII.

Lotis & abſterſis Diſcipulorum pedibus, iudaque proditore ab hoc obſequio, ab hoc honore non excluſo, vt diſceremus perditis etiam hominibus, dum occulti ſunt, honorem & obſequium non denegare; magiſter omnis ſapientiæ linteū deponit, & Diſcipulos ſuis locis ad diſcūbēdum præmiſſos, poſt omnes ſuo loco ipſe recūbens, ſic alloquitur. *Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magiſter & Domine, bene facitis. Sū etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros Dominus & magiſter, & vos debetis alter alteriꝰ lauare pedes.* Humilitatē, quā facto docuerat, nūc verbis ſuadet. Miramini fortaſſe, cur media cœna vos lauerim pedes, & præter morē interruperim ordinē medēdi? *Scitis quid fecerim vobis*, id eſt, ad veſtrā vtilitatē? *Scitis ne* quare interruperim cœnam veſtrā? Scitis cur ego ſemicœnatus ſurrexerim, linteo me præcinxerim, aquam parauerim? ſigillatim à cœna ad pedū lotionem vos vocauerim? ſingulorum pedes lauerim? & ad diſcumbendū redire vos iuſſerim? poſt omnes ego ad diſcumbēdum redierim? Illis tacētibus, & ſilentio ſe ignaros profitentibus aperit cauſam. *Vos vocatis me magiſter, & Domine, & bene facitis*, quia veritatem agnitam non tacetis. Non approbo inanis gloriæ ſtudio, & vento elationis hæc honoris nomina, mihi per vos tradi. Approbo quia benefacitis approbo ſtudiū veſtrū, agnitæ ſcilicet veritatis profeſsionem. *Sū etenim* Sum ille qui vere ſum, in quo non eſt, eſt & nō; in quo non eſt fuit & erit; in quo ſemper eſt ſum. Sū, inquam, magiſter non cuiuſlibet mechanicæ artis, non quarumlibet liberaliū facultatū; illæ

illæ ſunt ſeruiles, iſte ambitioſæ. Sum magiſter ſanãs, & ſanare docens corporis morbos, animique languores, ſum magiſter reſuſcitãs mortuos, reſuſcitatoſque in vita cõſeruans. Sum magiſter, qui viam Dei, per quẽ fiunt
Marc. 14. omnia hæc, in veritate doceo, ſimul & exerceo. Bene facitis ergo me appellare, & venerari magiſtrum. Magiſtrum, inquã artis ſaluberrimæ, pulcherrimæ, honoratiſſimæ ac maxime
Deuter. 32 neceſſariæ. Sum Dominus qui occidere poſsũ, & viuificare, percutere, & ſanare, de cuius manu nõ eſt qui poſ-
Apocal. 1. ſit eruere. Sum Dominus qui habeo claues mortis & inferni, qui poſtquã occidero, poſſum animam & corpus
Luc 12. mittere in gehennam. Sum inquam Dominus à nequam ſeruis metuẽdiſſimus, colendiſſimus à fidelibus. Sum
Pſalm. 23. Dominus virtutum, ſum Rex gloriæ, ſum Dominus in vita æterna centum pro vno retribuẽs, ſum Dominus qui
Pſal. 145 erigit eliſos, qui dirigit iuſtos, qui cuſtodit pupillum & viduam, qui regno
Matth. 5. in ſęcula ſęculorũ, qui ſolem oriri facio ſuper bonos & malos, pluo ſuper peccatores & ſuper iuſtos. *Si igitur ego Dominus & magiſter* talis, ac tãtus *laui pedes veſtros*, ad exẽplũ humilitatis & beneficẽtię, *vos debetis alter alterius lauare pedes*. Immo longe magis debetis, ſi non ignari mali, miſeris ſuccurrere diſcunt. Quia ergo pro veſtra medicina, pro ſalute veſtra, pro acquirẽda vobis parte mecũ in regno Patris mei, nõ habui rationẽ cœnæ meæ, meæ, commoditatis; & vos alterutrius ſalutẽ, proprię commoditati anteponere nõne debetis? Si maior eſt refectio mẽtis quam vẽtris vt corporis refectionem pro anima refocillanda ego vos interrumpere iuſſi, & vos pro vobis inuicem cur idẽ facere nõ debetis? Si horum gratia ego Dominus & magiſter, linteo humanitatis pręcinxi me Deũ; ſi hanc ipſam humanitatẽ, diuinitati ſociatam & vnitã in ratione perſonę, factãmque cum Dei filio, per quẽ facta ſunt omnia, vere vnũ, linteo præcinxi, de magiſtri, & Domini forma, formam miniſtri ſuſcipiẽs; ſi hũc ipſum hominem verum, & Deũ omnipotentem coram vobis genuflexi, caput & manus ad pedes vſque veſtros lauandos inclinaui, genibus eius veſtros pedes abſtergendo, ſuperimpoſui, *Exemplum*, immo vero exempla multa & ampliſſima *dedi vobis*, ad hũmilitatem fructuoſam & operoſam, ad humilitatem proximi vtilem vobis neceſſariam, imitandam & amplexandam. *Vt quemadmodum ego feci* pro *vobis*, *ita & vos* pro vobis inuicem *faciatis*.

Admonitionis factæ ratio & vtilitas.

Cap. XXIIII.

Amen, *Amen*. Hæc dictio in ſacris litteris veritatem tribus modis ſignificare dignoſcitur. Significat enim alicubi veritatẽ in nomine conceptam, vt in Apocalypſi, *hæc dicit ſanctus amen*, id eſt, ſanctus qui veritas eſt. Aliquando ſignificat deſiderium futuræ veritatis, eſtque quaſi aduerbium ſimul confirmandi & optandi, vt cum oratione ad Deum peracta, dicit populus Amen, id eſt, firmiter vtinã ita ſit. Alibi vero vim obtinet confirmandi veritatem iã extantem, vt hic, *Amen, amen*, id eſt, vere vere. Et ingeminatur affirmatio vt veritas & certitudo affirmati magis aperiatur. *Non eſt ſeruus maior Domino ſuo*. Bello ſubacti, qui iure belli occidi poterant, quando ſeruabantur in victorum vſus, victoriæue triumphos, ſerui dicti ſunt. Quis nunc hominum nõ eſt ſeruus Domini Iesu Christi, omnium ſaluatoris? Ipſe enim per ſuam mortem, morte & infernis doloribus debellatis, exrugnatoque principe tenebrarum, qui captiuum tamdiu humanum

Amen veritatem tripliciter ſignificat.

Apoc. 3.

Digitized by Google

manum genus detinuerat, ſaluauit nos, noſque ſeruauit ad triumphum gloriæ ſuæ, quando de diabolo mundoque triumphabit in die Iudicij, quando in curru maieſtatis Dei omnipotentis, vectabitur ſuper rotis iuſtitiæ & miſericordiæ, comitat* multitudine innumerabilis exercitus ſãctorum Angelorum. *Non est ſeruus maior Domino ſuo*, vos autẽ mihi ſerui eſtis, quia vos ſeruaui. Non igitur eſtis maiores me, ſed tanto minores, quanto minor eſt honore, vel dignitatis gradu, ſeruus Domino ſuo. Neque Apoſtolus, id eſt, nuncius maior, honorabilior, digniorue eo qui miſit illum. Sicut neque fonte dignior eſt riuus, quoniam eſſe & permanere hic accipit, ille ſuggerit ſemper. Et vos mihi eſtis Apoſtoli, ego enim mitto vos ſicut oues inter lupos, qui quaſi ouis coram tondente ſileo flagellatus, & dedi vobis exemplum humilitatis & beneficenciæ; vos ergo humiles eſſe debetis, atque benefici non habentes rationem boni an mali ſint, quibus conſulitis, quia *ego Dominus veſter*, quia vos ſaluos facio. *Ego magiſter*, qui ad docendum vos mitto, laui etiam pedes veſtros. Et licet Iudam futurum mihi proditorem iá ab initio nouerim, proditionémque nuperrime ab eo factam intellexerim, laui tamen eius pedes, illi coram genuflexi, vt & vos ita faciatis, vt oretis pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt bene faciatis his qui oderũt, vos gratis. *Si hæc ſcitis*, ſi hæc quæ feci, lauans pedes veſtros in humilitatis ac beneficentiæ exemplum, ſatis intelligitis me feciſſe, *Beati eſtis* in hac vita. Quia ſi beatus eſt, qui habet quicquid vult, & vos per humilitatis & beneficentiæ ſtudium, quicquid volueritis aſſequemini. Voletis enim ea omnia quæ euenient, quia per illa humilitas & beneficentia veſtra * probare augebitur, roborabitur, aut laboris mercedem aſſequetur. *Beati eſtis* futuri in vita æterna, quando templum præmij pro ſingulis veſtris bonis operibus accipietis; quando mecum ſedebitis ſuper tronos iudicantes duodecim tribus Iſrael; quãdo audietis à me, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vob paratum eſt ab origine mundi*. quãdo ſedebitis mecum in menſa Patris mei. Regis Regum, Deique Deorum, & ſaturabimini æterna felicitate.

Humilitatis amplectendę potiſſima ratio.

Luc. 10.

Matth. 5.

* probata.
1. exempl.

De cœnantibus cum Domino IESV *vltimam cœnam, &* *munus ab eo accipientibus.*

CAP XXV.

MVNERIS rationem, quo in eadem cœna conuiuæ donati ſunt, Lucas Euangeliſta nos doceat. Hic enim eius ſeriem, præ cæteris Euangeliſtis mea ſententia ſcribit copioſius, ipſum audite. *Et cum facta eſſet hora diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo, & ait illis. Deſiderio deſideraui mãducare hoc Paſcha vobiſcũ antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit & dixit. Accipite, & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quia non bibam de generatione vitis, donec regnũ Dei veniat.* Luc. 22.

Declaratio narrationis prædictæ.

CAP. XXVI.

NOS igitur huius narationis ſeriem declarando, Euangeliſtæ ordinem non deſeremus, ſed quibus primo loco, deinde quid datum ſit oſtendemus. Memini dixiſſe me, matrem Domini, vltimam cœnã cœnauiſſe

ſupra cap. 11. huius chordæ.

Digitized by Google

tuiſſe cum filio, cur igitur illam Lucas hoc loco non nominauit ſicut Apoſtolos ex compoſito certo numero deſignauit? Certe ſi locus ab authoritate negatiue ſũptus valet in hiſtoria, quando cõuiuarum numerus deſignatur ab Euãgeliſta, ſcribente duodecim Apoſtolos cœnauiſſe cũ Chriſto, matrem Domini, quæ eo numero non clauditur, inuſitatum, temerariúmque videtur aſſerere, illo in conuiuio cœnauiſſe. Sed nemo chriſtianus, Dominum IESVM, reſuſcitatum à mortuis, apparuiſſe matri dubitat, & ante omnes illi ſe viuum & glorioſum oſtendiſſe. Hoc tamen nemo legit in Euangelio. Quid ita? Quoniam quaſi notorium hoc, & indubitabile, quaſi ſuperfluum ſcribere Euangeliſtæ obmiſerunt. Fuit Euangeliſtæ Lucæ propoſitum ſcribere, qui Diſcipuli cum Chriſto cœnauerint illam cœnam; quia cum deſignaſſet Dominus alios ſeptuagintaduos illoſque miſiſſet in omnem ciuitatem & locũ quo erat ipſe venturus, vt conſtaret quot, quiue Diſcipuli illi cœnæ interfuerint, tradidit duodecim Apoſtolos cœnauiſſe cũ Chriſto. Ita locus ſumptus ab authoritate negatiue vim ſuã retinet, quando nullos alios Diſcipulos niſi duodecim, per Euangeliſtas, cum Chriſto cœnauiſſe deſcribit. Sed cur non omnes Diſcipulos ad vltimã cœnam vocauit magiſter amantiſſimus? Ante omnia exiſtimo, non omnes illum comitabãtur aſſidue Deſignati enim fuerãt ſeptuaginta illi duo alij Diſcipuli, ad omnem ciuitatem & locum quo erat ipſe venturus, id eſt, de varijs ciuitatibus ac locis euocati, ad illaſque remiſſi, ſinguli ad ſuas. Hoc enim puto inter Apoſtolos, alioſque ſeptuaginta duos interfuiſſe Diſcipulos, quod duodecim Chriſto fuerunt comites & commenſales aſſidui, reliqui rem ſuã ſuis in demonibus actitabant. Nuſquam enim legimus vltra illos duodecim, aliquos Diſcipulos aſſidue Chriſtum fuiſſe comitatos. In deſerto nempe, quo loco bis Dominus de paucis panibus & piſcibus non multis, ingentem numerum hominum ſaciauit, non plures quam duodecim cophinos fragmentorum cõſtat à Diſcipulis eſſe collectos, quia ſcilicet colligentes totidem fuerant. Manducabatur, legis edicto, agnus per domos & familias, quare fuit cõſentaneum, ſeptuaginta duos agnum legalem manducare cum ſuis. Et profecto quemadmodum ad eſum agni, quando non ſufficiebat animarum in vna familia conuiuentium numerus, vicinus vocabatur ex lege; ita vbi agnus numero animarum ſufficere nõ poterat, diſpartiri animas, & agnos multiplicari oportebat. Septuaginta duo additi Chriſto & Apoſtolis, octuaginta quinque numerum adimplebat. Tot conuiuis, ne vncia quidem carniũ agnari dari potuiſſet. Sed redeamus ad Lucæ narrationem vnde diſceſſimus. *Cum facta eſſet hora*, Cum adeſſet tempus manducandi vltimam cœnam; *Diſcubit, & duodecim Apoſtoli cum eo, & ait illis. Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Deſiderio* pio, *deſiderio* magno, deſideraui cum ratione magna. Quia magnum deſiderium magnus amor facit, nemo deſiderat magno deſiderio cum illis cibum ſumere, quos aut negligit, aut tepide colit; & quanto conuiuium eſt honoratius, illi cum magis charis deſideratius interſumus. *Hoc paſcha*. Erat hæc cœna legis, inſtituto omnium cœnarũ celeberrima erat Chriſti nouo & excellentiſſimo opere, ſuper omnia conuiuis in perpetuũ celebranda: quoniam Sacramenta Eccleſiæ, à ſaluatore noſtro, in illa erant inſtituenda, per quæ ſi tunc non apariebatur ſalutis ianua adminicula ſaltim parabantur, vnde apertam adire, ingredique poſſemus. Filius autẽ qui amoris ſtudio cum Diſcipulis hoc

Pia eſt hæc contemplatio de B. Virgine quod cœnę Dominicę interfuerit.

Lucas Euãgeliſta cur ſcribat duodecim Apoſtolos vltimam cœnam cũ Chriſto cœnauiſſe.

Diſcipuli omnes Chriſti, cur vltimã cœnam cum eo non ſumpſerint.

Exod. 12.

Sacramẽta in vltima cœna à Chriſto inſtituia, quid ante eius mortem operarentur.

Digitized by Google

paſcha, deſiderio magno manducare deſiderauit, cur matrem longe magis amatam in eadem cœna deſiderare & ſecum habere non debuit? Matrem præſertim à qua plus habuit, quam filius à parentibus habere poſſit. Habent illi à Patre (ſi multis medicis credimus) vniuerſam carnem, neruorum, oſſium, inteſtinorumque ſubſtantiam, à matre fomentum & nutrimentum, dum maturatur in aluo. Non eſt caro IESV de ſemine viri formata non enim ex ſanguinibus, neque ex voluptate carnis, neque ex voluntate viri ſed ex puriſſimo Virginis matris ſanguine, conceptus eſt Chriſtus. Aliarum matrum ſanguis contaminatus, filios in vtero vegetat, quos extra vterum poſitos, paſcit hac de impuro ſanguine cretum. Purus Virginis ſanguis, in Chriſti corpus formatus eſt in virginis vtero, vbi aluit, auxitque formatum. Lac de puro ſanguine eiuſdem Virginis manans, ad vbera glorioſa, aluit, vegetauit de vtero natum. Quis neget talem filium, taliter conceptum, tali lacte talis matris educatum, illam amauiſſe plusquam Apoſtolos? plus quam filius vnquam matrẽ amare potuerit? Dulciſſime IESV, vltimam tuæ mortalitatis cœnam, cœnam legis veteris terminum extremum, cœnã legis nouæ initium & fundamentum, deſiderio magno manducare deſideras cum Diſcipulis tuis. Cur quæſo? Quoniam illos multũ amaui. Amauiſti ne minus Virginem matrem tuã? Amaui longe magis. Cur bone IESV, deſiderio magno deſideraſti hoc paſcha cum tuis Diſcipulis manducare antequam patiaris? Vt in hac vltima cœna illos admoneam humiles eſſe. Nonne mater tua per ſuam humilitatem te concepit? Nempe quia pater tuus Deus omnipotens, reſpexit humilitatẽ ancillæ ſuæ matris tuæ, beatam illam dicũt omnes generationes. Cur tu humilitatem docens, exemplum humilitatis ampliſſimum tecũ non aſſumes? Magiſter humilitatis filius, humilitatem ad extremum ſuos Diſcipulos edocturus, cur matrẽ, humilitatis magiſtram optimam, nõ habeat ſecum? Cur ô bone IESV, magno deſiderio hoc paſcha cum Diſcipulis manducare deſideras? Vt recedens ab eis, poſtquã illos plene inſtruxero donem munere pulcherrimo ac præſtãtiſſimo. Vis ne igitur matrem tuam, matrem plus te amantem quã ſe matrẽ cuius ſolius lacte paſtus es per infantiam, de cuius labore manuum es per omnem pueritiam educatus, matrem, quę te ſemper ſecuta eſt, quæ in te ſolo ſpes ſuas omnes collocauit, ab hoc munere excludere? Volo pignus amoris indubitabile, hoc in meo diſceſſu amicis dare. Quis illo dignior eſt matre tua? Volo cibum dare inſolitũ, inauditum, reficientem animam, nõ carnẽ. Cui hic cibus erit ſuauior quã animæ matris tuæ? Quæ porro anima ad illum accipiendum, retinendũ, & ſe in eum transformãdum eſt aptior, quã anima matris tuæ? Volo donare me ipſum. Cui te melius quam matri donabis? Quis dignior munere tanto? Quis illud gratius accipiet? melius cõſeruabit? Tu Domine IESV, qui legem tuliſti ab initio, vt parentes ſuos colerent liberi, qui per tuam infantiã matri ſubditus eras, qui per omnẽ vitam illam honoraſti, plus quam matrem vnquã filius obſeruauerit, credo certe, & ni firmiter crederẽ errare grauiter me putarem, credo inquam te, qui paſchalem cœnam cũ duodecim Apoſtolis magno deſiderio deſideras manducare, quia magno illos amore proſequeris, maiori deſiderio illam cœnauiſſe cum matre, quæ plusquam Apoſtoli te amauit, & tu illam ſuper Apoſtolos amare & colere ſtuduiſti. Adam ſociam contriſtari nolens, comedit imprudens quod illa porrexit, CHRISTVS ſciens, & prudens, triſtis effectus

Auctoris rationes, quibus ductus, Virgine matrem cœnæ dominicæ interfuiſſe, cenſet.

Geneſ. 3.

vſque

vſque ad mortem, vt ad pœnas pergat alacrior, cū Apoſtolis cœnare deſiderat, quatenus inter cœnandum Eccleſię ſacramenta conficiat, & moriēs inter pœnarum anguſtias, illis efficaciā largiatur.

De ſermone, Domini munus antecedente.

CAP. XXVII.

DICO *enim vobis quia ex hoc non mãducabo illud donec impleatur in regno Dei. Dico enim*, id eſt certe. Quis poteſt dicere certius quam Dominus IESVS, qui eſt veritas & certitudo certiſſima, *vobis* Diſcipulis, *vobis* credētibus. Lux enim erat Dominus IESVS, quę lucet in peccatorū tenebris, & tenebræ eā nō cōprehenderunt, quia fidei lumen non acceperunt, *Quia ex hoc* id eſt, poſt hoc, ex enim & de, ſacris in literis ſæpe ordinem ſonāt, ſibi ſuccedentium rerum; ſicut ex quo facta eſt vox, id eſt, poſtquam Ex nihil vel ex nihilo, Deus fecit omnia. Prius nihil erat creatum, & poſtea àDeo creata ſūt omnia, *Ex hoc* poſt hoc tempus, poſt cœnam in qua paſcha mãducabimus, *non manducabo illud donec impleatur in regno Dei*. Nunquid poſtquam paſcha fuerit impletum, in regno Dei illud manducabit Dominus IESVS? Minime. Quoniam *cum venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte fuerat*. Itaque Dominus IESVS, qui per ſuam paſſionem immortalis efficitur, & glorioſus, cibo poſt illā nō erit indigus. Quare hoc paſchaperacto, aliud minime manducabit. Neque vero aduerbium *donec* ſemper id ſonat, vt flat poſt aliquid, quod antea non fiebat. Dicit enim Dauid. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedū tuorum*, vbi inimicis poſitis ſub pedibus Saluatoris, ſedere nec incepit, nec ceſſat Rex pacificus ad dextrā Patris, qui in principio erat apud Deū, & erit ſemper, quoniam eſt Deus. Itē donec tranſeat cælum & terra, ſursū eſt Dominus, nō hoc ſibi vult, vt poſtquā cælum & terra tranſierint, deſinat Dominus vel incipiat eſſe ſurſū, qui magnus eſt, & ſuper omnes Deos, ſupraque cælos omnes. Quod ergo dixit *donec compleatur in regno meo*, eſt potius redditio cauſæ, quam reiterationis indicium, vt ſit ſēſus; quia paſcha, quod manduco, impletur & finem habet in regno Dei, in Eccleſia militante, quā per Sacramentum confectionem exordior: ideo *ex hoc*, id eſt, poſt hoc, illud ſcilicet paſcha moſaicum, non mãducabo, quia obſeruantia huius figuræ tollitur è medio, & illi ſuccedet Euchariſtiæ ſacramētū. Vel, quia in regno Dei, id eſt, Eccleſia triumphante, ad quam per meam paſſionem venient homines, completur omne paſcha, id eſt, omnis tranſitus & permutatio. Nulla enim eſt apud patrem luminū tranſmutatio. Et vt apertius ſenſum huius ſcripturæ referā, quia imminet paſcha aliud in regno Dei. Sacramentorum ſcilicet noua traditio in mundo inferiori, gloriæque cœleſtis plena poſſeſſio in mundo ſuperiori; ideo non comedam poſt hæc illud paſcha moſaicum, quod vobiſcum nunc manducabo.

Ex & De præpoſitiones frequenter denotant ordinem ſuccedentium rerū.

1. Cor. 13.

Pſal. 109.

Iacob. 1.

De vino in potum dato Diſcipulis, ante muneris exhibitionem

CAP. XXVIII.

ET *accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quia non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat*. Quoniā Saluatorem primo vinum non benedixiſſe, ſed tantū accepto calice gratias egiſſe, Diſcipuliſque diſpartiendum inter ſe tra-

Digitized by Google

tradidiſſe legimus; cum vero iam panem ſua benedictione vertiſſet in carnem, vinum benedixiſſe, & in ſui ſanguinis ſubſtantiam commutaſſe his à Domino in cœna Diſcipulos fuiſſe potatos aduertamus oportet, vino ſcilicet ante conſecrationem panis, deinde ſanguine in calice cõſecrato. *Accepto ergo calice.* Vas erat quo bibere ſolebãt in menſa conuiuæ. Eſt porro rationi cõſentaneũ hoc vas (cuiuſlibet figuræ fuiſſe credatur) fuiſſe grãdiuſculum, vt de illo tot homines bibere poſſent. *Gratias egit* Deo, quod ſuum deſiderium de legali cœna, cum matre & Apoſtolis ſumenda compleſſet. Potuerunt (ni fallor) hæc fuiſſe verba Domini I e s v calicem tenentis in manu. Gratias tibi ago optime Pater, quod deſiderij mei compotem me feciſti. Manducaui paſcha cum matre, cũ Diſcipulis meis, quod pro amoris magnitudine, pro temporis longa expectatione, pro imminenti magnę neceſſitatis articulo deſiderio magno cõplere deſideraui. Laui pedes Apoſtolorum vt plene illos mundarem mũdatoſque relinquerem. Mũdati ſunt. Gratias ago tibi, à quo bona cuncta procedunt. Vertit poſt hæc ſermonem ad Apoſtolos. Quoniam igitur comeſtus eſt legalis agnus, & loti ſunt pedes veſtri vt humilitatem diſceretis & beneficentiam, en ego Dominus vniuerſæ terræ, & omnis veritatis edocendæ magiſter, qui miniſtrum me geſſi lauans pedes veſtros, genuflexus coram vobis, nunc ſedens inter vos, & in loco magiſtri, iterum quaſi miniſter vobis potum porrigo. *Accipite & diuidite inter vos*, vnuſquiſque habeat partem ſuam. Diuidite inter vos inquam, ne quis veſtrũm ſit talis muneris expers, ſicut neque quiſpiam à pedum lotione excluſus eſt. *Dico enim vobis quod nõ bibã de generatione vitis*, id eſt, vinum in vite generatum, *donec regnum Dei veniat*. Hęc vt prius intelligẽda sũt, quaſi dicat, hoc vltimo quo bibo, vos omnes bibite mecum, poſt hunc enim potum traditum Diſcipulis, Dominus I e s v s non bibiſſe legitur.

An Dominus I e s v s *matris lauerit pedes, ſicut Apoſtolorum pedes, in vltima cœna.*

C a p. XXIX.

Qvia intelligere mihi videor, ambigi hoc loco inter vos, an Chriſtus matris ſuæ lauerit pedes & an illi perrexerit potũ ſicut Diſcipulis; afferã quid de his rationi cõſẽtaneũ videatur: ferre inde ſententiã veſtrũ fuerit. Obmitto pudorem virginis nõ decuiſſe, nudos pedes lauandos coram tot viris offerre, qui ſi erant Diſcipuli Domini I e s v, homines tamen erant nondum in gratia cõfirmati, nõdum pedes, id eſt, affectus purgatos habentes, quos purgare reſtabat. Erat Virgo gratia plena, erat obumbrata Spiritu ſãcto cuius virtute omnes eius affectus temperati fuerant. Quod igitur in ea lauaretur habere nõ poterat; non poterat etiam partem nõ habere cum filio, quæ gratiam apud Dominũ patrem aſſecuta fuerat, vnde vnigeniti ſui mater, cælorum Regina, & Angelorum domina cõſtitueretur. Diſpar longe, valdéque diſſimilis eſt ratio lauandorum pedum, & calicis epotandi. Vinum enim de quo (vt ego exiſtimo) filius bibit, & Apoſtolis bibẽdum porrexit, in ſignum charitatis datũ eſt. Loti vero ſunt pedes, ad mũditiæ deſignandum ſupplementum. Quare matri quã chariſſimã habuit, cur non porrexit potum, nulla mihi conſtat ratio. Quid nunc de his magis appareat rationi conſentaneũ, vos iudicate, & deinceps ſuſtinete hic & vigilate mecum, attendentes quid de munere, quo Dominus I e s v s donauit Apoſtolos, Lucas referat.

Lauandorũ à Chriſto pedũ, & calicis Diſcipulis porrigendi, ratio longe diſpar.

De gra-

Digitized by Google

De gratijs duabus actis à Domino Iesv, *dum fregit panem quem in ſe conuertit.*

Cap XXX.

Lucæ 22.

Et *accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicẽs. Hoc eſt corpus meũ quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit dicens. Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro vobis effundetur*. Si vſquam alias opus fuit ſuſtinere & vigilare, hic maxime vigilandum, attentiſſiméque ſuſti nẽdum exiſtimo, vt inauditi muneris, quo Christvs donauit Apoſtolos, rationem & excellẽtiam agnoſcamus. Quoniam ineſt accipiendis muneribus erubeſcẽtia quædã, quam ſermo dantis augere ſolet, qui verbis munus extollunt, muneri ſuo detrahunt gratiam. Quare Dominus Iesvs, ſub modici panis & vini ſpeciebus, corpus & ſanguinem ſuum Apoſtolis donans, quo poteſt pauciori bus & maxime ad rem faciẽtibus verbis vtitur, offerendo, donandoque ſe ipſum. Dic Lucas: *Accepto pane gratias egit*. Gratia bonum ſiue munus eſt, quod præſtatur præter debitum, lege aut longa conſuetudine comprobatum. Nam ſi ex lege iam non ex gratia Et quoniam in gratia, huius muneris ratio tota ſolidatur, quas egerit gratias hoc Sacramentum conficiẽdo (vt poſſumus) examinemus. Prima in hoc muneris gratia fuit panẽ frangere. Sed quomodo frangere? Non tãtum in partes diſtribuere, ſed ſaluis panis accidentibus, eius ſubſtantiam tollere, immittere meliorẽ. Fregit ergo Iesvs panem, quando panis ſubſtãtiam ſubſtulit, & ſuppleuit carnem pro ea, non qualemcunque car nem ſed ſuã. Eſt certe hæc gratia grã dis Non enim habet lex, non conſuetudo naturæ creatæ, ſine diſpoſitione

Munera à donantibus verbis non extol lenda.

Gratia quid.

prçuia, vnam ſubſtãtiam auferri, & aliam mox immitti. Acceſſit huic altera gratia accidentia manere, tranſire ſubſtantiam ſiue ſubiectum, quod etiam creata natura nũquam fecit, aut facere poterit. Secũdum nempe vires ſuas natura dum agit, accidẽtia inprimis remouet amica ſubſtantiæ, cuius formam é medio tollere vult & ſimul inuehit inimica illa expellens, ne aduentantem formam nouæ ſubſtantiæ impediant, ingerens iſta, vt illi ſint auxilio quam adducit. Inde fit vt priora accidentia manere non poſſint virtute creata, ſi prior ſubſtantia per naturã penitus auferatur. Natura vero creatrix, quoniam infiniti vigoris eſt, quoniam nihil illi reſiſtere poteſt, quoniam tempore metiri non valet; in momento, in ictu oculi, nullis diſpoſitionibus prçuijs, nullo accidẽte priori aliquatenus immutato, ipſorũ accidentium ſubſtantiam, ſiue (vt ſic dixerim) formam ſubſtantialẽ aufert quãdo vult, & materiam, quam de nihilo eſſe iuſſerat, ſi vult ad nihilũ redigit, ſaluis accidentibus, quæ ſubſtãtia, ex forma cõſtãs ac materia, in ſe ferebat. Vis horum rationem exẽplo colligere? En accipe. Si ciuitas oppugnetur, nonne princeps obſidionis prius admouet mœnib⁹ & propugnaculis machinas, mœnia deinde machinis ſternit, fugat hoſtes, militéſque ſuos immittit, poſt hæc dominantem ab imperio deijcit, ipſe tandem ingreditur. & ſuam efficit ciuitatem? Quid ita? Quia finitæ virtutis eſt, & reſiſtentem inimicum eijcere non poteſt, niſi proprios immittat amicos. Hi ingredi nequeunt, niſi hoſtis tenentis ciuitatem defenſores pellat, hos nequit profligare ſaluis mœnibus. Vt igitur ciuitatem obtineat, machinis aggreditur æquare ſolo mœnia, ſuos immittere qui eijciant aduerſantes. At ſi tanti forent huic principi bellatores, vt ſaluis mœnibus, & inimici defenſoribus in vrbe manentibus, inimicum à prin-

Creata virtus quo differat in agendo ab increata.

Digitized by Google

à principatu deturbare, ſeque principem poſſet conſtituere nunquam eijciendis hoſtibus tempus tereret. Itaque primæ cauſę virtus, primam materiam, quæ eſt omnis ſubſtãtiæ. omniumque accidẽtium domiciliũ primum nullius adminiculo attingẽs & verſans, cuiuſlibet ſubſtantiæ accidẽtia ſaluare & ſeruare poteſt, materia ſimul & forma ſiue ſubſtantia penitus inde ſublata.

Siue creatus ſit mundus, ſiue æternus, à prima tamen cauſa perimam materiam ſine adminiculo verſari fatendum eſt.

Cap. XXXI.

SEd dices, rationi non conſonat, primam cauſam ad materiã nudã ſuas vires extendere. Si vis reſpõdeam, da quæſo, quod multi philoſophi, neque ſpernendi profitentur, mũdum ſcilicet eſſe creatũ, & in principio, rudem primum materiam apparuiſſe ex nihilo. Quis hãc quęſo digeſſit in ſpecies, niſi prima cauſa? Primã igitur cauſam, quã à principio creatricem naturam dixi, ad materiã nudam ſuas vires extendere negare non poteris, ſi cũ multis philoſophis mũdum ſtatuas non eſſe ſempiternum. Iam audire videor quoſdam, pluſquã oporteat ſapientes, qui dicant non eſſe confeſſũm inter philoſophos, mũdum eſſe temporaneum: quinimmo à multis & ſane præclaris ſtatui ſempiternum Ab alijs item aſſeri quãtitatem coæuã eſſe materiæ; quod ſi iuxta illos mundus aſſeratur æternus, nõ erit cur vigor primæ cauſæ materiam nudam adeat immutãdam. Et adhuc ſi mũdus temporaneus aſſeratur, nũquam prima cauſa materiam nudã inueniet, quam aliorũ opinione quãtitas ſemper veſtit. Ante omnia dicere poſſem, non plus eſſe confeſſum mũdi vetuſtam æternitatẽ, quam nouitatem eſſendi; & ſaltem multis accedentibus philoſophis, non tam vetuſtum mũdum aſſerentibus, eſt rationi conſentaneum, naturam creatricem, quæ mundum fabricauit, primam ad materiã ſuas vires extendere potuiſſe, immo extendiſſe aliquando, dandum erit. Meminerint tamen priores mũdi extendentes ætatem, creari poſſe etiam aliquid quod æternum ſit niſi Platonis ſententiam penitus aſpernẽtur, & hanc ipſam mundi ſtructuram meminerint materia, forma, agẽtéque conſurgere; quæ ſi vera ſunt, agens quod æternitatis fundamentum eſt, & ab æterno ſecũdum Platonicos fabricauit æternum æternam materiã, nudam omni forma mundana, infinita dudum æternitate verſauit. Meminerint alteri, materiam à dimẽſionibus nunquam ſeparantes, quantitatẽ non habere agendi virtutem. Itaque Deus, qui materiam quantam (vt aſſerunt) verſat quãdo vult, nulla virtute extra ipſum poſita nullis diſpoſitionũ machinis neceſſario adhibitis, illam cõmutabit. Neque nos paulo ante plus aliquid ſũpſimus, niſi quod Deus nullarũ indiſpoſitionum viribus, ab opere peragẽdo poterim impediri, nullarúmue item diſpoſitionũ adminiculo ad agendum erit indigus. Ita nihil obſtabit quo minus vnam ſubſtantiam deſtruat, cuius accidentia ſaluet.

Chreari poſſe aliquid quod ſit æternũ.

Tres alia gratia, quas fecit Dominus, IESVS frangendo panem & in ſe conuertendo.

Cap. XXXII.

HÆc porro accidẽtia à ſua ſubſtãtia, panis ſcilicet natura deſtituta, quando panem fregit Dominus, aliam ſuſtantiam circuntegere, & occultare

Digitized by Google

cultare minime potuiſſent, quę illa nō ſuſtineret & ferret in ſe. Egit propterea Dominus alias gratias. Velāt, cōtegunt Chriſti corpus. Continent carnem eius & ſanguinem. Cōtegunt totum Chriſtum, neque tamen in eius carne vel ſanguine, neque in hominis ſubſtātia cōſeruantur, nec illis adhęrent nec ſuſtētātur in illis. Hic ſi quęras, quid probet illa accidentia, id eſt, albedinem, figuram ſaporem hoſtiæ, ſiue panis, ineſſe corpori Saluatoris? Colorem odorem, liquorem vini cōſecrati ineſſe eius ſanguini? Reſpōde, inprimis gloriā ſaluatoris id prohibere. Corpus nāque eius incorruptibile, ſanguis omni fece purgatus, & omnino inalterabilis, accidētia corruptibilia capere non debet Hæc pręterea accidētia humano corpori vel ſanguini non conueniunt. Fluunt enim à mixtura elementorū longe inde remotiſſima, vnde coaleſcit corpus humanū. Quare ne fiat iniuria corpori nabiliſſimo, & ſanguini ſuper omnia mixta perfectiſſimo; ne fiat iniuria gloriæ huius corporis, ſuper omnia corpora hominum natura & gratia elegātiſſimi; facit per gratiam Chriſtus, panis & vini accidentia ſuo corpori nō inhærere. Cur cum ſubſtātia corporis & ſanguinis ſui, Dominus IESVS non faciat permanere ſubſtantiam panis, aut aliam immittat ſubſtantiam, quę accidentia illa ſuſtentet? quoniā qui ſciuit, potuit, & effecit vnam perſonā Deum ſimul & hominem, eſſe potuit eidem addere panem, aliámue ſubſtātiam ſi voluiſſet. Reſpondeo. Potuiſſet certe ſi voluiſſet, ac noluit, quoniā expediens non fuit. Oportebat Deum fieri hominem magna ratione, quam (vt Deus dedit) tractantes de annunciatione & verbi incarnatione narrauimus Nō ſic oportuit Deum fieri panem aliámue ſubſtantiam; quod factum eſſet, ſi panis ſubſtantia diuinæ perſonæ, inſtar humanitatis, fuiſſet vnita. Licuiſſet enim dicere panis eſt Deus; ſicut vere licet dicere homo eſt Deus. Quod quoniam non eſt opportunum, ſine ratione & penitus abſurdum, exiſtimare Deum id efficere. Adhuc, quoniam creata natura nunquā per plura facit, quod paucioribus poteſt abſoluere, ne caſſo labore ſe ipſam exerceat. natura increata, quæ lōge eſt ſapiētior, cur plura ibi faciet, vbi pauciora ſufficiūt? Potuit Deus, ſi voluit, accidētia panis & vini ſeruare, & permanentiam illis concedere ſine ſubiecto. Non ergo debuit vel panis ſubſtantia in hac fractionis gratia cōſeruare, vel eius loco aliā immittere; nō enim qui ſapiat gratiam facit aut iniurioſam, aut ſuperuacuam. Si adhuc quærere pergis Sed quomodo potuit, quod naturæ lege non conſtat, Reſpondeo, meminiſſe oportet, quod ab initio dixi Dominum IESVM hæc feciſſe per gratiam. Quoniam quod vſus nō habuit quod creatæ naturæ ratio omnino neſciuit, increata peregit. Si præterea inquiras, quanam ratione id facere potuit? es certe importunus. Nonne paulo ante monſtrauimus, diuinam virtutē omnia creata vt libet, ſe ſola, ſine vllis machinis, ſine repugnantia indiſpoſitionum antecedentium, ſine adminiculo ſubſequentiū poſſe verſare. Tritum eſt. Non minor eſt virtus quam quærere, parta tueri. Illa igitur virtus, quæ omnia creata conficere ſufficit, ſe ſola cur nō ſufficiat eadem conſeruare? At nunquam accidentia ſine ſubiecto creauit. Fateor. Creauit tamen illa, creādo ſubiecta, quando ſubiectum iuſſit eſſe cum illis. At quia potuit, vt iā conſtat ſubiectum abſque illis efficere, cur quæſo non poſſit, remouendo ſubiectum, accidentia conſeruare? Quia iā non erūt accidētia, nō enim accedēt alteri nec alteri accidēt nec penitus inhærebūt Ne quæſo idcirco diffidas, habebunt inhęrētiam in aptitudine, id eſt, rationem qua valeant, & debeant inhærere, & ſuſtentabuntur primæ cauſæ volun-

Accidentia panis & vini cur Chriſti corpori nō inhæreant

Chordo 1.

Accidentium quæ ſit vltima ratio, & primum ſuſtentans

Digitized by Google

voluntate ſola. Itaque rationem accedentium, vel accidentiũ non amittet, Quoniam iuxta Ariſtotelis Logicam & Methaphiſicam, non in actu, ſed in aptitudine naturali, rei cuiuſq; ratio ſiue diffinitio cõſeruatur. Neque erũt penitus ſine ſubſtentante, quãuis illi non inhæreant; ſubſtẽtabit illa volũtas omnipotentis, cui tamen nõ inhęrebunt; quoniam tam debile & infirmum, tam ſolido tamque viuaci propinquius nequit accedere. Vis exemplo doceam aliquid ſuſtentari, neque inhærere tamen, vel tangere ſuſtẽtantem? quã quæſo poteſtate Legatus in prouincia dicit populis iura? Nempe principis Legãtis. At neque princeps, neque principis vires illum tangunt. Suſtentat igitur authoritas principis per ſolã voluntatem omnẽ vigorẽ, rigorẽque legati. Caleſit aqua à ſole, & ab eodem calida conſeruatur, nũquid ſolis ſubſtantia tangit aquã? Sola virtus ſolis hoc facit, ſole penitus immutato. Ita ſola volũtas Dei illa accidẽtia ſine ſubiecto conſeruat, quæ Deũ vel eius voluntatem nullatenus tangunt. Magnes ſuſpendit ferrũ, & quod natura propria fertur ad cẽtrum, naturæ potentioris vi in ſublimi ſtare cõpellitur, neque tamen tangitur magnes à ferro. Si mihi non credis, crede experimento vulgatiſſimo, per quod aſſeritur arca, qua Mahumeti oſſa cõcludi dicũtur, ſine repagulis, ſine ſuſtinẽtibus ſtare ſublimis, & per æqualia ſpacia à ſtructura, in qua eſt locata, diſtare. Quoniam arca ipſa ex ferro, parietes vero quibus continetur, magnete ſunt fabricati. Cur nũc non confiteamur non eſſe incredibile (quoniam à rerum natura non eſt alienum) ſuſtentari aliquid, neque tamen inhærere ſuſtentanti? Hic ſi obijcias, color nempe, figura panis & vini conſecrati, quãtitatibus ſuis ſuperextenſa, nonne in ea cœna manebãt, & nunc in altari manere videntur? Manebant certe, & manent. Quomodo igitur dicemus accidentia in hoc munere non fuiſſe, & modo non eſſe ſuſtentata? Neque hoc te moueat velim. Qui hęret mobili, ſi illud moueatur, nũquã ipſe erit immotus. Qui in arena ædificat, quamuis à profũdo ſiue ab alto opus incipiat, ſine fundamento tamen creditur ædificare; quoniã id non eſt ſtabile, in quo primordia iacta ſunt.* Quãtitates igitur huius muneris, ſpoliatæ ſubiecto, ſubiectũ eſſe nõ poterãt, neque poſſunt. Itaq; colores, figurę, reliquaque panis fracti & vini in ſanguinẽ verſi accidẽtia, licet quantitatibus eſſent tũc, & modo in Euchariſtiæ Sacramento ſuperextenſa ſint non tamen ſuſtentabantur in illis neque modo ſuſtentantur in alia quauis creata natura, ſed ab increata natura tunc conſeruabantur, & in Euchariſtiæ Sacramento modo conſeruantur per gratiam, quam Dominus IESVS fecit dum fregit panem, dumque vinum ſecũdo benedixit.

Mnlta ſuſtentari quę ſuſtẽtantem non tangant.

* Legẽdus de hac re D. Thom. 3. part. q. 77. ar. 2. & Franciſ. Suarez to. 3. in eandẽ p. disp. 56. ſect. 3 Sed auctor ſequitur opinionem Nominalium.

Alia gratia à Chriſto facta, dum panem conſecrauit & vinum.

CAP. XXXIII.

Conſueuerunt corpora ſuis locis circumcluſa manere, & idcirco locata, maiora nequeunt eſſe quã locus. Vbi enim aliquid cõtinetur & vndique clauditur, à claudẽte capi totum neceſſe eſt modica panis fragmẽta, tam exigui Chriſti corpus continere quomodo potuerunt? Natura hoc non capit, neque ratio intelligere ſufficit. Fateor plane ſi ad naturam creatam aſpicias, corpus ſuo loco circumſcribi penituſque concludi, & idcirco locum nũquam minorem, ſemper autem æqualem, aut maiorem conuenit eſſe locato: itaque Chriſti corpus, corporeo modo locatum in pane fracto, ſanguis in vino benedicto eſſe non po-

Chriſtus non eſt in Euchariſtia locatus modo corporeo.

Digitized by Google

potuit. Si vero ſpiritualia aſpicias, videbis nō ſolum naturæ creatæ virtute, ſed ciuili etiam diſciplina, maiora minoribus immitti, eſſeque penitus in minore repoſitū maius, atque elocatum. Videbis item rem vnam, multis in locis eodem tempore penitus inueniri. Videbis vno loco illā deficere, augeri in alio. Videbis hanc ipſam rem totam, nedum in toto loco, ſed in qualibet parte loci integrā permanere. Per gratias igitur quas egit Dominus IESVS dum fregit panem, & in ſuum corpus conuertit, dum vinum vertit in ſanguinem, quod ſpiritui Deus tribuerat ab initio, vt Deus nūc corpori ſuo condonat; quod in accidentibus panis, & in vini accidentibus, ſanguinem ſuum quaſi in loco repoſuit: non tamen ſolito modo locandi corpora, duo quæ diximus, in illis cōtinētibus ſe habere voluit; ſed quomodo nonnulla penè ſpiritualia, & ſpiritui valde propinqua locū habere dicuntur. Nonne ſi Princeps Legatum mittat, ſua præditum iuriſdicēdi imperandique facultate, erit facultas principis tota in Legato qui mittitur? Erit certe. Neque tamē miſſus à principe, penitus ſecundum has facultates æqualis eſt illi, qui miſit. Ita qui poteſtate minor eſt, maiorem ſe ipſo recipit poteſtatem. Fac nunc (quod ſæpe contingit, immo expedit fieri) plures Legatos ab eodem principe, per varia loca ad regendos populos, moderandaſque prouincias deſtinari; nonne vna principis authoritas erit in ſingulis? nonne erit in varijs locis integra, & ſibi ipſi penitus æqualis? nōne hæc ipſa authoritas hîc diſtribuet præmia bonis? illic pœnas ſumet de male meritis? Fac nunc vnā ciuitatē aut prouinciam oppugnari bello, aliam pace frui, nonne imperioſior erit principis authoritas inter pacatos, quam inter bello vexatos? Fac prouinciam ab hoſte bello expugnari. Nonne expugnatus princeps in ea perdet authoritatem, quam alibi retinebit? Nonne tota principis authoritas eſt in toto principe, nō plus in pede quā in capite? Nōne eſt in qualibet eius parte? Dic tu mihi, quæ pars principis ſit minus imperioſa. Scio iura per linguā principem dicere, tamen iuris dicendi authoritas in lingua non eſt ſola. Scio illum ius ſcribere manu, Ius tamē ſcriptum non à manu ſola ſumit efficaciā. Eſt adhuc facultas principis in principe tota, neque minus tota ſingulis in legatis ſi totam ſingulis dedit. At ſi vnū magiſtratu ſe abdicare iubeat, nō deſinet eſſe in illo iuriſdictio, & durabit in alijs, quibus abrogata non eſt? Quid ita? Quoniā princeps ſuis in legatis, non modo corporeo ſe reponit, non ſe illorum dimenſionibus circūſcribit, ſed per præſtitam authoritatē præſentiam exhibet, dum illis aſſiſtere vult & aſſiſtit, vt quæcūque legati faciunt, principis volūtate ſin facta, ac ſi corpore illic princeps circūſcriptus haberetur, vbi voluntate cōſtituit ſeſe exhibere præſentem. Lucerna qua noctis fugamus tenebras vna domus parte ſita perdurat, & domū illuminat vniuerſam; vna (vt ita dixerim) illuminatio nonne totam domū capit? At certe longe minus eſt corpus flammeæ pyramidis, lumen exhibētis in igne; quam domus tota. Minus eſt inſuper parte domus, & tamē partes domus ſingulæ, ac ſimul omnes, vnam illuminationem ab vno lumine capiunt. Neque enim hactenus inuentus eſt docens, quæ pars luminis, cui loco, in domo perluceat. Lumen igitur quod eſt corpus, ſe totū ęque diffundit varijs domus partibus, conſimili figura ab illo æque diſtantibus, neq; minus pro modo propinquitatis, vniuerſæ domui quam partibus, lucē ſufficit impartiri. Male actum erit cū ſtellis, cū luna, cū ſole ſi locis & ſpacijs quibus lucēt arctari voluerimus lucē tantā; peius, ſi diuiſerimus in illis lucē, quā habēt integrā & penitus indiuiſibilem;

Exemplis res illuſtratur.

Corpus minus per plūra maiora, ſe longe diffundere.

bilem; peſſime ſi eorum lucem deficere ſtatuerimus, quoniã lucere alicubi deſinãt. Non deſerũt cælũ ſydera, neque à ſua ſphęra diſcedũt, quia lucem ſuam terris exhibeant; non minus eſt fulgoris in illis, quia nũc minus & vni hemiſphærio fulgeant. Non extingũtur quia alicui terrræ angulo lucere deſiſtunt. Quid ita? Quia non per loci corporei circunſcriptionem lucẽ exhibent, vt vbi lucent, illic ea corpore circunſcribi neceſſe ſit; ſed vigore cæleſti qui ſpiritui propinquus eſt, dum alijs lucent, in ſe manẽt, nec à loco diſcedunt ſplendorem namque diſtribuunt, non diuiduut; dant totam lucem, & nihil eius amittunt. Has gratias IESVS fecit, quando panem fregit vinúmque benedixit Dedit enim tunc ſuo corpori ſuóque ſanguini virtutem, ſeſe exhibendi* poteſtatẽ panis vinique ſpeciebus, & in illis efficere quæ credit ſancta mater Eccleſia, & nos non mnlto poſt enarrare ſtudebimus, ſi modò ad ea intelligenda ſuſtinueritis, & mecum vigilaueritis.

* Sic legunt omnia exemplaria, ſed niſi fallor legendum *preſentia*, quod ſequens caput indicat.; Quãquam per Appoſitionem vera ſit ſententia dediſſe virtutem, quæ fuerit poteſtas exhibendi ſeſe

Confirmatio & declaratio eorum quæ proxime dicta ſunt.

CAP. XXXIV.

SED iam perſpicio quid vos moueat. Princeps qui Legatos mittit, adeſt quidẽ illis per authoritatẽ & voluntatem; ſecundum vero corporis vitęque ſubſtantiam, non eſt pręſens Legatis emiſſis Sicne res ſe habet & in hoc munere? Minime: ſed cum voluntate & authoritate corpus, animam ſuam, Deum & hominem ſecundum ſubſtantiã, ſpeciebus panis & vini facit adeſſe IESVS. Cur quæſo princeps corpus, ſicut authoritatẽ, in Legatis non circummittit? Quia nequit, credo, reſpondebitur. Quia homo eſt, & nil ſupra hominem poteſt; manet vnico loco per corpus; adeſt pluribus

Corpus Chriſti & ſãguis ſub accidentibus panis

& vini quomodo contingãtur.

per authoritatem, & quaſi pręſentia volũtatis. Non omnino tenebatur iſtis anguſtijs Dominus IESVS in vltima cœna, & nunc tenetur minus. Quid ita? Nõne verus homo tunc erat? Nũquid aliquid nunc habet plus quam tunc? Erat tunc homo vt nos, ſed ſecundum animam plene beatus, quod nos modo non ſumus. Et quoniam anima beata corpus (niſi aliũde impediatur) habet glorioſum, quamuis volente Deo Patre, ipſoque filio Dei, redemptore noſtro Domino IESV, CHRISTO diſponente, ſuæ animæ beatitudo ante paſſionem corpus non compleret, ne ſuæ paſſionis & noſtræ redemptionis opus impediretur: potuit tamen munera glorioſi corporis pro locorum, temporum, rerũque opportunitate in corpus emittere: quemadmodum fecit aliquando. Igitur qui naſcens, clauſtra virginitatis integra ſeruauit in matre, quoniã tũc munere ſubtilitatis & agilitatis vſus eſt pro gloria matris: qui ſuper aquas ſiccis pedibus ambulauit, quoniã agilitate ſeu lenitate corporis fluctus pro Diſcipulis, naufragio liberãdis; qui ſine cibo, per quadraginta dies & totidem noctes manſit in monte vt contemplationis & orationis ſtudium comprobaret; qui etiam in monte reſplẽduit, quoniam claritatem, in corpore ſuo futuram perpetuo oſtendere voluit: potuit per eadem ſubtilitatis & agilitatis munera, corpus ſuum præſens exhibere panis accidentibus, quãdo panem fregit; & ſanguinem accidentibus vini, quãdo calicem benedixit. Egit igitur IESVS corpori ſuo, quando fregit panem has gratias, agilitatem & ſubtilitatem illi cõceſſit ad tempus. Hic eſt ille idem IESVS, aduertite viri, ſuſtinete quęſo & vigilate mecum, hic eſt, inquã, qui poſt reſurrectionem ſuam, ad Diſcipulos ſuos ingreſſus eſt per oſtia clauſa; cuius corpus, ſi pro ſuę menſura quãtitatis locũ occupauiſſet, ligni naturam tam den-

Mat. 14. Marci 6. Ioan. 6.

Matth. 4. Lucæ 4. Marci 1.

Math. 17. Marci 9. Lucæ 9.

Quas gratias corpori ſuo contulerit Dominus Ieſus in vltima cœna Ioan. 19

Digitized by Google

denſam, parietum ſtructuram tã ſolidam, ſine eorum apertura aut ſine ſciſſura, nunquã penetrare potuiſſet, Qua igitur gratia, per gloriam plenã & permanẽtem in corpore reſuſcitato, non eſt coarctatus oſtij denſitate vel ſoliditate parietum; eadem, ante paſſionem, ex parte & ad tempus eidem corpori conceſſa, non eſt à panis & à vini accidentibus circũcluſus, & nunc in quotidiana Euchariſtiæ oblatione, coarctari minus poteſt: quoniã corpus illud ſanctiſſimũ gloria iamdudum plenum, immortale, lucidũ, agile & ſubtile perdurat. Subtile. Inquam non quod partes eius tendant in acutum lineæ vel puncti, vel quod propriam figuram, aut ordinẽ amittant organicum, ſed quod, ſalua harmonia concentuque membrorũ, nequit à corpore, quãuis ſolido, retineri. Itaque fratres, quibus iam eſt perſuaſum Chriſti corpus eſſe glorioſũ, & noſtro corpora (ſi gloriam aſſequãtur) poſſe tranſire per ſolida, neque à ſolidis coarctari: animo ſi vigilaueritis & rationis aciem integram ſuſtinueritis, clare percipietis Domini Ieſv corpus accidentibus panis & vini non fuiſſe in vltima cœna cõcluſum, neque in Euchariſtiæ Sacramẽto hoc tempore manere reſtrictum. Quod enim ſolida ſubſtantia non occupat, nõ prohibet, nõ tardat vel concludit inuitum; tenuia accidentia, ſi noluerit nunquam coarctabunt.

Subtilitas corporis glorioſi qualis ſit.

De præſentia corporis Chriſti in ſacramento Altaris.

Cap. XXXV.

Confitemvr vna ſiderum lucem, lucere multis in locis; vnam principis authoritatem, multis adeſſe Legatis. Cur igitur ãbigemus vigorẽ diuinitatis, omni luce infinito, vt ita dixerim, ſpiritualiorẽ, omni principe imperioſiorẽ, ſe poſſe pluribus locis ſecundum ſubſtantiã exhibere præſentem? qui ſe omni loco exhibeat neceſſa eſt, ſeque vere exhibet vbique totum & integrum, vt non ſit locus plene Deo non plenus. Hæc inquam diuina natura, quæ vbique eſt tota & vſquam deeſſe non poteſt; quæ Chriſti humanitatẽ, animam ſcilicet rationalem, carnẽ & ſanguinẽ Chriſti ſibi aſſociauit, & inſeparabiliter iunxit in vnitatte perſonæ; quãdo voluerit, cur illa non ſecum exhibebit præſentia accidentibus panis & vini, quibus totus eſt præſens Deus? Hac igitur ratione frangẽs panem Dominus Iesvs Christvs in vltima cœna, ſe totum ſingulis fragmentis immiſit, & nunc ſingulis hoſtijs, ſingulisque calicibus cõſecratis per omnem terrarum orbem exhibet ſe præſentem; dum Deus, qui vbique eſt totus, corpus & ſanguinem Chriſti ſibi inſepatabiliter per gratiã ſociatum, illis ſpeciebus ineffabili modo facit adeſſe. Si dicas, hac ipſa ratione hæc caro, hic ſanguis, & totus Chriſtus ſecundum hominem erunt vbique pręſentia, neque plus ſub accidẽtibus illis in vltima Domini cœna, vel modo in Euchariſtia, quam alijs locis continebitur. Deus enim æque vbique eſt, cui Chriſti humanitas creditur aſſociata. Reſponde tu prius. Deus quia vbique æqualiter eſt, nunquid vbique æqualiter operatur? Minime. Cõſtat enim varijs in locis & temporibus fieri diuerſa, & aduerſa ſine numero; & tamen idem Deus vbique eſt, & quæcunque fiunt, in omnibus operatur. Quid ita? Quoniã hæc diuina virtus & authoritas extra ſe operatur vt libet nullla naturæ neceſſitate, ſed libera voluntate. Itaque hic agit hoc vt & alibi vult, & aliud quod etiam vult. Exhibebit igitur, ſi volet, aliquid ſibi aſſociatũ hic præſẽs, quod alibi nõ exhibebit quia exhibere nõ libebit. Exhibebit hic aliquid præſens vno modo, quia ſic volet, & alio modo exhibebit

Chriſtus Deus homo qua ratione ſe præſentem exhibeat ſpeciebus Euchariſtię.

Euchariſtiæ ſacramento aliter præſẽs eſt diuinitas & humanitas Chriſti, quam alijs rebus.

Digitized by Google

bebit alibi, quia aliter volet. Itaque humanitatē Christi, quam ſibi Deus ſociauit ad vnitatē perſonę, vniuitq; perpetuo, in ſuperiori cælo locauit in gloria, vbi tāto melior eſt angelis effectus, quanto excellētius præ illis nomen hereditauit. Eo loci Chriſtus localiter reſidet & ſpacij ambiētis lineis circunſcribitur, nec vnquam inde diſcedit, nuſquam ſic eſt per vniuerſum orbē, niſi gratia ſpiritali localiter velit quandoque diſcedere quod rariſſimē factum credūt, qui recte ſapiūt. Hanc ipſam humanitatem quotidie Deus pręſentē exhibet, retinētque ſacramētaliter in Euchariſtiæ ſacramēto, id eſt, ſecūdū corpus illis accidēti bus facit eſſe præſentem, non tamen circumſcriptam vel circumanguſtatam. Sumis igitur non cauſam totam pro tota cauſa. Etenim ſola diuinitas & ſocietas eius cū carne Chriſti, cauſa non eſt tota, per quam Chriſtus cōtinetur in hoſtia; ſed volūtas Dei, vnde deſcēdit omnis gratia. Quare ſignificantiſſime dixit Euangeliſta, gratias egiſſe Dominum Saluatorem; fecit enim per diuinam voluntatē omnipotentē mirabilia tūc multa, ſed nō penitus impoſſibilia; fecit mirabilia, ſed non incredibilia. Mirabile nempe eſt, ſed non incredibile, Chriſti corpus tā magnum, paruis admodum accidētibus contineri, nec minorari: quoniā & ciuili inſtituto, grādis imperatoriæ authoritatē maximam priuatus homo longe minor imperio, totam accipit nec minuit; & lux ſolis tam grandis, tota tugurio continetur exiguo, neque tamē anguſtatur ab illo. Mirabile eſt, Chriſti corpus & ſanguinem tot locis eſſe pręſentem, quot locis per orbem Chriſtianum, ſacramentum Euchariſtiæ quotidie conficitur, conſeruatur & ſumitur; & quod omnem mirabilitatem ſuperat, nunquam cælū dimittere, & tot in altaribus, tot in repoſitorijs permanere. Sed neque ſūt hęc incredibilia, vel penitus impoſſibilia quoniam voluntas hominū facit hæc ipſa quotidie, & natura hæc eadem habet ſemper quando & vna principis authoritas eſt apud varios eius miniſtros, varia per loca diſperſos; neq; deſinit princeps ſuis lineis eſſe circūſcriptus, quia incipiat eius authoritas eſſe eo loci, & in eo homine in quo nūquā fuerat. Et vna lux ſyderis, varias partes orbis illuminat. Vna quoque lucerna, varias domus partes illuſtat, & tamen cælū non deſerit ſydus, neque lucerna cādelabrū ſuū. Mirabile eſt, Chriſti corpus in hoc loco nunc eſſe incipere, & in alio nunc eſſe deſinere, & non mutari Chriſtum ſecundum locū, neque acquirere vel perdere aliquid, ſecundum quoduis mutationis genus. Sed neque iſtud incredibile eſt, pręſtat hoc ipſum ciuilis inſtitutio, præſtat natura. Non enim mutatur princeps, nō acquiritur aliquid eius priſtinæ authoritati, quia nouos Legatos emittat; nihilque illi ſubtrahitur ſi quoſdā reuocat, & ab officio iubet ſe abdicare. Nihil inſuper ſtellæ acquirunt per noctem, dum videntur; nihil per diem demitur, dum videri deſinunt; nihil ſoli additur, ſi pluribus oculis aut locis luceat, nihil demitur, ſi paucioribus. Non dadis plus lucernæ, quod per eam plures videant, quam quod paucis, vel nullis oculis lumen præbeat. Non augetur lucerna, quæ plures per feneſtras lumen ſpargit, aut ad maiora ſpacia diffundit: non minuitur, ſi ad minora & per minora feratur. Mirabile eſt, ſed non incredibile, Chriſti corpus eſſe totum in toto pane, neque minus totum ſingulis in partibus. Ciuilis vſus habet hoc. Natura luminis idem præſtat. Principis authoritas tota eſt in principe, tota in toto regno, & in qualibet regni parte non minus tota. Lumen ſolis eſt in ſole vniuerſo & per vniuerſum terrarum orbē lucet totum neque locis poteſt eſſe diuiſum. Mirabile eſt: ſed non incredibile

Marginalia:

Hebe. 1.

Mirabilia quæ fecit Chriſtus in Euchariſtia Primum tam magnum corpus tam paruis accidētibus contineri.

2. Chriſti corpus in Euchariſtia tot locis adeſſe nec tamē cælum deſerere.

3. Chriſti corpus incipere eſſe in hoc loco, deſinere eſſe in alio; Chriſtum tamē nihil acquirere, nihil deperdere, nulla mutatione, &c.

4. Chriſti corpus eſſe totum in tota hoſtia conſecrata & totum in ſingulis eiuſdem partibus.

5. Chriſti

corpus quod adeo eſt ſalutiferum, alijs prodeſſe alijs obeſſe ipſum ſumentibus.

dibile; corpus Chriſti cum bonum ſit & ſalutiferum, alijs prodeſſe, alijs obeſſe ſumentibus illud. Qui digne ſumunt, vitam ſumunt; qui ſumunt indigne, mortem accipiunt. Exhibet idẽ principis authoritas, quę ad laudem præmiúmque bonorum, ad maleſactorum vero vindictam, pœnam & ſupplicium conſtituta eſt. Exhibet idem etiam lux ſolis, quæ ſanis oculis eſt læta, debilibus triſtis; ſtringit, ſoluit; generat, & corrumpit. Non eſt igitur cur ea, quæ de ratione muneris huius dicta ſunt, credere recuſemus, ſi ſuſtinenter, vigilantérque cogitabimus. Deum (qui cuncta poteſt) poſſe vni dare de nouo, quod alteri donauit ab initio. Ratio igitur muneris ſic ſe habet, vt Dominus IESVS frangens panem & vinum benedicens vtriúſque ſubſtãtiam penitus abſtulerit, vtriúſque accidẽtia penitus ſeruauerit. Hæc ea ratione facta credamus quia prima cauſa materiam primam poteſt ſola (ſi vult) attingere, & illam nullis diſpoſitionibus interuenientibus commutare, & vt ita dicã ad nihilum reducere. Hæc ipſa, accidentia permanere fecerit ſine ſubiecto. Hoc nos credere faciet creatoris omnipotẽtia, quæ non minor eſt ad conſeruãdum ſola, quæ ſeruari vult, quã creaturæ cuiuſlibet adminiculo commutata. Corpus & ſãguinẽ ſuũ, illis ſub accidentibus conſtituerit ſacramentaliter, non localiter, id eſt, non claudi, nõ anguſtari illis accidentibus, neque alterari per illa, ſed ſub illis fecerit cõtineri. Erit hoc facile creditu, ſi habebim⁹ perſuaſũ Dei omnipotẽtiã, quod vni naturæ creatæ iamque completæ conceſſit, poſſe alteri cõdonare ſi velit. Licet enim quæ vnam naturã conſtituunt alteri donare non poſſit, priſtino eſſendi tenore ſeruato, vt nõ poteſt eſſe canis, animã habens hominis; neque equus, habens membra leonis, quoniam hęc naturam faciunt: tamẽ quę naturis iam conſtitutis adueniũt, poteſt Deus dare quibuſlibet. Hoc, ſi cogitabimus (quod vere Phyſici & Mathematici non negarent) videbimus aperte, quomodo Chriſti corpus & ſanguis continentur ſub ſpeciebus panis & vini, nõ tamẽ clauditur illis; nec cõtaminatur ſi illa putreſcãt, quia non tãgitur illis; ſed illis adeſt, vt dẽt gratiam hominibus, ipſũ IESVM pie ſub illis accidentibus ſumentibus & venerantibus; & cum eodem ſuſtinẽtibus patienter aduerſa, & vigilãtibus ne proſperis obruantur.

Euchariſtiæ mirabilis, quomodo facilia creditu.

De ratione accipiendi Euchariſtiæ ſacramentum.

CAP. XXXVI.

Mat. 26.

ACCIPITE *& comedite.* Non ſatis eſt fide ſumere hoc Sacramẽtum comedendum etiam eſt & mandendum, vt ſapiat magis. Mãditur autem non dentibus corporis, ſed ſpiritus. Spe mandendus eſt hic cibus. Spei officium, quæ dẽtes habet ſuperius & inferius, ſuperius expectationẽ aſſequendi boni, inferius ſtudium euadẽdi mali. Accipiamus igitur & manducemus hoc Sacramẽtum, ſperãtes per illud ſociari Domino IESV CHRISTO. Et quia nũc ſumus aduenæ ac hoſpites tẽporanei, in hac valle mortalitatis iter agentes, obſeſſũ ignorãtia, periculíſque ſine numero plenũ; per huius Sacramẽti virtutẽ, ſperem⁹ carnis & mũdi ſuperare pericula, & à nobis effugare dęmonia: ita perueniemus ad futuram ciuitatẽ quã inquirimus, fieriq; merebimur in ea ciues ſãctorũ & domeſtici Dei, ędificati ſupra fundamentũ Apoſtolorũ & Prophetarum, ipſum Dominum IESVM CHRISTVM, qui ſe nobis dedit in cibum. Speremus, inquam, per hũc ipſum cibũ fieri coheredes filij Dei, ditati ab eodem theſauris nõ deficiẽtibus, quos neque erugo neque tinea vnquã poterit demoliri, quos fures nõ effodiẽt neque furabũtur. Erũt hi theſauri animi trãquillitas ſolida, ſanitas corpo-

Epheſ. 2. Hebre. 11. Epheſ. 2. Mathei 6.

Digitized by Google

corporis integra, omnium deſiderio-rum complementum, ſciētia nō ambigua, errori nō permixta, pax timore carens & ſecura, amor ſtabilis incōcuſſus, ſine tædio, ſine periculo, ſine zelotipia amatum poſsidens, immortalitas, impaſsibilitas. Hi ſūt ſuperiores ſpei dētes, per quos Domini IESV corpus manducandum, & mandendum debemus accipere. Dentes inferiores ſūt cogitatio mali, quod euadimus, ſi digne ſumpſerimus; in quod labimur, ſi ſumamus indigne. Euadimus animi corporiſque dolores; quibus hic mundus inferior eſt vere plenus. Quid enim eſt vita hominis ſuper terrā niſi malitia, niſi labor, vigi-
Iob. 7. liæ lucta aduerſus carnē & ſanguinē aduerſus mūdi rectores tenebrarum, harumq; quæ mala Domini IESV ſuffragijs euademus, ſi illum digne manducauerimus. Euadimus etiā pœnas infernas, vermes ſcilicet qui nō morientur; ignes, qui nunquam extinguentur; ſitim præcordia exurentem, famem in ęternum rodentē viſcera. Euadimus tenebras perpetuas. Quæ omnia mala eos manent, qui hunc cibum, hunc potum indigne manducant & bibunt. *Qui enim indigne manducat & bibit, iudicium*, id eſt, dānationē, quę Dei iudicio reprobos manet,
1. Cor. 11. *ſibi manducat & bibit. Accipite* igitur per intelligentiā fidei, *& comedite* per ſpē, ſperantes hoc cibo miſeriā euadere, & felicitatem aſſequi ſempiternā. *Accipite* propterea *& comedite* pie, mūde, ſancte & innocenter. Comeſtū porro per ſpē digerat charitas, hæc enim ſola transfert amantem in rem amatam, & ambos inuicem iungit, iūctoſque conſeruat. Audi ipſum panē quē manducas, *Qui mūducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in eo*. Manet Chriſtus in nobis, ſicut caput in membris dicitur permanere; nos in illo, ſicut ſub capite membra, quæ per caput ſeruantur in vita. Nullum eſt membrū in homine, quod capiti non obſequatur, & eius ſeruandi gratia non faciat, nō ferat omnia. Vt maneat in nobis Dominus IESVS, ſitque nobis caput, vt viuamus per illum, ſicut membra per caput, illū colamus, & eius gratia omnia faciamus. Ne diſcedat à nobis, illū totis viribus retineamus; ne nos deſerat, omnia æquanimiter tolleremus. Caput hoc noſtrū, quod à natura per progenitores accepimus vitā temporaneā ingerit membris, & hanc ipſam malis plenam, quæ (vt ſit longiſſima) finitur tandem, & interea morbis & incommodis vexatur innumeris. Quam ſi contingat ſine ægritudine ad vltimā deuenire caniciem, nonne morbus eſt ipſa ſenectus? Vita, quā ſuggerit nobis IESVS CHRISTVS, æterna eſt. Audi ipſum illum de ſe loquētem. *Qui manducat meam carnem & bibit meū ſanguinem habet vitam æternā*. Quis nolit huius capitis eſſe mēbrum, quod vitam tribuit non caſurā? Sed dices, Morimur tamen, & ipſe mortuus eſt, qui comeſtus vitam ęternā dare promiſit. Ne turberis, mortuus eſt, ſed reſurrexit; mortuus eſt, vt te reſuſcitaret. Audi illū. *Et ego reſuſcitabo eū in nouiſſimo die*. Ego qui fui mortuus, & ecce ſum viuus, quia reſurexi, illū qui manet in me, illū in quo ego maneo, reſuſcitabo in nouiſſimo die: quia licet mors ad tēpus illi vitā auferat, nō tamen auferet in perpetuum. Cū deſinet fieri nox cum aduenerit dies nouiſſimus, ille ſcilicet dies, qui mane habebit non veſperā; ille quo nullus erit nouior; qui ideo nouiſsimus erit, quia poſt omnes nouos, & nullus poſt illum adueniet; tunc illū reſuſcitabo, ita non morietur in ęternū ſed in tēpore & ad tempus tantum. Dum nox eſſe poterit, morietur. Viuet autem non ad tempus, ſed ad lucis perpetuæ ęternitatem, quādo in nouiſsimo die, occaſum neſciente, reſurget nō occaſurus. Si quis nobis promitteret talia, & perſuaſum haberemus eum poſſe præ-

Accipite & comedite quid ſibi velit.

Ioan. 6. Chriſtus qua ratione in nobis maneat, & nos in illo.

Ioannis 6.

Ibidem.

Digitized by Google

præſtare omnia eius gratiâ faceremus; coleremus, amaremus, adoraremus eundem. Audi nunc, vigila, ſuſtine ſi libere loquar. Aut fidem Chriſti ore, non corde profiteris, aut es penitus inſanus & furioſus, ſi Chriſtum Dominū, qui tot & talia bona conferre poteſt, qualia ipſe de ſe loquitur, fides oſtendit, ſpes porrigit, non amplecteris in hoc munere; & illum per charitatē non amas ſuper omnia; illi, quantum potes, non appropinquas; illum', quātum vales, ad te non trahis; non trāſformaris in illū. Nemo mihi perſuadebit vnquam vere ſe credere Dominum IESVM eſſe Deum, eſſe redemptorem ſuum, eſſe cibum animæ ſuæ, qui ſemper in illo ſit māſurus, vt ei det vitam æternam; niſi illum amet ſuper omnia: & certe, ſi probatio dilectionis exhibitio eſt operis, niſi ſemper ſtudeat ei in omnibus, & per omnia fieri obſequioſus, nunquā ab eius voluntate ſecedere ſemper inuigilet.

Nota hæc

De multimoda ratione accipiendi Euchariſtiam.

Cap. XXXVII.

EXCELLENTISSIMAM nunc muneris huius dignitatē, vt intelligere valeamus, alijs Eccleſiæ Sacramentis, vt poſſumus, conferamus. Habent alia Eccleſiæ Sacramenta vnum ſignum, & vnā rem: hoc duo ſigna & duas in ſe continet res. In alijs Sacramentis, quod res eſt, ſignum eſſe non poteſt: In iſto quod vere res eſt, alterius rei vere ſignum eſt. Hæc quomodo ſe habeant audite. & quæ in hoc Sacramento ſigna ſint, quę item res attendite. Accidentia panis & vini viſibilia, primum ſignum ſunt, Corpus & ſanguis Chriſti id eſt, Chriſtus Deus & homo illis accidentibus occultatus, & inuiſibiliter cōtentus. nec coarctatus, prima res eſt, & tamē ſigni rationem tenere poteſt. Corporis ſcilicet myſtici ratio, ſecundum quam Chriſtus caput cum fidelibus membris, nō organice ſed officioſe illis incorporatus, coniunctus & concinens, vnam Eccleſiam conſtituit & cōſeruat. Alia res eſt gratia gratum faciens, quam præſtat hoc Sacramētum dum conſecratur, conſeruatur & ſumitur. Accidentia panis & vini ita ſignum ſūt, vt ſemper ſigna permaneant, nunquam res Sacramenti euadere poſſint. Gratia gratum faciens contra ita res eſt, vt ſigni naturam capere nequeat. Corpus & ſanguis Chriſti, vel Chriſtus homo ac Deus ita res eſt, vt ſignum eſſe non deſinat. Vnitas Eccleſiæ militantis in hoc Sacramento locum habens rei, in ſigni etiam rationē ſine iniuria trāſire poteſt, dum Eccleſiam triumphātem nobis oſtendit. Quod aliud Sacramētum dabis, tot taleſque in ſe rationes, & tali modo connectens? Qui ſumit hoc munus (vt par eſt, hæc quatuor ſecū habet. Qui aliter ſumit, duo prima aſſequitur, tertium ſi habet, habet ad pœnam, * quantúmue penitus non attingit, ſed labitur in contrariū. Hoc eſt quod vſu dicitur, quandóque ſumi Sacramentum, & non rem; quādóque rem, & non Sacramentū; quandóque ſimul vtrumque. Sacramētum tantum eſt quod ſigni accipit rationē, id eſt quod ſenſu, vel intellectu comprehenditur aliquid plus continere, quam preferat. Res Sacramenti tātum eſt, quæ ſenſui ſubeſſe non poteſt, vel quæ aliud nequit oſtendere, quam ſe ipſam. Sacramētum & res eſt, quod & aliud oſtendere, & ab alio poteſt eſſe mōſtratum. Dum igitur Theologi dicunt, aliquem Sacramētum, non rem ſumere; aliquem rem non Sacramentum; aliquem vtrūque; capitur Sacramentum tantum non pro ſigno tantum, ſed pro ſigno & re, quę ſigni non refugit rationem. Res econtra pro eo, quod nequit ſignum fieri, ſed eſt vltimo ſignificatum. Nunc apertius, quid ea dictione dicatur, aduertite. Qui hoc

In Sacramento Euchariſtię eſſe tū rem, tum ſignum, tum rem & ſignum ſimul; &

quid ſit hoc rum quod que.

Sumendi Euchariſtiam diſpar multorum cōditio.

* quartū vero 1. exempl.

Sacramētum tantū ſumere quid ſit, & quomodo intelligēdum.

Digitized by Google

Sacramento abutitur, ſic Sacramentũ & non rem ſumere dicitur, vt tamẽ aliquid, quod eſt Sacramentum & res, ſumere nõ negetur. Si enim ſumeret ſolũ ſignũ, id eſt, accidentia ſola, non abuteretur corpore & ſanguine Saluatoris, quę non attingeret. Sumit igitur quibus abutitur; ſumit inquam verũ corpus, & verum ſanguinem Domini Iesv, quæ duo, in hoc Sacramento, rei ſibi vendicant locum Sed quia à fine ſuo res nomina ſortiũtur, & gratia, Deo nos gratos reddẽs, finis eſt comeſtionis huius, dicente Domino. *Qui manducat meam carnem, & bibit meũ ſanguinem habet vitam æternam*, id eſt, finis manducandi eſt habere vitã ęternam, quę per gratiã acquiritur, & ipſa gratia, animæ vita eſt; idcirco qui gratiã cum Sacramento non accipit, rem Sacramenti negatur accipere; non quia nullam rem capiat Sacramẽti, capit enim rem nobiliſsimã, & omniũ præcioſiſſimã, carnem & ſanguinem Iesv Christi, ſed non capit gratiã, vltimum effectũ muneris, quo Chriſtus donauit Apoſtolos. Qui vero nõ accipit viſibilia accidentia, quibus velatur Chriſtus in hoſtia, nõ accipit carnem eius & ſanguinem velatum ab illis. Nõ igitur accipit Sacramentum, quoniam neque ſuſcipit aliquod ſignũ. At ſi pie credat, capereque deſideret, & nõ habeat largitorẽ, vel mala valetudine ſtomachi retinere poſſe diffidat aſſequitur gratiã, quę manet Sacramentũ hoc accipiẽtes. Deus enim, qui ſcrutator eſt cordiũ, bonam volũtatẽ non minus quam opus acceptat, ſi opus nequeat exhiberi. Ita hic accipit rem vltimã, & finem aſſequitur, quem quærebat, Sacramẽtũ tamẽ non aſſequitur; quia gratia, cum ſit res & non ſignum, Sacramentum eſſe non poteſt.

Ioan. 6.

Declarantur ſupradicta, & concluditur Euchariſtia excellentia ſuper omnia Sacramenta.

Cap. XXXVIII.

Dvo illa ſigna, duas res, quas diximus, hoc munere contineri, ſi mihi nõ credis, crede magiſtro veritatis, immo crede veritati quæ falli non poteſt, & fallere neſcit Exiſtimo de accidentibus an ſint in hoc munere, neminem ambigere, qui ſenſu nõ careat. Corpus verum Chriſti & verum ſanguinem, verum (ea ratione qua diximus) eſſe ſub illis accidẽtibus, dicit ipſe Iesvs, panis viuus. *Hoc eſt corpus meum*. Hoc quod his accidẽtibus, fracti panis continetur. Hoc, quod vobis do; hoc, quod vos accipere iubeo, eſt corpus meũ. Sed quale corpus, phãtaſticũne? vel aliquid aliud repręſentans corpus aut vim corporis habẽs? Nihil eſt horũ, corpus eſt, *quod pro vobis tradetur*. Nõ tradetur autẽ corpus phãtaſticum, aut aëreũ, vel aliquid ſupplẽs vicẽ corporis, aut vim corporis continens aut repręſentãs illud; tradetur vero corpus natũ ex Virgine, tradetur corpus quod flagellabitur, cõſpuetur, ſpinis coronabitur, crucifigetur, morietur, ſepelietur, reſurget, Hoc eſt corpus meũ, quod do vobis, corpus inquã quod pro vobis tradetur, per Iudam proditorem, Scribarum Phariſęorumque malitiæ; quod per Phariſaicã hyhocriſim plenam inuidia atque ſuperbia, quod per Pontificum & Sacerdotum ambitionẽ & auaritiam tradetur Pilato; quod per impiam & ſecordem puſillanimitatẽ Pilati, intelligentis innocentiam eius, nec illud liberare pro officio audentis, tradetur Herodi, vt illud liberet; vt fructũ iuſtitię (ſi liberetur) ô Pilate, alius tibi præripiat ſi dãnetur, tu tibi innocẽs videaris, ſis tamẽ reus, qui iuſtũ virũ liberare nõ es auſus; quod ab Herode vana curioſitate lætãter exceptum, ſuperba negligẽtia vilipenſum, & in deriſum purpura veſtitũ, tradetur iterũ Pilato; quod à Pilato tradetur tandem crucifixoribus. Eſt igitur verum corpus, habens carnem & ſanguinem,

Matth. 26.

1. Cor. 11.

Chriſtus per quos, quibus de cauſis, & quoties traditus.

Digitized by Google

guinem, neruos & oſſa. Hic ſanguis eſt, non imaginarius, ſed qui per flagella & vulnera de viuo corpore effūdetur ab inimicis. Eſſe in hoc munere tertiam rem, quæ ſit etiam ſignum, teſtatur eadem veritas per Lucam dicens, *Hoc facite in meam cōmemoratione*: *In commemorationē* amoris, quo Eccleſiam dilexi ſponſam meam; *in cōmemorationem* ſocietatis & vnitatis, qua illi perpetuo me cōiūxi; vt ſicut cibus cum comedente fit vnum, ita me vnū eſſe cum eccleſia memineritis, ea vnitate qua vir & vxor vnum ſunt: Et ſicut vir caput eſt vxoris, ſicut vir & vxor vnam domum faciunt, ſic me & Eccleſiam fidelium, vnam familiam eſſe memineritis, & ipſam Eccleſiam membrorum vicem, me capitis locū tenere ſciatis. Sicut paſtor & oues vnus grex ſunt; ſicut dux & militum multitudo ſūt vnus exercitus; ita memineritis me, cum ouibus meis, cum meis commilitonibus eſſe vnum; vt ſponſæ meæ ſim caput, ouili cuſtodia, exercitui præſidium & tutela. Quartam item rem hoc munere cōtineri, videlicet gratiam, negari non poteſt, ipſa veritate dicente, *quod pro vobis*, id eſt pro veſtra ſalute *tradetur*. Non eſt ſalus ſine gratia. Corpus ergo hoc acquiret vobis gratiam. Quæ hic dicta ſunt exponendo pro vobis, Matthæus explanat vbi dicit, *qui pro vobis & pro multis effūdetur in remiſſionē peccatorum*. Iam clara res eſt, gratiā in hoc munere conferri; nō enim remittitur peccatum, niſi gratia præueniat & ſequatur. Præuenit gratia diſponens, ſubſequitur perficiens & confirmans. Sic ergo traditur pro vobis, ô fideles, corpus Domini IESV ſic pro vobis eius ſanguis effunditur, vt vobis fiat remiſſio peccatorum, & vobis gratia condonetur. Habet igitur hoc munus duo cōmunia cum reliquis muneribus, quibus Chriſtus donauit Eccleſiam communia inquam cum reliquis Eccleſiæ Sacramentis; primum,

Lucæ 22.

1. Cor. 11.

Matth 26.

& vltimum: ſignum ſenſibile, quod ſemper eſt ſignum nunquam res; & gratiam gratum facientem, quæ ſemper eſt res, & ſigni naturam non recipit, cum nil pro certo de illa experiamur, quādiu hic viuimus. Habet tertiū, præferre ſcilicet Chriſti & Eccleſię vnitatem, cōmune cum matrimonio: ſecundum vero ſcilicet continere Chriſtum Deum & hominem, habet peculiare, ſingulare, atque excellentiſſimum. Hæc ſi vigilantius obſeruauerimus, videbimus ſingulas huius muneris partes excellentiſſimas eſſe, quamuis tres earum videantur alijs ſanctorum partibus aſſimilari. Omnia Eccleſię Sacramenta habent quidem viſibilem ſpeciem, naturam ſiue ſubiectum priorem non amittentem. Hic ſpecies, id eſt, accidentia propria ſubſtantia pereunte, Dei ſola volūtate perſeuerant. In alijs Sacramentis, ſola viſibilis ſpecies Sacramentum nō eſt, ſed illa cum verbis, ſigni complent rationem. Aqua enim non eſt baptiſmi ſpecies ſola, neque ſola verba baptizātis baptiſmi ſpecies ſunt, ſed verba ſimul & aqua ſpecies ſunt baptiſmi. Sic de reliquis Sacramentis res ſe habet. Hic ſolæ ſpecies primo loco, rationem Sacramenti tenere noſcuntur. Licet præterea alia Sacramēta gratiam afferant, nullum tamē eorum talem ac tantam afferre ſufficit, quantam iſtud. Notum eſt matrimonium referre vnitatem Chriſti & Eccleſiæ, ſed non tam plene, non tā efficaciter quam hoc munus. Licet enim maritus caput ſit mulieris, ſicut Chriſtus Eccleſię, tamen Chriſtus ipſe hoc munere contentus, ſeipſum ſuámque vnitatem plenius repræſentat, quam alia quælibet creatura. Eſt igitur hoc munus præ omnibus Sacramentis excellentiſſimum, quando nullum aliud in ſe tot cōtinet bona, nullius ſigna increata virtute ſola conſiſtunt, nullum tantum poteſt afferre gratiæ quantū iſtud. Et profecto baptiſmus, licet

Euchariſtię excellentia ſuper omnia Eccleſię Sacramēta.

Baptiſmi gratia etſi prima eſt ordine, non tamẽ perfectione meriti.

licet primam afferat gratiã, quæ certa eſt ampliſſima, nõ tamen æque ſublimem locũ acquirit in cęlo. Fateor igitur baptiſma eſſe magis neceſſariũ, ſed non magis meritorium.

De excellentia Euchariſtiæ ſecũdum ſuas cauſas & modum eſſendi, & primo ſecundum efficientem cauſam.

Cap. XXXIX.

SEd quoniam quicquid humanis verbis dici poteſt, minus eſt dignitate tãti muneris, quæſo ne pigeat adhuc ſuſtinere hic & vigilare mecũ, dum alia via, excellẽtiæ eius aliquã ſcintillam annitor oſtendere. Res omnes dignitatem habentes, illam aut ab agẽte, aut à fine, aut à forma, aut à partibus, aut ab eſſendi modo ſuſcipiũt. Conficiuntur alia Sacramẽta * verbis humanis, virtute tamẽ diuina ſuffultis; * ſuo nempe nomine homo cõficit omnia Sacramẽta, poteſtate tamẽ fretus quam accipit ab Eccleſia qui baptizat, dicit; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Qui ordinat, manũ imponit, & verba depromit ſignificantia illum efficere, quod inſtrumenta ſuſcipienti oblata demonſtrant, & dum manus inungit ad ſacerdotium, ſupplicans dicit; Cõſecrentur manus iſtæ, per iſtam ſanctã vnctionem & noſtrã benedictionem. Qui abſoluit, dicit; Ego te abſoluo à peccatis mihi cõfeſſis, in nomine Patris, & Filij, & ſpiritus ſancti. Qui cõtrahunt matrimonium, dicunt; Accipio te in meam, & ego te in meũ Qui oleo inungit extremo, dicit; Per iſtam ſanctam vnctionem, parcat tibi Deus quicquid oculis peccauiſti, aut ſub eiſdẽ verbis aliũ ſenſũ nominat quẽ inungit. Sex inquam Eccleſiæ Sacramenta per homines dantur, & verbis humanis. Euchariſtiã ſacerdos quando conficit, non ſuis ſermonibus ſed Chriſti verbis innititur, non inquam vt prima perſona, non vt agens loquitur, ſed quaſi miniſter ſermonis, credit & ſperat verbis Chriſti, quæ ipſe enũciat, hoc effici Sacramentum. Neque mirũ ſi homines ſuo ſermone, ſuàque perſona, ſex quæ diximus Sacramẽta conficiant. Continent omnia puram creaturã & nihil increatum illis ineſt. In hoc vero Sacramento adducitur Deus, nõ vbi non fuerat, qui totus vbique eſt, ſed nouo eſſendi modo Non enim erat ſub panis viniue ſpeciebus ſacramentaliter, quãdo verba Chriſti prolata non fuerant Accedit Chriſti verbum; & ipſe venit Chriſtus verbũ. Verbum enim quod ſua volũtate caro factũ eſt, ſua authoritate & voluntate, ſuis verbis, ſuam carnẽ adducere debuit ad hoc munus, quod eſt ipſe, qui donat. Hic eſt aries hęrẽs cornibus inter vepres, qui pro Iſaac filio Abrahę ſe obtulit holocauſtũ. Hæſit enim Dominus Iesvs inter vepres, hæſit cornibus, quando glorię ſuæ maieſtatẽ abſcõdit in homine, quando felicitatis vim, qua eius anima ſemper abũdauit, religari voluit ne perueniret ad corpus, & ſenſibus corporis compatiendo, quaſi vepribus detineri. Eſt inquam aries oblatus in holocauſtum, cuius odore obedientiæ delectatus eſt Deus, redemptus eſt Iſaac, & conſolatus ac exaltatus Abraam.

Res omnes vnde ſuam habeant dignitatem.

* Quod dicit noſter auctor. *verbis humanis. & ſuo nomine,* ex ſequentibus intelligitur nõ ſic accipiendum putare, quaſi Miniſter Verba Sacramentorũ ipſe inſtituerit, ſed quod ea proprię perſonę expreſſione proferat: id quod non facit in Euchariſtiæ Sacramento vt manifeſtum eſt.

Deus in Euchariſtiæ Sacramentum quomodo aduenire dicatur.

Geneſ. 22.

Aries hærens cornibus inter vepres Euchariſtiæ figura.

De excellentia Euchariſtiæ ſecundum quatuor genera cauſarum.

Capvt XL.

CONSTAT omnium Sacramentorum finem vltimum eſſe felicitatem æternam, ad quã baptiſmus perducit, quia aperit ianuam, per quam ad Deum ingredi valeamus, Hanc ipſam ianuam iterum obſeratam, iterum aperit pœnitentia. Alia Sacramenta, ne claudatur ianua quam

Digitized by Google

quam dixi, adminiculũ præſtãt. Munus vero hoc, hoc Sacramentũ ipſius felicitatis fonti nos iungit & ſociat. Facit felicitatẽ venire ad nos nóſque in illa manere, & illam tenet in nobis. Quid eſt quæſo noſtræ felicitatis fons, fomes, fundamentum & culmen? Dominus IESVS CHRISTVS, qui Deus eſt, hic eſt vere lapis angularis, qui ſicut Deum in Chriſto homini ſociatum continet, ſic Chriſtum Deum hominibus adiũgit, qui in hoc munere ſe nobis donat in cibum, manétque per hoc munus in nobis. Audi quid dicat Donum hoc, quod ſe ipſum donat. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinẽ, in me manet & ego in eo.* Maneamus igitur in fonte felicitatis per hoc munus, ad quod per alia Sacramenta appropinquamus. Per hoc manet in nobis tota felicitas, per alia idonei ſimus ad illã participandam. Si formam nunc penſitemus, quod os, quę lingua exprimere, quis intellectus capere ſufficit formam huius Sacramẽti, in quo eſt formarum dator? Dicam paucis quod poſſum. Omne bonum habet hæc forma. Bonum habet quod totus mũdus capere non poteſt, de quo ille ſolus aliquid intelligit, qui ſe nihil penitus pro rei dignitate intellexiſſe cognoſcit. Hic eſt colũna ignis antecedẽs per noctem, & fumus per diem Dei populũ dirigẽs, cuius rationem & receptaculum vniuerſus populus, & ipſe Moyſes ignorauit. Si partes attendimus, & quid inter corporeas creaturas homine præſtantius? Quid inter ſpiritualia primo ente poteſt eſſe ſublimius? Hæ huius Sacramẽti, huius muneris partes ſunt. Homo cuius gratia creata sũt omnia, & Deus qui cuncta creauit, partis hic habent rationem. Quod eſt plus quam vniuerſum, hic venit quaſi in partem, & ſic eſt pars, vt toto nõ ſit minus. O excellens munus, quod totius boni continet bonitatem! O munus ineffabile, in quo pars nequit eſſe minus toto! Deus eſt quicquid eſt; eſt igitur & corpus, & ſanguis, & anima Chriſti, eſt Chriſtus homo totus, eſt gratia, eſt panis vinique accidentia. Sed longe plus eſt, & melius omnibus iſtis. Quid dixi eſt longe plus? Plus illis eſt infinito, & melius eſt Deus illa quæ diximus, quam ipſa in ſe permaneant; & tamen illa cum Deo ſumpta, partes ſunt munere: quia ſingula ſuam naturam, ſuámque ſubſtantiam retinent, nec ab infinito diuinæ perfectionis pelago abſorbentur. Hic eſt vere rubus quẽ viderat Moyſes ardere neque comburi. Ardet namque caro ſanguis, anima Chriſti, ardet Chriſtus totus charitate, ardet maieſtate, ardet deitatis potentia, neque comburuntur in illo hæc, ſed integra manent. Sunt alia Eccleſiæ Sacramenta dum fiunt, & vbi fieri deſierunt, vltra non durant, licet effectus eorum permaneat. Hoc vero perdurat effectum. Habent alia vnde menſurentur, hoc immenſum eſt, prorſúſque omnem menſuram excedit. Eſt vere hic panis, hydria illa farinę quæ non deficiet, eſt lecythus olei mulieris Sarepthanę quæ pauit Heliam, eſt vere oleum vaſis, quod mulier pro debito infundens, quotquot vaſa afferuntur replet, vaſiſque deficientibus ſtat ſe ipſo, vnde pro filio viduæ paterno creditori debitum ſoluitur, & filius à ſeruitute de liquoris huius precio liberatur. Hoc enim eſt corpus, quod pro vobis tradetur, ô filioli matris Eccleſiæ. Hic eſt ſanguis, qui pro vobis fundetur in remiſſionem peccatorum veſtrorum, in precium veſtræ libertatis. Et de munere Domini noſtri IESV CHRISTI, à ſuis receſſuri, hactenus dictum ſit.

Ephes. 2. Lapis angularis Euchariſtiæ figura.

Ioan. 6.

Exod. 13. Columna ignis, figura Euchariſtiæ.

Exod. 3.

3. Reg. 17 Hydria farinę & lecythus olei figuræ Euchariſtiæ.

4. Reg 4.

Præfatio ad lectores de ratione ſcribendi Domini teſtamentum excuſatoria.

Digitized by Google

CAP. XLI.

DE teſtamento Domini noſtri IESV CHRISTI nouo ſane noua ratione, & inuſitata de hęreditate conſcripto dicere nõ auderem, niſi ipſum IESVM dicere audirem, *Hic calix nouum teſtamentum in meo ſanguine:* Cuius ſeriem teſtamẽti Ioannes Euangeliſta litteris mãdaturus, in teſtatore mentis cõſtãtiam teſtatur, legata deinde conſcribit, Hęredes inſtituit, tãdemque fidei commiſſario executionem diſpoſitorum ſcribit commendatam. Quæ ſingula ſi minus ſufficienter fuero proſecutus, ſcio bonũ mihi eſſe, & vobis vtile pluſquam dici poſſit, quod pro rerum amplitudine, pro teſtatoris maieſtate, proque notarij dignitate plene hęc explicare nõ poſſum. Nemo igitur mihi quæſo calũniã imponat, quod multa obmiſerim, & enarrando teſtamẽtum Domini, lacerauerim potius Euangelij hiſtoriã, quã texuerim. Fateor plane, in hac ipſa Ioãnis narratione plura eſſe myſteria quã verba. Fateor, omnia quę ille ſcripſit de teſtamento Domini me ferre non potuiſſe, ſed & quę ferenda ſuſcepi, meam confiteor ſuperauiſſe virtutem. Tuli quantum, & quouſque potui; robuſtiores humeri plura & melius ferãt, vſque dum expedit. Satisfecit, qui fecit quod potuit, & auſũ fuiſſe magna culpabile non eſt, ſi non penitus inutiliter audeas. Multi ante me interpretes, Euangeliorum ſenſus proprijs verbis elocuti ſunt. Multi eoſdẽ ſenſus, de ſacris literis remote multũ acceperunt. Ego, ſi paucis obmiſſis, ſenſum de ipſo fonte Euãgelij, deque propinquo veritatem & doctrinã ſalutarem ſumere mõſtraui, cur nõ recte feciſſe videbor? Si plene ſingula Domini IESV verba dum ſuum condidit teſtamẽtum, vt Ioãnes ſcripſit, proſecutus nõ ſum, cur incuſabor quod reliquerim alijs locum ſuum?

Teſtamẽti Chriſti Domini diſtributio.

Nõ eſt apis infructuoſa, quę de ſingulis floribus fauos nõ aggregat; ſatis eſt ex quibus poteſt, & quantũ poteſt, illã ad mellificãdum in aluearijs congregare. Inciuile eſt, omnia poma vnius arboris, vno ſtomacho, vnaque ingeſtione conſumere. Bonum eſt ergo relinquere cæteris ſcriptoribus locum ſuum, vt qui velint, de intactis Euãgelij verbis fauos congerant in Eccleſia. Solent profecto ætatis noſtræ tabelliones, quos notarios dicimus, teſtamentorũ particulas dare poſcẽtibus. Solent etiã multa teſtantiũ verba breui pagella cõcludere. An quia omnia dicere non ſufficio nulla dicã? An quia totam Euãgelii ſeriem nõ capio, quid ſparſim mihi Dominus mõſtrare dignatur, occultabo? Si mihi ſola ſint fragmenta panis, ideo eſuriem meam non releuabo? Ideo paruulis fame periclitantibus negabo micas, quoniam panem integrum dare non poſſum? Lamentatur Dominus, quoniam dum paruuli quęrerent panẽ, non erat qui frangeret eis. Si laceratã tunicam habeam nõ induam illam? & nudus potius quam pannoſus incedam? Nimis delicati eſt, non niſi de integro pane cibum ſumere. Superbum eſt nimis, ac ſtolidũ algere potius in nuditate, ſe abſcondere, quam pannoſum incedere. Sed tamen hæc ipſa fruſtra, quę de Ioannis Euãgelio pro teſtamẽto Domini à me ſũpta ſunt, ita ſpero eſſe conſuta, vt non male cohæreãt. Quod vero non ſatis artificioſe conſuerim, quod ſutura nimis appareat, quod nõ omnia dicendi ſtilo æqualia ſint, veniam ab illis ſpero, quorum gratia laboraui. Non enim diuitibus aut delicatis operari cõſtitui operor pauperibus; quibus exiſtimo ſatis fore ſi operis mei partes õnes ſibi inuicẽ bene reſpõdeãt, & inhęreãt firmiter. Si nihil dixi, quod à tãto teſtatore decretũ nõ oſtendã, ſi quæ de Ioannis Euangelio ſumpſi fideliter, & vt ab authore ſcripta ſunt, in mediũ attuli; ſpero lectores non

Thren. 1.

Digitized by Google

rei non improbos voluntatem accepturos bonam, & imperfectum meum, non tam mihi, quam operis difficultati aſcripturos. Nunc Ioannem ipſum audiamus, & deinceps quæ dixerit declaremus.

Teſtamentum Domini
IESV.

Ioan. 13.

CAP. XLII.

ERGo *ſcio quos elegerim. Sed vt impleatur ſcriptura. Qui manducat mecum panem leuabit contra me calcaneum ſuum. A modo dico vobis, priuſquam fiat, vt cũ factum fuerit, credatis, quia ego* * *ſum. Cũ hæc dixiſſet* IESVS *turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, & dixit: Amen, amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Aſpiciebãt ergo ad inuicẽ ſe Diſcipuli, & ſciſcitãtes de quo diceret, erat recumbẽs vnus ex Diſcipulis eius in ſinu* IESV, *quem diligebat* IESVS. *Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei Quis eſt de quo dicit? Itaque cum recubuiſſet ille ſupra pectus* IESV *dixit ei. Domine quis eſt? Reſpondit* IESVS. *Ille eſt cui intinctum panem porrexero. Et cum intinxiſſet panẽ dedit Iudæ Simonis Iſcariotæ. Et poſt buccellam intrauit in eũ ſatanas, & dixit ei* IESVS. *Quod facis fac citius. Hoc autem nemo ſciuit diſcumbẽtium, ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant quia loculos habebat Iudas, quod dixiſſet ei* IESVS, *Eme quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut egenis vt aliquid daret. Cum ergo accepiſſet ille buccellam, exiuit cõtinuo. Erat autem nox. Cũ ergo exiſſet dixit* IESVS. *Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eũ in ſemetipſo, & continuo clarificabit, Filioli. adhuc modicum tempus vobiſcũ ſum, quæritis me, & ſicut dixi Iudeis, quo ego vado vos nõ poteſtis venire, & vobis dico modo. Dicit ei Simõ Petrus: Domine quo vadis? Reſpõdit* IESVS *Quo ego vado nõ potes me ſequi modo, ſequeris autem poſtea. Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te ſequi modo? Animam meam pro te ponam. Reſpondit ei* IESVS: *Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi. Non cantabit hodie gallus donec ter me neges.*

* Sic omnia exemplaria quę vidi; ſed quædam interſerẽda eſſe, quæ hic omiſſa ſũt, patet tum ex Euangeliſta, tum ex ſequenti capite, in quo explicantur. Sic igitur legẽdum. *ſum. Amẽ. amen dico vobis, qui accipit ſi quẽ miſero, me accipit, qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit cum hæc. &c.*

De mentis conſtantia Domini Saluatoris in exordio teſtamenti ſui.

CAP. XLIII.

MENTIS conſtantiam Domini IESV, teſtamentum ſuum condituri multis eius dictis & operibus, Ioanne referente, comprobatam, nunc plenius intelligite. Quid quæſo ſibi vult? *Ego ſcio quos elegerim,* niſi ego ſcio quos teſtamento meo legatarios, quos hęredes ſcribere decreuerim. Et quia ab initio duodecim Apoſtolos elegerat, quos hęredes inſtiturus erat, Iudas autẽ Iſcariotes vnus Apoſtolorũ, in hęreditate partem aſſequi nõ debebat, ne ignoranter fruſtráue cohęres ſcriptus videri poſſet, vnde argueretur mentis incõſtantia, mox adiecit. *Sed vt impleatur ſcriptura, qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum ſuum.* Pſal. 40. Quaſi dicat. Non per ignorantiam vnum ex vobis hęredem inſtituo, qui partem hęreditatis nullam aſſequeretur; ſciẽs hoc prudenſque facio, vt quæ decreuit Deus & per Prophetas ſuos innoteſcere voluit, vera & inconcuſſa permaneant, illum inter Apoſtolos numeraui. Decreuit enim Deus vnum ex meis hęredibus, & mecum panem manducantibus, per ingratitudinem hæreditate priuari, ſua ipſius ingrata perfidia qua non verebitur inſurgere contra me. Prudens ergo & ſciens ad condendum teſtamentum accedo, quoniã ſcio quos mihi legatarios & hęredes elegerim. Scio quis eorũ ſit ab hęreditate caſurus. Scio etiã quare caſurus. Quia per ingratitudinem, qua leuabit contra me calcaneum ſuum, hęreditatẽ non aſſequetur, vt impleatur, ſcri-

Digitized by Google

Prophetiæ & Prophetę non ſũt cauſa eorum quę prædicuntur.

ſcripturæ prophetarum. Nemo hic exiſtimet Prophetas, aut Prophetarũ vaticinia Iudæ impoſuiſſe neceſſitatem, leuandi calcaneum cõtra Dominum ſaluatorem. Sed quia ſic futurũ erat, ideo per Prophetas Deũ hoc voluiſſe prędici, vt Domino Iesv, eligẽti Iudam in Apoſtolum, ignorãtia aut fruſtratoria electio aſcribi non poſſet. Quando vt ſe cõformaret legibus diuinæ ſapientiæ illum elegit, quẽ Deus præſciuerat proditorem Sed quid ſibi vult quod dicit Iesvs? *Leuauit contra me calcaneum ſuũ*, niſi recedet hinc, ibitque ad Iudæos vt me vendat, reuertetur ab eis accepta mercede pro meo sãguine, quem illi in potum tribui ſalutarem? Eundo igitur & redeundo calcaneum leuabit, quandõ ambulantes primo terræ calcaneum imponunt; & illum vltimo leuant. Etiam quia dum Iudas Iesvm ſalutat, vt eum oſculo tradat, conſentaneum eſt alterum genu honoris ſimulandi gratia incuruauiſſe, quod nos reuerẽtiam exhibere dicimus. Oportuit ergo eum calcaneum à terra leuare, ſalutando magiſtrum. Itaque perurbane proditoris iniquitatem, & proditionis modum aperuit Iesvs, dum dixit; *Leuabit contra me calcaneum ſuum* propter quod adiecit, *A modo dico vobis vt cum factum fuerit credatis*. Modeſte vobis & quaſi ænigmatice dico, quod ſua culpa vnus veſtrũm ſit ab hereditate caſurus. *Vt cum factum fuerit*, cum ceciderit, *credatis* illum ſua culpa, non mea voluntate cecidiſſe. *Credatis* me nouiſſe quod ille ſceleris eſſet aggreſſurus. *Amen, amen dico vobis, qui accipit ſi quem miſero, me accipit. Qui autem accipit me, accipit eum qui me miſit*. Emiſſurus Dominus Iesvs paulo poſt Iudam proditorem, & in malũ ſuum abire volenti, poteſtatem facturus abeundi, illum ſi poſſet, pro officio magiſtri retinere conatur, ne calcaneum leuet. Itaque admonitioni quã facturus erat, duplicem affirmationem præponit; deinde quis fructus, quæ gloria maneat Diſcipulos ſuos obedientes, oſtendit, vt rebellis Diſcipulus, & auarus, agnoſcat quantum ſua nequitia amiſſurus ſit, dicit ergo. *Amen, amen*, id eſt, vere, & proculdubio *dico vobis, quem ego miſero, ſi quis accipit*, illi credendo, illũmue adiuuando, vel fouendo, *Accipit me*, Hæc omnia mihi pręſtat. Neque mihi tantum vt homini præſtat, ſed Deo. *Accipit eum qui me miſit*, qui totus eſt mecum, & ego ſum illud idem quod ipſe eſt. Quare non poteſt me accipere niſi & illum accipiat. O infelix Iudas, cur non te retrahit ambitio? Cur non auaritia tua tecum magiſtro tuo facit permanere? Si honores ambis, expecta donec mittat te magiſter tuus. Si te remiſerit, quaſi magiſter ab omnibus excipieris Si lucra ſectaris, dabuntur tibi theſauri populorum, quando ad pedes Apoſtolorum ponentur omnia credentium bona, in communẽ vtilitatem diſtribuenda. Sed quia obſtinatus es, & auaritia cæcus, nec tam clementis magiſtri, tam ſobria tui criminis manifeſtatione deterreris, quia admonitione & pollicitis non flecteris, nec mutaris, idcirco qui ſcrutator eſt cordium magiſter tuus, tuam deſtinationem intelligens, *cum hæc dixiſſet* Iesvs *turbatus eſt ſpiritu*, pietatis ſcilicet & manſuetudinis ſtudio tibi compatiens, & vultus hilaritatem, quam admonendo pretulerat, ad cõmiſerationem vertens. Ne quæſo exiſtimetis Dominum Iesvm Christvm, agnum vere ſine macula, filium innocentiſſimum, in quo Deo Patri optime complacuit, qui peccatum non fecit in cuius ore non eſt inuentum mendacium, per irã aliãmue animi paſſionem fuiſſe turbatũ. Et enim turbatio animi vel ſpiritus peccatum ſonare cũ ſit ſolita, ſitque Stoica inſtitutione ſancitum, in bonum virũ animi turbationẽ non cadere, quis audeat dicere Dominũ Iesvm Chri-

Iudam calcaneum contra Dominũ Ieſũ leuare, quid ſibi velit.

Turbatio Chriſti qualis fuerit.

ſtvm per iram fuiſſe turbatum? Nonnũquam inſuper in ſacris literis, turbatio dici ſolet motus rationis, efficax ad obediendum ſuperioris imperio, ſicut in affatu Angeli ſcribit Lucas, Mariam fuiſſe turbatam in ſermone eius, non quidem iræ impetu, ſed reuerẽtia quadã, vt diſſeruimus de annunciatione tractãtes, exponentéſque illud Lucæ, turbata eſt in ſermone eius, *Turbatus eſt* igitur Iesvs, id eſt, motus ad obediẽdũ Dei Patris decreto. *Turbatus eſt*, id eſt, mutatus ſecundum exteriora ſigna ad efficacius declarandam proditionem & proditorem. Hanc interpretationem non à me, ſed à Ioãne eodem loco ſeſe declarante, accipite. Vt enim dixit, *turbatus eſt ſpiritu*, mox addidit, *Et proteſtatus eſt, & dixit, Amẽ, amẽ dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me.* Quaſi dicat, turbatio Chriſti aperta fuit proteſtatio, ac manifeſtatio proditionis, & proditoris. Vt cum dicit *Et proteſtatus, &*, non copulatiue, ſed declaratiue ſit poſitum. *Amen, amen*, Vere & certe. Qui vere & certe loquitur, ſpiritu, id eſt, ratione, nõ per iracundiã conturbatus eſſe credendus eſt. Ira enim impedit animum, ne poſſit cernere verum, & ſi cernit ambigue cernit. Nõ eſt ergo perturbatus ratione Iesvs, qui vere & certe loquitur. *Dico vobis* nũc particulatim quod prius in genere dixerã *Vnus ex vobis* Apoſtolis meis, *ex vobis* cõmẽſalibus meis, *tradet* proditorie. *tradet* per auaritiam, *tradet* per ingratitudinem *me* Dominũ & magiſtrum ſuũ, *tradet me* impijs & ſceleratis qui, quærunt animam meam, vt perdant eam. *Aſpiciebant ergo ſe inuicem Diſcipuli hæſitantes de quo diceret.* Qualis hęc hæſitatio fuerit, aperit Matthæus. Singuli enim de ſe ipſis dubitantes non quod ſe reos intelligerent, ſed ne ſuſpecti haberẽtur metuentes, iuxta Matthęum, *Cõtriſtati valde cœperunt dicere. Nũquid ego ſum Domine?* Nemo de facto alterius eſt auſus interrogare palã, ſed de ſe quiſque quærit & dubitat. Decebat enim Apoſtolorum modeſtiam, nihil ſiniſtrũm credere, vel quær. re de proximo. Satis erat ſuam ſingulos innocẽtiam excuſare, alterius culpam palam aperiri, petere non debuerunt. *Erat ergo recũbens vnus ex Diſcipulis eius in ſinu* Iesv, id eſt iuxta ſinũ ex latere, vt ad aurẽ inclinaret ſe, & Iesvm ſecreto alloqui poſſet commode. *Quem diligebat* Iesvs, ſupple præ cæteris. Omnes enim diligebat magiſter optimus. Quare niſi prærogatiuam amoris adijcias, non capies ſenſum. Ita quia Ioannes familiarius cum Domino Iesv conuerſabatur, non immerito exiſtimatus eſt magis amatus. Neque vero incongrue familiarius conuerſabantur Iesvs & Ioannes quoniam vterque Virgo, &, vt exiſtimo, erãt ferme æquales ætate. Hoc porro de ſe ſcripſit Ioannes non ad iactantiam ſed cauſam reddere volens, cur potius ipſe Dominum ſecreto interrogauerit, quã quilibet alius Diſcipulus. Ita ne temeritatis dãnaretur à poſteris arctioris cõſuetudinis cauſã adduxit. Scribens igitur nũc de ſeipſo proſequitur dicẽs: *innuit ergo huic Simõ Petrus*, vt illũ audiret ſubmiſſa voce dicere aliquid volentẽ, *Et dixit ei* præbẽti aurem. *Quis eſt de quo dicit?* Interroga quęſo magiſtrũ. Nã qui prius in genere de ſua proditione, quaſi Propheticis verbis locutus eſt, & poſtea in ſpecie per vnum ex commenſalibus ſe prodi manifeſtauit, conſentaneũ eſt agnoſcere proditorem. Quære igitur, *quis eſt de quo dicit?* Ita perſuaſus Ioannes à Petro quærere de quo diceret, vt Innocẽtes pauore facinoris vel ſuſpicionis releuaret, *Cum recubuiſſet ille ſupra pectus* Iesv. Sunt qui dicãt, quod etiam pictum non vno tantum in loco aſpicitur, Ioãnem reclinaſſe caput in ſinu Iesv, & obdormiuiſſe. Quod ſi ex Euangelio conſtaret, & negari non poſſet ſine periculo ſalutis æternæ. Sed quoniam nullus Euangeliſtarum habet hoc, ego neque exiſtimo Ioannem obdormiuiſſe, neque reclinare ſolitum

Supra chord. 1. cap. 22.

Sato.

Hæſitatio diſcipulorũ qualis fuerit in vltima cœna.

Matth. 26.

Apoſtolorũ modeſtia.

Ioannes quare ſe à Chriſto dilectum ſcribat.

Ioannes ſupra pectus Ieſu recubuiſſe quomodo intelligẽdum ſit.

Digitized by Google

fuiſſe caput in ſinu I e s v, quietis aut ſomni gratia. Fuiſſet hoc vbilibet nimis molle. Tam temperato prǽterea in conuiuio magiſtri totius modeſtiæ, & in quo feſtinanter veſcendum fuerat, non decebat ſobriū ſoporari amicum Neque erat venuſtatis tanti magiſtri, obdormituri diſcipuli caput gremio excipere: neque timorati diſcipuli dormire volētis, in magiſtri gremio inter conuiuas caput reclinare Sobrie intelligenda ſunt, & pro modeſtia ſcriptoris accipienda, quæ iam diximus de ſe ſcripſiſſe Ioannem. *Cum recubuiſſet ille ſupra pectus* I e s v. Non quod omnino caput ſuper pectus impoſuerit, ſiue reclinauerit, vt pingitur, aut inter cœnandum obdormierit ſed caput recli nans verſus I e s v m (recumbebat enim ea in cœna proximus illi) os ſuū illius auri approximauerit. Exiſtimo namque inter matrem virginem, & Ioannem virginem Virginis filium & totius integritatis exēplar, in illa cœna medium recubuiſſe, vt virginitatis fructus (quo iam frui per Sacramenta eccleſiæ incipiebat genus humanum) de medio virginitatis ſurgeret. Ita inquam reclinans Ioannes caput, & os ſuum auri Iesv proximans, *Cum recubuiſſet*, id eſt, reclinaſſet ſe *ſupra pectus* I e s v. Certe ſupra eſt quod non tangit: non tangens ergo pectus, ſed illi appropinquans tantiſper, vt ad aurem loqueretur. *Dixit: Domine quis eſt ille* vnus ex nobis, *qui tradet te?* Certe qui dormit, non interrogat de tam ſerijs, neque qui ſibi de tam ſerijs reſpōderi expectat, ſomno ſe componit, neque ſoporato de tam ſerijs reſpondetur. (Nota hæc.) *Reſpondit* Iesvs. *Ille eſt cui intinctum panem porrexero. Et cum intinxiſſet panē dedit Iudæ Simonis Iſcariotis.* Exiſtimo hoc loco fore operę precium, ambiguitatē quandam tollere de medio, & Euangeliſtarum concordare ſcripturas, vt intelligamus illos non dicere contraria ſed ſibi concinere. Intelligamus etiam, qualis fuerit hic panis intinctus (Euangeliſtę vt non diſſētiant.) Iudæ porrectus. Matthæus & Marcus ante munus Chriſti id eſt, ante donum corporis & ſanguinis proprij, ſcribunt Iesvm manifeſtaſſe proditionem. Lucas & Ioannes poſt donum. Sed duo primi per anticipationem intelligendi ſunt; Vt ſcilicet perſuaſum habeamus illos ſcripſiſſe prius quod rei executione geſtū eſt poſterius: Lucas vero & Ioannes rei ſeriem, vt geſta eſt, narraſſe credantur. Neque idcirco priores poterunt falſitatis accuſari, qui nō ordinem, ſed rem tradere ſtudent. Lucas vero & Ioannes, qui poſterius ſcripſerunt videntes rei ordinem defuiſſe illum addiderunt Voluit enim Spiritus ſanctus per hos quatuor, non penitus eadem dici, ne ſinguli ocioſi & penitus ſuperflui viderentur. Voluit ſingulis aliquid deeſſe, quod ſupplerent alij, vt ſinguli homines ſe fuiſſe recognoſcerēt, & neminem integram penitus veritatē attingere, aut narrare ſuffeciſſe cognoſcerent. Et profecto teſtes penitus eadem dicentes non immerito ſuſpecti & ſubornati haberi ſolent. Vt igitur Euangeliſtarum teſtimonium, omni prorſus à ſuſpicione diſtaret, nō penitus idem dicunt. Dicunt tamen ſibi concinentia, ſi abſque liuore, ſi ſanis ſenſibus, quæ ſcripſerunt hauriantur. Sed redeamus vnde diſceſſimus. Aperte tandem monſtrat Iesvs Iudam Simonis Iſcariotis, illum eſſe vnum, quē prædixerat ſe proditorie traditurum, dum dicit Ioanni, *Cui intinctum panem dedero* & mox intinctum panem porrigit Iudæ. Non fuit hic panis ille, quem Iesvs benedixit, ſub quo ſuum corpus tradidit fuit ille panis purus, non intinctus aliquo liquore, panis fuit figuratus in azimis, cum quibus Paſchalis agnus edi iuſſus eſt. Paſcha enim noſtrum eſt Chriſtus, verus agnus qui aufert peccata mundi quando manducatur in azimis ſynceritatis & veritatis. Iam prius Iudas panem illū comederat, iam prius biberat illū potum. Sed quia indigne hæc ſumpſerat, iudicium

Mat. 26. Marci 14. Luc 22. Ioan. 13. Exod. 12.

Digitized by Google

1. Cor. 11. iudicium ſibi manducauerat & biberat. Nō igitur ſine cauſa, mox *poſt buccellam* de manu ſaluatoris aſſumptam *intrauit in eum Satanas*, vt exequeretur ſententiam damnationis, quã impurus ille & ingratus conuiua per ſuam nequitiã, iuſto iudicio iuſte ſubierat.

Ingratitudinis proprietas. Habet præ cęteris criminibus ingratitudo hoc peſſimum, vt à bono bene donatum vertat in perniciẽ accipiẽtis. Satanas (Hieronymo teſte) tranſgreſſorem, præuaricatorem, ſeu contrarium ſonat.

Hierony. de nominibus Hebra. to. 3. Nonne intrauit Iudam ſtudium tranſgrediẽdi omnes æquitates? quando per ingratitudinẽ (peſſimum iniuſtitiæ genus) magiſtrum ſuum, & quidem beneficentiſſimum, inuidis vendidit Phariſæis? Nonne fuit idẽ Iudas, præuaricator ſalutationis & oſculi? quãdo pacis & beneficentiæ indicia ad homicidiũ, & perniciem magiſtri amantiſſimi mitiſſimique peruertit? Fuit etiam ſibi contrarius quando lucri ſui occaſionem ingentem, tam parua mercede (cum eſſet pecunię ſtudioſus) ſibi ſubtraxit. Vere igitur intrauit in eum Satanas,

Satanas quomodo Iudam ingreſſus ſit. firmum ſcilicet propoſitum tranſgrediendi limites honeſtatis præuaricãdique amoris & honoris indicia, & ſe ſuis commoditatibus per cæcam auaritiam opponendi. Quotiens hoc facit auarus? qui vt lucretur non multam pecuniam, ſanitatem perdit & vitam. Sed de his alibi. *Et dixit ei* IESVS. *Quod facis, fac citius*. Videretur fortaſſe dixiſſe IESVS, *Quod facis*, Quod me prodis & vendis, *fac citius*, Cito me vende & trade manibus impiorum. Ne quæſo ſic exponas, ne ſic intelligas, nefas eſt de Domino IESV ſic ſentire. Maluiſſet IESVS Iudam reſipiſcere & pœnitere. Voluiſſe præterea IESVM pœnas Iudę accelerari, nõ eſt conſentaneum, quem optauit nõ naſci, ne tam acerbe puniretur. Sciuit præterea IESVS horam & momentum, quo erat capiendus & alligandus, ſciuit illud neque accelerari poſſe, neque differri. Non igitur hortatus eſt Iudam accelerare, quod accelerari non poſſe certiſſime nouerat. Adde quod IESVM Iudę præcipere quod proditionem maturaret, nil aliud erat quam Chriſtum propriã mortem accelerare. Hoc autem non boni nec conſtantis viri, ſed aut puſillanimis eſt, imminẽtia mala per mortem fugere cupiẽtis, aut deſperati, cui iam propria vita ſit odioſa; quæ de Domino IESV ſuſpicari inſanum eſt, atque blaſphemum. Certe ipſe IESVS, cum eſſet in horto, ter orauit patrem, ne calicẽ paſſionis bibere cogeretur, non quod mori penitus recuſaret, ſed ne quis vnquam crederet illum, quaſi puſillanimem ſuccumbere malis, aut quaſi deſperatum abijcere vitam. Ita qui à patre orauit vitam, à Iuda non poſtulauit mortis celeritatem. — Calicem à ſe trãsferri cur Chriſtus orauerit.

Quid igitur ſibi voluit ſermo Chriſti, *Quod facis, fac citius*? Audi. Videns IESVS Iudam animo fluctuantem, ſeque manifeſtari timẽtem, & idcirco diſcedẽdi occaſionem captantem, &, ſi nulla daretur, iam omnino ſine licẽtia abiturum, ſeque per hunc ipſum receſſũ proditorẽ manifeſtaturum, ne ſe detegeret, & ne diſcipuli illũ diſcedere prohiberent, quaſi emittẽs eum dixit, *Quod facis, fac citius*. — Citius fieri, quid Iudam alloquens, Ieſus inſ. ferit.

Sed quid citius fieri voluit? Segregationẽ perditi hominis & penitus deſperati, à puris & innocentibus, vt ſequentia manifeſtant. Fuit ergo ſenſus verborum Domini IESV. O Iuda, quem humilitas & humanitas mea, dũ ego Dominus & magiſter laui pedes tuos; quẽ munificẽtia mea, qua memet tibi donaui, exhibẽs tibi meum corpus in cibum, & ſanguinem in potum, ad ſalutẽ animæ tuæ, ſi modo velis; cui inſuper ego per tale munus me adiunxi, & inhæſi quantum licuit; quem generalis admonitio mea, qua à commenſalibus meis prodendum me, iuxta propheticum vaticinium, declaraui; quẽ ſpecialis caſtigatio, quod per vnum tantum hæc proditio fieret; quem indicium — Pſalm. 40.

Digitized by Google

dicium intincti panis nõ abſterruerũt tanto à facinore, à tam ſceleſto propoſito nõ retraxerunt; quoniã impœnitens & incorrigibilis es, & idcirco tali conuiuio te reddis indignum; quoniã horum Diſcipulorum conſuetudinẽ aſpernaris, refugis, horres; quoniã ad ſceleratos ire feſtinas, & idcirco recedere vis, vt reprobus ſepareris à bonis; *Quod facis*, Iamque te moues vt diſcedas, *fac citius*. Tu lupus agnos deſere, fuge me paſtorem, has meas oues, hos agnos, hunc gregem iam purga. Omnes boni viri ſunt, tu ſceleratus; purga ergo per tuum diſceſſum collegium meum. Ita *quod facis, fac citius*, nõ meã proditionem, nõ tuam deſperationem, ſed gregis huius purgationem. Lupus exi citius ab ouili meo, exi inquam citius, ne te diutius morãtem, Diſcipuli mei proditorem agnoſcant. Matura citius diſceſſum tuum, ne Ioannes, quamuis monitus ſilere quod nouit, te aperiat proditorẽ. Ita per hæc verba, *quod facis, fac citius*, Dominus Iesvs Iudæ occaſionem præbere voluit, præbuitque tuto diſcedẽdi. Et qui iam docuerat malũ pro malo non eſſe reddendum, ſed malum in bono vinci oportere, facto cõprobauit quod docuerat quando Iudam abire volentem, vt illũ proderet, emiſit tuto. Horum gratia dixiſſe Dominum Iesvm, *quod facis, fac citius*; ſequentia declarabunt. *Hoc autem nemo ſciuit diſcumbentiũ ad quid diceret, Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quod dixiſſet Iesv, eme quæ opus ſunt nobis ad diem feſtũ, aut vt egenis aliquid daret*. Plana res eſt Dominum Iesvm, Iudæ his verbis occaſionem dediſſe tuto recedẽdi. *Cum ergo accepiſſet ille buccellã*, paruũ bolum, qualẽ buccella, id eſt, parua bucca ſumere ſolet, nõ enim modeſtiſſimis Saluatoris manibꝰ aliquid immoderatũ dari potuiſſet, *Exiuit cõtinuo*, vt exeũdi per verba magiſtri aſſecutus eſt occaſionẽ. *Erat autem nox*. Nõ vacat hoc myſterio, Etenim *qui male agit, odit lucem*. Nox erat. Tenebræ ignorantiæ craſſæ Iudam exceperant. Obcæcauerat enim illũ obſtinata auaritia, qua pactam pecuniã pergebat promereri. Et quia nemo niſi ignorans peccat, quemadmodum exponẽtes Ariſtotelis Ethicorum libros plane mõſtraui mus, non mirum ſi Iudam abeuntem nox exceperit ignorãtiæ. *Cum ergo exiſſet dixit Iesvs, Nunc clarificatus eſt filius hominis & Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eum in ſemetipſo, & cõtinuo clarificabit eum*. Aperit nũc magiſter optimus, quid Iudã citius facere voluerit, dum poſt eius diſceſſum dicit. *Nunc*, quod abijt Iudas, *clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo*. Cũ ſagena miſſa in mari, & aggregatis omnifariam piſcibus, boni mittũtur in vaſa, mali excluduntur piſces, purgantur nauis & retia, & emiſſa vitiorum ſentina fœtoréque proditorio ab Apoſtolico cœtu, purgatus eſt, & clarificatus totus ordo diſcumbentiũ, clarificatus in primis Chriſtus caput, quando in membrum tam putridum deſijt influere. Clarificatum eſt ſanctum illud collegiũ matris Chriſti, & vndecim Apoſtolorum, in quo Deus per gratiam reſidebat. Clarificatus eſt igitur Dominus Iesvs Iudæ diſceſſu, quia ſuorum commenſaliũ cœtus omni fęce criminum liberatus eſt. Si Dominus Iesvs ſe ipſum in ſe ſolo, vel in Deo, nõ in ſuo collegio clarificatũ, per Iudę diſceſſum voluiſſet intelligi, nũquam addidiſſet. *Et ſi Deus clarificatus eſt in eo, Deus clarificabit eũ in ſemetipſo, & cõtinuo clarificabit*. Etenim quem iam ſic clarificatũ dixerat, fruſtra clarificãdum addidiſſet. Sed quoniam per Iudæ diſceſſum, ſe & Deum in ſui collegij purgatione clarificatũ oſtenderat, denuo ſe in ſe ipſo clarificandum dicit. Quod autem dicit *cõtinuo*, non ſtatim, ac ſine intermedio eſt intelligẽdum, quod ipſemet declarat addendo; *O filioli adhuc modicum tempus*, viator paſſibilis ſicut vos, atque mor-

Mat. 5. Luc. 6. Rom. 12.

Ioan. 3.

Cur Iudã noctu receſſiſſe ſcribat Euangeliſta

Ariſtotelis Ethicorũ libros Auctor noſter interpretatus eſt.

Digitized by Google

mortalis, *vobiſcũ ſum, quæritis me*, ſequi, *& ſicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non poteſtis venire, & vobis dico modo* Nũc igitur me non ſequimini, quia vado nunc ad mortem ſpontaneus, vado ad mortẽ ignominijs, opprobrijs, verberibus, vulneribuſque duriſſimã, cuius formidine me omnes deſeretis, ſicut dixi vobis, dum veniremus Ieruſalẽ. Hunc eſſe literæ atque ſermonis ſenſum, nemo dubitabit, qui ſequentem Petri interrogationem, & Chriſti reſponſionem attente perlegerit. Quærẽti namque Petro, *Domine quo vadis*, reſpondit IESVS, *Quo ego vado non potes me ſequi modo* quia nõ es tãtæ fortitudinis, vt ſponte laniari per tormẽta, & occidi ſuſtineas. *Sequeris autẽ poſtea*, quãdo ſpiritus conſilij & fortitudinis, te in amore Patris meique firmauerit. *Dicit ei Petrus, quare nõ poſſum te ſequi modo? Animam meam pro te ponã*, etiam modo, in omni pœnarum mortiſque periculo. *Reſpondit* IESVS. *Animã tuam pro me pones?* Interrogat quaſi negans, vt ſequentia manifeſtãt, quaſi dicat, id modo non facies, & vt ſcias me hoc certum habere, *Amen, amẽ*, id eſt, vere & certe *dico tibi non cantabit hodie gallus donec ter me neges*, eſſe tibi magiſtrum, tibi notũ, tibique amicum.

Adhuc modicum tempus vobiſcũ eſt dixerit Dominus Ieſus.

Trina Petri negatio qua ratione cõſtat

Scribunt omnes Euangeliſtæ concorditer trinam à Chriſto Petri negationem præſagitam, & nihilominus ſi attente, quæ de hac re illi ſcripſerũt, legere voluerimus, plus quã tertio negaſſe Petrũ ſe aliquid commertij habere cum Chriſto, inueniemus, niſi (quod abſit) ipſorum Euangeliſtarũ quẽpiam à vero receſſiſſe fuerimus opinati. Scribit Matthæus negauiſſe Petrum hoc ordine. (Matth. 26.) Cum eſſet Petrus in atrio, quod erat ante prætoriũ domus Cayphæ, vbi IESVS colaphis cædebatur, ac per deriſum de cædẽte prophetare iubebatur, ancilla dicit Petro. *Et tu cũ* IESV *Galilæo eras*. Ille reſpondit. *Neſcio quid dicis*. Et mox inde diſcedit, vt de atrio exeat. Eo iam in limine cõſtituto vt exiret, alia ancilla ad aſtãtes verſa, dicit de Petro. *Et hic erat cũ* IESV *Nazareno*. Reſpõdit Petrus. *Non noui hominem*. Egreſſus deinde atrium, & in veſtibulo conſtitutus, audit à multis ſatellitibus illic ſtãtibus, *Vere & tu ex illis es, nã loquela tua manifeſtũ te facit*. Et his reſpondens deteſtatur & iurat ſe hominem non nouiſſe. Marcus quaſi narrat hæc eadem. Ita iuxta hos duos Euãgeliſtas (Matthæum inquam & Marcum) (Marci 14.) negauit Petrus bis ad vocem ancillarum dũ eſſet in atrio & ad multorum verba ſatellitum atriũ vero iam egreſſus negauit tertio. Lucas (Lucæ 22.) eadem ſentire videtur, niſi quod ſecũdam negationem ad verba maris, & tertiam non ad multorum mariũ, ſed vnius tãtum quæſtionem ſcribit impletam, non declarãs an atrium ſit inter negandum egreſſus. Horum vero apparens diſſonantia facile tollitur, quoniam locorum veritatem nõ habet ipſa narratio, & non diſtat à vero, cum ſecunda ancilla aliquem etiam marem, contra Petrum eſſe locutum. Ita Lucas marem, Matthæus & Marcus ancillã, in ſecunda negatione vere introducunt contra Petrum verba facientes. Non pugnat etiam, quod à multis Petro imponebatur cõmuni nomine, acrius ab vno imputari. Ita Lucas in tertia negatione acrius vrgentem referens, vnum ſcribit; Matthæus & Marcus, qui cõmuni nomine inſtabant Petro commemorantes, de multis narrãt ſine repugnãtia. Ioannes autem Petrum primo negãtem dicit, (Ioan. 18.) dum ingreditur domum Annæ, introductus ab ipſo qui ſcripſit. Quã negationem alij Euangeliſtæ nõ ſcripſerũt, quia neq; narrarũt quę Chriſtus paſſus apud Annam fuerit, ſed in eius domo geſta penitus reticuerunt. Itaque ex Euangelio conſtat Petrum quater negauiſſe, ſe eſſe Chriſti Diſcipulum, ter iuxta Matthæum, Marcum & Lucam, quibus Ioannes in duabus poſtremis negationibus eſt conteſtis.

Euangeliſtarum apparens diſſonantia diſſoluitur.

Et

Et aliam adducit negationem, in domo Annæ factam à Petro, quã tres illi penitus non ſcripſerunt. Eritne igitur Dominus IESVS in ſuo ſermone non verax, qui dixit Petro, ter me negabis? Minime. Quoniã qui quater aliquid facit, facit etiam ter. Qui igitur quater negat, ter vere dicitur negaturus, antequam id faciat. Nõ dixit Dominus IESVS ter tantum, ſed ter, non excludẽs maiorem numerum. Quare non erit mendax, ſi pro ſua modeſtia minus prædixit, quam futurũ nouerat, prędixit tamẽ quod vere futurũ erat. Dixit autem ter, quia triũ teſtimonium eſt perfectũ: licet enim duo ſufficiant, tres tamen plenius probare videntur. Et profecto *tres ſunt qui teſtimoniũ dant in cælo, Pater, Verbũ, & Spiritus ſanctus; Tres item qui teſtimoniũ dant in terra* de Domino IESV CHRISTO, *Spiritus, aqua & ſanguis*. Tres itẽ naturæ erant in Chriſto, corpulenta ſubſtãtia, rationalis anima, & natura diuina. Erat Chriſtus Deus, erat homo, erat Dei hominũque mediator. Erat prędterea Petro cõpatriota, amicus & Dominus, & magiſter. Erat Petrus ei ſociatus iure patrię, nã Galilæus; iure officij, nam Apoſtolus, iure diſciplinę, nã diſcipulus. Quę tria negauiſſe Petrum intelliges, ſi diligẽtius Euãgeliſtas inſpexeris. Negauit adhuc tribus in locis, in atrio, in oſtio atrij, & extra oſtium. Quare nõ incõdite Dominus IESVS illũ dixit ter negaturum nõ tã numeri negationũ, quã locorũ & negatorũ rationẽ habẽs. Et de negatione Petri hactenus dictum ſit, vt referẽdo paſſionis ſeriẽ, de illa nil vltra dicere habeamus. Si quis vero ſcire deſideret cur Dei prouidentia potius Petrum, quam alios diſcipulos in crimen negationis aperte cadere permiſerit, legat quę Thomas in cathena aurea (opus profecto plus quã aureũ) hac de re referat. Ad Ioannem Euangeliſtã noſtra reuertatur oratio qui quoniam monſtrauit Dominum IESVM ſciuiſſe, & prędixiſſe proditionẽ contra ſe machinatam; proditorẽ, proditioniſque modum aperuiſſe; Iudæ diſceſſu, in ſui collegij expiatione ſe clarificatũ declarauiſſe; per ſui nominis glorioſiſſimum præconiũ, de proximo in ſe ipſo clarificandum prædicauiſſe; iam minimũ vitæ mortalis ſibi reſtare confirmauiſſe; Apoſtolos illum relicturos, Petrum negaturum oſtendiſſe; de conſtantia mẽtis Domini IESV teſtari volẽtis, aperte plenẽque in teſtamenti exordio fidem fecit.

Ter negaturum Petrum cur dixerit Dominus cum tamẽ quater negauerit.

1. Ioan. 5.

De diſpoſitione legatorum, & teſtamento Domini in genere, & de fide in ſpecie, vt de primo legato.

CAP. XLIIII.

NON *turbetur cor veſtrum, neque formidet.* ** Verba quæ ego loquor vobis, a me ipſo nõ loquor. Pater autem in me manẽs ipſe facit opera. Nõ creditis quia ego in Patre, & Pater in me eſt? Alioquin propter opera ipſa credite. Amen, amẽ dico vobis, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ad Patrem vado. Et quodcũque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis* * *Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Ordinabat teſtamentũ ſuum Dominus IESVS, vt diſponeret de theſauris, quos fures non effodiũt nec furantur, quos neque erugo neque tinea demoliũtur, quos in ſuperna Ieruſalem poſt mortem poſſidebũt, qui pro tempore peregrinationis per fidem & ſpem, cũ patientiæ lõganimitate illos inuenire, & illis ſe dignos facere ſtuduerint. Sed quia ſtudio veritatis, pia fide tenẽdæ, aduerſatur diffidẽtia, mentiſque turbulentia; qui vult tenere per fidẽ veritatem ſincerã, in altiſſimo diuinæ ſapientiæ abyſſo reconditam, humanaque ratione inacceſſibilẽ, adijciat neceſſe eſt omnẽ humanæ imbecillitatis turbationem incõditam, omnemque pauo-

Ioan. 14.

* Hic interſeri debere hæc verba *Credistis in Deũ & in me credite*, patet ex illorũ explicatione, quæ in hoc capite habetur.

* Legendũ *me*, vt habet vulgata editio, & vt legit auctor c. 4

Digitized by Google

pauorem.Mox enim ſi formidine diffidētiæ vacillauerit,caligabit errorum tenebris,labetur & ibi in præceps,inſtar eorū qui ſuper trabe,in alto& pręcipiti cōſtituta,ſtare diffidunt. Itaque Dominus IESVS amicos,quibus fidem legat, ante omnia turbationem mētis formidoloſam abijcere iubet, dicens, *Non turbetur cor veſtrum neque formidet*; quaſi dicat,quia vos me relicturos, & Petrum ter negaturum dixerim, non idcirco turbetur cor veſtrum diffidētia imbecillitatis virium veſtrarū,neque formidet pœnā pro hac culpa ſubire; imbecillitati veſtræ ſubueniam, culpámque remittam. Sed vt hoc faciam,habete bonam fidem; quæ vnde incipere,vbi terminari oporteat,quid illa præſtet, paucis quæ de Euangelio Ioānis in medium attuli, Saluator abſoluit.Dum enim dicit,*non turbetur cor veſtrum,neque formidet*,remouere docet diffidentiam, fidei certitudini potiſſimum aduerſantem. Vbi dicit, *creditis in Deum*, fidei iacit ſolidiſſimum fundamentum. Vbi dicit, *& in me credite*, culmen fidei, quouſque ſe erigat, manifeſtat. Vbi dicit, *verba quæ ego loquor*, &c. oſtendit quomodo fidei *ſtructura, de ſuo fundamento conſurgere oporteat. Vbi vero dicit. *Amen,amen*, &c huius ſtructuræ commoditates adducit in medium,vt neminem pigeat integram fidem ſuo ordine ſumere, Dicit ergo, *Creditis in Deum,& in me credite*, quaſi dicat. Naſcatur fides &c. fides de mediatore, ex fide præſumpta de creatore. Et profecto,qui vere credit in Deum, qui ſine formidine illum credit omnipotentē, quē humanę rationes non turbāt, qui eius omnipotentiam nō circūſcribit, vel menſura finita nō metitur,ille facillime credet in Dominum IESVM CHRISTVM, & omnia quæ ille credi ex Euāgelio voluit, pro veris habet & firmiter tenet.*Verba quæ ego loquor vobis à me ipſo non loquor*. Docet Logici,à primo ſubiecto ſcientiarum vim veritatémque conſurgere. Quare non incōdite Dominus IESVS fidem, quæ lumen eſt animę perfectiſſimū à primo ſuo fundamēto,qui Deus eſt, omnem credendi rationem docet ſumere. Hac ratione ſancti Apoſtoli,dum fidei formam in ſymbolo traderent, & quæ in ſumma credere deberemus ſeriatim enarrarent, quidnā de Deo credere debeamus,inprimis oſtendunt dicentes. *Credo in vnum Deum Patrem omnipotentē* Deinde quid de Domino IESV CHRISTO credendum ſit, ſtatuunt adijcientes, *Et in* IESVM CHRISTVM *filium eius*. Hinc dicit Dominus IESVS CHRISTVS, *Verba quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor*. Veritas, quæ mente concipitur,verbum eſt, dūque illam per voces loquimur,verbū, id eſt, veritatem loquimur mēte cōcepta. *Verba* veritates fidei, *quæ ego*, quaſi homo, *loquor* lingua,& vſu humano *vobis* inſtruēdis,& ad veſtrā vtilitatē,*nō loquor à me ipſo* homine. Et vnde loqueris bone IESV? *Pater autem in me manens, ipſe facit opera* Nō quia loquamur, nō quia aliquid cogitemus,idcirco illud eſt verum,ſed quia res ſic ſe habet,habet autem Deo faciente:quoniam ad omnem effectum plus operatur prima cauſa, quā aliæ ſimul omnes. Deus ergo primo fecit quæ fide tenemus. Anima Chriſti facta cognouit, cognita manifeſtauit.Prima itaq; ratio,cur manifeſtata per fidem reuelatā vera ſunt,non eſt ab homine reuelante, ſed à Deo faciēte. O chriſtiane, ſi quis te interroget,quare vel quomodo verū eſt,quod Deus hominē induit, quod in virgine carnē ſumpſit, quod eſt de virgine natus? Si refugis ad creatas cauſas,non es chriſtianus,deque primo legato Chriſti magiſtri tui,nihil penitus habes. Dicit Chriſtus, *Pater in me manēs ipſe facit opera*. Quis ergo ea operatus eſt quæ tu in ſymbolo credis? Non cælorū motus, nō ſtellarū influxus, non intelligētia aliqua mouens orbes, nō ipſum cælum. Pater cōditorque cælorum facit

hæc

*ſtructurā 1. exempl.

Prima ratio,cur ea quæ fide reuelata credimus, vera ſint, à Deo eſt.

Digitized by Google

hæc omnia. Dominum Iesvm Christvm à mortuis ſurrexiſſe, cur credere debes? Quia Theologus aut Philoſophus; quia Epiſcopus, aut Papa hoc dicit? Minime. Quare credere debes? Quia Deus hoc fecit, cui nihil eſt impoſſibile. Quod Dominus noſter Iesvs Christvs ieiunauit, orauit, ambulauit, quare credes? Quia hominis hæc poſſibilia ſunt, vel quia aliquis homo vidit hæc fieri, *ea tibi retulit ſic ſe habuiſſe? Minime. Si horum gratia credis, veritatem quidē credis, ſed non es Chriſtianus, nō habes fidem Chriſti. Fides dicit, *Pater in me manens facit ipſe opera.* Crede, quia Pater fecit. Tu dices, credo quia vidi, vel quia alium vidiſſe noui. Non eſt hoc legatum Chriſti. Crede, quia Pater fecit, & Chriſti fidem habebis. Verba fidei, quæ loquitur per humanitatem Dominus Iesvs, à ſe ipſo homine prohibet accipi, quare tu ab alio homine ne queſo accipias, fallêris. Audi ab homine, crede per Deū. Docuit Chriſtus quod ſit fidei fundamentum; docuit quo authore credi oporteat fidei veritatem, quando more optimi Philoſophi, veritas fidei ad primum fundamentum reducere docuit, vnde fluxerunt; vt via compoſitiua, à fūdamēto ad illas ſurgat ingenium, & via reſolutiua omnes reducat ad fūdamētum. *Nō credetis quia ego in Patre, & Pater in me eſt?* Pater qui facit opera, nō eſt intelligendus ille ſolus, qui prima creditur in Trinitate perſona, ſed natura diuina, quæ vna eſt in Patre, & filio, & Spiritu ſancto. Omnia enim quæ credit fides, operatū eſſe Deum in Chriſto Domino, & per Chriſtū Dominū; Tota ſimul Trinitas operata eſt. Pater igitur, manēs in Chriſto, qui fecit opera Deus eſt; quia omnia creauit eſtque rerum omnium Pater primus. Vnde quia Chriſtus eſt Deus, ipſe eſt fidei fundamentū primum, quia Deus eſt quia vero homo eſt plene intelligēs fidei magnalia, in Dei ſapientia relucētia, & nobis humano modo loquitur, quæ ineffabiliter in eo, & per eum noſtri gratia Deus fecit, primus magiſter eſt fidei edocendæ. Vt igitur illum credamus fidei, quā legat, eſſe authorem & doctorem. dicit *Non creditis quia ego*, Verbum & Filius, ſecūda in Trinitate perſona, *sū in Patre* id eſt, in Deo, ſicut ſuppoſitum eſt in natura, ſicut Socrates in homine continetur? Nec tamen per omnia ſic, immo longe diſſimiliter; *& Pater*, id eſt, idem totum quod in omnibus omnia operatur, *in me eſt*? Sicut natura tota eſt in ſuo ſuppoſito, ſicut humanitas tota & integra in Titio conſeruatur, nō tamē per omnia ſic, ſed diſſimillime aſſimilate. *Ego in Patre* Ego ſecundum hominem homo, nonne creditis, quia per vnitatem hypoſtaticam ſim in Patre ſim in Deo factus cum illo vere vnum? *Nō creditis quia ego*, vt ſuppoſitum ſecūdum diuinæ naturæ, *ſim in Patre* qui eſt prima perſona per circuminceſſionem, quādo eadem numero & (vt ita dicam) ſingulariſſima diuinitas quę eſt in Patre, eſt in me? & per omnia ſimiliter Pater hac ratione in me eſt, ſicut ego ſum in illo, licet ego ab illo procedam, & ille procedat à nullo? *Alioquin propter opera ipſa credite*. Sententia Philoſophorum eſt, ſubſtantiam rei ſua operatione dignoſci. Qui facit opera ſtulti, ſtultus eſt. Neque enim diſtat ſtultus à ſapiente, niſi quia opera ab operibus. Fac ſtultum operari ſapienter, iam nō erit ſtultus. Qui facit opera pluſquā hominis, eſt pluſquā homo Qui facit opera plus quam creaturæ, *pluſquam eſt creatura. Fecit Iesvs quod creatura neque fecit, neque facere credi potuit. Quis credat hominem ſiccis pedibus maria perābulare; ventis turbinibus mariſque procellis imperare? mortuos ſuſcitare iubēdo? Reſuſcitauit Heliſeus mortuum, ſed, orādo, magnoque nixu ſupplicando. Reſuſcitauit Iesvs mortuos imperando, quod ſolus Deus facere poteſt. Chriſtus ergo qui hæc fecit

* & ea 1. exempl.

Pater faciens opera quis ſit intelligendus Ioan. 14.

Opera Chriſti oſtendunt illum eſſe Deum.

* *eſt pluſquam creatura* 1. exempl.

Matth. 8. 14.

Marci 4. & 6.

4. Reg. 4.

Luc. 7. & 8. Ioan. 11.

fecit vere Deus eſt, ideóque non mirum ſi dicat, *Alioquin propter opera ipſa credite*. Si non creditis quia ego ſim in Patre, & in me ſit Pater propter verba mea, credite propter opera mea, quia opera ſubſtantiam manifeſtant. Diſcant hic chriſtiani non aniles fabulas, neque deliramenta ſectari, non leuiter nimis de ſe præſumentiū dictis, aut nimis callide confingentium præſtigijs credere. Chriſtus iubet credi operibus, iſte credit faciebus. Chriſtus tamen iubet credi operibus, ille credit veſtibus. Iubet Chriſtus credi operibus, iſte credit ſomnijs. Chriſtus iubet credi operibus, ille credit ſuſpirijs, alius lacrymis, alius latratibus: pudet dicere, neque auderem, niſi audere me faceret Chriſtus dicens, *Propter opera ipſa credite*, non per famam, vel potius rumorem inſanum, non propterea quæ dixerunt, & illi ipſi non fecerunt, qui per illa

Mat. 7. credi in ſe volunt, cauere iuſſit Chriſtus à pſeudo prophetis, quos ipſe deſcribit, qui veniunt in veſtimētis ouium; nihil ego addo, ipſe dicit; intrinſecus autem sūt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoſcetis eos. Ita qui lupos à fructibus cognoſcendos admonet, ſe iubet ab operibus æſtimari, vt fidem ſuam, cuius Deum fundamentum & terminum eſſe monſtrauit, cuius ſe doctorem & architectum oſtendit, non leuibus coniecturis, ſed operibus ſolidis nouerimus ſtabilitam.

De fructu fidei & vtilitatibus conſequentibus illam,

CAP. XLV.

AMEN, *amen dico vobis qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet*. Deſcripſit Dominus vnde vires fides ſumat, nunc deſcribit quos afferat fructus [illegible]

Reſtitui ad vitam mortuos, & ille reſtituet. Fecerunt hæc Diſcipuli Domini, fecerunt multi Martyres, multi Confeſſores, faciunt quotidie Sanctorum orationes. Sed dices ergo & credentes in Chriſtum, ſi faciunt opera quę fecit Chriſtus, ſunt Deus, ipſi ſunt in Deo & Deus eſt in illis, ſicut de ſe dixit IESVS, & ab operibus voluit eſſe probatum. Reſpondebit ſtatim ipſe IESVS, *Quia ad Patrem vado, & quodcunque petieritis Patrē in nomine meo hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo hoc faciam.* Opera quæ faciunt credentes in Chriſtum, non virtute propria, non nomine proprio facturos oſtendit, ſed virtute Dei, & Chriſto ipſo intercedente vt mediatore, operante vt Deo. Ideo credentes facient quæ ego facio, & adhuc maiora, quia quaſi mediator ad patrem vado, exoraturus pro credentibus in me gratiam. Ita quodcunque vos in me credentes, petieritis Deum Patrem omnipotentem facere in nomine meo, mea authoritate, mea interceſſione, mea gratia, hoc faciam. Faciā vero, *vt Pater* Deus *glorificetur in Filio*. Glorificabitur enim Deus vos exaudiens, quando poteſtas virtutis eius opere declarabitur. Glorificabitur autem in Filio, quando Filij interuentu, gratiam intelligent ſe conſecutos homines, pro quibus in Filij nomine petieritis. Non ergo credentes faciēt virtutes & miracula, ſicut Chriſtus fecit fecit ille virtute propria, & imperando nomine proprio, faciūt fideles ſupplicando in nomine ſanctæ Trinitatis, vel in nomine IESV Nazareni. Dixit nempe Petrus, *argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine* IESV CHRISTI *ſurge & ambula.* Et Ioannes Euangeliſta ad Druſianam, quæ efferebatur mortua, ſuſcitandam dixit, Dominus IESVS CHRISTVS excitet te Druſiana. Si opera conſideremus, aut cauſam, nulla eſt diff[illegible] mira-

Miracula longe aliter Chriſtus fecit, quam ſancti fecerint aut faciant.

Actor. 3.

In eius vita.

Digitized by Google

cula à Chriſto facta, & à ſãctis eius impetrata. Deus enim eſt qui pe Chriſtũ, & Chriſti fideles opera facit. Si modũ faciend. , magna eſt differentia, Fecit ipſe Iesvs miracula virtute propria, fecit imperans & non impetrans. Faciunt fideles virtute diuina, in nomine Dei omnipotentis, in nomine Domini noſtri Iesv Christi, non nomine proprio; faciunt impetrantes, nõ imperantes, Ita opera quæ fideles faciunt, indicant Chriſtum eſſe Deum, quãdo virtute Chriſti faciunt illa Rẽ ſic ſe habere, indicat Chriſtus Iesvs magiſter optimus, hunc ſermonem in hæc verba repetendo concludens, *Si quid petieritis in nomine meo hoc faciã*. Habemus in hoc primo legato arborẽ vitæ, fidem ſcilicet radices habentem Deum omnipotentem, ramos, creatorem & redemptorem, credere Deum in Chriſto manentem, & Chriſtũ manentem in Deo; fructus, opera virtutum, deſideriorum complemẽtum, ac petitorum impetrationem.

Fidei arboris precipuæ partes.

De Obedientia.

Cap. XLVI.

Si diligitis me, mandata mea ſeruate. Qui habet mandata mea, *ſeruet ea, ille eſt qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur à Patre meo, & ego diligã eum, & manifeſtabo ei me ipſum.* Legauit fidem, legat nunc obedientiam, ad poſſidenda bona monſtrata per fidem, maxime neceſſariam. Parum enim eſſet veritatem per fidem conſpicere, niſi veritatem agnitam per fidem, coleremus per obedientiam. Sed quoniam hæc ipſa obedientia amore contemperatur, vt grata ſit, ideo magiſter ſapientiſſimus obedientiam legans & docens, vnde illa cõdiatur antemittit, dicens, *Si diligitis me, mandata mea ſeruate.* Nolo vos timore ſeruili vel mercenario amore, & ſola ſpe retributionis, nolo veſtri tantum gratia commodi, nolo tantum fuga mali, ſeruetis mãdata mea, volo illa ſeruetis, *Si* pro quia *diligitis me, mãdata mea ſeruate*, quaſi dicat propter me, nõ propter vos. Sed nunquid per timorem obedire licet? Nunquid & ſpe retributionis ſeruare licet mãdata Dei? Certe Dauid fideles inuitat ſeruire Domino in timore, & exultare illi cum tremore. Et idem cantat inclinaſſe cor ſuum ad faciendas iuſtificationes propter retributionem. Licet timore etiam ſeruili obedire, ſed non licet obediendo illo in timore perſiſtere. Procedendũ eſt donec melius aliquid inueniemus, cuius gratia inſeruiamus alacriter. Timor ſolertes facere poteſt alacres non poteſt. Trahit timor, & quaſi violenter adducit. Nullum autem violentum poteſt eſſe perpetuum. Perpetuam vero eſſe obedientiam neceſſarium eſt. *Qui* etenim *perſeuerauerit* in obedientia diuinæ legis *vſque in finem, hic ſaluus erit.* Vt ſine violentia obediamus, amandus eſt imperator. Obtemperandum eſt etiam ſpe retributionis, ſed vlterius adhuc oportet incedere, vt melius nos aliquid obedientes faciat, quam vtilitas noſtra, quam delectatio, aliáue commoditas expetita. Amor carnis non poteſt eſſe perpetuus, quoniam occaſiones amoris ſunt momentaneæ; forma, iuuenta volant. Delectatio vero parit faſtidium, adijcit morbos. Ita quando horum gratia amamus, cum abſunt hæc, amare deſinimus. Qui amat vtilitatis gratia, perpetuo non amabit, niſi ſemper adſit vtilitas. Et quoniã in hac vita obedientię vtilitates habere plene non poſſumus, non erit plena, non perpetua obedientia, niſi ſit in amore fundata; non quidem in amore concupiſcentiæ, ſed amicitiæ, non commodi, ſed iuſtitiæ. Itaque ſi mãdata Dei ſeruare vultis, ſi Chriſti verba, quę fide tenetis, opere cõplere quæritis, ô chriſtiani, ô Chriſti Diſcipuli, Chriſtum diligite, amate amore pio, iuſto, propter ſuam bonitatem, iuſtitiam, ac miſericor-

*Legendum puto *& ſeruat ea* vt in explicatione & vulgata editione.

Obedientiæ condimentum amor.

Pſalm. 2.

Pſalm. 118.

Timore pœnæ, aut ſpe retributionis quomodo obedire liceat.

Matth. 10.

ſericordiam. Deinde propter ſpẽ retributionis. *Qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me.* Docet Ariſtoteles, nonnulla ſibi inuicẽ cauſas eſſendi porrigere. Deambulare efficit in oppilato aperitionem & ſanitatem. Sanitas eſt etiam deãbulationis cauſa.

Lib. 2. Phiſico.

Fides & obedientia ſe inuicem fouent, & charitatẽ conſeruãt.

Sic ſe habent fides, obedientia, & charitas. Fides viam parat ad obedientiam. Non enim obedimus illi, cui non credimus. Rurſus obedientia perducit ad fidem perfectam. Qui enim eſt duræ ceruicis, & captiuare recuſat intellectum in obſequio fidei, nunquam credẽdis firmiter adhærebit. Qui caret ambobus, Dominum IESVM CHRISTVM amare non poteſt. Amor ergo, qui nutrit obedientiam, & fidẽ illuſtrat, à fide & obedientia prodire ſolitus eſt. Itaque Dominus Ieſus, poſtquam obedientiam de amore amicitiæ, & affectione iuſtitiæ primo naſci oportere monſtrauit, accommodate nũc dicit, dilectionem Dei ex fide & obedientia ſurgere. *Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo.* Fructus obedientię eſt amari à Deo.

Obediẽtię fructus.

Quanti vero hoc ſit, dicãt hi, qui principibus inſeruiunt, dicãt qui potẽtibus aſſident. Nihil eſt quod magis cupiãt, nil cuius gratia ſe exerceãt operoſius, quam vt gratiam principũ aſſequãtur, quam vt ab illis amari, & illis chari eſſe credãtur nec immerito: nihil enim melius à principibus obtinetur, quam gratũ eſſe. Qui illud habet, habet, omnia; Qui illo caret, omnibus caret, poſthabetur, anxiatur vexatur, irridetur. Quot ſunt qui pro amore principis, vel aſſequendo vel retinendo, maris diſcrimina tentãt, terrę pericula experiuntur, ignes, ferrũ, mortes non refugiunt? Deus noſter, ô Chriſti Diſcipuli, ô Chriſtiani, ille eſt qui fecit nos, nos ſumus populus eius. Si ſapimus ab illo amari, illi chari eſſe, ante omnia ſtudere debemus. Vt amemur ab illo, amemus Ieſum, & illi per omnia obediamus. Non mea ſententia eſt, ſed Domini Ieſu; qui cum dixiſſet: *Qui ſeruat mandata mea, diligit me,* mox adiecit, *Qui diligit me, diligetur à Patre meo.* Impoſſibile eſt à Deo amari, & in bonũ omnia amatis nõ proſperari. Quare? Quia probatio dilectionis exhibitio eſt operis. Si amabit nos Deus, opere probabit amorẽ. Vt amemus Ieſum obediamus ei. Non enim amare poſſumus, & eſſe rebelles, contumaces, vel inobedientes. Audi iterum illum. *Qui habet mãdata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me.* Si filios, ſi familiares habeas obſequẽtes, die noctúque eorũ vtilitatibus inuigilas, ſi quid deliquerint excuſas, & ſuſtines, indulges ſpõte, & ad promerendam indulgẽtiam illos inuitas. Sapiẽtiſſimus igitur & indulgẽtiſſimus præceptor, Pater & Dominus noſter IESVS CHRISTVS, hæc omnia plene intelligẽs, legat magna ratione obedientiam Apoſtolis omnibuſque Chriſti nomine cenſitis, vt bonis augeantur à Deo; ſi quid deliquerint, ab eodem condonẽtur; quod facile facit obedientibus, quoniam illos amat. Amplectamur igitur hoc legatum, quod nos Dei amicos cõſtituet. *Et ego diligam eum.* Sicut ciuibus eſt optimũ amari à principe, ita cauſam habenti iudicio diſcutiendam, neceſſarium eſt fidum habere aduocatum, & amicum iudicem.

Amari à Domino Ieſu quãtũ nobis proſit.

Nihil enim durius, quã inimici iudicis adire tribunal. Nihil periculoſius, quam aduocatum habere non ſatis amicum. Cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę, in die extremi iudicij, congregabũtur ante eum omnes gentes ab illo iudicandæ.

Matth. 25.

Si meminerimus horum, fratres chariſſimi, videbimus quanti ſint fructus obedientię, per quam nobis Dominus Ieſus promittit amorem ſuum. *Ego diligam eum.* Quem eum? Eũ qui diligit me & per dilectionem ſeruat mãdata mea. Addamus, quod Dominus Ieſus noſter eſt ſemper aduocatus, quouſque ad iudicandũ ſedeat; ante

iudicium non ceſſat intercedere pro nobis. *Aduocatum habemus apud Patrem Dominum* Iesvm Christvm. Vide ô peccator, quam ſis inexcuſabilis; Dei iuſtitia, per aduocatum tuum, cauſam tuam iudicari conſtituit. Es igitur omniũ ſtultiſſimus, ſi aduocatum, per omnem vitam tuam cauſam tuam agentem, & eundem in nouiſſimo iudicij magni die, futurum iudicem vitæ tuæ, nõ ſtudes amicum habere. Id vt aſſequaris, legatum obedientiæ tibi eſt neceſſarium. Audite, ô Chriſti profeſſionem habentes, audite magiſtrum veſtrum. *Si diligitis me, mãdata mea ſeruate*, hoc agentem diligo, *& manifeſtabo ei me ipſum*. Solẽt principes illis arcana credere quos habẽt prę cęteris idoneos, paratos & prõptos exequi quæ ſunt cõſilio diffinita. Vt nũc alium fructũ obedientię agnoſcamus, dicit Dominus Iesvs, *Et manifeſtabo ei me ipſum*. Eſt hic obediẽtiæ fructus, ſi priori non maior, ſaltem nõ minus iucundus & honorificus. Quid enim aulicis à principe honorabilius præſtari poteſt, quidue iucundius, quam conſiliorũ eſſe participes, intra ſecretum admitti cubiculum, lecto cubantẽ, vel adhuc in prima interiori tunica ſtantem videre, & alloqui illum, dum induitur? O Chriſtiane, ſi fueris obediens Regi tuo Domino Iesv Christo, ſi hoc legatum obedientiæ eius bene cõſeruaueris, audi quid tibi promittat Iesvs ille princeps, in cuius nomine omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, *Manifeſtabo ei me ipſum*. Qui ſe ipſum manifeſtat nihil habet amplius quod abſcondat. Vt enim nemo habet maiorem charitatem, quam animam ſuam pro amicis tradere; ita nemo habet charius quid manifeſtare, quam ſeipſum. Suſcipiamus igitur legatum obedientiæ, quod fides oſtendit, charitas moderatur, & fertilẽ muneribus facit ampliſſimis. Ita nẽpe cum legatorum opulẽtia, nobis accedet hæreditas vniuerſa, quam iã attendamus.

1. Ioan. 2.

Obedientię fructus

Philip. 2.

Ioan. 15.

De pace, hæreditario iure, & donationis titulo à domino Iesv, *hominibus relicta & donata.*

Capvt XLVII.

Pacem *relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet. Audiſtis quia ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Si diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad Patrem, quia Pater maior me eſt.* Dudum cum Michaele, prælium magnum in cælo contra Deum creatorem ſuum fecerat draco, quo prælio, inter Angelos reprobos ipſũque creatorem pace ſoluta, à bonorum Angelorũ amicitia perfidi & apoſtatæ fuerant ſeparati. Neque multo poſt inter Deum & homines, inter Angelos item & eoſdem homines, diſſidium ſeminauerat idem draco, quando. Euam per eſum pomi prohibiti, Dei ſimilitudinẽ quærere perſuaſit. Expugnatus draco priori cõflictu, in abyſſum tenebrarum & luctus proiectus eſt, cui carceri damnati ſunt omnes Angeli, qui pro dracone contra Deum creatorem ſuum ſuſceperãt bellum. Poſteriori deinde certamine, cũ dracone, ſimul ſuperatus homo eiectus eſt de paradiſo delitiarum, laboribus & ærumnis expoſitus; & quoniam *cum in honore eſſet, non intellexit*, vt bene ageret, quoniam plus ſapere voluit, quam oporteret, *comparatus eſt iumẽtis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*, qui omnibus animantibus à Deo prędatus erat. Quoniam vero draco ſpiritum ſuperbiæ nunquam depoſuit, quoniam inquam victori ſe ſemper opponere, nunquam niſi inuictus & coactus obtemperare, conſtituit, pacis be-

Ioan. 14.

Apocal. 12.

Geneſ. 3.

Pſalm. 48.

Digitized by Google

Dæmones pacem & ſalutẽ poſt lapſum nõ conſequuntur, homines vero conſequuntur & quare.

cis beneficio nunquam potietur. Cõtra homo, quoniam ſe deliquiſſe cognouit, & victorem Deum malis ſuis pacis remedio prouidere poſtulauit, pacem inuenit quam Deus vt firmiorem redderet, proprium filium obſidem dedit hominibus, & primũ omnium hominum, atque digniſſimum obſidem accepit. Ita dum dati ſunt obſides dum Deus venit ad homines, dum homo cum Deo iunctus, de Virgine natus eſt, cœleſtis exercitus turmæ, magna per cœlos voce, ſonuerunt, Gloriam Deo in excelſis cælorũ reſtitutam, & in terris pacem redditam hominibus bonæ voluntatis. Saluator itaque noſter Dominus IESVS, præconij huius publicandi gratia, ſe obſidem naſcendo pro hominibus vtrinque dederat, qui ſe ad firmãdam pacem nouerat natum, & vt beneficijs pacis frueretur genus humanum, nunc ſe nouerat crucifigẽdum; nihil melius habens, quod ſuis pro hereditate relinqueret, nihil magis quærens morte tam dura, quam pacis beneficia hominibus confirmari, & manere perpetua: pacis hereditatem magna ratione Apoſtolis, ſuiſque Diſcipulis, omnibus ſcilicet chriſtianis, de quorum numero ſumus, omnes teſtamento reliquit. Suſtinete igitur & vigilate mecum. Audite IESVM magiſtrum noſtrum, quæ diximus, ordinantem. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Si iure teſtamentariæ inſtitutionis, fieri filijs & nepotibus ſolitæ, ô infideles, ô perfidi Iudæi, & obſtinati præ cordis duritia, pacem meam, dicit IESVS, aſſequi non poteſtis, Do illam vobis. Accipite iure donationis. O Mahumetani ſtolidi, quos per voluptatũ illecebras ſceleſtus ille Mahumetes detinet faſcinatos, ſi pro veſtra ſtultitia atque immunditia, pacem Chriſti hereditariam non poteſtis habere, habete donatam. Pacẽ enim reliquit Dominus IESVS iuſtis heredibus, qui ſe loco filiorum & nepotum, fratrum aut ſororum illi quaſi iure ſanguinis adiunxerunt, quãdo eius ſanguine ſe redemptos intelligũt, & ipſi ſuum ſanguinem pro illo dare (quod fecerunt Martyres) præſto ſunt. Pacem Donauit omnibus hominibus. Nõ enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Nam idem Dominus omnium, omnibus hominibus vult pacis beneficia promereri, ſi velint omnes accipere. Electis, qui vere per adoptionem ſunt filij, pacem reliquit iure teſtamẽti, quia illã efficaciter accipere volunt & accipiunt. Reprobis pacem donat, vt ſi velint accipere, pacis beneficijs perfruantur: ſi nolint, multa turbatorum affectuum febre phrenetici, eorum furiæ imputetur, non medico qui ſanare eſt præſto, ſi modo reſanari ſe patiantur. Sed quã pacem relinquis iure hereditario, aut donas bone IESV, teſtator prudẽtiſſime? *Meam*, illam quam ſancti Angeli mũdo, me naſcente, voce præconia nunciarunt, quę ſcilicet datur hominibus bonæ voluntatis. *Non quomodo mundus dat ego do vobis*. Mundus dat pacem per bella, obſidiones, depopulationes, clades, ruinas, & mortes. Datur namque victi & ſubactis accipientibus conditiones oblatas. Ego autem nullo veſtro incommodo nulla iactura, nullo periculo, nulla moleſtia do pacem vobis, non vos obſideo, ſed de obſidione vos libero, nihil libertatis ſubtraho, ſed addo libertatem, nullas clades affero, ſed remoueo multas ruinas veſtras, Angelorũmque reſarcio, ciuitati triumphantis Eccleſiæ ciues vos ſufficio, à mortibus & inferni doloribus vos eripio, meo ſumptu, meo labore, nulla veſtra ope aut opera, pro vobis bellum gero, mea ſanguine tantum, meáque morte vinco. *Non igitur quomodo mundus dat* pacem, *ego do vobis*. Libẽtius debetis accipere, quod tam ſecure præſtatur. Dat pacem mundus occidendo, ego do pacem mo-

Lucæ 2.

Pacẽ quibus donauerit & reliquerit Dominus Ieſus.

Pax Chriſti qualis ſit, & quomodo detur.

moriendo. Dat pacem mundus per impetum & furorem, ego per manſuetudinem. Sicut illam do, vos accipite. *Non turbetur cor veſtrum*. Ego enim paſſionum turbine carens, prælior & vinco pro vobis, vt pacem habeatis. Vos igitur illam ſine turbatione ſuſcipite, hereditaria, vel donata pace afferatur cor veſtrum, ne torpeat *neque formidet*, quia illam dem moriendo. *Audiſtis quia ego dixi vobis, vado* in prælium vt pro vobis occidar, & glorioſus vincam, *& venio ad vos* victor, vt meæ victoriæ fructus ſit pax, veſtra quidem dum vobis proderit, mea dum per me datur. *Si diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me eſt* Oſtendit hic Dominus Iesvs beneficium pacis, quo iure pro hereditate relinquat & donet, melius quam mundus donare ſufficiat. Dudum venerat Chriſtus homo ad matrem in infantilibus membris. Venit ad minorem, & ideo minor effectus eſt.] Venit ad matrem pauperem, multiſque incōmodis laborantem, laboreſque manuum ſuarum manducantem, & ideò pauper egenuſque natus eſt. Adhuc in membris infātilibus expertus eſt fugę nocturnæ labores, longæ viæ, deſertique anxietates & pericula. Linguam quā non nouerat Ioſeph nutritor, quam ignorabat Maria mater, quam ipſe pro humano vſu nec dum ſciuerat, primum audiuit. Quid ſit inter alienigenas vitam ducere ab infantia cœpit experiri. Reuerſus in patriam, vixit ſubditus illis, Ioſeph inquam eius nutritori & virgini matri. Duodecimum agens annum, inter paruulos ſynagogę receptus, audit primum, deinde in medio Doctorum interrogat, & de lege patria diſputans, docendo laborat. Vir effectus, coram Ioanne pro nobis ſe humilians, baptizatur ab eo. Deſerta ſolitudinis adit vbi à diabolo tentatur, & quaſi minor adorare inuitatur, à quo ipſe erat adorandus. Hic iam creſcere incipit, fugat aduerſarium, qui quamuis proſtratus aufugiat, non tamen deſinit eſſe moleſtus, quinimmo quos poteſt inſtigat, & vrget perſequi Chriſtum; neque quieſcit donec illum cruci adiudicari procurat, ſperans mortis ſuperare doloribus, quem aſtu, blanditijs, atque promiſſis ſuperare nequiuerat. Sed falleris infelix. Falleris inquam perfide draco. Qui per hominis aſſumptionem ſe ipſo factus eſt minor, quoniam venit ad paruulam matrem & humilē: per hominis depoſitionem accreſcere, & regna quæ falſo promittebas & dare non poteras, *aſſequeretur. Vadit enim ad Patrem, ad Deum ſummum, vadit ad Patrem, à quo tu miſer expulſus es, vadit ad Patrem qui maior eſt ſe in forma ſerui humiliato. Ipſe autē maior, & melior eſt omni homine natura & gratia; maior eſt etiam vt homo omni Angelo ſi non natura, ſaltem gratia. O Satanas, qui vadit ad Patrem amantiſſimum, magnum ſuper omnia, non deprimetur. Illum hominem, quem tuis genibus procumbere, & te adorare volebas mox adorabis tremens; & proſtratus opere tuo cades vnde ſtare poſſe credidiſti. Inde punieris, vnde repulſæ tuæ ſperaueras vltionem. Mors illum non tradet ditioni tuæ, quia nihil in eo morte dignum inuētum eſt, vnde tu illum ſubigas. Expugnaberis hac ipſa morte, quam procuraſti. Hoc eſt quod dicit Dominus Iesvs. Nunc quod pacis cuius ſum perpetuus obſes, conditiones impletæ ſunt, quarum gratia me peperit mater paſſibilem, & mortalem, reſtat ſolum vt paſſionem crucis mortem expertus, paſſibilitatem exuam, & ad Patrem vadā. *Vado* igitur *ad Patrem* Et *quia maior me eſt*, mea humanitate, illā magnificabit, & exaltabit ſuper omnes cælos. Ideo *ſi diligeretis me, vtique*, id eſt, certe continua, æqua-

Pacem Chriſti accipientes, cur turbari & formidari non debeant.

Matth. 2.

Luc 2.

Mat 3. & 4

* aſſequetur 1. exempl.

Magnitudo Domini Ieſu.

æqualiter, ob meam exaltationem *gauderetis*. Sed nonne iam dixit Dominus, *Si diligitis me, mandata mea ſeruate*. Et, *qui habet mandata mea & ſeruat ea ille eſt qui diligit me?* Nonne Apoſtoli ſui magiſtri præcepta ſeruabant? Cur ergo nunc quaſi increpans eorum triſtiam dicit; ſi eum diligerent gauiſuros? Quaſi quia non diligant, ideo non gaudeant? Diligebant, ſed non ſolide; tepide, debiliter, nutanter diligebant. Quia etiam in eum nutanter & ambigue credebant, erant de proximo à fide caſuri, amorémque eius maxima ex parte depoſituri. Verum ergo dixit.

De ſpiritualibus bonis tantum quare Dominus IESVS *condat teſtamentum*

CAP. XLVIII.

VENIT *enim princeps mundi huius & in me non habet quicquam, ſed vt cognoſcat mundus quia diligo Patrē, & ſicut mandatum dedit mihi Pater ſic facio.* Paulus cum dixiſſet, *non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates mūdi rectores*, addidit *tenebrarum harum*, ne eorū quæ tenebræ, id eſt, culpa non ſunt dæmones, principes eſſe dixiſſe videretur. Huiuſmodi inquam principes, quāuis nihil penitus ſui iuris in Domino IESV CHRISTO habuerint, vel vnquam habere potuerint, & idcirco hic locus de illis non abſurde exponi & intelligi queat rectius tamē mea ſentētia de fortuna intelligetur, & declarabitur. Nam cum iuxta vulgi ſententiam fortuna in ſua ditione cōtineat vniuerſa, de quibus homines iure legatorio aut hereditario per teſtamenta diſponunt, Dominus IESVS rudibus adhuc Apoſtolis, de fortuitis bonis nil agi teſtamento mirātibus, cauſam afferre volens, cur de illis ſuo teſtamēto nihil omnino decernat, ad ſe huiuſmodi bona nihil penitus attinere demonſtrat. Hoc vt intelligamus aduertendum eſt, fortunam (hominum opinione) in illis ius habere quibus dedit diuitias vel honores; & ad illos accedere fortuna dicitur, quibus munera ſua diſtribuit. Cōtra qui neq; lucra ſectātur, neque ambiūt ſæculi dignitates, extra fortunæ ſortem cōſtituti ſunt, nihilque habent commune cum illa neque ad illos fortuna ingredi poteſt quamuis conetur accedere. Hoc eſt quod dicit Dominus IESVS, Diſcipulos adhuc rudes commonefaciens, & ab eorum vſu loquendi non diſcedens. Princeps mundi huius, id eſt, fortuna venit ad me, non ego ad illam acceſſi, ſed excluſi penitus illam, quia *vulpes foueas habēt, & volucres cæli nidos, filius autē hominis non habet vbi caput reclinet*; & ideo in me non habet quicquam iurisdictionis, quia nihil ſuum poteſt in me, vel à me requirere: quaſi dicat, quia fortunæ bona non poſſideo, mirari definite, ſi meo teſtimonio fortunę bona vobis non diſtribuo, vel relinquo. *Sed vt cognoſcat mūdus*, id eſt, homo qui minor eſt mundus, *quia diligo Patrem* efficaciter, *Sicut mandatum dedit mihi Pater*, quando me obſidem dedit & accepit pro pace cum hominibus integranda, *ſic facio*. Mandauit mihi Pater, vt viam Dei in veritate docerem; Legaui fidem, illam demonſtrantem. Mandauit vt per illam docerem incedere; Legaui obedientiam, quæ pedes moueat ad obſeruantiam credendorum. Mandauit vt ad propria hominis bona & potiora hominem inſtaurarem, vt vniuerſum terrarum orbem in integrum reſtituerem; Dimiſi illis hereditariam pacem, per quam omnia reformantur & ſolidantur.

Ephes. 5.

Matth. 8.
Luc. 9.

De ratione conſeruandi pacem, à Domino Iesv Christo *teſtamenti iure relictam & donatam.*

Cap. XLIX

TEXTVS.

Ioan. 15. Ego *ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, & omnem qui fert fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat. Iam vos mūdi eſtis propter ſermonem quē locutus ſum vobis. Manete in me & ego in vobis. Sicut palmes nō poteſt ferre fructum niſi manſerit in vite, ſic & vos niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis vos palmites. Qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere.* Pacis hereditatem quam magiſter noſter Dominus Iesvs conſeruare nos docuit, vt plenius intelligamus quæ ille dixit, ſigillatim declarare ſtudebo. Suſtinete & vigilanter attendite quid ſibi velit. *Ego ſū vitis* &c. Pacem inter ſe habere volentes, ante omnia oportet vnum fieri; multa autem vnū fieri nequeunt, niſi vnum aliquod ſingulis inſit per quod illa omnia vnius ſapiāt rationem. Ligna conciſa, quamdiu diſperſa ſunt, multa vere dicuntur. Vt ſint vnum, vno illa fune ligamus. Ita multa ligna vnum faſcem dicimus, ob ligamen vnum quo ſingula continentur. Vt noſceremus qua vnitate pax Chriſti ſtabilienda foret nullum exemplum accommodatius inueniri poterat; quam præceptoris noſtri Domini Iesv, ſe vitem & Diſcipulos ſuos eſſe palmites aſſerentis. Habent palmites tantam cum vite, inter ſeque ſocietatē & vnitatem, vt ſine vite eſſe non poſſint, & ab ea deciſi omnes areſcant, ab inuicē autem diuidi nequeāt, niſi prius à vite ſepararentur. Itaque fratres ſi ciuilem pacem habere vultis, habere perſuaſum, non niſi ſalua ciuitate vos poſſe conſiſtere. Habete perſuaſum, ſi odijs, diſſidijs, ſimultatibus ab inuicem fuerimus ſeparati, ſingulos breui ſpacio perituros, aridóſque futuros, nihilque fore vobis reliquū niſi comburi. Nulla eſt inter arbores planta feracior bona vite, nulla ſuauior, nulla cui agricola magis inuigilet nulla quę vtilior cēſeatur quamdiu viret. Contra vbi exaruit nulla vilior nulla minus vtilis eſt, relinquitur igni, neque illi ſufficit quidem, niſi ad debilem & momentaneam flammam. Carbones non habet, mox tranſit in cineres. Qui igitur pacem Chriſti habere deſiderāt, Chriſtum ſuā vitem eſſe recognoſcāt, ſeque talis vitis palmites eſſe meminerint. Hac ratione dixit Dominus Iesvs. *ego ſum vitis vera,* vt pacem eius habere volentes, in illo fiāt vnum Eſt enim vera vitis vineæ Domini Sabbaoth, in qua pacis fructum palmites ferunt.

Vt multa vnum fiat, quæ requirātur.

De ſecundo fundamento pacis.

Cap. L.

Pater *meus agricola eſt.* Vnitatem ipſam, qua pacem conſtare monſtrauimus, vnum qui pręſideat, & cūcta moderetur habere conuenit, ſicut præeſt agricola viti atque palmitibus. Nihil profecto magis nocet, nihil magis turbat publicam pacē, quam ſi plures reipublicæ moderatores æque primi aut ſunt, aut eſſe nituntur. Sed nōne Optimatum ſtatus probatus eſt? Et popularis in repub adminiſtranda authoritas, nonne multas reſpub. auxit? Vterque remp. regendi modus vere bonus eſt, ſi vnius retineat rationē, id eſt, ſi Optimates, ſi populus vnum ſibi finem inſtituant, publicam vtilitatem, publicam pacem. Quod ſi vno animo, & voluntate concordi omnes efficiāt, erunt

Quis regendæ Rei pub. modus omnium optimus.

Digitized by Google

erũt vere vnum re, multi numero, vnum propoſito, multi executionē At ſi Optimates, ſi populus priuatum aliquid publicæ vtilitati anteponant, vel ſi hanc ipſam publicam pacem, non vna mente habere ſtudeant ſi odio alterius, vt ſcilicet quis negligatur, deprimatur, damnum ferat, commodum non reportet, ſententiam de republica dicat, dictámue ab alio tueatur, nihil poteſt pernicioſius inueniri. Tyrannide peior eſt talis reipublicæ gerendæ inſtitutio, ad tyrannidem tranſire cogentur, vt ad minus malum. aut penitus deſolabitur tandem Si Brutos, Publicolas, Scipiones Roma perpetuo habuiſſet non toties miſiſſet in ſua viſcera ferrum. Vt ad Carbones, Marios, Cynnas, Sillas, Pompeios, Cæſaréſque ventum eſt ſenatus, ſiluit cecidit tandem Roma quæ certe nunc nulla, & nuſquam foret, niſi vitis Chriſtus illic vineam ſuam plantare dignatus eſſet. Eſt Optimatum & popularium in republica adminiſtranda ratio nō inutilis, & in vtraque licet multi ſint, vnum tamen ipſi inſtituunt, vel ad tempus vel ad cauſas emergentes, rerum moderatorem. Noſtræ reipublicæ chriſtianæ (qui ſtatus vere Optimatum fuit ab initio) quis eſt moderator & rector? *Pater meus agricola eſt*, dicit IESVS. Deus omnipotens Pater omniũ creatione, conſeruatione augmento. Pater inquam Domini IESV, ſecundum æternam generationem, ipſe eſt huius reipublicæ caput, huiuſque vineæ agricola.

De nutrientibus, augentibus & conſeruantibus pacem.

CAP. LI.

TEXTVS.

OMNEM *palmitem in me non ferentem fructum tollet, & omnem qui fert fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat. Iã vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites, qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere.*

De primo nutrimento pacis.

CAP. LII.

LABORET, inquit Apoſtolus, *vnuſquiſque operando manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.* Sic inter apes abijciuntur inutiles; ſic in familia, bonus pater ſingulis opus diſtribuit, neminem ſinit fruſtra iacere, neminem ſinit otio contabeſcere, omnes iubet domui vtilitatis aliquid afferre, & niſi afferant, caſtigat; niſi reſipiſcant, abijcit Quid ita? Quia pacis domeſticæ vacillaret negotium, vbi aliquis ſe reliquis exhiberet oneroſum. Exhiberet autem, ſi aliorum labores deuoraret penitus inutilis. Magna ciuitas, ingens domus eſt: Prouincia eſt ciuitas vaſta. Regnum lata prouincia. Chriſtianus orbis vnum Regnum Dei. Chriſtiana religio vinea eſt Domini Sabbaoth; nos omnes huius vineæ palmites oportet eſſe veraces. Niſi nos tales exhibuerimus, Deus Pater omnem palmitem non ferentem fructũ tollet, amputabit, reſcindet. Quē publicæ paci oportere præſidentem dari ſupra monſtrauimus, duo maxime decent, caſtigare reprobos, confouere bonos. Cadet vnitas voluntatum, & ſtudium in vna profeſſione firmatum, ſi vitia tranſeant impunita; Oderunt namque peccare mali formidine pœnæ. Aufer vltionem à principe, mox perit principatus,

Epheſ. 4

Otium fugandum.

Digitized by Google

patus, mox perit publica pax; boni illum non colunt, quia eos non defendit, mali illum ſpernunt, quia non caſtigat. Rurſus, quia inutiles homines, otioque marcentes ſunt pacis publicæ turbatores, omnia enim mala docuit otioſitas, corripiendi ſunt à principe, antequam de inutilibus fiãt noxij; quod ſi iam noxij euaſerint; tollendi & abradendi ſunt, ne onerẽt, immo ne oneratam iam eorum ſceleribus rempublicam ad terrã trahant, teneãtque proſtratam, ſicut palmites inutiles nõ amputati, vitem primo arefaciunt, deinde nimio põdere lacerant & poſternunt. Meminerimus fratres principẽ noſtræ reipublicæ chriſtianæ, noſtræque pacis moderatorem, Deum eſſe omnipotentem, cui nulla creatura reſiſtere poteſt. Sperni ergo non debet propter impotentiam. Flecti non poteſt donis, quia nullis eget. Minas non timet, quia ſolidus & ſecurus eſt. Odia neſcit, quia optimus. Amoris affectus non habet, quia iuſtus & perpetuo conſtans immutabilis perſeuerat. *Omnem palmitem non ferentem fructum tollet*, quando volet, & quomodo volet. *Et omnem qui fert fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat*. Purgatur, dum alleuiatur & confouetur. Sic pacis publicæ moderator & caput, fructuoſos ciues; ſic paterfamilias vtiles in domo fouet beneficis, laudibus excitat, præmijs & honoribus attollit. Igitur vt pax maneat & roboretur, vt ciuitas creſcat gloria, domus opibus augeatur. O Chriſtiani, noſtræ domus, noſtræ ciuitatis pacem moderatur Pater Deus. Simus fructuoſi, vt nos foueat. Benignus enim & miſericors eſt, reddens cẽtuplum benemeritis noſtris. Si fructum attulerimus trigeſimum, purgabit nos vt ampliorem feramus. Sexageſimum ſi hunc attulerimus, adhuc purgabit nos, vt centeſimus de nobis fructus aſſurgat. Quid eſt conducibilius, amputari, an purgari, talis tantique vinitoris manu? Certe horrendum eſt in manum incidere Dei omnipotentis, vt amputet. Habet enim poteſtatem animam ſimul & corpus mittere in gehennam; hunc timete ne amputet vos à vite Chriſto. Deſiderabiliſſimũ eſt Deum habere purgatorem, alleuiatorem, beneficum vinitorem. Nouit enim quę abijci oporteat, ſcit quæ adijci conueniat. Vtriuſque modos, & cauſas nouit ad numerum. Studeamus totis viribus per illum non amputari, ſed purgari; non puniri, ſed præmium obtinere.

Deum cur timere debeamus.

Eſther 13.

Hebr. 10. Matth. 10. Lucę 12.

De ſecundo nutrimento pacis.

CAP. LIII.

IAM *vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Manete in me, & ego in vobis*. Pax vt ſolida ſit, munda ſit, careat omni flagitio neceſſe eſt, quæque reſp. quæque familia vt pax in illa permaneat. Vidiſti ne aliquando ſceleratos aliquos inuicem fœderatos? habent vitæ malum propoſitum, quod eſt vnum atque idem in ſingulis; habent præſidem, cui pareant in malum ſuum. Operoſi ſunt, neque tamen diu permanet eorum conuentus, non durat pax iniquorum. Non enim ſunt mundi, ſed impuri. Ligna putrida ſe ipſis flacceſcunt, franguntur, non durant in faſce. Mercatoriæ ſocietates, ſi fraudem ſapiant, durare nequeunt. Bona fide opus eſt ſocietati, durare debenti. Morbida facta pecus, totum corrũpit ouile. Carioſus arboris ramus, truncum maculat. Non poſſunt impuri durare cum puris. Quid ita? Quia contraria ſimul diu eſſe non poſſunt. Violenter enim ducuntur in vnum, nullum autem violentum poteſt eſſe perpetuum. Nequeunt impura per ſe ſola conſiſtere, ſicut neque

Pax flagitioſa non durat.

Digitized by Google

quæ fracta per ſe manent. O Chriſtiani quibus teſtamento pax relinquitur, ſi mundi eſtis propter ſermonem IESV, habebitis pacem cum illo; illi adunabimini; immo aduniti conſeruabimini. Manebitis in illo, ſicut palmes in vite. Manebit in vobis, ſicut vitis vigor in ſingulis palmitibus & ſimul in omnibus manet Non ego hoc dico, dicit ipſe IESVS magiſter. *Iam vos mundi eſtis, propter ſermonem quem locutus ſum vobis* Sit hæc interrogatiua locutio. *Manete in me & ego in vobis*. Quaſi dicat, quia iam mundi eſtis, manete in me, & ego in vobis. Non ſine cauſa hoc dixit. Nam ſi palmites impuros & infructuoſos tollit vinitor Pater, ſi feraces purgat, non tollit, qui mūdi ſunt, non amputantur, manent igitur in vite & vitis in illis. Adhuc non eſtis mundi. Pacem Chriſti nondum habetis. Niſi purgari ſtudueritis, amputabit vos Pater Deus.

Declaratio ſtudij & operis paci incumbentium.

CAP. LIV.

SICVT *palmes non poteſt ferre fructū à ſemetipſo niſi māſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis*. Dixerat paulo ante, *palmitem non ferentē fructū tollet*. Id modo declarat, non ſufficit ad retinendam pacem eſſe operoſum, ſed in illa pace, quam habere volumus, & ſecundum illam, operari neceſſe eſt; in qua republica verſamur, in qua familia viuimus illius vtilitati inuigilare debemus. Dic quæſo, ſi quem haberes in domo filiumfamilias qui operoſus eſſet, & lucro aut alijs commodis augendis die noctúque ſtuderet ardentiſſime, lucra porro ſua in aliam familiam tranſportaret; tu illū de opibus & labore familiæ aleres, ille aut minimum aut nullum adminiculum domui pręſtaret: talem ne apud te diutius habere ſtuderes? Minime quinimmo expelleres, aut familiam murmurantem ſentires, pacemque domeſticam mox turbatā inſpiceres. Quilibet ciuis ſuæ ciuitatis cōmodis prius inſudat, dehinc aliarum ſi poteſt. Si alterius ciuitatis vtilitatibus conſuleres cum detrimento tuorum ciuium, quanto eſſes operoſior, minus eſſes (vt exiſtimo) ſuſtinendus à tuis; plus enim illis noceres, quo plus te exerceres. Sumus in pace Chriſti, viuimus in Chriſtiana republica, in illa, & ſecundum illam, operoſi & vtiles eſſe debemus, Chriſto dicente, quia *ſicut palmes non poteſt ferre fructum niſi manſerit in vite, ſic & vos niſi in me manſeritis*. Quid ita? audi illum, quia *ego ſum vitis vos palmites. Qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum; quia ſine me nihil poteſtis facere*. Plana iam res eſt. Dicam tamen adhuc, quid hic obſtruſum odorem. Multi palmites manent in vite, in quibus non manet vitis. Manent inquam; quia adhuc amputati non ſunt. Sed quoniam exaruerunt, neque à vite humorem accipiunt, ideo vitis non manet in illis. Manent multi in Chriſto, quia patris vinitoris miſericordia nondū illos voluit amputare. Aridi tamen ſunt, & Chriſtum nomine tenent, opere non tenent. Non eſt CHRISTVS in illis, qui voce, non corde, ſe Chriſtianos eſſe profitentur. Vt fructum afferamus, maneamus in illo, quantum poſſumus illi adhærentes & obſequentes. Maneat ille in nobis corde toto exceptus, & retentus. Ita fructum afferamus in illo. Ita pax eius, ab eo pro hereditate ab initio nobis relicta, noſtra erit.

Manere in Chriſto non ſufficit, niſi & ille in nobis maneát.

Declara-

De charitate, ſecunda hereditatis parte in ordine, ſed potiſsima intentione.

Cap. LV.

Ioan. 15. SICVT *dilexit me pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea ſicut & ego præcepta Patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hoc eſt præceptum meum vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Maiorē hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Principem & reipublicæ moderatorem oportet ante omnia, profeſſionem quam tuetur, & leges, quibus hęc ipſa profeſſio continetur, amare & colere. Sic Pater Deus diligit Chriſtum, legem viuam omnium Chriſtianorū, & leges, ſcriptas ab Euangeliſtis Chriſti ſecretarijs, fouet & amplectitur. Oportet etiā
Principū leges quales eſſe debeant. leges amare principem & populū, vt ſcilicet leges ipſe principem deceant, de hinc expediant populis. Ideo ſicut Chriſtus diligitur à Patre, ſic diligit & nos. Sic chriſtiana profeſſio Deum decet, quando eius præcepta iuſtiſsima ſunt, & vtilitate, delectatione & honeſtate condita, per quæ ſimul omnia reficit Chriſtianos. Hoc eſt quod dixit IESVS, *Sicut dilexit me Pater agricola*, ſicut legem meam habet charam, ſic *ego dilexi vos*, ſic meam legem veſtris vſibus accōmo-
Legum latorum & patrum familias vtilis admonitio. daui. Diſcant hic legum latores diſcant patresfamilias ita ad ſuas vtilitates & accommoda cuncta diſponere, ita ſe amare, dum alijs leges imponunt, vt leges ipſas, illi amare & colere poſsint, qui crediderunt. Diſcant inquam tales condere leges, vt ſubditi in earum amore & obſeruantia valeant perdurare. Dicit enim magiſter optimus, *Manete in dilectione mea* Ego ſum viua lex veſtra. Pater meus dilexit me, dilexit & vos, ideoque me vobis dedit in legem. Ego, quia diligo eū, diligo & vos, ſicut ille me dilexit. Ideo lex vobis eſſe nō renui; & vt mea decreta intelligeretis, homo vobiſcū & inter vos veni. Manete igitur in dilectione mea, quia lex ſum vobis viua. Manete in dilectione legis, quā vobis in præceptis relinquo. *Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea* Si princeps poſſet ſe vbique exhibere præſentem, lege ſcripta (vt exiſtimo) non vteretur. Sed quoniam anguſtia corporis vno illum loco concludit, & moriendi neceſsitas illum durare non ſinit legibus agere compellitur Ita Dominus Ieſus, quoniam ſe ætate viridi & viuaci iuuēta nouerat moriturum, terráſque ſecundum molem corporis relicturum, inſtituta reliquit, ſe viuam legem, ſuam inquā volūtatem & authoritatem continētia. Non igitur incōdite, vt in eius dilectione maneamus, admonet nos dicens, *Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Nullū eſt certe ma- Amoris indicium certum.
ius amoris indiciū quā obediētia, quā amatæ rei obſequi. Qui carnis amore inſaniunt, nil libentius agunt quam quod amica mādauerit. Qui pecuniæ amore ſunt capti, nulli rei tā ardēter inuigilant, nihil tanto ſtudio proſequuntur, quam lucrum. Qui honores ardent, bone Deus! quā ſtudioſe potentibus obtēperant, ambitioni quam ſe ſubmittūt? Amor facit hæc omnia. Quid ita? Quoniam amantis & amati voluntas eſt vna. Voluntatis autē experimentum, operatio eſt. Vis ſcire ſi velim aliquid fac poſsim aſſequi. Vis ſcire ſi aliquid nolim? fac poſsim effugere. Vbi opus eſt facto, verba non ſufficiunt. Ardet & vrit amor operoſuſque eſt plus quam dici queat. Itaq; ſi diligitis Chriſtum, opere mōſtrate.
Iugū eius ſuaue eſt, & eius omne pondus leue, & facile portatur. Nūquā erit Matth. 11.
impoſſibilitas ſi aderit voluntas. Hoc eſt quod ille dicit, *Si præcepta mea ſeruaueritis manebitis in dilectione mea.* Quod & exēplo cōfirmat, *ſicut & ego patris mei*

præcepta

Digitized by Google

præcepta ſeruaui, & maneo in eius dilectione Quaſi dicat, nihil præcipio, quod ipſe nō fecerim. Opere, prius quā ſermone, meorum præceptorum veritatem oſtēdi. Quia Patris mei præcepta ſeruaui, ideo in eius dilectione permaneo. *Si* vos *præcepta mea ſeruaueritis*, itidem *in mea dilectione manebitis.*

De forma Charitatis.

Cap LVI.

Hoc *eſt præceptum meū, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos*. Quoniam dixerat Dominus Iesvs, mandata mea ſeruate, ne crederent homines dura aliqua illum dediſſe mandata & abſterriti, legatum obedientiæ, ſuámque pacem pro hæreditate accipere recuſarent: ſummatim quid ſibi velit tota lex eius, pauciſſimis verbis exponit dicēs, *Hoc eſt preceptum meum* maximū, hoc eſt quod tota mea lege conſtituo. *vt diligatis inuicē* Et profecto ad conſeruandum pacem & vnitatē in re domeſtica in ciuitate, in prouincia, in regno hoc maxime neceſſarium eſt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quoniam ſicut pax eſſe nō poteſt, ſine multorum quaſi collegio in vnū colligatorum, in vnam quaſi profeſſionē, in vnum vitę inſtitutum, ad vnum finē; ita hęc vnio ſine mutua dilectione ſtare non poteſt. Eſt enim amor neruus vinculi, & nexus vigor, quo colligata in vnam pacē continentur vnita; tantáque eſt dilectionis authoritas, tātus vigor, vt ſine illa neque legata, neque authoritatem Chriſti aſſequi, poſſimus. Mirantur multi, quod Dominus Iesvs in vltima cœna de dilectione mutuo conſeruanda, totiens rationē habuerit; deponent admirationem, ſi quod nunc dicit, diligenter inſpexerint Dilectio legis eſt ſūma. Humilitas, fides, obedientia, ſine dilectione non ſatis vtilia ſunt. Pax autem, ſine dilectione, eſſe nullo modo poteſt, neque intelligi quidē. Qui ſe mutuo non diligunt, ſimul diu ſtare nō poſſunt. Impoſſibile profecto eſt multos idem velle, & ſe nolle ad inuicem. Impoſſibile eſt item multos ſe odiſſe, & ſimul in pace perſiſtere. Vt igitur in pace quam amplexus es, permaneas, ames oportet ōnes homines, illius pacis tibi fœdere ſociatos. Amplexus es domeſticam pacem? ames oportet familiæ præſidētem, familiæ vtilitates, ſingulos de familia, & illi te Aut paganā? hoc eſt viuis in oppido, in ciuitate, vel in pago? ames oportet, & colas loci præſidē, iura loci, incolas eius, & illi te, aliter pacem non habebis. Chriſtianus effectus es, immo ab ineunte prima infātia eſſe cœpiſti? ames oportet Deum ante omnia, Chriſtū ſuper omnia; iura chriſtianæ profeſſionis inprimis venereris, ames & omnes chriſtianos. Si hoc facis, verus es hæres Chriſti: ſi non facis, chriſtianū te eſſe mētiris. Impoſſibile eſt enim chriſtianum eſſe, & odiſſe chriſtianum. Chriſtianus eſt qui fidem Chriſti tenet re, non verbis tantum; Verba nāque rei veritatem nō faciunt, ſed à rebus verba accipiunt veritatem. Si vere chriſtianus es re, ſi tenes mādata Chriſti, audi Chriſtum *Hoc eſt præceptum meū vt diligatis inuicem.* Non ego, nō Theologus aliquis, non Epiſcopus, non Papa hoc præcipit, Chriſtus ipſe iubet. Vt ſis chriſtianus, chriſtianos ama. Infelix, tu qui credis te chriſtianum qui fureres ſi de Chriſto male ſentire diceberis, cur non te pudet corā omnibus oſtendere malignitatem tuam, odio habendo chriſtianos? Dicit Chriſtus *oues meæ vocem meam audiunt*. Quale autē ſit hoc audire, ipſe declarat, *& ſequuntur me* per obedientiam. Quæ eſt vox tua Domine Iesv Christe? Vt diligatis inuicem. I tu nunc, ſerua rancorem, perſequere, lacera, lania, damnifica ſi potes ſi nō potes infamia denigra chriſtianum, quia illum habeas inimicum; niſi reſipueris, non habebis

Charitas quam neceſſaria.

1. Rom. 13.

Chriſtiani hominis officium & ratio.

Ioan 10.

habebis partem in hęreditate Chriſti, quinimmo iā ab illa es penitus excluſus. Hęreditas Chriſti pax eſt, hominibus bonę voluntatis. Tu qui odio habes proximum, qui pacem cum illo habere recuſas, qui ferrum pro veſte induis, qui gladium pro ornamento femur accingis, vt occidas, vbi habes bonam voluntatem. Reſipiſce miſer, tecum ipſe recogita Dominum Deum tuum, Dominum Iesvm Christvm, tuam profeſſionem chriſtianam. Ne quæſo tam aperte, tam impudenter mentiaris Deo tuo, profeſſioni tuæ, animæ tuæ. Da tibi ipſi pacem, reſtitue tibi hęreditatem patris & fratris tui, obtempera Domino Deo tuo, redemptori tuo, audi quid per omnem legē ſuam te facere velit, *Hoc eſt præceptum meū vt diligatis inuicē.* Dimitte igitur odium & ſimultatem, dilectionem ex animo ſuſcipe. Sed qualem dilectionem? libidinoſamne? per quam ſcilicet incontinēs diligit, vt ſeipſum infamet & proximū. Dilectionem auaram; quam qui lucra ſequuntur diligunt, blandiuntur vt decipiant. Dilectionem ſuperbam? per quam ambitioſi te colunt, vt honoribus per te potiantur. Non has dilectiones vult Dominus Iesvs Christvs. Quas vult? Audi illum. *Sicut dilexi vos,* Dilexi vos autem nō carnis, nō pecuniæ, non ſublimitatis ſtudio Dilexi vos amore pio, iuſto, ſincero. Vis ſcire qualis ſit amor tuus? vide quid optes amato; ſi munda, ſi pia, ſi iuſta optas talis eſt amor; ſi turpia, turpis. Ipſe ſuo ſanguine tingitur, ſuo fructu dignoſcitur. Quē fructū affert nobis amor Chriſti? Legis chriſtianæ obſeruantiam, felicitatem æternam. Hæc iuſtiſſima, piiſſima ſunt, & omni decore ornatiſſima. Sanctus eſt ergo amor, quo nos amat Dominus Iesvs, quoniā eius amoris fructus nos efficit ſanctos. Diligite inuicē, dicit Dominus Iesvs, ſicut dilexi vos. Sicut dilectio mea iuſta fuit, ſicut caruit omni labe peccati; ſic dilectio, qua inuicem vos diligitis, meæ pacis hæreditario iure aſſequendæ gratia, pura ſit & incontaminata.

Qualis dilectio ab homine Chriſtiano tenenda ſit.

Quam excellenter dilexit ſuos Dominus Iesvs.

Cap. LVII.

Maiorem *hac dilectionem nemo habet, vt animā ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Plus mouent experimenta, quam verba. Ita ſemper Dominus Iesvs, cum prius feciſſet quæ facienda docuerat, vbi amandos nos inuicem monuit, oſtēdit id ſe feciſſe quod ſuadet; neque feciſſe mediocriter, ſed excellenter, ſed ardentiſſime. Diximus iam ſæpe, amorem opere comprobari; Amor enim eſt ſtudium benefaciendi amato Qui maiora, & chariora munera ſeu beneficia dat magis diligere comprobatur. Qui dat ſe ipſum, dat maxima & chariſſima ſibi; ergo qui dat ſe ipſum maximam charitatē habet & oſtendit habere. Quorſum hæc? Vt intelligamus quātum nos amauit Dominus Iesvs. Amauit, ſe teſte, ſe probante, nos omnes amore maximo: quoniam nobis, & pro nobis omnium maxima, omniumque ſibi chariſſima donauit. Donauit ſe ipſū nobis, & pro nobis iam totiens, & nunc donabit modo, quo ſe vltra donare nō poterit. Donauit preciοſiſſimam diuinitatis gloriam omnibus hominibus, quando Verbum caro factum in ventre Virginis, Deus venit ad homines factus homo. Donauit ſe nobis ducem & præceptorem, quādo pacis veriſſimam rationem oſtendit, & ad veram *felicitatis viam per iuſtitiam, pietatemque monſtrauit, per hanc ipſam viam primus inceſsit, vt per illius veſtigia alacrius incedamus. Donauit ſe nobis ſacramentaliter in cibū & potum, vt quotiens volumus, illū nobiſcū habeamus. Donaturus eſt de proximo,

Amor quid ſit

Dona Domini Ieſu maxima quibus nos donauit.

*felicitatis. 1. exem.

Digitized by Google

mo, noſtri gratia, proprium corpus cruciatibus, ſpiritum triſtitijs, vitam morti, corpus exanime ſepulturæ, animam inferis vt illos ſpoliet, & victor pro nobis reuertatur ad nos. Eſtne hoc exiguum amoris indicium? Nonne ſatis, nonne ad integrum & ad vnguem executus eſt, ſuperabundantiſſime compleuit, quod te facere iuſſit? Sed quæſo, aduertere ne pigeat, quam modeſte præcipiat Dominus IESVS, cum ille amauiſſet nos quãtum oſtẽdimus, quãtũ patres, vxores, aut filios non amamus, immo quantum nos ipſos amare recuſaremus, quis enim pro ſe ipſo mori eligat? non tamen arctare nos voluit, vt nos inuicẽ tantũ amaremus, quantũ ille amauit nos; nõ enim dixit, *Hoc eſt præceptum meũ vt diligatis inuicem* quãtum dilexi vos, ſed *ſicut dilexi vos*. Similitudinem imperat, non æqualitatem, Si iuſſiſſet Dominus IESVS te mori pro alio, quia ipſe Chriſtus mortuus eſt pro te, & non obediſſes, poſſes obijcere; tu pro nobis moreris, quia potes cito reſuſcitare, & cito reſurges, ego me reſuſcitare ad libitũ nequeo. Vbi mortuus fuero, vſque ad iudicij magni diem, mortis vmbra me poſſidebit. Ne inquam ſic te excuſares, non dixit mãdo vt diligatis inuicem quantum dilexi vos, ſed ſicut dilexi vos. Aſſimilari voluit amorem tuum amori ſuo, vt habeat conſimiles rationes, conſimiles occaſiones, non æquales vires, non pares effectus. Hoc recuſare nemo poteſt. Amare nempe ſine fraude, ſine vitio poſſumus, ſi volumus. *Hoc eſt præceptũ meũ vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos*. Sit dilectio veſtra ſimilis meę, quoniam æqualis eſſe non poteſt. Tanto amore proſecutus ſum vos, vt me darem pro vobis in morte; quia maiorem hac mea dilectionem nemo habere poteſt. vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis, habete minorem, ponite fortunas, ponite operas, ponite induſtriam & ingenium, ſubuenite vobis inuicẽ; ditiores tenuioribus alimentã, date auxilium debilibus pręſtate fortiores, dirigite incautos cõſilio veſtro, qui prudẽtia prępolletis. Hæc facientes pacem habebitis in republica chriſtiana hic militante, pacem habebitis in eadem triumphãte. Suſtinebitis & vigilabitis hic cũ Domino IESV per compaſſionem, in futuro autem ſæculo per æternam felicitatem.

Modeſtia pręcepti Domini Ieſu.

De patientia amplectenda ad conſeruationem pacis.

Cap. LVIII.

SI *mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mũdo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret. Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mũdo, propterea odit vos mũdus. Mementote ſermonis mei quem ego dixi vobis. Nõ eſt ſeruꝰ maior Domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & vos proſequẽtur. Si ſermonẽ meũ ſeruauerũt, & veſtrũ ſeruabunt*. Duo venti, duo turbines, torrentẽſue duo rapidiſſimi pacis ſtructuram euellere, & eradicare ſunt ſoliti. Inſolẽs ſuperbia dum pax proſpera eſt, dum nihil ſentitur aduerſi, animos elatione ſollicitos tenet; & vbi (quaſi ventus vela) turgidos animos fecit, mox rapit ad rixas, contumelias, iniurias: deinde adducit vulnera, cædes priuatorumque ruinas, tandem vero publica ſternit. Contra hunc ventum, contra hunc torrentem & turbinem, fundatur pax in amore charitatis. *Charitas* enim *non inflatur, non æmulatur, non agit perperam*. Contra vero dum aduerſa contingunt, ira & acedia impatientiam adducunt. Alter turbo eſt ſubuertẽs pacem, hęc deſperationem cõuehit, quæ ſubuerſam pacem eradicat, & à fũdamẽtis tollit; per hæc malis vincitur animus; per hæc priuata & publica primo negliguntur, deinde habentur odio vnde deſperant & penitus pereũt nullo reuelante. Hæc aduerſus mala opus

Pacis fundamentũ primum. 1. Cor. 13.

Digitized by Google

Iacob. 1. opus eſt patientia, ipſa enim opus perfectum habet, id eſt, in ſua perfectione conſeruat. Certe non errauit ille qui dixit, Maxima morum ſemper eſt patientia virtus. Nam ſi non minor eſt virtus quam quærere parta tueri; patiētia quę omnes tuetur virtutes, nulli illarum erit inferior. Erit etiā omnibus vt maneant neceſſaria. Huius rei gratia ſapientiſſimus architectus Dominus IESVS CHRISTVS, pacis ſuæ pulcherrimam ſane & amœniſſimam domum communire cōſtituens, poſt dilectionis iacta fundamenta, ad fundamenta patientiæ ponenda conuertitur dicens, *Si vos* quibus teſtimonio relinquo meam pacem *mundus odit*, & per odium (vt infra docebitur) vos infeſtat, *ſcitote quia me priorem vobis*, antequam vos odiret, vel priorem vobis, id eſt, præſtantiorem & Dominum veſtrum, *odio habuit*. Ideo ne turbemini ne vos incępti pœniteat, legatum obedientiæ mandatúmque de charitate ſeruanda ne abijcite. Quia mundus nullam habeat charitatem, non idcirco eam deſerite, plenus eſt odio mundus, & quia duo contraria ſimul eodem eſſe non poſſunt, quando alterum accreuit ad ſummum, mirari non debetis, ſi odit vos mundus. Vultis videre mundum ad cumulum odio plenum eſſe? Odit ſummam veritatem & bonitatem. Odit enim me
Ioan. 14. qui ſum via, veritas & vita; odit me priorem vobis, id eſt, potiorem omni genere virtutum, quia ergo plenus eſt odio impio, amorem pium habere non poteſt. Nolite illi ſimiles fieri. Non enim eſtis de mundo tam perdito, quoniam de illo vos elegi Itaque ſi vos odit, ne miremini, quia me priorē vobis odio habuit. *Si de mundo fuiſſetis, mūdus quod ſuū erat*, ſuo perdito amore *diligeret*. *Quia vero de mundo non eſtis, propterea odit vos mundus*. Videte quæſo quā ſapiēter hic ſe ſe ſapiētia gerat. Crimē lęſæ maieſtatis eſt ſentire cū principis inimico, [illegible] Vel

cum illis eſſe amicitia fœderatum. Ius quoque amoris priuati hoc habet, vt amicorū noſtrorū amicos amemus, & inimicos eorum odio habeamus. Amicorum enim eſt vna volūtas, vna vtilitatis & commoditatis ratio. Iam Dominus IESVS ſe vt principem & legem viuam amandum oſtendit, & ſe amare dixit, quod pacis hęredes inſtituit, quóſue pace donauit. Mundus odio habet Chriſtum, ergo cum Chriſto ſentientes odio habeat neceſſe eſt. Conſentaneum eſt igitur non turbari ſi odit vos mundus, quoniam prius odio habuit Dominum Deum noſtrum, principem noſtrum, noſtram vitam, legem. Immo ſi triſtabimur quod mūdus odio habeat nos, ſi eius odium ſubterfugere tentabimus, veri amici Chriſti nō erimus Si pacem cum mūdo vel amicitiam fecerimus, erimus proditores, & læſæ maieſtatis crimine tenebimur: quoniam cum inimico principis noſtri pacis & amicitiæ fœdus habebimus & noſtræ reipub. hoſtem (quod extremæ infamiæ cumulus eſt) diligemus. Sed quis hic mundus eſt, qui Dominum IESVM odio habuit, & adhuc habet? Non vaſtus ille omnia claudens orbis. Ille enim amicus, immo ſubditus eſt Domino IESV CHRISTO, factus eſt per ipſum, & per ipſum conſeruatur & durat. Non ſublunaris globus, non elementa, non ex eis mixta naſcentia mundus ſunt, qui odit Dominū Chriſtum. Hæc omnia illi obediunt, venti & mare obſequuntur eidem. Non fortuita bona, neque fortuna (quam ſtolidum vulgus omnium vtilitatū pręſidem facit) ſunt mundus oſor: quoniam nihil habēt hæc commune cum Domino IESV, neque illis eſt Dominus IESVS moleſtus in aliquo. Matth. 22.
Iubet reddi Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & quæ ſunt Dei Deo. Ipſe etiam quo- Marci 12.
tidiano pane contentus, neque peram, neque zonam neque pecuniam ad [illegible] nō habet [illegible],

Ius amoris priuati.

Mundi nomine Chriſtum odio habentis, quid intelligēdū ſit.

non

viaticum deferens,non habet Domũ, non diuerſoriũ, neque tuguriũ proprium vbi caput reclinet. Mũdus qui Matth. 8. Luc. 9. odit Chriſtum diabolus eſt, & angeli eius.Mali quoque homines miniſtri eius,pacem hominum bonę volũtatis turbare ſtudentes,mundi hic nomine accipiendi ſunt. *Si* ergo *mundus*,id eſt, ſi mali angeli,& mali homines, qui mũdus ſunt reprobatus, *vos odit, ſcitote quia me priorẽ vobis odio habuit*.Cur nõ potius dixit Dominus IESVS,ſi Iudęi, ſi Scribæ,ſi Phariſæi,ſi Samaritę,ſi alię quælibet gentes vos oderunt, ſcitote quia me priorem odio habuerũt? Nouerat Dominus IESVS Apoſtolos ſuos, cætoreſque Diſcipulos vbique Gentiũ diſpergendos,neque à ſola Iudæorum gente paſſuros iniuriam, ſed ab omnibus populis cruciãdos,itaque continens primum,pro primo cõtento poſuit, *Scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuũ erat diligeret*. Aperte dignoſcitur Dominũ IESVM hic mũdi nomine non ſphęras,ſed habitãtes illas,rationis inquã capaces creaturas intelligere,nõ quidẽ omnes, ſed in peccato manentes.Apoſtoli reliquique Diſcipuli,erant tunc de numero ſphæræ ſublunarem habitantium.Et qui nũc ſunt vere chriſtiani,eodẽ orbe claudũtur,qui tamẽ non ſunt (teſte Chriſto) de mũdo,quem loquitur. Quare mũdus hic pro ſphæra prima,vel pro õnibus in ea contentis non accipitur, ſed pro illis qui in virtutũ odio perſeuerant. Exiſtimo Saluatorẽ noſtrũ duos mũdos intellectuales,ſiue duas ſphęras ſpirituales hoc loco præſumere,vnam amoris & gratię,hic mũdus eſt bonorum angelorum & hominũ bonæ voluntatis:alterã è contrario odij & miſerię,hic mundus eſt reproborum angelorum & hominum perditorũ. Abſit vero vt per hæc quis credat,duo eſſe prima principia,quẽadmodũ ſtulti Manichæi opinati ſunt. Princeps nãque mũdi miſeriæ, non eſt vere princeps.Quoniam & ſui mundi nullum eſt principium niſi æquiuocè,nam & ipſa miſeria æquiuoce entis habet rationẽ.Sed de his alibi,ſatis ſit hic intellexiſſe quid mũdi nomine Saluator dicere voluit, *Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret*. Videte quam appoſite ad iam dicta loquatur magiſter ſapientiſſimus. Supra habitum eſt principem, ſubditos amare & ſubditos principem, ac ſe inuicẽ diligere oportere, vt duret principatus. Cõſentaneum eſt igitur, ſi Apoſtoli ſi Diſcipuli Domini eſſẽt de mũdo malignãtiũ id eſt,partes factionis potius quã reip. à principe illius & à ſubditis illos diligi. *Quia vero de mundo non eſtis quia ego vos de mundo elegi,propterea odit mundus*.Cõſentaneum eſt iſtud. Quoniam ſicut vnitas profeſſionis parit amorẽ & nutrit,ita diſparitas odiũ pariat & nutriat neceſſe eſt; de cõtrarijs enim cõtrarios oportet fructus inſurgere.Sed nonne Apoſtoli & Diſcipuli omnes, nonne omnes qui in mundo ſunt chriſtiani,quãtumlibet iuſti, in peccato nati ſunt & in iniquitatibus matres eorum conceperunt illos? Psalm. 50. Nõne illi ipſi Apoſtoli proxime deſerturi erant Dominũ IESVM CHRISTVM, & Petrus abnegationis & blaſphemię crimine nonne tenendus erat? Erãt ergo de mundo, & nos de mundo ſumus,de mundo dixerim peccati,odij, atque miſerię. Reſpondet Dominus IESVS. Quia *elegi vos de mundo* Si de mundo non fuiſſent, nequaquã de illo eligi potuiſſent.Igitur ante electionem,de odij mundo fuerant.Electione extra mundum odij poſiti ſunt,in mundoque gratiæ conſtituti. Ita ſua culpa de mundo erant perdito, & nos eodem de mũdo fuimus.Gratia vero, & illi & nos de mundo odij non ſumus. Hoc eſt quod dicebat Apoſtolus, 1. Cor. 15. *Gratia Dei ſum id quod ſum*. In mũdo quippe amoris & gratiæ, eſſe nemo poteſt ſine gratia. *Memĩnitote ſermonis mei, quem ego dixi vobis.*

O Chriſtiani, quæſo ne mente excidat, quod Chriſtus memoria tenendum iubet. Iubet meminiſſe ſermonis quē dixit. Hoc ſi fecerimus bene ſuccedent omnia. Sed quis hic ſermo? *De mūdo non eſtis, quia elegi vos de mūdo?* Si meminerimus nos non eſſe de mundo odij, vel de factione perditorum; ſi meminerimus illam eſſe nobis inimicam; pudebit, pigebit nos, horrebimus ſentire cum illa. Pudebit pigebit nos peccare. Peccatum horrebimus. ſi meminerimus illud eſſe de factione noſtræ reipublicæ inimica; ſi meminerimus electionis beneficio nos ereptos de numero & ſocietate infelicium, & perditorum in odij miſeria; ſi meminerimus per gratiam factos de numero & ſocietate felicium, adduci non poterimus ad peccandum. O Chriſtiani, quotiens de aliquo crimine tentamini, quotiens inquam ſuperbia inflat, aut auaritia exſiccat, aut luxuria adurit, aut gula contorquet, aut rapit ira, aut vexat inuidia, aut acedia vos mordet, mementote, quæſo ſermonis quem dixit Dominus Iesvs, Mementote inquam, quia non eſtis de mundo illarum miſeriarum. Mementote vobis illas eſſe inimicas, vos velle miſeros efficere. Mementote quia Chriſtus elegit vos, eripuitque de calamitatibus illis, vt ad felicitatem perduceret perpetuo poſſidendam. Si quis pannoſus & mēdicus per cœnū porcos ſequi ſolitus, aſſumatur in regiam, & regijs aulicis annumeretur, veſtiatur nutriatur vt aulicus, quis illum ferat reſonantem vocem, vnde porcorum cōgregatio fieri ſolita eſt? Quis ferat indutum oſtro, cœnū commiſcere porcinum, faciē fœtoribus ſqualidam, manuſque ſcabroſas rubigine bruta, corpore toto, inceſſu & geſtu præferre porcinos mores? *Mementote ſermonis mei*, Mementote beneficij mei dicit Dominus Iesvs. Vos eratis de mundo porcino, non tantum porcorum cuſtodes, ſed à cuſtode porcorum diabolo, per vitiorū *lutabra cōuoluti, laceri, nudi, famelici, Elegi vos vt edatis ſuper menſam meam. *Memento ſermonis mei quē ego dixi vobis*. Mementote quia nō eſtis de mundo tám bruto, meo beneficio. Nā mea electione de illo vos eripui, quod ſi feceritis quia *nō eſt ſeruus maior Domino*, vos eſtis mihi ſerui, ego vobis Dominus) intelligetis conſentaneum eſſe quod *ſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur*, quoniā ſi perſecuti ſunt maiorem, perſequētur ergo minores. Quare de eorum perſecutione ne turbemini. *Si ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt.* Sed non ſeruauerunt meum, quare veſtrum minime ſeruabunt: quoniam qui principis ſpernit viuam vocem, nuncij quoque ſermones* nulli faciet. Cum multa hanc ſententiam comprobātia & declarātia proſecutus eſſet Dominus Iesvs, cur omnia dixerit manifeſtat, vbi Ioannes hæc ſcribit.

Remediū contra tentationis.

* i. voluta-bra i. exempl.

Ioan. 15.

* Nihil. i. exempl.

De perſeuerantia patientiæ retinenda in aduerſis.

Cap. LIX.

Hæc *locutus ſum vobis vt non ſcādalizemini: Abſque Synagogis facient vos ſed venit hora, vt omnis qui interficit vos arbitretur obſequium ſe præſtare Deo, Et hæc facient vobis quia non nouerunt Patrem neque me. Sed hæc locutus ſum vobis, vt cum venerit hora eorum, reminiſcamini, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.* Patientiam, quam complectendam à bonis viris hactenus monſtrauit Dominus Iesvs, nunc ab eiſdem docet eſſe retinendam. Mos erat (qui etiam nunc viget) non trahi pro crimine in iudicium, niſi ſufficientibus indicijs, per multos & probos viros affirmatis, iudici præoſtēſis, ne homines innoxij calumniam, infamiam, & iacturā capturę ſentirent, ſi paſſim & pro libidine, iu-

Ioan. 16.

Digitized by Google

ne, iudicia contra illos incepta fuiſſet. Neminem inſuper, quamuis multis contra eum delatis coram iudice indicijs, iā captū condēnari licebat, niſi auditum & purgare iudicia cōmonitum. Quod ſi nō ſatis legitime feciſſet, punire illum fas non erat, niſi cōdemnatum iudicijs ſententia, pœnę modū & menſuram ſtatuēte. Synagoga, iuxta Hieronymum, doctrinam vel inſtitutionem ſonat. Ita loca, in quibus Iudæi legem & inſtituta maiorum, diſcebant, Synagogæ nomen acceperūt.

Hiero. lib. de nominib. Hebraicis tomo 3.

Quid ſibi velit, abſque Synagogis facient vos.

Quid eſt nunc dicere, *Aſque Synogogis,* niſi abſque doctrina legis, præter omnem legem & inſtituta maiorum, *facient vos,* trahi in iudiciū nullis prius habitis indicijs, ad capturam facient vos inauditos condemnari? Nullaque ſententia contra vos lata, nulla pœna in vos decreta, *facient vos,* à carnificib᷒ laniari, & cruciatibus enecari? Sed ne ſcandalizemini.

Quid ſcādalum, & ſcandalizari.

Occaſio peccandi, ex peruerſo opere data vel accepta ſcandalum eſt. Ita qui dat occaſionē delinquendi, ſcandalizat; qui accipit, ſcandalizatur. Paulus nempe ſcribens ad Carinthios, vbi declarauit an de cibis immolatis idolis liceat manducare, concludit, *quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non mãducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.* Et ſecūdum ea quæ Paulus illic pergit oſtendere, doctus qui manducat idolis immolatum, ſciens non eſſe prohibitum ſcandalizat fratrē, id eſt, dat peccandi occaſionem, infirmæ conſcientiæ fratris indocti, credentis idolis immolatum ſine culpa non manducari. Indoctus vero, qui accipit occaſionem manducandi cum erronea cōſcientia, ſcandalizatur.

2. Cor. 8.

Cauſam & occaſionem peccato dare, non idem.

Non autem idem eſt cauſam & occaſionem dare peccato, quia grauius peccat dans cauſā, quam, occaſionem. Cauſam dare eſt præbere materiam. Vt gladium occidere per iniuriam cogitanti, aliúdue inſtrumentum, ſine quo peccatum fieri nequiret: aut præbere formam, oſtendendo modum ad facinus; aut ſe efficientem exhibere, fauore præſtito; aut finē ſe conſtituere, vt mercedē præmiūmue pro ſcelere polliceri; aut bonum aſſequendum, vel malum fugiendum oſtendere, vt ſceleri detur locus. Occaſionem peccato dare, non eſt peccanti volūtarie cooperari per aliquod cauſæ genus, ſed ſolum præter intentionē adminiculum exhibere peccaturo. Vt ſi quis peccat, non vt alius idē faciat, & tamen ſuo exemplo alius ad peccatum accenditur. Si quis item fabricat gladium ad iuſtam defenſionem, quo ſicarius ad neces & vulnera poſtmodum abutatur. Redeamus vnde diſceſſimus, *Sed venit hora vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo & hæc faciēt vobis, quia non nouerunt patrē, neque me.* Sed quia per ignorantiā vobis erūt infeſti, quia ſcilicet arbitrabuntur obſequiū ſe præſtare Deo, vos interficiendo, non propterea ſcandalizemini. Quis enim ſtulto iraſcitur, aut puero? Peccabūt per ignorātiā, nō ergo illis aſſimilemini. Quis enim ſtulto ignaro aut neſcio velit acquieſcere aut illum imitari? Quod vero per ignorātiā peccēt, inde conſtat. *quia non nouerūt Patrē neque me.* Qui legis & inſtitutorū ciuiliū prima principia penitus ignorat, nō mirum ſi leges ipſas, & inſtituta nō nouit.

Dei notitia omnis diuini & humani iuris fundamētum primum.

Dei notitia, omnis diuini humani iuris primum fundamentum eſt, & adeo neceſſarium, vt etiam qui Deū vix adorauerunt, dixerint opinionem de Dijs, vtilem & neceſſariam ad rempublicam conſtituēdā & decorandam. Itaque ſi mundus, ſi perfidi homines qui neque Deum authorē, neque me doctorem legis nouerūt, ſine lege, ſiue inſtitutione maiorū vos opprimant, eſtote patiētes, ſupportatam habentes eorum ignorantiam, gaudētes de veſtra ſciētia & doctrina propter quam talia ſuſtinebitis. Certe ſicut nobilior eſt anima quam corpus, ita pœna animæ durior eſt corporis cruciatu. Quæ porro maior eſt animæ

pœna quam ignorantia? Illi qui vos abſque Synagogis affligēt in corpore, per cæcam ignorantiā torquebuntur. Compatimini igitur eis, ſuorumque malorum vos pigeat. Cogitate quantūlibet vos crucient in carne, illos peius ſpiritu eſſe vexatos. Veſtrā conditionem ita meliorem intelligetis eſſe quam ſuam. Vnde non ſcandalizabimini, ſed æquanimiter ſupportando, *in patiētia veſtra poſſidebitis animas veſtras*, veſtrique compotes tormēta ſuperabitis. Eſt aliqua ignorantia non punienda, quā ſcilicet ſine noſtra culpa, ſine noſtro opere, ſine noſtra volūtate ſuſtinemus. Vt ſi inueſtigando, & inſectari me credēdo feram, vepribus frondibúſue mea ſententia latitātem, & natura loci latibulum feræ credere me facit, experior nihilominus, an aliud quam fera ſit quod ſentitur, nihil humanum diſcernere queo, iaculor & hominē occido, excuſabit me ignorātia, niſi forte puniat, quia venari mihi non licuit. At ſi locus hominem indicare potuerat ſi facies, ſi vox indicauerat, & indicijs credere nolui, vel indicia aduertere recuſādo, pro fera hominem percuſſi, non ero liber à pœna. Si quis item clauſis oculis ne lumē videat, cum & quando opus erat videre quo tenderet, & in foueam ceciderit, aut ſe præcipitauerit, eritne ſine culpa, quod damnum ſibiipſi intulerit? Si clauſis etiam oculis quis ferat enſem euaginatum, & feriat obuium, nonne punietur? & tamen non vidit quem vulnerauit. Cōtra ſi cæcus cadit in foueam aut in illam alium impingit, vel vulneret telo, quod non animo nocēdi ferebat, excuſabitur, & venia ac miſericordia dignus habebitur. Ita non videre voluntarie, quę vidiſſe oportuit, culpam non tollit. Qua de re plenius libros Ethicorum Ariſtotelis exponentes copioſius dixi. Hic tantillum attulerim, vt Iudaicam ignorantiam inexcuſabilē agnoſcamus. Sed ſi hæc illos non excuſat, cur Dominus

Lucę 21.

Ignorantia quæ punienda, quæ non.

Auctor Ethicorum Ariſtotelis libros expoſuit.

Iesvs ad eorum excuſationem illam affert coram Apoſtolis? Affert nō in excuſationem erroris & criminis, ſed in patientiæ argumentum, vt ſcilicet Apoſtoli diſcant æquanimiter tollerare; propter Deum vere diſcant, quod illi propter Deum ſe falſo opinantur facere. Vt gratias Deo agant, quod illos de mundo elegit, neque tenebris tam ſtolidæ, tam malignæ, tam periculoſæ, tam infelicis & miſeræ ignorantiæ cum mūdo inuolutos reliquit. Vt meminerint ſecum bene agi, quando ſi damnum patiantur in corpore, lucrum in anima iam ſunt aſſecuti. Hāc eſſe Chriſti ſententiam, ab illo ipſo diſcere ne pigeat. *Sed hæc locutus ſū vobis, vt cū venerit hora eorū, reminiſcamini, quia ego dixi vobis*, quod faciēt vos abſq; Synagogis cruciari & mori, *quia non nouerunt Patrem neque me*, non vt illos excuſem, ſed vt vos armem ad patientiam, reminiſcentes quia ego dixi vobis quæ paſſuri eſtis. *Et cum hora eorum* torquendi vos *venerit*, ſitis patientes, quia prudentes & præmeditatos vos reddidi, & *quia ego dixi vobis*, ipſi vos perſequentes, pœnas per ignorātiam affectatam, maiores veſtris cruciatibus luunt, reminiſcamini conditionem veſtram & perſequentium vos. Ita non ſolum patientes eritis, ſed eligentes magis affligi corpore, quam mente ſpontaneam cōquirere cæcitatem. *Hæc autem vobis ab initio non dixi*, non enim oportebat; *quia* adhuc *eram vobiſcum*, & vos docere in ambiguis, adiuuare in laboribus, confortare in tribulationibus poteram.

Ignorantiam Iudæorum cur alleget Chriſtus Apoſtolis.

Epilogus legatorum iure hereditatis relictorum.

Cap. LX.

Nvnc autē *venit hora & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſq; in propria* Ioan. 16.

pro vita ſeruanda . Non ideo turbetur cor veſtrũ, neque formidet, *Et me ſolum relinquatis* euntem ſponte, & pro vobis ad mortem omnium acerbiſſimam. *Hæc locutus ſũ vobis, vt in me pacẽ habeatis*, quam vobis pro hereditate teſtimonio reliqui, non vobis tantum, ſed omnibus hominibus bonæ voluntatis quibus Angelorum præconio me naſcente promiſſa eſt hanc autem habeatis in me & à me ſolo, non aliunde. Quia in mundo preſſuram habebitis, non pacem; vexationes, tribulationes, pœnas, mortes, à mundo expectate affligente vos, & pacem quam vobis relinquo turbare conante. *Sed* in his malis tollerãdis *confidite*, ſimul fidem & pacem, & ſpem habete in me. Cur in te confidamus, qui nunc moreris bone IESV? *Ego vici mundum* nequitiæ, fraudis & odij. Matt. 4. Vici draconem magnum, qui me in deſerto aggredi non eſt veritus. Vici coniuratos malignos ſpiritus, quorum multos vos ipſi, mea virtute, à Matth. 8. corporibus obſeſſis effugauiſtis, ego per legiones in porcos miſi, & ad maris profunda compuli aufugere. Vici Scribarum Sacerdotúmque auaritiã, inuidiam ſuperbiámque eorum contudi, ita non aperte amplius contra me inſurgere audeãt, ſed clam & proditorie occidere me quærant. Et quia me per lucem capere timent, aggrediuntur in tenebris. *Vici mundum* inferiorem, pœnarum & malorum omnium domiciliũ. Reſtat de illo triumphem; triumphabo per mortem, quãdo glorioſe reſurgam. Reſurgere vero non poſſem niſi præmorerer . Sed ad breue maneo mortuus, quia mors mihi non dominabitur. *Ego iam vici mundum*. Mors ergo mea, quoniam victoris eſt, & mors nouo modo vincentis in morte dolenda non eſt, quia per illã ego non vincor. Iam *vici mundum*. Vinci non poſſum. Neque enim tãtũ particulariter vici, non vici vnũ aut plures belli duces, qui aliorũ adminiculo & fauore bellum inſtaurent, nõ reſtãt inimici alicubi integri, qui pro victis ſuſcipiant bellum. *Ego vici mundum* totum, omnem malitiam, omne odium quod erat in mũdo vici. Victoriæ fructus pax eſt. Confidite igitur & in me habete pacem, quam optimo iure victor vobis teſtamẽto relinquo, inſtructam fide, charitate firmatam, obedientia ſeptam, & patiẽtia communitam.

De inſtitutione teſtamenti executoris.

CAP. LXI.

TEXTVS.

HÆc locutus eſt IESVS, *& ſubleuatis oculis in cælũ, dixit, Pater venit hora clarifica filium, vt filius tu⁹ clarificet te. Sicut dediſti ei poteſtatẽ omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det ei vitã æternã. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te verũ Deũ, & quẽ miſiſti* IESVM CHRISTVM. *Ego te clarificaui ſuper terrã opus cõſũmaui quod dediſti mihi vt faciã Manifeſtaui nomen tuum hominibus quod dediſti mihi. Tui erãt & tu eos mihi dediſti. Et omnia verba quæ mihi dediſti, dedit eis, & ipſi acceperunt, & cognouerũt quia à te exiui Et crediderũt quia tu me miſiſti. Ego pro eis rogo quia tui sũt, & omnia mea tua ſunt, & tua mea sũt. Et ego iam in mundo non ſum. & hi in mũdo ſunt, & ego ad te venio. Pater ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnũ. ſicut & nos. Cum eſſem cum eis ego ſeruabã eos. In nomine tuo . Quos dediſti mihi ego cuſtodiui, & nemo ex his perijt, niſi filius perditionis vt ſcriptura impleatur. Nõ rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo. Sanctifica eos in veritate . Sermo tuus veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, ita ego mitto eos in mundum, & pro eis ego ſanctifico me ipſum, vt & ipſi ſanctificati ſint in veritate. Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorũ in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego*

Digitized by Google

in te vt & ipſi in nobis vnũ ſint, vt ſint cõſummati in vnum. Pater quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſũ, & ipſi ſint mecũ, vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionẽ mundi. Pater iuſte mũdus te non cognouit. Ego autem te cognoui, & hi cognouerũt quia tu me miſiſti, & notum feci eis nomẽ tuum, & notum faciam. Vt dilectio qua me dilexiſti in eis ſit, & ego in ipſis.

De inſtitutione fidei commiſſarij, tutoris, curratoris & executoris, teſtamenti Domini noſtri IESV CHRISTI, *declaratio.*

CAP. LXII.

SVPEREST vt teſtamentarium executorẽ fidei cõmiſſariũ meũ, tutorem & curatorem veſtrum vobis inſtituam. Inſtituo Patrẽ meum omnipotentem Deum, qui vobis teſtamenti mei iura conſeruet. Suſtinete igitur hic & vigilate mecum. Audite IESVM, ſubleuatis oculis in cęlũ, pro vobis Patrem alloquẽtem. *Pater,* quia ſicut præfatus ſum, abeunte hinc Iuda proditore, clarificatus ſũ purgatione collegij mei, quando impurus ille ab his puris abſceſſit, ſpuma enim abiecta eſt noſtræ coctura, remanſitque purum collegium innocentiæ; *Venit hora* vt me in me ipſo clarifices, ſicut præfatus quando impurus ille diſceſſit. *Venit* inquam *hora*, qua Diſcipuli mei deſerturi ſunt me, & ego ab illis deſtitutus capiar. Ergo Pater *clarifica filium tuum* ſcilicet in ſemetipſo, quem paulo ante in ſuo collegio clarificaſti, *vt filius tu' clarificet te,* ſcilicet in temetipſo. Iam enim clarificaſti eum inter homines, & ipſe te. Sed quomodo clarificauit? Audite illum. *Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis*, id eſt, omnis hominis ſaluãdi quemadmodũ ipſemet ſtatim exponit. *Vt* ſcil. *omne quod dediſti ei* per gratiam reſtaurandam, *det eis vitam æternam*, id eſt, dare ſufficiat & præſto ſit. *Hæc eſt autem vita æterna*, diſpoſitiue in hac fragili carne, *Vt cognoſcãt* hic per fidem *te ſolũ eſſe Deũ verum, Et me quem miſiſti* cognoſcãt eſſe, *IESVM*, id eſt, ſaluatorem ſolum, & verum *Chriſtum* eſſe inunctum oleo iuſtitiæ & clementiæ. *Hæc eſt vita æterna*, quando* incorruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatẽ in patria. *Vt hi quos dediſti mihi* efficaciter ſaluandos, intuentes *te* ſolũ, ſine intermedio, nõ in ſpeculo, neque in ænigmate, ſed aperta facie *cognoſcant ſolum verum Deum*. Cognoſcant etiam ſolum *&* ſine ęnigmate, *IESVM* ſaluatorem Deum *Chriſtum* in hnmana natura gratia perfuſũ, *quẽ miſiſti* æterna à te generatione Deum verum, & quem miſiſti temporanea natiuitate hominẽ, ex Virgine ſola cõceptum. *Ego te clarificaui ſuper terrã* in te ipſo, in via & in ſtatu carnis corruptibilis, prędicans & docẽs, quid per fidẽ de te rectam credi oporteat. Clarificaui inquam quando *opus* fidei quid dediſti mihi vt facerem *conſummaui*, prędicando, docendóque veram de te fidem. Quale id opus ſit ipſe declarat, *Manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi. Tui erant* & ideo dare potuiſti, tui erant electione, *&* ideo *illos mihi dediſti* prædeſtinationis gratia Apoſtolos & nuncios, *& omnia verba* fidei, omnia præcepta ad felicitatem acquirendam opportuna, *quæ dediſti mihi* vt docerem, *dedi eis*, illos docui, *& ipſi acceperunt* per intelligentiam, acceperunt per obedientiam illis adhærẽdo. *Et* ideo per fidem veram, vere *cognouerũt quia à te exiui* charitate ſucceſus, vt introducerẽ fratres meos homines ad tuã ciuitatẽ & regiã noſtrã. *Et crediderũt quia* eadem charitate *tu me miſiſti*, in formam ſerui emittẽs filium, vt reuoces famulos illum tradẽs, vt redimas ſeruos. Propter hæc omnia Pater, propter tuam inqua clementiam, qua illos

* Sic omnia exemplaria, ſed lege corruptibile. 1. Cor. 15.

1. Cor. 13.

Hos tuos feciſti, propter tuã liberalitatẽ, qua illos mihi dediſti, propter tuã veritatem, quam me docere mãdaſti, propter meam humilitatem & promptam obedientiam, qua omnia peregi quæ mihi mãdaueras propter horum diſciplinabilitatem, & bonam mentem, qua mihi adhæſerũt, & inſtitutis tuis per me crediderunt. Vnde clarificatus ſum in eis. *Pro eis rogo, quia tui ſũt & õnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Et ego iam in mudo non ſum* Viator cũ illis diutius permãſurus, *Et hi* Diſcipuli mei *in mundo ſunt*, viatores in penis duraturi; nũc quod ego iam ad te venio relinquens illos mea viſibili præſentia deſtitutos, pro eis rogo te Pater Et quid rogas tãtis conteſtationibus optime Fili? *Pater* ante omnia *ſerua eos in nomine tuo*, cognoſcẽdo per fidẽ *Serua eos in nomine tuo*, colendo per obedientiam mandatorum tuorũ. Serua autem eos in vtroque legato, *Vt ſint vnum* ſecundum vnam fidem, *ſint vnum* ſecundum vnum obediendi propoſitũ, *ſint vnum* in vno vinculo pacis, *ſicut nos*, ſicut tu & ego ſumus vnũ natura, & operando, nõ diuerſi. Sit eorum fides pura, certa, ſimplex, ſicut vnitas noſtræ eſſentię ſimplex eſt, & inuariabilis. *Sint vnum* operãdo cõcorditer in pace hominũ bonæ volũtatis, ſicut in nobis eſt vna poteſtas. Nõ ſint in illis ſciſſuræ hæreſum, nõ ſint lacerament a ſchiſmatum, hęreticus error fidem eorum non contaminet, ſchiſmatum contumatia non diſtrahat obedientiam, ſuperbia aut auaritia nõ dirimat pacem. Imitentur vnitatem noſtram fide, obedientia & cõcordia, quanta ſimilitudine poſſunt. Idẽtitate noſtræ vnitati ſe æquari nõ præſumant, hoc eſt ad quod te executionẽ rogo pro eis. Hoc mi Pater facere debes, qui *cum eſſem cum eis ego ſeruabam eos in nomine tuo* pure cognoſcẽdo per fidem, & colendo per obedientiam. *Et quod dediſti mihi* Diſcipulos & ſocios, ego *cuſtodiui* à fraude ſerpẽtũ, ab impetu leonum, *cuſtodiui* ab omnibus inſidijs & violentijs inimicorum. *Et*, mea bona cuſtodia *nemo ex his perijt, niſi filius perditionis* Iudas, qui non mea negligentia, ſed ſua perdita nequitia perire cõſtituit, & filiũ perditionis ſe ipſe cõfecit, *vt ſcriptura impleatur*, non quod Iudas ad complẽdum ſcripturæ vaticinia perire conſtituat, ſed vt effectus, à diuina tua ſapiẽtia certo ordine diſtributi & manifeſtati, ſeruent ordinem ſuum. Vt antecedenti effectui manifeſtationis, correſpõdeat ſubordinatus effectus perditionis Iuda ipſo ſcripturã implente, dum aliud agit, & ſcripturę de ſe pronũciantis nullã penitus habet rationẽ. Quod & ſæpe cõtingit, vnũ ſcilicet agẽtes, aliud cõplere penitus inſcios. *Nõ rogo vt tollas eos de mũdo* pro nunc, *ſed vt ſerues eos à malo*, ab odio tuo *ſerues eos* à malo quod mũdus habet, continuũ ſcilicet bellũ in ſe & cõtra te, habeant hi tui & mei homines pacem tecum, habeãt ad inuicem ſecũ. *Sanctifica eos in æternitatẽ.* Quid rogem nunc vide. Cum malum effugaueris culpę, bonum virtutis exhibeto, *ſanctifica*, confirma *eos in veritate*. In qua veritate? *Sermo tuus veritas eſt*, firma ergo eos in virtute ſermonis tui. Sermones hominum & Angelorũ veri ſunt, quia participant veritatẽ: veritas autem tota nõ ſunt. Tuus autẽ ſermo, ô Pater Deus, veritas eſt tota. Sed de quo ſermone meo nunc intelligi vis ô Fili? Quis eũ hic ſermo, de quo nũc loqueris? De illo loquor, quẽ primum tu mecum formãs hominẽ, protuliſti dicens. *Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã*. Serua in his diſcipulis meis veritatem tuæ imaginis interius, in intellectu inquã & voluntate, Serua veritatẽ tuæ ſimilitudinis exterius, in ſenſitiua & vegetatiua virtute. Imago ſemper imaginato cõcordat, & ſimile aſſimilato. Sed & multę vnius imagines multę vnius ſimilitudines, à ſe inuicem nõ diſſentiunt, non litigant. Pacem habẽt, hoc ideo

Prophetia non attulit Iudæ neceſſitatem vt ſe necaret.

Geneſ. 1.

Digitized by Google

ideo peto, quoniã *ſicut tu me miſiſti in mundum, ita ego mitto eos.* Quomodo miſſus es in mundũ bone IESV? Miſ-
Luc. 1. ſus ſum cantantibus Angelis pacem,
Luc. 2. miſſus sũ illuminare his qui in tenebris & vmbra mortis ſedent, ad dirigẽdos pedes eorum in viam pacis. Ita pater ego mitto eos; vt pacem ſecũ ferant, quocunque ierint, ſecum habeãt ſemper, annuncient omnibus, [illegible] habere volentibus. Vis pater dicam quam efficaciter velim hoc meũ teſtimonium habere locũ, & te fidei commiſſarium meum curã habere de heredibus meis? loquor pater humano vſu quaſi ignorare poſſis, ſed ignoſce, facio vt intelligant homines quãtum amem heredes meos. *pro eis ſanctifico,* cõfirmo *me ipſum,* ad patiendum qualia mox videbis. *Vt ipſi* heredes mei, *ſint ſanctificati in veritate* tui ſermonis, quo iuſſiſti illos habere tuam imaginem, tuamque ſimilitudinẽ. *Non pro eis tãtum rogo,* qui ſunt hic mecum, ſunt enim tãtum vndecim, puſillus numerus ſunt, Rogo te fidei commiſſarium & executorem *pro omnibus, qui credituri ſunt per verbum eorum in me,* de quorũ numero, ſi Chriſtũ ex corde cõfitemini, vos eſtis. Cõſiderate nunc viri fratres, quantum debemus Domino IESV CHRISTO, qui de nobis poſt tam remotorum temporũ ſpacia futuris, in ſuo teſtamento habuit rationem, quando ad tam præclara legata, ad tam felicem hereditatẽ nobis ſeruandam, fidei cõmiſſarium & executorem tantum ac talem, dedit Deum Patrem omnipotentem; qui nobis ante fuerat Dominus & iudex, eſt nunc Chriſti beneficio tutor & curator ſperemus igitur bene, & Domino IESV de tanto erga nos amore monſtrato, in doctrina tam ſolida, munere tam largo teſtimonio tã fauorabili, & noſtræ indigentiæ abundantiſſime ſubuẽturo, gratias agamus quam maximas poſſumus Et ad grati animi ſignum ſuſtineamus hic, & vigilemus cũ eo, qui teſtimonio confecto egreditur ad prælium, vnde nõ reuertetur niſi victor occiſus, vincens dum torquetur, victoriam finiens dum moritur.

Diſtributio paſſionis Domini IESV *ſecundum eius executionem.*

CAP. LXIII.

NVNC fratres, quod Chriſtum pro nobis ſe duriſſimis pœnis exhibentem, & in cruce moriẽtẽ videre reſtat, ſi vſquam alias vna mecũ vigilaſtis & ſubſtinuitis ad neceſſitatẽ, veritatem, & antecedentia tot penarum agnoſcenda, ſubſtinete hic quæſo, & vigilate mecum, dum ſaluatorem nõ vſque ad mortem tantũ, ſed in morte duriſſima corpore per õnia mẽbra lacerum & dolentem, mente triſtitiarũ omnium anguſtia fatigatum refero. Erit hęc penarum enarratio diſtributa per actus, de ſacro ſancto Euãgeliſtarum codice ad vnũ corpus adductos, & quæ de vnoquoque Euangelio ſumpſerit auctoris nomine recẽſito palam faciet. Declarabit poſt hæc, Domino concedente, ſingulorum actuum ſingulos locos, & eorum concentum diſſonanti hominum ruinæ occurrere, & remedium afferre mõſtrabit. Patriarcharũ poſt hæc geſta, quæ patres noſtri figuras dicũt, Prophetarum itẽ vaticinia, ſingulis actibus concinentia, ſuis locis adducet, non omnia quidem, ſed quę ad rem maxime facere videbũtur. Quis enim omnia audeat polliceri? Ab oratione vero (vt iam diximus)* ſumet, quam Ioannes Euãgeliſta iam enarrare incipiat, & reliqui tres, Matthæus inquã Marcus & Lucas, ſimul cum illo vbi opus fuerit proſequantur.

* Sumet: initium, quam i. exemp.

Narra-

Narrato orationis.

CAP. LXIIII.

IOANNES.

Ioan. 18. HÆC *cum dixiſſet* IESVS, *cum Di-*
ſcipulis ſuis egreſſus eſt trans torrē-
Luc. 22. *tem Cedron.* Lucas *in montem Oliuarum,*
Matth. 26. Matthæus & Marcus, *In villam quæ di-*
Marci 14. *citur Gethſemani,* Ioannes. *Vbi erat hor-*
Ioan. 18. *tus in quem introiuit ipſe, & diſcipuli eius,*
Matth. 26. Matthæus *Et dixit Diſcipulis ſuis. Sedete*
hic donec vadam illuc & orem. Et aſſūpto
Petro cum duobus filijs Zebedei, cœpit con-
triſtari & mæſtus eſſe. Tunc ait illis. Tri-
ſtis eſt anima mea vſque ad mortē, ſuſtine-
Luc. 22. *te hic & vigilate mecū,* Lucas. *Et ipſe auul*
ſus ab eis quantum iactus eſt lapidis. Mat-
Matth. 26. thæus, *Et procidit in faciem ſuam orās &*
dicens. Pater mi ſi poſſibile eſt trāſeat à me
calix iſte. Verūtamen non ſicut ego volo, ſed
ſicut tu. Et venit ad Diſcipulos ſuos, & in-
uenit eos dormiētes, & dixit Petro. Sic? non
potuiſtis vna hora vigilare mecū? Vigilate
& orate, vt non intretis in tētationē. Spi-
ritus quidem promptus eſt, caro autē infir-
ma. Iterum ſecundo obijt, & orauit dicens.
Pater mi ſi non poteſt hic calix tranſire niſi
bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit
iterum & inuenit eos dormientes, Erant
enim oculi eorum grauati. Et relictis illis
iterum orauit tertio eundem ſermonem di-
Luc. 22. *cens.* Lucas. *Apparuit autem ei Ange-*
lus de cælo confortas eum. Et factus in a-
gonia prolixius orabat. Et factus eſt ſudor
eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in
terram, Et cum ſurrexiſſet ab oratione, &
veniſſet ad Diſcipulos ſuos inuenit eos
dormientes præ triſtitia, & ait illis. Quid
dormitis? ſurgite & orate ne intretis in
Matth. 26. *tentationem.* Matthæus. *Dormite iam &*
requieſcite. Ecce appropinquabit hora, &
filius hominis tradetur in manus peccato-
rum. Ecce appropinquabit qui me tradet.

Diſtributio orationis & partium declaratio.

CAP. LXV.

ORATIONIS ſeriem ad integrum recenſitam, nunc (vt promiſimus) in partes diſtributam ſigillatim declaremus. Continet orationis narratio acceſſum, ſequeſtrationem, ſupplicationem, & admonitionē ſupplicationis cōmixtam. Acceſſus, qua tranſit, & quo peruenit manifeſtat, Sequæſtratio primo ab octo Apoſtolis, dehinc à tribus quos ſecū ſumpſerat, oraturū Dominum indicat ſeparatū. Supplicatio triplicata agoniam, ſudorem, & confortationem continet. Admonitio bis facta narratur poſt primā ſupplicationem ſemel. Iterū poſt tertiā. Admonet primo vigilare & orare. Secūdo vero vigilare, orare, ſurgere, & ire, quæ ſigillatim nunc inſpiciamus. *Hæc cum dixiſſet* IESVS, commendans Patri præſentes futuroſque ſui nominis profeſſores. *Egreſſus eſt* domū in qua cœnauerat, vnde diſcedit, *Egreſſus eſt* ciuitatē *cum Diſcipulis ſuis* vndecim Apoſtolis, qui cum illo cœnauerant. Matrem remanentem apud hoſpitem vt intelligamus, dicit Ioannes Dominum egreſſum cum Diſcipulis ſuis. Non illū ſecutus eſt hoſpes quātūlibet amicus fuerit, forte ne magiſtri matrē mœſtam relinquere videretur. *Trans torrentem Cedron* Cedron triſtis mœror interpretatur. Qui mox vſque ad mortē triſtis futurus erat, doloris ac triſtitię nimietate, de torrēte fluentiſſimo vitæ mortalis trāſiturus, tranſire non incōdite voluit torrentem Cedron, vt per torrētis naturam, fluxum noſtræ mortalitatis rapidiſſimum, & per Cedron nomen, ſuarum triſtitiarum inūdantiam declararet. Hic porro torrens vallem Ioſaphat, inter appendices montis Sion, & montis Oliueti poſitām præterlabitur, in quam iudicaturus addu-

Digitized by Google

Oliueti montem cur Dominus Iesvs iam capiendus aſcenderit.

adducet omnes gentes. Scribit Lucas, *In montem oliuarum* vt ſuper quo mõte ſedẽs, laturus eſt de genere humano ſententiam, pro omnium hominũ ſalute oraret ad Patrem, & illic caperetur & ligaretur pro fratribus in forma ſerui, vbi ingratos fratres traditurus eſt tortoribus in forma Regis. *In villã Gethſemani*, referunt Matthęus & Marcus. Gethſemani apud nos vallis pinguedinis ſonat. Paſſio Chriſti, quę adipe ſpiritualiũ chariſmatũ per Eccleſiæ Sacramenta ſatiat nos, vbi melius quã in villa pinguedinis debuit, aut potuit inchoari? *Vbi erat hortus in quẽ introiuit ipſe, & Diſcipuli eius*, refert Ioãnes. Primus parẽs noſter in paradiſo delitiarũ poſitus, ſe ſuãque progeniem præcipitauit, quando ſuaſu draconis à Deo creatore ſuo auerſus eſt. Reparator noſter noſtræ reparationis initiũ, in horto vallis pinguedinis, voluit per orationẽ exordiri, vt ſicut in paradiſo delitiarum ille ceciderat, ſe Deo ſubtrahens falſa ſuggeſtione mulieris à ſerpente ſeductæ: Ita iſte, torrente Cedron ſuperato, in horto villæ pinguedinis, iuris integra ratione ſeruata, ſe Deo per omnia exhibẽs obſequentem, ſerpentem elideret, noſque per gratiarũ abundantiam in integrũ reſtitueret. Sed quomodo hortus iſte potuit ſitus eſſe in villa pinguedinis, vt ſonat ratio nominis Gethſemani? de quo Matthæus & Marcus fidẽ faciunt,

Luc. 22.

cum Lucas dicat. *Et egreſſus ibat ſecundum cõſuetudinem in montem Oliuarum*,

Euangeliſtarum concordia de loco orationis, & captura Domini Iesv.

Nonne quæ in appendicibus, immo quæ in collibus valliũ intra fauces tamen poſita ſunt, in valle conſtituta dicuntur? Diſcere ſolemus oppidum aut turrem in valle poſitã, cuius faucibus continetur, tamen in dorſo, in appendicibus, vel in cacumine maneat conſpicua Itaque in horto, in mõtis Oliuetis coſta, & in villa Gethſemani vallis appendice, vere & ſine gugnãtia ſcribitur orauiſſe Dominus Iesvs, quia hortus in villa Gethſemani, villa in coſta montis Oliueti, vel in dorſo poſita erat

De loco orationis

CAP. LXVI.

IAm conſtitutus in horto Dominus Iesvs, dixit Diſcipulis ſuis iuxta Matthæum, *Sedet hic*, in primo horti introitu expectantes me, *Donec vadam illuc* magis introrſus, & locum ſecretiorem nactus orem. Dixit vero hæc octo Apoſtolis, vt ſequentia manifeſtant. Andreæ ſcilicet fratri Simonis Petri, Philippo, Bartholomæo, Thomæ, Matthæo, Iacobo Alphei, Thadeo, & Simoni Chananæo. Tres reliquos ſequi ſe iuſſit. Et profecto qui eſt oraturus, locũ quęrit quo poteſt ſecretiorem, & ab hominũ frequentia ſeparatiorem, niſi ſit hypocrita, & ab hominibus videri cupiat, auidus laudis. *Et aſſumpto*, ſecum ſumpto *Petro cũ duobus filijs Zebedæi* Ioãne ſcilicet & Iacobo Zebedęi filijs, quos Marcus nominat, cum illis aliquantulum ab alijs elongatus eſt, & eundo *cæpit contriſtari & mæſtus eſſe*. Spero, iam nemo miratur, quia paſſionem Domini noſtri Iesv Christi, ſumere dixi ab eius in horto oratione principium, quoniam in ipſo orationis articulo ſcribit Matthæus, illum cœpiſſe triſtari, & præ ſe ferre mæſtitiam; ita inter eundem ſe firmans Dominus Iesvs, conuerſus ad tres illos Diſcipulos ſequi iuſſos, dixit illis, *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ, ſuſtinete hic* id eſt, expectate, *& vigilate mecum*. Vigilabo ego orans ad Patrem, ne à vobis me iubeat ſeparari Vigilate ergo mecum, expectantes reditum ad vos meum, neque enim longe diſcedo. Vigilantem me & orãtem videre poteritis. Meo igitur exemplo vigilate mecum, abero vobis tantum carne, mente ac ſpiritu ero vobiſcum, neque vos vnquam deſeram. *Vigilate mecum*.

Audite

Digitized by Google

Audite nunc viri fratres, audite ſorores magiſtrum veſtrum, Regem veſtrum, veſtrum redemptorem, admonentem inuitantem & præcipientem vos vna ſecum vigilare Audite inquã illum dicentem. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ, ſuſtinete hic & vigilate mecũ.* Si mecũ pro ſalute veſtra vigilaueritis; ſi lacrymis cõſcientias purgaueritis; ſi pœnitentiæ amaritudine ablueritis à delictis veſtris animas veſtras, quas ego nunc meo ſanguine loturus ſum etiam in gloria vna mecũ vigilare vos faciam Vigilate ergo hic chariſſimi cum IESV afflicto pro nobis, vt nos vigilãtes ab inferni doloribus liberet, Vigilemus cũ illo à ſopore culpæ, vt cum illo gaudeamus in ſplendore gloriæ ſuæ *Et ipſe auulſus eſt ab eis quantum iactus eſt lapidis* Lapis ille qui poſitus eſt in caput anguli, vt faceret De vtraque ſtractura Synagoga ſcilicet & Eccleſia Templum vnum Deo omnipotenti; Lapis exciſus de monte ſine manibus, qui nullo auctus additamento excreuit in molem tam ingentem, vt ſtatuam multi generis, id eſt, multa regna figurãtem vaſtaret, recte non plus ab Apoſtolis voluit elongari, quam manus vno iactu lapidem iacere poſſit, vt diſceremus noſtram fidem, noſtram ſpem, noſtram charitatẽ quæ tria, tres illi Apoſtoli repræſentant Petrus Iacobus & Ioannes, à Chriſto aliquatulum ſeparari potuiſſe, elongari multum, & longe permanere non poſſe.

Matth. 21. Epheſ. 2. Daniel. 2.

ORATIO.

CAP. LXVII.

PROCIDIT *in faciem ſuam.* Quænam eſt hæc facies? Per faciem maxime res ſingulæ dignoſcũtur. Nihil autem nos Deum magis cognoſcere facit, quam videre cælum tam magnum, tam pulchrum tam vanum in tanta motus velocitate ſuam pulchritudinem varietatemque eodem ſemper tenore ſeruantem; quare faciem Dei cælum qui dixit, noſtro loquendi vſu metaphorico & trãſlatitio, nõ errauit. Et quia Dominus IESVS verus eſt Deus & verus homo, ideo genibus procidens ſecũdum corpus, & oculos ad cęlum erigens, in faciem ſuã procidiſſe à Matthęo non inepte deſcribitur. Vel quia facies hominis ad cęlum cõtuendũ erecta eſt, homo, qui in cælum aſpicit in faciem ſuã aſpicere dicitur, quoniam aſpicit, illud ad quod aſpiciendum natura faciem illi dedit. Vt ille in faciẽ dicatur procidere, qui in naturale faciei obiectum procidendo, oculos dirigit. Procidit ergo IESVS in faciem ſuam, ad cælum lumina tollens, orans & dicens iuxta Matthæum, *Pater mi ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Veruntamen nõ ſicut ego volo, ſed ſicut tu* Et iuxta Lucam. *Pater ſi vis transfer calicem hunc à me. Veruntamẽ non meo voluntas ſed tua fiat.* De huius orationis ratione, quoniam abunde iam diximus in prima parte ſermonis, nil vltra hic dicendum exiſtimo.

Luc. 22.

ADMONITIO.

CAP. LXVIII.

ET *venit ad Diſcipulos ſuos,* tres illos quos reliquerat in medio ſpatio. *Et inuenit eos dormientes.* Fides enim ſpes & charitas ſi abſit Chriſtus, ſi Saluator ad iactum lapidis, id eſt, ſi vel ad modicũ gratia diſcedat, mox dormiũt. Dormiunt inquam, ſi ſaluatorem, ſi gratiam expectant, & non deſperãt, ſi ab illa peccati conſuetudine non ſe elongant ſed intra iactum lapidis, id eſt poſt breue ſpatium ſe conuertant. *Et dixit Petro,* non quidem ſigillatim, quia plurali numero vnum non allo- quitur, ſed conuerſus ad illum vt ſeniorem & fidetiorem, *non potuiſtis vna hora vigilare mecum* Fides ſpei & charitati præuia eſt, niſi illa cuſtodiat excubias,

Diſcipuli dormientes quid ſignificat.

bias aliæ vigilare non poſſunt.Idcirco ad Petrum conuertitur Dominus, & quia dixerat ſe cum Chriſto mori paratum, reprehenditur ſomnolentiæ, quaſi à ſõno ſuperatus intelligere debeat,ſe tormentis ſua virtute nõ poſſe reſiſtere. *Vigilate & orate.vt nõ intretis in tentationem.* Licet prima culpa ſit fidei,non vigilare in gratia ſaluatoris, ipſa tamen ſola hãc vigiliam ferre nõ poteſt. Ideo tribus pręcipit Dominus vt vigilẽt,nec vt vigilent tãtũ,ſed etiã vt orent,id eſt, mentem ferãt in Deũ, quia per vigiliam minus eſt à torpore otioq;diſcedere,niſi per orationis ſtudium nitatur animus bonis operibus abundare. Et profectò cum animus hominis nequeat vel ad momentum ceſſare ab opere (quod omnes experimur)cuius cogitatio bona non fuerit, mala ſit neceſſe eſt. Tentatio, de qua hic Dominus loquitur,mala cogitatio eſt.Itaque qui male cogitat, tentationem ingreſſus eſt,quando primo cœpit male cogitare.Vt non male cogitemus,orãdum eſt ſemper.Sed quomodo ſemper orabo?ſi ſemper bene cogitabis. Oratio enim eſt directio mentis in Deum Deus omnia bonitas, nulla malitia eſt, Quotiens mentem in bonum diriges,orabis vere. *Spiritus quidem promptus eſt,caro autem infirma.* Ne patiamini prõptum ab infirmo ſuperari,quod ſi pro ſua infirmitate sẽſus obtorpeant, & ſomno vitiorum mẽbra laſſentur, ſpiritus promtitudine, carnis infirmitatem ſuperate.. Nemo iam dicat,vincor à carne. Non enim vincitur,ſed carni cedit.Non eſt infirmi vincere fortem,neque inertis vincere promptum. Audi IESVM magiſtrum veritatis, *Spiritus quidem prõptus eſt caro autem infirma.* Si ſuccũbat ſpiritus es certe inexcuſabilis, quoniam nõ ſuo,ſed tuo vitio cecidiſti. Ille ſtare potuit & voluit,promptus enim eſt præliari,& vincere ſtudet. Infirma caro illi reſiſtere non potuiſſet,niſi tu illum per incuriam, aut nequitiam in fugam poſuiſſes. Igitur ſi vigilaueris, & ſpiritum promptum in acie continueris,non vincẽris à carne. *Spiritus quidem,*id eſt,certe *promptus eſt.caro autem infirma.* Vtrobique adiecit Dominus IESVS certitndinis notam, vt certo certius cõſtet, ſi voluerimus viuere ſecundum ſpiritnm & vigilare, facta carnis ſuperabimus & mortificabimus,immo penitus extinguemus.

Oratio vera & aſſidua quæ ſit.

Rom. 8.

Iteratio orationis.

CAP. LXIX.

ITERVM, id eſt, *ſecundo abijs* ab illis tribus ad priorem orationis locum,& *orauit dicens, Pater mi,ſi nõ poteſt tranſire hic calix,niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterũ & inuenit eos dormientes. Erãt enim oculi eorum grauati ſomno.* Triſtitia quãdo nimis animum deprimit,ſomnum parit, ſanguinẽ enim degrauat,& hebetat ſpiritus, vnde fumare acrius cõpellũtur, quæ ſũt in ſtomacho hominis, oppreſſi triſtitia,digerẽda. Porro aſcẽdentes fumi, ſua craſſitudine ſenſus alligant. Quin etiam torpor ſpirituum præ triſtitia hebetatorum, organa ſenſuum fumis aſcendentibus reſiſtere prohibet. Vnde à ſomno ſuperantur profunde triſtes, tam debilitate virtutis animalis, quæ reſiſtere debuiſſet,quam craſſitudine fumoſitatum,quas torpor adauget. Licet hoc videre in aqua feruenti, quam ſi debiliter moueas, craſſe fumabit,ſi eandem fortiter agites & cõtinue,minus fumum minues. Quod ſi dicas triſtitiã demere ſomnos, fateor, ſi qui triſtatur mœrori non ſuccũbat, ſed inſtiget & mente reuoluat vnde triſtitiam poſſit effugere, aut vltionẽ paret;ſi neutrũ faciet,contorpebit, & in ſoporem profundum reſoluet animam triſtem. Diſcipuli igitur Domini IESV CHRISTI, quia euaſionis viam meditari non poterant. quoniam illum moriturum ſpontanee & irreue-

Triſtitia ſomnum parit.

Somnus vnde oriatur.

Triſtitia qua ratione ſomnũ pellat.

Digitized by Google

irreuocabiliter nouerant, & vltionem de tanta iniuria minime tunc ſperabant, non mirum ſi grauati erant oculos ſopore, ſomnoque ſubmerſi. Redeamus vnde diſceſſimus. *Et relictis illis iterum orauit.* Dominus Iesvs magiſter pientiſſimus, fragilitati Diſcipulorum aliquid condonare voluit, vt diſcerent qui regunt populos, domos & monaſteria, ſubditorum infirmitatem aliquando ſupportare, & nō ſemper rigiditate diſciplinæ ſubigere. Melius enim domatur animal per intermixtam diſciplinæ indulgentiam, quam per continuam ſeueritatem. Ita pientiſſimus Iesvs diſcipulorum triſtitiæ, quam ſine peccato mortali eſſe nouerat, aliquid remittēs, illos hoc ſecūdo reditu noluit excitare. Excitauit autem primo vt commoneret, excitauit tertio, vt poſt commonitionem & remiſſionem acciperent diſciplinā. *Et orauit tertio eundem ſermonē dicens.* Orauit Dominus Iesvs, non vt obtineret quod poſtulauerat (id enim obtineri non poſſe certiſſime nouerat) ſed vt veri hominis affectum & volūtatem oſtenderet, vt nos doceret, quātumlibet in certis magniſve periculis cōſtitutos, diuinum auxiliū implorare, eiuſque nos ſēper arbitrio remittendo, qui certiſſime & longe melius quam nos, nouit quid nobis expediat. Orauit, ne crederent homines mortem vltro expetendam fore, ſed mortis & vitæ cauſam Deo remitterent, in cuius manu eſt omnium ſalus & interitus. Neque vero importunus fuit petēs orando, quod patrem nō præſtaturum nouerat, quoniam eū ſic ſibi velle ſupplicari ſciebat, non enim faſtidio habet vnquam Deus iuſtorum preces, quamuis illos nō ſemper exaudiat; ſicut boni patres bonorum filiorū preces non ſpernunt, quamuis poſtulata non tribuant, quæ non niſi ad illorum vtilitatem ſubtrahunt. Deſperatis etiā morbis adhibentur medicamenta, nō vt ſanent, ſed vt releuēt. Neque fallax aut mendax fuit Dominus Iesvs, petens oratione ſua euadere mortē, cuius gratia naſci voluerat, & ad quā ſeſe ſpōtaneum offerebat. Volebat enim ſecundum humanam voluntatē, impetrare quod poſtulauit orando ſi diuinæ fuiſſet placitū volūtati. Sed quia placitum nō fuerat iactauit in Domino cogitatum ſuum petens tandē, vt non quod humano ſenſu poſcebat, id fieret, ſed diuinæ de ſe voluntatis decretum potius impleretur. Neque ſtulta aut inepta fuit hæc eius oratio, quia nouerit ab initio fieri non poſſe quod poſtulauit, & orando id fieri non voluerit quod fieri non poſſe longē ante præuidit: non enim id fieri poſtulauit omnino, ſed ſi Deo Patri concedere placuiſſet. Ita qui ſub conditione popoſcit, conditioni ſe certe ſubmiſit. Orauit autem tertio, non vt perſeuerando obtineret, quod primo nequiuerat impetrare, ſed vt diſceremus perſeueranter orare. Attēdentes enim magiſtrum noſtrū orare tertio patrē, eius rei gratia quam prima oratione & ante illā, immo ab initio ſe nouerat nō conſecuturū: nos quorū imbecillitatē latet diuinæ volūtatis decretū, ab oratione cur deficiamus cauſā habere nō poſſumus. Has omnes difficultates, quibus ſigillatim eſt ſatisfactū, vno nomine euadere poſſumus. Euademus autē, ſi diligētius perſcrutātes compertum habuerimus, Dominū Iesvm Christvm fuiſſe in ſua oratione* exauditū; etenim qui petit ſub conditione, ſi iuxta cōditionis exigētiā eueniat, impetrauit quod poſcebat. Orauit Chriſtus transferri paſſionis calicē, ſi pater vellet, nō autem orauit patrē velle illū transferre, nō inquam popoſcit Chriſtus orando Deū mutare decretū, ſed iuxta decretū fieri Patris omnipotentis, quod & factū eſt. Quia enim decreuerat calicem non transferri, trāſlatus non eſt. Quare Dominus Iesvs, qui diuinæ voluntati ſe orādo ſubmiſerat, obtinuit quod orādo popoſcit; quādo id ora-

Indulgendum humanę fragilitati exemplo Domini Iesv.

Dominus Iesvs cur tertio orauerit.

* Hæc ſolutio difficultatis magis videtur ad mentem Apoſtoli, ſcribentis ad Hebr. 5. cap. in hæc verba. *Qui in diebus carnis ſuæ, preces, ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit illum*

Digitized by Google

ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia.

id orauit fieri, quod Deus facere cõſtituit. Et vt hoc loci dicam quod pie ſẽtiẽdum exiſtimo, Dominus noſter IESVS CHRISTVS nos orare Docuit certa ratione, quã ſi fuerimus imitati, quam erit vacua oratio noſtra. Oremus vt ille, oremus inquã Dei decretum ante omnia non infringi petẽtes, dehinc poſtulantes quod optamus, noſtræ voluntati æternæ ſapiẽtiæ decretum ordinem pręferẽtes, & moderatorem habere volentes. Ita ſemper ęxauditos nos intelligemus, quãdo id eueniſſe conſtabit, quod Deo placuit, & noſtræ orationis initiũ fieri poſtulauit.

CONCORDIA EVANGELISTARVM.

CAP. LXX.

ET *factus in agonia* hac tertia oratione iuxta Lucæ teſtimonium, *prolixius orabat. Et factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad Diſcipulos ſuos*, tres illos prænominatos, *inuenit eos dormientes præ triſtitia, & ait illis. Surgite & orate ne intretis in tẽtationẽ.* Hæc iam declarauimus pro tenuitate noſtra, veritatem paſſionis oſtẽdẽtes, ideo ſatis erit ſuſtuliſſe diſſonantiam, quam Euangeliſtæ inter ſe hoc loco habere videtur. Scribit Matthæus. *Orauit ter eundem ſermonẽ dicens.*
Matt. 26. *Tũc venit ad Diſcipulos, & dixit illis. Dormite iam & requieſcite. Ecce appropinquabit hora & filius hominis tradetur inmanus peccatorum. Surgite eamus. Ecce appropinquabit qui me tradet:* Marcus eadem ferei ſcribit. Quibus lucas diſſentire videtur. Scribit enim ille IESVM di-
Luc. 22. xiſſe. *Surgite, & orate ne intretis in tentationem.* Non videtur cõſentaneum indulgere vt dormiant, monere vt ſurgant, ſinere vt quieſcant, imperare quod orent. Sed proculdubio, quæ Matthæus & Marcus ſcribunt hoc loco IESVM dixiſſe Diſcipulis, per ironiam dicta fuiſſe intelligenda ſũt, vt ſequentia manifeſtant. Cum enim dixiſſet IESVS, *Dormite iam & requieſcite*, iuxta illos ſtatim adiecit, *Ecce appropinquabit, hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum*, nõ facit ad ſõnum, non congruit quieti, horam proditionis inſtare. Quare non vt dormirent, ſed vt attente vigilarẽt, illos per ironiam increpãdo admonet: vt ſcilicet eos puderet ſomni & tepiditatis, in tãto præſertim Diſcrimine rerũ. Hoc ambos Euangeliſtas, Matthæum inquam & Marcum, ſibi voluiſſe indicat ſermonis ipſa cõcluſio. *Surgite eamus, ecce appropinquat qui me tradet*, quod & Lucas ſcribit. Neque diſſentit quod Lucas refert *orate*, Matthæus & Marcus ſcribunt *eamus*: quando & eundo orare poterant, & ipſum ire ab oratione nõ diſtrahit. Oratio namque eſt directio mentis in Deum, & qui Deo obedit in illum dirigit mẽtem. Id vero faciebant Apoſtoli euntes obedienter. Ita nulla erit diſſonantia, ſi nõ ſonum, ſed ſenſum verborũ hic accipere voluerimus.

Figura orationis Domini IESV in horto conſtituti.

CAP. LXXI.

FIGVRAVIT hanc orationem Abrahã Patriarcha, quando nocte conſurgens vt ad immolandum filium pergeret, ſecum duos iuuenes cũ illo duxit portãs ipſe in manibus ignẽ & gladium. Sic, Dominus IESVS iturus ad immolandum ſemetipsũ, duxit ſecum Ioannẽ, quem non multo poſt, ſe nouerat matri Virgini, pro filio relicturum. Duxit Petrum & Iacobum, vt ille duxerat duos iuuenes. Portauit vero Dominus IESVS ſuis in manibus ignẽ charitatis, & iuſtitiæ gladium, per quę ſuã humanitatẽ diuinæ ſapientiæ decreto ſubiecit ad mortẽ. Geneſ. 22.

De ora-

Digitized by Google

De oratione Domini in horto, prophetia Dauid.

CAP. LXXII.

PRophetarvm vaticinio decantatam multipliciter hāc orationem legimus, ſeq; ſuper omnes Dauid illam, nō tam mihi prædicere videtur, quam perſcribere, quādo dicit,
Pſalm. 5. *Verba mea auribus percipe Domine.* Iā dixi Verbum, non tam vocem, quam mentis intentionem ſignificare. *Verba, mea* meas cogitationes, meum deſideriū, *auribus* captu ſapientiæ tuæ, *percipe Domine. Intellige clamorem*, quod ego cogitaui, hoc ore loquor, & præ animi feruore quaſi clamans loquor. Tu Deus *intellige*, examina tuo prudentiſſimo conſilio. *intende voci orationis meæ, Rex meus*, Rege ergo, *& Deus meus*, Perfice ergo, *Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam.* Dico nūc iam in veſpertino crepuſculo fiat voluntas tua, ſi meam fieri non placet. Tu autē me vis pati mane, Patiar. Mane ergo vocē meam exaudies. *Mane aſtabo tibi*, quia nudus in Cruce eleuatus à terra *aſtabo tibi* victima pacificorū. *Aſtabo tibi* coram tribunali iuſtitiæ tuæ, ſolus, omni pręſidio deſtitutus, *& videbo*, experimento vt homo, quod iā ab æterno vidi noſtro decreto vt Deus, quod iamdudum vidi in verbo, vt homo id nunc experiar. *Quoniam non Deus volēs iniquitatem*, hominum impunitā, *tu es:* Illā enim in me punies & tuæ iuſtitiæ pro iniquitatibus hominū, mea morte ſatisfacies, *neque habitabit iuxta te malignus*, zelus vltionis aduerſus homines, quia mane illū depones, & hoc ideo facies, quia *iniqui non permanebunt ante oculos tuos.* Quando qui emēdari voluerint per me gratiā aſſequētur, & iniquitatum remiſſionem. *Mane aſtabo tibi & videbo* experimento, quod *odiſti omnes qui operantur iniquitatem*, quoniam pro iniquitatibus illorū talia patiar te iubente. Mane videbo quod *perdes omnes qui loquūtur mēdaciū*, pertinaciter. Qui ſcilicet permanēt in infidelitatis errore, & me ſuum redēptorem agnoſcere nolunt. *Virū ſanguinum & doloſum*, Iudam proditorem, & mei ſanguinis venditorē, mane videbo quod *abominabitur Dominus* propter impietatem & deſperationem. *Ego autem* nudus, crucifixus, non habens cōſolatorē, *in multitudine miſericordiæ* pro peccatis hominum ſatisfaciam, & pro illis dicam, Pater in manus tuas cōmendo ſpiritum meum. Ita *introibo in domum tuā* in requiē ęternę felicitatis, *Adorabo ad Templū ſanctum tuam*, glorię tuæ cęleſtis, *in timore tuo* filiali ad obediēdū parato. Interea *Domine, deduc me in iuſtitia*, quādo capiar, quādo abducar quando circūducar, quando interrogabor, *Deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos, dirige in conſpectu tuo viā meā*, paſſionem meā, quæ via eſt ſaluationis, via eſt per quam ad te redeo, *dirige in conſpectu tuo viam meā*, in beneplacito decreti tui. Non ergo ſicut ego volo vt homo, ſed ſicut tu Deus. *Quoniam non eſt in ore eorū*, qui me capi videbūt, qui me capient, qui me captū detinebunt, qui me examinabūt, qui iudicabunt, *non eſt* inquam *in ore eorū veritas.* Quia *cor eorum vanum eſt*, plenū vana inuidia, vana ſuberbia. Quoniā *ſepulchrum patens eſt guttur eorum* non enim loquuntur iuſta, nō vera, non pia; ſed falſa, turpia, fœda, qualia ſepulchris continentur, *linguis ſuis doloſe agebant*, agent linguis ſuis doloſe cōtra me, *iudica illos Deus*, ſecundum tuum arbitrium. *Decidant à cogitationibus ſuis* perverſis, cogitant memoriam meā delere, fidem quam docui conuellere, voluntatem tuam fruſtrare. *Secūdū multitudinem impietatū eorū expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine*, ad iuſtā vltionem, in præſenti vita per Romanos faciendam, & in futurum per angelos malos, quibus addicti ſunt. *Et lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum*

exulta-

exultabunt & habitabis in eis. Et gloriabatur in te, propter id quod tibi manè aſtans videbo, *Omnes qui diligunt nomen tuum quoniam tu benedices iuſto*, ſcilicet mihi iuſtificanti peccatores. *Domine ſcuto bonæ volũtatis tuæ, coronaſti nos*, Nõ mea voluntas ſed tua fiat quia illa eſt ſcutum noſtrũ in tribulationibus, eſt corona noſtra in proſperitatibus. Pone voluntatem tuam ſuper meam & illa me corona. Gratias ago quoniã me coronaſti & nõ quod ego volo ſed quod tu me velle feciſti, in qua concluſione ſermonis, verũ eſt quod ſcribit Lucas

Angelus confortãs Dominum Ieſum in agonia.

Apparuit Angelus Domini confortans eũ. Fuit hic Angelus bona inſpiratio, fuit patiendi electio, quã Chriſtus pro corona habuit.

CAPTVRA.

CAP. LXXIII.

ORATIONIS ſerie recenſita, vt nobis Dominus donare dignatus eſt, eodem tenore ſeruato, capturam nunc referamus: ſuſtinete vos hic & vigilate mecum, dum quatuor Euangeliſtæ IESVM capi referunt. Incipe

Ioan. 18.

Ioannes, *Sciebat autem Iudas locum, quia* IESVS *illuc frequenter conuenerat cum Diſcipulis ſuis. Cum ergo accepiſſet cohortẽ, & à Pontificibus & Phariſæis miniſtros.* Mat-

Matth. 26.

theus. *Dedit eis ſignum dicens. Quẽcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eũ.* Mar-

Marci 14.

cus. *Et ducite caute. Et adhuc loquẽte* IESV, *Ecce Iudas venit & cũ eo turba multa, cum gladÿs & fuſtibus & armis miſſa à Principibus Sacerdotũ, & Senioribus populi. Et cõfeſtim accedẽs ad* IESVM *dixit: Aue Rabbi. Et oſculatus eſt eũ, dixitque illi* IESVS. *Amice ad quid veniſti?* Lucas *Iuda oſculo*

Luc. 22.
Ioan. 18.

filium hominis tradis? Ioannes. IESVS *itaque ſciens õnia quæ ventura erant ſuper eum proceſsit & dixit eis: Quem quæritis? Responderũt ei,* IESVM *Nazarenũ. Dixit eis* IESVS, *ego ſum. Vt ergo dixit eis ego ſũ, abierunt retroſum, & ceciderũt in terram. Iterum Ergo interrogauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt.* IESVM *Nazarenum. Reſpondit* IESVS *Dixi vobis quia ego ſum. Si ergo me quæritis ſinite hos abire* Lu-

Luc. 22.

cas. *Videntes autem qui circa ipſum erant quod futurum erat, dixerũt: Domine, ſi percutimus in gladio?* Ioannes. *Simon ergo Pe-*

Ioan. 18.

trus habens gladium eduxit eum, & percuſſit Pontificis ſeruum, & amputauit auriculam eius dextram. Erat autem nomẽ ſeruo Malchus. Et dixit IESVS *Petro: Mitte gladium tuum in vaginam.* Matthæus, *Om-*

Matth. 26.

nes enim qui acceperint gladiũ gladio peribunt. An putas quia nõ poſſum rogare Patrẽ meũ, & ipſe exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? Quia ſic oportet fieri. Ioannes. *Calicem quem dedit*

Ioan. 18.

mihi Pater non vis vt bibam illum? Lucas

Luc. 22.

Sinite vſque huc, & cum tetigiſſet auriculã eius ſanauit eum. Matthæus. *In illa hora*

Matth. 26.

dixit IESVS *turbis. Tanquam ad latronem exiſtis cum gladÿs & fuſtibus cõprehẽdere me? Quotidie apud vos ſedebam docẽs in Tẽplo & non me tenuiſtis, Sed hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarũ. Tunc Diſcipuli omnes relicto eo fugerunt.* Ioan-

Ioan. 18.

nes *Cohors autem & tribuni & miniſtri Iudæorum apprehenderunt eum & ligauerunt eum.*

Capturæ diſtributio.

CAP. LXXIV.

CAPTVRAM Domini ſaluatoris nudis Euangeliſtarum verbis, quã integerrime potui deſcripſi. Nũc particulatim diſtributam declarabo. Continet in primis formidoloſam & impiam diſcipuli proditionẽ; Fortem & impiam præſentationẽ ſeu exhibitionem magiſtri; Defenſionis prohibitionem ſecuram & beneficã; Alligationem & abductionem volũtariã. Ipſa vero proditorio formidoloſa monſtratur proditoris munitione multimoda & quibus proditur, admonitione ſolicita. Impia eſt proditi ſalutatione & oſculo. Præſentatio fortitudi-

titudinem oſtendit proditorẽ admonendo proditiorem & modum detegendo, occurrendo proditoris præſidio, ſe capturis indicando, illos repellendo & proſternendo. Pietatẽ ſapit diſcipulos conſeruando. Defenſionis prohibitio præfert ſecuritatem, arma deponere defenſores dum præcipit, Dei decreto non reſiſti dum iubet, auxiliũ ſi velit copioſum affuturum dum prędicat? Præfert beneficentiã, dum vulneratum ſanat. Alligato & abductio voluntaria declaratur, dum IESVS alligatores admonet & excuſãt.

Capturæ declaratio.

CAP. LXXV.

IAM ſingula declaremus. *Iudas ergo cum accepiſſet cohortẽ*, Cohors in Romana militia à cohortãdo dicta eſt, quia milites ſe inuicem hortabãtur, qui ſub vno vexillo procedebant in prælium Maximus numerus militum in vna cohorte fuerunt pedites mille, & centum, quinque equites cẽtũ quadraginta duo; minimus quingenti, quinquaginta quinque pedites, equites quinquaginta ſex. Romanis ſeruiebat Ieruſalem, qui ad cuſtodiam ciuitatis, ne rebellarent Iudæi, militibus eam munierant. Horum vnam cohortem, id eſt, quingentos quinquaginta quinq; pedites, equites quinquaginta ſex (vt minimũ numerum afferamus) à pręſide armari popoſcerant Pontifices, & ſibi in adiutorium dari ad capiendum IESVM: tum ne prò captura IESV ipſi omnem in ſe inuidiam populi concitarent, tũ ne quis defendere illum auderet, videns turmam tantam Romanorum militũ eius fauere capturę, tum quia ſicut ipſis non licebat (quod & infra confitentur) interficere quenquã, ita reos mortis capere fas non erat; tum ne accuſari poſſent de excitato tumultu, ſi quis per noctem defendere IESVM fuiſſet aggreſſus. *Cũ accepiſſet* ergo Iudas *cohortem* Romanorum militum á Pontificibus & Scribis, quam illi ſibi dari popoſcerant à Pilato, *Et à Pontificibus & Phariſæis miniſtros.* Attẽdite mecum proditoris, & proditionem ementium, inuidioſam rabiem. Non ſatis tutum arbitrabãtur per ſolos Romanos capi Chriſtum: nam ſi per illos caperetur, non ad eos primũ, ſed ad pilatum duci dubitabant, illũque dimitti timebant, nullis contra eum querelis expoſitis; quare ſuã rabiem ſaltem cõtumelijs, opprobrijs & verberibus ſi mortę nõ poſſent, explere volentes, cohorti Romanæ addunt Pontifices & Phariſęi miniſtros ſinguli ſuos qui IESVM ad ſe primum duci procurẽt. His vero Romanis militibus, quia forte IESVM non nouerant, his Põtificum ſatellitibus, quia tempus inueſtigando quis eſſet IESVS, terere nolebant, iuxta Marcum, Traditor dederat ſignum, quo certe & cito complerent negotium. *Quemcũque oſculatus fuero, ipſe eſt*, quem Pontifices & Scribæ ac Phariſæi capi volũt. Ipſe eſt quem capere debetis. Cur nõ dicis, ipſe eſt magiſter meus, quem illi emerunt triginta argenteis, quẽ ego pręcio vendidi ſicut vaticinatus eſt Zacharias. *Si bonũ eſt* oculis meis affert e mercedem meã, & ſi non quieſcite. Et appenderunt mercedem meam triginta argẽteos, & dixit Dominus ad me. Proijce illud ad ſtatuarĩũ decorum prætium, quo appreciatus ſum ab eis, & tuli triginta argenteos, & proieci illos in domo Domini ad ſtatuariũ. Tenete eum* fortiter quia potẽtiſſimus eſt, & ventis ac mari imperat, illum dæmones reformidant, *Et ducite caute*, Sapientiſſimus eſt cum cum vellent pręcipitare Nazareni ciues, manus eorum etiam in prerupto montis cõſtitutus euaſit: nihilque fieri minus poſſe opinantibus, tranſiens per medium illorum ibat, illis tenere eum non valentibus. Cum eum vellent Hieroſolymitæ

Cohors quot militibus conſtet.

Iudæi quare cohortem militum ſecũ adducant ad capiendũ Ieſum.

Zachar. 11.

* vulgata legit in oculis veſtris.

Luc. 4.

Digitized by Google

lymitę in Templo lapidare, ita abſcōdit ſe, vt nulla ratione inueniri potuerit, & illęſus exiuit de Tēplo. *Caute ducite*, ne de veſtris manibus elabatur. Matthæus. *Adhuc loquente* Iesv cū diſcipulis ſuis omnibus vndecim, illos enim ſimul ſurgere & ire monuerat, *ecce Iudas venit & cu eo turba multa.* Vere turba, nam in mēte turbati erāt in primis Romani milites vano terrore, quo ad arma capienda illos excitauerant Pontifices & Scribæ, quaſi per vim grādéq; certamen capturi eſſent hominem per noctē, quem luce capere non poſſent. Turbati miniſtri Pōtificum minis, & promiſſis dominorū, *cū gladijs & fuſtibus*, id eſt, armis haſtatis, quādo in fuſtibus mucrones habebant. Cum armis ad iuſtum prælium, hæc ferebat cohors Romanorū militū. *Et fuſtibus*. Hos geſtabant calones, & agaſones illi viles, Pontificum Phariſæorumque miniſtri. Qui quoniā arma tractare neſciebāt, & fortaſſe vetiti erant, pro armis fuſtes acceperāt, vt quacūque ratione poſſent, innocētem opprimerēt. *Miſſi à Principibus Sacerdotum.* Ordinauerat ab initio Deus Ioan. 10.
Exod. 28. per Moyſen vnum Sacerdotū principem, quē Pontificem dixerat. Etenim multitudo principātium mala, ſed auaritia ſimul & ābitio, plures fecerat inter Iudæos Sacerdotum princeps. Cum enim eorum nemo bene præeſſe ſciret, & ſimul ōnes bene ſubeſſe nollent inflati ſuperbia ſummū ſacerdotium, quod munus ex lege perpetuū fieri oportebat, ad annuum reduxerāt magiſtratū. Vt ſinguli pro ſua ambitione præeſſent. Ita qui iā ſummi Sacerdotis officio functi erāt, Sacerdotū principes ac Pontifices dicti ſunt. Hęc vero nomina in plurali, ſacris in literis apud Moyſen nō inuenies, quia neq; vſus erat principū Sacerdotū, apud veteres legis obſeruatores, quibus ſatis fuerat vnū habere Principē Sacerdotum cū & ille bene præeſſe, & cæteri bene obtemperare ſtuderēt. *Et Senioribus populi*. Regebant populum à principio duces cum Pōtifice, dehinc Reges. Sed quoniam & regiam maieſtatē iam amiſerant, & Sacerdotij authoritatem poſthabuerant Iudæi, per plures de populo homines, res Iudæorum regebantur, quaſi exemplo Moyſi, qui ſeptuaginta viros prudentes ad regimen populi ſecum aſciuerat. Hi ſunt quos nunc Euangeliſta dicit Seniores, nū quidem ius Dominij attingētes quod totum ad alienigenas dudum tranſierat, ſed tantū ciuicas vtilitates curæ habētes. Hi itaque ciuilis vtilitatis curatores, Seniores populi dicebantur; qui & ipſi à Pōtificibus, & Scribis & Phariſæis vocati fuerant ad capiendum Iesvm. Tria ergo præſidentium genera, ſecundum tres præſidentiæ gradus, quibus tunc Ieruſalem aut regebatur, aut occupabatur, capi decreuere Iesvm. Ita præſes pro Romanis imperans cohortem armatam, Pontifices vero præſidentes Sacerdotibus, & Seniores populi moderatores, cum Iuda fuſtuarios ſuos miſere miniſtros. Nume. 11.

Prophetia Dauid de captura Domini Iesv.

Cap. LXXVI.

Prævidit iſta Dauid quando dixi *Quare fremuerunt gētes*, Romanorum gentiles cohortes, *& populi* Seniores, eorumque miniſtri *meditati ſunt inania.* Quæ ſcilicet exitum habitura non ſunt ab illis pręmeditatum? Quare *aſtiterunt Reges terræ*, pręſes ſcilicet Romanus, & populi Seniores qui regebāt Ieruſalem, *& principes*, ſcilicet Sacerdotū, quare, *conuenerunt in vnum* cū illis regibus? Immo ipſi principes quare conuenerunt, id eſt, cōuenire fecerunt in vnum ipſos Reges, præſidem & ſeniores, *Aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius* filium, mittendo qui eum caperent cum Iuda proditore? Pſal. 2.

Digitized by Google

tore? Quare inquam Principes conuenerunt in vnum, ad emendum pecunia iuſtum, vt illum perdant? Quare conuenerunt in vnum dicentes, *Dirumpamus vincula eorum*, Domini ſcilicet Dei & Chriſti eius ne ſubijciamur legibus Sanctis, quas prædicat Chriſtus eius, *& proyciamus à nobis iugum* obedientiæ *ipſorum* Domini & Dei Chriſti eius? *Qui habitat in cælis irridebit eos, & Dominus* Iesvs *ſubſannabit eos*. Deriſit & ſubſannauit quãdo ſurrexit à mortuis.

Figura ſtudij capiendi Dominum Iesvm.

Cap. LXXVII.

Stvdivm opprimendi Iesvm nocte, armata militũ multitudine figuratum eſt Achithophele dicente impio Abſoloni, qui patri Dauid pijſſimo Regi ſubeſſe nolebat. *Eligam mihi duodecim millia virorum, & conſurgens perſequar Dauid hac nocte & irruens ſuper eum (quippe qui laſſus eſt, & ſolutis manibus) percutiam eum. Cumque fugerit omnis populus qui cum eo eſt percutiam Regem deſolatum reducãque vniuerſum populum, quomodo vnus homo reuerti ſolet. Vnum enim virum tu quæris, & omnis populus erit in pace.* Per hæc verba ad literam perſuaſerũt Pontifices, & Phariſæi Pilato. ſibi concedi cohortem vnam armatorum militum, vt Iesvm egreſſum ciuitatem caperent nocte. ſperantes Diſcipulos aufugere & Iesvm deſtitutum omni præſidio opprimere. Hoc autem ideo fieri debere confirmabant, quia expediret Pilato, vnius captura omnem populum continere pacatum.

Architophel figura Pontificum[in] captura Iesv. 2.Reg. 17.

PRODITIO.

Cap. LXXVIII.

Et confeſtim accedens ad Iesvm Inimica mens multis peſſimiſque cogitationibus turbata, feſtinare compellit ad ſcelus affectatum, *Dixit: Aue rabbi*. Honorantis eſt verbum, ſed mentiris, ô Iuda. Auere, id eſt, ſaluum eſſe non vis, quem ad necem inimicis vendidiſti & prodis in necem. Veram facis Dauid Prophetiam, *Quoniam mihi pacifice loquebantur, & * iracundia terræ dolos cogitabant, & oſculatus eſt eum*. Didicerat hoc à Ioab, quando Amaſæ dixit: *Salue mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amaſæ quaſi oſculãs eum, Porro Amaſa nõ obſeruabat gladium quem habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere & effudit inteſtina eius in terram. Et mortuus eſt Amaſa*, Sic Iuda ad literam quamuis manu ſua Chriſtum non occiderit, tamen per ſalutationem & oſculum mortis eius viã dedit.

* in iracũdia. i. exemp. vulgata editio habet. *in ira terloquentes dolos* 2.Reg. 20.

ADMONITIO.

Cap. LXXIX.

Dixitqve illi Iesvs, *Amice ad quid veniſti?* Lucas. *Oſculo filium hominis tradis?* O amice Iuda, qui tradis filium hominis oſculo, ad quid turpitudinis, infamiæ miſeriæque veniſti? Vt pro triginta argenteis magiſtrum tuum venderes! *Ad quid veniſti* propter tuam inexplebilem auaritiam. vt partem Regni cælorum, ius Apoſtolatus, vnam ex duodecim ſedibus iudicantium in nouiſſimo iudicij magni die, pro triginta argenteis dares? Eſau pro edulio lentis, dedit primogenituræ dignitatem (fame cogente tamen) tu vt inexplebilem auaritiam ſaties, pro pauculis nummis vendis. immo abijcis vniuerſum ius hereditatis. Iuda amice quia quantum ad me attinet tibi amicus ſum, teque ditare vellem

Ad quid veniſti, quid ſibi velit.

Geneſ. 25.

Digitized by Google

cogita, *ad quid veniſti* me ſequi, nempe vt haberes theſaurum in cælis, vbi
Matth. 6. neque ærugo neque tinea demolitur. Cur illum pro triginta commutas argenteis? veniſtine vt illos triginta argenteos pro hac proditione tibi habeas? Cogita infelix, quod tibi non manebunt, quia illos deſperatus abijcies & laqueo te ſuſpendes. *Amice* ego tibi compatior pluſquam mihi, te amo, te appello amicum, vt perpetuæ lenitatis & indulgentiæ meæ te memoria ſubeat, ne deſperes. Memento
Iob. 2. *ad quid veniſti* in hunc mundum, non veniſti vt hic theſaurizes. Nudus illum ingreſſus es & nudus egredieris. Veniſti porro ad me, vt aſſequaris miſericordiam, ne deſperes quantumlibet me odio habeas. Ego te amo, quantumlibet me vilipendas, dum tam parua pecunia prodis ego te carum habeo. *Ad quid veniſti* infelix in tantā dementiam vt de diſcipulo proditor mihi fieres? Nolo cogites amice, ad quid per tuam auaritiam nunc veneris, ſed cogita ad quid per meam clementiam iam veniſti. Amicus adhuc tibi ſum. Ne quæſo deſperes. Si tu aduerſū me inimico & auaro animo veniſti, ego pro te me offero clementer, & liberaliter turbæ te ſequenti. Et vt me ſcias tibi amicum eſſe, quod tu de me vis, & ego volo, quod tu ſpondiſti, ne dubita, libens impleo, tantum cogita *ad quid veniſti.* O Chriſtiane, quantumlibet peccaueris, quantumlibet Iuda deterior fueris, dum vendidit ille Chriſtum triginta argenteis adhuc mortalem, Tu Iesvm glorioſum, & in dextera Patris reſidentem, multotiens vendis (vt ſic dixerim) quatrino, multotiens mentiris, periuras, blaſphemas, longe minori precio, quam triginta argenteis; ſæpe numero pro vna libidinis explenda voragine, Deum vilipendis, & lenonem faceres ſi poſſes, ne dicam iam feciſti; non ſemel pro honore aſſequendo diuina omnia minus nihilo habuiſti, & ipſum Iesvm deriſiſti; non vendidiſti, ſed abiecisti, expuliſti, abiuraſti: Licet hæc omnia & peiora feceris, ille tamē te habet amicum. Tu cogita, quod Chriſtus amicus tuus te admonet cogitare ad quid veniſti. Veniſtine ad fidem Chriſti, abrenunciaſtine diabolo, mundo & pompis & operibus eius, vt ſcelera perpetrares enumerata? Minime. Reſipiſce ergo. Iesvs hodie vt aſſequaris id, ad quod per baptiſma veniſti, omnia condonat hactenus errata, omnia relaxat, Audi quia & Iudam dicit amicum. Vide quia ſe tradit in mortem vt ius ſeruet amicitiæ, tuiſque vtilitatibus conſulat.

Præſentatio ſiue exhibitio.

Cap. LXXX.

Sciens autem Iesvs *omnia quæ ventura erant ſuper eum,* Omnia inquam mala, quæ Pontifices & Phariſæi contra illum fuerant machinati, omnia peccata, noſtra, parētū, filiorumque noſtrorum ſciens vētura ſuper eū, quia pro illis ſe nouerat puniendū, vt quæ nō rapuerat ſolueret: *Proceſſit* animi plenus & intrepidus, *proceſſit* pro nobis, pro Iuda pro illis ipſis, qui eū capere volebant, *& dixit eis,* qui illum armati capere venerāt. *Quē quæritis?* Non ignorantis eſt iſta interrogatio, ſed volentis cōfortare Diſcipulos, vt illi ſe non quæri intelligerēt, vt ſcirent ſe nihil tunc mali eſſe peſſuros. Quæſiuit inquam vt furētes mitigaret, ne ſcilicet vnū capere iuſſi, in omnes ruerent & pro vno, vndecim alios alligarēt. Quæſiuit vt meminiſſent quid iuſſi fuerāt, vt furorem eorum ſiſteret, & vera iuſſa complerent, vt eorum cōfeſſione reduceret in mētem non plus aſſequi, quam eſſet iniūctum. *Reſponderūt ei.* Iesvm *Nazarenum. Dixit eis: Ego ſum. Vt ergo dixit eis ego ſum*

abierunt

Digitized by Google

Plutarch. in eius vita.

abierunt retrorſum, inuiti & diuina maieſtate reiecti. Quod ſi Caij Marij facies, oculorũ vigor, & flammeus fulgor ab illis egredi viſus à Minturnis, in ſubobſcura quaſi fouea* latitante, ſpiculatorẽ arcere potuit, à quo quærebatur ad necem, atque cõpellere vt euaginatum iam ad percutiendum gladiũ abijceret, conuerſus in fugam, cur nõ credamus maieſtatẽ faciei, præ filijs hominũ ſpecioſę, & vigorẽ oculorũ, qui ſolo flagello de Templo iecerat nundinãtes, qui menſas numulariorum cathedras vendentium colũbas euerterat, repellere potuiſſe cũ voluit, & proſtrare illos trepidos inuaſores nocturnos? *Et ceciderunt in terrã.* Sicut non ſponte retroceſſerant, ita ſternũtur inuiti. Ceciderunt enim Deo illis ſubtrahente ſtãdi vigorem. Voluit autem IESVS verbo ſolo illos repellere, & proſtrare, ne Diſcipuli formidarent, neue diffiderent, ne magiſtrum ſuum violenter capi putarent, & vt quod promiſerat, illos ſcilicet abituros abſque iniuria, nullâque vim paſſuros, ſine difficultate* præſtari. *Iterũ ergo*, Poſt hæc cum ſurrexiſſent, eodẽ permittẽte qui illos cadere iuſſerat & eodem volente proprius acceſſiſſent, *Interrogauit eos* IESVS, *Quem quæritis?* Iam liquet non ignorãtis fuiſſe interrogationem, neque diſcere volentis. Prius enim audierat ab eis, quẽ quærerent. Interrogat ſecundo, vt eorum voce illos fateri compellat, quod ipſe decernere conſtituerat, quando dixit *Si ergo me quæritis ſinite hos abire, Si*, nõ cõditionis nota eſt hoc loci, ſed cauſalis, & pro, quia, debet intelligi, quaſi dicat: Ergo quia me quæritis, me eſtote contenti. Scio quod me quæritis capere, ſcire vos volo, inuitũ me capi nõ poſſe. Repuli vos & proſtraui vno verbo? Non niſi me volente ſurrexiſtis, nõ niſi me volẽte aduerſus me veniſtis? Quia ergo me capere vultis, volo & ego. *Sinite hos abire.* Sic eſt conſentaneũ, quia me quæritis, nõ hos. Sic ego promiſi in teſtamento alloquẽs patrẽ, & illũ fidei commiſſarium faciẽ meæ vltimæ voluntatis, quãdo dixi. *Ex his quos dediſt mihi, nemo perijt niſi filius perditionis, ego ſeruaui eos*, ſeruaui volo. Illis dixi quod modo non me ſequentur. Non me modo ſequantur. *Sinite* ergo *hos abire.*

*Sic omnia exemplaria, ſed legendum puto *latitantiu.*

Ioan. 2.

Capturi Ieſum vnde retrorſum abierunt in terram cadentes.

*præſtaret 1. exempl.

Prohibitio defenſionis.

CAP. LXXXI.

VIDENTES *autem qui circa ipſum erãt* vndecim Diſcipuli, *quod futurum erat*, vt turba armatorum IESVM aggrederetur, *Dixerunt, Domine, ſi percutimus in gladio* hos tuos aggreſſores, feres ne moleſte? qui iã dixiſti. *Sinite hos abire*, vis abeamus te deſerentes? vis ſine reſiſtẽtia capi te patiamur? Qua nihil illis ad hæc reſpõdit IESVS, indignũ videbatur Diſcipulis magiſtrum non defendere. *Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum, & percuſſit Pontificis ſeruum, & amputauit auriculam eius dextram. Erat autem ſeruo nomẽ Malchus. Et dixit* IESVS *Petro: Mitte gladium tuum in vaginã. Omnis enim qui acceperit gladium gladio peribit.* Ridẽt infideles hanc Chriſti ſentẽtiãm præſertim Mahumetani, quos Mahumetes iubet armis defendere legem. Dicunt multos accepiſſe gladiũ, fuiſſeque homicidas peſſimos, & tamen nõ gladio enecatos. Sũt Piratæ, ſunt Sicarij quã multi, qui tamẽ ſine ſanguine, ſine vi moriuntur. Non aduertunt qui hoc nobis obijciunt, quotidianum vſum loquendi id factũ ab hominibus aſſerere, quod à maiore parte alicuius collegij factũ eſt. Quotidie dicimus vniuerſum concilium, id eſt, vniuerſos cõſiliarios decreuiſſe aliquid, de quorum tamen numero aliqui oppoſitum voluerũt. Dicimus omnes nauigantes tempeſtate iactari, & tamẽ plerique ſine tempeſtate nauigio vecti ſunt. Dicimus itẽ omnes peregrinãtes diſſi-

Omnis qui acceperit gladium gladio peribit intelligendum ſit.

Digitized by Google

difficultates varias experiri, & quidã tamẽ peregrinationem feliciter peragunt. Nec idcirco falſa cẽſetur de huiuſmodi rebus generalis aſſertio quoniam generale id exiſtimatur, quod maiori ex parte contingit. Ita cũ accipientium ad nocendum gladiũ pars maxima gladio intereat. non habent vnde verba Chriſti calũnientur improbi homines, niſi prius ſuas reſpu. mendacij redarguãt, & ſe ipſos, ſuũque vſitatum loquendi modũ penitus abijciant. *Omnis qui acceperit gladiũ,* &c. Non eſt facti reſpõſio, ſed iuris, id eſt, non intendit affirmare in vniuerſum quod ſub vniuerſitatis nota pronunciat, ſed quid lex vniuerſaliter ſtatuat intendit interrogantibus Diſcipulis reſpondere, vt iſte ſit literæ ſenſus. Petre nimis feſtinãter agis, debueras expectare quid ego reſpõderem vobis interrogantibus an liceret gladio percutere. *Conuerte ergo gladium tuũ in vaginam,* Ne percutias. Eſt enim lege prohibitum eo loci vbi dicitur à

Nume. 35. Deuter. 19. Moyſe, ſi non ad verbum, ad ſenſum ſaltẽ. Omnis enim qui acceperit gladiũ ad percutiẽdũ & percuſſerit iniurioſe, peribit gladio, id eſt, ſi percuſſerit percutietur. Quod ſi forte tẽporis anguſtia expectandũ non exiſtimaſti, & idcirco gladiũ eduxiſti, & percuſſiſti, falleris Non enim tẽporis premor anguſtia, neque opprimor multitudine aggreſſorũ. *An putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi* in defenſionem *modo*, ſine temporis dilatatione *plus quã duodecim legiones Angelorum*? Vos eſtis tantum vndecim homines, ego vobis ãnumeratus duodenarium compleo hominum numerũ, pro nobis ſingulis, ſingulas poſſe habere Angelorum legiones. Quid nunc ageret vna cohors militum quamuis armatorum, quaſi ad iuſtum præliũ, quid hæc incondita turba miniſtrorum munitorũ fuſtibus? Quid inquã agerent ſimul hi omnes, cõtra duodecim legiones Angelorum, ſaltem tria milia, ſexcentos ſingula continente? Legio namque tria millia armatorũ hominum, Romuli inſtituto habuiſſe creditur à Plutarcho Sunt qui dicant ſex millia ſexcẽtos, ſexaginta ſex armatos homines legione cõtineri. Sũt qui dicãt decem millia pedites, equites ſeptingentos triginta legione concludi, Sed nunquid iam Chriſtus orauerat, & nihil obtinuerat? Nunquid ſciebat patrẽ nihil auxilij, quo minus caperetur eſſe daturũ? Quomodo dixit *poſſum orare & exhibebit*? Nõ aſſeruit Chriſtus Patrem exhibiturum ſimpliciter, ſed exhibiturũ ſi oraret. Multa ſub conditione ſunt vera, quę ſine illa remanent falſa, Si es alibi, certe hic nõ es. Sed quia alibi nõ es, ideo es hic. Si orauero, dabit, ſed non dabit, quia nõ orabo, nõ orabo autẽ, quia pati conſtitui, neque enim dixit IESVS orabo & dabit, quinimmo de ſe nihil aſſeruit, ſed tãtũ de Petri opinione locutus eſt. An putas* poſſum rogare Patrem, & ipſe exhibebit mihi plus quã duodecim legiones Angelorum? Hoc putare debuit Petrus, qui Chriſtum defendendum exiſtimauit, & armata manu illũ defendere orſus eſt. Loquitur ergo Dominus IESVS pro defenſoris opinione, nõ pro ſuimet ſentẽtia, qui ſciens & prudens ſe offerebat in holocauſtum. Hunc porro eſſe verborum ſenſum ſequentia manifeſtant *Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ*, cõtinẽtes *quia ſic* vt hi facere volũt, vt faciẽt ſtatim, *oportet fieri*? quaſi dicat, quamuis ſecundũ tuam opinionem poſſim rogare, & obtinere in meã defenſionem duodecim legiones Angelorũ, tamẽ neque ego id facio neque tu me defendere debes. Si enim defẽſus fuero, *Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ* ſanctorum Prophetarum dicentium. *Quia ſic oportet fieri*, ſic vt hi faciũt? *Sic oportet fieri*, vt indefenſus capiar? Scriptura dicit, *oblatus eſt quia ipſe voluit*, Scriptura dicit, *tanquam ouis ad occiſionẽ ductus eſt* Figura oſtendit, quia Iſaac non

Legio quot milites contineat.
Plutarc. in Romulo.
Difficultas ex verbis Chriſti.
Eiuſdem ſolutio.
* Non poſſũ 1. exempli.
Iſaiæ 53.
Ibidem Geneſ. 22.

Digitized by Google

non repugnauit immolari. Non ergo ſum defendēdus, quoniam ſcripturarum cōditor, & figurarum fabricator Deus ab æterno, decreuit me mori ſpōtaneū, & penitus indefenſū. Hoc porro decretū, quod figuris & prophetarum vaticinijs ſcribi iuſſit idem Deus, nō eſt prima ratio meę capturæ, meęque paſſionis & mortis, ſed volūtas æterna. *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Non ſcriptura, ſed Patris volūtas in cauſa eſt cur patiar. Dedit ab æterno Pater mihi præceptum vt ſponte moriar Crucifixus, calicem hunc paſſionis non vis vt bibā? Erras, ſicut vult Pater de me fieri, ego volo, tu quoque velle debes. Quare Petre me defendere deſine. Vos mei inuaſores *ſinite vſque huc* ad me venire mutilatum. *Et cū* ille acceſſiſſet & *eius tetigiſſet auriculam* forte non penitus amputatam, vel auriculam, id eſt locū auriculæ vnde fuerat āputata, *ſanauit eum*, aut amputatam, reponēdo in locum priſtinum, aut nouam ſine mora ſuperinducendo. *In illa hora* auriculæ reſtitutę, admirantibus militū cohorte, & miniſtris Iudęorum, tam ſubitā ſanitatis reſtitutionem mēbri, pręſertim ad ſanandū perdifficilis. *Dixit* IESVS *turbis. Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus comprehendere me.* Erratis miſeri. Non ſum enim latro neque maleficus. Sanare veni vulnera animarum veſtrarū. Sano & corpora vt nūc videtis, videréque ſæpe potuiſtis. Quoniam *quotidie apud vos ſedebam docens in Templo*, docens inquā quomodo animas ſanari conueniat & ſanans multos etiam ſabbatis. *Et nō me tenuiſtis*, in eo loco vbi multi vobis potuiſſent eſſe auxilio, vbi me ſine armis capere potuiſſetis. Scitote me non capi veſtris armis, neque ad me capiendum opus fuiſſe militibus armatis, *ſed* ideo me capitis, quia *hæc eſt hora veſtra*. Quomodo hora veſtra? *& poteſtas tenebrarū*. Poteſtas nō quā tenebræ habeāt à ſe, nō quam tenebræ dent, ſed quam tenebræ acceperunt. Acceperunt autem à primo datore. Poteſtatem tenebrarum hic dici poteſtatem peccatorum notum eſt, qui ideo tenebræ ſunt vere, quoniam obſcuriſſimis errorum abyſsis inuoluuntur.

Prima ratio Paſſionis Chriſti.

Dominum IESVM *virtute alicuius conſtellationis captum non eſſe.*

CAP. LXXXII.

PLERIQVE ex hoc loco conantur oſtēdere, Aſtrologiam quam profitētur aliquid eſſe, quia dominus IESVS dixerit, *Hæc eſt hora veſtra*, quaſi virtute horæ, & alicuius vt ipſi dicunt conſtellationis, id eſt, ſtellarum poſitu, aſpectūue mutuo, & linearum cæleſtiū certa figura captus ſit. Quod tantum abeſt à vero, quantū qui talia ſentiunt, ſunt minus Domino IESV CHRISTO. Sed antequam oſtendamus hæc Domini IESV verba, illis in nullo penitus ſuffragari, agemus cum illis pinguiori Minerua, nō lacerando penitus Aſtrologiam, quod Ioannes Picus facere nixus eſt. Demus (ſi libet) vim ſtellis, quibus noſtra opera moderētur, & certo ordine per ſingula momenta ſuo motu conficiāt, quæ nobis eueniunt, & nos videmus efficere. Demus hanc ipſam vim non tam poſitu ſtellarum, aut configuratione (vt verbis eorum vtamur) cōſtare, quā innoteſcere nobis. Quorum ſenſus, quoniam ad rerum ſubſtantiam non pertingit, accidētibus, motu inquam, & certa imaginata linearum norma, nobis vti liceat ad prænoſcēda futura. Quis iſte fuerit, qui has configurationes, hos motus, has interſecādi rationes agnouerit? Vide quā fallaci argumentatione cōcludant. Dominus IESVS CHRISTVS captus eſt ex horæ ratione, id eſt, motu & configuratione ſtellarum, ergo noſtra Aſtrologia vera eſt. Eſto, ſit verum quod ſumitur,

Aſtrologiæ iudiciariæ cōfutatio.

Digitized by Google

nihil habet cũ annexo. Stat enim vos eſſe ignaros, vt certe eſtis ignorãtiſſimi verarum configurationum, & veſtrã Aſtrologiam eſſe nullam, quia veras configurationes non inuenit: & tamẽ configurationes veras eſſe, & vera indicia humanorum operum continere. Demus quod ponitis, Chriſtum horæ virtute captum. Vos huius horæ pondus, numerum & mẽſuram habebitis? Nonne ſunt plures ſtellæ, & infinito ferè plures vobis incognitæ quam notæ? Nonne ad quamlibet configurationem aliquid habẽt virtutis ad efficiendum, vel indicandum incognita ſidera, ſicut & nota? Certe quo plures ſunt, plus ponderis habeãt neceſſe eſt. Boni viri, quam rationẽ poſitionis in veſtra conſtellatione aſſignare poteritis, illarũ tam multarum, & veſtra ſẽtentia tam multiplicium ſtellarum, de quibus nihil penitus agnouiſtis? Fateamini quæſo veſtram ignorantiam, ne dum vos inepte defenditis, eliminetis penitus aſtronomiam, quæ vere ſcientia eſt, ſed homini neſcita. An vos vere ſcire configurationum vires ideo defenſabitis, quia ſolæ ſtellæ vobis cognitæ, noſtris in operibus aliquid agãt, reliquæ otientur? Magna nempe otia cæli. Quis hac de re vos reddidit certiores? Experientia? Et hęc ipſa clamat contra vos, vos accuſat & explodit, quando cõtra ſeria veſtra pedibus incedit. Quis veſtrum vnquam vnã veritatem præſagiuit, qui mille falſitates ſimul cum illa, vel ſaltẽ eodem anno non dixerit? Erramus aliquando, & nihilominus veritatem pręnũciamus. Sed & alij artifices non ſemper incedunt ad lineam, nec tamen ars eorum minus eſt vera. Artifices qui modo artis rationẽ habent, frequẽtius artis ratione regũtur, & ſine errore opus peragunt. Aliquando tamen vel rei difficultate vel alicuius caſus acceſſũ ab artis ratione ſcientes atque prudentes declinare coguntur, Vos aliquando in veritatẽ caditis vel impingitis, falſita tẽ frequentiſſime complectimi. Quis ferat artificem, vel artificem illum dicat, qui neſcius plus exorbitat, quam vadat ad artis lineam? Quis ergo vos ferat? Immo quomodo vos ipſos ferre poteſtis, qui ſẽper per inſcitiã deliratis? & ſi quando ad orbitam reducimini id caſus nõ ratio facit? nã quod certa ratione factum eſt, nõ variatur, non nutat, manet, Definite igitur experiẽtiam in auxilium aduocare, quæ vobis ita aduerſatur, vt nihil magis veſtrã detegat ignorãtiam. De his hactenus. Neque enim locũ hic ſibi vendicat hæc Diſputatio. Et Ioãnes Picus vir noſtra ætate ſcientia rerum incõparabilis, præclaro volumine Aſtrologos confutauit nimis fortaſſe mordaciter, ſed nõ parum efficaciter. Redeamus vnde diſceſſimus, & quod Aſtrologis dederamus, quia tenere id nequeunt, iam relaxant. Non dixit Dominus Ieſus, *hæc eſt hora veſtra*, quaſi virtute horæ capi potuerit, quia illa hora, id eſt, illa ſtellarum cõfiguratio illum capi faceret. Hac in re mihi credi nolim, ſed Domino Ieſu magiſtro veritatis qui cũ dixiſſet, *Hæc eſt hora veſtra*, ſtatim addidit, *& poteſtas tenebrarum*. Stellæ certe, vel ſtellarum configuratio, tenebrę non ſunt, quãdo illæ corpora ſunt fulgẽtiſſima, & earũ configuratio radijs præfulgẽtibus cõficitur, neque hæc configuratio eſt tenebræ erroris, vel nequitiæ, quia animata non eſt, neque rationalis ſubſtãtia: ſic enim ſtellæ etiam ab initio intelligentiam haberent, quaſi formam ſibi coniunctam earum. tamen configurationem, ab earum ſubſtantia & forma diſtare vt accidens externum, certiſſimum eſt. Quod ergo capiatur hac hora, non facit poteſtas ſideris, quoniam illud facit poteſtas tenebrarum. Non poteſtas quam aſſerit Manichæus ponens duo prima principia, vnum bonum alterum malum; vnum faciens lucem, alterum tenebras; ſed quam affirmant Catholici Chriſtiani, ponen-

Ioannes Picus Aſtrologos refutauit.

Digitized by Google

ponentes ab vno eſſe omnia, ſecũdum quos, à ſe ipſis tenebræ nõ habent poteſtatẽ, ſed à luce, lucis ſue datore. *Hæc eſt ergo hora veſtra, & pro*, id eſt, *poteſtas tenebrarum*, poteſtas ignorantium Scribarum & Phariſæorum, quos malitia obtenebrauit, & ad cæcitatem vſque rationis adduxit, vt rectũ videre non valeant, quia nolunt, & nolle penitus decreuerũt. Hęc porro poteſtas, vt ſcilicet peruerſam impleant ſentẽtiam, in quam communi cõciliabulo ierunt de Iesv capiendo & occidendo, illis data eſt à Deo bono, bona ratione, ipſi autẽ mala intentione ſibi ſumpſerunt per tenebras, quas captãt qui malefaciũt. Quod ergo à tenebris erroris & impietatis, mandatum eſt vobis hac hora, quæ per eorũ peruerſam electionem vel potius iuſſionem, & per veſtram incõſultam acceptationem veſtra eſt, facite. *Tunc Diſcipuli* illi vndecim *relicto eo* omnium magiſtro & amico optimo, quorũdam vero ſecundum carnem cõſanguineo, *omnes fugerunt* implentes illud Iob. *Noti mei* Iob 14. *quaſi alieni receſſerunt à me, dereliquerunt me propinqui mei. Cohors ergo & tribuni & miniſtri Iudæorum comprehenderunt* Iesvm. Vbi completum eſt quod de- Ierem. Thren. 4. plorat Hieremias. *Chriſtũ Dominus captus eſt in peccatis noſtris, cui dixim⁹ in vmbra tua viuemus in* gemitibus. Et ligauerunt eum* manus, pedes liberos relinquentes, vt ambulare poſſet. Cõſentaneum eſt, quoniã Iudas dixerat tenete eum & ducite caute, quod poſt cõligatas manus, longiorem funẽ ligaturæ ſuperadderent, vt illũ retinere valerent, ſi tentaret aufugere, traherentque, ſi pergere recuſaret Ita pręuidens fore Dauid, deplorata inuaſorum Chriſti perfidia, & capturæ indignitate, dixit. *Funes extenderũt in laqueum,* Pſal. 139. *iuxta iter ſcãdalum poſuerunt mihi*, id eſt, ruinæ occaſionem ſi aufugerem, aut ſi quam vellent, tardius incederem. Sed fallimini inſipientes corde. Qui dixit & facta ſunt, qui mandauit & creata Pſal. 148. ſunt, cui venti & mare obediunt, non Matth. 8. proditoris aſtutia, ſed ſua clementia à vobis capitur; non veſtra vi, ſed ſua voluntate ligatu, nõ veſtris funibus, ſed ſua virtute tenetur; non trahitur veſtro impetu, ſed ſua patientia vadit, quia tanquã ouis duci vult ad immolandum. Et idcirco admonet nos dicens, Suſtinete hic & vigilate mecum, qui licet pro vobis capi, & ligari ſpõte ſuſtineam, & inter ligãdum ligatores admoneam & excuſem: Triſtis tamen eſt anima mea vſque ad mortem, in huius capturæ & abductionis articulo. Iã vero inuidioſa & iniqua examina inſtant, quibus nedum vſque ad mortem triſtis erit, ſed morte acerbiſſima condemnabitur & punietur.

* Vulgata editio in Gentibus.

Captura & alligatio Domini Ieſu.

Examinum diſtributio.

Cap. LXXXIII.

Examinatvm referunt Euangeliſtæ Dominum Iesvm Christvm per quatuor iudices Annam, Caipham Pilatum & Herodem. Ac per Pilatum iterum. Hi omnes ſigillatim interrogant, ſingulis reſpondet Iesvs. Pro iuſta reſponſione, iuſtus apud ſingulos ſupplicium iniuſtum ſubit. Eſt igitur pro iudicum numero examẽ quadripartitum, quãuis examinatio ipſa quinquies facta ſit ſingulas partes ſuis locis Euangeliſtæ nobis referent. Primum examẽ ab Anna ſocero Caiphæ Ioan. 18. factum Ioannes referat. *Ducũt eum ad Annam primum, Erat autem Anna ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui dederat conſilium Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo. Pontifex ergo interrogauit* Iesvm *de Diſcipulis ſuis & de doctrina eius Reſpondit ei* Iesvs: *Ego palam locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in Synagoga & in Tẽplo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil.*

Digitized by Google

Quid me interrogas? Interroga eos qui me audierunt quid locutus ſum eis. Ecce ſciunt quid dixerim eis. Hæc cum dixiſſet, vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Iesv *dicens, Sic reſpondes Pontifici? Reſpondit* Iesvs. *Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, ſi autem bene, quid me cædis?*

Examinum diſtributionis narratio.

Cap. LXXXIV.

Examen quod ab Euangeliſta nuper recenſitum eſt, Annæ iudicis interrogationes, reſponſiones Chriſti, temeritatem ſatellitis, & eius ſatellitis caſtigationem continet. Iam hæc ipſa declaremus. Erat fortaſſe domus Annę in primo ciuitatis ingreſſu, qui quoniã Pōtificis ſocer erat, qui Ieſum capi curauerãt, illuc eum duci pro cautela mandauerant ne ſi inopine duceretur per ciuitatẽ prima noctis hora, de eorũ manibus eriperetur á populo. Itaque *ducunt eum ad Annam primum: Erat autem Anna ſocer Caiphæ.* A malo ſocero ad peiorem ducitur generũ, vt Iudaicum genus ſemper in peius lapſũ repararet, ſi modo illi gratiam non abijcerent reparare volẽtis. Anna gratia interpretatur. Qui gratis, & nulla ſua culpa, ſed ſua volũtate captus eſt, primum ad Annam duci voluit, vt ſuam bonam, volentis capi, iubentiũ autem peſſimam gratiam, & ingratitudinem demonſtraret. Ductus eſt ergo prius donator, imperator, & diſtributor bonarum gratiarum ad malam gratiam, qui omnes malas gratias erat paratus facere bonas. *Erat autem Caiphas, qui iã antea,* reſuſcitato à Ieſu Lazaro, *dederat conſilium,* bonum quidem pro fidelibus redimendis, malum autem pro ſe ipſo, reliquiſque infidelibus qui ſpem non habent in Domino Ieſu Chriſto, neque in potentia virtutis eius. Qui gloriantur in potentia ſua, qui magis quęrũt commoda quam recta. Sed cum peccatum cõſilio careat, hic malignantium conuentus, quomodo cõſilium à ſuo principe accipere, aut ille dare potuit? Conſiliũ enim eſt diſcurſus rationis, quęrẽtis medium ad bonum aliquid peragendum. Pontifices, Scribæ, Phariſæi, & populi ſeniores, iuſtũ quærebant opprimere. Quomodo ergo hac in re Caiphas dare conſilium potuit, quę erat omniũ perditiſſima? Bonum videbatur peſſimis illis, ſe in ſuis cõſeruare ſceleribus. Ita viſa eſt Caiphæ ſententia habere rationem conſilij, non veram tamen habuit, ſed pręſumptam à malis cõſultoribus, qui malum pro bono ſumunt & ſtatuunt. Adhuc, quoniam paſſio Domini Saluatoris bonum erat electorum, quoniam illis aditum parabat ad felicitatẽ æternam: bonum fuit quod in cõſilio Caiphas de Chriſti morte ſanciuit, & adeo bonum, vt (Euangeliſta teſtante) Spiritu ſancto afflatus Caiphas eam ſententiã dixerit. Sed quia iniquus & plenus inuidia erat, quid Spiritus ſãcti inſtinctus ſibi vellet, nõ intellexit. Neque mirum, quoniam non Spiritu ſancto docente, ſed pro ſua iniquitate ſe loqui putauit. Sicut enim diuina iuſtitia per malos homines, immo per peſſimos iuſtam peccatorum vindictã exequitur, quã illi pro ſua nequitia & crudelitate libenter exercent: Ita nonnunquam diuina ſapiẽtia, per ignaros & impietate cæcos, ſancta loquitur & pia, quę illi pro ſua ſtultitia & impietate cęca, à ſemetipſis ſe exiſtimãt affirmare. Sic Caiphas per ãbitionẽ, pōtificiam retinens dignitatem, & idcirco volẽs ſuas & collegarum temporaneas vtilitates in tuto cõſtituere, quia vitam & doctrinam Domini Ieſu illis derogare exiſtimabat, expedire putauit illũ de medio tolli, ideoque Dominum Ieſum mori pro populo oportere mõſtrauit, ne tota gens pereat Sacerdotum: quando vita & doctrina Ieſu, ſuperbiam & auaritiam detegens

Ad Annã primum cur ducatur Ieſus.

Ioann. 11.

Cõſilium quid ſit, & à quo dari poſſit.

Ioan. 11.

Pulchra & accommodata ad rẽ comparatio.

gens

Digitized by Google

gens Phariſaicam, ab illis populum alienare, ōneque ius dignitatis per Romanos, ab illis auferre poſſe monſtrauit. *Pontifex ergo:* Ad annuū magiſtratum redactum erat inter Iudęos ſummum ſacerdotium, non tamen omnes Sacerdotes illud aſſequi poterant ſed præſtantiores opibus & induſtria, vel potius aſtu, pecunia & audacia præpotētes. Erat propterea certus numerus eorum ad hoc deſignatus, qui omnes ideo Pontifices dicebantur, quoniam ſummū ſacerdotium aut geſſerant, aut geſturi expectabantur aliquando Ita Anna dictus eſt Pontifex. Vel fortaſſe pro vno, iam duo fuerant conſtituti Sacerdotum principes vt videtur atteſtari Euangelium. *Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudeā, Tetrarcha autem iturææ & Trachonitidis regionis Philippo. Et fratre eius Lyſania Abilinæ Tetrarcha, ſub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha,* Anna inquā & Caipha Sacerdotum Principatum gerētibus ſimul.

Pontifices Sacerdotū Principes duo ſimul

Conſule vulgatam, quæ aliter iſta diſtinguit & legit.

De interrogatione facta ab Anna Domino Saluatori.

Cap. LXXXV.

Pontifex *ergo* Anna, qui vel ſolus iam fuerat, ſiue futurus erat Sacerdotū Princeps, vel qui ſimul cum Caipha eo munere fungebatur, *Interrogauit* Iesvm, quaſi iudex de crimine quærens, cuius gratia reum punire conſtituit. *De Diſcipulis ſuis.* Interrogat cur rudes homines ad diſcendum penitus inhabiles piſcatores & telonarios doceat; obijciens nō eſſe ſani magiſtri tales aſcire Diſcipulos. *De diſcipulis ſuis.* Item interrogat quot ſint, & qualis vitæ. Nouerat enim inter eos eſſe Iudam Iſcariotis infamem & ſceleſtum, vt ſi inter Diſcipulos illū nominaret, criminaretur talem eſſe magiſtrū. *Et de doctrina.* Tres erant inter Iudæos eo tēpore doctorū hominum ſectæ. Eſſæi ſiue Eſſeni, Phariſæi & Saducæi * Primi pietati & religioni præ cæteris operā dediſſe manifeſtum eſt legenti hiſtoriam Ioſephi, hos ille libertatis ſcribit fuiſſe acerrimos defenſores, mortiſq; contemptores intrepidos. Phariſæi animam immortalem pręedicabant, vt Eſſæi, & de legis peritia gloriari poſſe ſuper omnes omni ſtudio nitebantur, tempori inſeruientes. Saducæi animam poſt corpus non remanere putabant, duri prorſus & implacabiles, ſibi ipſis male, peius alijs adhærentes, vt idem Ioſephus refert. Colebant Seniores, Sacerdotes, & Scribæ Phariſæos, Eſſæos vt nimis ſuperſtitioſos, Saducæos vt nimis duros euitantes. Interrogat ergo Anna de doctrina, quam ſcilicet harum trium ſectarum docendo profiteatur Iesvs. Vt ſi Eſſenum dixerit, illi reddat Phariſæos & Saducæos infeſtos, & populi odiū, quaſi in nimis ſuperſtitioſum: in illū acuat; Romanis vero, vt nimium acrem libertatis aſſertorem ſuſpectum reddat. Si ſe Saducæum dixerit, Phariſæos & Eſſenos irritet in eum, ac populo animarū ſalutis ſtudioſo reddat execrabilem, quaſi animas mortuorum non curātem. Si Phariſæum ſe reſponderit, tempori indulgentem, & non rerum veræ rationi inniti criminetur. Interrogat de doctrina vbi didicerit, quis illis præceptor fuerit. Sciebat enim illum ab homine nō didiciſſe. Ita ſi doctorem adduxiſſet, mendacij eum ſperabat arguere. Interrogat de doctrina, cur præter maiorum morem & inſtituta doceat, qui doctrinam non eſt profeſſus, qui ad docendum eſt approbatus à nemine.

Annæ de Chriſti diſcipulis, & doctrina, interrogatio qualis fuerit.

Iudęorum ſectæ tres.

* lego Primo.

Ioſeph. lib. 18. antiq. cap. 2. & de bello Iuda. L. 2. cap. 7.

Ioſeph. cit.

Captioſa Annæ Chriſti interrogatio.

Reſponſio

Digitized by Google

Reſponſio Domini Iesv, *Annæ interrogationibus reddita.*

Cap. LXXXVI.

NOn ſe res habebit vti machinatus es ô Anna. Non enim tantũ rudes homines ætate duros, & addiſcẽdi ſtudio prorſus alienos, docuit Dominus Iesvs, qui non illis ſolis per angulos & latibula aliquid ſuadere ãnixus eſt vnquam. Audi quid reſpondeat quantum ad Diſcipulos attinet, *Ego palam locutus ſum mundo.* Nõ priuatis locis, non in ſcholis ſectæ alicuius. *Palam locutus ſum mũdo,* id eſt, omnibus hominibus in mundo exiſtẽtibus, qui tamen me audire voluerũt. Qui ideo mundi nomine cenſetur, quoniam pars optima mundi inferioris eſt homo, habentque tantã partes hominis, ad partes mundi proportionem, poſitu, qualitate, miniſterio, vt dicatur mo à Philoſophis minor mundus. Mundo igitur locutus ſum, id eſt, omnibus hominibus, vt cõtinẽs pro optimo contento ſumatur; non tantum rudibus piſcatoribus, & teloneo deditis, non tantũ peruerſis (qualis eſt Iudas) locutus eſt Dominus, qui mundo locutum ſe dicit. Hoc vt plenius ipſe declaret illũ auſculta de doctrina reſpondentem, qui de Diſcipulis ſatisfecit. *Ego ſemper docui in Synagoga & in Templo, quo omnes Iudæi conueniunt.* Loca in quibus docui, indicant me non eſſe magiſtrum priuatum, ſed publicum præceptorem. *Docui in Synagoga docui in Templo,* quibus locis nõ ſoli Eſſęi, non ſoli Phariſæi, Saducæiue conueniunt, ſed omnes Iudæi. Non ergo ſum ſectæ alicui addictus. Non enim loquor hominum opiniones, ſed viã Dei in veritate doceo. Ideo in occulto locutus ſum nihil Plerique in publico, vt hæretici, vel malarũ aſſertium aſſertores nigromantes, malefici, alchimiſtæ in publico bene loquũtur, vt recta ſentire videãtur. At per angulos & latibula zizaniam ſeminant, euomũt virus. Ita non ſufficit bene loqui in publico, ſi quid loquaris in occulto, quod publicũ eſſe formides. Hoc eſt quod dicit Dominus Iesvs, *In occulto locutus ſum nihil,* contrarium his quæ publicę docui. Si qui familiariter extra templum, extra Synagogã in priuato locutus ſum, nõ fuit alienum à publice prędicatis. *In occulto locutus ſum nihil.* Non habui priuatum locum ad docendum. Cum loqui volui docendi gratia, non ſcholas adiui ſectę alicuius ſed publica loca, & quidem ad docẽdum celeberrima, in quibus docui. Quare illa me approbatum doctorem comprobant. Si Eſſęorum ſententiam defendere, vel Phariſæorum doctrinam aſſerere voluiſſem, aut in docẽdo imitari conſtituiſſẽ Saducæos ab illis erat cõſentaneum diſcerem, & facultatem docendi acciperem, vt approbantium authoritate mea dicta cõſtarent. Sed quę docendo locutus ſum, ſe ipſa approbant, nõ hominum authoritate nitũtur, ſed rei veritate certiſſima fidem faciũt. *Quid me interrogas* de mea doctrina, cui dudum non credere conſtituiſti? *Interroga eos qui me audierunt* Phariſæos, quibus credis, & quorũ inniteris ſectæ. Tu quoque, qui pro Pontificis officio frequentas Templũ, & in Synagoga ſedes inter primos, me audire ſępe potuiſti, ſcio audiuiſti, nõ enim me perſequeris incognitũ. Interroga te ipſum. *Ecce ipſi ſciunt quid dixerim ego* Ipſi inquam Phariſæi, ipſi Scribę, ipſi Sacerdotes ſciũt, tuque cum illis ſcis quid dixerim, ego dum docui. Fruſtra de doctore quæritur, & de docẽdi facultate ratio inaniter habetur, quando de veritate, deque ſoliditate doctrinæ certiſſime cõſtat. Has õnes interrogationes præſagiuit Propheta qui dixit. *Me etenim de die in diẽ quærunt,* interrogãtes vbi, quomodo, & à quo dicerim, cur Diſcipulos congregauerim. *Et ſcire vias meas volũt,* an ſint

Homines cur mundi nomine cenſeantur.

Matth. 22.

Iſaiæ 58.

ſint Eſſenæ, Phariſeæ, vel Saduceæ, *quaſi gens quæ has* ſectas amplectitur, *iudicium rectum fecerit*, de mea doctrina. *Et Dei ſui iuſtitias* in lege contentas, *cuſtodierit*. Cum in veritate vani ſint filij hominum, & mendaces has ſectas profitentes. Quando pro ſuis traditionibus defenſandis, mandata Dei tranſgredi non verentur. In ſtateris verba ponderantes, vt decipiant ſe inuicem, de vanitate ſuæ profeſſionis in idipſum vanius redeuntes & permanentes.

De temeritate miniſtri Iesvm *alapa percutientis.*

Cap. LXXXVII.

HÆc *autem cum dixiſſet* Iesvs. Falſas calũnias & captioſas interrogationes ſimplici, plana & veriſſima reſponſione cõfutans atque conuincẽs. *Vnus miniſtrorum* iniquitatis, & inuidiæ Annæ Pontificis, *Dominum ſuum de propoſitis queſtionibus cõfutatum & idcirco nequeuntẽ ratione conuincere Dominum Iesvm Christvm, *Dedit alapam* Iesv, vt dolore, terrore, aut ſaltem indignatione per iram, ac vlſciſcẽdi deſideriũ à ratione deijceret ſapientiam, & aliquid pœna dignum coram Pontifice dicere, aut facere inſtigaret. Ait ergo, *Sic reſpondes Pontifici?* Vult Pontificiæ maieſtatis memoria, Domini Iesv frangere promptitudinem, ne in reſponſione perſiſtat. Sed non præualuiſti ſerue nequam; non enim extorſiſti tua crudelitate, tuorũmue iactatione verborum quod ſperauiſti. Qui ſpõte pro iuſtitia daturus eſt caput ſpinis, dorſum flagellis, manus pedéſque clauis, corpus totum cruci, vitam Denique morti, vna alapa non abſterritus eſt. Retundet intrepidus & immutatus proteruiam tuam. Hanc percuſſionem proteruã præſciuit, preuidit antequam te conciperet mater tua, ipſi

* videns Dominum i. exempl.

eam Prophetam ſuum præcinere iuſſit *Percutient maxillam iudicis*. Vis ſcire quam nihil egeris ſerue nequam. Audi quid tibi reſpondeat Rex iuſtitiæ *Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo*. Miniſter quiſquis es* non erat tribunal violare Pontificis ius dicentis, induſtriámue Põtificiam quaſi inſufficientem præuenire; & coram iudice ius dicente agis iniurioſè. Dolore quidem me hac tua percuſſione afficis ſolum, iniuria iudicem; quem tu Pontificem dicis, ſupra modum lædis, quaſi ille neſciat ſe iudicem gerere, quaſi reum non ſufficiat caſtigare; punis nondum decernente Pontifice, agis hic pluſquam iudicem, mulcam ignominiam ſubire compellis Põtificem tua importunitate. Audi quid tibi reſpondeam. Cum ſit lege ſancitum & more maiorum optime comprobatum, reum cõuentum, & coram iudice cõſtitutum non violari, nõ attingi, niſi decreto iudicis, te (ſi põtificiæ maieſtatis ſtudioſus es) quid de me decerneret pontifex, expectare oportebat. Et quoniam mecum pontifex agit ex officio, non ad occaſionem alterius debuiſti nedum te gerere, nõ iudicem, non executorem; ſed neque accuſatorẽ. Reſipiſce igitur, & depone proteruiam, depone adulãdi & falſæ ſedulitatis ſtudium. Si vere nũc eſſe vis obſequio Pontifici, gere te teſtem, aliam hic perſonam gerere te non conuenit. Ita *ſi male locutus ſum* in Synagoga, & in Templo dum docui, dum reſpõdi nunc iudici pro tribunali ſedẽti, *teſtimonium perhibe de malo* quod docui, de malo quod reſpõdi. Hoc enim quærit Põtifex hoc iure facere poteſt. Neque tamen affectate te ipſum temereque ingerere debes, ſed rogatus, vt fides dictis tuis valeat adhiberi. *Si autem bene*, locutus ſum; id eſt, quia bene locutus ſum, & nunc coram Pontifice & vbique, & idcirco contra me teſtis eſſe non potes, *Quid*, qua ratione, quo more, qua iuſtitia

Miche. 5.

* Tuum erat. i. exempl.

me

Digitized by Google

me cædis? & contra Pontificis honorem te agis executorem?

Prophetia de temeritate miniſtri percuſſoris, & de eius caſtigatione.

Cap. LXXXVIII.

Isaiæ 50. HANC iniuriam præſagiuit Propheta, qui dixit. *Poſuit faciē meam tanquam petram duriſsimam, & ſcio quoniam non confundar. Iuxta & qui iuſtificat me. Quis contradicet mihi? Stemus ſimul, quis eſt aduerſarius meus? accedat ad me. Ecce Dominus Deus auxiliator meus, Quis eſt qui cōdēnet me?* Si Propheta hoc primū Domini IESV CHRISTI examē vidiſſet in carne, neſcio quomodo (etiam coram poſitus) melius enarrare Chriſti percuſſionem, & reſponſionem datā percuſſori proteruo potuiſſet. Videtur itaque mihi Ioānes illam ſiccis & pauculis verbis ſcribere voluiſſe, quoniam Eſaiam ſerioſius illam meminerat depinxiſſe magis, quam præſagiſſe. *Poſui faciem meam*, ô miniſter importuniſſime *tāquam petram duriſsimam*, contra percuſſionem tuam: vnde tu percutiens læderis plus in mente, quam ego doleam percuſſus in facie. Doleo certe meam percuſſionem, ſed magis doleo tuam iniquitatem. Corroboraui fortitudine mentē meā, vt tanti faciam percuſſionem tuam, quantum ſi percuſſiſſes duriſſimam petram, nō quod faciem lapideam, id eſt, inſenſibilem, vel phantaſticam habeam habeó vere carneam. Neque mirari debes ſi hac ratione, *Poſui faciem meam tanquam petram duriſsimam*, Sum enim petra totus. Sum lapis angularis qui facio vtraque vnum, piorum mētes in vnam bonam volūtatem adducens ſiue proſpera illis aduenіant ſiue aduerſa contingant, Et reprobis ſum lapis offenſionis, & petra ſcandali. *Et ſcio quoniam* Domini tui quæſtione, tuāue nequiſſima percuſſione, tua ventoſa redargutione *non confundar*. Vis ſcire rationē? *Iuxta eſt qui iuſtificat me*, Bona conſcientia mea bonorum omniū teſtimonium, Dei ſapientia quam nullum latet ſecretum, iſta me iuſtificant, Pontifex Dominus tuus, iuxta quem ego ſū, qui me interrogat, ipſe me iuſtificat, ipſe de iuſtitia mecum agit. *Quis* hoc loco *contradicet mihi?* Quis dicta mea refellere præſumet Pontifice id non faciente? grauiter deliquiſti, dū pontificiæ authoritati, præſertim in publico ius dicenti te præponis ante puniens quam Pontifex pœnam decernat, quaſi ille nō ſufficiat corripere me. *Stemus ſimul* Oportebat te ſtare ſimul & comquieſcere. Omnes præter te ſtant; conquieſcunt; meas defenſiones, vtcumque accipiant, audiunt. Silentium eorum te redarguit, conclamat. *Stemus ſimul.* Conticeſce igitur, & ſinamus Pontificem ex officio agere, habemus ambo præſentem iudicem. *Stemus ſimul*, eius decreto parentes, nō te moueas ad puniēdum vel interrogandum niſi iuſſus. *Quis eſt aduerſarius meus?* Eſne tu mihi datus accuſator, an teſtis adductus aduerſum me? Nullus hic mihi aduerſarius eſt aſſignatus. Pontifex tantum agit ex officio, & nō aduerſarij alicuius dilatione. *Quis eſt aduerſarius meus?* Pōtifex mihi ſolus eſt aduerſarius, non tu. Cur quod alieni eſt operis, tui criminis facis? *Quis eſt aduerſarius meus?* Túne, miniſter improbe & importune, Domini IESV CHRISTI vis fieri in hoc Annæ examine aduerſarius? Audi quid ille pro honore maiorū dicat? *Accedat ad me* accuſandū, *accedat ad me* cōuincēdū, *accedat ad me* damnari non poſcendū Sunt hæ aduerſarij partes, reo præſertim coram iudice conſtituto. Nullibi licet priuato homini ſibi ius dicere, exequiue pro libidine Minime, corā iudice reo iā adducto, arbitrariū de eo licet accuſatori ſuppliciū ſumere. Tu qui nō es accuſator, quomodo me interrogare, aut percutere potuiſti? *Accedat*

effrons

Digitized by Google

effrons impudẽtia tua *ad me* accuſandum deinde ſi iuſſus fueris, accedes ad puniendum, ſed hoc non extorquebis *Ecce Dominus Deus auxiliator meus* eius auxilio Pontifici ſatisfeci, me nõ cõdemnauit. *Quis eſt quis cõdemnet me* in hoc examine? Certe nullus, Deus enim mihi eſt auxilio Pater æternus, cui vt obediã iſta patior, diuinitas meæ humanitati ſociata, mihi aſtat, vt intrepidus tua verbera ferã, & duriora lõgiſſime adhuc patiar, priuſquam Pilatus me condemnet. Non poteſt Põtifex Dominus tuus me cõdẽnare; ſed & in hoc tanto hominum cœtu. *Quis eſt quis me condemnet?* nullus profecto, quia Dominus Deus eſt auxiliator meus. Ita anna ſuis interrogationibus ſatisfactione, & miniſtri improbi redargutione confutatus IESVM, quem ſolui iuſſerat, vt pro more liber & ſolutus reſpõdere videretur, cauſam in integrum reſtituens, ligari iterũ conſtituit. Et miſit eum ligatum ad Caipham.

Secundum examen Caiphæ præſidente.

CAP. LXXXIX.

MATTHÆVS.

Matth 26.

* In vulgata eſt Seniores vt & cap. xc. ſequenti, in interpretatione,

AT illi tenentes IESVM *duxerunt eum ligatum ad Caipham principem Sacerdotum vbi Scribæ, & * Phariſæi conuenerãt. Principes autem Sacerdotum & omne concilium quærebant falſum teſtimonium contra* IESVM, *vt eum morti traderent: & non inuenerunt cum multi falſi teſtes acceſſiſſent. Nouiſſime autem venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt. Hic dixit. Poſſum deſtruere Templum Dei, & poſt triduum reædificare illud. Et ſurgẽs princeps Sacerdotum ait illi. Nil reſpondes ad ea quæ iſti aduerſum te teſtificantur?* IESVS *autem tacebat. Et princeps Sacerdotum ait illi. Adiuro te per Deum viuũ, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius Dei.* Marcus. *Dicit illi* IESVS. Marci 18.
Ego ſum & videbitis filiũ hominis à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cœli Summus autem Sacerdos ſcidit veſtimenta ſua & ait: Quid adhuc deſideramus teſtes? Audiſtis blaſphemiam? Quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum. Et cœperunt quidam conſpuere eum, & velare faciẽ eius, & colaphis eum cædere. Matthæus. Matth. 26.
Alij autem palmas in faciem eius dederant dicẽtes, Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit. Hic Lucas apertius. *Et viri* Luc. 22.
qui tenebant eum illudebant ei cædentes eum & velauerunt eum, & percutiebant faciem eius, & interrogauerunt eũ dicentes, Prophetiza, quis eſt qui te percuſſit. Et alia multa blaſphemantes dicebant in eum.

Diſtributio & declaratio ſecundi examinis Caiphæ præſidente.

CAP. XC.

CONTINET ſecundum examen falſorum teſtium conquiſitionẽ, Pontificis interrogationẽ, Chriſti reſponſionem & confirmationem. Reſponſionis deteſtationem. Reſpondẽtis damnationem & vexationẽ, Quæ ſigillatim ſuis locis declararẽ ſtudebimus. Vos vna mecũ ſuſtinete & vigilate, attẽdẽtes Saluatoris noſtri triſtitiam quanta ſit. Sed antequam ſecũdi examinis huius ſeriem, * Euangeliſtarum fonte collectam declaremus * de Euãg. 2. exempl.
non erit (exiſtimo, otioſum oſtẽdere, hoc loci Euangeliſtas ſibi inuicem cõſentire, quamuis in frõte Lucas, duobus prioribus Matthæo & Marco diſſentire videatur; quoniã priores illi, Euangeliſtarũ concordia.
Dominum IESVM CHRISTVM nocte à Caipha in concilio examinatum referunt. Lucas vero id mane factum videtur aſſerere. Et idẽ Lucas illuſiones, ac opprobria ſententiæ præponit ſacerdotum, quæ Matthæus & Marcus à ſatellitibus Pontificum, poſt ſententiam latam, Dominum IESVM CHRI-

CHRISTVM paſſum referunt. At diligentius Lucæ propoſitum & hiſtoriam examinantes, liquido intelligãt illum, per anticipationẽ ſcripſiſſe deriſum & verberatum apud Caipham Dominum IESVM CHRISTVM. Apparet etiam nocturnum examen ideo ad mane illum retuliſſe, quoniã tunc comprobatum eſt, quod per noctem deliberatum fuerat. Bis nãque pro captura Domini IESV, Pontifices, Scribas & Phariſeos conſtat ex Euangelijs inijſſe conſilium. Primo dũ armatos milites Iudę proditori dedere auxilio. In quo conſilio captum IESVM exceperunt, examinauerunt, reum mortis declarauerunt, & vſque mane aſſeruandũ ſuis ſatellitibus tradiderunt, teſte Matthæo, qui præfatus proditionis tempus dicit. *Tunc* ſcilicet quando Iudæ proditori dederunt armatos milites, *congregati ſunt Principes Sacerdotũ & Seniores populi in atriũ principis Sacerdotum qui dicebatur Caiphas, & conſilium fecerunt vt* IESVM *dolo tenerent & occiderẽt.* Et mox narrata captura proſequitur pręſentationem. *At illi tenentes* IESVM *duxerunt eum ad Caipham Põtificẽ vbi Scribæ, & Phariſæi cõuenerãt.* Deinde narrato examine atque ſententia addit, *Tunc conſpuerũt in faciẽ eius,* multi de conſilio, cuius rei infra aſſignabimus rationem. *Et colaphis eũ ceciderunt. Alij autem* ſcilicet quibus datus eſt cuſtodiendus, *palmas in faciem dederunt* Hos (vt interpretatur) fuiſſe miniſtros, ſribit Marcus aperte. *Et miniſtri alapis eum cædebãt* hos ipſos fuiſſe cuſtodes adhibitos habemus à Luca, *Et viri qui tenebãt illũ illudebãt ei cædẽtes, & velauerunt eum, & percutiebant faciẽ eius, & interrogauerunt eum dicentes. Quis eſt qui te percuſſit. Et alia multa blaſphemãtes dicebant in eum.* Hæc omnia geſta fuiſſe opus eſt intelligi poſt ſententiã decretamque cuſtodiam, quãuis per anticipationem ante ſententiã à Luca referantur. Poſtea iterũ mane, alterum inire cõſilium, de quo ſuo loco dicemus. Satis hic ſit intellexiſſe, Lucam cõſilij nocturni geſta ad matutinum referre, narratione præpoſtera, non tamen ratione carente: quoniam priori conſilio nocte habita concluſio, in ſecundo comprobata eſt, & executioni mandari curata.

Iudici bis apud Caipham cõſiliũ inierunt de capiendo Ieſu.

Matth. 26.

Marci 14.

Luc. 22.

Teſtium conquiſitionis declaratio.

CAP. XCI.

NVNC examinis ſeriem particulatim explicemus. Matthæus. *At illi tenentes* IESVM, *duxerunt eum ligatum ad Caipham principem Sacerdotũ vbi Scribæ & ſeniores conuenerant* Caiphas (teſte Hieronymo) ſagax vel inueſtigator interpretatur. Qui omne ſtudium ad captandas occaſiones opprimendi iuſtum & ſanctũ adhibuerant, nuſquam melius quam apud ſagacem & callidum inueſtigatorẽ, hæc inuenire, potuerũt. Merito igitur apud Caipham cõuenerunt. *Principes Sacerdotum & omne conſilium quærebant falſũ teſtimonium contra* IESVM, Hac potiſſimum ratione (vt exiſtimo) quod Anna vbi IESVM ad Caipham remiſit, ipſe protinus per methodum ad concilium acceſſit, vt Chaiphã generũ & omnes de concilio redderet cautiores, ad quos ſic illum eſſe locutum eſt rationi conſentaneum. Si hominẽ hunc, ô cõſultores examinare voluerimus nihil agemus. Me examiuantẽ cõfutauit, & experto credite. Si Pilato illum tradiderimus puniendum, pręſertim morte (quod nobis eſt oportunũ immo neceſſariũ, quoniã inutilis eſt nobis, & cõtrarius operibus noſtris dum nobis peccata legis improperat) cauſas & crimina percunctabitur: nõ enim mos eſt Romanis, ſine magna cauſa hominem morte mulctare. Has porro cauſas, ſi quas forte atulerimus Pilatus volet agnoſcere, & nobis quatũlibet pręſtantibus in ciuitates viris, fidem non adhibebit; quoniã accuſa-

Caiphæ nomen ac domum congruere perdito Iudæorum conſilio.

Falſorum teſtium contra Ieſum conquirendorũ ratio.

toris

Digitized by Google

toris perſonam gerimus, cui, lege Romana, de reo dicenti nō creditur. Teſtes itaque à nobis adhibendi ſunt, per quos iudici de rei criminibus fidem faciamus. Sed quos teſtes idoneos habere poterimus niſi, quid atteſtatione comprobandum ſit ſtatuamus? Hæc porro quæ ſtatuēda ſunt, tu gener mihi, & Pontifex Caipha, pro tui nominis ratione, & vos omnes conſultores ſagaciter inueſtigate. Ego illa non multa debere eſſe exiſtimo, ne cauſa trahatur in longum. Sint vero talia, quæ præſidem moueant, & mature ad occidendum accendant. Viſum eſt omnibus de tribus potiſſime accuſare IESVM: Subuertere illum populum ne Romanis ſeruiat: ita quaſi publicæ pacis turbatorē debere necari obtineant. Prohibere illum tributa dari Cæſari, vt pecunia retenta (quæ neruus eſt belli) ad rebellandum vires ſuggerat retinentibus, & exigere expectātes eneruet. Hæc porro facinora illum aggredi, non publicæ alicuius vtilitatis gratia, nō libertatis amore, ſed tyrannidis affectatæ deteſtabili flamma ſuccenſum qua dicere non veretur, & in populo ſpargere ſe Chriſtum Regē eſſe. Ita quaſi læſæ maieſtatis reus, duriori morti adiudicandum ſperāt. Criminum hanc machinationem fuiſſe, Lucas oſtendit, quando conſtituto coram Pilato IESV, dicit, *Cœperunt illum accuſare dicentes, Hūc inuenimus ſubuertentem gentem noſtrā, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum Regem eſſe.* Ita fabricatis criminibus falſis, non mirum ſi iuxta Matthæum, *Princeps Sacerdotū & omne concilium quærebāt falſum teſtimonium contra* IESVM, *vt eum morti traderent,* quia de falſis fictiſque criminibus teſtes veros habere, neque poterant, neque ſperabant. Sperabant autem falſos inuenire. Etenim quod quiſque deſiderat, id facile ſperat. Nequius inſuper erat crimina confingere, quam ſuper confictis teſtes ſubornare.

Crimina contra Ieſum conficta.

Lucæ 23.

Qui ergo pro ſua iniquitate, & impudētiſſimo mentiendi ſtudio, auſi fuerant tā atrocia crimina de iuſto confingere, eadem impudentia veriti non ſunt teſtes falſos vndecumque conquirere. Sed conſilium iniquorū iuxta Prophetam diſſipatum eſt. *Et non inuenerunt* qui probarent crimina. Inuenerūt certe pro ſua falſitate multos falſos teſtes, *Cum multi acceſſiſſent* ab illis ſubornati nec tamen obiecta probarent. Huius rationem Marcus aſſignat. *Multi autem teſtimoniū falſum dicebant aduerſus eum, & conuenientia teſtimonia non erant.* Pro temporis anguſtia teſtes, quos inducebant, inſtruere non potuerunt, vt concinentia dicerent. Ita de loco, de tempore de perſonis, de ſubſtantia verborum & actum inter teſtes, tanta erat varietas, vt ſibi inuicem atteſtationes oppugnantes, penitúſque contrariæ viderentur. Certe quia peccatum non poteſt integrum habere cōſilium, exiſtimauerunt conſultores iniqui, tam facile fore teſtes ad ſe inuicem probando eſſe concordes, quam ipſi confingendo crimina inter ſe conuenerant, Habet namque hoc peſſimum voluntas iniuſta, vt ſibi pro voto omnia reſpondere ideo promittat, quia deſiderat. Quæ, ſi ſuę iniquitati diſcrimina imminentia & affatim inſurgentia attenderet (quod euenire non poteſt) malo propoſito omnia conſentire nunquam ſperaret. Itaque rerum natura iubente, teſtes in ea re non potuerunt eſſe concordes, quæ à ſe ipſa penitus fuerat aliena. Neque mirum. Videmus enim vbi atteſtanda ſunt vera, veros teſtes vix eſſe concordes. Cur ergo mirabimur nocturnos teſtes, impræmeditatos, ſomno fortaſſe crapulaque ſepultos, incōſulte adductos propter Annæ monita, ad falſa crimina comprobanda, ſibi ipſis non fuiſſe cōcordes? Ita quia teſtimonia eorum, quos quiſque de conſilio raptim & ex tēpore duxerat interrogandos,

Iſaiæ 8.

Marci 14.

Falſi teſtes cōtra Ieſum ſubornati cur plene non probarent

Voluntatis iniquæ peſſima conditio.

gandos non erant conuenientia, *Nouiſſime*, non ſine cauſa hoc dicitur, Omnes enim teſtes noui erant, quando de falſo antiquum teſtimoniū eſſe non poteſt; nouiſſimi erant, quoniam & crimina nouiter cōficta probabant *Nouiſſime* poſt omnes. Sicut enim dies priores antiquiores ſunt, & qui plures vixit dies, vetuſtior nūcupatur; ita ſemper quæ vltima venit dies eſt nouior, & poſt quam nulla venit, nouiſſima eſt. Teſtes ergo, poſt quos nulli adduci ſperabātur, nouiſſime veniſſe dicūtur, *Venerunt duo falſi teſtes & dixerunt, Hic dixit, poſſum deſtruere* Templū *Dei & poſt triduū reædificare illud.* Hoc teſtimonio tria ſimul probare nitebantur, ſcilicet Chriſtum Iudæam gentem à Romanorum dominatu auertere; Tributa dari Cęſari prohibere; Et aſſerere ſe Chriſtū Regem eſſe. Nam cum ſibi tantam poteſtatem attribueret, vt templum tanto ſumptu conſtructum & reparatum, vixque annis multis completum, triduo ſe refecturū aſſeueraret, ſi à fundamentis eſſet euerſum, meritò credi potuit, quod lōge minus difficilia perſuadere non veretur. In hoc autem, quoniā duo teſtes conſentire videbātur, & in ore duorū aut trium teſtiū, ſi nō diſſentiāt, ex lege ſtare dignoſcitur omne verbum; *Princeps Sacerdotū* reſumēs animos, quoniā duos teſtes inuenerat concordantes, & de ſumma criminum vno teſtimonio fidem facientes, *ſurgens* aduerſus IESVM: Erat iudiciariæ & in primis pōtificię maieſtatis, de crimine interrogātis ſedere, vt animi tranquillitatem habitu corporis demōſtraret; ſed perturbatus timore animus, officij rationē habere non potuit. Ita qui teſtium diſſonātia conſternatus ſe* conticuerat audiens conſonos teſtes tā grande teſtimoniū afferentes, immo feruefactus, corpus cōtinere nō potuit. *Surgens* ergo totus feruidus ait, *Nihil reſpōdes ad ea quæ iſti aduerſum te teſtificantur?* Si priorū atteſtationibus non reſpondiſti, quoniam teſtium dicta non cōueniebant; ad ea, quæ iſti concorditer teſtificantur aduerſum te, tu nihil reſpōdes? Taciturnitate tua reus eſſe conuinceris: quoniā qui tacet conſentire videtur, præſertim coram iudice, teſtibus dicentibus contra illum, IESVS *autem tacebat.* Quid ita? quoniam ſuperfluū erat teſtes redarguere, quos omnes de conſilio falſos & ſubornatos nouerat teſtimonium ferre. IESVS *autem tacebat,* Tanti namque exiſtimauit pontificiā maieſtatem, & publici cōſilij authoritatem, vt quia ſine eorum infamia reſpōdere nō poterat, maluerit taciturnitate ſua famæ parcere impiorū iudicum, quam per eorum infamiā excuſare ſe ipſum; IESVS *autem tacebat.* Sciebat enim vbi non eſt auditus, non debere illic fundi ſermonem. IESVS *autem tacebat.* Quia cordiū ſcrutator bene ſciebat, Pontificis & conſultorū conſcientiam illum excuſare pleniſſime. Non ergo tacebat quia ſe* conuinctū fateretur ſed quia iudices in corde nouerat obſtinatos. Sciebat de illis dixiſſe Dauid, *noluit intelligere vt bene ageret. Iniquitatem* nāque *meditatus eſt in cubili ſuo, aſtitit ōni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.*

Deute. 19.

Caiphas quare ad interrogandum Ieſum ſurrexerit.

* conticuerat. 1. exempl.

Eccleſ. 32.

* Cōſiliū legendum puto.

Pſalm. 35.

Interrogationis declaratio.

CAP. XCII.

AT ideo *Princeps Sacerdotem*, quem tacente IESV propria conſcientia accuſabat, vrgebat, cōuincebat, vrebat, *ait illi* tacenti, & de puritate cōſcientiæ ſecuro. *Adiuro te per Deū viuū, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei.* Quia IESVS teſtibus non reſpondebat, & Pontificem tam de criminibus confictis, quam de teſtibus ſubornatis conſcientia adurebat, cogitauit Caiphas (qui ſagax interpretatur) ex ore IESV aliquid, pro ſua rabie, dignum morte extorquere, quod conſtaret iuramen-

Caiphæ Chriſtum adiudicātis aſtutia ſimul & malitia.

Digitized by Google

ramento dicentis, ne non ſerio dixiſſe videretur, neue teſtibus indigeret ad illud, quod ſub iuramento reu, de ſe, ſuo ore dixiſſe conſtaret. Callidus hic igitur & veterator Iudex, interrogationē in primis captioſā excogitauit, ad quam vtcumque reſponderet IESVS, morte puniendus cenſeri poſſit. Dixit namque intra ſe, hic ſi negauerit ſe Dei filium, mentitum conſtabit aperte. & impudētiſſime eſſe locutum in Templo, dum dixit ſe lucē

Ioan. 8. 14. & 6.

mundi, dum dixit ſe viam, veritatē & vitam, dum neminem dixit adire Patrem niſi per ſe, dum ad ſe neminem dixit accedere, niſi Pater qui in cælis eſt traxerit illū. Hæc enim nulla poſſunt ratione conſiſtere, niſi ipſe ſit filius Dei. Si igitur ſe negauerit Dei filium, vt falſum prædicatorem, & ſeductorem peſſimum, pro his quæ docens in templo tam impudenter aſſeruit, & blaſphemauit, morte mulctandum optimo iure conuincā. Si autem aſſeruerit (quod iā negare non poteſt) ſe Dei filium, lege noſtra blaſphemus erit, & lapidibus obruendus. Namque

Deuter. 6.

cum dicat Moyſes: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt*; filium habere nō poteſt, Sicut enim filius hominis nō niſi homo poteſt exiſtimari, quoniā perfecta non niſi vniuoce, id eſt, non niſi eiuſdem naturę genita producūt, cum ſit Deus perfectus ſuper omnia, omniumque perfectio, non niſi Deum generaret; at quoniam generans, non eſt ille qui gignitur, Deus generans, Deum alium gigneret neceſſe eſt, &

* Vnus erit Deus. 1. exempl.

non tantum* vnus eſt erit Deus. Quare ſi ſe filium Dei dixerit peſſimæ blaſphemiæ reus erit, qui Deo tribuet pluralitatem illi ex lege nō debitā, immo neque poſſibilem tribui per naturam. Sed huic quæſtioni fortaſſe non reſpondebit, quod & calumnijs noſtris criminoſiſſimis, & teſtibus tā multis, hiſque duobus extremis tā concordibus nil reſpondebit. Erit igitur operę precium iuramēto illum coarctare, vt reſpondeat, Si enim ſub iuramēto interrogauero, non eſt cur taciturnitate diſſimulet veritatem. Etenim qui iuramento ad reſpōdendum arctatur & tacet, vel nihil habet quod reſpōdeat, vel negligit iuramentum. Tali autem iuramento illum aſtringam, vt iā negligere non poſſit. Scio quia ſi per cælum aut terram; ſi per templū aut altare; ſi per Moyſen aut legem illum ad iurādum compellere voluero, cauillabitur iuramenti formam eſſe nō validam; cauillabitur (inquam) per ea non eſſe iurandum, vt iam antea docuit. Illum igitur iurare compellā per Deum viuum, vt iuris ordine ſerioſe me interrogaſſe, illum reſpondiſſe notū ſit & indubitabile. Authoritate ergo pontificia *adiuro*, id eſt, ad iurādum

Adiuro quid ſignificet. & iuramenti à Caipha præſtiti interpretatio.

aſtringo *te per Deum viuum* nō per Iouem, alióſue Gentium Deos homines mortuos, ſed per Deum viuum, vitæ fontem. Viuum inquam per antonomaſiam, primum omnium viuētium, viuum ſemper, & nunquam moriturum, viuum à ſe ipſo, & omnibus vitā largiētem, *vt dicas nobis* veritatem dicas nobis vna reſponſione, quæſtioni quam tibi propono ſatisfacies *ſi tu es Chriſtus*, id eſt, vnctus in Sacerdotem, vnctúſue in Regem, non qualemcūque. Non enim quæro an ſis Sacerdos paſſibilis & mortalis qui ſicut pro populo, ita pro te ipſo offerre habeas dona & ſacrificia pro peccatis, ſed an ſis ſacerdos impaſſibilis, *filius Dei*, Deus. Non quæro an ſis Rex pro tuis vtilitatibus populo præſidens bella aduerſus hoſtes, plus pro te ipſo quam pro populo gerens. Quæro, & volo dicas nobis, an ſis Rex, filius Dei, rex pacificus, cui nulla ſūt bella ſuſcipiēda, qui pacem dones imperturbabilē. Dic ergo nobis adiuratus per Deum viuum, Si tu es Sacerdos, vel Rex filius Dei non humanitus aſcitus officio, ſed diuina natura nobis aſſignatus à Deo.

Digitized by Google

Reſponſionis Chriſti declaratio.

CAP. XCIII.

MARCVS.

IEſvs *autem dixit illi, Ego ſum*, & Chriſtus Sacerdos, & Chriſtus Rex, ſed nõ tẽporaneus, ſed filius Dei viui, Deus verus. Neque tamẽ duo Dij aſſeruntur à me, ſed vnus Deus, & penitus vnus in Dei ratione, quæ neque partibilis, neque variabilis eſt, neque vlla ratione numerabilis. Nõ ſic enim me genuit Pater æternus, ſicut phãtaſtica opinione tu cõcipis; homo ſi hominem generat, ideo generat vt naturam hominis, quam in ſe ipſo vltra præfixum tempus cõtinere nõ poteſt, in alio faciat permanere. Neque tamẽ ſuam eſſendi rationem genito concedit, quia illam concedere alteri, & ſibi retinere non poteſt. Exigua eſt enim & perangusta, vni tantum præſtare vigorem poteſt. Pater autem qui me genuit Deum nulla indigẽtia hoc fecit, neque enim timuit deitatẽ in ſe perpetuo continere non poſſe, quã ſciuit in ſe non poſſe finiri. Genuit me nõ ex indigentia vt ſuppetias haberet in me. Genuit autem liberalitate & animi magnitudine ampliſſima, quam nemo plene ſufficit intelligere. Genuit me, vt eſſet cui ſuã perfectionem gignẽdo penitus condonaſſet. Hic porro, quia eius perfecta natura creatis nõ coarctatur anguſtijs, poteſt eã totã dare, & tamen nihil eius amittere. Poteſt totã dare perpetuo, immo æterno & incõprehenſibili æuo, & tamen illam totã retinere in æternum. Neque enim quãdo dat illam, à ſe ſeparat vllo modo, ſed aliquo modo concedit totam, totámque retinet in ratione gignẽtis, & illam totam ego teneo in geniti ratione. Ita non ſumus duo Dij Pater & Filius, ſed vnus Deus. Genuit enim Deus Pater me Deum Filium, cui ſuã dedit deitatem, neque illam amiſit. Et quia aliam deitatẽ non dedit, ego per genituram Deus alius effectus non ſum, ſed ſum idem Deus. Sicut enim Rex Pater, qui Filio regnum tradit, regnare nõ deſinit, habet Filium regem, & ipſe Rex eſt; nec tamen duo regna, duobus regnantibus facta ſunt, neque duo Reges, ſed duo regnantes appoſite loquendo eſſe dicuntur: ita Pater qui me genuit, ſuam deitatẽ mihi totam tribuens, & ſibi totam retinens, non me fecit alium Deum. Non ergo loquor aliquid contra legem. Vere enim dixit Moyſes Iſraeli, quia Deus eius, immo Deus omnium vnus eſt Deus. Neque tamen credi prohibuit, quod Deus hic vnus, vnum filium habeat, qui ſit idem Deus. Ego ſum ille Dei Filius cum Patre Deus, & quia id modo nõ credis tu, neque vos omnes cõſultores creditis veritatem meæ reſponſionis, experimẽto ſentire vos faciam. Deute. 6.

Reſponſionis comprobatio declaratur.

CAP. XCIIII.

A*Modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli.* Incredulos illos conſultores oſtendit inuitos experturos, quod facere recuſabant. *Amodo*, poſt hoc & non multo poſt, *videbitis*, audietis & intelligetis, & ſi volueritis videre etiam oculis, *videbitis filium hominis*. Ita ſum Dei filius, Deus verus vt tamen etiam ſim homo verus, & filius hominis. Sunt in me duæ naturæ, per duas generationes. Genitura æterna Deus ſum, de ſolo Patre. Genitura temporanea de ſola matre, ſum hominis filius; in his duabus naturis ſum penitus vna perſona, quoniam vt perſona ſim, tantum à Patre habeo, mater naturã dedit, quæ licet illa ſit vna, & vnum me hominem faciat,

Chriſtus vnde habeat vt ſit perſona.

Digitized by Google

ciat, nō tamen facit eſſe perſonam. Vt ſim perſona ex Deo tantum eſt. Vt ſim vnus homo ex ſola matre & ſine patre procedit. Ita *videbitis filiū hominis*, id eſt, me hominem, vnius tātum hominis filium, *Sedentē à dextris virtutis Dei* Deus cū corpus nullatenus eſſe poſſit, dextrū & ſiniſtrum niſi metaphorice habere nō poteſt. Dextrum eius *æternitatis eſt, qua virtus infinita cōplectitur quicquid creari nō potuit, ſemperque eſſe oportuit. Siniſtra Dei temporis eſt ratio qua omnium creatarū rerum perfectionē ſine tempore amplectitur. Dicitur illa dextera, quia potentiora & non *caſſura, non mutabilia continet. Dicitur hæc ſiniſtra, quia fluxa & mutabilia moderatur. Vidiſti hactenus filium hominis, me hominē in ſiniſtra paſſibilem, corruptibilē, atque mortalē. Videbitis in ſiniſtra mortis, veſtra nequitia mihi proxime imminentis. *Amodo*, ab hora qua mortuus fuero, in ſiniſtra non ero. Nunc ambulo viator, amodo ſedebo comprehenſor. Videbitis me ſedentem à dextris æternitatis & immortalitatis virtutis Dei, omnipotētiam dico, cuius virtute reſurgam. Videbitis per omnipotentiā Dei virtuoſiſſimam, me comprehēſorem ſedentem in æternitate gloriæ, & venientem à ſiniſtra de inferni profundo, ad ſiniſtram mundi huius ſublunaris *cū nubibus cæli*. Quia quando reſurgam erit ingentiſſimus terræ motus, per vaporum dilationē & exhalationē vnde nubes cæli generantur. *Cum nubibus cæli*. Veniam cum quibus aſcendam, quando nubēs me ſuſcipiet ab oculis Diſcipulorum meorum. Dextera item Dei virtus eſt iuſtitiæ robuſtiſſima, Siniſtra lenis eſt miſericordia. Modo me videtis in leua paratū omnibus miſereri. Miſereor & veſtri, pro quibus orabo Patrem antequā patiar, & vt miſericordiam aſſequamini, libēret per vos, & pro vobis moriar Moriar inquam, vt qui velint de ſiniſtra Patris mei (quę nūc regnat miſericordia, & mori me iubet) per meā mortē miſericordiam aſſequantur. *Amodo* tranſibo *ad Patris* dextram, ad iuſtitiam cui cum per meam mortē, pro peccatis hominum ſatisfecero, veniam ad iudicandū viuos & mortuos. Ita *amodo* in fine mūdi, in die extremi iudicij magni. *Videbitis me ſedentem à dextris*, iudicem ad iuſtitiam diſtribuendam ſecundū opera, quæ quiſque ſecū afferet ad iudicium. Veniam autē in *nubibus cæli*, quādo ante diem iudicij ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, eritque cęli facies quaſi nubibus obſcurata. Veniā & ſedēs in nube lucida, ſicut aſcendere viſus fuero. Veniam comitatus ſanctis agminibus Angelorum, qui cęli ſuperioris id eſt, intellectualis naturæ quaſi nubes ſunt, quādo primus intellectus & increatus, actus eſt purus & immobilis, ſe ipſum intelligens ſine defectu, & per ſe ipſū omnia comprehendēs. Intellectus vero creati nō ſunt tales, mutabiles enim & perfectibiles ſunt, aliquid habent non penitus purum. Non enim primum intellectum, quātus eſt, capiūt neque ſe ipſos perfecte intelligunt, ſicut intelligūtur à primo Igitur quaſi nubes ad ſolem, ita creati intellectus ad creatorem. Videbitis ergo me venietem ad iudicium in nubibus cæli, dum antequam veniam obſcurabitur ſol & luna. Videbitis veniētē in nube cæli lucida, ſuper qua iudicās ſedebo. Videbitis venientem cum ſpiritibus Angelicis; qui cęli ſuperioris quaſi nubes ſunt. Tunc fatebimini, quod experimentis tātis ac talibus publice conuicti, diſſimulare nō poteritis, me filium Dei eſſe, & filium hominis, vnam perſonam duas integre naturas habentem. Ita reſponſione finita & confirmata veritas conticet.

Dextera Dei, & Siniſtra quid.

* Æternitas 1. exēp.

* Caſura 1. exē pl.

Angeli cęli nubes, & quare.

Reſponſionis deteſtatio declaratur.

Cap. XCV.

Ad hæc autē *ſum' Sacerdos* Caiphas *ſcidit veſtimenta ſua*. Erat lege ſancitū blaſphemos lapidibus obrui, hoc vt lapidātes agilius facerēt, exteriores tunicas exuere ſolebāt Caiphas vt facto oſtenderet Iesvm lapidari debere, quaſi ad ſe exuendum (vt lapidantes faciunt) veſtes aperuit. Erat etiam vetuſta conſuetudine inter Iudæos obſeruatum, vt grandi dolore inopinate perculſi, lacerarēt veſtes Sic Iacob viſa tunica Ioſeph ſcidit veſtimēta ſua, Sic & Rubē fratre nō inuēto. Caiphas ergo audita (vt videri voluit) blaſphemia, vt grādi ſe dolore pro diuina offenſa affectum oſtēderet, ſcidit veſtimenta ſua, vt ſe zelatorē legis oſtenderet, & quid ſtatuendum decerneret, facto probaret, veſtimenta ſua aut aperuit aut lacerauit dicens, blaſphemauit. Ne miremini ſi veſtes, ſuperiores aperui aut laceraui, horror blaſphemiæ fuit in cauſa. *Quid adhuc deſideramus teſtes* ad illum conuincendum, *audiſtis* & vos omnes *blaſphemiā* ex ore eius, ſua ipſius confeſſione de crimine peſſimo conſtat, facto hic opus eſt, non teſtibus; rebus, non decretis. Nolo tamen de reo mea tantum ſententia ſumi ſupplicium. Conuenimus vt omnes de huius criminibus agnoſcamus. Cōmuniter ergo de eius confeſſione ſententiam proferamus.

Actor. 7.

Caiphas cur ſciderit veſtimenta audito reſponſo Ieſu.

Geneſ. 37.

Reſpondentis damnatio.

Cap. XCVI.

Qvid *vobis videtur* de eius reſpōſis? *Quid vobis videtur* de mea ſētentia, in ſigno apertarum veſtiū, vel laceratarum cōtra illum lata? *Qui omnes* conſultores audito Pōtifice, & eius ad puniendum dolore perſpecto; *condemnauerunt eū* (qui pro veritate adiuratus veriſſime reſponderat) eſſe reum mortis. Non poterant ſtatuere vt moreretur. Mox enim illum damnaſſent, diſcerpſiſſēt aut pro ſua rabie lapidibus obruiſſent. Ita hæc ſententia non fuit condemnatoria. Non enim poterant ad necem damnare. Fuit tantum declaratoria opinionis eorum. Non dixerunt mori iubemus, non dixerūt lapidari illū adiudicamus, vel morte alterius generis necari decernimus, cū qui de morte iudicāt, ſtatuant etiam iudicando de mortis genere: ſed dixerunt, eſſe reum mortis noſtra ſentētia opinamur. Eſt certe aliud dicere, hic mori meretur pro crimine, aliud hic pro crimine moriatur. Si dicat princeps aliquē morte dignū, non ideo ſtatim occiditur. Si vero dicat hūc mori iubeo, modum etiam ſtatuit moriēdi. Statim ille carnifici traditur (vt decretum eſt) enecandus, Sed quoniam hic malignantium conuentus, hoc ſecūdum non poterat decernere; primū, quod prohibitus non fuerat, adimpleuit; & poſt latam ſententiam, quid ſentirent continentem, quia ſuā rabiem facto explere nō poterant, ſigno ſatiabant.

Sententia Iudæorum de Ieſu morti cōdemnando.

Vexatio declaratur.

Cap. XCVII.

Oeperunt *quidam expuere in eum.* Voluiſſent lapidibus illum occidere, ſed quoniam prohibiti erāt, neque lapides in eum iacere audebāt, ſputis illum pro lapidibus impetebāt. Erat vetuſto more inter Iudęos obſeruatum: vt qui de lapidando homine ferebant ſententiā, illa prolata, ſtatim ſputis impeterēt lapidandum, vt pro lapidibus ſputo vtentes, ſignum quaſi inceptæ executionis oſtenderent. Ne quid igitur eorum ſentētiæ deeſſe videretur,

Sputis cur Iudæi impeterent Dominum Ieſum.

Digitized by Google

deretur, vetuſto illam ſigno comprobauerunt, re ſi potuiſſent impleturi, quod verbis & ſigno ſentire monſtrauerant.

Prophetia de huiuſmodi examine.

CAP. XCVIII.

EXAMINIS huius ſeriem longe ante præuidit rex Dauid ſcribens. *Dixit*, id eſt, deliberauit. *Iniuſtus* Scribarum Phariſæorumque conuentus, cum pontifice aduerſus IESVM, *Vt delinquat* per auaritiam, inuidiã & ingratitudinem, occidẽdo Dominum IESVM, *In ſemetipſo*, Dixit hoc vniuerſus malignantium conuentus, ſinguli ſibi, & ad ſe inuicẽ ſimul omnes, dum in IESVM crimina fingunt. *In ſemetipſo* dixit hoc Pontifex Caiphas, dum captioſam interrogationem fabricat. *Non eſt timor Dei ante oculos eius* conuentus, eiuſque pontificis, ſed timor diabolicus. Timent ne veniant Romani & tollant locum eorum: non timent amittere regnum cœlorum. *Quoniam doloſe egit* hic malignantium cœtus, Dei timore vacuus, quãdo per dolos crimina conquirunt *in conſpectu eius*, Domini Chriſti, quando illis eſt in concilio præſentatus, *Vt inueniatur iniquitas*, falſæ criminationis *eius* conciliabuli *ad odium* accẽdendum in prę ſide contra Chriſtum: Namque per crimina quæ confingunt, volunt Pilatum inſtigare, vrgere, accendere in odium Chriſti, vt illum mori iubeat. Hæc ſenſiſſe prophetam, ſequentibus ipſe manifeſtat quãdo dicit, *verba oris eius iniquitas & dolus*. Verba namque huius malignautium cõuẽtus, in fingendo crimina Crihſto obiecta, quid aliud fuerunt quam iniquitas in obijciendo, dolus in quærẽdo teſtes? *Noluit* hic malignantium conuentus, *intelligere* quod Chriſti taciturnitas & modeſtia, dignitatis eorum & officij rationem habebat, *Noluit* inquam *intelligere vt bene ageret*, vt ſe emendaret. Sed potius hoc peſſimorũm collegium conſultorum, *iniquitatẽ meditatus eſt in cubili ſuo*, in atrio quò conuenerũt quaſi ferę in cubili ſuo. Ipſe quoque Caiphas in cubili ſuo, in atrio domus ſuæ. cubili ſuæ feritatis. *Meditatus eſt iniquitatem* Quã iniquitatem? Iniquã interrogationem. Licet enim de re bona ac pia interrogauerit, interrogauit tamen per iniquitatem. Quoniam non interrogauit vt crederet, ſed vt mortis occaſionem, quomodocunque reſpondenti, iuſto captaret. *Aſtitit omni viæ nõ bonæ*, tam vniuerſum concilium, quã præſidens ille, quando audito ſermone Annæ, diſcuſſis omnibus malignitatis ſuæ ſtudijs, & vijs Vniuerſis ad opprimendum iuſtũ perluſtratis, in tria illa peſſima mendacia, quaſi tres vias ad occidendum Dominum Saluatorem, pedibus omnes ierunt. *Aſtitit* Caiphas *omni viæ nõ bonæ*, quãdo machinata interrogatione bicipiti, vtcũque reſpõdentem, morte dignũ diceret iuſtum & ſanctum. *Malitiam autem non odiuit* concilium iſtud; *Malitiam autem nõ odiuit* Caiphas in concilio primus, ſed quiſque illã amplexus eſt; & hoc ideo, quoniã noluit intelligere vt bene ageret. *Dilexerũt* ergo *malitiam ſuper benignitatem, iniquitatem magis quàm loqui æquitatem*. Et tu, ô Caipha, *lingua doloſa dilexiſti omnia verba præcipitationis*, quẽadmodum alio Pſalmo idem Dauid conteſtatus eſt, ideoque ignorãtia bene agendi, recte conſulendi, pie interrogandi fuit tibi & tuis cõſiliarijs voluntaria: huic affectatæ malitiæ, & ignorantiæ voluntariæ, conueniũt eiuſdem Dauid ſuperiori Pſalmo præuiſa (neque enim conſtat an Pſalmos habeamus quo ordine editi ſunt) *Surgentes teſtes iniqui*, qui conquiſiti fuerant, ſurgentes impetu maligno, ſurgentes audacia pleni, & impudentia proteruia armati, *quæ ignorabam*, quia illa non cõmiſeram, & quod falſum eſt ſciri non

Pſalm. 35. Pſalm. 51. Pſalm. 34.

Digitized by Google

poteſt. Licet enim ſcirem omnia vt Deus, ſcirē etiam omnia vt homo, videns omnem veritatem in verbo, illa tamen ignorabam, quæ ſciri non poterant. Falſa enim in Deo neque ſunt, neque eſſe poſſunt, neque in verbo lucere. Neque vero ſolum quæ ego ignorabam, ſed quæ ipſimet teſtes ignorabāt, *interrogabant me*. Falſa enim neque ipſi ſcire poterant. Et quoniam teſtiū intereſt cauſam afferre ſciētiæ, quales teſtes adducti fuerint, propheta acutiſſime præuidit, quando tales oſtendit, qui dicerent quæ ſciri non poterant, quando ipſe interrogatus qui reus habebatur, ea penitus ignorauit. *Retribuebant mihi mala pro bonis*. Ego enim illos viam veritatis docui. Illi per falſos teſtes me circumueniunt. *Sterilitatē animæ meæ* retribuebāt mihi. Ego propoſui illis veriſſima, ſcituque digniſſima, quibus impleri poſſent & fœcūdari animæ eorū: ipſi mihi propoſuerunt falſa, & penitus impoſſibilia, quę animum non explerent, & ſi in illū ſpargerentur, ſterilem redderēt. Retribuerunt ergo animę meę ſterilitatē falſorum criminum, pro vbertate ſāctiſſimæ doctrinæ. *Aduerſum me lætati ſunt & conuenerunt* Lætabundi pro mea captura, pro criminibus fabricatis & teſtibus inuentis. Lætabundus Caiphas pro duobus nouiſſimis teſtibus ſatis concordibus, ſe continere non potuit, ſurgens quippe me interrogauit, cum tamen pro officio ſedere debuiſſet. *Congregata ſunt ſuper me flagella*, Linguæ perfidæ me plus affligentes quam verbera, linguæ ſceleſtæ quæ flagellant, & multa rabie verberant ſuos prolocutores, *Et ignoraui*, nō quod veritas aliqua me latuerit, nō quod malitiam eorū neſciuerim, ſed ignoraui vera eſſe quæ pro veris, linguæ fallaces in me dixerunt, falſa ſcilicet crimina, falſas atteſtationes, quæ ſunt flagella duriſſima. *Diſſipati ſunt*, conſultores, & conſilij caput, & teſtes adducti. *Diſſipati ſunt* meà taciturnitate, remorſu ſuæ conſcientiæ. *Diſſipati ſunt*, mea reſponſione, *neque cōpuncti*. Infeſtauit & anxie illos conſcientiæ ſtimulus, qui nō extinguitur, ſed compungere non potuit, vt à malo propoſito dimoueret. Callum enim obduxerant, ideo puncturam non ſentiebant Sed læſi ſe nō intelligebāt. Itaque quoniam nō ſunt compuncti, quamuis me vere Dei filium dixerim, intelligere vel credere noluerunt veritatem. Sed *tentauerunt me*, vafra quæſtione, *ſubſannauerunt me ſubſannatione*, pro vera reſponſione me deriſerunt magno deriſu, licet ſimulato. Non enim ex corde riſerūt quia diſſipatos ſe cognouerūt. Riſum in mei vilipendium ſimulauerūt. Hoc enim ſubſannare eſt. Vis ſcire hunc non fuiſſe riſum mētis lætæ, aut lepidæ factum? *Frenduerunt ſuper me dentibus ſuis*. Pro mea reſponſione ira adeo ſuccenſi ſunt, vt riſus fictus (qui vere ſubſannatio eſt) durare non potuerit. Rabies ſtatim poſt riſum apparuit, quaſi rabidæ feræ, aprique frendentes, quādo retibus inuoluuntur. *Frenduerunt dentibus ſuis ſuper me*, quaſi diſcerpere dētibus meam carnem affectantes. *Aperuerunt ſuper me os ſuum*, ad pronunciandum contra me crudelem, pro ſua affectione, ſententiam. Solent qui de hominis morte ſuā opinionem dicere ſūt rogati, crudelitatis affectum (ſi quem habent) miti verbo, voce modica palliare, modeſtis labijs, de morte hominis verbū facere. Marcus Tullius cum Catilinæ coniurationis capita morte mulctaſſet, reuerſus in ſenatum, nō plus dixiſſe ſcribitur, quam vixerunt. Non ſic iſti. Sed quid fecerunt? Audi Pſalmum, *Dilatauerunt ſuper me os ſuum*, magno ſono vocis, & horriſono labiorum iactu dixerunt. Reus eſt mortis. Et quoniam Romanorum timore, ſuam rabiem mea nece explere non audebant, *Dilatauerunt ſuper me os ſuum*, ad me conſpuendum fœtido ſputo, quaſi ſerpentes. Quia dentibus me lacerare non poterāt, venenatis

nenatis ſputis cõtaminare affectabât. *Dixerunt euge euge*, ſe inuicem adhortãtes. Iam teſtibus non egemus, quoniã *viderunt oculi noſtri* criminũ probationem ampliſſimam, *viderunt oculi noſtri* blaſphemiam apertiſſimam. Viſa enim, communi nomine dicuntur vtcumque ſenſata. Ita quæ audierãt, pro maiori certitudine ſignificanda, ad viſum tranſtulit. Euge euge dicunt omnes bene ſe res habet, habemus quod quærimus. *Audiſtis* omnes *blaſphemiã*. Dicit Caiphas, Euge, quid vobis videtur agendum contra iuſtum? Illi reſpondent. Euge Pontifex. Reus eſt mortis. Ita non ſine cauſa multiplicauit Propheta adhortationis & alacritatis notã, ſed Spiritu ſancto plenus, præſagiuit alacrem Pontificis ad conſultores vocem, & conſultorũ ad Pontificem, non minus impietate redundantem reſponſionem.

Concentus ex Diſſonis.

Cap. XCIX.

Videtis quam concinne ſibi reſpondeant lapſus & reparatio noſtra. Audit Eua à ſerpente, *nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut Dij ſcientes bonum & malum*, falſa ſuggeſtione decepta, captáque promiſſione fallaci, ſemitam aperit noſtræ miſeriæ. Auris ergo in Eua, prima eſt mortis ianua, & in omni muliere procis aurem accommodante, idem puta. Auris redẽptoris cruciatur falſis criminibus, fallacibus atteſtationibus, captioſis interrogationibus. Dicit diabolus ſerpens, eritis ſicut Dij, dum Euam tentat. Serpens Caiphas interrogationem retorquens ad malum finem, dicit. Dic ſi tu es filius Dei. Illa ſe credidit Deo ſimilem, id eſt, æque ſcientem fieri poſſe, ſatis enim per imaginem ſe ſimilẽ nouerat. Chriſtus redemptor noſter, quod ſeductor falſo promiſerat, exhibet vere, filius Dei ſum, non per imaginem creatã tãtum, ſed per naturam ſecundum quã ſedet à dextris virtutis Dei.

Geneſ. 3.

Caiphæ interrogatio primæ ſerpentis ſuggeſtioni concordat.

Figura ſecundi examinis & eius declaratio.

Cap. C.

Hvivs ſecundi examinis acta, falſa crimina verſute cõficta, falſos teſtes impie cõquiſitos, atteſtationes machinatas, damnationem cõtra conſcientiam, mortem duriſsimã (de qua poſtea dicẽdum eſt) figurata legimus in Naboth. Ille vineam regiæ domui contiguam, ad hortum cõficiendum impio regi (quamuis bona verba habenti) tradere noluit: Chriſtus vineã Domini Sabbaoth, eccleſiam iuſtorum iuxta Synagogam (Pontificum regiã) poſitã, tradere noluit vt fieret hortus Synagogæ: quamuis illi bonis verbis intentionem peſsimã occultarent, dũ zelum legis prætexentes, ſuam auaritiam, ambitionem & inuidiam palliabant. Noluit palmites feraces optimi vini (lętitiæ & exultationis) de iuſtis operibus exprimendi conuelli ad plãtãda olera nõ diu duratura, nugas ſcilicet & traditiones põtificias. Vineam nãque in hortum voluiſſe conuertere, nil eſt aliud quã ſolida legis præcepta (quæ tenet Eccleſia) & Synagoga ſuis traditionibus ſuffocauerat, in traditiones futiles & quæſtuarias cõmutare. Achab Rex, quia obtinere non potuit quod petierat, mœrore conficitur, lecto decubat, vertit faciem ad parietẽ, viſitatur à femina, à qua bene ſperare iubetur. Pontifices, Scribæ & Phariſæi cum Senioribus, regentes populũ quia Iesvm capere in ſermone non poſſunt, quia à tuẽda vinea Domini Sabbaoth illum auertere nequeunt, vineã de manu eius extorquere nõ ſuffi-ciunt, mœrent marcentq; mũdano timore, ne Romani veniãt & locum eorum tollant. Lecto malarum cõſulta-

3. Reg. 21. Naboth Chriſtum præfigurauit.

Digitized by Google

tionum & conſpirationum decubant, à luce veritatis, ad tenebras affectatæ ignorantiæ, oculos vertunt; obmiſſo rationis apice, rectoque ſinderesis lumine (qui vere vir eſt) mulierem, id eſt, ſenſualitatem, feminam brutalē appetitum, affectionem commodi recipiunt. Illa recreantur, bene ſperāt, recto rationis lumine obmiſſo, per iniuſtitiā vineam couellere & hortū de ea facile fieri poſſe, ab impio affectu commodi prædocentur. Iubet Iezabel contra Naboth, inter ſuos ciues, de blaſphemia in Regem, & in Deum crimina confingi, teſtes falſos ad probandum adduci, fiunt omnia. Hic iam locus expoſitione nō indiget, res ipſa ſe loquitur; quoniā in Chriſtum Pontifices Scribas & Phariſæos, notum eſt ex Euangelio crimina confinxiſſe, teſtes falſos adduxiſſe, reum mortis datorē vitæ eſſe dixiſſe, donec damnetur: vexari conſtituiſſe pacis principem, ne vſque ad mortem triſtis eſſe deſineret: condemnationem quātum licuit euomitam, quoniā implere non audent, Iesvm aſſeruandum per noctem, & vſque mane vexandum ſuis ſatellitibus, tradunt illi ipſi Pontifices, Scribæ & Phariſæi, & domos proprias repetentes lucem expectant.

Vexationis declaratio.

Cap. CI.

Satellites Pontificū à Principio huius examinis, ignē in atrio exteriori accenderant, & Petrum, cum illis ſe calefacientem, iam negare cōpulerant. Nunc magiſtrū ſibi creditum cuſtodiendū, quomodo habeant, ab Euāgeliſtis accipiamus. Marcus. *Et velare faciem eius, & colaphis eū cædere ceperunt, & dicere ei, propheti*za*. Et miniſtri alapis eum cædebāt*, Mattheus quaſi eadē ſcribit, Verba eius audiamus. *Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eū ceciderunt. Alij autem palmas in faciē eius dederunt dicētes: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit?* Solam ſuperficiē ſermonis attendentibus, videntur, quæ narrauimus, à conſultoribus geſta: vt illi ipſi, qui ſententiam dixerant, & ſputo illam (quaſi ſigno executionis) confirmauerant, etiam deriſu, verberibuſque Iesvm vexauerint. Sed non eſt conſentaneum grandæuos & dignitate præſtātes ſuis hæc manibus attentaſſe; quantūlibet enim iræ impetu arderēt, ſuperbia tamen tumidi, nō putauerūt ſua dignū exiſtimatione ſic *proprijs manibus, quem vilem *homuncium haberi volebant. Miniſtros eorum hæc geſſiſſe, viles ſcilicet & importunos homines, dum illum cuſtodiebant (vt ſe in vigilia continerent) magis eſt rationi cōſentaneum. Habet hoc Marcus in fine ſermonis dum dicit, *Et miniſtri alapis eum cædebant*, quaſi actus narratos ſeparans. Sputa refert ad Pontifices, verbera & deriſiones, inter verberandum, ad miniſtros. Facit idem Matthæus in fine dicēs: *Alij autem palmas in faciem eius dederunt dicētes, Prophetiza nobis*, &c. Quaſi dicat. Alij ſunt percuſſores & deriſores, alij fuere conſpuentes. Hæc ſic ſe habere Lucas aperte confirmat, audiamus eū. *Et viri qui tenebant eum illudebant ei cædētes, & velauerunt eum, & percutiebāt faciē eius. Et interrogauerunt eum dicētes, propheti*za *quis eſt qui te percuſſit? & alia multa blaſphemantes dicebāt in eum*. Viri ergo, qui eum cuſtodiendum acceperant vſque mane, hęc opprobria, pœnas & verbera intulere Iesv. Quæ omnia quāuis ante ſententiam Lucas narret, tamen poſt ſententiam conſultorum iniquorum geſta ſunt, vt iam diximus. Nunc eius verba, rem quā agimus magis aperientia, examinemus. *Et viri qui cuſtodiebant eū*; Viros dicit per ironiam, miniſtros impuros Pontificios, ac Phariſaicos, qui ſe rem grādem & viro dignam agere exiſtimabant, hominem vinctum obſeruare, hominē inprimis,

Marci 14.
Matth. 26.
* Cædere proprijs. 1. exempl.
* homunculum. 1. exemp.
Marci 14.
Matth. 26.
Luc. 22.

Digitized by Google

primis, qui iniuriam non propulſare, neque de illa conqueri iam antea cõſtituerat.

Concentus ex diſſonis.

CAP. CII.

EVA tu ſimilitudinem Dei per ſcientiam deſideraſti, ſerpẽs per ſcientiæ appetitum te decepit. Sapiẽtia prote, pro nobis ludibrio habetur à ſtultis, illuditur ab impuris. Sed quomodo illudebant? Audiamus Euãgeliſtam, *Velauerunt faciẽ eius* in quem deſiderant Angeli proſpicere, *eius* qui forma ſpecioſus eſt præ filijs hominũ. *Velauerunt*, operuerunt oculos, facies nãque hoc loco pro ſui parte nobiliſſima ſumitur, totum pro parte nominãdo. Vidiſti, ô Eua, ligni fructum, & quod eſſet pulcher oculis, taſpectúque delectabilis corruiſti, nos inte lapſi ſumus. Qui autẽ te, qui nos reuelat, velatur oculos, ne ſaltẽ videre liceat vnde lęditur. Vtinã & tu oculos velauiſſes rationis pallio, vt non te decepiſſet pomi pulchritudo; Stetiſſemus õnes. Velari Regem noſtrum, reparatorem, redemptorem noſtrũ non oportuiſſet. Sed quia oculos non velaſti, non auertiſti, ne viderent vanitatẽ duriora reſtant velato Domino IESV CHRISTO ſubeunda. Quoniam *percutiebãt eum*, Velatam quippe faciem percutiebant. Hoc aperte dicit Marcus, *Et miniſtri eam cædebant alapis*, qui iam cœperant eum colaphis cædere. Colaphus eſt percuſſio in capite, õnibus digitis manus in acutum quaſi conũ ad percutiendũ collectis & aſtrictis. Percutiebant ergo eũ, duris colaphis caput, & alapis faciem cædebant. Atteſtatur hoc idem Matthæus dicens. *Et colaphis eum cæderunt, Alij autem palmas in faciẽ eius dederunt*. Nõ eſt iſte deriſus, pena eſt atque tormentum. In nulla nãque hominis parte, ſenſus magis vigent quam in facie. Vt primum ictus in faciem dirigi conſpicitur, membra ſingula, & manus inprimis illam ſeruare conantur, neque timent brachia vulnus excipere vt caput & facies illæſa permaneant. IESVS ligatus eſt manus, ne ſaltem pallio faciem tueatur. Extendiſti, ô Eua, ad ligni pulchritudinem manus; Chriſtus pro te ad turpes deriſiones, & faciei percuſsiones ligatus eſt manus. Cum tu corruiſſes, ſerpens diſceſſit, tibi relicta es; dãnatus illuditur Chriſtus, cęditur caput & faciem, neque tamen hic malorũ finis. Iubetur de percuſſoris nomine per deriſum vaticinari. Et interrogauerũt eum percuſſores. *Quis eſt qui te percuſſit propheti za*. Si nos non noſti, ſi nomina noſtra nõ tenes quia inter nos es minime conuerſatus: & idcirco nõ potes humano ſenſu exprimere percuſſorẽ, agedum, propheta enim eſſe crederis, prophetiza ergo, & ſpiritu prophetiæ reſponde interrogantibus nobis. *Quis eſt qui te percuſſit*? Tacebat IESVS, illi acrius infeſtabant, Riſus in furorem vertitur, *Alia blaſphemãtes multa dicebãt in eum*, Blaſphemia vituperatio eſt ex iracundia prodiens, Non licebat vlterius ſceleſtos illos crudeleſq; miniſtros deſæuire, Quod manibus non poterant, lingua cõplebant. *Alia multa mala dicebant blaſphemantes*, per blaſphemiam illi imprecantes.

Eua ruina reparationis operi quomodo reſpondeat.

Prophetia de pœnis, poſt ſecundum examen Domino IESV *inflictis.*

CAP. CIII.

INIVSTAS pœnas hoc ſecundo examine, quas pro iuſta reſpõſione tulit Dominus IESVS, longe ante præuiderat Dauid, quando dixit in Pſalmis. *Dixit inſipiens in corde ſuo nõ eſt Deus*. Inſipiens miniſtrorũ caterua IESVM cuſtodiens, audiuit illum reſpondentem Caiphæ, & conſultoribus iniquitatis Dominis ſuis, *Ego ſum* Dei

Pſalm. 13.

Marci 14.

Digitized by Google

Dei filius & Deus, maluerunt credere Dominis malitia cæcis, quam iuſto Iesv fonti veritatis. Dixit ergo illa miniſtrorum caterua, Domini noſtri hunc reum mortis iudicauerũt, quia ſe dixit Deum; non eſt ergo Deus, quia damnari tulit. *Corrupti ſũt* hi miſeri *& abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis*. Ex ſtudio & affectione naſcitur iudiciũ Student vijs dominorum ſuorũ, affi- ciũtur illis, & ideo corrupti ſunt, quia putridam & peſtiferam doctrinã biberunt quæ illos corripuit. Abominabiles etiã facti ſunt. Abominabile eſt quod iã nulli vſui ex putredine cedere poteſt, & nauſeã mouet aſpicientibus. Adeo ſunt deprauati in ſtudijs ſuis, ſuæ peſtilentis diſciplinæ, vt abominabiles ſint facti, & penitus reſpuẽdi, *non eſt inter eos qui faciat bonum, nõn eſt vſque ad vnum. Omnes declinauerũt ſimul*. Malum præceptum de Iesv cuſtodiendo acceperunt, peius exequũtur, ita declinant, ruunt de malo in peius. Iuſſi ſunt cuſtodire, derident, vexant, blaſphemant. *Inutiles facti ſunt* Dominis ſuis. Vellent Iesvm cuſtodiri & infeſtari, ſed nõ nimis dure; ne præter ius, prǽterque conſuetudinem feciſſe videri poſſent; ne vſurpatę iuriſdictionis puniendo & cuſtodiendo redarguantur à prǽſide, *Non eſt qui faciat bonum, nõ eſt vſque ad vnum*. Omnes male faciunt, nedũ contra publicam iuſtitiam, ſed contra præceptum quod à ſuis Dominis acceperũt. *Sepulchrum patens eſt guttur eorũ*, Patẽtia ſepulchra euomunt putredinem, & ſaniem non ferẽdam ſenſibus. Guttura horum euomunt fœtidum ſputũ, intollerabilem deriſum, & blaſphemiã fœtidam. *Linguis ſuis doloſe agebãt*, prophetari iubentes, de qua re prophetãdum non eſſe ſciebant. *Venenum aſpidũ ſub labijs eorũ*. Quia blaſphemi ſũt peſſimi Et profecto plus inficit blaſphemia animam, quam venenũ ſerpẽtinũ corpus contaminare ſufficiat. Vis ſcire hunc eſſe prophetæ ſenſum? Audi, de illis loquitur, *Quorum os maledictione & amaritudine plenũ eſt*. Qui maledicta & blaſphemias cumulabãt cõtra Iesvm iuſtum. *Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem*. Currerent ſi poſſent ad lapidandum, quem tantis lacerant contumellijs *Contritio & infelicitas in vijs eorum*. Per duas vias incedunt. Opere conterunt, colaphis & alapis percutiẽdo; verbis blaſphemias & maledicta infelicia cumulãdo cõtra iuſtum. Ita in vijs, quibus contra Iesvm incedunt, contritio & infelicitas eſt. *Viam pacis non cognouerũt* Erat Iesvs via pacis, pacem ſemper annuncians, pacem donans. Non cognouerunt hanc viam, ideo illã neglexerũt. *Nõ eſt timor Dei ante oculos eorum*. Initium namque ſapiẽtiæ eſt timor Domini. Contra vero initium ſtultitiæ & ignorantiæ, eſt timor mũdi. Timẽt iſti Dominis ſuis ne Dominus Iesvs Christvs eos cadere faciat à faſtu dignitatis, ne per eum veniant Romani, & auferãt eorum locum. Ideo illum oderunt, & crudeliſſime per totã noctem vexare non ceſſant.

Figuræ harum pœnarum.

Cap. CIIII.

Figvraverunt hunc Chriſti crudelem deriſum, alapas atque blaſphemias, iniuriæ dictæ Michæę Prophetæ, quando pro veritate ad Achab regem Iſrael locutus eſt, contra ſententiam falſorum Prophetarũ. Odioſus erat Michæas regi Achab, quia non placentia vel concupita, ſed vera prophetaret. Odioſus Dominus Iesvs Pontificibus, quia viam Dei, non hominũ traditiones, in veritate docebat. Pro vera reſponſione Michæas à Sedecia falſo Propheta in maxilla percucitur alapa, irridetur, carceri traditur poſt regis reditũ puniendus; Ieſus quia veritatem confeſſus eſt, quãdo ſe dixit

3. Reg. 22. Michæas figura Chriſti.

dixit Dei filium, eſt paſſus hæc eadem Bone IESV, quanta eſt hic tibi doloris ratio? Cuſtodiæ traditum caput adorandum, colaphorum & alaparũ incus efficitur. Hominem etiã de plebe media pro delicto cuſtodiæ publicę traditum, mos eſt ſibi dimittere, cõſolatores illi adhibere, victui neceſſaria ei nedũ ad ſufficientiã, ſed ad delitias miniſtrare. IESVS Regiæ ſtirpis flos, de virga non contaminata, nõ incuruata conſurgens, IESVS innocentiſſimus pro bonis operibus, pro ſancta doctrina, pro veritate defẽſa traditur cuſtodiæ, & noctem totam inter colaphos, alapas, deris*, minas & blaſphemias ducit inſomnẽ. Ne miremur igitur ſi dicat. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ.* Suſtinete hic, ô chariſſimi filij pro quibus hæc patior. Suſtinete hic in atrio Caiphæ, figite animos. Quæ ſit pœna mea, mẽte reuoluite. Sed duriora me manent, vigilate mecũ, prælũdia ſunt quæ hactenus pertuli. Caput hactenus meum vexatum eſt tantum, Nondum exui iuſſus ſum. Suſtinete. Deinceps non colaphis impetar, aut alapis. Tertio examinabor à Pilato; à quo longe ſerioſius, immo iniurioſius agetur mecum & acerbius. Duriſſime toto corpore virgis lacerabor, ſpinis coronabor, & cruci adiudicabor. Suſtinete hic & vigilate mecum.

Pœnarum Domini Ieſu acerbitas.

Examinis tertij diſtributio & enarratio.

CAP. CV.

EXAMINATVM à Pilato prima vice Dominum Ieſum hoc ordine cõſtat. Adducitur in prætoriũ ad iudicem. Cauillationibus agũt, falſa crimina proferũt. De criminibus interrogatur Ieſus. Innocens inuenitur. Alteri iudici remittitur. Hæc ab Euangeliſtis audiamus. Matthæus. Matth. 27. *Manè autem facto conſilium inierunt omnes Principes Sacerdotũ & Seniores populi aduerſus* Ieſum, *vt eum morti traderent, & vinctum adduxerunt eum.* Ioannes, *A Caipha in prætorium.* Matthæus. *Et tradiderunt eum Pontio Pilato præſidi.* Ioannes. *Et ipſi non introierunt prætorium vt contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit: Quam accuſationem affertis aduerſum hominem hunc? Reſponderunt ei: Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Dixit ergo eis Pilatus. Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eũ. Dixerunt ergo Iudæi. Nobis non licet interficere quenquam.* Lucas. *Tunc autem cœperunt eum accuſare dicentes: Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum Regem eſſe.* Ioannes. *Iterum ergo introiuit prætorium Pilatus, & vocauit Ieſum & dixit ei: Tu es Rex Iudæorum? Reſpondit ei* Ieſus. *A temetipſo hoc dicis, an alij hoc tibi dixerunt de me? Reſpondit Pilatus. Nunquid ego Iudæus ſum? Gens tua & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Quid feciſti? Reſpondit* Ieſus. *Regnum meum non eſt de hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent vt non traderer Iudæis, nunc autem regnũ meũ non eſt hic. Dicit ei Pilatus: Ergo Rex es tu? Reſpondit* Ieſus: *Tu dicis, quia Rex ego ſum. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeã veritati. Omnis enim qui eſt ex veritate audit vocem meam. Dicit ei Pilatus. Quid eſt veritas?* Matthæus, *Sedente autem illo pro tribunali miſit ad eum vxor eius dicens: Nihil tibi & iuſto illi. Multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum.* Ioannes. *Iterum exiuit foras Pilatus & dixit eis. Ecce adduco eum vobis foras vt cognoſcatis quia nullã inuenio in eo cauſam.* Lucas. *At illi inualeſcebant dicentes. Commouit populum per vniuerſam Iudæam docens, incipiens à Galilæa vſque huc. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit ſi Galilæus eſſet. Et vt cognouit quod de poteſtate Herodis eſſet, remiſit illũ ad Herodem qui & Hieroſolymis erat illis diebus.*

Ioan. 12. Matth. 27. Ioann. 18. Lucæ 23. Ioann. 18. Matth. 27. Ioan. 19. Lucæ 23.

Adiunctio

Adductio in Prætorium declaratur.

Cap. CVI.

Mane *autem facto*, poſt eam noctem quā aſſeruari iuſſus fuerat Iesvs, *conſilium inierunt omnes Principes Sacerdotum aduerſus* Iesvm. Forte nocturno conſilio non omnes interfuerant, ideo mane conuenerunt iterum omnes, vt omnium conſenſu iuſtus opprimeretur. *Vt eum morti traderent* iudicandum à Pilato, habente ius necis & vitæ, *Et vinctum adduxerũt eum.* Ioannes. *A Cupha in Prætorium.* Matthæus. *Et tradiderunt eum Pontio Pilato præſidi* puniendum morte. Ioannes. *Et ipſi non introierunt Prætorium, vt non contaminarentur, ſed manducarẽt Paſcha.* O impuri & hypocritæ! locus non inficit animam, ſed intentio. Locus Prætorij iuris eſt locus. Locus eſt bonus. Sed vt malus ſit, cur locum fugitis, & iudicem irritatis? Cur locum, vbi rei puniuntur, ingredi non vultis timore contagionis? & iuſtum opprimere, innocentem punire, beneficum occidere feſtinatis? Si contaminari nō vultis, cur ſanguinem iuſti ſuper vos & ſuper filios veſtros cadere imprecamini? Certe ſi ex corde munditiam fuiſſetis amplexi, etiā innocentis hominis mortem, in paſchate non tam ardenter inhiaretis; puri & contaminati videri vultis, eſſe nō vultis, ſed neque videri poteſtis. Fallit vos rabies inſana. Locus non contaminat animam, ſed mala mens, ſed ſtudium iniquitatis. Bene verum oſtenditis quod Iesvs de vobis locutus eſt. Decimant anetum, & mentam, & deglutiunt camelum. *Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit: quā accuſationem affertis aduerſus hominem hunc?* petijſtis à me cohortem militum armari ad capiendum hunc hominem, quem ego mitiſſimum video, intrepide aſtãtem, facie ſerenum, penitus interritũ. Exiſtimo ſine ſtrepitu, ſine vi, ſine armis veniſſet ad me, ſi eum ciuili more cõueniſſetis. Nũc autem ſcire velim, cur tanto apparatu captũ de nullo crimine aliquis accuſet. Non poſſum condemnare vel abſoluere, niſi cauſa cognita. Hæc ab accuſatione dependent. Quam ergo accuſationem affertis aduerſus hominem hunc?

Ioann. 9. Matth. 27. Ibidem.

Pontificũ & Phariſæorum hypocriſis.

Matth. 23.

Cauillationes exponuntur.

Cap. CVII.

Responderunt *ei. Si non eſſet hic malefactor, tibi eũ nō tradidiſſemus.* Conficta crimina quoniam probare nō poſſunt nullius criminis particulatim primo congreſſu accuſare proponunt. Cauillantes igitur à dignitatis Pontificiæ ſplendore, à Scribarum doctrina, & à Phariſaica ſanctimonia, extrinſecus apparentibus, ſuæ iniquitati viam facere conantur, ideo nō reſpõdent de modo capiendi, neque de cauſa capturæ, ſed diuertunt. Sumus hic Pontifices Templi, & ſacrificiorum præſides, Scribæ legis ſcientiam profeſſi, Phariſæi vitæ arctioris ritu ab alijs ſeparati, nobis adſũt Seniores populi, tales & tanti, totque numero viri, non ſine cauſa, ô Pilate, cohortem armatã ad hunc capiendum poſtulauimus, non ſine cauſa in die paſchæ ad te eum perduximus. *Si nō eſſet hic malefactor.* ſatis fuerat capi hoc tempore, puduiſſet nos tãtos motus tali tempore excitaſſe. Tenuiſſemus eum, & non tam ſolenni die duxiſſemus eum ad Prætorium, quod pro diei ratione nō ingredimur. Non te vexaſſemus exire ad nos, ad quos quoniam venire dignatus es, quando non alia ratione, pro tua humanitate & præſidis reuerẽtia, quo tuo officio inter nos fungeris. *Nō tradidiſſemus eum tibi.* tali tempore puniẽdum. Verſuti cauillatores, ſi malefactor eſt, cur eius malefacta illum accuſando

Digitized by Google

cuſando non dicitis? Cur per nominum vmbras & ſancta nomina, iuſtũ opprimere conamini? Non eſt Romanis præſidis nominũ ſonis inuolui. Et in lege veſtra ſcriptũ eſt, *ne accipias in iudicio perſonam pauperis, neque reuerearis vultum potentis. Iuſte iudica proximo tuo.* Si tales eſtis, quales vos habitus, vultus, opinio & nomina præferũt, *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum.* Impij, iniquique Pontifices, Scribæ ſapientes vt malefaciatis, Phariſæi hypocritæ, quid eſt cur ad præſidis vocem non erubeſcitis? non cõfundimini nõ aufugitis? Quid ſanctius præſes reſpondere potuiſſet? Vos cauillamini per dignitatũ ſubterfugia, & nomina vana. Ille vos ad legem veſtrã remittit. *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eũ.* Eſt lege veſtra ſancitum. *Innocentem & iuſtũ non interficies.* Agite ſecundum legem veſtram, ſic paſcha manducabitis incõtaminati. Sed iã iniquitate marcidi, ad alium cauillum confugiunt. *Nobis non licet interficere quenquam.* Si de legis ratione loquimini, mentimini plane Dicit Dominus ad Moyſen. *Maleficum non patieris viuere* ſuper terrã. Dicit idem Dominus, oculum pro oculo, dentem pro dente, animam pro anima dandam ex lege in criminis vltionem. Lege ergo licet interficere, quos vos negare non erubeſcitis coram præſide. Si de temporum conditione ſermonem habetis, eſtis impudentiſſimi, quis vos prohibuit interficere quenquam? Romani? Romanus præſes id vos facere permittit. Audite eum. *Accipite.* Quid? Accipite à me poteſtatem puniendi eũ. Licet iam vobis interficere, ſed non pro arbitrio, ex legis formula vobis Pilatus permittit occidere. Audite eum. *Vos ſecundum legem veſtram iudicate eum.* Non dixit ſecundum impiepietatem, non ſecundum inuidiam, non ſecundum rabiem. Si hęc voluiſſet, ſatis fuiſſet dixiſſe pro arbitrio iudicate: ſed quia dixit, *Secundum legẽ veſtram iudicate*, ſperatis præſidẽ fallere, qui legem flectere non ſperatis. Ideo mauultis accuſatores eſſe, quam Iudices; pilatus maluit à ſe abdicare iudicis authoritatẽ, quã nequitia veſtra vrgente, iuſtum opprimere.

Leuit. 19.

Accipite eum vos & ſecundum legem veſtram iudicate quid inſinuet.

Exod. 23.

Exod. 22.

Exod. 21.

Criminum prolationis declaratio.

CAP. CVIII.

ITA quoniam cauillis nihil proficiunt. Lucas.* *Et cœperunt illum accuſare dicentes. Hũc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentẽ tributa dari Cæſari. Et dicentem ſe Chriſtum Regem eſſe.* Habemus, optime præſes, humanitati tuæ gratias, quod iuxta legẽ nos contra hunc agere, pro officij noſtri dignitate permittas. Quo nobiſcum agis humanius, te libẽtius iudicem habemus. Romani principes nobis vitæ & necis ius abſtulerũt, obedire decreuimus; & quantumlibet permittas nos aliter facere, ab incæpto obtẽperandi propoſito nõ deſiſtemus. Eſto igitur iudex, vt es pro officio tibi à Romano imperatore tributo; nos pro noſtræ reipublicæ pace atque quiete, accuſatores erimus, vt cœpimus eſſe. Et quoniã noſtræ in vniuerſum aſſertioni credere noluiſti, particulatim de tribus hunc reum accuſamus. Primũ *inuenimus*. Inueniuntur quæſita diligenter. Bene nobiſcũ agitur, quod ius nobis à Romanis dicitur, & à regno Idumęorũ veſtro beneficio liberati ſumus. Perluſtramus õnia ciuium ſtudia diligenter, & nequis rerũ præſentium ſtatum cõturbet, omni quã poſſumus induſtria inuigilamus. Ita cũ de publicæ pacis turbatoribus inueſtigaremus, *inuenimus hunc* IESVM, quem tibi præſentamus puniendũ, ſubuertentem à ſtatu præſentium rerum gentem noſtram Iudæorum, gentem Romanis fideliſſimam, à fide

*Duo exẽplaria expungunt *Et*

Accuſationis coram Pilato cõtra Ieſum factę apparatus.

Digitized by Google

à fide Romanis iurata, hunc ſubuertētem inueniemus. Et ne nimis generalem cauſam accuſando agere videamur, ſecundo capite ſcito, quod inuenimus hunc *prohibentē tributa dari Cæſari*. Et pro tertio accuſationis capite (cui duo priora viam inſtruunt) pro noſtra erga Romanos fide hunc accuſare compellimur, *dicētem ſe Chriſtū Regem eſſe*. Ne credas, optime præſes, hūc quem tibi præſentauimus paternarū legum, aut publicæ vtilitatis amore, agere quę diximus. Ambitio dominatus tyrānidiſque ardor inſanus illum inſtigāt. Dicit ſe Chriſtum Regem eſſe. Ideo non Cæſari, ſed ſibi ipſi ſuadet tributa præſtari. Dicit ſe Chriſtum Regem eſſe. Ideo ſubuertit populum ab obſequio Romanorū, vt in ſuam transferat tyrannidem. Hæc ſūt accuſationis capita, quæ aduerſus hunc afferimus. Quę idcirco à principio ſubiecimus, ne quid nouitumultus à noſtro populo machinari exiſtimates, & pro huius inſania tu anxius fieres, vexarētur innoxij. Sperabamus perditum hominem reſipiſcere. At quoniam manſuetudine noſtra furor eius inualuit, ne res tandē noſtras iſte ſubuertat, & Romanū imperatorem cōtra te, cōtraque nos irritet, pro tua ſapientia, iuſtiſſime præſes, de reo tam criminoſo iam iudica.

Cauillationum & accuſationum iniquarum prophetia.

CAP. CIX.

CAVILLATIONIS & iniquas cogitationes quas retuli, præſagiuit Dauid quādo dixit: *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* O cœtus pontificum, Scribarum & Phariſæorum, qui es potens iniquitate, accepiſti potentiam ad conſeruandā æquitatem, exerces ad iniquitatem. *Quid gloriaris in malitia* tuæ poteſtatis, quę cum bona eſſet tu feciſti malam iniquitate tua? Quid gloriando & iactando dicis: Sumus Pontifices, Scribæ & Phariſæi, viri inſignes & probati ſumus. *Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.* Cur ſic te iactas? Quid *tota die iniuſtitiam cogitauit lingua tua?* quid iniquas iniuſtaſque cogitationes, quas es præmeditatus, lingua tua loquitur, hic dicitur lingua cogitauit, id eſt, cogitata locuta eſt. *Sicut nouacula acuta feciſti dolum.* Ecce qui cogitauit, Dolum acutum penetrans, ſicut penetrat acuta nouacula. *Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem.* Multa bona opera de Chriſto vidiſti. Multa ab illo beneficia ſuſcepiſti. Cur illa non es amplexus? Cur illa deprauaſti, & malę interpretando dixiſti illum eſſe dæmoniacum, qui dæmones effugabat? Cur illum malefactorem dicis qui tot ſanitates tuis ciuibus condonauit? *Iniquitatem magis quam loqui æquitatem.* Cur dilexiſti magis iniquitatē animi tui, quam loqui æquitatem beneficiorum acceptorum? *Dilexiſti omnia verba præcipitationis lingua doloſa,* Cur inquam hoc feciſti? Cur verba præcipitationis inconſulte, & incredibiliter præcipitando honorem tuum protuliſti? O lingua doloſa, verba præcipitationis * ſcilicet præcipitares iudicij decus, iudicis maieſtatem, iuſti innocentiam. Cur dilexiſti tam impudenter mentiendo? dum falſa & incredibilia crimina, coram iudice accuſando, proponere non erubuiſti? Satis fuerat dolos cogitaſſe cauillando. Præcipitare te non debueras tam veſane accuſando: Sed quid feciſti? Audi Prophetam: *Propterea Deus deſtruet te in finem, euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo, &c.* Quę plane ad litteram loquūtur Iudæorum ſupplicia à Romanis illata.

Pſal. 51.

* Scilicet vt præcitares.

1. exemp.

Figura

Digitized by Google

Figura de cauillis & accuſatione Iudæorum contra Iesvm.

Cap. CX.

3. Reg. 21.
*Sic omnia exemplaria, ſed legendum puto *Iezrahelitæ*.

HICVRAVERVNT iſtos accuſatores*Hiezolitę homines,qui vt morem gererēt impiæ Iezabeli,in iudicium traxere Naboth. illi plus colentes impiam reginam,quam Dei iuſtitiam,iuſtum in iudicium pro falſis criminibus adducere. & damnari poſcere nō ſunt veriti;Pōtifices, Scribę, & Phariſæi,Reginæ ſuperbiæ & inuidiæ fámulantes, contra Iesvm quid aliudfaciunt?

Quarti,ſecundum ordinem,examinis declaratio,quod ſecundum eſt à iudice Pilato factum.

Cap. CXI.

ITERVM *ergo introiuit in Prætoriū Pilatus,& vocauit* Iesvm *& dixit ei:Tu es Rex Iudæorum*?Cōſtabat Pilato hęc ōnia crimina eſſe meras nugas, & nequitias impudentiſſimas. Nouerat Chriſtum nil niſi mores componētia prædicaſſe. Videbat qui illum cōſulebāt,qui eius monita ſequebātur,leges patrias cuſtodire. Meminerat illū dixiſſe palā,*nō veni ſoluere legem ſed adimplere* Audiuerat quia populum admonuerat Scribarum & Phariſæorū ſeruare præcepta. Hæc porro ōnia videbat non eſſe ſubuertētis populū geſta: tamen vt aliquid egiſſe videretur, de tertio accuſationis capite, quod reliqua cōprehēdebat,& in quod duo priora tēdere videbātur, Iesvm interrogat. Diſcāt hic iudices,abſentibus accuſatoribus, reos interrogare. Iterum Pilatus intrat Prætoriū, ſeparatus ab accuſatoribus. Diſcant reum nō terrere minis,nō voce horriſona nō toruo aſpectu. Vocat Pilatus Iesvm, non trahi iubet,aut præconio citat, vocat manſuete. Diſcāt aperta mēdacia pro criminibus non recipere,diſcant non grandem telā iudicij de nihilo cōtexere. De tribus accuſant Iesvm Pontifices,& de vno tantū Pilatus examinat. Reijcit quæ ſcit falſa notorie. Hoc de tertio pro officio examinat & vt aliquid perditis pro eorū dignitate impendat:vt iudices diſcant pro ſuo officio,etiā perditos homines quādoq; non penitus aſpernari. Sapientibus & inſipientibus debent,etiā modeſtis & diſcolis. Et dixit ei *Tu es Rex Iudæorū?* Accuſatores tui tria tibi crimina obijciunt(vt audire potuiſti)obmitto duo vt ad rei ſūmā maturius accedamus. Accuſant te quod dicis te regem. non quæro quid dicas,quæro quid facias, quis ſis,pro quo te geras. *Es ne tu Rex Iudæorū?* O Pilate magnam quęſtionē propoſuiſti. Quid ſit regē eſſe,exiſtimo te perſuaſum habere. Quid autē ſit eſſe regem Iudeorū,fortaſſe nō intelligis. Iudæus laudans,aut confitens interpretatur, Eſſe ergo regem Iudæorū, eſt eſſe regē laudantium aut cōfitentiū, aut vtrumque ſimul. Iudæi, quibus tu præſides,non laudāt,adulātur; non confitētur veritatem, ſed illā celant,fallaciā & falſitatē amplexi ſunt. In magna vocis æquiuocatione ô Pilate verſaris,&(pace tua dixerim)neſcis quid interroges. Quęris de Iudęis, quos Iudęos exiſtimas:ſunt Iudæi voce,nominis autē ratione Iudæi nō ſūt, & tamē de vera nominis ſignificatione interrogare te credis. Nō ergo mireris,ſi ſapiētię magiſter æquiuocam propoſitionē,& incerti nominis quæſtionē ad aliquid certū redigi ſtudēs, nō reſpondet,ſed pro interrogatione tua,aliā proponit interrogationē. Ambigue namque proponenti,neceſſe eſt pro reſpōſione interrogationem proponi vt ad certum aliquid interrogatio redigatur. Quærit ergo Iesvs. *A temetipſo hoc dicis?* Quæris an ſim Rex Iudæorum, quæriſne tuo ſenſu loquens? Quæris,vt verba tuis auri-

Matth. 5.
Matth. 23.

Pro Iudicibus documentū.

Regem eſſe Iudęorū quid ſit.

Digitized by Google

auribus ſonant, an regnem vel regnare ſtudeã inter accuſatores meos? *An alÿ hoc tibi dixerunt de me?* *An alÿ*, qui ſciũt quid ſibi velit hæc dignitas, eſſe Regem Iudæorum, qui Meſſiam expectant, qui de Rege Meſſia pro veritate profeſſa, calumniam mihi ſtatuant, hoc, quod ego ſim Rex Meſsias, Rex laudantium & confitentiũ, *tibi dixerunt de me?* Vtcumque quæras, reſpondere tibi paratus ſum ſi modo de quo quæras prius declaraueris. *Reſpõdit Pilatus: Nunquid ego Iudæus ſum?* vt ſciam huius nominis verum ſignificatũ? Vt libet reſponde. *Gens tua & Põtifices tui tradiderunt te mihi.* Scire velim, *Quid feciſti* cur capi, & in iudicium duci debueris. *Quid feciſti*, mihi dicito, vt ſciam quid tibi facere debeam. Nolo Pilate exiſtimes recuſare me, tuis omnibus interrogationibus reſpondere; nunc quod digeſtæ ſunt, ſeriatim reſpondebo. Si quæris de regno huius ſublunaris regionis, & eius partis quę Iudæa dicitur; ſi quæris inquam de principe huius anguſtæ patriæ; ſi quæris de Rege præſidente his hominibus durę ceruicis, *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, Non ſum Rex talium Gentium. Vis ſcire me verũ dicere? res ipſa ſe comprobat, *Si ex hoc mundo eſſet regnũ meum*, ſi vel natura Rex eſſem, vel regnum inuaſiſſem, hac in anguſta regione, vel natiuo ſtudio vel factionis affectu fautores haberẽ, nemo tale regnũ profitetur inermis *Miniſtri mei* affectu natiuo, vel partiũ ſtudio, armati ſcilicet milites, aut ſaltem plebs incõdita, vel ſatellites mihi miniſtrantes, *Vtique* omni qua poſſent ratione, *decertarent vt non traderer Iudæis*. Non dixit vt nõ traderer tibi, aut Romanis, quia ſe Iudęis tradendum tandem nouerat, & à fine traditionẽ voluit nominare. Nũc autem vt tibi vno nomine reſpondeã. *Regnum meum non eſt hic*, Non eſt in iſta ſublunari tam anguſta regione. *Regnũ meum non eſt hic*, Non ſum caput horũ, qui ſua duritie caput totiés habere reſpuerũt, qui tot de ſuo ſanguine reges abſorbuerunt, qui exteros reges ferre neſcierunt, qui Romanum regnũ, quantũlibet mite, ſunt recuſaturi. *Regnum meum non eſt hic*, quantum ad nominis ſuperficiem de qua fortaſſe interrogare voluiſti. Dixit ergo Pilatus. *Ergo Rex es tu?* Si tu non es Rex in hac nominis ſignificatione, quã ſuperficialẽ dicis & me de illa interrogare exiſtimas. *Es ne ergo Rex tu?* In nominis vero ſignificatu Es ne tu Rex laudãtium & confitentiũ, re non vmbra? *Tu dicis quia Rex ſum ego, Ego in hoc natus sũ, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeã veritati. Omnis qui eſt ex veritate, audit vocẽ meã.* O Pilate, quam eſſes fœlix, ſi huius reſpõſionis verba percipere ſtuduiſſes! Qui vere laudare & confiteri volũt ante omnia veritati ſtudere neceſſe eſt. Laus enim ſi nõ eſt vera, adulatio eſt. Confeſſio ſi non eſt vera, mẽdacium, vel (vt ita dixerim) mentitio eſt. Eſt certe mentiri. Qui futurus eſt Rex laudantium & confitentium, verax ſit neceſſe eſt. Ego natiuitatis meæ ratione verax ſum. Æterna nãque natiuitate, qua ſum Dei filius, in hoc natus ſum vt teſtimonium perhibeã veritati; quãdo meę ratione natiuitatis, imago sũ & ſpeculũ primæ veritatis, & in me relucent omnes ideæ. Quicquid verè eſt, in me, natiuitatis æternæ ratione reſplendet. Pro ratione itaque generationis ęternę *Ego ad hoc natus sũ vt teſtimonium perhibeam veritati.* Perhibere teſtimoniũ veritati, eſt veritatẽ comprobare, roborare, declararare; pro æternæ geniture merito, omnes veritates increatæ, & creatæ, cõprobantur in verbo. Sicut enim menſura cõprobat menſuratum, ſicut inquam perfectiſsimum cuiuſque generis, mẽſurat omnia quæ ſunt ſuæ rationis, ita verbum prima & increata veritas, õnes veritates comprobat menſurando. Et ſicut participantia aliquam naturã, in illa roborantur, illaque perficiuntur: ſic, quoniã omnis creata veritas, ſcin-

Laus & confeſſio vera, quæ ſit.

tillam

Digitized by Google

tillam quādam ſapit increatę veritatis,& inde perficitur; omnes etiā veritates increatę per Dei ſapiētiā, quæ filius eſt, verę ſunt, vtræque veritates, vcreatæ ſcilicet & increatæ,ōnes & ſingulæ in Dei filio roborantur,& per illum declarantur, Principia namque cōcluſionum,ſenſum diſtincte intelligibilem reddere ſolent. Prima igitur ſapientia omnium veritatū eſt declaratiua,quia omnibus eſt eſſēdi principium & finis. Quare pro æternæ generationis ratione, melius nihil potuiſſet dicere, Dominus IESVS CHRISTVS,quam *ego adhoc natus ſum, vt teſtimonium perhibeam veritati* Pro tēporaneæ generationis modulo quid dicat nunc audiamus. *Et adhoc veni in mundum* hunc ſublunarē. *Ad hoc veni in mundum*,veni in hominē factus homo,qui minor eſt mūdus,*Vt teſtimoniū perhibeā veritati*. Pro æternę geniturę vigore,erat de me veritas munitiſſima,eritque perpetuò Sed quia *homo cū in honore eſſet nō intellexit*, vnde *cōparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*, veritatē increatam natam ſine tempore, naſci ſecūdū tempus oportuit, vt tēporaneo hominis errori finē imponeret;& ille ad lumē rectitudinis iuſtitię,relictis commodorū nugis,per veritatem,quā ſenſu conciperet, reparari poſſet, & ſi vellet repararetur. Ego ad hoc veni in mundum ſublunarē vt qui in ſuperiori mundo veritatem contineo,in inferiori illam repararē,vt homo qui minor eſt mūdus, illā me docente capeſcat. Mea æterna natiuitas veritatē ſolidā facit. Mea natiuitas tēporanea hominibus bonæ volūtatis ſoliditatem veritatis oſtendit, ad illam conſequendam viā inſtruit,ſe ducem exhibet ad illā peruenire volentibus. Ergo ſecundum vtramque meā natiuitatē, natus ſum vt teſtimoniū perhibeā veritati. Itaq; *omnis qui eſt ex veritate, audit vocē meam* Ex veritate ſunt Angeli boni in gratia confirmati,audiunt vocem meam,ordinem à me decretum æterna ſapiētia quem mētibus eorū indidi Audiunt, obſeruant,in nullo tranſgrediuntur. Audire nāque obedire eſt. Angeli vero mali qui in veritate non ſteterunt, hanc meam vocem,hunc ordinē diuinę ſapientię nō ſeruauerunt & ſi poſſent, rumperent. Rumpere enim conantur illum,quantum in eis eſt, quē ſi ſeruant,inuiti ſeruāt, non per obedientiā ſpōtaneam, ſed per violentiā, qua arctātur vt ſerui. Homines bonę voluntatis audiunt ſenſibus meā vocem,id eſt,doctrinā meam, meas prædicationes,mea monita,pręcepta mea pro viribus ſeruāt meam vocē,bonas inſpirationes audiūt,ſequuntur obtemperāt illis. Peruerſi vero homines, qui ſicut maligni ſpiritus nō ſteterūt in veritate,ſed falſitatē amplexi ſunt, quorum cor inſipiens obſcuratū eſt, non audiunt meam vocem,ſpernunt meam doctrinam. Sed quam vocem ſponte non audiūt, quandoque experiuntur inuiti,experientur in ſempiternum poſt generale iudicium, quia viuētes nō bonas inſpirationes ſuſcipere voluerunt. Quod dixi,mox in te ipſo comprobabitur. Collige nūc, Pilate reſpōſionē ſi potes; Videbis Chriſtum Regem eſſe Iudęorum,id eſt,laudantium & confitentiū. Rex eſt angelorum,qui in veritate perdurāt,qui non ceſſant laudare Deum canentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus ſabbaoth. Rex eſt hominū bonæ volūtatis. Regi maxime debetur obedientia Omnes qui ſunt ex veritate, Dominum IESVM audiunt, illi obediunt. Rex eſt ergo laudantium & cōfitentium,qui ſunt ex veritate,qui in veritate fundati quaſi in ſolida petra, cōcuti non poſſunt. Habes, ô Pilate, quid IESVS fecerit. Teſtimoniū perhibuit veritati. Pulcherrima ſunt quę de regno tuo dixiſti,bone IESV,ſed illa Pilatus nō capit,pulſat vt intelligat ſed non bene pulſat, ideo ei non aperietur. Pulſantem tamen audiamus.

Ad hoc veni in mundum, quid ſibi velit.

Pſalm. 48.

Digitized by Google

De veritate interroganti pilato, cur veritas non reſponderit.

Cap. CXII.

DICIT *illi filatus Quid eſt veritas?* Rem ſcitu pulcherrimã Pilatus interrogat, cuius rationẽ ſi audiret, & intelligeret à tãto talique magiſtro, illum nunquã morte damnaret. Ita ne audiat, vxor illi impedimẽto fit. Nãque *illo* iuxta Matthæũ, *pro tribunali ſedente, miſit ad eum vxor eius* nunciũ *dicens*, nuncij miniſterio. *nihil tibi & iuſto illi Multa enim hodie paſſa ſum per viſum propter eum.* Magnum ni fallor, hic latitat ſacramentum. Pilatus, qui præſidis fungitur officio, quid ſit veritas, à veritate requirit. Ab ea inquã veritate, quę venit illuminare his, qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent; ab ea, quæ viam Dei in veritate docet. Cur ergo non diſcit? cur non docet illum magiſter optimus, docendique ſtudio flagrantiſſimus? Duo potiſſimũ fuiſſe in cauſa cõperio. Sedet enim in tribunali, & vxoris nũcium audit. Pilatus præſes, apex eſt mentis humanæ, portio ſcilicet ſuperior rationis, quę prę ſidet in toto animæ regno, & illud pro officio moderari tenetur; hoc inquam rationis culmen, ſuapte natura fertur in primas ſincerasque veritates vt ex illis quaſi ex fõtibus riuulos trahat veritatũ inferiorum, & ad diẽ contingentium. iuxtaque illas regni ſui officinas, ſenſus ſcilicet & artes, id eſt, ſtudia hominum moderetur. Ergo Pilatum prę ſidem à Iesv fonte ſapiẽtię percũctari, *quid eſt veritas*, nihil eſt aliud quam ſindereſim ferri in primas veritates, & de illis inquirere. Sed percunctari nõ eſt ſatis. Sedet Pilatus, qui debuiſſet aſſurgere, & totis neruis ad diſcendum incũbere. Quod ſi forte debilitate peccati originalis vel actualis, ſindereſis recta ſtare, & omni ſtudio intẽta ad illa eſſe nõ poteſt, ſaltẽ in tribunali ne ſedeat; ſi diſcere vult diſcipuli perſonã debet induere. Qui ſedet in tribunali, magiſtri iam locũ tenet. Tribunal ſedes eſt faſtus atque tumultus. Si ſedere vult (ſedẽdo enim & quieſcendo fit animus prudens) ſedere debuiſſet in terra humilis, ſedere debuiſſet ſolitarius, curis tumultuãtis mundi vacuus: quod ſi pro officio vitam actiuã deſerere nõ poteſt hic rationis prę ſes, ſi illi in tribunali pro ſtatu reipublicæ aut domeſtico conſeruando ſedendũ eſt, & illic poteſt aliquando ad veritatem aſpicere, & dicere Domino Iesv cum Pilato, *Quid eſt veritas*, vxoris nuncios ne recipiat, omnino neceſſe eſt; ſi ſecus fecerit exibit ſtatim foras, & ſapientiæ reſpõſionem, pro veritatis ratione dignoſcenda, obtinere non poterit. Vxor hæc eſt appetitus cõcupiſcibilis, ſiue affectio cõmodi, affectioni iuſtitiæ quaſi inſeparabiliter ſociatus. Ita qui vitã actiuam agere volũt, & veritatem à Chriſto perdiſcere, quid illa ſit interrogẽt illum, & affectionem iuſtitiæ (quæ tribunalis eſt baſis) ſemper ſtudeant imitari, affectioni commodi nullatenus inhęrere. Secus ſi egerint, quid illi ſuadeat hæc vxor audiamus. *Nil tibi & iuſto illi*, ſequere commoda non iuſta. Quid ita? *Multa paſſa ſum in ſomnis hodie propter eum.* Mulier id eſt ſemper vana cõmodi affectio, quid aliud ſequitur, quam veri vmbras & ſomniatas nugas? in ſuis nempe ſomniatis affectuũ motibus, affectio commodi moleſtatur, & multa patitur à zelo iuſtitiæ, illam affectata proſequi prohibente. Ita Pilatus ad vxoris nũcium ſe conuertens, ſtudiũ veritatis egreſſus. Quare non fuit culpa Iesv, ſi quid eſſet veritas, interrogatus non reſpondit. Pro ſua ſapientia reſpondere non debuit audienti nuncium mulieris, loquentem ad aurem.

Sindereſis officium.

Concen-

Digitized by Google

Concentus ex diſſonis

CAP. CXIII.

Vxor Pilati ſimilis Euæ, Pilatus ſimilis Adæ.

ADAM ob vxoris ſuæ leuitatē in veritate nō ſtetit. Pilatus ſuę vxoris ſomnijs quid ſit veritas non intelligit. Eua ſecuta eſt mendacium. Vxor Pilati ſecuta eſt ſomnium, vtraque certe diabolū ſecuta eſt. Expulerat diabolus Adā ab initio de paradiſo delitiarum, vxoris Euæ miniſterio. Nunc, quoniam maiori ex parte propheticas de reſtituendo in priſtinum hominem, per Meſſiā vidit impletas, cœpit addubitare, ne pauca reſtātia in Chriſto finem acciperēt. Reſtabat autem illū verberari, morte damnari in cruce hæc omnia conſummari, & per glorioſā mortui crucifixi reſurrectionem tartara ſpoliari; quæ impedire conſtituens princeps tenebrarum & luctus, ſperauit, quemadmodū ad initio per vxorem fregerat Adam, nunc quoque per vxorē Pilatum frangere. Eam igitur ſōnijs aggreditur, horribiles dormiēti ingerit viſiones, ſi Pilatus Chriſtū mori decernat, fortunarum iacturas, morbos, & omnium illi horribiliſſimum, iram Cæſaris per ſomniū ciet. Euigilat illa curis anxia, terrore plena, neque poteſt per ſomnū viſa à mente reijcere. Obdormit iterū feſſa terrorib⁹, peiora prioribus videt. Sic tota nocte iactata, neſciens quorſū hæc tenderent, ne leuitatis arguatur, ſubticet vbi virū audit die feſto, præter morem intraſſe prætorium; Pontifices ius dicere ſolitos, Scribas & Phariſęos iam reorū defenſores, nunc accuſatores factos intelligit, & populū concitatum pro vno IESV, quem fama proclamāte bonum virum, grādiúmque operum patratorē audiuerat, percūctata fortaſſe hominis lineamenta, en, inquit, quod ſibi volunt ſomnia mea. Concordat IESV effigies ſimulachro per ſomnium oſtēſo.

Vxor Pilati quid in ſomnijs ſit paſſa.

Hic eſt vere, pro cuius damnatione familiam meam, virum meū, me ipſam pati tanta viſa ſum. Heus tu, perge ad præſidē, dic meo nomine, ne iuſto illi aliquid moleſtię inferri decernat. Et quoniam pro tribunali iam ſedet, cito curre feſtinus, rem paucis abſolue, dic inquam meo nomine, Chariſſime vir & vnica ſpes ſalutis meæ, miſerere, mei miſerere tui. *Multa* horribilia omniaque plena triſtitia, *enim*, certe nō vano ſomno vel inſomnio, ſed certe *per viſum*, per veram viſionē *paſſa ſum hodie*, nocte proxima quę pars fuit hodiernę diei, *propter eum*, quem examinas quaſi reū, oppreſſum iniuſte. Nil tibi, ſi me, ſi te amas, & iuſto illi inferas incommodum. Omne quod illi intuleris, in te redundabit. Nil ages illi, quod non patiaris Sed non obtinebis, peſſime draco, quod per mulierem extorquere ſtudes. Reſtituetur homo in integrum per gratiā ſaluatoris, tuus carcer frangetur, aperietur, euacuabitur, captiuos reddes inuitus. Non eſt tibi lucta cum Adam primo, qui ſe mulieri penitus adijciat. Nō eſt tibi lucta cum Pilato, qui mulieris monita ſecutus exiuit foras. Luctaris cū rege iuſtitię, accincto ſuper femur ſuū gladio bicipiti acutiſſimo, quo tua diſcindet retia, teque cōfodiet Et quoniā potētiſſimus eſt, contra æternæ ſapientiæ decreta, nihil aget omnino Pilatus, quem tu foras emittis, vt illum excuſet & liberet. Satis tibi fuerat in veritate perſiſtere, in qua te creauerat, vt plene ab eo diſceres & teneres quid eſt veritas.

Præfatio in tractatum de veritate, extra cauſam habitum, ſed non ſine cauſa.

CAP. CXIIII.

QVID *eſt veritas*, ſi diſcere volebas, ô Pilate, foras egredi nō debebas, & deſerta veritatis origine, ad erroris

Digitized by Google

erroris fontem & fomitē turbā inuidia, auaritia & ambitu plenam te cōuertere, ſuſtinere hic & vigilare, vbi tecū loquitur veritas, ſatius fuerat. Nos ergo fratres, qui cū illa haƈtenus vigilauimus & ſuſtinuimus, perſeuerem⁹ & dū meticuloſus & vxori addiƈtus Pilatus fòras egreditur, diſcamus à veritate extra cauſam, ſi poſſumus, quid eſt veritas, ne dū Pilatus aliud agit nos fruſtra vigilemus. Tantus eſt fulgor veritatis, tātus vigor, tāta maieſtas, vt creata omnia illā ex toto capere nō poſſint. Neque ſi plures mundos quis eſſe conſtituat, totam in illis locare poterit veritatem. Res eſt quæ non habet principium, quæ finem habere nō poteſt, omnibus lucet, illuminat vniuerſa. Sol illi comparatus, tenuis eſt ſcintilla fulgoris. Et profeƈto ſicut omnis oculus per ſolem videt, nullus tamē ſolem integrum perfert, ſed illū fere omnis oculus ſub vmbra & per vmbram intuetur: Ita cum omnis createę mentis ratio, per veritatē diſcernat vniuerſa, ipſā totā penetrare, ſuſcipere, cōtinere nō poteſt. Deſinet hoc admirari, qui viderit finitū vigorem ſolis, à finito oculo contineri non poſſe. Sunt quidē createæ mentes & pręſertim bene inſtitutæ, veritatis amore flagrantiſſimæ: ſed quoniā debiles ſunt, iſta eſt robuſtiſſima; quoniā vaſcula ſunt paruula, illa pelagus eſt infinitum; nec totam capere, neque eius vigorē integrum ferre ſufficiūt. Volēti igitur ad veritatem accedere, ante omnia opus eſt proprias vires agnoſcere & ſecūdum illas operi inſiſtere. Docuit natura ſub vmbra atque per vmbram ſolem nos intueri. Qui ſecus faciūt excæcantur. Lucem ſolis nō penitus puram, hac ratione natura oculis immiſit animantium, ſed illam aeris obſcuritate, & vmbra terræ cōtēperauit, ne dū videre quis vult, viſum amittat. Ita ſi veritatis rationē intelligere voluerimus, vmbra illi admiſcēda erit, ne labor irritus & pernicioſus euadat. Et nihilominus particulas aliquas veritatis, pro viribus attigiſſe ſufficiat. Totū qui attētauerit, onus ferre nō poterit. Scrutator nēpe tantę maieſtatis, opprimetur à gloria. Sed qua hanc rem vmbra contēperabimus? falſitatis. Accipiemus inquam falſitatis rationem, & quādo intellexerimus quid ſit falſitas, tum demum quid ſit veritas aliqua ex parte intelligemus. Falſitatem inſuper rem nimiū tenebroſam, nō ſtatim aggredi præſumamus. Merget nos in profundā ignorantiam, ſi illam ſolam & nudam fuerimus amplexati. Miſcebimus ergo hęc duo extrema, veritatem ſcilicet & falſitatem, & quæ naſcūtur ex his verum & falſum accipientes, pedetētim ad veritatis limina adeunda viā aperiemus. Et vt veritas ipſa præſtiterit, quid illa ſit, & quomodo ſe habeat, tādem oſtendemus.

Veritatis encomiū.

Veritatis acquirendæ ratio & via.

Quid ſit verum.

Cap. CXV.

VErum quid ſit, nunc, & quid falſum accipiamus. Illud eſt verum, quod tale ſe dignoſcēdum exhibet, quale eſt. Dicimus illud eſſe verum quod colore, pōdere, virtute aurum præfert. Si colorem habeat, pondus vero nō habeat; Si vtrumque habeat, colorem & pondus, Igni autem non reſiſtat, ferro non cædat, non extendatur ampliſſime, non eſt aurum verū, falſū eſt ergo. Si qua mulier colore fucata, falſis redimita capillis, altis auƈta ſandalijs, pulchritudinē pręferat, ſit tamē fiƈto rubore pallor, ſub mētito capillo caluicies, ſuperaddito ſandalio, breuis ſtatura corpuſculi, nō eſt hęc vere pulchra, falſo pulcherrimā dicēt omnes, qui hæc ab ea ſimulata dignouerint. Si quis horrida veſte, pallida facie, humili voce, miti inceſſu, bonū virū præferat, & mūdi ſe cōtemptorem oſtendat, ferueat tamen ambi-

Verum quid, quid item falſum.

ambitū gloriæ, gulæ & tactus delectationes ardeat, & latenter exerceat, ſtudeat auaritiæ: vt hęc ſua ſtudia nutriat erit ne vir bonus? Erit vere malus, falſo bonus. Tria ſūt animatorū genera. Vegetantia tātū; Vegetantia ſimul & Sentientia; Vtrumque, & his melius mentem, id eſt, intellectū & voluntatē habentia. Illa vegetantia vera ſunt, vt ex primo exemplo dignoſcitur, quę talia ſenſibus, & rationi per ſenſus offerūt, qualia ſunt in re. Hinc eſt quod alchimiſtarū mixturas, falſa metalla dicimus; habent vnde oculis ſatisfaciant, non habent vnde ſatisfaciant operi. Quanto porro minus ſunt palliata, hoc eſt quāto minus fallere poſſunt, minus ſunt falſa. Quāto inquam plus de natura veri metalli quam præferunt, retinent, minus falſa eſſe probantur. Quanto item de eius natura minus habere ſe monſtrant, minus itē falſa exiſtimātur. Quando autē multum præferunt, vel penitus verum metallum oſtendunt, ſuntque ab eius natura alieniſſima, tunc falſiſsima eſſe probantur. Habet ergo vegetabilium rerum natura veritatem per cōcinnitatem, & vt ita dixerim correſpōdentiā proprietatum, intus inhęrentium, ad ſubſtantiam cui cōueniunt, & amborum ad exteram apparentiā. Quando igitur plene cōcordant naturæ vegetabili proprietates intimæ, & apparētia externa, verum eſt plene vegetabile in quo illa cōueniunt. Vbi ex aliqua parte diſſentiunt, illic veri ratio nō plene conſtat. Dicimus argētum ōnino defæcatum purum & verum argētum. Si aliquid æris cupriue admiſceas, non eſt purum, nō eſt verum argentum. Tantum de veritate argenti perdidit, quantum de impuritate æris aut cupri acquiſiuit, tantundemque fallitatis illi eſt ſuperinductum. De rerum quoque ſenſibilium veritate, idē per omnia ſtatuendum eſt. Niſi quod vegetabilium veritas eſt ex cōcinnitate proprietatum, ad ſolam vegetandi virtutem, pro ſpecie quam præferūt. Senſibilia autem habent veritatem ex harmonia proprietatū exterioris apparentiæ, ad vegetandi ſentiendique rationem, pro natura quam oſtendūt. Si equum habeas languentem vel alicunde debilitatum, & artificio defectum contegas vt illum vendas, falsū equum vendere vis. Oſtendit enim, quod nō eſt ſecūdum vegetādi, ſeque mouendi rationem. Sed & qui vēdit, eſt equo longe falſior, atque fallacior. Licet enim equus falſus ſit, ille tamen non fallit, vt infra mōſtrabitur; fallit autem vēditor, qui cum ſciat non talem eſſe, qualem ſua arte cōfinxit, aliter ſe credere ſimulat & integrum vir ille prædicat. Conſtet igitur hic nobis, in ſentiētibus rebus duas poſſe falſitates inueniri, iuxta duas veritates conſtantes in illis: concinnitatem ſcilicet & concordiam proprietatum ad naturam, & ad apparentiam vegetandi & ſentiendi, vt præferūt pro ſuæ ratione naturæ. Rerum vero mentem habentiū multiplex eſt falſitas, multiplex eſt veritatis ratio. Mētem habent Angeli & homines; Deus magis eſt mens, quā habens mētē, eſt enim Deus quicquid habet, excepto eo quod relatiue dicitur. Vnde veri, vnde falſi ſint Angeli primo dicamus. Illi veri ſunt Angeli quorū natura intimis viribus cōcinit, & tales ſe exhibent agnoſcēdos, qualis eſt concentus ſiue cōcordia naturæ cū viribus & viriū inter ſe. Natura Angelorum intellectu conſtat & volūtate. Vires habent igitur vt velint, & intelligant, Intellectus pro ſua vi eſt errorem fugere, dubijs non acquieſcere, ſectari veritatem, certis adhęrere. Voluntatis eſt mala reſpuere, odiſſe iniuſta, capeſcere bona, iuſtis acquieſcere, Angeli ergo, quos bonos dicimus, veri Angeli, veræque intelligentiæ ſunt. Regulas namque æternæ ſapiētiæ intellectu cœperunt ab initio, & volūtate illis adheſerunt, atque per gratiam in hoc ſtudio confirmati, ſe tales ſēper exhi-

Vegetabilia quæ vera.

Veritas ſenſibiliū.

Intelligibilium veritas aut falſitas.

Angeli vnde veri aut falſi.

Digitized by Google

exhibent ſe agnoſcendos, quales natura ſunt, & qualiter intimis viribus operantur. Contra mali angeli, quos dæmones aut diabolos chriſtiano vocabulo appellamus, falſi sũt omnes, quãdo intellectum à primæ ſapientiæ lumine auerterũt, & ſe ipſos potius cõtemplati ſunt. Vnde iuſtitiam cõmoditatibus poſthabẽtes, ſibi prius bene eſſe voluerũt quam Deo creatori ſuo, non amãtes illum quia optimus eſt, & omnium quæ ſunt, integra bonitas in illo concluditur; ſed ſe ipſos magis quam illum amãtes, creatorẽ ac creaturam vniuerſam, pro proprijs cõmodis dimenſi ſunt. Et nihilominus ſe maleſacere, his tam peruerſis intellectus & volũtatis ſtudijs, nulla ratione fateri volunt, ſed vt bene feciſſe videãtur, cum obſtinate in malo propoſito durent, ſe bonos & beneficos, omni qua poſſunt machinatione confingunt. Itaque nihil melius dicere poterat de Lucifero, ſermonem faciẽs qui dixit, *Ille nequã fuit ab initio, & in veritate non ſtetit.*

Ioan. 8.

Luciferi ſequaces omnes nequam ab initio fuerunt.

Et certe omnes Luciferi ſequaces, nequã fuerũt ab initio, quãdo vt primum creati ſunt, volũtatem ſuam nequitia, intellectum errore repleuerunt. Vnde in veritate non ſteterunt, in illa creati: non enim nõ ſtetiſſe dicerentur, niſi inde diſcederent. Falſi ergo ſunt, quia bonam naturam deprauauerũt, vires naturæ alibi, quam oportuit, affixerũt, alios quam ſint, aliter quam ex intimis operẽtur, ſe pręferre conantur.

Dubitatio de ſanctis Angelis an falſi ſint.

Sed nũquid ſancti angeli multa confingunt, dũ ſe humana effigie cõtegunt, loquuntur, inambulant comedunt quaſi homines, & tamen vere homines nõ ſunt? Nunquid mortes, & exercituum deuaſtationes in ſacris literis (quæ mala sũt) per angelos legimus eſſe confectas? Falſi ergo ſunt & boni angeli, dum ſe tales offerunt apparentiæ, quales non ſunt: dũ inſuper cum boni ſint, malum operãtur, & opera non bona bonæ naturæ, bonis viribus & in bono confirmatis non poſſunt falſis cõcordare.

Dubitatio de malis Angelis an veri ſint.

Maligni quoque ſpiritus licet natura & propoſito non ſint veri, vera tamen quãdoque reſponſa dediſſe, apud nõ paucos rerum geſtarũ ſcriptores, & miracula bona feciſſe vt promittunt, legimus. Veri ergo & iſti aliquando dici potuerunt; quando vt pręferunt, faciunt, vel vt oſtendunt aliquando futurum, fieri contingit.

Solutio dubitationum.

Si à fine, quod philoſophi in humanis operibus fieri debere cõſtituerunt, rẽ penſitauerimus, apparebit certo certius, bonos angelos nunquam à veritate diſcedere. Non enim qui alienam figuram accipit, ſemper fallit, vel falſus eſt, neque omne figmẽtum ſecum retinet falſitatem.

Nõ omne figmẽtum falſum eſſe exemplis docetur.

Sæpe Prophetæ in ſacris literis varias oſtẽdere perſonas, & non veris ænigmatibus, veritatẽ locuti ſunt, neque tamen falſi dici potuerunt, quãdo per ſermonum rerumque figmẽta veritatem oſtenderunt. Ita ſancti angeli humanam effigiem induentes, veri rationem nõ deſerunt quando vt veritatem oſtendãt id faciunt. Illud figmẽtum falſum factorem reddit, quod qualis ſit nunquam oſtendit, immo ne agnoſcatur qualis ſit factor, ab eo figmentũ fabricatur. Sed quando figmentum pro re manifeſtãda cõtexitur, & qui finxit quid egerit, & quis egerit manifeſtat, falſus dici non debet, quoniam in fine verus, veraxque ſuo figmẽto maxime comprobatur.

Lucæ 24.

Sic Dominus IESVS veritatis origo, finxit ſe lõgius ire, neque in hoc falſus inuentus eſt. Finxit etiã ſe peregrinum neque mẽtitus eſt, quãdo in peregrini ſpecie quis eſſet, & ſuã rationem manifeſtauit; quando lõgioris itineris cõmẽto charitatem diſcipulorum expertus, ſui amoris aperuit veritatẽ. Et vt me intelligas ſi Dominus IESVS peregrini formam nõ depoſuiſſet, vt neque illum reſuſcitatũ, neque refocillatorẽ animarũ in panis fractione cognouiſſent, vere falſus, & (quod abhorret calamus) mẽtiẽs dici potuiſſet, Sed rei exitus aperuit veritatem.

Digitized by Google

tem. Sic ſacti Angeli ſi ſe vſquã homines oſtẽderunt, qui eſſent quibus ſe oſtẽderant, ſuo tempore indicauerunt. Abraam cũ tres vidiſſet ſua opinione viros, ab illis audiuit angelos eſſe, & quo pergerent intellexit. Manue cum procerum iuuenem, colloquentẽ vxori de Samſone filio generando mortalem exiſtimaret, in cibi oblatione angelum tandẽ recognouit. Vterque Tobias exiſtimantes Raphaelẽ hominem viatorem reuertente filio, pater ſimul & filius Dei angelũ agnouerunt. Sed & Maria mater Domini in humana effigiẽ Gabrielẽ audiẽs, ſpiritũ illũ excellẽtiſſimũ eſſe intellexit. Nõ ergo falſi dici poſſunt his effectibus ſancti angeli, per quos non niſi angelos in fine ſe eſſe demonſtrant. Mortes & exercituũ vaſtationes, quæ per angelos ſacris in literis contigiſſe narrãtur, poſſem dicere per malos executas. Quorũ enim eſt in inferno ſe ipſos, & hominum animas cruciare (vt eorum miniſterio commutatiua Dei iuſtitia non ſit vacua) etiam eorum debet eſſe homines, eadem iuſtitia decernẽte, in hoc mundo necare, & mala, quæ hominibus infliguntur, efficere, nõ eſt abſurdum aſſerere. Si tamen pertinaciter inſiſtas, bonos angelos iſta conficere, ne ſim cõtẽtioſus, dicã iſta mala non eſſe, cum iuſta ſint. Iuſta autem negari non poſſunt, quæ Dei imperio vel ad vindictã iniquitatis, vel ad virtutis exercitium fieri decernuntur. Sunt quidẽ iſta moleſta tolerantibus, ſed mala non ſunt, niſi patiẽtes, ſua culpa hęc mala ſibi faciãt per impatientiã, quę vt bona eſſent, à Deo illis euenerunt. Adde, quod ſi mala moleſtáue ſunt tollerantibus, bona tamen ſunt ad vniuerſi rationem menſurata. Et ſicut non malefacit, qui brachium ferienti inimico, vt caput ſaluet, opponit: ita bonus angel' quẽpiam percutiẽs, vt decus vniuerſi maneat, & Dei decretum locum habeat, malefeciſſe dici non poteſt. Leges nẽpe humanæ, quę ad temporaneam pacem cõditę ſunt, pœnam mortis male meritis ſtatuerunt, nec idcirco bonæ eſſe deſierunt. Legum pręſides torqueri iubent & interfici Pręſidum executores torquẽt, interficiut, neque tamẽ male feciſſe dicuntur, quonia per rei pœnã, illi ſoli acerbam, reipub. pacẽ ſeruant. Ita per omnia de ſanctorũ Angelorũ miniſterio dixerim. Vnde nobis cõſtet ſẽper illos veros eſſe, & falſos eſſe non poſſe: quia à prima veritate ſtabiliti ſunt, & penitus in veritate cõfirmati. Cõtra maligni ſpiritus, ſi hominis effigiem induunt, ſemper homines, aut bona angeli (quod nõ ſunt) haberi volunt. Ita apparendo ſemper falſi ſunt, dũ non ſe in fine quales ſint, vel cuius rei gratia aduenerint, manifeſtãt; cõfingunt, prædicant veniſſe ad bonum peragendũ, venerunt ad bonum ſubuertẽdũ. Et ſi quid boni operati ſunt, malum inde exitũ expetierunt. Itaque ex fine quẽ intenderunt & cõtexerũt falſi ſunt. Mentiti ſunt etiã vera prædicẽtes, quãdo ideo verũ prædixerũt, vt in errorẽ falſitatẽq; deducerẽt, vel detinerẽt iam deceptos, quos ſubuertere conantur; aut vt opprimerent iã ſubmerſos. Homines, inter angelos & mũdi ſublunaris creaturas, quaſi medij cõſtituti, habẽt cum terræ naſcẽtibus vegetare; ſẽtire cum animãtibus; cum angelis mẽtem, cum bonis angelis motum ad iuſtitiam; cum malis ad commoda ſpreta iuſtitia, ſe cõuertũt. Iuxta hęc omnia nõ immerito veri & falſi dici poſſunt. De vegetatiua & ſenſitiua hominum ratione iã per exẽpla dictum ſit ſatis. Secundum mẽtẽ modis innumeris viri ac mulieres à vero diſcedũt, falſo ſe cõtaminãt. Iſte tumidus mẽtitur audaciã. Ille inſanus mẽtitur prudentiam, Ille idiota mẽtitur doctrinam. Et (quod eſt ſtultiſſimum falſitatis genus) mẽbranis ac bullis doctrinam ſibi adeſſe credi cõfidit. Quid ita? A multis approbatum eſt eſſe doctorẽ qui neſciuit, aut noluit eſſe diſcipulus, ſed nõ à multis veris; falſi ſũt

Marginalia: Geneſ. 18. — Iudic. 13. — Tobiæ 12. — Leges humanæ pœnam male meritis inferentes non ideo non bonæ ſunt. — Angeli boni ſẽper veri: mali ſemper falſi. — Homines tum veri, tum falſi dici poſſunt. — Doctores neque diſcipuli neque ſcientes.

Digitized by Google

qui probauerunt, mentitique ſũt approbando. Non quia doctorem aſſerant, doctum efficiunt. Res eſt doctrina, quæ decretis vel aſſertionibus dari nõ poteſt. Venditur quotidie doctoris nomen à nugatoribus, & auri pluſquã veritatis ſtudioſis vẽditoribus. Emũt ſtolidi, emunt inquam auro inanem vocis ſonum, & chirographum plenum ſomnijs mendacibus, proque ſignata cæra, vel plumbo, dant argẽtum aurumque ſignatum. Doctoris inquam nomen emunt ſtulti, falſi vendunt. Doctrina non emitur, nequit pecunia cõparari, vigilijs, vſu, ſolerti acquiritur ſtudio. Redeamus vnde diſceſſimus, quo plura habet quis doctrinæ teſtimonia, quo magis indumentis apparatuque librorum doctrinã præfert, ſi nõ vere habeat magis eſt falſus, plus à vero diſcedit, quo pluribus veſtigijs ſuã cõtegit ignorantiam. Alius hiſpida veſte, pallida facie, voce compoſita, inceſſu miti, bonum ſe virũ oſtendit & tamen intrinſecus lupus eſt rapax, hic peſſimus eſt, omniumque falſiſſimus. Vt enim qui per alchimiã mentitur aurum, & fictos aureos numos de non auro cõflat, grauius lædit rempublicam, quam argẽtum aliáue metalla arte contaminat, & falſificat: Ita quoniam voluntas eſt in homine optimum, quoniam ſecundum illam ſolam boni mali ve homines dicendi ſunt, qui mentiuntur bonum virũ, id eſt, bonam in omnibus voluntatem, peſſimi ſũt, eoque pernicioſiores, quo ſtudioſius & cautius illud faciũt. Sed nũquid occulta peccata mea, aut aliorum quæ noui, non occultabo? & pro viribus bonam opinionem de me, deque proximo ſeruabo? facies ſi ſapies, nec ideo falſus eris, quod errores tuos non detegas. Falſus eſt qui apparenti ſtudet bonitati, exiſtentem odit. Non eſt falſum argẽtum quod aliquid æris habet admixtum, ſed quod æs cum ſit impurum, purum apparet argentum. Ita ſi quis bonitati ſtudeat, & vt vere bonus ſit totis viribus annitatur, humana tamen fragilitate ex omni parte bonus ſemper eſſe non poteſt, bonitatem præferendo, falſus dici nõ debet, habet enim bonam voluntatem quæ bonum efficit virum. At ſi quis cũ ſit ſepulchrum, mortuorum oſſibus plenum, fæx criminũ & ſẽtina flagitiorum, ſoli apparẽtiæ & hominum opinioni ſtudens, per ea quę diximus bonus videri nititur, vere falſus & omniũ perditiſſimus, ſimilis vere diabolo qui malo ſemper ſtudẽs, bono ſe inniti, & bonum ſimulat ſuadere. Qui in veritate non ſtetit, quę nõ in opinione hominum, nõ in oſtenſione, ſed in rei natura conſiſtit: vt per ea quæ diximus plene liquet. Ita ſi ſecundum mẽtem bonos Angelos homines fuerint imitati, ſicut illi in veritate cõfirmati ſũt, quia veritati ab initio adhęſerũt. Ita homines in via, id eſt, dũ in fragili corpore viuunt, veritatem retinẽtes, illi penitus adhæreãt, in viæ extremo, id eſt in mortis articulo, confirmabũtur in illa. Si malos angelos, & peſſimos dęmones ſecuti fuerint, erũt falſi poſt hanc vitam in perpetuum. Sed quantis falſitatibus falſitas hominis viã ſtruat, quę lingua dicere, vel quis intellectus capere ſufficiat? Falſis atteſtationibus, falſis teſtamẽtis, falſis cuiuſlibet generis publicis & priuatis literis, quis cauſam dat? falſus & fallax hominum animus, ſceleſtus commodi appetitus, amor ſui. Mechanicarũ itẽ artium falſa pondera, menſuras falſas quis machinatus eſt? Falſus & fallax hominis animus lucra captans, plus commoda quærens, quam iuſta. Falſas monetas, falſa aromata, denique omnium, quę manu fiunt falſitates, in pannis, in cæreis, in lignis, in terræ naſcentibus, mixturas, vt rem aliam pro alia vendat quis machinatus eſt? Falſus hominis animus, auerſus à iuſto, conuerſus ad commoda. Quotus eſt, qui artis ſuæ regulas ſeruet? Qui talia vendat qualia præfert? Corrupti ſunt

Doctoris nomen emi & vendi poteſt, doctrina ipſa non poteſt.

Hypocritæ.

Qui ſanctitatem mentiuntur, quo cautius id faciunt, eo ſunt peiores.

Falſus quis.

Bonus vir quis dicendus ſit.

Hominũ falſitas quot falſitatibus viã ſtruat.

Digitized by Google

Homines vt falſi eſſe deſinerēt, venit Ieſus in mundum. Ioan. 18.

omnes falſitatis ſtudio, & amore cōcupiſcentiæ. Vt falſi eſſe deſineremus, venit IESVS in mundum, vt teſtimonium perhiberet veritati. Audiamus eum, *Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc veni in mūdum, vt teſtimonium perhibeā veritati.* Eſt alia veri ratio in cognoſcēte repoſita, quādo ſcilicet ita cognoſcit, ſicut res in ſe vera eſt, id eſt, pro ſui natura & proprietate ſe exhibet cognoſcibilē.

Veritatis ratio in cognoſcēte repoſita, ex duabus radicibus conſurgit.

Hæc veritatis ratio à duabus quaſi radicibus, in vnū ſtipitē pulcherrimæ plantæ conſurgit. Prima radix eſt (quā diximus) veri notio in re cognoſcenda perſiſtēs, vt ſcilicet illa ſe talem exhibeat cognoſcendam, qualis eſt, ſecundum naturæ intimas, & exteras proprietates. Alia eſt, vt intellectus illam apprehēdere ſufficiat, & in apprehendendo non erret. Sæpe enim contingit rem ſe oſtēdere ſicuti eſt, & intellectum illam nō apprehendere vt oſtēditur. Quid ita? Quoniam noſter intellectus nihil intelligit, dum in hac fragili carne verſamur, niſi ſenſuum adminiculo ſuffulciatur.

Senſus quomodo fallantur aut non fallantur in apprehenſione rerum.

Sēſus autem ſæpe falluntur, nō quidem exteriores, ſi res ſe pręſentet ſicuti eſt; illi enim aliter apprehendere nequeūt, quā ſe offerāt ipſa ſenſata. Si vero offerātur res ſenſibus aliter quā ſint, adhuc exterior ſēſus minime decipitur, ſed interior. Hæc exēplis aperiamus. Si remū extra aquam, aut aliam rem longam offeras oculis, ſentiet illam qualis eſt, rectā iudicabit ſenſus interior; curuam item iudicabit, ſi curua fuerit. Si vero in aqua pręſertim mota & fluctu tumenti eandem rem oſtendas, vt pars merſa ſit, parſque ſupernatet extenſa (quaſi remi ad remigādū mouentes marinas aquas) apparebit fracta, cōtorta. Si penitus hęc ſubmergatur & aqua ſit clara, vt videri ſinat quæ merſa ſunt, apparet lōge groſſior quam ſit. Si aqua moueatur apparent illa, quæ merſa ſunt nutātia & vacillantia, cum tamē maneant. Hoc loco oculus nō fallitur. Quoniam quod ad oculum peruenit, vel ad quod oculus tendit, fractum eſt. Aqua enim per quam videt infrāgitur, & illam efficit in ſe ipſa fracti figuram, quam oculus intuetur. Ita quoniā craſſior eſt aqua, craſſiorem figuram rei videndæ componit. Quoniā mouetur aqua, figura rei viſę, quæ in illa eſt, vere mouetur, fluctuat, atque nutat. Nō igitur errat oculus, qui talem ſuſcipit viſionem, qualē rei viſę ſpeciem efficit in ſe medium, per quod videt. Errat autē ſenſus interior, qui exiſtimat fracturam, groſſitiem, motū eſſe in ligno, qui eſt in aqua. Intellectus porro, qui ſenſus interioris adminiculo intelligit, niſi caute aduertat, & ſeparare didicerit, aberrabit.

Nauigantibus cur terræ, vrbeſque recedere videantur.

Hinc eſt, quod nauigātibus pueris & mulieribus, vrbes terræque recedunt. Videntur inquā illis terræ raptiſſime moueri, quia nauis à vēto, aut à flumine rapitur velociſſime. Maturi autē homines, errorem apprehendentes, per imaginationem falſam non decipiuntur; aduertunt moueri nauem, terrā ſolide permanere. Si cui cholerica febre laborāti, vinum offeras quātumlibet dulce, guſtuique delectabile, illud iudicabit amarū, & eſt vere amarum quod percipit guſtus, quē cholericus humor (qui amarus eſt) per ſaliuā ita contaminat, vt verā amaritudinem pro dulcore guſtus inhauriat. Ita ille non fallitur, ſed interior ſenſus, qui amaritudinē iudicat eſſe in vino, quæ eſt in ſaliua, per quā vinum venit ad guſtū. Quare ſi puerum ſic ſe habētem de ſapore vini interroges, ſemper affirmabit vinum amarū, neque illi aliter perſuadere poteris. Si virum ſic affectu moneas vinum eſſe dulce, ſed ſaliuam per choleram tollere ſaporem verū, facile credet amaritudinem nō eſſe in vino, ſed in ſe ipſo. Exiſtimo nūc ſatis apparere ſenſum exteriorem, circa propria ſenſata nō decipi: & nihilominus circa eadem interiorem ſenſum errare, quandoquę componendo ſcilicet quę

ſimul

ſimul non ſunt; aut ſeparando quæ iūcta perdurant. Habet, poſt hæc intellectus, aut adhærere imaginatis, aut diſſentire. Adhærens affirmatiue enūciat. Dicit enim hoc eſt tale, puta remus eſt fractus, terra recedit, vinū eſt amarum, ne à propoſitis digrediamur exēplis. Reſiliēs orationē efficit negatiuā. Dicit enim hoc non eſt tale, puta remus nō eſt fractus, terræ nō abeunt, non mouentur, vinum amarum non eſt. Igitur ſi cōtingat intellectum adhærere falſæ imaginationi, erit falſus Non enim ex noſtro affirmādi aut negādi modo, ſed ex eo quod res eſt vel nō eſt, oratio dicitur vera vel falſa. Ita ſi intellectus affirmauerit, hoc eſt cum illo puta fracturā eſſe ſimul cum remo, quę cum remo non eſt; ſed cum aqua, erit propoſitio ſalſa. Si negauerit, id eſt, ſi dixerit, remus nō eſt fractus ſcilicet, fractura nō eſt in remo ſed in aqua per exempla quæ diximus erit propoſitio vera. Iam ſatis cōſtat veritatem, quam intellectus aſſequitur, à gemina radice conſurgere, & primam eſſe rem ſe recte oſtēdere, imaginationemque nō fallere; ſecundam eſſe, intellectum rem illā vt ſe habet accipere, imaginationiſque vitio non decipi. Hæc cum ſic ſe habeant facile eſt videre nos homines, in hac fragili carne, purā rerum veritatē naturæ beneficio aſſequi nō poſſe: quando noſtri intellectus, ſuo ſolo naturali vigore freti, nihil intelligūt niſi per ſenſus, qui ſola accidētia oſtendere poſſunt, ſubſtātiam rerum attingere nequeūt, Quod enim vides, color eſt; quod audis, ſonus; quod odoras, odor; quod guſtas ſapor; quod tangis, ſuperficies. Accidentia ſunt hæc, non ſubſtantia. Quis veſtrū aliquo ſenſu dixerit ſe ſubſtātiam percepiſſe? Quis inquam veſtrū ſubſtantię rationē ſenſu expertus eſt? Autumamus illam potius quā intelligamus. Si ſubſtātiam rei intellectu aſſequeremur, accidētia nos fallere non poſſent. Cur aurum exiſtimamus, cui per alchimiam auri accidētia ſunt ſuperinducta? Quia ſubſtātiæ auri rationem non habemus, & ſubſtātiam rei, alienis ſpeciebus palliatam, non agnoſcimus. Hanc ſi cognoſceremus alchimiſtæ nos nō fallerent Si duas nuces, duo item oua, magnitudine, figura, colore non diſtātia manibus teneam, & nunc vnum tibi oſtendam nunc aliū, cur non diſcernes quod prius oſtēderim? Si illa ſucceſſiue palpanda tradidero, & palpata ſimul iunxero, quod prius palpaueris, cur dicere non poteris? Quia ſimilitudo accidētium ſubſtantiæ contegit varietatem. Si ſubſtātiam illorū agnoſceres, nō te fugeret reſpondendi ratio, Illa enim lōge melius quam accidentia varietatē indicaret. Nemo iam Socratem condemnet, quod dixerit ſe nihil ſcire. Corpus nēpe quod eſt corruptibile, aggrauat animā, vt per ſolos ſenſus accedēs ad intelligendum, ad rei ſubſtantiam dignoſcendam non plene perueniat. Profeſſus eſt Socrates ſe nihil ſcire, id eſt, nullam veritatem certe, plene, & immediate, per veras propriaſque cauſas & ſciēdi principia intelligere; à qua ſentētia nō diſſentit Ariſtoteles qui rerū ſcientias ſuper omnes tradidit, Confitetur & ipſe rerum vltimas differētias eſſe nobis ignotas. Vltimæ autem differētiæ primæ & certiſſimę ſunt cauſę ſciendi, quia ſolidū rei cuiuſlibet pondus numerum & menſuram oſtendunt. Quorſum hęc? Vt intelligamus quātū veritatis ſit in nobis, dum ſumus in corpore. Nulla eſt veritas quā plene ſciamus, immo neque nos ipſos eſſe ſcimus plene. Id enim ſi plene ſciremus, pōdus, numerū & menſuram illius plene teneremus. Quotus eſt qui ſuas vires bene pōderauerit? Audemus ōnes nobis imparia, ideoque ſuccumbimus. Quis numerum, harmoniam, atque concentū corporis & animæ (quibus homo viget) intelligit? Quis organicarum partium ſui corporis melodiam nouit?

Intellectus quādo & quomodo verus aut falſus.

Homines in hac fragili carne, puram rerum veritatem non aſſequuntur naturæ beneficio.

Socratis ſententia qui dixit, ſe nihil ſcire, quomodo vera

Ariſtotel. 2. libr poſter. analyticor.

Non

Digitized by Google

Non tantis morbis laboraremus, quia illam, qualis eſt à natura inſtituta cõſeruare ſtuderemus. Sed quia illã non nouimus, ideo nõ multi exiſtimamus. Ideo per crapulas, per intemperantiã guſtus & tactus ſomni & vigiliæ, motus & quietis, nos ipſos vexare nõ formidamus. Quis menſuram ſuæ vitæ (quouſque inquã inter homines futurus ſit) ſcire vnquam potuit? hoc ſi nobis cõſtaret, receptui caneremus in tẽpore. Nõ nos deciperet inanis multorum annorum opinio. Non inopinati & penitus improuidi occideremus. Stolide Pilate quæris quid ſit veritas quã capere õnino nõ potes. Melius quęſiſſes, quis ſum? quod mihi põdus in viribus? quẽ numerũ harmonicũ viriũ teneo? Quam menſurã habeo vitæ? Veritatem Socrates vere neſcire profeſſus eſt. Ariſtoteles plene ſciri nõ poſſe aperte mõſtrauit. Tu quęris, quid eſt veritas? Eſt quod tu, quod õnes ſimul homines hic omnino capere non 1. Cor. 13. poſſunt. Videmus enim nũc per ſpeculum in ęgnimate imaginũ ſenſatarũ. Tunc autem, quando carnea erimus mole alleuiati, videbimus facie ad faciẽ rei viſæ, id eſt, ad eius ſubſtantiã pro acumine intellectus, ſtatim ſine medio phantaſiæ penetrabimus.

De ſcientia Angelorum.

Cap. CXVI.

SED nunquid angeli & animæ beatæ plene vident totã veritatem, vt Pauli verba ſonare videntur? Diximus (dum quid eſt veritas explanare ſumus aggreſſi) veritatem in rebus oriri ex concentu naturę, & proprietatum ad inuicem, & vtriſque ſimul ad apparẽtiam, dum ſe res talem, & taliter exhibet agnoſcendam, qualem habet naturã intus & extra. Omnia quæ hoc ſublunari mundo clauduntur, ſphæris elementorum circũuoluta, ipſiſque elementis cõpaginata, certo certius eſt rotari cõtinue, alterari ſcilicet, augeri, minui, per hæc circumferri tãdemque deficere. Ipſa inſuper elementa, licet ſecũdũ ſe tota permaneant, ſecundum partes tamen deficere; Partem ſcilicet terræ aquam fieri aquę partem in aerẽ verti, & aerem in ignẽ commutari, rurſus ignẽ tranſire in aëra, aera in aquam, aquam in terrã, nemo vere philoſophus negauit vnquam. Hæc cũ ſic ſe habeant, nequeunt ſublunaria, nequeũt inquã elementa, elementiſque conſtantia, ſe talia aliquãdo offerre noſcẽda, qualia ſunt ſemper. Talia nãque ſunt hodie, talia ſe mõſtrant, qualia cras nõ erũt, talia rurſus cras erunt, & ſe ſine fuco mõſtrabunt, qualia heri, ac pridie, & vaſta temporis profunditate antea nõ fuerunt. Intellectus itaque Angelorũ, & animarum abſolutarum à corpore, veritatem de illis integre permanentẽ per illa aſſequi non poſſunt, quia illa non permanent. Si quam aſſequũtur, illa eſt momẽtanea, vt quod hodie certo ſciuit (Quid hodie dixi) quod hoc momento certe ſciuit, poſt ictũ oculi ſcire deſinet, cum res ſcita mutata ſit. Hoc eſt quod ad particularia deſcendentibus Plato ſilẽtiũ impoſuit. Plato. Nimirum, quia dũ cogitamus, vt loquamur; dũ loquimur cogitata, illa pertranſeunt, neque manet eadẽ ſanitas mane & veſpere. Quare ſi de rerũ particularium veritate loquamur, neque Angeli neque animę corporis mole ſolutæ, verũ aliquod permanẽs, per illa de illis aſſequutur, quia res ipſæ id oſtendere de ſe minime ſufficiunt Rurſus ſi cælos & ſidera Angeli animæque conſiderent, nihil illis velocius loco mutatur. Horum licet ſubſtantia maneat, & nouæ intrinſecus qualitates nõ accedant neq; illis fiat quãtitatis acceſſus, habent tamen ad noua loca reſpectus nouos, vt nũquam vno loco perdurantia intelligi vere poſſint, neque ſe nunc, vt prius locata, oſtendere ſufficiunt. Quare neque de iſtis verũ habent penitus plenũ, quod omnino perma-

Rerũ particularũ veritatem quanam ratione tum Angeli, tum Animæ ſeparatæ ignorent.

Digitized by Google

permaneat ſitque hauſtum ab illis. Si rurſus angeli angelos & animas, illæ angelos & ſe ipſas intelligāt, ſūt vtrique ex aliqua ſui parte mutabiles. Felices nāque ſpiritus, licet in immutabilē Deum intellectu ſemper & volūtate vno modo ferantur (quoniam & ille immutabilis eſt) quia tamen ipſi mutabiles ſunt, & nunc vnā creaturam, nūc aliam cōtēplantur, ſe ipſos totos nunquam ſimul aſpiciūt. Ita neque omni modo verū de ſe ipſis, & de ſe inuicem per ſe ipſos tenent. Sed nunquid beatorū ſpirituum mētes, ſaltem de ſuo creatore, veritatē integrā aſſequūtur? Ille certe immutabilis eſt, ſtabiliſq; manens dat cūcta moueri. Ille veraciſſimus eſt, non ſe oſtēdit aliter quā ſit; illi mole corporis nō grauantur, ſenſu non egent, aut phantaſmate formati ſunt vt intelligāt, totis viribus intelligere annituntur. Hi igitur ſaltem de ſuo creatore plenam aſſequētur veritatem. Creator omniū Deus, infinitum eſt omnis perfectionis pelagus: Spiritus beati vaſcula ſunt, tantæ vaſtitati cōparata, minutiſſima. Quemadmodum veges, quāuis ingentiſſima, oceani aquas capere non ſufficit, neque de illo, quātumlibet plena, aliquid hauſiſſe dignoſcitur, ſed integer maneret oceanus, quāuis ingentem numerū magnarū vegetum inde compleres, & ſemper plus eſt, & quaſi infinito plus aquæ in magno oceano, quam vegetes numeroſiſſimæ capere poſſint: ita per omnia quamuis angeli & animę iuſtorum de creatoris natura aliquid intelligant, quo plus intellexerint, plus reſtare intelligent, quod; poſſit intelligi; quo plus de illo intellexerint, propriam tenuitatem magis agnoſcēt. Si illos interroges, an de ſuo creatore totam intellexerint veritatem, lætabūdi reſpondebunt iuxta Prophetam, *Non eſt qui ſcire poſſit vias eius, neque qui requirat ſemitas eius, Sed qui ſcit vniuerſa nouit illū. Arenam* nāque *maris & pluuiæ guttas, dies ſæculi quis dinumerauit?* Et hęc tamē creata, & mūdi ſpacio cōcluduntur. Dominum Regem creatorem cæli, fabricatorémque terrarum, ſi cælū cælique cælorum non capiunt; maria, terræ & quæ in illis ſunt ōnia, vix guttam vigoris eius continent, quomodo noſtri intellectus anguſtijs contineri poterit? Maximū quod de creatore ſcimus, minimum eſt horū, quæ de eo intelligere non ſufficimus: Et hoc nobis eſt optimum, talem eſſe Deum, vt de illo plenam veritatē aſſequi nequeamus. Bonū eſt nobis tantæ, vtcūque poſſumus, adhærere magnitudini, ac in illa & per illā eſſe felices. Habemus quātū ſat eſt. Intelligimus quātum capere ſufficimus. Amamus quantum poſſumus. Intelligere ſemper & amare deſideramus, quia multum de tanta veritate & bonitate ſupereſſe certum eſt, ad quam bonum eſt nobis peruenire non poſſe. Hæc ſi vera ſunt, apparet ſāctos Angelos habere quidem de creatore ſuo verā notitiam, id eſt, veritatem nō errori permixtam, non tamen habere integram veritatem, & adæquatam rei cognitæ adæquatam tamen viribus cognoſcētium vt ſcilicet tantum intelligant, quantum capere ſufficiunt, ſed non quantum ille ſe poteſt oſtendere. Hoc ſoli Deo (nolo dicere datum eſt) ſed conuenit ex natura, & à ſe habet vt ſe totū intelligat, & alia omnia à ſe ipſo, in ſe ipſo & per ſe ipſum intelligat. Ita quoniam immutabilis eſt, omnium mutabilitatem immutabiliter nouit: quia nō per res mutabiles, ſed per ſuā naturam, permanētem in ęternum, illa diſcernit. Sancti inſuper Angeli, & animæ beatæ, ſi quam notitiā certā, & immutabilē de rebus mutabilibus aſſequantur, nō ab ipſis rebus, quæ id præſtare non poſſunt, ſed à Deo creatore ſuo, illis per ſe ipſum hæc oſtendente, acquirere dignoſcuntur. Nemo hoc loco exiſtimet omnem ſcientiā prorſus euertere. Dico, de particularibus

Angeli & animæ beatæ quo vſque Deum cognoſcant.

Baruch. 3.

Eccleſ. 1.

De Angelorū, noſtraque Dei cognitione digna cōtēplatio.

Solus Deus ſe totum intelligit.

laribus creaturis, quemuis creatũ intellectum nil perpetuum, id eſt, permanens & ſolidum ſcire poſſe. Scientiam porrò quã de vniuerſalibus habere ſe credũt homines, an ſit penitus vera ipſi viderint, qui ſe ſcire cõfidũt. Cõſtat Ariſtoteli in vniuerſalib' multas latere æquiuocationes. Cõſtat, æquiuoca certe ſciri nõ poſſe, niſi æquiuocatio, id eſt, ambiguitas tollatur à medio. Conſtat hanc non tolli, niſi ambigua generum, per differentias ſpecierum ſeriatim habitas, manifeſtetur. Quotus eſt qui ſpecierum ſpecialiſsimarũ nouerit differẽtias? Sed & in ipſis ſpeciebus ambiguitates claudi, quis vere Philoſophus neſciat? Nõ omnes equi, non omnes canes vno modo ſe habent; diſtant homines ad inuicẽ, nec tantum morum, opinionum, artium varietate, ſed intelligendi, ſentiendi, & vegetandi virtute. Vt difficillimũ, & penitus ſit impoſsibile hęc animo complecti. Iſta ſagaciter examinans Ariſtoteles cũ de vera ſciẽdi ratione artem tradere aggreſſus eſt, non dixit ſcimus ſed ſcire opinamur vnumquodque ſimpliciter, & non ſophiſtico modo quod eſt ſecũdum accidẽs, cũ cauſas arbitramur cognoſcere. Nõ dixit cum cauſas cognoſcimus, ſed cognoſcere arbitramur. Vidit nẽpe litteratiſſimus homo, & ſciẽdi ſtudio exercitatiſsimus (quod alibi profeſſus eſt) cauſas proprias rerũ & immediatas latere nos, cauſas cõmunes atque remotas poſſe decipere. Ita vbi errorem cõiectauit incidere poſſe, non niſi opinionem, & quaſi arbitramentũ haberi conſtituit, ne, ſi plus auderet, mẽdacij manifeſti argueretur aliquãdo. Cur quæſo nullã habemus ſcientiã, præter duas mathematicas, arithmeticam inquam & geometriã, cuius profeſſores vnam viam teneant? niſi quia nulla certa eſt, õnes incertę. Res quidem habent in ſe ſuam veritatem, ſed illam hominum intellectus creati capere ab eis non plene ſufficiunt. A

Ariſtotel.

Ariſtotel 1. poſter. analyticor. c. 2.

prima veritate melius hanc aſſequuntur. Qui dicũt æternas ſpecies & mũdum eſſe creatum neſcio quid loquãtur, niſi ſpecies dicant rationes æternę ſapientiæ, ſecundum quas creaturæ ab initio ſunt formatæ hæ porro in Deo ſolo conſiſtunt. Ita ſi voluerimus de ſpeciebus aſſequi veritatẽ permanentem & ſempiternam, horũ teſtimonio à Deo ſolo illam habere poterimus, in quo ſolo ſunt ſpecies ęternæ, ſolidæ & permanentes. Si vero quis mundum dixerit increatum, & ſpecies mundo ſtatuat coæternas, exiſtimo ſe ipſum non intelligat. Plato mundum æternum intelligere potuit, increatũ non potuit. Diſcordat namque rerum vnũ non eſſe principium, & res ordinem ſeruare inuiolabilem. Ita quoniam infinita iuxta hos ſerie ſęculorũ, determinata ratione moti ſunt cęli, & rerũ cauſæ communes federa ſeruant, mũdi ordinem ſaluare nõ poſſunt, qui illum increatũ dicunt. Hunc porro ordinem ab vno incipere, per vnũ moderari, in vnum tendere neceſſe eſt, & hũc eſſe omnium primum, qui negat, inſanit. Ita mundus non erit penitus increatus, quia cœpit ab vno, per vnũ durat, in vnum pergit. Has igitur ſpecies rerum æternas, ſi mũdus ſi æternus & creatus, vt Platonicis viſum eſt (ſi quid ſunt) vbi manere conſtituant, non habebũt, niſi illas in creatoris ſapientiſſima arte reponant, per quam ſpeciem habent vniuerſa. Quid enim aliud eſſe poteſt ſpecies hominis, id eſt, temperies ponderis, numeri & menſurę quibus homines ſumus, quam exẽplar, & quaſi linea gnomica, ad quam Dei ſapientia hominem formare conſtituit & formauit? Quæ in creatore formata nõ eſt, ſed eſt penitus increata. Quod enim factum eſt in vniuerſo mundo, in omni creatura, in ipſo principio omnium cõditore, vita erat, quę facit, vita erat qua viuunt omnia & operantur, & hęc vita erat lux hominum, immo & lux Angelorũ, lux omnium

Rerũ ordo inuiolabilis, ſine vno principio non conſiſtat.

Ioan. 1.

Digitized by Google

nium mentis oculos habentiū. Sicut enim per lucem corporeā vident omnes corporis oculi (vt diximus à principio) Ita per incorpoream lucem, per veritatem primam lumen verum in quo ſplendent omnes ſpecies, vident omnes mētes ſolidam veritatem, quā veritatem res ipſę non ſolidā in ſe ipſis tenent, ſed fluxam atque mutabilē. Exiſtimo, vbi ſit origo veritatis, ſatis eſſe monſtratum, & quid vere & conſummate veritas ſit iam aperte videri poſſe, ſi declarauero quod vltimo dixi, creata ſcilicet omnia in ſe ipſis fluxā, in prima cauſa ſolidā habere veritatem. Et profecto, quonam modo res in alio melius ſit quā in ſe ipſa, nō ſatis apparet intelligibile. Mōſtremus igitur exemplis hanc ſententiam veram eſſe. Imago cæræ impreſſa, nonne ſolidius eſt in bulla imprimente, quā in cæra? Hic fluxa eſt, quoniam cæra res eſt quę cedit, & diu manere nō poteſt, liqueſcit calido, frigido ſiccatur, tandemque confrangitur. Illic perdurāt, quoniā bulla ferrea eſt, ideoque reſiſtit; & ſicut vna bulla ferro, aliáue ſolida ſubſtātia formata, multas efficit imagines, & cum ſit vna ſibique non diſſimilis, ſingulas tamen à ſe inuicē differentes, & in aliquo deficiētes format: Ita ab vna ſpecie rei, quā in ſe retinet infinita Dei ſapientia, multę res, quaſi multę in cęra figurę procedunt, quę pro materie inſtabilitate in ſe ipſis ſtabiles non ſunt, in Deo autē mutabiles eſſe nō poſſunt. Addam adhuc aliud exemplū, vnde veritatis originem & naturā, ſpero, pro his quę diximus, aperte licebit intueri. Edo nūc librum, quē vt multis impartiar impreſſoribus nouis, & ætate mea natis deſcribēdorum librorum artificibus, imprimendum tradam. Librum hunc meum, omni quo poſſum ſtudio examino, literas ſingulas ſigillatim ipſe diſcutio *cōmis & periodis diſtinguo ſentētias nihil obmitto, quod ad libri, & ſentētiarum eius veros ſenſus accipiendos attineat. Impreſſor librum à me accipit exactiſſime caſtigatum, & in nullo penitus deficientem. Componit ille iuxta libri tenorem literarum characteres in ſyllabas, digerit ſyllabas in dictiones, dictiones extendit in ſentētias. Hęc omnia per literas & colūnas, pro libri forma, diſponit & paginam perficit. Imprimit illā chartis. Sic ex primo exemplari meo vno tantū, multos ille libros format. Formatę literę & ab artifice chartis impreſſę ſuum eſſendi modum habent à literarum bullis, quas impreſſor cōpaginauit. Quarum rectitudo & cōcinnitas, perfectius & ſolidius cōtinetur in bullis, quam in chartis. Nunquam enim ita bene per ōnia imprimitur chartis, vt in ſingulis paginis non ſit aliqua menda, aliqua litera nō bene impreſſa. Et tamen bullæ, ad imprimendū in ordine poſitæ, literas, plenas continēt, ſingulæ ſuam. Veritas igitur impreſſæ paginæ, quæ naſcitur ex bullis, perfectius in bullis quam in charta continetur. Adhuc bullæ ipſæ, ab impreſſore in paginam cōformatæ, nō ita ſolide cōtinent veritatem, ſicut libri pagina, ſecundum cuius exemplar inuicem ſunt coaptatæ, Nunquam enim aut rariſſime ita exacte ab impreſſoribus rediguntur in ordinem, ſicut illas bene caſtigatum exemplar cōtinet & demonſtrat. Vtinam hic à veritate deficerem: tot enim tāque mendoſos libros non haberemus impreſſos. Veritas igitur quā habent bullæ, ad imprimendum compaginatæ, perfectius in exemplari continetur quam in bullis. Falſitatem, ſi quam habēt characteres impreſſi, ab imprimentibus habēt figuris; illæ à componentium, imprimentiúmque negligentia falſæ ſunt. Ab exemplari (ſi emendatum ſit) nihil habent falſi Exemplar ipſam veritatem habet à mēte dictante ſentētias, quas ſcripto digeſſit in librū. Adhuc perfectior eſt libri veritas in mēte auctoris, quam in libro quem ſcripſit.

Veritatē ſolidam, vbinam omnes intueantur.

Melius quomodo aliquid ſit in alio quam in ſeipſo, exemplis declaratur.

*commatibus i.

Vacil-

Vacillat enim aliquãdo manus. Calamus quoque interdũ deficit ab intentione ſcribentis, vt nõnunquam melius certiuſque mente cõcipiat, quam literis tradere poſſit. Hæc* exemplari libri veritas, vitã nõ habet, nec habere poteſt, ſic & omnes aliæ ab illa deriuatę. In auctore qui ſua meditata, & inuenta primo conſcripſit viget viua ſententia omnium veritatũ, quas redegit in librum. Quod igitur in exẽplari, quod in bullis ad imprimendũ diſpoſitis, quod in chartis impreſſis factũ eſt, non eſt viuũ, & eſt diminutum; In authore primo viuũ eſt integrum, & menda non læſum. Ita eorũ veritas perfectius eſt in mẽte ſcriptoris, quã in literis quomodolibet ſcriptis. Satis iam liquet veritatẽ rei factæ per artẽ in mente artificis plenius quam re ipſa cõtineri, ſi modo artifex rationẽ artis penitus aſſecutus. Deus creator omnium rerum, quaſi artifex ſapientiſſimns, librique conſcriptor ſcientiſſimus, hũc mundum quaſi librum edidit. Eſt certe hic mundus liber ſcriptus intus & foris. Intus ſcriptę ſunt intelligẽtię, Angeli & hominũ animæ. Foris ſcripta eſt vniuerſa natura corporea. Illæ ſcriptoris ſapiẽtiã manifeſte loquuntur; quando & ipſæ ſapiunt, Deũque certa ratione dignoſcunt & colunt. Quare Angeli & homines ad imaginem Dei eſſe formati, & eius imaginem continere dicũtur ſicut ea, quę intus ſcribuntur in libro, imaginationes ſcriptoris loquuntur, neque tamen plene imagines ſunt; deficiũt enim à natura vigoreque ſcriptoris. Mente carẽtia, libro quẽ adduximus ex Apocalypſi Ioannis, ſcripta ſunt foris, quando Dei ſcribentis ſapiẽtiã non agnoſcunt, non attingunt, nõ oſtendũt ab intimis; * ſe tantum ad extra motorem, moderatoremque tellãtur: Veritas igitur omnium creaturarũ, in illis ipſis creaturis diminuta eſt: quando non ita plene cõtinetur ab illis ſicut à creatore. Itaque ſi quæras quid eſt integra veritas, creatũ aliquid i deſſe reſpõdere nõ potero: quoniã aliũde creata omnia veri rationẽ accipiunt, ſicut liber à mente. Neque creatum aliquid dare potero penitus verum: nõ enim in eo tam integra eſt veritas eius, ſicut eſt in mente creãtis. Quid eſt igitur veritas? Eſt ratio increata ęternę ſapiẽtię immutabiliter, ſine defectu cõtinens omnia, per quam Deus intelligit & vult ſe ipſum, ſecũdum quam omnem creaturã cõſtituit & cõſeruat; cuius imitatione creaturę ſunt verę, à cuius defectione sũt falſæ, quã nulla creatura totam capere poteſt, quæ in nullo & nuſquam eſt tota, niſi in ſe ipſa, quæ ſingulis creaturis *eſt, eſt diſtributa per partes penitus permanẽs indiuiſa, ſecũdum ſe ipſam vbique tota. Sicut enim imaginationes & cogitata mea à me nõ diſcedũt, & tamẽ ſunt in exẽplari: Sicut exẽpla, à primo exemplari ſumpta, non deſerutur à ſapiẽtum cogitatibus, qui libros ediderunt. & tamen hæc ipſa cogitata, quæ tam multis reperiũtur in libris, à primo exẽplari ſumptis, vnã primi exemplaris veritatem nõ diuidũnt: Ita æternæ ſapientiæ ratio, omnia cõtinens, omnia menſurans, omnia perficiẽs, ſine ſui diminutione ſe diſtribuit in creaturas, & à ſe ipſa nullatenus ſeparatur, neque in creaturis diuiditur, licet illę ab inuicẽ diuiſæ permanẽat. Et de veritatis ratione dicta hæc ſint. Quæ ſi rationi paſſionis Chriſti nõ erũt accommodata, nemo quæſo inde me calũnietur. Rogatus vt interrogãti Pilato quid eſt veritas reſponderem, ſilere non debui, neque paucioribus verbis reſpondere potui. Veniam *euãgelizationis à benignis lectoribus & veritatis amicis ſpero me impetraturum. Sæuiores meminiſſe conueniet, quod iam antea extra cauſam dicturum me iſta præfatus ſum, dum Pilatus foras egreditur.

* Exẽplaris 1. exempl.

Res omnes, quas Deus condidit, quomodo in Deo perfectius ſint quam in ſeipſis. Apoc. 5.

Apocal 5.

* Sed 1. exemplar.

Solida, integra, perfectaque veritas an creatum quid ſit, vel potius increatũ.

Veritatis delineatio abſolutaque deſcriptio.

* eſt diſtributa. 1. exempl.

* Euãgelizationis. 2. exemplar.

Secunda Pilati de IESV *ſen-tentia liberatoria.*

CAP. CXVII.

Ioan. 19. NVNC quid ille regreſſus in prętorium finito examine ad IESV iuſtificationem dicat, audiamus, *Ecce adduco eum vobis foras vt cognoſcatis quia nullā inuenio in eo cauſam.* O Iudæi examinatui hominem quem in Prætoriū examinādum adduxiſtis, vt de criminibus læſæ maieſtatis conuictum damnarem ad mortem. Ego, cum omnem induſtriam adhibuerim examinando *nullā in eo cauſam inuenio*, propter quam morti debeat adiudicari, Et profecto, ſi Prætorium meū fuiſſetis ingreſſi, in illo cauſam nullā veſtrę accuſationis, veſtro examine verā inueniſſetis. Sed quia prætorium non eſtis ingreſſi, ne forte à me parum exacte examinatum illum fuiſſe putetis, *Adduco eū vobis*, id eſt, per vos examinandū *foras* Prætorium; quia id ingredi non vultis, diſpenſo, vobis facultatem dās examinandi reum. Diſpenſo etiam de loco. Rei examinātur in Prætorio, Præſide pro tribunali ſedente, *adduco eum foras*, examinari à vobis permitto extra Prętoriū, *vt cognoſcatis* veſtro examine, *vt cognoſcatis* experintia teſte, non tantū mea relatione, *quia nullam cauſam*, vnde puniendus ſit *inuenio* diligenter inquirēs, *in eo*, in eius vita, in eius moribus, in eius operibus.

Iterata accuſatio IESV *à Pontificibus coram Pilato.*

CAP. CVXIII.

LVCAS.

Luca 23. *AT illi inualeſcebant dicentes, cōmouit populum per vniuerſam Iudæam incipiēs à Galilæa vſque huc. At illi* furore feruidi, & nihilominus aſtuta malitia pleni, quia ſciebant Prẹſidem verum dicere, & ſui ipſorum examine conuinci non dubitabant, examinare reſpuentes, ne cogantur liberare, quē opprimere ſtudent, *inualeſcebant* perſiſtētes in accuſatoris officio; & ne iudices fierēt, vno nomine accuſationes tres illas ſimul inculcabant, *dicentes, Commouit populum per vniuerſam Iudæā.* Verum eſt quod nunc dicitis, ſi modo id recte intelligi vultis. *Commouit* certe *populum* ad errorum pœnitentiā *commouit populum* ab impietate ad pietatē, à crudelitate & odio ad mutuā charitatem. *Commouit* autem ſancta doctrina, ſāctis operibus, miraculis innumeris. *Commouit* vero *à Galilæa*, quod nomen transmigrationem ſonat, vſque huc. *Commouit* vt trāſmigrare faciat, ab erroribus impietatum ad viam pacis. Sed nō cōmouit vt falſo intelligi vultis, non commouit per ſeditiones, per rebelliones, & auaritiam retinēdi cenſus Cæſari debitos, nō commouit vt ſe regem faciat per arrogantiam & ambitionē, *commouit* per deuotionem. Pilatus igitur, qui hanc Iudæorum aſtutiam, & impudētem proteruiam, accuſandi ſtudio* inualeſcendi, vrbanitate quā illos de accuſatoribus iudices eſſe inuitauerat, retundere nō potuit, per aſtutiam & ipſe ſe volens ab eorū importunitate liberare, & vxoris nūcio ſatisfacere ſeque à periculis & malis, per ſomniū vxori imminere monſtratis, eximere, IESVM alteri iudici remittere machinatus eſt.

* *Inualeſcentem* 1. exempl.

Tertia Pilati de IESV *ſententia remiſſoria.*

CAP. CXIX.

AVDIENS itaque Galilæam, *interrogauit ſi Galilæus eſſet. Et vt cognouit quod de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat illis diebus.* Volui vos iudices conſtituere, renuiſtis; Geſſi me iudicem,

ſem, non acquieuiſtis iuſtæ ſentẽtiæ, Fortaſſe non ab re dictò meo ſtare noluiſtis. Tuli enim ſententiam contra reum, meę iuriſdictioni non ſubditũ. Melius erit ſnum adire iudicem, qui vobis ſatisfaciat. Hic, quem accuſatis, Galilæus eſt, & nunc Herodes illi prouinciæ præſidens eſt in Hieruſalem; ne de me, de vobis conqueri poſſit, remitto Herodi de ſuo homine iudicium. Ita ſe exiſtimauit exoneratum iri,* hoc de iudicio.

* de hoc iudicio 1. exempl.

Diſtributio quinti examinis, qui pro numero iudicum ſextine venit.

CAP. CXX.

LVCAS.

Lucæ 23.

HERODES *autem viſo* IESV *gauiſus eſt valde. Erat enim ex multo tempore cupiens videre eũ, eo quod audiſſet multa de eo, & ſperabat aliquod ſignũ videre ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil illi reſpondebat. Stabant autem Principes Sacerdotum conſtanter accuſantes. Spreuit autem illum Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die. Nam antea inimici erant ad inuicem.* Continet hoc examen, Iudicis lætitiam curioſam, Interrogationes eius extra cauſam, Taciturnitatem Chriſti, Pontificũ accuſationes, IESVM à iudice contemptum & deriſum, Tãdemque ad Pilatum remiſſione concluditur. Sigillatim nũc ſingula declaremus. Suſtinete igitur hic ad iſta intelligendum, & vigilate mecum dum illa declaro.

Declaratio tertij examinis.

CAP. CXXI.

HERODES *autem* non qui occidit pueros, qui inquam Magos in Bethleẽ miſit, hic enim filius fuit Antipatri Idumæi procuratoris Regni Iudęorũ, Põtifice Hyrcano. Ille nãque primus Herodes regnauit in Iudęa, mortuuſque narratur in Euãgelio, antequam Chriſtus duodecimum ætatis annũ ageret. Reliquit ex ſe filium Archelaum, & eum, poſt necatum Antipatrum regem teſtamento deſignauit. Reliquit etiam Antipam, quẽ Tetrarcham inſtituit Galilææ, & is poſt mortẽ patris firmatus in tetrarchia, ab Octauiano, Herodes nominatus eſt. *Herodes* igitur, prioris Herodis filius, *viſo* IESV *gauiſus eſt valde*, ſed nõ ſane. Gauiſus eſt faſtu & iactantia ſui principatus quod remitteret ad eũ Præſes Romanus reos ſuæ iuriſdictionis, & illos nõ auderet punire vel abſoluere; præſertim quod remitteret talem reũ, ad quem capiendum, vna cohors Romanorum militum, illuſtriũ ſane & bellaciſſimorum, arma ſumpſerat. Cuius retinendi gratia, Principes Sacerdotũ Scribæ & Phariſęi, ſuos miniſtros per totam noctem vigilare fecerat, & ipſi ex magna parte vigilauerant. Quẽ illi ipſi ſũmi Sacerdotes, Scribę, Phariſęi, & populi ſeniores, tãti & tales viri coram Pilato accuſauerãt, & ad accuſãdum * coram ſe ipſo venerant. Exiſtimans ergo pro ſua virtute & poteſtate Herodes, ſe tali reo, talibuſque accuſatoribus iudicẽ datum, & à tãto viro Romano pręſide ſe habitum idoneum ad iuſticãdũ, quaſi plus iuriſdictionis haberet, aut plus induſtrię inter tales actores, & talem reum adiudicãdũ haberet, quam Romanus præſes; *Gauiſus eſt valde*, ſtolide exiſtimãs ſe tanti fieri merito vel induſtria, cum tamẽ iudex factus eſſet Pilati cautela. *Gauiſus eſt* etiam per ambitionem curioſam, quia ſatisfactũ erat ſuo curioſo deſiderio. *Erat enim cupiens ex multo tẽpore videre* Ieſum, *eo quod audierat multa de illo*, quę non credebat, & an vera eſſent, non vt ſe emendaret, ſed vt inani curioſitati ſatisfaceret, ſcire ab eo deſiderabat. *Sperabat aliquod ſignum videre fieri,*

Herodes plure.

* coram ipſo.

Herodis curioſitas in interrogando IESV.

Digitized by Google

ieri, non diſcere volẽs, vt bon' fieret, ſed nouitate operis oblectari. *Interrogabat autem eum multis ſermonibus*. Exiſtimo quod ad cauſam non faciebant, ideo *ipſe* IESVS *nihil illi reſpondebat*. Fortaſſe interrogauit quomodo in Cana Galilææ vocatus ad nuptias, aquam vertiſſet in vinum. Quomodo ſuper mare Galilææ ſiccis pedibus ambulaſſet. Cur legionem dæmonum miſiſſet in porcos. Quid de porcis illis actum eſſet. An bis de modico pane tantum numerum hominum ſaciaſſet. Quomodo ductus ad montis ſupercilium, vt daretur in præceps, nuſquã præter omnium opinionem comparens, per medium præcipitare eum volentium trãſiſſet illęſus. Quomodo nuperrime cum illum lapidare vellent Iudæi, abſcondiſſet ſe, & ſecurus de templo exiuiſſet, tanta hominũ multitudine deluſa. Aliquid horum pro ſua temporanea ſalute doceri forte poſtulabat; Aut ſaltem videre illum ſimile aliquid facientem quærebat. Non mirũ ſi talibus ſermonibus IESVS non reſpondebat. Nihil enim reſpõſione dignum ab illo quęrebatur, qui ventoſę curioſitati, & momẽtaneis, aut volãtibus vtilitatibus ſtudẽs interrogabat. *Principes autem Sacerdotum* & *Scribę* quoniã tempus inutiliter elabi videbãt, & verebantur ne forte Chriſtus, aut reſpõdendo, aut operando, ſe Herodi gratificaret, *ſtabant*. Infelices qui amabant primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & vocari ab omnibus hominibus Rabbi. Qui pro officio ſedere inter primos ſunt ſoliti, per inuidiam & iracũdiæ rabiem, ſui ipſorũ obliti, *ſtabant* quaſi medię ſortis homines, accuſatores facti coram nepote Idumęi Antipatri, paulo ante procuratoris Hyrcani Iudęorum Põtificis. Habeo certe inter cętera mala inuidia hoc peſſimũ, vt ſibi ipſi inuidus ardẽter & libẽs detrahat, modo inuiſo ſperet eſſe dãnoſus. *Stabãt accuſãtes eum conſtanter*, id eſt, perſeuerãter & impudenter. Non enim ceſſabant vociferari, ne IESVS Herodi poſſet reſpondere, vel ne reſpondens audiretur, perſeueranter illi impudẽtiſſimeque clamabant, accuſationes cõtexẽtes ſomniatas. Ita Herodes hoc inceſſanter clamare accuſãdo perſpiciens, & IESVM ſemper tacentem contuens, quaſi puſillanimem, & horriſonis vocibus præ timore ſtupidum exiſtimauit, quod cum poſſet euadere fauore iudicis, vti oblata occaſione neſciret. *Spreuit* ergo *eum cum exercitu ſuo*, id eſt, cum multitudine qua ſtipatus erat, tanta quæ ad exercitum ſufficeret. Vel *cum exercitu ſuo*, id eſt, cum exercitus ſui principibus illic aſtantibus: venerat enim in Hieruſalem ad diem feſtum. Et quia non ſatis erat Pilato pacatus & magnam populi affluentiam ſciebat frequentare feſtiuitatem, duxerat ſecum armatorũ ingentem manum, quam circa ſe ſtare iuſſit, cum vidit ad ſe tantã multitudinem venire Iudæorum, & ſibi nõ amicorum. Præſertim vero cum vidit Pontifices regnare ſolitos, & Phariſęos quos sãctitatis opinione, nouerat in populo omnia poſſe. Ergo *cum exercitu ſuo*, quem vel pro ſui tutelã, vel ad iudicij feſtum armauerat, quoniam & Pilatum cohortem militũ armaſſe cognouerat, *Spreuit eum & illuſit* non impie fatigando, ſicut fecerant miniſtri Pontificum; ſed vrbane iocando, *indutum veſte alba*, qua inter Romanos vtebantur, ad publica officia deſignari poſtulantes. Quaſi & Dominus IESVS per ſuffragia populi, pro innocentia, quam alba preferunt veſtimẽta, regnum quæreret, rem ea ætate ſane ridiculam: quando non ſuffragijs populi Iudæorum, ſed imperijs Romanorum magiſtratus condonabantur. *Et remiſit illum ad Pilatum. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus. Nam antea fuerant inimici*. Venit Dominus IESVS CHRISTVS nunciare pacem hominibus bonæ voluntatis. Vis ſcire

Ioan. 2.
Matth. 14.
Matt. 8.
Matth. 14.
Marci 6.
Lucæ 4.
Ioan. 8. & 12.
Inuidiæ proprium.

Digitized by Google

ſcire quam efficaciter hoc adimpleue rit? Per eius & dolores & pœnas, per eius deriſus & improperia, Herodes & Pilatus amici facti ſūt. Gratificatus eſt Herodi Pilatus, mittendo illi ſuæ iuriſdictionis reum. Gratificatus eſt Pilato Herodes illum remittendo ad Pilatum. Vnde hic quaſi iuriſdictionem ſuam cedens, beneuolentiam promeruit. Ille quaſi non attingens alienam, reconciliationem eſt aſſecutus.

Prophetia de ſententijs remiſſorijs. & accuſatorum iniquitate.

CAP. CXXII.

PRÆVIDERAT iſta Propheta qui dicit in Pſalmis: *Saluum me fac Domine quoniam defecit ſanctus.* Pſalm. 11. *Saluum* inquam *me fac* in ſancto propoſito patientiæ, fac me pro tuo decreto pertingere ad mortē crucis. Sed quare id poſtulas bone IESV? *Quoniam defecit ſanctus*, Iudex ſcilicet miniſter iuſtitiæ Pilatus cognoſcens innocentiam meam, cum de ea monitus ab vxore fuiſſet, defecit à propoſito contra me iudicandi. Defecit Herodes Tetrarcha, ſanctus & ipſe pro officio quod gerit volens officio liberatoris in me fungi. *Quoniam diminutæ ſunt veritates a filijs hominum.* Interrogauit me Pilatus, quid eſt veritas. Secutus eſt nugas & fallaces aſtutias, vt per ſpeciem deferēdi honorē Herodi, me liberaret; Herodes inſuper, qui de facientibus ad cauſam vt damnaret vel abſolueret, quęrere debuiſſet curioſo ſtudio temporaneæ oblationis inutilia quæſiuit. Ita quoniā *diminutæ ſunt veritates*, à Pilato ſtudente tergiuerſationibus, & ab Herode ſtudēte curioſitatibus, atque à Iudæis ſtudentibus falſis criminibus, *ſaluū me fac* in tuo decreto. *Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximū ſuū, labia doloſa in corde & corde locuti ſunt.* Vnuſquiſque horum trium, & inprimis Pilatus iudex locutus eſt vana ad proximum ſuum Herodē, proximum gubernandi officio, dum ille Galilæam iſte Hieroſolymam prouinciam, ambo Iudęam gubernarent. Locutus eſt inquam Pilatus Herodi vana, quando per ſpeciem honoris remittit ad eum me iudicādum, cum in veritate non pro honore pręſtādo, ſed pro onere deponendo id faciat, Herodes quoque locutus eſt ad Pilatum vana, quando Ieſum remiſit Pilato, quaſi iam habenti iuriſdictionē in reo pro loco capturę, pro iure ciuitatis, quę omnibus Iudæis quaſi metropolis erat cū in veritate actores reūque cōtemneret, & iudex eſſe nō dignaretur, Locuti ſunt vana Iudæi Pilato & Herodi, vanas accuſationes, & veritate penitus vacuas. Ita vnuſquiſque iſtorū ad proximū ſuum locuti ſūt vana: Omnes aſſerentes aliud, aliud intēdētes longe diuerſum. *Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa*, Iudæorū inprimis accuſantium. Diſperdat inquā, vt deponant dolum & nequitiam Pontifices, Scribæ & Phariſęi, & per pœnitentiam loquantur veritatem. Diſperdat doloſa labia Pilati, per aſtutias Ieſum, non pro veritate liberare conantis: Vt poſtquam inique indicauerit per vanum timorem, deponat illum, & accipiat ſolidum; deponat ſeruilem, & accipiat filialem. *Et linguam magniloquā*, Herodis ſe magnificantis, & ſpernentis ſalutis anthorem, linguā inaniter & curioſe interrogantis, diſperdat etiam Dominus. *Qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus.* Dixit hoc Pilatus, magnificans ſe de aſtuto conſilio, quo eximi ſperauit ab onere iudicandi, Linguam noſtram magnificabimus, quando Romanus pręſes eum remittet Herodi, vt agnoſcat modeſtiam noſtram. Linguam noſtrā magnificabimus. Quando verba magnifica, reſtituendo illi hominē ſuū, accumulabimus. Dixerunt Iudęi, linguam noſtram magnificabimus, impudenter

 contin-

confingendo magna crimina, quę magna voce exponemus. Dixit Herodes. Linguam noſtram magnificabimus, Quando ſe magnificatum exiſtimauit à Pilato mittente, à Iudæis adducentibus, & iudicari ab illo poſcẽtibus. Linguã noſtrã magnificabimus, dixit Herodes & eius exercitus. Quãdo magnũ aliquod ſignum, quod viderimus, loquemur aliquando his, qui videre nõ potuerũt. *Labia noſtra à nobis ſunt*, Dixit Pilatus, Præſidis fungor officio, poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te. Mihi nemo præſidet in ciuitate. Dicũt Iudæi, Sumus Pontifices, ſuperiorem in noſtro officio non habentes. Sumus Scribæ, ſcientia legis pręcellẽtes. Sumus Phariſæi, hominum opinione præſtantiſſimi. Sumus populi Seniores, qui coram quocũque iudice, loqui poſſumus ex officio. Dixit Herodes. Sum Herodes Tetrarcha. Tantum mihi tribuitur, vt præſes Romanus de meæ iuriſdictionis hominibus, iudicare non audeat, Pontifices, Scribæ & Phariſæi iudiciũ meum, extra iuriſdictionem meã, in eorum metropoli ſubire cogũtur. Dicunt ergo hi homines, *Labia noſtra à nobis ſunt*. Non loquimur iuſſi, ſed noſtra voluntate. *Labia noſtra à nobis ſunt*. Verum dicitis, ſi ad quid addideritis. Sũt ad loquendum verſuta Pilato, iniqua Iudæis, ſtolida Herodi, Vere ad hæc ſunt à vobis; à Deo ſunt, vt loquamini ſimplicia, pia, ſolida. *Quis noſter Dominus eſt?* Nemo tacendi, vel loquẽdi nobis legem imponere poteſt, *Quis noſter Dominus eſt?* Eſtne hæc Iudæorũ caterua Dominus meus, dicit Pilatus, vt propterea iudebite cõdemnem illum, pro cuius pœna tot mala paſſurus sũ, quot per ſomniũ vidit vxor mea? Mihi nocere poſſet hominis huius interitus cuius ſalus prodeſſe poteſt. Remittã igitur illũ alio iudici pro mea libertate. Quis noſter Dominus eſt, id facere prohibẽs? Dicũt Põtifices. Scribæ & Phariſęi, Eſtne hic Nazaren' Dominus noſter, vt ſuſtinere debeamus tam apertas redargutiones ab eo. Vera ſit hic figura Ioſeph. Nunquid Rex noſter eris, aut ſubijciemur ditioni tuæ? Geneſ. 37. Quis noſter Dominus eſt? Hicne IESVS Fabri & Mariæ filius natus in pręſepio? Sõniator eſt. Venite occidamus eũ, & videamus quid illi proſint ſomnia ſua. Herodes quoque, quia quod deſiderabat, aſſequi nõ potuerat à Domino Ieſu Chriſto, illum ſpernens. Iudæos faſtidio habens: Pilato par referre volens, dicit. Quis noſter Dominus eſt? Eſtne hic Ieſus ille, quem pater meus Herodes, primus huius nominis in Iudæorum terra tenens principatum, & Rex Hieruſalẽ, timuit ne illi regnũ auferret? En qualem timuit. Quis noſter Dominus habitus eſt opinione paterna? Quis noſter Dominus eſt? Hine improbi Põtifices, Scribæ & Phariſæi? En quã importunę aures noſtras obtundunt. Miſellum illum ſuis verbis ſtupidũ effecerunt, vt loqui non poſſit & ſi loquatur, audiri nequeat. Sũt impedimẽto, ne aſſequar quod affecto, Videre ſcilicet ſignum aliquod ab eo fieri. Cur pro tam improbis, & importunis hominibus iudicandi onus ſubibo? Sũtne ipſi mihi Domini? Quis noſter Dominus eſt, qui ſuperiorem hac in regione nõ habeo. Cum Romanus præſes hodie profeſſus ſit me libere dominari, à quo ſi talis exiſtimor, qualis ille obſequio proteſtatur, Quis noſter Dominus eſt, vt prohibeat vices non rependi? Remittam ad illum reum & accuſatores. Nolo iſtis mortem gerere. Illi nolo debere. Hunc Ieſum nolo videri timuiſſe. Si eum, occidero, metuiſſe videbor, ne me tetrarchia médicus ſpoliaret. Si dimittam, nolo videri feciſſe ad gratiam. Cum alia quædam ad rem hanc facientia, profundius intuenti, Propheta dixiſſet, concludit aperte. *In circuitu impij ambulant.* Impij inquam Pontifices Scribę & Phariſæi ambulabãt in circuitu, à Pilato ad Herodem, ab He-

ab Herbde ad Pilatum. Herodes tamẽ & Pilatus ambulantes in ſuarum circuitu iniquitatum, interuentu tamen Domini Ieſu, ad mutuam redeunt gratiã. Iudæi in ſuæ perfidiæ ſtimulis circumuoluti, finem ſub Herode nullum inuenire potuerunt.

Condemnationis prima, contra IESVM *à Pilato diffinita, narratio & diſtributio.*

CAP. CXXIII.

LVCAS.

PILATVS *autem conuocatis Principibus Sacerdotũ & magiſtratibus, & plebe, dixit ad illos. Obtuliſtis mihi hunc hominem quaſi auertẽtem populũ. Et ecce ego coram vobis interrogans, nullam cauſã inuenio in homine iſto, ex his, in quibus eũ accuſatis. Emendatũ ergo illum dimittã.* Qui de crimine ad accuſatorum inſtantiã ſententiam laturi ſunt, ante omnia ad illam audiẽdam partes vocant. Illis aſtãtibus merita cauſæ recenſent, ne de incertis & indiſcuſſis iudicare videãtur. Iudicant tandem, quando de actis in cauſa concluſionem elicientes, ſententiam proferunt. Tria hæc ſi bene perſpicias, Pilatũ egiſſe Luca narrantẽ, comperies. Vbi enim dicit, *cõuocatis* namque *magiſtratibus & plebe*, nõne apertiſſime omnes accuſatores, ad ſententiam audiẽdam citatos referre videtur, quoniam hæc tria hominũ genera IESVM accuſare iam innotuit? Vbi vero dicit, *Obtuliſtis mihi hominem hunc*. Ipſum reum coram tribunali, ad ſententiam audiendam, nonne luce clarius mõſtrat adductum. Inſuper dum dicit *quaſi auertẽtem gentem noſtram* &c. cauſæ merita plane perſtrinxiſſe iudicem nõne cõſtat? *Emendatum ergo dimittam.* Sẽtentia eſt condemnatoria partim, & partim abſolutoria. Condẽnat, vt his qui adduxerunt quaſi reum Ieſum ad iudicium in aliquo morem gerat, eorũque furorem iuſti caſtigatione contẽperet. Abſoluit, quia dãnationis cauſam nõ inuenit. Vide quomodo ex actis Pilatus ſententiam inferat. Ergo quia tanti ac tales viri, obtuliſtis huc hominem in iudicio, quaſi auertentẽ populum. Ne leuiter omnino ac iniuſte capere, adducere & accuſare videamini, emendabo eum verberibus, vt pœna iuſti, iniuſtitiam & leuitatẽ veſtram cõtegat. Quia vero nullam cauſam in eo inuenio, ego dimittam eum emendatum. Bone Ieſu, quia Annæ reſpondiſti, de diſcipulis & de doctrina quærẽti, es alapa à ſeruo percuſſus in faciẽ. Quia Caiphæ reſpondiſti ſub iuramento, eſſeſne filius Dei interroganti, palmis & pugnis cõtuſus es velatus, deluſus, perque noctem totam dure vexatus. Quia Pilato ſatisfeciſti pro criminibus obiectis, tractus es ad tribunal Herodis. Quia friuolis & futilibus Herodis interrogationibus nihil reſpõdiſti, deluderis & remitteris ad Pilatũ. Si reſpondẽdo ſatisfacis, nõ relaxaris. Si ſuſtinendo taces, iterum iudicio ſiſteris. Quis tandem finis erit his anguſtijs? Suſtinete & vigilate mecum.

Deluſionis IESV *à militibus narratio.*

CAP. CXXIV.

MATTHÆVS.

TVNC *milites Præſidis ſuſcipientes* IESVM *in Prætorio congregauerunt ad eum vniuerſam cohortẽ. Et exuentes eum, chlamydem coccineam circundederũt ei. Et plectẽtes coronam de ſpinis poſuerũt ſuper caput eius, & arũdinem in dextera eius, Et genuflexo ante eum illudebãt eũ dicentes Aue Rex Iudæorũ Et expuẽtes in eum acceperunt arũdinem & percutiebant caput eius* Ioannes. *Exiuit iterũ foras Pilatus & dicit eis. Ecce adduco eũ vobis foras, vt* Matth. 27.

Digitized by Google

ras ut cognoſcatis quia nullā in eo inuenio cauſam. Exiuit ergo IESVS *portans ſpineā coronam, & purpureum veſtimentum. Et dixit eis Ecce homo.* Cōtinet huius ſententiæ executio, flagella in corpore, pūcturas & percuſſiones in capite, deriſus in habitu, ſputa in facie. Quorū declarationem attendite.

Executionis diſtributa declaratio.

CAP. CXXV.

ITA fatigatus tandem, feſſis carnificibus, cōminutiſque flagellis, ceſſant verbera, quia neque locus erat in corpore, qui integer illa poſſet excipere: ſoluitur, induiturque à carnificibus IESVS, & dum laceræ carni panni non nimis delicati incondite, & duriter applicātur, nouus dolor accedit. Neque tamen hic malorum finis. Caput hactenus intactum excruciatur. Mattheum (ſi hæc ſcire volumus) audiamus, *Tunc* cum virgis laniaſſent carnifices ſaluatorem, & induiſſent veſte alba, illa ſcilicet qua ab Herode per deriſū indutus fuerat: *Milites præſidis ſuſcipientes* IESVM *in prætorio*, vbi fuerat verberibus laceratus *Congregauerunt ad eum* irridendum vexandumque *vniuerſam cohortem*, quę ad illum capiendum in armis ſteterat, vt videant pro quali cauſa Pontifices, Scribæ & Phariſæi tot arma mouiſſent, Deridentes igitur Iudæorum timorem & ſtultitiam per opprobria quę inferunt ſaluatori, tanto apparatu per tales viros capi iuſſo, *Exuentes eum*, albam veſtem, ab Herode traditam quaſi candidato & magiſtratum affectāti, *chlamydem coccineam circundederunt ei, & plectentes coronam de ſpinis, poſuerunt ſuper caput eius, & arundinem in dextera eius.* Alludunt milites Romani Herodis deriſioni. Ille quaſi candidatum & magiſtratum more Romano depoſcentem IESVM, albis veſtimentis induerat. Iſti per deriſum regalibus ornant, & iuxtà regis inſtitutionem omnia faciunt. Dant veſtem regiam, Audi Matthæum. *Chlamydem coccineam circundederunt ei*. Coccus eſt quo tingitur lana in roſeum luborē viuaciſſimum, quem nos roſatū dicimus, qui redactus in chlamydē principatus habitum præferebat. Dant coronam. *Et plectētes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput eius.* Dant ſceptrum, *& arundinem in dextera eius.* Talem dāt coronam, tale ſceptrum, quale exiſtimāt eſſe regnum. Sed dum quid agant non intelligunt, magnum indicant ſacramētum. Qui omnes peccatorum ſpinas cōfringere venit, ſpinas in capite portat, vt peccata mundi in ſuo corpore ſe ferre demonſtret. Arūdo in ſceptrum redacta timorē poteſt incutere, ſed non frangere, ſed non multū nocere, neque duriter vexare percuſſos. Frangitur enim arundo ſi durius feriat. Iugum Chriſti ſuaue eſt & leue, quoniam & ipſe IESVS non vulnerat, neque frāgit. Dat pro multis animam ſuā, moritur pro iuſtitia, vt peccatores iuſtificet. Sed quos viator rexit arundine, quos nūc aduocatus & patronus per lenitatem moderatur & tollerat; in fine mūdi iudex reget in virga ferrea, & tanquam vas figuli cōfringet ingratos, pro quibus hic leniter regendis arundinē ipſe ſumpſit in dextera pro quibus, quaſi arundo, cōfractus eſt verberibus, ligatus ad palum, & quaſi arundo vētis agitata, deluſionibus leuiſſimorum hominū infeſtatus eſt. *Et genuflexo ante eum illudebant ei dicentes: Aue Rex Iudæorum.* Mos eſt creatos reges, & regalibus inſignibus decoratos, ſalutari à ſubditis, & corā obedientiam profiteri. Ne quid igitur deeſſet, quod ad regni deriſam imaginem faceret, flectunt milites genua ante IESVM obedientiæ per deriſum pręſtitæ Et illudentes ei dicūt, *Aue Rex Iudæorū*, Rex ſpinis coronate, Spinarum coronæ in capite Chriſti, & arundinis in eius manu pro ſceptro myſteriū.

Rex

Digitized by Google

Rex arundine decorate. Si vere Rex eſſet Iudæorum, de quibus loquimini, ô milites, certe non mentiremini. Spinæ ſunt illi omnes, pungunt & lacerant. Ciuilibus odijs deuaſtant terram ſuam. Arundines ſunt vento agitatæ ſuperbiæ, contortæ inuidia, fractæ ira, vacuæ charitate. Non ſatis fuerat ſpinis & arundine deluſiſſe in Chriſto imaginem regiam, *Expuentes in eum* pro maiori vilipendio *acceperunt arundinem*, quam pro ſceptro dederant, *Et percutiebant caput eius.* Flagella corpus vexauerant & lacerauerant Corona ſpinea caput excruciat, & deriſui tradit afflictum. O bone Iesv! quanta eſt tibi animi conſtantia? In tot cruciatibus taces, dolorem contines. Qui hæc te iubet ſilentio præterire? Obedientiæ ſtudium, quo Deo patri vis eſſe morigerus. Zelus iuſtitię, cui pro peccatis hóminum ſatisfacis. Charitas ad fratres, quos per tam duros cruciatus eripis à pęnis. Quis noſtrûm igitur tecum non ſuſtineat & vigilet, quando pro nobis tam acerba tu ſuſtines? Vere nũc videmus omnes, quod triſtis eſt vſq; ad mortem anima tua. Fac nos Domine tanti amoris, tanti laboris non immemores, non ingratos. *Exiuit iterum foras Pilatus, & dixit eis. Ecce adduco eum vobis foras, vt cognoſcatis quia nullã inuenio cauſam. Exiuit ergo* Ieſus *portans ſpineam coronam & purpureum veſtimentum. Et dixit eis: Ecce homo,* in quo executa eſt caſtigationis ſententia melius dixiſſes ô pilate. *Ecce homo* iniuſte captus, inique accuſatus, ignominioſe circũductus indigne deluſus, crudeliter verberatus, & ſpinis coronatus. *Ecce homo.* Dic, ô Pilate, quem damnare iuſte non potui. Quem non caſtigare, ſed cogente iuſtitia debui liberare. *Ecce homo,* in quo prima tua diffinitiua ſententia, à te ipſo fruſtrabitur, ô Pilate. Non enim dimittes, quem dimittẽdum pro ſua innocentia declarauiſti. Cõtentione namque improba & horriſona Iudæorum, ſententiam tuam, à qua nemo prouocauit, quæ te iubẽte, & adhuc pro tribunali ſedente executioni mandari *iuſſa, eſt reuocabilis. Inſontem opprimes, & quem iniuſtis laniaſti verberibus, tandem morte mulctabis. Ita vna die, de hominis vita innocentiſſima abſolutoriam prius, deinde ad duriſſimum genus mortis condemnatoriam ſententiã protuliſſe, ęterna infamia laborabis. Suſtinete vos hic, & vigilate mecum, eoque mẽtis ſtudio audire ne pigeat ſecundam Pilati cõtra Ieſum ſententiam, quo primam vigilantiſſime percepiſtis.

* Sic omnia exemplaria, ſed legendum puto, iuſſa eſt, reuocabis.

Secunda Pilati contra Iesvm *ſententia.*

Cap. CXXVI.

Iudæorum gentis effrontem, efferatamque ſuperbiam, Pilati inconſtãtiam, amborum tergiuerſationes intermixtas, amborum etiam iniquitatem, huius in damnando ad crucem Ieſum, illorum in extorquenda damnatione, Euangeliſtæ nunc nobis referant. Ioannes incipiet: Reliqui (vt cuique locus fuerit) proſequentur. Ioannes. *Cum ergo vidiſſent eum Pontifices & Miniſtri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite. Ego enim nõ inuenio in eo cauſã. Reſponderunt ei Iudæi: Nos legẽ habemus, & ſecundum legem noſtrã debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Cum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. Et ingreſſus eſt Prætorium iterum, & dixit ad* Iesvm. *Vnde es tu?* Iesvs *autem reſponſum nõ dedit. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi nõ loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatẽ habeo dimittere te? Reſpondit* Iesvs: *Non haberes poteſtatem aduerſũ me vllã, niſi tibi datũ eſſet deſuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatũ habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eũ* Ioan. 17.

Digitized by Google

Matth. 27.

Matthæus. *Per diem autem ſolennem conſueuerat Præſes populo dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent, Habebat autem vnũ vinctum inſignem qui dicebatur Barrabas,* qui iuxta Ioannem erat latro, iuxta *Matthęum & Lucam in ſeditione fecerat homicidium. *Congregatis ergo illis dixit Pilatus. Quem vultis dimittam vobis, Barrabam an* Ieſum *qui dicitur Chriſtus. Sciebat enim quod per inuidiam tradidiſſent eum. Principes autem Sacerdotũ & Seniores perſuaſerunt populis, vt peterent Barrabam,* Ieſum *vero perderent. Reſpondens autem Præſes dixit. Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerũt Barrabam. Dixi illis Pilatus. Quid igitur faciam de Ieſu qui dicitur Chriſtus? Dicũt omnes, Crucifigatur, Ait illis Præſes. Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, crucifigatur.* Ioannes, *Si hunc dimittis non es amicus Cæſaris, Omnis enim qui ſe regem facit contradicit Cæſari. Pilatus autem cũ audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum. Et ſedit pro tribunali in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraice autem Gabatha. Erat autẽ paraſceue paſcha hora quaſi ſexta Et dixit Iudæis: Ecce Rex veſter. Illi autẽ clamabãt: Tolle, tolle, crucifige eum. Ait illis Pilatus: Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices: Non habemus Regem niſi Cæſarem.* Mattheus. *Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus corã populo dicẽs: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius, vos videritis Et reſpondens vniuerſus populus dixit. Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.* Lucas. *Tũc Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum.* Matthæus. *Tunc dimiſit eis Barrabam,* Ieſum *vero flagellatum tradidit vt crucifigeretur.* Sigillatim nunc ſingula examinemus.

* Sic omnia exemplaria, ſed legendum Marcum apud quẽ hoc reperitur, non apud Matthæum & ſic explicat auctor cap. 128.

Ioan. 19.

Matth. 27.

Lucę 23.
Matth. 27.

Crudelis Iudæorum proteruia declaratio.

CAP. CXXVII.

CVM *ergo vidiſſent eum Pontifices & miniſtri, clamabant dicentes. Crucifige, crucifige eum.* Non ſatis eſt nobis hunc laceratum eſſe verberibus. Volumus etiam vita priuari Dixit illis Pilatus Quoniã illi eſtis implacabiles, neque caſtigatio tam dura hominis innocẽtis vos ad clemẽtiam flectere poteſt; *Accipite eũ vos* ad iudicandum, *& crucifigite* & cruci adiudicate *Ego enim in eo nõ inuenio cauſam,* vnde illum nedũ cruci, ſed neque mitiori morti adiudicare poſſim *Reſponderunt ei Iudæi. Nos legẽ habemus* à Cæſare, ne iudicemus ad mortẽ. Tuũ eſt ex officio hoc facere. *Secundum* vero *legem noſtram*, quã tu inter nos iudicãs ſeruare teneris, *Debet mori quia filium Dei ſe fecit.* Apparet hic crimina, de quibus eũ accuſauerãt, fuiſſe conficta, quando non perſeuerant in eiſdem accuſatores. Nihil enim hactenus coram Pilato vel Herode quod ſe filium Dei dixerit accuſando dixerũt. Pilatus autẽ, auditis his ſermonibus, magis timuit. Nuncij ab vxore iã miſſi verba animum pulſant. Vnde nunc audiens Ieſum aſſeri filium Dei magis timet, ſi illum damnauerit, quas vxor per ſomnum viderat pœnas dare; Inſuper quia audit Iudæos lege agere, & ne Romanos violẽt, nolle iudicare, ſe vero natum à Romanis iudicẽ, officio iuxta legem fungi debere, magis timuit, ſi illum liberaret, ne rebellioni aliquam pręſtaret occaſionem, & de iuſtitia denegata, coram Romano Imperatore reus fieret. Itaque pauore anxius reuertitur in prętoriũ, cogniturus ſi poſſit, an filius Dei ſit hic reus, qui tã obſtinatæ morti adiudicari depoſcitur. *Et ingreſſus eſt prætoriũ iterũ & dixit* IESV *Vnde es tu?* Audiuerat eũ eſſe Galilæũ, ſed locum certum non audiuerat. Ieſus *autem reſponſum non dedit ei.* Iam enim abũde huic interrogationi reſpõderat, quando dixerat regnum ſuum non eſſe de hoc mundo; quãdo dixerat ſe ad hoc natum, & ad hoc in mũdum veniſſe, vt teſtimoniũ perhiberet veritati; quando dixerat omnem, qui eſt ex veritate, eius vocẽ audire. Hæc ſi Pilatus intelligere voluiſſet,

Accuſationes contra Ieſum confictas eſſe aperte oſtẽditur.

Digitized by Google

luiſſet, aperte vidiſſet vnde eſſet Ieſus. Sed quia cæcus erat & ſurdus animo (vbi vero non eſt auditus, ſermo fundi non debet, preſertim cũ ſemel ſatis dictum ſit) ideo non reſpondit Ieſus. Expertus etiam erat Ieſus Pilati puſillanimitatem, qui non pro iuſtitia ſed pro aſſẽtatione, vt morem geſſiſſe Iudæis, & aliquid illis impartitus videretur, eum tã acerbè flagellis cædi iuſſerat. Sciebat certiſſime quod timore vano illũ eſſet cruci adiudicaturus. Ideo Ieſus reſponſum non dedit ei. *Dixit ergo Pilatus: Mihi nõ loqueris? Neſcis quia poteſtatẽ habeo* ſolus in prouincia, *crucifigere te*, ſi volo aſſẽtiri accuſatoribus tuis; *Et poteſtatẽ habeo dimittere te*, viuum, liberũ, & impunitum contra accuſatorum voluntatem? Cur igitur taces? quaſi ignorans poteſtatem meam? aut quaſi negligẽs illã? Non me in hoc negligis, neque meæ poteſtati detrahis, ſed tuam ſalutẽ periclitaris. Satius eſt te reſpõdere, ſaluti tuæ ſtudentem, quam tacere negligẽtem. *Reſpondit* IESVS. *Non haberes in me poteſtatem vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper; propterea maius peccatum habet qui me tradidit tibi.* Ambigi non poteſt omnem poteſtatem à Domino Deo eſſe & hoc ſenſu veritatem non eſſe mentitam, quando dixit, non habere Pilatũ in ſe poteſtatem, niſi datam deſuper, id eſt, à Deo ſuper omnia præſidente. Sed quæ addidit Dominus IESVS, ex hoc ſenſu ſequi non poſſunt. Non enim quia Deus dedit Pilato iudicandi poteſtatem, vt dator vniuerſalis vel ſpecialis, ideo minus peccat Pilatus iudicando, quam Iudæi ad Iudicium adducendo, & damnari petendo; habent & ipſi à Deo adducendi, & trahendi poteſtatem quando ea non facerẽt, niſi Deus ea fieri, & per illos fieri voluiſſet, ideoque minus non peccant, quia habẽt à Deo operis poteſtatem. Quoniam non ideo peccant, vt Deo obediant, ſed vt ſuæ impietati ſatisfaciant. Deus etiam poteſtatẽ operis diſtribuit nõ ad abuſum, ſed ad publicam vtilitatẽ, ſecundum rectæ rationis regulam exercendam. Licet igitur ille ſenſus verus ſit, non tamen ſatis accõmodatus eſſe videtur, quando illi ſequentia non concordant. Exiſtimo igitur ſaluatorem noſtrum, per ſuam ineffabilem ſapiẽtiam hoc dicere voluiſſe. O Pilate, tu quidem habes in me poteſtatem necis & vitæ, ſed nõ es ſupremus iudex; habes ab alio ſuperiori te; poteſtas tua eſt deſuper, non ſolum à præſidente in vniuerſa republica mundi, non ſolum pro officio ſubditus es Deo, es ſub Imperatore Romanorum hic præſes miſſus. Ita poteſtas, quam ſuper me habes, data eſt tibi à Cæſare monarcha reipublicæ cui ſeruis. Neque ab illo ſolo hanc habes. Habes etiam amicorum Cæſaris fauore, & Senatus interuẽtu, quos vereris, apud quos times accuſari à Iudæis, ſi te, qualem volunt, iudicem non exhibueris. Scio in me non ſpõtaneum geris iudicis officiũ, ſed à quibus accepiſti iudiciariam poteſtatem, formidans iudicem te gerere cõpelleris. Itaque, quia non affectate, neque ſpõte, ſed quaſi inuitus ex officio mecum agis, & peccas timore, minus peccas quam qui ſponte per inuidiã peccant, Iudæorum conuentus qui me tradidit tibi. Tu ſi poſſes, non iudicares iniuſte, & omnia facis ne iudices. Contra illi omnia faciũt, vt te per iniuſtam ſententiam opprimere me compellant. Cognoſcant hic iudicum ſubornatores, & iuſtorum iudiciorũ peruerſores, dum hæc agunt, grauius ſe peccare quam iudices. Non mea hoc, ſed ſapientiſſimi IESV voce ſancitum eſt. *Maius peccatum habet qui me tradidit tibi*, inique iudicandum, quam tu, qui tantũ pro officio iniuſte iudicare compelleris, aut aliunde, quam propria voluntate, es adductus vt iudices.

Eccli. 32.

Rom. 13.

Maius peccatum habet, qui me tibi tradidit, quomodo intelligendum ſit.

Salubris admonitio.

Pilati-

Pilati inconſtantia, ſiue leuitas & puſillanimitas.

Cap. CXXVIII.

ET *exinde* ex modeſta reſponſione Domini Iesv, quæ alio ſenſu ſuperba redderetur & inepta; *Quærebat occaſionē* per quam *dimittere eū*, & ſe conſeruare, quaſi functum officio poſſet. Recurrit ergo ad ius cōſuetudinis, vt ſaltem per illud ſine iniuria Iudæorum, Iesvm liberaret. Inſtabat Paſcha, & azimorum ſolēnitas, qua nullā prę-ſtantiorem habebāt. Et quia hæc erat ſolennitas, & gaudium, ac gratiarū actio pro liberatione Hebręorū de ſeruitute regis Ægypti, Ipſi quoque liberabant vnum quantumlibet reū, etiā damnatum & reſeruatum vt moreretur, hoc eſt quod dicit Matthæus. *Per diem autem ſolemnem*, diem Paſchę omnium ſolenniſſimum, *cōſueuerat præſes populi dimittere* liberum à pœna, *vnum vinctum* carceratum, & compeditū, & morti damnatum, *quem voluiſſent*. Pro quacunque culpa, pro quouis ſcelere mori meritus eſſet. Hanc exiſtimauit viam ad liberandum Iesvm, quam nō ſua ſed populi electione videretur ingreſſus. Cum multos haberet morte damnatos in carcere & compedibus vinctos, omniūmque ſceleſtiſſimum, & odioſū maximæ parti populi, Barrabā ſimul cōſtituit cum Iesv optione populi proponere liberandum, ſperans cum infamia criminum, cū turpitudine vitæ, cum morū deteſtatione tum odio factionis, Barrabam à populo poſt haberi, & Iesvm eligi liberandum, ſaltem ab ea factione, de qua in ſeditione Barrabas hominem occiderat. Hoc eſt quod dicit Euangeliſta, *Habebat autem* tunc *vinctū inſignē*, ſceleribus & infamia vitę deteſtabilis, *qui dicebatur Barrabas*, id eſt, filius magiſtri, quaſi omnium ſcelerū diſciplinam tenēs, filius magiſtri diaboli, omnium flagitiorū magiſtri ſagaciſſimi.

Hic porro Barrabas, iuxta Marcum & Marci 15.
Lucam, in ſeditione fecerat homici- Lucæ 23. Ioan. 19.
dium; Secundum Ioannem. Erat autem Barrabas latro, Vide qualia cri-
mina. Vere hic adimpletum eſt de Iſaiæ 53.
Domino Iesv illud propheticum, & cum iniquis deputatus eſt. Potuiſti Pilate, dum neſcis, adimplere prophetiam, non potuiſti Iudæorum peruertere nequitiam. Forte pro Romana modeſtia, non abſurde ſperauiſti à Iudæis Ieſum eligi, & Barrabæ præferri. Ita de ſe ipſo argumentū ſumens congregatis illis Principibus Sacerdotum, ſcribis & Phariſæis, cum populis, quo pro fauore ſecum duxerant. Dixit Pilatus: *Quem vultis dimittam vobis, Barrabam an* Ieſum *qui dicitur Chriſtus?* Artificioſa Præſidis oratio, Barrabam prętulit, vt odio nominis, & vitæ infamia illo exploſo, Ieſus acceptaretur. Ieſum vero proponens ſecundo loco addidit, *qui dicitur Chriſtus*, quaſi dicat, Barrabas qualis ſit, ōnes norūt, nihil de illo dico amplius, niſi Barrabas. Ieſus autem dicitur Chriſtus, non maleficus non Barrabas, qui conuictus eſt ſeditioſus homicida & latro. *Quem vultis vobis dimittam?* Penitus ne & ſuo ipſo nomine infamem? An hominē genere, moribus, & multorum voce religioſum. Falleris Pilate, Opinioni namque tuæ nō ſuffragabitur artificioſa proponēdi ratio. Erraſti, ſimilia ſe inuicē alligunt. Applaudit iniquus iniquo, Iudęi iniquitate pleni, malunt Barrabam ſui ſimilem viuere, quam Ieſum. Hic illis improperat peccata legis, Barrabas ad peccandum ſe ducem, aut ſaltē ſigniferum exhibebit. Quare *principes Sacerdotū & Seniores perſuaſerūt populis vt peterent Barrabam*, Ieſum *vero perderent*. Mare ſine vento nemini nocet, vtque libet ſeſe exhibet remigabile. Vento percinctum, remis attingi non poteſt. Velis agendum eſt pro ventorū arbitrio, quod ſi magis deſæuierint, vela diſcindunt.

Digitized by Google

ſcindunt: Temonē loco dimouet fluctus. Ita pro impetu tempeſtatis vique ventorū mare extollitur, cōuoluitur, rapit atque ſubmergit. Plebs quoque ſibi dimiſſa placabilis eſt, ad proſequēdum iuſtum & æquum facile perſuaſibilis; hanc primores pro auctoritate, ſuis affectibus quaſi ventis inquietāt, rapiuntque ſpecie conſilij quocunque volunt. & ſæpe in furias perniciemque ſui trahunt. Pontifices itaque addubitantes, ne populi IESVM dimitti poſtularent, quorum pro die feſto minima erat in ciuitate frequentia, & magna ex parte ad Prætorium (ſpectādæ nouitatis gratia) venerant, perſuaſionibus inter turbas cœperūt agere. Hos terrent, illis promittunt, blandiūtur iſtis, interminātur alijs, pro cuiuſque natura plebem alloquuntur. Ita perſuaſerunt vt peterent Barrabam, IESVM vero perderent. *At illi* ſcilicet Pontifices, Scribę, & Phariſæi ac populi Seniores, *dixerunt Barrabam*, poſtulamus populi nomine & noſtro dimitti. *Dixit illis Pilatus*, de tāta crudelitate & impudentia indignabundus, *Quid igitur faciam de* IESV *qui dicitur Chriſtus?* quando illi præfertis Barrabam, qui nō dicitur, ſed eſt plane latro, homicida ſeditioſus? A principio accuſauiſtis IESVM ſeditionis, neque tamen crimen probare potuiſtis, nunc autē de latrocinio, homicidio & ſeditione conuictum petitis liberari? Si Barrabam ſceleſtum plane hominem abſoluero, quomodo IESVM crucifigere potero? Quid igitur veſtra opinione faciam de IESV, qui dicitur Chriſtus? Erit certe abſoluendus, quando Barrabas, qui nō dicitur Chriſtus, ſed latro, homicida ſeditioſus atque ſceleſtus per vos abſoluitur. Cōfundimini, & erubeſcite pro tanta inconſtantia, & aperta nequitia. *Dicūt omnes, Crucifigatur.* Omnes dicunt vt ſinguli minus confuſi viderētur. *Omnes*, & populum hoc dicere fecerunt, ſuam nequitiam contegere vtcūque volentes. *Ait illis Præſes, quid enim mali fecit?* Omnes dicitis incondita plebs, neque veſtrum quiſpiā qui dicat, aut qua ratione dicere debeat, intelligit, vel dicti cauſam poteſt afferre. *Quid enim mali fecit?* Ego pro delicti mēſura pœnā ſtatuā. At illi magis clamabant, crucifigatur. Cauſā afferre nequeūt. Ita quod ratione obtinere diffidūt, clamoribus, impetuoſis, furore plenis extorquere conātur. Eſt hoc apud tribunalia commune malū, vt cui minus iuſtitia ſuffragatur impetuoſius voce tumultuans, iudiciū ſubuertere aut turbare conetur. Et ſæpe quo magis diffidentiā tegere exiſtimat, eo magis aperiat. Ioannes. *Si hūc dimittis non es amicus Cæſaris.* Extra cauſam eſt quod nūc dicitis, ô inſani, immo penitus cōtra cauſam. Neſcitis oportere iudicem eſſe affectione penitus vacuum, vt non amore, odio, ſpe, aut timore diiudicet? Quid habet ad cauſā Cæſaris amicitia? Crimina adducite cōtra reum, fauorem nequitiæ veſtræ de principis gratia captare deſinite. *Omnis enim qui ſe regē facit cōtradicit Cæſari.* Hoc eſt aliquid. Lædere maieſtatē, eſt certe pœna digniſſimū, Sed quid ad cauſam? Vnde probatum eſt Dominum IESVM CHRISTVM ſe geſſiſſe regem, aut in Cęſaris præiudiciū fuiſſe aliquid aggreſſum? Tertio coram Pilato id proponētes, & coram Herode conſtāter accuſantes, probare non potuiſtis. Adducitis rationē ingētis criminis, ſed criminoſum non probatis, quem petitis crucifigi. *Pilatus autem cum audiſſet hos ſermones, adduxit foras* IESVM. Quos verbis mollire nequiuerat, ſperauit rebus, ſub oculis poſitis mitigare. Plus enim mouent viſa quā audita. Adduxit ergo IESVM flagellis duriſſime cæſum, facie liuidum, ſpinis coronatum, *& ſedit pro tribunali*, quaſi mox iudicaturus, ſi requirerent. Sedit autem *in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraice autem Gabbatha* Lithoſtrotos ſublimitatē vel procliuū: Gabatha collis altus vel pro-

Tribunalium commune malum.

Iudex qualis eſſe debeat.

Digitized by Google

Hierony. libro de nominib. Hebraicis tomo 3. procliuum ſublime ſignificare Hieronymus atteſtatur. Eiuſdem vero loci nomina eſſe ambo, nobis cõſtet. Sedit Pilatus in loco ſitu ſublimi, poſituque decliuo vt videretur ab omnibus. Ita non ſine magna ratione Euangeliſta retulit binomium locum, in quo Pilatus ad iudicãdum ſedit. *Et dixit Iudæis Ecce Rex veſter.* Videte qualis illi corona ſit, qualis en gloria regni! *Ecce Rex veſter*, bene à me pro ſui regni decore habitus dignitati ſuæ & expectationi veſtræ ſatisfactũ exiſtimo. *Illi autẽ clamabãt: Tolle, tolle, crucifige eũ.* Tolle illũ ab oculis noſtris, da pœnis, da cruci, da morti. *At illis Pilatus: Regem veſtrũ crucifigam?* Quantumlibet illum oderitis, infame vobis fuerit, Regem veſtrum (etiã nomine ſolo Regem) fuiſſe crucifixum. *reſponderũt Pontifices: Nõ habemus Regem niſi Cæſarem.* Iam diximus. *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris.* Si illi eſſes amicus, non ſtuderes tantis artibus hũc illi rebellẽ in vita ſeruare. Si quid tumultus & rebellionis ſuboriri contingat per hominem iſtũ, nos erimus immunes qui ſeditionis radicem quærimus extirpare. Tu apud Cęſarẽ excuſari nõ poteris, qui nobis renitẽtibus huuc liberaueris.

Vltimus conatus Pilati pro liberando IESV, *& vltima contra* IESVM *ſententia.*

Cap. CXXIX.

MATTHÆVS.

Matth. 27. VIDENS *autem Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua, lauit manus coram populo dicẽs: Innocens ego ſum à ſãguine iuſti huius, vos videritis. Et reſpõdẽs vniuerſus populus dixit: Sãguis eius ſuper nos, & ſuper filios*

Luc. 23. Matth. 27. *noſtros,* Lucas. *Tũc Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum.* Matthæus, *Tũc Pilatus dimiſit illis Barrabam,* IESVM *autem flagellatum tradidit illis vt crucifigeretur.* Hoc vltimo conſilio annixus eſt Pilatus liberare IESVM. Callebat Iudęorũ leges & cęrimonias, inter quas ſãcitum meminerat à Moyſe, quod in agro, mortuo per vim homine reperto, ſi de homicida non cõſtaret, omnis induſtria ad illum inueniendũ, puniendumque adhiberetur. Eo autem non inuento, ſeniores propinquioris ciuitatis, loco vbi mortuus iacuiſſet, vaccã adducere, & inde in vallem, ad ſterilẽ locum, cum cadauere occiſi ducere tenerentur, illaque etrũcata, ſuper caput abſciſũ ſacerdotes,* leuitas ac ſeniores ciuitatis manus abluerent, magna voce cõteſtantes mũdos ſe ab homicidio, neque illi præſtitiſſe conſenſũ. Idcirco ſibi ſupplicarent propitium Deum, & à terra ſua pœnas, & damna, pro huiuſmodi delictis reddi debitas, orarent procul fieri. Huius legis cærimonia fretus Pilatus, ſperauit mollire Iudæos, ſi iuxta eorũ ritũ declararet, neci IESV ſpontaneum ſe nullum præſtare conſenſum: & idcirco culpam ac pœnam, tanto ſceleri debitã, à ſe procul fieri & ad ſpõtaneos auctores trãſire imprecaretur. Itaque accepta aqua, iuxta legem quam attulimus, ſecundum illam conteſtatus eſt dicẽs: *Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius.* Quia compulſus, pro tumultu, & ſeditionis periculo auertendo, permitto (vt vultis) illum crucifigi. *Vos videritis* hanc meam proteſtationem, *videritis*, Quia pro legis veſtræ fauore, culpam & pœnam à me dimouero. Sum enim inuoluntarius, per violentiam quam mihi infertis. Sicut per ignorantiam inuoluntarij ſunt illi, qui ſuper iuuẽcæ caput manus lauant pro homine occiſo, in cuiusmorte nil penitus ſũt machinati. Mihi par eſt cum illis cauſa, illi ignorãt, ego coarctor. Vtrique nolumus. *Vos videritis* quia culpam & pœnam in vos transferri deprecor, ſi illũ crucifigere à vobis coactus fuero. *Et reſpondens vniuerſus populus: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros ſit tot*,

Deute. 21.

* Sic omnia exemplaria, ſed legendum *Leuitæ*.

Digitized by Google

tu vt poſtulas, vt legis noſtræ fauore teſtaris ſis immunis. Neſciens Pilatus quid vltra faceret pro liberãdo IESV, & Principum Sacerdotum, ac populi pertinaciam tam dura imprecatione perpendens promptam eſſe ad omne ſcelus, omneque ſubire periculũ multitudinem incenſam contuens, quãdo liberos ſuos tã dire deuouerẽt; timuit, ne ſi Ieſum liberaret, grande diſcrimen contra ſe ſurgeret. Quare ſatius duxit vnum hominem, quamuis iuſtum præſertim iam ſeminecem permittere crucifigi, quã turbari publicã pacem. Itaque vt tumultui inualeſcenti neruos amputaret, *Iudicauit fieri* (Lucæ 23.) *petitionem illorum*, ſecundum Lucam, quæ qualis eſſet, Matthęus exponit. (Matth. 27.) *Dimiſit illis Barrabam* Ieſum *autem flagellatum tradidit illis, vt crucifigeretur.* Extorſerunt à meticuloſo & iniuſto iudice iniqui accuſatores ſententiã; quam volebant. Innocens Dominus morti adiudicatus eſt, inſtãtibus ſeruis nequã & impio iudice timore ſuperato ferente ſentẽtiã. O bone IESV! non ſolum cum iniquis nunc deputatus es: ſed iniquorum peſſimo Barrabæ poſthabitus. Æquanimiter tamẽ & conſtanter ſuſtines omnia, & nos tecum ſuſtinere inuitas cũ dicis. Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, ad quam Pilatus adiudicauit me. Suſtinete & vos hic, & vigilate mecum.

Figura liberationis Barrabæ, & damnationis Domini IESV.

CAP. CXXX.

(Leuit. 16.) FIGVRAVERAS hoc dudum Domine, in duobus hædis, quos pro peccato populi offerri iuſſeras. Occidebatur vnus Domino, dimittebatur alius fortitus capro emiſſario. Quẽ qui dimittebat, fiebat immundus, neque ingrediebatur caſtra, niſi lotus aqua. De occiſi porro cruore, interius & exterius ſanctuarium, ac altare digito ſacerdotis aſpergebatur ſepties. Ita populis noxa remittebatur. Tu Domine futurus eras retẽtum animal, pro peccatis totius populi immolãdum; quoniã tuo ſanguine pro peccatis hominũ fuſo & ſepties aſperſa per manus ſacerdotis anima (quę interius ſãctuarium eſt) ſeptem Eccleſię Sacramẽtis, aſperſo etiã eiſdem corpore, quaſi exteriori ſanctuario, dilutaque hominis vita (quę quaſi altare eſt) ſeptẽ peccata mortalia relaxantur, dantur ſeptẽ dona Spiritus ſancti, ſeptẽq; virtutes mundam animam conſeruant. Barrabam vero, qui tecũ præſentatur & liberatur, alter hędus pręſignabat, capro ſortitus emiſſario. Nam Lucifero expulſo de cęlis, & in horridam inferni regionem, omni amœnitate deſertã, ſua nequitia addictus, erat Barrabas. Qui vero illum adduxerũt in libertatẽ Iudæi ſuis iniquitatibus immundi & fœtidi perſeuerãt, & ad Eccleſię caſtra nequaquam admittendi sũt, niſi baptiſmatis aqua purgari.

Prophetia de iniquitate Pilati, Herodis, & Iudæorum in damnatione Domini IESV.

CAP. CXXXI.

EXamina Pilati, Herodis deriſus, & verbera Domini IESV, longe antea Dauid conqueſtus eſt, iterũ dicens: *Dixit inſip ẽs in corde ſuo, nõ eſt Deus.* (Pſalm 13.) Quæ ſapientiſſimus Rex nequaquam iteraſſet, niſi plenus Spiritu ſãcto, pręuidiſſet Dominum IESVM CHRISTVM, quæ cantando deflebat, ſimilia iterum fuiſſe paſſurum. Tu vide Pſalmum. Vt vero intelligerẽt homines, de quibus inſipientibus ſecũdam lamentationem texeret, ſequẽti Pſalmo manifeſtat dicens. *Quoniam alieni* (Pſalm 53.) *inſurrexerunt aduerſum me.* Qui alij poſſunt intelligi niſi Romani? Alieni tũc prorſus à cultu veræ religionis.

Et for-

Digitized by Google

* Alia exemplaria. *meam*.

Et fortes quæſierũt animam tuam*.* Principes Sacerdotum, Scribę, Phariſæi, & populi Seniores. Fortes inquam, duri, crudeleſque contra me. Cum Romani verberibus & opprobrijs ſurrexiſſent aduerſũ me, nõ ſaciati his malis, fortes id eſt, crudeles quęſierunt animã meã, clamantes, crucifigatur. Hoc autem fecerunt, quia *non propoſuerũt Deũ ante cõſpectum ſuum*. Quando me Deum illis aſtantem, qui aperte dixeram me filium Dei in eorum cõſilio, nũquam agnoſcere voluerũt. De eiſdem vexationibus & vexatoribus quaſi durioribus quã primi, ſequenti adhuc Pſalmo conqueritur. *Contriſtatus ſum* in-

Pſalm. 54. quit *in exercitatione mea*. Exercitationem ſuam dicit, pro ſua modeſtia & fortitudine incredibili, accuſationes falſas, deriſiones indignas, circũductiones ignominioſas, verbera duriſſima. Qui exercẽtur, ſudant. Tu Domine totus ſanguine fluis, & tamẽ exerceris, roboraris, & quod in magnis certaminibus faciunt agoniſtæ, nõ vinceris, ſed probaris, vt poſt has exercitationes, iuſto prœlio in cruce cõfligas mortemque moriẽdo deuincas. Bene ergo dicis. Cõtriſtatus ſum in exercitatione mea, quia triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ. *Et cõturbatus ſum* nõ per impatiẽtiã, ſed per compaſſionem. *A voce inimici* populi clamantis, crucifige, crucifige *Conturbor* illis cõpatiens qui neſciunt quid faciunt. Plus me afficit eorum nequitia, quã mea pœna, hac enim contriſtor ſed exerceor, illa conturbor, quia pro ingratis, & ab ingratis hęc patiar. *Cõturbor*, quia pro illis & ab illis patiẽs, eis non prodero. *Conturbor* quod acrius punientur, vnde pœnam effugere debuiſſent. *Et à tribulatione peccatoris*, Romani militis tribulantis me. Romani me tribulant flagellis & ſpinis, ſed tãtum peccatores ſunt, peccãt per ignorantiam excuſabilem, non per odium, Legem Dei nõ nouerunt, Prophetas nõ intelligũt, Iudæi peccant per odiũ, Habent leges & Prophetas de me loquẽtes, nolũt eos intelligere vt bene agant, ideo ſunt inimici. Romani tãtum ſunt peccatores. *Quoniam declinauerunt in me iniquitates*, falſę accuſationes, horriſonæ voces, crucifige clamãtes. Declinauerunt à recto iudicio, *in me*, contra me, quando per iniquitatẽ, odium & iracundiam petierunt Barrabam liberari, me autem crucifigi, *Et in ira* ſua, de ſua inuidia, & auaritia *moleſti erant mihi*. Quando quęrente Pilato, quid igitur faciam de Iesv, qui dicitur Chriſtus? Clamabant iracũdia pleni, crucifigatur. Volũtarie in cruce ſuſpendor, neque mihi moleſtum eſt quod petitur, ſed ira, per quam petitur, mihi eſt moleſtiſſima, Propter hãc triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ. Suſtinete hic & vigilate mecũ. Supereſt vt ſententia Pilati executioni mãdetur, quę ad ipſam mortẽ me in crucem conducet.

Executio ſententiæ vltimæ contra Dominum Iesvm *latæ*.

Cap. CXXXII.

NVNC quod traditus eſt Dominus Iesvs ab iniquo iudice impijs accuſatoribus morte mulctandus, Suſtinete hic & vigilate mecum, dum ex Euangelio refero; crudelẽ eius eductionem, inter eundum piam commiſerationem, & ſocietatẽ indignam, & cruci affixionem duriſſimã & inuſitatam. Ioannes. *Illi autem ſuſce-* Ioan. 17.
perunt Iesvm, *& eduxerunt eum, & baiulans ſibi crucem, exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum* Lucas. *Et cum ducerẽt* Lucæ 23.
eum apprehenderunt Simonem quendã Cyrenẽſem veniẽtem de villa. Et impoſuerũt illi portare crucem poſt Iesvm. *Sequebatur autem illũ multa turba populi ac mulierum, quæ plangebant & lamantabantur eũ. Et conuerſus ad illãs dixit* Iesvs: *Filiæ Ieruſalẽ nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros. Quoniã*

ecce

Digitized by Google

me venient dies in quibus dicent, beatæ ſteriles quæ nõ genuerũt, & vbera quæ nõ lactauerunt. Tunc dicent montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos. Quia ſi in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem cum illo & alij duo nequam vt interficerentur. Et poſtquã venerunt in eum qui dicitur Caluariæ locum, ibi crucifixerũt eum, & latrones vnum à dextris, & vnum à ſiniſtris. Eductionem nunc incipiamus exponere. *Illi autem* ſcilicet accuſatores, voti cõpotes pro aſſecuta ſententia, *Susceperunt* IESVM, ſicut Propheta prædixerat, *Suſceperũt me ſicut leo paratus ad prædã, & ſicut catulus leonis habitãs in abditis.* Leo aſſecutus prædam, mox illam aſportat, ne intercipiatur. Catuli leonum prædę portionem, quam genitores ad cubilia afferunt, mox deuorant, ne de eorũ vnguibus à concatulis eripiatur. Ita Põtifices, Scribæ, & Pariſæi vt primum IESVS morti adiudicatus illis traditus eſt, de Pilati conſpectu frendẽtes quaſi leones, *illum eduxerunt*, quẽ ne Pilatus liberaret Crucem, ad hoc ipſum iam ante paratã, humeris eius imponunt. *Et baiulans ſibi crucem* Caluariam verſus educitur feſtinãter. Vbi vero à Pilati tribunalibus elongatus eſt accelerãdi itineris gratia, crux alteri pòſt eum imponitur baiulãda. Ita *exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locũ.* Hædus qui pro peccato immolabatur in ciuitate, cremabatur extra caſtra, cũ prius ſanguis eius fuſus eſſet tribus in locis, (ſemper in Templo) aſpergendo ſcilicet ſanctuarium interius, ſanctuariũ exterius, & altare. IESVS quoque pro peccatis omnium diluendis ſparſit ſanguinẽ per verbera in ciuitate tribus in locis, in domo Cayphę extra Prętorium Pilati ligatus ad palum, & in Prætorio ſpinis coronatus; nũc per charitatem cremãdus in Cruce, ducitur extra ciuitatem, in eũ qui dicitur Caluariæ locum Lucas. *Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quẽdã Cyrenenſem venientẽ de villa, & impoſuerunt illi portare crucem poſt* IESVM. Portabat à principio IESVS ſibi Crucem, vt ſcribit Ioãnes. Sed quia multis verberibus fatigatus, multóque ſanguine fuſo, & coronæ ſpineę tormento vires illum defecerant, neque vt voluiſſent impij, poterat greſſus accelerare; timebãt Iudæi ne Pilatus reuocaret illos & IESVM liberaret, ideo alleuiauerũt illum, vt ſi ire non poſſet, impellerẽt & traherent. Ita cum ducerent eũ, & ipſe tardius nimia debilitate incederet, inter eundum apprehẽderũt Simonẽ quẽdam Cyrenæum alienigenam, & venientem de villa, impoſuerunt illi portare Crucem poſt IESVM. Præfigurauit Ieſum Crucem ſibi portaturũ Iſaac, portãs in humeris ligna, ſuper quibus cremandus.

Pſalm. 16. Leuit. 16. Geneſ. 20.

Commiſeratio pia.

CAP. CXXXIII.

SEQVEBATVR *autem illum multa turba populi ac mulierũ.* Diuerſis ſtudijs ſequebantur. Alij curioſitate allecti, alij crudelitate impulſi, alij compaſſione ducti. inter hos erant mulieres, *quæ plangebant & lamẽtabãtur eum.* Plangere eſt manibus nũc ad pectus, nunc ad ſe inuicem cõploſis ſiue percuſſis cõſonare mœrorem. *Plangebant* manibus, *& lamentabãtur* voce, eũ, eius pœnas. *Et conuerſus ad illas* IESVS *dixit. Filiæ Ieruſalem nolite flere ſuper me*, ſuper meis pręſentibus pœnis. Patior enim libẽs, ſciens & prudens patior, Patior pro veſtra, proque omniũ ſalute mortaliũ, *ſed ſuper vos ipſas flete.* Flete ſuper peccatis veſtris, pro quibus hæc patior, niſi enim hominũ primi parẽtes peccauiſſent, niſi vos veſtrique progenitores peccatis miſeros plãgendos atque deflendos feciſſetis, ego iſta nõ paterer. O Chriſtiani ſi ſuſtinetis, ſi vigilatis ſi Ieſum iam triſtitijs redundantem attenditis, audite quid dicat. *Filiæ Ieruſalẽ*, animæ fideles, ſi-

Chriſto magis moleſta peccata noſtra, quàm Paſſionis ipſius pœna.

les filiæ viſionis beatę pacis, *nolite flere ſuper me* tantum. Eſt quidem laudabile compati anguſtijs meis, ſed quæ mihi compatimini, veſtri memores eſtote, flete, lamentamini peccata veſtra & pro illis lacrimas fundite. Plus illa mihi moleſta ſunt quam mea pœna Ita ſi mihi compatimini, vobis potius compaſſionem habete, & pro peccatis veſtris, quæ me ad has perduxerunt anguſtias, flete. Iudæi pœnarum mearum inſtrumēta ſunt, vos cauſæ Si pro peccatis veſtris, vos vna mecum fueritis triſtes ſi ſuper vos ipſas nunc flebitis ſicut nunc ego pro vobis triſtis ſum, mecum poſtea exultabitis reſuſcitati ad iuſtitiam. Si autē ſuper me tantum planxeritis, & non ſuper vos ipſas, & ſuper filios veſtros, ſuper peccata veſtra, quæ vt filios cōcepiſtis, peperiſtis, nutriſtis cōfouiſtis amauiſtis, væ vobis. *Quoniam ecce venient dies* vltionis *in quibus dicent animæ* quæ molliter & inutiliter tantum ſuper me fleuerunt, & nō ſuper ſe ipſas & ſuper peccata ſua *Beatæ ſteriles* Steriles ſunt illæ animæ, quæ ſolo peccato originali labefactæ, ab hac luce migrauerūt, quæ ſcilicet ante diſcretionis annos exutæ ſunt corpore. Steriles dictæ, quia nullam ſegetem tritici vel zizaniæ penitus attulerūt. Iſtas damnati & impœnitentes, ſuæ comparatione miſerię, fœlices exiſtimabunt quia nullo extrinſecus tormento cruciatæ, pro ſolo damno mœrent ob amiſſam felicitatem. Beatæ etiam *quæ non genuerunt.* Iſtę ſunt animæ, quę mente ſola peccauerunt, non opere Conceperunt enim peccatum, ſed non plene genuerunt; quia licet potuerint, & aliquando voluerint, non tamen operatæ ſunt malum, *et vbera quæ non lactauerunt.* Iſtæ quoque ſunt animæ, quæ licet peccauerint opere, tamen in peccato non perſeuerantes, neque illo diutius delectatæ, quaſi non lactantes peccatum ſuum, illud protinus extinxerunt. Has omnes animas damnati, & Chriſti Paſſionem inutiliter flentes, vere dicent eſſe beatas, ſi cum baptiſmi gratia ab hac luce diſceſſerint. Si vero baptizatæ non fuerint, adhuc comparatione peſſimorum beatas dicent, quando non tam acerbe punientur, quæ ſine lege in hoc mundo vixerunt, quam illæ, quæ olim per Moſaicam nunc per Chriſtianam legem filiæ fuerant Hieruſalem, & ſuper ſe, ſuperque filios ſuos, malas voluntates ſuas, cum Domino Iesv flere neglexerunt. *Tunc* vltionis tempore, hæ *dicent montibus* obſtinationis, *cadite ſuper nos*, non enim à malo propoſito reſilient, niſi cadendo, niſi pro affectione commodi: quando eas peccauiſſe, & ſua peccata non defleuiſſe, pro iuſtitia minime pigebit, ſed propter commodi priuationem, & incommodorum inūdantiam, compunctionis lacrimas nō dediſſe dolebunt. *Et collibus* deſperationis *operite nos*, quando deſperatione operietur rectum iudicium, & ideo obſtinatæ manebunt, quoniam veniam ſperare non confident, neque confidere volent, & idcirco deſperatę penitus in ſubmerſionis ſtudio perſeuerabunt. *Quia ſi in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet?* Si dum hic ſunt in viridi vita, qua per pœnitentiam tranſplantari & inſeri poſſunt, vt fructus afferant miſericordia dignos & gratia, hoc faciunt: monte obſtinationis obrui & collibus deſperationis operiri ſtudentes in arido mundo futuro, quid fiet? Quando merendi locus non erit. Quādo nullum erit ſpacium pœnitentiæ. Quando neque tranſponi, neque inſeri poterunt.

Societas

Digitized by Google

Societas data Domino Iesv *eunti ad Crucem.*

Cap. CXXXIV.

Dvcebantvr *autem cum illo, & alij duo, nequam vt interficerẽtur.* Non dicit Euangeliſta alij duo nequã, neque ſic debet ſcribi vel intelligi. Quoniã ſonaret Ieſum (quod ſcribere formido) fuiſſe vnum nequam. Neque enim dicimus duos alios homines aduenisse, vbi pręter illos vnus homo nõ venit ſed diſtingui ſcribẽdo ſic debet, alij duo, ſcilicet crucifigendi. Ita quod alij referatur ad pœnam non ad cauſam. Hac ratione dicit ſeparatim Euãgeliſta. *Nequam vt interficerentur*, id eſt, pro ſua nequitia crucifigendi. Nõ mirũ: qui humilitatis ſtudio, naſcens inter bouem laborioſum, & aſinũ durũ animal, & verberibus natum, reclinari paſſus eſt, moriens pro iuſtitia & redimendorum peccatorum gratia, inter peccatores notorios voluit crucifigi. Vt ille qui à dextris erat, boue, * à ſiniſtris aſino fuerit natiuitatis tempore deſignatus.

* qui à 1. exempl.

Domini Ieſu *Cruci affixio dura & inuſitata.*

Cap. CXXXV.

Et *poſteaquam venerunt in eũ qui dicitur Caluariæ locum vbi crucifixerũt eũ, & latrones vnũ à dextris, & vnũ à ſiniſtris.* Nemo miretur ſi hic nõ adduxero ingentem Crucis magnitudinẽ, & altitudinem; non maior fuit, non longior, quam homo non lente ambulans portare potuerit. Et ipſe Iesvs pœnis exhauſtus, viribuſque deficiẽs portauit illam, quam puto vſque ad Caluariam portauiſſet, niſi accelerãdi ſtudio Iudęi Simonẽ Cyrenæum ſufficere ſtuduiſſent. Neque hanc Crucẽ extendam in terra, & Iesvm trahi nunc brachiis, nunc vno pede, nunc altero, dum extenditur deplorabo. Nõ confingam clauos ad laniãdos neruos ſtudio crudelitatis obtuſos, non foramina Crucis plus diſtantia plangam, quam palmis attingere potuiſsẽt Rationi iſta non conſentiunt. Qui tanto ardore illum crucifigi poſtulauerãt, quid dixi poſtulauerãt? procurauerãt, extorſerant; qui tanta rabie illũ ardebant crucifixum intueri; qui timebãt illum liberari; omnia accelerauiſſe, & ſuæ ardentiſſimæ rabiei, quæ ſine impedimento & cito ſatisfacerent, in promptu habuiſſe credendi ſunt. Exiſtimo pro brachiorum longitudine, Crucem ad palmas manuum clauis configendis, peridonee iam ante foratam, & pro menſura pedum nihil penitus defuiſſe, quando, dum Chriſtus exuitur, omnia ad menſuram fieri potuerunt. Figunt ergo Crucem in terra, & illam quàm poſſunt ſolidiſſime firmant. Suſtinete, vigilate, attendite. Nudant veſtibus Saluatorem. Quod pauxillum pellis reliquum fuerat, interiori * tunica per ſanguinem adhuc recentem dum induitur, eundo quaſi coagulatum adhærebat; Ita dum exuitur interula, pellis abraditur lacerata, fluit vndique de corpore ſanguis, quod nudum apponitur Cruci. Adhæret dorſum ſtipiti, Caput eminet iuncturæ, Extenduntur à carnificibus ad Crucis latera brachia ſimul ambo. Singulæ volę Crucis foraminibus, iam ad hoc factis, applicãtur. Singuli carnifices acutiſſimos clauos volis admouent, locum tentãt qui reſpondeat deſtinato. Comperiũt vno contextu ponderoſis malleis ingeminant ictus. Quiſque citius & expeditius cõfixiſſe ſatagit gloriari. Neque pedes interea dolore vacant. Tertius carnifex duobus celeritate & miniſterij promptitudine cedere nõ vult. Pedes componit ad ictus. Quartus groſſiore clauo illos ſimul, & ambos ad Crucem cõfigit. Ita quatuor ſatellites crude-

Notanda ſunt iſta.

* Tunica 1. exemp.

Digitized by Google

crudeliſſimi ſimul crucifigunt Saluatorem, & dum inter ſe promptitudinis ſtudio præualere nituntur, vno contextu ictibus triplicatis, Cruci confixum relinquunt Dominum IESVM CHRISTVM. Pendet ille, & dum nimietate doloris caput mouere compellitur noua pœna & crucifixis penitus inſolita vexatur acerrime. Pungitur caput ſpinis. Si pedes remittat, pœna manibus ingeminatur. Si man⁹ releuare velit pedibus innitens, dolor illis augetur intollerabilis. O vos qui tranſitis per viam, aſpicite & videte ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus. Duo nequam mecum crucifixi ſunt, ſed nō antea verberibus lacerati. Pendent illi reſtibus alligati, ego clauis confixus, inde laceror, vnde ſuſtentor, & vnde me oportuit ſuſtineri, inde pendeo. Citius enim clauis quam reſtibus me poſſe crucifigi, Iudęi cognouerunt. Latrones mecum crucifixi caput libere mouent: corona ſpinea me, ſine duriſſima pœna moueri non ſinit. Fluit de capite per ſpinas, de manibus, de pedibus per clauos ſanguis, corpus omne liuet & rubet, manat & madet ſanguine, non tamen ſuper me, ſed ſuper vos ipſas, ô animę filiæ Ieruſalem flete, Suſtinete & vigilate mecum.

De titulo ſupra Domini Ieſu *caput, in Cruce poſito.*

CAP. CXXXVI.

PILATVS, quia ſine cauſæ ſerioſa cognitione, iniuſte contra Ieſum tuliſſe ſententiam ſtimulis cōſcientię vrgebatur interius, vbi illum vidit in cruce leuatum & præter morē clauis affixū, exiſtimauit operæ precium aliquam prętēdere excuſationē vnde ſui animi leuitatem & impietatem palliaret. Itaque cur Ieſum ſic puniſſet paucis aperuit. Eſt igitur hic actus quaſi redditio cauſę, & male ſentētiati ac executi palliatio, vbi Pilatus, cur ſic egerit, cauſā reddit, Iudæi cauſam non bene redditam emendari ſtudent. Pilatus declaratum mutare recuſat. Hęc nobis Euangeliſtæ demonſtrent. Ioannes. *Scripſit autem & titulū Pilatus, & poſuit ſuper Crucem.* IESVS *Nazarenus Rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi Iudæorū legerunt, quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus eſt. Et erat ſcriptū Græce, Hebraice & Latine. Dixerunt ergo Pilato Pōtifices* Iudæorū, Sed quia ipſe dixit. Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi.* Redditionem cauſæ, quam prolata & executa ſententia ſcripſit Ioānes, iam examinemus. Erat lege Romana ſancitum, quod & Deus per Moyſen dudum antea decreuerat, neminē publice occidi, niſi per leges fuiſſet, vrgētibus demeritis, condemnatus. Hoc in Ieſu crucifigendo Pilatus obmiſerat viro certe celebratæ famæ (ſi Ioſepho Iudæo credere volumus, de illo iſta ſcribenti.) Fuit autem illis temporibus Ieſus ſapiens vir, ſi tamen virum nominare fas eſt, erat enim mirabilium operum effector, & doctor omnium eorū, qui libenter quę vera ſunt audiunt, & multos quidem Iudæorū, multos etiā ex gentibus ſibi adiunxit. Chriſtus hic erat. Hūc accuſatione primorum noſtrę gentis virorum cū Pilatus in cruce agēdum eſſe decreuiſſet, non deſeruerūt hi qui ab initio eū dilexerunt. Apparuit enim eis tertio die iterū viuus, ſecūdū quod diuinitus inſpirati Prophetę, vel hęc, vel alia de eo innumera futura miracula eſſe prędixerūt. Sed & in hodiernū diē chriſtianorū, ab ipſo nuncupatorū nomen reſtat & genus. Itaque fama cognitū Romæ Ieſum Pilatus eſſe conſiderans, dubitauit apud Cęſarē accuſari quod tantum ac talem virum, nō dicta cauſa dediſſet auaritiæ & inuidiæ Iudæorum crucifigendum. Vt igitur iuſte, & pro magna cauſa, extra ordinem Dominum Ieſum oſtenderet crucifixum, quia

* Sic omnia exemplaria, ſed manifeſtū eſt ita legendum *Iudæorum, Noli ſcribere Rex Iudæorum, ſed &c.*

Deuter. 19.

Ioſephus lib. 18. antiquitatū Iudaicarū paulo ab initio.

Digitized by Google

quia inter acta curię ſententia non extabat, titulum, id eſt, cauſam ſolam necis, palam facere conſtituit, Quod & hac tẽpeſtate, in extra ordinem punitis, fieri ſæpe contingit, vbi infimæ ſortis, & incogniti nequã homines ſine titulo enecantur. Qui autem vel genere, vel fortunis, vel nequitia inſigniores ſunt, breui ſchedula, aut inſtrumẽtis ſcelerũ ſuper patibulis eorum appenſis, cur puniti ſint, etiam mortui cõteſtantur, vt qui prę ter legem necati ſunt, nõ ſine cauſa interijſſe videantur. hac inquam ratione fretus ipſe Pilatus, quia per teſtes IESVM non conuicerat, & iudicij formam in damnando eum penitus obmiſerat, titulum ſcripſit, quaſi confeſſionis argumentum, in quo ſibi mentiri coactus eſt, quod* iuſte iudicantibus ſæpe immo ſemper cõtingere ſolet, quando ad iniuſtitiam palliãdam, non cauſam pro cauſa ſuæ iniuſtitiæ, aut ſectari aut machinari cogũtur. Quamuis ergo IESVS non ſe dixiſſet Regem Iudæorum, illorum ſcilicet quibus Pilatus à Romanis præſes datus fuerat, & aperte dixiſſet regnum ſuũ nõ eſſe de hoc mũdo, tamen nullum atrociorẽ titulum Pilatus iuueniẽs, vnde magis tutari poſſet, præter ordinem * crucifixi permiſiſſe Ieſum, pro nulla cauſa, pro nulla ſententia, pro nullo iuris ordine, in viri iuſti damnatione ſeruato, falſum ſua opinione titulum, & plane mentitum ſcripſit, ſuper Crucem eius iam crucifixi, ſcriptum affigi mandauit, *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*. Super duos latrones nihil penitus ſcripſiſſe legitur, quoniam de eorum damnatione in actis Prætorij plene cõſtabat. Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum eſſe conſtituẽs, punitus eſt ita, vt cæteris regnum affectantibus tranſeat in exemplum. Hæc eſt tituli ratio, ſẽcundum quam, Pilatus ſe apud Cęſarem tutari poſſe confidit.

* Sic omnia exemplaria, ſed nemo puto non videt legendum eſſe *iniuſte* vt ſententia cõſtet.

* crucifigi 1. exempl.

Improbatio tituli.

CAP. CXXXVIII.

NVNC *ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus eſt. Et erat ſcriptum Græce, Hebraice & Latine.* Puduit Iudæos & alienigenas hunc titulum legi & intelligi, verentes nequãdo illis exprobaretur (& à Græcis in primis quibus erant odio) regem habuiſſe crucifixum; & quod erat infamius, illis inſtãtibus & magna voce à Romano præſide poſtulãtibus, crucifixum. Hanc infamiam apud exteros timẽtes inſani, mutatione tituli euitare tẽtauerũt. Dixerunt ergo Pilato, *Noli ſcribere Rex Iudæorum, ſed quia dixit, Rex Iudæorum ſum.* Ita enim nõ videbimur crucifixiſſe verum regẽ, ſed regẽ aſſertum, neque à multis, ſed à ſe ipſo, Ideo addũt. *Sed quia dixit, Rex ſũ Iudæorũ.* At præſes qui nõ eorum infamiæ, ſed ſuæ cautelæ in tituli appoſitione rationẽ habere cõſtituit, tutius duxit titulũ permanere. Quod enim ſe dixiſſet regem, inſcitię & ſimplicati (quam Herodes ſe deridere putauit) aſcribi poterat. & iuſtum non erat, ſimplicem & ſemifatuũ pro verbo penitus ridiculo crucifigi, præſertim quod opere nõ eſſet aggreſſus implere. Ita perſeuerans in ſuæ excuſationis occaſioue robuſta, *Reſpõdit Pilatus, quod ſcripſi, ſcripſi,* vt permaneat. *Quod ſcripſi, ſcripſi* & publicaui, iam mutari non expedit. *Quod ſcripſi, ſcripſi,* ſciens & prudẽs ſcripſi, certa ratione penes me conſtante quam vobis non habeo reddere, neque ab illa volo recedere. Et certe Pilate, hoc vnum inter tot mala puſillanimitatis & inconſtantiæ tuæ, bene agis, quod perſtas, & titulũ nõ mutas. Credis te mentiri, & neſcius veritatẽ ſcribis. Nullus verior titulus cruci noſtri ſaluatoris potuit inſcribi, qua de re alias fortaſſe copioſius, nũc per ſũmariũ differamus. Ieſus

Digitized by Google

Saluator interpretatur, hic quẽ crucifigis ſaluum facit populum ſuum à peccatis eorum. Saluat autẽ per mortem Crucis quod dudum Moyſes figurauit, quando ſerpentẽ æneum ſuſpendit in ligno. Populus tunc in ſolitudine poſitus, qui mordebatur à ſerpentibus venenoſis attendebat ſerpẽtem in ligno pẽdentem, & ſanabatur. Homines, qui à dęmonibus in hac ſolitudine, & ſilua cõdẽſa humanorum affectuum, per varias ſuggeſtiones peccatorum venenati ſunt. Chriſti crucifixione, morteque abſoluũtur à culpa, liberantur à pœna, pręſeruãtur in gratia ſi modo illum intueãtur per fidem rectam. Intuere Ieſum, ô Pilate, intuere ſaluatorẽ tuum, & vos ô fratres aduertite titulum. Hic, cum quo mecum ſuſtinetis & vigilatis; Hic, quem pendentem in Cruce videtis qui triſtis eſt vſque ad mortem, & non multo poſt pœnarum nimietate *moriturum. Pilati id eſt, gẽtilis hominis teſtimonio, viri certe pro officio quod gerit non ſpernendi, eſt Ieſus, id eſt, Saluator, liberator, redemptor. Eſtis captiui, ſeruique peccati; affixus eſt Cruci vt *nos redimeret. Gratis venũdati eſtis, veſtra volũtate, nulla neceſſitate, nulla mercede ſed malo veſtro propoſito, venunndati eſtis piratæ efferatiſſimo diabolo; ſine argento redimemini. Sãguinem & vitam vendidiſtis, & quod plus eſt animã, quæ argẽto nequit cõpenſari; Ieſus ſanguine ſuo hodie vos redimit, neque parcus eſt hãc monetam pro vobis expendere. Iam aperuit quinque portas ærarij ſui, vndequaque precium exponit, modo illud velitis expẽdere Fuiſti ſuperbus, accipe de ſanguine, qui per coronam exit à capite, humiliaberis. Vide quia pro tua ſuperbia Ieſus in Cruce caput leuare non poteſt. Deprimit ilud corona ſpinarum Si erigitur, pungitur acutiſſimis ſpinis. Accipe, ô ſuperbe, de hac ęrarij hui' ſacratiſſimi & ditiſſimi porta, vnde tę redimas. Es auar', aut inuidus? Perge ad aliam ærarij ianuam, Manum dexteram crucifixi IESV; ſanguis inde profluit abundanter, aperta eſt ad erogandum pro te non, metallum, ſed ſanguinem propriũ. O auare, cur pro eius amore pecuniam non eroges, qui pro te redimendo, largiſſime ſanguinẽ de manu ſua dextera fundit? Extẽſa eſt ad amplexãdum. Audies paulo poſt, quam ſit beneficus. Amat omnes, omnibus gaudentibus congaudet, non cum omnibus tãtum, ſed pro omnibus dolẽtibus dolet. Cur tu non deponis inuidiam? qui IESVM omnes homines amplexantem, & pro illis omnibus, manu dextera ſanguinem proprium, abundantiſſime dantem vides? Es luxurioſus, aut gulę vẽditus? IESVS ſiniſtra manu, pro tuis culpis mercedem ſoluit, tu mollibus delectaris illa ferro acutiſſimo perforata, ligno affixa pro te laceratur, ſanguinẽ copioſe ſpargit, per multã amaritudinem indicibilemque dolorẽ, vt *totas inſanias delectationes moderetur, ſiſtat, frenet, & pro illis ſatisfaciat. Eſne iracundus? Curris ad vindictam, hinc quoque captiuus effectus inferno? Aperta eſt pro te in IESV ærario alia porta. Pes dexter affixus eſt Cruci, vt impetus iræ te non rapiat; fluit sãguine, vt pro ſanguine quem fudiſti, vel fundere decreuiſti, ſatisfaciat. Laboras accidia, & illa te captiuum detinet? Alia ęrarij porta pro te quoque in Ieſu corpore aperta eſt. Pes ſiniſter eſt acutiſſimo clauo perforatus, vt ſtimulis pungẽtibus deponas accidiam. Dominus Ieſus totus erectus, & animi plenus, quãtumlibet pœnis exacerbatus ſtat, & pedibus ſuſtẽtatur, vt ſpe te diſcas ſubleuare, & ad bene operandum erigere. His igitur quinque portis in Chriſti corpore quaſi in ærario apertis, quia per quinque sẽſus, ſeptem peccatis mortalibus venundati ſumus, gratis ſine argento, ſed non ſine precio redimimur, ſanguine Domini Ieſu Chriſti. Titulo ergo in Salua-

Num. 21.

* moriturus. 1. exemplar.

* vos. 1. exempl.

* tuas. 1. exempl.

Saluatoris Cruce ponendo, nullum melius poterat dari principiũ quam IESVS. Nazarenus à Nazareth deriuatur, eſt enim à loco originis deductũ multa ſignificãs iuxta Hieronymũ nempe Nazareus ſeu Nazarenus, virgultum, vel floridum, ſiue cuſtodiẽs, aut ſeparatus, mũdus ſanctus, vnctus aut cõſecratus nobis ſonat. Quæ omnia ſignificata, titulo Crucis Chriſti ita concinũt, vt nullibi melius poſſint reſonare. Obmitto jam præſagitũ, ſaluatorem noſtrum oriri ſicut virgultũ de terra ſitienti. Sileo de illo prędictũ. Flos de radice aſcendet in virga Ieſſe. Et reliqua huius nominis ſignificata, à prophetis de IESV copioſiſſime & apertiſſime cõſcripta pertranſeo Cuſtodientis rationẽ ſilere hic nõ debeo. Cuſtodis eſt ſtare in ſpecula, õnia circunſpicere. IESVS qui nos ſaluat altus reſidet in mõte Caluario, & eleuatus in cruce, attentus ad õnia pericula gregis, præſto eſt ea omnia propulſare. *Rex Iudæorum*. Hoc ſufficit explanaſſe ſuperius.

Hierony. libro de nominib. Hebraicis tomo 3.

Iſaię 53. & 11.

IMPROPERATIO.

CAP. CXXXIX.

Ioan. 19. MILITES *ergo cum crucifixiſſent eum acceperũt veſtimenta eius. Et fecerũt quatuor partes vnicuique militi partẽ, & tunicam. Erat autẽ tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo nõ ſcindamus eã, ſed ſortiamur de illa cuius ſit. Vt ſcriptura impleretur dicens. Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & in veſtem meam miſerunt ſortem. Et milites quidem hæc fecerunt*, Matthæus *Prætereuntes autẽ blaſphemabant eum, mouentes capita ſua dicẽtes: Vah qui deſtruis Templũ Dei, & in triduo illud reædificas, ſalua temetipſũ, Si filius Dei, deſcẽde de Cruce. Similiter Principes Sacerdotum illudẽtes cũ Scribis & ſenioribus dicebãt: Alios ſaluos fecit, ſe ipſum non poteſt ſaluum facere. Si Rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de Cruce, Confidit in Deo, liberet eum nũc ſi vult. Dixit enim quia filius Dei ſum. Id ipſum autem latrones dicebant.*

Matth. 27.

Improperationis declaratio, & primo à carnificibus illata.

CAP. CXL.

MOS eſt pro humanitatis neceſſitudine, reis damnatis, dum puniuntur compati, quantũmlibet iuſte vexẽtur, aliquid refrigerij impartiri, ſaltẽ verbis conſolatorijs eorũ pœnã reddere mitiorem. Cedunt pro IESV crucifixo omnia in contrariũ. Pilatus crucifixum tituli appoſitione deriſit, & ad ſui excuſationem erroris, falſam crucifixo cauſam mortis ſe putat inſcribere. Carnifices ante crucifixi oculos veſtimenta deripiunt, & ſuper tunicã eius, precioſiſſimo ſanguine madentem, ſortem mittũt. Prætereuntes illum iracunde blaſphemant, Pontifices, Scribę & Phariſæi derident cauillis, ſalibus iniurioſe aggrediũtur. Latro communem pœnam, qua iuſte tenetur inuitus, ſponte cruciato improperat. Continet igitur hic improperationis actus Direptionem veſtium à carnificibus; Blaſphemias à prætereũtibus; Sales & cauillos à Põtificibus; à latrone exprobrationẽ pœnę. Sigillatim hæc inſpiciamus, quę ſimul ab Euangeliſtis accepimus. Carnifices ab Euangeliſta hic milites dicti ſunt, quia Romanam fortaſſe militiam ſequebãtur, quando à Romanis lictores dabãtur, ducibus exercituũ, & pręſidibus ciuitatum. Eſt igitur rationi cõſentaneum, Pilato præſidi aliquot fuiſſe lictores ſequẽtes exercitum prouinciæ Iudææ, & ciuitati Ieruſalem cuſtodiæ deputatum. Quatuor ergo lictores, quatuor inquam carnifices, Romanæ militię aſcripti, cruci confixerũt Dominum IESVM; Vnus dexteram manum, vnus ſiniſtram perforauit atque confixit. Tertius pedes compoſuit

Ieſu quinam improperarint.

& continuit, dum alter clauo vtrumque Cruci configeret Non eſt enim rationi conſentaneum milites Romanos, viros glorioſos, tale miniſterium executos, neque ad tam tenuem prædam diuidẽdam deſcendiſſe. Ita pro ſuo numero, carnifices prædam tenuẽ in quatuor diuidũt partes: vnicuique militi, vel potius lictori ſiue carnifici partem, communi concordia diſtribuentes. Et tunicam acceperũt hi carnifices in prædam. *Erat autem incõſutilis tunica, deſuper contexta per totũ* Hanc exiſtimo fuiſſe interiorem tunicam, carnem Chriſti tangentem ad nudũ. de cuius dignitate, & cur incõſutilis, cur deſuper cõtexta, per totum cur illam nõ diuiſerunt carnifices ſed ſortiti ſunt, pro tenuitate noſtra ſcripſimus, dum dignitatem inſtrumentorũ paſſionis Chriſti examinaremus Hãc tunicam lictores penitus integrã ſortiti ſunt, quoniam per ſuturas diuidi non poſſe videbant; quoniam inſuper eſſet anguſta. Exiſtimauerunt enim ſi diuideretur in fruſta, reddi penitus inutilẽ, dũ quarta pars eius ad contegendum corpus minime ſufficeret, & panno alteri componenda eſſet inutilis, quoniam nõ vt pannus texta licijs ſed maculis erat. *Dixerũt ergo, non ſcindamus eam ſed ſortiamur de illa cuius ſit.* Integra enim erit vni vſui, diuiſa erit ſingulis penitus inutilis, ſicque ſortẽ illos miſiſſe Euangeliſta confirmat, quando illud Propheticum dicit impletum. Partiti ſunt veſtimẽta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerũt ſortem. Qui me in Cruce laniauerũt clauis, veſtimẽta quoque mea ſine iniuria eſſe noluerant. Lacerant per quatuor partes ſuperiores tunicas, interiorẽ ſibi ſortiuntur. Iniuriam paſſus fuerã ab Herode per deriſum purpura indutus, nouam iniuriam patior à carnificibus, qui per auaritiam veſtimenta lacerãt quatrifarie. Sed vtinã à malis Chriſtianis hæc ipſa veſtimẽta peius nõ diſtraherentur. Illi ſuperiora tantum indumenta, per auaritiã lacerant interiorem partiri non audent, quæ nunc in minuta fruſtula cõciditur ad horam. Sed redeamus vnde diſceſſimus, *Super veſtem meam* interiorẽ inconſutilem *miſerunt ſortem.* Vẽditus ſum triginta argẽteis à principio paſſionis. Veſtes meas lacerari & ſortis, id eſt, ludi precium video fieri in fine. Et milites qui hæc fecerũt, carnifices qui me crucifixerũt, quia ſuę crudelitatis mercedẽ, ob meam paupertatem nulla numerata pecunia aſſequi potuerunt, veſtimenta mea in meę ſortis preciũ, ſibi diuiſerunt. Et certe hæc fecerunt, quę prophetata iam fuerant. Diuiſerunt quę diuidi poterant, quę nõ poterant ſortiti ſunt. Sed non eorum auaritiæ aut impudẽtiæ rationem habere me conuenit. Sum Iesvs, etiam teſte Pilato. Quare iuxta titulum quẽ inſcripſit, iuxta ſcilicet mei nominis rationẽ me agere cõdecet, ſaluare illos præſto ſum. Statim hoc omnibus notum faciã. Suſtinete & vigilate mecũ. Pro cuſtodis officio aſpexi iã crucifixores & carnifices, nunc alios pro cuſtodia aſpiciam.

Auctoris tractatus de dignitate inſtrumentorum Paſſionis Chriſti.

Pſalm. 21.

Declarat o blaſphemiarum, à prætereuntibus contra crucifixum Iesvm *dictarum.*

Cap. CXLI.

PRæterevntes *autem blaſphemabant eum, mouẽtes capita ſua dicẽtes: Vah qui deſtruis Templũ Dei, & in triduo illud reædificas, ſalua temetipſum; ſi filius Dei es, deſcende de Cruce* Magna incõditæ plebis frequentia ad ſpectaculum Crucis cõfluxerat, horum plurimi pontificum gratiam aucupantes. *Prætereuntes*, id eſt, nũc hac nunc illac diſcurrentes circum Crucẽ, *mouentes capita* ad irę & odij indicium indignabundi. (*Vah* enim interiectio indignãtis, & feruidi animi affectum indicãs eſt) *blaſphemabãt.* Vt ex animo facere mon-

Digitized by Google

Blaſphemare quid ſit.

monſtrarent, indignationem præferebant acerbiſſimam. Blaſphemare eſt verbis iniuriam inferre. Iniuria autē fit vel debitū ſubtrahendo, vel adducendo non debitum. Debuiſſent iſti agere gratias Saluatori IESV, & redemptori humiles ſe oſtendere. Compati debuiſſent anguſtijs, eorū gratia ſupportatis, indignationem & iram præferentes blaſphemabant nutibus capitis furibundi dicentes: *Vah qui deſtruis Templū Dei & in triduo illud reædificas.* Mentiebantur apertè IESVM aliquādo dixiſſe ſe velle deſtruere aut deſtruxiſſe Templum Dei vt intribus diebus illud reædificaret. Poſſum deſtruere ſi dixiſſet, vt teſtes vltimi aſſeruerūt, minime mentitus eſſet. Mentimini vos. Nō deſtruxiſſet vt reædificaret tātum, ſtultum enim hoc erat, ventoſum & præſtigioſum feciſſet vt tali opere nō creaturam ſed creatorē veſtrum illum eſſe agnoſceretis. Mentimini blaſphemantes; quia non factum, non dictū aſſeritis, quaſi vel dixiſſet, vel agere fuiſſet aggreſſus. Mētimini quādo veram cauſam rei, ſi fieret, ſi diceretur, nō adducitis, Ita blaſphemātes nutu capitis, & interie io ne vocis indignabūda falſam calumniā ſtruunt Blaſphemāt adhuc peius quādo dicunt, *Salua temetipſum*, quaſi ſe ſaluare non poſſit deridentes. O fatui, aſpicite titulum. IESVS eſt prima tituli dictio. Quid eſt aliud IESVS niſi Saluator? Ipſe ſalus eſt omniū, ſaluari non eget; vexatur ad modicum, ſed non periclitatur, nō frangitur: moritur, ſed mors illi non dominabitur. *Si filius Dei es, deſcēde de Cruce.* Satis ſit ſtultitiæ veſtræ blaſphemaſſe hominem Chriſtū, nolite quęſo attingere Deum. Eſt vere Dei filius quod res indicabit, ſed ſuo tempore. Plus erit reſurgere à mortuis, de infimo limbi tenebriſque ſepulchri ad lucem ſolis aſcēdere intuēdam, & in empyreum cælū ſe ſua virtute trāsferre, quam deſcendere de Crucē. Quia filius Dei eſt, & per nimiā charitatem naſcēdo deſcendit in hominem, vltimā quidem creaturā ratione pollentem, non debet amplius deſcēdere niſi ad inferos, vt homines aſcendere faciat ad ſuperos. Huius rei gratia aſcendit in Crucem, deſcendere inde nō vult, ſed pro veſtra ſalute deponitur. Non deſcendit de Cruce, ne vos deſcēdatis in infernum, Cruce illic perpetua puniendi. Deſinite infelices, deponite amentiam, contraque propria commoda laborare deſiſtite. Si deſcēdat de Cruce, vos in inferno cruciabimini ſemper. Cuſtos IESVS aſpexit ad vos inconſultā multitudinem, contra propria commoda (vt ſemper ſoletis) ſtolide laborantem. melius faceretis ſuſtinere hic & vigilare cū illo, qui vobis datus eſt cuſtos & ſaluator.

Blaſphemiæ prætereuntiū cōtra Dominum Ieſum.

Illuſionum & blaſphemiarum Pontificum & Sacerdotum declaratio.

CAP. CXLII.

SIMILITER *& principes Sacerdotum illudentes cū Scribis & Senioribus populi dicebant:* vt mali reipublicæ moderatores, populi furorem in malum augeant, applaudunt inſaniæ atque blaſphemię vulgi cui peiora adijciunt, ne fruſtra præeſſe videantur. *Alios ſaluos fecit, ſe ipſum nō poteſt ſaluū facere.* Quid ſibi volunt inſanæ hę veſtrę blaſphemiæ? Loquimur per ironiam, Alios ſaluos fecit? Minime, quia neque ſe ipſum poteſt ſaluum facere. Falſa ſunt quæ de illo dicūtur ſaluaſſe alios & varia ſanitatum dona tribuiſſe ſaluando. Hæc ſi fecit, nō ex auctoritate, nō ſua virtute id fecit, poſſet & ſe eadem ratione ſaluum facere, ſed quia alios vel nō vere ſaluos fecit, vel arte & dæmonio ſuffragante id fecit, nūc quod ars illū defecit, eſtque dæmonio deſtitutus, ideo non poteſt ſe ipſum ſaluum facere. *Si rex Iſrael eſt deſcendat*

Digitized by Google

nunc de Cruce, & credimus ei. Alia ironia peior priore. Regum Iſrael nemo hactenus eſt crucifixus, hic nunc pendet in Cruce, non eſt ergo Rex Iſrael, qui ſi Rex eſt, & à Crucis pœna ſe liberare non potuit, liberet ſe deſcendẽs de illa. Reges enim ſi quando capiũtur ab hoſtibus; aut ſaluantur à ſuis liberati, aut ſe redimunt. Agat ſecundum vt Rex, quia primum vt Deus euitare nõ potuit. *De Cruce deſcendat* vel liberatus vel redẽptus à ſuis, *& credimus ei.* Vtinam hoc vltimum diceretis ex corde, ſed mentimini. Nempe quia Saluator cuſtos eſt crucifixus Iesvs, & pro cuſtodis officio cordium ſecreta rimatur ex alto; ſi vos ex corde videret hæc vltima dicere ſanus & illæſus de Cruce deſcẽderet, neque illum pigeret iterũ crucifigi.

Matt. 14. Matth. 4.

Plus fuit ſuper mare ſiccis pedibus ambulare; per quadraginta dies & totidẽ noctes cibũ nõ ſumere;

Matth. 14. & 15. Marci 6. & Luc. 4. Matth. 9. & 12. & Ioan. 5. Luc. 7 & Ioan. 11.

ex pauculo pane tot hominũ millia bis ſaciare, donare tot ſanitates; natis cæcis viſum præſtare; reſuſcitare mortuos ad funeris pompã iam cõpoſitos, iam elatos, iamque ſepultos iam fœtidos & reſolutos quam de Cruce deſcendere; plus erit ſpoliare infernũ, & inde tantam ſecum animarũ ducere multitudinem, de ſepulchro exire, quantumlibet cuſtodito, quã de Cruce deſcẽdere. Vos autem quia prioribus miraculis non credidiſtis, neque futuris virtutibus credere propoſuiſtis, etiãſi de Cruce deſcẽderet, nõ crederetis. Sequens blaſphemia propoſitum veſtrũ aperit, & an credere velitis, mõſtrat euidentiſſime Pergite loqui

Iudæorũ in Deum blaſphemia amplificando explicatur.

pro veſtra nequitia *Cõfidit in Deo, liberet eum nunc ſi vult.* O peruerſi, & totius plebis veſtræ longe ſtultiſſimi, quæ eſt hæc rabies? Cum legem plene noueritis, ideoque certũ teneatis, nihil grauius puniri præcepto legis quã blaſphemiam in Deum, tamen aperte vos non pudet blaſphemare Deum? Non veremini eius iudicia? Manifeſtum eſt quia legem ore tenetis, non corde. Alligatis per illam onera grauia & importabilia ſuper humeros ſimplicium, vos autẽ neque digito teneri legem aut vultis, aut creditis. Satis erat deriſiſſe Ieſum, & iam moribundum hominẽ, ſalibus cauillisque afflixiſſe. Satis erat veſtræ conſcientiæ teſtimonio, vos impudentiſſime eſſe mẽtitos. Cur contra deum Patrem, tam ſuperbe nunc blaſphemando conſurgitis? Nõne Deus, ſi velit, illum poterit liberare? Liberauit patres veſtros ab exercitu Ægyptiorũ; Exod. 14.
quibus mari montibuſque cõcluſis, viam inter aquas aperuit, & quaſi pro muris vndas ſolidauit; Aquã de petra largiſſimã illis eduxit; Numer. 20
Solem pro illis contra Gabaonitas ſtare fecit. Ioſue. 10.
Diuiſit diuiditque Iordanem; Ioſue 3.
Exercitum validiſſimum vni Ionatæ profligandum dedit; 1 Reg. 14.
Goliã gigãtẽ armis exercitatiſſimũ, per inermem Dauid (nil niſi paſtoritiã expertum) ſingulari certamine detrũcauit. 2. Reg. 17.
Armatos homines ſine numero, quos in malũ veſtrũ vexerat Sennacherib, 4 Reg. 19.
ſine veſtro labore fudit, fugauit, deleuit; Tot magnalia veſtri gratia fecit, quot nuſquam literis traditum, pro alijs feciſſe inuenitur. Cur nũc illi hãc vicẽ redditis, quaſi deridentes virtutem eius vt etiam ſi velit, nõ poſſit liberare Iesvm? Quid eſt quæſo aliud dicere? *Confidit in Deo, liberet eum nunc ſi vult,* niſi per deriſum inſurgere contra Deum? Quid ſibi volunt hæc veſtræ verba blaſphemiæ? Superauimus aduerſariũ noſtrũ, ſic illũ affecimus, eo adduximus, vt Deus, ſi vult eum liberare, non poſſit. Si ſecus eſt quã diximus faciat Deus, quod fieri poſſe negamus. Scimus quia confidẽtia crucifixo non deerit. Fide Noe in arca ſaluatus eſt. Hebr. 11.
Fide Abraam ſine iniuria peregrinationem compleuit, filium in ſenectute genuit, quẽ immolare Deo nõ dubitabat. Filij liberationẽ obtinuit, promiſsiones eſt aſſecutus. Fide Iacob manus euaſit Eſau. Fide Ioſeph liberatur à carcere, Ægypto præ-

præficitur,paſcit & patrem & fratres. Fide Moyſes acceſſit ad rubũ,ſuſcepit ſigna quæ oſtendit Pharaoni, Ægyptios merſit in mare,Populum per quadraginta annos pauit in deſerto atque protexit. Fide Ioſue muros Hiericotæ tubarum clangore diuulſit, Iordanẽ diuiſit,ſolemque firmauit. Fide Iepte paucis cum hominibus fugauit ingẽtem exercitum.Iſte cõfidit in Deo, ſed nihil iam proderit ei, *liberet eũ ſi vult*; Certe non poterit,quia nos iam illi reſtitimus. Acta res eſt. Pendet in Cruce iam penitus exanguis. Laceratus eſt totus.Manus laniatæ ſunt clauis, Ferrum pedes confodit. *Liberet eũ ſi vult*; Liberatus illis inutilis. Vita in ſãguine eſt,hunc exhauſimus,flagellis,corona & clauis abſumpſimus,non diu viuet.Non poteſt, etiam ſi velit, Deus liberare à morte ſanguine iã defecto. Quod ſi fecerit, ſaltem à debilitate liberare non poterit, clauis manus pedeſque cõfoſſum.Nos enim tãto ſagacitatis & ſolertię ſtudio pręualuimus, vt volens Deus, illi eſſe auxilio non poſſit,*Liberet eum ſi vult*. Si etiam eſſet eius filius, eum nõ ſufficeret liberare. Etenim certe quia dixit filius Dei ſũ, vt hoc ſit verũ,*liberet eum ſi vult*, ſicut pater filium liberare ſtudet,certe non poterit. Vobis parum eſt ô impij (vt video) moleſtos eſſe hominibus, moleſti eſtis & Deo, pro blaſphemia tam execranda,vt pręſumatis tãtam in anguſtiam traxiſſe Dominum Ieſum,quod etiam ſi plena fide ſperet in Deo, & illum velit Deus liberare, & eo ſtudio velit, quo pater filium in tantis malis conſtitutum liberare ſtuderet,non tamen poſſit. Iactabundi ad inuicem ridetis,& plauditis de crudelitate & impietate tam dira.Latronum alter crucifixus illis fauet, ſed de eo apertius paulo poſt dicam.Redeamus ad Ieſum Nazarenum,cuſtodem in ſpecula. Nõ ſic facit IESVS cuſtos (ſi modo vultis) Saluator veſter.Audite illum, qui pro cuſtodis officio de cruce carnifices,plebẽ,vos malorum omniũ authores contuetur;auſcultat vos, maledicitis, & blaſphematis. Ille benedicit vobis,orat pro vobis,excuſat vos, audite eum.

Codicilli Domini IESV CHRISTI, *Prima particula & eius declaratio.*

CAP. CXLIII.

IESVS *autem dicebat. Pater dimitte illis,quia neſciunt quid faciunt*. Antequam Ieſus ad hortum accederet vt ſe illic capiendum exponeret,teſtamentum condidit,cuius ſupra tenorẽ inſpeximus.Nunc, quod ſibi mortem imminere conſpicit,codicillum ordinat.Et qui dixerat, *Si eſurierit inimicus tuus ciba illum,ſi ſitit potum da illi*, Opere comprobat doctrinã ſuam. Inimicos enim ſibi conſtituerant ſe carnifices crucifigentes, Populi eum deridentes, comminantes & maledicentes eidem Principes Sacerdotum,Scribæ, & Seniores,lętãtes quod malefecerint,& in rebus peſſimis ſuę blaſphemiæ gloriãtes,Non reddit illis Ieſus maledictum pro maledicto, ſed econtrario benedicit, *Pater* mi inquiens, ne iudices pro carnificum,populi,principumque demeritis.Ignoſce eis Pater. Ego libens condono iniuriam meam,nolo vindictã ſed remiſſionem. Inimici iſti noſtri eſuriunt per auaritiã quæ eos obcæcauit, & traxit in rabiem, carnes meas deuorari pœnis. Sitiunt ſãguinẽ meum totum effundi, cibemus illos charitate,potemus clemẽtia. Dedi iam carnem in cibum, ſanguinem in potum ſumere volentibus,à qua refectione Iudam non excluſi. Aſpice Pater titulum capiti meo ſuprapoſitum. Non diſcordat à legatione, tuo nomine per Gabrielẽ Angelum matri meę expoſita. Dixit ille, *vocabis nomẽ eius* Ieſum, quod ſignificat Saluatorem. Nolo Pater, ſi poſſum, inani vocis & nomi-

Lucæ 23.

Rom 12.

Digitized by Google

nominis pompa iactari. Rem volo nomini congruentem. Alienigenæ & tui nominis gloriam neſcientes, me Ieſum Nazarenum inſcripſerunt. Sim quæſo Pater cuſtos ouilis tui, ſim Saluator. Ne perdas Pater pro meis pœnis hos peccatores, ne punias eos. Vindictam ne ſumas de peccatis eorū. Dixit Angelus, hic erit magnus, Mi Pater magnifica me. Nihil egò magnanimius inuenio, quā donare iniurias. Si quid màius eſt, nihil eſſe iam poteſt, niſi ſanguinem donare cum vita, Inſpice Pater quantū ſāguinis ſparſerim, Vide caput ſanguine cruentum, Vide corpus omni pelle nudatum & cruore veſtitum. Vide laceras manus ſāguine manātes. Vide diſcerptos pedes, riuos ſanguinis factos. Hæc pro animi magnitudine dono iuſtitiæ tuæ, vt hominū peccata dimittas. Magnum me demonſtra, remittēdo quę peto. Dixit idē Angelus: Filius altiſſimi vocabitur. Cōſētaneū eſt Pater, ſi ſum tibi filius, me tui eſſe ſimillimum. Tu ſolem oriri facis ſuper bonos & malos, pluis ſuper iuſtos & iniuſtos. Gratiam qua me repleuiſti, & per quam me eſſe voluiſti lucem, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, lucere iube bonis & malis. Pluuiam ſanguinis de meo corpore, quaſi aquam de nube manātem, pluere decerne ſuper iuſtos & iniuſtos. Iſta Pater ſine cauſa nō peto. Peto ex titulo paſſionis meæ, Vnde ſum IESVS Nazarenus, Saluator & cuſtodiēs. Sū etiā Rex Iudęorum. Meum eſt, regni conſulere vtilitatibus. Nulla maior, in regno vtilitas, quā hominum ſalus; Per nomen meum, per agnomen, per regni titulum maieſtate plenum, rogo Pater dimitte eis. Quid dimittam fili? Dimitte iniurias mihi illatas, nō dāna ſola, ſed emendas damni. Dimitte omnia, & ſingula, quæ mihi tu Rex regum poſſes vt filio referuare, quæ vt Dominus dominantium repetere poſſes. Sed quibus dimittā fili? Illis. Quibus illis? Illis carnificibus, qui me crucifixerunt, & pro funibus clauis ad me crucifigendum vſi ſunt, hi Pater penitus neſciunt quid faciūt. Accipiūt veſtimenta in mercis precium, & præmiū crudelitatis, exiſtimātes nihil plus meę mortis merito conſequi poſſe. Purum hominē credunt interimere, qui illis amplius vſui eſſe non poſſit. Credunt pro miniſterio lictoris & carnificis, nihil aliud ſibi incūbere, niſi quod præſes iuſſerit; neſciunt iure an iniuria crucifixus pēdeā. Iſtis Pater in meo codicillo dimitto, & condono damnum laceratarum veſtium. Dimitto crucifixionis iniuriam. Tu idem facito, pro fidei cōmiſſarij munere quo fungeris, pro amore quo me filium tuū amplecteris. Dimitte eis. Debes hoc facilius agere, quia ignorātia iſtos excuſat, neſciunt quid faciūt. Vis ne alijs dimittam fili? Dimitte incōſultæ multitudini circunſtāti, circumcōcurſāti, nutu capitis, incōditis & horriſonis vocibus contra me ſurgenti, deridēti & blaſphemanti. Quid dimittā & iſtis? Damnum & offenſam. Conſenſerunt in mortem meam. Barrabā mihi prætulerunt, aſtiterunt crucifigētibus carnificibus, applaudunt Pontificibus, Scribis, & Phariſæis, mearum pœnarum primis authoribus, ſed ab eis ſeducti ſunt. Neſciunt quid faciunt. Illi etiā vere per ignorātiā peccāt, Dimitte ergo & iſtis, quantum prioribus dimitti rogaui, quoniam & in codicillo meo, his dono culparum omnium remiſſionem, vt hæreditariam pacē aſſequantur; dimittam & iſtis, ô fili pro quibus ne dum poſtulas, ſed ratione plenam excuſationem adducis Pontificibus, Scribis, Phariſæis, & populi Senioribus, qui teſte Pilato nō per ignorantiam, ſed per inuidiam te tradiderunt, qui ſcientes legem, & Prophetas interpretātes, nunc te meque blaſphemant, viſne dimittā? Mi Pater, dimitte illis, Scis Pater, quoniā vbi ſuperabundat delictum, glorioſius eſt Principis gra-

Digitized by Google

pis gratiam ſuperabundare. Non decet magnitudinem noſtram, neque clementiam tuam, horũ malignitate ſuperari. Si ſolis omnino ignorantibus dimiſerimus, nõ erit multa gloria remiſſionis. Pueris & furioſis humanæ leges peccata dimittunt, quia ignorãtia illos excuſat. Dimitte & iſtis, vt miſericordia tua iudicium hominum exceſſiſſe noſcatur. Iſti quidẽ Pater mi (vt Pilatus atteſtatus eſt) per inuidiã me tradiderũt. Sed hæc ipſa inuidia illos reddidit ignorãtes. Tu Pater noſti, quoniam obcæcauit eos malitia eorũ, cæci ſunt culpa quidem ſua, ſed ideo miſerabiliores quia ipſi ſibi cęcitatem adduxerũt. Dimitte Pater eis, quoniã quantumlibet ſint humana ſapientia pleni, humana tamen fragilitate ſuperati, rationis apicẽ ſenſui ſubdiderũt, & ideo neſciunt quid faciũt. Pro iſtis, Pater, qui te tã atrociter blaſphemauerunt nõ ſolũ peto remiſſionẽ, ſed excuſationẽ affero. Neſciũt quid faciũt, quia ſcire nolũt. Priores neſciunt, quia indocti ſunt; Iſti neſciunt quia ſciẽtia per malitiã ſe ipſos auerterunt. Didicerunt quidem, ſed intelligere noluerunt. Didicerunt, ſed obliti ſunt iudiciorum iuſtorum, quoniam ad* iuſtitiam ſunt ſponte conuerſi. A principio teſtamẽti mei, reliqui iure hęreditario pacem hominibus bonæ voluntatis, peruerſis eam donaui: vt, ſi quaſi hęredes iuſti hanc habere non poſſunt, habeant quamuis nequam ſerui, tantum clementia liberaliſſimi Domini & teſtatoris. Dimitte & iſtis omnem iniuriam, omnem pœnam, omnem recõpenſam, vt poſſint, ſi velint, pace frui, quam inter te & homines me firmare miſiſti. Nolo pater amplius interroges, quibus dimitti velim. Si tam iniurioſis tibi & mihi moleſtis ſupplico dimitti, conſentaneum eſt me omnibus hominibus dimitti, quæ iã dixi velle. Pater dimitte eis, qui vſque in præſens peccauerunt, qui nũc peccant, & qui peccabunt in poſterum, ſint peccata quãtumlibet grauia, turpia, iniurioſa damnoſa, quia neſciunt quid faciunt. Hæc eſt prima particula codicilli Domini IESV CHRISTI, pendẽtis in Cruce iniuriarum remiſſio. O patres, ô matres familias, læſerũtne vos vnquam filij veſtri aut filiæ veſtræ, ſerui vel ancillæ; iniuriatus eſt vobis amicus, conſanguineus, affinis, vel familiaris, audite IESVM. Pater dimitte illis. Ego dimiſi crucifixoribus meis. O princeps & reipublicæ præſidẽs qui Patris fũgeris officio, læſus es à ſubditis? Audi Chriſtũ in cruce pẽdẽtem. Pater dimitte illis. O frater, ô ſoror ô ſodalis, ô amice, ô vicine es læſus ab aliquo? Audi Chriſtum, hic ſuſtine, hic vigila vt illum valeas imitari, dimitte iniuriam. Dominus Ieſus Chriſtus non ſolum iniuriam relaxat, ſed dimitti orat à Patre, ſed atrociſſime iniuriantes coram Deo excuſat. Læditur & non attendit, Blaſphematur & benedicit, Occiditur & vitã donat; quis veſtrûm eſt paſſus tam acerbas iniurias? Quis tam improbe, tã pertinaciter læſus, tam turpiter offenſus, tam dire habitus quam Dominus IESVS CHRISTVS, à cuius iniuria iam crucifixi non ceſſatur? Pẽdet in Cruce ſanguine vacuus, & blaſphematur, nõ tamen iraſcitur, neque vindictã quęrit, indulget & excuſat. Nos ergo omnes cum illo dicamus Deo Patri. Pater quoniam Dominus noſter, Redemptor noſter, Saluator noſter, Rex noſter, filius tuus omnes iniurias condonat, nos inuicem tantorum dolorum, pro quibus eſt (noſtri gratia) triſtis vſque ad mortem, indulgemus omnibus qui lęſerũt nos. Dimittimus iniuriam, non quęrimus vindictã. Tu pater dimitte eis, quia neſciunt quid faciunt. Sic facientes aſſequamur hęreditatem in regno Chriſti & Dei, Pacẽ ſcilicet hominum bonæ voluntatis, teſtamento à Domino IESV CHRISTO relictam, & codicillorum iure firmatam.

Pulchra admonitio ab exemplo Ieſu ad remittendas iniurias.

* Sic omnia exemplaria, ſed legendum puto *iniuſtitiam*.

Secunda

Digitized by Google

Secunda particula codicillorum Domini Ieſu.

Cap. CLXIV.

Luc. 23.

VNvs *autem de his qui pendebant latronibus, blaſphemabat eum dicens: Si tu es Chriſtus, ſaluum fac temetipſum & nos. Reſpondens autem alter increpabat eum dicens. Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſte, nam digna factis recipimus, hic autẽ nihil mali geſſit. Et dicebat ad* Ieſum. *Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum, Dixit ei* Ieſus: *Amen dico tibi, hodiè mecum eris in Paradiſo.*

Declaratio narrationis prædictæ.

Cap. CXLV.

VNvs *de his qui pendebant latronibus.* Ad læuam iſte pendebat in reproborum* locum. Ad illam namque in die iudicij perditi õnes iudici aſtabunt. *Blaſphemabat eum dicens: Si tu es Chriſtus, ſaluum fac temetipſum & nos.* Duas vno contextu protulit iſte blaſphemias, ex radice infidelitatis prima, ſecunda de officina impatientiæ ſurgit. *Si tu es Chriſtus*, punit in dubio, quod firmiſſime oportuerat cõfiteri, dubius autẽ in fide infidelis eſt. Audiuerat Pilatũ dixiſſe ſẽper de Iesv, Qui dicitur Chriſtus. Videbat titulũ, vim nominis & agnominis agnoſcebat, & nihilominus diffidebat, ideòque per cõditionẽ quaſi negans dicebat, *Si tu es Chriſtus, ſaluum fac temetipſum & nos.* Nõ vult pœnã pati, cui pro iuſtitia erat obnoxius. Salutem Domini noſtri Iesv Christi vt debuit non quæſiuit, quando nõ pro eius innocẽtia poſtulauit ſed pro eius cõmodo. Saluari requirit ſpreta iuſtitia, quam habet exoſam. Non aliter faciunt damnatorum animæ, ſi quid enim boni volunt, non pro iuſtitia, ſed pro ſuo commodo, vel pro incommodo euitãdo volunt. Vellent, ſi poſſet, pro ſua incommoditate Dei tollere iuſtitiam. Quia tollere non poſſunt, oderũt & in ambiguo ponũt. Neque dicunt, quia iuſtus es, nos iuſte patimur. Hic igitur latro, pẽdens in ſiniſtra Iesv, melius dixiſſet, quia es Chriſtus, Libera te ſi vis. Nos iuſte patimur, ſiue patiamur. Sed quia impatiẽs eſt, & per impatientiã deſperatus, Dominum Saluatorẽ alloquitur irocine, Quid tu patrẽ rogas indulgere crucifixoribus noſtris? *Si tu es Chriſtus.* Si tu es Dei Patris filius, ſtude ſaluti tuæ & noſtrę qui tecũ patimur; deinde crucifixorum noſtrorũ ſalutis rationẽ habere poteris. Sed quia vt video, es moribũdus, neque te liberare potes, ſtolidam rem agis, & operam perdis orãdo Patrem, vt noſtris crucifixoribus indulgeat. *Reſpondens autem alter*, latro pẽdẽs ad dexterã Domini Saluatoris, ad quã in iudicio ſtabunt iuſti, *increpabat eum dicens. Neque tu times Deũ, qui in eadem damnatione es?* Initiũ omnis ſapiẽtię timor eſt Domini. Accipe timorem Domini & reſipiſces. Incipe timere Deũ, deſines deſperare, deſines blaſphemare, diſces te humiliare & benedicere benefactori noſtro, nobiſcum in Cruce pendenti. O te infelicem, quem tam acerba pœna non caſtigat. Sed habent hoc peſſimum reprobi, vt ſemper correctione frangantur, fiantque dum corripiuntur, magis inutiles. Probi, ſi quando caſtigantur, pœna illis fit fructuoſa. Es certe infeliciſſimus qui cũ ſis in eadem damnatione, pœnæ cõtubernio non molliris, ſed inſurgis. Audiuiſti Pilatum, de iuſtitia huius quẽ derides, contriſtantem, quando dixit, Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. Erat officij & conditionis tuæ, nõ addere afflictionẽ afflicto, præſertim iuſto; ſi te dolor facit acerbũ, in te ipſum pro tua culpa, aut in me inſurgere debuiſſes, quia nocentiſſimi ſumus, Vnde *iuſte* quidem *nos pœna tenet*,

* Loco 1. exempl.

Blaſphemia latronis pendentis à ſiniſtra Domini Ieſu.

Damnatarum animarũ conditio.

Latronis ad dexteram confeſſio.

net, nam digna factis tormenta *recipimus*, quoniam latrocinantes multos torſimus, ideo iuſtitia commutatiua nos quidē iuſte Cruce punit, quando pro multis mortibus & crucibus, quæ alios tollerare coegimus, dum eorū bona diripuimus, vna nos morte Cruceque conſumit. *Hic autem nihil mali geſſit.* Vnde acerbiſſimus illi fit dolor, quem libens pro nobis pateretur. Et idcirco non tantum condolere illi deberemus, & flere ſuper nos propter ſcelera noſtra, ac ſuper illum pro eius innocentia, ſed etiam illi gratias agere, quod noſtri gratia tātas pœnas ſponte ſuſceperit, libenſque ſuſtineat, & pro nobis à Deo patre veniā imploret, & coram illo noſtram ignorantiam in excuſationem adducat. Conſorte pœnę iam ſic admonito, *dicebat ad* IESVM, vt mediatorem Dei & hominum in medio cōſtitutum, *Memēto mei Domine cū veneris in regnum tuum.* Regnum illud quod tu Domine dixiſti, nō eſſe de hoc mūdo corruptibili, regnū pacis & gaudij ſempiterni, regnū iuſtitiæ & veritatis, regnum quod non auferetur, regnum in quo regnant omnes qui bene Deo ſeruiunt, *Domine,* cui ſeruire regnare eſt cū veneris in regnum tuum, iure naturæ quia Deus es; tuum per gratiā in omnes homines per te ſcaturientē, tuum, quoniā tanto labore, prœlioque tam duro illud aſſequeris, *Memēto mei* non peccatorum quę geſſi, non latrocinia mea quęſo tuę mente reuoluas. *Mei* qui homo ſum, qui gero imaginē Patris tui licet imperfectā, cuius tu es imago perfectiſſima, per commune imaginis cōtubernium, per animā rationalem qua mihi conceſſit Pater, & tu de Virgine naſcēs accepiſti, per humanitatem qua mihi es frater. *Mei Domine memento*, Nō grandia peto. Mordet me conſcientia ſceleribus fœtida. Introduci poſtulare confundor ad patriam tam felicem, hominem dignū omni ſuplicio; ad tam puram & excel-

Latronis ad dexteram humilitas.

lentem nobiliſſimorū ciuium cōſuetudinem, ſceleſtū & infimę ſortis hominē introduci petere nō audeo Scio quod tecū, ſcio quod cū tuis ciuibus eſſe nō mereor. Neque ſeruorum tuorum pediſſequus vt fiā, petere audeo. Scio tam puro, tam ſublimi tā glorioſo loco me recipi nō dignum. Ita Domine ſim ſaltem in memoria tua; pius es & clementiſſimus; Comis es & neminē aſpernaris, ſi mei memor eſſe dignaberis, ſpero aliquādo ad regni tui manſiūculam aliquā peruenire (quoniā multas habet & maximas) iubebis admitti, & infimis ſaltē ſeruulis aſcribes. Meretur hoc precium quod nunc pro me ſoluis. Tanti tibi conſtat ſalus mea vt me ſpernere, & à regno tuo perpetuo excludere non debeas; modo de tua mente nō excidam, quod ſupplex oro ne fiat. Neque enim ſolertiā tuam decet eorum obliuiſci, quos tāto tuo labore, tantis pœnis, toto ſanguine & vita propria redimis, præſertim eorū, quos in paſſione ſocios habere voluiſti. Quantumlibet enim nobis domine ſit cauſa diuerſa, mors tamē vna manet. Exiſtimo Domine quod nō ſine magna ratione (cum innocentiſſimus ſis) inter duos nocētes crucifigi decreueris. Video ab initio Euam parere Cain & Abel. Adam inter vtrumque animo pendere, in figuram tui inter nos pendentis in Cruce. Video alterum fratricidam, & deſperantem de poteſtate & clemētia Patris tui, quando poſt fratricidium dicere nō eſt veritus, *Maior eſt iniquitas mea quam vt veniam merear* Facit idem collega meus à ſiniſtro latere tuo, Cruci confixus, qui per deſperationem te blaſphemat & patrem. Vt ille figurauit Caim, me Abel figurantem, fac imitari quem pręfero, qui pius fuit, & Deo gratum ſacrificium obtulit. Aſsimiler iſti Domine, in quo ſapiētia tua me præfigurauit. Non poſſum de gregibus victimas immolare, offero me nedum tecum in Cruce, vbi

Inter duos latrones cur crucifigi voluerit Dominus Ieſus.

Geneſ. 4.

Digitized by Google

vbi licet pro meis iniquitatibus iuſte ſuſpendar, tamen nõ aſpernaberis voluntatem, quæ iuſtitiæ ſatisfaciat, corpus cruciari libenter acceptat. Tu Domine Noe ſeruo tuo filios dederas *Cham & Iaphet, Cham patris nuditatem deriſit, cum ille poſt vindemias, labore & vino atque ſopore grauis, detectus obdormiſſet. Facit idem qui pendet à latere ſiniſtro tuæ maieſtatis. Te qui vineam Eccleſiam plãtaſti qui pro vindemia ſanguinem in Crucis torculari iam expreſſiſti, & charitate nimia inebriatus nudari voluiſti, dirus hic nudus in Cruce deridet & blaſphemat. Aſſimila me Domine Sẽ & Iaphet in quibus me præfiguraſti, Cõtego ego nuditatẽ tuã vtcũque valeo. Redarguo maledicentem tibi, affero tuæ innocẽtiæ teſtimonium. Obtineam ſupplico benedictionem tuam. Tu Domine Abrææ vnum filium de ancilla & vnum de libera dediſti. Collega meus ancillæ filium ſe gerit quia ſpiritum habens ſeruitutis, mũdanique timoris vitio ſuperatus, cadit à ſpe, cogitãs tãtũ prężentia, murmurat vt ſeruus & Domino maledicit. Ego libens filius eſſe pro viribus ſtudeo. Nolo eſſe filius Synagogę fugitiuæ, & rebellis ancillæ. Studeo fieri filius Eccleſię vxoris liberæ, qua libertate tu illam donas. Hæreditatem petere non audeo, peto memineris mei, ſicut meminiſti Iſaac, in quo me figurari voluiſti. Tu Domine Rebeccam ex Iſaac concipere feciſti Eſau & Iacob. Collega meus tibi eſt Eſau. En aſpernatur hereditaten quam ille pro lẽtis edulio poſthabuit En cõtumax eſt & alienigenas ducit vxores, præter Patris imperium, infidelitatem & impatientiã, per quas te blaſphemat. Sim queſo Domine Iacob, ſim Eccleſię matris chariſſimus filius, eius conſilio, eius auxilio, non mea virtute aſſequar benedictionem tuã. Tu illam, cũ dederis cõfirma. Quod ſi me per omnia Iacob aſſimilari nõ vis, neque enim mereor; ſi

Geneſ 9.

* Sic omnia exemplaria, forte legendum Sem, Cham & Iaphet. nam paulo poſt meminit etiam Sem cum Iaphet.

Geneſ. 16. & 21.

Geneſ 25.

Geneſ 28.

primogeniturę iura in regno tuo aſſequi nõ poſſum, familię ſaltẽ eius me connumera non peto hæreditatem, quia nõ ſum dignus, peto in hęreditate de me haberi memoriam, vt ſaltem de micis cadentibus de menſa tua comedere liceat. *Memento mei Domine dũ veneris in regnum tuum*, dum accubabis in menſa felicitatis æternę. *Amen*, non vtcumque ſed certiſſima & infallibili veritate, *dico* promittẽs, *dico* donãs *tibi* ad meam dexteram crucifixo, *tibi* per fidẽ figuras de mea Cruce cognoſcẽti, *tibi* in Abel figurato, &, vt ille recte pieque ſacrificanti; *tibi* in Sem præſagito, &, vt ille, reuerenti, *id eſt *tibi* in Iſaac premõſtrato, filij legitimi timorem habẽti, *id eſt, *tibi* vt Iacob lõganimi & ſupportanti, *Hodie eris mecum in Paradiſo*, intrabis mecũ perpetuas ęternitates, in quibus omnia pręſentia ſunt, quibus non eſt expectatio craſtini, neque occaſus lucis externæ, ſed ſemper *hodie*, id eſt, ſemper præſẽs ſine occaſu pręteriti, ſine ſolicita expectatione futuri, id eſt, *eris*. Adiũgit futurũ verbũ aduerbio præſentis tẽporis, quoniã adhuc in vita mortali, ad futura ſemper intenta. pleni ambo erãt anguſtijs, quæ paradiſum intrare nõ poſſunt, neque adhuc erat Paradiſi ianua reſerata mortalibus, ſed illã agnus proxime aperire debebat. Ideo dicit, *hodie eris* quaſi dicat, vt primum tu mortalem hanc vitam reliqueris. naſcentem ex heri, & pendentem ex craſtino, *hodie* ſemper in præſens *eris mecũ* qui nunc inter duos peccatores, vnũ reprobum, alium pium, in vitæ extremo conſtitutus ſum, vt pro peccatoribus & iuſtis patiar. *Mecum* quem figurauit Adam medius inter Cain & Abel pater vtrique atque beneficus; qui ſum figuratus in Noe, qui reprobo & pijs filijs liberatis à diluuio, atque plãtauit vineam, ſicut ego per Crucem omnes ab inferno libero & illis Eccleſiam plãto: In Abraham, qui filios habuit de ancilla & libera, & mihi ſunt

* Sic omnia exemplaria, ſed videntur ſuperflua, ni forte ſignificent *item* non autem *id eſt*.

Figuræ Chriſti inter duos latrones pendentis.

filij

filij de Synagoga & Eccleſia. *Eris mecum.* Cruces, quæ noſtra corpora detinent, nos faciunt eſſe ſeparatos, vnde nūc pro corporis neceſſitate, ſimul eſſe non poſſumus. Claui me prohibēt tecū eſſe. Funes te detinent à me ſeparatū. Soluētur ambo hac corporis mole. Remanebunt illa cū crucibus. Spiritus liberi euolabunt. Pręcedā te, iter oſtēdens animę tuæ, illa me ſequetur, præſtolabor eam in optimo loco, in paradiſo, vbi me tibi comitem perpetuū exhibebo, illic eris mecū exaltatus ſuper omnem creaturā. Eris & tu incorruptibili lætitia plenus, vidēs & amās gloriam meam. *Eris in Paradiſo.* Miror ego acutam quorundam tarditatē ingenij hic cauillātium, vel cauillū ſoluere credentium. Dicunt hodie fieri promiſſionem, impleri autē poſtea; vt Dominus IESVS dicere voluerit, hodie promitto, Eris autem mecū in paradiſo, quando aſcendam ad Patrem, Neſcio ego quis melior Paradiſus inueniri poſſit, aut quæri debeat, quā ſimul eſſe cum Domino IESV CHRISTO iam glorioſo, & deitatem ſimul cum humanitate mōſtrante. Hic latro non multo poſt IESVM, vel ſaltem eadem die mortalem hanc vitā, & ſimul pœnas omnes egreſſus eſt, Dominum IESVM ſecutus quem cōſentaneū eſt in limbo, ſinuue Abrahæ inueniſſe, & ab eo non diſceſsiſſe. Vidit illic alligari draconem, ſolui Patriarcharum animas, omniúmque piorū iam purgatas. Illū teterrimo carcere claudi captiuū, iſtas educi de tenebris in libertatem, lugere infernū exultare paradiſū, ſpoliari abyſſos, ditari cælos. Quare in paradiſo die promiſſa veriſſime fuit. In principio, dum teſtamētum condidit dominus IESVS, ſuis reliquit hęredibus patientiam. Quā, quia nouerat nō ſine magna poſſe difficultate teneri In codicillo fructū eius oſtēdit, vt præmij magnitudo animos extollat & mentem confirmet in opere, *Hodie eris mecū in Paradiſo*, cui dicitur? Latroni. Quare dicitur? quia patiēter ſuſtinet Crucem. Dixit enim *Nos quidem iuſte. Nā factis digna recipimus.* Nullum aliud opus egiſſe legitur aut cogitaſſe vnde tantum pręmij aſſequi debuerit, niſi quod patiēter ſuſtinuit pœnam Crucis. Iam alias dixerat Dominus IESVS, *In patientia veſtra poſsidebitis animas veſtras* Nūc doctrinę ſuæ veritatē apertiſſime facto mōſtrauit. Suſtinete igitur fratres chariſſimi, in aduerſis ne quęſo frāgamini. Vigilate, *ad patiēter aduerſa ferēdo, ſuſtinete. Si peccatores eſtis, latro vos admonet, Suſtinete quoniā iuſte patimini. Audite latronē ſanctū. *Et nos quidem iuſte*, Nos peccatores iuſte affligimur, & ideo patiētes eſſe debemus. Nā factis noſtris digna recipimus incommoda, dum qua mēſura mēſi fuimus, remetitur & nobis. Si iuſti eſtis, ſuſtinete nihilominus, quia & iuſtus IESVS mortē acerbiſſimam pro nobis ſuſtinet patienter, vt qui patiētiā, hereditario iure relictam, habere non ſpreuerint, audire mereantur cum latrone, *Hodie mecum eris in paradiſo.*

Latroni pio cur Dominus Ieſus donauerit paradiſū.

*Ac. 1. exempl.

Tertia codicilli particula & eius declaratio.

CAP. CXLVI.

STABAT *autem iuxta Crucem* IESV *mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ. Cum vidiſſet ergo* IESVS *matrem & diſcipulum ſtantem, dicit matri ſuæ. Ecce filius tuus. Deinde dixit Diſcipulo. Ecce mater tua.* Steterat à principio mater iuxta Crucem, prius tamen pro crucifixoribus orare, latroni cōcrucifixo ſolatium præſtare voluit Dominus IESVS, quam alloqui matrem, quam illam Diſcipulo, & illi chariſſimum Diſcipulū commendare: Vt diſceremus pro officio publicas vtilitates, noſtris priuatis rationibus anteferre, quando Rex noſter ſa-

Ioan. 19.

Digitized by Google

pientiſſimus, in mortis articulo conſtitutus, peccatoribus, iuſtiſque codicillo prouidit, antequã matri. *Stabat* quippe *iuxta Crucem*, quia iam à principio illic fuerat; ſi enim ſuperueniſſet loquente I e s v, nunquam Euangeliſta dixiſſet, *Stabat*, ſed interea illã ſuperueniſſe literis mãdauiſſet. *Stabat autem* non à longe, vt plærique dixerunt, *ſed iuxta Crucem*. Certe ſi dum crucifigebatur I e s v s, aut poſteaquam Cruci appenſus relictus eſt, aliquid dixiſſet, feciſſetue Virgo Maria eius liberandi gratia, vt quidam non minus ſtolide, quam inepte impiéque confingunt; ſi illam ipſam pœnã prohibere impedireue tentaſſet; ſi tantas mœſtitię notas protuliſſet, Diſcipulus Iesv chariſſimus datus ab eo matri in vicem filij, qui* illi ſociauerat, non ieiuno verbo pertrãſiens dixiſſet, *Stabat iuxta Crucem* Iesv *mater eius*. Poterat dicere, ſtans iuxta Crucem Iesv mater eius ſupplicabat illum non crucifigi, crucifixumue deponi cũ lacrymis poſtulabat, & quoniam non impetrabat, lamentabatur, defecit pre dolore. Non hoc dixit, ſed dixit, *Stabat iuxta Crucem mater eius*, Vt talis matris conſtantiã & animi magnitudinem declararet. Quid enim ſingularis gratiæ prę cæteris matribus, quid virtutis heroicæ, quid animi roboris habuiſſet, ſi talia dicere aut facere fuiſſet aggreſſa, qualia mulieres dolore ſuperatæ dicunt & faciũt. Certe ſi vero affectu ad ea prorupiſſet (vt iam demõſtrauimus) excidiſſet à gratia, incidiſſet in culpam, & inconſtãtis animi ac muliebris notam effugere nõ potuiſſet, neque præ cæteris mulieribus benedicta manſiſſet, quando aliarum inſtar fuiſſet dolore ſuperata. Si vero (quod minus ego crediderim) hos affectus monſtrauit exterius, quibus interius nõ tenebatur, dicitur abſurdius, & iniurioſius illam cõtra honorem Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ac ſuimet fruſtra fuiſſe mentitam. Hæcne tantæ reginæ, matri omnium ſaluatoris poſſent impingi? teſte Ioanne qui vidit, aſtitit, & teſtimonium perhibuit veritati. Stetit inquã animi plena, plena deuotionis affectu. Stetit indicibilem amoris flammam mente reuoluens, qua filius eius ardebat; ardẽs & ipſa feruore charitatis, ſe talem ac tantũ filium genuiſſe examinans, qui tales iniurias libere cõdonaret, & tã atrociter iniuriantes ſtudioſiſſime excuſaret. *Stabat* conſiderans filij ſui anguſtias, duras ſane & acerbiſſimas, quibus acerrime materno cruciabatur affectu; & nihilominus pro ſua ſapientia, & charitatis incendio conſiderans vtilitatẽ humano generi inde prouenientem; conſiderans Dei Patris, & Filij ſui, ac Spiritus ſancti gloriã inde ſurgentem, conſiderãs amorem immenſum Patris, & Filij ad ſe ipſam, ad õnes homines liberãdos, honorandos, glorificandos, beatificãdóſq; promptiſſimum, ſuum filiũ talia pati cogentem; ſi vnquam alias tũc maxime dixit, *Magnificat anima Dominũ*, Filius meus, qui non iam dimidiũ animæ meæ, ſed eſt tota anima mea, magnificat nunc per paſſionẽ ſuã Dominum Deum Patrem ſuum, ſpõſum meum anima mea, meus filius, qui me corpore ſimul & anima viuã fecit, qui per has tam duras pœnas, me & omnes progenitores meos liberat à pœna inferni, reparat ad gaudia paradiſi. Vere nunc magnificat Dominum Deum, illum tanta iuſtitia præditum oſtendens, vt proprio filio non parcat, ſed mortem duriſſimã pro iuſtitia, illum ſubire compellat; tanta clemẽtia vt pro ſeruis filium tradat; tanta liberalitate & largitate, vt cum potuiſſet modis innumeris longe facilius, ſine iniuria humanitatis, ſine pœna filij hominũ incõmodis* obuiaret, maluit tamen filij ſanguinem & vitã expendere. *Stabat* & in ſe ipſa dicebat, ſemper *exultauit ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo* Expectans per filium meum homines ſaluari,

Maria mater Ieſu à principio ſtetit iuxta Crucẽ.

* Illã. duo exempl.

Virginis matris iuxta Crucem ſtantis conſtantia.

Stans iuxta Crucẽ Maria quænam mente reuolueret.

Lucæ 1.

* Sic omnia exemplaria. ſed legendum puto obuiare.

Digitized by Google

ſaluari. Quod iam credidi, quod deſideraui, nunc video, ideo exulto, dum hinc dolore ac triſtitia quaſi mater, pro tantis mei filijs pœnis affligor & ſtringor, Inde vtilitates ſequẽtes has pœnas cogitans, & amore quo genus humanũ amplector, quo Patrẽ & ſpõſum meum, quo Filium meum proſequor, cõfortata dilator ſubito. Ita exulto, extra ſalto, ſalto extrà triſtitias, & viciſſim contriſtor. Tantus eſt hic mihi motus contriſtationis, dũ à filij mei pœnis examinandis, trãſeo ad vtilitates inde ſurgentes, quod tãtam agitationem ferre non poſſem. Deficerem certe neque mirum. Si enim acerbus dolor, dum nimis ſtringit, ſufficit enecare; ſi gaudium excellens (quoniam nimis ſolet vitales reſoluere vires) gaudẽtes extinguit. Ego in tãto dolore cõſtituta tantóque gaudio ſuperfuſa, exultans inter hæc, nũc incredibili reſtricta dolore, nunc gaudio indicibili dilatata quomodo ferrem? Sed *quia reſpexit* filius meus & Domin⁹ meus *humilitatem ancillæ ſuæ*, tenuitatẽ ſcilicet virium mearum, vires præſtitit, vt in tanto dolore & gaudio, durare ſufficererẽ. Ideo, *Ecce enim* certe, *ex hoc*, eius auxilio, quod cõſtans, impauida, imperturbata, ſto iuxta crucẽ filij mei, quod nulla vnquam mater facere potuiſſet. *Beatam me dicent omnes generationes.* Nã quod talẽ conceperim Filium, Spiritu ſancto factum eſt nõ opere meo; quod lactauerim, quod circumtulerim, quod educauerim, quod ſecuta ſim ſemper, mihi eſt cõmune cũ matribus multis, quod ad crucẽ eius ſteterim ſine querela, quod ſanguinem eius viderim de toto corpore profluentem, neque vocẽ dederim, quod vnicum filium moriẽtem viderim, & nõ ſyncopizauerim, mihi eſt ſingulare priuilegium, à Deo Patre, & Filio eius Filio meo, & à Spiritu ſancto mihi tributũ: quia vterque cũ Spiritu ſancto, *Fecit mihi magna qui potens eſt* Pater æternus, omnipotens Deus *Et ſãctũ nomẽ eius*, Nõ illud tetragrãmatum, quod neſcij fabulãtur, ſed filius ſuus IESVS, verbum eius, veritas eius, quod illi eſt nomen ſanctum, ineffabile, & inconprehenſibile. *Fecit mihi magna*, magnam ſcilicet animi cõſtantiam, magnam prudentiã, magnã ſapientiam, magnã charitatẽ, per quæ ego ad crucẽ eius ſto, cogitãs inter magna quę fecit in me, magnã eius miſericordiam. Sto igitur & mẽte reuoluo, quod nunc *miſericordia eius à progenie in progenies* omnium ſeculorũ extẽditur. *Timentibus eum*, timore ſãcto, cuius rei gratia latro dexter, non incõdite dixit ad rebellem & cõtumacem pœnæ ſocium, *Neque tu times Deum?* Time eum vt eius miſericordiã potius experiaris quam iuſtitiam. Sum & ego de timentium numero, quis enim te nõ timeat ô fili omnia potens? Tu es brachiũ Dei omnipotẽtis, tu es vires eius. En aperta brachia tua dulciſſime fili, ad tuam potentiam declarandam nunc video. Aſpicite omnes. *Fecit potẽtiã in brachio ſuo dextro.* Latronem illic pendentẽ abſoluit à pœnis inferni, donauit gaudijs paradiſi. *Fecit potentiam in brachio ſuo ſiniſtro* latronem illic pendentẽ, ſuperbum contumacem, impœnitentẽ; & illi ſimiles, *diſperſit ſuperbos*, in ſuppliciũ dãnationis æternę, *mẽte*, certo propoſito, *cordis ſui*, ſuæ volũtatis, vel *diſperſit ſuperbos mẽte cordis ſui* id eſt, volũtate animę ſuę in ſuperbia obſtinatos. *Depoſuit potẽtes de ſede*, malignos ſpiritus & draconẽ principẽ eorum potentes nequitia, & per tyrannidẽ opprimentes genus humanum Filius meus per pœnas, quas video illum ſuſtinere, iã de ſede depoſuit, mox illos fugabit. *Et* *exultauit humiles* patrum animas in ſinu Abrahæ, illum ardentiſſimo deſiderio poſtulãtes. *Eſurientes* has animas reſtitui libertati, *Eſurientes* beatitudine ſaturari à filio meo per has pœnas. *repleuit bonis & diuites dimiſit inanes*, quãdo diabolũ & infernũ tantis opibus, & animarũ iuſtar theſauris iniuſte diuites, iuſte exuit, & penit⁹ inanes dere-

Exultauit Mariæ ſpiritus maxime dum ſtetit iuxta Crucem filij ſui.

Singulare Marię priuilegium fuit ſtare iuxta Crucẽ mente conſtanti.

Magna quæ fecit Deus in Virgine.

*exaltauit 1. exempl.

Digitized by Google

dereliquit. Reliquit etiam diuites inanes, quando animas, quæ nullam frugem bonorū operum attulerant, plenas inanitatibus, & inanitionibus iniquitatū reliquit in pœnis. Ioſeph venditus à fratribus triginta argēteis, poſt calumnias incontinentis & procacis fæminæ, poſt carcerem Ægypto præficitur, fratres paſcit inuidioſos & illis iniuriam condonat. Sic ab Iſrael ſuo patre ſuſcipitur. En IESVS, magni Iſrael, non multarum ſed cunctarum gentium patris, puer & filius eius ſecundum diuinitatem, homo puriſſimus nullo peccato maculatus, puer & filius meus ſecundum humanitatem, per inuidiam à Iuda, quem ſibi in fratrem aſciuerat venditus, à Synagoga procaci falsò accuſatus, à Pontificibus in domibus Annæ & Caiphæ quaſi in carcere aſſeruatus, & Pilato quaſi Iſmaelitis traditus, à Pilato autem nūc crucifixus, fratres & mūdum famelicum pauit iam antea corpore ſimul & ſanguine proprio, nūc omnibus iniuriam cōdonauit. Ita ſuſcipiet illū paulo poſt Pater ęternus, ſicut ſuſcepit Iſrael puerum recordatus miſericordiæ ſuę. Iſrael ſuper omnia lętatus eſt, ſuſcipiēdo Ioſeph, quod ille fratribus cōdonaſſet iniuriam, quam vltus nō eſt, neque filijs improperauit pater, Recordatus nempe miſericordiæ ſui Ioſeph quē tā ardēter amabat; quoniam ille remiſerat fratribus iniuriā, pater voluit penitus eſſe remiſſam. Ita Deus omnipotēs magnus Iſrael, recordatus miſericordiæ ſui, meique Ioſeph, qui rogans in Cruce pro fratribus dixit, *Pater ignoſce illis*, illoſque excuſauit, Iudæos habuit excuſatos, & veniā pręſtitit illis, ſi modo voluerint acceptare. Hoc eſſe exiſtimemus quod meditabatur ſtās ad Crucē virgo Maria quando dixit, *Suſcepit Iſrael puerū ſuū, recordatus miſericordiæ ſuæ*. Modū etiā ſuſceptionis enarrat, *Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraam, & ſemini eius in ſæcula*. Ita ſuſcepit eū, ſicut locutus eſt ad patres

Geneſ. 37. 19. 41. Ioſeph venditus figura Chriſti.

noſtros. Et quomodo locutus eſt ad patres noſtros ô mater ſanctiſſima, ô mater ſapientiſsima, ô mater mœſtiſſima, & inter anguſtias, pro tua ſapientia, gaudia cogitans? Locutus eſt ad Adam, *Maledicta terra in opere tuo ſpinas & tribulos germinabit tibi*. Terra Iudæorum, Synagoga maledicta ſua iniquitate, quantumlibet bene culta fuerit à filio meo in opere ſuo. in laboribus peregrinationum, doctrinæ, & ſanitatum. ſpinas in capite eius, tribulos in pedibus & manibus germinauit. Vnde Iſrael magnus, Ioſeph puerum ſuum ſuſcepit ſicut locutus eſt ad patrem primum Adam, Videte ſpinas in capite, in manibus & pedibus tribulos ferreos. Locutus eſt ad Noe. *Cumque obduxero cælum nubibus apparebit arcus meus in nubibus, recordaborque fœderis mei quod pepigi vobiſcum & cum omni anima viuente, & non erunt vltra aquæ diluuij ad delendam vniuerſam carnē.* Cum corpus filij mei, ſedes Dei, verum cælum, obductum eſt nubibus paſſionis, cum clauis fixus eſt Cruci, apparuit arcus in nubibus, brachia arcuata inter anguſtias viſa ſunt; vnde promittit Deus homines non vltra diſperdere, quoniam redempti ſunt pœnis inundantibus, quas arcus brachiorum Cruci affixorum reducit in mentem. Suſcepit ergo filium ſuum, puerum ſuum & meum, ſicut locutus eſt ad Noe. Ad Abraam autem locutus eſt ita. *Tolle filium tuum vnigenitum quem diligis Iſaac, & vade in terram viſionis, & offeres eum ibi in holocauſtum, ſuper vnum montium, quem monſtrauero tibi*. Venit Abraam in montem, Erexit altare, Ligna compoſuit, filium ſuperpoſuit, vt illum immolaret, gladium arripuit, Sed prohibitus iugulare filium, inuenit arietem, quē pro illo obtulit. Et magnus Abraam omnipotens Deus, vnigenitum filium ſuum IESVM, filium meum, ſicut locutus eſt ad Abraam in figura, duxit in illum ipſum montem, vbi altare

Geneſ. 3.

Geneſ. 9.

Geneſ. 22.

Digitized by Google

Abraam dudum erexit, Cruci locum deſignauit, Ligna ſuper altare, id eſt, Crucem in loco preparato ſtabiliuit, Compoſuit Iſaac ſuper Ligna id eſt Chriſtum ſuper Crucem. Et quoniam de ſe nata in filio diuinitas mori non poteſt, humanitatē quam de me ſumpſit, quaſi arietem immolauit. Non poterat Iſaac pro peccatis hominum ſatisfacere; poterat autem filius meus quia ſic decretum à Deo fuerat, per ſuam mortem hominibus veniā impetrare. Ideo euaſit ille, hic moritur in Cruce, odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis, Ex filij mei carnibus oblatis. Quis iſte odor fuit, ô virgo ſanctiſsima, odor clementiæ, odor remiſsionis tantæ iniuriæ, odor obedientiæ, odor ſatisfactionis; quando per ſuam mortem iuſtitię ſatisfactum eſt. Ita ſuſcepit Iſrael puerū ſuum, ſicut locutus eſt ad Abraam & ſemini eius in ſæcula. Primum germen legitimum ſeminis Abraæ fuit Iſaac. Ad hunc locutus eſt Dominus. *Quieſce in terra quam dixero tibi, & peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi*, Ego ſum illa terra, in qua Iſaac filius meus peregrinatus eſt cum quiete, Nuſquā enim quieuit de cælo deſcēdens Verbum Patris æterni, niſi in ventre meo per nouem menſes. Nam vt primum eſt natus, extuli eum de Bethleem, & in Nazareth domum habitationis ſuę reportaui. Non multo poſt Iudæam cū illo deſerui, Herodis crudelitatem fugiens. Eo mortuo, reuerſa ſum cum filio meo ad terrā natiuitatis meæ, vbi vt adoleuit filius meus, pro ſanctimonia & doctrinæ veritate odio habitus, nuſquam ſtetit diu. Quieuit tantum in ventre meo, Impleuit quod dixerat Deus ad Iſaac in figura, *Quieſce in terra quam dixero tibi*, implebit & paulo poſt in ſepulchro reconditum lacerum corpus. *Ero tecum*, Fuit Deus cum humana natura filij mei in vētre meo, Erit cum exangui & exanimi corpore in ſepulchro, *Et benedicam tibi*. Spero iſtud mox futurum, Non nocent, ô Iudæi veſtrę blaſphemiæ filio meo, benedicet ſtatim illi Deus. Quæ ſit futura benedictio audite. *Tibi enim, & ſemini tuo, dabo omnes regiones has*, inferas in prædam, medias in tutelam, ſuperas in regni gloriam. *In nomine* enim Domini *IESV* mei filij *omne genu flectitur cæleſtium*, quia miniſtri, *terreſtrium* quia redempti, *infernorum* quia ſubacti & carcerati. Secundū ſemen Abraam eſt Iacob, ad hunc locutus eſt in viſione Deus, quando oſtendit illi ſcalam ſtātem ſuper terram, & cacumen illius cælum tangens, Angeloſque Di aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum ſcalæ innixum. Crux iſta in qua meum filium pendentem video, ſcala eſt, cuius cacumen tangit & penetrat cælos, per hanc nempe ad ſummum cælorū Dei thronum aſcenditur. En Angelos aſcendentes, & deſcendentes per hanc ſcalam, ad filij mei ſanguinem colligendum & conſeruandum. Gratię innumeræ, per quas homines in Angelos tranſeunt. à Deo patre in homines, per filij mei Crucem deſcendunt, homines ſine numero, per ſuſceptas virtute Crucis gratias, ad cælos aſcēdunt. En Dominum IESVM CHRISTVM, Dominum vniuerſorum, Dominum & filium meū ſcalæ innixum, per clauos illi adhæret, ſuſtentatur in illa. Ergo ſuſcepit illū Deus per Crucem, ſicut locutus eſt ſemini Abraam in ſcalæ viſione, quam retuli. Ita *ſtabat iuxta Crucem* IESV *Mater eius & ſoror matris eius Maria Cleophæ* Poſt mortem Ioachim, cui Anna Mariam matrem Domini peperat, nupſit Anna Cleophæ, & ei aliam filiam Mariam nomine peperit, Mariæ Virginis ſororem vterinam, *Maria Cleophæ* quā Cleophas genuit ex Anna, *& Maria Magdalenæ*. Hanc notiſſimum eſt ex euāgelio prius delitioſam fuiſſe mulierem, poſtea Domini IESV CHRISTI doctrina pœnitentem tandem eius

Aries Abraç Chriſti humanitatis figura.

Geneſ. 26.

Matth. 2.

Philip. 2.

Geneſ. 22.

Maria Cleophæ quomodo fuerit ſoror Mariæ Virginis.

eius diſcipulam chariſſimam euaſiſſe. *Cum vidiſſet ergo* Iesvs *matrem*, quę illi mater obſtetrix & baiula fuerat, quæ per omnia matris officium in eo educando impleuerat, quę materno affectu, ſed ſincero ac ſoli do illum ſemper amauerat, *ſtantem* inconcuſſam, impauidam imperturbatam *ſtantem* animi plenam, & attentiſſime quæ diximus meditantem (Dominum enim Iesvm Christvm, qui ſcrutator eſt cordium, quid meditaretur latere nō potuit) *Dixit matri ſuæ, mulier ecce filius tuus* Sunt qui dicunt Dominum Iesvm Christvm Virginem matrem ſuam, matris nomine appellare noluiſſe, ne dolores illi ingeminaret. Sentiat quilibet vt libet. Ego exiſtimo ſapientiſſimum Iesvm ſciuiſſe, matrem nō exceſſiſſe memoria, vt ſe matrem non meminiſſet, vt ſi ſe nominari matrē audiret, immeditatum aliquid occurreret eius animo, vnde magis minuſue doleret. Nouerat ſe vnicum filium, à matre amantiſſimum. Nouerat matrem ſtare iuxta Crucem, vt filium tam glorioſe certantem, atque vincentem videret. Nouerat eam plenam gratia, ſonis vocum nō concuti ſolitam. Exiſtimo potius pro pietatis officio illam non matrem, ſed mulierem appellaſſe, ne daret crucifixoribus anſas durius aliquid contra illam aggredi. Hac ratione non ſe indicauit filium ſed Ioannem dicens: *Ecce filius tuus*, Ioannem indicans, vt potuit oculorū nutibus. *Deinde dixit Diſcipulo: Ecce mater tua*. Sed quo pacto verum erat quod dixit veritas, Ioannem oſtendens. Ecce ô mulier filius tuus? Et matrem oſtendens amato Diſcipulo, Ecce ô Ioannes mater tua. Maria enim mater Domini Ioannem non peperit, neque illum vſquam ab ea adoptatum, ante hæc verba ſcriptura commeminit. Afferam hic ego quod ſentio, ſaluo ſemper meliori iudicio,

Cur Christus Virginem de Cruce alloquens, mulierem, nō matrē vocauit.

exiſtimo neque ante hęc Domini ſaluatoris verba, neque poſt ea, Ioannem fuiſſe Virginis Marię naturalem filium. Non enim video neceſſitatem, cur hoc miraculum ponere debeam, quod priſci ſancti patres, accuratiſſimi Euāgeliorum interpretes minime poſuerunt. Certe adoptiuus filius, vere filius, vſitata loquendi frequentia legiſque inſtitute cōprobatur. Et auctore Moyſe, immo Deo, filius, quem ex mortui vxore genuerat, frater mariti ſuperuiuus, natura erat filius generātis lege filius prædefuncti. Quod ſi legis adoptio mortuis dare filios potuit, cur à viuētibus adoptionem ſuſcipientes vere filij nō dicentur? neque vero filiationem Ioannis, conſecrationi Euchariſtię æquiparare ita compellimur, vt ſicut in Euchariſtia naturam panis amitti, & veram corporis Chriſti naturā accedere Sacramento, fide tenemus; ſic in Ioanne filiationem ad priorē naturalem matrē deſijſſe, & nouam ad Virginem ſubintraſſe, aut nouam ad Virginem cum priori ad matrem propriā manſiſſe, aut per veterem naturalem filiationem ad matrem, quę illum peperit, factum eſſe Virginis filium, credere nos oportet. Ad puram namque relationem motus eſſe non poteſt, neque duæ relationes, ex toto conſimiles, ſpecie poſſunt eſſe in eodem. Sed neque vna relatio poteſt in duos terminos tendere. Vt Dominus Iesvs Christvs naturale corpus ſuum in Euchariſtia conſecratum oſtenderet, ſtatim adducit, *quod pro vobis tradetur*. Quo omnes intelligerent, non eſſe aliud corpus ſub panis ſpecie, quam quod futurū erat in Cruce, At quando dixit virgini matri, *Ecce filius tuus*, Et Ioanni, *Ecce mater tua*, nullibi addidit, quod naturalem nobis filiationem oſtendere poſſet. Quinimmo Ioannes, qui factus eſt filius, de ſe ita ſeribere ſtuduit, vt omnes intelligerent adoptione illum, non

Deute 25.

Ioannes Euāgeliſta adoptiuus tantum Mariæ V. filius.

non natura filium eſſe conſtitutum. Dicit enim, *ex illa hora accepit eam Diſcipulus in ſuam*. *Accepit* ſcribere voluit, non tranſijt, vel eſt genitus. Accipere actus eſt voluntarius. *Accepit*, quia ſe per voluntatem filium adoptiuum conſtituit. *Accepit* autem Ioannes *ex illa hora*, qua magiſtri & Domini ſui voluntatem intellexit, à qua vt pro diſciplinæ amoris merito diſſentire non debuit, ita neque voluit. Fuit igitur vera filiatio per adoptionem in Ioanne, qui tunc primum adoptionem acceptauit, quando magiſtrum ſuum ſic velle intellexit. Non ſic autem virgo Mater Domini, quoniam erat gratia plena, plenáque ſciẽtia, filij ſecretum ad paſſionem pręſertim accommodatum, eam latere non decuit: quoniam conſentaneum eſt Ieſum, antequam pateretur, matri aperuiſſe quidquid in Cruce ſuſpẽſus eſſet acturus. Itaque ſancta Virgo, iam antea, Ioãnem in adoptiuum filium acceptauerat, ſicut iam antea, Dominus Ieſus illam facere conſtituerat, & effecerat: qui nihil egit vnquam forte fortuna, pręter intentionem, vel per ſubitam occaſionem, ſed omnia quæ fecit, pręſentia habuit antequam fierent. Magna igitur ratione de ſe ipſo dixit Euangeliſta, *Ex illa hora accepit eam Diſcipulus in ſuã*. Non de Virgine. Vt nobis certum relinqueret, Virginem ſapientiſſimam non inopinate, vt ille pro temporis ratione, ſe filium adoptaſſe, neque ex illa hora * Dominus IESVS adoptionem inſtituiſſe, ſed tantum indicaſſe ſcienti. Itaque veritas à ſe non diſceſſit quando dixit, *Ecce filius tuus*. Iam enim erat filius adoptatus à Virgine, adoptionem auctorizante ipſo Verbo Dei Filio, qui dixit & facta ſunt, mandauit & creata ſunt. Qui etiam ab æterno dixit, omnia, vt ſuis temporibus illa conſurgerent, & pręfinito tempore ſtarent. *Ecce filius tuus*; Quis iſte, ô fili? Ioannes, qui interpretatur in quo eſt gratia. Tibi mater, Mariæ nomen eſt, quod ſignificat illuminata, aut illuminatrix. Quoniam igitur illuminata es pręcęteris, fide inconcuſſa, do tibi in meo codicillo Ioannem in filium. Vt omnes intelligant, ex lumine fidei gratiam ſicut adoptatus ab adoptante, foueri. Dum me concepiſti, dixit te Gabriel nuncius meus gratia plenam. Vnde nunc per gratiæ plenitudinem, inconcuſſa vides me in tantis pœnis. Quid igitur te dignum in codicillo meo, de te diſponam, nihil magis habeo quam gratiam. Peperiſti me gratię fontem, ecce Ioannes, qui nomine gratiam repræſentat, filius tuus erit, Ioannes quoque te matrem habeat, vt viciſſim in gratia ſtabilitus, illuminetur ad veritatem fidei certiſſimæ dignoſcendam. Non vacant chariſſimi iſta myſterio, ſuſtinete & vigilate mecum. Vt hæc codicilli particula ad nos perueniat, vt mulier noſtra, noſtra ſcilicet anima, Ioannem mereatur adoptare in filium, ſimus Maria, illuminemur: Maria enim illuminata ſignificat, illuminemur autẽ fide certiſſima, humilitate profunda dicentes ex corde, *Ecce ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum* ita licet in ſuo codicillo nobis redemptor noſter, ô mulier, Maria nomine, ô anima fide illuminata, ecce filius tuus Ioannes, pro tua fide habeto gratiam meam. Vt Ioannes noſter nobis data gratia, nos nõ deſerat, ſeniles & inanes fabulas deuitemus, ineptas diſputationes, & argutias Philoſophorũ ne ſectemur; bonum eſt per illa tranſire ſed non in illis perſiſtere. Captiuemus intellectum in obſequium fidei. Studeamus à Ioannis nomine non longari, relinquamus malũ, bono adhęreamus. Simus ſobrij & vigilemus, ita plane illuminabimur, ita fortitis nobis animam bonam per gratiam, dicet in ſuo codicillo Dominus IESVS CHRISTVS, Ecce mater mea Maria, fide, illumi-

Ioannes Euangeliſta myſtice factus adoptiuus Virginis filius.

* Sic omnia exemplaria, ſed nunquid legendum *Dominum* Ieſum.

Digitized by Google

illuminata radio veritatis æternæ, quæ humanam rationem lōge *ſuper. eminent.

*ſupereminet. 1. exempl.

Quarta codicilli particula & declaratio eius.

Cap. CXLVII.

Ioan. 19. Postea *ſciens* Ieſus, *quia omnia conſummata ſunt, vt cōſummaretur ſcriptura, dixit: Sitio. Vas ergo appoſitum erat aceto plenum, illi ergo ſpongiam plenam aceto, hyſſopo circumponētes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet* Ieſus *acetum dixit: Conſummatum eſt.* Reſtabat de paſſionis opere impleri, quod in Pſalmis erat Prophetatum. Pſalm. 68. *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.* A planta pedis vſque ad caput nihil intactum, nihil nō vexatum fuerat, niſi palatum, niſi guſtus. Et profecto per guſtum cōſummauit Eua peccatum. Vt igitur reparatio noſtra, ruinæ noſtræ ordine reſponderet, vexatur vltimo reparator noſter in guſtu. *Sciens* itaque *IESVS, quia omnia*, quę de illo Patriarchę figuris & ænigmatibus oſtenderant, quæ Prophetæ nunc apertis nunc myſticis verbis vaticinati fuerant, *cōpleta ſunt*, præter guſtus cruciatus extantes; *Sciens quia omnia*, per quæ ſentire dolorē poterat *conſummata ſunt* & exhauſta doloribus, vt guſtum, cui nulla propria pœna illata adhuc fuerat, monſtraret doloribus agitatum, *dixit, Sitio*. Vt vltima pœna ſecundi Adæ, contraria eſſet vltimæ culpę protoparentum, *dixit. Sitio*. Quis enim ô fratres in tantis pœnis non ſit exhauſtus? Noctem inter deriſus & improperia, colaphos & alapas inſomnem ducit, mane iudicio ſiſtitur, ad varia tribunalia ligatus circunducitur feſtinanter, preſſura multitudinis & veſtium ab Herode ſuperinductarum onere incaleſcit. Coronatur in Prætorio duriſſimis & acutiſſimis ſpinis, quarum pūcturis ſanguis acuitur. Laceratur flagellis vnde ſpiritus vitales exhauriūtur, oneratur Cruce, raptim Caluariam aſcendere impellitur, illic dum Cruci configitur, manus & pedes clauis perforantur. Nec vno tātum ictu nerui dilatantur, penetrantur, ſeparantur, ſed lacerantur; claui craſſitudo ſemper excreſcens, quo magis malleo impulſa deſcendit in vulnera & ligno profundius infigitur, vexat acerbius. Eſt quidem durum, gladio manum vno ictu transfigi, ſed gladius planus, & per æqualia ac terſa leniter extenſus, per ſolam latitudinem lædit. Clauus contra, dum infigitur, ad quatuor latera vndique lacerans, dolorem quadrigeminat. Vnus ictus gladij, cuiuſlibet ue mucronis, vno tēpore conquieſcit. Malleorum ictus repetiti, ad manus pedéſque ligno ſolide configendos, quotiens iterantur, priorem dolorem antecedentium ictuum exaſperant, & nouum adducunt. Si longa vigilia, longa frequenſque via, verbera puncturarum dolores, vulnera, lacerationes, amiſſio ſanguinis, ſingula ſitim faciunt: Quanta fuit ſitis tua, Domine Ieſu Chriſte, qui ſine intermiſſione hæc omnia paſſus es? Dolores, qui calorem in corporibus acuunt, qui naturalem vigorem abſumunt, dum vel minima conſtrictione, vel forti exhalatione, humidum vnde nutrimur exhauriunt, veriſſimam & ardentiſſimam ſitim tibi adduxerunt, clementiſſime Domine, Deus noſter, Redemptor noſter, Inter anguſtias decertantium, ſitis eſt pœna acerbiſſima, & ſæpe nondum vulnerati ſitiunt ardentiſſime quoniam exercentur acerrime, & à violento exercitio ſitis ſemper inſurgit. Tu Domine, qui tam atrociter impugnaris, exercerisque tamdiu, tam crudeliter laceraris, vulneraris neque vinceris, ſed per omnia victor euadis, dum animi plenus ea ſuſtinens, ſuperas omnia; non mirum ſi

Potus Chriſto datus in Cruce. quomodo noſtræ reparationi reſpōdeat.

rum ſi magna eſt ſitis tua. Credimus & cõpatimur tibi, Domine, dum moribũdus in Cruce dicis, *Sitio*. Vidit ſitim tuã, qui plorat in Pſalmis pœnas tuas.

Pſalm. 68.

In ſiti mea potauerunt me aceto, vt hæc ſcriptura impleretur, id eſt, vt verã ſitim, quã præſagiuit Propheta tuus, te cõfirmares expertum, ſciẽs tuis pœnis ſolũ eſſe reliquum aceti potum felle myrrhaue commixtum, dixiſti. *Sitio*, Vas autem appoſitum erat aceto plenum. Quia ſuppliciũ Crucis ſitim afferre ſolebat, ne crucifixi ſiti laborarẽt, mos erat afferre, vnde (ſi peterẽt) ſitim extinguerẽt. Dabatur autẽ illis potus, guſtui delectabilis, in pœnę ſolatiũ. Qui mos in morte puniẽdis, noſtris etiã tẽporibus obſeruatur, cõdimentis namque mellis aut zucari, quæ confectiones dicimus, ac vinis magis delectantibus, magiſue nutrientibus confortantur, donec ad deponendã ſupplicij violẽtiã, animę articulũ rediguntur. Fiunt hęc ad miſerorũ ſolatium, vt mortẽ ęquanimiter, vel minus dolẽter ſuſtineãt.

Acetũ cur Chriſto in Cruce ſitienti, Iudæi in potum dederint.

Iudęi, qui mortem Domiuo Ieſu accelerare ſtudebant, pro vino confortãte acetum attulerant, quod cadẽs, exterius neruos detectos lęderet, ori vero nõ ſatisfaceret, ſtomachum poſt ſumptionẽ læderet. Ergo rabies Iudęorum, in vini & liquorum confortãtium vicẽ vas appoſuerat aceto plenũ, vnde potum ſumeret crucifix⁹, ſi poſtulaſſet. Illi ergo, qui eum crucifixerant, qui carnificiã exercebant: Illi quatuor qui veſtes Domini Ieſu inter ſe diuiſerant, ſpõgiã aceto plenam hyſſopo circunponẽtes, obtulerunt ori eius.

Marci 15. Matth. 27. Euangeliſtarum concordia de inſtrumẽto quo potatus eſt Ieſus in Cruce.

Quod Ioãnes hic hyſſopum ſcribit, Marcus calamũ dicit, Matthæus arũdinem, minime diſcordat, & Marci cum Matthæo cõcinnitas in promptu eſt. Breuis nãque & tenuis arũdo, etiam hodie calamus dicitur. Hyſſopus autem, licet herbã ſonet, capulum tamẽ aſperſorij, ſiue aſperſorium quo aqua cõſpergimur, ſæpe ſignificat. Et hæc ipſa inſtrumenta, quibus aqua benedicta aſpergimur, materno vulgatóque ſermone, apud multos Italiæ populos, hyſſopus nominatur. Ita Matthęus huius inſtrumẽti materiã ſcribit, dicẽs arundinẽ; Marcus exprimit quantitatem, dũ dicit calamum; Ioãnes formam & miniſterium referẽs, hyſſopum dicit.

Crucis Domini Ieſu proceritas quanta æſtimãda.

Apparet hic manifeſtiſſime, nõ fuiſſe Crucem tam proceram, quam incõſulte & ſcribitur & dicitur, quando breui hyſſopo, id eſt arũdineo aſperſorio inſtar calami tenuis, carnifices ſpõgiam obtulerũt ori eius. Potuiſſent certe ſicut ſtantes in terra illum crucifixerãt ſuis manibus (ſi voluiſſent) vas vnde biberet Ieſus, ori eius admouere. Sed vt ſitim magis accenderent, os tãtum madefacere voluerunt, vt humidũ quidẽ attingeret, ſed non ad ſatietatem acciperet.

Calamo ſpongia alligata cur potauerint Iudæi Ieſum.

Calamo autẽ appoſuerũt ſpõgiam, neque ad os illã manu admouerunt, ad contumeliã; Vel fortaſſe quoniam nequam homines, crucifigi pœnis exacerbati, nonnũquam vertebãtur in rabiẽ, & admotas manus mordere nitebantur, pro cuius euitatione periculi tractũ erat in cõſuetudinem, non vaſis, ſed ſpongiis potare crucifixos. *Cum ergo accepiſſet* Ieſus *acetum dixit, conſummatum eſt*. teſtamẽtum & reliquum mei codicilli, *conſummatũ eſt* opus paſſionis meæ. *Conſummatum eſt* opus peregrinationis meę, *conſummatũ eſt* & penitus impletum, quidquid in vita mortali pro ſua redemptione me facturum Patriarchæ figuris, ænigmatibúſque deſignauerũt, Quicquid prophetæ ſcripſerunt. Sed nonne mori reſtat? Hoc ego non faciam, ſed patiar. *Conſummatum eſt*, quiquid pugnãs facere debui. Mors nõ pugna eſt, ſed pugnæ terminus extremus. Sed nunquid latus tuum lancea aperiẽdũ eſt? Nunquid deponendus es de Cruce? Nunquid es ſepeliendus? Erunt hæc in exanimi corpore, hæc ego non ſentiam. Cõſummatum dixi, quidquid ſẽtire, quidquid agere debui in vita mortali,

 quid-

Digitized by Google

quidquid bellans, & impugnás munous tribulationis inferre debuit & moleſtiæ. *Conſummatum eſt* bellum *Cõſummatum eſt* opus redéptionis humanæ; *Conſummatum eſt* quidquid dare vim poteſt hominibus, vt ſaluentur. Quæ ſi vera ſunt, apparet (quod alibi latius diſputauimus) Sacramenta Eccleſiæ non à vulnere lateris accipere efficaciam: quando ipſe ſalutis authór, & Sacramẽtorum inſtitutor, dixit, ante lateris vulnus, opus ſuum eſſe conſummatum. Sed nõne reſtabat deſcenſus ad inferos? illic alligari draconem, & ſpoliari, liberari iuſtorum animas, & de carcere educi, reſurgere, aſcendere. Paraclitum mittere. Quæ omnia, ſacris in literis per Patriarchas & Prophetas præſagita, prædictaque ſunt. Ad victoriam pertinent iſta, non ad certamen, præmia ſunt hæc pugnæ, non labores. Non me manent iſta viatorem & paſſibilem, ſed comprehenſorem plenéque beatum. Conſummatum eſt opus redimẽdi. Reſtat redemptos liberare, componere, & beatificare.

Sacramẽta Eccleſiæ nunquam à Chriſti lateris vulnere accepe- rint efficaciam.

De tenebris factis paſsionis tempore, & declaratio earum.

Cap. CXLVIII.

Matth. 27.

A Sexta *autem hora, tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terrã vſque in horam nonam. Et circa horam nonã clamauit* Iesvs *voce magna dicens Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Videtur hoc loco inter Ioannem, reliquoſque Euangeliſtas, non eſſe concordia. Quando Matthæus, Marcus & Lucas concorditer ſcribunt, diem eſſe obtenebratum ab hora ſexta vſque in horam nonam, & ante ſextam Chriſtum nedum crucifixum, ſed deriſum, blaſphematum, aceto & felle in Cruce potatum ſcribunt. Adhuc Marcus dicit aperte. Erat autẽ hora tertia & crucifixerunt eum. Ioãnes autem hora quaſi ſexta Iesvm dicit adhuc ſtetiſſe in Prætorio & Pilatum, illum damnare Cruci tergiuerſantem, his verbis adducit, *Erat autẽ paraſcheue Paſchæ hora quaſi ſexta & dicit Iudæis: Ecce Rex veſter, Illi autẽ clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus. Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices. Non habemus Regem niſi Cæſarem. Tunc ergo tradidit eũ illis vt Crucifigeretur.* Traditus eſt igitur iuxta Ioannem crucifigẽdus hora quaſi ſexta: qua, iuxta tres Euangeliſtas alios, iam pendebat in Cruce. Sed ſi Ioannis ſermonem, & vſum deſcribendi, ſecundum Iudæos, temporis diligenter attendamus, facile concordiam inueniemus. Diuiſam habebant Iudęi diẽ id eſt, lucem ſolis ſuper terram, per quinque, Primam, tertiam, ſextam, nonam & vndecimam. Quam diei diſtributionem paterfamilias operarios mittens in vineam, manifeſtat. Porro cum duodecim ſint horę diei, præſertim vernali æquinoctio, quo Saluatorem noſtrum conſtat crucifixum, ſingulas diei particulas horas duas, & duas quintas partes alterius horæ cõtinere neceſſe eſt. Et cum ſignũ tertiæ aduenerit, quod illi ſuccedit ſextę aſſignare ſolemus veniẽti. Tertię nihilominus prætеritæ, quod ſequitur attribuimus, niſi vltra dimidium ad ſextã fluxerit, Ioãnes ergo qui dixit, *Erat autem paraſceue hora quaſi ſexta*, dũ cauillaretur adhuc Pilatus pro liberando Iesv, non præciſe dicit fuiſſe ſextã horam, ſed quaſi ſextam, id eſt, ante ſigni eius aduentum. Poterãt adhuc ſupereſſe duæ horæ, & duę primæ quinque partes horæ alterius, ab hora tertia in ſextam declinantes, aut paulo plus, pauloue minus fluxiſſe, & per illas remanẽtes duas horas, potuit crucifixus eſſe Iesvs, & vere fuit, Iudæis omnia per ſummam celeritatem maturãtibus. Ita cum ſignum ſextæ aduenisset, & in nonam vergeret, dies obſcurata eſt. Quando ergo dicit Ioannes, *Erat autem*

Cõcordia Euangeliſtarum de hora Crucifixi & mortui Domini Ieſu.

Ioan. 19.

Matth. 20.

Digitized by Google

autem paraſceue paſchæ hora quaſi ſexta, à ſpacio temporis antecedenti terminum ſiue ſignum ſextæ, colligit tempus, vt declarauimus, tertia ſcilicet in ſextam vergente. Quando autē Mattheus Marcus & Lucas à ſexta hora tenebras factas ſcribunt, tempus ſignant à ſpacio, ſextam horam ſubſequente, Quando vero Marcus dicit, Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum, ſumit tempus ſuccedēs à tertia proxime præterita. Ita nulla eſt diſſonantia, ſi non diſſona mente, & diſſoluta, ac torpida Euāgelia lecta fuerint. Quod ne nobis eueniat, ſuſtinete & vigilate ſigillatim Euāgeliſtarū verba ſcrutari, & qua ratione dicūtur, diligenter inſpicere, *Tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram*. Nunquam tota terra obſcurari, id eſt, omnes partes elemēti huius, eſſe ſub vmbra compertę ſunt. Neque natura ferre id poteſt. Cum enim tenebræ ſuperinducantur, per vmbrā corporis opaci, ſplēdorem ſolis intercipiētem, ipſum intercipiēs illuminari neceſſe eſt quoniam illuminatum eſſe, aliud eſſe non poteſt, quam lumen aut lucem ſuſcipere. Nihil autē ita opacum eſt, vt vmbras tenebroſas poſſit inducere, niſi terra. Quare quæ alteri terræ parti induxerit tenebras, illuminata manebit.

Miracula fiunt ſuſtinente, non abhorrente natura.

Miracula vero, quę facit Deus, quamuis dum fiunt, pręter ſolitū naturæ ordinem fiāt, tamen dum ſunt, natura ſuſtinente, nō autem penitus abhorrente ſunt, & ferre non ſufficiēte. Licet enim mortuus, pręter naturæ legem reſtituatur ad priſtinam vitā, tamē reſtitutus naturaliter viuit. Licet cæcus, præter naturæ ordinem, viſum accipiat, tamē illuminatus, naturaliter videt, id eſt ita videt, ſicut naturaliter viſum habentes. Ita viuit reſuſcitatus ita operatur, ita vegetat; ſentit intelligit vt natus. Itaque licet tenebræ factæ ſint Dei virtute non vſu naturę. & ita ſint factę miraculo, tamē dum à ſexta in nonam durauerunt, ſtare naturaliter debuerunt.

Hierony. in hunc locum Matthæi.

Naturalem ſtandi modū Hierony. his tenebris aſſignauit, quod Dei virtus ſolis ſubtraxerit radios. Poteſt hoc quidē facere ſed in aliqua parte illos ſubtrahet, & in illa multiplicabit. Si enim per vniuerſum ſubtrahat, non eſt vbi radij naturaliter conſiſtere poſſint. Ita Hieronymus radios ſolis, non ab vniuerſa terra, ſed à terra Iudææ ſubtractos ſcribit.

Origenes tract. 35. in Matth.
*** ei. vnum exempl.**

Origenes radios interceptos dicit, nubibus opacis, Sed quia *ſibi conſtat, vniuerſo elemento terræ nubes tam opacas (vt tenebras vbique faciant) obduci non poſſe: Scribit & ipſe has nubes ſuperinductas terræ Iudææ.

Dionyſius epiſtol. ad Polycarpū quæ eſt ſeptima in ordine.

Porro Dionyſius Areopagita, harum tempore vir Philoſophus & gētilis, qui ad cęli motus rationem indagandam in Ægypto manebat, ratione plana, & præ cæteris ſereno ac limpido aëre, pro raritate pluuiarum gaudente, ſcribit ad Polycarpum has tenebras ſe vidiſſe interpoſitione lunæ, inter terram & ſolem, fuiſſe formatas. Ita nō fuerūt hę tenebræ in ſola regione Iudeæ, ſed etiā in Ægypto vicina Prouincia.

Doctorū concordia de tenebris iudaicis tempore paſſionis Ieſu.

Cōcordabit facile Hieronymus Origeni radios eſſe ſubſtractos. Concordabit & Dionyſio. Siue enim nubes, ſiue luna, ſolis radios alicubi intercipiat, vere illi terrę parti ſubtrahūtur, cui ſūt intercepti. Neque obſtat quod dixerit virtute diuina ſubtractos, quando virtus illa, vel nubes, tam terras induxit, vel lunam ſic interpoſuit vt nulla creata virtus facere potuiſſet. Quæ enim creata natura nubē adducere potuit, noctis tenebras, die media afferētē? Eclipſim vero ſoli licet natura poſſit inducere, & frequenter inducat, Dionyſius tamen ex multis agnouit, à natura hanc non fuiſſe confectam, neque creata virtute potuiſſe cōſurgere. Erat enim luna quintadecima, id eſt, ſoli oppoſita. In horum vero luminarium oppoſitione, non ſolis, ſed lunæ eclipſim natura ſuperinducit: quoniā

lunæ

lunæ ac ſoli terra interpoſita, ad lunã prohibet lumen ſolis accedere. Facta ergo eſt virtute diuina eclipſis iſta, hęcue ſolis radiorũ interceptio, id eſt, pręter ſolitũ ſyderum ordinẽ, quãdo ęclipſim paſſus eſt ſol, vbi natura illũ nõ conſtituit eclipſari. Affert Dionyſius & alias rationes, vnde cõſtat quod natura eclipſim hanc inducere nõ potuit, ſed quoniã aſtronomicæ ſunt, ne aſtronomiã videar oſtentare, obmiſſas facio, conſultius hic exiſtimãs Origenem concordare Dionyſio, nẽ tãti viri, & de fide Catholica tam benemeriti, pugnãtia aut non bene cõcinnentia, de re tã ſeria dixiſſe* videatur. Lunam ſi ſol non illuminet, lumẽ habere percipi nõ poſſet, qua ſola ratione ſolem eclipſare ſufficit, illi ad*perpẽdiculã ſubterpoſita. Quod ergo dixit Origenes opacam nubẽ rhetorico ſtilo, tranſlationeque perfunctus, Lunã intelligi voluit. Mouit enim vir Philoſophus, & in omni ętate rerũ ſcientiæ ſtudioſus, nubes non tam denſas poſſe compingi, vt prę opacitate, tenebras noctis inducant. Hæc ſi acceptauerimus, conſtabit nõ vniuerſam terram id eſt, totum elementũ terræ, ſed partẽ eius aliquã, in vniuerſum fuiſſe obtenebratam. *Itaque dicunt tres Euãgeliſtæ, à ſexta hora vſque in nonam tenebras factas ſuper vniuerſam terram, diſtributio eſt accommodata, ſed nõ illimitata. Dixit alibi Euangeliũ, *Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis*, & tamẽ Cæſar Auguſtus nõ vniuerſo mũdo, id eſt, omnibus mundi partibus imperabat. Conſtat enim ex hiſtorijs Parthos tũc nõ obediſſe Romanis. Sed neque Caſpios montes arma Romanorũ ſuperauerunt. Intelligitur vniuerſus orbis Romani imperij ita hic, per vniuerſã terrã Iudeę tenebras factas, debemus accipere. Hæc, teſte Dionyſio, poſſumus confirmare; ad Policarpũ ſcribẽte. Dũ enim has diligẽter examinat tenebras, inter earũ miracula omnimodam vniuerſitatem minime tacuiſſet. Ipſe etiam in Ægypto conſiſtens, per obſcuriſſimas noctis tenebras motũ luminarium, ſenſu oculorum, deprehẽdere nequiuiſſet. Sit ergo hic literę ſenſus, *à ſexta autẽ hora* iam ſignata, *vſque ad horam nonam*, donec eius ſignum proxime inſtaret *tenebræ*, nigerrimę, noctis inſtar, *obſcuræ factæ ſunt* virtute diuina, nõ naturę creatæ vigore, *ſuper vniuerſã terrã* Iudæã. Hũc eſſe literæ ſenſum, ex Luca colligere poſſumus mox dicente, *Et obſcuratus eſt ſol*, qui cũ nũquam per vniuerſam terrã, ſed in vno hemiſphærio obſcurari lege naturæ cõſueuerit per noctẽ, tunc autem cum nox nõ eſſet, ſed meridies, vniuerſum hemiſphęrium nõ eſt penitus obtenebratum, ſed tantũ ea pars hemiſphærij, ad quã radij ſolis, lunæ interpoſitu, peruenire nullatenus potuerũt. Hęc vero fuit Iudææ regio, vbi penitus factæ ſunt per vniuerſũ tenebræ. In Ægypto autẽ, vel alijs circũſtantibus regionibus, non penitus tenebræ factæ ſunt, ſed obnubilatio, vt ſępe cõtingit ſolis eclipſi, vno loco plus alio minus opacitatis induci, dũ radij minus magiſne illis ad*perpendiculã intercepti ſunt? Et de vniuerſitate tenebrarũ harum dixerimus hactenus.

* videãtur 1 exempl.

* perpendiculum. 1. exemp.

* Itaque cum dicũt 1. exemp.

Lucæ 2.

* perpendiculum. 1. exempl.

Declaratio verborum Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me?

CAP. CXLIX.

ET *circa horam nonam clamauit* Ieſus *voce magna dicẽs*: *Deum meus, Deus meus, vt quid rereliquiſti me?* Si Dominus IESVS CHRISTVS, deſolatus non fuit, ſi à ſpe, ſi ab animi vigore nõ decidit; ſi certiſſime ſciuit à diuinitate animã non deſerendam ſed cũ corpore vero futuram ſemper; ſi vitã momentaneam deſerebat ſpõtaneus, nõ eſt conſentaneũ quod lamentando dixerit, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti*

Matth. 25.

liquiſti

Digitized by Google

liquiſti me. Quare magnũ hic ego latitare exiſtimo Sacramẽtum, quod certe audire & diſcere mallem, quam oſtendere vel docere. Sed quoniam eo loci perductus ſum, vt ſine culpa tacere nõ poſſim, dicam quod ſentio, quod fortaſſe nõ ſit à Domini Saluatoris intentione remotum Erat Dominus Iesvs Christvs Dei filius & Deus verus, ſecũda in Trinitate perſona, Deus cũ Patre, Deus cum ſpiritu ſancto, tres ſimul vnus Deus, & in ea ratione penitus impartibiles, indiuiſibiles, & à ſe inuicẽ omnino inſeparabiles: Et tamẽ crucem patiebatur Filius, non Pater, neque Spiritus ſanctus: quando opus redemptionis noſtræ ſuſceptũ eſt totum in perſona filij; tres ſimul omnia Pater, Filius, & Spirirus ſanctus operati ſunt. Natiuitatẽ tres ſimul decreuerunt. Filius natus eſt ſolus. Peregrinationem, doctrinã, miracula, paſſionẽ, mortem imminentem & inde ſecutã, tres ſimul operati sũt, filius pertulit ſolus. Hoc myſteriũ, hoc ineffabile Sacramentũ, hoc caliginis inacceſſibilis ſecretum, Dominus Iesvs his verbis fortaſſe voluit innoteſcere, vt ſi illud penitus capere non poſſumus, aliqua ſaltem ex parte cũ humilitate, & cum tremore diſcamus. *Deus meus,* Pater meus; *Deus meus,* Spiritus meus ſãctus, qui mecum omnia eſtis hactenus operati, ego autem ſolus omnia ſuſtinui *vt quid,* id eſt, vt ſecundùm quid, ſecũdùm rationem perſonæ, *me dereliquiſti,* à me ſeparatus es ad ſuſtinendum, ſic ego omnia ſuſtinui? Ita erunt hæc verba non puſillanimi, ſed animi magnitudinem oſtẽdentis. Qui antea dixerat, *Conſummatum eſt*, oſtendens in perſonali verbo plures perſonas efficientes; Nunc quis conſummauerit, ſuſtinens manifeſtat. Suſtinete hic quæſo, viri optimi, & vigilate mecum lance rationis quæ diximus apprehendentes, & videte quid magis congruat; An qui oblatus eſt quoniam voluit, qui poteſtatem habuit ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi illam, qui ſcit animam ſuam à Deo non deſeri, cui certum eſt Deum in ſepulchro durare cum corpore, quaſi per lamentum dicere à Deo ſe relinqui: An per animi magnitudinem, per charitatis ardorem, per obediẽtię ſtudium, per ſcientiæ & certitudinis plenitudinẽ, dicere in extremo vitę mortalis termino, & recenſere per ſummam, quid Trinitas tota pro hominũ ſalute decreuerit, & effecerit; quid ſua perſona, quid ipſe ſolus hactenus ſupportauerit.

Perſonæ diuinæ penitus indiuiſæ ſecundum eſſe & operari, operationẽ tamen extrinſecam ſeparatim terminare poſſunt.

De velo Templi ſciſſo, & vltima commendatione Domini
Iesv.

Cap. CL.

ET cum hæc diceret, *velum Tẽpli* (quod refert Lucas) *ſciſſum eſt in medium, Et clamans* Iesvs *voce magna ait: Pater in manus tuas commendo ſpiritũ meum, Et hæc dicens expirauit.* Tẽplũ, de cuius velo Euangeliſta nunc loquitur, nõ eſt quod ſecundo inſtaurauerũt redeuntes de captiuitate Iudęi cũ Zorobabel, adiuuantibus Aggæo & Zacharia præfectis. Hoc enim ſecũdum Tẽplum quod erat humile, & à magnificentia prioris, à Salomone constructi, longe deficiens, Herodes Aſcalonita, primus ſuæ gentis Rex Iudæorum, de genere Antipatri Idumæi, funditus euertit & aliud magnificẽtiſſime erexit, quod Salomonis ſtructuram (Ioſepho Hebræo atteſtãte) vel adęquauit vel ſuperauit. Veli rationẽ vt habeam ad plenum quod de eo ſacris in literis compertum habeam, hic afferre cõſtitui. In Exodo ſic ſcribitur. *Facies & velũ de hiacyntho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumario, & pulchra varietate cõtextũ: Quod appẽdes ante quatuor colũnas de lignis Sethim, quæ quidẽ deaurata erunt, & habebũt capita aurea,*

Templum Hieroſolymitanũ ab Herode ædificatum. Ioſephus lib. 15. antiquitatũ Iudaicarum cap. vlt.

Exod. 26.

Velum Templi quid ſit.

& ba-

Digitized by Google

& baſes argẽteas, Inſeretur autẽ per circulos, intra quos pones arcam teſtimonij, quo & ſanctuariũ & sãctuarij ſancta diuidẽtur.
Exod. 36. Adhuc codẽ libro ſic ſcribitur. *Fecit velum de hiacyntho, & purpura vermiculo ac byſſo retorta, opere plumario variũ atque diſtinctũ. Et quatuor colũnas de lignis Setthim, quas cum capitibus deaurauit, fuſis baſibus earum argenteis. Fecit & tentoriũ in introitu tabernaculi ex hiacyntho, purpura, vermiculo, byſſoque retorto opere plumario.*
1. Paral. 3. Adhuc Paralip. libr. ſic legimus. *Fecit quoque velũ ex hyacyntho, purpura, cocco & byſſo, & intexit eis Cherubin.* Velũ igitur Templi, ab Herode vltimo inſtaurati, cõſentaneũ eſt ſimile fuiſſe priori, quod iuſſu Dei Moyſes fecerat in deſerto, & inſtar eius Salomõ in Hieruſalem fecerat. Hoc autẽ velum, per ſingula latera viginti cubitos habuit. Talis namque dimenſionis oraculum, ſuper tabernaculum intimũ ædificauit Salomõ in Templo Dei, in quo arcam poſuit ſub duobus Cherubin, alis
Velum tẽpli ſciſſum quid ſignificet. eorum opertam. Dictum eſt autem velũ, quod eo à fronte velabatur oraculum, ſiue Sãctũ Sanctorũ. Ita *velum Templi*, id eſt, cortina, quã diximus cõtexiſſe Templi ſanctiſſima atque ſecretiſſima, *Sciſſum eſt*, & quæ prius fuerant longo tempore abdita, reſerata ſunt: quando obſcura ænigmata figurarum, & Prophetarũ ſenſus obſtruſi de homine redimẽdo, in ſacris literis traditi, sũt manifeſte cogniti, in Chriſti morte conſummationem accepiſſe. Et quoniam porta paradiſi, quod verum eſt ſanctuarium, clauſa manebat, neque quiſquam aſcendere in cælum poterat, niſi filius hominis, verus ſummúſque ſacerdos, qui de cælo deſcendit, ſicut neque intrabat Sãcta Sanctorũ, niſi ſummus Sacerdos ſolus & in ſanguine. Nũc autem, quod per Chriſti paſſionem ianua paradiſi eſt patefacta, velum Templi ſciſſum eſt vere, quando Sancta Sanctorum & ſanctiſſimum Deum, per filij ſui ſanguinem adire, & cum illo eſſe omnibus licet. Quod vt aſſequamur, Suſtinete hic, fratres, & vigilate mecum, diligẽtiſſime attẽdẽtes optimi, ſapientiſſimique præceptoris exẽplum. Hic inter vltimum ſpiritum mortis iam in limine conſtitutus, quãuis doloribus, pœnis & triſtitijs ſit onuſtus, dicit tamẽ, *Pater in manus tuas commendo ſpiritũ meum.* Non quod cõmendari Deo indigeat, cum ipſe ſit Deus, neque quia ſpiritum ſuum, hominis animã, ab alio ſuſcipi ambigebat quam à Deo, cui eſt inſeparabiliter copulata, ſed vt ab illo diſcamus, in doloribus cõſtituti, æquanimiter omnia tollerare, & ſpiritum in extremo vitæ Deo Patri commendare dicentes, *Pater in manus tuas cõmẽdo ſpiritum meum*, & hæc dicẽtes expiremus, ſpiritum reddentes datori & redemptori Deo Domino Patri, & patrono, & fratri noſtro Domino IESV CHRISTO, qui pro noſtra doctrina Patri ſpiritum commendans expirauit.

AMEN.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE RESVRRECTIONE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI,

CHORDA OCTAVA Chriſtiani decachordi.

PROLOGVS.

SIc *oportebat pati Chriſtum & reſurgere à mortuis tertia die*, Lucæ vltimo. Regem iuſtitiæ, qui ſuo ſanguine Deo Patri pro nobis omnibus debitũ ſoluit, qui (vt nudiuſtertius audiuimus) mortem noſtram moriendo deſtruxit, & diabolum, qui in ligno vicerat, ſuperauit in ligno, qui fortem armatum cuſtodientem adhuc atrium ſuũ, & captiuas illic patrum noſtrorum animas detinentem, deſcendens ad inferos, fudit, profligauit, ſpoliauit & alligauit: propter hæc omnia mortem quidem durisſimã, & ſepulchri anguſtias oportuit experiri, ſeq; triduo apud inferos, ſecundum animam continere. Oportuit etiam à mortuis reſurgere die tertia, vt victoriæ eius triumphus plenus vtilitate, plenus gaudio, plenus gloria cunctis innoteſceret: quatenus qui pro eius anguſtijs paſſionis, & pro culpis noſtris, paſſioni eius cauſam dantibus, cum eo triſtati ſumus, pro reſuſcitato lætaremur & bene ſperaremus. Et ſicut ille reſurgens iuſtorum animas de inferis eduxit ad ſuperos: Ita in illo, & per illum reſurgere confidant, qui baptiſmum tenuerint pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum, eius morte firmatum. Fuit hæc reſurrectio inferis luctuoſa, quãdo ſuperati & ſpolijs priuati, æterno & cæco carceri ſolito arctius alligati ſunt. Fuit mundo medio ſalutaris, quando ho-

Digitized by Google

do hominem illi præſidentem in integrum reſtituit. Fuit mundo ſuperiori lætiſſima, quando Regis ſui triumphum agnouit impletum. Horum gratia non incondite ſancta mater Eccleſia tres dies, pro gloria reſurrectionis celebrandos inſtituit, de Chriſti reſurrectione multa glorioſa recenſendo. Matris igitur noſtræ inſtituto (debitum vt ſoluamus) reſurrectionis Dominicæ diffinitionem & ſeriem aperire conſtitui. Quæ ſi pie & attente audieritis ſpero, ſicut vobis aperte iam conſtat, quoniam ſic oportebat pati Chriſtum, ita erit manifeſtum, quoniam illum oportebat à mortuis reſurgere tertia die.

DE RESVRRECTIONE IN GENERE, ET PRIMO QVID NOMEN SONET.

CAPVT I.

Notitia rerum generalis & confuſa, diſtinctam & particularem præcedit.

QVID ſit reſurrectio Domini noſtri Ieſu Chriſti intelligere volentes, abſolutã ſeu generalẽ reſurrectionis diffinitionẽ prius oportet accipere, natura docente prius nos abſolutam, & generalem, ſiue cõfuſam acquirere rerum notitiã, deinde limitatam, certam, ſpecificã & indiuiduam. Certe ſi quem de longe venientem cernas, illum corpus eſſe primo iudicabis, nondum conſtante tibi an ipſe moueat. Vt vero motum eius agnoueris, animal dices. Si iam lineamenta humani corporis agnoſcas, hominem coniectabis. Si fiat propius, Titij aut Sempronij videns effigiẽ, Sempronium tãdem agnoſcis aut Titium. Hanc naturæ ſemitam hoc loco tenẽtes, ſpero abſolute reſurrectionis diffinitionem cum fuerimus aſſecuti, ad Domini Ieſu Chriſti reſurrectionem diffiniendam commodius accedemus. Reſurrectionem in vniuerſum, prius ſecundum nominis appellationem, dehinc ſecundum rem iam diffiniamus. Eſt certe verbale nomen, id eſt, vim verbi ſecum portans, ſicut calefactio, quæ actum ſonat, quo calor ab agẽte in rem prius non calidã mittitur. Ita reſurrectio vim ſonat excitãtẽ, ſiue ſurgere facientẽ, & ſtare, quod prius minime ſurgebat, neque ſtabat.

Quid nomine Reſurrectionis inueſtigatur.

Digitized by Google

Sed quia additum eſt nomini ſyllaba, re, & quod fuerat ſimplex ſurrectio nomē, addita, re, fit compoſitum; ſcire vos velim nomina, vel verba ſimplicia, quibus additur ſyllaba re, in principio iterationē maiori ex parte ſonare. Sic citharœdo, modulari cithara muſicū quid incipiēte, & perficiēte, ſonare, vel ſonuiſſe citharā dicim⁹. Si illud idē moduletur, reſonare vel reſonuiſſe cōfirmabimus. Si aliquid quouis loco recte poſuerimus, poſuiſſe dicemus: Amotū vero, & iterū illic per nos poſitū, repoſuiſſe confirmabimus. Quod primo videmus, quod primo legimus, videre vel legere nos credimus. Quæ viſa iā, quæ iā lecta videmus iterū, nos reuidere, nos relegere aſſeueramus. Ita quoniam reſurgere, iterum eſt ſurgere, reſurrectionē iteratam ſurrectionem eſſe iam cōſtat. Ipſa nūc ſurrectio quid ſignificet, inſpiciamus. Surgo, quamuis vſurpatū ſit, vt ſignificet quaſi ſe erigere, ſeue leuare à primæua tamē inſtitutione inſonuit, quod materna lingua dicimus binomie, ſurge inſu. Si aqua de terra prodeat labēs, vere dicitur ſcaturire. Si vero (vt fit in puteis) prodeat nō labēs, ſed intumeſcens in ſe & quaſi aſcendens, materna lingua loquētes appropriate dicimus l'acqua ſorge. Hoc eſt quod ſurgere in prima ſui ratione ſignificat. Neque enim aliud vulgare verbū habemus, cui ſurgo ſurgis æque correſpōdeat. Semina igitur terrę iactata vnde herbę naſcūtur, & plantæ dum per radices germinant, & ariſtam de terræ viſceribus ad ſuperficiē dirigūt, dum à terra ſe tollunt, germinare ſurgereque dicuntur. Ita vbi fœtus in vtero matris, vitalia quaſi radices accepit, vbi formatum eſt cor & cerebrū, vbi cordi & cerebro inſeruientia ſunt digeſta vbi illis receptacula data ſūt, quibus quaſi in diuerſorijs homines ſe recipiunt vbi inteſtinis, oſſibus & neruis quaſi domo cōtinētur carne cuteque, quaſi ciuitas muris, fulcita ſunt omnia, cum primum vitam accipiūt, animas inde ſurgere dicitur. Si manētibus radicibus ariſtam herbarum, truncúmue arboris abſcindas, & noua inde ariſta nouáue virga futura truncus aſſurgat; herba, arborue, quæ in prima germinis apparitione ſurrexerat in ſecunda reſurgere, id eſt iterum ſurgere dicitur. Sic animal priori vita, per quam in lucem venerat, ſpoliatum, iterum viuere inchoās, reſurgere vere dicetur. Hoc eſt ergo quod nomen reſurrectionis importat, iterum ad vitam ſurgere.

De hominis reſurrectione quid ſit.

Cap. II.

Nunc quid ſit reſurrectio hominis, quoniam ſecūdum humanitatē Chriſtus reſurrexiſſe prędicatur, aperiamus. Reſurrectio hominis eſt diſſolutæ compaginis, concentúſque membrorum inſtauratio, ad priorem vitā. Hoc intelligemus, mortis ratione perſpecta. Tritum eſt, mortē hominis eſſe ſeparationē animæ rationalis ab humano corpore. Sed hęc ipſa ſeparatio, quam mortem dicimus, manēte concentu membrorum corporiſque cōpaginę fieri non poteſt. Neque enim rūpitur vita, niſi prius diſturbata fuerit membrorum harmonia. Morjētiū gladio videmus prius mēbra diſiūgi, ſanguinem effundi, & mox diſſoluta membrorum cōpage, mortem aduētare. Neque vero quia corporis partes ſimul iunctæ permaneāt, dum morbis vita finitur, idcirco ante mortem cōpages corporis non diſſoluuntur. Humido namque deficiēte, aut ſiccū ſuffocante, callido item humidū ac frigidum abſumente, aut ab illis extincto, mors inducitur. Vita igitur, quæ ſine humorum certo temperamento, ſine fluxu refluxuque ſanguinis per venas circumducti, ſine continua arteriarū agitatione durare nō poteſt, vt primū iſta in-

Reſurrectionis diffinitio.

Mors quid ſit.

Digitized by Google

iſta in corpore non manent, abire cõpellitur. Dico igitur hominis reſurrectionem eſſe inſtaurationẽ cõpaginis membrorum, id eſt adunationem ſingulorum membrorũ & omnium partium hominis ad vitã facientiũ. Neque tamen adunationem tantũ, ſiue colligationem eſſe dico, ſed cõcentũ quaſi harmonicum, vt quæque pars, quodlibet membrum, cuique parti, cuique membro coaptetur ad opera vitæ, non qualiſcumque, ſed priſtinæ. Vt autem ſit priſtina vita, neceſſe eſt priſtinum quod viuificabatur, id eſt, priſtinũ corpus inſurgere per ſua mẽbra, priſtinũ item viuum faciẽs, id eſt, priſtinam animam reſtitui. Quod horum coniunctione, per harmoniam præcedentem cõſtat in vita, id reſurgere dicitur. Non igitur hominis corpus, nõ anima eſt, quod primo reſurgit, quia illud non eſt quod primo decidit. Et moriente homine anima nõ cadit; Cadit autẽ, quod primo animæ ſimul & corporis vnione cõſtat. Hoc autem eſt homo, Homo igitur eſt qui reſurgit, quãdo anima redit ad corpus in quo pri' fuerat, Corpus eadẽ mẽbra, eandẽ cõpagem, eũdem concentũ & harmoniã reſumens, quã prius habuerat. Hęc declaremus exẽplo. Si aromatibus, aceto, & amygdalis contuſis atque cõmixtis, quis effecerit condimentũ, vt vulgo dicitur ſaporẽ vel ſalſam, quod illis cõſtat non amygdala eſt non aromata, non acetũ, non illa ſimul vnita: quoniam ſi ea cõgeſſeris in vnum, neque per cõtuſionẽ admiſcueris, vt ſingula iam non ſint ipſa, condimentum nunquã efficies. Eſt igitur cõdimẽtũ ſiue ſapor, multorũ cõmixtione aliud quoddã reſultans, ſingulis, ſimulque collectis, ſuauius guſtui, ſapidius atq; iucundius, quod recentiores Philoſophi tertiam entitatem, priſci cõpoſitum nuncupauerunt. Quã qui negãt, mea ſententia, cõdimẽtorum omniũ negant experimenta. Si qua nũc arte, hæc ipſa ſimul cõtuſa & in condimẽtum conflata, diſſocientur, & ſingula ad ſuam naturã priſtinã reducta permaneãt, condimentũ* prius ex eorũ mixtura ſurrexerat, decidiſſe dicemus; hoc vt reſurgat, neceſſe eſt hæc eadẽ prius ſociata, deinde diſiũcta, ad eundẽ contuſionis modulũ conuenire. Ita ſapor qui deciderat, vere reſurget. Si alia aromata, ſi alia amygdala aliũue liquorem, alio põdere vel mixturæ cõmercio ſociaueris, idem ſapor redire non poterit. Ita niſi priſtinum corpus, ad priſtinam harmoniam redactum, & priſtina anima harmonico ſuo priori corpori ſociata ſit, vera reſurrectio eſſe non poterit.

Reſurrectio quid ſit exẽplo declaratur

* prius quod ex 1. exempl.

De poſsibilitate reſurrectionis.

Cap. III.

Scio quid hic te moueat, & à fide reſurrectionis turbare conetur, Audio intus te tibi dicere, multos homines marinæ belluæ, multos feræ terreſtres comederũt; multi itẽ homines ab hominib' in cibũ abſũpti sũt; quomodo iſti reſurgere poterũt, quorũ corpora nuſquã ſunt? Neque puluis quidem eorũ manere videtur, quãdo in aliorum animaliũ nutrimẽtũ abierũt. Si itẽ comeſtus ab homine partes ſui corporis ſibi reſumat, quomodo qui comederat partes habebit, quas comeſtus ſibi in reſurrectione depoſcet? Alterũ aut non reſurgere, aut ſine ſuo corpore reſurgendo, prodire confiteri cõpellimur. Velim ego tibi dare duriorẽ conditionẽ, vt ſi illã euadere nos recta ratio docuerit, ne de reſurrectione deſperes. Naſcatur homo tã ferus, qui per omnẽ vitã niſi hominũ cadauera nõ ſumat in cibum; oſtendo adhuc & hũc, & eos, quorũ carnes ille comedit, poſſe reſurgere. Sed quæſo patiẽter auſculta, & da Deo, quod naturæ negare nõ potes. Infantulus nõne augmentatur in dies? & nutrimentũ quod ſui corporis pars nũquã fuerat, nõne pars eius ſit ſingulis diebus? Fit certe.

Difficultates contra reſurrectionẽ.

Enodãtur.

certe. Hic inquam infantulus, nonne quotidie perdit aliquid priſtinę ſubſtātiæ? Certe niſi perderet, nullo nouo egeret nutrimēto. Cum igitur nouæ partes accedāt ſemper, vetereſque diſcedant, fit tandem vt idē corpus idē homo ſit partes nō habēs quas habuit à principio, & vice earū, nouas habēs nutrimēto ſibicōquiſitas. Dices remanere ſubſtātię priſtinę vigorē, vt germē in ſemine, quo virt⁹ nutritiua partes aduenientes idē facit eſſe corpori, quod nutritur. Bene ſe habet. Vis hæc germinis, nonne per ſingulas germinātis partes diffuſa eſt? Nullā, quātūlibet minimam partem germinātium, dederis virtutis germinantis expertē. Quemadmodum, & in fermētata farinę maſſa, modici fermenti vigor vniuerſę maſſæ vim exhibet fermentādi, fieretque tota fermentū niſi decoqueretur. Ita virtus germinatiua quātūlibet minima, ſibi aſſociata omnia idē facit eſſe corpori, quod per illā, quaſi germen primo ſurrexit. Homo igitur, quem cadaueribus hominum ſemper nutriri iam dedimus, nūquid & oſſa vorauit? An & in oſſibus nō eſt virtus germinatiua? Satis eſt oſſa nō comeſta, & in hominē ferum nō eſſe tranſlata. Inde poteſt Deus priſtinum corpus inſtaurare, ſupplēdo aliūde, quod in corporis rationem trāſeat. Cadauera adhuc quę ille comedit, non in eo omnia permāſerūt, digeſta enim ſunt ex eis multa, & in alias formas abierūt Non fugit omniſciētem Deum, qua ſub forma hęc lateant. & quota horū portio materię ſufficiat ad germē cadauerū comeſtorū, pleniſſime nouit. Neque vero vim germinādi amiſit illa materia, ſi modo iubeat id fieri Deus cuius volūtati nulla ſufficit creatura reſiſtere. Ita licet per ſecundas cauſas ſolas, reſurrectio fieri non poſſit, quia germē illud in materia latitās excitare minime ſufficiunt, tamen ſi ſecūdis cauſis ſpeciali influxu accedat prima; ſi ipſa ſola, cui omnis obedit creatura, voluerit, in remotiſſimo & de remotiſſimo puluere priſtinū corpus faciet germinare, & aliūde germini ſupplebit quaſi alimento, vnde illud ſibi ſuperaddita, ſecū vnū & idē penitus efficiat. Nō latet Deū puluis eorū, quos beſtię terrę, & marinę belluæ integros deuorarunt. Hunc puluerē (quia beſtię non reſurgent) poterit Deus adunare, & ad priſtinum corpus hominis reformare, deſinet de hominis reſurrectione diffidere, qui diligēter inſpexerit, & ſimul perſuaſum habuerit, animas hominū in morte hominis nō extingui, & perfectius aliquid operari quā prius, quoniam hic corpore corruptibili degrauantur, Nam cum maneant animæ, quę formę hominū sūt, corpora vero licet corrumpantur, nō tamen tranſeūt in penitus nihil, quoniā materia vnde ſunt, ingenerabilis eſt & incorruptibilis: Manet etiā Dei omnipotentia, & ſimul hominis ſciētia, quæ ab initio de materia pauca, corpus hominis cōficere potuit & ſciuit, & animā illi infūdere ſine labore potuit: cur manētē materiā, vt prius fuerat, reformare, & in corporis eiuſdem redigere temperiem, & animam quam habuerat, quę ſemper māſit, illi inſpirare non poſſit? Dices, tantum in matris vtero corpus hominis poſſe fabricari. Erras. Primi hominis corpus in cuius matris vtero formatū dabis? Primę itē matris corpus, in matris vtero certe formari nō potuit. An temporis acceſſu impotēs factus eſt Deus? Supra tempus eſt. Mutari non poteſt. Illi nulla pertrāſeūt, æternus enim eſt. Sicut igitur primos homines, ſine matris vtero, ſubito & ſola volūtate produxit in lucē; ita illos, eorúmque progeniem vniuerſam, quam de matrū vteris eſſe iuſſit, per ſuam voluntatē poterit reformare. Attēdamus igitur fratres optimi & phyſicis rationibus, & fidei nō ſolum noſtræ, ſed multarū gentiū fundamentis: quæ hominem aliquando incœpiſſe fatentur, & animas

Reſurrectio cauſis ſolis ſecundis: ſed non Deo impoſſibilis.

Reſurrectionis fūdamentū.

Reſurrectionem mortuorū quæ perſuadeant.

mas

nias hominum eſſe immortales, aſſerunt conſtantiſſime. Meminerimus materiam primam corruptibiliũ omnium, eſſe incorruptibilem. Meminerimus in illa, omnium generabilium formas latitare. Meminerimus agens perfecti⁹ perfectiores de illa formas educere. Meminerimus Deum eſſe omnium agentium primum atque excellentiſſimum, & omnem idcirco agẽdi rationem cõtinere, & ſibiipſi ſufficere, de qua materia voluerit, ad omnia peragendũ. Cõſtabit certe ſtolidũ eſſe & abſurdum non aſſentiri, quę iã cum natura, id eſt, per ſecũdas cauſas ab eo adiutas ille effecit, atque cõfecit: quorum extat ex vtraque parte ſubſtãtia, id eſt, quorum forma non deperijt. quorum ſemen durat; illum denuo in idem illud quod fuerãt, poſſe reducere, & vt iterũ reuiuiſcant, efficere, ſi libeat. Reſurrectio igitur hominis quid ſit, & per quid fieri poſſit, & an illam credere ſit conſentaneum, cum aperte iã conſtet, nemo miretur ſi dixit Euãgeliſta, *Sic oportebat pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis*; quod autem die tertia fieri oportuerit, infra dicemus.

Quid ſit Domini IESV CHRISTI *reſurrectio.*

CAP. IV.

Diſſipata quæ per paſſionem & mortẽ Domini Ieſu.

SED quid ſit Chriſti reſurrectio iam dicamus. Deſurrexerant (vt ſic dixerim) ſiue deciderãt Domini noſtri IESV CHRISTI ſerenitas & venuſtas faciei, per alapas & palmarum contuſiones; cutis nitor, & cõtinuitas verberibus lacerata defecerãt. Oculorum ſplendor, ſanguine de capite manante, ceciderat. Capitis integritas & maieſtas corona ſpinea lacerati atque vndecũmque confoſſi, perierat. Manuum firmitas & pedũ; clauis perforatorum, abierat; lateris integritas lãcea vulnerati, erat diſſipata. Carnis, membrorum, iuncturarũ, neruorumque compaginem, dum cruci corpus affigitur, doloris acerbitas diſſoluerat, & diſſipauerat. Humores intimi, quibus vita ſeruatur, effuſo sãguine tẽperiẽ omnẽ amiſerãt. Sãguis ipſe in cruorem verſus, extra venas, vi vulnerum, fuſus fuerat. Deſurrexerãt hæc omnia inquam atque deciderãt, & omnia ad corporis organici rationem attinẽtia per mortem fuerãt penitus diſſoluta. Neque vero tãtummodo iſta à corpore nobiliſſimo & præſtãtiſſimo, ſed à ſocietate quoque diuinitatis, & vnitate perſonæ diuinæ deſurrexerãt atque deciderant. Verũ fuerat ante paſſionẽ, hæc omnia confirmare de Deo, & Dei filio. Verum inquã fuerat dicere, ſerenitatem faciei Chriſti, vigorẽ, nitorẽ, continuitatem cutis, oculorum ſplendorem, capitis venuſtatẽ & maieſtatẽ, decorem & robur manuum & pedum, lateris integritatem, carnis, mẽbrorũ, iuncturarúmque cõpaginem, neruorum ligaturam & totius corporis viuacitatẽ, eſſe diuina, eſſe vnum cũ Dei filio, antequam pateretur: quoniã inerant corpori diuinitati ſociato. Vbi à corpore iſta per paſſionis anguſtias receſſerunt, receſsit ab eis diuinitatis vnio in ratione perſonæ, neque eo tẽporis ſpacio quo diſſociata mãſerũt, dicere licuit illa Dei eſſe, vel eſſe cũ Deo in vna perſona. Collapſis iſtis, decidit humanitas Saluatoris, deſijt Chriſtus eſſe homo. Mortu⁹ enim eſt, & decidit vnitas animæ cum corpore. Decidit inquã illa tertia entitas, de qua * ſupra iam dictũ eſt ſatis, interrupta eſt corporis animęque ſocietas. Remanſit tamen deitas vtrique, animæ ſcilicet & corpori cõiuncta. Vbi tempus reſurrectionis aduenit, laceræ per vulnera venæ & lacera flagellis cutis, conſolidata eſt. Spinarũ foramina, vulnerum aperturæ concluſæ ſunt. Remanſit quidem quinque vulnerũ ſpecies, quam dicimus cicatricem. ſed nihil lædens, nihil emittens, nõ debilitans, ſed decorans. Aliarum percuſsionũ aut puncturarũ,

* Capite 2. huius Chordæ.

Reſtituta per reſurrectionem Domini Ieſu.

Digitized by Google

nihil ego legi remanſiſſe veſtigij. His ita ſolidatis, ſanguis reſtitutus eſt venis. Pulſare cęperũt arterię, ſanguine fluẽte, refluẽtéq; per venas. Ita reſtituta corporis cõpagine, mẽbrorũ cõcentu atque decore, anima illa ſãctiſſima, quę tartara ſpoliauerat, corpori reſtituta eſt. Quorũ contuberniũ tertiã illã entitatẽ, Chriſti ſcilicet humanitatẽ mox reduxit ad vitam. Quantũ gaudij huic vnioni acceſſerit, quæ lingua dicere, quis intellectus capere queat? Corpus recuperans animam, à qua rectiſſime ſemper ad rationis lineã moderatum fuerat, tam glorioſam, tanta victoria exultantem, quãto exiſtimas affectũ gaudio? Anima corpus ingrediẽ, quod tanta obediẽtia & cõcordia illi ſemper ſe præbuerat obſequẽtiſſimum, cum quo tantas ac tot anguſtias paſſa fuerat, lętiſſime ſibi aſſociaſſe credenda eſt. Si paſſionũ ſocios dulce eſt cõſolationem in ſocietate tenere, hoc corpus, hanc animam, tãtorũ dolorũ, tãtarũ triſtitiarũ comites indiuiduos, ſpontaneos & feruẽtiſſimos, glorioſos & impaſsibiles effectos inſeparabiliter ſociari, maioris eſt gaudij, ãplioris eſt lætitię, quã mens noſtra capere poſsit.

Reſurrectio Chriſti quid.

Eſt igitur reſurrectio Domini noſtri Iesv Christi, compagũ ac cõcentus ſui corporis inſtauratio ad vitam priorẽ, felicẽ, ſempiternã & excellẽtiſſimã, ſuimet virtute & volũtate cõfecta. Qualiter intelligẽda ſit diffinitio, pro attinẽtibus ad rationẽ generis, id eſt ad inſtaurationem compagũ atque concentus ex dictis ſatis conſtare nõ dubito. Additũ eſt in diffinitione, felicem, vt intelligamus illum quidẽ ad meliorem, ſed non ad diuerſam vitam fuiſſe reſuſcitatum; quoniam ex eadẽ cõpage, & cõcentu eiuſdem corporis, & eiuſdem animę acceſſu, non niſi eadem vita inſurgere potuit; melior tamẽ effecta eſt, quoniã quæ prius paſſibilis fuerat & viatrix, nũc felix euaſit & in patria permãſura. Prius tẽporanea, nũc æuiterna, i. in perpetuum duratura ſurrexit. Neque tamẽ ob hęc ſit vita diuerſa, quãdo accidẽtia ſubſtantię naturã alterare quidẽ, ſed diuerſam efficere nõ ſufficiũt. Adhuc quoniam à prophetis, & ab ipſo Domino Iesv Christo ante paſsionem reſuſcitati, ad priorem quidem vitã, ſed non ad felicem & permanẽtem reſurrexerant, nõ eſt vtrinque eadem pęnitus reſurrectionis ratio. Inſuper qui ſimul cum Chriſto ſurrexerant, etiamſi illi ad immarceſsibilem vitã fuerint reſuſcitati, tamẽ propria virtute hoc efficere, nec propria voluntate potuerũt: quoniam mere naturaliter patiẽtes, non volũtarie operãtes reſuſcitati ſunt. Neque tamẽ violẽter reſurrexerunt, quia non appetebant reſurrectionis oppoſitũ, ſed naturę motu ad illam ferebãtur accipiendam. At Dominus Iesvs Christvs virtute propria, non naturali tantũ, ſed libera & propria volũtate reſurrexit. Erat enim animæ eius, erat corpori eius in vnitate ſuppoſiti ſociata diuinitas, quę copus ad priſtinam harmoniã reſtituere, & animam organico corpori iterũ intromittere potuit, & voluit.

Reſurrectio Chriſti & aliorum, quo differat.

Reſurrectio quoque iuſtorum futura in iudicij extremi magni die, hac ipſa ratione reſurrectioni Chriſti ęquari nõ poteſt. Licet enim iuſtorũ animę reſurgant ad gloriam ſempiternã, nõ tamen, vt Chriſtus, excellentiſsimum beatitudinis gradũ aſſecũtur. Illę per operationem intellectus & volũtatis, id eſt, volentes & intelligentes, Deo iunguntur: Chriſti vero humanitas ſimul cum Deo effecta eſt vna perſona: & ſanctæ Virginis vita (ſi iam illa in corpore reſurrexit) ſimul cũ corpore ſuper Choros Angelorũ exaltata eſt: Chriſti autẽ vita, exaltata eſt in ſummo & excellẽtiſsimo Trinitatis throno: quoniam corpus eius, humanitas eius, anima eius vnam perſonam, & vnicam faciunt cum filio Dei, ſecunda in Trinitate perſona.

De ra-

Digitized by Google

De ratione vnionis naturæ diuinæ cum humana, in Domino IESV CHRISTO.

CAP. V.

DE reſurrectionis Chriſti diffinitione, ſatis nũc pro mea tenuitate dictum exiſtimarem, niſi quod vos ambigere video, neque ſatis perſuaſũ habere cognoſco nunc eſſe, & futurã in perpetuo Dei verbi hominis Chriſti vnam vnicámque perſonã; & nihilominus nõ miſceri, nõ alterari, vllo pacto naturas, ſed Dei naturã, hominis fragilitate non minui, & naturã hominis, à diuina maieſtate nõ opprimi. Hoc poſſe fieri exẽplo mõſtrabimus, Si quis annulus duas gemmas habuerit, quarum altera plus valeat, quã tota mundi pecunia ſoluere poſſit, altera decem nũmis aureis ſit venalis, nõne vnus & vnicus annulus erit? & gẽma tamẽ gemmã nullatenus alterabit, ſed in vno annulo ſalua natura vtriuſque gemmæ ambæ cõuenient pretioſiſſima non cõfundente, ſed decorãte minus pretioſam, neque inferiori violãte pretioſiſſimã, aut aliquatenus immutãte? Annuli vnitas, perſonalis eſt ratio. Ineſtimabilis pretij gẽma, eſt natura diuina. Altera, valens decẽ nũmos, humana. Connectũtur ambæ, faciẽtes quaſi annulũ dominũ IESVM CHRISTVM vnũ in perſona, in quo eſt principiũ omnium creatorũ, creator Deus nulla ratione appretiabilis. Et atiã in eo finis omnium creaturarum homo, creatus poſt omnia, ad cuius obſequiũ creata ſunt omnia. Hunc annulũ pretioſiſſimum, cuius gẽmas, pro noſtra ſalute Chriſto patiente diſiũgi oportuerat, nefas erat nõ reſtitui Igitur ne tã pretioſum monile penitus deperiret, ſic oportebat Dominum IESVM CHRISTVM pati, & reſurgere à mortuis, & die tertia reſurgere, quod mox monſtrare pro viribus annitar.

Duæ naturæ in Chriſto quomodo in vna perſona non confundãtur, exemplo declaratur.

De ſerie reſurrectionis Domini IESV.

CAP. VI.

SEriẽ reſurrectionis Domini noſtri IESV CHRISTI, vt promiſimus, nũc declarare volẽtes, inſtaurationẽ membrorũ, concentum venarũ, arteriarũ pulſum, ſanationem liuorũ, conſolidationem vulnerũ, reliqua inſuper, quæ ſupra numerauimus, licet certo naturę ordine facta ſint, & quæ quaſi fundamẽta natura eſſe cõſtituit præceſſiſſe, quę vero fũdata, atque prioribus illis ſuffulta ſunt, poſterius acceſſiſſe ſecũdum naturã intelligamus, vno tamen tempore, vno inquã momento peracta omnia credamus. Nam ſi in momẽto, in ictu oculi, in nouiſſima tuba mortui reſurgent qui nouẽ mẽſium ſpacio in vtero matris figurati ſũt caro, homo Dominus IESVS, qui in virtute altiſsimi format' eſt ſubito, cui nõ interuallo temporis rationalis anima tributa eſt, ſed mox vt virgo cõſenſit, cũ Dei filio virginis vterus hominem cõcepit, qui ſine partus doloribus, ſine multa tẽporis mora, natiuitatis tẽpore venit in lucem cuius natiuitati obſtetrix non interfuit nulla muliebris ſedulitas intercesſit, ſed mater ipſa puerpera, obſtetrix, nutrix, & baiula fuit, profecto nõ aliter reſurgere debuit à mortuis, quã in vtero, & de vtero matris ãtea ſurrexiſſet. Seriẽ igitur reſurrectionis, ſecundũ ordinẽ naturæ, colligere facile fuerit. Secũdũ tẽpus, ſimul omnia facta ſunt, quæ ad reſurgendi attinent rationem. Multa tamẽ ante reſurrectionẽ facta ſunt in mortis triduo, quorũ durationẽ, ſucceſsionem, rationẽ inſpiciamus. Durauit mortis ſpacium, id eſt, diſſociata manſit Chriſti anima ab eius ſanctiſsimo corpore, horas circiter quadraginta de tribus diebus accipientes. Paſſus eſt namque Dominus IESVS CHRI-

1. Cor. 15.

Series reſurrectionis Domini Ieſu non ſucceſſiua ſed momentanea.

Spatium quo Chriſtus fuit mortuus.

Digitized by Google

stvs circa vernum æquinoctium, id eſt, quo tempore diebus noctes tēporis ſpacio adæquātur, hora vero meridiei emiſit ſpiritū. Ita per ſex horas ante ſolis occaſū vita functus fuerit: quoniā æquinoctij tēpore, ſi dies habet horas xij. meridies habet ſex vſque ad occaſū. Sepultus eſt hora cōpletorij, id eſt, prope ſolis occaſū. Māſit in ſepulchro integram noctem, ſabbatum diem antecedentem, & ipſam ſabbati integrā lucē, quæ horas xxiiij. tēporis in ſe cōcludunt. In aurora, dominicam diem pręeunte, quę tertia erat à die mortis, reſurrexit. Aurora fere per duas horas antecedit radiorū ſolis diffuſionē. Ita per decem horas, hac die tertia, corpus in ſepulchro ſtetiſſe fatendū erit. Nūc autem ſex horę diei mortis & xxiiij. integræ diei ſabbati, triginta cōficiūt. Additæ decem horæ noctis, pręcedentis lucem tertiam, quadraginta in ſūma reddūt. Quadraginta igitur per horas, ex Euangelijs, cōſtat māſiſſe animā Chriſti à corpore ſeparatā ſcilicet ante ſepulturā circiter ſex, ſepulto poſtea corpore xxxiiii. Cur potiſſimū quadraginta per horas mortuus manſerit, intelliget qui huius numeri figuras in ſacris literis fuerit meditatus. Quadraginta diebus aquas diluuij pluit Deus ſuper terram. Quadraginta horis terræ inferiori diluuiū inundauit, interficiēs malignitatē dæmonū, iuſtas animas emūdās & liberās. Quadraginta diebus Moyſes legem accepit in Sina. Quadraginta horis Chriſtus inferis, & ſuperis legē impoſuit. Quadraginta diebus vnico pane cibatus Helias, peruenit ad mōtem Dei Oreb. Chriſtus vnus omnibus datus in vnicū cibū, vna paſſionis & mortis pœna cibatus, poſt quadraginta horas de terræ viſceribus redijt ad lucē. Quadraginta dies ipſe Iesvs antea ieiunauerat in deſerto, & in fine ieiunij tētatus à Satana, illum ratione conuicit. Quadraginta horis ſqualentia inferorum peragrare, & à quo tentatus ter fuerat,

Geneſ. 7. Cur Chriſtus per quadraginta horas mortuus annumerari voluerit. Exod. 24. 4 Reg. 19. Matth. 4.

torquere triduo tādémque detrudere voluit. Sed dices. Dies fuerunt omnes illi quadragenarij myſtici, horæ ſunt iſtæ, nōn dies. Reſpondebo, impleri hic omnes* prophetiæ, quę Meſſiæ tempora abreuianda demonſtrant. Quomodo verū eſſet quod dicit Daniel? *Hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populū tuū, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt cōſūmetur præuaricatio, & finē accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſēpiterna, impleatur viſio & prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum* ita, ô ſūme pater, *hebdomadæ*, id eſt, temporum ſpacia redemptionis impletę, *abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum*. Sāctorum Patrū animas in limbo, ſiue in Abrahæ ſinu carceratorū. Non enim decuit tuā miſericordiam, precio iam ſoluto, adhuc per quadraginta dies tam tibi charos homines tot, tales, ac tātos viros à tyrāno diutius carceratos detineri, *& ſuper vrbem tantam tuam.* Ieruſalē cœleſtem, cui ſuos ciues poſt victoriā, mox reſtitui decuit. Satis igitur fuerit pro diebus horas dediſſe myſterio, *vt conſūmetur præuaricatio* peccato originali introducta, quod factū eſt in ſinu Abrahæ patribus inde liberatis, *& finē accipiat peccatū.* id eſt, reatus ad pœnam dāni, liberatis omnibus, qui ad pœnā purgatoriā tenebantur, *Et deleatur iniquitas* inuita & proterua ſerpētis antiqui, quod factū eſt in inferni profūdo, quando alligatus eſt per agnum draco magnus in abyſſi puteo profundiſſimo, *& adducatur iuſtitia ſēpiterna*, in retributionis gloria bonis & malis in æterna miſeria *& impleatur viſio & prophetia* quadragena numeri myſtica abbreuiatione *& vngatur ſāctus ſāctorum*, his peractis infra horas quadraginta, *vngatur* inquā gloria reſurrectionis & regni, cui flectatur omne genu. Cur hę quadraginta horę de tribus diebus* accipiant, intelliget qui tres mundos, quos attulimus, examinauerit, & quid cuiq; mundo paſſio Chriſti profuerit cōtēplabitur. Cur autem de prima die ſex

* Prophetas. 1 exempl. Daniel. 9.

Abbreuiatio dormitionis Chriſti, magna cū ratione facta.

* Accipiſtur. 1. exempl. Quadraginta horæ reſur-

Digitized by Google

recttionis cur de tribus diebus accipiantur.

ſex tantum horas in noctem declinantes, hæ quadraginta horæ ſibi habeāt, inde conſurgit, quod ſenarius numerorum omnium perfectiſſimus eſt, & ſemper in ſe numeratus vertitur in ſe ipſum, & quibuſcūque ſuis partibus æque reſultat, vt intelligamus Chriſti perfectionem, quę ſe ipſa ſola concluditur, & ſemper redit in ſemetipſam. Hæ porro horæ, quamuis ad noctem accedant, nullas tamen cōtinent tenebras, vt eo tēporis ſpacio, intelligamus ſaluatorē fuiſſe in ſinu Abrahæ ad patrum animas liberandas, quæ nullis peccatorū tenebris obſitæ, ſola pœna damni detentæ illic manebāt. Et profecto ſi rex bello fuderit hoſtem expugnauerit ciuitatē, arces & munitiones obtinuerit, ante omnia captiuos amicos priſtinę reſtituet libertati. Ita Rex iuſtitię Dominus Iesvs Christvs, victor deſcēdēs ad inferos, ſex primas horas liberandis Patriarcharum animabus dediſſe, nō eſt alienum à ratione ſentire. Viginti quatuor aliæ horæ, ſecundam diem ſimul & noctem integram accipiunt. Vt quoniam in purgatorio reſeruati, neque penitus puri, neque omnino ſordibus erāt infecti, per noctem illos ab impuritate purgaret, per diem ad gloriam reſtauraret. Faciunt hoc magni, poſt victoriam belli duces, vt optimatibus & amicis à carcere liberatis, mediæ plebis homines reſtituant libertati. Diei tertiæ, harum de quadraginta hor rum ſpacio, decē tantum & ipſæ nocturnæ conueniūt, quoniā in inferno nihil eſt lucis, nihil eſt meriti, ſordēt omnia caligine cęca, horrent ignorantiæ & cōfuſionis nocte profunda. Quoniam igitur in profundo inferni, ad draconem alligandum, hoc tempore anima Domini Iesv ſe conuertit; & quia decalogum legis animę deſperatę ſeruare noluerūt, per decē horas eas voluit intueri liberatorem, ſi voluiſſent, ſuum, vt quam ingratæ fuerint, inuitę viderēt tot horarū ſpacio, per quot ſpreta præcepta ſe libertate indignas effecerūt. Vt primum autem lucis aurora rutilare potuit, tenebras dimiſit, & venit ad lucem. vt cum ſole cæleſti ſupercæleſtis ſol vtrique mū[illegible]o, luce fulgentiſſima radiaret. Aptiſſime igitur hæ quadraginta horæ tribus diebus diſtributæ, pro earum diſtributione ſuccedūt, vt locis, in quibus verſatus eſt Rex iuſtitię ordinate reſpondeant: taliſque ſit horarum diſtributio atque ſucceſſio, qualis locorum & operis eſt ratio. Neque minus idoneè tribus diebus eas contineri conſtituit diuina ſapientia. quando in ore duorum vel triū teſtiū ſtat omne verbū. Itaque vt vere mortuus comprobaretur Chriſtus, tribus diebus expertus eſt mortem. Eſt hic non prætereundum, apud oratores aliud ſignificare tribus diebus, quā tres dies. Si tres dies ſcripſerit hiſtoricus, integras dies oportet intelligi. Si tribus diebus ſcripſerit, ſatis eſt triū dierū partes aliquas attigiſſe. Euāgeliſtæ igitur mortis ſpaciū ſemper dantes ablatiuo, nō dies integros, ſed de tribus diebus intelligi voluerunt. Oportebat enim Dominum Iesvm reſurgere die tertia, vt dierum per numerū, ſufficiens faceret teſtimonium: harū autem horarum diſtributio, operū magnitudinem indicaret hic nobis ad gratiam, & in futuro ad gloriam.

Tribus diebus aliud quā tres dies ſignificat.

Amen.

FINIS.

Digitized by Google

Google

DE ASCENSIONE
DOMINI TRACTATVS.
CHORDA NONA.
PROLOGVS.

VIDENTIBVS *illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit illum ab oculis eorum* Actuum 1. cap. Paulo ante quadraginta dies, fratres chariſſimi, quos mater noſtra ſãcta Eccleſia Catholica nobis hodie reducit in mentem, Dominus noſter IESVS CHRISTVS ſua paſſione deuicit infernum & ſpoliauit; ianuam ſalutis, ad felicitatem in ſuperna Hieruſalem poſſidendam, hominibus aperuit. Initio autem horum quadraginta dierum, gaudia reſurrectionis Chriſti celebrata ſunt, per quam idem ipſe Dominus IESVS CHRISTVS Saluator noſter, victorem ſe mortis oſtendit, & homines à morte poſſe reſurgere certiſſime combrobauit, ſi modo pie in illo, & per illum viuere velint: quando non ipſe ſolus ab inferis rediijt ad ſuperos, ſed ſecum multa corpora Sanctorum, id eſt, multi Sanctorum patrum in proprio corpore ſurrexerunt. Nunc vero quod per quadraginta dies ipſius IESV, ſecumque reſuſcitatorum, veritatem reſurrectionis mater Eccleſia apertiſſime comprobauit; quo ducant veſtigia ſui ſponſi, quo illum ſequamur, noſtræ mentis oculos anteponit, narrans inter miſſarum ſolennia, quod *Videntibus illis,* qui ab initio ſecum fuerant; *Videntibus illis,* qui eius præcepta ſeruabant; *Videntibus* matre eius gloriſiſſima, ſanctiſque mulieribus comitantibus illam; *Videntibus* Apoſtolis, *eſt eleuatus* ad cælorum ſublimia; *Et nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.* Huius eleuationis, quam nomine accõmodatiſſimo Aſcenſionem patres noſtri dici voluerunt, ſancta mater Eccleſia hodie gaudia celebrans, ad lætitiam nos inuitat, ſimulque

excitat

Digitized by Google

excitat hanc ipſam Aſcenſionis gloriam celebrare, collaudare, colere, & quantum poſſumus meditari. Quæ vt peragamus, de Aſcenſione Saluatoris noſtri, qui hodie, videntibus illis quos diximus eleuatus eſt orationem habiturus, Rationem, & lætitiam de illa naſcentem, narrare conſtitui, ſi prius quid Aſcenſionis nomẽ importet, aperuero.

DE ASCENSIONE IN GENERE, ET SECVNDVM NOMEN QVID ILLA SIGNIFICET.

CAPVT I.

ASCENDERE, ſurſum eſt ire. Sed quia pleriq; quid vere ſurſũ ſit, quidue deorſum, aut nõ viderunt, aut aduertere noluerunt, vnde multos & magnos in errores prolapſi ſunt: Surſum & deorſũ quomodo ſe habeãt videamus. Lactantius Firmianus, vir acutus ingenio, & inter Chriſtianos ſcriptores eloquẽtia nemini ſecũdus, terram veritus eſt ſcribere rotũdam, id eſt, æque cælo circumſeptam, ne cælum noſtris pedibus oppoſitum, terrã ſub ſe omnino deſertam habere, aut antipodes, id eſt, animalia noſtris ſub pedibus cõſtituta pedes pedibus noſtris oppoſitos ſibi vero ipſis deorſum caput habentia, & ſurſum pedes poſuiſſe videretur.

Lactantius lib 3. diuinarum inſtitution. cap. 23.

Non aduertit hoc loco vir ingenioſus, id eſſe ſurſũ, quod eſt verſus circũferentiam: id vero deorſum, quod verſus centrum poſitum eſt. Omnia certe, quæ infra nos & centrum terræ locata sũt, noſtris pedibus vere ſubſunt; quæ vero vltra centrum terræ locum acceperunt nobis ſubeſſe non poſſunt. Sed quid ita? Quoniã infimum vniuerſi centrũ eſt terrę, quod vltimo ſubeſt rebus omnibus, quæ vel in cute, vel in viſceribus mater terra ſuſtẽtat: nil vero cum poſſit infimo inferius ſtatui, vltra cẽtrum terræ (ſi qui habitant) quamuis à nobis remotiores exiſtant, quam citra centrum habitãtes, inferiores tamen citerioribus eſſe non poſſunt quæ tantundem vt nos, diſtant à terræ centro, tam ſunt alta quam nos. Tantum enim circunferẽtiæ appropinquare ea neceſſe eſt, quãtum à terræ diſtãt meditullio. Neque

Surſum & Deorſum quid ſit.

vero

Digitized by Google

vero caput deorſum, & pedes ſurſum nos ferre poſſumus affirmare, cũ pedes eorum, ſicut & noſtri verſus centrum ſiti ſe moueant: caput cœlũ verſus erectum maneat. Hęc vt intelligamus, circulum, & in eius medio punctum deſcribi operępreciũ exiſtimo. Punctũ hunc centrum credite. Lineã qua circulũ claudimus, circũferentiã exiſtimate. Infimũ huius circuli pũctus eſt in medio deſcriptus. Ille namque à circuli circũferẽtia, vndecũque remotiſſimus eſt. Hunc circa punctũ circulum paruum deſcribamus, quẽ terrã eſſe imaginemur, & ab eius circumferentia ad maioris circuli circũferẽtiam, per quadrum ſiue Crucem, tria pũcta ad ſingula latera figuremus. Pũctus à ſingulis lateribus terræ circũferentię, id eſt, minoris circuli ambitui propinquior, erit omniũ ſui lateris infimus. Secundus poſt illũ erit inferior tertio. Tertius erit ſupremus ambobus, ſub vna tamẽ parte ampliſſimæ circumferentię erit conſtitutus. Cuiuſlibet lateris pũcta perſpexeris, eum quem diximus ordinem inter ſe penitus ſeruare videbis. Sed ad puncta lateris alterius, ſecundũ ſuperius vel inferius ea ordinare non poteris. Sũt enim extra terminos lateris illius, quoniã vltra centrum ſunt, & ſingula puncta lateris vnius, ad quælibet pũcta eiuſdem ordinis, in quouis alio latere comparata, æque erunt infera, æque ſupera. Quoniam à centro & à circumferẽtia ſuperiori æque diſtabunt. Quod hactenus cẽtrum dixi, nunc terram appellemus. Quod dixi circumferentiam cælũ nominemus. Quid eſt nũc aſcendere? Eſt à terra elongari virtute propria, & cælo fieri propinquius per motum, qui dicitur latio. Sed ſi aliena virtute feratur, extolli diceremus id, vel aſſumi, nõ aſcẽdere. Dicimus leue aſcendere quia cẽtrum ſiue terram deſerit ſua virtute, & circumferentiã ſiue cęlum quærit. Dixi per motum, qui dicitur latio, id

Aſcendere quid ſit.

eſt, per ſucceſſiuam loci nouamq; acquiſitionem, quoniã ſi ſubito id fieret non iã aſcendere ſed rapi id, vel mutari foret exiſtimandũ. Quare aſcendere & deſcendere, motũ, id eſt, temporaneam ſucceſſionem in loci acquiſitione ſecundum ſurſum vel deorſũ, inter Peripateticos ſemper inſonuit. Ita planetæ improprie aſcendere vel deſcendere dicti ſunt quoniã nunquã plus minúſue elõgantur à centro terræ, neque cœlis ſuperioribus magis aut minus appropinquant: Vtrinque enim eos ſemper ęque diſtãtes eſſe neceſſe eſt, quippe qui à priſtina circumferentia non diſcedunt, & centrum ſe mouere non poteſt. Ad noſtrum vero hemiſphœrium tunc aſcendere cõſtabit quando circumferentiæ cęli. quæ noſtræ terræ imminet, quæ inquã nobis eſt ſupra caput, accedent: Deſcendent cum ab illa incipient elongari.

Planetæ impropriè dicuntur aſcendere & deſcendere.

De ratione, ſecundum quam Dominus IESVS *aſcendit in cælum.*

CAP. II.

DOMINVS igitur noſter Ieſus Chriſtus, hac die ſecundum hominem elõgatus à terra, cælis vero non appropinquans tantum, ſed illos penetrãs, pertranſiens, & ad cælum vſque empyreum ſua virtute perueniẽs, ac in eius ſũmo, in ſolio inquam Trinitatis, ad Patris dexterã gloria coronatus reſidẽs, veriſſime aſcendiſſe predicitur. Neque vero quẽ moueat, planetarum orbes & ipſum firmamẽtum, cælúmue ſtellatum corpora eſſe ſolida, indiuiſibilia penitus, & quæ nulla ex parte diſiungi poſſibile ſit: Corpus autẽ Saluatoris, cũ ſit extensũ, ſolida continua, integra & vndecunque concluſa pertranſire non poſſe. Hoc namque eſt illud ipſum corpus, quod virtute Spiritus ſancti, in ſãctæ Virginis vtero cõcretum, inde exiuit, Virgine matre integra penitus permanente,

Occurritur obiectioni cõtra Chriſti Aſcenſionem in cælum.

Lucæ 2.

Digitized by Google

Matth 14. Marci 16. Luc. 24. Ioan. 20.

nente. Hoc inquam illud eſt corpus, quod adhuc mortale atque impaſsibile, ſuper vndas maris, quaſi per ſolidũ, ſiccis pedibus ambulauit. Hoc eſt illud corpus, quod poſt reſurrectionẽ ſuam totiẽs ad Diſcipulos ingreſſum eſt cœnaculi foribus penitus obſeratis. Quod igitur corpus adhuc inglorium, de matre naſcens, matris integritatẽ nõ violauit; quod ſuper aquas potuit ambulare; cur iã glorioſum cælos nõ potuit penetrare? An quia illi ſolidiores ſunt? Facis hoc minus eſſe fracturę periculũ, nõ difficiliorẽ tranſitũ, quãdo ſine diuiſione per ſubtilitatis dotẽ ſoliditas obſtare nox potuit & debilitas læſionem nullatenus intulit. Certe quod corpus, ſolida, id eſt, cõtinua, integra, & cõcluſa, minus dura, minus firma, pertranſeundo non frangit, nõ aperit, non diſiungit, ſolidius trãſiens minus violare debebit. In arena, in puluere, aut in luto ſine impreſſione veſtigij qui pedibus incedit, per lapides aut ferrũ ambulãs, veſtigia illis minus cogetur imprimere. Cũ ergo audimus cælos aperiri, ne credamus partem aliquam, quaſi oſtiũ ab alia parte diſiungi. Nullas habent æthera fores; integræ ſunt, ſolidæ ſunt, ſẽper & vndèquaque concluſæ ſphæræ cæleſtes; iuſtorũ animæ, beati Angeli eas pertranſeũtes non violant, quoniam indiuiſibiles, ſine mole, ſine corpore, mere ſpiritus, id eſt, intellectus & voluntas exiſtentes, corpore detineri prohiberiue iure non poſſunt. Quę eſt nunc ianua paradiſi, quã vt ingredi poſſent animæ fidelium, Chriſtus per paſſionem aperuit? Nõ ferę alicuius relaxatio, non valuarum dimenſionem habentiũ apertura. Gratia mera eſt qua Deus habiles nos facit, vt ad beatitudinis locũ accedere valeamus, vbi ſe videndũ & amandũ voluit perpetuò ineffabili ratione exhibere, quę eſt perpetua felicitas animæ. Hæc porro animæ felicitas corpori, cui ſociata eſt anima ſic beata, per dotem ſubtilitatis præſtat, agente Deo, ſolida pertranſire. Ianua igitur quæ aperitur corpori, vt cęlos pertrãſeat, eadem eſt quæ & animę aperitur; eſt inquam gratia, qua anima ad beatitudinis loca recipitur, qua corpus quatuor beatis dotibus honeſtatur, de quibus hic dicere nõ eſt locus, quoniam Aſcenſionis ſolẽnitas nos hodie vocat ad ſe.

Ianua paradiſi, quã Chriſtus per paſſionem aperuit, quidnam ſit.

Aſcenſionis Domini IESV *amplior declaratio.*

CAP. III.

REDEAMVS igitur vnde diſceſſimus. Anima redemptoris, quæ vt à corpore per mortem ſeparata eſt, mox ex omni parte euaſit beatiſſima, cui nulla ampliuss pro ſua virtute & merito reſiſtere potuit creatura, mox vt redijt ad priſtinũ corpus, pro laboribus & pœnis trãſactis illud immortalitate, claritate, agilitate, ſubtilitateque veſtiuit. Quid dixi veſtiuit? Donauit, cõtẽperauit, & penitus hęc illi inſeparabiliter, irreuocabiliterq; in ęternũ adiũxit. Vt ſplẽderet ſine nebula, ſe ageret quocũque vellet, ſine difficultate, ſine tędio ſine labore, & omnia ſine reſiſtentia penetraret. Et ſicut ipſa anima intelligẽs intima viſcerum abſcondita, abyſſum, altiſſima montium, non frangit illa nec aperit, nec mutilat: ita corpus ſibi perpetuo ſociatũ, ſine quo eſſe non vult, per hęc omnia circũducit ad libitum, illis neque reſiſtentibus neque læſis. Apparet igitur Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, virtute propria aſcendiſſe in cęlum, quãdo eius anima beatitudine plena, deitati coniuncta corpus, cui reſurgẽdo ſe reſtituit, de terra ſuſtulit & euexit in cælũ. Videre mihi videor quid hoc loco vos moueat. Dicit intra vos ſpiritus diffidẽtię. Reſurgente Domino IESV CHRISTO, reuoluit Angelus lapidẽ ab oſtio monumenti. Cur anima Chriſti lapidem nõ reuoluit? vel corpori reſurgenti ad remo-

Tacita obiectio eiuſdemq; ſolutio.

Digitized by Google

remouendum vim nō præſtitit? Fuiſſet glorioſius, eū qui reſurgeret aperire ſepulchrū, quā alienis manibus de aperto prodire. Fuiſſet adhuc mirabilius, non remoueri à monumento lapidem & de clauſo ſepulchro egredi Saluatorem, queadmodum ab initio de ventre clauſo venerat ad homines, Nempe ſi per beatitudinem animæ corpus iam ſubtilitatē acceperat, reuolui lapidem nequaquā oportebat. Plus eſt etiam ſolidiſſimam, & immenſam penetrare ſphærarū profunditatem, quam parui lapidis clauſtra tranſcendere. Abſcedat procul hinc, & aufugiat ſciolus diffidentiæ ſpiritus. Diſcat humiliter, diſcat prudenter intellectus noſtri tenuitas ſecreta diuina tractare. Voluit Dei ineffabilis & inobliquabilis ſapientia, filij ſui reſurrectionem ita celebrari, vt non ſponte cæcis, luce clarius illam liceret intueri: obſtinatis & perfidis, ampliſſimis teſtimonijs, certiſſimiſque probaretur indicijs. Itaq; Angelum à ſepulchro iuſſit, magno terræ fragore ac ſonitu, lapidem remouere; vt natura Angelica præſtaret ſuo principi quod par erat obſequium, eſſetque Angelus reſurrectionis teſtis ac index. Omnis quoque natura corporea, tremore ac terrifico ſonitu ſentiret, & teſtaretur terribilem reſurgētis ab inferis auctoritatem, quā in ſuis viſceribus exercuerat cōtra dęmones, & in ſui ſuperficie ad exercendum reſurgebat cōtra obſtinatos peccatores. Certe ſi Angelum cuſtodes ſepulchri, lapidem inde dimouere non cernerent, Dei virtute reſuſcitari cuſtoditum: Iudæis minime retuliſſent. Ad hæc ſi Iudæi veriti non ſunt confingere, magiſtri corpus ſubtraxiſſe Diſcipulos, cum gentiles atteſtati ſunt, Angelum non hominem aperuiſſe ſepulchrū; quid auderent, quęſo, niſi conſtaret quis lapidem reuoluiſſet? Si vero ſepulchro clauſo reſurrexiſſet, veriti non fuiſſēt dicere Iudęi, corpus in ſepulchro à vermibus eſſe conſumptum. Ne igitur perfidis vlla daretur tergiuerſationis occaſio, clauſo ſepulchro, vel a ſe ipſo aperto reſurgere noluit Dominus Iesvs Christvs, qui Angeli miniſterio vſus eſt ad maieſtatis obſequium, & teſtimoniū veritatis. Non enim reſurgendo quæſiuit gloriam propriam, ſed noſtram vtilitatē, qui cum in forma Dei eſſet ante ſæcula, ſe ipſum ſtatuto tempore exinaniuerat vſque ad mortem Crucis, ad quam de integra matre naſci fuerat cōſetaneum, qui venerat lacerata reſuere, & ſolidare confracta. Ratio igitur Aſcenſionis pro nominis ſignificato ſic ſe habet.

Angelus cur lapidem à ſepulchro, reſurgente Chriſto, amouerit.

Chriſtus cur nec clauſo, nec à ſe, ſed ab Angelo aperto ſepulcro reſurrexerit

De ratione loci vnde aſcendit Dominus Iesvs, *& de ratione temporis quo aſcendit.*

Cap. IV.

Nvnc rationes reliquas loci, tēporis, & ordinis attendamus. Locus vnde aſcendit Dominus Ieſus Chriſtus mons eſt Oliuarum (Luca atteſtante) cum dicit. *Tunc reuerſi ſunt Hieroſolymam à monte qui vocatur Oliueti, qui eſt iuxta Hieroſolymā ſabbati habens iter* Magna certe & myſtica huius loci ratio. Ante omnia viam ad cælos Diſcipulis oſtendere volens Iesvs, illos ducit in montem, vt ab infimis terrenarum paſſionū affectibus eleuent mentem. Ducit in montem, vt vndequaque conſpiciant, & per prudentiam nihil agant incaute. Ducit vero in montem Oliueti. Olea arbor eſt pacis & victoriæ ſignum, fructus eius miſericordiæ lenitatē oſtendit. Ita qui naſcens pacem annunciauerat; qui per vniuerſā peregrinationem ſuam, ſuos comites pacem ſectari docuerat: qui moriturus pacē reliquerat; qui moriens vicerat; qui reſurgēs ad triumphi gloriā, opima adduxerat ſpolia;

Locus vnde Chriſtus in cælum aſcendit.

Actor. 1

Digitized by Google

ſpoſſa;qui reſuſcitatus pacem pro ſua victoria proclamauerat;qui per miſericordiam ſuam homines triũphi ſocios aſciuerat, vt nos hæc omnia loci ratio commoneret aſcẽſurus ad triũphum de monte Olvueti aſcendere voluit. Aſcendit autem quadrageſima, poſt reſurrectionẽ die, qui iterum numerus in nouo & veteri teſtamento celeberrimus eſt: quemadmodũ in ſermone de Domini præſẽtatione, & reſurrectione mõſtrauimus. Habet prę-terea quater decem; Decem namque ſunt pręcepta, quorum obſeruãtia ſalus æterna cõquiritur; quę per quatuor Euangelia nos ſeruare docemur; per quatuor cardinales virtutes tenere incipimus; per tres Theologicas gratia ſuffultas in omui vita tenemur; & hæc ipſa vita, quatuor temporũ vicibus reuoluta, quaſi quarto decalogo, omnia geſta hominum complectente, concluſa eſt.

Chorda 4. & 2.

De ratione concentus Aſcenſionis in Cruce Domini IESV, *ad aſcenſionem in cælum.*

CAP. V.

ASCENSIONIS ordo, paſſionis *ordine quam bene imitetur attendite. Iturus ad paſſionẽ Dominus, cum diſcipulis cænat; aſcenſurus, mãducat cum illis. Lucam audite. *Cum manducaſſet corã eis, ſumens reliquias dedit eis*. Nonne hoc idem fecit in cœna, quam ſe dixerat deſiderio manducare cũ illis? Sed in priori cœna edit agnũ & azyma; in hac partem piſcis aſſi, & fauum mellis. Iã agnus immolatus & reſuſcitatus erat, vnde piſcatores hominũ fuerãt Apoſtoli conſtituti. Fructum ergo ſuæ paſſionis inſinuans, piſcem manducauit, mox aſcẽſurus. Pro lactucis quoque agreſtibus pœnitẽtiã indicantibus, quæ ad purgandam animam neceſſaria eſt, agnum manducare volentibus. Comedit autem aſcẽſurus fauum mellis, quoniam per aſcenſionem ſuã, mel & fauus felicitatis æternæ appoſitus eſt manducandus ſuper menſa ſua in regno eius, his, qui ſimul cũ eo iam de inferis ad ſuperos venerant, & tunc ad ſummos ſcendebant. Sumens porro reliquias dedit eis. Nil prioris afflictionis in Domino IESV CHRISTO remanſerat. Sola quinque vulnera ſeruauerant cicatricẽ. Has reliquias ſumebat, & dabat eis corã inſpiciendas, vt illum agnoſcerẽt. Vt vero ſua beneficia, diſcipulorum memoriæ imprimeret ſẽpiternæ, dixit. *Hæc ſunt verba quæ locutus ſum vobis, cũ adhuc eſſem vobiſcum, quonia neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis de me. Tunc aperuit illis ſẽſũ vt intelligerẽt ſcripturas*, iã cõpletas in agni manducatione. Ita ergo ſumens reliquias, dedit eis in cœna Aſcenſionis qui in cœna mortis ſe integrum dederat manducãdum. In cœna mortis illos multa docuit, In cœna Aſcenſionis dixit eis. *Quoniam ſic ſcriptum eſt & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam in remiſſionem peccatorum in omnes gentes.* Peracta cœna mortis iuxta Marcum & Lucã hymno dicto exierunt in montem Oliuarum. Peracta cœna Aſcenſionis iuxta Lucam. Eduxit eos foras in Bethaniam, id eſt, Bethaniam verſus. Nã ſic Lucas ſe ipſum exponit declarãs hunc locum. Actuum primo capite, vbi dicit Apoſtolos, mox celebrata Aſcenſione, à monte Olueti, reuerſos eſſe in Ieruſalẽ. Qui ſi peruenissent Bethaniam, non à monte Olueti, ſed à Bethania eos ſcriberet eſſe reuerſos. Sed quoniã hic mõs, Bethaniam euntibus erat ſuperandus, dixit Euangeliſta poſt cibum illos in Bethaniam, id eſt Bethaniam verſus à magiſtro eſſe deductos. Et profecto erat cõſentaneum, de illo monte IESVM aſcendere in cælum, de quo deſcendit moriturus in cruce; & eo loci Apoſtolos cõſolatos & cõfortatos dimittere, in quo

* ordinẽ 1. exempl.

Lucæ vlt.

Marci 14. Lucæ 22.

Lucæ 24.

Digitized by Google

in quo à deſolatis relictus fuerat. Iam vero inſtante Aſcenſionis hora, eleuat manus, quas imminente Paſſione porrexerat alligandas, quas crucifigendas extenderat. Ita qui manibus depreſſis, ac ligatis ducitur ad mortem; qui manibus moritur extenſis; manibus eleuatis, pro benedictione, & gratiarum actione deuote eleuatis aſcendit in cælum, Luca atteſtante, qui quaſi in fine Euangelij, ſtatim vt verſus Bethaniam iter narrauit inceptum, mox addit, *Et eleuatis manibus benedixit eis Et factū eſt dum benediceret illis receſsit ab eis, & ferebatur in cælum.* Sicque videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.

Lucæ 24.

De ratione obſequij, Domino IESV CHRISTO *aſcendenti præſtiti.*

CAP. VI.

Actor. 1.

HABVIT inſuper Aſcenſio Domini admirabilem in obſequio rationem: quando eleuatus eſt; quando nubes ſplendidiſſima ſuſcepit illum ab oculis eorum. Licet enim propria virtute redemptor noſter cælos aſcenderet, attamen honoris gratia à ſanctis Angelis eleuatus eſt. Qui enim Angelo nunciante, venit in vterum Virginis; Qui naſcens gloriæ in excelſis, & pacis in terra futuræ, Angelos præcones habuit; donatæ pacis & gloriæ conſecutæ, Angelos præcones ſocios, & miniſtros habere debuit. Cum ergo audis eleuatum, obſequium cogita non auxilium; miniſterium non fauorem, obedientiam non ducatum. Nubes inſuper nō ſine ratione illum ſuſcepiſſe deſcribitur, ſed lucidā crediderimus illam. Si enim adhuc mortalis, dum viſitatur à Patre, dum illi Pater virtutis perhibet teſtimonium nube lucida obumbratur: quanto magis nunc immortalis ad Patrem vadēs, lucida nube debet circumcingi? Non enim ab Helia tantum & Moyſe, ſed ab omnibus Patriarchis & Prophetis ſociatus; Angelorum vniuerſis ordinibus circumſeptus. Nube igitur lucida, non minus quam tunc excipi debuit. Deſcendens præterea ad homines, nube ſuſceptus eſt lucida, Virginis inquam carne incontaminata ſe texit: myſteriū incarnationis Angelis malis penitus occultans, bonis non penitus manifeſtans. Vide nunc quam bene exitus principio concinat. Aſcendentem nubes lucida ſuſcepit ab oculis chariſſimorum hominum, quem deſcentem lucida virginis caro ſubtraxit ab oculis omnium Angelorum: quādo eius natiuitatem in carne nullus eorum, neque ſimul omnes plene intelligere potuerunt. Legationem Gabrielis, conſenſum Virginis intellexerunt. Viderunt finem, Deum hominem factum agnouerunt. Medium, id eſt, viam, rationem & modum intelligere non ſufficiunt. Sic & aſcendēdi Principium Apoſtoli viderunt, terminum agnouerunt medium & modum nubes lucida eorum oculis intercepit. Magna igitur & inenarrabili ratione, videntibus illis, dum cœpit aſcendere, eleuatus eſt Angelorum obſequio. Iam vero eleuatum, nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Et de ratione Aſcenſionis hactenus.

Nubes cur Chriſtum aſcendentem ſuſceperit.

Matt. 17. Marci 9. Lucæ 9.

De lætitia aſcenſus, ſiue Aſcenſionis Domini IESV CHRISTI.

CAP. VII.

ASCENSIONIS nunc lætitiam videamus, quam in fine Euan-

Digitized by Google

Euangelij ſui Lucas perſtrinxit. Illum audite. *Dũ benediceret illis receſſit ab eis; & ferebatur in cælũ. Et ipſi adorãtes regreſſi ſunt Hieruſalẽ cum magno gaudio, & erãt ſemper in Templo laudantes & benedicẽtes Deum.* Vt magnitudinẽ huius gaudij plenius intelligamus, credamus in primis sãctam Mariam Virginẽ ſimul cum omnibus ſuis ſanctis ſororibus, Domini ſcilicet IESV CHRISTI materteris, conuiuio, in quo partem piſcis aſſi & fauum mellis, pro vltima cœna manducauit, interfuiſſe; & cum Apoſtolis ad montem Oliueti, filium ſuum, ad Patrem aſcẽſurum, ſociauiſſe, ac eius aſcenſionem oculis aſpexiſſe corporis. Hoc nos ſuadet credere Lucas Euangeliſta huius aſcẽſionis ſcriptor accuratiſſimus, qui narrans Apoſtolorum de monte Oliueti, aſcẽſione iam celebrata, reditum, ſingulorũ deſcriptis nominibus ita dicit. *Hi omnes erant perſeuerãtes in oratione cũ mulieribus & Maria matre IESV, & fratribus eius.* Perſeuerantes hi ſunt, qui in aliquo opere iam ſteterunt, & in eo permanẽt. Cum ergo vndecim Apoſtolos ab Aſcẽſione reuertentes, cum Maria matre IESV, cum mulieribus, & * *fratribus eius perſeuerantes ſcribit Euangeliſta, quid ſibi vult, niſi mõſtrare illos vnanimiter interfuiſſe Aſcẽſionis gloriæ cõtnendæ, qui ſtatim poſt illam vnanimiter perſeuerare dicuntur? Certe adorare, orare eſt, vt alibi ſcripſimus; Adorantes iuxta Euãgelij finem regreſſi ſunt: iuxta vero Actuum Apoſtolorum ſeriem, perſeuerantes erant vnanimiter in oratione cum mulieribus*, & in primis cum Maria matre IESV, quoniam orationis ſtudium in Aſcẽſione incœptum, reuerſi in ciuitatẽ vnanimiter proſequuntur. Et quoniam sãcta mater Domini IESV, plus erat filio ſuo comes, quam diſcipula, eam poſt omnes recenſet Euangeliſta: quoniam & memoratu digniſſima, finem apud oratores narrationibus imponunt. *Cum Maria* inquit *matre* IESV *& fratribus eius*, quia inter illas mulieres fuit Virgo mater Domini, eius nomen non ſubticuit Euangeliſta. Quare hic idem ſcribens paſſionis ſeriem, ſi inter mulieres ſequentes IESVM euntem ad crucem, matrẽ eius agnouiſſet; quod hic fecit, proprio eam nomine inter comites conſcripſiſſet.

Quinã vltimo Christi in terris conuiuio, & eiuſdem in cælum aſcenſioni interfuerint.

* Hæc omnia in vno impreſſo exemplari deerant. in duobus tamen alijs inueniebantur

Benedictionum lætitia.

CAP. VIII.

SED reuertamus ad Aſcenſionis gaudia; *Dũ benediceret illis*, inquit Euangeliſta, *receſſit ab eis.* Quibus eis? Matre in primis, materteris, & Maria Magdalenæ matris ſuæ conſocijs, *Ioanne, Iacobo fratribus, Simone & Iuda, & alio Iacobo ſimul fratribus, & omnibus secũdum carnem conſobrinis ſuis, Petro & reliquis Apoſtolis. Benedixit imprimis matri ſuę. En mater optima corpus quod genuiſti, peperiſti, circũcidiſti, lactaſti, lauiſti, veſtiſti, educaſti. En corpus filij tui vnici, de tuo puriſſimo concretum sãguine. Nonne verum dixit Angelus Gabriel, dum te benedictam dixit in mulieribus, quæ tantis es gratiarum prærogatiuis ornata? Et nunc mater optima, veriſſimum eſt de te id Moſaicũ, quod dixit Iſaac filio ſuo Iacob. Tu mihi es mater ſecundum carnem, filia ſecundum animam. *Ecce odor filij mei*, ſpiritus tui quem ipſe creaui, *ſicut odor agri pleni*: plenus ager venter tuus qui ſalutis humano generi vberrimos attulit fructus. Sentio, mater, virtutum quibus es veſtita, fragrãtiã. Recolo tua de me multa nimis benemerita, habeo pro his gratias, ago etiã non verbis, ſed rebus. *Seruiant tibi tribus, populi & linguæ. Eſto fratrum tuorum*, diſcipulorum meorum, quos pro tua humilitate vt fratres colis; eſto inquam eorum domina. *Et incuruentur*

* Ioanne & Iacobo. I. exempl.

Benedictiones quas ſuis in cælum aſcenſurus impertiuit Ieſus, ac primũ Matri Virgini.

Lucæ I.

Geneſ. 27.

nentur coram te filij matris tuæ, Eccleſiæ Catholicæ alumni omnes te dominam habeant. Quod abſens tibi ero corpore, mea te non torquebit abſentia, quãdo me certiſſime ſcies nulla re indigere, omnibus commodis abũdare, tuis honoribus, tuis cõmodis, tuis beneplacitis obſequẽtem. Neque vero diu durabit noſtra ſecundum carnem ſeparatio. Inſtrues, cõfortabis, diriges Diſcipulos meos. Et ſicut in mea morte, tu ſola fidei lumen indeficiens, ſpei incõcuſſa colũmna, charitatis ampliſſimum domiciliũ extitiſti: ita poſt aſcẽſionem meam, pro gratiæ plenitudine & beneficẽtiæ exuberanti virtute, eris perpetuo, in omnes mihi fidę ſubiectos, fluuius gratiarum, quo in principio naſcẽtis Eccleſię, quaſi plãtulæ nutrientur animę iuſtorum. Cũ hęc impleueris, cum plantationes noſtrę fuerint cõfirmatę; cum, quę ego plãtaui, tu irrigaueris; veniã ad te, & quomodo nũc me vides aſcendere, ſic te cõducam. Gaude mater optima, & fruere felicitate quã vides in me, quã paulo poſt ſenties in te. Vos quoque matronæ venerabiles, ſorores matris meæ, mihi materteræ, quæ veſtris viris poſthabitis, filios veſtros meis obſequijs perpetuo dedicaſtis, quę me ſecutę eſtis, & matrem me ſequentem ſemper honoraſtis, ne credite in vanũ laborauiſſe; cui, & quali homini inſeruieritis: cui magiſtro filios tradideritis: qualẽ & cuius filij matrẽ tãto ſtudio colueritis: dies hodierna videre vos faciet. Guſtate & videte mente intẽta, quoniam ſuauis eſt Dominus, & magiſter veſter. Beatus vir qui ſperat in eo: Beatiores vos, quæ in femineo corpore ſpeciẽ virilis animi cõtinuiſtis. Gloria, quam paulo poſt in meo corpore videbitis, pro captu veſtro vos manet. Tu Magdalena, filia mihi chariſſima, en quales pedes lauiſti, abſterſiſti, vnxiſti, faciã ne te pigeat laborũ tuorum. In vaſta heremi ſolitudine, contemplationi vacantem non deſeram. Paſcam illic te per Angelum meum, cum finis tuæ mortalitatis aduenerit: ſicut me Angelis comitatũ cęlũ videbis aſcendere te ab eiſdem eo faciam cum gloria ſociari. Tu Martha hoſpes mihi beneficẽtiſſima quoniam circa multa pro me ſemper occupata fuiſti, vnum, quod omnibus hominibus eſt maxime neceſſarium, tibi do. Videbis gloriam meam & poſtquam multa negotia tuæ actiuæ vitæ conſummaueris: poſtquam multos Narbonenſis Prouinciæ populos ad me conuerterris: eiuſdem glorię te participem faciam, & ad arram ſeruandæ promiſſionis, in meo corpore gloriam tibi Aſcenſionis oſtendo. Vos mihi chariſſimi Diſcipuli, nuncij doctrinæ, teſtes vitę, cooperatores vineę, & laborum comites, quoniam pro mea paſſione turbati eſtis, afflictique mœſtitia, pro reſurrectione confortati eſtis, & ſpe bona repleti: hac mea glorioſa aſcenſione, ſpem veſtram ampliare & ſolidare conſtitui, vt cum vos inuaſerit tribulatio, eam æquanimiter tolerare poſſitis. Iam dixi, *qui vult venire poſt me, abneget ſemet ipſum, & tollat Crucem ſuam, & ſequatur me.* Vt me ſequi poſſitis, viam qua aſcendo vobis monſtrare conſtitui. Exiſtimo nõ tędebit vos hac ingredi. Glorioſa eſt, plenaque delitijs: patria ad quam ducit, multo glorioſior, multoque felicior eſt. Antè vero quam ad hanc peruenire poſsitis. Crux vobis veſtra tollenda eſt, poſt meque portanda. Ego prius viam doloris, laboris & afflictionis peragraui. Iactatus ſum varijs tempeſtatibus, innumeriſque procellis agitatus, perueni tãdem in portum optatæ ſalutis per hæc conquiſitæ: non mihi; cui natura debetur, ſed vobis ac reliquis, veſtra opera ſumpturis Crucem ſuam, poſt meque venturis. Tu Petre quem

Materteris. Maria Magdalenæ. Marthæ. Diſcipulis. Lucæ 7. Petro.

quem caput omnium nominaui, quē in me, quaſi petra fundatum, Petrum dixi, ſcito te per Crucem ſecuturum me. Non debes refugere vicarius, pro grege ſaluando, pro tua ipſius gloria; quod paſtor pro te, proque ouibus omnibus ſaluādis tulit libens. Reges Eccleſiam, Iacobum conſobrinum meum, communi conſenſu Apoſtolorum, Hieruſalem Epiſcopum ordinabis. Ipſe primus Antiochię præſidebis, & Chriſtianorum illic nomen tuo ducatu manifeſtabitur. Romam inde perges, vbi primam Epiſcopi dignitatem, pro tuo merito, & gloria ciuitatis inſtituam; Tandem per Crucem illic vitā mortalem amittes, æternam aſſequeris, multis benedictionibus copioſus. Tu

Andreæ. Andrea, quoniam frater es Petri, poſtquam in Achaia Eccleſias conſtitueris, per Crucem me ſequeris. Tu

Ioanni. Ioannes conſobrine mihi, & corporis integritate ſimillime, eris benedictionibus copioſus, mortuam Druſianam ſuſcitabis in via, pompa funeris iam elatam ſicut ego filium viduę de ciuitate Naim ſuſcitaui. Scribes euangelium diuinitatis meæ ampliſſimū teſtimonium, quod tam alto aggredieris initio, vt totus mundus plene capere nō poſſit; quæ tu parua pagella cōpinges. Scribes Apocalypſim, velamenta, ſiue Prophetias myſterijs ſecretiſſimis refertas, quas in Pathmos inſula tibi Spiritus ſanctus oſtendet, vbi plura erunt myſteria, quam verba. Multi legent, pauci autem intelligent. Neque tu ſine Cruce me ſequeris. Cruciaberis exilio inter Græcos, inter Latinos Romæ feruentis olei dolio decoqueris, ſed non læderis. Plenus dierum Epheſios in fidei veritate firmabis. Te ad cælos deinde aſcendere faciam. Te quo-

Iacobo maiori. que Iacobe, Ioannis frater, copioſæ à Deo benedictiones manent: vt inter condiſcipulos, pro diſcretione ab altero conſobrino tuo, Alphæi & Marię filio, Simonis fratre ac Iudæ, ſis maior appellandus, quoniam prius illo diſciplinæ meæ es aſcriptus Apoſtolus, Hiſpanos conuertes ad fidem, vnum ex earū Prouinciarum regibus baptizabis. Reuerſus in Iudæam cum Cruce pœnarum laborumque tuorum, ab Agrippa futuro Rege decollaberis. Referentur oſſa tua ad Hiſpaniam, tantis benedictionibus copioſa, vt Rex alius Hiſpanorū, qui tibi viuo credere noluerit, obediat mortuo, & tua benedictione baptiſma ſuſcipiat. Toto Chriſtiano orbe nomē tuum celeberrimum facio. Innumerabiles multitudines Eccleſiam, in extremo occidente tibi dicatam, ſummo deuotionis ſtudio viſitabunt, Tu vero Iacobe

Iacobo minori. qui priori Iacobo conſobrino noſtro, meo inquam ac tuo, non meritis, ſed vocationis ordine minor es nominādus, quoniam poſt illum ad Apoſtolatum aſcitus es, vt benedictione præuentus es meæ conſanguinitatis, quoniam de ſorore matris meæ natus es: ſic te benedictionibus facio glorioſum. Es mihi corpore & virtute quam ſimilis. Eris propterea in ciuitate Hieroſolyma (quo loci pro humano genere debitum ſolui) primus Epiſcopus, primus omnium, meum corpus & ſanguinem ſub panis vinique ſpeciebus, pro benedictionum copia conſecrabis, ſumes, conſeruabis & deſtribues. Hac ratione Crucem tuam poſt me portabis; prædicans quippe nomen meum in Tēplo, de pinnaculo præcipitaberis, & fullonis fuſte percuſſus in capite, pręſentes ærūnas in æternę gloriæ felicitatem commutabis. Tu inſuper Simon,

Simoni. conſobrine cariſſime, Iacobi frater & Iudæ, benedictionibus repletus eſto perpetuo; Ægypto idolis dedito, verū Dei cultum & fidem, quam te docui, prędicabis, expugnatis in ea prouincia idolis,

idolis, Hieroſolymam reuerteris; Iacobo fratri tuo defuncto, Epiſcopus ſufficieris; plenus ætate annorum centum viginti, forti animo Crucem feres; in illa magiſtro & cõſobrino tuo aſſimilatus, ſpiritum reddes Deo, & per hanc Aſcenſionis gloriam me ſequeris.

Iudæ. Tu Iuda, amborum frater, & mihi conſobrine dulciſſime, benedictione copioſa veſtitus, vbi Perſis & Medis Euangelium prædicaueris, apud Armenos, Cruci tuæ geſtandæ finem impones. In Eryco per martyrium ad me glorioſus accedes.

Philippo. Tu Philippe fili chariſſime, ſcito benedictionem tuam eſſe largiſſimam. Primus omnium coapoſtolorum gentes ad me congregabis; Eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum inſtrues; baptizabis Spiritu ſancto in Azotum delatus; multis ab erroribus per te reuocatos ad me conuertes; per Siriam viginti annos Crucem tuam poſt me portans prædicabis Euangelium; Reuerſus Edeſſam, hæreſim Ebionitarum extingues. De fine vitæ tuæ per ſeptem dies antea certior factus à me, fratres & Diſcipulos hortaberis in bonum. Lapidibus in Cruce confectus ad me venies, granum purum pœnarum multitudine excuſſum.

Bartholomæo. Et tu Bartholomæe meis eſto benedictionibus fertilis; Licaoniam in ſortem prædicationis accipies; Indis Euangelium ex Matthæo interpretaberis, circumportans poſt me Crucem tuam; In Albano maioris Armeniæ ciuitate, pro iuſtitia ab iniquis decorticatus, & caput truncatus Crucem depones, ad gloriam immortalitatis & felicitatis æternę poſſidendam. Vt me vides aſcendere, aſſumeris à me.

Thomæ. Tu adhuc Thoma, qui multarum benedictionum copia digitos miſiſti in loca clauorum, vnde confixus in Cruce pependi; qui lateris cicatricem explorans in corpore meo, de mea reſurrectione mundum certiorem reddidiſti; veritatem Euangelij, quam ſenſibus expertus es prædicabis Parthis, Medis, Perſis, Bragmanis. Poſt hæc adibis ſuperiorem Indiam, tecum portans, & tu, poſt me Crucem tuam; cumque magnarum & illuſtrium Prouinciarum, ingentes populos ad Dei veri cultum adduxeris, ab inuidis tandem pietatis aduerſarijs violenter oppreſſus, aſſumeris ad me, laborum tuorum præmia in ea gloria recepturus, ad quam mox me videbis aſcendere.

Matthæo. Tu Matthæe, cui multas benedictiones iam contribui, quando à ſordido telonei queſtu ad apoſtolatum aſciui te, nunc te ſcribam & cancellarium meum conſtituo de tua diligentia & probitate ſecurus. Prædicabis opera & doctrinam meam Iudæis fratribus tuis, quoniam de Leuitica ſtirpe progenitũ id agere maxime decet, vt inexcuſabiliores ſint, qui in cæca obſtinatione perſtantes, fidem meam tenere recuſabunt. Recipiet poſt hæc prædicationem tuam Macedonia & priuſquam ad Æthiopiam tuæ doctrinæ deſtinatam tranſeas, munus, quod tibi iniunctum eſt fideliter exequeris. Scribes Euangelium, vitam & doctrinam continens meam; ſcribes autem literis & ſermone Iudæo, & Eccleſijs à te conſtitutis legendum trades, portãs ſemper & tu Crucem tuam. Per Æthiopiam filium Regis Egippi, in Nadaber ciuitate Regia ſuſcitabis à morte; regem, reginam, & reſuſcitatum filium baptizabis. Filiam eius Ephigeniam virginem caſtam mihi conſecrabis. Regno quoque vniuerſo ad noſtram fidem adducto, per gladium Crucem ferre ceſſabis. Rex namque Irtacus Egippo Regi ſuccedens, quoniam Ephigeniam illi nubere vetabis, te orantem & genuflexum ante altare, vbi me conſecratum adorabis, à tergo incautè gladio tranſuerberatum,

Digitized by Google

beratum, vita mortali priuabit, pro qua à me aſſequeris æternam felicitatem in ſuperna Hieruſalem, ad quam nunc me aſcendere videbis. Hæ ſunt (vt coniectare licet) benedictiones quas aſcenſurus Iesvs dediſſe innuit Euangeliſta cum dicit, *Et eleuatis manibus ſuis benedixit eis, & factum eſt dum benediceret illis receſsit ab eis,*

Lætitia viſionis.

Cap. IX.

Benedictione completa, quali gaudio, quali lætitia hoc Sanctorum cõſortio iubilaſſe credendum eſt? Vidente matre filiũ tam lætum tam feſtinum, tam glorioſum, tam beneficum. Videtibus materteris nepotem, tanta excellentem gloria, illas & filios habere tam charos. Videntibus Apoſtolis omnibus, ſe tam pio, tam ſublimi magiſtro, tam excellenti Domino Diſcipulos, non ſeruos ſed amicos eſſe factos, dum ſinguli de ſua, & viciſſim omnes de alterutrius, & ſimul omnium benedictione gauderent, deque ſui Domini & magiſtri gloria lætarentur. *Videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum,* corporeis, mentibus impreſſit efficacius. Hoc eſt quod Dauid Spiritu ſancto plenus ante cantauerat *Aſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ*. Iubilare namque eſt animi iucunditatem in facie monſtrare. Et à iubilare, vel à iuuando deſcendere dicitur. Ita cum animi ſincera ſerenitas, faciem lætitiæ iubare compleat; cum animi delectatio, per virtutem delectatum maxime iuuet, Iubilatio eſſe non debet niſi lætitiæ iubar, animum complens & ſplendens in facie. Cum igitur Dominus noſter Iesvs Christvs plenus felicitate, plenus maieſtate, plenus deitate intarius, faciem iucundiſſimam & indicibili lætitia animum plenum declarãtem monſtraret exterius, mater in tãta felicitate & lætitia videns filium, amitæ nepotem, Ioannes & Iacobus eius frater, alter Iacobus, Simon & Iudas ſimul fratres, conſobrinum, Petrus & frater eius Andreas, Bartholomæus, Thomas & Matthæus magiſtrum & Dominum contuentes, & ſinguli ſuas benedictiones examinantes, pleni ſancta lætitia interius illam per faciei hilaritatem apertiſſime declarabant. Sic Deus & Dominus Iesvs Christvs aſcendit iuxta Prophetiam in iubilatione, in ſumma ſui, ſuorumque lætitia, anima complente faciem ſerenitate, & illam venuſtiſſime exhilarante. O quale gaudium, quæ iucunditas, quanta felicitas! O quam inenarrabilis lætitia aſpicere matrẽ faciem filij glorioſam; aſpicere filium matrem inenarrabili lætitia plenam; reliquas mulieres, omnes Apoſtolos, matrem & filium magiſtrum ſuum, videre tam lætos. Quis non credat illos omnes omni fuiſſe iubilatione pleniſſimos? Aſcendit etiam Dominus in voce tubæ, non cuiuſlibet, ſed Angelicæ Sancti namque Angeli per ſuos ordines diſpoſiti, * vt ad Regis ſui iter honeſtarent, dum ille eleuatur, tubis victoriam perſonare cœperunt: Non æneis, non argenteis, ſed æthereis & ſpiritualibus, quales lingua carnis exprimere, cor carneum cogitare non ſufficit. Mente omnes Chriſti triumphos, harmonia modulatiſsima concinebant. Auditi & viſi ſunt duo ex ipſis ab Apoſtolis, vt refert Lucas, *Cum enim intuerentur in celum euntem illum, ecce duo viri,* id eſt, in aſpectu virili Angeli, *aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis,* puritatem & iucunditatem *indicantibus, qui & dixerunt, Viri Galilæi,* viri

Actor. 1.

Pſalm. 46.

* Vt Regi. 1. exempl.

Actor. 1.

viri tranſmigrationis, tranſmigrandi inquam ad tantam & talem gloriam qualem audiſtis in benedictionibus magiſtri veſtri, Regis noſtri *Quid hic statis aſpicientes in cælum? Hic* IESVS *qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet*, ad iudicandum, *quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum*. Hoc eſt quod Angelorum tubæ reſonabant: IESVS Rex noſter qui de morte, de inferno victoriam reportauit, qui nunc in [illegible] & medij prælia omnia viriliter decertauit, curſum conſummauit; fidem ſeruauit, occiſus & ſepultus reſurrexit: nunc aſcendit in cælum, videntibus illis matre ſcilicet & Diſcipulis, qui ab initio ſecuti ſunt eum, & lucida nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, cum quibus nos ſuæ gloriæ, ad quam aſcendit in iubilatione, cohæredes efficiat, per infinita ſecula ſæculorum. AMEN.

FINIS.

Aa 4

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATVS DE SPIRITV SANCTO.

CHORDA DECIMA.

PROLOGVS.

REPLETI *ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis*. Non viſum eſt ſatis clementiæ Domini Dei noſtri, filium ſuum ad homines mittere, quos docendo ab erroribus reuocaret, moriendo redimeret, reſurgendo reuelaret, aſcendendo confortaret, & quo illum ſecuturi eſſemus oſtenderet: Spiritum ſanctum, ſibi coeternum & conſubſtantialem, ſuper homines mittere voluit, qui in linguis igneis ſe illis oſtēderet, & virtutem daret. Vnde doctrinam filij fide ſuſceptam, tenere ſine dubio, docere ſine formidine, operari ſine fatigatione ſufficerent. Ita cuius virtute ſpiritus, in vtero Virginis Dei filius vnigenitus, verus Deus, factus eſt homo perfectus; eius quoque beneficio homines, effici per adoptionem Dei filij meruerūt quoniam Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos veniēs, ſuper ſingulos eorū ſedit, & diuini amoris flāma eorum corda ſuccendit; vt iam Deum ex toto corde peramantes, illi in omnibus, & per omnia ſeſe obſequentiſſimos, ad mortem etiam vſque duriſſimam, exhiberent, Linguas quoque eorum inaudita repleuit, incredibilique facūdia. Vnde vna lingua, vna voce perſonantes, auditoribus quantumlibet barbaris, ſibique inuicem loquendi ratione diſtantiſſimis, non minus efficaciter quam aperte, ſuas ſingulis linguas, ſua idiomata, patrios ſermones audiendos, intelligendos, retinendoſque tradiderunt. Huius miſſionis, huius ad- Act. 2.

 ius ad-

Digitized by Google

ius aduentus tam admirabilis, tam operoſi, tam opportuni gaudia, recolens ſancta Mater Eccleſia tres dies celebrandos inſtituit: quoniam tres diuinæ perſonæ hunc aduentum operatæ ſunt. Pater namque & Filius, miſerunt Spiritum ſanctum, qui Apoſtolos cæteroſque credentes, tribus muneribus adornauit; mentem impleuit agnitione veritatis, affectum roborauit ad opera, linguam acuit & cōtemperauit, vt aperte apud omnes nationes, quæ ſub cęlo ſunt, laudes Dei rudes antea homines, intrepide, diſertiſſime & efficaciſſime perſonarent. Hoc eſt quod Lucas dicit, *Repleti ſunt omnes Spiritu* veritatis ſecundum mentem, *ſancto*, id eſt, firmo, ſolido & inconcuſſo propoſito affectum roborante, *& cœperunt loqui* confidenter, diſerte, efficaciter; *prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis*, ſcientia & pio affectu iā plenis. Eloqui plus eſt quam loqui. Et profecto Spiritus ſanctus, qui ſolida veritas eſt & inconcuſſa, qui lux eſt indeficiens & fons bonitatis, non niſi veriſſima optime eos loqui dare debebat. Ita Lucas loquentium facundiam, vigorem, maieſtatem aperire conſtituens, nil habuit quod de eorum ratione loquendi decentius diceret, quam eos eſſe locutos, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Nos igitur, matris noſtræ ſactæ Catholicæ & apoſtolicæ Eccleſiæ veſtigia ſequentes, de huius muneris miſſione ſermonem habere decreuimus. Verum quia de tam grandibus, tamque ſublimibus myſterijs nihil dignum ego dicere vel cogitare, vos capere vel retinere poſſe certiſſimum eſt, ſine ipſius, qui miſſus eſt, auxilio; Illum ipſum Spiritum ſanctum, hoc loco nobis adeſſe deuote ſupplicabimus, dicentes cum Eccleſia matre noſtra, Deus qui corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti, da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere, & de eius ſemper conſolatione gaudere.

DISTRI-

Digitized by Google

DISTRIBVTIO DICENDORVM DE SPIRITV SANCTO SECVNDVM NOMEN.

CAPVT I.

REPLETI *ſunt ōnes Spiritu ſancto, & cæperūt loqui varijs linguis prout Spiritus ſāctus dabat eloqui illis*. Promiſerat Dominus IESVS Diſcipulis in cœna legali, vbi ſe ipſum dedit in cibum, quod Pater illis mitteret Spiritū ſanctum quando dixit: *Paraclitus autē Spiritus ſanctus, quē mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit ōnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis*, Hodie quod promiſerat eſt impletum, quod nobis vt conſtet, quis miſſus fuerit, & miſſionis rationem attentis mētibus contemplemur. Spiritus ſāctus nomē non eſt vnum, vnam tamen rē ſignificare, & hanc ipſam Apoſtolis miſſam ſcire vos velim. Eſt vero hæc ipſa res tantæ amplitudinis, tātæ virtutis, tāti vigoris, vt vno nomine illā minime poſſimus exprimere. Sed nūquid pluris eſt, quam prima, vel quam ſecunda in sūma Trinitate perſona? Minime. Tres enim diuinæ perſonæ coæternæ, conſubſtantiales ſibi inuicē ſunt, & æquales. Cur igitur non vno nomine, illam tertiam in Trinitate perſonam, quæ ſub ignis & linguæ ſpecie hodie ſe Apoſtolis demonſtrauit, appellamus, ſicut dicimus primam Patrem, ſecundam Filium? Caritudo nominum, & linguæ anguſtia, vel potius hebetudo ingenij faciūt hoc. Notum eſt tres diuinas perſonas eſſe ſubſtantiam. Pater ſubſtantiam cum paternitate ſignificat. Filius ſubſtantiā in ſe filiationem habentem ſonat. Ita quia ſubſtātiam ſignificant hęc nomina cū relatione, ſcilicet cum ratione gignentis & geniti, vt Pater ſit Deus qui gignit, Filius qui genitus eſt Deus, vno nomine vtrumque ſignificamus, ſingulum ſuo. Spiritu vero ſāctum, cum ab vtroque procedat, nō genitura, ſed mutua charitate, neutro illorum nominū poſſumus appellare. Non enim eſt Pater, quoniam non gignit Deum filium. Non eſt filius, quia à Deo non gignitur, ſed per amorem emanat à Patre ſimul & filio. Quoniā vero in creaturis nihil ſic venit in lucem, vt per ſolam voluntatem operantis & naturam ſit ſubſtātia, & inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, nullum eſt adinuentum vnicū nomē, quo tertiam diuinam perſonam recte nuncupare poſſimus. Vnde quod vno non

Ioan. 14.

Spiritus ſanctus etſi non vnum nomen, rem tamen vnam ſignificat.

Cur Spiritus ſanctus tertia in Trinitate perſona non vno nomine nūcupetur.

Romanis.

Digitized by Google

non poſſumus (pluribus vtcumque valemus) nominibus circuloquimur. Certe ſi hunc nominemus amorem, quod illi nomẽ maxime cõuenit, quoniam à volũtate producitur; amor adiacentem affectum, id eſt, paſſionem, aut actum, ſiue habitum voluntatis, noſtro idiomate ſonat: Illa vero tertia in ſumma Trinitate perſona vere ſubſtantia eſt; quare ſolo amoris nomine illum appellare nequiuimus. Igitur quia nomine indicãte ſubſtãtiã eius, & modum habẽdi illam, omnino caremus, eius vigorem & efficiẽtiam demonſtrantes illum dicimus Spiritum ſanctum. Omnis nãque ſpiritus maxime intereſt operoſum eſſe, vim & motũ miniſtrare. Quia igitur hęc tertia in ſumma Trinitate perſona, infiniti vigoris eſt & operoſiſſima; quoniã per volũtatem & propter bonitatem, quæ illi peculiariter tributa ſunt, rerũ vniuerſitas à Deo ſumit exordiũ, & in illum tendit vt in vltimum finẽ; operandi vigore ſpiritus nomẽ ſortita eſt; bonitate qua conſeruat, & in ſe dirigit quæ creauit, dicitur ſãctus. Vt plenius iſta intelligere valeamus, meminerimus ad creatoris opus acceſſiſſe Potẽtiam, quam Patri tribuimus; Sapientiã, quã filio deſignamus; quibus vt voluntas acceſſit, mox conditę omnes creaturæ. Ita *Domini*, id eſt, Patris omnipotẽtis, *Verbo* id eſt ſapiẽtia, quæ filio attributa eſt, *cæli firmati sũt, & ſpiritu oris eius*, id eſt, bona volũtate ſpiritui eius appropriata, *omnis virtus eorũ* firmata eſt, & fulcita perdurat. Neque vero iſta diſſerimus, quia Pater poteſtatẽ habeat, nõ Filius, nõ Spiritus ſanctus. Habent ſinguli & ſimul omnes, vnam penitus eãdémque poteſtatem, vnam mẽtem, vnam ſapientiam, vnam volũtatem, vnam bonitatem. Sed ideo patri peculiariter attributa eſt poteſtas, quoniã illum principium eſſe agnouimus, de ſuo infinito vigore filiũ producẽtem. Filium dicimus ſapientiã vel intellectum, quia per ſapientiam Patris illũ intelligimus genitum. Spiritũ ſanctũ volũtatem prædicamus, quia per Dei Patris & Filij amorem optimum ſane, qui à voluntate, noſtro intelligẽdi vſu, prodire conſpicitur, illum coniectamus eſſe Deum. Et ſatis forſan fuiſſet hanc volũtam bonitatem, dũ ſe inuicẽ amãt Pater & Filius, de amore mutuo prodeuntem (propter ea quæ iam diximus) ſpiritum nuncupauiſſe. Sed quia hoc nomen æquiuocũ eſt & incertum, additum eſt in eius nomine ſanctus, id eſt, firmus, incommutabilis, inconcuſſus. Nihil ſpiritu (quem naturales philoſophi agnouerũt) eſt mutabilius, vt mox apparebit. Ita nequid creatũ aut mutabile hanc, de qua loquimur, perſonam, audito ſpiritus nomine, eſſe crederemus, additum eſt mox ſanctus. Nõ eſt ergo ſpiritus vitalis, quem medici repoſuerunt in corde. Deus enim penitus incorporeus, cor nõ habet. Ille ſpiritus mutabiliſſimus eſt, vt experimur in nobis; eſt enim vigor cordis in eius ſubtiliſſima, id eſt, maxime pura humorum temperatura fundatus: qui tanta ſemper alteratione rotatur, vt nunquam nos cõſiſtere ſinat; qui facillime læditur, & difficilime reſtauratur. Hic vero ſpiritus, quẽ miſsũ hodie recolimus, lædi nõ poteſt. Mutat omnia, ſed mutari penitus nequit. Spiritus eſt ſãctus. Neq; eſt ſpiritus naturalis, qui in hepate à phyſicis ſedem habere deſcribitur, vnde per nutrimentum vita fouetur. Hic ſanguinem diffundens per venas, & quaſi per alueos, venis irrigãs corpus, affectiones vegetabiles ciens, nutriendi & vegetandi deſideria cõfouet. Eſt certe & iſte mutabilis. Quid enim pueros efficit ludibũdos? adoleſcẽtes agiles? iuuenes robuſtos? ſeneſcẽtes cogitabũdos & tardiuſculos? decrepitos tardos, mœſtos, iracundos & duros? Nempe variatus ſpiritus naturalis in illis, iuxta ſãguinis variam rationem, vario modo ſe habentem: In pueris nimis leuẽ & fumãtẽ; In adoleſcentibus aliquantiſper deco-

Spiritus proprium operoſum eſſe, vim & motum miniſtrare.

Pſalm. 32.

Cur Patri potentia, Filio ſapientia, Spiritui ſancto voluntas tribuatur.

Spiritus ſanctus nõ eſt ſpiritus vitalis quem medici in corde locant.

Nec ſpiritus naturalis ſitus in hepate.

Digitized by Google

decoctum quidem, ſed feruentem atque ſpumantem. In iuuenibus quaſi integram decoctionem aſſecutũ, ſpuma fumoque defecatum, & calore bene fulcitum, vnde conſiſtentię ſtatum homines aſſequuntur; In ſeneſcẽtibus paulisper amittentem calorem; In decrepitis quaſi iam frigidum atque cõcretum. Ita dum ſanguis pro ratione coctur ę, nunc clarior, purior, leuior, calore completior eſt, nunc deficiens, hunc naturalem ſpiritum variari in nobis experimẽto probamus; & penitus extingui, ſi ſanguis ſuam tẽperaturam penitus amiſerit. Nullas venas, nullum hepar, nihil ſanguinis cõtinet Deus, qui corporea nulla ratione concludi poteſt. Nullas ergo viciſſitudines ſentit hic amor mutuus, Patris õnipotentis & Filij ſapientiſſimi. Non ergo eſt Spiritus naturalis. Sanctus eſt hic, quẽ hodie colimus, & permanens ſemper; ille fluxus atque caducus. Neque eſt animalis ſpiritus; hic cerebro continetur, & pro illius temperatura ſeſe exercere, experimẽto mõſtratur. Huius eſt ſenſum & motum animãtibus immittere. Ita quorũ capitis partes melius ſũt diſtributę, quorũ meatus receptaculorũ cerebri ſibi inuicẽ melius correſpõdent, hi melius ſentire probantur. Hic ſpiritus animalis & ipſe alterabilis eſt, quando per fumos officinarum, ſpiritus naturalis ad illũ aſcendens immutatur. Quid putas ſoporem in capite in membris torporem inducere, niſi quod fumi à naturalibus membris, ſtomacho inquã & hepate ad caput aſcendentes degrauant cerebrum? Quid quæſo eſt aliud ebrietas, quam fumis vini aſcẽdentibus ad cerebrum, turbari ſenſus? Quid mania? Quid omnis malenconię infinita varietas? niſi cibi & potus fumoſitates ad caput euaporantes, & modis innumeris cerebrũ perturbantes? Neque caput, neque cerebrũ Deo, qui incorporeus eſt, poſſumus aſcribere. Amor eius imperturbabilis eſt, nullæ eum vertigines, nullę malenconiæ, nullæ maniacæ turbationes attingũt. Sanctus eſt hic & immutabilis, nõ ergo eſt animalis ſpiritus tot mutationibus obnoxius. Sed præter hæc tria ſpiritus genera animalib⁹ attributa quidam Philoſophi ſpiritũ rebus penitus inſẽſatis, & ipſis elemẽtis ineſſe voluerunt. Dicunt enim terræ naſcentia ſuum habere ſpiritũ, ex elementorum mixtura prodeuntem, qui tandem reſoluitur in æthera, ipſis elementis ſpiritum exhibens. Hoc eſt quod alchimiſtæ quintam eſſentiam nominãt, dum metalla & mixta omnia reſoluunt in elemẽta, & illa in æthera, dum reſoluunt inquã, mixta in terram, terrã in aquam aquam in aerem, aerem in ignẽ, ignem in æthera. ad quintam eſſentiam ſua ſententia peruenerunt. Hanc illi putant elemẽtorum eſſe & mixtorũ* ſpirituum, & eius virtute metalla ad ſe inuicẽ trãſmutari, ſicut naturali ſpiritu nutrimenta in nutriti ſubſtantiam cõuertũtur. Sed quodlibet quiſque & quãtumlibet his credat, modo cõſtet hũc ſpiritum alchimię claudi, & vaſe anguſto obſtrui, miriſque repagulis carcerari, igni adijci, venenis infici, miſerum & miſellum ſemper ad libertatẽ anhelare. Vnde ſępe, immo ſemper illum detinentes aufugit, & quaſi iniquos crudeliſsimóſque tortores, quos ſæpe decipere conatus eſt, fallit tãdẽ. Neque iniuria quidem. Dolus enim an virt⁹ quis in hoſte requirit? At ſpiritus qui hodie Domini noſtri IESV CHRISTI Diſcipulis miſſus eſt, claudi non poteſt. Girans enim in circuitu per omnia pergit omnia continet, perficit omnia, nec vnde fugit, neminẽ fallit, nõ tantum metalla commutat, ſed animas mutat & trahit ad ſe. Mutat inquam ſemper in melius, non auferendo naturam priſtinã, ſed gratiam nouam producendo. Sanctus eſt & ſanctitatis origo. Ita in animas ſanctas transferens munera ſua. Prophetas,

Non ſpiritus animalis in cerebro.

Alchimiſtarũ ſtultitia.

* Sic omnia exemplaria, ſed legendum puto ſpiritum.

Non ſpiritus Alchimiæ.

phetas,& verę ſapientię Philoſophos, amicos Dei inſtituit, diuidēs ſingulis prout vult. Tres, quos primo nominauimus, ſpiritus, & à ſancto Spiritu lōge diſtare monſtrauimus, ſubſtantia ſi ſunt certis in ſedib⁹ collocata, vt vitalis in corde, naturalis in hepate, animalis in capite, variabiles tamē ſunt; propter quorum varietatem & incōſtantiam nō immerito dixit Propheta. *Spiritus pertrāſibit in illo & non ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locum ſuum.* Quoniam quatuor humoribus in hominis corpore aſſidue cōmutatis, ſpirituum huiuſmodi diſpoſitio ſemper fluit, & non ſubſiſtit vnquam ſimilis & æqualis ſibi. Humoribus autem eiſdē penitus perturbatis, corruptis, vel conſumptis, euaneſcunt; & locum hi ſpiritus amittētes, quia nō ſunt, & ille deficit, cognoſcere nullatenus poſſunt. Hic vero quartus, quem elemētarem quorundam opinione oſtendimus ſi ſubſtantia ſit, ratione caret & ſe ipſum, ſecundum Philoſophos, nō ſufficit moderari, ſed à certa regitur intelligētia, quā illi nominānt non errantē. Quare infelices Alchimiſtæ, vbi omnia incaſſū experti ſunt fomenta, vel potius tormenta, calorum ignium mēſuras, & venenorum mortiferas vires; nunc ad Aſtrologiam ſe conuertunt putātes hunc ſpiritum alicui ſtellę eſſe ſociatum, cuius beneficio illum aſſequi volunt. Et quod mere Phyſice cœperant, Mathematice proſequuntur, vel potius diſſipant. Nunc à*nigromantia quærentes auxilium, charecteribus & ſuffumigijs hanc ipſam intelligentiam, quā ſpiritui elementorum præſidem putāt flectere, ſatagunt. Hinc eſt quod ſtultitię genus nunquam eſt ſolum; dum poſt impuras venenorū mixturas, impijs *nigromantium nugis, & ſtolidis Aſtrologorum ſomnijs ſe cōmunit, vel confundit, atque confodit corpus ſimul & animam, ſpiritus autem quem miſſum Apoſtolis hodie fuiſſe recolimus, ſubſtantia eſt eminentiſſima quę omnibus ſubſtātijs exhibet vnde ſubſiſtant; ſapientiſſima, omniū eſt enim artifex, omnem habēs virtutem, omnia proſpiciēs, & nullo moderata, moderatrix omnium, & cōſeruatrix Sed pręter hos tres ſpiritus à medicis cognitos; & præter quartum, elemētis à multis attributum, nonne ventum in ſacris literis ſpiritum eſſe nominatū legimus? Nempe in Pſalmo ſcribitur, *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum quæ faciunt verbum eius* Iā diximus nomē ſpiritus vim agentem ſignificare. Ita cū ventus impetuoſas procellas agat, nō mirū ſi ventos dixit Propheta ſpiritum procellarum. Sed hi ſpiritus multis nocēt, nullis proſunt. Non permanent. Scitur vnde veniant, & quò vadant. Hic, quem Apoſtolis miſſum hodie gloriamur, Paraclitus eſt, id eſt, Cōſolator, beneficus ſemper, vtilis & honorificus. Ad ruinam nō impellit, ſed cōfirmat & adiuuat, ne ruamus in præceps. Non demergit, ſed ſubleuat. Non lacerat ſed reſarcit. Vbi vult ſpirat, neſcitur vnde veniat, aut quo vadat, Vide quā vtilia operatus ſit in Apoſtolis, quam honorifica. Abſtulit pauorem, dedit ſecuritatem. Rudes & ſine literis homines cōpleuit vera ſapientia; nulla antea loquēdi arte linguas imbutas, & quæ vix patrio ſermone ſuos qualeſcūque cogitatus exprimebant, ab omniū nationum, quæ ſub cęlo ſunt, gentibus fecit intelligi; neque tātum Philoſophis tradita, ſed quæ mēs humana ſua virtute aſſequi non poteſt, præſtitit perſuadere & oſtendere.

Pſalm. 102.

Alchimiſtæ, cur nūc ad Aſtrologiā, nunc ad Necromātiam ſe conuertāt.

* necromantia. 1. exempl.

* necromantium. 1. exempl.

Pſalm. 148

Non ſpiritus qui ventus dicitur.

Ioann. 3.

Angeli tam boni quam mali, & anima hominum ſpiritus nomen rite ſortiuntur, ſed non ita proprie, ſicut tertia in ſumma Trinitate perſona.

Cap. II.

Subſtan-

Substantias inſuper ſeparatas quas ſine dimenſione, id eſt, ſine mole corporea Deus eſſe conſtituit, ſpiritus nomine appellare ſolemus. Dicimus enim benignos Angelos, bonos ſpiritus, peruerſos itē dęmones, malignos ſpiritus, Animas inſuper rationales hominū, inter vtroſque creatas, vt poſſint quib' libuerit aggregari, bonos ſpiritus dicimus, ſi pie in corpore vitā duxerint. malos, ſi male. Neq; immerito ſpiritus illis attribuimus rationē, omnes enim sūt adminiſtratorij, ſemper operantes; boni, diuinæ miſericordiæ atque clemētiæ, peruerſi, diuinæ iuſtitiæ & ſeueritatis decreta perficiunt. Animæ vero rationales operantur vtrumque, dum in corpore conſtitutæ, beneficentiæ aut nequitiæ ſtudio occupātur. Extra corpus vero, quæ pietatem coluerunt in creatoris clementia glorificanda, & ipſæ glorioſę affatim occupantur. Quæ cōtra impietatibus ſubmerſæ fuerunt, ęternos cruciatus in inferni doloribus, miſeræ ſemper exercent. Ita quoniam hæ ſecūdū naturam incorporeæ ſunt, & ſemper aliquid operantur, non incongrue ſpiritus nomen acceperunt. Sed quia mutabiles sūt, & ex parte deficiunt, Spiritus quidem, de cuius hodie miſſione lętamur, munera ſētiunt, naturam aſſequi nō poſſunt; quoniam ille increatus eſt, & impermutabilis perſeuerat. Hęc ſpirituū quę attuli in medium genera, tam varia, aperte manifeſtant ſui nominis eſſe æquiuocam rationem. Vnde conſtat tertiam diuinam perſonam, quæ hodie ſub linguis igneis ſua munera dedit Apoſtolis, nomen ſpiritus recte ſortiri, quoniā præ omnibus ſpiritibus eſt operoſiſſima, ſummæque virtutis, ſed illo ſolo non poſſe concludi. Itaque doctor ſapientiſſimus, qui viā Dei in veritate docuit agnoſcendam, à quo trium perſonarum in vna Dei natura ſubſiſtentiū nomina, nobis reſerata ſunt, cum primā, pro gignendi ratione & poteſtatis authoritate primaria, patrem dixiſſet: ſecundam, progenitura mentis vnde ſubſiſtit, filiū nominaſſet, tertiā, quoniam per voluntatem, quæ proximum eſt operantis Dei principium, & finis omnium ſpiritum ſāctum nos docuit appellare; quando omnis motus, omniſque operationis ſit primū principium, & penitus immutabile. Is igitur qui miſſus eſt ſpiritus, creator eſt omnium; per quem, & cuius gratia facta sūt omnia, tertia in ſumma Trinitate perſona, ſpiritus non vitalis tantum ſed vita omniū viuētiū & victurorū, nō naturalis tātum, ſed natura omnia vegetans & conſeruans. Non animalis tantum, ſed animorum, & animarum omnium ſtabilimentum & baſis primum immutabile, circa quod in quo, per quem, & ad quem omnia ſēſum & motum acceperunt, non elementaris, quintáue eſſentia, ſed eſſentia prima faciēs eſſe omnia, & prout vult illa cōmutans; non ventorum impetus, ſed ventos continens & contemperās; cui nulla tempeſtas poteſt reſiſtere, neque vltra quàm iuſſit ſe poteſt attollere; nō Angelus bonus aut malus, ſed amborum dux; rector & Dominus, non hominis anima, ſed animæ plaſmator. Hic eſt, quo iuxta Lucam omnes Apoſtoli repleti ſunt, ſecundum animam ſapientia & charitate; ſecundum corpus patientia & fortitudine; ſecūdum vtrumque eloquentia, & prædicandæ veritatis, viæque ſalutis oſtendendæ, ſancto feruore.

Non Angeli vel animæ rationales.

Spiritus ſancti, tertiæ in Trinitate perſonæ deſcriptio.

De ratione perſonæ in genere.

Cap. III.

Hactenus quid Spiritus ſancti nomine ſignificetur eſt habitum. Nunc quid Spiritus ſanctus ſit ſumere volētibus, exiſtimo operę precium intelligere prius, quid ſit perſona in

in genere deindequid in ſpecie,poſtea quid in Deo,tãdem quid prima, quid ſecunda quid tertia in Deo perſona. Hęc ſi declarauero, ſpero cõſtabit tres tantum diuinas eſſe perſonas; has eſſe vnum & vnicum Deum; & harũ tertiam eſſe Spiritum sãctum.

Perſona vt hic ſumatur.

Perſonam non hic Grammatice aut Poetice audiamus aliquid laruatum,ſuperinductã ſimilitudine ſe occultans,& ſe aliũ quam ſit eſſe cõtingens,vti in theatris hiſtriones & mimi,nunc ſeruos,nunc milites,nũc amantes vel potius amentes iuuenes geſtu,voce,veſtitu inceſſu aſſimilãtes. Hęc inquam tragicarum, comicarũ, ſatyricarúmque perſonarum ratio,quamuis à vera perſonæ ſignificatione exordium habere potuerit;longe tamen ab illa diſceſſit, quẽadmodum plene ſpero conſtabit,ſi attentis animis acceperitis, quæ de vera & Theologica ratione perſonæ mox dicam,dictu quidẽ rata, intellectu ardua,ſed vtilia & peramœna. Perſona, quia per ſe ſonet,nomẽ ſortita eſt.

Per ſe apud Philoſophos quatuor modis accipi.

Per ſe autẽ quatuor modis apud Philoſophos dici ſolet. Quorum primus,ſecũdus & quartus ad propoſitiones,id eſt, indicatiuas orationes ſunt accommodati, & ad rem noſtram non faciunt; ideo ne aliud agere videamur,de illis nihil ad præſens afferẽdum exiſtimo. Tertium per ſe,ſeu perſeitatis (vt ita dixerim) modũ à Philoſophis deſcriptum, & rei quam agimus vere accõmodatum,explicemus:Hic modus nõ eſt prędicandi, ſeu de alio negandi vel affirmandi ratio ſed eſſendi. Vt illud dicatur per ſe eſſe,quod ſolitarium eſt. Sic Titius,Sempronius Socrates, Plato, ſigillatim ſumpti per ſe eſſe dicũtur,quia ſoli sũt.Si vero ſumatur Titius Sempronio ſociatus, iam neuter per ſe erit. Huic tertio perſeitatis modo,duæ sũt neceſſarię rationes ſcilicet diuiſum eſſe à quolibet alio,& indiuiſum eſſe à ſe ipſo,ſed in ſe penitus eſſe vnum & integrum.

Accidẽtia vi naturæ creatæ nõ habent tertiũ perſeitatis modum, ſed primũ ſecundum & quartũ.

Ita nullum accidẽs hunc tertium modum perſeitatis, vi naturæ creatæ,habere poterit: quia à ſubiecto diuiſum eſſe non poteſt. Poſſunt quidẽ accidentia habere primum modum dicendi per ſe,id eſt, intimas partes, genus & differentiam, vel totum eſſentiale, id eſt,diffinitionem de diffinito eunciantem: vt ſi dicam albedo eſt color extremus,mixtura elemẽtorum clariore conſurgens. Nigredo eſt etiam color extremus, mixtura elementorum opaca proueniẽs. Poſſunt &* ſecundum perſeitatis habere accidentia. Sufficiunt enim integrare orationem,intimam proprietatem exprimẽtem. Vt ſi dicam albedo eſt diſgregatiua viſus. Nigredo contra congregatiua. Poſſunt & quartum modũ oſtẽdere. Scilicet effectum,formam neceſſario conſequentem, indicando. Vt dicere albedo albefacit. Album albeſit albedine.

* Secundũ modum perſeitatis. 2. exẽp.

Sola prima ſubſtãtia, creata virtute, à quolibet alio diuiſa,& in ſe ipſa indiuiſa eſſe dicitur.

Sola ſubſtantia, ſecundum creatam virtutem,tertium perſeitatis ſuſcipit modum;quando ipſa ſine alia ſubſtantia ſufficit permanere. Subſtãtia item ſecunda id eſt, homo ſecundum ſpeciem, animal ſecundũ genus, huius tertij perſeitatis modi penitus sũt expertes. Licet enim ſint à ſe ipſis indiuiſa nõ tamẽ sũt ab omnibus alijs diuiſa; quando per ſingulos homines ſpeciem hominis,per ſingula animalia genus animalis eſt aſſignare. Si truncũ & ramos cuiuſlibet arboris ſimul acceperis,erit arbor per ſe vnũ,quia erit in ſe,vel à ſe ipſa penitus indiuiſa, & ab omni alia arbore ſeparata. Ramus eius per ſe hoc modo non erit,quãdiu in arbore mãſerit. Licet enim ſit indiuiſus à ſe,nõ eſt tamẽ ab alio ramo diuiſus cui per truncum annectitur. Nõ eſt ab ipſo trunco diuiſus, per quem cum alijs ramis vnam arborẽ facit. Si à trunco illum amputaueris,per ſe eſſe tertio perſeitatis modo vere dicetur.

Ex vno per ſe Ente. plura per ſe Entia fiunt.

Vnde ſæpe ex vno per ſe ente,plura per ſe entia fieri contingit, vt diuiſio corporis continui aperte manifeſtat. Hoc igitur per ſe ens,id eſt, ſubſtantia prima,ab omni alia ſubſtãtia ſic diuiſa, vt

nullius

Digitized by Google

nullius pars eſſe dicatur:a ſe ipſa vero penitus ſic indiuiſa,vt ſe totam integramque contineat, Theologi Chriſtiani dixere ſuppoſitum:vtper ſe ens, tertio perſeitatis modo, & ſuppoſitũ penitus intelliganturr eſſe ſynonima. Ideo vero illi ſuppoſiti nomen impoſuerunt, ne quis crederet ſic eſſe per ſe,id eſt, ſolitaria,vt omni prorſus ſocietate carerent, multis enim aſſociãtur,quando ſuis partibus non ſunt deſtituta,ſuis accidẽtibus ſunt fulcita.Sed quia & partes & accidentia gerunt,fulciunt, & quaſi humeris portant,ſuppoſita, id eſt, ſubtus poſita veluti ſtructuris fundamenta, ſunt à Theologis nuncupata. Hæc vero ſuppoſita.id eſt,per ſe entia, hæ inquam per ſe ſolę ſubſtantiæ permanentes, non omnes per ſe ſonant, id eſt, vires ſuas per ſe ipſas non exercent. Ligna certe,& reliquæ inſenſatæ ſubſtantię ſe non mouent,neque mutant locum ſed aliunde moueri neceſſe eſt. Non ergo per ſe ſon nt,cum ſonus fiat ex aere colliſo per motũ. Alię vero creaturæ ratione carentes quæ ſenſum & motũ habent,ſeſeque mouere, & ſua virtute ſonare videntur,quia tamẽ ſine mente ſunt,& nõ ſe agunt, ſed aguntur,etiã per ſe ſonare nõ poſſunt: dum motus omnes à mente proficiſci, vt à prima radice,ſit à phyſicis diffinitum. Qua potiſſimũ ratione fretus Ariſtoteles,in vnum primum motorem venit,quem primum intelligens ſiue primam intelligentiã appellauit. Vere igitur ſe non mouent,neque per ſe ſonant, vegetabilia & ſentientia tãtum;vnde perſonæ eſſe non poſſunt. Quare nemo admiretur Thelogorũ ſententiam,quod perſonã in ſola rationali natura inueniri poſſe, literis demãdarũt. Viderũt homines acutiſſimi,ſolam naturam intelligentẽ per ſe poſſe ſonare,quando illa ſui motus principium, ſuarumque operationũ exordium à ratione, à mente, quam cõtinet,libere ſumit. Subſtãtia igitur intelligens, quæ eſt à ſe ipſa penitus indiuiſa,& ab omni aliaomnino diuiſa,eſt vere perſona.Apparet nunc ſingulos Angelos vere eſſe perſonas,ſunt à ſe ipſis penitus indiuiſi, ſunt etiã ab omni alia re omnino diuiſi: quando alterius rei partes eſſentiales, vel integrales eſſe non poſſunt. Et ſi dicas illos partes eſſe vniuerſi; Hoc eſt partes per aggregationem aſſignare, quæ ſibi iuuicem non cohærent, neque in vnam ſubſtantiam redigũtur. Apparet etiam animam hominis non eſſe perſonam.Licet enim ſit in ſe ipſa, ſicut & Angelus penitus indiuiſa, & nulla ratione partibilis nõ tamẽ ab omni alia re eſt onino diuiſa eſt enim pars hominis.Neque vero quia ab homine ſeparatur,& permanet ſeparata, ideo fit ſuppoſitum vel perſona: quoniam ad priſtinum corpus redire deſiderat,& redibit aliquando, vnde pars hominis iterum fiet,vt igitur aliquid ſit perſona,quatuor ſimul accedere oportet.Illud eſſe natura intelligẽs,eſſe indiuiſum à ſe, eſſe diuiſum ſecundũ ſubſtantiam à quolibet alio, & amplius vniri aliæ rei non oportere.Hoc ego illud eſſe exiſtimo, quod Ioannes Scotus ſuper tertio Sententiarum dixit,dum rationem perſonæ nititur declarare. Duplicem ſcilicet negationem duplicis dependentiæ,vt quo, & vt quod, actualis & aptitudinalis,in natura intellectuali, perſonæ rationẽ conficere:vt ex vna affirmatione, & quatuor negationibus,ratio plene cõſurgat,vnde aliquid dicitur perſona. Hęc ſi quis diligẽter inſpexerit,videbit apertiſſime, cur antiqui Theologi dixerint perſonam eſſe intellectualis naturæ indiuiduam ſubſiſtentiã: cur etiam recentiores ſtatuerunt perſonã eſſe ſuppoſitum,id eſt, per ſe ſubſiſtẽs. tertio perſeitatis modo in natura intellectuali, Quæ nos õnia penſitantes, dicimus perſonam eſſe ſubſtantiam intellligendi & volendi vi præditam,ſuas proprietates, ſua coniuncta

Suppoſitũ quid,& cur ſic dictum.

Perſona in ſola rationali natura inuenitur.

Perſona quid ſit, & quænã res hoc nomẽ ſortiantur.

Obiectio, eiuſdemq; ſolutio.

Vt aliquid ſit perſona, quatuor requiruntur.

Digitized by Google

accidentia per ſe ſolam ſuſtinentem, ab omni alia re ſic penitus diuiſam vt materiæ, formæ, vel totius rationem, nullo modo cum alia re poſſit habere, Sicut dicimus Petrū Paulúmue perſonam, quia vterque per ſe ſubſiſtit, id eſt, continet ſuas proprietates, ſua accidentia, ſuas conditiones, ſub quibus eſt eius ſubſtantia, quaſi fundamentum firmans & continens totius ſtructuræ rationem. Intelligit enim Petrus ſuo intellectu, non alterius, ſimiliter & Paulus. Vult etiam vterque propria ſibi voluntate, in alio non conſtante, quam in ipſo volente. Vnde perſonare, id eſt, per ſe ſonare poteſt, & eſſe perſona inde probatur. Neque enim Petrus permanēs homo poteſt aliæ rei coaptari, vt ſit materia ex qua illud fiat, ſitue forma per quam fiat, aut ſit totum rei alterius quam ſui.

De ratione perſonæ diuinæ.

Cap. IV.

Bene ſe habet, iacta ſunt fundamenta. Vnde dicatur perſona, ex quibus conſtet, & quid ſit, in genere habitum eſt. Diuinæ perſonæ rationem iam afferamus. Attulerimus autem, ſi Dei rationem, rationi perſonæ cumulauerimus. Sed quoniam Dei ratio nobis adeo eſt incognita, vt ille melius Deum nouerit, qui ſe illū omnino non poſſe cognoſcere plenius intelligit, quantoque plus alijs videtur diuinæ naturę aliquid attingere, ipſe ſe nouit longius ab eius cognitione diſtare; ne circa impoſſibile nos laborare contingat, perſuaſum habeamus, Deum eſſe omnis perfectionis menſuram, fontem, finem, receptaculum & fluuium ſemper inundantem, nunquam excreſcentem, nunquam deficiētem. Et cum bona quantulibet maxima cogitauerimus, hæc Deum eſſe credamus, neque tamen totum Deum, vel eius ſcintillam cogitaſſe ſic confidamus. Sed quo plus boni, quo plura bona cogitauerimus plurima ſemper reſtare perſuaſum habeamus, & ad ea mente peruenire non poſſe exiſtimem'; & illa nobis penitus impoſſibilia cogitatu in Deo eſſe certiſſime teneamus Quod ſi quando aliqua ſuper priora fuerimus meditati, nihil plus Dei intellexiſſe cognoſcamus, quā prius agnouiſſemus. Eſt enim infinitus. Itaque recte de Deo cogitabimus, ſi nihil eo dignum nos ad integrum cogitaſſe nouerimus.

Deū quis melius nouit.

Dei deſcriptio.

Deū quomodo recte cogitemus.

Nunc diuinam perſonam pro noſtro imbecillitatis modulo, nō pro rei veritate pręciſa, quæ haberi à creatura nō poteſt, diffiniamus Dicimus perſonam diuinā eſſe naturam ſiue ſubſtantiam infinitam, & incomprehēſibilem ab omni mente creata, infinite intelligentem & volentem, ſemper in actu, perfectiones ſuas ſine alterius adminiculo, ſuſtinentem, ab omni alia re ſic diuiſam vt neque materia, neque forma neque totum, neque pars alterius eſſe iā poſſit. Huius diffinitionis partes iam declarauimus, niſi quod Dei ſubſtātiam, vel naturam diximus declarari nō poſſe. Et pro declaratione illud habēdum eſſe proteſtati ſumus, nō poſſe illam creato intellectui penitus declarari. Satis igitur hoc loco fuerit, creatę & increatæ perſonæ differentiam oſtendiſſe. Perſona creata, & corporea, qualis eſt homo vim quidē ſemper habet intelligendi, interdum vero illa non vtitur, interdum vti nō poteſt. Dormiens nempe homo nihil plene intelligit, vult nihil, & quādiu idem mēbris agitur infantilibus, nihil intelligit, nihil vult, certa ratione. Adulti qui mente capiūtur, vel aliqua corporis debilitate deſipiunt, dū durat vitium, nil intelligunt, nihil plene volunt, & tamen perſonæ eſſe non deſinunt. Habent enim vnde aliquando intelligere queāt, & intelligent corpore cōſolidato. Incorporeæ perſonæ & crea-

Perſona diuina quid ſit.

Creatæ & increatæ perſonæ, quibus differant oſtenditur.

Digitized by Google

creatæ (quales ſũt Angeli) ita perſonæ ſunt, vt vim intelligẽdi ſemper habeant, & vſum nunquam amittãt, neque amittere poſſint, quoniã mole corporis non degrauantur, neque organis egent corporeis, quæ vitiari debilitate ſunt ſolita; falli tamen poſſunt, neque omnia ſimul intelligunt, neque Dei ſubſtãtiã mẽte capere fũditus poſsũt, quoniam hi finiti, infinitũ Deum mẽtis vigore nequeũt cõcludere. Increatæ & incorporeæ perſonæ, quæ ſunt ſãcta Trinitas, atque indiuiſa vnitas, ſic omnia, ſic ſe ſemper ſuãque naturã intelligunt, vt falli nullatenus poſſint; quoniam per ſuammet ſubſtãtiã, quæ illas latere non poteſt, intelligũt vniuerſa. Tres igitur perſonarũ gradus eſſe meminerimus. Infimus, poſt omnia creatus, ex corpore cõſtat & anima rationali, in quo ordine ſumus omnes. Medius, omnium creaturarũ primus, corpore abſolutus, ſola mente contentus, intellectu & volũtate perficitur. In hoc ordine ſunt omnes Angeli, quibus virtus ſemper eſt intelligendi, & vſus nunquam ceſſat in illis, ſed intelligendo & volendo poſſunt deficere per errorem. Quis enim neget malos dæmones errauiſſe quando à Deo creatore ſuo auerſi ſunt? Quis item neget illos in errore perſiſtere, dum ad illum redire recuſant? Tertius perſonarum gradus omnium ſummus, eſt increatarum & penitus incorporearum, quarum ſingula Deus eſt totus, & ſimul omnes idem Deus, vt mox, ſi ille præſtiterit, declarabimus. Iſtæ intellectum & voluntatem non tam habent, * qui ipſæ ſunt intellectus & voluntas; non tam intelligunt quam ſunt ſuum intelligere, ſuum velle. *Ita ſine errore ſemper intelligunt, & ſine defectu. Quoniam ſicut à ſuo eſſe nequeunt deſtitui cũ ſit penitus neceſſarium, & infinite perfectum. Intelligere vero ac velle eorum, ab illis quamuis ſecundum rem non differant, quę ſunt perfectiſſimæ vt ſic dicam, neceſſariſſimæ, & infinitæ, eas perfectiſſime, neceſſariſſime, & infinite omnia intelligere negare non poſſumus, niſi rationis lumen ſopiatur in nobis, Et de diuinarum perſonarum diffinitione diximus hactenus.

Perſonarum tres gradus.

* Quam 2. exempl.

* hic locus vſque ad finẽ capitis, quãuis ita legatur in omnibus exemplaribus, ſubobſcurus tamen eſt, & ni fallor corruptus. Poſſet fortè. nihil enim.... mo reſtitui ſi loco *Ita*, legatur *Iſta*; loco *eſſe nequeũt*, legatur *eſſe* & ita *ab intelligere nequeunt*. loco *ab illis quãuis*, legatur *ab illis quoniam vel cum*.

De numero, nomine & eſſendi modo diuinarum perſonarum.

CAP. V.

NVMERVM earum, nomina & modos eſſendi, nũc dicere aggrediamur. In veteri teſtamento multa quidem Dei nomina legimus, ſub denario numero Hieronymus diuinarum literarum cõſultiſſimus recollegit. El videlicet, Eloim, & Eloe, quæ nomina Deum fortem prædicant, *Elion, quod illum oſtendit excelſum; Sabbaoth, quod virtutum vel exercituum præſidem ſonat; * Eſſerie, quod qui eſt deſignat Adonai, quod Dominus Latine nos dicimus; *La quod ſonat in Deum; Tetragrãmaton, ſonans ineffabile; Et Sadai quod robuſtum notat. Sed hæc obmittamus. Nõ enim tam perſonas, quam naturam Dei, & illius naturæ eminentiſſimæ proprietates (vt nos homines cõiectare & capere poſſumus) ſignificare videntur. Deus hic decem nominibus circũlocutus à Moyſe, tres perſonas gerit, eſtque totus in tribus perſonis, quarum prima Pater, & ſecunda Filius, & tertia Spiritus ſanctus nominatur. Pater ideo prima dicitur, quoniã generat de ſe Deũ; Secũda Fili⁹ dicitur, quia Deus eſt de Deo, & à Deo Patre per geniturã productus; Tertia dicitur Spiritus ſãctus, quia ab vtroque per amorem ſpiratum procedit. Nec tamen quia hanc primam, illam ſecũdã, aliam dicimus tertiam, idcirco dignius aliquid, aut excellẽtius eſt in vna quã in alia. Coęternæ inuicem ſunt, & per omnia coęquales. Verum quia teſte Ariſt. ſublimium

Hierony. epiſt. 136. tomo 3.

* *Helion* Hieronymo.

* *Eſir eheie* Hieronymo.

* *Ia* Hieronymo, & ſatis manifeſtum eſt ita legendũ eſſe, non *La*.

Pater cur prima in Trinitate perſona, Filius ſecũda, Spiritus ſanctus tertia nuncupetur.

Ariſtot. 2. metaphyſ. cap. 1.

Digitized by Google

mium veritates naturarũ minus videmus quam nicticoraces, & noctuæ ſolis lumen aſpiciãt; idcirco lippi, debiles, & caligantes noſtrorum intellectuum oculi, mole corporis degrauati, vix per fumum & caliginem ea odorare & coniectare ſufficiunt, quæ naturę incorporeæ nouerũt, quæ etiam abſolutiſſimæ primæque menti notiſſima ſunt. Inde venit quod Deum Patrem, quaſi prioré; Filium, quia de illo naſcitur, quaſi poſteriorem; Spiritum ſanctum ab vtroque procedentem, poſt ambos intelligimus; non aduertentes radium à ſole, & ab vtroque prodire ſplendorem, neque tamẽ eſſe aliquando, vel fuiſſe ſolem ſine radio, verumque ſemper adduxiſſe ſplẽdorem; non cogitantes ab igne eſſe calorem, & ante calorem ignem eſſe non poſſe, cum tamen calor ab igne procedat; non cogitãtes ignem per calorem ab initio ſẽper calefeciſſe, qui effectus ſicut ab igne per calorem adducitur, ita de igne calor inſurgit. Hæc ſi mens ...a examinaret, multa videret aliunde procedere, nulla eſſendi ſecundum durationem prius aut poſterius ratione; ſed, vt ſic dicam, præexigentia quadam ſecundum naturam eſſe ordinata, noſtroque intelligendi modo accommodata: quę tamen in Deo præexigentia longe aliter ſe habet, mirabilius, excellentius atque perfectius quam cogitare poſſimus. Sunt qui dicant generationem à natura excogitatam, vt ea quæ in vno indiuiduo nequeunt permanere, multis per generationem ſibi ſuccedentibus non deficiãt. Sed generatio cum ſit opus naturæ elegantiſſimum, ab impura & imperfecta ratione venire non debet. Ratione igitur perfectionis, id eſt ſuę bonitatis ad integrum communicandæ interius, exterius vero diſpartiandæ gratia, natura prima generationẽ eſſe conſtituit. Non igitur pro conſeruatione ſpeciei, vllóue pro indigentiæ ſupplemento ſit generatio in primo

Generatio quare à natura excogitata.

generante, quoniam ille ſui defectum non metuit. Quæ vero ſub luna generantur, ſupplent decedentium vices; quoniam imperfecta ſunt omnia illic genita: vbi tamen ſi nulla decederent, multa adhuc genita eſſent, quoniam naturam, quæ gignendi virtute carere non debet, tanto munere nunquam fungi erat abſurdum. Si enim turpe eſt quãtumlibet minima in natura rerum otioſa vacare; quanto turpius fuiſſet genitiuam virtutem, omnium excellentiſſimam, in vniuerſo ſterilem permanere? Sunt qui dicant generationem tãtum fieri per corpus. Sed & iſti, mea ſentẽtia prioribus hebetiores ingenio ſunt. Ducũtur namque errore priorũ quod generatio ſit ad ſuppetias imperfecti, vt eorum ſẽtẽtia, generatio ſit propter corruptionẽ: cum ratione cõtraria, corruptio ſit propter generationẽ. Sed & maiori iſti errore quam priores, ideo tenẽtur, quia nõ plus hauriunt mẽte quã ſẽſu. Vnde ſola corporea per corporũ officinas gigni cõfirmant, quia in ſola carne oculos habent. Ita ea quæ imaginationis hebetudine capere nequeũt, penitus negant poſſe conſiſtere, & idcirco ab incorporeis generationis opus procul abijciunt. Non vident iſti generationẽ non poſſe fieri ſine ſpiritu, & à ſpiritu omnem vigorem accipere. Quæ ſi penſarent, quia certum habent, dare quempiam nihil poſſe quod nõ habet, generationis opus non tãtum caducis corporibus darẽt, ſed ſpiritui illi primo & puriſſimo, qui Deus eſt, ineſſe cognoſcerẽt, vt & ſpiritus gignat, & ſpiritũ gignat. Quod ſi capere nequeunt, quia certis inſtrumẽtis rebuſque corporeis generationem corruptibilium fieri conſpiciunt; dicant quæſo, quia motum corruptibiliũ fieri corporeis vident inſtrumentis, quomodo incorruptibile cælũ, ſpiritus incorruptibilis circumferat? Dicãt inquã quibus manibus, quibus brachijs, quibuſue lacertis, ſpiritus tam rapido motu molem

Non ſit tãtum per corpus.

Non ſit ſine ſpiritu.

Gignit etiam Spiritus.

Digitized by Google

molem agat tam immenſam? tã veloci illam curſu circumgiret? Dicãt quibus pedibus ipſæ intelligentię gradiãtur, aut quibus alis ſe ipſas vehãt? Philoſophorum naturalium & gentilium ſententiam eſſe negare non poſſumus, vt Theologos Chriſtianos obmiſſos hic faciamus, intelligẽtias, id eſt, Angelos ſiue rationales ſpiritus corpore ſolutos intellectu & volũtate agere õnia. Hęc ambo illis pro manibus & pedibus, pro vectibus & machinis, pro organis & inſtrumentis ad mouendũ abunde ſufficere naturales Philoſophi confitẽtur: vt ſola ſe ratione, id eſt, intellectu & voluntate, ipſę ſe ferant intelligentiæ, moueant, & quæ volunt mota eſſe, moueãtur ab illis. Quibus ſi vim generandi pręſtitam dicerẽt non aliunde quam mente eos gignere ſtatuiſſent; cum ipſi ſint mentes, & pręter mentem habeãt nihil. Itaque chriſtiani Philoſophi, qui primam intelligentiam, in qua ſunt omnium perfectionum abyſſi, ab omni imperfectionis genere puriſſimi, Deum ſcilicet optimum maximum vim genitiuam, ipſa Dei ſapientia reuelante habere nouerunt, & ſine adminiculo corporeo, ſola illum mente generare, cõcinentiſſime cõprobarunt. Quod vero generatio in animalibus mare feminaque cõſiſtat; quod in vegetalibus & plantis, terræ viſceribus quaſi vaſe recipiente ſemẽ, ſatione ſolibus quaſi maſculo humore, ſpiritúque vẽtorum, & vaporũ exhalatione, quaſi fomentis & nutrimẽtis indigeat generatio; facit imbecillitas generãtiũ feminúmque caduca natura, quæ quoniam ſuis ſola nõ ſufficiunt geniturис, aliunde ſibi ſuppetias quærunt. At Dominus Deus noſter, Deus omnium moderator potentiſſimus, & ſui pleniſſime compos, nullis eget adminiculis. Perfectã habet mente ſola generandi virtutem. Ita de ſua eſſentia, ſe ſolo filium generat, cui non partem ſuæ ſubſtantię, alteratã varijs fomentis tribuit, ſed totam eſſentiam ſuam penitus immutatam elargitur, pręter tamen patris officium quoniã neque oportet, neque eſt rationis conſentaneũ. Sunt enim adiuuicem relatione oppoſita gignens & genitum. Et quod vni oppoſitorum eſt ratio eſſendi, non poteſt in alio reperiri; faceret namque non oppoſitum, ſed illud idem. A Deo autem, & ex Dei eſſentia genitus, quid aliud poterit eſſe quam Deus? Deum, qui generat, quid melius appellare poſſumus quam Patrem? Deum genitum, quid melius quam filium nominabimus? cũ Pater ſit, qui de ſua ſubſtantia gignit filiũ, filius verò, qui de ſubſtãtia Patris ab illo genitus eſt.

Angeli intellectu & voluntate agũt omnia.

Deus ſola mente perfectam gignendi virtutem habet.

De generatione diuina, à quo, per quid, & quomodo fiat.

CAP. VI.

QVOMODO autem ſe habeat, & quomodo fiat hęc generatio, ſi poſſumus, nunc contemplemur. Iam conſtat Deum non corpore, ſed ſpiritu generare; non ex alio, non per alium, nõ cum alio, vel in alio, nullius à ſe vllo modo diſtantis adminiculo. Cõſtat etiam ſpiritum, id eſt, ſubſtantiam incorpoream (qualem Deum eſſe nõ dubitamus) intellectu & voluntate conſtare. Intellectus vis eſt natura conſiſtens. Volũtas libertate potitur. Generatio igitur cũ ſit opus naturæ, potius ab intellectu, quam à volũtate ſumet exordium. Neque tamen ſine voluntate conſurget in Deo, vbi inuoluntariũ eſſe aliquid nequit intelligi: cũ ſit ipſa Dei voluntas penitus immẽſa, omniaque complectens, & continens totum Deum, & Deus ſit. Intellectus operatio, non niſi intelligere eſt, quæ duobus conſtare dignoſcitur, re intellecta, & virtute intelligente. Vt enim res intellecta intellectui præſens ſit, & ille ſufficit intelligere, mox in ſe notitiam concipit, operatur, & continet.

Diuinæ generationis modus, qui fiat inueſtigatur

Intellectus operatio duobus conſtat, re intellecta, & virtute intelligẽte

Digitized by Google

Deus igitur, cuius eſſentia maxime eſt intelligibilis, ſuo intellectu eam contuens, intelligit ſe. Ita Deus ſibi ipſi pręsẽs per rationẽ eſſendi, dũ ſe intelligit, ſe ſibi præſentem, & agnitum, & conſpicuum tenet. Quare perſona Patris eſt Deus, ſibi præsẽs, & in ſe totus. Perſona Filij eſt idem Deus, per intellectionem totus à ſe comprehenſus, & ſibi conſpicuus. Patrem igitur Deũ gignere filium Deũ, nihil eſt aliud (quod nos homines intelligere poſſimus) quã Deum ſibi præſentem, & intimum ſecundum eſſe, ſe ſibi præſẽtẽ conſtituere ſecundum intelligi. Nõ ergo plures Deos aſſerimus, cũ duas has perſonas aſſerimus, quoniam in vtraque eſt idẽ Deus. Plures tantum relationes ponimus, ſcilicet conſtituentis in eſſe conſpicuo, & conſtituti; ſiue plures eſſendi modos, quorum vnum Deus habet à ſe, alium, dum ſe intelligit, ſibi cõquirit, & vere parit. Sũt hęc cognitu difficilia, ſi ad sẽſus accedentes ab animo fuerimus elongati. At ſi sẽſus reuocemus ad mentem, omnis procul aberit difficultas. Finge quæſo purum animum. Finge inquam animam tuã omne corpus egreſſam, ſine vllo corporis adminiculo, ſe ipſam intelligere. Vt primum ſe intelligit, nõne quę ſibi ſecundum eſſentiam aderat, ſibi præſto ſit ſecundum ſe oſtendendi rationem, & per intelligentiam ſe totum ſibi tenet conſpicuum, id eſt, vndique agnitum? Et hæc eſſendi præsẽtia, nonne eſſendi rationi eſt omnino ſimillima? Nonne ſũt hæc ambo in anima, nulla ratione à ſe diſtincta? Et tamen hæc præsẽtia non eſt illa, id eſt præsẽtia ſecundum eſſentiam, nõ eſt pręsẽtia per intellectum aſſecuta, quoniam hæc eſt ab illa & idem penitus à ſe ipſo eſſe non poteſt. Hæc ſecunda præſentia, quæ in nobis eſt accidens, animæ ſubſtantia eſſe non poteſt; non enim vna ſola res eſſe poteſt ſubſtantia ſimul & accidens. At in Deo accidens eſſe non poteſt, quia enti infinito nihil* accedit, nihil habet, nihilq; habere poteſt, quod non ſit idem ipſe qui habet. Eſt igitur Dei filius vere perſona quia eſt ſubſtãtia intelligens. Eſt etiam à ſe ipſa penitus indiuiſa, & eſt diuiſa ab omni alia re, quę non eſt ipſa. Et quia Deus ab illa non eſt alius, à Deo nõ diſtinguitur, neque in Dei ratione à Patre ſeparatur. Diſtinguitur autẽ ab illo in ratione perſonę, quoniã Pater per ſe eſt, tertia perſeitatis ratione quã attulimus, vt exiſtens Deus in ſe; Filius per ſe eſt, ſecũdum tertiam perſeitatis rationẽ idem Deus, vt actu ſibi agnitus, & pręſens ſibi in eſſe conſpicuo, id eſt, vt ſibi ſemper agnitus, & à ſe plene intellectus. Et de filij productione hactenus; nũc de Spiritus ſancti proceſſione dicamus.

Patrẽ Deũ Filium Deum gignere quid ſit.

Accidens in Deo eſſe non poteſt.

* accidit. 1. exempl.

De Proceſſione Spiritus ſancti, & quid ſit.

Cap. VII.

Sicvt Deus Pater & Filius per intellectum intelligit, ita per voluntatem eum, & Filium velle, cõſentaneum eſt. Quid tum? Sicut intellectus, intelligere, intellectio Dei Patris, à Dei ſubſtãtia nõ differũt, ſed ſũt ipſa diuina natura ſiue eſſentia quæ intelligitur; ſic voluntas, velle, volitio Dei, à Dei ſubſtantia non differunt. Itaque velle ſe Deum, & volitum eſſe, Dei ſubſtantia eſt ſecundum rẽ, neque accidens eſſe vllo modo credi poteſt, cuiuſmodi eſt noſtra volitio. Adhuc ſicut Deus, vt exiſtens per actũ intelligendi, ſe ſibi præsẽtem facit vt agnitũ, quia ad actum intelligendi pertinet, rem intellectam intellectui cõſeruare præſentem: Ita amoris eſt, amantem ferre in rem amatam, vt nos quotidie experimur; amantum namque ſtudia parẽtum ferri videmus ad filios, & ad filiorum gratiã omnia facere. Amicũ inſuper omnem ſubſtantiam, ſimul & vitam pro amico libenter dediſſe memoriæ

In Deo intellectus & intelligere, voluntas & velle, Dei ſubſtantia ſunt.

Amoris veri ſtudia & beneficentia.

Digitized by Google

moriæ proditum eſt. Et profecto primū amicitię munus eſſe dignoſcitur beneficentiæ ſtudium: Vt qui vere amat, ōni ſtudio amato benefacere potius, quā ab illo bene recipere anniti ſoleat. Hæc an vera ſint, veſtras ſinguli conſcientias interrogate. Deus igitur Pater amat eſſentiam ſuā Similiter & filius amat eandem. Hæc amoris latio paſſiue ſumpta, id eſt, Deū Patrem & Filium latum eſſe ad eſſentiam ſuam per amorem vnicū eſt ſubſtantia, non enim accidēs eſſe poteſt: eſt igitur Dei natura quia cum non niſi vna ſubſtātia in Deo ſit (quod facit eius infinitas) quicquid eſt in Deo, Dei eſt natura. Diſcernatur porro hęc ipſa latio à Patris Filijque perſona neceſſe eſt. Quia nequit intelligi, qui fert, & latū eſſe, nullo modo diſtare. Hoc igitur totū, per amorē latum eſſe Deum Patrē, & Deū Filium in Dei ſubſtantiā ſiue eſſentiam cū habeat cōditiones ad perſonæ diuinæ rationē neceſſarias, perſona eſt tertia in diuina natura, quæ apertiſsime Spiritus dicitur, quoniā ſpiritus intereſt ferre, prę ſertim ſi amor accedat. Vnde quæſo ſuſpirāt amātes, niſi quia ferre nō valētes amatorū abſentiā, incaleſcunt deſiderio, & ideo refrigerādi cordis gratia, frigidum aerem ſolito copioſius attrahentes, & iam calefactū emittentes, ſuſpirare cogūtur. Sed quia hæc Dei paſsiua latio, hic egreſſus nulli eſt imperfecto cōmixtus, non habet deſiderium, ſed gaudiū plenum, dum tenet plene, quod amat ſumme. Ideo dicitur ſanctus, firmus, completus, & incōcuſſus amoris, nō affectus, ſed fructus & tentio. Eſt igitur Spiritus ſanctus, Deus latus in ſuam eſſentiam per amorē, à Patre Filioque procedentem: quando Pater vt exiſtēs, & intelligens ſe Deū, & Filius vt Deus intellectus, ſibique plene cognitus, ſe eundem Deum amat. Ita ſe habet Spiritus ſancti diffinitio atque proceſsio.

Tertia in diuinis perſona quid ſit.

Amantes quare ſuſpirent.

Spiritus ſanctus quid ſit.

De ratione nominum, Spiritui ſancto in ſacris litteris attributorum.

CAP. VIII.

QVIC diffinitioni modulatiſſime cōcinunt omnium nominū proprietates Spiritui S. ſacris in literis attributę. Dicitur Cōſolator, quia gaudiū habet Patris & Filij: quando ex vtriuſque latione per amorē in diuinā eſſentiā, vterque gaudet ampliſſime, & ſimul tres cōſolātur, nos in omni tribulatione noſtra, lati per amorē in lucentes ideas, quas eadem eſſentia continet. Dicitur Donū, quando per hanc eandem lationem amoris, Pater ſe totum donat Filio, & filius Patri, ambo vero ſe totos ſuæ eſſentiæ condonant, & inſerūtur in illam. Amantis nāque motus in amatum, eſt ſe amorem ſuū illi donare, quē amat; ſi modo amauerit non mercenariè, non alicuius pręmij vel cōmodi gratia, ſed amore iuſto, amicum & amicitiā eius omnibus commodis præponente. Dicitur Fons viuus, quoniā ſicut viui fontis eſt ſuā aquam, ſuā inquā ſubſtantiā fundere, neque amittere, adiacētia irrigare, neque minui: ita per hanc amoris lationē, pater & Filius ſuā ſubſtātiam, quaſi diuinitatis liquorem copioſiſſimū & indefectibilem, totum tribuūt Spiritui ſancto neque amittūt, quod dederunt. Irrigant etiam tres hæ diuinæ perſonę creaturā, vbertate innumerabilium gratiarū; neque tamen illis ſui vigoris aliquid decreſcit inde, vel accreſcit. Dicitur viuus Ignis: ignis æthereus, qui nulla mixtura materiæ elementorū conſtat; viuus eſt; ſe ipſo, non fomento alicuis ſubſtantię corruptibilis durans, ſuo ardore non cōſumitur, ſed perficitur & refulget: Eſt etiam operoſiſſimus, & ipſe Spiritus ſanctus amore ardet, neque conſumitur, ſed hoc ipſo ardore perdurat, purus, integer, & illæſus, omnia

Spiritus S. proprietates in ſacris litteris expreſſæ, earumque ſignificationes.

Conſolator.

Donum.

Fōs viuus.

Ignis.

Digitized by Google

omnia ſemper in omnibus operando. Charitas. Dicitur charitas; charus eſt enim Patri filius per amoris lationem, & Filio Pater. Charus Spiritus ſanctus ambobus. Chari ſinguli ſibi, & inuicẽ tres. Chara diuina eſſẽtia ſimul, tribus & ſingulis. Charæ creaturę ſimul õnibus. Spiritalis vnctio. Dicitur ſpiritualis vnctio; ſicut enim vnctio corpora lenit, reſtaurat, & cõſeruat, ita hæc amoris latio mentẽ, & Dei ſubſtantiam, lenẽ noſtro intelligendi modo illis inuicem tenet, & nobis ipſam lenitatẽ participare cõcedit. Septiformis munere. Dicitur ſeptiformis munere ob ſeptem munera virtutũ, quæ hac ipſa amoris latione, à Deo nobis pręſtita ſunt, pręſtantúrque quotidie. Digitus dexteræ Dei. Dicitur digitus dexteræ Dei. Dextera eſt Filius, Deus eſt Pater, Digitus eſt ſpiritus ſanctus; Pater namque per ſapientiam, id eſt, præſentiam intellectualem ſuimet, & omnium in ſe relucentiũ, quaſi homo per dexterã, opus creationis aggreditur. Sed quia dextera noſtra ſine digitis eſſet máca, vtq; exeat in opus digitis nobis eſt opus: digiti nãque ſunt, qui proxime faciunt opera manuum hominũ, & latio amoris, qua Pater & Filius ſe ferunt in diuinam eſſentiam Pſal. 148. & in ideas, omnia facit; Dixit enim & facta ſũt, mãdauit & creata ſunt; dixit namque Deus per intellectum, & facta ſunt ſecundum ideam: mandauit per voluntatem, & creata ſunt ſecundum exiſtentiã: eſt ergo Dei digitus Spiritus ſanctus, quãdo omnium creatorũ exiſtentiam configurat. Neque vero quia Patrem dixerim Deum, Filium dexteram eius, Spiritum ſanctũ dexteræ digitum, minus aliquid ſecundũ quam primum; minuſue tertiũ, quam priores crediderimus, ſicut digit⁹ minor eſt brachio, brachium autem minus eſt homine toto. Metaphorica eſt iſta locutio noſtro intelligendi more fabricata, ſed à veritate deficit multũ, quando neque brachia, neque digitos habet Deus qui penitus eſt incorporeus. Et quia totã eſſentiam Dei dedit Deus Pater Filio Deo, & vterque illã totã dedit Spiritui ſancto, tanti ſunt ſinguli quanti ſimul omnes & ſibi inuicem penitus æquales, vt iã diximus. Si vero plura nomina in ſacris literis ſancto ſpiritui attributa inueneris, quæ ſine dubio multa ſunt valde; per hanc lationẽ amoris illi eſſe attributa, ſub metaphora facile intelliges, quãdo vim huius lationis pie, ſobrie, iuſte, cum timore & tremore fueris attentiſſime contemplatus.

De ratione perſonarum diuinarum, vnde ſunt tres, non plures vel pauciores.

Cap. IX.

Perſonas diuinas tres eſſe oſtẽditur. OSTENSVRVM me promiſi tres tantum in Deo eſſe perſonas, vnum & vnicum Patrẽ, vnum & vnicũ Filium, vnum & vnicum Spiritũ ſanctum. Plana res eſt, Pater namque eſt Deus vt exiſtens, & in ſe totus, & eſſentiã ſuam ſuo intellectui oſtendẽs agnoſcendam. Vnum & vnicum eſſe illud nemo hactenus dubitauit, qui modo Deum eſſe cognouit. Non habet plures exiſtentias Deus, non plures præſentialitates exiſtentiæ. Vno & vnico actu ſemper manente, oſtẽdit intellectui ſuo eſſentiã ſuam. Vnus ergo & vnicus eſt Pater. Hic plures nequit gignere filios; hoc enim vel vna genitura vel pluribus fieri oportet. Gignũt animãtia vna genitura aliquãdo plures fœtus, ſi in vnũ fœtũ vis ſeminũ coire tota nõ poſſit. Nulla eſt in Deo debilitas, nulla ſuperfluitas. Intellectus, perfectiſſima ad gignẽdũ in Deo potentia, in vnum digerit omnia, neque aliquid ſuperfluit quod in vnum tranſire non poſſit: quando infinita virtus & vigor intellectus Dei, ſuæ infinitatem eſſentiæ, infinita intellectione concipiens; plures actus ſe tenendi in eſſe cõſpicuo, Patri Deo tradere nõ debeo: quãdo qui primo ab æterno eſt habi-

Digitized by Google

habitus,ſemper habetur & durat, & nunquam incipit haberi,quoniam eſt æternus. Adde actum hunc infinitam ſecum perfectionem,cum ęterna permanētia ſemper habere. Videbis eiuſdem generis plures actus nūquam cū eo poſſe conſiſtere. Ita non erūt plures filij. Quoniam vnus & idē ſemper gignitur,ſemper eſt genitus,& gignenti virtuti coęternus, ac per omnia ęque perfectus. Hac eadē ratione vnus eſt, & vnicus Spiritus ſanctus. Quoniam permanet & durat,ſemper Deū ferri, & latum eſſe per amorem in eſſentiā ſuam,neque vnquam ita fertur in ſuā eſſentiā,perſonam,& ideas in eſſentia relucentes,vt non ſit latus in ea. Nunquā ita eſt latus vt deſinat ferri Sicut nunquam ita fit pręſens intellectui,vt iam antea non conſpiciatur. Nunquam eſt ita cōſpectus,vt deſinat pręſens fieri,non parum igitur admirandi ſunt qui dixerunt,memoriam fœcundam,id eſt, intellectum cum rei eſſentia cognoſcēda,in Deo pręcedere cognitionem,& eſſe elicitiuū notitiæ genitæ:ante hāc notitiam,aliam ingenitam pręmittētes. Vnde enim erit illa ingenita notitia, ſi non de hac ipſa memoria? Porro ſi memoria hanc ingenitam parit, cur genitam recipit? Cur ſecunda priori ſuperinducitur? Vel ocioſa eſt ſecunda, vel prima eſt nulla, quam ingenitam dicunt. Nōne ſanctius eſt dicere vnamq́ eſſe & vnicam notitiam, vnum & vnicum amorem,hunc ingenitum, & illū inſpiratum,quem nunquam ita elicere incepit,vt ſemper non elicuerit? Non ita conſummauit elicere, vt nō ſēper eliciat. Quæ ſi cōfeſſi fuiſſent,& attēdere voluiſſent,plurificatos in Deo actus intellectus & voluntatis,nō multa difficultate oſtēdere poterant, vnicum patrem, vnicum Filium, & vnicum Spiritum ſanctū Sed veriti ſunt nequid Pater à Filio acciperet,nequid à Spiritu ſancto Filius & Pater haberēt. Quādo ſi fuerit vnica notitia. Pater per illam noſcere cōpellatur; ſi ſit vnicus amor,illo patrem ac Filium amare ſe negari nō poſsit. Defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Filius nō eſt notitia,ſed præſentia ex notitia conſurgens,quæ præſentia à pręſentāte progrediens,ad illum refert pręſentatum quaſi genitum ad gignentem. Spiritus ſanctus non eſt amor,ſed amoris latio quæ & ipſa relatio,à Patre & Filio, ſe ferentibus in eſſentiam,prodiēs,ad illos refert latum eſſe quaſi procedens ad illos vnde procedit. Ita Pater nihil accipit à Filio licet intelligat per notitiam:quia non intelligit per relationē præſentialitatis in notitia fundatam, quę nullatenus Patri ratio intelligēdi eſt,ſed ab eius intellectione cōſurgēs. Similiter Pater & Filius amāt ſe,nihil tamen à Spiritu ſancto recipiunt,quia latio,qua Spiritus ſanctus cōſtituitur, non eſt amandi ratio, ſed ab amore conſurgens. Pater ergo intelligit ſe & ſibi: Similiter Filius & Spiritus ſāctus, quia ſinguli intelligunt vna & vnica intellectione ſuę eſſentię,cui ſi aſſociaueris præſentialitatis rationem vt cogniti, filium conſtitutum agnoſces, non intelligendi efficaciam attributam. Pater item amat ſe,amat ſibi eſſentiam,Filium, & Spiritum ſanctū. Similiter Filius & Spiritus Patrem & ſe & ſibi amāt,amore amicitiæ intimo omnibus & ſingulis; ſicut ſingulis eſt intima Deitas,intimus intellectus,intima voluntas;non amāt autem latione,ſed ex amore latio conſurgit.

Quid de illis ſentiendum. qui in Deo ponunt memoriā fœcūdam.

De proceſsione Spiritus ſancti à Patre & Filio.

CAP. X.

QVOMODO hæc latio,qua Spiritum ſanctum conſtare monſtranimus à Patre Filioque procedat,vna quæſo mecum ſolertius adhuc ne pigeat contemplari; ne ſi recentiorum Græcorum de Spiritus ſancti proceſſione

Græcorum falſa doctrina de Spiritus S. proceſſione.

ſione libros legeretis, nõ tantũ dubia pro certis, ſed falſa impia ac reprobata pro veris, pijs cõprobatiſque accipiatis. Nam poſteaquam Græcorum ſuperbia. Romanum diuiſit imperiũ, nõ ſatis viſum fuit hominibus ambitioſiſſimis tẽporaneã chriſtianorũ diuidere monarchiã, tunicamq; Domini incõſutilẽ diuidere; & fidem catholicam lacerare veriti non ſunt. Voluit Dominus Iesvs Christvs omnes ſuas oues vnum in ouile cõducere, vt illis eſſet per omnem terrarum orbẽ vnũ ouile, & vnus paſtor. Voluit inquam omniũ vnã eſſe eccleſiam militãtem, ſicut triumphans tantũ eſt vna, & in iſta vnũ eſſe voluit primum vicariũ ſuum, ſicut in iſta ipſe eſt vnicũ caput. Contra Græci Cõſtantinopolitanũ patriarcham, Romano Pontifici æqualẽ aſſeruerũt. Vt quemadmodũ Imperator Græcus, dictus oriẽtalis, Latino Imperatori, qui dictus eſt occidẽtalis, ſecũdus eſſe deſierat; ita Patriarcha Conſtantinopolitanus, quaſi ſpiritualis Imperator in oriente. Romano Põtifici, qui ſpirituale in occidente (vt illi, volunt) teneret imperiũ, nullatenus obediret: ſed haberet ille oriẽtales Eccleſias ſibi ſubiectas, hic occidẽtales, ſicut Imperatores Græci iura tẽporalia diſpertita habere pernicioſe ſtuduerãt, Romano Imperio declinãte. Hanc ſuam Græci ſuperbiam vt palliarẽt, male inceptis, quod ſæpe immo ſemper cõtingere ſolet, multo peius addiderũt: Errores in fide & moribus, de purgatoria exutarũ animarum pœna: de ſuffragijs: de Sacramento Euchariſtiæ: de pœnis damnatorum: de Spiritus ſancti Proceſſione ſeminauerunt. Negauerunt eſſe locũ, in quo exutæ corporibus animæ, ſatisfactione purgentur, quando pro peccatis & delictis in hoc ſæculo non plene ſatisfecerunt, & hinc abierunt cum gratia pœnitentes. Negauerunt ad hanc ipſam purgationem (ſi fieret) valere aliquid viuentiũ eleemoſynas, & aliqua pietatis officia. Negauerũt purgatas ſic perfecte poſſe Deum intueri, ſicut illę, quibus nulla poſt mortem purgatione opus fuit. Negauerunt in inferno eſſe pœnam damni ſolam infantibus non baptizatis, ſed tam infantes quam adultos, pœna dãni ſimul & ſenſus, in inferno cruciari dixerunt. Negauerunt azimam hoſtiam, in Chriſti corpus poſſe conuerti, & fermẽtatis panibus hoſtiam, pro Euchariſtiæ Sacramento neceſſario fieri debere dixerunt. Negauerunt Spiritum ſanctum à Filio procedere, ſed à ſolo Patre procedere, & in Filio quieſcere ſtatuerunt. Hæc cũ Latina Eccleſia ſancto Spiritu quem hodie peculiariter colimus, afflata, vtriuſq; teſtamenti teſtimonijs falſa & impia plane diſcerneret, reprobauit ſolenniter atque damnauit. Ita illi ſuæ ſuperbiæ pallium (vt ſibi viſum eſt) nacti, à Romana Eccleſia ſe ſeparauerunt, imitati Ieroboam, qui vt decem tribus Iſrael ac dimidiam partem alterius, Hieroſolymam ad Deum colendum in Templo accedere diſturbaret, idola conſtituit in montibus & nemoribus Iſrael. Ab hac porro inſania, pluſquam terdecies, diſcedere viſi ſunt Græci, quando varijs tẽporibus Imperatores eorum, & Patriarchæ Conſtantinopolitani his erroribus abrenunciantes in generalibus concilijs, Romano Pontifici obedientiam promiſerũt, & cum Latinis in vnam Eccleſiam cõuenire profeſſi ſunt. Sed illis fortaſſe minus malũ fuerat permanere in ſpõtaneis erroribus, quam totiẽs bene refutatos male reſumere, & quaſi canes ad vomitum reuorandũ, ad abiuratos errores tam ſæpe redire. Hos ſuos errores & malas hæreſes, cum ſcripturarum diuinarum atteſtationibus defenſare conarẽtur, vltimum de Spiritus ſancti proceſſione errorem, eo maxime ſunt tutati, quod in ſymbolo & fidei forma, quę per generale concilium, Spiritu ſancto illuminan-

Gręcorum varij errores in rebus fidei.

3. Reg. 12.

Gręcorum inconſtãtia, & tergiuerſationes.

Gręcorum ratio quod Spiritus S.

Digitized by Google

à ſolo Patre procedat, ab auctoritate ducta.

minante, eſt tradita, & laminis argenteis inſculpta, dum exponitur à quo Spiritus ſanctus procedere credi oporteat, ſic habetur, *Et Spiritum ſanctum Dominum viuificantem qui à Patre procedit.* Inquiunt Græci, Si aliquid hac de re credi amplius oportuiſſet, tales ac tanti viri ſacris literis ornatiſſimi, & in illis exercitatiſſimi, formam fidei tam ſerioſe literis demandantes, nunquam inſculpere obmiſiſſent. Sed hæc eorum quæ videtur ratio multi momenti in ſuperficie, quoniam eſt verborum pompa redimita, ſi intus & in cute diligētius examinetur, fumus & fucus eſſe dignoſcitur. Congregatum eſt id cōcilium, de cuius ſculptura ſibi Græci blandiuntur, ad hæreſes extinguendas, quæ tunc vſque quaſi zizania in agro Domini, ad triticum contaminandum vel ſuffocandum, germinauerant & excreuerant. Hæc porro mala hæreſis, Spiritum ſanctum à ſolo Patre procedere, vſque ad illius concilij tempora fuerat penitus inaudita. Quia igitur omnia, quæ habet Pater, Filio dediſſe plene planéque cōfeſſum erat, preter paternitatis rationē, quia dari illa non poteſt, ſatis viſū eſt ſapiētiſſimis illis ſāctę Synodi diffinitoribus inſculpſiſſe, *qui à Patre procedit*, confiſi poſteros non negaturos Filio, quod Pater illi plane conceſſerat. Et profecto dicere poterant, qui à ſolo Patre procedit, ſi Græcorum illis opinio, vel adinuētio improba placuiſſet. Dixerunt qui à Patre procedit, Filium non excludentes; ſicut quando dixerunt Patrem omnipotētem, Filio & Spiritui ſancto nihil poteſtatis ſubtraxiſſe intelliguntur, niſi Arianos illos fuiſſe calumniemur. Sic certe quādo dixerunt Spiritum ſanctum Dominum viuificantem, viuificandi vigorē illi ſoli nō attribuunt, ſed ſimul illi cū Patre & Filio eſſe communē intelligi voluerunt. Innixi ſunt antiqui illi optimæ fidei viri, non verborū verſutijs, ſed certiſſimis Theologię lineis, & diffinitionibus approbatis ab omnibus, quibus cōfeſſum eſt, in ſumma Trinitate perſonis tribus ea omnia eſſe cōmunia, quæ propriæ perſonalitatis rationem non conficiunt. Sed peragamꝰ quod incępimus. Si hæc mala hæreſis eius concilij tempore (quod certe Auguſtinum & plęróſque Doctores Latinos vere Theologos anteceſſit) vſquā audita fuiſſet. Hieronymus feruēs zelo fidei, illam alicubi confutaſſet. Ambroſius qui peculiarē librum de Spiritu ſancto conſcripſit, aliquam de hæc aſſertione in eo habuiſſet rationē. Auguſtinus hęreticorū malleus, qui omnes ſui temporis hereſes ex cōpoſito, libro de hęreſibus edito, perſecutus eſt, & eas omnes rationē machinis fortiſſimis (vt quibus reſiſti nō poſſit) fudit, fugauit & profligauit, hac de hęreſi nullā penitus habuit mētionē. Quare horum tempore nullā, aut nuſquā fuiſſe credendum eſt. Præſertim cum Origenes, Cyrillus, Baſilius Magnus, reliquique antiqui Græcorum Theologi nihil penitus (quod ipſe cōpertum habeam) de huiuſmodi aſſertione confirment. Solus (quod inter Latinas litteras à me viſas conſtet) Damaſcenus, ex priſcis & approbatis Gręcorum auctoribus ſcriptum reliquit, Spiritū ſanctum eſſe à Patre, non à Filio, ſed Filij Spiritum. Quæ ſētentia, quomodo ſe habeat, infra monſtrabo, quandò ſuper hac re Florentini Concilij, ſub Eugenio Romano Pontif. IIII. ſui nominis, celebrati, decreta referam. Sed quod incæpimus peragamus. Debuerunt illius ſacroſancti Concilij, de quo Græci loquuntur, pręſides, immo totum Concilium debuit Domini IESV CHRISTI, cuius erant ſinguli membra, ſequi doctrinam, qui in Euangelio patrisfamilias boni ſeminis ſatoris cōſilium approbat, quod zizania in agro tolerauerit, donec adulto ad maturitatem tritico, ſine detrimento bonorum ſeminum, peruerſa ligari iuſſit in faſci-

Reſpōſio ad eorum rationem.

Inſtantia ad Græcorum rationem.

faſciculos ad comburendum. Non natum igitur, aut ſuo tẽpore à bono tritico non ſatis diſcretam malam hæreſim, id concilium, quod normam fidei laminis argenteis inſculpſit, cõuellere neque debuit, neque potuit, ſi pluſquã oportet ſapere noluit, ſi magiſtro & principi ſuo obtemperare non recuſauit. Comperta vero poſtea hæreſis, vt penitus extirparetur, nõ immerito in ſuccedentibus cõcilijs addita eſt ſymbolo illa particula, *Filióque*, Quam & Græci in concilio Ferrariæ, per Eugenium quartum incæpto & Florentiæ, eodem pręſidente, completo acceptauerunt, & veram eſſe confeſſi ſũt, ac perpetuo futuris temporibus tenere, & cõfiteri ſeſe iureiurãdo ſolẽniſſime obligauerunt, vt plene conſtat ex Blõdij Florij Forliuienſis hiſtoria quam decades inſcripſit. Cuius viri verba hac de re ego referre conſtitui: quoniã non ſolum concilio interfuit, ſed Põtificis ſecretarius ac ſcriba, cõſtitutionem ipſe perſcripſit & mandato Pontificis per vniuerſum Chriſtianũ orbem Eccleſijs legendam, tenendam, docendamque tranſmiſit. Is igitur libro decimo tertiæ decadis ſic ſcribit. Ioanne Paleologo Imperatore, cum ea Græcorum multitudine, quam ſecum aduectã oſtendimus, apud Pontificem Eugenium Ferrariæ conſtituto, habitę ſunt ſingulis prope diebus publicæ diſputationes. Hinc Latinis occidentalibúſque rerum diuinarum, iuriſque Pontificij peritioribus, qui apud Pontificem accerſiti conuenerant opiniones, ritúſque Græcorum, ordine expoſitos improbantibus. Illis econtra tueri, aut aliter, ſaniorémque in partem, quam à nobis acciperẽtur, interpretari annixis. Et cum multos menſes ea duraſſet contentio, nec certus appareret tantæ rei finis, Ferrariam peſtis inuaſit. Quæ cum curiales maxime popularetur, Pontificẽ perpulit, vt cõcilio inde tranſlato, Florentiam demigraret. Vbi ſexto poſtquam applicuerat menſe, poſt multas pernicioſiſſimaſque partium diſceptationes, ad eam deuentum eſt concluſionem, qua ſerio enarrata, faciliimũ intellectu eſt, qualia fuerint, quæ tot præſtantes vtriuſque partis viros, mẽſium quindecim diſputatione diſtinuerunt. Eam vero ex decreto, quod ſummo partiũ conſenſu ſtatutum, Latinis pariter & Græcis ſcriptum literis per vniuerſũ orbẽ miſimus, verbis ſuis referemus. Conuenientes namque Latini & Græci in ſacroſãctam æcumenicam Synodum Florẽtinam, magno ſtudio inuicem annixi ſũt, vt inter alia, articulus ille de diuina Spiritus ſãcti Proceſſione, ſũma cum diligentia, & aſſidua inquiſitione diſcuteretur. Prolatis vero teſtimonijs ex diuinis ſcripturis, plurimiſque auctoritatibus ſanctorum Doctorum orientalium & occidentalium; aliquibus ex Patre & Filio, quibuſdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritũ ſãctum, & eandem intelligentiam accipientibus omnibus, ſub diuerſis vocabulis: Gręci quidem aſſeruerunt, quod id quod dicunt Spiritum S. ex Patre procedere, non hac mente proferũt, vt excludant Filium, ſed quia eis videbatur (vt aiũt) Latinos aſſerere Spiritum ſanctum ex Patre & Filio, tãquam ex duobus principijs, & duabus ſpirationibus procedere; Ideo abſtinuerunt à dicendo quod Spiritus S. ex Patre procedat & Filio. Latini vero affirmauerunt, non ſe hac mente dicere Spiritũ ſanctum ex Patre Filióque procedere, vt excludant Patrem, qui ſit fons ac principiũ totius deitatis, Filij ſcilicet ac Spiritus ſãcti, aut quod id quod Spiritus ſãctus procedit ex filio, filius à Patre non habet, ſiue quod duo ponant eſſe principia, ſeu duas ſpirationes, ſed vnam eſſe aſſerant, vnicamque ſpirationem Spiritus ſãcti, prout hactenus aſſeruerũt. Et cum ex his omnibus vnus & idem eliciatur veritatis ſenſus, tandem in infraſcriptam ſanctam,

Blõdus Florius Forliuienſis ſic omnia exemplaria ſed vulgo inſcribitur *Flauius* non *Florius*.

ctam, & Deo amabilem eodem ſenſu, eademque mente ſententiã vnanimiter concordarunt & conſenſerunt. In nomine igitur S. Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſãcti, hoc Sacramẽto, vniuerſali approbante cõcilio, diffinimus vt hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur, ſicque omnes profiteãtur, quod Spiritus ſãctus, ex Patre & Filio ęternaliter eſt, & eſſentiã ſuã, ſuumque eſſe ſubſiſtens habet ex Patre ſimul & Filio; & ex vtroque æternaliter, tãquam ab vno principio, & vnica ſpiratione procedit. Declarantes quod id quod ſãcti doctores & patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum ſanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc ſignificetur Filiũ quoque eſſe, ſecundum Græcos quidem cauſam, ſecundum Latinos vero principiũ ſubſiſtentię ſpiritus ſancti, ſicut & Patrẽ. Et quoniam omnia quę Patris ſũt, pater ipſe vnigenito filio ſuo gignendo dedit pręter eſſe Patrẽ; hoc ipſũ quod Spiritus ſanctus procedit ex Filio, ipſe filius ęternaliter habet à Patre, à quo ęternaliter etiã genitus eſt. Diffinimus inſuper explicationẽ illorũ verborũ, *Filioq; procedit*, veritatis declarãdę gratia & imminẽte tunc neceſſitate, licite & rationabiliter ſymbolo fuiſſe appoſitã. Itẽ in azymo, ſiue fermẽtato pane triticeo, corpus Chriſti veraciter cõfici, ſacerdotẽque in altero ipſũ Domini corpus conficere debere: vnũquemque ſcilicet iuxta ſuę Eccleſię ſiue occidentalis, ſiue oriẽtalis cõſuetudinẽ. Item ſi vere pœnitẽtes in Dei charitate deceſſerint, antequam dignis pœnitẽtiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint, & obmiſſis, eorum animas pœnis purgatorij poſt mortẽ purgari, & vt à pœnis huiuſmodi releuẽtur, prodeſſe eis fidelium viuorum ſuffragia; Miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, eleemoſynas, & alia pietatis officia, quę à fidelibus, pro alij fidelibus, fieri cõſueuerũt, ſecundũ Eccleſiæ inſtituta. Illorum quoque animas, qui poſt baptiſma ſuſceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt: Illos etiam, qui poſt contractam peccati maculã, vel in ſuis corporibus, vel ex eiſdem exutæ corporibus (prout ſuperius dictum eſt) ſunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clare ipſũ Deũ trinum & vnum ſicuti eſt, pro meritorum tamen diuerſitate, alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali & mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas. Item diffinimus ſanctã Apoſtolicam ſedem, & Romanum Pontificem in vniuerſum orbem primatũ tenere. Et ipſum Pontificem Romanũ ſucceſſorem eſſe B. Petri Principis Apoſtolorum, & verum Vicarium Iesv Christi, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum Patrẽ & Doctorem exiſtere; & ipſi in B. Petro paſcendi, regendi, ac gubernandi vniuerſalem Eccleſiam, à Domino noſtro Iesv Christo plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum in geſtis icumenicorum conciliorum, & in ſacris canonibus continetur. Renouantes inſuper ordinem traditũ in canonibus veterum venerabilium Patriarcharum, vt Patriarcha Cõſtãtinopolitanus, Secũdus ſit poſt ſanctiſſimum Romanum Pontificem; Tertius vero Alexandrinus; Quartus autẽ Antiochenus. Quintus Hieroſolymitanus, ſaluis videlicet priuilegijs omnibus & iuribus eorum. Ingẽti hęc vnio Pontifici Eugenio, apud omnes nomen profeſſus Chriſtianum, gloriæ fuit. Hæc Blondus. Apparet nunc quomodo Damaſcenum intelligi oporteat, quando dicit Spiritum ſanctum procedere à Patre, non à Filio, ſed eſſe Filij Spiritum. Non procedit à Filio tanquam à principio omnium primo: quoniam Filius ideo illum producit, quia vim productiuam habet à Patre. Eſt ergo Spiritus filij nõ poſſeſ-

Decretum de proceſſione Spiritus ſancti à Patre & Filio.

Decreta contra reliquos Gręcorum præmiſſos errores.

Primatus ordo Romani Pontificis cæterorumque Patriarcharũ diffinitus.

Damaſcenus quomodo intelligẽdus dicẽs Spiritum S. procedere à Patre nõ à Filio.

Digitized by Google

poſſeſſiue, ſicut tunica Petri, qui emit illam vel dono accepit; nõ informatiue, ſicut anima hominis, ſed principiatiue, ſicut domus architecti dicitur, quia eſt opus eius, qui tamen operãdi vim accepit ab alio, qui non eſt aliud principium quando Pater eundem ipſum principiandi vigorẽ, quo principiat Spiritum ſanctum, dat Filio. Neque eſt inter Patrem & Filium differentia in habẽdo rationem principij, ſed in modo habendi. Quando Pater habet à ſe ipſo, Filius habet à Patre. Quod ſi forte per errorem Damaſcenus aliter ſenſit, non ideo tamen eſt tantus doctor cenſendus hæreticus: quoniam nõ pertinaciter ſtudioue infringẽdi generalia Eccleſię decreta, id conſcripſit. Neque enim tunc expreſſe decretum erat, ita non credere, neque ſcribere oportere. Multa à fide Catholica exorbitãtia ſcripſiſſe dicitur Origenes, neque ideo tamen hæreticus eſt habitus. Habita eſt hæretica doctrina, ſed non homo, quia pertinax fuiſſe nõ legitur. Et hęreticum facit nõ aſſertio à fide & moribus deuia, ſed aſſerentis pertinacia. Certe omnis homo mẽdax, & à multiloquio raro ſolet abeſſe peccatum. Male actum eſſet cum pręclaris Theologię profeſſoribus, qui tã multa ſcripſerunt, ſi illi omnes haberẽtur & eſſent hæretici, qui aliquid à fidei Catholicę veritate remotũ literis mãdauerunt. Nõ sũt hęretici qui ingenij imbecillitate, aut non ſatis accurata ratione ſcribẽdi, aliqua in parte à vero diſcedũt. Etenim quãdoq; bonus ſopitur Homerus. Nõ ſunt inquã hęretici qui ſine fraude, ſine pertinacia hęretica ſcribũt. Hæretici sũt, qui honoris & famæ ſtudio, aut cuiuſlibet commodi tẽporanei cupidine ducti, nouas, inuſitatas, veritati cõtrarias sẽtentias, de fide ac moribus chriſtianis ſcribũt, aſſerunt, & defensãt cum pertinacia, id eſt, corrigi & emendari penitus recuſantes. Qualem Damaſcenum cũ Origene, reliquiſque magnis ſcriptoribus, qui inter multa bona, pia & recta, quæ de fide ac moribus per eos ſcripta ſunt, ſi fortaſſe in aliquo defecerunt, accuſare ac damnare vt hæreticos, nimis eſt temerariũ, nimiſque crudele. Conſtat enim illos tales ac tantos viros, charitate feruidos, humilitate & manſuetudine ſolidos, obediẽtia mites & flexibiles, omnique virtute redimitos, vita & moribus ſpeculum rectitudinis fuiſſe perpetuum.

Hæreticũ quid faciat

Hæretici qui sint.

De Spiritus ſancti Proceſſione à Filio, & ipſius Filij teſtimonia.

Cap. XI.

SED redeamus ad decreti, quod ex Blondo attulimns ſeriem; vbi ſcio eſſet operępretiũ de ſingulis inde redargutis, indeque cõprobatis reddere rationẽ. Sed quia nimis id foret operoſum, magnoque volumine negotiũ indigeret, ſolũ quod ad præsẽtis diei ſolẽnitatẽ attinet, & tam ſolemni decreto comprobatum eſt, Domini etiam Iesv Christi auctoritate firmemus, quæ certe plus eſt quam ratio humanitus adinuẽta. Hæc enim fallit ſæpe vel fallitur, illa perpetuo inobliquabilis eſt. Eſt enim Iesvs via recta, veritas certa, vita non deficiẽs & beata. Eius igitur teſtimoniũ de Spiritus ſancti proceſſione audiamus. Suę reſurrectionis veritatẽ, cum iuxta Lucam oſtendiſſet, opportunitatẽ declarauiſſet, & teſtes omnium horũ inſtituiſſet ſiue rogauiſſet Apoſtolos, vt eorũ ſolidius teſtimoniũ futurum oſtẽderet, mox adiecit, *Ego mittã promiſſum Patris mei in vos* Hoc porro promiſſum ad quid mitteret, idem Iesvs, alibi per Ioannem oſtendiſſe refertur, *Cũ aduenerit Paraclitus quem ego mittam vobis à Patre, id eſt, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Vt nimirum teſtimonium Diſcipulorum, Spiritus veritatis aſſiſtẽtia, fauore, at-

Lucę 24.

Ioan. 15.

re, atteſtatione, ſolidũ & immutabile redderetur; quemadmodum idẽ Dominus IESVS CHRISTVS Ioannis teſtimonio apertiſſime monſtrat dicens. *Si abiero mittam eũ ad vos* Quẽ vero ſe miſſurum velit intelligi, mox declarat adijciens. *Cũ venerit Spiritus ille veritatis docebit vos omnẽ veritatẽ. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcũque habet Pater mea ſunt*. Tergiuerſari nequimus his locis apertiſſime redẽptorẽ noſtrũ affirmare, Spiritũ ſanctũ à Filio procedere, niſi omniũ Theologorum ſententiam de miſſionis ratione fuerimus aſpernati. Dicũt pleriq; Theologi præclariſſimi doctrina, & celeberrimi ſanctitate, in diuinis perſonis hanc eſſe miſſi rationẽ, vt à quo quęuis trium perſonarũ mittitur, ab illo procedat. Ita cũ à Filio mittendũ dicat veritas Spiritum ſanctũ, & illa nullatenus poſsit à veritatis ratione diſcedere, procul dubio illum miſit. Quoniã autẽ hac ipſa die, quam celebramus, ad complendam promiſsionem miſſus eſt, dubitari nequit Spiritum ſanctum à Filio procedere. Alij vero Theologi argutiores fortaſſe videri volentes, quia creatura miſſa nõ ſemper à mittente procedit ſecundũ eſſe, ſed tãtum ab illo accipit auctoritatem, conati ſunt oſtendere miſsionem non includere proceſsionem ad eſſe ſimpliciter: quoniam à quo quis minime procedit ſecundum eſſe ſimpliciter, miſſ⁹ dicitur ſæpe. Sed hi poſtquam multa dixerunt, redeunt tamẽ cum prioribus in gratiam. Dicunt enim quod licet inter creaturas poſsit auctoritas dari, non procedẽti à dante ſecundum eſse naturæ, ac inde cõſtet proceſsionem ad eſſe naturæ, non eſſe de intima ratione miſsionis, tamen in diuinis aſſentiendum eſt ſecundũ eos (ratione cogente) quod nihil diuinæ *cuiuſuis perſonę datur, nulla illi tribuitur auctoritas, niſi per emanationẽ ad eſſe ſubſtantiam & perſonam. Itaque & horum ſententia, perſona diuina quæ mittit aliam, principium eſt, vnde quę mittitur originẽ ducit. Quare inter priores & hos ſubſequentes, hæc eſt ſola cõtrouerſiæ ratio, quod illi proceſsionem ad eſſe perſonã, dicunt ad rationem formalẽ miſsionis accedere, nõ tamẽ vbique, ſed in Deo. Iſti dicunt hanc proceſsionem ad eſſe ſubſtantiam vel perſonam nõ eſſe penitus ad miſſionis rationẽ in creaturis neceſſariam, in diuinis tamẽ ſemper illam anteire, quamuis non ſit de eius ratione formali. Vnde ſecũdũ vtrorũque ſententiã, nulla perſona diuina aliã mittit, niſi à mittente miſſa procedat; quia miſſus auctoritatem à mittente in Deo non accipit, niſi per proceſſum ad eſſe perſonam, vt iã eſt habitum. Itaque ſecundum omnes Theologos, qui hactenus miſſionis diuinæ rationẽ ſcrutati ſunt, quę perſona diuina mittitur, illa à mittẽte procedit; ſed Spiritus ſanctus à Filio mittitur, illo ipſo teſte qui id pręmittit & fallere nequit; ergo à Filio Spiritus ſanctus procedit. Ne quis vero hanc miſſionis rationẽ cauillari poſſet, quaſi à Latinis adinuentã, & nõ à Gręcis ſcriptoribus traditam, vtrorũque magiſter dominus IESVS CHRISTVS, illam exponere dignatus eſt. Paraclitum dixit ſpiritũ veritatis. Filio autem veritas maxime tributa dignoſcitur. Qui ergo eſt ſpiritus veritatis, à veritate nõ ſpiratus eſſe non poteſt. A quo autẽ ſpiritus eſt, ab illo profecto procedere nullatenus eſt negandum, niſi aliter, quam per ſpirationẽ, ſpiritũ quis procedere fuerit autumatus. Magiſter ergo ſapiẽtiſſimus, qui Spiritum ſanctum à Filio procedere ſic mõſtrauerat, mox addidit, *Qui à Patre procedit*, ne à ſolo Filio illum procedere quis poſſet aſſerere. Ita qui à Patre dixit Spiritũ ſanctũ procedere, & ſpiritũ illum dixit eſse veritatis, & à ſe mitti, qui veritas eſt: miſsionẽ proceſsionis vigore ſapiẽtiſsime ſolidatã eſse

Ioan. 16.

Miſſi ratio in diuinis includit proceſſionem ad eſſe ſimpliciter.

*cuiuis. 1. exempl.

Digitized by Google

eſſe monſtrauit. Rurſus ſine argumẽtatione, & verborum interpretamẽto, vt a ſe Filio illum procedere monſtraret, apte dixit, *Ille de meo accipiet*. A quo enim accipiet de ſuo, niſi à ſe ipſo dãte? Quid porro accipiet, niſi quod habet ille qui dat? Quid vero habet niſi Deũ eſſe & eſſe ſimpliciſſimũ? Accipiet igitur de meo eſſe à me filio. Quid ita? Quia *omnia quæ habet Pater mea sũt*: & ideo nõ dat ea Pater ſine me. Dat autẽ Pater Spiritui ſancto, vt ſit Deus à Deo procedẽs; & quia ſine me non dat do & ego. Ita *ille de meo accipiet*, à me procedẽdo, *& annunciabit vobis* quod accipit. Accepit autẽ diuinitatẽ, & me Deum eſſe, vos faciet certiores. Vnde *teſtimonium perhibebit de me* certiſſimũ, quia in cauſa ſcientiæ expertus me Deum, dũ & ipſe Deus à me procedit plene poteſt atteſtari doctrinam & opera mea à Deo eſſe, & ſubſtantiam meam eſſe Deum. Manifeſtum eſſe iã debet ſaluatorem noſtrum his quos in mediũ attulimus, ſermonibus apertiſsime demonſtraſſe eũ, qui mittitur Spiritum ſanctum, à ſe mittẽte procedere, quando miſſio de proceſſione illo ipſo teſte & expoſitore, ſumit exordiũ. Adhuc idem ipſe ſaluator noſter. quod verbis implicitis aſſeruerat & cõfirmauerat, facto tandẽ cõprobauit. Namque paulo antequã cælos, aſcenderet, quando Apoſtolos ad prædicãdum legat dicẽs, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*, mox inſufflauit & dixit, *Accipite Spiritum ſanctũ & quorum remiſeritis peccata remittũtur eis, & quorũ retinueritis retenta ſunt*. Flatum (vt ſic dixerim) à flante procedere, ambigi nõ poteſt. In ſpecie autẽ flatus, magiſter optimus Spiritum ſanctum dedit. Nõ enim diceret *accipite* niſi vellet dare, Nollet, niſi exequi poſſet quod dicebat ac illos inuitabat accipere. Facit porro diuina ſapiẽtia rerum ſpecies, ſemper Sacramentis latẽtibus eſſe ſimillimas quare ſicut flatus à Chriſto flãte certiſsime procedebat, ita Spiritus ſãctus ſub flatus ſpecie elargitus, à* filio Chriſti Dei noſtri, Dei veri atteſtationibus, tam verbis quam ſigno certiſſimo factis, inſtructa ſancta Mater Eccleſia Catholica Spiritum ſanctum à Filio procedere ſtatuit eſſe credendum. Ad quam rem non deeſt ratio humanitus fabricata, fidei tamẽ fundamento fulcita. Eſt certe Dei filius plena imago Patris æterni, omnes rationes, quæ in Patre ſunt, ſi Filio nõ repugnant, continens ſecundũ rem & oſtendens ampliſsime: ſed pater habet vnde Spiritũ ſanctum ſpirare ſufficiat, & hæc ratio filio nõ repugnat, ſpirare enim & genitum eſſe minime diſſentiũt; ergo in filio eſt ſpirare, per omnia vigoroſum ſicut in Patre: niſi quod Pater à ſe ipſo vim habet vnde ſpirat, filius hãc accipit à patre, quod ipſe teſtatur, *Omnia quæ habet pater mea ſunt*. *Omnia* inquit nihil excludẽdo, habet ergo ſpirare. Si dicas nõ habet generare, ergo nõ habet omnia. Meminiſſe d[illegible]s quod iam diximus, perfectam imaginem habere omnia, quæ in re imag[illegible]ta cõſiſtunt, & imagini non repugn[illegible]. Et prҽter hæc, ſi nõ habet generare, habet genitum eſſe, quod illi plene correſpõdet, & plene vim genitiuam oſtẽdit. Ita nihil deeſt illi quod ad imaginis rationẽ attinere videatur, ſi ſibi ſpirare nõ deſit. Adhuc ſi à Filio nõ procederet Spiritus S. quænã inter illos neceſsitudo eſſe videretur? Proceſsione nectuntur perſonæ diuinæ, vt ſemper vna aut ſit per aliam, aut aliam producat. Porro ſi à Filio Spiritus ſanctus nõ procederet (neque enim Filius ab illo procedit) nulla eſſet proceſſionis affinitas inter illos. Adhuc, vt pro numero perſonarũ eſſendi quoq; modi in Deo plene cõſurgãt, ſicut prima eſt penitus à ſe, ſecũda eſt penitus à prima, ita tertiã oportuit eſſe penitus à duabus. Pater igitur penit⁹ eſt à ſe, Filius à Patre ſolo, Spirit⁹ ſanctus ab ãbobus. Ita prima perſona eſt vna, & eſt penitus improducta; ſecunda vna eſt, & ab vna produ-

Iohn. 20.

* Filio Dei qui ſlabat, & Spiritum ſanctum dabat, ſigno certiſsime procedere mõſtratur. His ergo Chriſti enim. Sic 2. exemp.

Digitized by Google

producta, quia origine ſequitur illam; tertiam igitur à duabus procedere conuenit, ſicut ambas origine ſequitur, ne originis ordo, per perſonarum ordinem, mancus exiſtat. Quod vero in hiſtoria beati Andreæ Apoſtoli legitur, verum ſpiritum ſanctum à Patre procedentem, & in Filio permanentem, hanc ſententiam non reprobat, ſed confirmat. Permanet enim amoris latio in re cognita dum amor ad id terminatur quod agnoſcitur: & nihilominus à re cognita amor procedit, quando per cognitioné quiſque amare quaſi impellitur. Neque vero quia à duobus procedat Spiritus ſanctus, à Patre ſcilicet & Filio, ideo alter eorum minus plene illum producere ſufficit. Nõ enim ad ſuppetias additur Filius, quaſi à Patre ſolo procedere non poſſit. A ſingulo eorum procedit ſufficienter, neque minus ab altero, quam ſimul ab ambobus, quoniã vna vi infinita ambo producunt; & illa de vna infinitæ voluntatis virtute procedit. Non habent duas voluntates Pater & Filius, ſingulus ſuam. Vna eſt, & vnica vtriuſque voluntas, & in vtroque infinita. Non ergo in altero perfectius, *omneque ſimul in ambobus perfecta magis, quoniam infinito non fit additio. Sunt ergo duæ perſonæ ſpirantes, ſed vnica in illis eſt ſpiratiua facultas, quę ſingulis ſufficit ad ſpirandum; ſed nexus, & concordia, & principij vnitas in perſonis duabus, duos efficit vnum eſſe principium. Veluti ſi quis princeps, plures ad vnam cauſam miſerit oratores, omnes legationem exponẽt, eritque per multos vna legatio adimpleta. Qui ſi fuerint æque graues, & ad dicendum æqualiter inſtructi, ſinguli totũ ſufficienter peragent legationis officium & ſimul omnes peragent illud: quoniam illis vna, & vnica legationi forma ſimul omnibus eſt tributa. Dei igitur maieſtas non aliunde, ſed à ſe ipſa ſumens omnem auctoritatem, & illam Patri ac Filio communem eſſe conſtituens, dum Pater omnia quæ habet Filio prębet, Patrem & Filium vnum cõſtituit principiũ, vnde Spiritus ſanctus procedere prædicatur, Sunt tamen duo principiãtes, ſicut in vna legatione eſt vna auctoritas exponendi credita, multi tamẽ ſunt illam exponẽtes. Igitur Spiritus ſanctus quo hodie repleti ſunt Apoſtoli, reliquiq; Diſcipuli qui cœperunt loqui prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis, eſt Deus per amorem latus in ſuam eſſentiam, ſubſtantiam, ſiue naturam, & in omnes creaturarum eſſentias, id eſt ideas in illo relucentes, procedens à Deo in ſe penitus exiſtente, quod eſt perſona Patris, & ſibi pręſente per intellectum, & penitus agnito quod eſt perſona Filij. Et per hæc hactenus, de proceſſione ac miſſione Spiritus ſancti dixerimus, non ad ſufficientiã quidem (neque enim id vlla poteſt creatura pręſtare) ſed pro noſtra imbecillitate ſcrutati fuerimus, Quod illi nomẽ, Cur ſic nominetur; Quæ nominis ratio ſecũdum rem, Quomodo procedat, & à quibus.

*neque. 2. exempl.

Spiritus ſanctus quid.

De miſſione Spiritus ſancti.

Cap. XII.

Nunc eius miſſionem (vt à principio promiſimus) declaremus. Hic ante omnia ſcire vos velim, proceſſionem à miſſione hoc maxime diſtare, quod illa denotat procedentem, inde naturam & ſubſtantiam ſumere vnde procedit: iſta ſignificat miſſum ſumere auctoritatem ab illo, qui mittit. Miſſionem vero æternam à temporanea hoc ſolo diſtare, quod illa eſt acceptio auctoritatis circa æterna, hæc circa temporanea. Vna tamen miſſione & vnica,

Proceſſio à Miſsione quo differat.

Miſsio æterna & temporanea.

Digitized by Google

Spiritus ſanctus vna miſſione ab æterno. & in tempore miſſus.

nica,& hac ipſa æterna, Spiritus ſanctus æternaliter & temporaneè miſſus eſt. Neque quia de nouo miſſus eſſe dicatur, noui aliquid illi acceſſit qui miſſus aſſeritur: neque quia varijs ſub figuris miſſus creditur, varijſque têporibus multas illi miſſionis rationes aduenisse credamus. Vna & vnica miſſione æterna & incommutabili facta ſunt omnia: illo qui miſſus eſt penitus immutato. Sed quomodo temporaneam miſſionem & æternam vnam eſſe poſſit intelligi, cum inter ſe pugnare videantur, vnam rem æternam eſſe, & hanc eandem factam eſſe in tempore? Et præter hæc, cum temporaneæ miſſiones varijs ſint factæ temporibus, nec vnis ſub formis, ſed longe diſſimilibus, quomodo vna cenſeri poterunt? præſertim cum illę non permaneant: & pręteritum præſenti ac futuro, in his quæ fluunt, idem eſſe non poſſit? Dicam maius, ſi miſſionis veritatem audire volueris. Audiam libens vt maius aliquid intelligam: ſed hoc minus negligi nolim, eſt enim mea ſententia quam arduum creditu, ſcitu vero altiſſimum. Sed quoniam arduis & difficillimis virtus accenditur, & geſtit generoſa mens difficilia ſuperare, erit mihi ſuauiſsimum, ſi maius attuleris tua ſententia, & hunc mea ſententia maximum diffi cultatis nodum enodaueris. Attende. Miſsio ſancti Spiritus, cuius hodie ſolemnia colimus, non tantum æterna eſt, aut temporanea, ſed & hæc temporanea non ſolum eſt illa viſibilis, quæ à quibuſdam tripartita deſcribitur, cum & ab alijs ſuperadditur quarta.* En quid hoc eſt?

*Ecquid hoc eſt. 1. exempl.

affer queſo partes temporaneæ miſſionis, & adijce quartam, quam à quibuſdam ſuperinductam refers. Et cur non ab omnibus aſſeratur, * ediſſerunt. Miſſus eſt temporanee Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie, dum Dominus Iesvs Christvs baptizatus eſt. Miſſus eſt in ſpecie flatus quãdo Dominus Iesvs inſufflauit Apoſtolis dicẽs: *Accipite Spiritum ſanctũ, quorum remiſeritis peccata remittũtur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt.* Miſſus eſt hodie dum complerentur dies Pentecoſtes ſuper Diſcipulos Christi, congregatos in vnum. Miſſus eſt inquam in linguis igneis, quæ ſuper illos inſederunt. Has tres temporaneæ miſsionis partes negare non poſſumus, quoniam priores duas ex Euangelio, tertiam ex actibus Apoſtolorum ſuſcepit Eccleſia. Quartam miſsionis viſibilis ſeriem, factam in nube lucida, multi, neque ſane ſpernendi Theologi aſſerunt; vt in Chriſti transfiguratione, tres ſummæ Trinitatis perſonas in ſigno viſibili affuiſſe demonſtrent, Patrem in voce, Filium in gloria transfigurati corporis, Spiritum ſanctum in nube lucida. Sed quia ex Euangelio alijſque nouæ legis literis, hanc nubem Spiritus ſancti perſonam contexiſſe non conſtat, & ſemper alijs in locis, quibus perſonæ diuinæ oſtenſæ ſunt ſub ſigno ſenſibili, Euangeliſtæ vel alij Apoſtoli id non ſilent: qui multa non audent, ne pluſquam oportet ſapere videantur, hanc quartam Spiritus ſancti miſsionem penitus obmittunt. Trifariam igitur dubitari non poteſt, miſſum fuiſſe Spiritũ ſanctũ ſub viſibilium rerũ ſpecie. Inuiſibiliter autem & quaſi imperceptibiliter miſſus eſt, mittiturq; quotidie plures ad homines, ad plura loca, ad plura negotia quam cogitare quis poſsit. Et cum ad omnes vna ſit æterna miſsio, & vnica, & ſemper in omnibus eadem, temporaneę ſunt rerum per hanc ipſam permutationes innumerę. Hoc eſt quod maius afferre volebam. Arduum tibi videtur, æternam & temporaneam in triformi ſenſibili ſpecie Spiritus ſancti miſsionem, vnam aſſerere & vnicam: Multiplices & innumerabiles inſenſibilium modorum miſſio-

* ediſſere 1. exempl.

Matt. 3.

Ioan. 20.

Actor 2.

miſſiones eiuſdem Spiritus, vna & vnica miſſione peraguntur. Sed quo modo hoc credibile fuerit? Credemus proculdubio, ſi eorum quæ diximus rationem, non ad rudem ſuperficiem tantum ſed intus & in cute, mentis oculis attente fuerimus cõtéplati. Tria in vniuerſo eſſe meminerimus ante omnia, Dei voluntatem & intellectum vt ſic dicam, exercentia ſine labore, ſine tædio, ſine ſuimet, qui exercetur mutatione. Videt Dei intellectus diuinam eſſentiam penitus immutabiliter, quoniam neque illa aliter oſtendi poteſt, quam ſemel oſtenſa eſt, & non niſi ſemel & ſemper oſtenditur, quia ſine temporum vice, & in æternitatis permanentia oſtenditur & videtur, & nequit intellectus illam aliter intelligere, quam ſit oſtenſa. Fallere enim falliue non poteſt, quoniam eſt ipſe ſine fine perfectus. Videt quidditates rerum, id eſt, rationes vniuerſales omniũ creaturarum. Videt circa hæc vniuerſalia particulares rationes accedentes & decedentes, quæ in oſtendente & vidente penitus increatæ & immutabiles ſunt, Vita enim ſunt. Nam quod factum eſt in tempore, in ipſo primo faciente, antequam fieret, vita erat. Sicut domus antequam fabricata ſit exterius, in mente artificis habet eſſe quod non mutatur, quamuis dum fit augumentis accreſcat, & lineis varietur; dumque facta eſt edaci vetuſtate, vel hominum iniuria debilitetur, quamdiu namque durat artifex, & ratione conſtat, ſtructuræ norma in illo eſt penitus inuariata. Qui ſi maneret perpetuo, & nulla ratione mutari illũ contingeret, permaneret in illo ratio domus penitus immutata. Deus igitur, qui ſẽper eſt idẽ, & alius eſſe non poteſt, rationes creaturarum quas Plato dixit ideas, id eſt, ſimilitudines ſecundum certos numeros, menſuras, & pondera penitus immutabilia, ad quarum lineam creaturæ dum fiunt compaginantur, continet mente; ſecundum quas, & quarum inſtar creaturæ formantur, & formatæ variantur, penitus inuariata Dei ſubſtãtia, quæ exactiſſime continet illa omnia, ſecundum quæ creaturæ variantur. Sed nunquid varietatum, quæ in creaturis omnibus tam ſæpe contingunt, menſuras & numeros continet Deus? Continet certe. At illas oportet eſſe variabiles, aliter enim creaturæ non variarentur, niſi ſuarum varietatum ratio varia fieret, atque ſecundum eam artifex Deus illas variari decerneret. Sunt omnium varietatum in Deo rationes & ſimilitudines, ſiue ideæ aut exemplaria. Vnde iam diximus particulares conditiones, accedentes & decedentes vniuerſalibus, illum videre. Sed tamen hæ ſuam varietatem in Dei mente, inuariabiliter, vt ſic dixerim, habent, Exemplo me intelliges melius, quam aut ratione aut narratione digeſtæ veritatis. Et hoc ipſum velim. Affer igitur obſecro exemplum, vnde intelligam rem variam, inuariabiliter alicubi poſſe conſiſtere. Si pictor vel ſtatuarius imaginem pingere, aut formare conſtituit, nonne præfigit in mente certam rationem picturæ vel imaginis, à qua nullatenus diſcedere proponit? Certe non poteſt aliter facere, ſi plene artem calleat. Nonne decernit imaginem rudibus antea lineamentis effingere, deinde per ſingulos dies, donec conceptam in mente formam expreſſerit, nonne verſare proponit imaginem? nonne per ſingulos dies illam verſat & mutat? Si in mẽte eius mutatio aliqua fieret, vt non ab initio præmeditata proſequeretur, ſed aut adderet, aut detraheret aliquid his, quæ facere decreuerat à principio: Certe rationem artis, ab initio non fuiſſet aſſecutus, aut in medio operis ab illa deficeret. Ita quamuis per ſingulos dies dum

Deus quomodo ſuã eſſentiam quomodo itẽ vniuerſales & particulares rerum videat rationes.

Varietatũ quæ in rebus contingunt, in Deo rationes & ideæ, inuariabiliter inſũt, quod exẽplo declaratur.

Digitized by Google

dum fit pictura vel ſtatua, donec perfecta ſit, mutetur in melius, artis tamen ratio, in pictoris mente vel ſculptoris, eadem penitus manet ſemper. Licet etiam aliter ſe habere ſtatuam vel picturam, hodie faciat quam heri velitque illam aliter cras eſſe, quam hodie, non tamen ipſe, vel artis ratio mutatur in illo, quoniam à principio meditatus eſt, & voluit omnes ſtatuæ mutationes, in ſe ipſo penitus immutabiliter perdurátes, ſi, quod iam dixi, totam ſit artis rationem ex integro conſecutus. Deus igitur fabricator mundi ſapientiſſimus, cuius induſtriæ nihil vnquam accedere potuit, ab initio & ante ſecula, ante inquam omne tempus, & ſine principio cuiuſlibet durationis, antequam mundus fieret, & principia omnis æui conſtituerentur, ſciuit & conſtituit mundi machinam fabricare; factus eſt autem mundus, quando illum fieri decreuerat. Quia ergo mundus aliquando factus eſt nouus, nihil inde noui Deo acceſſit, quando voluntate & decreto ab æterno cōſtituto fecit illum, nihil ſuę volūtatis eſt quouis modo mutatum. Dixit enim, id eſt deliberauit & conſtituit ab æterno, non tunc primum dixit, quando facta ſunt, ſed facta ſunt, quando illa fieri ſua æterna conſtitutione decreuerat. Veluti ſi artifex hodie proponat ſtatuam inchoare poſt menſem, & menſe tranſacto in opus exeat; non noua voluntate, vel mutata, nouum hoc facit exterius, quod in ſua mente antiquatum eſt. Quod ſi ſola voluntate faceret, nullatenus mutaretur, quando vt iam diximus, ab initio id facere voluit. Si item voluntate ſola mutationes in ſuo artificio opportunas poſſet efficere, quia illas voluit dum opus facere conſtituit, nihil penitus mutaretur in artifice, in cuius voluntate operis mutationes ab initio fuiſſent certa ratione conſtitutæ. Imbecillitas artificis, non voluntate ſola, ſed manibus ſua opera facientis, & non niſi per motum facere potentis, & ſine tempore mouere nequeuntis, quoniam tempus eſt numerus motus, & menſuratum ſine intrinſeca menſura eſſe non poteſt, facit artificem mutari per mēbra in operando, qui voluntate ſemper eſt idem. At Deus cuius poteſtas ſemper par eſt ſapientiæ, ſicut ratione anima vno actu comprehendit, ſic volūtate vnico actu poteſt omnia, neque vt opus digerat, organis corporeis, aut inſtrumentis indignus eſt, opus digerit ſine tempore. Igitur quia eſt ſupra tempus, ſine mutatione corporis, cuius eſt penitus expers, ſine voluntatis nouitate, quam non recipit, noua facit omnia, vno & vnico actu ſuæ potentiſſimæ voluntatis. Nempe quod artifex vno actu voluntatis, nolit omnia artis opera, facit imbecillitas intellectus, quæ non niſi vnam rem vno tempore ſufficit intelligere. At non ſic Deus, cuius intellectus eſt infinitus, quia illi nihil eſt nec eſſe poteſt nouum, omnia perfectiſſime intellexit & intelligit ſemper, & omnia, ſimul, & omnium mutabilitates ac mutationes vna volitione voluit ab æterno, quæ ſuæ voluntati non eſt acquiſita, ſed innata, conſubſtantialis, & illi * idem plene, non aliunde adueniens, non adiacens alterius virtute ſed ſibi intima ſemper eadem. Mutatur ergo mundus, mutantur inquam creaturæ. Ratio ſiue idea, ſecundum quam illas immutat Deus, nullatenus variatur; quia infinitus intellectus mutationis non eſt capax, & ratio perfectiſſimæ artis, in artificis perfectiſſimi perfectiſſima mente, mutari nequit. Neque etiam mutatur voluntas Dei, per quam omnia creata mutantur, quando non noua volitione neque diuerſa, nouitates diuerſiſſimarum rerum adducit in mundo, ſed vna & vnica æterna

*ineſt. 1. exempl.

Digitized by Google

æterna volitione, ſuæ voluntati conſubſtantiali, & æquali per omnia, mutat vniuerſa. Sicut non mutatur artis intentio, ſiue voluntas artificis, quæ permanens eadem, per deſtinatas artis viciſſitudines, ab initio præconceptas, opus artis immutat.

Declaratio iam dictorum, & quorſum dicta ſint oſtenſio.

CAP. XIII.

ERVNT hæc omnia plene agnita & penitus indubitata, ſi habuerimus perſuaſum Deum, in mūdi ſtructura, quaſi ſapientiſſimum & perfectiſſimum architectum, tanta ſapientia & agendi poteſtate præditum, vt ſuæ artis rationi agendique virtuti nihil ab æterno potuerit accedere, nihil deficere, nihil penitus immutari: vt nullis machinis, nullis inſtrumentis, nullis organis, ſed ſola voluntate atque decreto efficiat vniuerſa, omnia commutet, ſe ipſo penitus immutabili permanente. Sed quorſum hęc? Ad demonſtrandū tot Spiritus ſancti miſſiones vnam eſſe; quę loco, tempore, atque affectuum diſparitate à Deo variantur, vt nullam ſimilitudinem recipiant. Si vigilanter, quę diximus, examinauerimus, percipies. Age examinemus. * Attendite. Spiritum ſanctum, qui mittitur, iam ſatis conſtat eſſe Deum, & eius temporaneā miſſionem, eſſe poteſtatis acceptationem circa aliquod tēporale iam pro confeſſo tenemus. Hæc ſi aliqua viſibili ſpecie facta ſit illum dicimus viſibiliter miſſum & hāc ipſam miſsionem eſſe viſibilē affirmamus. Si vero inuiſibiliter exequatur, illum dicimus inuiſibiliter miſſum & hanc ipſam miſsionē dicimus inuiſibilem. Ita miſsio æterna, vel temporanea; Generalis, vel ſpecialis, ratione termini ad quem * miſſus eſt, tendit, nomen ſumit Sicut extrinſeca & viſibilis, aut intrinſeca & inuiſibilis dicitur, ratione medij ſub cuius figura miſſus operatur. Quæ ſi agnoſcis, & tibi conſtat extrinſeca alicui rei, illam multiplicare, vel ſecundum ſubſtantiam diuerſa facere non poſſe; ſicut albedo vel nigredo ſuperinducta parieti, illū non faciūt à ſe ipſo diuerſum; neque quia multi colores ſint in ſuperficie, illa tranſit in multas, ſed vna eſt & manet ſub multis: Ita certe vna miſsionis ratio, diuerſis terminis, aut diuerſis medijs comparata, non tibi videbitur in ſe diuerſa, ſed vna & vnica, ſecundum ſubſtantiam immutata penitus agnoſcetur; præſertim ſi mente non excidet, quod tam ſerioſe declaratum eſt, Spiritum ſanctum eſſe Deum, & eius miſsionem eſſe acceptationē auctoritatis ad opus exequendum & in illo non differre executionem ab auctoritate ſuſcepta, quoniam vtrimque eſt eadem volendi operatio. Quare neceſſe eſt hanc executionem à Deo fieri voluntate vna, æternóque decreto, immutabiliter omnia cōmutante. Bene ſe habet, & iam intelligo, cum dicis miſsionem Spiritus ſancti æternam, dicere te veram illam & vnicam acceptationē auctoritatis, ad exequendum ęternaliter acceptam, in rebus perpetuis ſemperque manſuris. Cum dicis temporaneam miſsionē eiuſdem ſpiritus dicere eandē auctoritatem & acceptationem auctoritatis eandem, ſed ad res temporaneas tēporaliter commutandas. Cum dicis eiuſdem ſpiritus miſſionem generalē, dicere eandem acceptationē auctoritatis ad generalia peragenda. Cum dicis ſpecialem, dicere eandem auctoritatem ad ſpeciale aliquid exequendum. Cum dicis miſſionem temporaneam atque viſibilem eiuſdem ſpiritus, dicere acceptam auctoritatem, executioni mandādi in ſigno viſibili.

* Attende 1. exempl.

Spiritus ſancti viſibilis & inuiſibilis miſſio.

* Miſſus tendit. 1. exempl.

Digitized by Google

Cum dicis miſsionem temporaneam & inuiſibilem eiuſdem ſpiritus, dicere acceptam auctoritatem executioni mandandi, nullo ſigno ſenſibili ad opus adhibito, vt ſemper ſit eadē miſsio ſed termini aut modi exequendi diuerſi ſint. Ita prorſus, veluti ſi quem Pontifex Romanus legatum cum iuriſdictione ad ſpiritualia & prophana ſiue ſæcularia, ad diuerſa mundi climata, diuerſaque ad negotia mittat; erit certe vna miſsio, vna legatio, ex parte mittētis & miſsi, nullatenus variata: & tamen diuerſa ſortietur nomina, pro diuerſitate negotiorum locorum & temporum; quæ legationem, vel legati rationem non variabunt neque multiplicabunt; opera tamen erunt varia, legationis ſiue miſsionis auctoritate penitus immutata. Copioſe certe ſatisfactum eſt; tango & teneo infinitas miſsiones, id eſt executiones auctoritatis, vna miſsione conſiſtere, & viſibilem ac inuiſibilem, æternam ac temporaneam rationem miſsioni additam, illam nō poſſe mutare, neque multiplicata negotia poſſe illam multiplicare. Præſertim quoniam, quod & tu monuiſti, per ſolam voluntatem Deus Pater, & Filius mittunt Spiritum ſanctum ille ſola voluntate miſſus operatur, quę vna tantum in tribus eſt, ſummeque neceſſaria, & plures eſſe non poteſt, neque in ſe ipſa habere contingentiam vel mutationem, licet ſuper mutabili re veniens illā immutet.

De ratione miſſionis Spiritus ſancti in triplici viſibili ſpecie

Cap. XIV.

Ed cur Spiritus ſanctus in triplici viſibili ſpecie miſſus eſt, & non in pluribus? Cur etiam potiſsimum in illis, quas diximus, videlicet in figura columbę primo; deinde in flatus forma; & tandem, quod hodie recolimus, in igneis linguis, vnde omnes, quos ſuperſedit, repleti ſunt, & cœperunt loqui varijs linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis, ſcire deſidero, vt præſentis ſolemnitatis rationē copioſius habeam, & feruentius colam, quo illam certius agnouero. Tres ſunt, qui fidei Catholicę teſtimonium dant in cælo, Pater, verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt ſecundum ſubſtantiam. Tres item ſunt, qui hanc ipſam fidem atteſtantur in terra Spiritus, aqua, & ſanguis, ſpiritus inquam Angelici boni, qui naſcente Domino noſtro Iesv Christo, noſtrę fidei Magiſtro & Principe, cantauerunt, *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*; qui paſtoribus dixerunt, *Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis hodie Saluator mundi*. Spiritus item Angelici mali qui à multis expulſi exeuntes clamabant illum eſſe Christvm. Spiritus item humani, quando pueri Hebręorum, portantes ramos oliuarum, obuiauerunt Domino clamātes. *Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Iſrael.* Spiritus Ioannis Baptiſtæ, qui dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* A qua etiam teſtimoniū perhibuit quando ſe calcabilem præbuit Domino Iesv Christo, & eius imperio continuit impetum tēpeſtatis; facto comprobans, & atteſtās Dominum Iesvm Christvm, eſſe Deum factorem ſuum, cui illa nullatenus reſiſtere poſsit. Sanguis quoque non taurorum aut vitulorū, ſed hominum mortuorū, qui concretus & hebes in venis, iterum, Domino Iesv Christo iubente, per illas fluere cœpit, & veterem concentū harmoniamque neruorum iam ſilentem renouauit. Tres etiam mūdos figurauit antiquitas, inferū ſiue ſubterraneum, medium ſubcæleſtem, & ſupremum

1. Ioan. 5.
Lucæ 2.
Lucæ 4.
Lucæ 19.
Ioan. 1.
Matt. 14.
Ioann. 11.

Digitized by Google

*Quot. 1. exempl. premum ſiue cæleſtem, *quod hos tres mundos inhabitāt rationales ſpiritus fidei noſtræ caput, Dominum IESVM CHRISTVM venerantur & colunt, quando in nomine IESV
Philipp. 2. flectitur omne genu, cæleſtium terreſtrium & infernorum. Tres sūt ſtatus rationalis creaturæ. Primus ſecūdum quem inſtituta eſt, in quo quidā permanſerunt, quidam ab eo ceciderunt. Alter in quo ſe præcipitauit, & facta eſt deſtituta; ab hoc quidā rationales ſpiritus releuantur, quidam in eo manent perpetuo, & releuari nō poſſunt, quia nolūt. Alter naturæ reſtitutæ, ad quem r leuati quidam plene perueniūt, quidam minime. Rurſus releuatæ naturæ triplex eſt ratio. Quidam releuātur, & nūquā recidūt. Quidam releuantur, & iterum decidunt, vt releuentur. Quidam nunquam releuantur. Horum trinorum ordinum gratia, ter in ſigno viſibili ſapientiſſimus Deus Spiritum ſanctum ſuum mittere voluit, qui ad fidem Trinitatis venit cōfirmandam, cui triplex eſt ex cælo, ex terra, ex inferno teſtimonium; qui tres mundos illuſtrat, Infimum, per punientem iuſtitiam; Medium per miſericordiam releuantem; Supremum per gloriam felicitantem. Venit præterea Spiritus ſāctus ad homines, vt purget immundos; Proficientes, id eſt, iam purgatos perficiat & corroboret; Roboratos confirmet & illuſtret. Quare ter magna cū ratione miſſus in ſpecie viſibili inuenitur.

De ratione miſſionis Spiritus ſancti in columbæ ſpecie, in flatus halitu, & in igneis linguis.

CAP. XV.

Matth. 3. ET primo quidem in Columbæ ſpecie, quando Chriſtus à Ioanne aquis Iordanis baptizatus eſt. Audite queſo figuram; deinde figurati myſterij rationem accipite. Cū aquis diluuij purgata eſt terra peccatis, ſolus Noe ob iuſtitiam, quam coluit cū vxore, & liberis, liberorúmque vxoribus, per arcam ſaluatus eſt. Volens hic certior fieri an plene eſſet terra purgata peccatis; an ſibi liceret egredi arcā, colere terram, & hominum inſtaurationi operam dare: bis emiſit columbam, quę ad eum reuerſa ad veſperam, tulit oliuæ ramū in ore ſuo, virētibus folijs. Ita expectatis ſeptem diebus alijs, Noe egreſſus eſt arcam, & a Deo benedictionem accepit. Secūdus Noe, Rex iuſtitiæ qui venit cælum terramque purgare peccatis, & genus humanum in integrum reſtituere, cū proprij corporis arcam, noſtrę ſalutis certiſſimum inſtrumētum, vndis fluētibus Iordanis expoſuit, vt aquas ad baptiſmū ſuo baptiſmo ſāctificaret, ac ſanctificatas oſtenderet, in columbæ ſpecie Spiritum ſanctum ad ſe venire, & ſuper ſe ſedere conſtituit & cōſpexit. Et ſicut Noe primus poſt columbæ reditum, expectauit ſeptem diebus alijs; ita ſecūdus Noe, qui per ſeptem hebdomadas paſſionis ſuę myſteria voluit celebrari; ad Spiritus ſācti miſſionem ſeptem alias hebdomadas intermiſit; quatenus primo ſeptenario à cordibus noſtris extirparentur vitia, ſecundo virtutes ſererētur; & Spiritus ſanctus, qui in columbę ſpecie, ad purgandum nos venit primo ſeptenario; in ſpecie flatus ſecūdo adueniens ſeptenario, perficiat quos purgauit; in tertio vero, per ignis ſpeciē ſupra nos adueniat, & illuminet atque cōfirmet. Eſt columbus animal ſine felle, amiciſſimum homini, cuius ſanguis oculorum maculas purgat, & dolores lenit, eius ſtomachus purgat margaritas & efficit meliores. Ita Spiritus ſanctus ab omni amaritudine ignorantię vel nequitię alienus, amore ſapientię, & fulgore iuſtitię mentis oculos purgans & acuens, quos abſorbet, non aſſumens,

Geneſ 7. & 8.

Spiritus ſanctus quare miſſus in Columbæ ſpecie.

Digitized by Google

ſed efficiens meliores, ſub colūbę ſpecie non ſine ratione in Domini Iesv Christi baptiſmate ſe mōſtrauit. Poſtremo quia Dominus Iesvs Christvs baptizatus eſt, vt homines conciues ſanctorum Angelorum, & domeſticos Dei faceret in eius animalis effigie hoc in baptiſmo Spiritus ſāctus voluit apparere, quod cæleſte eſſet & aereum, & nihilominus cum hominibus habitaret; quoniā & is, ſuper quem venit de cælo deſcendens, cælorum conditor, moderator & Dominus, in terris viſus eſt, & cum hominibus cōuerſatus eſt ad eorū ſalutem promerendum. Nūc quia purgatos conuenit roborari, ne relabātur in ſordes, & robur hominis maxime eſt à ſpiritu vitali ſimul & naturali qui halitu vel flatu maxime dignoſcitur; quādo robuſti homines, ſolidę cōpaginis & bene ſani, multo vigore & bono odore reſpirant; ecōtra graciles, raræ texturæ, debiles, aut nō vigoroſe reſpirant, aut non bene olent halitu: datus eſt idcirco à Domino Iesv Christo Spiritus ſanctus in halitus ſpecie, quem vigoroſum, & optime olentem fuiſſe credere debemus; quoniam Dominum Iesvm Christvm, ſecundum hominem, conſtat fuiſſe corporaturæ tēperatiſſimę, omniumque ſaniſſimæ. Vt igitur noſtrum robur Spiritum ſanctum nobis eſſe conſtaret; vt ſciremus, quia nō ſumus ſufficiētes boni aliquid cogitare, quaſi à nobis; vt meminiſſemus nos bona loqui docēte ſpiritu totius perfectionis auctore; vt noſtram vitam à Deo eſſe ſciremus, & in illo, atque per illū nos viuere agnoſceremus; vt puderet nos cor noſtrū malis cogitationibus ſordeſcere: in ſpecie flatus, halitus & ſpiraminis, vnde vita permanet & ſine quo durare non poteſt, oſtēſus eſt Spiritus ſanctus miſſione ſecunda. Tertium Spiritus ſancti opus eſt, adiutos & roboratos ad perfectum reducere & decorare. Vt per Eccleſię Sacramenta, quæ eiuſdem Spiritus S. munere ſuſcipimus, nos euadere intelligamus omnes in virū perfectū, in mēſura ætatis plenitudinis Chriſti, in igne ſe oſtendit, tertia miſſione, Spiritus ſāctus. Quid enim magis perficere poteſt quam ignis? qui inter elemēta perfectiſſimus eſt. Cuius virtute, omnes naturæ elementis compactæ coquuntur. & in vltimam perfectionē coaleſcunt. Eſt certe ignis inter omnia elemēta operoſiſſimus atque puriſsimus. Eſt perficiens omnia, & à nullo ipſe perfectus. Quid porro magis poteſt ornare corpus, quam ſplēdor? Quid ornatius animo, quam lucis fulgor accedere poteſt? Ignis ſi purus, id eſt, ſi ſine aliorum elemētorum mixtura ſumatur, non comburit, ſed illuminat: non deuorat, ſed perficit & decorat. Ita quia Spiritus ſanctus corpus exornat, & animā ſplēdeſcere facit omniū fulgore virtutū, ad tertij muneris ſui oſtēſionē, in igne voluit apparere; nō cuiuſlibet formæ, ſed quaſi lingua. Neque hoc fratres chariſſimi myſterio vacat. Diſcernitur homo à brutis ratione: ſed ſi ſit elinguis, quaſi ſine ratione videtur, quia rationis opus plene oſtēdere nō ſufficit. Multa quidem ſecūdū rationē ſūt hominis officia, ſed linguæ miniſterio ornatiſſimus eſt. Hinc ego crediderim, exornandæ linguæ ſtudio dicta eſſe humanitatis ſtudia; & qui rethoricis ſtudēt; humanitatis literis dictos eſſe operā dare, quoniam humaniſſimū hominis opus eſt, eloqui Multa ſunt in homine mēbra, nullum magis hominem oſtendit quā lingua. Quid Æſcinem, quid Demoſthenem, claros fecit apud Græcos & potentes, niſi lingua? Marcum Catonem illum Cenſorium, Senatorem ex ruſtico & rudi porcorum cuſtode, vnde Porcius dictus eſt, linguę virtus, qua tot cliētes oſtēdit inſōtes & ſe toties iuſtū virū, & æquum in Senatu, & in concionibus tutatus eſt, ſēper inter primos & potētiſſimos Romanæ

Spiritus ſanctus quare miſſus in ſpecie halitus ſeu flatus.

Spiritus ſāctus cur miſſus in linguarum ignearum ſpecie.

Linguæ laudes.

vrbis.

vrbis proceres conſtituit & ſeruauit. Marcum item Ciceronem Arpinatẽ, & nouum in vrbe, quid Conſulem in ea conſtituit? quid Catilinę coniura tionẽ extinguere præſtitit? quid plus quam Cęſarem, aliquãdo poſſe in Romana republica tribuit? quid Põpeio illum venerãdum, & inter primos fecit haberi? quid illi duos Cæſares cõciliauit? quid illum, poſt ſuas partes profligatas, in Senatu retinuit? quid Octauiano ad imperiũ illũ tribuit adiutorem? quid per tot ſæcula, nomẽ eius ſumma cum veneratione recolere facit? Certe linguæ facũdia, & ad iuſti & æqui ſtudia perſuadenda promptiſſima. In quo ſi perſeueraſſet; ſi Philippicas inimica mente, & vindictæ ſtudio, ad infamiam Marci Antonij ſempiternam, non edidiſſet; nunquam profecto proſcriptus, inter ciuiles ardores & turbines, fuiſſet annumeratus, nũquã carnificũ gladijs fuiſſet expoſitus. Ita quem lingua bene frenata ad ſummos honoris gradus, & ſibi ipſi, qui obtinuit, antea vix optabiles euexit, illum eundẽ effrenis facta ſubuertit, proſtrauit, & carnificibus tradidit obtruncandum. Dies me deficiet, ſi quos fructus bonos bona, quos item malos, mala lingua inter homines pariat, afferre voluero. Certo certius eſt reſpublicas, regna, reges, bene moratæ linguæ beneficio augeri, conſeruari & permanere: iniurioſæ autẽ linguæ vitio, quæ vel ſuperbia effertur, vel ligatur auaritia, vel libidine ſordet, omnem publicam & priuatã rem præcipitari notiſſimum eſt. Vidiſti priuatas domos, lingua caſtigata preſertim in feminis pace iucũdiſsima perfrui. Vide contra, vbi ſit nurus loquax, vbi feminę rixoſæ, domum nõ poſſe cõſiſtere. Fratrum nondum coniugatorum charitas rariſſime violatur. Mõſtrum eſt, nõdum vxoratos fratres diuidere ſubſtantiam, & habitare ſeparatim. Cõtra vbi vxores duxerũt, pro miraculo eſt illos ſimul habitare diutius. Quid hoc efficit, niſi linguæ muliebris immoderata loquacitas? Vultis, ô viri, domos veſtras à iurgijs, & à rixis tranquillas? Ante omnia veſtram cõpeſcite linguam; deinde vxorũ loquacitatem comprimite. Tales vobis erunt filij, tales famuli, quales lingua veſtra, & vxorum veſtrarũ habere voluerit. Vultis, ô ciues, qui ad clauũ reipublicę in puppi ſedetis, veſtras reſpublicas eſſe felices? Adhibete publicis cõſilijs linguas caſtigatas & caſtas. Fluctuat antea Senatus, quam ciuitas. Sed ne vos diutius per ſecularia circũducã, quid ampliauit, quid glorioſã effecit monachorũ vitã, niſi lingua Dei, per aſſiduas orationes & proximi vtilitatẽ, per prędicationes & monita perſonãs indefeſſè? O Dominice, in quo potiſſime tuę vitę imitatores valere exhortatus es? Tu quid egiſti? Hæreſes lingua, & indefeſſis ſermonibus perſecutus ſum. Fratres meos intẽtos eſſ volui malis hæreſibus extirpandis, puritatem fidei Catholicę prædicandæ, tuendæ & rationibus defenſandæ. O Franciſce, qui tantis virtutibus claruiſti, vt vexillum triumphãtis Chriſti tuo corpori portares inſculptum; quid tibi poſtquam mẽtę es in melius commutatus, fuit maxime curæ? quid potiſſimum egiſti, poſtquam ſtigmata Domini IESV in corpore tuo circũportare meruiſti, quid fratres tuos agere voluiſti? Ego ſemper Dominum IESVM CHRISTVM, & Patris eius beneficia populis prædicaui, nuſquam ab hoc ſtudio me retraxi, auib⁹ etiã & quadrupedibus, immo & maris piſcibus, ore meo Dei magni beneficia enarraui. Nõ ſolum hęreſes perſecutus ſum, ſed etiam penitus à fide Chriſti alienos adiui, & coram illis intrepidus Euangelij veritatem prędicaui. Poſtquam corpus laboribus effœtum, & inedia conſumptum eſt, Chriſti vulnera in me ſuſcepi; quia ambulare non poteram, ſtudui circumferri, & *linguam, & quę mihi ſola erat integra, in

* Linguã, quæ. 1. exempl.

Digitized by Google

Dei laudibus enarrandis ſemper exercui ſemper docui Euangelij veritatem. Et in extremo vitæ conſtitutus à prædicatione ceſſare non potui; Fratres meos ad voluntariæ paupertatis ſtudium animaui qui vt prædicandi gratiam à Domino aſſequerentur, eos aſſidue prædicare præcepi, hac potiſſimũ ratione, vt in prædicatione quam facerent, caſta & examinata eorum eloquia eſſent, ad vtilitatem & ædificationem populi, cui virtutes & vitia, pœnam & gloriam, cũ ſermonis breuitate per fratres meos prædicari mãdaui, Quoniam verbum abbreuiatum fecit Dominus ſuper terram. Nulla eſſet abſtinentia Virginum; nulla perſeuerantia Confeſſorum; nulla conſtantia Martyrum; niſi fuiſſet prædicatio Apoſtolorum. Fidem Chriſti, linguæ miniſterio, ſeminandam, purgandam, aleudam retinendam, defendendam, & perpetuo conſeruandam Spiritus ſanctus ab initio præuiderat, & idcirco in igne linguæ figura potiſſimum voluit apparere; vt qui labia Eſaiæ Prophetæ, calculo ignito de altari ſumpto, per Angelum purgari mandauerat ad Prophetiam; ſuo etiam ſplendore & feruore, ad Euangelij veritatem illuſtraret hac die, qua repleti ſunt omnes Diſcipuli IESV Spiritu ſancto & cœperunt loqui varijs linguis, prout ſpiritus dabat eloqui illis Euangelicã veritatẽ, per quã in pſalterio decem chordarum, omnis Eccleſia iuſtorum de ſuo, & redẽptore noſtro Domino IESV CHRISTO, pſallat ſemper. AMEN.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

MARCI VIGERII CARDINALIS.

DE EXCELLENTIA INSTRVMENTORVM DOMINICÆ PASSIONIS LVCVBRATIO

In quattuor tractatus diſtributa.

DVACI,

Ex Officina Typographica BALTAZARIS BELLERI,
ANNO 1616.

Digitized by Google

Digitized by Google

CONTROVERSIA

DE EXCELLENTIA INSTRVMENTORVM DOMINICÆ PASSIONIS

PER EVNDEM MARCVM VIGERIVM

Cardinalem Senogallienſem diſcuſſa.

QVEMADMODVM ad naturæ opera, in vno corpore multa ſũt mẽbra, diuerſis actibus accõmodata, ita ad artis opus, varia inſtrumẽta adhiberi ſolent, ſingula ſingulatim ſuas operationes habentia. Igitur ad redẽptionem noſtram, ſummi artificis Domini IESV CHRISTI, eiuſdem eminentiſſimæ artis operationem, vtpote conſummatiſſimam, conſentaneum eſt multa inſtrumẽta acceſsiſſe. Fuerunt autem veſtes, Funes, Corona, Flagella, Columna, Vitta ſiue Velum, Crux, Claui, Arundo, Spongia, Lancea, Linteũ, & Sepulchrum. Quę, vt ſuo tempore noſtræ redẽptionis operi, ſingulatim ſingula, acceſſerũt; ita ſuam quęque dignitatẽ, & venerationis rationem acceperunt à Domino Ieſu Chriſto, quando ad eius contactum peruenire meruerunt, Sicut enim quæ venenoſa, contagioſa, vel tabida tangunt, contaminantur, & fiunt morboſa ita quę viuę aquę, immo vitę & ſalutis ęternæ fontẽ, artificẽmque in viuificandi ac ſaluãdi artificio tetigerunt, ſalubritatem, maieſtatem, venerationiſque rationẽ conquiſiuiſſe perpetuam, ab re non creditur. Operęprecium eſſet inſtrumentorum ipſorum excellentiã ex toto declarare, ſed quoniam operoſum, arduum, lõgúmque nimis negotium foret, neque ego tantum pollicitus ſum, quoniam nec mihi tantum tribuo, aggrediar id ſolum pręſtare, quod promiſi. Cum enim ſanctum ferrum Lanceę, quo miles Saluatoris latus aperuit, Anconam eſſet allatum, Innocentio VIII. Pontif. Max. & ad illud excipiendum omnes fere Prouinciales Epiſcopi cõueniſſemus, ac per ciuitatem ſolemni pompa circumtuliſſemus, celebrata, quãta potuimus deuotione, re diuinã, refectaque iã mente; corpora quoque cibo refecimus. Interea vero de Paſſione Domini noſtri Ieſu Chriſti colloquentes, incidimus in controuerſiam,

Sanctum Lanceæ ferrum quo tempore allatum in Italiam.

Digitized by Google

ſiam, Eſſetne dignius ferrum ſanctum Lanceæ, quod exceperamus, veſtimentis Domini Iesv, & præſertim tunica inconſutili, quam Turcarum Imperator ſibi retinuerat, ſanctũ ferrum Romano Põtifici dono mittẽdo? Hanc controuerſiam, quia plene diffiniendi locus non erat, tunc receſſuris, & ad propria ea ipſa die reuerſuris; iniunctum eſt mihi à coëpiſcopis meis, vt de ea aliquid copioſius ſcriberem. Quorum charitati pro mea tenuitate ſatisfacere volens, libellum hunc paulo poſt conſcripſi, & per aliquot annos apud me manere iuſſi, ne quid cenſore dignum ſecum ferret. Memineram enim Quintilianum grãmaticum rhetorémque celeberrimum admonere, Scriptores quartum ac decimum vſque ad annum ſua ſcripta penes ſe retinere, & poſt id temporis ſpacium, priuatim legere oportere, vt ita demum quaſi aliena iamque infantiã exuta examinarentur, ſic enim caſtigatius legenda mittuntur in publicũ. A quo ſapientiſſimo inſtituto, ſi in ſcribẽdis hiſtorijs, aut naturæ & artis viribus declarandis, ſcriptores recedere non debent, quanto magis nos illud ſeruare oportuit diuina ſcribentes? Edidi igitur ipſum libellum, rogatus à compluribus religioſis ſane & doctis viris, qui illum priuatim in noſtra bibliotheca legerũt; haud equidem opinatus opus rei adæquauiſſe, mortaliũ vires longe ſuperanti. Eſt noſtra hæc qualiſcũque Lucubratio, in tractatus quatuor diſtributa. Primum namque exponimus, vnde exordiũ ſumat honorationis ratio generalis. Deinde rationem hanc inſtrumentis Paſſionis Chriſti, & alijs, quæ Chriſtiani venerantur, Reliquijs, dico pro reliquijs, memorijs, imaginibuſque ſanctorum, cõuenire mõſtrauimus. Ad hæc Chriſtianorum cultuum genera diſtinguimus, & iuxta ſanctorum Patrum decreta partimur. Nouiſſime vero viam ad iudicandum aperimus de controuerſia inter nos Anconæ habita, vt prædiximus.

TRACTATVS PRIMVS.

Bonorum tripartita diuiſio.

Tria ſunt bonorum genera; quędam proſunt; delectant alia tertia honeſtant, dantque maieſtatem. Quod vtile eſt, ad delectationẽ & honeſtatem, rationis ordine, tendere debet. Neque enim vtile ſeipſum finire poteſt, neque delectabile, ſed ambo in honeſtate ſolidantur, & in illa quieſcunt. Nemo certe vult vtilitatem nemo diuitias quærit, ſi recte quærit, niſi vt per eas delectetur, vel vt euadat honeſtior. Lucroſa igitur & vtilitatẽ afferentia, non propter ſe ipſa bona sũt, ſed quia ad meliora ordinãt & diſponunt. Delectabilia item bona, vltima non ſunt, & ſeipſa non finiunt, ſed ad honeſtatem tendunt, quando à recta boni ratione non deuiant. Delectationes enim guſtus & tactus, quibus homines maxime delectantur, non veræ, non plenę ſunt: non ſunt tranquillæ, niſi quando cum honeſtate, & honeſtatis gratia requirũtur. Hinc etenim nuptiæ, omnem fere humanam delectationem continentes, quia guſtus, & tactus, & liberorum deſiderijs ſatisfaciunt, per leges inuentæ ſunt, & honorabiliores apud omnes mortales habentur, vt exterioris hominis delectationes ſint ho eſtate conditæ. Hac de cauſa morales Philoſophi virtutem, temperantiam deſignauerunt, quia ſecũdum honeſtatem per illam homines appetunt, proſequũturque ſuauia sẽſibus. Et quod natura eſt delectabile, ratione moderatum, redditur honeſtum. Liberalitatem & magnificentiã docuerunt, vt ad honeſtatem vtilia conuertantur. Bonorum tria genera.

Cui ex

Digitized by Google

Cui ex tribus prædictis bonis, maxime ſit exhibendus honor.

HONOREM & venerationem, quibus animus bene inſtitutus maxime inhiat, optimo trium bonorum moralis Philoſophia deberi pronunciat. Nam cum maxima merces, maximo debeatur bono; & bonum honeſtum maxime bonum ſit; itemque honor ſit maxima merces, honor honeſto maxime debebitur. Itaque nō bene faciunt homines nudis delectationibus inhiantes, vel qui delectabilia colunt honeſtate carentia; dant enim pro minori maius bonū. Certe vt nō eſt bonus mercator, qui maiori precio rem emit, quam ſit ex inſtanti qualitate temporū, vel ex recta ratione vendibilis: ita imprudenter facit, quiſquis pro delectatione ab honeſtate ſeiuncta, honorē exhibet delectabili. Deſipiūt adhuc magis, qui vtilia honeſtis præferunt: ſuntque iſti penitus extra terminos rationis, quos veriſſime dicit Apoſtolus idolis ſeruiētes. 2. Cor. 5. Coloſſ. 3. Etenim quia nūmus pecuniáue vtilitatem metitur, qui vtilia ſectātur, nummorū gratia maxime id faciunt. Non mirū igitur quod apud tales pecuniæ omnia obediūt, & eius gratia, tam anguſti animi omnia faciūt, ōnia ſuſtinent. Eſt autem pecunia ſiue nūmus metallum, certo ſub pondere, idolo, characteribuſue ſignatum, quibus quanti ſit, in permutationibus, venditionibuſque oſtenditur. Itaque tam miſellos homines qui pecunię inſeruiūt accumulandæ, qui nūmos cæteris bonis anteponūt nō immerito dixit Apoſtolus Idolis inſeruire. Cōſtet nobis honorem maxime deberi rebus non quia vtiles, non quia delectabiles, ſed quia honeſtę ſunt; quia virtutem moralē vel diuinam aliquo modo cōtinent; & ad felicitatem conſequendā adminiculum præſtant.

Quæ ſit merces boni vtilis.

QVAMVIS ſolam vtilitatem afferentia honorem pro præmio habere non debeant, conuenit tamen illa certam habere mercedem. Nihil enim boni rationem ſapit, cui pro ſuo modulo, non maneat certum prę-mium. Vtilitatem igitur afferentibus, retributio ſaltem debetur. Vnde mutuum danti, redditur æquiualens, quamuis turpiter & ſub vſura dederit. Si autem ſine mercede cōuenta, ſine turpi cauſa dederit mutuum, debetur ei gratiarum actio, & beneficentia, ac compenſatio, ſi occaſio præſtetur. Quod ſi cū iniuria priuata vel publica, quis alteri vtilitatē præſtat, neque compenſatione neque gratia, neque beneficētia dignus ſit: Eſt archipyrata conprædonibus vtilis, & meretrix lenoni vtilitatem parat non tamen prædones honorem debēt Archipyratæ, nec compenſationem, neque gratiam; nec leno etiam meretrici hæc debet, quoniā nihil veri boni hi præſtant, illiue recipiunt. In vtroque enim turpitudo vtilitati ineſſe dignoſcitur; in neutro vnquam apparet honeſtatis ratio.

Quæ merces conueniens ſit bono delectabili.

DELECTATIONEM afferentibus turpem ac penitus iniuſtam nil prorſus debetur honoris, nil præmij. Poſſet tamē vtilitas pro mercede voluptatum, etiam iniuſte prę́ſtita, cū iuſtitia retineri. Nam quod meretrices fornicando acquirūt turpiter & iniuſte, licite retinent, ſi tamē à iuſtis dominis accipiant. Quod itē hiſtriones prę́ſtigiatores, mimi, ſuis nugis acquirunt minus honeſtis, iuſte habent, ſi à iuſtis dominis nugarum, & præſtigiorum ſuorum mercedem accipiāt. At ſi delectatio iuſta ſit, & flagitio non commix-

commixta, infamię nõ expoſita debetur pro illa ſaltem vtilitas.. Hinc eſt quod artificibus cuiuſque generis, quorum opera bonis moribus. & publicę nõ ſunt vtilitati, ex ſui ratione, contraria, laboris pręmium debemus pecuniam vel rẽ pecuniæ æquiualentem; licet huiuſmodi opera nullã vtilitatem ſecũ ferant. Huiuſmodi ſunt annuli gemmati, etiam ſophiſtice fabrefacti, & aliæ ad ornatum ſiue verę, ſiue fucatæ ſuppellectiles. Sunt adhuc alia delectabilia, quæ ſolius vtilitatis mercede recte nequeunt compenſari, vt ſunt ex magnis periculis liberationes, quibus nulla vtilitas poteſt eſſe condigna ſatisfactio, ſed grati animi ſtudium, vt Patronis & conſeruatoribus, pręmij loco ſemper eſt liberatoribus exhibendum. Vxores quoque à maritis, & mariti ab vxorib' accipere plus debẽt, quam pecunia exolui poſſit. Debet maritus vxori victũ, ornatum condecentem, gratam conuerſationem, beneficam mentem, honoris, fortunarum, & vitæ promptam defẽſionem. Debet econtra vxor marito hæc eadem, niſi quod pro defenſione auxiliũ debet, & obſequium familiare, liberorum educationẽ, per infantiam & pueritiam, domeſticam bonorum cõſeruationem, & accommodatam diſtributionem per omnem vitam.

Quæ ſit merces boni honeſti.

Vtilia quidem & delectabilia bona, honeſtatis gratia expetenda ſunt. Eſt autem honeſtatis merces aliud aliquid illis melius. Hanc multi honorem putant, & falſo quidẽ; quoniam aliquid eo melius, honeſto debetur. propterea dixere Stoici honeſtatem, propter ſe ipſam expetendã eſſe, quaſi nihil melius ſit honeſtate, nihil optabili', nihil quod pręmij loco ſuccedere illi poſſit. Quæ ſentẽtia ſi ſane intelligatur, à veritatis Chriſtianæ rectitudine non diſcedit. Exercemur enim per morales, & per Theologicas virtutes, honeſtatis riuos, vt Deo placeamus, vt ille nos amet, & eius amore fruamur, quod honeſtiſſimum eſt, honeſtiſſimorumque omnium fundamentum & terminus extremus. Honeſtas igitur honeſtatis eſt præmium. Sed quoniam nos, qui mortales ſumus, huic bono pręmium ſuum dare non poſſumus, amorem illi, & honorem, pro virium noſtrarum menſura, natura quaſi iubente rependimus. Nemo eſt enim qui bonos mores non amet nõ veneretur, niſi inſanus ſit, vel malitia penitus efferatus. Habet itaq; honeſtas ab hominibus amorẽ, & honorẽ in pręmium, à Deo autem felicitatem, id eſt, amorem reciprocum nũquam defecturum.

SECVNDVS TRACTATVS.

Chriſtiani irreprehenſibiliter honorãt inſtrumenta Paſſionis Dominicæ, Sanctorum reliquias, memorias & imagines.

Habet virtus heroica tantum honeſtatis & maieſtatis, vt non ſolum opera & operationem ſecundũ ſe venerabilem efficiat, & honore dignum: ſed ea etiam, quę virum heroicum repręſentant, quæ illi coniuncta; quæ illi proxima ſunt, & inſtrumẽta etiã, per quę virtus ipſa operatur, honore digna reddere conſueuit. Sic Regię ſedes, regiæque domus honoribus gaudent, eminent priuilegijs, ob reges qui illis inſidẽt, iſtas inhabitãt. Vexilla etiam Regijs inſignibus decorata, venerantur populi, defendũt milites, quoniam Regnorum gloriam, & regum indicãt maieſtatem. Sic membra regis ſacroſancta æſtimãtur, quoniã regij corporis partes ſunt. Sic regis

Digitized by Google

gis amicos colimus, quoniá Regi inſeruiunt. Gladius quoque regius, & arma præclarorum ducū bellica ſunt in honore, quoniam heroum inſtrumenta vel ſunt, vel fuerunt. Et regias veſtes, etiam ſi ſubditorum veſtibus pretioſiores non ſint, munditia maior & quædam loci maieſtas, ac cōſeruandi diligētia excellentior decet. Hæc ſane omnia, quæ enumerauimus, non ideo honoramus, quia bonum honeſtum, id eſt, virtutē moralē vel Theologicam in ſe cōtineant aut exerceāt; quādoquidem maior eorum pars viua nō ſunt, ſine vita autem huiuſmodi ſtare in aliquo non poſſunt. Horū item aliqua etſi viuant, nō tamen per ſe ipſa rationem ſapiunt. Nam & regū amici qui viuūt, & ſapere poſſunt, non ſemper recte ſapiunt immo in deteriora quandoque vertunt regū gratiam, nec tamen honore priuātur, durante erga illos regum gratia. Deſinant nunc Iudęi, deſināt cultores Mahumetis, & Romanam antiquitatem nimium redolētes Chriſtianam deſinant irridere pietatem, quod ſanctorū imagines veneretur, quod inſtrumēta Paſſionis Chriſti chara habeat, & quā plurima veneratione eadē proſequatur; quāuis de vulgari materia facta, & vetuſtate rubiginoſa, vel minus decora reddita videātur. Nō enim* dominici & Paſſionis inſtrumentorum materiam veneramur, neque formā, niſi vt ea Rex noſter, eminentiſſimæ virtutis homo & verus Deus, vſui ſibi eſſe conſtituit eo in certamine, quod cū humani generis hoſte decertauit. Sanctorum item imagines, reliquias, vel quaſi reliquias & memorias, non quia lignea, lapidea, vl deaurata; nō quia de qualibet pretioſa materia formata ſunt, vel pro formæ elegantia honorauimus; ſed quia viros optimos, ſummi Regis amicos repræſentant; vel quia illis, dum viuerent inter homines, viui fuerunt. Nam & Hebræorum populus virgam Aaron ligneam, Tabulas quoque legis lapideas, panes propoſitionis de manna confectos, & arcam fœderis ligneam, honore pręcipuo coluerunt, & non ſine magna veneratione librum legis Teſtamentum Domini in Synagogis, hac etiam noſtra ætate proponūt, aperiunt, legunt. Gentes inſuper, quæ Mahumeten prophetam exiſtimant Deo chariſſimum, Arcam, qua corpus eius teneri dicitur, & Arcæ locum, immo & loci ipſius ciuitatem, ſancta reputant & veneranda. Quæ tamē omnia animum non habēt, neque animā habere poſſunt, vel potuerunt aliquando: ſine quibus eſt luce clarius, neque moralem neque heroicam ineſſe virtutem. Sic lituū Romuli, ſic haſtam Quirini Romani veteres honorabant. Sic veſtem Cęſaris cōiuratorum gladijs perforata, & dictatorio ſanguine cruentam, M. Antonius pro roſtris oſtēdit, vt beneficiorū Cęſaris renouata memoria, necis indignitatē ciuibus perſuaderet & populū per hęc, quod effecit, ad vindictā armaret. Reſpondeant igitur nobis, qua ratione inanimata hęc quæ diximus, Iudęi, Mahumetani, Romani item veteres ac recētiores, tanto ſtudio venerentur Conſtabit certe Chriſtianam pietatem vacuam non eſſe prudētia, ſi regis ſummi bellica inſtrumēta colit, quibus, inenarrabili ratione, cōmunē hominum hoſtē acerrimum debellauit. Monemur autem horum intuitu, dolores reminiſci capitis noſtri, anguſtias, pœnas, patientiā, magnanimitatem, fortitudinem ac charitatē. Et ad totius iniquitatis odiū, ad propulſanda quoque vitia, capeſſēdaſque virtutes accendimur. Ferrū natura frigidū eſt, tangibile, & ad quamlibet partem, manu etiam nuda, mutabile. Id ſi igne candeat, tangere nō audebis, & tamen idem ferrū eſt, quod prius ſine doloris timore tangebas. Diadema regium tractauit vt voluit faber, atque verſauit, & cū fabricaret, intorſit. Merca-

Plutarch. in Cicerone & Bruto.

* Domini & paſſionis 1. exemp. forte *Dominicæ Paſſionis* legendum.

Digitized by Google

tor quo voluit ad vendendum tranſtulit, dum venale fuit quanti potuit vēdidit, ad libitumque confregit ſine culpa. Poſtquam vero regio capiti dedicatū eſt, faber neque poteſt illud attingere, neque audet. Mercator ſi vēdere, ſi emere incōſulto rege aggreditur, reus fit læſæ maieſtatis. Quid ita? Nempe quia licet ignis ferrum in ſe nō conuerterit, calefaciendi tamen, & comburendi vim pręſtitit illi, & regij capitis contactu, ad eiuſque ornatum dicatione, Diadema factum eſt ſacroſanctum, quod tamē in aliud mutatū nō eſt. Sic Paſſionis Dominicæ inſtrumēta ex Chriſti corporis ſacratiſſimi contactu, quamuis in aliud mutata non ſunt, quia tamen ad opus noſtræ redemptionis accommodata fuerūt, vim acceperunt, vnde fidelium mētes ad deuotionem accēdūt. Decorem inſuper, & maieſtatem de membris domini ſuſceperunt. Sic Sāctorum reliquias, memorias, ſupellectilē, imagines, quoniā heroicorum hominū partes vel inſtrumenta fuerunt, vel ſunt inſignia, nos Chriſtiani magna ratione veneramur.

TRACTATVS TERTIVS.

Tripartitam diſtinctionem cultuum Chriſtianorum continet, & primo declarat quid ſit Latria.

Cultus Chriſtiani tres ſpecies, ſiue modi.

SACRI honoris ſiue pij cultus, quem vno nomine adorationem dicimus; tres ſunt ſpecies, ſiue modi; Latria, Hyperdulia & Dulia. Primum & eminentiſſimum adorationis genus, quod Græce Latria dicitur, nos

Latria.

Latine, verbali nomine complectētes, cōmuni adorationis vocabulo nominamus; ita tamē, vt per excellentiā ſeu antonomaſiam ſumptum ſit. Conſtat nāque adoratio ſic ſumpta profeſſione ſummę, & omnimodę obligationis adorantis, debitæ ei quem ſic adorat, pro eius maieſtatis & beneficentiæ ſumma exuberātia. Quod vtique honoris genus, ſoli Deo pręſtari debet. Soli enim Deo nos, omneſq; creaturę ſummę obligationis vinculo aſtringimur. Cum ſolus ipſe bonitate ad ſe, omnique beneficentia ad creaturas ſit eminentiſſimus, & apertiſſime prima tabula veteris teſtamenti, dū in principio dicit: *Dominum Deū tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies*, quod modo diximus, atteſtatur & comprobat. Id ipſū etiam magiſter veritatis CHRISTVS IESVS qui eſt via, veritas, & vita, in nouo Teſtamento penitus explicauit quādo dixit, *Diliges Dominū Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex ōnibus viribus tuis*. Quaſi dicat, ſoli Deo quod potes, totū amoris & honoris pro viribus exhibe. Hęc vt melius intelligam', magiſtri veritatis verba, quæ adduximus, diſcutiantur neceſſe eſt. Dicit veritas impermutabilis Deum eſſe diligendum *ex toto corde* quoniam primū quod viuit in homine, & quod in eo vltimū moritur cor eſt. Totum igitur cor, vitam hominis totā complectitur. Quare *ex toto corde* id eſt, à vitæ primordio, vſq; ad extremum ſpiritum (quod totum hominis eſſe complectitur) diligendus eſt Deus. Sequitur *ex tota mente*. Mens rationem ſonat. Tota itaque mēs, id eſt, tota noſtra rationalis anima Deū diligere debet, & in ſuis operibus honorare quā primū ſuo fūgi incipit officio. Ne ergo infantiā, vel ſtultitiā ad Latriā, Deus aſtringere videri poſſet, & exigere quod pręſtari nequit, quia dixerat ex toto corde, adiecit, ex tota mente, id eſt, quando vita eſt cū rationis vſu ſociata. Adhuc, *ex omnibus viribus*, id eſt, ex omni ſenſu, ex ōni vegetatiuo vigore Deum amare, & quidquid ſentimus, in illum dirigere debemus. Quidquid in nobis vegetat, ex illo cognoſcere, & per omnia Deum profiteri excellētiſſimum

Deuter 6.

Lucæ 10.

Digitized by Google

2.Cor. 3. ſimum ac beneficentiſſimum nos decet, cum Apoſtolo dicentes. *Sufficientia noſtra ex Deo eſt*. Ab ipſo namque, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Regi igitur ſæculorũ immortali, & inuiſibili, ſoli Deo honor ſit excellentiſſimus, & incomparabilis gloria in ſęcula ſæculorum. Quia Phariſæus, de quo Saluator in Euangelio loquitur, non ſic ſe

Lucę 18. geſſit adorãdo, merito reprobatus abſceſſit. Non enim ex toto corde Deum honorabat, qui adorãdo proprias virtutes enumerabat, ſibique cõtribuebat; proximorum vero vitã carpebat, propriam tenuitatem non cognoſcẽdo. Vnde merito ſuperbię vento diſſipatus euanuit Publicanus autẽ, diuinæ (vt opinor) maieſtatis immenſitate tręmebundus, quoniam oculos ad cælum tollere nõ audebat, ſed ſuam imbecillitatem ex diuinę maieſtatis amplitudine cogitabat, quod ſe ipſũ eſſe meminerat, defixis oculis terram aſpiciebat, Dei beneficentiam mẽte reuolnebat, ſibi ipſi gratiam & ſuis erratis veniã poſtulauit, vnde & iuſtificatus abſceſſit. Recte igitur Chriſtus, qui ex Phariſæi & Publicani parabola, adorandi, ſecundum Latriam, tradidit regulam, Apoſtolos ſuper hac re inſtrui poſtulantes, ſic docuit; Cum oratis,

Matth 6. nolite multiplicare ſermonem per iactabundam Phariſęorum hypocriſim, ſed dicite in ſimplicitate humilis Publicani, Pater noſter qui es in cęlis, ſãctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum, Fiat volũtas tua, ſicut in cælo & in terra. Hinc etenim ampliſſimam diuinę maieſtatis celſitudinem profitemur. Beneficentię immenſitas inde prędicatur & imploratur cũ dicitur. Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie. Deinde humana tenuitas & debilitas recognoſcitur, poſtulando erratis veniam dum dicimus. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, vtque non erremus, tandem imploramus auxilium dicentes: Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Hæc igitur oratio, totã Latriæ rationem complectens ad ſolum Deum habẽda eſt, quemadmodum decretis ſuis oſtendimus. Eorum vero, quæ ſummum honorem Deo nos exhibere cõpellunt, ſumma hęc eſt. Naturæ eminentiſſimę perfectio, & beneficentiæ immenſitas: quæ ſimul ambo nobis pręſtitæ declarant vtilitates, iucunditateſque & dignitates, quando illę per ſuam omnipotentiam, quæ eſt veritas eminentiſſima, ex nihilo nos creauit, per ſuam vero beneficẽtiam cõſeruat & auget, cõdonat nobis errata noſtra, ſimulque felicitatem parat timẽtibus ſe Dignus eſt igitur quem ſumme colamus & adoremus, ne ingrati ſimus, quod peſſimũ iniuſtitię genus eſt, Quare & recti iudicij iure, & grati animi ſtudio, ſol' Deus latria colendus eſt à nobis, id eſt, pura mẽte, ſummo in honore habendus, & amore ſancto ſuper omnia eſt proſequendus, quoniam ſolus eſt eminentiſsimus & beneficẽtiſsimus vnde & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Pſalm 144

Latriam Domino IESV CHRISTO *eſſe tribuendam, eius vero humanitati Hyperduliam.*

QVONIAM Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Deus eſt ante ſecula genitus ex Deo, & ex matre Virgine homo eſt, in ſæculo natus duas continens naturas in vnica perſona, Dei ſimul & hominis filius exiſtens ſummo, quem diximus, cultu, non ambigitur eſſe colendus. Nãque ſecundũ naturam diuinam, vnde perſona eſt, eminentiſſimum illum & beneficentiſſimum eſſe conſtat, noſtrũque creatione & beneficentia Patrem. Qua propter adorare eũ oratione dominica, vt docuit, nos condocet, & illi dicere, *Pater noſter*, &c. Quoniam inſu- Matth. 6.

Digitized by Google

per humana natura in Chriſto, inſeparabiliter ſociata eſt diuinitati in vnitate perſonæ, adoratur & ipſa hominis natura ſũmo cultu, nõ quidẽ ſui ratione, ſed eius gratia, cũ quo eſt in vna perſona, ſicut etiam ignitum carbonem non tango, propter ignem ei inſitum, cuius virtute carbo ipſe calefacit & vrit. Chriſti vero humanitas, ſi abſque diuinitate cogitetur, quamquam falſa ſit hæc cogitatio ſi ſeparationem ponit, Latria, id eſt, ſummo cultu honoranda, vel adoranda non erit: non enim Deus eſt, non eſt eminentiſsima, non eſt beneficentiſsima, cũ Deus ipſe longe melior illa ſit, immo & in infinitũ illã excedat in vtroque. Sed quẽadmodum poſt Deum, Chriſti humanitas omnium quæ ſunt, quæ fuerunt, quæue futura ſunt, nobiliſsima eſt & perfectiſsima creaturarum per gratiam, ita plus quam aliæ omnes creaturæ ſimul ſũptæ, ſancto honore colẽda eſt, citra Latriã tamen. Qui quidem cultus Dulia maxima, vel Hyperdulia dicitur; quod ſummum, pium, ſacrũque honorẽ, dari creaturę poſsibilem, merito ſignificat. Hic ipſe cultus profeſsione ſummę excellentiæ, & beneficentię poſsibilis ineſſe creaturæ, conſtare dignoſcitur. Cum itaque duo hæc excellentia, naturæ ſcilicet & beneficentię ſtudium, humanitati ſolius Chriſti eminẽtiſsimę inter creaturas conueniant, hãc ſolam humanitatem hoc Hyperdulię cultu honorare decet, niſi quod & matrem Domini, & Crucem dominicã adorare aliquo modo Hyperdulia, vel colere debemus: Latria autẽ nullo modo, ſi in ſua ratione propria cogitentur, quoniã purę ſunt creaturæ & à creatore ſeiũctę, quãuis adiunctæ fuerint creatori ad tẽpus per contactũ. Non ſic humanitas Chriſti, quia nõ ad tẽpus, ſed ad perpetuũ, nõ ad contactum ſeparabilem, ſed ad vnitatem ſuppoſiti non defecturam, corpus & anima Chriſti, & homo ex illis conſtans diuinitati coniuncta ſunt. Illud igitur elegantiſsimũ corpus, Anima illa ſãctiſsima ſimul ambo, & ſingulatim ſingula homoque eorũ vnione compoſitus, Latria ſemper coli potuerunt & debuerũt, poterũt & debebunt, quaſi vnita diuinitati. Vt vero creata ſunt hęc ipſa, quæ diximus, ſũma Hyperdulia, maximaue Dulia honorari debent. Dulia quid.

Hyperduliam nonnullis ſanctis tribui poſſe, immo deberi omnibus ſine dubio Duliam.

Diximus iam humanitatem Saluatoris noſtri ſumma Dulia ſiue Hyperdulia eſſe colẽdam. Diximus etiam propter excellentem dignitatẽ hominis heroici, inſtrumẽta quibus ille vtitur, veſtimenta quibus tegitur & ornatur, acquirere dignitatem. Homines quoque, qui illi inſeruiũt, dixim⁹ obſequio effici digniores. Igitur ſãcta Virgo Maria, quę Dominum Ieſum Chriſtum de ſe genuit, quæ illi totam humani corporis ſubſtãtiã de ſuo ſanguine tribuit, quæ illum mẽſes nouem in vtero portauit, quę infãtulum lactauit, puerum educauit, virũ in paſſione nõ deſeruit, vt talis filij mater, vt illi maxime propinqua, cur poſt ſuum filium non poterit, nõ debebit Hyperdulia venerari? Ioſeph itẽ maritus talis matris, nutritor talis filij; Ioannes Baptiſta digito Saluatorem oſtẽdẽs & mundo prædicans, illumque in Iordane baptizans, ſancti Apoſtoli ſaluatoris comites, & Diſcipuli laborum ærumnarumque ſocij, cur ſuper omnes ſanctos propter hæc omnia, non ſunt Hyperdulia venerãdi? Cum omnium Theologorum ſententia Crucem Domini Hyperdulia veneremur, eius merito qui pro humani generis redemptione in illa pependit. Hi quidem omnes, vt in gratia iam confirmati, & beata immortalitate donati, ſine dubio, ſine formidine Dulia ſunt hono-

Hyperdulia.

honorandi. Eſt autem dulia pius honor creaturæ exhibitus, cum patrocinij imploratione apud Deum, pro cōſequenda gratia.

Dulia quid.

Latriæ, Hyperduliæ & Duliæ adinuicem comparatio.

HABET præterea Dulia, quemadmodum Latria & Hiperdulia profeſſionem bonitatis & beneficentiæ in honorato, ſed non quantum Latria. Hæc enim maximam, immo infinitam perfectionem & beneficentiam in adorato profitetur. Hyperdulia vero & Dulia, hæc duo in honorato recognoſcit & profitetur, ſed non maxima, quia finita vt ſunt & creata; rara tamen & magna exiſtimat honorando. Honorans adhuc, per hos tres honoris gradus, magnam virium ſuarum tenuitatem, & multam imbecillitatem profitetur, & idcirco auxilium implorat pes hos gradus adorando, ſed non æqualiter; quoniam ſecundum Latriam ſe ſumme ſubmittit, & omnimodam profitetur ſeruitutem; ſecundum Hyperduliam non omnimodam, ſed valde magnam; ſecundum Duliam vero aliquanto minorem. Petimus ſecundum Latriam ab adorato, vt à Deo, vt inquam à primo datore & Domino datæ rei: ſecundum Hyperduliam à Chriſto, vt à primo aduocato interceſſionis ſuffragium: à Virgine vero Maria, & à cæteris quos recenſuimus, tanquam à principalibus aduocatis commendationē poſtulamus excuſationemque ac fauorem. Secundum Duliam autem gratiam imploramus à ſic veneratis, non vt à primo dante, neque vt à primis & potiſſimis aduocatis vel patronis, ſed vt à procuratoribus ad gratiam conſequendam. Et ſanctos Angelos, omnes, quoniam Dei ſummi ſpiritus administratorij ſunt ad homines adiuuandos, excitandos, dirigēdos ac defendendos deputati, pro ſuæ naturę perfectione, pro ſummi principis gratia, à qua ſeparari nō poſſunt, proque beneficentia etiam qua nobis fauēt, ſi ingrati eſſe nolumus, Dulia honorare debemus.

Honor Paſsionis Dominicæ inſtrumentis debitus, Sanctorum reliquijs, eorum vtenſilibus ac memorijs.

BENE ſe habet; iacta ſunt fundamenta, & ędificij noſtri ſtructura cōſurgit. Quippe ſi Latria, Hyperdulia atque Dulia hoc commune habent, quod per ea honorandus poteſt eſſe, eſtque beneficus honoranti; non intelligentia, non ſententia, non vegetantia, Latria, Hyperduliáue, aut Dulia nunquam erunt ſuo merito proſequenda, quoniam ex ſe ipſis vacant benificentia. Inſuper cum proſequenda his cultibus, perfectiora ſint, ſecundum naturam vel gratiam, colentibus ea; Inſtrumenta vero Dominicæ Paſſionis, reliquię, proreliquiæue Sanctorum, nedum ratione, & ſenſu, ſed vita etiam vacua ſint, ea autem honorum genera exhibentes viuant, ſentiant, & intelligant, æquum non eſt Latriam, Hyperduliam aut Duliam huiuſmodi rebus, ſui ipſarum gratia impendere. Verum ſi ob ſummi Regis excellentiam, Dominicæ paſſionis inſtrumenta inſpiciamus, tanquam CHRISTO Regi coniuncta, Latria erunt adoranda ſimul cum Rege, vel Hyperdulia, ſi cum Regia carne ſimul ea fuerimus venerati. Sic de reliquijs Sanctorum dixerim, ſic de memorijs, quoniam reliquiæ, ea ratione qua partes ſunt corporis alicuius Sancti ſimul cum ſuo toto, Dulia venerandæ ſunt. Inſuper quoniam

Hyperdulia vel Dulia cur inſenſata colamus.

Digitized by Google

pro reliquiæ,vel Sanctorum memoriȩ ſanctos homines & Deo charos nobis memorant & repreſentant, Dulia eas proſequemur. Dico apertius, vt ſanctum Lãceæ ferrum Chriſti lateri cogitamus infixũ:vt ſanctos clauos manus perforantes cõtuemur ac pedes:vt Coronam ſpineam capiti impoſitam: vt indumenta Domini carnem eius circũtegentia recolimus pro dignitate Regiȩ carnis, ſimul cum ea hyperdulia hȩc omnia venerabimur:pro dignitate vero Regiȩ perſonæ,quoniam Deus eſt,latria adorabimus, Hæc eadẽ,ſi à regis carne cogitabimus ſeparata,non adorabimus latria, non hyperdulia,neque etiam dulia recte colemus. At quoniam Regem tetigerunt, noſtræ ſalutis inſtrumenta fuerunt, maximum illis religioſiſſimũque honorem exhibebimus; non tamen adorantes,nos inquam ea alloquentes,nõ aliquid ab eis poſtulantes, ſed à rege potius,vt qui Lancea transfigi, ſpinis coronari,flagellis cædi, clauis configi, & in Cruce ſuſpẽdi pro nobis voluit: per hæc quidem omnia gratiam vt Deus tribuat, vt homo autem ſit ad gratiam obtinendam patronus & aduocatus. Sic de reliquijs,de vtẽſilibus, de ſanctorũ memorijs, pro cuiuſque ſancti modulo dicendum exiſtimo. Nemo igitur exiſtimet Chriſtianos idololatras aut ſuperſtitioſos eſſe, quod imaginibus ſanctorum,quæ memoriȩ dicuntur; vtenſilibus ſeu veſtimentis eorum,quæ proreliquiæ ſunt & memoriæ:oſſibus,quȩ verȩ ſunt reliquiȩ, honorem tribuant,corã genu flectant, deuotȩ oſculẽtur, accendant luminaria corã eis; nõ ſculpturis vel picturis hoc faciunt,quæ nunquam vixerunt, nec viuere poſsũt; ſed qui per ea reprȩſentãtur ſanctis. qui auxilio & fauori nobis ſunt continue; non carioſis oſſibus,ſed animabus corporum, quorũ ipſa oſſa partes fuerũt,& futura ſunt; non particulis veſtimẽtorũ, ſed ſanctis ſpiritibus,quorũ corporibus veſtium hæc fragmenta tegumenta fuerũt:non vtenſilibus,ſed magnis viris qui illis vſi ſunt,ſe ſubmittũt & humiles exhibent preces.

Chriſtianos in Sãctorum & reliquiarum cultu non eſſe idololatras.

TRACTATVS QVARTVS.

Rationes pro ſancti Ferri gloria, ex contactu prouenientes.

TEMPVS eſt iam aperire, an ferrum Lanceæ, qua Chriſti latus in Cruçe pẽdẽtis & mortui Longinus aperuit, maiori deuotione ſeu honore colendũ ſit, quam Saluatoris noſtri veſtimenta. Quam rem quoniã non eſt noſtrum diffinire,nil afferam niſi quod ratio ſuadet, vt collata vtrimque ratione,res ſe ipſam manifeſtet. Tota honorãdi ratio,& pie colẽdi tam Lanceæ ferrum, quam Paſſionis Domini inſtrumẽta,& perſonæ Chriſti indumenta,ex ſanctiſſimi corporis contactu naſcitur,per Spiritum ſanctum de Virgine cõcepti; ac ex vtilitate,per huiuſmodi cõtactum,humano generi ſubſecuta. Nunc ſi horum venerabilitas ex contactu pẽſetur,quod eorũ corporis Chriſti magis appropinquauit,merito venerabilius exiſtimãdũ videbitur. Hoc autẽ ferrũ Chriſti corpus precioſiſſimum nõ ſolum attigit per contactum, ſed aperuit; non modo penetrauit, ſed ei⁹ ſãguine maduit,eſtque perlotum. Veſtis econtra extremam tãtum corporis cutem attigit,& forte nõ ſine medio quoniam inter hãc & Chriſti carnem,aliam aliquam eſſe decuit breuiorẽ, & interiorem tunicam, frequentius pro more mutatam. Neque enim abſonum eſt Chriſtum,qui omnes humanas infirmitates experiri voluit, propter occultã trãſpirationẽ pororum ſui corporis,intimas tunicas vel leuiter à priſtina mũditia aliquatenus immutaſſe.

Cõtactus perſonæ Chriſti & vtilitas venerabilitatẽ afferunt inſtrumentis Dominicæ Paſſionis.

Digitized by Google

Etenim qui comedit & bibit, qui vegetatiua virtute vegetatiſſimus fuit vegetatium opera, quæ ſine culpa immo cum modeſtia, cum laude fiunt: quæ item naturæ opera neceſſario cõſequuntur, ſalua pietate credim' Chriſtum, & eius exercitium fuiſſe cõſecuta. Sudãt homines ſine culpa, ſi laudabiliter exercentur, ſi pro vitę ſuſtẽtatione laborant. Et certe primus Adam in ſudore vultus ſui, panem acquirere iuſſus eſt. Secundus quoque Adam, in quo omnes renaſcimur, & cuius in oratione ſudor factus eſt, quaſi guttę ſanguinis cadentis in terram, peregrinando, prędicando, diſputando, docẽdo ſudare potuit, & primas tunicas ſudore decolorare. Videmus enim linteamina vſu in eis dormiẽtium frequẽtata, colorem mutare, & grauiora, neſcio quomodo, reddi ac ſuccidiora, ſint quantumlibet ſobrij, continẽtiſſimi, & idcirco raro ſudãtes, qui in eis dormiunt. Dicunt hoc medici ſubtili quadam humiditate cõtingere, de toto corpore exeunte, quam occultam tranſpirationem appellãt, & ex vltima digeſtione membrorum prouenire putãt. Chriſtus igitur interiores tunicas ſi mutauit aliquando, non quidem ad delitias, ſed ad neceſſitatem & mũditiam, eius tunica inconſutilis, nudam carnem non attingens, nõ ęque honorabilis erit, quantum ſanctum ferrũ. Adijce nunc, quod ferrum hoc ſacratiſſimum non extrema, ſed corporis medium attigit. *Quia igitur ſãctum ferrum, quæ in precioſiſſimo Chriſti corpore nobiliſſima ſunt, tetigit, vel forte loca cordis & ipſum attigit cor, ad quod, in morte Chriſti, omnis vigor vitalis humoris, in exhauſto corporẽ reliquus, vt ad arcem muniendã, & ad proprium domicilium ſe contulerat, qua forte de cauſa sãguis defluxit, & aqua per Lanceam. Veſtis autem nullum Chriſti tã nobile membrum attigiſſe legitur, neque educendi vim habuiſſe, de Chriſti viſceribus iam exhauſtis, ſanguinem & aquam. Veſtis etiam, quæ interius ad carnes & cutis contactum immediata fuit, ſudorem excepit, ferrum ſanguinem effodit. Veſtis trãſpiratione occulta, extraneo humore, id eſt, intercutaneo decolorari potuit; Ferrũ autem aqua perfuſum eſt, quã de fonte intimi cordis eduxit, & de micanti mucrone rubens & ſanguinolẽtum ſpiculum. Regio ſacerdotalique ſanguine cruentatum extitit. Quanto igitur ſanguis & vitalis humor ſudori pręſtat, & tranſpiratæ humiditati; quantũ cordis intima ſedes, & ipſum cor vitę domicilium, mẽbris præfertur exterioribus & vltimę cuti: tanto præſtantius erit hoc ferrũ ſacrum, quã tunica Domini inconſutilis. videmus enim apud principes, maiori honore populũ eos proſequi qui ſecretiora principis penetralia adeũt, & in eis conuerſantur. Hoc igitur ferrum, quod Regis Regum ſecretiſſima, adijt, intimaque cordis ſcrutatum eſt, optimo iure inter omnia Paſſionis Chriſti particularia inſtrumenta, erit venerationis & religionis maieſtate digniſſimum.

Geneſ. 1.

Lucæ 22.

*Quæ igitur in pretioſiſſimo ſ. exempl. Ferri ſancti Lanceę, & veſtium Chriſti Domini contactus diſparitas.

Aliæ rationes pro ſancti Ferri gloria, ex vtilitate naſcentes.

TRANSEVNTES nunc ad vtilitates, attendere debemus, illa inſtrumenta in artibus eſſe pręſtãtiora, per quæ maiores vtilitates artifices ſibi cõquirunt, ſi modo aſſecutã vtilitatem ſocietur honeſtas. Sanctum Lanceę ferrum, de quo loquimur, ſacramentorum vtilitates humano generi (peculiari quodam munere) dicitur attuliſſe. Cuius rei teſtes ferũtur ampliſsimi, Auguſtinus, Chryſoſtomus, & ſacroſanctum Viennenſe Conciliũ. Audiamus illos, inprimiſque Auguſtinũ, qui libro quinto decimo de Ciuitate Dei, capite vigeſimo ſexto, de myſterio arcæ Noe agens, hęc verba ſcribit. Et quod oſtium in latere accepit,

Artis inſtrumenta quæ præſtantiora.

Auguſtin. tomo 5.

profecto illud eſt vulnus, quādo latus crucifixi Lancea perforatum eſt. Hac * quippe aduenientes ingrediuntur, quia inde Sacramenta emanarūt, quibus credentes inijciantur. Idem quoque Auguſtinus exponēs illum locum in quo Ioannes dicit, *Vnus militū Lancea eius latus aperuit*, Sic ſcribit. Vigilāti verbo Euangeliſta vſus eſt, vt non diceret, latus eius percuſsit aut vulnerauit ſed aperuit, vt illic quodammodo vitæ oſtium panderetur, vnde Sacramenta Eccleſiæ manauerunt, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Ille ſāguis in remiſſionem peccatorum fuſus eſt. Illa aqua ſalutare temperat poculum, hoc eſt lauacrum præſtat & potū. Hoc prænunciabat, quod Noe in latere arcæ oſtium facere iuſſus eſt, quo intrarent animalia, quæ non erant diluuio peritura, & quibus præfigurabatur Eccleſia. Propter hoc prima mulier facta eſt de viri latere dormientis. Et hic ſecūdus Adam, inclinato capite, obdormiuit in Cruce, vt inde ei cōiunx formaretur, per id quod ex Chriſti latere dormiētis efluxit. O mors vnde mortui reuiuiſcunt! Quid iſto ſanguine mundius? Quid iſto vulnere efficatius? Audiendus eſt nūc Chryſoſtomus, qui hunc ipſum Euangelij locum exponens his verbis vtitur. Quoniam hinc principium habēt ſancta myſteria, cū acceſſeris ad tremendum calicē, vt de ipſa Chriſti bibiturus coſta ita accedas. Reſtat adhuc ſacri Viennenſis Cōcilij teſtimonium audire, per Clementem V. comprobatum, & per Ioannem XXII. in Clementinis de ſumma Trinitate & fide Catholica, deſcriptum in hæc verba. Firmiter confitemur, quod in hac aſſumpta natura ipſū Dei verbum, pro omnium operanda ſalute, non ſolum Cruci affigi & in ea mori voluit, ſed etiam emiſſo iā ſpiritu perforari Lancea ſuſtinuit latus ſuum vt exinde profluentibus vndis aquæ & ſāguinis, formaretur vnica, & immaculata, ac Virgo, ſancta mater Eccleſia, coniunx Chriſti, ſicut de latere primi hominis ſoporati, Eua illi in coniugem eſt formata. Poſſent & alij ad hæc teſtes adduci, ſed quoniā qui adducti ſunt peridonei eſſe, ac copioſe probare videntur, ſufficiat per hęc tanta teſtimonia fidem feciſſe, quod de vulnere lateris Chriſti Eccleſiæ Sacramenta fluxiſſe dicuntur; quorum vtilitate nulla eſt maior, nulla honeſtior. Faciunt enim nos ciues ſāctorum & domeſticos Dei, iure teſtamēti regis ęterni; quod immutabile factum eſt, eius ſanguine fuſo. Eſt profecto ianua ſalutis aperta, hac ipſa vtilitate, fidelibus per Sacramēta Eccleſię liberatis à maledicto mortis ęternæ, & emerſis de inferni diluuio, ac de miſeriarum omniū pelago ſaluatis. Hæc porro omnia Sacramentorum beneficia, huius ſacri ferri miniſterio cōſecuti dicimur; nō autem veſtis alicuius beneficio; quare ſi ingrati eſſe nolumus, Ferrū hoc ſanctum, plus quam Domini tunicā, veneremur oportet. Accedit huc, quod ſicut in opere artis, vltimum artificis opus ſemper eſt perfectius, ita vltimū inſtrumētum cæteris præſtat; vt enim natura ab imperfecto tendit ad perfectum, dū generat, ita ars naturæ quaſi pediſſequa, à rudioribus ſemper ad magis expolita melioráque procedit. Apparet hoc in ędificijs, apparet in picturis. Tunica vero Domini incōſutilis, ſi quod fuit inſtrumētum in Chriſti Paſſione complenda, eſt certe inter prima connumeratum, quoniam nudus Saluator noſter paſſus eſt. Sanctum autem Ferrum, ſalutis noſtræ ſtructuræ vltimum culmen impoſuit; quandoquidem Chriſtus Deus noſter, noſque ſaluandi magiſter, Paſſionem ſuam Lācea exornauit: mortem ſcilicet ſuam, redēptoriæ ſuæ artis extremum opus, Lanceæ vulnere completum eſſe demōſtrans. Veneremur igitur omnes, qua poſſumus pietate, hoc vltimum noſtræ ſalutis adminiculū, ſanctum Ferrum, de cuius dignitate & gloria

ppe
m
ntes
tin.
ſtin.
120.
n.
9.
19.

ſoſt.
il. 24.
t.3.

illum
nen-

Apocrypha legitime non probant.

Digitized by Google

gloria haƈtenus dictum ſit. Deinceps vero dignitatẽ veſtimentorum Domini, & præſertim inconſutilis tunicę iã tandem explicemus.

Rationes pro dignitate inconſutilis tunicæ.

SI dicerem hoc loco ſacratiſſimæ Virginis manibus, Angelorum Reginæ, ſummi Regis matris, ac ſponſæ Dei artificio & opera, Tunicam Domini inconſutilem (de qua nunc agimus) per totum deſuper fuiſſe cõtextam, & à prima pueritia membra Chriſti puriſſima texiſſe ac protexiſſe vſque ad Paſſionem, creſcentiq; Regio ac Pontificio corpuſculo concreuiſſe, non paruam illi dignitatem, & deuotionis erga eam piè habendę rationem, attuliſſe videri poſſem. Verũ quia hæc nullam deſcripturis diuinis habẽt auctoritatem leguntúrque inter apocrypha; qui nollent ea credere, nos deriderent, & ſpari ratione refellerent, qua voluiſſe probare videremur. Non recedam igitur à teſtibus approbatis, vel ab atteſtationibus ratione firmatis. Quinimmo ex fundamentis iam poſitis pro ſancti Ferri venerabilitate, ſtabit huius ſãctæ tunicæ exiſtimatio. Sumant propterea, vt iuſtum eſt, venerationem, Dominicę Paſſionis inſtrumenta, à contactu ſanctiſsimi corporis Domini Ieſu Chriſti redemptoris noſtri, & ab vtilitate quam nobis præſtitit ille contactus. Sed antequã vlterius procedamus, animaduertendum eſt ſanctum Ferrum, de quo agimus, non niſi ſemel Chriſti corpus, & breuiſſimo temporis momento tetigiſſe: Veſtes multoties corpus attigiſſe ſacratiſſimum, & in eius contactu, ſi non immediato, ſaltem proximo perſeueraſſe. Dixerim hoc, ſi quando Chriſtus ſe expoliauit. Quod ſi non fecit aliquando, vt interiorem tunicã mutaret, vel vt quieſceret, vel vt ſe veſtibus leuaret, ſed ſẽper veſtitus vixit; Veſtes continue multóſque per annos, corpori eius circumſtetiſſe credentur. Ferrum per ſatillitem tunc diaboli, iniurioſa manu, crudeli mẽte & impia, Chriſti corpori approximatum eſt atque infixum: Veſtes ſanctis & pijs matris eius manibus, aut ſtudio Ioſeph mariti Virginis matris, aut cuiuſlibet amici obſequio, vel proprio Chriſti motu, corpus ſanctiſſimum operuerunt & circumſteterunt. Veſtes beneficium Chriſto fuerunt; Ferrum iniuria. Veſtes poſtremo Dominum Saluatorem viuentem & ſentientem complexæ ſunt; Ferrum hoc nõ Chriſtum attigiſſe, neque IESVM, ſi rei veritatem penſitaueris, comperiemus, ſed corpus tantum, ſua mortali vita iam functum & penitus vacuum. Quare non video cur magis honorem, quod non niſi ſemel & breuiſſimo temporis ſpacio, iniurioſa manu, impia mente, iam mortui Regis corpori admotum eſt, quam ea quæ Regi viuenti, ſæpius, diu ac pie contigua fuere, quæ ipſemet ſibi ſumpſit, ipſe ſuo vſui deputauit. Dixiſti ferrum tetigiſſe nobiliſsimi corporis nobiliſſimam partem, nobiliſſimum membrum, cor, non ſic veſtes. Siſte parum. Dic quæſo. Quid nobilius eſt, viui hominis extremus digitus, an totũ corpus vita nudatum? Viuentia, non viuentibus præfert Auguſtinus, inter Chriſtianos Philoſophos excellentiſsimus. Ego autem nihil diffinio, nihil plus dico quam dixerit ille. Cõſtat ex Euangelio veſtes, viua membra attigiſſe; Lanceę autem ferrum iam mortui latus aperuiſſe, & ſi cordis cameram adijt, iam functi officio adijt, & mortali vita priuati. Dixiſti ferrum penetraſſe profundius. Poſſem dicere nihil referre, quoniã exanime corpus ſenſu motuque orbum, tunc penetrauit; Veſtes ſentientia Chriſti membra texerunt & protexerũt. Plus autem eſt viuum leonem tangere, quã mortuum perforare. Sed oſtendam

Apocrypha legitime non probant.

Auguſtin.

Digitized by Google

veſtimenta, & nobilius Chriſti membra tetigiſſe quam ferrum & corpus dominicum profundius eſſe cōplexa. Totum enim ſicut maius eſt qualibet parte ſui, ita, ſi quam habet nobilitatem, nobilius eſt totum qualibet ſui parte. Quis autem neget totũ Chriſti corpus, qualibet ſui parte, nobilius eſſe, etiã ſi cor ipſum afferas in mediũ? nobilitas enim cordis in totius corporis nobilitate concluditur. Veſtes totum Saluatoris corpus attigerũt, & vtrumque eius latus circundederũt. Et ſi cordis cameram non intrauerunt, conſeruauerunt tamẽ illam, honeſtauerunt, &, quod longe honorificẽtius eſt, à læſione tutatæ ſunt. Ita profecto & Regij cubiculi aſsiduos cuſtodes, longe maiori honore aulici proſequuntur, quam eos qui ſemel tantum Regis cubiculum intrauerunt, vel vt intrarent impulſi fuerunt, & Regem ipſum allocuti non ſunt, ſed dormiẽtem, quod ferro contigit, offenderũt. Ferrum prętereа vſque ad profunditatem dimidiam corporis Chriſti nõ peruenit, & vni tantum corporis parti ingeſtum eſt: Veſtes autem profunditatem amplexæ ſunt totam, & per omnem Chriſti corporis partem expanſæ ſunt. Vide nũc quid profundius, profundũ aliquod attigit: illud ne, quod vnica ex parte vix ad medietatem peruenit, an quod toto ambitu illud cõtinuit? Quare nulla cõtactus ratione veſtes à ferro ſuperabuntur, quia id momentanee, vnica ex parte iniurioſe, & exanimatum iam corpus Chriſti ſanctiſſimum attigit: Hæ multotiens, diu, benefice viuum, & totum circumplexæ ſunt.

Quot & quæ ſint gratiæ Sacramentorum Eccleſiæ.

SVPEREST nunc de rationibus beneficentiæ pro tunica Domini incõſutili dicere, quę vt melius intelligantur, neceſſe eſt vt paulo altius ſeſe tollat oratio, ad recẽſenda ſcilicet beneficia, quæ humano generi, pro Chriſti merito, in eius paſſione donata sũt, & quæ Chriſtiani etiam ex Sacramentorum Eccleſiæ perceptione conſequuntur. Quatuor hæc ſunt, quorum primum gratia prima nũcupatur. Hęc eſt quæ hominibus in vicẽ originalis iuſtitiæ datur, dum Baptiſma ſuſcipiunt, & ideo à Theologis prima tabula eſt dicta, poſt naufragium in Adam factum. Effectus eius ſunt, Liberatio à pœna damni, pro originali culpa debita; Abſolutio à pœna ſenſus ſimul & dãni, pro culpis mortalibus perpetuo ſubeunda; Ianuæ paradiſi apertio, id eſt, facultas & proxima habilitas ad æternam felicitatem obtinendam, quã originalis iuſtitiæ carẽtia procul à nobis elongauerat. Secundum beneficiũ, ſecundam gratiam dicere poſſumus. Hanc per pœnitentiam aſſequimur; quæ ideo ſecunda poſt naufragiũ tabula dicitur, quoniã peccata, poſt baptiſma commiſſa, per illam relaxãtur. Etenim à pœna, pro illis in æternum debita, abſoluimur dum pœnitemus, quæ aliter impœnitentes æterna manet. Tertium beneficium, augmẽtum eſt gratiæ & corroboratio, quę ad meriti & gloriæ cumulum facit. Hæc in paruulis per Confirmationẽ vehit, in adultis vero perfectioribus augetur adhuc, in ſacrorũ Ordinũ acquiſitione, & diſtributione Sacramentorum. In adultis autem minus perfectis, idẽ fit per Matrimonium. In vtriſque per Euchariſtię perceptionẽ, ſi modo hæc omnia charitate sũt fulcita. Eſt adhuc quartum beneficiũ, quod nos gratiarum ſigillum dicere poſſumus. Id autem Extrema tribuitur Vnctione, dũ ſcilicet infirmorum ſancto vngimur oleo, & de mortalitatis mũdo egredientes, omnium eius illecebrarũ victores effecti, honore coronamur, & gloria; iuſtitiæ oleo vncti, præ noſtris participibus. Hęc inquã omnia beneficia, hę gratiæ in Sacramentis Eccleſię con-

humano generi, per paſſionem collata beneficia.

Baptiſmi Sacramẽtum gratia & effectus eiuſdem.

Pœnitentiæ Sacramentum & eius gratia.

Cõfirmationis, & ſequentiũ Sacramẽtorum gratia.

Digitized by Google

Gratię gratũ facientes ex noſtro merito non ſunt.

cõtributæ, nullo noſtro merito nobis ſuccedũt; nam ſi merito, iam non ex gratia (vt dicit Apoſtolus) Nemo igitur exiſtimet ſe aliquid pro his eſſe, cũ nihil ſit: nemo credat ſe illas habere niſi ex ſola diuinæ mẽtis beneficentiſſima largitate, quæ (teſte Paulo) non ex operibus iuſtitiæ quę fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam nos ſaluos fecit.

Rom. 11.

Tit. 3.

Quare teneamur Chriſto pro gratijs Sacramentorum.

Obiectio.

NVnc: ſi quęres; Quid igitur nobis proſũt labores, anguſtiæ, pœnæ, & merita Chriſti, ſi ſola Dei volũtate per Eccleſiæ Sacramẽta, ad promerẽdã ęternam vitam inſtauramur?

Solutio.

Poſſem dicere Chriſtum eſſe Deum, & idcirco nos eius maieſtati, pro ſua erga nos bona volũtate, immenſum debere; quia ſcilicet per ſacramẽta ſaluari nos voluit, & vim, per quã ſaluamur, contulit Sacramentis. Sed vt dominicæ Paſſionis beneficentiam, & inſtrumentorum patienti Domino applicatorũ vitæque totius Chriſti vtilitates plenius explicemus, hic meriti radices mõſtrãdę ſunt. Prima itaque radix, primumue meriti fundamentũ, ſemper eſt voluntas acceptantis opus. Fit enim aliquid ideo meritorium, quia pręmium largiturus, certũ vult præmiũ, certo operi tribuere. Et hæc quidem radix, eo magis merito vigorem præſtat, quo voluntas acceptãs, & pręmium ſtatuens liberior eſt & ſuperior ac magis abſoluta legibus. Etenim apud principem quiſque meretur, quãtum principantis voluntas opus accipit ad gratiam, vel quantum lex iubet Principẽ dignum opus præmio exiſtimare. Verum cum lex, à voluntate ſancientis illam, ſumat exordiũ, quod ex lege fit meritorium, ex volũtate legiſlatoris ſumpſit prius meriti rationem. Otioſum non erit exemplo hic declarare quæ diximus, Quemadmodum enim dux, qui ciuitatem expugnauit, ſi primum murorum aſcenſorem aureo torque, domo egregia, amplis fundis atque feracibus ſponte condonat: accipit hæc omnia miles de ſola principis liberalitate, quoniã ſuo iam Sacramẽto omnia opera militaria præſtare tenetur. Nec tamẽ abſque ſudore, periculo & ſanguine præmia illa cõſequitur: quandoquidẽ niſi acriter depugnaſſet & mortis diſcrimini, fortitudinis militaris fiducia plenus ſeſe obieciſſet, nunquam profecto tãtã fuiſſet munera cõſecutus. At ſi ante expugnationis aggreſſum, dux* ipſe præconia, legeue ſcripta edicat ſe huiuſmodi cũ muneribus donaturũ, qui primus aſcenderit muros, tenueritq;: & poſt victoriam exhibeat quod promiſit: miles ea accipiens nõ ſola principis volũtate, & ſuo labore, illa cõſequitur: ſed etiam ex promulgatæ legis debito, vel ſcriptæ, quod tamẽ à principis voluntate originem habuit. Secunda meriti radix eſt operãtis, vel opus offerentis intentio. Principis voluntati, vel ſtatutę ab eo legi ſeſe coaptãs. Et hæc quidem, licet non ſit primaria cauſa meriti, eſt tamẽ poſt primam præcipua. Nam ſi miles, de quo loquimur, voluntatem propriam non dirigeret ad Imperatoris edictum: nequaquam dignus præmio, per ſua opera euaderet: ſed & ſupplicio obnoxius redderetur, ſi cõtra, vel præter voluntatem Principis aliquid vtile, vel glorioſum moliretur. Apparuit hoc in titi Manlij Torquati filio, qui de hoſtis victoria virga, capitiſque ſuppliciũ à Patre tulit, quoniam Imperatore inconſulto ſingulare cum hoſte certamẽ inierat, & Cõſule Patre inſcio, victoriã reportauerat. Tertia meriti radix eſt operis exhibitio, quod Imperator fieri voluit, & miles effecit. Quæ cauſa, licet primaria nõ ſit, neq; pręcipua, eſt tamen neceſſaria. Nemo enim murali corona nemo ciuica in Romana republica donabatur, niſi qui muros obtinuiſſet;

Meritorũ radices quot, & quænam ſunt, oſtẽditur.

Ex lege meritoriũ aliunde eſt meritorium.

* ipſe voce præconia i. exempl.

Digitized by Google

tinuiſſet,vel de hoſtium manu ciuem eripuiſſet,aut ne caperetur,in bello ef. feciſſet. Sacramentorum efficacia & gratiæ, quas per ea conſequimur, à fonte diuinę bonitatis emanant, vt à cauſa primaria;quæ hominẽ propria culpa lapſũ in pœnas, vult per Eccleſiæ Sacramenta reuelare.Si quis tamẽ homo Dei amicus,qui Regis ęterni ſigna, hac in mortali vita quæ militia eſt,nunquam deſeruerit,qui pro iuſtitia mori decreuerit, *qui pœnas deficit in ſe ipſo ſuſcipere delicto primi hominis congruas,proque omniũ hominum culpis ſatisfacere voluerit: Chriſt* ſolus pręſtare hoc potuit,quia ſolus inter homines, tẽporaneæ natiuitatis ſuæ iure,ſine peccato fuit ſuaque morte pręſtare voluit,dicẽte propheta *Oblatus eſt quia ipſe voluit*.Hæc igitur eius volũtas,pręcipua cauſa noſtræ ſalutis &gratiæ proculdubio fuit quam per Sacramenta conſequimur: dum ſe ipſum ad Paſſionem exhibuit Iudæis illũ crucifigere quærentibus; dum velut Iſaac,& ſupra modũ pluſquam Iſaac,factus eſt obediens vſque ad mortem: dum Crucis ligno clauis confixus eſt,ſua volũtate: dum quod prius voluerat , per cruentam mortẽ de mundo,& de diabolo moriẽdo triumphauit.Hãc tertiam ſalutis noſtræ cauſã expleuit,quæ ita erat neceſſaria vt ſine illa nemo vnquam, quantũlibet iuſtus,ad ęternam felicitatẽ poſſidendam admiſſus fuerat,nec admittendus erat. Cõſultiſsime igitur paulo ante mortem in Cruce exclamauit, *Conſummatum eſt*,ac ſi proteſtãdo Deo Patri filius obſequentiſsimus diceret: Tu Deus voluiſti, per mortem innocẽtis hominis, ab ęterna morte omnes homines liberari.Ego natura Deus ab æterno,Homo autẽ in tempore;quod tu decreueras,& ego me facturũ promiſerã,maxima iam parte peregi.Ecce nunc morior,vt quod reliquum eſt impleatur. Conſummatũ igitur eſt opus redimẽdi hominis; quoniam tres cauſæ ad ſalutem hominum promerendam neceſſariæ coierunt. Habent itaque Sacramẽta Eccleſiæ ſuam efficaciã à laboribus,doloribus , & morte Chriſti,tanquam à cauſa vltima , ſed tamen neceſſaria:à voluntate Chriſti creata,creatoris decreto ſeſe offerente vt à cauſa ſecũda & quaſi intermedia: à diuina vero volũtate, vt à cauſa primaria,& aliarum omnium cauſarum ſuprema.Sacramentorum igitur efficacia, & quatuor beneficia, quæ ſupra enumerauimus,ſi ad nos comparẽtur gratia pura ſunt;quia nullo noſtro merito nobis dãtur vt condigno. Conſtat hoc ex infantiũ baptiſmate, qui ad baptiſma nihil operãtur, & tamen gratiam acquirũt. Si autem huiuſmodi beneficia ad Chriſti perſonã cõparentur,non mera ſunt gratia ſed laboris præmium:immo vero ſanguinis precium , & ſummi Regis vitæ, de congruo tamen.Congruum eſt enim Deum,qui nunquam fallit , nec fallere poteſt, præmium, quod promiſerat iuſto , ad ſpontaneam mortem & quidem duriſsimam ſeſe offerenti , & exhibenti perſoluere. Debemus igitur Chriſto ſecundum humanitatem , quam maxime ob ſuam erga nos optimam mentem, qua pro nobis pati voluit duriſsimam mortẽ ſine culpa ſua , ſine commodo ſuo, pro ſua fortitudine , *magnanimitate non militari , nec ciuili , ſed pluſquam heroica:per quam terribiliſsimum omniũ intrepide aggreſſus eſt, ſubijt, ac ſuperauit . Hęc cum ſic ſe habeant,manifeſtum eſt Sacramenta Eccleſiæ à Chriſti operationibus in vita, & ab eius morte efficaciam ſumere,poſt eius vero mortẽ , nihil vltra beneficentię vel efficacię illis accedere potuiſſe.

Sacramẽta Eccleſ. vnde ſuã habeant efficaciã.

Eccleſiæ Sacramẽta quo modo ſint, gratia, & quomodo meritum.

*magnanima.

Omnem

Omnem Sacramentis Eccleſia virtutem, à Chriſti vita & morte prouenire, & poſt eius mortem nil illis acceſſiſſe.

COmprobaturus, & declaraturus apertius, Eccleſiæ Sacramenta non à lateris vulnere noſtri redemptoris, ſed ab ipſius viuentis operationibus paſſionibuſque, & tandem vitę traditione, per dirã Crucis mortem omnem ſaluãdi nos ſumpſiſſe virtutem; quia hoc atteſtationibus adductis non cõſentire videtur, & rei de qua agitur continet fundamenta: primo loco Patrum traditionibus inniti conſtitui, & id ipſum deinde rationibus communire. Accedat fidei Chriſtianæ gladius, & aſſertor acerrimus Paulus Apoſtolus, & hac de re dicat, quãtum diuinitus accepit ad tertium
Hebræo.9. cęlum raptus. *Teſtamentum in mortuis confirmatum eſt.* Hęc Pauli eſt de hac re ſententia ad Romanos ſcribentis; vbi
Roman.7. pręclaro Doctor Gentium proceſſu, & vas electionis manifeſtat legis obligationem in defunctis ceſſare; facultatemque permutandi, vel meliorãdi teſtamẽta, mortuis eſſe penitus interdictam: qui tamen quamdiu viuunt, etiam inter vltimos ſpiritus & pœnas quantumlibet duras, modo ſit ſana & integra mens, teſtamenta ad libitum mutare poſſunt. Adducit ad hanc rem Paulus nuptiarum ſimilitudinẽ. Nam ſicut per omnem vitam matrimonij vinculum inter legitime iũctos eſt indiſſolubile, & per alterius mortẽ ſoluitur ſuperſteſque, ſi vult, nubere poteſt: ſic verſa vice, teſtamẽtum quamdiu teſtator vitam mortalem viuit, ad authoris libitum minui, augeri, mutari; & poſt mortẽ teſtatoris nihil ei detrahi, nihilue addi poteſt. Qui effectus tametſi contrarij videantur, quoniam matrimonia in vita manent, poſt vitam ſoluuntur, contra teſtamẽta in vita mutãtur, poſt vitam mutari nequeunt: ambo tamen ob eodem rationis fonte procedũt. Quia enim lex matrimonij ad operationes viuentium ſpectat, mortuos non ligat. Teſtamentum vero facere, quoniã propria opera vitæ præſẽtis pro ſucceſſoribus eſt ordinare, qui nõ eſt inter viuos id amplius facere nõ poteſt: & quod viuens inſtituit alius mutare non debet. Nulla eſt ergo in vtroque mortuis auctoritas, nulla ad operandum poteſtas. Sed reuertamur vnde diſceſſimus. Gratiæ Sacramẽtorũ, teſtamentaria ſunt bona fidelium herędum Chriſti. Eas igitur ante mortem teſtatoris decuit eſſe cõſtitutas, vt per eius mortem firmitatẽ acciperent. Nũc quoniam lateris vulnus, Chriſti corpori iã exanimi inflictum eſt, niſi rationem Pauli doctoris Gentium, & iuris ordinem negauerimus; confiteri neceſſe eſt, Sacramenta Eccleſiæ, quia teſtamẽtaria ſunt bona fidelium, poſt Chriſti mortẽ, à vulnere lateris efficatiam non accepiſſe; ſed antea per Paſſionem Chriſti, omnem quem nunc habent vigorem habuiſſe, qui per Chriſti mortem illis fuerit cõfirmatus. Declaratum eſt iam à Chriſti meritis, vt à cauſa præcipua, quia mereri voluit, & à cauſa neceſſaria, quia volita perfecit, vigorẽ dari Eccleſiæ Sacramentis. Mereri autem & demereri, vita mortali viuentium eſt. Quo fit vt in inferno nõ ſit redẽptio, & in paradiſo ruinæ periculum non cadat, quoniã vtrobiq; meriti vel demeriti exacti ſũt termini. *Mereri & demereri, vita mortali viuentium eſt.* Exceſſerat hos terminos Chriſtus, merẽdi ſcilicet at demerẽdi facultatẽ, quum eius lateri inflictũ eſt vulnus, erat enim Ioãnnis Euangeliſtę teſtimonio mortuus tũc, quare ex vulnere Lanceæ non meruit: non igitur lateris vulnus Sacramentis efficaciam pręſtitit, immo nec præſtare valuit. Accedit huc, quo d Chriſtus ſecundũ hominẽ meruit, non vt Deus, Deus enim mereri non poteſt, cum ſubijci merẽtem oporteat, & ſuperioris volũtati *Deus mereri non poteſt.*

eſſe

Digitized by Google

eſſe concordem: Deus autem nec ſubijci poteſt, vt Deus, nec voluntas vlla maieſtati diuinæ poteſt eſſe ſuperior, cui Deus ſeſe componat; quare non vt Deus, ſed vt homo, Chriſtus pro hominibus meruit. Nunc, quoniam Chriſtus in triduo mortis quo tempore Lancea fuit vulneratus, non erat homo, erat enim mortuus, ex vulnere lateris nihil meruit: nihil igitur vigoris ex eo vulnere. Sacramẽtis Eccleſiæ acceſſit, vel accedere potuit, vnde illis efficaciam acceſſiſſe credi debeat. Facit ad hoc, vitæ Chriſti pretium inæſtimabile, & ordo iuſtitiæ. Nullum enim bonũ in vniuerſo mũdo, immo neque omnia creata ſimul, vitæ Chriſti excellentiſſimæ in bonitate poſſunt adæquari. Nullum eſt etiam tam grande malum ſed neque ſimul aggregata omnia peccata tantam habent malitiã, vt bonitati vitę Chriſti in pondere, numero, vel mẽſura æquari poſſint. Nempe ſi omnia creata bona vel mala, huic vni bono mẽſura ſeu pondere comparẽtur; ſemper vitæ Chriſti perfectio, virtutum omnium creaturarum perfectiones omniũque vitiorum malignitates excedet. Et hęc eſt ratio, quare Chriſtus pro omnibus hominibus ſufficiẽter meruit, & pro infinitis adhuc mereri potuiſſet, ſi infiniti homines futuri fuiſſent; meruit tamen efficaciter pro electis tantum: quia ſoli electi ſalui fiunt, & poſt mortem felices ſanctorum animæ gaudent in cęlis, cuius rei gratia, ſecundum efficaciam, paſſus eſt Chriſtus & mortuus. Hæc ſi ita ſe habent, Sacramẽtis, per quę ſaluamur, ex vulnere lateris poſt mortem aperti, efficacia non acceſſit: Quoniam per Chriſti vitam, pro omnibus peccatis & peccatoribus redimendis ſufficiẽtiſſimam, & per mortem in pretium horum, & redemptionem exhibitam, iã habuerunt vnde ſaluare nos poſſent. Nam ſi in iuſtitia ciuili, æquiualens ſat. eſt dediſſe creditori, pro debito aut læſo, pro emendatione ſeu compenſatione damni vel iniuriæ: apud Deum, qui copioſus eſt in miſericordia, qui bonorũ noſtrorum indigus nõ eſt, plus debito dediſſe ſatis fuerit; præſertim cum hominum leges mitius ſẽper agi velint, dum puniunt. Nunc vero, cum pro ſoluenda peccatorum pœna, vita Chriſti tradita ſit in mortem, diuinam iuſtitiam, cuius iudicium miſericordiam ſuperexaltat, non plus exigere decuit; neque Sacramentis plus ineſſe vigoris requirere eam cõuenit, quam tota Chriſti vita ſimul & mors præſtare potuerint: quoniam abundãtiſſimum pretium ſunt omnis damni reſarciendi, & abolendæ etiam omnis iniuriæ. Satis igitur efficaciæ ad ſaluandos homines, Eccleſię Sacramenta ſumpſerunt per vitam, & mortem Chriſti pretioſiſſimã in cõſpectu Dei; quare ex vulnere lateris, nihil illis oportuit ſuperaddi. Et humani generis redemptio, excellentiſſimę charitatis opus fuit; huius autem ſupremũ munus eſt, Chriſti Dei noſtri teſtimonio apud Ioãnem, & apud Paulum noſtræ fidei lumina, dare animam pro charis ſuis. Chriſtus hoc in Paſſione fecit, hoc in morte compleuit. Ergo in Paſſione & morte Chriſti homines redempti ſunt, non vulnere ſui lateris. Dicat adhuc de hac ipſa rẽ Chriſtus ipſe teſtimonium. *Cum exaltatus* inquit, *fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Fuit Chriſtus, cuius hoc eſt teſtimonium in Euangẽlio in Cruce exaltatus. In terra quidem exaltatus, ſed non à terra, Crux enim terrę infixa erat; ſed & lignum Crucis, in quo tunc Chriſtus erat exaltatus, de terra factum erat & naturæ communis neceſſitate tranſiturum in terram. Itaque Chriſtus in Cruce, non à terra exaltatus erat, ſed in terra. Moriens autem exaltatus eſt à terra, quoniam tunc anima eius ſanctiſſima, à terrenis actionibus fuit penitus abſoluta. Et factus eſt Chriſtus Rex in cælis, qui paulo

Nihil creatum Chriſti vitæ in bonitate par.

Chriſtus pro omnibus hominibus ſufficienter, ſed efficaciter tantum pro electis meruit.

Ioann. 15. Roman. 5

Ioann. 12.

Digitized by Google

paulo ante fuerat peregrinus in terris. Moriens porro Chriſtus omnia traxit ad ſe, quia per grati animi obligationem omnia ſibi deberi fecit, dum pro omnibus debitum ſoluit, & omnem creaturam lapſam reparauit, ſi modo illa reparari conſenſerit, & tanto pretio ſe redimi voluerit, ac ingrata non fuerit. Itaque ſi Chriſti verba ſunt, vt ſunt, infallibilia & nunquam, vt ipſe ait, à veritate caſura; negare non

Matth. 24.

poſſumus, neque debemus, per eius mortem, qua exaltatus eſt à terra, & inextimabili beneficẽtia ad ſe omnia traxit, humanum genus eſſe redẽptũ, reparatum & inſtauratũ. Inſuper inficiari non poſſumus, à morte, vel per mortem, aut in morte eius omnia per quæ ſaluamur, efficaciã habuiſſe. Saluamur autem per Eccleſiæ Sacramenta. Illa ergo à Chriſti vita, per mortem exhibita, ſuã habent efficaciã. Et hoc quidem eſt quod omnium fidelium communi mẽte, & vno cõſenſu, vnoque feſtiuo concentu in Paſchalibus gaudijs ſancta cantat Eccleſia. Ipſe e-

In Præfatione Paſchali.

nim verus eſt Agnus, qui abſtulit peccata mũdi, qui mortem noſtram moriendo deſtruxit, & vitam reſurgendo reparauit. Præterea Dominus IESVS fruſtra dixiſſet, conſummatum eſt, dũ in mortis articulo conſtitutus eſſet & pene moriens, ſi quid poſt mortem, ad ſaluandum homines, peragendum reſtaſſet.

Solutiones pulcherrimarum difficultatum, rem, quam agimus penitus operientes.

POST animæ ſeparationẽ à Chriſti corpore Chriſtũ nõ meruiſſe, nec vulnus lateris, vel aliud op⁹, mortem Chriſti ſubſecutum, Sacramẽtis efficaciam tribuiſſe, maxime ex eo cõſtare videtur, quod mereri viuentium eſt, non mortuorum; & Chriſtus, vbi inclinato capite ſpiritum tradidit, ad horam vſque reſurrectionis, inter mortuos numeratur, intra quod tempus Lancea miles latus eius aperuit. Sed quoniã eo tẽpore diuinitas Chriſti corpori aderat, quod nũquam deſeruit; ſi anima corpori vnita illud viuere facit & operoſũ reddit. Diuinitas, quæ vitæ origo eſt, ac vt ita dixerim vitarum vita, quomodo nõ reddidit viuum & operoſum corpus, cui erat inſeparabiliter ſociata? Si vero ob vitæ pelagus infinitũ ſibi aſſociatum, viuebat in illo ſepulturę triduo Chriſti corpus, operari etiam potuit & mereri. Quare non erit à ratione alienũ, ex vulnere lateris Chriſtum meruiſſe, & efficaciam Sacramentis tunc dediſſe, quando ex eius latere vulnerato ſanguis & aqua manauit. Hanc difficultatem quiſque facile ſuperabit, qui diuinæ naturæ proprietates recte penſitauerit, menteque ſimul attenta reuoluerit, quomodo natura diuina, in mortis triduo, Chriſti corpori vnita erat. Sane proprietates diuinę naturæ ſi conſideremus, illam omnino impaſſibilem cõfitebimur & longe minus, quam cælorum ſubſtantiam, peregrinas impreſſiones capere poſſe non dubitabimus. Eſt enim ab omni ratione materiæ, quæ paſſionum & alterationum fundamentum à Philoſophis prædicatur, penitus aliena Dei ſubſtantia. Impaſſibile autem, ſicut ipſum pati non poteſt, ita cui additur, patiendi rationẽ pręſtare nõ poteſt; quia nemo dat quod nõ habet. Et vnumquodq; talem vim rei, cui adiũgitur præſtat: qualẽ in ſemetipſo virtutẽ habet. Itaq; ex naturę diuinæ impaſſibilitate, ſoluta eſt quæ fuerat adducta difficultas, quoniã ſcilicet natura penitus impaſſibilis corpus, cui vnitur, pati nõ facit, ſed potius à Paſſione præſeruat. Balſamum quoniã de facili non putreſcit, corpus quod eo inũgitur, diutiſsime à putredine creditur præſeruare. Et muſcũ, quia odoriferũ eſt, etiã minus bene olẽtia, odore meliora quandoq; reddit. vel

Diuina natura omnino impaſſibilis.

Digitized by Google

vel ſaltem nõ tam terra. Si vero rebus non male olentibus adiungatur, optimo illas odore reſpergit. Diuina igitur natura, quoniam pęnam vel triſtitiã nulla poteſt ratione ſentire, ſi plus quam balſamũ eſt præſeruatiua, pluſquam muſcum odorifer, ſanctum Chriſti corpus ab omni corruptionis & Paſſionis iniuria, illo in triduo præſeruauit. Hoc eſt quod per Spiritum ſanctum dicitur in Pſalmo. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*

Pſalm. 15.

Corpus Chriſti in triduo mortis fuiſſe vnitum Deo, qui vita eſt, & tamen non vixiſſe.

MOdus præterea vnionis, quo Chriſti corpus naturæ diuinæ fuerat aſſociatũ, edocet ex huiuſmodi coniunctione vel vnione, quamuis manente poſt ſeparationem animæ à corpo re, corpus exanime nihil agere potuiſſe vitale, neque potuiſſe ſentire dolores. Non vniebantur enim natura diuina & corpus Chiſti in eo triduo, vt quæ adinuicem commiſcentur; quorum alterum vel trãſit in proprietates alterius, vt puſillum aquæ, dum vino cõmiſcetur, vel ambo ſuas proprietates amittentia, in nouas eũt formas, quemadmodũ extremorum colorum mixtione fiũt medij, & Alchimiſtæ fere ſemper ex multis bonis, nihil bonum faciũt. Nempe diuina natura ſuas proprietates in illa vnione nõ amittebat, nec corporis proprietates confundebat ſed ſaluis vtriuſque naturę proprietatib⁹, ambæ ſibi inuicẽ copulatæ permanebãt. Neque tunc diuina natura, & natura humani corporis vniebantur vt accumulata quorũ neutrũ inaltero eſſe dicitur; Diuinitas enim tunc fuiſſe, & vere nunc eſſe in Chriſti corpore prædicatur. Erat tũc diuinitas intima humano corpori, licet exanimi; eſt & modo. Quod nũquã cõtingit in accumulatis, quorum totæ

Intra triduũ mortis Chriſti, corpus eius & diuinitas vnita erant, non vt mixta.

Nõ vt quæ accumulantur.

ſubſtantiæ ad inuicẽ ſeparatę, ſoluque vnitæ dicũtur, quia ſunt iuxta poſitę. Præterea non vniebantur diuinitas & corpus Chriſti eo modo, quo accidens vnum fit cum ſubſtantia. Prima enim & perfectiſſima ſubſtantia, accidentis rationem habere nõ potuit, quoniam perfecta nõ eſſet; ſubiectum etiam eſſe nõ decuit, iam enim habitum eſt illã, minus quam cælum, poſſe extraneas impreſſiones accipere. Corpus vero Chriſti licet ſubiectum eſſe poſſit, non tamẽ, vt ita dixerim, naturã diuinam ſubiectare potuit: neceſſe eſt enim ſubiectũ ſuis accidentibus eſſe perfectius, nihil autẽ diuinitati eſt ęque perfectũ. Multo igitur minus quodcũque corpus dederis, illa perfectius erit. Sed nec vniebantur illo tempore diuinitas & corpus Chriſti, vt forma ſubſtantialis & materia; quoniam natura infinita informare non poteſt, vel formam acquirere; fieret enim pars quod actu omnino infiniti rationi eſt incõpoſſibile, cum nõ poſſit, quod actu omnino infinitũ eſt, pars fieri: maius enim aliquid fieret tali infinito, quod rationi nõ cõſentit, vt actu ſcilicet õnino infinito ſit aliquid maius. Quare diuina natura, Chriſti corpori forma eſſe nõ potuit; neque vero Chriſti corpus id eſſe potuit diuinitati, plus enim infinito repugnat formã accipere, quã formam eſſe. Neque etiam vniebãtur vt motor externus & mobile: hæc enim ſe virtute contingunt, non re ſiũt intima. Quinimmo ſingula, partes ſuas habẽt, à partibus alterius ſegregatas. Diuina autẽ natura in illo triduo, à nulla parte Chriſti corporis erat ſęparata; ſed totũ Chriſti corpus totam diuinitatẽ & in ſingulis ſui partibus, & ſimul in omnibus, intus & extra inſeparabiliter copulatã habebat. Vniebãtur autem diuina natura & corpus Chriſti eo modo, quo ſuſtentans iungitur ſuſtentato. Hoc tamen addito, quod natura diuina totũ Chriſti corpus, & quãlibet eius partem ſibi vnitã habe-

Neque vt Accidens cum Subſtantia.

Non vt forma ſubſtantialis & materia.

Non vt motor extrinſecus & mobile.

Sed vt intime ſuſtentãs & ſuſtentatum, ſeu hypoſtatice.

Digitized by Google

habebat,nec ſolum partem vnam cõtingebat,per quam reliquæ ſtarent,vt in ſuſtentantibus & ſuſtentatis quotidie videre licet;ſed quęlibet pars corporis Chriſti æque proximam habebat,habuit ſemper, ſemperque habebit naturam diuinam,nec ſolum proximam,ſed intimam & vnitam. Itaque ſicut nunc vere licet, tunc quoque dicere licebat, corpus Chriſti Deum eſſe. Ita verum erat, verum eſt dicere, caput, manus, digitus, articulus Chriſti corporis eſt Deus. Hãc vnionem theologi hypoſtaticam, ſiue ſuppoſitalem dicunt,quoniam ex duabus naturis,diuina ſcilicet & corporis humani Ieſu Chriſti,vnicũ ſuppoſitum* conſtabit:& ex eorum vnione,non creſcebat numerus ſuppoſitorũ id eſt per ſe ſubſiſtentium, ſed illæ duæ naturæ vnum,& vnicum per ſe ſubſiſtens efficiebant. Hæc porro vltima vnionis ratio ſenſum non præſtat nec motum vnitis:neque enim bacul' annoſum ſenem ſuſtentans moleſtias ſenectutis ſentit quæ ſuſtentatũ cruciant;neque ſenex ab igne lęditur, dũ baculus,quo ſuſtentatur, in extremo igni cõburitur. Et profecto ſemper in talibus videre licet,neutrum alterius, proprietates ſapere.

Forte conſtabat.

Dubitatio. Si quæras autem, quare affirmata de ſuſtentante nõ affirmentur de ſuſtẽtato: & quare quod de vno negatur,de altero nõ negetur? Quæ inquam ſuſtentanti baculo conueniunt cur ſeni ſuſtẽtato conuenire non dicimus,& tamẽ in hac noua vnitorum ratione,quam ſuſtentationi aſſimilaſti,quę vni naturæ conueniunt,de alia affirmare ſolemus, cui tamen ſeparatæ repugnarent? Dicimus enim Deum mortuum, & immortalem:vnde impaſſibilem, paſſibilem, temporalem,æternum; & æternum, tẽporalem factum prædicat Auguſtinus. *Auguſtinus.*

Solutio. Hoc inde puto prouenire, quod ſuſtentans & ſuſtentatum nõ ſunt vnũ numero alibi,quam in hac vnione. Neque enim vel baculus ſeni, vel ſenex baculo connumerãtur,quia neque vnum fit intimũ alteri, neque in qualibet parte vnius eſt alterum totũ, ſed penitus ſunt extra ſe inuicẽ. Hic autem tota diuinitas & Chriſti corpus vnum ſunt numero in ratione ſuppoſiti. Idiomatum itaque communicatio,id eſt reciproca naturę alicuius de alia natura,ſecundum ſpeciem ab illa diuerſa,ac proprietatum naturis ipſis ſingulatim conueniẽtium,de ſe inuicem ac de naturis ipſis, vt habitum eſt,vnitis affirmatio reciproca, ex hac ipſa vnione conſurgit. Quę tamen vnio ad præſtandam agendi patiendive virtutem nõ ſufficit. quoniam ad hoc informatio requiritur per quã alterum vnitorũ habet ſe vt forma, alterum vt materia. Hæc reſponſio licet meris Ariſtotelicis ex parte ardua videatur,quoniam Ariſtoteles hanc vnionem nõ ſcripſit;nec mirum,quoniam illam nõ nouit,neque enim ſuo tempore fuerat,nec futura ex meris naturalibus cognoſci poterat,quia ex meris naturalibus, id eſt ex generali ratione,ſiue ſpeciali eorum quę ſunt citra primum & immobile facta non eſt,neque effici potuit. Et res vt ſe habet,Ariſtotelis teſtimonio ita intelligibilem ſe præſtat. Quare hoc affirmãdi genus ex mere naturalibus deſcribi non debuit,nec potuit. Eſt tamen ab Ariſtotelis doctrina,hæc ipſa reſponſio non aliana. Habet enim Ariſtoteles,quod agere eſt à forma agẽtis;non ergo ſufficit aliquid eſſe vnitum agenti,vt ab eo facultatem agẽdi habeat, ſed vt formę expedit illi vnitum eſſe. Ergo Ariſtotelis normam non deſerendo, quod non eſt forma agentis, non præſtat intrinſecam agendi virtutem,licet illi vnitũ ſit interius, & agendi virtute præcellat. Diuinitas igitur, quamuis in mortis triduo corpori Chriſti vnita eſſet quia tamẽ forma nõ erat illi vt habitum eſt,ideo formalem ſentiendi vim aut vitales exercendi operationes nõ da-

Digitized by Google

Diuinitas Chriſti, in triduo mortis, vitam non dabat eiuſdē corpori.

bat ei. Et vt omnia hæc perſtringam, quoniam diuinitas Chriſti corpori vitam non dabat in triduo ſepulturæ quia vitam dare corpori eſt formā eius eſſe, quod diuinitati repugnat, & ſine vita nō eſt ſentire, vel lædi ſenſatione; ideo Chriſti corpus in ſepulturæ triduo, ſentire non potuit, vel viuētis opera exercere. Exanime itaque Chriſti corpus nil meruit, neque etiam ex vulnere lateris poſt mortem, tribuit efficaciam ſacramentis.

Soluitur alia difficultas ad rem faciens.

difficultas Cur Chriſtus ante mortē fuerit paſſibilis, cum interim diuinitatem impaſſibilem hipoſtatice vnitam habuerit.

NE ea quę diximus, maiorem difficultatem adduxiſſe videantur, declarādum eſt, queādmodum Chriſtus pati ante mortem potuerit, cum diuinitatem impaſſibilē ſecum haberet. Dixiſti i m , poſt animæ Chriſti egreſſum à corpore, in triduo ſepulturæ diuinitatem corpori vnitam, illud potius à paſſionibus præſeruaſſe, quā paſſibile reddidiſſe. Nonne viuenti Chriſto ęque perfecte vnita erat diuinitas, ſicut poſt mortem eius corpori exanimi ſociata manebat? Erat certe. Quare igitur Chriſtū non ita immortalem faciebat, & impaſſibilem ante mortem, ſicut eius exanime corpus à putredine pręſeruabat? Antequā huic reſpondeam interrogationi, velim abs te mihi de re minus difficili reſpōderi. Cur lumen, quod ſub modio ponitur, domum non illuminat quamdiu ſub modio eſt? Nempe quia modius claritatē lucis, & radios luminis intercipit occupatque. Sic reſpondebo tibi; Diuinitatis vigor ante mortem Chriſti interceptus eſt, ne corpus eius penitus redderet impaſſibile. Quod ergo facit modius, ne lumen in aula, luceat quamdiu ſub modio latet, hoc faciebat prohibēs, quidquid illud fuerit diuinitatis vigorē ad corporis fragilitatem ita peruenire, vt fieret penitus impaſſibile. Dices ſtatim, video modium candelę lumen intercipere, & lucis radios in ſe ipſo claudere, ſed quid ſit hoc prohibens, aut quale ſit quod prohibuit diuinitatis vigorē ad Chriſti corpus pertingere, ne illud pro ſua capacitate perficeret, & ab iniuria præſeruaret, non intelligo, & id ipſum à te quæro, qui de modio iam reſpondiſti. Si dicerem per miraculum Chriſti corpori ſtatim à ſui cōceptus primordio, quandam innominatam qualitatem fuiſſe concreatam, quæ inter diuinitatē & corpus Chriſti, ac eius humanitatem quaſi medium conſtituta prohibeat perfectiones diuinitatis ad corporis humani, & hominis imbecillitatem accedere; ab aliquibus theologis & quidem pręclaris, non diſſentirem in hac parte, & non incongrue prima fronte reſpondiſſe videri poſſem. Sed quia hæc innominata qualitas de ſcriptura ſacra nō ſumitur, eam nō recipiamus. Finita enim eſt hæc qualitas, quoniā creata. Finitum autem infinito oppoſitum, claudere illud non poteſt. Nam ſi magni fluminis impetum exuberātem nulla moles, nulla lapidum ſtructura diu retinet, neque penitus vnquam firmat, ſaltem vt non ſuperabundet: non diuertat, vel tandem ipſam molem non frangat: quanto minus hæc innominata qualitas, totam vim diuinę perfectionis ſiſtere poterit quæ infiniti vigoris infinitū pelagus eſt? Dicamus igitur hanc non redundantiam à ſola libertate diuinæ naturę procedere, quæ quoniam ſumme libera eſt, ſuique optime compos, dum pertranſire non vult, ipſa ſe firmat; & quæ omnia firmat, nullo alio quam ſe ipſa firmatur. Veluti ſi oſtenderet ſe tibi ſpeculum liberum, in quo multę imagines relucent, eſſetque in ſpeculi poteſtate, quot & quales vellet imagines oſtendere, vt multa, ſiue

Replica.

Solutio.

Solutio eiuſdem.

A ſimili explicatur.

pauca

Digitized by Google

pauca, vel nulla videres, nil interponi oporteret, quod viſionē interciperet, ſed ſatis eſſet ſpeculum pauca, vel nulla oſtendere voluiſſe. Quod igitur diuinitas humanam naturam in Chriſto adhuc viatore, & in mortis triduo corpus non omnino perficeret, vt penitus eſſet impaſſibile, in cauſa erat diuinam voluntatem nolle id facere. Vt enim Dei voluntati nihil valet reſiſtere; ita naturæ diuinæ perfectiones, eiuſdem voluntatis terminos non trāſcendunt. Neque tamen finitæ ſunt, quoniam & voluntas, qua vallantur, infinita eſt. Quæ autem infinitam infinite complēt, omnino infinita eſſe neceſſe eſt. Si iterum pergas interrogare; Cur diuina voluntas noluerit, ſuę naturę perfectiones ad humanam naturam in Chriſto pertranſire ante paſſionē? Fatua erit hæc interrogatio quęretur enim ratio, ſiue cauſa, vltra primam rationem, & cauſam. Voluntas nempe diuina, omnium quę fiunt in tempore, eſt prima cauſa; & omnia quæ vult, propter ſe ipſam vult, tandem, non propter alium finem. Quando ergo quæritur, cur Deus hoc vult? dicere eſt, dic mihi cauſam ſupra primam cauſam. Et quia ſupra primum non eſt aliud, ſic interrogare, nil aliud eſt quam id petere, quod præſtari repugnat. Poſſet nihilominus huic interrogationi incōgruæ, aliquid cōgruè reſponderi. Fecerat ſe Deus hominem, vt per aſſumpti hominis paſſionem homines ſanarentur. Congruum erat igitur immo neceſſarium, hominem Deo vnitum vtpote paſſurum remanere paſſibilem Quare congruebat diuinam ſapientiam hominem, ſibi vnitum impaſsibilem non reddere. Itaque alienum non eſt à recta ratione credere, Chriſtum hominem dolores, pœnas, triſtitiaſque pati potuiſſe, quamdiu eius anima corpus ſuum vita mortali viuificauit, eius vero ſanctiſsimum corpus nullam ſētiendi, vel operandi meritoriè vim habuiſſe, poſtquam eius anima benedicta, ab illo fuit pro mortis triduo ſeparata, quamuis tunc diuinitas cum corpore perduraret vnita. Quæ cum ſic ſe habeant, dubitari iam à nemine poteſt, Chriſtum poſt mortem nihil omnino meritum eſſe. Nihil igitur efficaciæ poſt Chriſti mortem Eccleſiæ Sacramentis acceſsit, quod ex eius morte, in conſpectu Domini precioſiſsima, ſtabilitum iam prius nō fuerit. Quare credi non debet efficaciam, à vulnere lateris, Sacramentis tributam eſſe.

Alia dubitatio.

Reſpōſio.

Reſpondetur authoritatibus, quæ videntur ſentire contrarium.

SVpereſt nunc concordes demonſtrare teſtes, qui contrarium ſentire videntur huic noſtrę immo Catholicæ ſententiæ. Si primum Auguſtini teſtimonium recte penſitetur, & arcę Noe, cuius pręſagium Auguſtinus in eo loco pertractat, examinetur hiſtoria, euidentiſsime apparebit Auguſtinum ſentire illic, totum noſtræ redemptionis myſterium, pro his quæ ad neceſsitatem attinent noſtræ ſalutis, in monte Chriſti fuiſſe peractum. Comparat enim illic Auguſtinus arcam Noe homini Chriſto vel corpori Chriſti: Oſtium vero arcę vulneri lateris eius, Lancea perforati. Arca igitur, ſicut inſtrumentum fuit animantibus, non oſtium arcæ; Sic corpus Chriſti, vel eius humana natura quaſi inſtrumentum, credentibus ſalutem acquiſiuit, non feneſtra lateris eius. Perge modo; arca ſaluauit ingreſſos, quamdiu inter vndas illi fluctuauerunt, nullum tunc vſum illis feneſtra præbente. Aquis vero deſiccatis, arcæ miniſterium completum eſt, & feneſtra arcę tunc vſui denuò eſſe

Arca Noe Chriſti figura: Oſtiū arcę vulneris lateris eius figura.

 cœpit,

Digitized by Google

cœpit. Et nos per vndas mundi nauigantes, dum aduerſitatum procellis agitamur, dum inter mundi illecebras fluctuamus, Chriſtum in carne paſſibili, & totius paſſionis eius ſeriem contemplantes ad ſiccum ducimur. Ipſe enim per omnem vitam, per dolores enauigans & labores, tandem per crucis paſſionem, omnes pœnarum tempeſtates euincens, per mortem ſuam humanum genus à diluuio iræ Dei liberauit. Tollant modo ſinguli homines crucem ſuam, & Chriſtum ducem ſequi non ſpernant vſque ad mortem. Oſtium arcæ intrandi & exeundi tempus oſtendit, & vulnus lateris ad fidẽ intrantibus tempus noſtræ ſalutis impletũ monſtrat: Chriſtum inquam vere mortuum fuiſſe in cruce oſtendit. Quæ mors humanarum miſeriarum pelagus exhauſit, & iram Dei in gratiam erga homines commutauit. Quando igitur dicit Auguſtinus: Et quia inde Sacramenta manarunt. Inde nõ lateris vulnus, ſed vulneratum corpus demonſtrat, & Chriſti fideles ad myſticum Chriſti corpus, id eſt ad Eccleſiæ vnitatem, per arcam deſignatam, ingrediuntur virtute Sacramentorum, quibus credentes initiãtur: quæ ſcilicet ſacramenta hac, id eſt per vulnus lateris fluxerũt vel manauerũt, non vt à cauſa, ſed vt à via intelligendi, vt inquam à ſigno manifeſtante noſtræ redemptionis effectum. Etenim vt per lapides viarum indices, quaſi per ſigna, ad ciuitatem perueniunt viatores, & tamẽ lapides cauſa non ſunt perueniendi: ſic vulnus lateris Chriſti viam, per quam gradiamur, oſtendit. Et profecto arcæ feneſtra, de qua nunc agitur, non tam via ſalutis animantibus, quam viæ oſtenſio, diluuio inſtante, habita eſt. Non enim per feneſtram cubiti ſpacio terminatã, maiora animalia intrare vel exire potuerunt. Non igitur via fuit, ſed indicium viæ, dum fortaſſe per illã minora animalia ingredi viſa ſunt, maiora autem per aliam partẽ ingredi oportere cognouerunt: & quod ingrediẽdo oſtij beneficio didicerant, exeundo retinuerunt. Chriſtus itaque ſalutis eſt via & terminus, ipſo dicente: *Ego ſum via veritas & vita.* Mors Chriſti vim dedit Sacramentis, vt illis communiti redire poſſemus in patriam noſtrã & eſſe cum Chriſto. Quare Auguſtinus in huius loci fine concludit. O mors vnde mortui reſurgunt. Vt ex hoc eius teſtimonio cõſtet reſurgere mortuos, id eſt animas liberari à morte ęterna per Chriſti mortẽ. Itaque dum idem Auguſtinus dicit. Quid hoc sãguine purius? Quid hoc vulnere efficacius? Intelligi debet, non ad efficiendum, ſed ad oſtendendum. Hic namque ſanguis puriſſimum eſt ſignum, noſtræ redẽptionis oſtẽſiuum, nam teſte Paulo, *Quia ſine ſanguinis effuſione non fit remiſsio.* nihil congruẽtius, nihil purius oſtendere potuit redemptionem noſtram perfectã eſſe, quã ſanguis adhuc de mortuo, & exhauſto Chriſti corpore manans, qui redemptionis tempore, paulo antequam caperetur, quaſi ſanguinem ſudauerat: Captus, per flagella, cruorem emiſerat: Crucifixus, per clauos ſanguinem ſparſerat: Mortuus, adhuc cruorem per vulnus lateris dabat in memoriam ſanguinis, quẽ copioſum ad fidelium redemptionẽ viuus effuderat. Dum inſuper dicit Auguſtinus, quid hoc vulnere efficacius? ſubaudire oportet ſignum oſtenſiuũ noſtræ ſalutis; non cauſam ſaluandi. Certe vulnus hoc, ſignum fuit efficaciſſimum noſtræ ſalutis indicatiuum; quoniam Chriſti morte ſalui facti ſumus, & nihil erat efficacius ad oſtendendum ſalutem noſtrã fuiſſe perfectã, hoc vulnere lateris Chriſti, quod certiſſime nos certos reddit, Chri-

Ioan. 14.

Auguſtinus.

Hebręo. 9.

Digitized by Google

Chriſtum in violenta Paſſionis Cruce fuiſſe exanimatũ. Neque enim temere, vel fortuitu, vt inter apocrypha legitur, Longinus cæcus incerto vulnere Chriſtũ percuſſit; ſed vt experiretur an vere mortuus eſſet, partem maxime ſentientem pungere cœpiſſe, expertũ militem & cautum exiſtimo, cumque nullum ex punctura ſignum ſentiendi aperuiſſet, ferrum infixit & profundauit in latus, vt vel ſic certior fieret, & omnes aperte cognoſcerent Chriſtum non eſſe ſopitum, ſed exanime corpus in Cruce pendere. Eſt ergo vulnus lateris Chriſti ſignum efficaciſſimmm noſtræ redemptionis oſtenſiuum, quod ſcilicet illa perfecta ſit, non cauſa perficiendi, & hoc habet prima Auguſtini ſententia, quæ noſtram non impugnat, ſed confirmat. Euangeliſta quoque, qui vigilanti verbo dixit, *Aperuit*, quoniam aperire non eſt facere, ſed manifeſtare, vel viam dare, hic aperiendi termino vti voluit vt declararet per vulnus lateris Sacramenta non effici, ſed iam perfecta manifeſtari, & viam dari ad intelligendum, Dominum Ieſum Chriſtum in Cruce vere mortuum pependiſſe.

Concordia alterius teſtimonij, ex eodem Auguſtino ſumpti.

CVm Auguſtinus ad Euangeliſtæ verba in ſecũda atteſtatione ſe conuertit, hoc ſtatim vtitur aduerbio, *Quodammodo*, Neque dicit, illic, id eſt, in latere vulnerato, vel in latere vulneris, vitæ oſtium panderetur ſimpliciter, ſed quodammodo pãderetur. Habet recte loquendi & intelligendi regula, quod diminuens dictio in oratione poſita, diminuit omnia quæ ſequũtur in eadem clauſula, vel quæ eadem ratione continuata dicuntur. Hæc porro dictio, *Quodammodo*, diminutiua, dictio, & diſtractiua eſt à vera nominum ſignificatione. Et quemadmodum, quod non vere ſanum eſt, neque penitus ægrum, quodammodo ſanum; quod non omnino calidum eſt, neque penitus frigidum quodammodo calidum dicitur; quemadmodum dicere ſolemus etiã quodammodo bona, quę plene bona non ſunt; quodammodo viſa vel audita, quæ non plene vidimus nec audiuimus: Ita Auguſtinus quando dixit: Quodammodo vitę oſtium panderetur intelligi voluit, illic vere non pandi, ſed quaſi, vel quodammodo. Quę dictio diſtractiua in Auguſtini ſermone quoniã antecedit, & annectitur omnibus quæ ſequuntur, cũ dicitur, Vnde Sacramenta emanauerunt, intelligitur quodammodo, quod ſonat quaſi. Dicere autem, quaſi emanauerunt, non vere emanaſſe ſignificat, ſed per quandam ſimilitudinem. Et quando dicitur, Ille ſanguis in remiſſionem peccatorũ fuſus eſt; Aqua illa ſalutare temperat poculum, & quæ ſequuntur; intelligi debent omnia, Quodammodo; vt ſanguis iſte, aqua iſta, & vulnus lateris vnde exeunt, humanæ ſalutis cauſa non ſint vera, ſed ſimilitudinaria. Hunc ſenſum ſuum eſſe demonſtrat idem ipſe Auguſtinus. hocmet loco de quo agimus, poſt hiſtoriam repetitam arcæ Noe, de cuius ratione proxime habitum eſt copioſe. Figura inſuper primi Adæ, eiuſque dormitionis myſterium, hanc ipſam expoſitionem non minus efficaciter, quam aperte confirmat. Primus namque Adam vere dormiebat, non erat ergo mortuus, dũ illi ex ſua coſta formata eſt vxor; vtque fuit vera dormitio, ita fuit de coſta, vera mulieris formatio. Secundus autem Adam nõ vere dormiebat, quando latus eius miles aperuit, Sed tunc metaphorice dormiebat, ſicut Lazarus à Chriſto prius dictus eſt dormiens, quem veritas ſtatim mortuum affirmauit. Formatio igitur coniugis ſecundi Adæ ex vulnere lateris, vt dor-

Euæ & Eccleſiæ formatio quomodo ſibi reſpondeãt.

Digitized by Google

dormitioni correſpondeat, metaphorica eſſe debuit; Veram autem formationem de viuo & vegeto, ne ſomniata ſit & metaphorica, eſſe oportuit. Formare inſuper, aliquãdo inſtruere vel declarare ſignificat, vnde & vulgo dum inſtruimus, informare dicimur ſed & inſtructi informari dicuntur. Quoniã ergo per vulnus lateris, Eccleſia Chriſti filia, ſoror & ſpõſa redditur certior, Patrem æternum dotem ſibi in Sacramentis dediſſe, & per Chriſti mortem cõfirmauiſſe; per vulnus lateris formatur Eccleſia non vt per cauſam, ſed vt per ſignum manifeſtatiuũ, & comprobatiuum Chriſtum eſſe mortuum & noſtræ redemptionis pretium eſſe perſolutum. Qua de re lætabunda cantat, quod Chriſtus ſemel mortuus eſt pro peccatis noſtris, quod multoties per Paulum repetit, qui tamen Paulus per vulnus lateris Chriſti nos eſſe ſaluatos, nuſquam habet.

Concordia teſtimonij ex Chryſoſtomo ſumpti.

Teſtimonivm Chryſoſtomi luce clarius loqui conſtat de Sacramẽto Euchariſtiæ, quod iam in vltima Cœna Chriſtus inſtituerat, ſimulque Sacerdotium ordinauerat, quando Euchariſtiam cõficiendi formam & facultatem dederat in qua potiſſimum Sacerdotij ratio conſiſtit. Habuerunt igitur ſaltem hæc duo Sacramenta, Euchariſtia ſcilicet & Sacerdotiũ, ſuam efficaciam ante mortẽ Chriſti; quæ porro duo, alia quinque complectũtur Sacramenta: Baptizare enim & cætera quæ ſequũtur, excepto matrimonio, Sacerdotio ãnexa ſunt, vel ſine eo recte ſtare non poſſunt. Quare ſi ante mortem Chriſti Sacerdotium cum Euchariſtia inſtitutum eſt, reliqua quoque Sacramenta cũm duobus iſtis, in Cœna Domini ſuam habuiſſe efficaciam Chryſoſtomus non negaret, qui in adducto teſtimonio dicit. Quoniam hinc ſacra myſteria initiũ ſuſcipiunt. Sana igitur hic opus eſt intelligentia, ne tantus doctor à veritate deuius videatur; Sapientes namque ſtatuunt, ſermones autenticos ſumi oportere nõ in ſenſu, quem faciunt, ſed in quo fiunt. Meminerimus idcirco inter doctos, rem aliquã multis modis dici, ab alia re principium capere: neque tantum fieri id per quatuor vulgata cauſarum genera, quæ vt notiſſima tranſibo, & alios modos adducam, vſitatos equidem, at non adeo tritos. Menſuratum ab initio menſurandi, vt à cauſa exordium capit. Sic prima quæque dies; naſcentibus principium eſt natiuitatis. Ab hodierna quippe luce, hodie nati dicũtur habere principium; quia menſurandi principium vitam eorũ, à natiuitatis die numeratur. Primum inſuper continens, principium dare cõtento dici ſolitum eſt; ſic quo quiſque loco naſcitur, ab eo principium habere dicitur: ſic dicimus hanc cameram huius infantis eſſe principiũ, quoniam genitus vel natus in illa eſt: & tamen neque vim, neque efficaciam generationis vel natiuitatis, genitus ſeu natus à camera accepit; niſi forte remotiſſime ac multum extranee. Primus etiam qui aliquid manifeſtat, dicitur manifeſto dare principium. Sic à præcone dicimus edicta initium ſumere, quorum efficacia neque à ſono tubæ, neque à voce præconia, ſiue perſona præconis ſumit originem, ſed à principe vel à publico concilio. Quemadmodum igitur ſtultum eſſet dicere, quod à voce præconia lex ſumat efficaciam, à qua tamen non incondite exordium ſumere dicitur: Ita Chryſoſtomus intelligi voluit, per ſuam nos admonentem atteſtationẽ, Sacramenta Eccleſiæ accipere principium, id eſt, publicationem & manifeſtationẽ à vulnere lateris, vel à coſta vulnerata; quoniã ex eo vulnere, quod

Doctores approbati ſane & ſobrie intelligendi ſunt.

Principiũ capit res vna ab alia multis modis.

Digitized by Google

quod ſæpe iam diximus, manifeſtum eſt Chriſtum in Cruce vitam fragilem cum morte mutaſſe, cuius morte, Sacramentorum efficacia perfecte confirmata eſt: Sic igitur Chryſoſtomus erit legendus. Quoniam hinc, id eſt, à vulnerato latere ſuſcipiunt initium, ſubintellige manifeſtationis, ſacra myſteria, tanquam de ipſa bibiturus Chriſti coſta, ita accedas; non inquam quod à coſta proueniat efficacia tremendi calicis, ante Paſſionem iam vere conſecrati, ſed quia ipſa coſta indicat, quam tremendus ſit calix iſte, in vltima cœna ſacratus à Chriſto. Ex ſigno enim ſignati maieſtas oſtenditur. Quoniam ergo maieſtas coſtæ ampliſſima erat, quæ tantum corporis exanimati cruorem, dum Lancea vulneratur, exhibuit, corpus quo continetur, & ſanguis viuus qui continetur in calice ſimul cum ſuo corpore, Domini calicem, de quo in communione bibimus, reddit omni deuoto tremore piaque veneratione digniſſimum. Arguit igitur Chryſoſtomus à partis venerabilitate, quæ totum repræſentat, ad dignitatem totius repræſentati, ſumendo quaſi regulam topicam; Si de quo minus videtur ineſſe, ineſt multum, de quo videtur magis, inerit magis, vt ſit ſenſus. Cum acceſſeris ad tremendum Calicem, in quo viuus ſanguis Chriſti ſumitur cum toto eius corpore ſanctiſſimo, quam ſit calix ipſe venerãdus, agnoſce ex maieſtate coſtæ Chriſti, pro te poſt mortem Lancea latus perforati; & ex maieſtate cruoris, & aquæ inde exeuntis, quæ ſunt pars eius, quod in ſacrato calice ſumis; & bibe de calice, ac ſi de latere biberes vulnerato. Qui intellectus quoniam veritati concordat, apertiſſime manifeſtat Chryſoſtomum Auguſtino eſſe cõteſtem, & ambos noſtræ, immo Catholicorum omnium ſententiæ conuenire.

Chryſoſtomus explicatus.

Concordia tertij teſtis, Sacroſancti ſcilicet Viennenſis Concilij.

SACROSANCTVM Viennenſe Concilium, quoniam ab Auguſtino locum iſtũ accepit, debet vt Auguſtinus intelligi, prӕſertim cum in fine ſermonis quod ſentit, declarauerit Auguſtini concordare ſenſui. Ipſum ergo Cõcilium audiamus. Nos autem attendẽtes efficaciam mortis Chriſti, quę per baptiſma applicatur omnibus pariter baptizatis, opinionem ſecundam, quæ dicit, tam paruulis, quam adultis conferri in baptiſmate informantem gratiam, & virtutes, tãquam magis probabilem, & dictis Sanctorum, modernorumque Theologorum conſonam magis ac concordem, Sacroſancto approbante Concilio, duximus eligendam. Diffinit Romanus Pontifex, comprobat generale Concilium, per baptiſma dari gratiam informantem animam, tam paruulis quã adultis, propter generalem mortis efficaciam. Et ergo hactenus nihil aliud declarare annixus ſum, niſi gratiã informantem, & virtutes in baptiſmate dari animabus fidelibus, per generalem mortis Chriſti efficaciam, nõ per vulnus lateri poſt mortem aperti.

Conciliũ Viennẽſe.

Ad quem finem tanto proceſſu, per tot taleſque difficultates hactenus diſputatum ſit.

CVR extra cauſam per tot difficultates veritatem vnam tutatus ſim, ſi quis interroget, reſpondebo; Vt intelligamus tandem ratione beneficentiæ, ſancti ferri dignitatem, maieſtati veſtimentorum Domini non eſſe anteponendam. Sumebatur enim pro Ferro viam efficaciæ Sacramentorum Ferrum ſanctum inſtruxiſſe, quoniã de latere Chriſti, lancea perforato, Sacramenta manauerunt, & ſanctũ Fer-

Digitized by Google

rum latus ipſum aperuit. Hoc ſecundum negari non poteſt. Primum autem quã verum ſit, neque per breuiores, neque per faciliores vias deducere vel tradere potui. Per has ergo difficultates ſuperatas, conſtat quale ſit quod aſſumebatur: Ferrum ſcilicet Sacramentorum vtilitatem adduxiſſe fidelibus. Apparet etiã quanti ſit ratio fũdata in ordine, quo inſtrumenta ad opus artificis adhibentur; & hanc ipſam non minus pro gloria veſtimentorum Domini, & eius tunicæ inconſutilis concludere, quã pro sãcti ferri veneratione concluſerit. Hoc autẽ vt clarius videre poſſimus, prætereundum non eſt, Inſtrumenta artificum non ſolum ex ordine, quo operibus applicantur, ſed ab induſtria, modoque applicandi, & ab eorum efficacia in adiuuãdo artificem, ſumere dignitatem. Quædam enim inſtrumenta opus artis perficiũt & hæc quo poſterius applicantur, artifices chara magis habere ſolẽt, quia & illi, vt ſumebatur, naturam imitantes, ſicut ab imperfecto tendunt ad perfectum, ita inſtrumenta priora, minus perfecta poſterioribus inſtrumẽtis nõ immerito exiſtimãt. Alia vero sũt inſtrumenta, quæ artifices in vſu habẽt, non ad opus fabricandum, ſed ad fabricam poliendam, abſtergendam, & in publicum adducẽdam. Hæc autem prioribus nõ ſunt digna magis, immo vero ſępe talia sũt, vt eorum miniſterium non artifices ſed artificũ famuli tractare operique perfecto applicare ſint ſoliti. Péniculos, ſiue vt vulgo dicitur Pennellos, eo diligẽtius pictores ſeruant quo iam lineatas imagines cõmunibus lineis, & coloribus per lineas figuris appropriatas, ac per colores figurarũ qualitatibus conuenientiores, penniculi ipſi aſſimilare adiuuant. Sic & ſculptores ſubtiliores ſcalpellos, per quos oculorum, aurium, aliarũve minutarum partiũ lineamenta perficiũt, diligentius cuſtodiunt. Sed inſtrumẽta, per quæ vtrique perfectas imagines purgant, poliuntque, vt eas tandem in publico ponant, nequaquam habent magis pretioſa prioribus, per quas illas conficiunt, ſed operi iam cõpleto hæc vltima per famulos adhibent. Caudas etiam vulpium & reliqua huius generis, quibus ſtatuæ mundantur & poliuntur imagines, tã pictor quã ſculptor, vel non attingit, ſiue non multa cura pertractat. Inſtrumẽta igitur Dominicæ paſſionis, per quæ ſcilicet ipſa paſſio perfecta publicatur, non erunt illis perfectiora, quæ operi perficiẽdo ſunt adhibita. Veſtimenta Domini & Tunica incõſutilis ante paſſionem, in paſſioneque redemptoris fuerũt operibus accommodata; Ferrum autem sãctum, poſt redemptionem peractam, Chriſti corpori admotum eſt. Vide tu modo ex inſtrumẽtorum ordine, quale ſit, quod pro ferri honore adductum fuit & cognoſce quid pro veſtimentorum, præſertim Tunicæ inconſutilis maieſtate concludat.

Inſtrumenta Artium vnde ſuam capiant dignitatem.

Veſtimentorum beneficentia, & Tunicæ Domini inconſutilis.

Restat nunc afferre in medium, quanta fuerit veſtimẽtorum Tunicæque Domini inconſutilis beneficentia. Neque tamen ab initio repetemus omnia, quæ ab illis pręſtita dicuntur, ne per apocrypha vagari videamur, ſed ea tantum afferemus, quæ conſtare ex euangelio cognoſcimus, à Chriſti baptiſmate ſumẽtes exordiũ. Cum Dominus redẽptorque & Deus noſter baptiſma ſuſcepturus, Iordanem fluuium ingreſſurus eſſet, vt ſanctiſſimi corporis ſui cõtactu ad homines baptizandos aquæ ſumerent efficaciam, in ripa depoſuit veſtimenta, oſtendens baptizandos omni priſtina cõuerſatione veteris hominis exui & nuditatem animæ ex amiſſa originali iuſtitia recognoſcere, ac vt animam gratia veſtiant, Baptiſmatis aqua lauari oportere. Baptizatus vero Dominus

Matth. 3. Baptizari nudus cur Chriſtus voluerit.

Baptizatus Dominus cur veſtimenta aſſumpſerit.

minus veſtiměta reſumpſit, vt eos demonſtraret, qui baptizarentur ſpiritu gratiam primam, de qua ſupra diximus, in originalis iuſtitiæ ſupplementum fuiſſe conſecutos. In hoc Chriſti baptiſmate měbra illa ſanctiſſima, inconſutili tunica abſterſa, exſiccata, confotaque fuiſſe exiſtimo; quæ vt Chriſto ſecundum hominem opportuna fuerunt, commoda atque benefica ita veſtimentis ipſis decora fuere glorioſa, illiſque dantia maieſtatem, nobis autem obligationem afferentia, vt ea pijſſime perpetuoque veneremur.

Secundum beneficium.

Matth. 4.

Chriſtus baptizatus quare deſertum petierit.

BAptizatus Dominus noſter Ieſus Chriſtus mox deſerti ſolitudině petijt, vbi per quadraginta dies totidemque noctes, continuato ieiunio, nő comedit, vt baptizati acquiſitã in baptiſmate gratiam intelligerent, deſerta mundi vanitate abſtiněd o ab illicitis, eſſe ſeruandam. In hoc ipſo deſerto poſt eſuriem à diabolo tentatus eſt Dominus, vt baptizati non mirentur, non deſperent, ſi viderint etiam ſe in bonis operibus à Diabolo tentante vexari. Hoc in loco inter deſerti ſcilicet ſolitudines veſtiměta ſua & in primis tunica inconſutilis, de qua agimus, indiuiduę comites Domino Ieſu Chriſto fuere, auxiliumque in oportuno tempore: Vigiliarum defenſio, ſomni domicilium, ſtationum refugium, in tentatione armatura exterior. Neque profecto vacare poteſt myſterio, quod Euãgeliſta Domini tunicam ſcripſit inconſutilě, deſuperque per totum fuiſſe contextã; Deus enim & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius puriſſima caro ex mare & fœmina cőſuta nő fuerat, ſed de puriſſimo Mariæ ſemper virginis ſanguine, ſpiritu ſancto eam deſuper contexente, fabricata per totum, inconſutili tunica, & per totũ contexta deſuper veſtiri debuit. Cuius inſuper anima culpæ ſciſſuram nunquam habuit; corpus eius quoque veſte inconſutili debuit cooperiri.

Tunica Chriſti quare inconſutilis.

Tertium beneficium.

SVperatis in deſerto omnis generis tentationibus, Rex noſter vocatus fuit ad nuptias, vt eos monſtraret, qui legitimæ certauerint in ęternę fœlicitatis menſa ac nuptijs æterni Regis, per bonorum omnium abundantiam ſine fine epulaturos Fuit autem in nuptijs, ad quas Chriſtus in Chana Galileę vico vocatus erat, hæc tunica inconſutilis veſtis nuptialis, vt ſignificaret ſanctã matrem Eccleſiam Catholicam ſine hęreſum maculis, ſine ſchiſmatum ſciſſuris, ad tranmigrationis, quod Galilæa ſignificat, nuptias, charitate integra exornandam. Hac ipſa in veſte ijs in nuptijs Chriſtus aquam in vinum mutauit; quoniam indiuiſa charitatis tunica, quæ eſt vere nuptialis veſtis admittendorum ad regis æterni glorioſas nuptias, frigiditatem & humiditatem aquoſæ, mœſtæ & lachrymoſæ inuidię, in vinum vertit optimum ſanctæ iucűditatis, Dei & proximi amore feruětis, confortantis ac nutrientis. Ioan. 2.

Quartum beneficium.

CVm Dominus integritatem charitatis & fructũ oſtědiſſet, multaq; magnalia ingěti admiratione digniſſima atque glorioſiſſima dixiſſetque feciſſetque, quando tandem mulierem ſanguine fluentem ſanare voluit, fimbriam veſtimentorum, de quibus agimus, inſtaurandę ſanitatis inſtrumentum effecit: & quam nulla medicorum opera ſanare potuerat, extrema-

Digitized by Google

tremę veſtis contactus reddidit ſanitati. Quanti igitur credēda sūt integra veſtiméta, & pręſertim intima illa ipſa tunica, quando extrema ſuorū ve-
Matth 9. Marc. 5. Lucæ 8. ſtimētorum Dominus tantum valuiſſe monſtrauit? Non affirmauerim hic Emorroiſſæ valetudinem, de extrema tunica ſumpſiſſe virtutē, quin potius à Chriſti voluntate ſanguinem ſtetiſſe credamus voluit tamen hoc in opere Chriſtus veſtimentorum ſuorū gratiam demonſtrare, dum per extremū eorum contactum, deſperatam humanitatis ſanitatē ipſe diuinitus inſtaurauit; docens hoc exemplo veram patientiam (quę damnis non frangitur, nec iniurijs, quę omnes virtutes exornat & fulcit) ſic vt veſtem fimbrię honeſtabant ita ſanguinolentos irę impetus ſiſtere, penituſque ſedare.

Quintum beneficium.

Iustum & rationi conſentaneum eſt, vt qui paſſionū comites ſunt, cōſolationum quoque participes fiant. Volens hac ratione Dominus & Magiſter noſter, Diſcipulis ſecretioribus gloriā immortalitatis notam facere, quando ſcilicet in monte
Matt. 17. Marci 9. Transfiguratus eſt, veſtiméta ſua, quæ deſerti horrore ſqualluerant, candore niueo dealbauit. Cui nunc inſtrumentorum Paſſionis Domini, in principio enumeratorum, hanc gloriam dabis, quam veſtimenta eius in ſua Transfiguratione ſunt cōſecuta? Neque enim veſtimenta ipſa, in hoc excellētiſſimo myſterio, ſola fuerūt ſocietate, ſoláue beneficentia Chriſto coniuncta, ſed pro eorū modulo ęternę felicitatis & gloriæ decorem obtinuerunt; facta enim ſunt cādidiſſima. Siue igitur noui ſuperinductione ſplendoris, ſiue penetratione, vel potius claritatis corporis extēſione in felicitatis gloriā transformati, ſeu lucis repercuſſione lucida nube exiſtentis, hunc tantum candorem acceperint; confiteri neceſſe eſt diuinum aliquid, & glorioſum indumentis Domini tunc fuiſſe conceſsū; vt quæ per deſerti horrorē ſqualluerant, ieiunij & tentationis tempore, cū Chriſti corpore, cum eodem etiā clarificato honeſtiora, & ſupra naturam ſuæ fragilitatis decora redderentur, vnde permulta in perpetuū forent veneratione proſequenda.

Sextum beneficium.

Excedit longe, valdeque ſuperminet vtilitates, & beneficētias omnium particularium inſtrumentorum Paſſionis Chriſti, hoc beneficij genus, quod nunc in medium adducemus, per Domini veſtimenta humano generi condonatum. Armans namque ſe Rex noſter ad ſubeunda Crucis pericula, dolores, pœnaſque, & labores ſupra modum acerbos, quos per totius paſsionis ſeriem patientia ſuperatur* erat: deuotiſſima oratione ad patrem in horto ſeſe ante omnia communiuit cōfortauitque, vt in anguſtijs & periculis noſtris Deum, per orationem, adiutorem nos poſtulare doceret. Hic dum orando mente reuolueret, quæ, quot & quam acerba mala paſſurus foret de proximo, ne* ab Euāgelij narratione excidam, in agonia factus eſt, & ſudor eius vt guttæ ſanguinis fluentis in terrā effectus eſt. Huius autem vehemētiſſimæ agoniæ, ſola induméta Chriſto fuere teſtimonium, conſortium, atque ſolatium; & regium tunc ſāguineum ſudorem, de viuo regis corpore manātem, hęc ipſa induméta Domini ſuſceperunt, antequam terra. Si enim ſudauit Chriſtus ſecundum partes veſte contectas, ſubtus* illum quaſi ſāguineum decurriſſe ſudorem negare non poſſumus. Et quoniam Lucæ Euangeliſtæ teſtimonio genuflexus orauit, per veſtimenta, quaſi per alueum, ſudor cruentus ad terram peruenit. Si vero caput faciēque ſudauit, quod in magna mētis afflictione

*à narrando Euangelio recedam, in. 1. exempl.

*illam. 1. exempl. Lucę 22.

ſtrictione poſitis contingere videmus, per veſtium exteriora ſudor acerbiſſimus defluxit in humum. Ego autem exiſtimo Regem Regum, humanique generis Saluatorē, cum in hac oratione pœnas omnes iam imminentes reuolueret animo, & iuxta Euangelium pauere, tędere, mœſtuſque eſſe cœpiſſet, imaginationis acerbitate, caput, faciem, & corpus acerbiſſimè ſudauiſſe,
Geneſ. 3. Vt ſicut primus Adam, in ſudore vultus ſui panē comedere iuſſus fuerat, ita ſecūdus Adam, in vultus & totius corporis ſanguineo ſudore, panis fieret ſaluandorum; & ipſe in ſudore panē ſuū mãducaret, ſalutem ſcilicet omnium liberãdorum, quæ in primo Adam per ſocordiã perdita fuerat. Hæc faciunt, vt cruenti ſudoris magnam copiam, Regem noſtrum orantem ſudauiſſe credamus. Niſi enim multus fuiſſet, nequaquã in terram perueniſſet. Intrinſecus igitur & extrinſecus, hæc Domini veſtimenta ſanguineum ſudorem exceperūt, quemadmodū arca Noe, vt reſiſtere diluuio poſſet, intrinſecus & extrinſecus bitumine eſt delibuta. Nunc quoniã ſanguis capit vltimam ex corde perfectionē, vnde in hepar, & inde per venas toto ſe corpore fundit; hæc Domini IESV veſtimēta & præſertim tunica, quæ ſudorē cruentum de viuo Regis corpore in ſe ſuſcepit, quem dolor imaginatus nimia forte corporis aſtrictione, fecit exire, nō ſolum eſt pia veneratione digniſſima, quia ęterni vniuerſorumque Domini membra contexit, honeſtauit ac cōfouit: ſed quoniam regium ſanguineum ſudorē in ſe recipit quia eo copioſe maduit, & illi vſque ad terram profluendi alueus facta eſt. Potuiſſet, ni fallor, Marcus Antonius in funere Iulij Cęſaris, aliquod coniuratorum ferrum, Dictatoris ſanguine
Vide Plutarchum in Cicerone & Bruto. cōſperſum, pro roſtris populo Romano oſtēdere, vel ſimile aliquid ſubinducere, vt Cæſaris iniuriã deploraret; cruentã tamen tunicam ciuiū oculis oſtendere maluit. Nō mirum, quia ad commouendum auditorum animos, plus tunicam quam ferrum poſſe ſperauit.

EPILOGVS.

PERVENIMVS tandem ad operis finem, vbi promiſſo nos ſatisfeciſſe cōfirmabit mos vetus, & frequens eorum, qui lōgam vitę conſuetudinē vel diſcedendo interrumpunt vel morte finiūt. Hi profecto inter vltima verba, chariora manētibus commemorant, ſuperſtitibuſue commendant. Ego nunquam me vidiſſe memini, à Chriſto patiente Ferrū lanceæ cōmemoratū; Tunicam Domini Iacob Patriarchã, multis lacrymis myſtice video proſecutum: Geneſ. 37.
quando ſcilicet Ioſeph ſeni tunica fuit monſtrata, hœdi ſanguine maculata. Sed ne figuris inſiſtamus, Regem Deo gratum audiamus, ex perſona Chriſti in Pſalmo loquentem, vbi ad literam Domini Paſſionem mortēque deplorat. Cum ſe Deo commēdauit, inimicorum rabiem queſtus eſt, & proprias doluit pœnas, omne denique lamentum in memoria veſtimentorum, deploratio. neque concluſit dicens: *Diuiſerunt ſibi* Pſalm. 1.
veſtimenta mea, & ſuper veſtem meã miſerunt ſortem. Non eſt credendus Rex ſapientiſsimus & Spiritu ſancto plenus, ſine magna cauſa, hanc tantã lamentationem veſtimētorum memoria terminaſſe. Vidit nãque illas Domino Chriſto ſuo, cum non habebat priuatum domiciliū vbi caput reclinaret, publicum fuiſſe honeſtamentū, ſub dio & frigore remedium, à calore vmbraculum, à grãdine & pluuia tectum: in deſerto à ſpinis ac vepribus defenſorium, in nocte ſtratum, in luce refugium, in baptiſmate ſiccatorium, in nuptijs ornamentum, in ſanando cruoris fluxu inſtrumentum, in trãſfiguratione ſocias, & glorię participes, in oratione & agonia ſudoris cruenti recep-

Digitized by Google

receptaculum & viam. Ad Annam, ad Caipham, ad Pilatum, ad Herodem, ad Pilatum iterum, & ad Crucem denique eunti indiuiduas comites, lacerationum contumeliarumque participes. In crucifixione, non ſine ſummo dolore dimiſſas, In Cruce, amariſſime diuidi viſas, & quaſi prædam ſorte diſtributas. Vnde cũ omnia alia pręterierit moribũdus, charitatem veſtium ſilere noluit. Videmus gladios, lancearumque mucrones, certo liquore perfuſos, ad acutiem quaſi inuincibilem ſi igne candentia huiuſmodi liquoribus immergãtur vel aſpergantur. Hæc autem veſtimenta, ac pręſertim incõſutilis tunica, immortalitatis vigore, felicitatis æternæ plena decore, interius diu, & in transfiguratione perſuſa exterius, Chriſti Dei noſtri ſanguine, per orationem contemperata, ad ſummę deuotionis feruorem, cor quod non penetrauerint, Chriſtianum non erit cor, immo neque carneum, ſed potius ferreum, ſiue adamantinum. Et profecto illi prædones qui Iesvm crucifixerunt, hanc ipſam veſtem, de qua agimus, diuidere non ſunt auſi occulta vt opinor eius maieſtate, ſanctimoniaque permoti. Hac inſuper ætate noſtra, apud eos quibus nihil eſt ſanctũ, hæc ipſa veſtis pretioſiſſima habetur, ſingularique cultu veneranda ſeruatur; qui quoniam Ferrũ ſanctum reddere maluerunt, cũ tamẽ vt audio, tunica ab eis repeteretur, quod horũ ſit pluris exiſtimandum, opere comprobauiſſe videntur.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX
LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI IN HOC OPERE VEL EXPLICANTVR VEL APTANTVR.

PRIMVS NVMERVS PAGINAM, SECVNDVS columnam: p. m. f. litteræ numeris poſtpoſitæ, columnæ cuiuſque principium, medium, aut finem denotant, ſingulis litteris quindecim lineas tribuendo.

Ex Geneſi.

CAp.1.ver.1.2.*In principio creauit Deus cælum & terram. Terra autē erat inanis, &c.* 47.2.p.48.1.f.*ibid.*2.p.*m.*60.2.*f.*

*Verſ 26.faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.*247.2.*f.*

*Verſ.*31.*Vidit Deus cũcta quæ fecerat,& erant valde bona* 9.1.p.

Cap.2.verſ.2.*Requieuit Deus die ſeptimo.*9 2.p.

*Verſ.*24.*Erunt duo in carne vna* 22.2.*m.*

Cap.3.*verſ.*4.5. *Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus quod in quocunque die &c.*281.1.*m.*

*Verſ.*16. *In triſtitia paries filios.* 188.1.*m.*

*Verſ.*17.18.*Maledicta terra in opere tuo &c.*340.2.p.

Cap.4. *verſ.* 1.*Poſſedi hominem per Deum.*92.2.*m.*

*Verſ.*13. *Maior eſt iniquitas mea, quam vt veniam merear.*335.2.*f.*

Cap.6. *verſ.* 12. *Omnis quippe caro corruperat viam ſuam* 85,1.*f.*

Cap.9. *verſ.*14.15. *Cumque obduxero nubibus calũ, apparebit arcus meus in nubibus,&c.*340.2.*m.*

Cap. 12. *verſ.* 1.*Egredere de terra tua, & de cognatione tua &c.*104.1. *m.*

Cap. 16. *verſ.* 11. *Ecce concepiſti & paries filium,vocabiſque nomen eius Iſmahel* 91.2.p.

Cap.17.*verſ.*14.*Vir cuius præputij caro circumciſa nõ fuerit,delebitur anima illa de populo ſuo.*90 2.*m.*

Cap.22.*verſ.*2. *Tolle filium tuum vnigenitum,quem diligis Iſaac,& vade in terram viſionis &c.*340.2.*f.*

Cap.26.*verſ.*2.3.*Quieſce in terra quam dixero tibi.Et peregrinare in ea,eroque tecum, & benedicam tibi.* 341.1.*m.*

Cap.27. *verſ.* 27. *Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni.*370.2.*f.*

Verſ 27.Seruiant tibi populi,& adorent te tribus &c.ibid.

Cap. 6. *verſ.*28.*Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael,quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti,*

Digitized by Google

fuiſti, quanto magis contra homines prævalebis? 92.2.m.

Ex Exodo.

Cap.13 verſ.3. Mementote diei huius in qua egreſſi eſtis de Ægypto, & de domo ſeruitutis &c.134.1.m.

Cap.15.verſ.1. Cantemus Domino: glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. 24.1.p.

Ex Levitico.

Cap.12.verſ.2. Mulier ſi pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, iuxta dies ſeparationis mẽſtrua &c.117.1.f.

Ex Nvmeris.

Cap.22. Verſ. 31. Protinus aperuit Dominus oculos Balaã, & vidit Angelum ſtãtem in via euaginato gladio 26.1.p.

Ex Devteronomio.

Cap. 6. Verſ.4. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.275. 1.m.

Verſ.13 Dominum Deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies. 418.2.p.

Ex ii. Regvm.

Cap.17. Verſ.1. &c. Eligam mihi duodecim millia virorũ, &c.258.1.m.

Cap.20.verſ.9.10. Salue mi frater, & tenuit manus dextera mentum Amaſia &c.259.2.p.

Ex iii. Regvm.

Cap.2. verſ. 20. Pete mater mea, neque enim fas eſt vt auertam faciem tuam.113.1.p.

Ex Iob.

Cap.5.verſ.9. Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum. 158.1.f.

Cap.7.verſ.1. Militia eſt vita hominis ſuper terrm .56.1.f.

Cap.19. Verſ.13. 14. Noti mei quaſi alieni receſſerunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei 265.1.m.

Ex Psalmis.

II. verſ.1.2, 3. 4. Quare fremuerunt gentes &c.258.2.f.

Verſ. 7. Filius meus es tu ego hodie genui te 3.p.

IIII. verſ. 7. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo.55.1 p,12.1. f.

V. Verbera mea auribus percipe Domine &c. totus explicatur 255.1.& 2

XI. Saluum me fac Domine &c. totus exponitur.309 & 310.

XIII. verſ.1.2.3. Dixit inſipiens in corde ſuo.283.2.f 284 1.& 2.

XV. verſ.10. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.432.1.p.

XVII, verſ.26.27. Cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris. 110.2.m.

XXI. verſ. 27. In medio Eccleſiæ laudabo te.112.2.p.

XXIII. verſ.1. Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo.331.f.67. 2.f.

XXXII. verſ 9. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum 380.1.f.

XXXIII, verſ.6. Accedite ad eum & illuminamini &c.99.1.m.

XXXIV. verſ. 20. Quoniam mihi quidem Pacifice loquebãtur: & in iracũdia terræ loquentes dolos cogitabãt. 259. 2.p.

XXXV. verſ.45. Noluit intelligere vt bene ageret. Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo, aſtitit omni via non bonæ &c.274.2.m. 279.1.p.

Verſ.10, In lumine tuo videbimus lumen.148.1.p.

XXXVII. verſ.4, Nõ eſt ſanitas in carne

carne mea.174.1.f.

Verſ.12. Proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.74.2.p.

XLIV. verſ.1, Eructauit cor meũ verbum bonum.52.2.m.

Verſ.11.12, Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam &c.104.1,m.

XLVI.verſ.6, Aſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ. 374.1.f.

XLVIII.verſ.21. Homo cũ in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.291.1.m.

LI. verſ.3. 4. 5. 6. 7. Quid gloriaris in malitia &c. Explicantur. 288. 1.f.2.

LIV.verſ.23. Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet: & non dabit in æternum fluctuationẽ iuſto.104.2.

LXI.verſ.9. Effundite coram illo corda veſtra.117.1.m.

LXVIII.verſ.21. Suſtinui qui ſimul contriſtaretur & non fuit: qui cõſolaretur, & nõ inueni.174.2.p.180.1.

Verſ.22. Dederunt in eſcam meam fel: & in ſiti mea potauerunt me aceto. 344.1.m.

LXXII.verſ.28. Mihi autem adhærere Deo bonũ eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam.16.2.p.

LXXIII.verſ.12. Deus autem Rex noſter ante ſæcula operatus eſt ſalutẽ in medio terræ 160.2 f.

LXXIX. verſ.14. Exterminauit eam aper de ſilua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.83.f.

LXXXIV. verſ.8. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis,94.2 p.

XCIV.verſ.1.2.3.4. Venite exultemus Domino, iubilemus Deo &c. 115.2.m.

Verſ.5. Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius.33.1.f.116.1.m.

Verſ.6.7. Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino qui fecit nos &c.111.1.f.

XCIX.verſ.3. Ipſe fecit nos, & non ipſi nos,169.1.p.

CII.verſ.6. Spiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locum ſuum.382.1.p.

CIX.verſ.1, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.33.2.f.197.1.f.

CX.verſ.1. In concilio iuſtorum & congregatione.112.2.p.

CXXVI.verſ.1. Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem &c.75.2.f.

CXXVII.verſ.2.3. Labores manuum tuarum quia mãducabis, beatus es & bene tibi erit. Vxor tua ſicut vitis abundans &c.132.2,f.

CXXXIII. verſ. 8.9. Si aſcendero in cælum, tu illic es: Si deſcendero in infernum ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo &c.34,2.f.117,2,p.

Verſ.16, Imperfectum meũ viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur.117,1,f.

CXXXIX.verſ. 6. Funes extenderunt in laqueum, iuxta iter ſcãdalum poſuerunt mihi.265.1.f.

CXLI.verſ.5. Perijt fuga à me & non eſt qui requirat animam meam. 174.1.f.

CXLVIII.

CXLVIII.verſ. 8 Ignis, grando, nix, glacies, Spiritus procellarum quæ faciunt verbum eius, 382.2.p.

*CXLIX.verſ. 5. 6. 7. Exultabunt Sancti in gloria &c.*74.1.p.

Ex PROVERBIIS.

CAP.8.verſ.17. *Ego diligentes me diligo.*20.2.p.

CAP.25. verſ.27. *Scrutator maieſtatis opprimetur a gloria.*45.1.f.

Ex CANTICIS CANTICORVM

CAP.2.verſ. 2. *Sicut lilium inter ſpinas ſic amica mea inter filias.*22.1.p.

Ex SAPIENTIA.

CAP.1.verſ. 4. *Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis* 52.2.m.

Ex ECCLESIASTICO.

CAP.1.verſ.2. *Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies ſeculi quis dinumerauit?* 302.1 f.

Ex ISAIA.

CAP.5.verſ.7. *Vinea Domini Sabaoth domus Iſrael &c.*83.f.

CAP.9. verſ. 2. *Gentium populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucẽ magnã: habitãtibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.*147.2.f.

CAP.11.verſ.1. vſque ad 6. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet &c.*107.1.f.& 2.

CAP.45. verſ 8. *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtũ, aperiatur terra, & germiact ſaluatorem.*94.2.p.

CAP.50.verſ.7.8.9. *Poſui faciem meam, vt petram duriſſimam, & ſcio quoniam non confundar. Iuxta eſt qui iuſtificat me &c.*270.1.p.

CAP.53. verſ. 5. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus.*171.1.p.

*Verſ.7. Oblatus eſt quia ipſe voluit &c.*262.2.f.4.8.1.m.

CAP.60.verſ. 1. vſque ad 7. *Surge, illuminare Ieruſalẽ: quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt &c.*105.2.f.& 106.

Ex IEREMIA.

CAP.31.verſ. 22. *fœmina circundabit virum.*7.1.m.

Ex THRENIS.

CAP.1 verſ. 12. *O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus.*181.2.f.

Verſ.13. Poſuit me deſolatã, tota die mœrore confectam. 81.1 p.

CAP.4.verſ.20. *Chriſtus Dominus captus eſt in peccatis noſtris: cui diximus, in vmbra tua viuemus in Gentibus.*265.1.m.

Ex BARVCH.

CAP.3.verſ.31.32. *Non eſt qui poſſit ſcire vias eius &c.* 101 2.f.302.1.f.

Ex EZECHIELE.

CAP.18.verſ.22. *Quacunque hora ingemuerit peccator omniũ iniquitatum ſuarum nõ recordabor.*100.2.f.

CAP. 36. verſ. 25. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & emũdabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.*191.2.f.

Ex DANIELE.

CAP. 7. verſ. 14. *Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur,* 33.1.p.

Ex MICHÆA.

CAP.5. verſ. 1. *Percutient maxillam Iudicis Iſrael.*269. 2.p.

Ex ZACHARIA.

CAP. 9. verſ. 9. *Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus & Saluator, ipſe pauper,*

Digitized by Google

*pauper, & aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum filium aſinæ,*156.1 p.

CAP.11 *verſ* 12.13. *Si bonum eſt in oculis veſtris, afferte mercedem meam: & ſi nō quieſcite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos, et dixit Dominus ad me,etc.*257 2 f.

EX MATTHÆO.

CAP.1 *verſ.*18 *vſque ad* 25. *Cùm deſponſata eſſet mater Ieſu Maria Ioſeph, &c.*141.1 m.

Verſ 25. *Vocauit nomen eius Ieſum,* 69. 2 p.

CAP. 2 *verſ.* 2 *Vidimus enim ſtellam eius in oriente, & venimus adorare eum,*106.1.f.

*Verſ.*4. *Audiens autem Herodes Rex turbatus eſt,etc.*107.1,p.

*Verſ.*5.6. *In Bethlehem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam. Et tu Bethlehem terra Iuda,etc.*103.1.p.

*Ver.*9. *Et ecce ſtella quam viderant in oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer,*111 2.p 112.1.p.

*Verſ.*11. *Intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum: & apertis theſauris ſuis, obtulerunt ei munera aurū, thus et myrrhā,*97 m.112 2 p et m.114.2 m.116 2. p. 118 1 p.121.1.m.

CAP.3 *ver.*14 *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?*68.2.f.

CAP.4 *verſ.*9 *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me,* 161.2.m.

CAP. 5 *verſ.*16. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, et glorificēt patrem veſtrū qui in cœlis eſt,*88.2.p.

*Verſ.*45 *Solem ſuū oriri facit ſuper bonos et malos, et pluit ſuper iuſtos et iniuſtos,*65.2.m,

CAP.6, *verſ.*9. *Pater noſter qui es in cœlis,*104.2.p.

*Ver.*22.23 *Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, &c.*122,2

*Ver.*25 *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis,etc.*104.2,p. *Nōne anima plus eſt quam eſca?*20.1.p.

CAP.8, *verſ* 20, *Vulpes foueas habēt, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet,*231 2. m.

CAP.9. *verſ.*13. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores.*100.2,m.

CAP.10, *verſ.*22. *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit,* 111.2.f. 226.2 m.

*Ver.*32. *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis eſt,*88.2,p.

*Verſ.*37, *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus,* 104.1.f.

CAP.11, *verſ.*27 *Nemo nouit filiū niſi pater: neque patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare,* 103 1.f.

CAP.15, *verſ.*11, *Non quod intrat in os coinquinat hominē: ſed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem,* 222.2 f.

CAP.16, *verſ.*24. *Si quis vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucem meam, & ſequatur me.* 104 1.f.158.2.p.

CAP.17.*ver* 5. *Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipſum audite,*32 1.f.

CAP.19.*verſ.*27. *Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te,*68.2,f.

CAP.21.*verſ.*1.2. *Et cùm appropin-*

Digitized by Google

quaſſent Hieroſolymis et veniſſet Bethphage ad montem Oliuetti, tunc IESVS miſit duos diſcipulos dicẽs eis: Ite in caſtellũ quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea, 154. 1 f.

Ver. 3. 4. Soluite & adducite mihi. Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet, & cõfeſtim dimittet eos. Hoc autem factum eſt, vt adimpleretur, &c. 155. 2. p. & f.

Verſ. 6. Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut præcepit illis IESVS, 156. 1. m.

Verſ. 7. Et adduxerunt aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt, 156. 1 f.

Verſ. 8. Plurima autem turba ſtrauerũt veſtimẽta ſua in via; alij autem cædebant ramos, &c. 159. 2 f.

Verſ. 9 Turbæ autem quæ præcedebant et quæ ſequebãtur, clamabant dicentes, Hoſan-na filio Dauid, &c. 159. 2 m.

Verſ. 38. Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius, 68. 1 m.

CAP. 25 verſ. 13 Amen dico vobis neſcio vos, 15. 1 f.

Ver. 34 Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi, 194 2 p.

Ver. 40 Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, 117. 1 p.

CAP. 26 ver. 22 Et contriſtati valde cœperunt ſinguli dicere: Nunquid ego ſum Domine, 217. 1 f.

Ver 24. Filius quidem hominis vadit ſicut ſcriptum eſt de illo, 170. 1 p.

Verſ. 26. Hoc eſt corpus meum, 210 2 p.

Verſ 28 Qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum, 211 1 f.

Verſ. 36. 37. Tunc venit Ieſus cum illis in villam quæ dicitur Gethſemani, & dixit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec vadam illuc & orem. Et aſſumpto Petro &c. 250. 1 p 2

Ver. 38. Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, ſuſtinete hic & vigilate mecum, 165 m. 251. 1 p.

Verſ 39. 40. 41. 42 43. 44. Et progreſſus puſillum, procidit in faciẽ ſuam, orans & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte, &c. 251. 1. f. 252. 253

Ver. 45 46. Tunc venit ad diſcipulos ſuos, & dicit illis: Dormite iam & requieſcite: ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite eamus: ecce appropinquauit qui me tradet, 254. 1 f.

Ver. 48 Quemcunque oſculatus fuero ipſe eſt, 257 2 m.

Verſ. 52. Omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt. 261. 2 m. 262. 1

Ver. 53. Poſſum rogare Patrem, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum. 34. 2. f. 262 1 f.

Verſ 54. Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ. 170 1 p. 262. 2 f.

Ver. 55. In illa hora dixit Ieſus turbis: Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus comprehendere me? quotidie apud vos ſedebam docens in templo, & non me tenuiſtis, 263. 1. m.

Verſ.

Digitized by Google

*Ver.56 Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt,*265.1 *m.*

Verſ. 57. *At illi tenentes* IESVM *duxerunt ad Caipham Principem Sacerdotum, vbi Scribæ & ſeniores cõuenerant,*271.2 *p.*

Verſ 59. *Principes Sacerdotum & omne conſilium quærebant falſum teſtimonium contra* IESVM, 272. 2. *m.*

*Ver.*60.61 *Nouiſſimè autem venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud.* 274.1 *p.*

*Ver.*62.63. *Et ſurgens Princeps ſacerdotum ait illi: Nihil reſpondes ad ea, quæ iſti aduerſum te teſtificantur?* IESVS *autem tacebat, &c.* 274. 2. *p.*

Verſ. 63. *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei?* 109 1 *p.*

Ver. 67. 68 *Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt. Alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza nobis Chriſte, Quis eſt qui te percuſſit?* 282, 1. *f.* 2

CAP. 27 *verſ.*1.2. *Mane autem facto, conſilium inierunt omnes Principes Sacerdotum, & Seniores populi aduerſus* IESVM, *vt eum morti traderent. Et vinctum adduxerunt eum, &c.*286 1. *p.*

*Ver.*15.16 17. 18. *Per diem autem ſolemnem cõſueuerat Præſes populo dimittere vnũ vinctum quem voluiſſent, &c.*316.1.2

*Ver.*19 *Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius dicens: Nihil tibi & iuſto illi, multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum,* 29:,1 *p.*

*Ver.*10.21.22.23. *Principes autem Sacerdotum & Seniores perſuaderunt populis vt peterent Barabbam,* IESVM *vero perderent, etc.*316.2.*f.*317 1.2

*Ver.*24.25.26. *Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua, &c.* 318.1. *f.*2.319 1.*p.m.*

*Ver.*27.28.29.30. *Tunc milites Præſidis ſuſcipientes* IESVM *in prætorium, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem, & exuentes eum, chlamydem coccineam circundederunt ei, &c.*312. 1.2.33.1

*Verſ.*39.40. *Prætereuntes autem blaſphemabant eum mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei, &c.* 328. 2. *f.* 329 1 2. *p.*

*Ver.*41 42.43. *Similiter & Principes Sacerdotum illudentes cum Scribis & Senioribus dicebant: Alios ſaluos fecit, &c.* 319. 2. *m.* 330. 331. 1

Verſ. 45. 46. *A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit* IESVS *voce magna dicens, &c.*346.1.*f.*2. 347.348. 349. 1

EX MARCO.

CAP.14.*verſ.*36. *Abba Pater, omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hunc à me, ſed non quod ego volo, ſed quod tu,*179 2.*m.*

Verſ. 44. *Et ducite eum cautè.* 257.*f.*

Digitized by Google

Verſ.56. Multi enim teſtimonium falſum dicebant aduerſus eum, & conuenientia teſtimonia non erant,273.2 p.

Verſ.61. Ieſus autem dixit illi: Ego ſum, et videbitis filium hominis ſedentē à dextris virtutis Dei, & venientē cum nubibus cæli,276.277

*Ver.63.64 65 Summus autem Sacerdos ſcindens veſtimenta, ait: Quid adhuc deſideramus teſtes? Audiſtis blaſphemiam &c.*278,282.283

EX LVCA.

CAP.1.*verſ.26 Miſſus eſt Angelus Gabriel*,4 2 p.5 6 7 8 1.*à Deo* 8.2 p.9.10.11.12,13. *In ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth*.13 f.14.15 p.

Ver.27. Ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria,15 1 m.21 1 f.22.1.p.23.2.p.24.1.p.

Verſ28. Et ingreſſus Angelus ad eā dixit,25 1,m. 26,27.28. 1. *Aue gratia plena*, 28.2. *Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus*,29.1

Verſ.29. Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio,29.2.f.30.1

Verſ30. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum,30 2 m.

Verſ.31. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. 31.1 m.2.69.1 f.

Ver.32, Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedē Dauid patris eius,32 1 & 2

Verſ.33. Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis, 32.2.f.33.34

Verſ 34 vſque ad 39. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodò fiet iſtud, quoniā virum non cognoſco &c. 35,36,37,38,39.40,41,182,2 m

Ver.46,47 vſque ad 54. Magnificat anima mea Dominum, &c. 338.2. m.339,1 & 2

Ver.48. Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ,76.2 p.

*Verſ 49.50. Fecit mihi magna qui potens eſt & ſanctū nomen eius. Et miſericordia eius &c.*156.1 p,

CAP.2. *verſ 14. Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis* 7,1,m.145.1 p.

*Verſ.22.23.24. Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, &c.*125 m.133,1.f.134.135

*Verſ.25. Et ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomē Simeō, & homo iſte iuſtus & timoratus &c.*136.1 m. 137.138

Verſ.26. Et reſponſum acceperat à Spiritu *ſancto, non viſurum ſe mortem niſi priùs videret Chriſtum Domini*. 339.1 f.

Ver.27.28. Et venit in ſpiritu in tēplū. Et cùm inducerent puerum IESVM *parentes eius, &c.*140,141.142,143

Verſ.29. 30,31, 32. Nunc dimittis ſeruū tuū Domine, ſecundum verbum tuum in pace,144.2.f 145 *vſque ad* 149

Verſ.35. Tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes,185.1 p

CAP. 3. *verſ.1. Anno quintodecimo imperij Tyberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, &c.* 267.1 m.

Ver.8. Potens eſt de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ,149.1 m.

CAP. 7. *verſ. 23. Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me*, 371 2.m.

CAP. 9. *verſ.58. Vulpes foueas habent*,

Digitized by Google

bent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet, 103.2.m.

CAP.10.verſ.27. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo etc. 418.2 m.

Verſ.62. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, &c.111.2 m.

CAP. 12. verſ.4. Ignem ueni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat, 8.2 f.

Verſ.23. Anima plus eſt quam eſca. 20.1 p.

CAP.15. verſ.7. Gaudium eſt in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, 100.2 m.

Verſ.19. Pater peccaui in cælum & coram te, iã non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis, 114 2 f.

CAP.18.ver.12. Ieiuno bis in ſabbatho: decimas do omnium quę poſſideo, &c.117.2 p.

Verſ.13. Deus propitius eſto mihi peccatori, 114.2 m

Verſ.31. Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & cõſummabuntur omnia quę ſcripta ſunt de filio hominis, 170.1 p.

CAP.19.verſ.8. Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus, &c.116.2 m

Ver.10. Venit filius hominis quærere & ſaluũ facere quod perierat, 161.1 m

CAP.21.verſ.19. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras, 244.1 p.

CAP.22. verſ.14.15. Et cùm facta eſſet hora diſcubuit, et duodecim Apoſtoli cũ eo. Et ait illis: Deſiderio deſideraui hoc paſcha, etc.195.2 m.

Ver.16. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei, 197.1 p.

Ver.17.18. Et accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quod non bibam, etc.197.2 f.

Verſ.19.20. Et accepto pane gratias egit et fregit, et dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum quod, &c.199.1 p.

Verſ.39. In montem oliuarum, 250 1.p.f.

Verſ.41. Et ipſe auulſus eſt ab eis quantum iactus eſt lapidis, 251.1 m.

Verſ 42. Pater ſi vis, transfer calicem hunc à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat, 251.2 m.

Ver.43.44.45.46. Apparuit autem illi Angelus de cælo confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus eſt ſudor eius etc.254.1 m.

Verſ.48 Iuda, oſculo filium hominis tradis, 259.2 m.

Verſ.49. Videntes autem qui circa ipſum erant quod futurum erat, dixerunt: Domine ſi percutimus in gladio? 261.2 p.

Verſ.51. Sinite vſque huc. Et cùm tetigiſſet auriculam eius ſanauit eum. 263.1 m.

Ver.53. Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum, 263.1 f. & 2 p.

CAP.23.ver.27.28.29. Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quæ plangebant & lamentabãtur eum. Conuerſus autem ad illas, etc. 183. 2 p.

Ver.42. Memento mei Domine, cũ veneris in regnum tuum, 69.1 p.

CAP.24. verſ. 49. Ego mitto promiſſum patris mei in vos, 398.2 f.

EX IOANNE.

CAP.1. verſ.1. In principio erat Verbũ, 46.1 m. 47.2.p.48.1.f.59.2 p. 60.1. Et Verbũ erat apud Deum, &

Digitized by Google

Deus erat verbum, 58.2.m.f.59.2.p. 60.1

Verſ.2. Hoc erat in principio apud Deum,59.1,p.1.m.60.2

Verſ.3 Omnia per ipſum facta ſunt, 61.1.m.2.m.*Et ſine ipſo factũ eſt nihil*, ibid.f.& 2.f.62.2.f.

Verſ.4. Quod factum eſt, in ipſo vita erat, 62.1.p. *Et vita erat lux hominũ*, 63.2.f.

Verſ.5. Et lux in tenebris lucet, 64.2.f.

Verſ.6, Fuit homo miſſus à Deo, 45 2.m.65.2.f.

Ver.7. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, 45 2.m.46,1.f.

Ver.8, Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.45.2.m. 65.2.f.

Ver.9. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,66.1 m.

Ver.10. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt,66.2 m. *Et mundus eum non cognouit*,67.1 f.

Ver.11. In propria venit, & ſui eum non receperunt,67.2 m.

Ver.12, Quotquot autem receperũt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,68 1 f. *His qui credunt in nomine eius*,69 1 f.

Ver.13. Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt, 69 2. m.

Ver.14. Et Verbum caro factum eſt 70.1 m.& ſequentib. *Et habitauit in nobis*,72.2,p.73. *Et vidimus gloriam eius gloriã quaſi vnigeniti*,74.1 m,& deinceps. *A Patre plenum gratiæ & veritatis*,80.1.m.

Verſ.29. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,68.2.f.

CAP. 3. *verſ.16, Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*, 168 2.p. 178 2 f.

Verſ.20. Qui malè agit, odit lucem, 220.1 f.

CAP.5 *verſ.17, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor*,9.2.p.10 2.p.

CAP.6.*verſ.54. Qui manducat meã carnem, & bibit meum ſanguinem habet vitam æternam*. 208. 2. m. 213 1. m.

Verſ.56. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in eo,208.1 f.213.1 m.

CAP.8 *verſ.12. Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ*, 161. 1. p.

Ver.31.32 Si manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos,161.1 p.

Verſ.44 Ille nequam fuit ab initio & in veritate non ſtetit,296.1 m.

Ver.56 Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt,86.1 p.

CAP.9.*ver 4.5 Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt, venit nox quãdo nemo poteſt operari*, &c.161,1 p.

Ver.31 Scimus quia peccatores Deus non audit,100.2 m.

CAP.10 *verſ.24 Quouſque animã noſtram tollis: Si tu es Chriſtus dic nobis palam*, 109.1 p.

CAP.12 *ver,14.15 Et inuenit Ieſus aſellum*

aſellum, & ſedit ſuper eum ſicut ſcriptum eſt. Noli timere filia Sion, &c. 156 1 *m.*

Verſ. 32 *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* 430.*p.* 2 *m.*

Cap.13.*ver.*1.2.3.4.5. *Ante diem feſtum Paſcha, ſciens Ieſus quia venit hora eius &c.*187 2.*& ſeq.*

*Ver.*8.9.10 11.12.13.14.*Si non lauero te non habebis partem mecũ, &c.* 191.2.*f.*192.193.1

*Verſ.*15. 16 *Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis, &c.* 193. 2. 194. 1

Ver. 18.19.20.21.22.23 24.25.26. *vſque ad* 38.*Ego ſcio quos elegerim. Sed vt adimpleatur ſcriptura etc.* 215.2.*& ſequent.*

Cap.14.*verſ.*1. *Non turbetur cor veſtrum. Creditis in Deum, & in me credite,*222.2.*m.*

*Verſ.*6.*Ego ſum via, veritas et vita, nemo venit ad patrem niſi per me,* 103 1.*f.*148.1.*m.*

*Ver.*10 *Verba quæ ego loquor vobis, à meipſo nõ loquor. Pater autem in me manens, ipſe facit opera,* 223 1.*m.*

Verſ. 11. *Non creditis quia ego in patre, & pater in me eſt?*224.1.*f.*

*Verſ.*12. *Alioquin propter opera ipſa credite,*224.2.*m. Amen, Amen dico vobis, qui credit in me opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet,*225.1.*f.*

*Ver.*13.14 *Et quodcunque petieritis in nomine meo hoc faciam, &c.*225.2.*p.*226.1.*m.*

*Verſ.*15. *Si diligitis me, mandata mea ſeruate,*226.1.*f.*

*Ver.*21 *Qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me.* 227.1.*p.*

*Ver.*22. *Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, &c.*227.1 *m.*

*Ver.*23 *Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionẽ apud eum faciemus,*139.1.*p.*

*Ver.*26. *Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, &c.*379.1.*m.*

Ver. 28. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, nõ quomodo mundus dat ego do vobis. Non turbetur cor veſtrum &c.*229.1.*f.*

*Verſ.*29. *Audiſtis quia ego dixi vobis: Vado et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, &c.*230.1.*p.*

Verſ. 31. 32. *Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, ſed vt cognoſcat mundus, &c.*231.1.*m.*

Cap.15.*verſ.*1.*Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt.*232.1.2

*Ver.*2.*Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum purgabit eum, &c.* 233. 2

*Ver,*5.*Sine me nihil poteſtis facere* 148.1.*m.*

*Verſ.*3.*& ſeq. vſque ad* 19.*Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis, &c.*234.2.*m.& ſequentib.*

*Verſ.*22.*Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum nõ haberent: nunc autem excuſationem non habẽt de peccato ſuo,*148.2.*m.*

*Ver.*26. *Cùm autem venerit Paracletus quem ego mittam vobis à Patre, &c.*398.2.*f.*

Cap.16 *verſ.*1.2.3.4. *Hac locutus ſum vobis, vt nõ ſcandalizemini. Abſ-*

Digitized by Google

*quę ſynagogis facient vos &c.*242.2 *m & ſeq.*

*Ver.7 Si autem abiero, mittam eum ad vos,*399 1 *p.*

*Verſ.*13.14 *Cũ venerit ille Spiritus veritatis docebit vos omnẽ veritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, &c.*139. 1 *p.*

*Ver.*32 *Ecce venit hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſq; in propria &c.*244.2 *f.*

CAP.17 *ferè totum explicatur,*246 *& ſequent.*

CAP. 18 *verſ.* 2 3 *Sciebat autem Iudas locum, &c. Cum ergo accepiſſet cohortem &c.*257 1 *m.*

*Ver.*4.5.6 7.8. IESVS *itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper ſeproceſſit & dixit &c.*260 2 *m.* 261.1

*Ver.*10. 11 *Simon ergo Petrus habẽs gladium eduxit eum, & percuſſit Pontificis ſeruum &c.* 261 2 *m.*

*Ver.*12. *Cohors ergo & tribuni & miniſtri Iudæorum comprehenderunt* IESVM *&c.*265 1 *m.*

Verſ. 13. 14 *Et adducunt eum ad Annam primum; erat enim ſocer Caipha &c.*266

*Verſ.*19 *& ſequent.ad* 24. *Pontifex ergo interrogauit* IESVM *de diſcipulis ſuis, &c.*267 1 *& ſeq.*

*Verſ.*28 *& ſequent. ad* 31. *Adducunt ergo Ieſum à Caipha in prætorium. Erat autem mane &c.*286 287 1

*Verſ.*33. *& ſequent.ad* 38. *Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocauit Ieſum, & dixit ei, &c.*289. 1 *vſque ad* 305

CAP. 19 *verſ.* 4.5 *Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoſcatis, &c.* 306.1 313 1 *m.*

*Verſ.*6 *& ſequent, ad* 12. *Cùm ergo vidiſſent eum Põtifices & miniſtri, clamabant dicentes etc.*314 2 315.316 1 *p.*

*Ver.*12 13.14.15 *Si hunc dimittis non es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe Regem facit &c.*317 2 318 1

*Verſ.*16 17 *Suſceperunt autẽ Ieſum & eduxerunt. Et baiulans ſibi crucem exiuit in eum etc.* 328 1

*Ver.*19 20. 21. 22 *Scripſit autem & titulum Pilatus, et poſuit ſuper crucem, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum, &c.* 324 2 325 326

*Verſ.*23.24 *Milites ergo cùm crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius. Et fecerunt quatuor partes, etc.* 327 2 328

*Verſ.*25.26. 27 *Stabat autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius, etc.*337 2 *f. vſque ad* 344

*Verſ.*28. 29. 30. *Poſtea ſciens Ieſus, quia omnia iam conſummata ſunt, vt conſummaretur ſcriptura, dixit: Sitio, etc.* 344 345

Verſ. 35. *Et qui vidit teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quia vera dicit,*47. 1 *p.*

CAP.20 *verſ.*21 22. *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Hęc cùm dixiſſet inſufflauit & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum &c.*400. 1 *f.* 402 2 *p.*

CAP. 21 *verſ.* 24 *Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, &c.*41 1 *p.*

EX ACTIS APOSTOLORVM.

CAP. 1. *verſ.*9. *Videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit illum ab oculis eorum,*3?4 1 *m.*

Verſ. 10 11 *Cumq; intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis, etc.* 774.2.*f.*375. 1.*p.*

Verſ.

Digitized by Google

Verſ.12.Tunc reuerſi ſunt Ieroſolymam à monte qui vocatur Oliueti,qui eſt iuxta Ieruſalē Sabbathi habēs iter. 367.2.m.

CAP. 2. *verſ.4. Repleti ſunt omnes Spirituſancto, & cœperunt loqui varijs linguis,prout Spiritus ſãctus dabat eloqui illis.*377.m.379.1.p.

CAP. 3 *verſ.6.Argentum & aurum non eſt mihi,quod autē habeo hoc tibi do : In nomine* IESV CHRISTI *Nazareni ſurge, & ambula* 225.2.f.

CAP. 5.*verſ.41.Ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniã digni habiti ſunt pro nomine* IESV *contumeliã pati.*112.1.f.

CAP. 15.*verſ.* 1. *vſque ad* 30.*Quidam deſcen dētes de Iudæa docbãt fratres,&c.*89.2.p.

EX EPIST. AD ROMANOS.

CAP. 2. *verſ.11. Non enim eſt acceptio perſonarum apud Deũ.*149.2.p.

Verſ.25.vſque ad 29.*Circũciſio quidem prodeſt ſi legem obſerues: ſi autem præuaricator legis ſis,&c.*86.1.f.

CAP.4.*verſ.3.Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam* 86.1.p.

EX PRIMA AD CORINTHIOS.

CAP. 1. *verſ.27. Infirma mundi elegit Deus,vt confundat fortia* 105.1.f.

CAP. 2. *verſ.8 Si enim cognouiſſent,nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* 68.1.p.

CAP.7.*verſ.34.Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt,vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu.Quæ autē nupta eſt,cogitat quæ ſunt mundi:quomodo placeat viro.*16.2.m.17.2.p.

CAP. 8. *verſ.* 13. *Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrē meũ:non manducabo carnem in æternum, ne fratrē meum ſcandalizem.* 243.1.m.

CAP. 11. *verſ.24.Quod pro vobis tradetur.*210.2.m 211.1.m.

Verſ.29.Qui manducat & bibit indigne,iudicium ſibi manducat & bibit 208.1 m

CAP.13.*verſ.10.Cum venerit quod perfectũ eſt euacuabitur quod ex parte eſt.*197.1.f.

CAP.15.*verſ.10 Gratia Dei ſum id quod ſum.*241.2 f.

CAP.16.*verſ.1.2.De collectis autem quæ fiunt in ſanctos,ſicut ordinaui Eccleſijs Galatiæ,&c.*118.2.p.

EX SECVNDA AD CORINTHIOS.

CAP.3.*verſ.5. Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis,quaſi ex nobis;ſed ſufficientia noſtra ex* Deo *eſt.*103.1.f.419 1.p.

CAP. 9. *verſ 6 Qui parce ſeminat,parce & metet.*116.2.m.

*Verſ.7 Hilarem enim datorem diligit Deus.*104.2 m.116.2.m.

EX EPISTOLA AD GALATAS.

CAP. 4. *verſ.31. Non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit.*169.2.m.

CAP.6. *verſ.2.Si circumcidamini Chriſtus vobis nihil proderit.*89.1.f.

CAP.6.*verſ.16.Quicũque hanc regulã ſecuti fuerint pax ſuper illos,& miſericordia,& ſuper Iſrael Dei.*149.1.p.

EX EPIST. AD EPHESIOS.

CAP.4.*verſ.28. Laboret operando manibus ſuis quod bonũ eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patiēti.*233.2.m.

CAP.6.*verſ.12.Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnē & ſanguinē, ſed aduerſus Principes & poteſtates,aduerſus mundi rectores tenebrarum harũ.* 231.1.m.

EX EPIST. AD PHILIPENSES.

CAP. 2. *verſ.* 5. 6. *Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto* IESV: *qui cum in forma* Dei *eſſet, nõ rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo ſed ſemetipſum exinaniuit, &c.* 157.1.&.2.

Verſ. 8. *Humiliauit ſemetipſum formam ſerui accipiens.* 7.1 *f.*

Verſ. 9.10.11. *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, &c.* 3. *m.* 162.2.*p.*134.2.*p.*

CAP. 4. *verſ.* 4. 5. *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus.* 112.1.*f.*

EX EPIST. AD TITVM.

CAP. 2. *verſ.* 11.12.13. *Apparuit enim gratia Dei Saluatoris noſtri, omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegãtes impietatem & ſecularia deſideria, &c.* 87.2.*m.*88.1.*p.*

EX EPIST. AD HEBRAEOS.

CAP. 1. *verſ.* 3. *Qui cùm ſit ſplendor gloriæ. & figura ſubſtantiæ eius.* 3.*p.*

Verſ. 5. *Cui enim dixit aliquando Angelorum filius meus es tu, ego hodie genui te. ibi. &* 32.1.*m.*

Verſ. 8. *Thronus tuus Deus in ſeculũ ſeculi; virga æquitatis, virga regni tui.* 3.*p.*

CAP. 4. *verſ.* 12. *Viuus eſt enim ſermo* Dei *& efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* 185.1.*m.*

Verſ. 13. *Omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius.* 12.2.*p.*

CAP. 5. *verſ.* 1.2.3.4. *Omnis namq; Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ſunt ad Deum; ne offerat dona & ſacrificia, &c.* 121. 2.*p.*

CAP. 9. *verſ.* 12. *Neque per ſanguinẽ hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sã cta.* 84.*p.*

Verſ. 17. *Teſtamẽtum enim in mortuis confirmatum eſt.* 429.1.*m.*

Verſ. 22. *Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio* 90.2.*f.*

CAP. 12. *verſ.* 29. *Deus noſter ignis conſumens eſt.* 10 2.*m.*

EX PRIMA CANONICA D. Ioannis.

CAP. 1. *verſ.* 1.2. *Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, &c.* 47.1 *p.*

CAP. 2. *verſ.* 1. *Aduocatum habemus apud Patrẽ* IESVM CHRISTVM *iuſtum.* 228. 1.*p.*

CAP. 5. *verſ.* 7.8. *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo Pater Verbũ & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum sũt. Et tres ſunt qui teſtimonium dãt in terra, &c.* 222.1.*m.*

EX APOCALIPSI B. IOANNIS.

CAP. 1. *verſ.* 1. 2. *Apocalypſis* IESV CHRISTI *quam dedit illi Deus palã facere ſeruis ſuis quæ oportet fieri cito, &c.* 471.*m.*

Verſ. 5. *Qui eſt teſtis fidelis primogenitus mortuorum & Princeps Regum terræ* 86.1.*m.*

CAP. 3. *verſ.* 14. *Hæc dicit Amen, teſtis fidelis & verus.* 193.2 *m.*

Verſ. 16.17. *Vtinam frigidus eſſes aut calidus. Sed quia tepidus es, incipiã te euomere.* 104.2.*m.*

Verſ. 20. *Ecce ſto ad oſtium & pulſo; Si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illũ, &c* 20 2.*p.*

CAP. 18. *verſ.* 7. *Quantum glorificauit ſe & in delitijs fuit, tãtum date illi tormentum & luctum.* 170.1.*f.*

QVAR-

Digitized by Google

QVARTVS INDEX RERVM TOTO HOC OPERE.

EXPLICATARVM.

ABBREVIATIO.

Abbreuiatio dormitionis Chriſti magna cum ratione facta, 360, 2.p.

ABRAHAM.

Cur exultauit vt videret diem Chriſti, 89.1.m.

ACCIDENS.

Accidentium in Euchariſtia perſiſtentia, 199.1.f.2.p. Accidētia panis & vini cur Chriſti corpori non inhæreant. 201.1.p. Accidētium quæ ſit vltima ratio & primum ſuſtētans, 201 2.f. Sub accidentibus panis & vini Chriſti corpus & ſanguis quomodo contineantur, 204.1.f. Accidētia vi naturæ creatæ quos habeāt modos perſeitatis, 384.1.f. 2.p. Accidens in Deo eſſe nō poteſt 390.1.f.

ACCVSATIO.

Accuſationis cōtra Ieſum coram Pilato factæ apparatus, 287.2 m. De eadem prophetia, 288.1.f. Eiuſdem figura, 289.1.p. Iterata coram Pilato à Iudæorum pōtificibus 306.1.f. De accuſatorū iniquitate prophetia, 309.1 m. Accuſationes contra IESVM confictæ eſſe oſtenduntur, 314.2.m.

ACETVM.

Acetum cur Chriſto in cruce ſitienti Iudæi in potum dederint, 345.1.m.

ADAMVS.

Adamo peccante, illi indi a concreata Creatoris ſpecies obſcurata fuit, ſed non penitus amiſſa, 54 2 f. Niſi peccaſſet, filios præditos originali iuſtitia, quā à Deo ipſemet acceperat, genuiſſet, 69.1.m Adamus ſi non peccaſſet, Chriſtus tamen fuiſſet incarnatus, 168.2.m. Adami primi & ſecundi pulchra collatio, 188.1.& 2. Adamus peccādo naturalibus atq; gratuitis bonis nō eſt priuatus, licèt illis aliquanto debilitatus ſit, 189.1.p.

ADIVRATIO.

Adiuro quid ſignificet, & iuramenti à Caipha præſtiti interpretatio, 275.2.m.

ADMONITIO.

Admonitio Domini IESV de ſtudio humilitatis amplectendo, 192.2. Eiuſdem admonitionis ratio & vtilitas. 193.2.m. Admonitio ab exemplo IESV ad remittendas iniurias, 333.2.p.

ADOPTIO.

Adoptauit nos Deus vt filij eius ſimus, 168.2.m.

ADORATIO.

Adoratio Chriſti a Magis, 97 Adorādo anima optime circumciditur, ibi f Adorare Chriſtum quo pacto quis debeat, 98.m. Adorari quis debeat, 99.1 p. Adorationis apparatus ibidem. Adorationi quæ præmittēda, 103.2.f.113 1.114.1.f Adoratio corde magis quam voce peragitur, ibi. 2. m. Adorationis opus quomodo quis verè impleat, 115.1.m. Adorandi ratio à Dauide in Pſalmis tradita, ibi.2.m.

ADVLARI.

Adulatores cauendi, 140.2.m.

ADVOCATVS.

Aduocati boni neceſſitas, 227.1.m. Optimus Chriſtus Dominus, ibi 2.f.

ÆQVALITAS.

Æquales ſūt omnes diuinæ perſonæ ſecundum perfectionem, 380.1.m.

AGNVS.

Agni lege Purgationis in holocauſtum oblati ratio, 131.1.p.

AGONIA.

Agonia vnde dicatur, 172 1.f. Agoniæ Domini Ieſu veritas, 173 1 m.

ALACRITAS.

Alacritas ſpiritus, 112 1.m.

ALCHIMISTÆ.

Alchimiſtarū ſtultitia, 381 2.p Cur nūc ad Aſtrologiam, nunc ad Necromantiā ſe conuertant, 382.1.m.

AMBITIO.

Ambitio recidenda, 87.1.m.

AMEN.

Amen veritatē tripliciter ſignificat. 193. 2.m.

AMICITIA.

Amici facti Herodes & Pilatus, 308 1.f.

Amico-

Digitized by Google

Amicorum vna eſt voluntas, vna vtilitatis & cõmoditatis ratio, 240. 2. p.

AMOR.

Amantes quare ſuſpirent. 391. 1. m. Amari à Domino Ieſu quantũ nobis proſit, 227. 2. m. Amor carnalis nõ poteſt eſſe perpetu⁹ 236 2. m. Amoris certum iudiciũ, 236. 2. m. Amor quid, 238 2. m. Amoris priuati ius, 240 2 p. Amoris veri ſtudia & beneficentia, 390. 2. f.

ANGELVS.

Angelorum ſciẽtia vt ſit noſtra ſublimior & certior, 4 2 m. Eorum tres Hierarchię, 5 2. m Angelus nomen vnius Chori, & ſimul omnium Ordinum ſpirituum beatorum iuxta Dionyſium Areopagitam, ibi. Angelorum Hierarchiarũ & Ordinum diſpoſitio 6 1 p. Angelorũ ſupremus chorus charitate præpollet, 6. 2. f. Angelus ſupremus Mariæ Virgini propinquiſſimus, 7. 1. f. Ad Virginem miſſus fuit omnium Angelorum ſupremus, 7. 2. p m. Inferiores per ſuperiores Dei munera recipiũt, 7. 2. f. Angelus ad Virginẽ miſſus quomodo eã acceſſerit, 25. 1. f. Quomodo Angeli de cœlo in terram deſcendunt, 25. 2. m Ad nos accedentes nõ ſecum corpus de cœlo afferunt, ſed eius effigiẽ ſibi compingunt, 25 2. f. Quod ſi corpus in ignis vel aëris ſphera aſſumũt, tamẽ ſola voluntate poterunt cõportare, 26. 1. p. Quomodo moueãt corpora, in quibus apparẽt, 26. 2. p. Non egẽt alis ad mouẽdũ ſe, 25 1. f. 26. 2. f, Angelus Mariæ interrogationi tribus verbis ſatisfacit, 36. 1. m. & Quare ibi. f. Angelorũ Verbũ humano perfectius, 53. 1. p Angeli ſãcti qualnã res, & quomodo intelligant, ibi. m. Omnes ab initio ſuæ creationis Deũ agnouerunt, ſed nõ apertè, ibi f Melius tamen quam nos ibid. 2. f Ab initio beatitudinis capaces cõditi ſũt ſed nõ plane beati, 53. 2. p Deum per ſpeciẽ ipſis concreatã initio cognouerũt ib, m. Eorũ ab initio cognitionis modus exẽplis declaratur, 54. 1. p Illis initio Deus quomodo ſe manifeſtauerit, ibi f. Eorũ primũ verbũ quid ſit, 55. 2. f. Nũ ante peccatũ Deũ cognouerint per creaturas, ibi. Eorũ ſecũdum verbum quid ſit 56. 1. m. Angelorũ bonorũ tripex verbum de qualibet re, malorũ duplex, hominũ in hac vita vnũ tantũ 56. 2 p, m. f. Etſi, mox vt creati ſunt, verbũ habuerunt non tamen habuerũt penitus in principio. 59. 1 p Angelus confortans Dominũ Ieſũ in agonia, 256. 1. p. Angeli cęli nubes, & quare, 277. 2 m. Angeli vnde veri aut falſi, 295. 2. m Sãcti an falſi ſint, 296. 1 f. Mali an veri ſint, ibi. 2 p. Boni ſẽper veri, mali ſẽper falſi, 297 2 p. Ignorãt Angeli rerũ particulariũ veritatẽ, vt & animæ etiã ſeparatæ 301. 2. f. Angeli & animæ beatæ quouſq; Deũ cognoſcant, 302. 1. m. 2 p. Angelus cur lapidẽ, reſurgente Chriſto, a ſepulchro amouerit, 367. 1. m Angeli intellectu & voluntate agunt omnia, 389 1. p, vide Deus.

ANIMA.

Animę exutę corporibus, meliora habẽt verba quã illis cõiunctæ, 49. 2. f Animę circũciſæ quos cibos apponat Apoſtolus, 88. 1. p. Animæ ſanctorũ patrũ ante Chriſti aduentũ nõ erãt in morte, ſed in vmbra mortis & quare, 94 2. p. Separatæ rerũ particulariũ veritatẽ quanã ratione ignorẽt, 301. 2. f. Animæ beatæ quouſq; Deũ cognoſcãt, 302. 1 m Animarũ dãnatorũ conditio, 334. 2 p. Anima hominis nõ eſt perſona, 385. 1. p.

ANNA.

Ad Annã cur primũ ductus fuerit Ieſus, 261. 1 f. Eius de Chriſti doctrina & diſcipulis interrogatio qualis, 267. 1. f. 267. 2. m. Eius interrogationibus à Chriſto reddita reſponſio 268. 1 p. Eius oratio de Ieſu ad Cõciliũ, 272. 2. f.

ANNVNCIATIO.

Annunciationis myſteriũ omni creatæ menti inenarrabile & incõprehẽſibile, 1. f. feſtũ Angelis & hominibus maximè colẽdũ 2. m per illud mundus ſuã perfectionẽ accepit, 2 p Angeli & homines quid eo aſſecuti, ib. m f. Annũciationis feſtũ cur Natiuitatis feſtum ſequatur, 43 f.

ANTIPODES.

Antipodes eſſe negauit Lactantius Firmianus 364 1 f.

APOCALYPSIS.

Apocalypſim ſcripſit D. Ioannes ante Euangelium ſuum, 47. 2. f.

APOCRYPHA.

Apocrypha legitimè nõ probãt, 425. 1. m.

APOSTOLVS.

Apoſtolos duodecim vltimam cœnã cũ Chriſto cœnauiſſe cur ſcribat Lucas Euangeliſta 95 1. m Eorũ hæſitatio, 217. 1 f Eorum modeſtia, ibid. Quomodo non erant de hoc mundo, 241, 2. m.

Digitized by Google

AQVA.

Aquę in adminiſtratione cur Dominus Ieſus humilitatis exẽplũ execut⁹ ſit 191.2.p

ARBITER.

Arbitrorum partes 157 1.m.

ARBOR VITÆ.

Arbor vitæ, eius radices, rami fructus.226. 1.m.

ARCA NOE.

Arca Noë, figura Chriſti, oſtiũ, lateris eius.

ARIES.

Aries figura Euchariſtię, 212 2 m. Aries Chriſti humanitatis figura, 341.1.p.

ARS.

Artes mechanicæ cur ſint mercede vtili compenſatę 416 1 p Artis inſtrumẽta quæ præſtantiora.423 2 f.

ARTICVLVS.

Articuli hære ſum Græcorum, 394.1.f.

ARVNDO

Arundinis in Chriſti manu pro ſceptro myſterium, 3 2,2 m.

ASCENSIO.

Aſcendere quid ſit, 365.1 f Aſcenſus Chriſti in cęlum ratio, ibi.2.m. Eiuſdẽ amplior declaratio, 366.2.p. Aſcenſionis Chriſti locus, 367.2 m. Tempus 368.1 p. Aſcenſionis Chriſti in Crucẽ, & in Cęlũ cõcẽtus, ib m. Aſcendenti Chriſto prę ſtiti obſequij ratio, 369.1 m. Aſcendẽtem Chriſtum cur nubes ſuſceperit. ib. f. Aſcẽſionis Chriſti lętitia, ib 2.f Illi quinã interfuerint, 370.1 p. Aſcẽdẽtem Chriſtum videntium lætitia, 374.1.p.

ASINA.

Aſinam & pullum an aſcenderit Dominus. 155.2 f. quid notẽt. 156.2.m. Aſino cur vſus ſit Dominus Ieruſalẽ ingreſſurus, 157 2.m.

ASTROLOGVS.

Aſtrologorum iudicium de ſtella Magis viſa refellitur, 100 1.p Perſtringũtur Aſtrologi, 10 .2.p. ſtrologiæ impugnatio. 263. 2.m, Aſtrologiæ beneficio nõ didiciſſe Magos locum natiuitatis Chriſti, 104.1,f

ASTVTIA.

Aſtutia Herodis inconſulta in reſpõdẽdo Magis de loco natiuitatis, 110.2.f.

AVE MARIA.

Aue Maria ſeu angelica ſalutatio explicatur a pagina, 28 2. vſque ad 29.2.

AVGVSTINVS.

Auguſtini teſtimonium de lanceæ ſãcto ferro. 423 2 f.

AVRVM.

Aurum thus & myrrha qualia Deo offerẽda, 121.1 m. Aurum ſynderesim ſignificat & quare, 121.1.f. item intentionem, 122.1.f.

BAPTISMVS.

Baptiſmi & Contritionis ratio, eorumq; contuberniũ, 189, 2.m. Eius figura & prophetia, 191.2.m Eius gratia etſi prima eſt ordine, nõ tamẽ perfectione meriti, 212.1.p Baptiſmi ſacramentũ, gratia, & effectus eiuſdem, 426,2 p. Baptizari nudus cur Chriſtus voluerit. 440 2 f.

BARABBAS.

Barabbas liberatur, Chriſtus reijcitur, 316.1.m. Eius liberationis figura, 319.1.f.

BENEDICTIO.

Benedictio prius opere conſtat quã verbis, 29 2 p Benedicere, & benedictum eſſe quid ſit, 160.1.f. Benedictiones quas ſuis in cęlũ aſcẽſurus impertiuit Dominus Ieſus, ac primũ matri Virgini, 370.2.m, Materteris, 371.1 m. Marię Magdalenæ, ibi. f. Marthæ, ibi 2 p Diſcipulis, ibi.m. Petro, ibid.f. Andręas, & Ioãni, 372 1.m. Iacobo maiori, ibi.f. Iacobo minori, ibi.2.m Simoni, Iacobi & Iudæ fratri, ibi.f Iudæ & Philippo, 373.2.p Bartholomæo & Thomę, ibid. f. Matthæo, ibi 2 p.

BENEFICENTIA.

Beneficentiæ lex & natura, 145.2 p.

BETHANIA.

Bethania exiſſe Dominum Ieſum aſcenſurũ quomodo intelligi debeat pro Lucæ Euangeliſtę concordia cum ſeipſo, 368.2. m.

BETHLEEM,

Bethleem à Ieruſalem diſtantia. 110.2.m

BETHPHAGE.

Bethphage quid ſignificet, quid ſit, & eius ſitus, 154.2.p.

BLASPHEMIA.

Blaſphemia quid, 283.2 m Blaſphemare quid, 329 1. p. Blaſphemiarũ à prætereũtibus dictarum cõtra Chriſtũ crucifixũ declaratio, 328 2.m. 329 1 Blaſphemiarũ Põtificũ & Sacerdotũ aduerſus Ieſum declaratio 328.2 m Blaſphemia latronis pendẽtis à ſiniſtra Ieſu, 334.1 m.

BLONDVS.

Blondi Foroliuienſis narratio decreti de proceſſione Spiritus ſancti 396 1 m.

BONVM.

Bonus vir quis dicendus, 29 1 f. Bonorũ tria genera, 414.2 p. Bonorum cui maximè

 exhiben-

exhibendus honor.415.1.p.Boni vtilis quæ merces,ibi.2.p.Bono delectabili quid conueniat,ibi.f.Boni honeſti quod præmium, 416.1.f.

BOS.

Bouem & aſinum inter quos natus eſt Ieſus,latrones inter quos crucifixus eſt,deſignaſſe,323.1.m.

CAELVM.

Cœleſtium genua Ieſu flecti,95.2.p.Cœli nubes ſunt Angeli,277.2.m.Cœlum quomodo aperiatur.366.1.f.

CAENA.

Cœnæ dominicæ interfuiſſe virginē matrem,195.1.p.Eam cum Chriſto ſumpſiſſe duodecim Apoſtolos,non autem omnes Diſcipulos cur ſcribat Lucas.ibi.m.f.In ea inſtituta ſacramenta à Chriſto, quid ante eius mortem operarentur,195.2.f.

CAEREMONIAE.

Cæremoniarum in purificatione à lege ſtatutarum declaratio,128.2.p.

CAIN.

Cain quid ſignificet,& vnde inditū hoc nomen,92.2.m.

CAIVS MARIVS.

Caij Marij memorabilis hiſtoria,261.1.p.

CAIPHAS.

Caiphas quomodo dixerit, *Expedit vt vnus homo moriatur,&c.*166 1.m Eo præſidente examen Ieſu,271.1.m. Apud Caiphā Iudæi conſilium bis inierunt de capiendo IESV,272.1.p.Eius nomē ac domū cōgruere perdito Iudæorū cōſilio.272.2.m.Quare ad interrogandū Ieſum ſurrexerit, 274 1.f.Ab eo interrogatus Ieſus quare tacebat ibi.2 p.Eius Chriſtum adiudicantis aſtutia & malitia,ib.f.ab eodem præſtiti iuramēti interpretatio,275.2.m. Cur ſciderit ſua veſtimenta audito reſponſo Ieſu,278.1.p.

CALAMITAS.

Calamitas incredibilis Eleazari cuiuſdā & ſociorum eius,109.2.m.

CALAMVS.

Calamo ſpōgia alligata cur potauerint Iudæi Ieſum,345.2.m.

CALCANEVM.

Calcaneum cōtra Dominum Ieſum leuare quid,216.1.p.

CALIX.

Calicem Chriſtus in cæna bis porrexit Diſcipulis,198.1.p.Calicem à ſe trāsferri Chriſtus orauerit,219.1.p.

CALVMNIA.

Calumniæ Iudæorum contra Euangelij veritatem,33.2.m.

CANTICVM.

Canticum Mariæ Virginis longe eſt ſublimius cantico Mariæ ſororis Moyſi,24 1.f. oſtendit eam in filij ſui morte nō fuiſſe lamentatam.182.2 m.

CAPTIVVS.

Captiuorum & cæſorum numerus in obſidione Hieroſolymitana,109.2.p.

CAPTVRA.

Captura Domini Ieſu & eius diſtributio, 256.1 2.Eiuſdē declaratio,257.1.m De eadē prophetia Dauid,258 2.m.Figura eiuſdem,259.1.m.Capientium Chriſtum delectus.257.2.p.Captus Chriſtus nullius vi cōſtellationis,263.2.p. Capturi Ieſum vnde retrorsū abierunt in terram cadentes,261. 1.m.

CARNIFEX.

Carnifices cur milites dicti ab Euāgeliſtis,321t.2.f.

CAVILLATIO.

Cauillationes contra Ieſum exponūtur, 286.2.m.Cauillationum & occupationum iniquarum contra illum prophetia,188.1. f.figura,289.1 p.

CAVSA.

Cauſa efficiens & finis omnium,melior eſt quocumque effectu,11.2.m.Cauſæ ſecūdæ non ſunt otioſæ,ſed agūt ſuo modo ad rerum productionē,61.1.f.Cauſæ quatuor verbi humani,51.2.p.Cauſam ſuam nullus effectus excedere poteſt,101.2.f.ſed neq; antecedere,101.2.m.Cauſa alia ſupra primam cauſam eſſe nō poteſt,105.1.m. Cauſæ primæ virtus,100.1.p.Cauſæ Euchariſtiæ,212, 1.2.Cauſam & occaſionē peccato dare nō idem,243.1 f.

CEDRON.

Cedron torrens vbi ſit,& quid ſignificet 149 2.f.Cur illum Chriſtus ante paſſionē tranſierit,ibi.

CEREVS.

Cereos accenſos cur feramus in feſto purificationis,126.1.p.

CHARITAS.

Charitas ſecunda pars in ordine,prima

in

Digitized by Google

in intentione hereditatis Chriſti, 136. 1. p. Charitatis forma, 237. 1. p. Hanc ſeruandã cur toties mandauerit Ieſus in vltima cæna, ibi. f.

CHRISTIANVS.

Chriſtianas veritates ſolo naturæ lumine non poſſe diſcerni, 67. 1. f. nec à creatura intelligi, ibi. f. Chriſtiani hypocritæ Herode deteriores, 108. 1. f. Chriſtiani hominis officiũ & ratio, vbi & quis verus Chriſtianus 237. 2. m. Ab eo qualiſnã tenẽda ſit dilectio, 238. 1. m. Chriſtiani irreprehenſibiliter honorãt inſtrumẽta Dominicæ paſſionis, Sãctorum reliquias, &c. 416, 2. m. In ſãctorum & reliquiarum cultu non ſunt idololatræ, 422. 1. f.

CHRISTVS.

Chriſti natiuitatis ſacramentũ vnde & quomodo diſcere oporteat, 43. 1. f. Chriſtũ Dei patris filium, & virtute Spiritus ſancti de matre in tempore genitum & natũ, ſola fides prædicat Chriſtiana, 48. 1. m. Chriſti mortalis de reb⁹ notitia cuiuſmodi fuerit, 56. 2. f. Chriſti quæ generationes æterna ex patre, tẽporanea ex matre, 74. 1. m. Eius natiuitatis gloria, ibid. Eius pater non eſt dicendus Spiritus ſanctus, veluti nec tota Trinitas, 75. 1. p. Naſcendo Chriſtus matrẽ non læſit, & quare, 77. 2. p. 79. 2. m. Sãguinis effuſſionẽ cur à Circũciſione exorſus fuerit, 85. 1. m. Chriſti corpus pater voluit per omnia membra pati, ibi. 2. f. Chriſti maieſtas & gloria, 93. 2. m. Eius natiuitas nõ per cõſtellationẽ, 100. 1. 2. 101. 1. 2. 102. 103. 104. 105. 1. Eius nomen à Chriſmate deriuatũ & quare, 139. 2. m. Chriſtus cur Puer & nõ Infans dicatur in Pręsẽtatione, 140. 2. f. Chriſtus omnium hominum Salutare & quare, ductor item & felicitatis auctor, 146. 2. 147. 148. 1. Eius meritorum ſufficiẽtia & efficacia, 148. 1. f. Quibus erat in ruinam poſitus, 149. 1. p. Nõ ignorauit quæ paſſurus fuit, 154. 1. f. Non vi coactus fuit ad patiẽdum, 155. 2. p. Eius ſcientia erat certiſſima 156. 1. f. 158. 2. p. Humilis eiuſdem ad patiendum acceſſus ibi. Eius humilitas nobis imitãda, 157. Illi vti Saluatori cur turbę acclamauerint, 160. 2. m. Eius paſſio ſic recolẽda vt cordibus infixa maneat, 166. p. Qua ratione pro nobis pęnarum tantas acerbitates ſuſceperit, 169. 2. f. Sola voluntate ſi ſic viſum fuiſſet, nos potuiſſet liberare, ibid. Mori cur voluerit, 170. 1. p. Eius paſſionis veritas 171. 1. m. Quomodo & voluit, & noluit pati, & quomodo triſtis fuerit, cùm paſſus ſit quia ipſe voluit 175. 1. p. Eius ante paſſionẽ admonitionis narratio & declaratio, 187. Cur diſcipulos monuerit ante diem feſtum Paſchę, ibi. 2. m. Eiuſdẽ admonitionis vtilitas in humilitate fũdata, 190. 1. f. Cur in aquæ adminiſtratione humilitatis exemplum executus ſit, 191. 2. p. Chriſtus non eſt in Euchariſtia corporeo modo locatus, 202. 2. f. Qua ratione ſe præsẽtẽ exhibeat Euchariſtiæ ſpeciebus, 205. 2. p. Quomodo in nobis maneat, & nos in illo, 208. 1. f. Per quos quibus quibus de cauſis, & quoties traditus fuerit, 210. 2. m. Chriſtũ qui nõ credit, Deũ ſũmẽ non amat, 208. 1. p. Chriſti teſtamẽti diſtributio, 214. 1. p. Mẽtis eius cõſtãtia in exordio teſtamẽti ſui, 215. 2. p. Chriſti turbatio qualis fuerit, 216. 2. f. Calicẽ à ſe trãſferri cur orauerit, 219. 2. p. Citius fieri quid iuſſerit Iudam alloquando, ibi. m. Eius opera illum oſtendũt eſſe Deum, 223. 2. f. Eius ad Iudã proditorem admonitio, 259. 2. m. Chriſti, inimicis ipſum quærentibus, ſui pręſentatio, 160. 2. m. Eum capturi vnde retrorſum abierunt cadẽtes in terram, 261. 1. m. Chriſti ad Caiphæ adiurationem reſponſionis declaratio, 276. 1. p. Chriſto magis moleſta peccata noſtra, quam ipſius pœna, 322. 1. p. Eius Cruci affixio dura & inuſitata, 323. 1. m. Chriſti dormitionis abreuiatio magna ratione facta, 360. 2. p. Chriſti teſtimonia de proceſſione Spiritus ſancti à Patre & Filio, 396. 2. Chriſti humanitas quomodo hyperdulia, & quomodo latria rite colatur, 420. 1. p. Chriſtus pro omnibus hominib⁹ ſufficiẽter, ſed efficaciter tãtum pro electis meruit, 430. 1. m. Chriſti corpus & diuinitas in triduo mortis vnita erãt nõ vt mixta; nõ vt quæ accumulantur; nõ vt accidẽs cũ ſubſtãtia; nõ vt forma ſubſtãtialis cũ materia; nõ vt motor extrinſecus & mobile. ſed vt intime ſuſtentãs & ſuſtentatum, ſeu hypoſtaticè, 432. 1. m. & 2. Vide Corpus.

CHRISOSTOMVS.

Chryſoſtomi teſtimonium de ſancto ferro lanceæ, 424. 1. m.

CIBVS.

Cibus triplex animæ appoſitus, 88. 1. p.

Cibo lapſum & reparatũ genus humanũ, 188.1.p. Cibi & potus in regno Dei qui ſint, ibi.2.f.

CIRCVMCISIO.

De Circumciſione, 84. & ſequentibus. Circumcidi cur voluerit Dominus IESVS. 85.1.p 90.2.m. Circũciſio duplex, cordis & corporis, 86.2.p Circumcidere quid, ibid. Circumcidendi concupiſcibilis & iraſcibilis motus, ibid.f. Circumciſio Chriſti quid nos doceat, 87.2.m Circũciſę animæ quos cibos apponat Apoſtolus. 88.1 p. Circũciſio ſpiritus publicè & intrepide aſſumẽda, retinenda verò ſecretè, ibi.f. & 2. Circumciſio exterior non ad iuſtitiam aſſequẽdã, ſed ad deſignãdum illam aſſecutam inſtituta, 89.1.p. Circumciſio ſecundum carnẽ quare abolita ibi m. Circumciſionem non eſſe legis Moſaicæ ſtatutum, & eius tẽpus, 91.1.p. Cur octauo die fieret ibi.2. Circumcidendo cur nomen imponatur, 91.2.m.

CODICILLVS.

Codicilli Domini Ieſu prima particula & eius declaratio, 331.2.332.1.2 333.1.2. ſecũda particula & eiuſdem declaratio, 334. deinceps tertia particula & expoſitio, 337. 2.m. & ſequentib. quatta particula & eius declaratio. 344.1.p.

COGNATIO.

Cognationis gradus inter Mariam Virginem & Elizabeth, 38.2.m.

COHORS

Cohors quot militibus conſtet, 257.1.m. Cohortem militum quare ſecum adduxerint Iudęi ad capiendum Ieſum, 257.1.f.

COLVMBVS.

Columbus lege purgationis oblatus quid notaret, 132.1.f.

COLVMNA.

Columna ignis figura Euchariſtiæ, 213.1.f.

COMMENDARE.

Commendantium aliquid propria, 136 2.f Commendationis locus præcipue attẽdendus, 140.2 p.

CONCENTVS.

Concẽtus ex diſſonis, 281.1.m. 283.1.p. 293. 1.p. Vide Concordia.

CONCEPTVS.

Conceptus virginis ab aliarum feminarum conceptibus longe differẽs, 75. 2. p. Cõceptus & formatus Chriſtus de puriſſimo matris ſanguine, 76.1.f. Conceptus & Natiuitatis Chriſti difficultatum ſolutio, 80.1.f.

CONCILIVM.

Concilium primum Eccleſię, 89.2 p.

CONCORDIA.

Cõcordia trium Euangeliſtarum de iumento ſuper quod ſedit Dominus Ieruſalẽ ingrediẽs, 155.2.m, De trina Petri negatione, 221 1.m. De examinatione IESV, 271.2.f De hora Crucifixionis & mortis Domini, 346.1.f. Vide Concentus.

CONDEMNATIO.

Condemnationis primæ contra Ieſum à Pilato diffinitę narratio & diſtributio, 312.1 p. Secundæ 313.2.m. Vltimę, 318.1.f.

CONFIRMATIO.

Confirmationis & ſequentiũ Sacramẽtorum gratia 426 2.f.

CONIVGIVM.

Coniugij Mariæ excellentia, 21.1.f.

CONSCIENTIA.

Conſcientia thure deſignatur, 121.2.p.

CONSILIVM.

Conſilium quid ſit & à quo dari poſſit, 266.2 p. Conſilium de capiẽdo Ieſu bis initum à Iudæis, 27 .1.p

CONTEMPLATIO.

Contemplatio grauis pariter & iucũda de puero Ieſu, 143.1.f.

CONTRITIO.

Contritio infantulis non eſt neceſſaria, 190.1.p.

CORONA.

Coronæ ſpinatũ in Chriſti capite myſterium, 312.2.p.

CORPVS.

Corpora duo cur eodem loco ſimul eſſe non poſſint, Phyſicorũ ratio, 78.2 p. Corpus ſine loco eſt ſphæra vltima, 79.1.p Corpora poſſe nõ occupare locum, ibi.f. Corpus glorificatum nõ occupabit locum quoties anima volet, ibid. 2 p. Corpus Chriſti naſcentis non occupauit locum, ibi. f. Corporis glorioſi ſubtilitas qualis ſit, 205.1.p. Corpus min' per plura maiora ſe lõge diffundere, 203.2.m. Corpus Chriſti & ſãguis ſub acciden tibus panis & vini quomodo contineantur, 204 1.f. Corpus Chriſti non tenetur lege aliorum corporum, ibid, 2. p. Corpus Chriſti quomodo totum ſub exiguis

guis

Digitized by Google

gnis ſpeciebus, 202.2.f.206.1.m. Corpus Chriſti an glorioſum ante reſurrectioné, 204.2. Eius præſẽtia in Euchariſtia in pluribus locis,205.1.f.illi collatæ gratiæ,204. 2.Eius ſumẽdi ratio,207.2.m.Corpus Chriſti in Euchariſtia pluribus locis adeſt, nec cœlum tamẽ deſerit,206.1.f.Incipit eſſe in hoc loco deſinit eſſe in alio,nec tamẽ Chriſtus quicquam acquirit vel deperdit,vel vlla afficitur mutatione, ibid. 2.p.Eſt totum in tota hoſtia cõſecrata,& totum in ſingulis partibus eiuſdem,ibid f.Quibuſdam ipſum ſumẽtibus prodeſt,alijs obeſt,207.1.p. Corpus Chriſti & ſanguiné in Euchariſtia ſimul rem eſſe & Sacramẽtum,209.1 f.211. 1.p.Corpora quæ corrumpũtur non annihilãtur,356.2.m.Corpus Chriſti qua ratione omnes cæleſtes orbes penetrare potuerit 365.2 f.& ſequentib.

CREARE, CREATOR, CREATVRA.

Creaturas omnes decet Annunciationis myſterium venerari,2.m.Omnes creaturæ vna eademque operatione à Deo fiunt & conſeruãtur.9.2.f.Id pluribus exemplis declaratur,10.1.p.Creaturæ ni Deus eas cõſeruaret non poſſent conſiſtere,ibid. m. Deo cõparatæ infinitè ab eo diſtãt,13.1.f Creatum eſſe ſiue aliunde formari neceſſe eſt, quod incipit cũ eſſe creato.48.2.m.Creatoris concreatam ſpeciem primi parentes non ſecus atque Angeli acceperunt,54.2.p. Creaturarum in Deo ideæ nõ ſunt accidẽtia.63.1.m Creaturæ omnes a primo principio habẽt vt maneant & operentur,64.1 m.Creator creatura eſſe nõ poteſt,139.1 p. Creari poſſe aliquid quot ſit æternũ, 200. 2.p.Creata virtus quo differat in agẽdo ab increata virtute,199.2.p Creata melius & verius eſſe in Deo quam in ſeipſis,304.1.m. 305.1.m.Creatum nihil penitus verũ dari, 305.2.p.Creatura reſuſcitare non poteſt & quare,316.1.f.Creatum nihil Chriſti vitę in bonitate par.430.1.m.

CREDERE.

Credere nomen, nomini,& in nomine eius quomodo differant,69.1.f. Credẽdum quomodo & quare.224.1.m.225.1.p.Credẽdorũ ſecundũ Catholicam fidem prima ratio,123.2.f.

CRIMEN.

Crimina contra IESVM conficta, 273. 1.m.287.2.p.

CRVDELITAS.

Crudelitatis horrẽdæ exemplum,109.2. m.2.m.

CRVX.

Crucis Dominicæ magnitudo,323.1. f. 345.2.p.

CVLTVS.

Cultus Chriſtiani tres ſpecies ſiue modi,418.1.f.

DÆMON.

Dæmonum omnium peſſimus fuit, qui ruinæ humani generis initiũ dedit,6.1. m. Dæmonum mentis obſcuratione differat, 55.1.p.Dæmonum atteſtationem cur recuſauerit Dominus IESVS,161.2.f.Ignorabant IESVM eſſe filium Dei, 162. 1.p. Dæmones pacem & ſalutem poſt lapſum non conſequuntur,homines autem conſequuntur & quare, 218.2.f.219.1.p.Dæmones falſi omnes & quare,296.297.2 p.

DAMASCENVS.

Damaſcenus quomodo intelligẽdus dicens Spiritum ſanctum procedere à Patre, non à Filio,397.2.f.

DAMNATVS.

Damnatorum conditio,334.1 f.2.p.

DAVID.

Dauid quid ſignificet,23.2.f. Eum progenitorem Marię meritò deſcribi,41. 1. p.

DE.

De & Ex propoſitiones frequenter denotant ordinem ſuccedentium rerum, 197. 1.m.

DECRETVM.

Decretum Florentini Cõcilij de proceſſione Spiritus ſancti à Patre & Filio,& cõtra alios Græcorum errores,397.

DELVSIO.

Deluſionis IESV à militibus narratio, 311.2.f.

DENARIVS.

Denarius numerus perfectiſſimus, 130. 2. p. Denario numero aſſimilatę perſonæ tres diuinæ.131.2.p.

DEVS.

Deum fieri hominem maxima gratia,6. 2.m.Dei excellẽtia tanta vt nulla illi maieſtas cõparari poſſit,8,2.9.1.10.2.m.11.1.f.& 2. Deus ex nominis ſignificatione actus ſemper operãs quomodo & quare dicatur. 8.2.f.9.1.p.Quãdo operetur,ibi.m. Quicquid

Digitized by Google

quid operatur, nunquam deſinit operari, ibi. inuariabilis eſt, ibid. Ignis conſumens quomodo dicatur, 10.2 m. Princeps omniũ excellentiſſimus, ibid. Deus eſt quo maius cogitari no poteſt. 11.1, f. 2.12.1. Amplitudo Dei, ib f. Deus ſphęra intellectualis & quomodo, ibi. Quomodo ſit inſtar cẽtri ſphæræ, 13, 1. In templis manufactis quomodo habitet, 21,1.p, Dei volũtas tota ei' eſt virtus per quam operatur, 37.1. m. Deo nihil magis aut minus facile factu, 39. 2.f. Eius omnipotentia ad quænam ſe extendat, 40. 1.f. Illi omnis creatura magis debet eſſe ſubdita, quam ſeruus domino, ibid. 2.f. Deum hominem fieri excellẽtiſsimum ho[...]mum priuilegium. 45.f Deus quomodo ſe Angelis manifeſtauit horum creationis initio, 54,1.f. Dei prçſẽtię ratio in Angelis eſt primum verbum, 55.2.f Deum an Angeli ante peccatum per creaturas cognouerint, ibid. Dei verbum quid nõ ſit, & quid de illo capere poſſimus, 57.1.m. Se intuens Deus ſeipsũ & omnia nouit, ibi. 2. p Dei verbũ à verbo angeli & hominis multiplex differẽtia, ibid. m. Deũ ſemper ſe, & omnia intelligere neceſſe eſt, ibi. f. Dei verbum ſemper produci, ſemperque productum eſſe, 58.1.p. Verbum Dei verè generari, eſſeque filium Dei, ibi m. Dei verbi differentes modi eſſendi, ibi 2.m, In Deo, & apud Deum qua ratione erat Verbum, ibi. f. In Deo nunquam fuit ſine diſtinctione idẽtitas perſonarum, 59 1.f. Deus indicat Spiritum ſãctũ ibi. 2.m. Deus vnico æternę voluntatis æterno actu, creat, conſeruat, moderatur & mutat omnia, ipſo & eius operatione penitus immutata, 63. 2.f. & ſequent. Dei benificentię ne Bruta quidem expertia, 64. 2. f. Deus in tempore aliquid fieri poteſt, quod ab ęterno ſecundum naturam Deus non erat, 71, 2.m Deo cũ ſit infinitus poteſt aliquid adjici, nõ tamẽ vt inde maius aliquid accreſcat, ibi. & f. Deus non ambit adorari ſuã gratia, 99. 1.f. Deus, qui cordium ſcrutator eſt, vultu aut voce à nobis decipi non poteſt, 108, 1. p, Deus ſolus primum efficiens omnia, & omnia finiens, 116.1.p Dei erga Simeonem ſenem liberalitas, 143. 2. m Deus etſi vbique eſt, non tamen æqualiter vbique operatur, 205. 2. f. Deus primo fecit quæ fide tenemus; & prima ratio cur eà quæ fide reuelata credimus vera ſint, à Deo eſt, 223.2.m.f. Deum cur timere debeamus, 234 1.m. Dei notitia eſt omnis diuini & humani iuris fundamentum primum, 243. 2. f, Deus per ignaros & impios prędicit aliquando futura & pia, 266. 2. f. Deum habere filium non eſt duos Deos eſſe, ſed vnum duntaxat Deum, 276.1.2. Dei dextera & ſiniſtra quid, 277 1 p f. Deo ſoli ex natura conuenit vt ſe totum intelligat, 302. 2. f Deum quid eſſe prçſupponere debeamus, quis eum melius nouerit, eiusque deſcriptio, 386.1.m. Deum quomodo rectè cogitemus, ibi. 2. p. Deus quibus nominibus nuncupetur, 387.2.m Deus ex Deo genitus ſit oportet, 389.2.p. Deus ſola mente perfectam gignendi virtutem habet, 389 1. f Deus cur omnia intelligat ſine errore & fatigatione, 387. 1. f Deum patrem filium Deũ gignere quid ſit, 390.1.p. Dei ſubſtantia in Deo ſunt intellectus & intelligere, volũtas & velle, ibid 2 m. Deus quomodo ſuã eſsẽtiã, quomodo item vniuerſales & particulares rerũ videat rationes, 403.1.p. In eo inſunt innatiabiliter rationes & ideæ varietatum earum quæ in rebus cõtingũt, ibidem, 2. m. Deus mereri non poteſt, 429.2.f.

DEXTERA.

Dextera & ſiniſtra Dei quid ſit 277.1.p. f. Dexterę Dei digitus. 392.1 m.

DIFFICVLTAS.

Difficultatum circa Chriſti Conceptionem, & Natiuitatem & paſſionem ſolutio, 70.2.f. 80.1.f 178.2.m.

DIGNITAS.

Dignitas nominis Ieſu, 161.2 p, Dignitatem ſuam vnde habeant res omnes, 212.1. m.

DILECTIO.

Dilectio legis eſt conſummatio, 237.1.f. Dilectionem ab homine Chriſtiano qualẽ velit Dominus Ieſus, 278.1.m

DISCIPVLVS.

Diſcipuli omnes ſeptuaginta non ſemper Dominum comitati ſunt, nec in vltima cæna fuerũt, 195.1.f. Diſcipulorum hęſitatio in vltima cæna qualis fuerit, 217. 1. f. Diſcipuli Chriſti dormientes, quid ſignificent, 251.2.f.

DIVINITAS.

Diuinitas Chriſti corpori ſociata illud

nec

Digitized by Google

nec impaſſibile nec paſſibile faciebat,431. 2.m.f.Diuinitas cur Chriſtum nō effecerit impaſſibilem.434 1.f.

Doctores.

Doctores qui neque diſcipuli neq;ſciētes, 297.2.f.Doctoris nomen emi & vendi poteſt,doctrina ipſa non item,298.1.p.

Docvmentvm.

Documentum ſalubre & obſeruandum vt de nobiſipſis non vulgo,non aſſentatoribus,non affectibus,ſed rationi & lumini fidei acquieſcamus,113.2.f.Documentū ne morituri differamus,quę viuētes, ſcientes ac prudentes facere nos decet,187.2 f.Documentum Chriſtianis vtile ad credendū. 225.1.p.

Dolor.

Dolorem in partu Maria ſentire no debuit,& quare,31.1.f.Dolor & triſtitia quo differāt inter ſe.171.1.f.Dolor realis & imaginarius, & quid vterque, ibid.2.m.Dolor Chriſti ante paſſionē verus fuit,licèt imaginarius,172.1.p,Dolor Chriſti in paſſione iā cōſtituti,173.2.m.Dolor ex imaginatione grauiſſimus,179.1.m.Doloris Marię qualitas ante paſſionē Chriſti,in cęna legali,& ipſo paſſionis tempore,180.1. m. & ſequēt.vſque ad 186.Dolor & gaudium excellens cur interimant,339.1.m.

Donvm.

Dona inter omnia tria maxima, 169.1. p.Dona maxima quibus Ieſus nos donauit, 238.2.f.

Dos.

Dos à ſponſa nō eſt;ſed à patre ipsā dotante maritus accipit dotē. Neque vſus dotis quem maritus accipit in nuptijs, illidatur à ſponſa,ſed à dotantibus eam:quāuis nuptiarum iure vſus dotis ad illum perueniat,fiatque dantis beneficio dos propria iam traductę,79.2.p. Dos corporis glorioſi à Deo eſt,vſus eſt ab hominis volūtate, ibi. Dos ſubtilitatis quid ſit,ib.m.Dotibus corporis glorioſi ſingulis vſus eſt Dominus Ieſus Chriſtus in via ſingillatim,204.2.

Dvlia.

Dulia quid ſit,420.1 m.421.1.p.

Effectvs.

Effectus nullus cauſam ſuam excedere poteſt,101.2.f. ſed neque antecedere, 102. 2.m.

Eleazarvs.

Eleazari cuiuſdam & ſociorum eius extrema calamitas,109.2.m.

Eleemosyna.

Eleemoſyna quomodo & de quibus fieri debeat,117.1.p. Eleemoſynæ titulo quod pauperibus tribuitur, Chriſto tribuitur,ib. Eleemoſynam vltro offerendam exemplis monſtratur,118.1.p.Eius remuneratio,ibidem f.

Embrio.

Embrionis formatio,69.2.m.

Ens.

Ex Ente vno per ſe,plura fiāt entia,384. 2.f.

Erat.

Erat quid ſignificet,48.2.f.

Eva.

Euæ matrimonij & Mariæ virginitatis cōparatio,20.1.m.Euæ ruina reparationis operi quomodo reſpondeat, 281.1 m.283. 1.m.

Evangelista.

Euangeliſtæ multa veriſſimè ſcripſerūt, quia ſic ſcripſerunt vt geſta vel dicta ſunt, quæ tamen nec iuſta nec vera ſunt, quia per impietatem & inuidiam ſunt ficta, vel dicta,101.1.f.Euangeliſtę cur non penitus eadem ſcripſerint,218.1.f.2.p.m.Eorū apparens diſſonantia tollitur,221.2.m.Eorūdem cōcordia de loco orationis & captione domini Ieſu,250.1.f.254,1.m Eorū concordia de examine ſecundo domini Iesv, 271.2.f.de inſtrumento quo potatus eſt Ieſus in Cruce,345.1.f.de hora Crucifixi Domini Ieſu,346 1.f.Vide Concordia.

Evangelivm.

Euangelium ſuum cur ſcripſerit S Ioannes Euangeliſta,46.1.p,Euangelium Ioānis rectè nobis proponi poſt ſcripta aliorū Euangeliſtarum,48.1.m.Cōtra Euangelij veritatem calumniæ Iudæorum,33.2.m.

Ex.

Ex & De præpoſitiones frequenter denotant ordinem ſuccedētium rerum,197.1.m.

Examen.

Examinum de Domino Ieſu numerus & diſtributio & per quos iudices fuerint facta,265.2 m.Examinis primi ab Anna facti narratio, 266. 1. p. Examen ſecundum coram Caipha, eiuſque diſtributio & de-

Digitized by Google

465

& declaratio, 271. Eiuſdem examinis ſecū-
di prophetia, 279. 1. p. figura. 281. 2. p Exa-
minis in ordine tertij & corā Pilato primi
diſtributio & narratio, 285. 1. f. & ſequ. Exa
minis quarti, & coram Pilato ſecundi de-
claratio, 289. 1. m. Examinis quinti coram
Herode, & Eiuſdem declaratio, 307. 1. m.

EXCELLENTIA.

Excellentia Dei quanta, 8. 2. 9. 1. 10. 2. m.
11. 1. f. & 2. Excellentia Mariæ Virginis 15.
Excellentia coniugij Mariæ, 21. 1. f.

EXEMPLVM.

Exempla non ſemper attingunt veritatē
ſed eam declarant, 73. 1. p. Exempla ad ſpō-
taneam & non petitam eleemoſynam, 118.
1. p. Exempla plus perſuadēt quam verba,
191. 1. p.

EXINANITIO.

Exinanitio Chriſti qualis fuerit, 157. 1. f.
168. 2. f. Exinanitionis forma nobis aſſumē
da, 158. 2. p.

EVCHARISTIA.

In Euchariſtia non eſt locatus Chriſtus
modo corporeo, 202. 2. f. Euchariſtiæ ſpecie
bus quomodo ſe præſentē exhibeat Chri-
ſtus Deus Homo, 205. 2. p. Euchariſtiæ Sa-
cramento aliter præſens eſt Diuinitas &
Humanitas Chriſti quam alijs rebus, ibi.
m. In ea quę fecit Chriſtus mirabilia, 206. 1.
m. Euchariſtiæ mirabilia quomodo facilia
creditu, 207. 1. f Eius accipiendæ ratio, ibi.
2. p. 209. 1. m. In ea quot ſigna & res conti-
neantur, ibid. f. Illius ſumendæ diſpar mul-
torum conditio, ibid. 2. m Eius excellentia
ſupra omnia Eccleſiæ Sacramenta, 211. 2. p.
Euchariſtia minus neceſſaria, ſed magis
meritoria quā Baptiſmus, 212. 1. p. Euchari-
ſtia ſola cur Domini verbis, reliqua verò
Sacramenta verbis humanis conficiantur,
ibi, m. Eiuſdē excellentia ſecundū quatuor
genera cauſarum. ibi. 2. f. Eiuſdem figuræ,
ibi, m. 213. 1. 2. Vide Corpus,

FALSVM.

Falſa non falſo ab Euangeliſtis eſſe con-
ſcripta, 101. 1. m. falſorum teſtium cōtra Ie-
ſum conquirendorum ratio, 272. 2. m. Cur
non planè probarēt, 273. 2. p. falſitas malo-
rum Angelorum, 296. 1. p. 297. 2. p. Falſitas
hominum plurima & peſſima, 297. 2. f. Fal-
ſos quis dicēdus, 298. 1. f. Falſi vt eſſe deſine
rent homines venit Ieſus in mundum, 299.
1 p. Fallatur quomodo aut non fallatur ſē-
ſus in rerum apprehenſione, 299. 1. m.

FELICITAS.

Felicitas vię & Patriæ, 246. 2. p.

FERRVM.

Ferri ſancti lāceæ, & veſtium Chriſti cō-
tactus diſparitas 423. 1. f 425. 1. f. Ferrū sā-
ctum fuiſſe vltimum ſalutis noſtræ inſtru-
mentum.

FIDES.

Fidei Chriſtianæ prima radix in trigena-
rio numero declarata, 131. 1. f. Fides qualis
eſſe debeat, 223. 1. m. fide quæ reuelata cre-
dimus, cur vera ſint, prima ratio à Deo eſt,
ibi. 2. f. Fidei fructus, & vtilitates eā conſe-
quētes, 225. 1. f. Fidei arboris præcipuæ par-
tes, 226. 1. m Fides & obedientia ſe inuicē
fouēt, & charitatē conſeruāt, 227. 1. p. fidei
efficacia, 230. 2. f.

FIGMENTVM.

Figmētum non omne falſum eſſe exem-
plis oſtenditur, 296, 2. p.

FIGVRA.

Figura oſculi Iudæ prodentis Ieſum, 259.
2. p. Ieſu portātis Crucem, 321. 2. m. Libera-
tionis Barabbę & condemnationis Chriſti
319. 1. f. Pœnarū Chriſti poſt examē ab An-
na factum, 284. 2. f.

FILIVS.

Filios ſuos Religioſos fieri prohibētiū
parentum grauis reprehenſio, 135. 2. f.

FOETVS.

Fœtus aſſimilantur parentibus dum ge-
nerant, 38 1. m. fœtus quēadmodum in ma-
terno vtero formetur, 69. 2. m.

FORMA.

Formam ſerui cur acceperit Dominus
Ieſus, 157. 1. 2. 158. 1. 2.

FORTITVDO.

Fortitudo Dei cur Gabriel dicatur, 8 1. p
Fortitudo apud veteres generalis norma
virtutum, 8. 1. m.

FORTVNA.

Fortuna ſi Adam non peccaſſet nihil ſibi
iuris in hominem vēdicaſſet, ſed nec om-
nino fuiſſet, 14, 1. m. Fortuna vnde ius acce-
ptum inter homines retineat, 14. 2. m.

FRAGILITAS.

Fragilitati humanæ indulgendum exē-
plo Domini Ieſu, 253. 1. p.

Digitized by Google

GABRIEL.

Gabrielis Angeli deſcriptio,4.2.p Inter beatos ſpiritus digniſſimus,5.2.p. Supremæ hierarchiæ ſupremus Angelus,6. 1.m. Quid ſignificet,7.2.m,Cur dicatur virtus Dei.ib.f.Cur fortitudo Dei nũcupetur,8 1.p Eius nomẽ quo docẽte Maria virgo nouerit,Euãgeliſta ſcripſerit,27.1.m.Acceſſit ad Virginẽ ſine alis,ſine põpa,ibi 2 Virginẽ ſtãs allocutus & non genuflexus,28,1.p. Eius ad Virginẽ ſermonis ordo,30.2.m.

GALLILÆA.

Galilææ nominis myſterium explicatur, 13.2.f.Galilæa Prouincia cur Annũciationis myſterio conueniat,14.1.p. Quid ſignificet Galilæa,ibi.

GENERATIO.

Generatio quare à natura excogitata,388 1.f.Non fit tantũ per corpus,ibi.2.p. Non fit ſine ſpiritu.ibi.m. Gignit etiam Spiritus. ibi.f. Gignendi perfectam virtutem Deus ſola mẽte habet.389.1.f.Generationis diuinæ modus qui fiat inueſtigatur, ibid.2,m. Gignere Patrem Deum filium quid ſit, 390.1 p.

GENVS.

Generis vera nobilitas eſt, quam virtutes ornant,23.2.m.

GETHSEMANI.

Gethſemani quid ſonet, & eiuſdem myſtica interpretatio.250 1 p.

GLADIVS.

Gladius doloris vt tranſiuit animam Mariæ Virginis 185.1.p.Gladiũ omnis qui acceperit gladio peribit,quomodo intelligẽdum,161.2.m.

GLORIA.

Gloria Natiuitatis Dominicæ,43.74.1.m. Gloria parientis Mariæ,77.1.f.Gloria natiuitatis Chriſti à quo ſit, 80.1.f.Gloria acceſſus Ieſu in Ieruſalẽ Palmarũ die,158.2.f.

GRÆCI.

Græcorum falſa doctrina de proceſſione Spiritus ſancti,393.2 f.Eorum varij errores in rebus fidei,394.1.f.Eorum inconſtãtia & tergiuerſationes,ibi.2.m.Eorundem ratio quod Spiritus ſãctus à ſolo patre procedat ab auctoritate ducta,ibi.f.Reſponſio & inſtantiæ ad eorum rationem,395.1.2.

GRATIA.

Gratia maxima fuit Deũ fieri hominẽ, 62.m.Gratię ſingulares Mariæ Virginis 28.2.m.31.1.p 33.2.p.Gratiæ plenã Mariã Virginẽ cur dixerit Angelus,28.2.m 30.2.f.Gratiæ omnes feminis cõceſſæ in Maria fuerunt cumulatiſſimè,29.1.p.Gratia Dei omnibus creaturis neceſſaria, ſed rationabilibus maximè,63.2.f.Gratia gratũ faciẽs omnibus hominibus à Deo tribuitur,65.1.m. Gratia Dei bonis & malis immiſſa non æqualiter in illis operatur,67.2.m.68,1.m. Gratia cum natura non pugnat ſed illam adiuuat, 81 1.m.Gratia Spiritus ſancti inde non diſcedit vbi manet puer Ieſus,112.2.p. Gratiæ actæ Deo à ſancto ſene Simeone, 144.1. m. Gratię actæ Patri à Ieſu accepto calice,198.1.m. Gratia quid.199.1.m. Gratię tres aliç quas fecit Dominus in frangẽdo pane.200.2.f.Gratia alia à Chriſto facta in cõſecratione panis & vini,202.2.m.204. 2.f.Gratia præueniens & ſubſequens,item gratum faciẽs,211 1.f.Gratia cur ſignum in Sacramento non ſit,ibi.2.p.Gratia de mũdo miſeriæ nos eximit, 241. 2. f. Gratiæ gratum facientes ex noſtro merito non ſunt,427.1.p.

GRAVIDA.

Grauidarum moleſtię & earum cauſæ, 76.2.m.

HÆRETICVS.

Hæreticum quid faciat,198 1 m. Hęretici quinam ſint,ibi.f.

HÆSITATIO

Hæſitatio diſcipulorum in vltima cæna qualis fuerit,217.f.

HEBRÆI.

Hebręi vnde diuiſi & binomines, 147 2.m.

HERODES.

Herodes cur turbetur auditis Magis.107. Redarguitur,ibi.m.Herodis eiuſque ſimiliũ perfidia & pœna,ibi.2.f. Herodes multi hodie inter Chriſtianos inueniũtur.108. 1.p.Herodẽ deteriores Chriſtiani hypocritę ibi.m.Herodes quomodo à Deo punitus ob impietatem & perfidiam,108.2.m. Eius crudelitas, ibi.p. Eiuſdem nimia ſuperbia & ſtulta aſtutia in reſpondẽdo Magis,110.m Herodes ad quem Pilatus miſit Chriſtum,307.1.f. Gaudium eius viſo Domino & curioſæ interrogationes,ib.2. Illi cur Chriſtus reſponderit,308.1.p. Chriſtũ

Digitized by Google

ludibrio habuit & Pilato remiſit, ibi.2. He-
rodes tẽplum Hieroſolymitanum ædifi-
cauit, 349.2.f.

HOMO.

Hominum ruinæ initium qui dedit fuit
dęmonũ omniũ peſſimus, 6.1.m. Homo vt
à Deo creatus, 14.1.p. Vt poſitis in fortunæ
rota, ibi.m. In hominem nullum vnquam
ius fortuna habuiſſet, niſi Adam peccaſſet,
ibi Hominum nomina vnde ſuum ſumãt
decorem, 14.1.m. Homines egẽt lumine fi-
dei ad veritates Chriſtianas agnoſcendas,
67.1.m Hominum ſpiritualis regeneratio,
69.2.p. Homo Chriſtus de Virgine natus
nõ eſt filius Spiritus ſancti quamuis huius
virtute fuerit conceptus, 75.1.p. Hominis
formatio & cõfirmatio per ſeptenariũ, 129.
2.p Homo ideo cęteris liber vt ſoli Deo ſer-
uiat. 169.1.f. Homines cur mundi nomine
cenſeantur, 168.1.m. Medij ſũt inter Ange-
los & creaturas homine inferiores, ſũtque
tum veri, tum falſi, 297.2.m. Eorũ falſitas
quot falſitatibus viam ſtruat, 298.2.m. Ho-
mines quid maximè quærere debeant, 301.
1.m. Homines vt falſi eſſe deſinerent venit
Ieſus in mundum, 299.1.p Homines in hac
vita puram rerum veritatem non aſſequũ-
tur naturæ beneficio, 300.1.f

HONESTAS.

Honeſtatem non ſufficienter præmiari
honore, ſed ipſam ſibi præmiũ eſſe. 416 1.f.

HONESTVM.

Honeſtum eſt finis Vtilis & delectabilis,
414.2.

HONOR.

Honor cur bono debitus ſit. 415.1.p.

HVMANITAS.

Humanitas Chriſti quomodo hyperdu-
lia & quomodo latria ritè colatur, 420.1.p.

HVMILITAS.

Humilitas Chriſti nobis eſt imitãda, 157.
1.2, Humilitatis Chriſti ampliſſimũ indi-
tiũ, 156.2.p. Humilitatis laus, 190.2.m. Eius
exẽplũ à Domino Ieſu traditũ, 191.1.p. Eiꝰ
exemplum cur Dominus Ieſus in aquæ ad-
miniſtratione exhibuerit, ib.2.p Humili-
tas Chriſti nobis imitãda, 192.1.f. Eius am-
plectendæ admonitio à Domino Ieſu facta
ibi.2.p. Eius amplectendæ potiſſima ra-
tio, 194.1 p.

HYDRIA.

Hydria farinæ & lecythus olei figuræ
Euchariſtiæ, 213.2.m.

HYPERDVLIA.

Hyperdulia vel Dulia cur inſenſata co-
lamus, 421.2.f. Hyperdulia quid, 420.1.m.

HIPOCRITA.

Hypocritæ deſcribuntur, 298.1.m.

IANVA.

Ianua paradiſi quam Chriſtus per paſ-
ſionem ſuam aperuit, quidnam ſit, 366.1.f.

IDEA.

Idearum ratio, vnde conſtat ſine Deo ni-
hil poſſe fieri, 63.1 p Earum in artifice ne-
ceſſitas, ibi.2.p. Ideæ in mente humana vi-
ta non ſunt, contra verò in Deo, 63 1.p.

IDOLOLATRIA.

Idololatriam à Chriſtianorũ cultu pro-
cul abeſſe, 422 1.f.

IERVSALEM.

Ieruſalem Ciuitatẽ cur Chriſtus caſtel-
lum apppellauerit, 155.1.m.

IESVS.

Ieſu nomen illi ex officio inditum, 31 2.
f quomodo magnus ſaluator, 32.1.p. quãdo
declaratus altiſſimi filius, ib.m. Habuit tria
verba in hac vita, 56.2.f. Ieſu in vtero Virgi-
nis formatio, 70.1.m. Ieſu in conceptione
ſubitaneę factæ mutationes, ibi.2.p. Eius
conceptioni & natiuitati obſtãtium diffi-
cultatum ſolutio, ibi.f. Ieſus cur in Circũ-
ciſione ſic appellatus, 93.1.m. & ſequent.
Ieſu nominis fructuoſa & iucunda cõtem-
platio, ibi. Ieſus vbi manet, inde non diſ-
cedit gratia Dei, 112.2 p. Ieſum ex operibus
oſtendiſſe nõ ignorare ſe ad quid Palmarũ
die accederet Ieruſalem ingreſſus, 154.1 f.
Non adiuit Ieroſolymam coactus inſtante
paſſione, 155.1.f. 157.2 m. Eius humilis ac-
ceſſus ad patiendũ, 156.1.f. Eius humilitas
Pauli teſtimonio imitanda. 157.1 p. Ieſu in
Ieruſalem acceſſus gloria Palmarum die,
158.2.m. Eius nominis dignitas, 161.2.p. Ie-
ſu in nomine omne genu flecti quomodo
verũ ſit, 162.2.m. Ieſu Domini noſtri mag-
nitudo, 230.2.m. Eius præcepti modeſtia,
239.1.p. Ieſus quõ miſſus in mũdũ, 248.
1.p. Ieſus interrogatus à Caipha quare ta-
cebat, 274.2.p. Ieſu à militibꝰ & miniſtris
vexationis declaratio, 282.1.p. Eius in præ-
toriũ adductio declaratur, 286.1.p. Ieſum
Ioſephus Iudæus deſcribit, 324.2 m. Eius
nomẽ explicatur. 326.1.2. Eius impropera-

Digitized by Google

tio cum declaratione.327.1.2. Ei quinam improperarint,ibi.m. Vide Chriſtus. Donum. Sanguis.

IGNIS.

Ignis natura & vis,10.1.f.11.1.p.Ignis inferni cur nũquam extinguatur,ſed ſemper cruciet.11.1.p.

IGNORANTIA.

Ignorantia quando excuſet vel nõ excuſet operantẽ.153.2.m.Ignorantia ſuperbiæ coniũcta nihil veretur,161,2.m. Ignorantia quę punienda,quę non,244.1.p Ignorantiam Iudæorum cur Dominus excuſet,ibi.f & 2.p Ignorãtia Chriſtum crucifigentium,332.2.p.

IMAGINATIO.

Imaginatio dolore hominem afficit.172.1.m. Verum dolorem parit, eiuſque mira vis & efficacia,173.1 m.

IMMENSVM.

Immenſi eſt augeri minuive non poſſe, 50.1.p.

IMPERATOR.

Imperatores.Reges,Pontifices hominibus inſeruiunt potius quam imperant,5.1.p.Eorũ curæ ſolicitudines,pericula, ibi.m.

IMPOSSIBILE.

Impoſſibile quandoque idem quod factu difficile, 40.1.m.Impoſſibilia quæ pugnantiam continent Deus facere non poteſt,ibi.f.

IMPROPERATIO.

Improperatio in Ieſum, & eiuſdem declaratio,327 1.m.& ſequent.

INCARNATIO.

Incarnationem cur Deus diſtulerit vſq; ad Marię tempora, 20.1. p. Incarnationis Chriſti opus omnem creaturæ virtutẽ excedit,6.2 p.Vide Annunciatio.

INCONTINENTIA.

Incontinentiam primum refręnandam docuit Ieſus dum circumcideretur,85.2.m.

INDOLENTIA.

Indolentia Stoicorum reiecta,179.1. p.

INDVLGERE.

Indulgendum humanæ fragilitati exẽplo Domini Ieſu,253.1.p.

INFANS.

Infantibus cur in Circumciſione nomina imponerentur,91.1.m.

INFERIOR.

Inferiorum perfectiones in ſuperioribus continentur,36.1 p.

INFINITVM.

Infinito finitum oppoſitum illud claudere non poteſt,43 1.2.m.Infinita omnino eſſe neceſſe eſt,quæ infinitum infinite cõplent,45.1 p.m.

INGRATITVDO.

Ingratitudinis proprietas,219.1.p.

INSVFFLARE.

Inſufflãdo cur Spiritum ſanctum dederit Ieſus,400.1.f.

INIMICITIA.

Inimicitiarum dimittendarum pulchra admonitio ab exẽplo Dñi IESV, 333.2.p.

INSENSATA.

Inſenſata cur Hyperdulia, vel Dulia à nobis colantur,421.2.f.

INSPIRATIO.

Inſpirationes ſanctorum Angelorum,& Spiritus ſancti impulſus libertatẽ nõ tollunt,140.1.m.

INSTRVMENTVM.

Inſtrumenta Dominicæ paſſionis quomodo Chriſtiani venerentur,417.1.f.Quęnam illis venerabilitatem afferant,421.2.m.Inſtrumenta artificum vnde ſuã ſumãt dignitatem,440.1.m.

INTELLECTVS. INTELLIGERE

Intelligere quod nos poſſumus, poteſt natura facere,67 2.p.Intellectus ſolus nõ eſt mens,ſed intellectus cum volũtate,50.2 f.Intellectus quando & quomodo verus aut falſus,300.1.p.Intellectio diuina qualis 202.2.m.Intellectio diuina vnica,393.1.f. Intellectus operatio re intellecta & virtute intelligere cõſtat,389.2.f.Intellectus & intelligere; Voluntas & velle in Deo ſunt Dei ſubſtantia,390.2.m.

INTENTIO.

Intẽtionis ratio,122.1.f.Auro ſignificatur, ibid.Intentio merentis qualis eſſe debeat, & intentionem ad meritum nõ ſufficere,427.2.m.

INTERROGATIO.

Interrogatio facta Chriſto ab Anna, & Chriſti reſpõſio,267.1.m.& ſequentib.Interrogatio Caiphæ & eius declaratio, vna cum Chriſti reſponſo,274.1.f.& ſequent.

INVIDIA.

Inuidiæ proprium quid ſit,6.1.f.308.1.f.

Digitized by Google

INVOLVNTARIVM.

Inuoluntarij actus duas tantum radices habere poſſunt, aut per ignorantiam, aut per violentiam, 153.1. & ſequent. Involũtaria per ignorantiam, quæ & quamobrem dicuntur, ibi.2.m. Inuoluntarium per vim quid ſit, & quomodo differat ab inuolũtario per ignorantiam, 154.1.p.

IOANNES.

Ioannes Euangeliſta dum ſcribit: *Fuit homo miſſus à Deo*, ſeipſum intelligit, 46.1. p.47.1.m. Ioannis vtriuſque teſtimonium, 45.2.f. Ioannis Euãgeliſtæ officium, 45.1.p. Ioannis ab Euangelio nouum teſtamentũ initium habuiſſe, quomodo intelligendũ ſit. 47.2.f. Ioannes Euãgeliſta Apocalypſim ſcripſit ante Euangelium, 47.2.f. Ioãnis vtriuſque officium, 65.2.f. Ioannis cum Ieſu familiaritatis ratio, 217 2 p. Ioannes quare ſe à Chriſto dilectum ſcribat, ibi.m. Eum ſupra pectus IESV recubuiſſe, quomodo intelligendum ſit ibi.f. Ioannis interpretatio nominis, 343.1.f. Ioannes adoptiuus tantũ Mariæ virginis filius, 342.2.f. Myſticè factus adoptiuus eius filius, 343.1.p.

IOSAPHAT.

Ioſaphat vallis quid ſignificat, 154.2.f.

IOSEPH.

Ioſeph ſponſus Virginis, primus inter homines virginitatis in cõiugio aſſertor, 20. 2.f. Cùm Mariam duxit non ſenio fractus, ſed viribus robuſt⁹ fuit, 21.2.m. Eius nominis myſterium, 22.1.m, Quomodo dicẽdus Pater Chriſti, 141.1.f. Ioſeph Patriarcha à fratribus vẽditus figura fuit Chriſti, 40.1.p

IOSEPHVS IVDÆVS.

Ioſephi de captiuitate Hieroſolymitarũ narratio, 109.2.p. Eiuſdem de Chriſto teſtimonium, 324.2.m.

ISCARIOT.

Iſcariot quid ſignificet. 188.1 f.

ISRAELITA.

Iſraëlita non omnis Dei plebs eſt. 149.1.p.

IVBILARE.

Iubilare Deo quibus in rebus, & quare debeamus, 115.2.f.

IVDÆA. IVDÆVS.

Iudæorum calumniç contra Euangelij veritatẽ, 33.2.m. Iudęa quare lucis & veritatis patria ab Euangeliſta dicatur, 67.2.f. Iudæorum mos & conſuetudo in lauando ſe, 191.2.f. Iudæorum pœna propter perfidiã 109.1.m. Iudæorũ quot millia cęſa & capta in deſtructione Hieroſolymorum, ibi.2.p. Iudæorum tres ſectæ, 267.2.p. Iudæorum de Ieſu morti condẽnãdo ſententia, 278. 2.p. Sputis cur Dominum Ieſũ impetiuerint, ibi f. Quales Chriſto Regi ſuo, 313.1.p. Iudæorum crudelis proteruiæ declaratio, 314.1.f.

IVDAS.

Iudas quid ſignificet, 188.1.m. Iudę pedes cur lauerit Dominus, 192.2.p. Iudam calcaneum cõtra Dominum leuare quid ſit, 216 1.p. Iudã à malo reuocare conatus eſt Dominus, ibi.f. Iudæ Chriſti proditio & eam concernentia, 218 2.f. & ſequentib. Iudam quomodo ingreſſus Satanas, 219.1.m. Eum cur noctu receſſiſſe ſcribat Euangeliſta, 220.2.p. Iudæ vt ſe necaret, prophetia de eius interitu neceſſitatem nõ intulit, 247. 2.p.

IVDEX.

Ad Iudices cohortatio vt recte ſuo munere fungãtur, 157.2.f. & ſequẽt. Iudicibus vtile documentum, 289.f. Iudicium corruptores grauius, quam ipſimet Iudices peccant, 315.2.f. Iudex qualis eſſe debeat, 317. 2.m.

IVDICIVM.

Iudicia falſa & peruerſa vnde, & ex qua radice oriantur, 52.1.m.

IVS.

Iuris omnis diuini & humani primum fundamentum eſt Dei notitia, 243.2.f. Ius ad gratiam baptiſmo ſemper acquiri, non autem gratiam in adultis ſine contritione 190.1.p.

IVSTITIA.

Iuſtitia originalis fuit hereditas quam filius prodigus amiſit, 115.2. p. Iuſtitia diuina voluit vt Chriſtus acerrimẽ triſtaretur 170.1.m.

IVSTVS.

Iuſtorum preces Deus etſi non ſemper exaudiat, non tamẽ habet faſtidio, 255.1.f.

LABOR.

Labor vnde naſcatur, 9.1.m. Labores Domini Ieſu recenſentur, 230.1.m.

LACTANTIVS.

Lactantius Firmianus terram rotundam dicere verebatur, 264 1 f.

Digitized by Google

LANCEA.

Lanceæ ſanctum ferrum quo tempore allatum in Italiam,413.2.f.Eiuſdẽ & veſtiũ Chriſti contactus diſparitas,425.1.f.

LAPIS.

Lapis angularis figura Euchariſtiæ ſecũdum finem,213.1.p.Eius ratio in Chriſto, 270.1 f.Lapidis ad iactum cur à ſuis receſſit oraturus Chriſtus,251 1.m.Lapidẽ à ſepulchro,reſurgẽte Chriſto,cur Angelus amouerit,367.1.m.

LATRIA.

Latria cur ſoli Deo debeatur,418.1.f 2.p. Quid ſit,420.1,Latriæ,Duliæ,& Hyperduliæ inuicem comparatio,421.1.p,

LATRO.

Latronis boni, qui ad dexterã Ieſu pependit, oratio ad ſociũ,334.2.m.Eiuſdem confeſſio,335.1.p.Eius humilitas, ibidẽ. f. Latrones inter duos cur crucifigi voluit IESVS,ibid.2.m Latrones inter pendentis Ieſu figura,336.2.f.Latroni pio cur IESVS donauerit paradiſum.3;7.2.

LATVS.

De latere Adæ & Chriſti quæ nata,106. 2.p.Latus Chriſti cur miles aperuerit.

LAVDARE, LAVS.

Laus maxima matronarum quæ ſit,16.1. m.Laudari à turpi,turpe eſt,137.2.p.Laus & confeſſio vera quæ ſit,290.2.m.

LEGATIO, LEGATVS.

Legatio incarnationis Chriſti eſt omni creaturę colenda,2,m Legationis dignitas ex quattuor maxime ſpectãda,4.1.p.Legatorum partes in exponenda ſua oratione, 28.1.f.Legati vigor à legante eſt,202.1.p.

LEGATVM.

Legata Domini IESV in cæna vltima,222. 2.m.Legatorum in teſtamento Chriſti epilogus,244.2 f.

LEGIO.

Legiones plus quam duodecim,Angelorum, 262.1.f. Legio quot militibus cõſtet, ibid,2.p.

LEGISLATOR.

Legiſlatoribus & patribus familias vtilis admonitio,136.1 f.

LEX.

Legis antiquę Moyſes nõ lator fuit,ſed promulgator,135 1.m.Leges Principũ quales eſſe deceat, 136.1.m.Lege ſcripta non eſſet opus ſi Princeps ſe vbique & ſemper præſentem exhibere poſſet,ibi.2.p.Leges humanæ pœnam male meritis inferentes, non ideo nõ bonæ ſunt,297.2.p.Vide Primogenitum.

LIBERALITAS.

Liberalitas Dei erga ſenem Simeonem, 143.1 m.

LIBERI.

Liberorum procreatio eſt fructus matrimonij,ſed nõ vinculũ neceſſarium,23.1.p.

LILIVM.

Lilium inter ſpinas Marię virginitas, 22.1.p.

LINGVA.

Lingua maximum vitæ indicium thuri aſſimilatur.122.2.m,Linguarum ignearũ forma cur miſſus Spiritus ſanctus.408.1.f. & 2.Lingua maxime hominem indicat, & eius laudes,ibi.2.m.& 409.

LITHOSTROTOS.

Lithoſtroti in loco miſticè ſedit Pilatus condemnaturus Chriſtum,317.2.f.

LVCAS.

Lucas cur ſcribat duodecim Apoſtolos vltimã cœnã cũ Chriſto cænauiſſe,195.1.m

LVCIFER.

Luciferi ſequaces omnes nequam ab initio fuerunt,296.1.m.

LVMEN.

Lumen fidei,112.m.

LVNA.

Lunæ motus per ſeptenarium,128.2.f.

LVX.

Lux pura & prima,66.1.m.Lucis corporeæ & incorporeæ diſcrimẽ,ibid.f.Lux vera de qua loquitur Ioannes Euãgeliſta nõ eſt ſol iſte corporeus,67.1.p.

MAGDALENA.

Magdalenam alloquitur Dominus Ieſus aſcendens in cælum,371.1.f.

MAGNANIMVS.

Magnanimi conditio,145.2.p.

MAGI.

Magos cur non docuit Deus Natiuitatis Chriſti locum,ſicut Chriſtũ natũ eſſe docuit.105.1.p.106.2 f Magi egreſſi patriã & ab Herode diſcedentes,imitandi ſunt rite adorate volentibus,111.2.Magos Aſtrologiæ beneficio nõ dicisſe locum Natiuitatis Chriſti,104.2.f Illis auditis cur turbetur Herodes,107.1.p.Magi audito Herode cur

Digitized by Google

cur abierint,110.2.m Magorũ dum adorãt proſtatio declaratur,114.1.m Eorũ oblationi oratio accõmodata,118.2.m Eorum exemplo eleemoſyna vltro offerẽda,118.1.p. Magorum oratio partem ſuorũ theſaurorum a Virgine acceptari petentium,120.1 f Eorũ munera cur virgo mater reſpuere non debeat,ibid.,2.p

MAGISTER.

Magiſter ſententiarum reijcitur,& Spiritus ſanctus quomodo in nobis ſit, maneatve oſtenditur, 3 .2.f.

MAGNIFICAT.

Magnificat anima mea Dominum,&c. exponitur,3 8.2 m ſequentib.

MAGNIFICENTIA.

Magnificentia Dei in quo præfulgeat, 338 2 m.

MAGNITVDO.

Magnitudo Dei 11.1.f.capi non poteſt, 12.1.m.magnitudo Chriſti in miraculis,32. 1.p.

MAIOR ET MINOR.

Maioris ac minoris Iacobi appellationis ratio,372.1.f.2.m.

MALVS.

Malus omnis ignorans eſt,107.2.m.

MANERE

Maneat quomodo Chriſtus in nobis,& nos in ipſo,208 1.f.Manere in Chriſto non ſufficit, niſi maneat ille in nobis,235.2.m.

MANVS.

Manus cur Pilatus lauerit ante condẽnationem Chriſti,318.2.m.

M ANTONIVS

M Antonij factũ memorabile,191. 1 p.

MARIA VIRGO.

Mariæ ſacroſanctæ excellentia,15.1 m. Quomodo nõ eſt mota muliebri affectu, 16.1.m.Eius animi magnitudo & ſpes eximia ibid.2.p.Mariç virginitas honori fuit cælo & terrę,20.1.m Mariç virginitatis,& Euæ matrimonij collatio, ibidem.Mariæ coniugium oſtendit ipſius virginitatem fuiſſe excellentiſſimam, 21. 2. p Mariam ſaluo propoſito virginitatis abſque mendacio dici deſponſatam, 22 2.m. Cur deſcribatur fuiſſe de domo Dauid, 23. 2. p. Eius nomen plenum decoris, 24. 1. m. Quid ſignificat,ibid.Mariæ matris Chriſti & Mariæ ſororis Moyſis inter ſe collatio, ibidem f.& 2.Eius canticũ ſublimius canto Mariæ ſororis Moyſis & Aatõ,25.1.p. Maria ſtans angeló ſalutata,28.1.m. Eius gratia qua plena fuit, 29.1 p Eius dignitas omnes omnium fœminarũ ſuperat dignitates ibid.2.f.De eius turbatione & qualis ea fuerit,29.2.f.30.1.m.Maria qualẽ gratiã inuenerit apud Deum, 31.1.p Eius ſeptem priuilegia in Conceptione & Partu Chriſti nemini vnquam conceſſa nec cõcedẽda, ibid. m In partu dolorem non ſenſit, nec sẽtire debuit,ibid f. Virginitatem Deo vouerat,35.1.m.Eius interrogationi Angelus ſatisfacit,36.1.m.Eius ad Angelum reſpõſionis perfectio,40.2 m Eius & Elizabeth cognationis gradus,3 .2.m.Cur ſe ancillã dicat regia ſalutatione honorata, 4 .1. p. Concipiendo Chriſtum non eſt voluptate ſurrepta,70.1.f In partu nõ habuit obſtetrices.68.2.m.77.2.p Eius in partu felicitas & gloria,77.1.p Maria immunis ab originali peccato,9 .1.m.Maria optima nobis patrona & aduocata deligẽda,quã pro nobis intercedẽtẽ certiſſimè exaudiet Chriſtus,113,1.p Maria maris portus & ſtella, 114.1.p Mariæ Virginis Magorũ oratiõni & oblationi accõmodata reſpõſio,119.1 f. Maria Virgo,quę purgatione non egebat, quare purgari voluerit,1 3. .f.Eius paupertatis argumentum,134.2.f.Marię grauitas & humilitas viam redemptionis aperuit, 170. .f.Eius dolor ab imaginatione ortus inſtante Paſſionis tempore ex circumſtãtijs perpenditur,180 1.m.Doloris eius ratio in legali & vltima cœna filij ſui,181.1. p Doloris eius ratio ex Chriſto in Cruce pẽdẽte,ib 2 m.Nullo edito perturbationis ſigno, ſed magna modeſtia & conſtãtia filij pertulit paſſionẽ,182.1.m.Eius doloris & triſtitiæ qualitas imminente paſſione filij, & eo in Cruce iam extenſo & eleuato, 184.1.m.Mariæ paſſionis tẽpore reuelatæ cogitationes ex multis cordibus, 185.1. f. Quod cænę Dominicæ interfuerit pia cõtemplatio, 95.1.p. rationes huic rei probandæ accommodatæ,196 1.p. Eius pedes an Chriſtus lauerit cum Apoſtolorum pedibus, 198.2. p.Maria Virgo à principio ſtetit iuxta Crucẽ,338.1.p.Eius iuxta Crucem ſtantis conſtantia, ibid m.Eius iuxta Crucem ſtantis mentis cogitationes,ibid. 2 p. Eius piritus exultatio maxima dum ſtetit iuxta Crucem,339.1.p Eius ſingulare priui-

Digitized by Google

priuilegium fuit ſtare iuxta Crucem mẽte conſtanti,ibid.f.In ea quæ fecit Deus magna,ibid. Maria Cleophe quomodo fuerit ſoror Mariæ virginis.241.2. Mariam Virginem cur Chriſtus de Cruce alloquẽs mulierem nõ matrem vocauit,341.1.p.Mariæ Ioannes Euangeliſta adoptiuus tãtum filius, ibid.2.f.

MARTYR.

Martyres in pœnis triſtes & læti quomodo fuerint,177.1.p.

MASSADA.

Maſſadę oppidi munitiſſimi obſidio & excidium,109.2.m.

MATER.

Matris cuiuſdam horrenda crudelitas, quę filiolũ coxit & comedit,109.2.m.Mater Chriſti cum ſecuta nõ eſt in hortum cũ diſcipulis euntem ad orandum, 149.2. m. Matrem cur à principio nõ aſpexerit Chriſtus in Cruce poſitus,337.1.p.

MATERIA.

Materiã primam à prima cauſa ſine adminiculo verſari fatẽdum eſt,200.1.p.Materia prima omniũ corruptibilium eſt ipſa in corruptibilis,357.1.p.

MATERTERA.

Materteris quas benedictiones largitus ſit IESVS.371 1.m.

MATRIMONIVM.

Matrimonium Mariæ excellens, 21.1.f. verum.22 1.p.Sine liberis cõſummari potuiſſet,& eius vinculum,23.1.m.Matrimonio iuncti quid ſibi inuicem debeant,416. 1.m. Eius lege quid neceſſario debeat vxor marito,141.1.p.

MATRONA.

Matronarũ laus maxima quæ ſit,161.m.

MEMBRVM.

Membra hominis per ſeptenarium diſpoſita 150.2.p.Membrorũ animalium inter ſe amicitia,176.2.p.

MEMORIA.

Memoriã fœcundã in Deo ponẽtes quid dicant,393.1.m.

MENS.

Mens quid ſit,50.2.f.Mens verbo noſtro plus quã mater,52.2.m. Mẽtẽ bonã quæ faciant,ibid Mentium dæmoniacarum & humanarum obſcuratio quo differat,55.1. p.

MERITVM.

Meritorum Domini IESV ſufficientia & efficacia,148.1.f.Meritorũ radices quot & quænam ſint oſtenditur,427.1.m.Meritorium ex lege aliunde eſt meritorium,ibidem, f. Merentis intentio quæ eſſe debeat, ibi.2.m.Meruit Chriſtus pro omnibus ſol° 428.1.m.Mereri & demereri vita mortali viuẽtiũ eſt,429.2 f.Mereri nõ poteſt Deus, ibid.

MICHÆAS.

Michæas figura Chriſti,284 2.f.

MILES.

Milites cur dicti crucifixores Chriſti 327. 2 f.Vide Cohors Legio.

MINISTER.

Miniſtri alapam Ieſu incutiẽtis temeritas,169.1.m Eius figura,170.1.p. Miniſtros cur Põtifices & Phariſæi cohorti Romanæ addiderint ad capiẽdũ Ieſũ,257.2.p.

MIRABILE.

Mirabilia Euchariſtiæ,ſed nõ incredibilia 206.1.m.& ſequẽtib Eorũ poſſibilitas ſtrictim concluſa.207.1.m.

MIRACVLVM.

Miracula longe aliter Chriſtus fecit quã fecerint aut faciãt Chriſtiani ſancti,225.2. m.Miracula fiũt ſuſtinente non abhorrẽte natura,347.1.f,

MISER.

Miſeri quod cupiũt,facile credũt,107. 2.f.

MISSERICORDIA.

Miſericordia Chriſti erga Iudam & malos Chriſtianos,260.1.m.

MISSIO.

Miſſionis & proceſſionis in diuinis ratio 399.1.m.401.2 f.Miſſio ęterna & tẽporanea quo differãt,ibi.Miſſione vnica,& hac ęterna Spiritus ſãctus æternaliter & temporaneè miſſus eſt:nec temporaneæ miſſiones niſi ratione termini ad quẽ numerãtur.402. 1 p.2.f.Miſſio Spiritus S tẽporanea triplex ib 1.f.Vnde dicatur miſſio ęterna vel tẽporanea viſibilis vel inuiſibilis; generalis vel ſpecialis,405.1.f.Miſſionis Spiritus S.in triplici viſibili ſpecie ratio,406.1f & ſequẽt. Miſſiones Spiritus S.per diffinitiones ſũmariè collectæ,405.2.m.& deinceps.Mitti viſibiliter & inuiſibiliter quid ſit,405.1.f.

MODESTIA.

Vide Apoſtolus,Ieſus.

MORS.

Mortem quomodo euadant mãducãtes corpus Chriſti,208.2.m.Mors quid ſit,354. 2.m.

Digitized by Google

2.m. Mortuos qui cũ Chriſto ſurrexerunt, non violenter reſurrexiſſe,358.2.m.

MOTVS.

Motus omnis primum principium eſt ſpiritus,16.1.p.

MOYSES.

Moyſes legis antiquæ nõ lator ſed promulgator,135.1.m.

MVLIER.

Mulierum huius mundi conditiones,30.1.p. Mulierum purgatio ſpiritualis,132.2.p Mulieris ambitio peccato initium dedit, 170 1 m. Mulieres piæ Domino Ieſu compatiebantur.3:1.2.m.

MVLTA.

Multa vt fiant vnũ quare opus ſit.232.1.m.

MVNDVS.

Mundus ſuam perfectionem accepit per Annunciationis myſterium, 2. p. Mundus Chriſtum odio habens quid ſit. 240.2.m. Mundi duo intellectuales. 241. 1,f. Mundi nomine cur homines cenſeantur,268.1.m.

MVNVS.

Munera à donantibus non ſunt verbis extollenda,199.1.m.

MVTATIO.

Mutationes ſubito factæ in IESV conceptione,70.2 p.77.1.p. Mutationẽ in Deo nullam fieri dum mutat creaturas,403.2.p.

MIRRHA.

Myrrha prudentiam notat,122.1.m. Itẽ operationes ſenſuum,123.1.m.

NABOTH.

Naboth Chriſti figura,281.2.p.

NARRATIO.

Narrationis à Gabriele factę declaratio, 35.2.p. Narratio admonitionis Chriſti ante paſſionẽ & eius declaratio,187.& deinceps

NATIVITAS.

Natiuitas Chriſti,43.per totam chordã ſecundam. Natiuitatis Chriſti gloria à quo ſit.80.1 f Natiuitatis Ieſu locũ cur ab Herode & Principibus Iudæorũ Deus Magos diſcere voluerit,104.2 f Quare non a Spiritu ſancto,105,1 m. Vide Stella.

NATVRA.

Naturę duæ in Chriſto quomodo in vna perſona nõ confundantur exemplo declaratur,359.1.m. Natura diuina omnino impaſſibilis,431.2,m.

NAVIGANS.

Nauigãtibus cur terra vrbeſque ab ipſis recedere videantur,299.2.m.

NAZARENVS.

Nazarenus quid ſignificet,327.1.p.

NAZARETH.

Nazareth quid ſignificet,14.2.f. Cur Annunciationi deputata,15.1 p.

NECESSITAS.

Neceſſitas non logica, nec metaphyſica, ſed moralis duxit Deum ad hominem, & ad mortem Crucis,169.2.p.

NEGARE. NEGATIO.

Negare matri nihil poteſt Chriſtus,113.p. Negatio auctoritatis quando locum fundet argumentandi,183.1.f. Negatio D. Petri,211.m. & deinceps.

NIHIL.

Nihil ſciri ab homine quomodo verò dictum à Socrate,300.2.m.

NOBILITAS.

Nobilitas generis vera eſt. quam virtutes ornant,23.2.m.

NOLLE.

Nolle eſt prima cauſa triſtitię,174.1.m. f. Nolle ſicut & velle pluribus modis euenire poteſt,175.1.p.

NOMEN.

Nomen Marię Virginis decoris plenũ 24.1.m. Hominum nomina vnde ſuum ſumant decorem,ibid. Nomen cur in circũciſione imponebatur,92.1.f. Nominũ imponendorum variæ rationes,ibid.2.p. Nominis probi vtilitas, infamis autem & infauſti incommoda,136.2.f. Nominis IESV dignitas,161.2.p. Nomina Dei in veteri teſtamento,387.2.m Nomina ſpiritui sãcto attribui ſolita & eorum ratio,391.2,& deinceps. Vide Ieſus. Infans.

NOTITIA.

Notitia omnis vel per rem ipſam oſtenſam, vel per ſpeciem eius gignitur,53.2,m. Cuiuſmodi de rebus in Chriſto fuerit, 56.2 f Notitia rerum generalis & confuſa diſtinctam & particularem pręcedit.353.1.f. Vide Deus.

NVBES.

Nubibus quibus ſuſceptus abijt in cœlũ redibit iudicaturus Chriſtus,277.2.f. Nũc lucida cur Dominus aſcendens excipiebatur,369,1.f.

Digitized by Google

NVMERVS.
Numerus captiuorũ & cæſorum in obſidione Hieroſolymitana,109.2.p.
NVMMVS.
Nummi definitio,illiq; deditorum infelicitas 415.f.
NVNTIVS.
Nuntiũ in re difficillima,inter partes diſſidentes,decet eſſe partibus notum & familiarem,7.1.m.
NVPTIÆ.
Nuptiæ terram replent, Virginitas paradiſum,19.1.f.
OBEDIENTIA.
Obediētiæ neceſſitas,226.1.m.Eius cõdimentum amor,ibid.f. Obedire timore pœne aut ſpe retributionis quomodo liceat,ibid.2.p Eius fructus,227.1.m.228.1.p.Obediētia, Fides, & Charitas ſe inuicem procreant.227.1 p. Obedientia ſummum amoris indicium,236.2.m.
OBIECTVM.
Obiectum quid ſignificet,51.1 p.
OBSCVRATIO.
Obſcurationis in malis Angelis & hominibus differentia,55.1.p.
OBSIDIO.
Obſidione in Hieroſolimitana captiuorum & cæſorum numerus,109.2.p.
OCEANVS.
Oceani motus per ſeptenatium, 129.1.f.
OCTONARIVS.
Octonarius dies Circũciſionis quomodo capiatur,91. f Octonarium numerum deſignare iuſtiam 92 2.p.
OLIVA.
Oliuarum rami & palmarum ſurculi quid deſignent,151.f.Olea arbor pacis & victoriç 367.2.f.
OLIVETI MONS.
Oliueti montem cur Chriſtus tradẽdus conſcenderit,250.1 p.Cur hunc aſcenderit vt in cælum aſſumeretur,367.2.f.
OMNIPOTENTIA.
Omnipotentia Dei ad quęnam ſe extẽdat,40.1.f. Omnipotentia Dei per quẽ facta ſunt omnia,61.1.m.
OPERATIO.
Operatio Dei vna eſt in creatione & cõſeruatione rerum,9 2.10.1 2.64.2.m. Operatione dignoſcũtur res,225.1.p.Omnis hominis operatio finita eſt,vt & quæ illi ſunt annexa,167.1 f.Operatio bona & mala ratione obiecti eſt infinita,ibid.2.m.
OPVS.
Opera Chriſti oſtenderunt ipſum eſſe Deum,224.2.f.Opera faciens pater quis ſit intelligendus, ibi.1.f.Opera quæ credentes faciunt,cuius virtute ea faciant,225 2.p.
ORATIO.
Orationis Grabrielis ad Virginem ordo,30.2 m.Oratio cur fiat ad Deum Patrẽ aut Crucem tẽpore Paſſionis,165 f. Orationis Dominicę in horto narratio,249.1. Eiuſdem diſtributio & partium declaratio,ibi.2.p.Eius conditio quid ſibi velit, 179.2.f. Oratio Chriſti qua calicem tolli à ſe orauit,an rationis & volũtatis motu ſit facta.177.2.f. Orationis locus, 250.1.f. Oratio quid ſit,& quę aſſidua & vera,252.1, m Orãtes vt Chriſtus orauit ſẽper exaudiũtur,254.1.p.Orationis Chriſti in horto figura, ibi.2.f.Eiuſdẽ prophetia Dauid,255.p.Orationis Dominicæ diuiſio & ſufficiẽtia,419.1.m.Orauit cur Chriſtus antequã caperetur 44.2.m.
ORDO.
Ordo trium terminorum quatuor primarum propoſitionum Euangelij Ioannis cõtemplatione digniſſimus,59.1.f.& deinceps.
OSANNA.
Oſanna explicatur,159.2 f.
OTIVM.
Otium fugandum,233.2.p.
PALMA.
Palmarum ſurculi quid ſignificet, 151 f.
PALMES.
Palmitem non ferẽtem fructum abſcindet Deus,233.2 f.Palmites manẽtes in vite, in quibus vitis non manet,235.2.m.
PANIS.
Pani quare non vnitus Deus vt homini, 201 1.m.Panis & vini ſubſtantiam penitus tollit Deus in cõſecratione Euchariſtiæ,& accidentia conſeruat,ibid.& 207.1.m.Cur hoc faciat.209 1.f.Panis intinctus quẽ Iudæ Chriſtus dedit qualis fuit,218.2.f.
PAPA.
Papa in Eccleſia militante vicarius Dei eſt.8.2.m.
PARADISVS.
Paradiſi ianua quã Chriſtus per paſſionem aperuit, quid ſit,366.1 f In paradiſo nullũ ruinæ periculũ nec amiſſionis. 429.2.f.
PARENTES.
Parẽtes primi Creatoris concreatam ſpeciem

ſpeciem nõ ſecus atque Angeli acceperũt, 54.2.p.Parentũ affectibus, dum generant, fœtum aſſimilari,38.1.m.Parẽtes Ieſu quomodo Ioſeph & Mariã vocet Lucas, 141.1. p.Pro parẽtibus ſalubre cõſilium,137.1.m. Parentum prohibẽtium filios ſuos fieri religioſos grauis reprehenſio,135.2.f.

PARTVS.

Partus an ſit victurus ſeptẽ horæ ſequẽtes indicant.129.2.f.

PASSIO.

Paſſio Chriſti, 165. deinceps. Paſſionis Chriſti neceſſitas qualis fuerit, 167.1.p.Paſſio Chriſti ita recolenda vt cordibus infixa maneat.166.p.Paſſio Chriſti vnde incipiat ſecundum rem,172.1.m. Paſſionis Chriſti per ſingula membra commemoratio,ibid. 2.p.Paſſionem ſuã Chriſtus veriſſime noluit. 77.1.f Quomodo eã Chriſtus voluerit aliquo modo,itemque noluerit,179.1.f. Paſſionis Chriſti,& eam antecedẽtium,ſiue eius apparatus diſtributio,186.1. 2. Paſſionis dominicæ ſecũdũ executionem diſtributio, 248.2.p.Paſſionis Chriſti prima ratio voluntas æterna,263.1 p. Paſſione & morte Chriſti diſſipata quænã fuerũt.357. 1.f.

PATER.

Pater non ſemper dicendus eſt cuius virtute aliquid generatur,75.1 m. *Pater noſter*, cur præfatus ſit Dominus dum nos docuit orare,104.2 p.Pater faciens opera quis intelligẽdus ſit,223.1.f. Pater quomodo glorificetur in filio 225.2.m.Patri cur Potẽtia Filio Sapientia,Spiritui sãcto volũtas tribuatur,380 1 f.Pater cur prima in Trinitate perſona,Filius ſecũda,Spiritus ſanctus tertia nuncupetur,387.2.f.Patrẽ Deũ Filiũ Deũ gignere quid ſit,390.1.p.Pater in diuinis cur ſit tãtũ vnus,392.2.m.Pater noſter diuiditur & ſufficiens ratio adorandi in ea contineri oſtenditur,419.1.f.

PATIENTIA.

Patientia amplectenda ad cõſeruationẽ pacis,239.1.pEſt virtus maxima morũ,240 1 p.Eius excellẽtia.ib.Patiẽtię perſeuerantia retinenda in aduerſis,242.2.m Patiẽtia Chriſti,311.2.p.

PAVPERES, PAVPERTAS.

Pauperibus quod eleemoſynæ titulo tribuitur Chriſto,tribuitur,117.1.p.Paupertati bene moratæ cõuenit mũditia,121.1.p. Paupertatis B,Virginis Mariæ argumẽtũ, 134.2.f.

PAX.

Pax multiplex.145.1.p.Pacẽ cũ Deo cur dæmon nõ obtinuit vt homo,228.2.f.Pax hæreditario iure à Domino Ieſu relicta.228 2.p.Pacis cauſa natus Chriſtus,229.1.p Pacẽ cur,& quibus reliquerit & donauerit Dominus Ieſus,ibi.f.Pax Chriſti qualis ſit, & quomodo detur,ib.2.m.Pacẽ Chriſti accipiẽtes cur turbari & formidare non debeãt,230.1.p.Pacis fũdamẽtũ primũ.232.1 p.239 2.f.ſecundũ,ibi.2.m Pacis nutrimẽtum primum,233.2. pſecũdũ,234.2.m.Pax flagitioſa non durat, ibi. Paci incumbentium ſtudium & opus,235.1.m.Pacis ad cõſeruationem amplectenda patientia,239.2. p Pacem quæ maximè oppugnant,ibid.m.

PECCATOR, PECCATVM.

Peccatores ſunt tenebrę & quare,65.2. p.Peccatores an audiat Deus,100 2.p. Peccati Adæ malũ 14,1 m.Peccata nõ propriè eſſe infinita,167,1 f.Peccato initium dedit mulieris ambitio,170.1.m Peccato cauſam & occaſionẽ dare non idem,243.1.f.Peccatorum admonitio ne deſperent, 260. 1.f. *Peccatũ maius habet qui me tibi tradidit*, quomodo intelligendum, 315.2p.Peccata noſtra Chriſto magis moleſta quam ipſius pœna,322.1.p.

PERFECTIO.

Perfectione inferiorum in ſuperioribus continentur,36.1.p.

PER SE.

Per ſe apud Philoſophos quatuor modis ſumi,384.1.p.

PERSEVERANTIA.

Perſeuerandũ in ſtudio virtutũ,111.2.m.

PERSONA

Perſonarum diuinarũ de origine pulchra contemplatio,60.1 p.Perſonæ tres diuinę origine diſtinctæ vnum ſunt rerũ omniũ principiũ,i.f Perſonæ tres diuinæ denario numero aſſimilatæ,131.2.p Perſonę diuinę penitus indiuiſæ ſecũdũ eſſe & operari, operationẽ tamen extrinſecã ſeparatim terminare poſſũt 349.1.p.De perſona in genere 383.1.f.Perſona in ſola rationali natura inuenitur,385.1.p.Perſona quid ſit,& quęnã res hoc nomẽ ſortiãtur,ib.2,Perſona vt aliquid ſit quatuor requirũtur,ibi.m. Perſona

ſona

Digitized by Google

ſona diuina quid ſit,386.2.m.Perſonę creatæ & increatæ quibus differant oſtenditur ibi.f.Perſonarum tres gradus,387.1.p. Perſonarnm diuinarum numerus nomẽ & eſſendi modus,387.2.Perſona in diuinis prima Pater,ſecunda Filius,tertia Spiritus ſãctus dicitur,& quare,ibi.f. Perſona tertia in diuinis quid ſit,391.1.m.Perſonas diuinas tres tantum eſſe oſtenditur,392.2.m.

PES.

Pedes matris an Chriſtus lauerit cũ Apoſtolis,198.2.p.

PETRVS.

Petri trina negatio qua ratione cõſiſtat, 221.1.f.Eum ter negaturũ cur dixerit Dominus,cũ tamen quater negauerit, 222.1. p.Eius dormitio non verbo ſigillatim, ſed ſigno à Chriſto reprehenſa,251.2 f.

PILATVS.

Pilati prima ad Iudæos Chriſtum occidere quærẽtes ſermocinatio,286.1.f.Prima ratio qua liberare Chriſtũ niſus eſt,287.1.f. Eiuſdẽ pro Chriſto diſſeratio,286.2 f. Bonus in Chriſto examinãdo modus,289.1.m. Pilato de veritate interroganti,cur Veritas non reſpõderit,292.1.p.Pilatus Adę,vxor eiꝰ Euæ ſimilis fuiſſe oſtẽditur,293.1.p.Eius vxor quid in ſomnijs paſſa fuerit,ibi m.Pilati ſecunda pro Chriſto ſententia,306.1.p Eiuſdem induſtria tertia pro liberãdo Ieſu, ib.2.f Pilatus cur Chriſtum miſerit ad Herodem,309.2.p.Pilati prima contra IESV ſe ſententia diffinitiua,311.1.p.Secũda eiuſdẽ contra Chriſtum ſententia.313.2.m.Pilato petenti vnde es tu?cur IESVS non reſpõderit,314.2 f.Pilati incõſtantia,leuitas & puſillanimitas,316.1.p Eius induſtria quarta pro liberando Ieſu,ibidem m Eiuſdem induſtria in optione Iudæis proponenda,ibi. Conatus ſecundus ad Chriſtum liberãdũ, 317.2.f.Eiuſdem vltimus pro liberãdo Ieſu conatus,& vltima de eo ſententia;318.1. f. Eiuſdem,Herodis & Iudæorum in damnatione IESV iniquitatis prophetia,319.2.m. Pilatus cur Crucis titulum rogantibus Iudæis mutare noluerit,325.2.

PISCIS.

Piſcis aſſi partem cur aſcenſurus ederit Dominus 168.1.f.

PIVS.

Piorũ & impiorũ diſpar exitus vitæ.141.1.f

PLANCTVS.

Plãctus in dolore vnde proueniãt,182.1,m Plãgere & lamẽtari quid diſtent, 321.2.m.

PLANETA.

Planetæ impropriè dicuntur aſcendere vel deſcendere,365.2.p.

PLORATVS.

Plorare corã Deo quomodo debeamus, 116.1.f.

POENÆ.

Pœnas tãtas cur pro nobis Chriſtus ſuſceperit,169.2.f.Pœnarũ Domino Ieſu inflictarũ poſt examẽ Caiphæ prophetia. 283. 2 f.De ijſdẽ figuræ,284.2.m. Pœnarũ IESV acerbitas 285.1.p.

POENITENTIA.

Pœnitentia fructuoſa quam baptiſmus præceſſit,190.1.f.Pœnitentiæ ſacramẽtum & eius gratia,426.2.m.

Pontifex.

Pontifices inſeruiunt potius hominibus quam imperant,5.1 p.Eorum curæ, ſolicitudines,pericula,ibid.m.Põtifices Romani,cùm ad id muneris aſſumuntur,cur nomen mutent,24.1.p.Pontifices Sacerdotũ Principes duo ſimul,267.1.m.Pontificum Iudæorum,& Phariſæorũ hypocriſis,286. 1.m.Põtifices Romani cæterorumque Patriarcharũ primatus ordo,397.2 p.

PORTIO.

Portio ſuperior & inferior,quomodo in anima,quę ſimplex eſt,ſit attẽdẽda,179.1.p

POTESTAS.

Poteſtatem omnem Pater dedit Chriſto, & quare,74.2.m.Poteſtas tenebrarũ, 263. 1.f.264.2.m.Poteſtatem nõ habetes in me vllam,niſi tibi datum eſſet deſuper,quo sẽſu ſit dictum,315.1.m.

POTVS.

Potus Chriſti in Cruce datus,quomodo noſtræ reparationi reſpõdeat, 344.1.m.

PRAECEPTVM.

Præcepta cuius diligenter obſeruanda, 117.1.f.Vide IESVS.

PRAEGNANS.

Prægnantes cur ſæpe doleãt,& variè agitentur,76.2.

PRAESENTATIO.

Præſentationis ratio & natura, 134.1.p. præſentatio Ieſu in templo,135.2.f,& ſeq. Præſentationis legalis sũma,134 2 p. Eius lex à Moyſe quater repetita,135 1 p.

PRAESENTIA.

Præſentiæ Chriſti in Euchariſtia tota ratio diligẽter explicatur,205.1.f.& deinceps

Digitized by Google

PRÆSIDERE.

Præſidẽtis Reipub. partes & officia, 233.2.f. Præſidẽtiũ in Iudea tria genera, 258.2.m.

PRIMOGENITUS.

Primogenitum maſculinum ſanctificandi legis ſumma, 134.2.p. Primogeniti, quando ſanctificarentur, ibi.m.

PRINCEPS.

Principes legationes mittentes quid deceat, 28.1 f Principum leges quales eſſe debeant, 236.1.m.

PRINCIPIUM.

Principium primum omnis motus eſt ſpiritus, 26.1.p. Principiũ in quo erat verbum cuiuſmodi eſſet, 48.1. f. Principiũ de quo Moyſes loquitur dicens: In principio creauit Deus cęlum & terram, quod eſſet, 48.2. p. Principio primo nihil poteſt noui accedere, ibid. f Principiũ indicat Patrẽ, 59. 2.m.

PROCESSIO.

Proceſsio Spiritus ſancti explicatur, 390 2. m. Proceſsio Spiritus ſancti à Patre & à Filio declaratur contra Græcos, 393.1, f. & deinceps. Proceſsionis & Miſsionis diuinæ differentia; & quid æterna à temporanea diſtet, 401.2.f. & ſequentib.

PROPHETIA.

Prophetiæ nõ coëgerunt Iudã vt Chriſtum traderet, ſed quod facturus ſponte erat prædixerunt, 216.1.p. nec coegerunt eũ perire, 247, 2.p. Non dederunt cauſã Dominicæ paſsioni. 263.1.p. Nõ ſunt cauſę effectuum prædictorum, 170.1 p. Prophetia de pretio Chriſti venditi, 257.2.f. de examinationibus ipſius, 279. & deinceps. De pœnis inflictis IESV poſt ſecũdũ examen, 287, 2. f. de cauillationibus & accuſationibus iniquis, 288. 1. f. de ſententijs remiſſorijs Chriſti, & de accuſatorum iniquitate, 309. 1. m. de iniquitate Pilati, Herodis & Iudæorum in damnatione IESV, 319.2.m.

PROSTERNERE SE.

Proſternendo ſe, Magi quid indicare voluerint, 115. 1. f.

PRUDENTIA.

Prudentia virtutum norma, 17.2.m. Vide Myrrha.

PURGATIO.

Purgationis ſolemnitas binomia, 125. f. Purgationi minori pro maſculo aſſignato ſum triginta trium dierum ratio, 131. 1. f. Purgationis lege oblatorum munerum ratio, 131.1 p. Purgationis lex quomodo ſpiritu ſeruanda, ibi.2, p.

PURIFICATIO.

Purificationis ad alias ſolemnitates cõtinuatio, 125.m. Eius ſolẽnitas magna ratione inſtituta, 126.p. Eius ratio & natura ex lege p etita, 127.1 m. In ea cæremoniarũ à lege ſtatutarũ declaratio, 128.2.p. Purificationis & præſẽtationis atteſtatio & cõmẽdatio, 136.2.p. Vide Pręſẽtatio. Purgatio.

QUALITAS.

Qualitates in Euchariſtiæ Sacramento à quo ſuſtententur, 202.2.m.

RAMUS.

Rami in via pro Chriſto tranſeunte cæſi quid notent, 159.1 m.

REDEMPTIO.

Redemptiònem humanã cur Deus per ſe & non per creaturã operatus ſit, 169.2.f.

REGNUM.

Regnum Chriſti regnum æternum, 33. 1.m: Regnum eius æternum eſſe, aliud eſt quam non habere finem, ibi.f.

RELATIO.

Relatio pura motus terminus eſſe non poteſt, 342.2 m. Relationes duæ ex toto cõſimiles ſpecie, non poſſunt eſſe in eodem, ibi. Relatio vna non poteſt tendere in duos terminos, ibid. f.

RELIGIO.

Religioni obſiſtentes improbantur, 235. 2.f. Religionem filijs à parentibus non eſſe prohibendam, ibi.

RELIGIOSUS.

Religioſi ficti repręhenduntur, 108.1.m.

REMEDIUM.

Remedium contra quaſuis tẽtationes, 242.1.m.

RES.

Res nulla ſe ipſam gignit vt ſit, 11 1.m Rerum ſpecis ſunt vt numeri, 35.2.f. Res omnes vnde habeant ſuam dignitatem, 212.1. m. Rerum ordo inuiolabilis ſine vno principio non conſiſtat, 303. 2 m. Res omnes quas Deus cõdidit, quomodo in Deo perfectius ſunt quam in ſeipſis, 305.1.m.

RESPUBLICA.

Reipublicę regendę modus quis omniũ optimus, 232.2.f.

Digitized by Google

RESVRRECTIO.

Reſurrectio Chriſti inferis luctuoſa, mũdo medio ſalutaris, ſuperiori lætiſſima, 352. f. Reſurrectionis quid nominis inueſtigatur, 353. 2. f. Eius diſinitio, 354. 2. m. Quid ſit exẽplo declaratur, 355. 1. m. Reſurrectionẽ quę improbant difficultates, diſſoluuntur, ibid. 2. m. Reſurrectio cauſis ſolis ſecundis, ſed non Deo impoſſibilis. 356. 1. f. Eius fundamentum, ibi. 2. m. Reſurrectionem mortuorum quæ perſuadeant, ibid. f. Reſurrectio Chriſti quid ſit, 357. 1. m. Per eam quæ reſtituta fuerint, ibi. 2. f. Iterum quid Chriſti reſurrectio, 358. 1. m. Reſurrectio Chriſti & aliorum quo differat, ibid. 2. m. Reſurrectionis Chriſti ſeries nõ ſucceſſiua, ſed momentanea, 359. 2. m. Reſurgẽte Chriſto cur Angelus lapidẽ à ſepulchro amouerit. 367. 1. m. Reſurrexit Chriſtus quare neque clauſo, neque à ſe, ſed ab Angelo aperto ſepulchro, ibid. f.

REX.

Reges, Imperatores, Pontifex hominibus quibus præſunt, inſeruiunt potius quã imperãt, 5. 1. p. Horum curæ, ſolicitudines, pericula, ibi. m. Regũ maxima infelicitas, 28. 2. f. Regnum Chriſti & eius excellentia, 33. 2. m. Eſt æternũ, 34. 2. p. Regem eſſe Iudęorum quid ſit, 289. 2. m.

RVBVS

Rubus quem viderat Moyſes figura Euchariſtiæ, 213. 2. m.

RVINA.

Ruinæ hominum initiũ qui dedit, fuit dæmonum omnium peſſimus, 6. 1. m.

SABELLIVS.

Sabellii error eliminatur, 66. 2. p.

SACERDOS.

Sacerdotum Principes plures inter Iudęos, & qua de cauſa, 258. 1. m. 267. 1. m.

SACRAMENTVM.

Sacramenta à Chriſto in vltima cęna inſtituta quid ante eius mortẽ operarẽtur. 195. 2. f. Sacramentum tantũ quid ſit, quid res Sacramenti tantum; item quid Sacramentum & res ſimul, 209. 2. m. Sacramẽtũ tantum ſumere quid ſit, & quomodo intelligendum, ibid. f. Sacramenta Eccleſiæ non à vulnere lateris Chriſti efficaciam habent. 346. 1. p. Ad quid nobis proſint. 424. 2. p. Sacramentorum efficacia & gratia à diuina bonitate & cauſa primã emanãt, 418. 1. p. 2. p. Sacramẽta Eccleſiæ quomodo ſint gratia, & quomodo meritũ, ib. 2. p. Poſt mortem Chriſti nihil illis acceſſiſſe, 419. 1. p.

SALVATOR.

Saluatorem quinam & quomodo receperunt, 63. 1. f.

SALVS.

Salutem cur expeterent turbæ à Domino dicẽtes: Oſanna. &c. 161. 1. m. Salus proximorum, proprię vtilitati anteponenda, 193. 1. f.

SALVTARE.

Salutare Dei quomodo Chriſtum vocauerit Simeõ, 146. 2. p Salutare Dei ſequendum, non contemnendum, 147. 1. m.

SALVTATIO.

Salutatio Angelica & eius dignitas explicatur, 28. 1. m. & deinceps. Salutatio Chriſti deriſoria, 322. 2. f.

SANCTVS.

Sancti in adoratione noſtra patroni adhibendi, 112. 2. f. 114. 1. p. Sãcti qui præ cęteris honorandi, & quamobrem. 420. 2. m

SANGVIS.

Sanguine puro de Virginis corpore ad locum generationis deſcendente, IESV corpus cur formari decuerit. 76. 1. f. Sanguinis effuſionem cur à Circũciſione exorſus ſit Dominus IESVS. 85. 1. m. Sanguis Chriſti multis in locis, & ſæpe ſparſus. 426. 2. m.

SATISFACTIO.

Satisfactionis ius vnde cõſurgat. 165. 1. f.

SCALA.

Scala Iacob figura Crucis Dominicæ, 341. 1. m.

SCANDALVM.

Scandalum & ſcandalizari quid, 243. 1. m.

SCIENTIA.

Sciẽtis ſignum eſt poſſe docere, 188. 2. p Scire ſe nihil quomodo Socrates verè affirmauerit, & nos nihil ſyncerè ſciamus, 300. 2. m. Scientia Angelorũ, 301. 1. f Sciẽtia de quibus ſit, 303. 1. p. Scientię hominum Ariſtoteli magis opiniones quam ſciẽtię, ibi. m. Perfectam ſciẽtiam à ſolo Deo aſſequamur, ibi. 2. p.

SECTA.

Sectæ Iudæorum tres, 267. 2. p.

SENECTVS.

Senectutis bonę fructus eſt, quod annis robuſtis bene vſa mortẽ nõ timet, 142. 1. f.

SENIOR.

Seniores populi quos vocet Euangeliſta, 258.2 p.

SENSVS.

Senſus quomodo fallantur aut nõ fallãtur in apprehenſione rerum. 299.1.m. Vide Myrrha.

SENTENTIA.

Sententia Iudæorum de IESV morti condemnando 278.2.p. Sẽtẽtia Pilati liberatoria pro Ieſu, 287.1.f. 306 1.p. Sẽtẽtia eiuſdem remiſſoria, ibi.2 f Sententia Herodis remiſſoria, 308.1.f. Sententia Pilati contra IESVM prima partim cõdẽnatoria, partim liberatoria, 311.1.f. Sententia Pilati ſecũda contra IESVM, 313.2.m. Sẽtẽtia vltima eiuſdem contra IESVM, 318 1.f. Sẽtentię vltimæ contra IESVM latæ executio, 320.2.m.

SEPTENARIVS.

Septenarij numeri mira vis & ratio in rebus naturalibus, 128.2.m.

SERMO.

Sermones hominum & Angelorum veri eſſe poſſunt, non ipſa veritas, at ſermo Dei tota veritas eſt, 147.2.m. Sermo Dei in quo firmandi homines, ibid f. Vide Thus.

SERVVS.

Seruos eſſe omnes homines IESV CHRISTI, & quo iure, 193.2.f.

SICLVS.

Siclorum quinque quibus maſculi primogeniti redimebantur myſterium, & eius ratio, 135.2.m.

SIGNVM.

Signum inter & ſignatum quænam ſit conuenientia, 55.2 p. Signum nõ neceſſario indicat ſignatum niſi ſit cauſa vel effectus, 102.1.p. Signum cur dederit Iudas procapiendo IESV, 257.2.m.

SILOE.

Siloë quid ſignificet, 154.2.m.

SIMEON.

Simeon quid ſignificet, 137 1 f. Eius deuotio & pietas, 142.1.p. Simeonis ad Mariã Virginem ſuplicis oratio, 144.1.p. Simeon deſcribitur pro viſo IESV gratias agens, ibi. m Eius Cantici expoſitio, ibi.2.m & deinceps. Simeonis in dictis difficultatis quæ videtur eſſe ſolutio, 148.2.f.

SIMILITVDO.

Similitudo obiectorum mẽti acquiſita ſpiritualis eſt, 51.1.m. Similitudinem rerũ quænam menti imprimant, ibi.f.

SIMON.

Simon quid ſignificet, 188.1.m.

SINISTRA.

Siniſtra Dei quid ſit, 277.2.p.f.

SOCIETAS.

Societas data IESV eũti ad Crucẽ, 323.1.p.

SOCRATES.

Socrates ſe nihil ſcire profeſſus eſt, 1.m. Id quomodo verum ſit, 300.2.m.

SOLLICITVDO.

Sollicitudini terrenæ non inſiſtendum, 113.2.p.

SOMNVS.

Somnum quid pariat, 252.2.m. Somnum triſtitia qua ratione pellat, 252.1.f.

SORS.

Sors ſuper tunicam Chriſti miſſa & quare, 328.2.m.

SPACIVM.

Spatium temporis quo Chriſtus mãſit mortuus, 359.2.f.

SPECIES.

Species eximia Virginis Mariæ, 16. 2. p. Species rerum sũt vt numeri. 35.2.f. Species intelligibilis finita, quomodo infinitum poſſit oſtẽdere. 55.1.m. Species ęternę sũt in ſolo Deo, 305. 2. p. Vide Adamus. Creator. Euchariſtia.

SPECVLVM.

Speculum optimum in aduerſa fortuna 170.2.f.

SPES.

Spes vana, & immoderata quid efficiãt. 138.1.m Spe retributionis aut timore pœnæ quomodo obedire liceat, 226.2.p.

SPHÆRA.

Sphæra intellectualis Deus quomodo ſit & dicatur, 12.2. Sphærę centri inſtar qua ratione dicatur, 13.1.p. Sphæræ duæ ſpirituales, 241.f.

SPINÆ.

Spinarum coronæ in capite Chriſti myſterium, 312.p.

SPIRITVS.

Spiritus motus omnis primum & principium, 26.1.p. Primo & maximè generat, non autem corpus, 35.2.p Spiritus tres in vniuerſo ſecundum ſubſtantiam, ibi.f. Spiritus ſine corpore gignere poteſt, in corpore generationi accommodato, 36.1.m. Spiritus omnes creati finiti ſunt, nec penitus

Digitized by Google

tus firmi, ibid. f. Spiritus alacritas, 112. 1. m. Spiritus ſine attractione vltra ſeptem horas nō viuitur, 130. 2. m. Spiritus beati mutabiles ſunt; & num plenam habeant de Deo veritatē, 301 1. p. Spiritus omnis proprium & operoſum eſſe, atque vim & motum miniſtrare, 380. 1. p. Spiritus Vitalis, & Naturalis, Animalis, & Alchimiæ, qui Vētus dicitur, aut Angeli, & animæ rationales, ex quibuſdam ſuis proprietatibus deſcribuntur, 380. 2 m. deinceps.

SPIRITVS SANCTVS.

Spiritus ſanctus cuiuſmodi ſit, 36. 1. f. Quomodo fuerit in Maria Virgine, 37. 1 f. Spiritus ſanctus non eſt pater Chriſti. 75. 1. p. Spiritus ſancti gratia non inde diſcedit vbi manet IESVS. 112. 2. p. Spiritus ſanctus quomodo in nobis ſit maneátve oſtenditur, & magiſter ſententiarum reijcitur, 138. 2. f. Quomodo fuerit in Simeone, 139. 1 f. Spiritus ſancti miſſio, 377. Spiritus ſanctus quid in Apoſtolis effecerit, 378. p. Spiritus ſanctus etſi non vnum nomen, rem tamen vnam ſignificat. 379. 1. f. Cur non vno nomine nuncupetur, ib. 2. m. Spiritus ſanctus nō eſt ſpiritus Vitalis quem Medici in corde locant; non naturalis ſitus in hepate; nō animalis in cerebro; nō ſpiritus alchimiæ, non qui ventus dicitur; non Angelus vel Anima rationalis, 308. 2. m. & deinceps. Eius deſcriptio, 383. 2 p. 391. f. 401. 2. p. Spiritus sācti proprietates in ſacris literis expreſſę, earumque ſignificationes 191. 2 p. Spiritus ſancti proceſſio, 390. 2. m. Eiuſdem proceſſio à patre & filio, & ad hōc ipſius filij teſtimonia, 93. 2. f. & deinceps. De eius proceſſione Græcorum falſa doctrina, ibi. De eius miſſione. 401. 2. f. Vna miſſione ab ęterno & in tempore miſſus, 402 1. p. Eius viſibilis & inuiſibilis miſſio, 405. 1. f. Quare miſſus in colūbę ſpecie, 407. 2. p. Quare in ſpecie habitus ſeu flatus, 408. 1. m. Cur in linguarū ſpecie, ibid. f.

SPONTANEVM.

Spontaneūm quid ſit, 153. 1. m.

SPVTVM.

Sputis cur Iudæi Dominum IESVM impeterent, 279. 2. f. Sputis affecerunt Chriſtū Pontifices, alapis miniſtri. 282. 2. m.

STELLA.

Stella quæ Magis apparuit, quid fuerit ex auctoris ſentētia, 100 1. f. Stellę influxus non fuit cauſa natiuitatis Chriſti, 101. 2. f. Stellas non efficere, neque oſtendere poſſe quæ Aſtrologi putant, 102. 1. f. Stella quæ apparuit in ortu Chriſti, Aſtrologorum prædictionibus non fauet, 100. 1. p. 103. 2. f. 104. 1 p.

STERILIS.

Sterilem & ſenio confectam virtute viri concipere difficilius eſt quam virginem concipere virtute Dei, 391. & 2.

STOICVS.

Stoicorum indolentia reiecta, 176. 1 p.

STVDIVM

Studio in virtutū perſeuerandū. 111, 2. m

SVBDITVS.

Subditorum ad ſuum munus cohortatio, 158. 1. m.

SVBLVNARE.

Sublunaria omnia plenè ſciri non poſſe à virtute creata, 301, 2. p

SVBSTANTIA.

Subſtantia prima ſola creata virtute à quolibet alio diuiſa, & in ſeipſa indiuiſa eſſe dicitur, 384. 2. m.

SVBTILITAS.

Subtilitatis dos in corpore glorioſo quid operetur. 78. 1. p.

SVDOR.

Sudor Chriſti quomodo sāguineus noſtro auctori, 173. 2. p Sudoris Chriſti orātis copia vnde fuerit.

SVPERBIA.

Superbiæ coniuncta ignorantia nihil vereretur, 161. 2. m.

SVPERFLVITAS.

Superfluitates fuiſſe in corpore Chriſti 422. 2. f.

SVPPOSITVM.

Suppoſitum vel perſona, alteri indiuiduo quod etiā ſit perſona, nō poteſt ita ſociari, vt ex vtroque vna perſona cōſurg t. 71. 1. f. Suppoſitū quid ſit, & cur ſic dicatur, 385. 1. p.

SVRSVM.

Surſum & deorſum quid ſit, 364, 2. m.

SVSCEPTVM.

Suſceptū ſuſcipiens debet eſſe conforme 52 1. m.

SVSPIRIVM.

Suſpirium vnde proueniat, 391. 1 m.

SVSTENTARE.

Suſtentantur multa quæ ſuſtentantem

Digitized by Google

in non tangant,201.1.p.

SYNDERESIS

Syndereſis quid ſit,& cur per aurum ſignificetur,121 1 f.Syndereſis officium,292 1.m.

TEMPLVM.

Templa Dei manufacta dedecent ſęcularia negotia.20.2.f.Templum Hieroſolymitanum ab Herode ædificatum,349.2.f. Templi velum quid ſit,ibid.

TENEBRÆ.

Tenebræ ſũt creaturæ ratione carẽtes, 64.2.f.65.1 p.Sũt peccatores & quare,ibid. 2.p.Tenebrę in morte Chriſti factę.347.1. m. De illis Doctorum diuerſæ ſententiæ, ibid.2.p, De iiſdem Doctorum concordia ibid.m.

TENTATIO.

Tentationis remedium,242.1.m.

TER.

Ter negaturum Petrum cur Chriſtus dixerit,cùm tamẽ quater negauerit, 222.1.p.

TERRA.

Terram rotundam dicere verebatur Lactantius,364.1 f.

TESTAMENTVM.

Teſtamentum nouum initium habuiſſe ab Euãgelio Ioannis,quomodo intelligẽdũ ſit,47.2.f.Teſtamentorũ noui & veteris initia quomodo ſibi reſpõdeãt,47.2.p.48. 2.f.Teſtamenti Chriſti Domini diſtributio 214.1 p.Teſtamẽtũ Chriſti,215.1.p.Teſtamẽti ſui in exordio Chriſti mentis cõſtantia,ibi.2 p.De teſtamẽto Domini in genere:222.2.m.Teſtamẽtũ ſuũ cur Dominus Ieſus cõdat de ſpiritualibus tãtũ bonis,231. 1.m.Teſtamẽti Dominici fidei cõmiſſarij, tutoris, curatoris,& executoris inſtitutio, & declaratio,245.2.m.& deinceps. Teſtamenti Chriſti in Cruce prima particula & eius expoſitio.331.2.p.Eiuſdem ſecũda particula & declaratio. 334.1.p. Tertia illius particula & narratio,337.2.m Quarta particula & declaratio,344.1.p.Quinta particula & declaratio,348.2.f.Vltima & eiuſdem explicatio.350.2.m.

TESTIMONIVM.

Teſtimoniũ vtriuſque Ioãnis de Chriſto,45.2.f.

TESTIS.

Teſtes quales eſſe oporteat,136.2.f.Teſtiũ falſorũ contra Ieſum cõquirendorum ratio,271.2.m.Teſtes falſi cõtra eum ſubornati,cur plene non probarẽt,275.2.p.

THESAVRVS.

Theſauri exemplo Magorum corã Domino Ieſu aperiendi.112.2.f.Theſauri noſtri qui ſint,117.1.m.

THVS.

Thure conſcientia deſignatur,122.1.p. Item lingua ſeu ſermo, 122.2.m.

TIMERE ET TIMOR.

Timere Deum quam ſit vtile, 334.2.m Timoratus Simeõ quomodo fuerit,138.1. p.Timore pœnæ quomodo obedire liceat, 226 2.p.

TITVLVS.

Titulus ſupra Domini Ieſu caput in cruce poſitus à Pilato & quare,324.1.f.Tituli improbatio,325 2.p.

TRANSPIRATIO.

Tranſpiratio vnde linteamina decolorantur,a quo proueniat,423.1.m.

TRES ET TRIA.

Tres Termini in tribus primis propoſitionibus Euãgelij Ioãnis tres diuinas perſonas manifeſtãt,59.2.m. Tres dies iacuit Chriſtus in ſepulchro nõ recte dici,ſed tribus diebus,361.2.m.Tres ſpecies in quibus Spiritus ſanctus apparuit,tres qui teſtimoniũ perhibẽt,tres mundi,tres ſtatus rationalis creaturæ,triplex releuatæ naturæ ratio,406.1.f & ſequent.

TRIBVNAL.

Tribunalium commune malũ, 317.2.p.

TRINITAS.

Trinitatis omnipotẽtia,61.1.p.Trinitas tota non eſt dicenda pater Chriſti, 45.1.p.

TRISTITIA.

Triſtis quare fuerit Chriſtus,170.2.m.& f.Triſtitia & dolor quid differãt,171.1. m Triſtitia & cauſæ eius in genere,174.2.m. Triſtis quomodo fuerit Chriſtus,cũ paſſus ſit quia voluit,175.1 p.Triſtis erat Chriſtus & martyres in pœnis,177.1. p. Triſtitia Chriſti à cœna vltima vſq; ad finẽ orationis in horto,ib.m.& ſequẽt.Triſtitia & dolor Mariæ Virginis in filij paſſione qualis fuerit,184.1.m.& deinceps.Triſtitia nimia ſomnũ generat,moderata vigiliã,252.1.m.

TVNICA.

Tunicam Domini inconſutilẽ quinam acceperint,328.1.p.Tunica Domini incõſutilis quid ſignificet,441.1.f. Tunica iſta quid in nuptijs præſagierit ibid.2.m.

Digitized by Google

Tvrba.

Turbæ Chriſto vti ſaluatori cur acclamauerint, 160.2.m. Turbæ Chriſtum præcedentes & ſubſequẽtes quid ſignificẽt. 161.1.f.

Tvrbatio.

Turbatio Mariæ Virginis qualis fuerit, qualis & aliarũ mulierũ eſſe ſoleat, 29.2.f.

Tvrpe.

Turpe æque eſt à turpibus atque ob turpia laudari, 137.2.p.

Tvrtvr.

Turtur lege purgationis oblatus quid ſignificaret, 132.1.m.

Vallis.

Vallium Siloë & Ioſaphat moralis explicatio, 151.2.m.

Velle.

Velle ſicut & nolle aliquid pluribus modis poteſt euenire, 175.1.p.

Velvm.

Velum templi quid ſit, 349.2.f. Sciſſum quid ſignificet, 350.1.m.

Ventvs.

Venti & turbines pacem euellere nitẽtes, 239.2.m. Vẽtus cur dictus Spiritus, 282.2.m.

Veracitas.

Veracitas Mariæ & Ioſeph, 22.2.m.

Verbvm.

Verbis tribus Mariæ interrogationi ſatisfacit Angelꝰ, 36.2.m. Verbũ dicitur quicquid ſine cõtradictione mens cogitat, 40.1.p. Ex verbo creato, increatum verbũ inueſtigatur, 49.1.m. Verbum quia mẽte formatur non ineſt brutis, ibi.f. Verbi nũcia ſola vox hominum, ibi.2.p. Verbũ in mente eſt, & in illa manet, ibi. verbi nomen vnde vox hominis ſortita, ibi. Verba meliora & altiora cõcipiũt & parturiũt qui mẽte magis excellũt, ibi. Verbum hominum, Angelorũ & Dei, quo differant inter ſe, ib. f. Verbũ triplex Humanũ, Angelicũ, Diuinũ, 50.1.p. His quid cõmune, ibi. Verbũ humanum quid ſit, & quomodo mẽte formetur, ibi m. Verbi humani quatuor cauſę 51.2.p. Verbi humani in hac vita defectus, ibi.m. Verbũ per fidem Chriſtianã conceptum perfectius eſt humano verbo, 52.1.p. Verbum humanum quã ſæpe à mente degeneret, ibi.m. Verbo noſtro, mens noſtra, plus quam mater dicenda, ibid.2.m. Verbum Angelorũ humano Verbo perfectius eſt, 53.1.p. Verbum primum in Angelis eſt Dei præſentię ratio, 55.2.f. Verbũ ſecundũ quid ſit, 56.1.m. Verbum Angelorũ bonorum de qualibet re triplex; malorũ duplex: hominum in hac vita vnum tantum, 56.2. Verbum Dei quid nõ ſit, & quid de illo capere poſſimus, 57.1.m. Verbum Angeli & hominis impropriè dicitur generari. 58.1.m. Verbũ quod erat in principio cuiuſmodi eſſet, ibi.2.p. Verbum qua ratione erat in Deo & apud Deum, ibi f. Verbũ Dei quod Deus eſt quo pacto mundo cõtineatur, 66.2.f. Verbum caro factum eſt cur potius dixerit Ioãnes, quam Verbum homo factum eſt, 71.1.p. Verbum quomodo factũ ſit caro, 72.1.m.f. Exẽplo id declaratur, 72.2.p. Verbi perſonę & naturæ humanæ vnio quomodo ſe habeat, ibid.m. Verbũ cur nouem mẽſes in Virginis vtero habitauerit. 73.1.f. Verbum ad quid factum ſit caro vt habitator in domo, ibi. Verbum Dei ſemper produci, ſemperq́; productum eſſe, & eſſe vnicum, 58.1.p. 74.2.p.

Veritas.

Veritatis encomiũ, 294.1.p. Eius acquirendę ratio & via. ibi.f. Verũ quid ſit, quid item falſum, ibi.2.m. Veritas & falſitas vegetabilium, 295.1.p. Senſibilium, ibi.f. Intelligibilium, ibid.2.m. Veritatis ratio in cognoſcente repoſita ex duabus radicibus conſurgit, 299.1.p. Veritatem ſolidã vbiuiã omnes intueantur, 304.1.p. Veritas ſolida integra pefectaque creatumne quid ſit vel potius increatum, 305.2.p. Veritatis perfecta deſcriptio, ibid.

Veſtimentvm.

Veſtimenta ſuper aſinum poni, & Chriſtum ſuper aſinũ vehi quid ſibi velint, 156.2.m. Veſtimenta à turbis ſtrata in via quomodo fuerint in die Palmarũ, 158.2.f. 159.1.p. Veſtimẽta ſtrata, & rami cęſi in via quid ſibi velint, ibi.m. Veſtimenta quæ depoſuit Iesvs loturus diſcipulorum ſuorum pedes, 183.2.f. Veſtimẽta cur ſua ſciderit Caiphas audita reſpõſione Iesv. 278.1.p. Veſtimentorũ Chriſti beneficẽtia in eius baptiſmate 440.2.f in deſerto, 441.1.m. in ſananda Emorrhoiſſa, ib.2.f. In trãſfiguratione dealbatio, 444.1.f.

Veſtis.

Veſte alba cur Herodes Iesvm induerit, 308.2.f.

Digitized by Google

VEXATIO.

Vexatio Domini Iesv.278.Eiuſdem vexationis declaratio,282.1.f.

VIENNENSE CONCILIVM.

Viennenſis concilij teſtimonium de ferro ſancto lanceæ qua perforatũ latus Chriſti Domini.424.1.f.Idem teſtimonium exponitur,439.2.p.

VINCTVS.

Vinctum vnum cur dimitterẽt Iudęi in feſto Phaſcatis,316.1.p.Vinctũ inſignẽ cur Barabbam vocet Euangeliſta,ibid,f.

VIOLENTIA.

Violentia altera radix & inuoluntarij, 153.2.f.Violẽtum nullũ perpetuũ, 120 1.p.

VIR.

Virorum erga vxores quale eſſe debeat officium,132.2.f.133.1.p.

VIRGINITAS.

Virginitas prima Mariæ excellẽtia.15 1. f.Cur in ea primum cœperit commendari, ibid 2.p.Virginitatis Mariæ excellẽtia ſupra omnem matronarum affectum,quãuis honeſtiſſimum,16 1.p.Virginitas an ſit virtus,17.1.m,Non eſſe virtutẽ quibus rationibus conentur quidam oſtendere,ib Refutatur eorum ſententia,ibi.f.Non conſiſtere virginitatem in ſola corporis integritate,17.2.p.Vnde habeat rationẽ virtutis, ibid.Ad eam quomodo perueniatur, 17.2. m Virginitas ſemel amiſſa nulla creata virtute recuperabilis & quare,18.1 f Amiſſam quomodo poſſit & non poſſit reſtituere Deus,ibid.2.p. Corrupto corpore poteſt manere,ibid.m.Eius commoda & vtilitates,19.1.m.20.1.f.Virginitas paradyſum replet,nuptiæ terram,19 1.f. Virginitatis excellentia.ibid.20.1.f.Virginitas Marię honori fuit cœlo & terræ,20.1.m. Virginitas Mariæ præ cæteris virginibus lilium fuit inter ſpinas,22.1.p.Virginitatẽ cur de viro concipientes amittant,76.1.p.Virginitatis clauſtra Chriſtus naſcẽdo in matre non violauit,79 2.m.

VIRGO.

Virgo Maria in Chriſti cõceptione permanſit virgo,75.2.f.76.1.m.Virginis Marię reſponſio accommodata Magorum orationi & oblationi, 119. 1. f.Virgo Maria quomodo honoranda,410.2.m.

VIRTVS

Virtutis materiam virtuoſus ſibi non facit.17.2.f.Virtutum Moraliũ purgatiuarũ ab Heroicis differẽtia.19.1.p.Heroicæ virtutes perfectæ ſunt,inter quas reponenda virginitas,19.2 f Virtutum in ſtudio perſeuerãdum,121 2.m.Virtus creata quo ab increata differat in agendo,199.2.p. Virtutis heroicæ ſublimitas 416.2.m.

VITA.

Vitã habent multa ſolus, Deus verè vita eſt,62.1 Vita erat lux hominũ,& lux in tenebris lucet,quid ſibi velint,64 2.f.65.1. p.2.m.vitæ exitus impar piorũ & impiorũ, 142.1 f.

VMBRA.

Vmbra mortis non morte detẽtas fuiſſe patriarcharum animas vſque ad Chriſti aduentum ſingulariter notatur,94 2.p.

VNIO.

Vnionis naturæ diuinæ cum humana ratio in Domino Iesv,359 1 per totum.

VNITAS.

Vnitatis Eccleſiæ in vno capite ratio,394. 1.p.

VNVM.

Vnũ vt multa fiant,qua re opus ſit.232 1.m.

VOLVNTAS.

Voluntatis in anima vis & imperiũ,175. 2.m.volũtates duæ in Chriſto Domino. 177.2.p.voluntatis iniquę peſſima conditio, 273 2.m.voluntatis diuinę cauſã inquirere ſtultum eſt,455.1 m.

VTILE.

Vtile ad delectabile & vtrumque ad honeſtum ordinari,414 1 p.

VVLNVS.

Vulnera in Chriſto aſcendente remãſerunt,dolor & afflictio nulla,368.2.p.

VVLVA.

Vuluæ nomen nõ obſcæna ſonare, 135. 1.f.Vuluam quid verè aperiat,ibid.

VXOR.

Vxor Pilati Euæ;Pilatus ipſe Adę ſimilis 295 1 p.Vxor Pilati quid in ſomnis ſit paſſa,ibid.m

ZACHÆVS.

Zachæi reſtitutio,116.2.m.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

APPROBATIO.

Hoc DECACHORDVM CHRISTIANVM D. MARCI VIGERII, & *Lucubratio eiuſdem de inſtrumentis Paſſionis Dominicæ magno cum pietatis fructu recudetur. Actum Duaci 20. Nouembris, 1606.*

GREGORIVS COLVENERIVS S. Theol.
Licent. & Profeſſor.

SVMMA PRIVILEGII.

Priuis SERENISS. ARCHIDVCVM, PRINCIPVM BELGICÆ, literis ac lege cautum eſt, ne quis citra voluntatem BALTAZARIS BELLERI, TYPOGRAPHI DVACENSIS ſexennio proximo imprimat, vel alibi impreſſum in has ditiones importet, venalémve habeat librum, qui inſcribitur: MARCI VIGERII *S. R. E. Cardinalis De præcipuis incarnati Verbi myſterijs.* DECACHORDVM CHRISTIANVM. *&c.* Qui ſecus faxit, confiſcatione librorum, & graui pœna mulctabitur, vt latius patet in litteris datis Bruxellæ,

Subſignat.

S. DE GRIMALDI.

Digitized by Google

Digitized by Google